

శ్రీమదాంజనేయస్వామీయై నమః

శ్రీమదాంజనేయస్వామీయై నమః

కావ్యరత్నంబని యంగీకరింపబడిన
మాఘ కావ్యము

పసవాక్య ప్రమాణసారావారపారీణము తెలూపా
ధ్యాయబిరుదాంకితుండగు-నొలచెల *మల్లి నాథసూరిచే

రచింపబడినను ఘనావ్యాభాసరవంకషయగు
నాగభాస్కరముతోడిసంస్కృతభాషనభ్యసించుకొనెడు
వారలకత్వం తోపయుక్తంబగునట్లు

రెయిల్ వే-ఆఫీసుమా నేజర్

తి * రంగస్వామినాయుడి గారి ఆనుమతివలన-

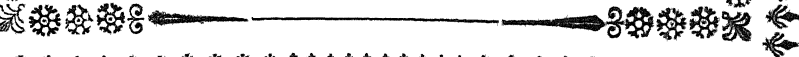
మో॥ పరశుగానశాస్త్రులవారిచే
లేఖితప్రమాదజ్ఞాతకోపంబులరెబ్బరిప్ప-రించబడి
పాల్కు-రికి * కుమారయ్యగారిచే

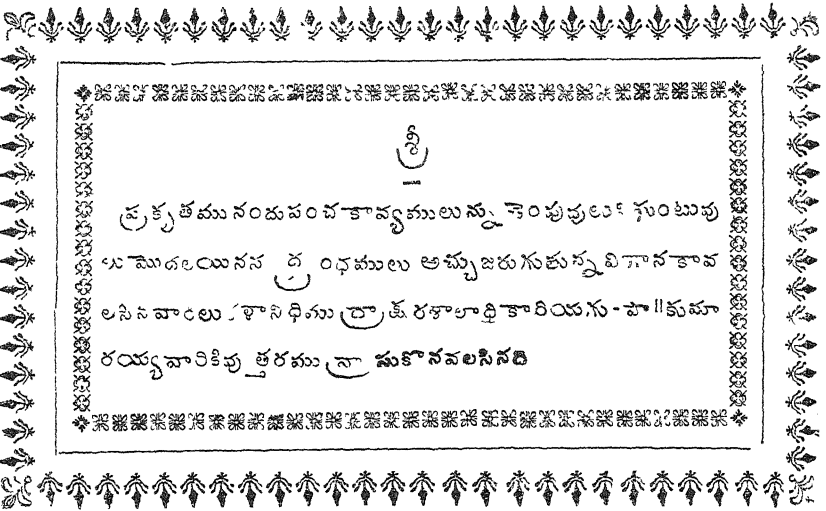
శాలీవాహనశక సంవత్సరములు ౧౭౭౬ అగు
ఆనందసంవత్సరవై శాఖశుద్ధసప్తమీగుగువారమున

కళానిధియను స్వకీయముద్రాక్షరశాలయందు
సమగ్రముగా నగ్రాలుయిరువదియ

అచ్చువేయింపబడి ప్రకటింపబడియె.

౧౮౫౪ సంవత్సరం॥ మే నెల ర తేది.

ప్ర
|

ప్రకృతి మునంజనం బాకా న్యములు న్న ప్రంపులం న్నంపు
 య మొలంబు నన ద్ధంభములు ఆచ్యుజగుడు న్న విగానకావ
 లిన బాంబు శాసాధియు ద్రాక్ష రశాశాధికారియగు - వ || కృష్ణ
 రయ్య వారి ప్రకృతి మునంజనం బాకా న్యములు న్న ప్రంపులం న్నంపు

శ్రీమాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ప్రథమసర్గప్రారంభః.

శ్రీ గణేశాయనమః.

శ్రీ వ్యాఖ్యాన పీఠికా శ్లో

శ్లో॥ ఇందిరవళ శ్యామమిది రానిందకంశమ్ | వంగారుజనమందా
 రంవంజేహంయదుండవమ్ | * || గలతాచ తేనధరణీతలమున్నగుయ్యపాతా
 శశేషుష్యతాదివరాహాలిమ్ | ఉల్లామసోశ్శూఫణాధరగీయమాసక్రిడా
 పదానమిభ రాజముఖింరమామి || * || శారదాశారదాం భోజవదనావదనాం
 బుజే | సర్వదాసర్వదాస్తాకలసన్నిధింసన్నిధింక్రియాత్ || * || వాణీం కాణ
 భుజీమజీగణదవాసాసీవృవైయాసితీ మంత్రస్తంత్రసురంస్తవన్నగగవీశుం
 భేషుచాజాగరిత్ | వాచామాచకలస్తహస్య మఖిలంయచ్చాక్షుపాదస్ఫు
 రాంకాకేఘాద్యదుపజమెవవినుచుంసౌజన్యజన్యంయశః || * || వ్లినాధనుష
 సోఽయంమహిమాపాధ్యాయశబ్దభాక్ | విభతైమాఘ కావ్యస్య వ్యాఖ్యాంస
 ర్వంకమాభిధామ్ || * || యోశబ్దాధాపరిక్షణప్రణయినోయోవాగుణాలంక్రియా
 శీత్రాకాతుకీనోవిహతుః మరసోయవర్షనైరవ్వనిత్యుభ్యద్భవతరంగితే
 రససుధాపింధౌమి గుంక్షంతియోతేషామెషకృతేకరోతవివృతిం మాఘస్యస
 ర్వంకమామ్ || * || నైతాస్త్రికాయునుంకనస్సభగవావీరః ప్రధానోరసఃశృం
 గారాదిభిరంగవావిజయతే సూతాఃపురస్కణానా | ఇంద్రప్రస్థగమా
 ద్యుపాయవిషయశ్చైవ్యావసాదః ఫలంధన్వోమాఘకవివఘ్నంబచకృత్విస
 స్తత్సూక్తిసంశీలనాత్ || * || ఇహోర్వయముఖేనైవసర్వంవ్యాఖ్యానుతేను
 యా నామూలంలిఖ్యతేకించినా నపేక్షితముచ్యతే || * || అథతత్రభనాకా
 మాఘకవిః || * || కావ్యంయశసేధాకృతేవ్యచహారవిదేశివేతరక్షతయోసన్యః
 పరనివృతయోకాంతాసన్నితతయోపదేశయజే || ఇత్యాద్యాలంకారికవ
 చనప్రామాణ్యావ్యాప్యసేకశ్చైయస్సాదనతాం || * || కావ్యాలాపాం
 శ్చవజయోదితినిషేధశాస్త్రస్యాసవ్యావ్యవిషయరాంచపర్వకాశిశుపాల
 వధాఖ్యంనుహాకావ్యంబికిషుః - బికిషితాకానిర్విస్తుపరిసమాప్తిసం
 ప్రదాయాపిచ్చెదలక్షణఫలసాదనభూతస్వేష్టదేవతానమస్తాదస్య శిష్టా
 చారప్రావృత్వాత్ || * || ఆశీనకమస్త్రియావస్తునిదేశోవాపితన్ముఖిమి
 ఆశీరాద్యన్యతమస్యప్రబంధముఖలక్షణత్వాచ్చ-కావ్యఫలకూపశిశుపాలవ
 ధవీజఘాతం-భగవతశ్రీకృష్ణస్యనారదదశకనరూపం - వస్తావదోశ్రీశ్చ

ప్రయోగపూర్వకం నిదిశశకాకథాముపక్షివతిః

మూ. ౧ { శ్రీయఃపతి శ్చీమతి శాసితం జగజ్జగన్ని వాసోవ
సు దేవసక్తని | వసకాదదశాకవతరంత మయిరా
ద్ధిరణ్యగ భాకంగభవంమునిహారిః!

౧. (శ్రీయఃపతి) అత్రా దౌశ్రీశబ్దప్రయోగాత్ వర్ణగణాది శుద్ధైరభ్యుచ్చ
యఃతమక్తం||*|| దేవతావచకాశ్చద్భాయోచభద్రాదివచకాః - తేనైవ
వైవనింద్యాస్యైర్దిపితోగణతోపవేతి-శ్రీయఃలక్ష్యైః- పః- ఏతేనగుక్తిణీ
ఋషయాశ్రీయాసమేతభిసూచితం||*|| రాఘవత్వైభవస్సీతాగుక్తిణీకృష్ట
బన్దనీతి-విష్టువు రాణవచనాత్-జగన్ని వాసోజగతామాధాగః-కశీనాశాల
లోకభితి బావః- తథాపి||-సరిత్రా శాయసాఘానావి నాశాయచమక్ష
లమోక్షస్య సంస్థాపనాధాకాయ సంభవమియ్యుగేయైగే| ఇత్యాదివచనా
మసారేణ- జగత్- లోకం- శాసితం దుష్టనిగ్రహాన్వేషణుగ్రహాభ్యానియం
తు శ్రీమతిసంపద్యుక్తైవసు దేవసక్తని-వసు దేవయూపి యకశ్యపస్యశ్చేషి-వ
సకాశ్చస్యగూపేణాస్యక-హరివిఘ్నఃఅంబరాత్-అకాశాత్-అవతరంతసూ
పతంతం- ఇంద్ర సందేశకననాధకమితి భావః హిరణ్యగభోకబ్రహ్మ-బ్ర
హ్మాండప్రభవత్వాత్- తస్యాంగభవంతనూజం- ఆదవా- తస్యాంగాదివ
యవాసుస్సంగాభ్యాస్యవతిహిరణ్యగభాకంగభూః-తంమునినారచనిత్య
ధః- ఉత్సం గాన్నారకొజ్జీకశోం గుప్తాస్సన్వయంభవభి|| భాగవతవచ
నాత్- దువశక-కదావితి శెవః-అత్ర అప్రీయసివసు దేవసక్తనిసకలజగదా
శ్రయతయానుహీయసోహారే గాఢేయత్వకథనాత్- ఆధికప్రభేదోధాక
లంకాః తమక్తం- ఆధారాఢేయయో గానురూప్యా భావోధికోవతభి-జగ
న్ని వాసస్యజగదేక దేశ వాసిత్యమితీరోధశ్చ- తస్యానివకచనీయమహీను
త్వాదివరిహారః-తథాతకారస్యసకారాదేశ్చ- కేవలస్యాపకృతావృత్త్యా-
జగజ్జగదితిఅసకృత్స్యంజనసాచ్యవ్యాచ్యవృత్త్యనుప్రాసభేదాత్ బలంకానా
-ఏదం చాచ్యోస్య నైరపేక్ష్యేణైకప్రసూవేశాత్ తిలతండులవత్సంస్పష్టిః-
ఆస్తికసగేవంశస్థవృత్తం- జతతువంశస్థమనీరితంజరాదితికషణాత్||

మూ. ౨ { గతః సర్వేనమనూరుసారధేః ప్రసిద్ధమూర్ధ్వజ్జ
లసంహవిద్యుజః | పతన్యోధోధావవిసారినర్పతః
కిమేతదిత్యా కలమీక్షితంజనైః||

తదానీంజనైఃస్తయ దీక్షితం ప్రవృత్తమిల్యాశకాహ (గతమితి)

మూ, ౪ { నవానభోభృహతః పయోధ రాణ సమూఢక
 ర్పూరపరాగపాండరమ్ | క్షణంతు నోత్తి ప్రగజే
 ద్రకృత్తీ నాస్సుటోపనుః భూతిసీతెనశః భునామ్... }

౪. అతస్ ప్రభిఃశ్లోకై నాః రదవ హోమునింపిశినష్టి (నవానితి) కీదృశమముం
 నవానభ్యస్సంభృతసలిలాణ-అతీనీలానితయావత్-బృహతోపిపులాణ-ప
 యోధ రాణ మేర్మా-అభోధః మేమానాంసనిపాధఃపదేశై-స్థితమితిశైషః
 క్షణపర్యధ్యధస్సామీప్యతిద్విభాః వఃతద్భృ గాద్వితీయాః క్షణ సర్వతసోః
 కార్యాదిగుపర్యాదిమృశ్రిమ-ద్విశియా మే డితాం తేమతతోన్య త్రాపిన్య
 శ్యత ఇతివచనాత్-సమూఢః పుంజీకృతః-సమూఢః పుంజీతేభుగ్న ఇతివిశ్వః
 క పూఠరస్యపరాగ శ్చూర్ణః తద్వత్పాండరం ఆత ఏవక్షణం మేఘసమీపా
 వస్తానక్షణై అత్యంతసంయోగే ద్విణీయోశిద్విణీయా-క్షణేషు తాండవోత్పవై
 షునిర్వ్యాపాతస్థితా కాలశిషోస్సవయోః క్షణిత్కృత్య భయ త్రాప్యమరః
 క్షణీ ప్రాడపరిధారి తా-గజేంద్రస్యకృత్తీశ్చర్మయెన తేన| ఆజినంచర్మకృత్తి
 స్త్రీ త్యమరః- భూత్యాభస్తనా-సీతేన| భూతిభాసితభస్తనీత్యవరః- శంభు
 నాస్సుటా ఉపమాసాదృశ్యంయస్యతం-స్ఫుటశ్శంభుపచమిశ్యథః-సాపే
 త్నైపిగమక త్వా త్సమాసః-సదృశ ప ర్వాయయో రెవతుల్యో వమాశబ్ద
 యోః క్ష అతులోపమాభ్యామితినిషేధాత్ సాదృశ్య వాచి త్వైత్యతీయోత్యా
 హః-కేచిదిమంజోకలచయ స్పృహమిత్యతః ప్రాగ్గఖత్వా వ్యాచక్ష తె-తేషాం
 పుంస్త్యావధారణాత్ ప్రా క్షేజఃపిండమాత స్వశంభూపక్షాదిత్యంచింత్యం||

మూ, ౫ { దధానమంభోరుహ కెసరమ్య తీజఃటాశ్శ ర్మ
 ద్రమరీచిరోదిపమ్ | విపాకపింగాస్తుహినన్ధీరు
 ఘోరాధ రాధ రేంద్రం ప్రతతీతతీరివ|| }

౫. (దధానమిత, పునఃఅంభోరుహ కెసరమ్య తీః-పద్మ కేంజల-ప్ర ఖాఃపిశం
 గీరిత్య గః-జటాదధానం-స్వయంతుశరచ్చంద్ర మరీచిరివరోచియి-తద్వ
 ద్దవశవణమిత్యరః- అతఏవవిపా కెసపరిణామెన-పింగాఃపింగా ఖాః-తుహి
 న్ధీసల్యాఠోహంఃకీతితుహినస్థీరుహః క్షిప్-వ్రతతీతతీల తాసమూహాః| వ
 ల్లిఖప్ర తేగ్ల తేత్య మరః-దధానం-ధ రాధ రేం ద్రోహిమవాణ-తుహినస్థీతి
 లింగాత్-అన్యథా నారదోపమాన త్వాసంభ వాచ్యతమివస్థితమిశ్యు త్వైత్యో

మూ, ౬ { పిశంగ మాంజీయుజ మజుఃనచ్చవిం వసానిమే
 గాజి మంజనచ్యతి | సువణణ సూత్రాకలితాధ
 రాంబరాః| క్షణంయంతంశితివాసస్సనుమ్||... }

౬. (విశంగైత)పునః మింజ స్త్రణవి శేషః-తన్నయూ మెఖలామాంజీపిశం గ్యామాంజ్యా యుజ్యత క్షణిపిశంగమాంజీయక్ సత్సూద్విషే త్యాది నాష్టిప క్షిప్తి యాఃపుంవది త్యాది నాపిశంగశేబ్దస్య పుంవద్భావః-తంఅజాన చ్చుంధ వళ కాంతిం-వళ యోధవళో జానత్యమరః- అంజనమ్మతి అంజనవణాం- ఎణాజినంకృష్ణవృగచర్మ-వసానమా చ్చావయంతం- వస ఆచ్యానన క్షణిథా తోశ్యానచ్-సువణాసూత్రై గక సక మెఖలయా- అకలిలంబద్ధం ఆధరాం బరమంతరీయంయస్యాస్తా- శితివాససోనీలాంబరస్యబల రామస్య- తోనుంఠి కంబయంతంఅనుకు ర్వాణమి త్యాధీయముపమా||.....

మూ, ౭ { విహంగ రాజాంగ రు హైరి వాయు తై హిరణ్య యోర్పిరుహవల్లితంతుభిః | కృతోపవీతంహిమశు భముచ్చకైఘనంఘనాం తేతటితాంగణైవి||... }

౭. (విహంగైత)పునః విహంగ రాజాంగ రు హైరివ గరుత్మణ్ణో మతుత్తైః ఆ యు తైనికా ఘ్నేః హిరణ్య స్యవికారా హిరణ్యయూ క్ష దాండనా య నె త్యాది నా-మయటియలోపని పాతః-తస్యాము ర్వాణ్యం-గుహారూఢాః- ఇగుపథలక్ష ణిక ప్ర త్యయః- తాసాంవల్లీనాం-తంతుభిఃతలతుక్తైవస్సూత్సూ వయుక్షే డపాదానగుణాద్ధిరణ్యయైః-కృతోపవీతంశో భాక్షక-కల్పితయిజ్ఞసూత్రం- స్వయంహిమశు భ్రం- ఆతఎంఘనాం తేత రిది-తటి తాంగైరుపలక్షితం- ఉ చ్చకైరున్న తంఘనం మెఘమివసితం||

మూ, ౮ { నిశోకచిత్రో జ్వలసూక్ష వక్షణాలసద్విసచ్చైక నితాంగసంగినా | చ కాసతలచారుచమూరుచర ణాకు ధేననా గేంక్ర మి వెంక్ర వాహానమ్||

౮. (నిశగైతి)పునః సగోతస్వ భావాదేవ-చిత్రాణి కృష్ణగారాణి-ఉ జ్వలాలని భాస్వ రాణిసూత్సూణిలోమానియస్య తేన-లసకయోబినచ్చైదో మృణాళఖండః-తద్వట్సీ తేం గెవపుషి- సంగినాసక్రై-చారుణారుచిరేణ-చ మూరుచర్మణావృగిత్యచా-కు ధేనపుష్టా స్తరణేన-ప్ర వెణ్యా స్తరణంవణాణి వరిస్తోనుఃకుఢోద్వయోరిత్యవరః-ఇంక్ర వాహానంనా గేంక్ర మైరావణమివ ఇహేంద్ర వాహానమితిన్నస్యామి భావమా త్రస్యః వక్షితత్సూత్-న వాహా నమాహి తాదితినణత్వం-యథాహ వామనః- వెంక్ర చాహానిశ్చైణ్యం-ఆ హితత్వస్యావివక్షిత త్వనితి-చ కాసతందీప్యమానం-చ కాసెశ్వతర్మినాభ్య స్తాచ్చతురీనుమఖావః- బక్షణ్యాదయష్షడిత్యభ్యస్తనంజ్ఞా||.....

లసాంసంజ్ఞాసరిగమపధసీత్యపరాసుతాత్మని - తైస్సై- స్పృశీభవంః
 గ్రామనిశేషాణాంపట్టాన్య పరనామకానాన్వరసః సూత్రేకానాః - శ్చ
 యాణాం-మూఢానాః స్వరాలోహణావరోహణానాభగాఃయస్యాంః
 మహాతీంనిజవీణాః విశ్వావసాస్తుబృహతీసుంబురిన్యక లావతీ । మహానా
 రఃస్వస్యాత్సరస్వత్యాత్తుకచ్ఛపీత్యవైశయంబీ - ముహుయుః హురివేషనా
 ణం-తంక్రీయోజనాభేనమహిమ్నా పుగుషస్తయత్తు మంతి ర్దేణవఃసంనా
 దం క్షననీతికాశు కాదమ సంధానమిత్యర్థః-అత్ర గ్రామలక్షణంఃయథా
 కుటుంబినస్సర్వేష్యకీభూతాభవంతిహిత ధాస్వరాణాం-సందోఘాగా
 మాత్తత్యభినియతేషుష్ట గ్రామోభవేదాదామద్యమ గ్రామవచః-గాంధా
 ర గ్రామిత్యేతద్ద్రామత్రయముదాహృతమ్ ॥ నంద్యావతోఃకజీమూక
 స్సుభనో గ్రామకాస్త్రయఃషడ్జమధ్యమగాంధారాస్త్రయాణాంజ
 హేతవత్కతి॥మూఢానాలక్షణంః క్రమాత్స్వరాణాంసప్తానామారోహ
 శ్చావరోహణమ్ యూఢానైత్యుచ్యతే గ్రామస్తావీతాస్తప్తస్తవః గ్రామ
 శ్చయోసిప్రత్యేకంసప్తస్తవమూఢానాత్తత్యేకవిశతీమూఢానాభవంః-
 తన్నామానిరుఃనావపెక్షితముచ్యతఇతిప్రతిజ్ఞాభంగభయాన్న విఖ్యంతేత
 లినర్షనువదాతం-అతఃపుంవ్యాపారమంర రెణస్వరాద్యాః ఫాఘో ద్యా
 కోపిలోకాలిక్రాంతోయం శిల్పసాస్య వాతీశయోపీణాయాః ప్రక్రియతే తే
 నసహస్వతస్సిద్ధాతిశయస్యాభేదేనాధ్యవసీత త్సాత్-తన్నూ లాఅతీశయో
 క్తిరలంకారః- సాచమహత్యాఃపుంవ్యాపారంఃనా-మూఢానాన్వసంబం
 ధేపసంబంధాభిధానాత్ - అసంబంధేసంబంధరూపతయాద- పుంవ్యాపా
 రాఖ్య కారణంవినాపీమూఢానాదికార్యోత్పక్తిద్యోతనాత్-విభావనావ్య
 జ్యతఇత్యలంకారణాలంకార ధ్యనిరీతిసంక్షేపః॥.....

మూ, ౧౧ { నివత్యోసోనుచ జతఃకృతానతీవలీంద్రియజ్ఞాననిధి }
 { నభాస్యఃఃసమాసదత్పానితదైత్యసంపఃపదంః }
 హేం(ద్రాలయచారుదక్రిణః॥.....

౧౧. (నివత్యోఃఅతీంద్రియాఃఇంద్రియకఃతిక్రాంతాః-దేశకాలస్వరూప
 విప్రకృష్టాధాన్య అత్యాదయః క్రాంతా ద్యధేద్వితీయయోని సమాసఃద్వి
 గుప్తాప్తాపన్నాలం పూర్వగతసమాసేషుపరస్థింకలాప్రకాపేఢోవక్త
 వ్యగ్రఃవిశేష్యలింగత్వం-తేదాంజ్ఞానం-తస్యవిధిః- సర్వాకాన్త్రమైత్యర్థఃః-
 సఃనారదః-కృతానతీకృత ప్రణామాః- అనుచ్ర జతోనుగచ్ఛతః-నభిపే

దంతిగచ్ఛంతీతివభస్వదః-సు రాక్షసత్సుద్విషె త్యాది నాక్విప్-నివత్యకప్రతి
 యాస్య- సాదితాఃవి నాశీ తాః- డైత్యా నాంసంపదోయెనతస్య-చక్రీహోహ
 రేః-మహేంద్రస్యాలయోభవనం-తద్వచ్ఛారు - పనంస్థానం - సమాసః త్
 ప్రా పత- సీరతేయజ్ఞేపుహని త్వాదజ్ఞ అత్ర నతీనతీతివపఃపదమితిచద్వ
 యూవ్యంజరయుగ్గయో రస్యదావృ త్యాభేకామ ప్రా సః- అన్యత్రవృ
 త్త్యనుప్రా సభత్యనయోస్సంస్పృక్తిః||

మూ, ౧౨ { పతత్పతంగప్రతిమ ససోనిధిపురోస్యయావన్న భు
 వివృలీయత | గిరే స్తటిత్వానివ తావయచ్చైకై జఞ
 వే నవీ తాదు కతిష్ఠదమృతః||

౧౨. (పతతి)పతకయఃపతంగస్సూర్యః-స ప్ర తిమాఉవమానం యస్యసః
 పతంగౌపక్షీసూర్యాచ్యేమరః- తసోనిధిఃమునిః-తస్యహారేః-పురోభువిపురః
 స దేశే-యావన్నవ్యలీయత నాతిష్ఠత్-నీజ్గతావితిథాతోః దేవాదికాత్క
 తకరిలజ్-తావదమృతః-గి రైశైలాత్ - తటితోస్యసంతీతితటిత్వామెసు
 ఇవ ఝయభిఃసశుసోసు కారస్యవ కారక్షిత సామ త్వసకాభిభసంజ్ఞాయా
 మెకసంజ్ఞాధికారేణాపవ త్వాన్నజ శ్లష్ం- ఉచ్చైరుస్సతాప్తీ తాత్-జవే
 నోదతిష్ఠత్-మునివరణస్యభూస్పశౌ త్వా గెవస్వయముక్తిత వాక * ఊ
 ధ్వంప్రాణాహయ్య త్క మంఠియూనఃస్థవీరఅగలే, ప్రత్యుత్థానాభివాదా
 భ్యాంపురస్తాకప్రతిపద్య తితిశాస్త్ర మనుసరన్నితిభావః క్షుడోనూధ్వం
 కర్మణీనియనూత్-ఇహాలాభ్యకర్మణీనాత్మ నెవసం-పతత్పతంగఇత్యత్ర
 పతంగస్యపత నాసంభ వానియనుభూతో వమె క్యాచార్యదండి ప్రభృతయో
 బభణుః-అతప చా త్రాప్రసిద్ధస్యోవచూన త్పాయో గాదు త్ప్రే ట్టే త్యాధుని
 కాలంకారి కా స్స ర్పవణయంతి||

మూ, ౧౩ { అథప్రయతోన్నమితానమస్ఫణై ధ్వం తేకదంబి
 త్ఫణీనాంగణైరవః | న్యధాయీమా తామభి దేవకీసు
 తంసు తేవధాతుశ్చరణౌభువస్సలె||

౧౩. (అథేతి)అధామృతోన్థానానంతరం-ధాతుస్సు తేన నాక దేవ-ప్రయ
 త్నేనోన్న మితా స్థధాపి యినిపాదన్యాస భారా నావనుంః ఫణాఃయోమాం
 టైఃఫణీనాంగణైః-అఃఅః ప్ర దేశే-కరు చిద్వ తేస్తాపితే భువఃస్సలె భూమ్య
 ష్టేఅభి దేవకీయత-లక్షణేనా? ప్రణీఅభి యిక్వి ఇవః-యో గావః- చగణౌ
 న్య ధాయీమా తానిహితౌ-దధా తేవధాతుశ్చరణౌభువస్సలె

(మాఘకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ప్రథమసర్గః.)

౧౬. న హదితి||మహత్యాకమహోనీలశీలాఽహఃసంహళన్విపసంభవేంద్రనీ
 లోపలస్య- రుగివరుగ్యస్య- తస్యైత్యుపమాలంకారః||సింహళస్యాకరోద్భూ
 తామహోనీలాస్తుతేన్ద్రతాగతిభగవానగస్త్యః - కంశకృషఃశ్రీకృష్ణస్య-పు
 రోగ్రేవిష్టరేలసనైవృతౌసనయోవిఘ్నరభితిపత్వం - నిషేదివాఽడపతి
 ఙ్గవాక్యభాషాయాంసదవనశ్రువభిత్విసుః సమునిః - ఆభినాయంసాయం
 కాలాభిముఖం-అవ్యయాభావః- సాయంకాలస్యకాష్ట్యాకత్కృష్ణోపమాన
 త్వం-శ్రీతఃఉదయభిత్విద్విద్యోన-తస్యచంద్రమనః- ఆభి రామతాం ఉచ్చ
 వైశ్మోభాం-అచూసురత్-చోరిత వాఽ-ప్రాప్తవానిత్యభః-చరన్ద్రయైః
 శ్రీత్యాదివాఙ్-అత్రాన్యస్యాన్యసంబంధాసంభవాచ్చంద్రమసోభిరామ
 తామివాభిరామతామిత్యేపమ్యపర్యవసానాదసంభవద్వస్త్రసంబంధరూ
 పోనివశఽనాభేదఃసచోక్తోపమాయామంగాంభావేనసంకీర్త్యతే||

మూ. ౧౭ { విధాయతస్యాపతింప్రసేమపఃప్రకామమప్రీయ }
 { తయజ్వనాంప్రియః | గృహీతుమార్యాన్పరిచర్య }
 { యాముహుమహోనుభావాహినితాంతవర్జితః || }

౧౭. విధాయో||యజ్వానోవిధినెష్టవంతః||యజ్వాతువిధినెష్టవానిత్యమరః
 సూయజోధ్వనిప-తేసాంప్రియోహరిః - ప్రసేమపఃప్రసన్నస్య-సడఃకృషు
 రిత్యుక్తం- తస్యమునెరపదితిఃపూజాం#పూజానమస్యాపదితిత్యమరః-వి
 ధాయకృత్వా- ప్రకామమత్యంతం- అప్రీయతప్రీతోభవత్- ప్రీతోవైవాది
 కాత్కతకరిలుక్-మునిపూజాయాః ప్రీతిహేతుత్వేధాఽంతరిన్యస్యతి-గృ
 హీతుమితి-నుహోనుభావాహుత్వానః-ఆర్యాఃపూజ్యాః-పరిచర్యయా
 వరివస్యయా-గృహీతుంవశీకతుఽంగృహేలాలిటిదిఘ్నభిదీఘ్నఃముహు
 నిఘ్నాంతం-అధినోభిలాషవంతోహి-అథకనమధోభిలాషఃసపషోమస్తీ
 తిమత్సర్ధీయభినిఃసతుఃశినిః- కృద్వైత్తైన్ద్రితవృత్తిబలీయసీతిభాష్యేఽ
 క్తత్సాత్ ||

మూ. ౧౮ { అశేషకీర్ధోవహృతాః కమండలోనిఽధాయపా }
 { ణాన్వపిణాభ్యుదీరితాః| ఆఘాఘవిధ్వంసవిధౌపటి }
 { యసీనఽతేనమూర్ధ్నాహరిరగృహీదపః||

౧౮. అశేషేతి|| అశేషతీర్థభ్యుదీపహృతాః - ఆహృతాఃతథాకమండ
 లాఃపాణోనిధాయ - కమండలోరుదపాత్రాదున్యత్యపాణోనిధాయైత్య
 భః-కుసూలాత్పచతీత్యాదివత్క్రియాంతరాక్షిప్తక్రియాపేక్షయాకమం

జలోరపాదానత్వాత్పంచమీః అస్మీ కమండలఃకుండిత్యమరః- ఋషిణా
అభ్యుదీరితాఃక్షిప్తాః-అతఎవాఘకామానాంపాపసమూహానాం-విధ్వంసవిశౌ
వినాశకరణై పతీయసీన్స్వదుఃతరాః - పటుశద్భ్రాదీయపస్వకూగితశ్చైత్రజీ
వ్-అపోజలాని- హరిఃకృష్ణః-నతేనమాధ్నా-శిరసా- అగ్రహీత్ స్వీకృత
వా- గ్రహెలుఃక్ ||

మూ. ౧౯ { సకాంచనెయత్రమునెరనుజ్ఞయానవాంబుదశ్యాను
తనున్యవీక్షత | జిగాయగంబూజనితశ్రియశ్చి
యంసుమెరుశృంగస్యతదాతదాసనమ్!

౧౯. సభ్రతి || నవాంబుదశ్యామతనుఃసహరిః-మునెరనుజ్ఞయా- కాంచనె
కాంచనవికారె - వైకారికోణ్ణ త్యయః-యత్ర ఆసనె - న్యవీక్షతఉపవిష్ట
వాటుజీ నెవిశ ఇత్యాత్వ నెపదంశలకగుపధాదనిలఃకృష్ణకః-తదాచ
సంతదాహర్యుపవేశసమయ- జంబూనీలఫలోవృక్షవిశేషః-జంబూస్సుర
భివత్రాచరాజజంబూమ-హోఫలెత్యభిధానరత్నమూలాయాం- తయాజు
తాశ్రీర్యస్యతస్యతదోక్షస్య-భాషితపుంస-త్వాత్పక్షేపుంవద్భావః-అత
నునుభావః-సుమెరుశృంగస్యశ్రియం-జిగాయతద్వద్భాషిత్యధః-సకలి
టోజెఠితిసుత్వం-ఉపమాసుప్రాసయోస్సంస్పష్టిః||

మూ. ౨౦ { సతప్తకాతకస్వరభాస్వరాంబరఃకఠోరతారాధి
పలాఘనచ్ఛః | విదిద్యుతేభాడజాతవేదసన్నే
ఖాభిరాశ్లిష్టఇవాంభసాంనిధిః||

౨౦. సభ్రతి || తప్తంపుటపాకశోధితం-కాతకస్వరంస్వణం-ఋక్తకాతక
స్వరంజాంబూనదమష్టాపదోస్త్రియామిత్యమరః- తద్వద్భాస్వరాంబరః
పీతాంబరకృష్ణకః | కఠోరతారాధిపస్యపూణెంవోః-లాంఘనస్యకళంక
స్యభవరివచ్ఛవిర్యస్యసః-ఉపమానపూర్వపదోబహువ్రీహిః-ఉత్తగవదలోప
శ్చ-సహరిః-జాడబజాతవేదసోబడజాగ్నే-శిఖాభిజ్వాళాలాభిః- ఆశ్లిష్టోసు
క్ష్మ-అంభసాంనిధిరవిదిద్యుతేబభాసె||

మూ. ౨౧ { రథాంగపాణెఃపటలెనరోవిషామ్యుషిణ్విషస్సంపలి
తావిరెజిరె | చలత్పలాశాంతరగోచరాత్తరోస్తు
సారమూతెఠివనక్రమంశవః||

౨౧. రథాంగైః|| రథాంగంచక్రం-పాశౌయస్యతస్యహారె || ప్రహరణ
ధైభ్యఃపరోష్ఠాసప్తమ్యాభవత ఇతిపాణెఃపరనిపాతః- రోధిషాంపటలెన-

సంవళితాఃమి శ్రితాః-ఋషిఃత్విషాదుచయః-న క్తం రా త్రా-సప్తమ్యభే-
వ్యయిభావః-తరోఃవృక్షస్య-చలతాంపలాశానాంవ త్రాణాం-అతరాణి
వివరాణి-గోచరాత్రయామెషాం తెతుసారః మూర్ఖార్యస్యతస్యేందోః-
అంశప్రామయూభాభవ-విరెజిరెవ కాశిరెఉ త్ప్రే త్సా||.....

మూ. ౨౨ { ప్రపుల్లతాపి-చ నిభై రభీశు భిశ్శుభై శ్వసప్తచ్ఛన }
{ పాంసుపాంశుభిః | పరస్ప రేణచ్చురి తామలచ్ఛవీ }
{ తదై కవణావివతౌబభూవతుః | }

౨౨ ప్రపుల్లెతి | ప్రపుల్లంవికసితం- పుల్లవికసనఇతిధాతోఃపచాక్యజంతం-
ఫలెస్తుఃస్థాయాసునుపసగాత్ ఫుల్లక్షీబకృశోల్లామా ఇతినియమాత్-పుల్ల
ఇత్యైవేతిక్షీరస్వామీ-కాపింధస్యతమాలస్యపుష్పంతాపింధం||సూ|| ఫలెలుబి
తితద్ధితలుసోద్విహీరంప్రసవెసర్వమితినపుంసకత్వంకకాలస్కంధస్తమాల
స్వ్యాత్పాపింధోప్యభసంధుకకృత్యసారః-తేనసప్తజైఃప్రపుల్లతా పింధనిభైః-
నిత్యసమాసస్వాదస్వపదవిప్రహః అతపవఃస్యసుత్తరపదెత్వమీ| నిభసంకా
శనీ కాశ ప్రతీ కాశోపమాదయిత్యసారః - సప్తచ్ఛదాఃసణానివవనుయ
స్యోసప్తచ్ఛదోవృక్ష భేదః-సప్తపణేవిశాలత్వకృచ్చారదో విషమచ్ఛదకృత్య
మరః - సంఖ్యాశబ్దస్యవృక్షీవిషయ వీఘ్నాఘ్నత్వం సప్తపణాదిమాక్తంబా
మ్యై-శేషంతాపింధవతో-తస్యపుష్పాణిసప్తచ్ఛదాని- తేసాంపాంసుఃరజః-
తద్వస్వాంశుభిస్సితైః - శుభైశ్చశుభ్రైః-అభీశుభిరన్యోన్యరశ్మిభిః-అభీశుః
ప్రగ్రహారవ్యావిభిశాశ్వతః- పరస్ప రేణచ్చురి తెగూషి తె-అమలెఛవీఅన్యో
వ్య కాంతీయయోస్తా-భవ్యోరభీగూనాంచావయవావయవిభా వాద్భేదేనని
దేశశః-తాహరినారదౌ-తదాపకవణావివభూవతుః-ఉభయప్రభామెళ
నాచుభయోరపి- సర్వాంగీణోగంగాయమునాసంగవ-ఇవ-స్ఫటికేంద్రనీల
వణిప్రభామెళనప్రా యఃకశ్చి దకవణః ప్రా దుబకభూవ-తన్నిమిత్తాచె
యమనయోరైక వణితోవ్ త్ప్రే త్సా||.....

మూ. ౨౩ { యుగాంత కాలప్రతి సంహృతాశ్చనోజగంతియ }
{ స్వాంసవి కాసమాసతతనామముస్తతనకై టుభ }
{ ద్విషస్తపోధనాభ్యాగమసంభ వాముదః||..... }

౨౩, యుగాంతేతి || యుగాంతకాలప్రళయసమయో-ప్రతిసంహృతాఃఆ
త్వస్యసంహృతాః-ఆత్వా మోజీవాఃయెనతస్య - కై టుభద్విషోహారైః-య
స్వాంసౌ-జగంతిలోకాః-సవికాసంసవిప్రంభం- అనతతతిస్థక-అసఉపవేశ

నెలకై - తశ్ర తనాదేహే - తపోధనస్య నారదస్య - అభ్యాగమేనలగమనైన-సం
భవంతేతసంభవాస్సంగూతాః - పచాన్యన్ - ముచఃసః తోషాః - ననముఃఅఠరి
చ్యుంతెత్యధఃః చతురకాభవనభరణపర్యాప్తైస్యంతనమాంసీతిరవిప్రా
శోక్తిసిద్ధాతశయేన-స్పతస్సద్ధస్యాభేదేనాధ్యవసితత్వాదతశయోక్తిః - నా
చముదామాతస్సంబంధేపిఅసంబంధోక్త్యా - సంబంధేఅసంబంధరూపాతిశ
యోక్తిః!

మూ. ౨౪ { నిదామధామానమివాతీదీధితిముదావికాసంఘని
మభ్యుపేయుషీ | ఓలోచనెబి భ్రవధిశ్రితశ్రిణీస }
పుండరీకాక్షుఃస్ఫుటాభవత్ ||

౨౪. (నిదామేతి)నిదామముష్టం - ధామతేజోయస్యతంతథోక్తం * నిదా
మే గ్రీష్మకాలేన్యామస్లస్యేదాంబునారపీఠివిశ్వః-అకాంసూన్యమివఅతిదీ
ధిఃనుశికకాంతిం-మునినానినారదమభిలక్ష్యఅభిరభాగఇతిలక్షణోర్మప్రవ
చనీయసంజ్ఞా-కర్మప్రవచనీయముకైవ్వితీయా-ముదాసంతోషేణ- వికాస
ముపేయుషీఊగతేకస్వప్రయాయంతోనిపాతః - అతపవాలి తాప్రా
ప్రాశ్రీర్యాభ్యాంతేతథోక్తై ఇకూచివిభక్తావితినుమాగనః-ఓలోచనెనైత్రై
బిభ్రత్కనాభ్యస్తాన్చురితిపమాభావః-సహరిః-పుండరీకాక్షుఃస్ఫు
టాభవత్-సూర్యసన్నిధానైశ్చివికాసభాక్తృన- పుండరీకసాదర్శ్యాత్
పుండరీకేభవాక్షిణీయస్యోశ్యవయవాధకలాభే - పుండరీకాక్షుఃవ్యక్తమ
స్వకాసంజ్ఞోభూనిత్యకాఃఅత్రబిభ్రత్స్ఫుటాభవదితి- పదాధకహేతు
కస్యకావ్యలింగస్య - నిదామధామానమిచేత్స్వపమాసాపెక్షత్వాదనయో
రంగాంగిభావేనసంకరః!

మూ. ౨౫ { సితంసితీమ్నా సుతరాంమునైర్వపుషిసారిభిస్సా }
ధమివాధలంభయః | ద్విజావళివ్యాజనిశాక }
రాంశుభిస్సునిస్తిలాంచనవోచదచ్యుతః!..

౨౫. (సితమితి)అథోభయోరుపవేశానంతరంఅమ్యతఃకృష్ణః-హేతుకర్తా
విసారిభిరభీష్టుంవిసరద్భిఃబహుళమాభీష్ట్యై ఇతిణీః - ద్విజావళివః తపం
జ్ఞీః! చంతప్రాండజాన్విజాఇత్యనురః- సైవవ్యాజకపటయస్యః - త
గ్రూపఇత్యతః-సచాసౌనిశాకరశ్చ-తస్యాంశుభిఃకీరణైః- సితంస్వభావశు
భ్రం-మునేనారదస్య-వపుఃశరీరం-సాధం ప్రాసాదమివ-సుతరావత్వం
తంకావ్యయిభూదాముప్రత్యయః-సీలిమ్నాధావల్యైన-సయోజ్యకప్రా

లంభయన్ ప్రావయన్-అతిధవళయన్ని త్యక్త- లభెర త్రగత్యుపసజ్జన్
 ప్రాప్త్యక్త-త్వేనాగత్యర్థ-త్వాత్ ॥ గతిబుద్ధిత్యాదినాఅణికతుకర కర్మ
 త్వం-యథాహవామనః- లభేగ్-త్యక్త-త్వాన్నీ చ్చుకౌకతుఃకర్మ-త్వాక
 మ్-త్వేఇతి- ప్రాప్త్యుపసజ్జన్ గత్యక్త-త్వేతుకమత్వ-మెవెతి రహస్యం
 ॥ లభేశ్చైతినునూగమః- శుచిన్చి తాంవాచం- అవోచన్-ఉక్తవాణః-స్మితపూ
 రాస్వాభిభాషీచ-పూర్వభాషీచ రాఘవ ఇతిన్యాయాదితిభావః-బ్రూర్షోవ
 చోవాలుకే-వచడమి-ఉమాగ-మెగుణః-అత్ర సాధమి-వెత్యుపమాయాః- సీతి
 మ్నా-లంభయన్ని-త్యసంబంధేసంబంధరూఢాతీతయో-క్తిః- ద్విజావళివ్యాజ
 విశాక-రేత-చ-లాదిశ-బ్దై-సత్య-త్వ-ప్ర-తి-ఘా-ద-స-రూ-ప-ప-హ్న-వ-స్య-చ- మిధో
 వైర-పె-త్యై-త్స-సృష్టిః॥

మూ. ౨- { హరత్యఘంసంప్రతిహేతు తేష్యతశ్శుభస్యసూ }
 { గ్వాచరితైఃకృతంశుభైః శరీరభాజాంభవదీయద }
 { శానంవ్యనక్తికాలక్రతయేపి యోగ్యతామ్ | ... }

౨- (హరతీతి)భవదీయదశానం-శరీరంభజంతీతీశరీరభాజః- తేషాం-ద్ర
 వ్త్వాణామితిభావః-భాజోఽస్విః-కాలక్రతయేభూతాదికాలక్రయేపి-యోగ్య
 లంపాత్రతాం-వ్యనక్తిగమయతి- మతః-సంప్రతిదశానకాలే- అఘంపా
 జం-హరతిఅపనుదితి-ఎవ్యతోభావినః-శుభస్యశ్రేయసః- హేతుఃతథా-సూ
 రాచరితైః ప్రాగనుష్ఠితైఃశుభైస్తుకృతైః-కృతం-ఎవం-త్రై-కావ్యేపి-స్వకా
 ర్యత్పినకారణత్వేనచ-పుంససుకృతసమవాయమపగమయతి- తత్రైదశా
 నంకస్యనాశాస్యమితిభావః-అత్ర హరతీత్యాదివాక్యాధాన్యశరీరేత్యాది
 వాక్యార్థ-హేతుత్వోక్త్యా-వాక్యాధా-హేతుకంకావ్యలింగ-మలంకారః॥

మూ. ౨౨ { జగత్యపర్యాప్తపరాప్ర భానునా నయన్నియం }
 { ఓంసనుభావిభానునా ప్రసహ్యతేజోభిరసంఖ్య }
 { శాంగతైరదస్త్యయానుత్తమనుత్తమంతనః॥... }

౨౨. (జగతీతి)జగతీలూకే-అపర్యాప్తాఅపరిచ్ఛిన్నా-కి-సహస్రం-ఘానహోం
 శ-వ్రోయస్య-తేన- భానునాఅకౌణః-భానవ్రోకకహరాంశవ-ఇత్యుభయ
 ప్రాప్తివైజయంతీ-యత్ర-మోనియంతునివారయతుం- నసమభావినాశంకి-
 భావేబుద్-అవిశ్యమూనముత్తేమంయస్తా-త్తదను-త్తమంసర్వాధికం- అదస్త
 నామోహోత్త-కం-అసంఖ్యతాంగ-తై-తేజోభిః-ప్రసహ్యబలాత్- త్వయాను
 త్తమం-అతస్మాస్మద్దశానోభ-వానితిభావః- నుదవిదేత్యాదినాపికల్ప

త్వాన్ని స్థానత్వాభావః-అ త్రో పమానాద్భూనోః-మునో-రాధిక్యప్రతిపాదనాద్వ్యతిరేకః||.....

మూ. ౨౦ { కృతః ప్రజా యే మకృలా ప్రజాస్మజా సుపాత్రని యేవని రాకులాశ్చ నా| సదోపయోగేపిగురు స్వ }
{ నుక్షయోనిధి శ్చ తీనాంధనసంచదామివ|| }

౨౦. (కృ తభితి) ప్రజాశాంజనానాంఅపత్వానాంచ-యేమకృతాకుశలకారితాః-ప్రజాస్యాశ్చంతతౌజనభిత్వమరః-సుపాత్రయోగ్యపురుషే-కటాహవిన్యభభాజనోచ-నియేపణనిధానోచ-నిరాకులాత్కనాస్వస్థవిత్తేన-యోగ్యభాజనయోఃపాత్రమిత్వమరః-ప్రజాస్మజాబ్రహ్మశా-పుత్రితావ-త్వంధనసంపదామివ-శ్చ తీనాంబెదానాం-సదోపయోగే దానభోగాభ్యాంవ్యయేషి-అక్షయివేక త్రామ్నాయోవన్యత్రానంత్యాశ్చైతిభావః-గుగురువదేష్టా-సంప్రదాయప్రవతః-కభితియావతో-అన్యత్ర మహో-నిధియతే త్రైతీనిధినియేపః కృతః-ఉపసర్గైః-ఘోఃకిరితికిప్రత్యయః- శ్చ తీసంప్రదాయద్వారాధర్మధర్మవ్యవస్థాపకతయాజగత్ప్రతిష్ఠాహెచీశాం భవాదృశాంవశానంకస్యనస్లామ్యమితిభావః- అత్ర శబ్దమాత్రసాధర్మ్యాత్ శ్లేషోయత ప్రకృతాప్రకృతవిషయభిత్వాపః||

మూ. ౨౧ { విలోక నే నైవతవామునామునె కృతఃకృతాధోః }
{ స్త్రినిబహిః-తాంహసా| త ధాపిశుశ్రూషురహంగరీ }
{ యసీగి-రోద్రవాలైయసికేనతృప్య తే|| }

౨౧. (విలోక నే నైతి) హేమునెనిబహిః-తాంహసాఅపహృతపాశ్చనా- అతవ-అమునాతవవిలోక నే నైవ-కృతాధః-కృతో-స్త్రి-తధాప్యహం- గరీయసీ-అధః-వ త్ర రాః-ద్వివచన విభజ్యోవపదేభిత్వానినాయియసున్- ఉగితశ్చైతిజీవః-ప్రియస్థిరేణ్యానినాగురో-గ-రాడేశ-గిర స్తవవాచాపి-శుశ్రూషుః-శో తుమిచ్ఛ-అస్త్రిశృణోతే-సన్నంతాదు ప్రత్యయః- నచైతద్వృధేత్యాహ-అథవెతితధాహీత్యధః-అథవెతివత్సాంతర ప్ర సిద్ధ్యోరితిగణవ్యాఖ్యానాత్- శ్రేయసివిషయ-కేనతృప్యతే- నచనాపీత్యధః- కృతాధఃతయాభియత్తా భావాదితిభావః- భావెలట్||

మూ. ౩౦ { గతస్త్వపరా ప్యాగమన ప్రయోజనంవదేతివక్తుం }
{ వ్యవసీయతేయయా| త సోతిస్తామునితాశ్చ గౌ }
{ రఘోగురుస్తవై వాగమవిషదృష్టతామ్|| }

౩౦. ఎవంప్రియముత్వా-సంప్రత్యాగమనప్రయోజనంవినియోచపుచ్చృణా
 గతస్ప్రహాభిః॥గతస్ప్రచాలావిరక్తోపితస్వం- ఆగమనప్రయోజనం-వదెతి
 వక్తుం-యయాభ్యస్తతయా-వ్యవసీయితేఉమ్మ్యజ్యతే- స్వతేభాణవేలట్-ఉది
 తముత్పన్నంఉ క్తంవా-అన్యసోమమగౌరవంయెనసః-గురుఃశ్లాఘ్యః-ఎష
 తవఆగమఎవ-నోస్తాకం-తాంధృష్టతాం-తసోతి-భగవతోనిస్ప్రహాత్సేపి
 ప్రేతౌవశ్చవృత్తైః-ప్రయోజనవ్యాప్త్యాసావకాశఃప్రశ్నృతిభావః॥...

మూ, ౩౦ { క్షతిబ్రువంతంతమువాచసప్రక్షీనవాచ్యమిత్తంపు
 రుషోత్తమత్వయా త్వమెవసాతౌత్కరణీయై
 త్యతఃకిమస్తీకార్యంగురుయోగినావపి॥ }

౩౧. (ఇతీతి)క్షతి(బ్రు)వంతంతంహరిం-సప్రతీమునిరువాచ-కిమితి- హేతుగు
 షోత్తమపురుషేషు శ్రేష్ఠకీననిధాణభివక్షీసమాసనిషేధః- త్వయాఇ
 త్థం-గతస్ప్రచాలావీత్యేవం-నవాచ్యం- గతస్ప్రహాస్యాప్యత్రప్రయోజన
 సంభవాదితిభావః-తదైవాహుయోగినావపి-త్వమెవసాతౌత్కరణీయః
 ప్రత్యక్షీకతః-వ్యః- ఇత్యతోస్తాత్-అన్యధురుకార్యం- కిమస్తీనకించిదిత్య
 ధః-తస్మాన్నప్రయోజనాంతరప్రశ్నావకాశఇతిభావః॥.....

మూ. ౩౧ { ఉనీణా-రాగప్రతిరోధకంజనైరభీక్ష్యమతుణ్ణత
 యాతిమగణమవః ఉపెయషోమోక్షువభంకున
 స్వినస్తస్వమగ్రభూమిని-రపాయసంశ్రయా॥ .. }

౩౨. యదుక్తంయోగినావపిత్వమెవ సాతౌత్కరణీయైతి తదేవద్రు
 యతి-ఉదిశె-తి॥ ఉదీణఉద్రిక్తః-రాగోఽపయాభిలాషః-సపవప్రతిరోధ
 కః-ప్రతిబంధః-పాటచ్చరశ్చయస్తీకతం? ప్రతీరోధివరాన్కునిపాటచ్చర
 మలిష్టుచాఇత్యనరః- అభీక్ష్యమతుణ్ణతయాఅసభ్యస్తత్వేన- అన్యత్రాప్రతి
 హతత్వేనచ- జనైరతిదుర్గమం- మోక్షువభంకంఅపవగణమాగణం- కాంతా
 రంచ- ఉపెయషఃప్రాస్తవతః క్ష ఉపెయివాననాశ్వాసనూచానశ్చైశిక్వసు
 ప్రత్యయాంతోనిపాతః-మనస్వినస్సునునసోధీరస్యః-ప్రశంసాయామినిః-త్వ
 మెవ-నిరపాయఃపునరావృత్తీరహితః-సంశ్రయః-ఆశ్రయః-ప్రప్తిర్వస్యాస్నా
 తథోక్తా-నచపునరావతః-తఇతిశ్రుతేః-అగ్రభూమిః-ప్రాప్యస్థానం*అగ్రమా
 లంబనేప్రాప్యతిశిష్యః-సోహమిత్యాదిశ్రుతేః-త్వప్రైరెవమోక్షుత్వాది
 తిభావః-తస్మాన్నముక్షూణామపిత్వమెవసాతౌత్కరణీయైః-సిద్ధ్యతమ
 వంపినిత్వాతివృత్త్యమెశివాన్యః-పంథావిద్యతేయనాయెతిశ్రుతేః- యథాక

ప్రవృత్తు-తశ్చిత్పంకటాన్ని-గఽత్య కనచిత్తాంతారేణాగతస్యకించిన్ని బాణ
భస్థాన ప్రా ప్తిరభయాయకల్పతే- తథాత్వమేవముముత్సోరితిధ్వనిః||

మూ, 33 { ఉదాసి తారం నిగ్రహీతమాన సై గృహీతమధ్యా
క్ష్య కృశాకధంచన|బహిర్వికారం ప్రకృ తేఃపుకగ్ని }
పఃపు రాతనంత్యాంపురుషంపు రాఃసః||

33. నను ప్రకృతివి క్రపుగుష సాత్మా జ్ఞారాన్తోక్షుః-నాస్త్య శ్శాత్మా జ్ఞా గా
దిత్యాశంక్య-సోపిత్యమెవెత్యాహ||ఉదాసి తారమితి|| పు రావిదఃస్పూర్ణజ్ఞాః
కపిలాదయః-త్వాంనిగ్రహీతమాన సై :అంశనిఃగు క్థ వి త్తైః-యోగిభిః ఆశ్చ
నిలధ్యాత్వం-విభక్త్యధేవ్యయీ భావఃకలన శ్చైవీసమాసాంశప్రచ్ఛ-అధ్యా
త్వంద్యుక్ జ్ఞానం-తయాఅధ్యాత్వద్భూ- ప్రత్యస్త వ్యప్త్యా- కథంచన-గృహీ తం
సాత్మాత్కృతం-కేనయాపెణగృహీతమతఆహ-ఉదాసి తారముదాసినంప్ర
కృతాస్పాఢంప్రవృత్తాయామపి- స్వయంక త్యత్యాద్వస్తృప్త మిశ్చిర్ధః-
ఆ సై స్తృప్-బహిర్వికారేభ్యోబహిర్వికారం-న హదాదిభ్యః-ప్రథగ్నూత
మిత్యర్ధః-అసపరిబహిర-చవఃపంచ మ్యైత్యవ్యయీ భావః కించ ప్రకృతే సై
గుణ్యాశ్చ నోముల కారణాత్-పుకగ్నిభిన్నం*ప్రకృతిఃపంచభూ తెషుప్రథా
నెముల కారణకతియాః-వః-పురాభవంపు రాతనం-అనాదిః సాయుఃచిరమి
త్యాది నాల్పృత్ ప్ర త్యయః-పుగుషంపుగుషశబ్ద వాచ్యం-విజ్ఞానఘనం- విదుః
విదంతిః విదోలటో వెతి యైరుసాదేశః య దాహుఃకషిముల ప్రకృతిఃచిక్వతిః-
మహదా ద్యాః ప్రకృతిఃకృతయః-స ప్రవోడశ-ఏకశ్చవి కారః-న ప కృతినఽవి
కృతిఃపురుష ఇతి అజామే కాంలోహితశుక్ల కృష్ణామి త్యాది శ్రు తెశ్చ-సోపిత్య
మెవతత్త్వంససీ ల్యాది వాక్యై రైక్య శ్ర వణాత్-తస్మాత్త్వ మేవ సాత్మా
త్కరణీయకఃసుస్థూ క్తమితిభావః ||

మూ, 34 { నివేశయామాసిభ హెలయోద్ధృతంఫణాభృతాం
భావనమేక మోకరః | జగత్త యైకస్థపతి స్త్వము }
చృకైరహీశ్వర స్తంభశిరస్సుభూతలమ్!.....

34. ఏవంభగవతోనిగుణానస్వరూపము త్వా-సంప్రతిప్రస్తుతోపయోగిత
యా-సగుణమా శ్రేత్యషడ్భిఃస్తోతి(నివేశయామాసి డేతి) జగత్త యస్యలో
కత్తయస్య-ఏకస్థపతి రే కాధిపతిః-ఏకశీర్షిశ్చ*స్థాప త్యైధిపతౌత్కీ సపత్యవి
వేపితేతివై జయంతీ-శ్చం హెలయానీలయా-ఉద్ధృతం- వరా హోవశార కతి
భావః ఫణాభృతాముర గాణాం-ఓకసత శ్రయస్య-సర్వవశ్చ * ఓకస్సర్వని

౧౦౫ (మాఘకాశ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ప్రథమసర్గః)

చాశ్రయిత్రవిశ్వాః పకంఛాదనమావరణంఘాతలం-ఉవ్యక్తైరున్నతైఃసుఅ
 హీశ్వరిః శేషః-సపవనంభః-తస్మిశీరస్సుమూఘాసు-అశ్రేణుచ-సహస్రే
 వీతభావః-నివేశయామాసిధనిహితవాః-నివేశతే-వికంఠాదామ్ప్రత్య
 యః కృష్ణానుప్రయుజ్యతేలిటితలసైరనుప్రయోగః ఆశ్రన్తిష్టాన్తిష్టరావక
 యో హేతుహేతుమద్భవాత్స్లిష్టపరంపరితరూపకం||.....

మూ, ౩౫ { ఆనన్యగుర్వాప్యస్తవకేనకేవలంపురాణమూతే }
 { మఘహిమావగమ్యతే | మనుష్యజన్మాపిసురాసు }
 { రాస్తుజైభవాన్యవచ్ఛేదకరైఃకరోశ్యధః || }

౩౫. (ఆనన్యేత) నవిద్యతేఅన్యోగురుభ్యస్సా-సస్యాః అనన్యగుర్వాప్యిత్ర
 త్యేతనీకాగాంతఃపాతః - సమాసాత్ప్రగుకారణ్యనన్యత్రశ్చైకేకీప్ర
 సంగోన-పశ్చాత్త్వనుపసజనాదికారాత్-వోతోగుణవచనానినప్రా
 ప్నోతేతి-జప్తిస్తాస్పశ్చేతివానదీత్వాత్-అణ్ణద్యక్తలతాదాగవః-కేచిన్మా
 సాంతకధిరనిర్వక్తకారంసంపాదయంతి - తస్యాఃసర్వోత్కృతారాయః-సవపు
 రాణమూతేః-కేవలం-అమానుషస్వరూపనైర్వహ-కేవలకృష్ణ-ఎకస్సాన్య
 త్రైగలంకావధారణత్రాశ్చతః-మహిమాకేనావగమ్యతేనకేనాసీత్సర్వం
 తః-మనుష్యాన్జన్మయస్యసః-మనుష్యజన్మాపిభవాత్||అవజ్యోకబహుక్రీహీ
 వ్యధికరణజన్మాద్యుత్తరపరగ్రహివామనః-భవచ్ఛేదకరైఃసంసారనిత
 తైః-గుణైఃజ్ఞానానిభిః-సురాసురా-సురాసురవిరోధస్య-కంఠ్యే-పాధికి
 వాశాశ్వతికత్వాత్-యేషా-చవిరోధశ్శాశ్వతికగ్రహిసద్వైక-వద్భావ
 గ్రహ్యపలుః-అధఃకరోత్యశేషప్రథమాగ్రతీప్రథమపునః-భవచ్ఛబ్దస్య
 మ్నదస్తదస్య-త్పిసశేషత్వాదితి - మానుషఎవతేమహిమాదురవగ-హః-అ
 మానుషస్తుకిముతేతతాత్పర్యార్థః-ద్వితీయాధేఅసకృద్వ్యంజనయగ్నా
 వృత్త్యాభేకానుపాసః||.....

మూ, ౩౬ { అఘూకరిష్యన్నతిభారభంగురామమూంకిలత్వం }
 { త్రనివాదవారః | ఉమాఘాకత్రితయనసాంప్ర }
 { తంగుభవారిశ్రీక్రియతేతరాంత్యయా || }

౩౬. అఘూకరిష్యన్ని-తి-త్వనుతిభారణమజనరూపేణ-భంగురాంస్య
 యంభజ్యమానాంభంబభాసమిదోఘురణిఘురచ్|| భినురాదయఃకర్తక
 ర్కరితీవామనః-అఘూంభవమిత్యధః-అఘూకరిష్యన్నిభారాంకరిష్య
 కిల అఘూతతద్భావచ్చి-చ్ఛాచేనీనుః-త్యతీయాద్యోస్తీ-దివస్వగః
 తస్మాత్-ఘృథేకవిధానంప్రతివిషయసంఖ్యాశబ్దస్య-పూనాథత్వం

త్రిభాగాదివత్-అవాతరజలవతీణో-సం-సాం-ప్రతంసం-ప్రతి-ఉక్మాభ్యోక
త్రతయే-సం-తూ-విశేషః-త్వయాభరి-త్రిభాగాది-సం-సాం-ప్రతంసం-ప్రతి-ఉక్మాభ్యోక
త్రతయే-సం-తూ-విశేషః-త్వయాభరి-త్రిభాగాది-సం-సాం-ప్రతంసం-ప్రతి-ఉక్మాభ్యోక
త్రతయే-సం-తూ-విశేషః-త్వయాభరి-త్రిభాగాది-సం-సాం-ప్రతంసం-ప్రతి-ఉక్మాభ్యోక

మూ, ౩౦ { నిజౌజసోజ్ఞాసయిశుంజగద్భ్రు హోముపాజహీధాన
నుహీతలంయది | సమాహితైరప్యనిరూపితస్తతిః |
దంధ్యశస్సృష్టికదమీశమాన్యకామ్ | }

౩౦. (నిజౌజసోజ్ఞాసయిశుంజగద్భ్రు హోముపాజహీధాన
నుహీతలంయది | సమాహితైరప్యనిరూపితస్తతిః |
దంధ్యశస్సృష్టికదమీశమాన్యకామ్ |)
కంసావయః-సత్సన్నిపి-పె-శ్యాదివాక్విప్-తేహయిజా-సయిశుం-సాం-ప్రతం-
తుమిత్యదః-జాసం-ప్ర-వణ-శ్యాది-నాకి-ర్తిణీ-శే-ష-ప-క్షే-జ-సు-హం-సా-య-
మితమరానిః-నుహీతలంభూలాకం-సోపాజహీధాయుసి-నా-వా-ప-ద-ప్రే-త-
ఓ-హో-క్ష-ల-తా-వి-లి-ధా-తో-ల-జ-ధా-స-త-త-స్త-హీ-క-స-మా-హ-నై-స్-స-
పి-స-క-ర్-కా-న-ప్యా-సి-రా-ది-వ-ద-వ-క్ష-త-క-ర్-త-క-త-తి-క్ష-తి-అ-భ-వా-న-స-హ-
చి-త్తై-రి-త్య-క-వి-భ-క్-త-న-మ-వి-భ-క్-త-క-త-త-క-త-తి-క్ష-తి-అ-భ-వా-న-స-హ-
వ్య-గ-మ-న-స-ర్-ధ-స్-ప్ర-యో-గ-ప-ల-ప-భ-క్-త-య-వి-లి-గ-మ-వి-శ-క-
త్-స్వ-ప-హ-క-శ-మా-ద్య-శ-ం-చ-ర్-వ-ఘ-సా-మ-స-భా-వి-వి-న-యో-క్తి-య-
శో-ద్య-ష్ట-ప-సం-స-చ-రి-క-ధ-ం-స్యా-క-ధ-ం-వి-శ-క-త-క-త-తి-క్ష-తి-అ-భ-వా-న-స-హ-
వ్హ-ర-ప-వ-అ-గ-మ-ప్ర-యో-జ-న-మ-స-భ-వ-ః |

మూ, ౩౧ { ఉపస్థితంపాతుమదోమ దోధతైస్తస్వమెనశ్శం
భరఃశ్శవీశిషే | నయితైరవేత్సోశయిశుంక్షమే
తకక్షపాతమధాంజనులీనుసంనభః | }

౩౧. నమకోసౌనిబకంధఃయన్తమైవాయంతుష్టనిగ్రహానికారిత్రావ్యం
కృతనన్యసాద్యత్యాదిత్యాహ (ఉపపుతమి) చిత్సాదిబలీనిచిత్సంభరణమి
శ్వలాతాసంజ్ఞాయాంభృత్యోవ్రబీశ్యాదిచాశిప్యన్యయోముసాగవ
మదోధతైఃకంసాదిభిఃఉపస్థితంపీడితం ఆదోవశ్శంకోకపానుంరక్షిం
త్వమెవకుశిషేకంషి-చిత్సంభరన్వాది బానిః-ఈ-శ-వి-శ్వ-యై-ల-క-
అ-త-వై-ధ-త్వై-ని-ద-వ-ష్ట-ం-త-మా-హ-య-ు-ల-భ-క్ష-మ-యా-రా-త్ర-ః-త-మ-
దై-స్త-మో-వ-శ్శ-క-ం-ఙ్-ద-ం-జ-బ-ా-ణ-ం-వ-గ-వ-స-ర-వ-రి-ప-ి-శ్శ-
...

రక్తికస్తా దిషుచేతివినజఃనీయస్యసత్వం-మలీనుసంమలినం-మలీనుసంతుమ
 లినంకచ్చరంమలమాషితమిత్యవారః ॥ జ్యోత్స్నా ౨తమి సై దినామత్వధీః
 యోనిపాతః - నభఃత్రోశయితుంవిశదీకతుః - ర-కెఱు = తెరవింవినాః
 న్యారాదితరతే-ఇత్యాదినాపంచమి-కఃతు మెతశక్తుయాత్-నకోపీత్యర్క-
 త్నమూష-సహ నెలిజ్-అ త్ర వాక్యద్వయేపినమానధర్మస్వైకస్య ఈశిషేత్
 మె తెలిశేబ్దవ్యయోనవస్తుప్రతివ స్తుభావేన నిజేశా త్త తా పివ్యతిరేకముఖ
 త్వాన్వైవధర్మైణప్రతివస్తూపమాలంకారః-తదుక్తంసర్వస్వై వాక్యం)వా
 క్యాభఃగత త్వేనసామాన్యస్య వాక్యద్వయేనపుధక్ష్మై ర్గైశ్చప్రతివస్తూపమా॥

మూ, ౩౯ { కరోతీకంసాదిమహీభృతాంవధాజ్జనోమృగాణా }
 { మివయత్తవస్తవను హరేహిరణ్యాక్షపురస్సరా }
 { సురద్విపద్విపః ప్రశ్న్యతసాఠిరస్త్రియా ॥ ... }

౩౯. (కరోతీతి) కించజనోమృగాణామిన-కంసాదిమహీభృతాంవధాజ్జ
 తోః-తవస్తవంస్తోత్రం*స్తవఃస్తోత్రంస్థతిను=తిరిత్యమరః-కరోతీతియత్-హే
 హరేకృష్ణసింహేతిచగమ్యతే-సాస్తుతిక్రియా-హిరణ్యాక్షపురస్సరాఃహి
 రణ్యాక్షప్రముఖః-యెఅసురాఃశపవద్విపాగజాస్తైషాం-ద్విషోహంతురిత్య
 ధః-తస్యతవ-ప్రత్యుశవైవరిత్యేన॥ప్రశ్న్యతేశ్చుక్తవైవరిత్యే ఇతిగణవ్యా
 ఖ్యా నెతిరస్త్రియాఅవమానః-యదితిసామాన్యేచపుంసకం-నెతిపిధేయలిం
 గం-గజఘాతినస్సింహస్య-మృగవధనణ=నిమివ- మహాసురహంతుస్తవ-కం
 సాదితు ద్రవ్యవవధాన్లుటన-తిరస్తారపవెత్యధః-అ తా సురద్విపానాం-
 హారిశేవహారిశి స్త్రీష్టపరంపరితరూపకం-మృగాణామి వెత్యుపమయాతిం
 గాంగిభావేనసంకీర్త్యతి॥

మూ, ౪౦ { ప్రవృత్తేవస్వయముర్ముత్యకణాఃక్రమేణపెష్టుంభు }
 { చనద్విషామసితధాపివాచాలశయామునక్తీమాం }
 { మిదస్త్యదాభాషణలోలుపంనునః॥

౪౦. ఎవంస్తుత్యాదిభిరభిముఖీకృత్యాగమనప్రయోజనంవత్తుముషోన్లుత
 యతి(ప్రవృత్తఇతి,త్వముర్ముత్యకణాస్యక్తశ్రమాస్య-క్రమేణభవనానిద్వి
 పంఠీతిభవనద్విషోమస్తాః తెషాం-పెష్టుంతా హంతుమిత్యధః*జాసిని ప్ర
 హణనాబక్రోధపిసాంహింసాయామితికర్తవీశేషేషస్టీ-స్వయమేవాప్రె
 రితేవప్రవృత్తోస్యైవ-తహి=పిష్టపేషణంమాకార్షిరితీచేత్తతాహ-తథా
 పిష్టతఃప్రవృత్తోఽ-మిధోరహసి-త్వదాభాషణేత్వయాసహగల్లాపె-లోలు

పంబుబ్ధంబుభ్రోభిలాషుక స్త్రుష్టకన్మకాలోలుపలోలు భావిత్యమరః- మనః
మాం వాచాలతయాసహాయసక్తి-లక్-వాచాలంకరోభిత్వధణః - వాచోబ
హవ్యాస్యసంసీతివాచాలః||*అలజాటజౌబహుబాషిణీతి- అల చ్చన్య
యః*స్యాబ్జల్పాక స్తు వాచోలోవాచాటోబహుగవ్యు-వాగిత్యమరః|| ...

మూ, ర౦ { తదిన్ద్ర సందిప్త ముపెన్ద్ర యద్వచఃక్షణంహయా }
{ శ్వజనీనముచ్యతే సమ సకార్యేషుగతేనధుర్య }
{ తామహిద్విష సస్థవతానిశన్యతామ్! }

ర౦. అదస్సవాక్యశ్రవణానంతరఃసహేతుకిం ప్రాథమ్యేతి (తదీతి) త
త్తస్మాత్-ఇన్ద్రముపగతఉపే ద్రః-హేభి ద్రానుజ. అతపవేన్ద్రసందిప్తం
శ్రౌతవ్యమితి భావః- కించపిశ్వస్త్యైజనాయుహితంశ్వజనీనం*అన్వన్వజ
నభోగోత్తరవదాప్త ఇతిఖన త్యయిః-యన్వచః-క్షణంనశుచిరం-సయోచ్య
తే. తద్వచః-అహిన్విషోన్వత్తస్మన్వ * సపెవృతా సురైశ్చహిరితివైజ
యణీ-సనునైకార్యేషు-ఘర్షణాంధుగంధరత్వం-గతేనఅతోపిభవతా-నిశ
న్యతాంశ్రూయణాం- పాదకనాయా-లోట్-ధరవహాసీధుర్యః*ధురో
యథ్కకానితియ స్వ త్యయః - స్ఫుటగు శ్రవదార్థ హేతు కంకావ్యలింగమ
లంకారః||

మూ, ర౧ { అభూదభూమిఃప్రతీపక్షగన్తనాంభియాంతనూజ }
{ ప్రవనన్యూదిః తేః | యమిన్ద్ర శబ్దాదనిఘూవ }
{ సంహరైహిరణ్య ఘార్వంకిశిపుంప్రచక్షతే|| ... }

ర౧. అథగీశుపాలోహంశవ్యగ్నివక్తృ-తస్యైవశ్యవధ్యత్వదనన్యవధ్య
త్వజ్ఞాపనౌపయితయాత్యోద్ద్యోప్రకటనాక్షణంజన్తాంతరవృత్తాంతంతా
వదుద్భూతుయతి-అభూదితి|| ప్రతీపక్షో చ్చక్రోఃజన్తయాసాంతసాంభియాం-
అభూమిరపిషయః-నివతక్షక ఇశ్యధణః- తపనన్యూతిసూన్వప్రతాపః-దిత్వై
నూజోదైత్యోభూత్-కోసావతఆహ-హరైరిన్ద్రస్య- ఇన్ద్రశబ్దాదనిఘూ
దనం-ఇందతీతిన్ద్ర-ఇనిపరమైశ్వర్యైరుద్రేన్ద్రైశ్చానిసారస్వత్యయాం
తదేనాదికోనిసాతః-తస్యైన్ద్ర శబ్దస్య-ఇన్ద్ర ఇతిసంజ్ఞాపనన్య-యోజణః
పరమైశ్వర్యలక్షణః-తస్యైనిఘూదనంనివతక్షకం-హరైశ్చైశ్వర్యహణారమి
త్యర్థః-యదైత్యం - హిరణ్యఘార్వంహిరణ్యశబ్దఘార్వం-కిశిపుంప్రచక్ష
తేహిరణ్యకిశిపుమాహురిన్యర్థః - అన్రహిరణ్యశబ్దఘార్వత్వంకిశిపుశబ్ద
స్యైవ-నతుసంజ్ఞనః-తదక్షణస్యైశ్చబ్దపరస్యకిశిపుశబ్దస్యైవ-గతత్వేనాప్ర

యో జ్యోత్యప్ర యో గాదవాచ్యవచ వాఖ్యందోషమాహుః*యన వాచ్యస్య
 వచనన. నాచ్యవచనంహితదితి||సమాధానంతు_ పవంధిధఃషయశబ్దవ రణా
 స్పర్శతక్షణ_కదంచిత్ప్రంపాద్యమిస్యక్తం- అస్మాభిదేవవపూర్వంగిరింలే||
 ధనుఃపవ-న-స్మై సగమన్నాది దేశే త్యేతద్వ్యాఖ్యా నావస రేసంజీవ న్యాం
 ఘం(ఊప ధేదవి శేషతో వ్యాఖ్యాన శ్చత్ర-యం దైత్యముద్దిశ్య-హిరణ్యపూ
 ర్వ కశిపు) హిరణ్యశబ్దసూర్వంకశిపుశబ్దంప్రచక్ష తేస-జ్ఞా త్వేన ప్ర యుంజ
 తే త్థే||

మూ. ౪౩ { సగుత్స రెణాస రభ్యు పేయషావిరాయ నాన్నః }
 { వ దమాభి ధేయ తమ్|భ యస్య పూ ర్వావ తర స }
 { రసి నాను సస్మయెనమ్య సదాన్య ధీయః|| }

౪౩. (సగుత్స రెణః||) సగుత్స రెణస వై రెణ-అస్యతీత్య సురఃః అ సేదుకన్-
 అసురభ్యోనాన్నః- చిగాయచిర కాలేన * చిరాయచిర రా త్రాయచిరస్య
 ద్యాశ్చి రాక్షా కాభ్యత్యన్యయెస్వసురః-ప్ర తమాభిధేయతాంఠపేయషా-అ
 న్నదేశయాముఖ్యాథా తాంగ తేన-తరస్వి నాబలవతా* తరసీబలరంహసీ
 ఇతి కిశ్చః-యెసహిరణ్యకశిపునా-దివిసీదంఠీమ్యసకః-దేనాః - లెచూంసన
 స్మ-భయస్య-పూ ర్వావ తరః ప్రథమ ప్ర వెళః ః యూదోరప-న్యధీయతది
 హితః-కిన్దిశిలక్-అస్మా దేవ దే వా నాంభయోత్ప త్తిరభూదిత్యధః||

మూ. ౪౪ { దిశామణిశాంశ్చతురో యతస్సు రానపాస్యతంరా }
 { హృతాస్మిషేవిరే|అవాపురారభ్యతతశ్చలూకతి }
 { ప్ర వాదముచై రయశస్క రంశ్రియః|| }

౪౪. (దిశామణి) శియస్సంపనః-యతోయ దైత్యర్కః-దిశామణిశా-దిక్పతీన
 పి-చతురస్సు రా-ఇంద్రయమవరుణసు బె రా-అపాస్యహిత్వా-తంహిర
 ణ్యకశిపు-రాగవ్యా తః-రా గాకృష్టాస్సత్యః - నతుబలాదితి భావః-సషెపి రె-
 యతోవీర ప్ర యాః శ్రియఇతిభావః-తత ఆరభ్యత దా ప్ర భృతి-అయశఃక రోతీ
 త్యయిశస్క రం-చుష్కీతి-హేతుమిత్యధఃః కృష్ణో హేతు తాల్పిల్యాసూ
 లోమ్యేష్వీతిల ప్ర త్యః ః అతఃకృకమీ త్యా దినావినజనీయస్య సత్సంఠే
 చైచ్చిః-స-చురిం-చలాస్థిరాః- ఇతి ప్ర వాదంజనాప వాదంఅ వాపుః - దిగీశా
 నావ పిసర్వస్వ హరణంకృతమితి త దాధిపత్యస్య పరా కా ప్యేతి భావః||

మూ. ౪౫ { య రాణిదుర్గాణినిశాతమాయుదం బలాశూరా }
 { శీసు నాశ్చకంచుకాః|స రూపశో భే కి ఫలానినా }
 { నాంగణై ర్యమాశంకృత దాదిచక్తి రే|| }

రజి. (పురాణీతి)కించ-నాకినాంసురాణాం-గణైఃయంహిరణ్యకశిపుం-ఆశం
 క్య-వాధకత్వేనో-త్ప్రేక్ష్యసకాలఆదిర్వస్త్రి-తత్తదాది-తదాన్ర-భృశ్చ
 ధణః-స్వరూపశోభై-వ-ఏక-ఫలంముఖ్యప్రయోజనం-యోషాంపుర-నీనాంతా
 నితధో-కాని-పా-గీశ్యగసాధ్యశాశ్ర-వాఖావాదితిభాషః : న-ప్రసక్తమన
 పుంసకేనైకన-చ్యుతరస్యమితిసపుంసకైక-శేషః-చ-రాణిదు-గాణ-జీప్రా
 కాశపరిమాదిభిరగమ్యాని-చ-క్రి-రే||సుదురోరువసంఖ్యాగమిసగ-మె-౩౬|| - ౭
 యుదంచనిశాతంనిశితం-చ-క-శోతనూకరణఇతిధాతోఃకృష్టి-శతోఃస్వత
 రస్యామిటికల్పాత్ప్ర-యే-ఆత్వం-బలాని-నై-న్యాని-శూ-రాణిశౌంధ్యవంశ-చ-క్రి
 రే-సం-పా-తి-రా-ని-కం-దు-కాః-వార-వా-ణాః-లో-హ-వ-ర్త-వీ-శ్య-ఘ-ః-క-ంచ-కూ
 వార-వా-శో-స్త్రీ-త్య-వ-ర-ః-ఘ-నా-మ-భే-దాః-చ-క్రి-రే-లి-ట్-ఇ-త-ని-త్య-స-న్మ
 ధ్వా-జ-ప్ర-గీ-త్య-ద-కః||

మూ. ౪౬ { సన-చ-రి-స్సు-భు-వ-నా-ంత-రే-షు-యా-ం-య-ద్వ-చ్ఛ }
 { స-హ-శ్ర-య-దా-శ-య-శ్చి-యః| అ-కారి-త-స్యై-మ-కు }
 { టో-ప-ల-స్థ-ల-త్క-రై-స్త్రి-సం-ధ్యం-శ్చి-ద్-వై-ద్వి-శై-న-మః|| .. }

౪౬. సభా||అ-స్యై-షు-భు-వ-నా-ంత-రే-షు-స-స-పు-పె-తి-స-మా-సః-సంచ
 రి-షుః-సంచ-ర-ణీ-లః|| అ-ల-స్-శ్రీ-ర్యా-ది-నా-వ-రె-స్థు-ప్ర-త్య-యః - శ్రీ-యః-అ
 త్సా-గ్ని-ః-అ-శ్ర-యః-స-హి-ర-ణ్య-క-శి-పు-ః-య-ద్వ-చ్ఛ-యా-నై-వై-ర-వృ-త్తా-య-ద్వ
 చ్చ-నై-వై-ర-త-త్వ-వ-రః - యా-ం-ది-శ-మ-శి-శ్ర-య-త్ - శ్ర-య-తే-లు-ః-ః-శ్రీ-శ్రీ
 త్యా-ది-నా-వ-జ-ద్వి-భా-వ-ః-ఇ-య-జా-దె-వః-స-కు-టో-ప-లే-షు-మా-లి-ర-త్సై-షు-ష్ట
 ల-ం-ః-క-రా-య-సా-ం-తైః-శి-ర-సి-బ-గ్ధా-ం-జ-లి-భి-రి-త్య-ద-కః * ఉ-ప-ల-ప్ర-స్త-ర-త్వ
 ఇ-వి-త్వః-తి-స్రో-ద-శ-రా-అ-వ-స్థాః - బా-ల్య-కా-మా-ర-యా-వ-నా-ని - జ-న్త-న-త్తా-వృ-ద్ధ
 యో-వా-యో-షా-ం-తైః-శ్చి-ద్-వై-ద-వైః - య-ద్వా-శ్చ-ద-శ-ప-రి-మా-ణ-ం-వ-యో-యో-షా
 మి-తి-బ-హు-వ్రీ-హ-సం-భ్య-య-జ-చ్-తి-స-స్స-ం-ధ్య-స్స-మా-హృ-తా-స్త్రి-సం-ధ్యం-ః
 త-ద్ధ-తా-ర్థ-త్యా-ది-నా-స-మా-హ-రే-ద్వి-గు-ప-క-వ-చ-నం| వా-టా-బ-ం-త-ఇ-తి-వ-తీ-న-పుం
 స-క-త్వం-ః-అ-త్య-ం-త-సం-యో-గ-ద్వి-తి-యా-త-స్యై-ది-శై-న-మః* స-మ-స్త్వ-స్త్రి-ర్యా
 ది-నా-వ-శు-శే-న-హః-న-మ-స్థా-ర-ః-అ-కారి-కృ-త-ః-కృ-షి-క-ర్-న్-న-లి-లు-ః * వి-శ్-భా-వ
 క-ర్-త-వో-రి-తి-వి-ణి-పృ-ద్ధిః||

మూ. ౪౭ { స-టా-చ్ఛ-టా-భి-న్న-ఘ-నె-న-వి-భ-తా-న్వ-సిం-హ-నైం }
 { హీ-మ-త-ను-ం-త-ను-ం-త్వ-యా| స-ము-గ్ధ-కా-ం-తా-స్త-న-సం }
 { గ-భ-ం-గు-రై-రు-రో-వి-దా-ర-ం-స్ర-తి-చ-స్క-రె-న-ఖైః||

౪౭, అదనోపిత్వయైవసంహృత ఇత్యాహ(సతుతి) హెన్మసింహ - నాసిం
హాఇవెత్కుపమితసమాసః-సచాసాసింహశ్చైతి ప్రస్తావతో-సింహస్యేమాం
నైంహీం-అతనుమనల్పం-తనుంకాయం-బిభ్రతా - నృసింహోవతారభాజ్జే
త్యర్థః-అతపవసటాచ్ఛటాభిః-కెసరసమూహైః-భిన్నాఃఃఘనామేఘంయేవ
తేన-అభ్రంకమవిగ్రహత్వాదితిభావః-సటాచ్ఛటాకెసరయోః - తనుఃకా
యెకృశ్చైకకృత్యభయత్రాపివిశ్వుః - త్వయాస్వదైత్యః - ముగ్ధానవోముగ్ధ
స్సోమ్యైసవేమూఢభిజయోయాకాంతాస్తనా - తయోఃసంగేనాపి-
భంగురైవనఖైః-ఉరోపిదార్యఉరోపిదారం-వరిక్లిశ్యమానచేతిణముత్-ప్ర
తిచస్కరేహతః-కిరతేః-ర్షణిలిక్ష్ముచ్ఛత్యవ్రాతామితిగుణః-హింసా
యాం-ప్రత్యేకేనుడాగవః-వజ్రకరినోపినఖైవిదారితభితి-అవాజ్యనస
గోచరమహిముః-తేకినసాధ్యమితిభావః|| :.....

మూ, ౪౮ { వి సోవమిచ్చన్న ధవపజ జన్మనోరణే నకం ద్వా
స్త్రి ద్వై స్తనుంపునః | స రావణో నామని కావభీ }

పణంబభూవరక్షఃక్షశరక్షణంబివః ||

౪౮. అథాస్యానంతరజన్మచెష్టితాన్యాచష్టి(వినోదమితి) అజనఃహిరణ్య
కశేపుఃపునఃభూయోపి-త్రిదశైస్సనుం దైవైస్సహ-సాకంసత్రా, సమః సహ
త్యమగః-రణేనయుధేన-దపాత్ అంతస్సారాత్-జన్మయస్యాఃతస్యాఃకం
ద్వాఃభుజకంఠూ తే-వి సోదమప సోదమిచ్చ-ప్రా గ్భవేనఖతైస్తద
వనోదాభా వాదితి భావః-బివఃస్వగఃస్య-క్షతంరక్షణంరక్షాయేనతతో-క్ష
తయ్యగక్షణమిత్యర్థః-సాపేక్ష త్వేపిగమక త్వాత్సమాసః- ఏతేన దేవసర్వస్వ
హోమ్యముక్తం-భీషయశీశీభీషణం-న-ద్వాది త్పల్ల్యుత్పత్యయః-ని కానుం
భీషణం-సుప్తేనుపేకిసమాసః-రావణో నామ రావణఇతి ప్రసిద్ధం-క్షః-బభూ
వ-రాక్షసయోనౌజాతఇత్యర్థః-విశ్రవసోవత్యంపుమా-రావణఇతివిగ్రహః-
తస్యావత్యమిత్యణో ఓ విశ్రవసోవిశ్రవణంవణావిశ్రవ్యతేరవణాదేశః-
పౌరాణికాస్తు-రావయతితిరావణఇతిప్రస్థానయంతి-తమక్తముత్తరకాం
డేయస్థాన్లకత్రయచైతదా వితంభయమాగతమ్ | తస్మాత్త్వంరావ
ణోనామనామ్నావీరభేష్యసీతి|| రావణ్యంఞాశ్చ-త-రియ్యుత్-రావణ
రక్షసోనియతలింగత్వాద్విశ్రవణవిశ్రవ్యభావేవిస్సలింగతా||

మూ, ౪౯ { ప్రభు బుభూషు భువనత్రయస్యయశ్శిరోశిరా
గార్గశమందికఃకమః|| తకకయద్విమ మివేత్త }

సాహసోప్రసాదమిచ్చాసవృశంపినాకనః||

కగ, ఆధాస్యోద్ధత్యచుష్టానశక్లోకైవ్యాచప్తై(ప్రభురితి)యో రావణః-
భువనత్రయస్యప్రభుఃస్వామీ-బుభూషుఃభవతుమిచ్ఛుః- భవతేస్సన్నంతా
దుప్రత్యయః-ఆతిరాగానత్యుత్సాహాత్ - నశుఫలవిళంబరనిర్వేదాదితిభా
వః-దశమంశిరః- చికిత్సా-ముఃకతికతుం- ఛేత్తుమిచ్ఛుః-కృతీ-ఛేననభిధాతోస్స
న్నంతాదుప్రత్యయః-ఇష్టసాహసః-ప్రియసాహసః-అశపశ్చాసద్భవం-స్వై
చ్ఛాన్వరూపం-పనాకీనశ్శివస్యప్రసాదంవరం-విన్నుమివాఃకీ-యతీ-త్వై
షీతవాణిభిషరమసాహసికత్వోక్తిః-ఇతిఆరభ్యశ్లోకమశ్చ-పియచ్చభస్మ
రావణో-నానురత్తో-బహువేత్సూ-ర్వేణాన్వయః-రంగ-రాజసు-నచ-ః-హస్యా
న్-న-చ-తాధికం-ధరమి-మ్యపరిష్టాదన్వయఇత్యాహ-తదసత్ - సుణానా-చ-ప-రా
ధ-త్వాదితిన్యాదారుణ్యాదివత్-ప్రత్యేకం-ప్రథా-నాన్వయినాం-మి-క-స్సం-
-ధా-యో-గా-ది-త్య-లం-శ-బా-వం-క్ర-మ-ణె-న-పు-రా-కీ-ల-రా-వ-ణః-కా-మ్యే-క-ర్-క-సి
ప్ర-జా-వ-ప్రీ-తి-నా-య-న-వ-శీ-రా-సి-అ-గ్న-౨-హ-ు-త్వా-ద-శ-మా-ర-ం-భ- - స-త-ః-ప్ర-
త్-త-స్యా-త్-త్ర-లో-క్యా-ని-వ-త్యం-చ-ప్ర-క-త్య-త్త-ర-కా-ం-షో-క్త-క-థా-త్రా-ను-సం-
ధే-యా॥.....

మూ, ౫౦ { సముత్త్రి పక్షయఃపుష్పివీభృతాంవరంవర ప్ర దానస్య }
{ చ కారీశూలినిః త్ర సదుషారా ద్రి సుతానసంభ్రవః }
{ స్వయంగ్రహశ్లేష సుభేనని స్కీ యమ్॥ }

౫౧. అగ్రకైలాసోత్తైవనృత్తాంతమాహ(సముత్త్రి పక్షి)యో రావణః-పు
ద్ధివీభృతాంవరం-కైలాసం-సముత్త్రి పక్ష-దవ-కాదితశేషః-శూలినిఃవరిప్రదా
నస్యసూర్వోక్తస్య-త్రసంత్యాః-శైలచలనెనవీభ్యంత్యాః-సుషారాద్రిసుతా
యాః-పార్వత్యాః-ససంభ్రవః-యః-స్వయంగ్రహః-ప్రియప్రాకణనాం-
నాకరగ్రహణం-సుప్రుపెతిసమాసః-తెనయః-అశ్లేషః-ఆలింగనం-తెనయిత్సు
ఖం-తెన-త్రై-లో-క్యా-ని-వ-త్యం-చ-ప్ర-క-త్య-త్త-ర-కా-ం-షో-క్త-క-థా-త్రా-ను-సం-
ప్ర-క-త్య-వ-కా-ర-ణ-ని-గ-ణ-ని-చ-కార-ని-ష్ఠై-యో-బ-ద్ధి-సా-మ-ధ్యే-క-ని-గ-ణ-తా-చ-తి
వి-శ్క-య-ద్వా-క్ర-య-ణ-చ-కార-క్ర-య-స్య-వ-హ-ర-ణ-యా-చ్ఛా-దై-న్య-దో-ష-క-హ-
మా-జే-త్య-ర్థ-అ-త్ర-సు-ఖ-వ-ర-ప్ర-దా-న-యో-క-ని-హ-యా-త్ప-రి-వృ-త్తి-ర-ం-క-ార-ః॥

మూ, ౫౧ { పురీమవస్కందలు సీహీనందనముషాణర త్నా ని }
{ హారామరాంగనాః విగ్రహ్యాచ క్రై నముచిద్విషా }
{ బలీయభిత్తమస్సాస్థ్య హహాదికవందివః॥ }

౫౨. (పురీమి)బలీబలవాణ-యో రావణః-సముచిద్విషాశక్రైః-విగ్రహ్యా

విరుద్ధ-పురిమను రావణం-అవస్కం-చఅవగురోధ-నందనంతద్వనం-లునీహి
 చిచ్ఛేద్య-ఈహల్యఘోరిఃకారః-రత్నానిశ్రేష్ఠవస్తుని-వణీణవాఃరత్నం
 శ్రేష్ఠేషునుణావపీఃపిశ్వుః-ముషాణముమోష-ముషస్త్రైయో-హలశ్శుశ్శాన
 ధ్ఘావితిశానజాదేశఃఅనురాంగానాః - దేవస్త్రియః-హరజహార-సర్వశ్ర
 పానఃపుస్యేనైత్యర్థః-ఇష్టమనెనప్రకారేణ - అహనిచదివాచకమాదికం-ఆ
 హన్యహనీత్యర్థః, అవతురైత్యాదినానప్రన్యధేఃద్వంగ్వనమాంసాంతని
 చాతః-దివఃస్వగఃస్య-అస్వాస్వముపగ్రవం-చక్రై-అత్రఅవస్కం-దేత్యా
 ద్వాక్రియాసమభిహారేలోట్లోట్లోహిస్వావాచతద్వమోరిత్యనువృత్తైశ్చ
 సముచ్చయైర్వతరస్యామితివికల్పనకాలసామాన్యేలిట్ - మాత్రాదేశోలో
 ట్-శస్యయిధోవగ్రహంసర్వవిజాదేశోహిస్వాచప్రకరణాదికథాత్-దకవి
 శేషావనాన్య అతోహెరితియధాయోగ్యం-హేలుక-పానఃపుస్యంభృశా
 ధోవాక్రియాసమభిహారః-అవస్కందనానిక్రియాపిశేషాణా-సముచ్చ
 యిః-ప్రత్యేకంక్రియాసమభిహారః-శత్రూమాన్యస్యవచనస్యేష్యసుప్రయో
 గః|| చక్రైకతిఅత్రక్షైచ్చిత్వాత్సేనైశ్చభ్యోగుణః, సుపాంతికాంచవ్య
 త్పత్తిస్సాశబ్దమితికృతాకీ-సముచ్చయశ్చల్లలకారః||

మూ, ౫౨ { సలీలయాతానినభతుకరభ్రమోనాచిత్రము }
 { చైచ్చైశ్శ్రవనఃపకక్రవమ్|అనుక్రుతస్సంయతియే }
 { నకేవలంబలస్యశ్శతుఃప్రశశంసశీఘ్రతామ్|| ... }

౫౨, (సలీల)సంయతియిట్టే-సముదాయః-స్త్రియస్సంయత్సమిత్యాజిన
 మిద్యుకభ్యత్యమరః-యెనరావణౌ-అనుక్రుతఃఅనుధావితః - బలస్యశ్శతుః-
 ఇంద్రః-అభ్రమోభానుకః-విరావణస్య-సలీలయాతానిగంభీరగమనాని-
 నప్రశశంసనల్లామయామాస-తథాచైచ్చైశ్శ్రవనఃస్వాశ్వస్య-చిత్రంనా
 నాపిథం-పదక్రవం-పాదపిత్తుపం-అధాపులాయితాదిగతివిశేషమిత్యర్థః
 వప్రశశంస-కంతు-శీఘ్రతాంశీఘ్రగతిమెవ-ప్రశశంస-అన్యధాశీఘ్రమా
 స్కంస్యగ్రహిష్యః-తిభయానితిభావః||

మూ, ౫౩ { అశన్నవణసోఘానుభీరలోచనస్సహస్రరశ్శైరివ }
 { యస్యకశణమ్|ప్రవిశ్యహేమాద్రిగుహాగృహం }
 { తరంనినాయవిభ్యద్భివసానికాశికః|| : ... }

౫౩. అశన్నవన్నిలి-అశిరలూచనః-అస్థిరస్పష్టిః-కౌశికోమహేంద్రః-ఉలూ
 కశ్చ|| ౬|| మహేంద్రగుప్తలూలూకచ్యౌశ్రాహిషుకాశికః-ఇత్యమరః-సహ

స్తరశ్చైసూర్యస్యైవయస్య గావణస్య-కర్తృణః-జశణం-స్థుం-అశక్యం-కా
హేచూ-దై-మే-రోః-గు-హై-వ-గృ-హం - త-స్యా-ంత-రం-ప్ర-క-శ్య- బి-భ్య-త్-ర
-తా-పి-వ-ప-మా-న-వి-ర-బి-భ్య-తేః-శ-త-ర్క-నా-వ్య-స్థా-వ్య-క-రి-త-య-కు-భా-వః-వి-ప-సా-
-ని-ది-నా-స్-|| నా-యః-నా-జ్య-ప-సే-న-స-వా-స-రా-వి-స్య-స-గః-క-లి-క-ఇ-స్య-త్రా-ధి-ధా-
-యా-ః-ప్ర-స్తు-తై-క-గో-చ-ర-త్వే-హో-భ-య-వి-శే-ష-ణ-పి-శే-స్య-ద్వై-షా-సం-భ-వా-మి-త-క-
-వి-ష-య-క-మ-భ్య-శ-క్తి-మా-లో-ద్వ-సిః - స-హ-స్త-ర-శ్చై-రి-వ-ప్య-ప-మా-ని-ర్వా-హ-స-వ్యా-
-ద్వ-చ్య-లి-ం-గ-||

మూ. ౨౪ { బ్రహ్మచ్ఛిలానిష్ఠురకంఠఘట్టవాద్వికీర్ణలోలాగ్నిక
ణంఘరస్వితుః | జగత్ప్రభోరప్రసహస్థానైష్టవంస }
చ క్రమస్యాక్రమతాధికంధరమ్ |

జీద. (బ్రహ్మచిత్) బ్రహ్మచీ శిలవ-నిష్ఠు-రై-కం-ఠే-ఘట్ట-నా-ద-భి-మా-శా-త్-కీ-ర-ణ-
-వి-డి-ప్తాః-లో-లా-శ్చ-అ-గ్ని-క-ణాః-స్ఫు-లి-ం-గా-య-స్య-త-ర్-అ-వ-నా-ప్ర-స-హ-స్థ-
-ని-భి-భా-వు-కం-ప్ర-స-హ-స-మ-భి-భ-వి-క-స-వ-త్రి-కా-రిః-అ-లం-కృ-ష్టి-గ-నా-స-
-వై-స్య-వ-ం-చ-క్ర-ం-య-ద-శ-ణ-వ-ం-జ-గ-త్ప్ర-భో-స-క-ల-లో-క-స్యా-మి-న-ః-ఆ-స్య-స్-ప-
-ప-కి-రా-వ-ణ-స్య-కం-ధ-రా-యా-ం-అ-ధి-క-ం-ధ-రం-అ-ధి-గీ-వ-ం-వి-భ-క్త-
-భా-వ-ః-అ-వ్య-యా-భా-వ-శ్చై-త-ని-పు-ం-స-క-త్వా-త్-హ-స్వో-న-పు-ం-స-క-ప్రా-
-క-స్య-తి-హ-స్వ-త్వ-ం-క-తో-ల్-ద-గ్ర-వా-యా-ం-శి-ర-భి-క-ం-వ-శ్చ-
-నా-క్రి-మ-త-అ-ప్ర-తి-హ-త-ం-న-క్ర-మ-తే-ని-ప్ర-వ-త-క-త-స్య-కీ-తు-ప్ర-తి-హ-త-మి-
-ధ-ం-వృ-క్షీ-ని-స-గ-త-ాయ-నై-మ-క్ర-మ-ఇ-తి-వృ-క్షా-వ-త్త్వ-నై-ప-ద-ం-న-
-బ-ం-ధ-కః ||

మూ. ౨౫ { విభిన్న శంఖికలుషీ భవస్తు హలుకుః దేననంఠీ వహ
నువృధర్తృణః | నిరస్త గాంభీర్యమపాస్త్రపుష్పకం }
ప్రకంపనూమాసనమానపంససః ||

౨౫. వి-భి-న్న-ై-స-రా-వ-ణ-ః-మ-దే-న-ద-పే-ణ-దా-న-న-చ-మ-దో-ప-పే-ణ-
-న-యో-రి-తి-శ్చ-న-ం-త-గ-జ-ఇ-వ-వి-భి-న్న-ై-వి-ఘ-ట్టి-ః-శ-ం-ఖ-ని-ధి-భే-
-న-స-ః-శ-ం-ఖో-ని-ధ్య-ం-త-రై-క-ం-బ-ు-ల-లా-తా-స్థి-న-భ-మ-చ-ై-వి-శ్వ-
-మా-వి-ల-ం-చ-గ-వ-త్-క-లు-షీ-భ-వ-త్ - ని-ర-స్త-గా-ం-భీ-ర్య-మ-వి-కా-గి-
-చ-య-స్య-త-త్-అ-పా-స్త్రా-ని-ధి-ర-స్థా-ని-పు-ష్ప-ణి-ప-మా-న-ం-చ-య-స్యా-
-త-త్ - పు-ష్ప-మ-యై-శ్చ-భా-షి-క-క-వే-మ-ను-వృ-స్య-వ-ధ-ర్త-ః-శ్చ-
-స్య-కు-ను-వృ-ధ-ర్త-ః-ధ-న-ద-స్య-ధ-ర్త-క-ల-ప-ని-శ్చ-ప-లా-ది-
-మ-న-స-ం-వి-శ్వ-ం

తదీయంసరశ్చ*నూనసంసరసిస్వాంతఇతివిశ్వఃముహుః న ప్రకంపయామా
సేతిననయోభయామాసేతిన-కింతుప్రకంపయామా నెత్యరః కుబేరస్య మహా
ఐహీనుతయాసంభావితా ప్రకంప్యత్స నివారణాయనర్హగ్న్వయం॥సంభా
వ్యనిషేధనివర్తనశ్చాప్రతిషేధావతివానుః - అత్ర దంతిరావణ
యోఃప్రకృతాప్రకృతయోఃశ్లెషః॥

మూ. ౫౨ { రణేషుతస్య ప్రహితాః ప్రచేతసాసరోషహుంకా }
{ పరాఙ్ముఖీకృతాః | ప్రహతుః రేవోరగరాజర }
{ జ్ఞానోజ జేనకంఠంసభయాః ప్రపెదిరే॥..... }

౫౨. (రణేష్వితి,కించ-రణేషుయుద్ధేషు-ప్రచేతసాసరుణేన-ప్రహితాఃప్ర
యుక్తాః-ఉరగరాజాఃమహాసర్నాః-తేరజ్జవభివోరగరాజరిజ్జవః-నాగపాశా
ఇన్ద్రోర్ధ్వః-తస్య రావణస్య-సరోషహుంకారేణ-పరాఙ్ముఖీకృతాః-వ్యావర్తిత
తాః-అతఃపవనభయాస్సంఠః జవేనవేగేన-ప్రహతుః-ప్రయోక్తాః-తస్యప్ర
చేతసనివ-కి-తంప్రపెదిరే-అన్యపరహింసాక్షణంప్రయిక్తస్యాయుగస్య-
శైవరిత్సేనస్యక-తగ్రహణాత్-అనధో-శ్శ్చినుంప-షునూలంకారః-నిరు
ద్ధకార్యస్యోత్పత్తియన్త్రాననభాస్యవాభవేత్-విరూపముఖనానాస్యాద్విష
మూలంకృత-స్త్ర-ధేరిలక్షణాత్॥

మూ. ౫౩ { పరేతభతుః క్షోహిషో ముశాధనుః కథాతు ము }
{ ణ్ణాతవిషాణసుండలః | హృతేపిభారేనుహత స్త్ర }
{ పాభ రాదువాహదుఃఖేన సదానతంశిరః॥..... }

౫౩. పరేతేతి-అమునారావణేన-ధనుశ్చాజ్ఞాం-విధాతునిర్మాతుం-ఉణ్ణా
తముణ్ణాత్పితం-విషాణయోఃశృంగయోః-సుండలంవలయంయస్యసః-పరేత
భతుః-ప్రేతరాజస్య-ముహిషః-వాహనభూతఇతిభావః-భారేవిషాణధూ
పె-భృగోః-ఘో-హృతేపిమహతః-త్రవైవభరః-తస్మాత్-తతోపమభణ-రా
దితిభావః-భృగాః-క్రై-య్యాదికాత్-ఽఘోదోగభిత్సప్-సదానతంశిరః-
నుఃఖంక-శ్చైన-ఉవాహవహతిస్త్ర-అసంయోగాల్లిటః-కిత్వాత్-వచిస్వపీ
త్యాదినాసంప్రసారణం-హృతేపిభారేనతమితివిరోధః-తవను-ప్రాణితాచే
యసువసతిహేతుత్వపాధర్మాత్-త్రపాభరతోస్త్రై య్॥.....

మూ. ౫౪ { స్పృశేనశంకంసమయోశుచావపీసితక రా }
{ రనమగ్రపాతిభిః | ఆఘర్మనుత్కిదకబిండుమా }
{ కై రలంచకారాస్యవగూరహస్కరః॥..... }

౫౮. (స్వప్రశన్నితి) అహంకరోతి త్వహస్మరఃసూర్యః దివాభేత్వా దినాట
 చ ప్రత్యయః కస్తాది త్వాత్సత్వం శుచాసమయైగ్రి మ్మకాలే- అనుపమాతా
 చారేచ-స్థితోపిః శుచిశ్చద్ధేనుపమాతేశ్చంగా రామాభయోరపి|| గ్రిష్టే పట
 తవ మోపిస్యాదివిశ్వః సమయాశ్చ పధాచార కాలసిద్ధాంత సంవిది౧ త్యమ
 రః- అసమగ్ర పాతిభిః సంకుచద్వ్య ప్రేభిరిత్యర్థః- క రాణాం అఽకూనాఽఽ
 స్తానా-చ-౧ గ్రి- బలికాస్తాంశవఃక రాగ్నిసూరః- సశక్తింసభయంస్వప్ర
 త్కాఽపిశ్చా సభయానితిభావః- అనుర్త్యా అనుష్టాః ఘోర్షాదక బి-దపః స్వేద
 బిందవః- నుందోదకేత్వా దినావికల్పదువకన్యోదాదెనాతావః- తైరేవమా
 త్కైః అస్య రావణస్య- చఘాః స్త్రీః అలంబకార- గ్రిష్టేపితద్భయాన్నా న
 శ్చ్యంతపతిత్యర్థః- అత్ర ప్రస్తుతసూర్యవిశేషణమా త్ర సామ్యా కప్రస్తుతప్ర
 సాధకప్రవృత్తేః సమాసో క్షీరలంకారః||.....

మూ. ౫౯ { కథాసను నై నిగృహోనముంచ లామనస్వినీకుక్ష
 యిశుంపటియసా విలాసిన ప్రస్థృతస్వతారతింస }
 సర్వ సాచిప్యనుకారి నెందునా||.....

౫౯. (కలెతి) కథావిఃకోడశాంశైః- శిల్పక ద్యానిభిశ్చ-సమ గ్రాణశంపూ
 ణాన- కాలెని త్వేస్వ త్పృథ్వాచం ద్రాం శేకిల నేక కో వైజయంః- గృహా-
 అముంచతా-సదాతద్య హేష్టేచవసతా - అస్య భావండాల్- సేవాధర్మ
 త్యాచ్యైతి భావః- మనస్వినీః మానినీః ఉద్రాః ఉర్ము కాః- కతుకముత్క-యిశుం
 ఉత్క-ఉత్స సాగ్నిని పాతి తాదుత్క-శబ్దా త్తత్క రోతిః శబ్దం తామము స్వశ్చ
 యః పటియ సామాన భేదచతు రేణైశ్యర్థః- కుతః రతిం వితన్వత్- చంద్రి కాభిః
 చతురోక్తిభిశ్చ- రాగం సంవరణయతా- ఇంచునాచం ద్రాణ-విలాసి నోవిలస
 నశీలస్యోవాకషలసకర్ణ సన్భృతిః ఘోః సప్రత్యయః- తస్య రావణస్య- సర్వ సా
 చివ్యంక్రీడాసంధికారిత్వం- చెటకత్వంచ* క్రీడా లీలాచనర్వచెత్సమరః- నా
 రారీతి- కీంత్వకార్యేవేత్యర్థః - అనాచిత్వ ప్రా ప్రసాదివ్యనిషేధనివార
 ణార్థం సంజో ద్యయం || సంభావ్యనిషేధనివరణ నెద్వానక్షా ప్రతీషిభాః తి
 వా భునః అత్ర ఇందోః ప్రకృతస్యా ప్రకృతేన సర్వ సాచివ్యేన క్షేపః||.....

మూ. ౬౦ { నిలాసినీవి భ్ర వందంతపత్రికాచిధిత్సయానూనకు }
 నెనమానినా నజాత్తువెనాయక మెక ముగ్ధతః }
 హాణను ద్యాపిపునః ప్ర రోహతి||.....

౬౦. (విలాసినీతి) మానినా అహంకారిణా- అనెన రావణేన- విద్యుః లాః చతు

రవీలాఃవిలాసిన్యభ్యర్షః-తాసాముచితావిదగ్ధలీలోచిలాః- విలాసినీం భ్ర
 మగంతప త్రిశేతతు-సాధీయాకాపాతః- అచ్యుధావిగ్రహకృష్టాక్షప్రతీతిక త్వై
 సక్తిష్టాభ్యుదోమాపత్తిః-తదు క్తంక్తిష్టంతదిధావగళనూకంకా రాయతోభ
 వెనితిలక్షణాత్-విలాసినీ నాంసుందరీణాం- యావి భ్రమగంతపత్రికాః- వి
 భ్ర మాభకందంతమయకణాప త్రాణి విభ్రమగంతపత్రికాః-వి
 సనూసపర్వవసానా త్రాదభ్యుకలాభః - తాసాంవిధిస్సయావిధాను మిద్ధ
 యా- విపూర్వాద్ధాతేః-పనిమిమెత్యాదివాక్యకారః- అత్ర లోసోభ్యాస
 స్యైశ్యభ్యాసలావతతః-స్త్రీ యామ ప్రత్యయాదిత్య కారప్రత్యయెటాప
 నూం-జాతుకదాః-కదాచిజ్ఞాత్పిత్యసురః-ఉద్ధృతముత్పాటితం- పినా
 యక స్యైవంజైనాయకం- ఎకంవిషాణందంతః-విషాణంపశుశృంకెస్యా త్రో
 డద్విరదవంతయోరపీతివిశ్వః- అద్యాపిపుననప్ర రోహతి-కిసున్దనత ర్య
 మస్యైతిభావః - ఏతచ్ఛాన్యధాకధంగజాననస్యైక దంతత్వమితి త్వై
 త్కృతే||.....

ము. ౬౧ { నిశాంతనారీ పరిధానధూనన స్ఫుటాగ సాఘ్యారు }
 { మూలచతుషః-ప్రియెణత స్యా నప రాధ బాధితాః }
 { ప్రకంప నేనాను చకంపి రేసు రాః||..... }

౬౧. (నిశాంతేతి)నిశాంతంగృహంః-విశాంతంగృహశాంతయోరితివిశ్వః-త
 త్ర నార్యః-అంతఃపుర స్త్రీ యిత్యర్థః- తాసాంపరిధానానిఅంతరీయాణీ అం
 తరీయోపసంవ్యానపరిధానాన్యథోంశుక ఇత్యమరః - తెషాంధూననంశాల
 సం-ధూజ్ఞాన్యంతాల్ల్యుత్||ధూజ్ఞోనుగ్వ కవ్యిత్యనుక్- తెనస్ఫుటాగ సావ్య
 క్తాపరాధేనాపి-అంతఃపుర ద్లో హస్యమహాపరాధత్వాదితిభావః- ఉరుషు
 తాసాంసక్తిషు- లోలవతక్షుషు-సత్యష్టస్త్వైః-సక్తిక్లి బెల్లమానూరుః|| లాల
 శ్చలసత్యష్టయోరితిచానురః-అతఏవతస్యప్రి యెణ పె మాస్వసీభూతేన-అం
 గీకృతాగ్లానినదోమాయేః-న్యాయాదితిభావః- ప్రకంప నేన వాయునా-అన
 ప గాధేఅప రాధాభావే-బాధితారాజపురు ష్చైరితి శేషః- సు గాఃదేవాః-అ
 నుచకంపి రే-స్వయముపాయేనాంతః ప్ర విశ్య-అనప రాద బా ధానికేద నేన
 మోచయి త్రా వాయునా-అనుకంపితాభ్యుధాః-ఏకస్యచైద ధ్యైద్వహవో
 జీవంతీ భావః||.....

ము. ౬౨ { తిరస్కృతస్తస్యజనాభి భావినా ముహుమహిమ్నా }
 { సహసాంసుహాయసామ్| బ భారబాష్పైద్వికగుణీకృ }
 { తంతసు స్తనూనపాఘ్నామవి తానమాధిజైః||..... }

౬౨. (తిరస్కృతప్రతికించ- తస్య రావణస్య-జనాభిభావినాలోకతిరస్కా తి
 ణా-మహీయసానుతమహతాం-మహసాం-తేజసాం- మహీమాను మహత్వైష్వ
 న్యవృధాప్తిభ్యోభిః-విద్వేషిభ్యోనాన్-ముహూ స్తిరస్కృతః- అతవపతమిం
 శః- తనూ-నవా తయతిజ్జాలా-కా-పెణశరీరం-ధారయతితి- తనూనపా-కగ్ని
 రిణి-కీరస్వనిశ్శా-న-భా-ఉత్పాదిసూ-త్రే-ణ-నిపాతనాన్న-భో-నలో-వా-భా
 వః- లభిజైః-మ-భో-త్త-త్రై-శా-మై-స్వ-నిశ్శా-సో-ష్ట-భిః- బాష్పం- నే-శ్ర-శా-శ్చ
 ణోః- బ్రా-స్యా-ని-మా-న-సీ-వ్య-ధే-వి-శ్వా-మ-రో-ద్వో-గు-ణా-వా-చ్య-క్రి-యా-ను-స-ర్వి-
 గు-ణః- త-తః-ద్వి-ద్వి-గు-ణే-కృ-త-ద్వి-రా-వృ-క్షం-గు-ణ-స్త్వా-వృ-క్షిత-భ్యా-ని-శా-ను-
 ధ్యా-వృ-క్ష-త-ం-మ-ష్టి-వై-గ-య-ం-తీ-ధా-మ-పి-తా-న-ధూ-మ-ప-య-ల-ం-బ-భార- బ-హ-
 వా-అ-గ్ని-రి-పి-క-స్మి-న్ని-భా-ని-సై-జ-స్క-కె-వ-ల-ం-ధా-మ-ప్రా-య-త-స్త-త-ర్క-
 ధ-శా-ను-తై-స్వ-గు-ణ్యా-స-బ-ం-ధే-ప-స-ం-బ-ం-ధా-భి-ధా-నా-వ-త-శ-యో-క్షిః||

మూ. ౬౩ { పరస్యనుమాంకధముగ్నూతాంనిజందివిజిహ్వాతావో
 మనుజిహ్వాగామిభిః | తమిళ్ళనూరాధయకుంసకర్ణ
 కైఃపలై నకభైజేఘణినాంభు జంకతా||..... }

౬౩. (పరస్యప్రతికించ-ఇద్ధంసీ-ప్రం - ఉగ్రమిశ్యభ-భృనిదీప్తా-వితిథాతో-క
 ర్పరి-క్షః- తం-రా-వణ-ల-రా-ధ-య-కుం-స-క-కుం- ప-ర-స్య-స్వ-త-ర-స్య-ను-మా-ణ-
 హృ-వ-యా-ని-జ-ప-స్థా-నా-ని-ప-లా-చా-రా-దీ-ని-చ-వి-భ్య-త-భి-ర-త్తి-తి-ను-మా-క-వి-
 ప్రా-ణా-ప-మా-త-క-తి-యా-వ-త్ - వి-ధ్య-త-ై-స్వి-ప-గ-హి-జ్య-త్పా-ది-నా-స-ం-ప్ర-సా-
 ర-ణ-ం-ని-హి-వృ-తీ-త్యా-ది-నా-పూ-ర-స్య-దీ-ఘ-క-త-ం-మ-నూ-క-వి-ధ-ం- ని-జ-స్వీ-య-ం
 ద్వి-జి-హ్వా-తా-యా-ం-స-ప-క-త్వ-యో-నో-నో-దృ-ష్టి-వి-ప-య-త్వా-శీ-క-ప-త్వా-ది-త-ం-
 అ-న్య-త్ర-ద్వి-జి-హ్వా-రా-పి-శు-ర-రా-ద్వి-జి-హ్వా-స-ప-క-సూ-చ-కా-వి-త్య-మ-ర-ః- సై-వ-
 దో-వి-క-త-ం-క-ర్ష-ం-త-య-జ-తా-ం-ఘ-ణ-ినా-ం-స-ప-క-ణా-ం-స-ం-బ-ం-ధి-భి-ః-క-జి-హ్వా-గా-
 మి-భి-ః-క-ర-చ-ర-ణా-ది-మ-ద్వి-గ్ర-హ-ధా-రి-త్యా-వృ-జ-గ-త-భి-ః-అ-క-ప-ట-చా-రి-భి-శ్చ-త-ధా-
 క-ణా-క-భ్యా-ం-స-హ-వ-త-క-ం-త-క-స-క-ణ-కాః- త్రై-శ్చ-త-మ-శ్చ-వ-స్త్వ-ం-వి-హ-య-తి-
 క్ష-ప్ర-త-క-ణ-క-రి-త్య-ధ-క-ః- త-న-స-హే-తి-తు-ల్య-యో-గ-కృ-త-బ-హ-మ-వ్రీ-హి-ః-శ-కే-నా-
 ద్వి-భా-ష-క-ప-అ-న్య-త్ర-క-ణ-క-య-తి-స-ర్వ-ం-శ్ర-ణో-తి-త-క-ణ-క-గో-ని-య-ం-తా-క-
 ణ-క-య-తై-ఘ్న-క-త్ - త-తః-పూ-ర్వ-వ-త్స-మా-స-ః- స-క-ణ-క-కై-స-ని-యా-ను-కై-రి-త్య-
 ధ-క-ః- మ-త్తై-వ-గ-క-ః- భ-జ-ం-క-తా-స-ర్ప-తా- వి-ట-స్వ-ం-క- భ-జ-ం-గో-వి-ట-స-ప-క-
 యో-రి-తి-హ-లా-య-ధ-ః-వ-భే-జే-త్య-కై-త్య-ధ-క-ః-భ-జ-న-గ-చ్ఛ-కే-భ-జ-ం-గ-క-క-మ-స్సు-
 పి-భో-డి-చ్ఛ-త-స్తి-క-ని-య-ం-క-రి-క-లై-ః-క-ల-త్య-మి-వ-ం- స-కై-స్స-ప-క-త్వ-ం-వి-హ-య-

వెష భాషా శ్రీయాదిభిః సౌమ్యత్వమా శ్రయత ఇత్యధికః. అశ్రవ స్తుత స
పః శైవణసౌమ్యాదప్రస్తుతఖలవ్యవహార ప్రతీతేస్సమాసోక్తిః॥

మూ. ౬౪ { తదీయమాతంగ ఘటావి ఘట్టి తైః కటస్థలప్రోషిత
దానవారిభిః | గృహీతదిక్తైరపుసనివతిభిః భిశ్చి }
రాయయాధాధ్యక్షమలంభిదిగ్గజైః ॥

౬౪. (తదీయేతి) తదీయానాంమా తంగానాం గజానాం ఘటాభిః స్యా
హైః-విఘట్టి తైః అభిహతైః+కరిణాంఘటనాఘటైత్యనురః-అతఏవకటస్థల
భ్యోఃగండు ప్ర దేశ్యైః-ప్రోషితానిడపరతాని- దానవారిణీమదోదకానియ
షాంతైః గృహీతాః పలాయ్యుసంశ్రీ తాః-నిశోయై స్తైః-గృహీతదిక్తైః శైవ
ద్విభాషేతికస్-అపుసనివతిభిః భయాత్తై వస్థితైః-దిగ్గజైః శాకరి
భిః-విరాయయాధాధ్యక్ష-దిక్షుస్థితాగజాః దిగ్గజాఇతి- అనుగతార్థనామక
త్వం-అల-భిలబ్ధం-ల భేణ్యకంతాత్-మణిలక్ష్మ్యవిభాషావిణ్ణములారితినక
ల్పాన్నుమాగనః॥

మూ. ౬౫ { ఆభీష్టముష్టై రపితస్యసోష్టణస్సురేం ద్రబంధిశ్వసి
తానిలై ర్యధా | సచందనాంభః కణకౌమలై స్త
ధావపుజలద్రా కపవనై నానిర్పసా॥

౬౫. (ఆభీష్టమితి) ఉష్టణాన్తరజ్వరేణ-సహవర్తత ఇతి సోష్టణః-తస్య రా
వః స్య-వపుః శరీరం-ఆభీష్టంభ్యుశం-ఉష్టై రపిశోకాదితిభావః- సురేంద్రస్య
ఇంద్రస్య-బంద్యోబంధికృతాః స్త్రియః తాసాంశ్వసి తానిలైః నిశ్వాసమా
రుతైః-యధానిర్పసానిర్పవాతేనిర్వాణనిర్వృతౌ మోక్ష ఇతి జయంతీ-
తథాసచందనా-భః కణాః-చందనోదకవిందుసహితాః-తేవ తేకోమలాశ్చ
తైః-జలా ద్రాకాణాం-జలోక్షితతాళవృంతానాం-పవనైవాకయిభినానిర్వ
వోనిర్వాణం సావశధవి త్రంతాళవృత్తం సాగ్రుమత్రై సోవ్యజనందతత్-జ
లా ద్రాకా స్యాజ్జలై సాద్రాకమిశ్రివై జయంతీ-అత్ర సంత స్తస్యోష్టోపచారాన్ని
వృత్తిరితి కారణనిర్గుకార్యోత్పత్తిరూపోవిషమాలంకారః॥

మూ. ౬౬ { తపెనవమాశ్శర దాహిమాగమోవసంతలయ్యై యి
శినిస్స మెత్యోచ | ప్రసూనక్లప్తిందధతస్సదతవః
పురేస్య వాస్తవ్యమయిచి తాయనుః ॥

౬౬. (తపెనైతి) సదానిత్యం-నతుయధాకాలం-ప్రసూనక్లప్తింపుష్పసంప
త్తిందధతోధారయంతః-యితవః-వమాః-ప్రావృట్-తపెనగ్రీష్టేణ

ఉష్ణఊష్ణాగమస్తపాః | స్త్రియాంప్రావృత్ స్త్రియాంభూమివమోల
క్షరత్ స్త్రియామితిచామరః తథాహిమాగమో హేమంతః శరదాతథా
శిశిరఃవసంతలక్ష్యోచ-సమెత్యమినునీభావెనమిలిశ్వా-అస్యరావణస్యపు
నె-చసంతివాస్తవ్యావస్తారః ౩ వసెస్తవ్యత్క-తకరిణిశ్చేతితవ్యత్ప్రత్య
యోన్యన్త్య-తేవతేకుటుంబినశ్చ-తత్తాం-యముః - సమెత్యయయిరితి-స
ముకాయుసముదాయుసో బేదవివక్షయా - సమానకత్వత్వం-అశ్రపురె-
ణుగవత్సవ-మణసంబంధాభిధానాదసంబంధేసంబంధరూపాతీతయోక్తిః |

మూ. ౬౨ { అమానవంజాతమజంఘనోఃకులెప్రభావినంభావిన
గుంతమాత్మనః | మమోచజానన్నపిజానకీంనయ }
స్సదాభిమానైకదవాహిమానినః ||

౬౨. అధాయమాసన్నవినాశస్తుభ్యుహపిదుగ్ధావునస్సయైవహతతి
తియమైనాహ (అమానవమి?) మమోరయంమానవఃకశస్యైవమిశ్యత్ ప్ర
త్యయైవసానాజ్ఞాతవచనత్వం - అన్యథాః నోజాతాకత్యైవస్యాత్-
ఆమానవమమానుషం-నజాయతత్ప్రజః-తం ౩ అస్యైవపీవృశ్యతకీడప్ర
త్యయః-చధాపెనునోఃకులెజాతం-రామయాపెనోత్పన్నమితివిరోధః-సచా
భాసత్వానలంకారత్వ్యాహ-ప్రభావినమితి-నుహోభావెనస్త్రికానకశ్చిద్వి
రోధత్వం-భావ్యేఅభిత్వేణిరితిణివిర్వానుత్వధీయః - భవంతమితి-శేషః-ఆ
త్మనఃసృస్య-అంతయిత్వంతంకరోతీత్వంతమంతకం- అంతశబ్దాత్కరోతే
ణ్యకంశాత్ప్రవాద్యచ్-భావినంభవిష్యంతంభవిష్యతిగమ్యావయః-జానన్న
పినోరావణః జనకస్యావత్వం స్త్రియంజానకీంసీతాం-నముమోచనత్య
క్తవా-అముయిత్వైర్వర్ణోకేనాన్వయః-జానతప్యమోచనెమానిత్వంకా
రణమిత్వాహ-మానినఃసదాప్రాణాత్వయేపి-అభిమానపవైకంముఖ్యంధసం
యోషాతేతథోక్తిః - ప్రాణాత్వయేపినమానంముంచంతీత్వగ్ధః-కారణేనకా
ర్మకమర్ధకూపోధాకాంతన్యాసః ||

మూ. ౬౩ { స్వరశ్యతోదాశరధిభావక భవానముంవనాంతా
స్వరితావహారిణమ్ | పయోధిమావిర్గచలజ్జలావిలంబి }
అన్యమృలంకానికమాహనిష్యతి ||

౬౩. స్వరశీతి-దాతీతిభవాన్యభాతేడవతః-దశరథస్యావత్వంపుమాణ
దాశరధిః-అతభా-భవకరామస్సన్నిత్యర్థః-భవతేలకటశ్చ-స్యాదేశః-వ
నాంతాల్-దండకారణ్యాత్ - చనితావహారిణంసీతావహాతాకరంఅముంరా

వణం-లవిద్ధాని సేవయం కైఅద్రి భిరభిహతాని - అతపవచలంతిబలానియస్యై
 హః-అతపవావిలకబుసుంపయోధింసముద్రం-విలంఘ్య-లంకాసికమా-లంకా
 యోస్యమీపేః సమయానికమాశబ్దౌ సామీప్యైస్యవ్యయేమ తాచితిహాలాయు
 ధ్యోఅగ్నితపతితస్యసయానికమాహుప్రతియోగేపీఠద్విటీయా-హునివ్యకీఅవ
 యోస్యైఅభిజ్ఞావచనెల్పడిలిఘాతెల్పట్-అనోహననం-భవాకస్త్రకీకాకుః
 ప్రస్యభిజానాకీమిభ్యగ్ధ-శైషప్రథమః||.....

మూ. ౬౯ { అగ్నోపపత్తింఛలనాపరోవరామవాప్యశైలూషణ్య }
 { వైషభూమికామ్ | త్రోహితాత్పాశీశుపాలనంఙ్గ }
 { యాప్రలీయతేసంప్రతిసోప్యసఃపరైః ||..... }

౬౯, (అధేతి) అభరాక్షుడెహత్యాగానంతరంసంప్రది-చలనావకఃపర
 స్మరా-రల-పర-పషరావణి-శైలూషఃనటః-భూమికాయాపాంతరమివ-శై
 లూషః-నట-భూమికా-గచనాయాంస్యాన్తూత్యకాంతరపరిగ్రహణ
 కి-కావ్యకః-అపరా-నామివపత్తిముట్టే-త్రిం-భవాంతరమిట్టకః-తవా
 ప్యప్రాప్యశీశుపాలనంఙ్గయా-త్రోహితాత్పా-సోపి-రాషణపపసన్నపీవరైరి
 ణైః-సనభవతీత్యసః-తస్యాపన్యభవ-సభాసమాసఃపర-త్తదోస్యలోసోకో
 రసభాసమాసెకాలీతి - సభాసమాసేయూహాభావః-ప్రలీయతేజ్ఞాయతే-
 ప్రశీశూర్వాదియిద్గణిలిట్-యవైకపవవైలూషోహూపాస్త్రాపాంతర
 మోస్తాయ-తత్తద్వైషభాసాదిగిరన్యభవభాతి-తస్యరయనపిమాసుష-దేహ
 పరిగ్రహోదన్యభవభాతి-కాన్యంతుతదేవేణ్యవశ్యమువసంహంగ్యభి
 గ్నావః||.....

మూ. ౭౦ { సబాలతసీద్వపుషానతుభు-వోముఖైనపూణైకం }
 { సునిభస్త్రిణోచనః | యువాకరాత్రాంతమహీ }
 { భృయచ్చైరసంశయంసంప్రతితేజసారపిః ||..... }

౭౦. అభతద్దోబ-న్యప్రశీరాషిమ-రోత(సత్రిత్యాది)సశీశుమాలిబాలస్యకా-
 వపుషావతుభుకః-భవచత్వయవాక-అసీత్-స్థురికీచద్వనిః-తధాము
 ఖైర-పూణైకంచునిభిః-పూణకచంద్రశుల్పఅసీత్ - త్రిలోచనలోచనత్ర
 యువాంశ్చాసీత్-త్వంబకభలిచద్వనిః-బాలవిశేషణాత్-సంప్రతితత్స
 వకామంతహీ-అతమితిభావః-సంప్రతితుః-మువాలరుణస్యక-కరేణబలిసా-ఆ
 త్రాంతమహీభృత్-అస్థితీతరాజకస్క-అన్యత్రాంశువ్యాప్తశ్చైలిః-బలి
 హస్తాంతశచ-రాకళ్యమరః-ఉద్భవై-బహురవిస్సూగ్యః-అసంశయంసంశ

యోనాస్తీత్యక్షణంబధాభావేవ్యయీభావః- పుష్ప ముఖ్యవైచ్యయో
నాంగవికారభ్రుత్యోయీ- హైస్యవగాధిక్యకస్యంగానాంబిచార్యు-లెజ
సేతిష్టుప్రకృత్యాదిన్య ఉచ్యత్యునమిత్త్యోయీ- రా క్రాంతెత్యాదిజ్ఞే
మాను ప్రాణిలెయమా ద్వై యో-చిరచంశయో-తస్యో-కాణేవం-భ
కమ్యపమాయాప్సంప్రకృః హరిహరాదిరుల్యనాహింకాన్వకం-క-క-క-క
తిథావః ||

మూ, 20 { స్వయంః ధారా సుగతై త్వరణ సాను సుప్ర హేవ ప్ర }
{ హయోర్యకృ చ్చయా | దశాననాదీనభిర్భాజైవ }
{ తావీతీణవీర్యాశిశయాహానయసా || }

20. (స్వయంః) ధారా సుగతై త్వరణ సాను సుప్ర హేవ ప్ర-
తు దేవతా ప్ర సాజబలాదిన్యక్షణంబధాభావేవ్యయీ- పుష్ప ముఖ్యవైచ్యయో
అసాగి శుశాలః- అభి గాద్ధాభిలరాధిరా-కీ-దేవతాభిరీ-స్వయా-గ-
ద-త్తః- వీర్యాశిశయః- ప్రభా వాచికయః-యో-మా-రా-క- స-క-న-నా-వీ-క- సా
సతీ అచన్య ప్ర సాకలభజకై మేకకధం యాచకై చ్చ్యులైత గ-కా-క-క-క-
త్వక్షణం ||

మూ, 21 { బలావలెపా-ధ-నాపి పూర్వవ త్ప్ర బాగ్యతే తే }
{ సజగజ్జగీమతా | సోదయోషీ త్ప్ర కృ త్సంస్కృ }
{ బాపునాంసచుభ్యోభిభ వాంతరేష్యపి | }

21. (బలతే) బిగీమణానితో-స్యా-హ-వ-తే-స్య-క-క-ల-ల-ని-ప-పా-ల-క-
వ-ల-ప-త్-బ-గ-ర-ప-త్-అ-మ-న-పి-పూ-ర్-వ-త్-పూ-ర్-వ-జ-జ-గ-
బా-గ-్య-తే-త-ధ-పి-అ-ప-ప-ప్ర-కా-యో-షి-గ-ర-ను-ని-ష్-ప-లా-ల-క-
స్వ-భా-వః-భ-వా-ంత-రే-ష-య-న్-త-రే-ష-పి-బ-పు-న-ా-ం-స-చ-ు-
తి : పతియనాతివరతీమనో-వా-క-య-స-ం-య-బా | సా-ధ-వ-క-
పీ- తి-స-ద్ధి-స్స-నీ-ప్ర-తి-చో-చ్య-త-భి-మ-నుః-ఉ-ప-మా-ని-ప-
న్యా-సః ||

మూ, 23 { త దేవముల్లంఘిత శాసనం విధేవి-ధేహికి నాశంకై }
{ తనా-ధిమో-సు-భేత-రా-చారవివ క్త మాపహో-ని-ప- }
{ తనీయాహిసతామసాధవః || }

23. (తదితి) త త్సా-శ్చ-ర-ణ-త్-వి-ధే-వి-ధ-ా-తు-రి-పి-
యంవిధాతే-ర్యా-ద్-క-రి-త్యా-అ-క-్ర-ం-త-దై-వ-ా-గ-ని-త్య-క్ష-
ణం-సా-ప-ప-త్-పి-ప-

గమకత్వాత్సమాసః-పనశిశువాలం-కీనాశనికతనస్యకృతాంతసననస్య-అ
 తిధింవిధేహి- మారయెత్పదః-కీనాశఃకషణైకు దైక్యః-తపశుమాతి
 మోరితిపిత్వః-సజైత త్ప్రహుణికమాస్తై-సర్వమారణం - కింశుభ వాద్య
 శామవశ్యకతవ్యత్వాదిత్యాహ-శుభేతరాచారణదురాచారణః-పక్తి
 మాఘిపాతేన ప్రాప్తాః-అపదోయోషాంతేతథోక్తాః-ఓద్వితః-క్రీరితపఞ్చః
 క్రీప్రత్యయః-క్రైమణ్ని త్యమిశితస్థితోమప్రత్యయః-అసాధమోషు
 ఘో-సతాంభవాద్యశం-జగన్నియంత్యాణాం-నిపాలనీయావధ్యాహి-వ
 చనైఘ్నుణ్యదోషః-స్వదోషేణైవతేషాంవినాశే - నిమిత్తమాత్రత్వాన
 స్యాకమిత్యాశయేన - శుభేతరైత్వాదిపశేషణోక్తిః-సామాన్యేనవిశేషణస
 నుభవనదూపోధాంతరన్యాసః||

మూ, ౨౪ { హ్యగయకురివధోదయాదుకూఢన్రక్షిమాదధాతుపు }
 { నఃపురందరస్యః-ఘనపులకపులోమజాకుచాగ్రుచు }
 { తపరిరంభనిపీడనక్షమత్వమ్||..... }

౨౪. కించైవంతుష్టనిగ్రహే-శిష్టానుగ్రహసాస్యదిత్యాహ(హ్యదయమితి)
 అరివధోదయాత్-రిపునాశలాభాత్ - ఉకూఢన్రక్షిమనైశ్చింత్యాన్రపుతదా
 ధ్యం-స్వస్థమితియావత్-పుథాదిత్వాన్రపుథశిబ్దాదిమః-చప్రత్యయః-ర
 ఋతోహలాదెలః-ఘోరిత ఋకారిస్యరేఫాదేశః-పురఃశిత్తుపురాణీదా
 రయతీతిపురందరః-ఇంద్రః-పూస్సర్వయోదా-రిస-హబారితఖచ్చత్య
 యః-ఇచిహస్వే-ఇశ్యుత్తరపదప్రాస్వః-వచంయశుపురందరౌ-శైలినపా
 తనాన్సుమాగమః-తస్యహ్యదయం-పునఃకూఢయోపి-పూర్వవదే-పలిభావః-
 ఘనపులకయోః-సాంగ్రోమాంపయోః-పులోమః-జాతా-పులోమజాశచీ-
 తస్యాః-కుచాగ్రయోః-చుతపరిరంభాత్-బేర్ష్యుక్యాత్-శీ-మూలింగనం-త
 త్రయన్నిపీడనం-తస్యక్షమత్వం-సహత్వం-దధాతుప్రాక్చిత్తవైకల్యాత్ప్ర
 క్తభౌగైవశక్రేణ-సంప్రశిత్వత్-సాదాన్ని-మృగలకం-స్వారాజ్యంభుజ్య
 తామిత్యక్షణః-అత్రదాధ్యం-సోకూఢన్రక్షిమెతివిశేషణగత్యా-నిపీడనక్ష
 మత్వం-ప్రతిహేతుత్వోక్త్యా-పదాథకహేతుకం-కావ్యలింగం-హ్యగయస్యని
 పీడనక్షమత్వాసంబంధే-పిసంబంధోక్త్యా-అసంబంధే-సంబంధరూపాతిశయో
 క్తిరిత్యధాకలంకారః-వృత్త్యనుప్రాసశ్చ-స-స్వశ్యతే-పుష్పితాగ్రా-వృత్తం
 ఆయననినయుగరేఫతో-యకారో-యజివ-సజౌ-జర-గా-శ్చ-పుష్పితా-గ్రై-తిల
 క్షణాత్||.....

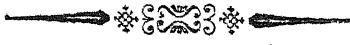
సూ. 24

{ ఓమిత్సుక్తవతోధవాజ్ఞీకణితవివ్యాహృ త్వ వా
 చంనభ సస్తిన్ను ఘో తేలరస్సు రము నావిం
 శ్చి యంబిభ్రతి ! శత్రూణానుశంఘినాశపీఠ
 యః క్రుద్ధస్యజైన్యం ప్రతివ్రామీన్నీ వ భ్రువతిచ్చ
 తేనవద నెకతుశ్చకారాస్సామ || }

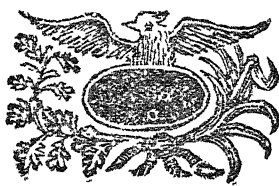
క్షిప్రీమాఘకృతా-శిశుపాలవధే-మహాకావ్యే-
 ప్రథమస్సర్గః.

22 (ఓమి) శస్తికామరమునానారజ-ఇతిత్తంభూతాంవాచం-వ్యాహృ
 త్వఉక్తా-నభఉత్పి-తేజముత్పి-తే-పురఃఆక్రమింకోశ్రియ బిభ్ర-పిస-
 ఆభమనివాక్యాసంతరం-ఓమిత్సుక్తవతో-తధాస్త్విత్పి-కే-కృ-ప-త-క-క-క-
 ఓం-ప్ర-శ్చి-కృ-త-రో-ప-ఇ-క-శ్చ-క-చే-నా-ం-ద-న-ప-ద-నా-ం-రా-జ-ప-శ్చ-శి-ప-
 పాలఃకృ-వ-ద-త-స-రా-జ-ద-భ-జ-ఇ-ఇ-ఇ-ప్ర-క-య-ః-త-ం-ప్ర-ని-క-క-క-
 క్ష-క-ః-వ-ద-న-ప-వ-మీ-న-వ-అ-ని-శ-న-ర-వ-ద-అ-వి-భ-చ-ర-క-క-
 కృ-ప-తి-క-స్-ని-తి-భ-వ-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 ప-హ-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-క-
 క-క-క-క-
 క-క-క-
 క-క-
 క-
 క-

స్త్రాణీ ప్రథం తె వీరపురుషాణ్యాముష్మత్పురుషాణీచభవంతి అధ్యేతారశ్చ
 ప్రవక్తారోభవంతి॥శారూఽలవిక్రీడితవృత్తలఃసూర్యాశ్చైవ్విహఃసజాన్తత
 స్సగురఃశ్యాశూఽలవిక్రీడితమితిలక్షణాత్ ॥ సర్గాంత త్వాస్వప్రత్యభేదః-
 యధాహదండీ*శగైకారనతివిస్తీణైః శ్రావ్యవృత్తైస్ససంధిభిః॥ సర్వత్రభి
 న్నసర్గాంతైగుపెతలూకరంజనమితి॥అథకవిఃకావ్యవణానామాఖ్యానసూ
 ర్షకంసర్గానమాప్తింకథయతి॥ఇతీతి॥ఇతిశబ్దఃపరిసమాప్తా- మాఘకృతాపితి
 కవినామకథనం-మహాకావ్యఇతిమహచ్ఛబ్దైవలక్షణసంపత్తిస్సూచితా-శిశు
 పాలవధఇతి-కావ్యసముచ్చయ్యోసామాన్యవచనస్యేతిఅనుప్రయోగః-అత్ర
 తిజ్జైవచిత్రావ్యత్యైశ్చాభ్యైగుణః*సుపాంతిజాంచవ్యుత్పత్తిస్సైశ్చబ్దమితక
 థ్యతఇతిలక్షణాత్ - సముచ్చయకావ్యవణానయోఃప్రథమసర్గా ఇతినమా
 ప్రతిశేషః-పవముత్తరత్రాపీద్రష్టవ్యం॥

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణమహేబాపాధ్యాయ-
 కొలచల-మల్లినాథసూరివరచితాయాం-మాఘవ్యాఖ్యాయాం-
 సర్వకాంకష్యాయాం -ప్రథమసర్గః॥

యాసమభిహారితీయజ్ఞే-తతోలటశ్చానజాదేశఃటాప్-అసా-న రాఃపుగుమో
పన-శిఖ-కాగ్నయః-తేషాంత్రయ్యాః ద్విత్తి భ్యాంతయస్యాయ జ్వేత్యయ
జూదేశే||నూ||టిడ్డాణభిత్యాది నాజీవ-సభాఅస్థానీ - నైవ వేదిఃపరిష్కృతా
భూమిః-వేదిఃపరిష్కృతాభూమిరిశ్యహరః- తస్యాంవ్యద్యోతీత్వదీప్యతే-స్త-
మ్యు తెబు-రూ-రూస కాలంకారః||

మూ.౪ { రత్న స్తు భేషుసంక్రాంత ప్రతిమా సైవ కాశీరె||౨ కాకి }
{ సోపిపరితఃపారు షెయవృ శాశ్చ||

౪. (రత్నైతి)రత్నానాం స్తుభాగ్గతిపస్తీసమాశః-విశేషేపర్యవసానాద్వి
కారార్థత్వం-తేషుసంక్రాంత ప్రతిమాఃపంక్రాంత ప్రతిబింబానియోసా-త్య
ప్రతిమాసం ప్రతిబింబం ప్రతిమా ప్రతియోత నెత్యనరః తేత్రయః-ఏ కాకినః
అసహాయాఅప్సవకాదాకినిచ్చాసహాయశ్చాప్యకీని చ్చ్యత్యయః- పరితఃఅభి
తః-సర్వతః క పర్యభి భ్యాం-చెతితసిల్-సచ సగోభ యోర్ధవశమానా భ్యా
మివ్యతే-పారు షెయోణ ప్రతిబింబభూయస్త్యాక్షుగుషసమూహేన-వృ శాశ్చ
వేష్యు త్యే యోద కా శీరె క్ష పురుషోద్వనవికార సమూహ తేనకృతేషువ క్క
వ్యమితిభక్ష్-ప్రత్యయః-ఏ తెనవిజనత్వముక్తం-యద్యపిఃని స్తుంభేనిర్గవాక్షే
జనిభి-త్వంతరసంక్రయో ప్రా సాదాక్రత్వరణ్యే వానుంక్రయోతావిభా
వితగ్గణికామందకే|| ఏ తెననుం త్ర భూమోస్తంభ ప్రా చుర్యలి-షేనోద్యత్యతే-
తథా వ్యే స్యావివిజనతోపలక్షణ త్యాన్నవోపగతి భావః||

మూ.౫ { అధ్యాసామాసురు త్తుంగ హేమపీరానియాన్యమీ| తై }
{ యా హే కేసరి క్రాంత త్రికూటశిఖరోపమా ||

౫. (అధ్యాసామాసురితి)అమీత్రయః-ఉద్ధవ రామకృష్ణాః- యానిఉ త్తుంగ
హేమపీరాని-అధ్యాసామాసుః-అధితప్తః- యోమూసః-స్తాశ్చకృగ్గణః-అభిశేష్
స్థాసాంక రైతికర్తవ్యం-అసఉపవేశ నెలిక్-నయాయాసశ్చైః-అం ప్రత్యయో
కృతృజ్ఞాను ప్ర యుజ్య తెలివీతిఅ సైరను ప్రయోగః క ఆమ్ ప్ర త్యయవశ్చ-౨
జ్ఞాను ప యోగ స్యైతికృష్-ఏ వేతినియనూద సైవా-త్వ నెవవం-తేషీ-కే
సరిభిః-హై-కాంతానాం త్రికూటస్య త్రికూటాద్రైః-శిఖరాణాముపమా
సాద్యశ్యం - ఉ హే డే డా-వ హే-కర్కశిలితీసం ప్ర సాగణం-శీ ణిమాటాన్య
స్యైత్యన్వగ్గణం-జ్ఞా-కూటో స్తీ శిఖరంశ్యంగమిత్యవ-రః ఉపమాంకారః||

మూ.౬ { గురు క్షయాయ సురుశో గుభయోరథ కార్యయోః| హరి }
{ విప్ర తిషేధంతమాచ దక్షే-చక్షుణః||

నదోషాద్యైతిభావః-పూర్వరంగః ప్రస్తావనైతరంగ రాజః-తద్వింగ్యం-పూర్వ
 రంగంవిధాయాదౌనూ త్ర ధారైవినిగతే। త్ర విశ్వతద్వదపరః కార్యమాస్థా
 యయోన్నటః॥ ప్రభనుంపూర్వరంగశ్చ తతః ప్రస్తావనైతిచ। ఆరంభేన స్వనాట్యా
 నామేతత్సామాన్యమిష్యత ఇతి దశరూప కామ్యు క్తభేదవిరోధాదితి-ఆ త్ర హ
 ౩) వాక్యపూర్వరంగయోః- ప్ర సంజకత్వసూపసామాన్యస్య - వాక్యద్వయశ
 ఙ్ఖాంత రెణప్పదజ్ఞీ దే-శాత్- ప్ర తివస్తూపమూలం కారః-లక్షణంతు క్తం॥

మూ, ౯ { కరదీకృతభూపాలో భ్రాతృభిజ్జితవై ర్నిశామ్ ॥ ౧ }
 { నాస్యస్తదలంభూష్టురిజ్యాయై తవసస్సుతః ॥ }

సంప్రతిస్వనుతమాహ, కరదీకృతేతినిశాంజీత్వరైః జయశీలైః ఇణ్డు
 స్తీనతి-భ్యశ్చైతికర్ప- కృద్యో గాత్ర-ర్మణిషస్తి - భ్రా తృభిభీమానిభిః-
 హేతుభిః - కర దాఃపశ్చ భాగ ప్ర దాః* భాగ ధేయఃకరోబలిరిశ్యురః - తత
 ష్చై వ్యః డ్ డ్ ర్యానివిదాచశ్చైతిగణసంజ్ఞాయాం, కుగతి పా దయఇతినిత్యస
 ముఃసః - అకర దాఃకర దాస్సుంపద్యమానాఃకృతాః-కరదీకృతాఃభూపాలాః
 యస్యసతథోక్తః-వశీకృత రాజనుండలఇత్యర్థః-తవసస్సుతఃభర్తృపు త్రః* తవ
 శ్చాంద్రా యణాదౌస్యాన్ధ్రైలో కాంత రేపి షైతివిశ్వః- అస్తద్వి నాపిఅస్మా
 భిజ్జితనాపీత్యర్థః ॥ పృథగ్వి నెత్వాది నాత్పశీయాః* వికల్పాత్ప యేపంచమీ-ఇ
 జ్యాయైయా గాయు ప్ర జయజో భాజెకృచ్ఛ- వచిస్వపీ త్యాది నాసం ప్ర సా
 రణంసమస్వ స్తీత్యాది నాచతుర్దే-అలంసమర్థః-భూష్టుభి కవితా-భ వన
 శీలః*భూష్టుభి కవిష్టుభి కవితేత్యనురః* గ్లాజిస్థచ్చమ్న య్రితిచకారాత్మ్న
 ప్ర త్యయః-కిత్వాద్ధుణా భావః-అతోజై త్రయా త్రై వకార్యా-నయజ్ఞయాం
 తై తిభావః॥.....

మూ, ౧౦ { ఉత్తిష్టమానస్తుపరోనోపేక్ష్యఃపథ్య మిచ్ఛతా|సమా }
 { హిశిష్టై రామ్నాతౌవశ్యకం తావామయస్సవ ॥ ... }

౧౦) ననుయజ్ఞాంతేజై త్ర యాత్రాయాముభయోరసుసరణంస్యాత్త త్రా
 హ (ఉత్తిష్టమానఇతి, ఉత్తిష్టమానఃవధకమానఃఉడోనూర్వకర్తణీత్యా
 ఙ్క నెవదం - పరఃశ త్రుస్తు-పథోన పేతంపథ్యం-హితమారోగ్యం-చ-ఇచ్ఛతా
 పుం నెతిశైవః-నోపేక్ష్యః డ్ దాసీ న్యోననద్ర ఙ్గవ్యఃకుతః* హియస్మాత్ -వ
 త్యకంతౌవధి-కష్యమాశాః* లృటస్పద్వేతిసదాదేశేవృచ్ఛ్యస్యసనోతివి
 భాషాపర స్తైవదం-చప్రధ్య కృతుభ్యక ఇణీడ భావః- ఆమయోచ్యానిః*రో
 శవ్యానిగదామయాఇత్యనురః-సశ త్రుశ్చ - శిష్టై నీతిజ్జైః సమాతుల్యవృ

త్తి - అన్న తా వాఖ్యతా ఆర్షీయసోప్య రెర్వ ద్విను-ఘోనధా-యరోః
భదితి- అత స్తస్యాను పెత్య త్వామ భ యాను స్పృశి కుత ఇతి భావః - ఉపనూ
లంకారః||

మూ. ౧౧ { ననూయె సాత్వకీసూనుయన్తహ్యహపరాధ్యతి }
{ యత్తునందహ్యతై గోకనుదోమఃఖాక రోతి నూమ్ }

౧౧. నచెత్తంస్యాద్దాపరత్వదోపఃకింతులో కానుగ్ర హోక్షతాన్వనస్యాన్వ
వృత్తిరి త్యాశయనాహాననూయఇతి సాత్వకీసూనుసత్వతోపత్యం స్తీసా
త్వకీనానుహ రేపిత్వప్వసా ఉత్పాదిభ్యోఇ - తస్యాఃసూనుశిశుపిః
బంధురపిఖలోనన్యవ్యఇతి భావః - మహ్యనుపరాధ్యోస్తు హ్యతీయోః
శ్రు ధ మ్ర హెత్యాది నాచతుర్ - తత ఇతి శెపః-యత్వదోనిత్యసంబంధాత్ -
ననూయెనపరితప్యే- కూజ్ఞోదై వాదికాత్కతకరిలమత్తమ ప్రసృప్తై కవన
నం-కింతులోకం-గుంధవ్యా తేగహితందహతీతియిల్ వులుఫునదచరజపజభ
దహదశగృభ్యో భావగహోయామితియిజ్ వ జపజభదహనశభంజపసాం
ఖోతి భ్యాసస్యనుమాగవః ఆదోలోక దహనం-మాంకుఃఖాక రోతి-మఃఖిను
ను భావయితిత్వర్కః మఃఖా త్ప్రా తిలోమ్యఇతి డా ప్ర త్యయః- అత శైచ్యవ్య
వీ వాభియాతవ్యః పాగ్ధస్తు ప్రార్ధనయాపివ శ్వాశ్చమా ధేంకుఇతి భావః|| ..

మూ. ౧౨ { మనుకావన్త తమిదం శ్రూ య లానుంగ వామపి | }
{ క్షాత సారోపిఖ త్వేకస్పంది శ్చే కార్యవ స్తుని ||

౧౨. స్వమతంనిగమయక పరమతంశు శ్రూ షఃపృచ్ఛతి. (మమెతి) తావనో
భవన్తత శ్ర వణపర్యంతమిత్వర్కః మనుమతమిదం - అంగె త్యానుం త శేతి
వ్యయః. అధసంబోధనాక్షణ కాః | స్మ్యఃప్యాట్పాడంగ హే హైభోఇశ్యమ
రః! వాంఛువయోరపి యుష్ట నన్వదోష్టపీ చతుర్విస్తీయాన్దయో వాం
నా వావితీ వామా దేశః-మతం శ్రూ య లాం-పిఠోలాః - తదపి నయా శో
తవ్యం-అన్యధాసం దేహోనివృ త్తెరితి భావః- వినుష నైకుతస్సం దేహస్త్రా,
హ-జ్ఞాతసారః జ్ఞా తాక్షణత్తోష్టై పెకః-కార్యవ స్తునిక తకవ్యా క్షణ- సంసి
ద్ధాఖలుసం శే తెఖలు-అతో మమాపిసం దే వ ఇశ్యర్కః నిహఉపచ యెకతకరిల
ట్-ఘత్వధ త్వే-సామా న్యేనవి శేప నను భణనిరూపోధాకాంతరన్యాయః||

మూ. ౧౩ { యూవదథక పదాం వాచ మేవమా దాయ మాధవః | }
{ ఏర రామమహీయాంసః సకృ త్యామిత భాషిణః || }

౧౩, (యూవదితి) మాధవోహరిః-యా వానధోకాయావదథకం; యూవద్

వధారణిత్యత్యయీభావః-యావదథంపదానియస్యాస్తాం అభిధేయస
మ్ని తాక్ష రామిత్యథః-వావ మెవమా దాయగృహీ త్వైత్యిరః-విర రామతూ
ష్ణీమాస్యవ్యాజ్వానిభ్యోరమగ్నివర స్తైవదం- తథాహిమహీ యాంసఉత్త
మాఃప్రకృత్యా మిత భాషిణఃవృ ధాలాపనిషెధానితిభావః పూర్వవదలం
కారణి!

మూ.౧౪ { తతస్సపత్నా పనయస్తరణానుశయస్సురాఃఓష్ఠేన
గామో రామోష్ఠబింబచుంబనచుంచునా|| }

౧౪. అథాష్టభిఃశతేన రామంవణయత తద్వాక్యమవతారయతి (తతస్స
తి)రామోజగాదేష్య త్తరణాన్వయః-సవత్సోరిల్లః-రిపావైరిస్సవత్సోరిరి
త్యమరః-తస్యాపనయః-అపకారః-తస్య-స్తరణేనయః-అనుశయః-పశ్చాత్తాపః
*భవేదనుశయో ద్వైషెవశ్చాత్తాపానుబంధయోరితివిశ్వః- తెనస్సురతీత్య
నుశయస్సూః-తేనస్సురా-ఓష్ఠోబింబమివేత్యుపమితసమాసః-రామాయాఓ
ష్ఠబింబస్య-చుంబనెనః-ష్ఠః-రామోష్ఠబింబచుంబనచుంచుః- తేనవిత్రశ్చుం
చుస్పణసావితిచుంచు పృత్యయః-ఓత్వోష్ఠయోస్సమా నెవేతిపరరూపం-
తేనోష్ఠే నోపలక్షితః-సమరసురతయోస్సమరసభితిభావః-ఉపమాను ప్రా
సయోస్సంస్పష్టిః||

మూ.౧౫ { వివక్షితామథావిదస్త్రణప్రతినంహృతామ్ ప్రా
పయన్పవనవ్యాధేగిరముత్తరపక్షతామ్|| }

౧౫. (వివక్షితామితి)వివక్షితాంవృద్ధత్వాభిమానాద గ్రవక్తుమిష్టాం - వచే
బ్రూణాఞ్లో వాసన్నంతాత్-ర్షణీకః-తస్మిణ్ణేవివక్షితాణామవేత్యవిలంబోక్తిః-
ప్రతినంహృతాం రామానురోధాన్ని రుద్ధాంఅర్థవిదఃకార్యజ్ఞస్య- ఆతపవ-ప
వనవ్యాధేరుద్ధవస్య-గిరంఉత్తరపక్షతాంసిద్ధాంతతాంప్రాపయన్-స్వయ
మసత్పత్యోవలంబిత్యానితిభావః- ఏతేన రామస్యవ్యగ్రతోక్తామ్||

మూ.౧౬ { ఘూర్ణయన్తని రాస్వోరమదపాటలితద్యుశీ కే
వతీవదనోచ్చిష్టపరిపూతపుటేనృశౌ|| }

౧౬. ఘూర్ణయన్తి తిపునః-మది రాస్వో దేనమద్య పా నెన-యోమద స్తైవ-
పాటలి తారక్తీకృతా-ద్యుతిర్యయో-స్టై- రేవత్యా దేవ్యాః - వద నేయచుచ్చి
ష్టం-మద్య సేవనతాంబూలాక్షిచుంబ నెనసంక్రాంతమితిభావః- తెనపరిపూ
తేగుదై-పుటేయయో-స్టై-ద్యుశౌ-ఘూర్ణయన్-భ్రామయన్తి తివ-ద్య-కారో
క్తిః-ఉచ్చిష్టపరిపూ తేత్యత్ర-కతికాలేముఖం-స్త్రిణాంశుద్ధమాఖ్య-కేశునా

మితిస్స రణాత్ - ఉచ్చిష్టపావనత్వవిరోధస్యా భాసత్వాద్విరోధా భాసాలంకారః*ఆభాసత్వవిరోధస్యవిరోధా భాసత్వవ్యత్యతలక్షణాత్ ||

మూ. ౧౭ { ఆశ్లేషలోలుపవధూస్తన కాకేశ్యసాక్షిణీమ్|| మూషయన్న భిమానోష్టై ర్పనమాలాంముఖానిలైః||

౧౭. (ఆశ్లేషేతి) పునఃకలైషలోలుసాయాఆలింగనలుభ్యాయాః-వధ్వాకైవత్యాః-స్తనయోఃకాకేశ్యస్యకారిన్యస్య-సాక్షిణీముపస్త్రష్ట్రీ-నిత్యోః-ద్యమానామితి భావః సాక్షోద్ద్రష్టరిసంజ్ఞాయామితి సాక్షోచ్చభాదినిప్రత్యయః-వనమాలాం-ఆభిమానోష్టైరహంకారతప్తైః-ముఖానిలైనిశ్వాసవాయైః-మూషయన్-మూషయన్-మూషయత్యైః-తాల్లటశ్చ-త్రాదేశకృతదవఖిలత్యైపుగాగమః-అన్యునెన్యునసంబంధాభిధానాదతతయోక్తిః||

మూ. ౧౮ { నధస్సంధ్యారుణవ్యోమస్ఫురత్రారానుకారీణః| ద్విష్యద్వేషోవరక్తాంగ సంసీసేస్పదవిప్రుషః||

౧౮. (దధదీ) పునఃసంధ్యయాఅసణేస్యామ్ని-స్ఫురంతీస్తారాః-అనుకుర్వంతీతతతోక్తాః-కుతః-ద్విషయతశ్చ-త్వా-ద్వేషేణ-ఉపరక్తం-గెవపుషి-సంగిసిస్సక్తాః-స్పదవిప్రుషః-స్పదవింగూ*పుషంతిబిందువృషతోపుమాంసౌవిప్రుషః-స్త్రీయామిత్యమరః-దధత్-దధానః-నాభ్యస్తాన్పుషురితి-నుష-భావః-ఉపమాలంకారః||

మూ. ౧౯ { ప్రోల్లసక్తుండలప్రోతపన్తరాగదళత్పిసాకృషోత్తరాసంగరువంబిదధచ్చౌతపల్లకీమ్||

౧౯. ప్రోల్లసదితి|| పునఃప్రకషేణఉల్లసతాం-కుండలయోః-స్రాతావాంసూతానాం-పన్తరాగదళోనాం-మాణిక్యశకలానాం-త్పిషాకాంత్యాప్రోతేతిప్రసూర్వాద్వేషికర్తృణీక్తయిశాదిత్వాత్సంత్రసారణం-కృషోత్తరాసంగానీలోత్తరీయం*ద్వౌప్రావారోత్తరాసంగోపమాబృహతికాతథా-సంవ్యాసమ త్రరీయంచైత్యమరః-తస్యరుచం-చూతపల్లవస్యేమాంచౌతపల్లవీం-ఓదధత్-విదధానః-లోహిశమిశ్రణామ్నూతపల్లవవద్ధూమ్నాంకుర్వన్పుత్యతణః*ధూమ్నూధూమలోకృష్ణలోహితే-ఇత్యమరవవనాత్-అత్రాప్యన్యరుచోన్యదీయత్వయోగాత్సాదృశ్యాత్కైపేదిదశణా||

మూ. ౨౦ { కమద్వికన్యావక్త్రాంతవాణసలభ్యాధివాసయాముఖామోదంఘడిరయాకృతానువ్యాధముద్వమమ్||

౨౦. (కమద్వి) పునఃకమద్వికన్యాయారెవత్యాః-వక్త్రస్య-అంతరభ్యం

త రే-వాసెనస్థిత్యా-లభ్యోధి వాసో వాసనా- యయాతయా-తన్ముఖసాతభో
 వాసిశ యోగ్యధణః*సంస్తారో గంభమాల్పాదై ర్యసాన్యత్తచిధి వాసనమి
 త్యమరః- మదిరయా-కృతాను వ్యాధంకృతసంసర్గః-ప్రియాగఠహాషగం
 ధింమిత్యధణః*వ్యధిజపోరనుభసర్గఃఇతిఅనుప స గాఽద ప్పు త్యయివిధానా
 దుపస గాఽద్వ్యధేమః= శ్రు త్యయః - ముఖామోచంముఖగంధవిశేషం. ఆ
 మోచస్సోనిహోఽరిత్యమరః- ఉద్వముఽఉద్గిరః- అత్ర మదిరా రామముఖ
 యోః స్వగంధః*రోధా బేన- రామాముఖతన్తండాషమవ్యగంధస్వీకారాత్త
 మణయోఃత త్రో త్తరస్యాత్మవిశేషకత్వైన- పూర్వసాపేక్షత్వాదంగా
 భావేనసంకరః*తన్మణః స్వగుణత్యాగాదనోపేత్- అష్టగుణాహృతి రితిలక్ష
 ãత్ ||

మూ. ౨౦ { జ గాదవదనచ్చర్త పర్త పగ్యంత పాతినః|నయన్తఘ }
 { లిహాశ్చైవైత్యముదగ్ర దశ నాంశుభిః|... .. }

౨౦. (జ గా దేతి) వదనమితిఛర్త కపటం-యస్యతత్పన్తం వదనవన్తమిత్య
 ధణః-భలాదిత బైనాసశ్యత్వప్రతిపాదనరూపోపహ్నావః- తస్యవర్త్యంతపాతి
 నః- ప్రాంతచారిణః - మధునిలిహంతీతిమధులిహః - మధుపాఽ-కిన్షిపేఉద
 గ్ర రు బ్బు తైదేశ నాంశుభిఃవంత కాంతిభిః-వైవైత్యంధావశ్యం - నయా
 జ గాద-శద్గుణాలంకారః తస్య మధుపసన్ని ధానవరాపహ్నావసాపేక్షత్వా
 తైనసంక రః||

మూ. ౨౧ { య ద్వాఘుదేవేనాదీనమనాదీనవమీరితమ్| వచసస్త }
 { స్యసపదిక్రియా కేవలము త్తరమ్||

౨౧. రామోజ గా దేఘ్యక్తం కీంతది త్యా కాంతోయామాహ - యదితి వా
 నుదేవేనకృష్టేన - నదీనమిత్యదీరం అకాతరం-నాస్త్యాదీనవోస్యై త్యనాదీన
 వంనిదోఽవం*దోషఆదీన ప్రానుతఙ్గః*విశ్వః||యద్వచ-ఛరితం-ఉ త్తిష్టనూన
 స్తుపరతత్వాది నాయాసపక్షమాశ్రిత్యయదుక్తమిశ్యధణః-తస్యవచనః సప
 ది-క్రియా కేవలము త్తరం - సద్యోనుష్ఠానమేవో త్తరం - సిద్ధాంతత్వేనోక్త
 త్వాదితిభావః||

మూ. ౨౩ { నైతల్లఘ్నపిభూయస్యవచో వాచాతిశయ్యతే|ఇం }
 { దనాసుధగప్యగ్ని స్ప్రిసానా త్యేతిపూషణమ్|... }

౨౩. అదైత దేవప్రతిపాదయిష్యః - అనన్యాతిశయనీయతయోవస్కరో
 తి(నైతదితి)లఘుసంక్షీప్తమపి ఏతద్వచః-భూయస్యోబహుతరయా - విస్తృ

తయాపీత్యదఃఃః ద్వివచనవిభజ్యైత్యానినా ఇయసుని య బహూల్లోఽహి
భూచబహుచారిణీకారలోఽహి బహుశ్చభూరాదేశః-వాచా నాతశయ్య
తేనాతిరిచ్యతే-గుర్వథా-త్యాదితిభావః-శీఘికర్తవీటియక్వః అయజ్యకీఙ్ఠీ
తి-అయజాదేశః-త ధాహి-ఇంధనాఘాదహణీఇంధనాఘథక్- కాష్టరాశి
దాహకః-భూయా-పీత్యధఃః-క్వీసిఘత్వభమ్మనా-అగ్నిః-పీత్యదా-ప్రభయా
ఘ్రాపణంసూర్యం-అల్పమపీతిభావః-నా త్యేతినాతి కా నాతి-శిలెసః-ప్రభా
తశ్యమివవచసోధావ-త్వమలంఘ్యతా హేతురిత్యధఃః - అత్ర సమానధ
మన్యబింబ ప్రతిబింబతియో కైర్ద్రుష్టాంతాలంకారః||

మూ, ౨౪ } సంక్షిప్తస్యాప్యతోస్యైవవాక్యస్యార్థగరియసః||సు
} వి సరత రా వాచో భాష్యభూతాభవంతు మే||

౨౪. యదిహరివదోనాతిశయ్యతే-అలంతహి-వాగాడంబరైరతతహా
(సంక్షిప్తస్యైతి) అతోహరివచసోనతిశయనీయత్వాదవ-సువిస్తరతరాః-ప్ర
వంచతరాః-ప్రథనెవావశబ్దభిఘ్నోప్రతిషేధ్యైః-యి దోరబిత్వమ్ - మే
వాచః-సంక్షిప్తస్యాల్పక్షగస్యాపిఅక్షేనగరియసః-సూత్రకల్పస్యైత్యర్థః||
*అల్పాక్షరమసంక్షిప్తంసారవద్విశ్వతోముఖమ్ | అస్తోభమనవద్యంచసూ
త్రం-సూత్రవిదోః-దురితిలక్షణాత్||అస్యైవవాక్యస్య - భాష్యభూతాః-భా
ష్యైస్సమాః-నిత్యసమాః-య్యదౌ-జంతాభూతంక్షీచేసమాసాంతోచితేత్రి
ప్లితివైజయం- వ్యాఖ్యానరూపాభవంబ్దిత్యధఃః - సూత్రవ్యాఖ్యాపిశే
షో-భాష్యం-సూత్రస్థంపదమదాయవ్యాకృత్సూత్రానుకారిభిః|| స్వపదా
నీచవణ్యం-తే-భాష్యం-భాష్యవిదోః-దురితిలక్షణాత్ || మయాతుతదేవవిశే
షప్రకాశనాయవ్యాఖ్యానయతే-నత్వతీశయా-ప్రత్యాఖ్యానతత్వదో
షిత్యధఃః-ఉపసూలంకారః||

మూ, ౨౫ } విరోధివచసోమూకాన్వాగీశానపీకుర్వతే జడాన్
} స్యనులామాధాణప్రవాచఃకృతినాంగరః||

౨౫. ఇశ్థంయోనంసిద్ధాంతయిత్వాత ప్రోక్షవప్రతిరోధం హృదినిధాయ-
త్రిభిషప్రత్యచప్టే(విరోధీత్యాది)కృతినాంకుశలానాం-గిరఃకర్తృవిరో
ధివచసః-ప్రతికూలవాదినః-వాగీశాణవక్త్రానపి*వదోవదావదోవక్త్రావా
గీశో-వాక్పతిస్సమావిత్వసురః||మూకాణిర్వాచః-కుర్వతే-భజంతీత్యధఃః-అ
నులోమోనుకూలః-అధో-భిధేయంయేసాం-తే-అనులోమాధాణః- అనుకూ
లవాదినఇత్యధఃః-తా-జడా-మందానపి - ప్రవాచః-ప్రగల్భవాచః-కు

స్వతః-అనోనాస్తద్ధిరఃప్రతివాచ్యాఇతిభావః - అత్ర వాగీశానాంమూకీకరణాత్-జడానాం ప్రచాక్క-రణాచ్చఅశక్యవస్తువణానయాపోషితేషాలంకారభేదః-అసంబంధసంబంధయాపాతశయోక్తిప్రతిభోజ్ఞాపితఇతిసంకరః॥

మూ, ౨౬ { సుష్టుణాశ్శక్తయస్తీస్తస్సీధ్యయశోచ్చయో సయః॥ }
{ గ్రంథానధీత్యవ్యాకతుఃమిదుమేధసోప్యలమ్॥ }

౨౬. నన్వాస్తనీనేనస్వామినా * బుద్ధేఃఫలశునా గ్రహాఇతిన్వాయేన-శాస్త్రజ్ఞవచనం ప్రతిచూచుపి గ్రాహ్యమేవ త్యాశంక్యాహ(పడితి)దుష్టామేధాయోషోతే. దుమేధసోమందబుద్ధయోష్యేనిత్యమసి చ్చ జామేధయోరితిసమాసాంతోసి చ్చ త్యయః- గ్రంథానాశససాదీ-అధీత్యపరిత్వా-గుణాః సంధివిగ్రహయానాసంబద్ధైర్ధీభావసమాశ్రయాఖ్యాఃపట్-శక్తయః సబంధోత్సాహాఖ్యాస్తీస్రః-సిద్ధయఃపూర్వోక్తశక్తిత్రయసాధ్యః-పురుషోధాలాభాశ్చకాతాశ్చత్రిసః-పభావసిద్ధిమః-త్రసిద్ధిగుత్సాహసిద్ధిశ్చైవి-ఉదయాఃపృథ్విశ్చయస్తానానివ-త్రీణీతీన్వాయేన-ఉదయాఉద్యం-తే-తత్రవృద్ధిక్షయో-గ్రంథోక్తశక్తిత్రయసాధ్య - శక్తిసిద్ధ్యోఃపూర్వావస్థాతడవచయావచయా-స్థానంసామ్యేనావస్థానం-తేజత్రయభి-వ్యాకతుః-వ్యాఖ్యాతుఃఅలంసమధాః పర్యాప్తినచనేష్వలమధేష్వీతితుముప్రత్యయః- పంచాంగనిణయశక్తికీకలానాం సంధ్యాదిస్వయాప సుఖ్యామాత్రపాతకానామశాస్త్రజ్ఞాన్వమద్ధనాదయోన గ్రాహ్యవచనాఇత్వభిసంధి-అశ్రామరసంహః * సంధినా-విగ్రహాలాయానమాసనందైష్వరమాశ్రయః॥ సుష్టుణాశ్శక్తయస్తీస్రఃప్రభావోత్సాహమంత్రజాః క్షయఃస్థానంచవృద్ధిశ్చత్రివగోఃనీతివేదినామ్; అత్రారిజిగీషోఃష్టివస్థాకరణలక్షణస్తైక్యంసంధిః-విరోధోవిగ్రహః-విజిగీషోరరింప్రతియాత్రాయానం-తయోమిథ్యప్రతిబద్ధోక్త్యోఃకాలప్రతీక్షయాతూష్టిమవస్థానమాసనం-దుఃకాలప్రబలయోఃస్విగోః-వాచికమాత్మసమపణంధైర్విధీభావః- అరిణాపీడ్యమానస్యబలవదాశ్రయణంసమాశ్రయః- కౌశండంకోఢంతేజఃప్రభావః-మాఘణ్యనింతనంమంత్రః-కతవ్యాధేషుదైయాప్రయన్న ఉత్సాహః-సిగమమస్యనితిసంతేషః॥ అత్రకేషాంచిల్లక్షణాన్యచ్యంతే-ఉత్కృష్టబలవీర్యస్యవిజిగీషోః-పాపిణః॥ గుణామర క్రమకృత్యేగాయిత్యానామతిష్టృతమేఅసనంతుల్యబలయోరినాయకయోస్సనమ్ | పరస్పరస్యసామధ్యేఢికారాదాసంస్కృతమ్|అరేచ్ఛవిజిగీషోశ్చతస్వంచవిధముచ్యోఇతి॥ దైర్విధీభావ

మై*బలినోద్వికాసతోర్ధ్వ ద్యే వాచాత్నానంసనువణయెత్ || దై వ్విధీభావనవదై
త కాకాక్షీవదలక్షితః||ఉద్భిద్యమానోబలినానిరపాయ ప్రతిక్రియః | కులూన్ద
శంసత్యమాగ్యమాశ్రయెతబలోత్కటభృతి || ఉత్తిష్ఠమానస్తువగోనోపేక్ష్య
శశిహారేవా-క్యంయానాశ్చితమభి ప్రేత్యఉ క్తవానితिसం యేషః||.....

మూ, ౨౦ { అనిలోఁడిత కార్యస్య వాగ్జాలంవాగ్నినోవృథా||
మిశ్రానపరాధ్ధోధానుష, స్వేవవల్లితమ్|| ... }

౨౦. ననుశాస్త్రోక్తార్థవ్యాఖ్యాతైవశాస్త్రజ్ఞః - సపవగ్రాహ్యవచన
శ్చైత్యాశంక్య నైత్యాహ(అనిలోఁడితేతి, అనిలోఁడితంఅనాలోచితం- కా
ర్యంయెంతస్య-కార్యకార్యవజానతభ్యధాః-వాచోస్యసంఘీతవాగ్ని-వా
వచూకః* వాచోయక్తిపటువాగ్నినావచూకశ్చవక్తరీశ్యమరః|| సూ|| వా
చోగ్నినిరిక్తిని ప్రత్యయః-తస్య వాగ్జాలంవాగాడంబరం-నిమిశ్లాల్లయ్యోత్*
వేధ్యంలక్ష్యంశరవ్యంచనిమిత్తంచసమంవిదురితివైజయంశీ-అపరాధ్ధోఃస్థ
లితబాణస్య - ధనుఃప్రహరణమస్యశిధానుషోధస్వీకృప్రహరణమితక||
సూ|| ఇమసుక్తాంతాత్కః- ఇమపథస్యచేతిపత్వం * అపరాధ్ధస్యవత్తోసాల
య్యోద్భవస్త్వతసాయకః||ధస్వీదనుష్టాధానుష్క-ఇతిచామరః- తస్య-వల్లి
తమివ-వృథానిష్కలం-కార్యజ్ఞస్యవచోగ్రాహ్యం-నతువాచాటస్యశిభావః||

మూ, ౨౧ { సర్వకార్యశరీరణుముక్త్యాంగస్కంధపంచకమ్|సాగ|
తానామివాత్సాన్యోనాస్తిమంత్రోమహీభృతామ్|| ... }

౨౧. ఇష్టంపాఠ్యశ్యాదిపాశమాత్రంనమంత్రఇశినిద్ధసంత్రతిస్వయంహం
త్రస్వసూపమాహ(సద్వేతి) కార్యాణిపంధ్యాదిన-తానిశరీరాణిపేక్ష్యవని
తసమాసః-వ్యాఖ్యానెసాగతానామివేతిలింగాత్ - తేషుసర్వేషుకార్యశరీ
రేషు-సర్వేషుశరీరేషివ-సర్వకార్యేషివ్యధాః- అంగానిస్కంధాభ్యవేట
పూర్వవత్సమాసః-తేషాంపంచకంముక్త్యా-స్కంధపంచకమివఅంగపంచ
కంముక్త్యేష్యధాః-పంచపరిమాణమస్యేతిపంచకః*సంఘసంఖ్యాయాస్సం
జ్ఞాసంఘసూత్రాధ్యయినేషివేతికస్త్యయః - సుగతోభక్తిభజనీయోయో
షాం-సాగతాబ్ధాః- భక్తిరితసూత్రేణఅణ్ణ్యయః-తేషామన్యత్రైపా
మహీభృతానుస్యామంత్రో-నాస్తి-కర్తృణామారంభోపాయః- పురుషప్ర
వ్యసంపత్-దేశకాలవిభాగః-వినిపాతప్రసీకారః-కార్యసిద్ధిశ్చైతి-పంచాంగా
ని-యథాహకామందకః * సహాయాస్సాగ్రసూపాయావిభాగోదేశకాల
యోఃవిపత్రేష్వస్రీకారఃసిద్ధిపంచాంగమివ్యతఇతి||రూపవేదనావిజ్ఞానసం

జ్ఞానంస్తా రాఃపంచస్కంధాః||తత్రవిషయప్రపంచోరూపస్కంధః-జ్ఞానస్త్రీ
 పంచోపేదనాస్కంధః-ఆలయవిజ్ఞానసంతానోవిజ్ఞానస్కంధః-నామప్రపంచ
 చస్కంజ్ఞానస్కంధః-వాననాప్రపంచస్కంధాః - ఏవంపంచధాపరిప
 చ-మాసోజ్ఞానసంతానపవాత్తేతిజాధాః ఏవంచయధాబాధానాంసర్వై
 డుశరీరేషుస్కంధపంచకాతిరిక్తఅత్తానాస్త్రీ-తథాగాజ్ఞాముక్తాంగపంచకా
 తిరిక్తోమంత్రోనాస్త్రీతుప్రమాలంకారః-తచ్చ అస్మాకంసమగ్రమేవేత్యయ
 మేవయాత్రాకాలగ్రతిభావః||

మూ, ౨౯ { సం త్రో యోధభవాధీరస్వర్వాంకై స్సంవృతైఃపిచి }
 { రంచసహతేనాతుంపరభ్యోభేదశంకయా ||

౨౯. అధమంత్రితాదక్రీయావిశంజెదోషమాహ (మంత్రగ్రతి) సంవృ
 తైఃగుప్తైః-సర్వాంకైఃపూర్వైఃకేదసాయాదిభిః-ఉరస్సూదిభిశ్చివలక్ష
 లోసర్వాంగసంవృతోపీత్యర్కః-సంత్రో విచారః - అధీరోభీరుః- యుభ్యతగ్రతి
 యోధః-భుభివ-పచావృచ్ఛ-పరభ్యోఅన్యోభ్యోరిభ్యశ్చ-పరంనూరాన్యము
 ఘోషుపరోరిపరమాన్వసోరితివైజయంతీ|| భేదోవిదారణం-తృణీయగామిత్వం
 చ-తస్యశంకయాదిచంధాతుంవిశంబితుమిత్యర్థః-ససహతేనక్షమత్యే
 శకగ్న్వషేత్పాదినా-తుము స్ప్రత్యయః-అతోనః-శంబితవ్యం-అన్యథామంత్రభేద
 కార్యహానిస్సాన్యదితిభావః||

మూ, ౩౦ { ఆత్మోదయఃపరజ్యానీర్వయంనీతిరితీయంతీ తమా }
 { రీకృత్యకృతోభిర్వాచస్వత్యంప్రతాయతే ||

౩౦. కించనీతిస్వరూపపర్యాలోచనయాపినవిశంబః కార్యగ్రత్యభి ప్రేత్యా
 హ(ఆహ్వాదయగ్రా)అత్తనఃఉదయోవృద్ధి-పరస్యజ్యానిహానిః-జ్యాహాజ్ఞ
 రిభ్యోనిరిత్యాతాది యోనిప్రత్యయః-గ్రతీద్వయం-గ్రదంపరిమాణమస్యాగ్రయంతీ
 ఏతావనీ కిమిదంభ్యాంవోఘగ్రవతువ్ఘశ్చ్యుడగితశ్చైతీజీవ- నీతీనీకతీసం
 గ్రహాపితద్వయాః-రిక్తానకశ్చిన్నీతిపదాధో-స్త్రీత్యర్కః-యదన్యత్షాప్య
 శ్యాదివగణనం-సర్వోన్యయమన్యైవప్రపంచగ్ర్యాహతదితత్వన్యయము
 రీకృత్య-అంగీకృత్య-ఉరీకృతమరరీకృతమంగీకృతమిత్యనురః-ఉర్యాదివి
 డాచశ్చేనీగణసంజ్ఞాయాం-కృగతి ప్రాదయగ్రతీసమాసెక్త్యైవ్యపాదేశః
 కృతీభిఃమశలైః-వాచస్వత్యం-వాగ్నిత్వం-కస్తాదిత్వాత్వం-అలుక్ప్యే||సూ||ష
 స్తోఃపతిపుత్రేత్యాదినా-సత్వమితిస్వామీతన్నచంకోవిషయత్వాత్ప్రా
 ప్నాతాదిత్వార్వ్యగ్రత్యయః-ప్రతాయతేవిస్తార్యతే-కర్షణీలః-తనో

(మానుకావ్యే-నవ్యాఖ్యానే-ద్వితీయపఠశ్లోకం)

తేర్షణీగ్యా త్వంతస్తా నాత్తో కయాధిణ భివికంబాచ్ఛామ్రుగుచ్చై ర్నస్త్రి
తిథావః ||

మూ. 30 { శృష్టియోగః స రేణ పినమహిమాన్నా మహీయసానుః | ఘా }
{ గణశ్చః ద్రి నయగాకాంక్షీ సృష్టాంతో శ్ర దాహుణావః || ... }

30. ననులభ్యో కయస్య కింపరోద్భిక్త్యా-సేక్యాహ-త్య స్యియోగః (3) కం హీ
యసా మహోత్త నాం-పరేణ ప్రథనా తెనాపినమహిమాన్నా నిశ్చ ర్ష్యేణ - శృ ష్టి
యోగః సుహోకనయ సస్యాకంఘ భవపశావా నెదలంబి- - కం లోపలాభః-న-
అశ్రశృత్త్య బావేపూణాన్సోచం ద్రో దయాకాంక్షీ- స్పృష్ట్య సకమిలంబా
వః నహోణావస్సముక్తవీవ- దృష్టాంతోకృష్టాంతోకృష్టయోయిత్తికానన్య
ష్టాంతోనిదకణనం - ఉపమాన సుతియావత్ - న గాజ్ఞాంవృక్తావలంబుద్ధిః కా
ర్థ్యా - అసంతుష్టాద్విజా స్యోస్సంతుష్టాత్తవ సానికా వాః సుబజాగణి కానష్టాని
లకాజ్ఞేవకలంక నాశ్చే న్యా యాదిని భావః- నాయుద్వష్టాంకాలంకారః సింహ
ప్రతిపే-బభావేనావస్య స్య గమ్య త్వేతస్యో గ్గానాత్-కేతు- సృష్టాంతశబ్దేవ
తుల్యాధాణ భిధానాత్-ఉపమాలంకారః- అపవపస్వ సాంతోదాహుణావః సిక
శేకానఠాపాః శబ్దానస్త యోక్తవ్యాః-పానరుక్త్యావత్తేరి త్వే కాఫలీకారః || ...

మూ. 31 { సంపదా సుస్థిరం మ స్యాభిభవతి స్వప్నయామీయః | కృ }
{ తకృత్వోవినిహాన్యై నవధ కాయ తస్య రామః || ... }

31. తథాపినంతో మేవోషమాహ(సంభ దెతి)యిః స్వప్నయావ-సంపదా
సుస్థిరమాత్మానం మన్యతే తమ సుస్థిరం మన్యః-స్వస్థమానీ-భవతిః అత్త మా నెభ
శ్చైవోబిశీ ప్రత్యయభిక్త్యాత్ కర్షధాతు కేతిశ్యక్తః ఆరుక్తి-మేతిముమాగ
హః తస్య అబ్ధ సంతుష్టస్య - తాంస్వల్ప సంపదం-కృతకృత్యః తావ తైవకృతా
రణః-వినిఘ్నే వ మపి-నవధ కాయః తి-మన్యై-కారుషహీనం దైవ మపి జుగుప్సంతే
త త్ప్రస్పృశైపారాధ్యోగదితి భావః || మన్యై-ఇ త్వేతస్య వా క్యా క్షణః కర్ష-మ
న్యక త్వేత త్తిజంత ప్రతిరూపక మవ్యయం * మన్యై శంకె ప్ర వ-నూసంస్తా
యతి త్వేవమాదయతి ||

మూ. 33 { సమూలమాత మఘ్నం త కిప రాన్వో న్యంతి మాణసః | }
{ ప్రవృంసితాంధతమ స స్త త్రి దా హారణం రవిః || . }

33. కింపవరాక్ర ములబ్ధివోదయో నాస్య ఇత్యాహ(సమూలభూతమితి)
మానిసః అభిమానవంతః-పరాశ త్రో క-సమూలం మా త్వ సమూలమాతం
అఘ్నం త కి అనున్నులయంతే కత్వర్తః-సమూలకృత జే వెషుహాన్య కృష్ణో

హాతినిముల్ప త్యయః హసస్తావిణన్ని లోరితినకారస్యతకారః - హానా
హంతెక్షేన్నేష్యతికుత్వంకీస్తానిమయధావిధ్యనుప్రయోగగతి హంతెరను
ప్రయోగః నోద్యంతిఉదయంన స్రా ప్నవంతఃకీంతు - హత్వైవోద్యంతీత్య
ర్థః తత్ర హత్వైవోదయే అంధయతిత్యంధం గాఢంత త్రమః అంధతమసం*
ధావంతే గాఢోగతమసమిత్యమరః అవసవమంధేభ్యస్తనసభిత్వ చ్చ త్య
యః ప్రధ్వంసితమంధతమసంయెనసః ఉదయా త్ప్రా గ్నిభావః రవిః ఉదా
హరణందృష్టాంతః అ త్రాపివృష్టాంతోత్ర మహాణవభివచుపమాలంకా
రః నదృష్టాంత భిన్ద్రష్టవ్యం॥

మూ. ౩౪ { విపక్షమఖిలికృత్య ప్రతిష్ఠాఖిలుదులభా! అనీత్న }
{ పంకతాంధూలిముదకంనావః శ్మతే... .. }

౩౪, కించఅనుచ్ఛన్న శ త్లోః ప్రతిష్ఠేదులభేత్యాహ(విపక్షమితి) విప
క్షంశ త్నువక్షంఅఖిలికృత్యఖిలుముత్సన్న ముత్సన్నా- అనున్ము త్యైత్యర్థః
ఖిలంతుప్రసూతస్థానమితియాదవః ఖలశబ్దాత్ అభూతతద్భావేద్విరితిద్వి
ప్రత్యయః-వ్యావిత్యం-తతోనజ్ సగ- సశ్చ- ప్రతిష్ఠా- దులభాఽలుతధా
హ-ఉదకంకత్య-ఘాలి-స్సవరిభావినీమిత్యర్థః పంకతామనీత్వాఅనధఃకృ
త్వైతిభావః-నావతిష్ఠతే-కీంతు-నీత్యైవతిష్ఠతీత్యర్థః సమవప్రవిభ్యస్తభిత్వ
త్వ నేవచం-వాస్యభేదేనప్రతిబింబసాపెత్స్యాన్వష్టాంతాలంకారః॥

మూ. ౫ { ధ్రియతేయావనెకోపిరిపుస్తావశ్చుతస్సుఖిమ్! పురః }
{ క్లిశ్నాఽసోమంహిసైంహికేయోసురమ్రహామ్ }

౩౫. నన్వయమేకాకీశుపాలఃకీమస్తాకంకరివ్యతీత్యాశంక్యాహ॥ ధ్రియ
తభిత్వి॥ పకౌపిరిపుః-యావత్ ధ్రియతేఅవశిష్టతే - కృజ్ అవస్థానభిధాతో
స్తాదానికాత్కతఃరిలట్ రిజ్ శయ్యగ్నిజ్ వేరిజాదేశః తావత్తదవధి- సు
ఖంకుతః॥ యావత్తావచ్చసాకత్యేవధావిత్యమరః తథాహి-సీంహికాయాఅ
వత్య పుమాన్ సైంహికేయోరాహుః॥ తమస్తురాహుస్త్వభానుస్సైంహి
కేయోవిధుంతుదభిత్వమరః॥ స్త్రీ భ్యోఢక్-అసురమ్రహామ్-పురో
గ్ర-సోమంక్షిశ్చైతిబాధతే- ప్రాచుర్యాతోమగ్రహణంసూర్యగ్రహణం
చైతిభావః-తస్మాదేకౌపిశ త్పుఃఫే త్వవ్యః॥ అగ్నే త్యైషమృణాచ్యైషంశ త్రో
శ్యేషంనశేషయేదితితాత్పర్యం- చిశేషేణసామాన్యపమభానయాపోధాణం
తరన్వయః॥

మూ. ౩- { సఖాగరియాశ తు శ్చక్రత్ర మస్తాహి కార్యతః |
స్యా తామమి త్రామి త్రై చసహజ ప్రాకృ తావపి | }

౩౬. ననుత్సుప్తాయం ప్రైశ్యః కంఠః కరిష్యత త్యాగి డ్య-తస్య బలవత్తాం వక్రం
మి త్రామి త్ర బలాబలవి వేకం తావత్ కరోతి (సఖతి) క్రి యాయాపకారావ
కారాస్య తరహాపయా- నివృత్తాః కృత్రి వచ్చిష్టిత క్రిః కై షణ్మి త్య
మిచిమప సఖామహ్య క్రియాక బలియాక- ఏవం శ త్సు శ్చక్రత్ర మో - గరి
యాక కుతః హియ స్తాత్-తాకృత్రి మమి త్ర శ త్రూ-కార్యతః ఉస గారావ
కారయావ కార్యవ కాత్-నివృత్తావిత శేషః ఉక్తి కార్యో చా ధేయాక వజ్జీ
భవః స పాయానినయోమి త్రామి త్ర భావోప్య స పాయాతగరియ స్త్వమి
తిభావః సహజ ప్రాకృతాతు వైవమి త్యాహ-స్యా తామితి.....
సహజస్సహజాతః-ఏక శ రిరావయవ వాక - తత్ర సహజమి త్రం నా-గృన్య
సేయ ప్రైత్యస్వ సేయానిః సహజశ త్సు స్తుపిశ్యకృశ త్సు ప్రా డిః ప్రకృత్యా
స్థిః ప్రా కృతః-సూరోప్వక్తకృత్రి నుసహజలతః ణరహిత కత్యర్థః త త్ర డిష
యానంతరః ప్రా కృతః శ త్సుః - తననంతరః ప్రా కృతం మి త్రం డిషయా
నంతరో రాజాశ త్సు మి త్ర మతః పరమి త్య మరః-అపి శబ్ద స్త్వ ధేక- తాస
హజ ప్రా కృతాతు శ త్రూ-అమి త్రామి త్రై చస్యా తాం - తానాస్తిక కార్య
వ శాదనియ మెకో భయచూస తామాప ద్యేతై- నతు- కృత్రి వజ్జీ శ త్సు శ్చ
త్సు రైవ- మి త్రం చ మి త్ర మెవేతి- కృత్రి మావేవ మి త్రామి త్రై గరియాం
సా-నతు-సహజౌ-నాభి ప్రా కృతావత్యర్థః ఏ తేన కృత్రి వత్స్వం స ర్వావవా
దితీసిద్ధం.....

మూ. ౩౭ { ఉపక త్రా రిణానంధి నణ్మి త్రై ణాప కారిణా | ఉప
కారాపకారౌ హిలక్ష్యం లక్షణ మేతయోః | }

౩౭. ఏవం చైవ స్తా కంఠై త్యస్వ సేయశ్శి శుపాలస్సహజమి త్ర త్స్వస్థం ధా
తవ్యః నతు యాతవ్య ఇత్య త్రా హా (ఉపక త్రై తి) ఉపక త్రా ఉపకారిణా-అ
రిణాపి సహ జేన- ప్రా కృతేన వేతి శేషః-సంధిః-కార్యః - ఆరిణావ వాదెన కృ
త్రి మమి త్ర తాయాః బలియ స్యాః యావజ్జీవ భాః న్యాః త త్రో త్స్వన్న త్వాదితి
భావః-ఏవ మప కారిణామి త్రై ణాపి- సహ జేన- ప్రా కృతేన వేతి శేషః - సంధి
నణ్-కార్యః-మి త్ర త్వావ వా దెన కృత్రి మశ త్సు తాయాః గరియ స్యాః యావ
జ్జీవ భావి న్యాః త త్రో త్స్వన్న త్వాదితి భావః-నను సా త్సా దరిణాక ణం సంధ భ్యా
త్-మి త్రై ణవాక ణం పి రు భ్యాత్ - క త్యా శంక్య క్రి యయాతయో వై క పవీ

ల్యాదవోష్యత్యాహ-హి-యస్తాత్తాగణాత్-ఉపకారాపకారౌ-ఎతయో
మి-త్రామిత్రయో-లక్షణం-స్వరూపం-లక్ష్యం-ద్రష్టవ్యం-ఉపక-త్రైవమి
త్ర-అపక-త్రైవశ-త్రు-రిత్యర్థః-తస్తాత్సహజమిత్ర-త్వేషచైవ్యః-క్రియయా
శ-త్రు-త్వాత్-యాతవ్యప-వెతిభావః||

మూ. ౩౮ { స్వయావిప్రకృతశ్చైద్యోరుక్ష్యే-నీంహరతాహరే |
విధములస్వములంహిషహద్యైరతరోః-స్త్రి-యః|| }

౩౮. అశచైవ్యస్యకృత్రిమశ-త్రు-త్వంత్వయో-త్యాదిచతుర్భి-రాహ-త్వయో
త్రి-హారే-గుక్తి-నీం-హగ-తా-బంధుభి-స్త-స్తై-దత్తాం-రాక్ష-సద-ర్శ్యో-ద్వహ
త్రైవ్యర్థః-రాక్ష-సో-యు-ధహ-రణా-ది-తి-యా-జ్ఞ-వల్ల-భిః-గాం-ధర్వో-రాక్ష-స-శ్చై-
వ-ధ-హ్య-క్ష-శ-స్య-త-త్త్-త-వి-తి-మ-నుః-త్వ-యా-చై-ద్వ్యో-వి-ప్ర-కృ-త-ః-త-ధా-
హి-బ-ధ-ము-ల-స్వ-రూ-ధ-ము-ల-స్వ-చై-ర-శ-రోః-స్త్రి-యః-మ-హ-త్ప్ర-ధా-న-ం-మూ-
ల-ం-హి-కూ-ప-క-సం-స్ప-ష్టో-య-మ-ధా-ంత-ర-న్యా-సః-సా-మా-స్య-న-వి-శే-ష-స-మ-త-
స-రూ-పః||

మూ. ౩౯ { స్వయిభామంగ-తే-జేతుమరోష్టి-త్సపురిమిమామ్-ప్రో-
షి-నా-గ్య-క-ణ-ం-మె-రో-రం-ధ-కార-స్త-తీ-మి-వ-||

౩౯. అశ-తే-నా-పి-త్వ-ం-వి-ప్ర-కృ-త-త్యా-హ-త్వ-యా-సి-భూ-మె-ర-ప-త్వ-ం-పు-మా-ం
సం-భా-మ-ం-న-ర-కా-సు-ర-ం-జే-తు-ం-త్వ-యి-గ-తే-స-తి-న-చై-వ్యః-ఇ-మా-ం-పు-రి-ం-
ద్వార-కా-ం-ప్రో-షి-త-ః-అ-ర్య-మా-సూ-ర్య-య-స్యా-స్తా-ం-మె-రోః-త-టీ-ం-సా-ను-మ-ం-థ-కార-
మి-వ-అ-రో-ష్టి-త్-రు-ధ-వా-క-రు-ధ-ర-ని-టో-లు-జీ-స-వి-వృ-ద్ధిః||

మూ. ౪౦ { ఆలప్యాలమిదంబు-భ్రో-ర్యశ్చ-జారా-న-పా-హరత్-|క-
ధా-వి-ఖ-లు-పా-సా-నా-మ-ల-కు-శ్రే-య-సె-య-తః|| }

౪౦. అపకారాంతరమాహ-ఆల-ప్యే-తి-స్త-చై-వ్యః-బ-భ్రోః-య-గా-వ-వ-భే-వ-స్య-
జా-గా-భా-ర్యా-ం-భా-ర్యా-జా-యా-భ-పు-ం-భూ-మ్ని-దా-రా-స్స-న్య-త్కు-కు-టు-బి-నీ-
శ్య-న-ర-||అ-పా-హ-ర-తి-తి-య-త్-ఇ-ద-ం-దా-రా-ప-హ-ర-ణ-ం-ఆ-ల-ప్య-ఉ-చ్య-వ్య-అ-ల-ం-
నాల-స-నీ-య-మి-త్య-త-ః-అ-ల-ం-ఖ-లో-వ్వి-స-తీ-షె-ధ-యోః-స్త్రి-చా-ం-తై-వ్య-తి-క్త-వ్య-
ప్ర-త్య-యః-స-మా-సె-ల్య-బా-దేశ-ః-య-తః-పా-పా-నా-ం-పా-పా-న్య-నా-ం-క-థా-క-ధ-
న-ము-చ్య-వ-ర-ణ-మ-పి-చి-త్-పూ-జి-క-ధి-స-ం-భి-చ-వ-శ-శ్చై-త్వ-జ్ఞ-ప్ర-వ్య-యః-అ-శ్రే-య-సె-
అ-న-ధా-య-అ-ల-ం-శ-క్త-ం-స-మ-స్వ-స్త్రి-త్యా-ది-నా-చ-తు-ర్భి-అ-త్ర-ని-షె-ధ-య-మా-నా-
అ-వ-న-కార్య-క-శ్రే-యః-ప్రా-స్తి-త-న్తు-ఖ-న-త-శ్చ-ఐ-ర-ణాల-ప-న-ని-షె-ధ-స-మ-ర్థ-నా-త్-
కార్య-ణ-కార-ణ-స-మ-ధ-న-రూ-పో-ధా-ంత-ర-న్యా-సః||

మూ. ౨౦ { విరాధవం భవతాపిరోద్ధాబముధావనః | నిర్వృ }
 { వ్యతేరికియయాపశ్చుతశ్రపసస్సుతః || }

౨౦. ఫలితమాహ(విరాధృతి)కించపవంభవతాపిరాధ్యఃప్రకృతః-రాధేర
నిబిర్రజిక్తజబముధా-సఃఆస్మకంచ-పిరోద్ధావిప్రకాశాశ్రుతశ్రవా
నాహహ-లెపిశ్చుప్ససా-తస్యాస్సుతః-పైతృష్వసెయతాస్సహజనిశ్రమ
సీతిభావః-సచైవ్యక్రియయా-పూర్వీకాన్వోన్యాపత్రయయా-అరికికా
వ్యత-కృత్రిమశక్రుక్రియతఇత్యర్థః-అతోబలీయస్వాదను-కేక్షుకృతిభావః||

మూ. ౨౧ { విధాయైరంసామషేనరోరాయఉదాసతే | ప్ర }
 { సిభ్యవఃకంకైశెరతేతేభిమారుతమ్ || }

౨౧. అధాప్ర్యైత్రాయాంచోషమాహ(విధాయేతి) యోరరఃపుమాంసః
స్యఃపుమాంసఃపంచజనాఃపునుషాఃగూరుమానరగత్యమరఃసామషేనా
గెవసరోషే-ఆరౌ-వైరంవిధాయ-స్వయంచావకృత్యైత్వర్థః-ఉదాసతేఉపే
క్షుతే-ఆశ్చరే-త్రోనుకూలన్యాపారతూన్యాభవంతి-తేనరాఃకైగుత్కైక
యోతుత్పణదీరుధాపిత్యమరః|| ఉదబిశమమిశిన్వంతమగ్ని-ప్రక్షిప్స్య
మారుతం-అభిముఘ్యవ్యయిభావః-శెరతేస్వపంతి-తద్వన్నాశ-హేతురివ్య
ర్థ్యశేజోరుషీరుదా-గః-అత్ర-యఉదాసతే-శెరతభి-విశిష్టాదాసీన్వ
శయనయోః-వాక్యార్థయోః-నియోగై-క్యాసంభవా-సాచ్యశ్యలక్షణా
యానుసంభవద్వస్తుసంబంధోపాక్యాకవృత్తినిదశకానభేదః-సచాయం
దృష్టాంతః-వాక్యభేదేనప్రతిబింబకరతా-పక్షితస్యోజ్ఞానాత్-అశ్రతు-వా
క్యార్థే-వాక్యార్థసమారోపాద్వాతై-కై-వాక్యభాయాంతదభావాదిత్య
లంకారసర్వస్యకారః||

మూ. ౨౨ { మనాగనభ్యావృత్త్యావాకామండ్రోవ్యతుయఃక్షమీ | }
 { క్రియాసమభిహారేణవిరాధ్యంతంక్షమెతకః || }

౨౨. తథాపిచాంధవత్సోఽవ్యతిశయాశంక్యాహ(మనాగితి)యః-క్షమీస
హనశీలః, శమిత్యస్తాభ్యోఽఘనుఃశిఠీఘ్నుః-ప్ర్యత్యయః-ససోధా-మనాగల్పం
వా-అభ్యావృత్తావసీతిభావః-అనభ్యావృత్త్యాఅసకృద్వాఅనల్పత్వేపీతిభా
వః-విరాధ్యంతహవసుర్వాణం-కామంభృశం-త్రోవ్యతుక్షమలాం-సంభావ
నాయాంలోక్యోశమానుష్టానాండిఘ్నశ్చ-వ్యసీతీఘ్నః-క్రియాసమభిహా
రేణభృశంపానఃపున్వెనవెత్యర్థః-నచపుంవాక్యేష్వనైకాక్షాత్వందోషాయ
విరాధ్యంతం-కఃక్షమెతసహేత-సోఽఘంశమ్నయాత్-నకౌపీత్యర్థ్యశకలి
జ్ఞేతిశక్యాధేలిజ్-క్షమూషసహనై-భావాదియోదై-వాదికశ్చ||.....

మూ. ౪౪ { అన్యథాభూషణంపుంసాంశ మోలజ్జేవ యోషి తా }
{ మోప రా క్రమఃపరిభ వేవేయాత్వంసుర తెష్వివ || .. }

౪౪. ననుసర్వదాక్ష మైవపుంసాంభూషణమతోపరాధేపిక్షంతవ్యసత్రఱ
హ(అన్యథేతి)అన్యథాసురతవ్యతిరిక్తకాలె-యోషితాంలజ్జేవ- పుసోన్య
థాలపరిభ వే-శ మః-భూషణం-పరి భవేతు- యోషితః- సుర తెషువై య్యా
త్వంఛాప్త వ్రామివ*ధృష్టేభృష్ణువియాతస్సా వ్యదిత్యసురః- పరాక్ర మః
పౌరుషం-భూష్య తెఅ నె నెతిభూషణంఆభరణం- ఏవంచ-క్రియావచన త్వా
న్నియతపుల్లింగ త్వావీరోధఇతివల్లభో క్తం ప్రశ్న్యుక్తం ||

మూ. ౪౫ { మాజీవణయఃప రావజ్ఞాదుఃఖదగ్ధోపిజీవతి తస్యా }
{ జననిరే వాస్తుజననీక్లే శ కారిణః ||

౪౫. అథపరిభ వేష్యప రాక్ర మేత్రిభినిండామాహ (మెతి) యఃపరస్యక
తుఃపిఅనజ యాలవమా నెన-యన్దుఃఖం- తెన-దగ్ధ స్తప్తోపి-అతవవ మాజీవణ
గహితాతఃపస్యన్మామాజ్ఞ్యా క్రో శ ఇతిలటశ్చ తా దేశః- జీవతి- పాణాధా
తయతి-జనన్యాః-క్లేశ కారిణః-గభా-ధారణ ప్రసవాని వేదనా కారిణః-తన్వ్య
తిరిక్తాగ్ధ క్రియాహీన స్యై శ్యర్థః-తస్యైవాజననిరనుత్పత్తిరేవాస్తు-జననీక్లేశ
నివృత్త వ్యర్థమితిభావః; ఆక్రో శేనభ్యునిరితినఞ్కో పూర్వాజ్ఞనిధాతోరనిప్ర
త్యయః||.....

మూ. ౪౬ { పాదాహతంయదు త్థోయమూఢాన్స షాధిరోహ }
{ నిస్వస్థా దేవావమా నేపి దేహిన స్త ద్వరంరజః || .. }

౪౬. పాదేతి||య ద్రజః-పా దెనఅహతంసత్-ఉత్థాయ -మూఢాన్సమా
హంశురేవశిశి-అధిరోహాత ద్ర జః-అశేతనమనీనిభావః-అవమా నేనత్యపి.
స్వస్థాత్సంతుష్టాదేవ - దేహినఃచేతనాద్వరం శ్రే స్థం -వృతిరేకాలంకారః||

మూ. ౪౭ { అనంపాదయతఃకంచి దధణంజాఃక్రియాగుణైః }
{ యదృచ్ఛాశబ్దవత్సుంసస్పంజ్ఞాదైజన్మ కేవలమ్ || .. }

౪౭. అనంపాదయతః(కించ-జాః బ్రా హ్మణత్వాదికి-క్రి యాఇజ్ఞ్యాధ్య
యనాని-గుణఃశౌర్యానితై-సాధనైః-కరణే పృణీయా-కంచిదధణంసుకృతక్తి
త్యాదిపుసుపార్థం-అన్యత్రగోత్సపాకశౌ క్ల్యానిభిః-స్వాభిధేయభూ త్కైక
రణైః-కంచిదధణంమహాని సాదివ్యవహారయాపం - ప్ర యోజనమనంపాదయ
తః-ఉభయ త్ర శాస్తృగ్నాత్వావ్యసంభ వాదితిభావః- పుంసోజన్మనత్రాలాభః
యదృచ్ఛాశబ్దవదిచ్ఛాకల్పితస్యజాత వ్యది ప్రవృత్తిః మి త్రసూన్యస్యడిత్థాదిశ

బ్రహ్మస్యైవతత్రతస్యైవేవతిప్రత్యయః#స్వేచ్ఛాయినృచ్ఛాన్వచ్ఛందస్సైస్వీర
తాచేఃతాస్సమాభిఃకేశవః॥స.జ్ఞాయైకేవలంసంజ్ఞాభావమేవ-ఏకశ్రీపారి
భాషికంకించిన్నానుమాత్రనుబుభవతుః- అన్యత్రతాదృక్నానుభవతుమి
త్యర్థః॥.....

మూ, ౪౮ {తుంగత్వమితరానాద్రోనేదసింధావగాధతా।
ఆలంఘనీయతాహేతురుభయం తస్యనస్పిని...}

౪౮॥ ఏవమపౌరుషంనూషయిత్వాపౌరుషం భూషయితి(తుంగత్వమితి,అ
ద్రోతుంగత్వనూన్నత్యనుస్తీతశేషః॥భా॥అస్తిభావననివరోప్రయుజ్యమానో
స్యస్తీతిభాష్యత్॥భవస్తీతీపూర్వాచార్యణాంలటస్యజ్ఞా- ఇతరాఅగాధ
తానాస్తి-సంధౌ-సముద్రై-అగాధతాంగభీరతా-అస్తి-ఇదం- తుంగత్వంనా
స్తి-నునస్పినిధీరేతు - ఆలంఘనీయతాహేతు రలంఘ్యత్వకారణం - తదుభ
యం తుంగత్వమగాధత్వంచ-తస్మాదదిసింధుభ్యమధికోమనస్పీతి - వృతి
రేకాలంకారః॥.....

మూ, ౪౯ {తుల్యైవరాధస్వభావనుభావనుమంతంచీరణయత్।
హిమాంశుమాశుగ్రసతేతస్తద్విన్నుఃస్ఫుటంఫలమ్॥}

౪౯॥ సంప్రశితత్రోమాదావమనథాయేత్యాహ (తుల్యైవ) స్వభావ
నుఃరాహుః#తమస్తుగాహుస్సస్వభావను రిత్యన్వరః॥ అపరాధైఅపకారేతు
ల్యైపి-భావనుమంతంసూర్యం- చీరణ-గ్రసతే-హిమాంశుంచంప్రమాశుగ్రస
త-గరకీతియత్॥వ॥గ్రసతేగ్రసతేగీణాఇత్యభిధానాత్ - తస్తద్విన్నుః#నూ
దావస్యఫలంస్ఫుటం-తద్వివక్షే-చభవితవ్యం-అన్యథామృమస్సర్వత్రపాధ్య
త్యభిభావః- ఏతద్భ్రష్టమప్రస్తుతాకేంమకథనేన సానూప్యాప్రప్రీ
యిత్యన్వప్రస్తుతప్రశంసా భేదోయం#అప్రస్తుతస్యకథనాత్-ప్రస్తుతంయ
శ్రగమ్యతే॥అప్రస్తుతప్రశంసాయంసానూప్యాదినియంత్రితేతి లక్షణాత్॥

మూ, ౫౦ {స్వయంప్రణనుతేల్వైపిపరవాయాన్పుపెయిషిని
దశననుసారాణాంలఘుబహుత్వణంసరః॥..}

౫౦॥ ఎతేదేవభంగ్యంతరేణాహస్వయమితి,అసారాణాంచుబలానాం
నిదశనంవృష్టాంతః ఆతపవేషదననూప్తం తృణంబహుత్వణం-తృణకల్ప
త్యిభావః#విభాషానుసోబహుచ్చురస్తాదిబహుచ్చుత్వయః - ప్రకృతేపూ
ర్వంచభవతః#స్యాదీషదసమాప్తాతు బహుచ్చుత్వకలింగతేతి వచనాత్ ప్ర
కృతలింగతా-అఘుఃనిష్పాదుషోనరః- పరోవాయురివేత్స్యపమితసమాహః - బ

౫౮ (మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ద్వితీయసర్గః)

హుత్యణమితిస్పష్టోపమాసాహచర్యాత్ || కల్పభైరీయ దేశ్యావితీ- దండినాక
ల్పాదీనామాపమ్యవాచకెష్వభిధానాత్ తస్మిన్నుపెయుషి ప్రాప్తైసతి-
స్వయంప్రణమతెస్వయమెవప్రహ్నిభవతి, కర్మవత్త మణాతుల్యక్రయె
తి-కర్మవద్భావేభావకర్మణోరిత్యాత్మ నెవనంసదుమాస్తునమాంయిక్ష్మణా
వితీసూత్రేణయి క్ష తపేభః-వాయునాత్పణమివ - అల్పీయసాప్యరిణాల
ఘనవారఃఅగ్నేశేన-పరిఘాయతభిత్వభః- ఉపమాలంకారః||

మూ, ౫౦ { తెజస్వీను ధ్యే తెజస్వీదవీయానపిగణ్యతే | పంచ }
{ హఃపంచతపస సపచో జాత వేనసామ్ | }

౫౦|| పునః పారుషేగుణ మాహ తెజస్వీతి దవీయానతి దూరస్థోపిస్థూల
దూరేత్యాదినాపూర్వస్వగుణయణాదివరలోపా- తెజస్వీ - తెజస్వీనాంప
ధ్యే-గణ్య తెనంభ్యాయ తె-తధాహి- పంచాగ్నిభిస్సాధ్యంతపోయస్వతస్వపం
చతపసః పంచాగ్ని మధ్యేతపస్వతః-తప మోకఃః- జాత వేదనామగ్ని నాం
పంచ హః-పంచానాంస్వారణఃపంచ మోజాత వేదాభ వతీత్వర్థః-ప శేషేణసా
మాన్యసమర్థన రూపోధాంతరవ్యాసః||..... ..

మూ, ౫౧ { అగ్న్యై హేలయాపాదముచ్చై మూర్ధానువిదిన్తి }
{ సోమో క ఉంకారమనాలంబాకీర్తిణాగ్న్యానుధిరోహతి || }

౫౧|| గుణాంతరంచవ్యతిరేకేణాహ(అకృత్యైతి, ఉచ్చైచ్చరున్న తేను-విన్ది
పాంశ త్రూణాం-మూర్ధానుశీరస్సు- హేలయా-లీలయా- పాదమకృత్వాఅ
నిధాయ-అవభూర్వకతిపిషేధాన్సమాసెనల్య బాదేశః-కీర్తిణః- కథంకారం
కథమిత్యర్థః - అగ్నే నైవంకథమితంసుసిద్ధాప్రయోగ శ్చైదిత్యనకకాశే
వకరోతేఃకథంపూర్వాస్థిముల్-అనాలంబానిగాధారాసతీ-ద్యాంబివం-అ
ధిరోహతి-నకథంబిదిత్యర్థః-కించిన్ని (శే,ణ్యాదికమనాశ్రమ్య-ఉచ్చైధస్య-
మూరారోహత్వాదితిభావః-తస్మాత్కీర్తిణమిచ్చతాపాగుషమే వాశ్రయణీ
యమితిల్లోక తాత్పర్యం- కీర్తిణతద్వత్తోరభేదోవచాగాన్సమానకత్పక-కాన్స
న్ని ర్వాహః - అత్రప్రస్తుతాయాః కీర్తిణ్యైశేషణమహిమ్నా - అత్రస్తుత
ప్రాసాదారోహక స్తీ వ్యవహారప్రసీతేషుమాసోక్షితి||..... ..

మూ, ౫౩ { అంకాధిరోపితమృగశ్చంధ్రమామృగలాంఛనః | కౌసరీ }
{ నిష్ఠురక్షిప్తమృగపగామృగాధివః | }

౫౩|| పౌదుషమేవాశ్రయణీయమిశ్యత్రాన్వయవ్యతిరేకదృష్టాంతావాచష్టే
అంకెతిఅంకముష్సంగనుధిరోపితోమృగాయెనసఃపంచ్రమాః- మృగలాంఛ
నోమృగాంకః- నిష్ఠురంయథాతథా క్షిప్తోహతో మృగపూగో మృగ సమూ

హలాయెనసః-కెసరిసింహాలామృగాధిపః-ఉభయత్రా పిఖ్యాతభిశ్చైవః
తస్మాచ్ఛత్రా మాదకవం-దుష్కితకాయె-పారుషంతు- కీతకయితభిభావః
అత్రాస్యప్రస్తుతకథనా త్వస్తుబార్హప్రతీతేఅప్రస్తుశ్చప్రశంసా||.....

మూ, ౫౪ { చతురోపాయసాధ్యేతు రిపాసాంతస్వను పక్రియా |
స్వేద్యమానుజ్వరం ప్రాజ్ఞః కౌంభసాపరిషించతి || }

౫౪|| ననుసామాదిసుకరోపాయము సెత్వ్యకింపాక్షికసిద్ధిసాదంజేన- య
ధాహనునుః*సామా బెదెననా నెనసమస్తైరత వాపుథక్-పిజెతుంస్రయతే
తారీన్న యుజ్ఞేనకదావనేతితస్మాత్సాంతస్వమెవ యుక్తమిత్యైశంక్యత్వా
భ్యాంవిరాచప్తై (చతు క్షేత్ర్యాది)చతుర్థోపాయసాధ్యేదండసాధ్యే - ౧
పా-శత్రా సాంతస్వంసామ*సానుసాంతస్వము భేసగుణ్యమరః-అపక్రియాత
పకారః తథాహి-స్వేద్యం స్విగాహం- స్వేదేన ప్రతికార్యమిన్యరః*స్వే
దస్వేద్యోదకేమర్త్యుణివిశ్వః- ఆనుజ్వరంఅపకన్యజ్వరం*అమోగో-గ్రోగభే
దఅమోపక్వేతు వాచ్యవదితివిశ్వః|| ప్రా-జ్ఞః- వండితః-కఃఅంభసా-పరిషించ
తి-నరోపీత్యర్థః-జ్వరితస్యంభస్సైకవ త్కుర్ధస్య సాంతస్వంఉద్దిపకంస్యాత్-
అత్తోదండ్యపవేతిభావః-వాక్య భేదేన ప్రతిబింబకరణా డే-పాద్వృష్టాంతాలం
కారః||

మూ, ౫౫ { సామవాదాస్సకోవస్యతస్యప్రశ్నయత దీపకాః| ప్రత
ప్రస్యేవసహసాసపిషస్తోయబిందవః||

౫౫|| (సామెతి)సకోవస్యరూఢవైరస్య-తస్యచైద్యస్య-సామవాదాఃప్రి
యోక్తయః-ప్రత ప్రస్యక్ష్మధితస్య-సపిషస్తోయ-తోయబిందవ-ప్ర
త్యుతవైపరిత్యేన-సహసాదీపకాఃజ్వలనకారిణః-నశాంతిక రాగత్యధాః-త
స్మాక్ష్మండ్యపవ-మనువచనంతు-అప్ర రూఢవైరవిషయమితిభావః-ఉపమాలం
కారః||

మూ, ౫౬ { గుణానామాయ ధాతధ్యావథాంవిప్లవయంతియో |
అనూత్యవ్యంజనారాజ్ఞాంధూష్యా సైశతుసంజ్ఞితాః || }

౫౬|| ఏవంసితేయదికేచిదుర్ధవాదయః-ప్రత్యాచక్షీరకతా స్ప్రత్యాహ||
గుణానామితి|యెఅనూత్యాః-గుణానాంసంధ్యాదీనాం- ఆయధాతధ్యాత్
యధాతధాన్యమనతిక్రమ్య-యధాతథం-యధాథాం-యధాయోగమితి
యావత్కీయధాథాంతుయధాతథమిత్యవ్యయోష్యమరః-యధాథేవ్య
యీభావః-అవ్యయీభావశ్చైతినపుంసకత్వంకమాప్యైఃపుంసకే ప్రాతిప

దిక్స్యోతి- ప్రాప్త్యం-అతోనభ్యునూ సెఅయిధాతఖం- తస్య భావఃఆయ ధా
 తత్వం- బ్రాహ్మణాదిత్వాత్ ప్రాప్త్యోయః యథాతవయథాపురయోఃప
 ర్యాయెణేవికల్పాత్ నభ్యుర్వపనవృద్ధిః-తస్మాదాయథాతథ్యావయధాప్ర
 యో గాదన్యకాలేఅన్యస్యప్రయో గాదిత్యర్థః అర్థప్రయోజనంవిష్ణావయం
 తి-నిఘ్నతి-కార్యహానింకుర్వంసీత్సర్గః-అమాత్యానాం-వ్యంజనంచిహ్నంయె
 షాంతేతథోక్తాః తద్వేషధారిణ్యోర్గః-అవజ్యోబహువ్రీహివ్యధికర
 ణో జన్మాన్యుక్తరపచ ఉశివామనః|| వసుతస్తు - శత్రురిక్షసంజ్ఞాయేషాంసు
 జాతాశత్రుసంజ్ఞితాః-శత్రువపవతేకూబుగుంత్రిణః-రాజ్ఞాంధూషయితుమ
 హాంఃదుష్యాః-గర్హ్యకస్త్యాజ్యాఇతియావత్ కృత్యానాం కథతివేతి
 కథకరిపక్షీ-అతస్సో వక్షంవప్రోరోధవ్యమితిభావః||.....

మూ, ౫౭ { స్వశక్త్యుపచయెకేచిత్పరశ్చవ్యసనేపరే | యాన }
 { మాపరుదాసీనంశ్వామిన్థాపయతిద్వయమ్||... }

౫౭|| ననుయాతప్యోపికాలేయాతవ్యిత్వాశంక్యఅయమేవకాలభిన్యా
 మా-స్వేతికేచిద్వృద్ధాః స్వశ్చశక్త్యుపచయెసాహధ్యాః-కేరేకే యానంయా
 త్రామాపరుః-యథాహకామంఃఃః సా యేణసంతోవ్యసనేరిపుణాయా
 తవ్యమిత్వేవనమామనంతితన్నైషవత్సోవ్యసంహ్యనిశ్యః-క్షుచుస్తుసన్న
 భ్యుదితోనుయాయాదితి || పరేవృద్ధాః - పరశ్చశక్త్యోవ్యసనేవిపది-ని||
 వ్యసనంవిపదిభ్రంశ ఇత్యునుః గూరమాపరుః - అశ్రునుః * త
 థాయాగూద్విగృహ్యైవవ్యసనేచోదితేరిసోరితి-ద్వయముక్తిపక్షద్వయం-
 కత్వకడదాసీనమనుయుంజానం, ఈదానభిశానజాకారస్యేకారాదేశః
 త్వామున్థావయతిప్రేరయతి- తదుభయలాభాదీచృక్లాలోనకదాపిలభ్యత
 ఇత్యర్థః||

మూ, ౫౮ { లిలంఘుషతోలోకానలంఘ్యానలమీయసః | గూ }
 { నవాంభోనిధీస్తుంధేవేలేవభవతఃక్షుమా|| ... }

౫౮|| అత్రస్వశక్త్యుపచయంతావద్భవయతి || లిలంఘుషతోభి || లో
 కాకాలంఘితుమిచ్ఛతోలిలంఘుషణః లిలంఘయతేస్సన్నంతాల్లభశ్శతరిశ
 వ్-అలంఘ్యా-స్వయందులకంఘ్యా - కుతః - అలఘీయసోతిగురుక-అ
 తపవ-యానవాఃఅంభోనిధయి ఇవేతుప్రమితనమాసః - వెతివేలింగాత్-
 తాకయాదవాంభోనిధీ-భవతః-క్షుమాణిఃక్షు - వేలేవకూలమివ*వేలా
 కూలేపివారిధేరిశాశ్వతః-రుంధేప్రతిరుణ్ణి-అన్యథాప్రాగవసర్వంసంహ

రెయురితిభావః ఉపనూలంకారః॥

మూ, ౫౯ { విజయస్వయినెనాయాస్సాక్షిమాత్రేపనిశ్యతా }
 { మోఘలభాజిసమీక్ర్యోక్తైబుదెహోకగ్రవాన్త్యని॥

౫౯॥ అభ్యుచ్చయన్వయినః కరోయి క్షేత్రేనైవ తేవిజయలాభగ్రాహాః
విజయితాః॥ నెనాయాః క్రత్యాణః విజయః- నాక్షిమాత్రే ఉదాసీనపవ-ఘల
భాజిత్యయినమీక్ర్యోక్తే సాంఖ్యోక్తే- సాంఖ్యం సమీక్ష్యమితిక్రీకాండః- అన్త
ని-బుద్ధయే- హాత్రశ్చస్వ- మూలప్రకృతేః- ప్రథమావికారస్యకీ- త్రాణాః భో
గః సుఖదుఃఖానుభవభవ- అపనిశ్యతాం వ్యవస్థాయ తాం- భృత్యజయపరాజ
యయోః- స్వామి- గమిత్యానికీ- విభావః- సాంఖ్యో- అప్యాహుః, కీ- త్రే- క- భవ
త్యదాసీన- ఇతి- సర్వప్రత్యుపభో- గం- యస్తా- శ్చు- గు- స- స్వ- సా- భ- య- త- బు- ధి- రి- తి- చ॥

మూ, ౬౦ { మాత్రే హేడింబరిలృణా రాజ్ఞిదై వమాతు రెయుధిచి }
 { రస్యమిత్రవ్యసనీసున మోద సు ఘోషజః॥

౬౦॥ పరస్యవ్యసనమాహా॥ హతిభిః॥ హిడింబరిలృణాభీమెన- ద్వయోమా-
త్రో- ర- వ- త్య-ం- పు- మా- దై- వ- మా- తు- రః- వ- మా- తు- రు- త్స-ం- ఖ్యా- స-ం- భ- గ్ర- స- ధ- రా-
యా- క- త్య- బ్ర- త్య- య- ః- ఉ- క- త- శ్చ- త- త- ద- య- త- ద- య- త- ర- య- త-
ధే॥ సహి- గా- వ- భ్యా-ం- స- ప- త్నీ- భ్యా- మా- భ- క- శ- వ- ప్ర- సూ- త-ః- జ- రా- నా- మా- వ- ప- య-
చ్యా- స- స- ధ- త- శ్చ- ట- క- య-ం- తి- య- ధి- హ- త- స- తి- - చ- ర- స- య- చ- ర- కా- ల- న- * - చ- ర- య- చ- ర-
రా- త్ర- య- చ- ర- స్యా- ద్యా- శ్చ- రా- ధ- క- త్య- వ్య- మ- స- ప- వ- ర-ః॥ మి- త్ర- వ్య- స- నీ- మి- త్ర-
భ్ర-ం- శ- వా- క- వ్య- స- న-ం- ప- ద- ది- భ్ర-ం- శ- ఇ- త్య- వ- ర-ః- ద- మ- ఘో- మా- జ్ఞ- తో- ద- మా- ఘో-
ష- జ- త్స-ై- ద్వి- క- సు- ఖ- న- ద- న్య- త- ఇ- తి- సు- వ- మా- ప- కా- కి- త్య- శ్చ- స- ధ- వ్య- క- త్య- ర్థ-ః॥

మూ, ౬౧ { ితి రాపనియక్యన్యః పరస్తన్వాని సో హ్రీ యో విధు }
 { వికఠంతు దస్యే వసూణాస్తస్యోస్సచాయసః॥ ..

౬౧॥ కష్టశ్చాయంప త్సోభ్యపేశ్యవాదెనోక్తః నస్తుశస్తుశూరాణాన్ శ్రీ
మపతువవ శ్రేష్ఠశాస్త్రసంవాదీచ॥ యధామాకానంకకః * యదాతును
స్తంప్రసభంనిహంతుంపరాక్రమాన్ముగ్ధశనప్యమిక్రమే తదాభియాయా
దహితానికుర్వన్సు పాయసః కశణసపీడనానీత్యభిప్రేష్యాహ॥ నీతిరితి॥ పగః
శతు రాపదిగన్యత్తి- నీతిరితియ- త్ర- దా- ప- ది- గ- మ- స-ం- మా- ని- స- క్షో- ర్యా- భి- మా- న- వ-
తః- హ్రీ- య- ల- జ్ఞ- క- ర- మి- త్య- ర్థ-ః- కి-ం- తు- ప- గా- ణ- ణ- ఉ- ప- చి- త-ః- స- త- త్య- - త- స్య- మా- ని-
సః- వి- ధు- శ్చ- వ- ద్రి- క- త-ం- తు- ద- తి- హి- న- స్తీ- వి- ధు- తు- దో- రా- హ- వ- ః- క్ష- వి- ధ్య- గు- యో- స్తు- క- త్య-
తి- భ- శ్చ- త్య- య- ము- మా- గ- ముః- త- స్య- వో- త్స- వ- య- - అ- తో- బ- లి- వ- బ- ల- వ- వ- సే- వ-

యాతవ్యః బలినశ్చవయమితి భావః||.....

మూ, ౬౨ { అన్యదుచ్చ్రంఖలంసత్త్వమన్యచ్చాస్త్రనియంత్రితమసామానాధికరణ్యంహితేజస్తిమిరయోఃకుతః|| }

౬౨|| తహిఃసూరోష్పక్తమన్వాదిశాస్త్రవిరోధస్సాన్వేదిత్యాశంక్యాహ|| అన్యదితి|| ఉచ్చ్రంఖలమనగళం-ప్రసహ్యపీడనక్షమమితియావత్ - సత్త్వంబలమన్యత్-శాస్త్రేణ-మన్వాదిసాస్త్రేణనియంత్రితంఉదాహృతం ఐరన్యవ్యసనైకాతనియమితం- సత్త్వమన్యత్ - ఉక్కుటానుత్కటస్యవైలక్షణ్యమన్యశ్చార్థః తయోస్సాపేక్షత్వనిరపేక్షత్వాభ్యాంమిథోవిరోధానైకశాస్త్రాక్షాత్ప్రసంభవతీత్యర్థః అత్రదృష్టాంతమాహ - తేజస్తిమిరయోఃసమానమధికరణంయయోస్తే-తయోభావస్సామానాధికరణ్యం-ఏకాశ్రయత్వం-కుతఃనకుతస్త్విదిత్యర్థః- తయోస్సహోవస్థానవిరోధాదితిభావః తస్మాదుభయోగుదితాసునితశాలామపద్భిన్నశాస్త్రత్వాది తరేతరశాస్త్రవిరోధోనబాధకఇతిభావః ||.....

మూ, ౬౩ { ఇంద్రప్రస్థగమస్తావజ్ఞారిమాసంతుచేదయః| ఆస్తా } { కిదంతిసాన్నిధ్యాద్వాచునీభూతభూరుహః || }

౬౩|| తహిఃసంకిమిదాసీంకార్యమతలహ|| ఇంద్రప్రస్థస్యపార్థనగరస్య-గమోగమనంకృహవృద్ధవిశ్విగమశ్చేతిఅచ్చశ్యయః- మాకారి తావన్నక్రియతామెవెత్యర్థః|| యావజ్ఞావత్పరిచ్ఛేదేకాస్తేర్షమానైవధారణఇతివిశ్వస్యకృషిఃకర్మణిబుజ్మాజీయజ్ఇత్యాశీరథేనమాన్వోగిత్యత్ప్రతిపేధఃకింతు - చేదయః చేనిచేశాః- అస్తాకమిమెతస్మాకాః|| సూ|| యుష్మదస్త్రవిరోధతరస్వాంఖిప్సాఇతివికల్పాదన్యుత్యయః తస్మిన్నణిచయుష్మాకాస్తాకావిత్యస్తాకాదేశఃసన్నిధిచేవసాన్నిధ్యం-సాప్తథేమ్యప్సాత్యయః ఆస్తాకానాందంతినాం-సాన్నిధ్యాత్-వాచునీభూతాః శాఖాభంగాః క్షిప్యకృతాః స్పృశ్విభూతాః భూరుహాలాయాసంత-తథోక్తాస్తంతు-చేదియాత్రైవక్రియతామిత్యర్థః-సాచప్రస్తుతా-ప్రస్తుతేనస్యకార్యేజైవగమ్యతఇతిపర్యాయోక్తిరలంకారః# కారణంగమ్యతేయత్ప్రస్తుతాజ్ఞార్యవణానాత్ప్రస్తుతత్వేనసంబంధంశత్రుర్యాయోక్తిగుచ్యత ఇతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౬౪ { నిరుద్ధవివధాసారప్రసారాగాభవప్రజమ్| ఉపగుం } { ధంతుదాశాహోఃపురీంమాహిష్టతీందివః || }

౬౪|| నిరుదెతి|| కించ-దాశాహోయాదవాః-వివధోధాన్యాదిప్రాప్తిః-ఆ

సారసుహృద్బలం-ప్రసారస్త్రుణకాష్టాది ప్రదేశః-ధాన్యాదేవివధా
ప్రసారసుహృద్బలం-ప్రసారస్త్రుణకాష్టాదేః-ప్రదేశః-ధాన్యాదేవివధా
నిరుద్ధాయై- తథోక్తాః - అన్యత్రనిరుద్ధాదివధానాంపగ్యాహారాపరనా
మాం-స్కంధవాహ్యక్షీరాద్యాహరణసంధనభారః-శేషాణాం-ఆసారప్ర
సారప్రవేశనిగమా-యైతేతథోక్తాః-వివభావీవభోభారః-పర్యాహారశ్చక
న్యతకతిహాలాయుధః-వ్రజంగోష్ఠః-ప్రజస్నాన్యోకులెగోష్ఠ్యభ్యవైజయంతీ-
గాఢన-మాహీష్ఠ్యశీం-పురిం-ద్విషోరీపూర్ణ - ఉపరుంధంతు-వ్రజే-గాఢనమా
హీష్ఠ్యత్యాగరీనావృణ్వుంత్విత్వర్థః * దుహ్యోచ్యస్తం-మిదీతి వచనాతోకర్త
త్వం-అత్రలిపువ్రజావకథితంకర్త-అన్యదీప్సితవసుంకర్త-శ్చిష్ట-పమేయం|| ...

మా, ౬౫ { యజతాంపాండవస్వగ్గణవత్స్వం-వ్రజవత్స్వనః |
వయంహనామద్విషతస్సర్వసాన్వర్థం సమీహతే | }

౬౫|| తహివాపాధప్రాధనాయాః-కాగతిరిత్యాశంక్యఉపేక్షేవగతిః
త్యాహ||యజతామితి||పాండవోయః-ధిష్ఠిరః-యజతాం-యాగం-కరోతు-ఇం
ద్రస్వగ్గణవత్సర్వం-ఇనః-అకః-తపతు-ప్రకాశతాం-వయం-ద్విషః
అరీ-హనామ-మాఠయామ్య-అమత్తమస్య-పిశ్యే-త్యాఠాగమః - సర్వత్ర
ప్రాప్తకా-తెలో-త-ధాహి-సర్వజనః-స్వాక్షం-స్వప్రయోజనం-సమీహ
తే-అనుసంధతే - ఇం-ద్రా-దివత్సమానయోగ-క్షే-మో-సః-పార్థ-ఇత్వర్థః - అ
ధా-ంతర-న్యా-సః||

మా, ౬౬ { ప్రాప్యతాంవిద్యుతాంసంపత్సంపకాదకరోచిమా
మోశస్తైద్విషపచ్చిరశ్చేదప్రోచ్చులచ్ఛోగోక్షితైః | }

౬౬|| ప్రాప్యతామితి-కించ-ద్విషతాం - శిరశ్చేదనప్రోచ్చులతాండదచ్చ
తా-గో-శి-తె-గో-క్షితైః-సి-శ్చైః-స్తై-రక-రో-చి-మా-సం-ప-కా-త్-వి-ద్యు-తాం-
సం-ప-ల్ల-క్షి-ప్రా-ప్య-తా-మి-తి-ద-శ-క-న-ాలం-కారః||

మా, ౬౭ { ఇతిసంఘాతాం-భావో-బలస్య-లక్ష్మీ-దేవతాః | స
భా-ప్ర-తి-ధా-నై-భ-యా-ద-న్వ-వ-ద-న్తి-వ-|| ... }

౬౭|| ఇతి||ఇతి-సంఘాతాం-సంఘాత-స్ప-య-మ-భి-త-స్య-బ-ల-స్య-బ-ల-భ-ద్ర-స్య-వా-ణీ-
అ-లే-శ్య-ద-వ-త-శ్చ-లి-ఖ-త-ద-వ-త-ః-స-భా-యా-స్ప-య-హ-స్య-భ-క్షీ-నా-ం-ప్ర-
తి-ధా-నై-ప్ర-తి-ధ-ని-వ్యా-జ-నే-త్య-ధ-క-భ-యా-ద-న్వ-వ-ద-న్తి-వ- బ-ల-రా-మ-వ-చ-
న-మ-స-స-వ్యా-తి-త్య-వ-ద-న్తి-వ-త్య-త్వ-త్వా||

మూ, ౬౮ { నిశన్యతాశ్చైషగవీరిభిభాతువధోక్షజఃశిష్యాయ }
{ బృహతాంవత్స్యఃప్రస్తావమదిశద్వృశా || }

౬౮|| నిశన్యతా|| అధఃకృతమక్షజంభం ద్రియజన్యజ్ఞానంయెనసః - ఆభోక్ష
జోహరిః తాః శేషన్య శేషవతారన్యబలభద్రస్య-గాఃవాచః - శేషగవీః
గౌరభద్దితలకితబచ్-టిత్తాప్తజీవ-నిశన్యశ్రుత్వా*నిశాన్యకీతిశ్రవణ
తదానిశమయత్సోపీభట్టన్యః|| తత్ర శాన్యతేరిఽంఝాపం- అన్యధానిశమ
య్యోతిస్యాత్ - అతవవ వామనః + నిశన్యనిశమయ్యశబ్దా ప్రకృతి బేదానితి-
బృహతాం వాచాం-పశ్యుఃబృహస్పతేః-శిష్యాయోద్ధవాయ - అభిభాతువ
క్రం-దృశాదృశ్యంజ్ఞయాఃకటాక్షువీయై-పెణ-ప్రస్తావమవసరివదిశత్-అతీస్య
ష్టవాః*ప్రస్తావస్సన్యదవసరిభక్త్యమరః||

మూ, ౬౯ { భారతీమాహితభరామధానుధతముద్ధవఃతధ్యాను }
{ వధ్యానుజవజ్జగాదాగ్రేగదాగ్రజమ్ || }

౬౯|| భారతీమితి|| అధ కృష్ణాభ్యనుజ్ఞానంతరం-ఉద్ధవః-అహితోభారోదః
శౌరవంయస్యాంతాం-తధ్యాంయధాధాణం-భారణీం- అనుద్ధవమగఃకేతం
యధాతథా-గదోనానుకృష్టస్యావరజోయాదవవిశేషః-తస్యాగ్రజం- కృష్ణ
శాస్త్రపురతత్తా- పాగల్పోన్యకీః-ఉచన్యన్యనహ-షేకరనుజఃబృహస్పతిః
ఉచన్యాపకజోజీవభక్త్యనరశేషః - తద్వత్తైనతుల్యంజగాదక్రతేనతుల్యంక్రి
యాచేన్యసిరితివశిప్రయః తద్దిశగతేయముపనా||

మూ, ౭౦ { సుప్రత్యసా-ప్రశంవక్తుముక్తముసలపాణినా|| ని }
{ ధాణితిధేణైఖ్యోనఖిలూక్తాఖిలువాచికమ్ || }

౭౦|| కింజగాదేన్యతాహ|| సంప్రసీణి|| సంప్రతిముసలపాణినాబలభద్రశ్రో-
శేవలశూరేణేతివధ్యః - ఉక్తైసతి- వక్తునసాంప్రతనయ్యుక్తం-సాధూక్త
త్వాగాభాసమానయోగేషేనుప్రసంగాదితవన్యనిః - సాంప్రశశబ్దస్యా
హాఃధాత్వాత్*యుక్తైద్వేసాంప్రతంస్థాఃభక్త్యనరః-తద్యోగేకశకధృ
షేన్యాకనాగుసుక-తధాహి-లెఖ్యోఃపత్రేణ-అధేణవాచ్యే- సిధాణితి
నిజీః-తేసతి-వాచికంవ్యాహృతాధాణంవచిం-సందేశచనమిత్యర్థః || ని||
సందేశవాగ్వాచికంస్వాదిశ్యనరః; వాచోవ్యాహృతాధాణయామితరకా
ఖిలూక్తాఖిలునవాచ్యాఖిలిత్యర్థః - ఖిలూక్తాః-సంక్షేప-అన్యో
వాక్యాలంకారేణిషేకవాక్యాలంకారజ్ఞాసాను-యేభిశ్చిత్త్యభయశ్రా
వ్యనరః; అలంకారాః ప్రతిషేధయోః ప్రాచాక్తైప్రతిక్తాప్రశయః - ఇ

హనపాదాదౌఖ్యాదయభివేషకస్య ద్వైజకాభి హ యత్వస్మి జన్మ
స్యబలుశబ్దస్యఅనుద్వైజకత్వాన్న ఇవదేవపాదాదౌఖ్యయోగోప సూక్ష్మతీ
త్యనుసంధయం-లిఖితార్థవాచికమి-బలాత్కేను-మకైరి-వ కాశక్రవాక్య
ప్రతిబి-బకరణాత్-స్పష్టనావప్రస్తా-త స్తులవ్యాజేననిదాపగమాద్వై
జస్తు తైశ్చలక్షణంతస్వ గ్రహిత్యోమః॥

మూ, ౨౦ { తథాపియచ్చయ్యప తేగురురి త్యేవగౌరవమ్ త త్త్వ }
{ యోజక క త్కృత్వముపైతినమజల్పతః ॥

౨౦॥ తసోక కించూపింఘా తేన భావ్యం నెత్వ్యాహాతథాపీతి తథాపి-బల
ననిణో తేప-తే-తవ-స-య్యు-పి-బలభక్రవ దేవత్య పెరక్షః-గురురి త్యేవంయ
దౌరి-వం-అచరిః-తిదౌరి-వ-జల్పత' జల్ప నై-యో-జ్యక తు-మ-మ-యో-జ
క క త్కృత్వం ప్రేరిక త్వముపైః- అ-వ-య్యో-మి-త్య-రః- నిహిపండ్ త్నాన
ర-వృ-ప్ర-స్య-పి-శేష-జ-స్య-అ-జ-వ-త్త-స్థి-ం-భా-వౌ-య్య-క్తి-భ-భా-వః॥

మూ, ౨౧ { వక్షోఃక తపయోరేవ గ్రధితస్యస్వలైరివి అనంతా }
{ వాజ్ఞయస్యాహవా గేయ స్యేవపిచిత్ర తా॥...

౨౧॥ నను రామేణై వసర్వం ప్ర పంచ్యో క్తం సం ప్ర తీకిం తే వాచ్యమస్మీత్య
శంక్యవృథా ప్రస-గో-య-మి-తి-హృ-ది-ని-ధా-య-సు-వ-న-న-హ॥ వక్షోరి త్యాది నా
త్ర యోణి॥ వక్షోరి-కి-తి-వ-యో-ప-రి-మి-తై-ప-క్షో-ప-చా-త-ద-మ-త-కా-క్ష
రై-క-తి-వ-యో-స్వ-ప్ర-భి-దే-వ-స్వ-లై-ని-సా-దా-ది-భిః-గ-ధి-త-స్య-గు-భి-త-స్య-వా-జ్ఞ-య
స్య-శ-బ్ద-జ-ల-స్య-ప-కా-చో-నీ-త-వ-ం-మ-య-బ-మి-చ్ఛ-ం-నో-స్వా-ధ-క-వ-య-హ-గీ-య-త
ఇ-గో-య-ం-త-స్య-గా-న-స్యే-వ-పి-చి-త్ర-తా-అ-వా-త-ర-భ-ః- అ-న-ం-త-ర-చ-నా-భ-దా
ద-ప-రి-మి-శా-భ-వ-తి-త్య-గ్ధ-అ-హ-వా-అ-త-స్య-క-సా-ధ-న-కై-పి-శ-శ-మా-న-ం-త్యా-న్య-నా
పి-వ-క్త-వ-మ-స్మీ-త్యే-కో-భా-వః- త-స్య-గు-రు-క్త-వ-వ-మై-వా-ప్రీ-త్య-గ్య-ః-ప్ర-త్య-వ
య-వ-మి-వౌ-ప-ం-దా-నా-ద-నే-క-య-ము-ప-మా॥

మూ, ౨౨ { బహ్వపి స్వేచ్ఛయా కామం ప్రకీణకమభిధీయ తే ఆ }
{ సుమితాధక సంబంధః ప్రబంధో మరు దాహరః॥...

౨౨॥ బహ్విణ్॥ స్వేచ్ఛయాస్వప్ర తి భాను సారేణ - ప్రకీణకమసంగతం-బ
హ్వి-కా-మ-ం-య-ధ-ష్ట-అ-భి-ధీ-య-తే-కి-ం-తు-అ-య-త్-క-అ-ధ-క-స-ం-బ-ం-ధ-ః-అ-వ-వ
క్త-ప-దా-ధ-క-స-ం-గ-త-ః-య-స్త్రి-స-ః-ప్ర-బ-ం-ధ-ః-స-ం-ద-భ-ణ-ః- మ-రు-దా-హ-ర-ః-చ-ర్వ
చ-గ-హ-ర-తే-భ-ల్ప-త్య-య-ః-రా-మ-ణ-తు-స-ం-గ-త-మే-వౌ-క్త-మి-త-స్త్రి-ః- అ-స-ం-గ-త
ము-క్త-మి-త-ని-ం-దా-చ-గ-వ్య-తే ॥

మూ, ౨౪ { మనీయసీమపిఘనామనల్పగుణకల్పితామ్విస్తార }
యంఘోశుశలాస్త్వి త్రాంవా చంపటీమివ॥

౨౪॥ క్రుదీయసీమితి॥ కుశలావక్తారః - క్రుదీయసీమతిసుకుమారాక్షరాం-
శ్లక్షణ రాంచ-తథాపి-ఘనామధఃగుర్తిం - ఆన్యత్ర సాంధ్రాంకకళీశక
ల్పామిత్యర్థః అనల్పై బహుభిగుణైః శ్లేషాదిభిస్తంతుభిశ్చ-కల్పితాంక
చితాం-స్యూతాంచ-చిత్రాంశభూదిచిత్రాం-చిత్రయాపాంచపటీ-శాటీమి
వ-విస్తారయంతి-ప్రసారయంతి-రామవాగస్యేవంపి-దైవేత్యుః - రామవా
క్తునైవంవిధేతీనింధాచగవ్యతే॥ అత్ర శ్లేషస్య శుద్ధపిషయానంభవేనసర్వా
లంకారబాధకత్వాదుపమాప్రతిభాఢాపితప్రకృతాప్రకృతశ్లేషాయ మిత్య
లంకారసర్వస్వకారః ॥ ఏవంచఘాణోపమాయానిర్విషయత్వప్రసంగం
శ్లేషప్రతిభోఢాపితేయముపమైవేత్యన్యై॥.....

మూ, ౨౫ { పిశేషమిదుషశ్శాస్త్రంయత్తిహోద్ధా హ్యతేపురః }
హేతుఃపరిచయస్థైవక్తుగుణానికైవసా॥.....

౨౫॥ ఆధోద్ధవస్వస్విద్ధాంతంపణయిష్యక్తుస్యాగర్వంపరిహారకహ
రివభిముఖికరో॥ పిశేషమి॥ పిశేషంపిద్యాక-తస్య-పిశేషమిదుషః-పిశేషజ్ఞ
స్య-గమ్యాదివ-తాద్వివేయాసమాసః-తవ - పురో-కా-సా-సంనీతిశా
స్త్రంఉద్ధా హ్యతేవస్యస్యతజ్జితయతో-ఉద్ధా హితమువ్యసమితివై
జయంతి - నాతదుద్గ్రహణమిత్యర్థః - విధేయస్థాధాన్యాత్ సీలింగ
త్వం-పక్తురుద్ధా హయితుః-పరిచయస్థైవక్తులభ్యాసదాభ్యే-హేతుగుణ
నికా-ఆమై డసమామాతమేవేతియాపేత్-సనునైకుస్యప్రకటనమితిభావః
గుణకమైడనెనారాదికః-శ్వాసశ్రుధోయుచ్ - తిత్స్వజ్ఞాయాంకక॥౩
ప్రత్యయస్థాఢాత్పూర్వస్యేతికారః॥

మూ, ౨౬ { ప్రజ్ఞోత్సహావతస్సాన్వనియతేతాదాశుమాత్మని }
త్రాహిమూలముదెష్యంశ్యాజిగీషోరాశ్చ సంచకః॥.....

౨౬॥ సంప్రతిస్వహతముపన్యస్యః॥ ప్రజ్ఞేత॥ అతోత్సాఢారణాత్ - స్వసు
స్యాస్తీతిస్వామీ ప్రభుః॥ స్వామినై-శ్వర్యభిలేనిపాతః-ప్రజ్ఞోత్సహా-మం
త్రోత్సాహశక్తి-ఆశ్చ-నిస్వస్తి-ఆదాతుంసంపాదయిశుం-యతేత-స్వయ
ముభయశక్తిమాకభవెదిత్యర్థః-మతః-హియస్యాఢారణాత్-తప్రజ్ఞోత్సా
హ-ఉదెష్యంశ్యావత్స్యే-త్యాః-జిగీషః-ఆత్మసంపదః-ప్రభుశక్తేముక
లునిదానం-ఆతడత్సాహగ్రహణంబృష్టాంతార్థం-యథోత్సహస్తథామం

త్రోపి గ్రాహ్యః-నయ కెలలో శ్వాహాభోబలభక్త పత్రోపనాచః॥

మూ, ౧౧ { సోపధానాంధియంధి రాజీస్థేము బుద్ధ్యయంతయో }
{ త గ్రా నిశంఘైఃకైజాస తేజాతుస త్త నుప ॥.. }

౧౧॥ ఉద్భావవ స్మృజ్ఞాపి గ్రా హ్యేత్సుక్తతస్యాంప్రయోజననాహా॥

సోపధానామిత్యయోధీ రాజీస్థినుంశః-సోపధానాంసప శేషా యు యు గామీ
త్యుక్తః-అన్యత్ర-సగుఃకుకాం - సోపబహు-మిశ్యుక్తః-ఉపధానంపఠే పస్యా
ద్దంఘకై ప్రణయపిచేఃవిశ్మయే-స్థేయసీ-స్థిత రాం-అవపలాం- గ్రడియసంప-
స్థితశ బాహీయసున్య ప్రీయస్థై త్వాది నా సాచేశః ధియం - భువ్యయ సు-బ
ట్యాంపద్యంకింతుర్వంశ్యా శ్రయింట్-శ్యుక్తః * శయనంకుంన పర్యయే మ్యం
కాబిల్వయానమాభ్యసూచిః శత్రురోతదాచష్టేభోజీవ్-తేభీరాః-శత్ర
ధీభుద్భయాం-అనిశంఅ శ్రాంతం-నిషణ్ణావి శ్రాంతాస్థ తః-జాతుకి దాది
దపి-శ్రమంభదం-నజాన తే నపందంః శ్రమఃఖవోభ్యుగి త్యా నెలలలలుబల
ధీపూర్వకప ప్రాప్త్యాహః-సెవ్యో-తుకేపలభ్య-సర్వదాధీ గా శ్రయణీయత్య
ద్ధి-అశ్రధియామారోప్యనా శాయాః ట్వాయాః ప్రకృత శ్రమావ సోవ
సయాపోస కారపర్యంత తయాపరిణామాత్పరిణామాలంకారః- ఆరోప్యనూ
ణస్య ప్రకృతోపయోగి త్వేపరిణానభ్య-లక్షణాత్ ॥.....

మూ, ౧౨ { స్పృశంఘైశరవ త్కీర్ణోనోక మ-తకెకంఘన | బ }
{ హుస్పృశాపి స్థూలే-స్థియతే బహిగర్జవత్ ॥.. }

౧౨॥ అశ్రుజ్ఞా ప్రజ్ఞయోఃద్వ్యాభ్యాంవైషమ్యనూహా॥స్పృశంఘైఃకీర్ణాః
శితప్రజ్ఞాః-శరవత్ శరేణుల్యం-సోక మల్పమెవ- స్పృశంఘై తః-కార్యస్య
కాయస్య చాతగం-విశంఘన - అల్పయా సెనబహుకార్యంసాధయంఘిశ్య
ర్గః-బహుస్పృశాపి వ్యాపినాపి-స్థూలేననం-దెన-బృహతాచ- ఆత్మనాయం
త్రోపలేపకుల్యుగర్జవత్ శేనతుల్యం క్రియాచ్యుక్తిః - బహిరేవ కార్యస్య
కాయస్య చేశిభావః స్థీయత్యేక్తిక్రియ తే-నూశోహ్యల్పస్య హేలోబకాళు
ప్రయత్యకముషిక ప్రహణాయశిఖరిశుక్తి ఇవ పరిహానాస్పకంభవతీతి
భావః - తస్మిత్తకతేయ సునా॥

మూ, ౧౩ { ఆరవం తెల్పమె నాఙ్గాః కాను-వన్య గా భవంతి తే }
{ గుహారంభాఃకృతాధియ స్థిగఃపనిరామలాః ॥.. }

౧౩॥ ఆరంభంతః-కీవ-అజ్ఞానుంన బుగ్గయః-అల్పంశుబ్ధమెవ కార్యం-
ఆరంభం తె-ఉప క్రమంతే-కామమృతం-వన్య గ్రాస్తవ్రితాశ్శుభవతి న-

చపారంగచ్ఛంఠిభావః - కృతధియఃశీఠీతబుద్ధయస్తు - మహారంభాఃసు
 హేమాద్యోగభవంతి-నిరాకులాః - అవ్యక్తాశ్చ- కీఠంతిపారంగచ్ఛంఠి
 భావః||

మూ, ౮౦ { ఉపాయమాస్థితస్యాపినశ్యంత్యధాః ప్రమాద్యతః |
 హంతినోపశయస్థోపిశయాళు మ్పూగయ్యర్చ్యగాః || }

౮౦|| అథ ప్రజ్ఞావానపి ప్రమాద్యసీత్యాహ|| ఉపాయతి|| ఉపాయమాస్థిత
 స్య ప్రాప్తస్యాపి-ఉపాయెనైవ కార్యంసాధయతోపీత్యర్థః-కిముతవ్యగ్రస్యే
 తిభావః- ప్రమాద్యతః-అనవధానస్య*ప్రమాదోనవధానతేత్యనురః- అగాః
 ప్రయోజనాని-నశ్యంతి-తథాహి-శయాళుని-ద్రాళుః-అళుదిశీజోగ్రహ
 నాదాళుచ్-శృగా-యాతీశిశ్చుగయువ్యాః-శిశ్చుగయాదయశ్చేత్యై
 న్యాదికః-ప్రస్యయాంతోనిపాశః*వ్యాధోమృగవధాజీవోమృగయులు-బ్ధ
 కశ్చసగత్యనురః-ఉపశేరతేస్త్విన్నీత్యుపశయః- మృగమాగ-స్థాయినోవ్యా
 ధస్యాశ్చ-గుప్తస్థానంగత-విశేషః-పరిజిత్య-చృత్యయః- తస్మాత్-త్యుప
 శయసోపి-మృగాన్న-హంతి-విశేషేణ-సామాన్యసహ-ధానయాసో-ధాంతర
 న్యాసః||

మూ, ౮౧ { ఉదేతుమత్యజస్మి హం రాజసుద్వాదశస్వపిజగీషు |
 రెకోదిన కృదాదిత్యేష్యివ కల్పతే ||

౮౧|| ఎవం ప్రజ్ఞాయాచవశ్యకీర్షము క్తం-అథోత్సాహస్యాప్యావశ్యకత్వ
 మాహ|| ఉదేతుమితి|| జేతుమిచ్ఛుజి-గీషుః- ఏక ఏవ-ద్వాదశస్వపి- రాజసుమ
 ధ్యై-ద్వాదశస్వాదిత్యేషు-దినకృద్దినకీరణేవ్యాప్రియమాణః-చిదిత్యః-సగవ-
 శు-హం-ఉత్సాహనుత్యజ-ప్రయంజాన ఏవ - నతునిరుద్యోగభావః- ఉదే
 తుంకల్పతే - ఉదయాయ ప్రభవతి- ఉత్సాహశక్తిరేవ ప్రభుశ-తైషు-కాలమి
 త్యర్థః-నానాలింగత్వా-వృతూ-నాం-నానా-సూర్యత్వమితి- శు-తేః|| ప్రతిమాస
 మాదిత్యభేదాద్ద్వాదశత్వం-తచ్చైక-స్యైవ-ద్వాదశాత్-త్వం*ద్వాదశా-
 దినాకరణ్యభి-నానాత్ - తేచార్యమాదయః - పురాణో-క్త-ద్రష్టవ్యాః- రా
 జాన-ప్ర-అరిమి-త్ర-మ-రెమి-త్ర-మి-త్ర-మి-శ్ర-మ-త-ప-ర-మ-అ-ధ-రి-మి-త్ర-మి
 త్ర-చ-జి-గీ-ష-ప-ర-స్ప-రాః|| ప-చ-త-శే-ష-ప-ష్టి-గ్ర-హ-స్త-ః- ప-శ్చ-దా
 క్ర-ం-న-న-త-ర-మ-స-రా-వ-న-యో-శ్చ-వ-జి-గీ-ష-ప-ష్టి-త-ప-ష్టి-గ్ర-
 హ-స-ర-అ-క్ర-ం-ద-స-ర-శ్చ-త్వ-ర్థ-అ-త్ర-చ-స్వ-ర-గ-తి-శే-ష-ఏ-వ-చ-న-వ-భ-వ-ంతి
 వి-జి-గీ-ష-ప-ష్టి-శ-మ-అ-ర-శ్చ-వి-జి-గీ-ష-ప-ష్టి-మ-ధ-య-మో-భూ-మ్య-న-త-ర-ః|| అ-ను-గ్ర-హే

సంహతయోఃసమస్తవ్యస్తయోవ౯ధే| మండలాద్భుహిరైతేహముదాసీనో
బలాధికకృతి|| మధ్యమోదాసీనాభ్యాంసహద్వానశ వేదితన్యాః- పూణో౯
పమా||

మూ, ౧౨ { బుద్ధిశస్త్రః ప్రకృత్యం గౌఘుసంవృతీకం చుకః| చా
రేక్షుగౌఘుతముఖిపుగుషఃకోపిపాధి౯వః||..... }

౧౨|| ఉపాయమాస్థితస్యోత్పత్రరాజానప్రమాద్యేదిత్యుక్తం అప్రమాద
ప్రకారమాహ|| బుద్ధిః| బుద్ధిరేవశస్త్రం యస్య సః బుద్ధిశస్త్రః- ఆమోఘపా
తత్పత్రస్యాత్తిభావః- పుస్తీళయః- స్వామ్యమాత్మ్యాది రాజ్యాం గానిః- రా
జ్యాం గాని ప్రకృతయత్తిశ్యమరః- గావనా- గానిగా- శాణీయస్య సః- ప్రకృ
త్యంగః- తద్వేకల్యా గ్రా జాం వైకల్యాదినిభావః- ఘనాదుభ౯- దా- సంవృతి
ర్మంత్రగుప్తిరేవ- కంచుకః కవచో యస్య సః- ధో- క్షః- మంత్రభేదరాజ్యబేదా
దితిభావః- చరతీచరః- పచాన్యచ్ - సవచారో గూఢపుగుషః- ప్రజ్ఞాదిత్వా
త్సంధే౯- ణ్వి త్యయః| చారప్సూఢపుగుషత్పయమరః- సవవేక్షణంజతు
ర్యస్య సః- చారేక్షణః- అన్యథాన్వపరమండలవృత్తాంతాదశ౯నా దంధస్య
వపదెపదెవినిపాతత్తి భావః- సూతపవముఖం- వాగ్యస్య సమాతముఖః- స్వా
త్సందేశహరో గూఢత్పయమరః- అన్యథామూకస్యైవ వాగ్యస్య హారాస్థా
తత్పాద్యసంధ్యాదికార్యప్రకబంధస్వాదితభావః- పవంధూతః- పాధి౯-
కోపిపుగుషః- అన్యపవాయంతాకవిలక్షణంపుమానిత్యర్థః- అతో గాజాసర్ప
దాబుద్ధ్యాదిసంపన్నైవభవిశవ్యం- ఎతదేవాప్రసన్నత్యం- అన్యథాస్వరూప
హానిస్స్యాదినిభావః- అత్ర కోపీణి రాజ్ఘోలోక సంబంధేవ్యసంబంధో క్త్యాశ
మ్రాపాతశయోక్తిః- సాచబుద్ధిశస్త్ర రూపకవిన్యూ౯- ఘేతననహ౯- గాం
గీభావేనసంకరః||

మూ, ౧౩ { తెజఃక్షమా వానైకాంతఃకాలజ్ఞస్య మహీపతే! నై
కమోజఃప్రసాదో వారసభాసవిఃకవః||..... }

౧౩|| చతుర్థోపాయసాధ్యత్తిత్వాది నాయిత్రోత్త్ర మేవకత౯వ్యవి
త్యుక్తంత్రోత్తరమాహ|| తెజః|| కాలంజానాటికాలజ్ఞః అస్యాయంకాల
త్తివిదుషత్పయర్థః- అతో సుపవగ౯-కర్షకప్రత్యయః- నస్మిగుపథేత్వాదినాక
ప్రత్యయః- విధేస్యమా సెకగ్రి౯- పవనస్యైవబలవత్వభావణాత్ - తస్యమ
హీపతే- తేజఃత్రోత్త్ర మేవేతివా- య మైవేతివా - ఎకా- తోనియమోనాస్తి-
కేంతు-యథా కాలముభయమప్యశ్రయః| యమిత్యర్థః- తథాహి- రసా౯శృం

గాఠాదీ-భావాణి ద్వై దాదీంశ్చ-వేత్తీయస్తస్యరసభావవిదః - భావగ్రహణంసంపాతాయాణం-కఃకేకవయితోవికంకేవలమోజః సమాసభాషాత్కృదివా సా ధబంధత్వంవా-పకఃప్రసాదః సుమమార బంధత్వంవాన-కింతుతత్తద్రసానుగుణ్యేనయధాయోగముభయనుపుపాదేయం- దృష్టాంతాలంకాః||

మూ, ౧౪ { కృతాపచారోపివ రైరనావిష్కృతవిక్రియః! అస్తాద్యఃసురుతెకోపంప్రాప్తైకాలగదోయధా|| }

౧౪|| యదుక్తంక్రియాసమభిహారేణవిరాధ్యంతంక్షమేణకీర్తి - తస్మాద్భైరనాహ|| కృతే|| పరైశ్చక్రూభిః కృతేఃఅపచారఃఅపకారిజవద్యుచయస్యః తథాస్యనావిష్కృతవిక్రియః-అంతగూఢవికారః-అతలవాసాద్యః-అప్రసాదేయస్య-గదోయధారోగిభవ-ఇవ ద్వాయధాశ్చభిదంక్షీ-కాలేబలక్షయావసరే-ప్రాప్తైసః-కేవలంసురుతే-ప్రకృత్యేత్వగః- తదుక్తే-అపచారమిత్రంస్య-అంధే-యావత్కాలవిష్యయః! తమేవచాగతేకాలేభిద్వాన్-అమినాశ్చనః||

మూ, ౧౫ { స్మృతువ్యవహితం తెతోఘోస్తునుధాణాప్రకల్పతే|| ప్రదీపస్త్విహమాదతైశశయాభ్యంతరస్థయా|| }

౧౫|| తతశ్చక్షుంతవ్యమిత్యాహ|| మృద్ధిః|| స్మృతువావస్తనా - వ్యవహితమతహితం తైః అథాణాభోస్తుంప్రకల్పతేప్రభవతి- తథాహి-ప్రదీపః అభ-తకస్థయానుద్యస్థయా- దశయావత్కాణ-స్నేహంతైలాదికమాదత్తై-అస్యధాస్వయమేవనిశ్చేదితి-తతః-అంతి-పుగర్వకమేవ-అత్తం-ఫలతీశి-సర్వధా-ప-ధనః-కుంతవ్యమితిభావః-గశావత్కాణమవస్థాయాం-స్నేహ-స్నేలాదికేరసగ్ధి-చవిశ్వః - విశేషేణసామాన్య-సమధా-నాదధాణం-తర-వ్యాసః||

మూ, ౧౬ { నాలంబతేదైష్టికతాంసనిషీదణిపారుషేశబ్దాశ్శా } { సత్కవిరివద్వయంవిద్వానపేక్షతే || }

౧౬|| తహి-పారుషమేవమాభూత్-నిత్యం-క్షును-మాణస్య-దైవమేవ-శే-యోః-ధాస్య-శి-శాశం-క్యాహ|| నాలంబతే|| విద్వానభిజ్ఞః-నిష్టం-క-తి-స్య-తి-దైష్టికః-దైవ-ప్రమాణక-ఇ-స్య-గః-దైవం-నిష్టం-భాగ-ధేయ-మిత్య-ను-రః-అ-స్తి-నా-స్తి-ది-ష్ట-న-సి-రి-ర-క-త-ద్వా-ప-ద-ద-ష్టి-క-శా-తా-మే-వ-నాలంబ-తే-స-ర్-ధా-త-న్య-వి-స్య-స్య-వి-నా-శా-ది-తి-భా-వః-త-ధా-పారు-షే-కే-వ-ల-ం-పు-రు-ష-కారే-య-నా-ది-త్వా-

భావత్రైచయంత త్రైవేదైశలక్షణోక్తిపూర్వకం-స్ఫుటకృతః * చతుర్వి
 ధాస్వ గావాదీసంవాదీచ-నాక్యపిఅనువాదీచవాదీతుప్రయోగేబహు
 శస్వరః|| శ్రుతయోద్వాదనాప్యై వాయయోరంతరగోచరాః| మిథస్సంవా
 దినాత్ర-స్రాఃఽధాఃస్యః వాదినా|| విదయోరేవవాస్యాతంతౌతయోవా
 విధావపి శేషాణానునువాదిత్వ-వాదీరాజా త్రగీయతే-సంవాదీత్వనుసా
 రిశ్వాదస్యామాత్యోఽధీయతే - వివాదీవిపరీతత్వాద్ధీరై రుక్తోరిపూషమఃవృ
 పామాత్యానుసారిశ్వాదనువాదీతుభృత్వవదితి||.....

మూ, ౯౦ { అప్యనారభమాణస్య విభోరుత్పాదితాఃపరైః| ప్ర }
 { జంతిగుణతామగ్ధాః శబ్దా ఇవవిహాయసః| }

౯౦|| అపీతి|| అనారభమాణస్యస్వయమ కీచిక్కు-ర్వాణస్యాపి విభోః ప్ర
 భోవ్యావకస్యచ-పరైరనైవ్యన్వకపతిభిః-శంఖభేర్యాదిభిశ్చ-ఉత్పాదితా
 స్సంపాదితాః-జనితాశ్చధాః-ప్రయోజనాని-విహాయసః-ఆకాశస్యశబ్దా
 ఇవ-గుణతాం శేషతాం-కారణాదుక్తగుణత్వంచ-వ్రజంతిప్రయాంతి-శక్తో
 హి-రాజా-స్వయముదాసీసపవ-ఆకాశవత్స్వమహిమైవ-కార్యదేశం
 వ్యాప్నువకశబ్దాదీనివ-సర్వాధానపిస్వకీయతాంనయతీత్యదః*గుణ
 స్తావృత్తిశబ్దాదిసంధ్యాద్యక్షేషుశంకుష్వితివిశ్వః||.....

మూ, ౯౧ { యాతవ్యపాష్టికాగ్రాహాదిమాత్రాయానుధికమ్యుఃః }
 { ఏకార్థతంతుప్రోతాయాం నాయకోనాయకాయతే|| }

౯౧|| యాతవ్యేతి|| ఏకార్థః ఏకప్రయోజనం-సపవతంతుస్సూత్రంత్ర
 ప్రోతాయాం-సూత్రాయాం- ఏకామిమాభిలాషిణ్యామిత్యర్థః|| ప్రపూర్వా
 ద్వైక్షిఃకర్తవ్యః-వచిస్వపీత్యాదినా- సంప్రసారణాయాతవ్యైభిషేణయి
 తవ్యః-అరిఃపాష్టికంగృహ్లాసీతిపాష్టికా-గ్రాహః-పుష్టానుధావీ-కర్తవ్యః
 తావాదీయేషాం-తేపూర్వోక్తాః-వక్షిశః-స్థితాః-తవచూలారత-మాలికాత
 స్యానుధికమ్యుఃః-మహాతేజాః-నాయకః-శక్తిసంపన్నో-జీవిషునాయకాయ
 తేనుధ్యనుః-చివాచరతి-స్వయమేవసర్వోక్త-షేణవత-తక్షణ్యర్థః-స్తా
 ద్విన్ముశ్యక-తవ్యమిశ్యర్థః*నాయకౌనేతరిశ్రేష్ఠే-హరమద్యమణావపితి
 విశ్వః, ఉతననాదాచారఇతి-కృజ్ & అకృత్సర్వధాతుకయోరి-దీఘః
 నాయకాయతక్షణ్యపమా-అన్యధా-అనున-సవినోధాత్ - ఏకార్థసంస్వి
 త్యత్ర-తురూపక-త్యే-అధిస్థానతిరోధానె-నానోప్యమాణ-శంతుత్వ-స్వైర-ఉ
 ద్భటత్వాత్ప్రేతత్వసిద్ధే-తదేవయుక్తం - తద్భూతాత్పాష్టికా-గ్రాహాదిమా

లాయామిత్యత్రాపిరూపకమెవతదనుప్రాణితాశ్చేయముపమెత్యంగాంగీ
భావేనసంకరః||

మూ, ౯౩ { ప్రాక్లఘ్ణ్యముపయుఁడేతశక్త్యపేక్షోర సాయనమ్ |
భవంత్యనైవమంగానిస్థాస్మానిబలవంతిచ || ... }

౯౩|| అథవిమృశ్య కరణప్రకారమాహ|| ప్రాక్లఘ్ణ్యమితి|| శక్తిం ప్రభావదిత్ర
యం-బలంచాపేక్షత ఇతి శక్త్యపేక్షాస్పృశ|| పచాద్యక్షశక్తిబలప్రభావా
దావితివిశ్వః - ప్రాక్లఘ్ణ్యాంసంధివిగ్రహాదిపట్కంచాతుర్వణ్యాది
త్వాత్సప్రకేష్యప్రత్యయః - తదెవరసాయనమాషధవిశేషం- ఉప
యుఁడేత- సేవేతఃకరసాయనవిహంగపిజరావ్యాధిభివౌషధఇతివిశ్వః య
జ్జరావ్యాధివిధ్వంసభేషజంతద్రసాయనమితిభాహుబద్ధ-పవంలస్యోపయో
క్తురంగాని-స్వామ్యాదీని-గాత్రాణిచ-స్థాస్మాని-స్థిరాణి - కార్యాంతరక్ష
మాణీత్యర్థ్యగ్లాజిస్థశక్తుర్నిర్మితీన్నుప్రత్యయః- బలవంతిచ - పరపీడనక్ష
మాణిచ-భవంతి-శ్లిష్టవరంపరితరూపకం||

మూ, ౯౪ { స్థానైశమవతాంశక్త్యావ్యాయామెవృద్ధిరంగీనామ్ |
అయథాబలమారంభోనిదానంక్షయసంపదః||

౯౪|| స్థానైశక్తికించ స్థానైశశక్త్యవిషయో-శమవతాంక్షమావతాం - అంగీ
నాంసప్తాంగీనాం-రాజ్ఞాంశరీరిణాంచ - శక్త్యాప్రభావాద్యనుసారైణబలా
నుసారైణచ-వ్యాయామేవ్యాసారే - ప్రాక్లఘ్ణ్యప్రయోగేగమనాదౌచనతీ
త్యర్థః-వృద్ధిగుపచయోరాజ్యస్యశరీరస్యచేతిభావః-నివత్యే బాధకమాహ
యథాబలంశక్త్యతిక్రమేణ్యయథాసామ్యశ్యఇత్యవ్యయీభావేనశ్శాసమా
సః-ఆరంభోవ్యాయామఃక్షయసంపదోత్యంతహానెనిదానం ఆదికారణం-
అంగీనామితిభావః-తస్మాదస్మాకంచై ద్యాస్కందనమశ్రేయస్కరమితిభా
వః-అశ్రవిశేషస్యాపిశ్లిష్టత్వాచ్చుబ్దశక్తిమూలౌవస్తునావస్తుధ్వనిః-తతోద్వ
యానాసుంగీనామాపమ్యంగమ్యత ఇతిసంక్షేపః||

మూ, ౯౫ { తదీశితారంచేదీనాం భవాంస్తమవమంస్తమా | ని
హంత్యరినేకపదేయఉదాత్తస్వరానిచ ||

౯౫|| ఫలితమాహ|| తదితి|| తత్తస్మాదశక్త్యాథస్యాకార్యత్వాచ్యైదీనామీ
శితారంశిశుపాలంభచాన్తావమంస్తనావమన్యస్వి|| మన్యతేమాణీలుక్
అనుదాత్తత్వాన్నేడాగమః-కుతఃయశ్చైచ్చద్విఉదాత్తస్వన్నుదాత్తఇశ్లిష్ట
దాత్తఃస్వరాణాపరిశిష్టాస్వరితాదీనిచారీనేకపదేవకస్త్రిపదవ్యాసే- సు

స్త్రీజంతలక్షణేచనిహంతిహిసస్తినిచైకరోతిచఅతిసూరత్వాత్ ౩ అనుదా
త్తంపద మేకవజఃమితిపరిభాషాబలాచ్చైతిభావః*పదంస్థానైవిభక్త్యంతక
జైవాత్కైకవస్తునోః|త్రాణేపాదేపాదలిహ్నోఇతిహేమచంద్రః||.....

మూ,౯౬ { నూవేదియదసావేకౌ జేతవ్యశ్చేదిరాడితి|రాజ }
{ యక్షేవరోగాణాం సమూహస్వనుహీభృతమ్|| }

౯౬|| నచాయమెకాకీశిశుపాలఃకింసఃకరివ్యతీతిమంతవ్యమిత్యహ || నూ
వేదితి| ఆసావేదిరాట్ ఏకపకాకీలతో జేతవ్యఃసుజయ్యిఇతిమావేదిమాజ్ఞా
యివేత్తైకర్మణీమాజీలుజ్-యద్యస్తాత్సచేదిరాట్ రాజశ్చంప్రస్యయిత్త్వా
యద్వా-రాజాసాయక్షేతివారాజయిత్త్వక్షయరోగః- రోగాణామిషమ
హీభృతాంసమూహఃసమష్టిరూపఃయథాహబాహుః*అనేకరోగానుగతో
బహురోగపురోగమః| రాజయిత్త్వక్షయశోషోరోగరాడితిచస్త్రుతః|| నక్ష
త్రాణాందిజానాంచ గాజాభూద్వదయంపురా||యచ్చరాజాచయిత్త్వచ
రాజయిత్త్వతతోమతఇతి||అతోదుజయిఇతిభావః||పతెనచిరస్యమిత్రవ్య
సనీసుదమోదమఘోషజఇతివాక్యాధోఽనిరస్తః||

మూ,౯౭ { సంపాదితఫలస్తేన సపక్షఃపరభేదకః | కాముకే }
{ నేవగుణీనా బాణస్సంధానమెవ్యతి|

౯౭|| అధాస్యసర్వరాజసమష్టితామెవద్వాభ్యానూచస్తే||సంపాదితేతి||
సంపాదితం-ఫలం-లాభః-శరాగ్రంచ-యస్యసః||*|| ఫలంలాభశరాగ్రయో
రితిశాశ్వతః-సపక్షస్సహృత్-కంకాదివత్రయ్యుక్తశ్చపరేషాంభేదకశ్శత్రు
విదారణః-బాణోబాణాసురశ్శరశ్చ-గుణీనాశౌర్యాదిగుణవతా- అధిజ్యేన
చతెనచైద్యేన-కర్మణీప్రభవతితికార్ముకి||౩||కర్మణడకర్ణ- తెనెవసంధా
నంసంధిమెవ్యతిఅతోనైకాకీతిభావః|త్రాపువమాశేషోవామతభేదాత్||

మూ,౯౮ { యోచాస్యేకాలయవనసాల్పరుక్తిన్రుమాదయః|త }
{ ముస్వభావాస్తేష్యేనం ప్రదోషమనుయాయినః|| }

౯౮|| యోచేతి||కించఅన్యేకాలయవనసాల్పరుక్తిన్రుమాదయోయోరాజా
నఃతమస్వభావాస్తమోగుణాత్కాః అతపవతేపిప్రదోషంప్రకృష్టదోషం
తామసమేవైనంచైద్యంఅనుయాయినఃఅనుయాస్యంతః సాన్యశ్యాదితిభా
వః*భవిష్యతిగమ్యాదయిఇతిశీనిఃభవిష్యదధేక్యాలకేనూభవవిష్యదాధమ
ణ్యుక్యోరితిషష్టిప్రతిషేధాద్వితీయా-యథాధ్వంతంరజనీముఖం అను
యాతితద్వదితివస్తునాలంకారధ్వనిః* రాహౌధ్వంతేగుణేతమిత్వమరః*
ప్రదోషోదుష్టరాత్ర్యంశాఙ్గితివైజయంతీ||.....

మూ, ౯౯ { ఉపజాపకృతస్తేన తానాకౌపవతస్తస్వయి ఆశు }
{ దీపయితాలపీపి సాగ్ని నెధాని వానిలః || }

౯౯ || నను బాణాదయోస్తాభిరిదానీంకృతసంధానాఃనవిరోధ్యంతీత్యత్రా
హ|| ఉపజాపకృతిః | తేనచైద్యైనకృతలల్పాప్యప్రజాపోభదః | భేదోపజాపఉప
దైత్యమణఃత్వయి ఆకోపవతః ప్రకోపవతస్తా బాణాదీణ.. అనిలఃసాగ్ని నెధా
నింధనానీవ * కాష్ఠందార్పింధనంత్వేదభక్తమేకస్సమి త్స్త్రియామిత్యను
రః-ఆశుదీపయితాసద్యః ప్రజ్వలయవ్యతీ-దీపెణ్యై-అత్సాల్లబ్-అంతై-రా
స్సంహతాఅపినతిరం-ద్రై-సద్యోఽగ్నిస్త్వంతీత భావఃఉపమా ||

మూ, ౧౦౦ { బృహత్సహాయఃకార్యాంతయోదీయా.. పిగచ్ఛతిసం }
{ భూయాంభోధిను భ్యేతిమహానద్యాః గావ గా || }

౧౦౦ || బృహదితి || బృహత్సహాయోనుహాసహాయువాకయోదీయాః యు
ద్రతరోపి శ్చ స్థూలయా రెత్యది నాయణాదివరలోపః పూర్వగుణశ్చ కార్య
స్యంతంపారంగచ్ఛతి తథాహి-అపాంసమూహః ఆవం శస్యసమూహా
త్యేనో తె.. గచ్ఛతీత్యప గాన గావ గాగిరినదీ-నహాన ద్యాః గాదిక యాసం
భూయమిళిత్యా - అంభోధిను భ్యేతి-నుద్యో-ప్యేవంత్యాఽగ్నిహోవీరశ్చై చద్య
స్తుకిమువ క్వమిత్యపి శబ్దాక్షణః - విశేషేణ సామాన్యసమక్షాన యాపో
ధాణంతరన్యాసః |

మూ, ౧౦౧ { సస్యమిత్రాణ్యమిత్రా సయేచయేవోభి యెస్యపాః }
{ అభియుక్తంశ్చయైనంతే గంతారస్వానుతోవరే || ... }

౧౦౧ || కించనకేవలంశ త్రోరసాద్యత్వంమిత్ర విరోధశ్చాధిలోనధాత్విత్వా
హ|| తస్యేతి | యేనతస్యచైద్యస్యమిత్రాణీస్యపాఃయేచ తేతవామిత్రాః
పాః తేఉభయేరాజానఃత్వయాభియుక్తంఅభియాంత మేనంచై ద్యంగంతా
రోగమివ్యంతి | గమేకతఃరియట్-అహోపరేఉక్తోభయవ్యతీరిక్తాః - తేతవమి
త్రాణీతస్యామిత్రా శ్చైత్యర్థఃత్వాంగంతారః ||

మూ, ౧౦౨ { ముఖివిఘ్నాయపకలమిత్రముక్షాప్యంరాజకమ్ | హం }
{ తజాతమజాతారైఃప్రథమేనత్యయారిణా || }

౧౦౨ || తతఃకినుతలహా|| ముఖేతి || ఇత్థమేనప్రకారేణ్య ఇవనుస్థమురితికము
వ్రత్యయః-ముఖిన్యః-ముఖయః-మూతాయ - సకలంరాజకం రాజసమూహంశ్చ
గో తో త్సే శ్యానినావుక్ష-ఉక్షాప్యతోభయత్వా-చాంతఇతిభేదేఅజాతా
రైఃఅజాతశ త్రోఃయిధిష్ఠిరస్యత్వయాప్రథమేనారిణా-జాతమజని-నపుంస

కేభావే క్షణి||.....

మూ,౧౦౩ { సంభావ్యత్వానుతిభారక్షునుస్తంధంసఖాంధవఃస }
{ హోయనుభవరథురాంధర్వరాజోవివక్షతే || }

౧౦౩|| అస్తుసోపితక్రుకోవోషస్తతాహ||సంభావ్యో|| బంధురెవఖాంధ
వస్సధర్వరాజః|అతిభరస్యతుహఃససుఖస్తన్మంథోయస్యతంసమానస్తంద
మిత్యర్థః-త్వాంసహాయం-సంభావ్యఅభిసంధాయ-అగ్వరస్యధురంఅగ్వరఘ
రాం|| యుక్పూరిత్యాది నాసమాసాంతోప్రస్యయిః-సమాసాంనానాం
ప్రకృతిలింగత్వాత్తత్పురుషేపరవల్లింగస్యేటాప్-వివక్షతేప్రాఃఘమిచ్చన్తి-
వహతేస్త్వరితేతస్త్వంత్లాట్-తథాపిఃరోధేష్యా-సమాతాబఘుత్రో
హశ్చస్యాతామితిభావః-విశేషణసామ్యావప్రస్తుగయా-గధురప్రతితేస్త్వ
మాసోక్తిః||.....

మూ,౧౦౪ { మహాత్మానోనుగృహ్లాంతిభజమానాశరిషానపిస }
{ పశ్యేతిప్రాపయంత్యభింసింధవోనినాగాః||..... }

౧౦౪|| ననుప్రతిశ్రుశ్యాకరణేదోషఃప్రాగేవపరిహారోవోషస్తతాహ||
మహాత్మానభిః|| మహాత్మానః-భజమానాశరిషానాశరిషానపి-అను
గృహ్లాంఠేకిషుతబంధూనితీభావః|అశాధాః-తరంస్యస్యః-సింధవోషహాన
ద్యః-సమానఃపకఃపకఃస్యాసాంతాస్తపశ్యేతిన్యః-సవత్సాద్విష్యేజీవన
కారశ్చ-నగనిన్నగాఃగిరినిర్గుణరిణిః-అభింప్రాపయంతి-స్త్వసాభాగ్యంతా
భ్యః-ప్రయచ్చంశీత్యర్థః|అణఃపరిహారోవ్యనహాశ్రితిభావః||.....

మూ,౧౦౫ { చిరాదపీబలాత్కారోబలిసస్సిద్ధయెరిషుఃఫందాను }
{ వృక్షిచుస్సాధ్యాస్సుహృదోవినుసీకృతః||..... }

౧౦౫|| తహింసంప్రత్యుపేత్సోపిపశ్చాత్ప్రాథనయాపిపాథమావ్లగ్న
యామెత్యతాహ|| చిరాదితి||బలినస్స్వయంప్రబలస్య-అరిషఃపివయెబలాత్కా
రః|బలాత్కారేణండః-చిరాద్విరకాలేనాపి-సన్యోనూశూదిశిఖాః-సిద్ధయో
వశంవదత్యసిద్ధయో-భవతీతిశేషః-అబినుసోపిహననస్యంపన్మమావాఃపృ
తాః|వినుసీకృతః-వైమనస్యంప్రాపితాశ్చత్యర్థః-అగ్నన్తనశ్చేషే.శ్చేతోర
పేహారజసాంలాపశ్చేతిచ్చిప్రత్యయసలోపాః|అస్యచ్యావిణీకారః-శోభ
నంపృథయంయోషాంతేనుపృనోమితాణిషుహృద్వహృదామిశామిత్ర
యోరితివిపాతః-ఫందప్యాభిప్రాయస్య-అనువృత్త్యాదితానురోధేనాపి-చ
స్సాధ్యాః|అవజయితుమశక్యాశ్చత్యర్థః* అభిప్రాయశ్చందఆశయశ్చిత్వమ

రః-శనైశ్చ త్రు ద్దం డెనాపివశగోభవతిమిత్రంతువైనునస్యెసతినసామ్నా
పీత్యర్థః!

మూ, ౧౦౬ { మన్య సేరివధ శ్చే యాన్ ప్రీతయెనాకినామితి పు
రోడాశభుజామిష్ట మిష్టంకతుంమలంతరామ్ . }

౧౦౬|| ననుసుప్యత్రార్యాత్సుర కార్యంబలీయిత్యత్రాహామన్యసఇతి|| నా
కినాందెవానాం-ప్రీతయెరివధః శ్చేయాన్ ప్రశస్యతరఃకప్రశస్యస్యశ్చ
త్తిశ్చా దేశః-ఇతిమన్య సెతహింపురోడాశభుజాంహామిబుజాం-అతపవనా
న్జనామిష్టంకుప్పితం-కతుంఇషెకర్తణీ క్తః - ఇష్టంఇష్టి ర్యాగఇతియావత్
యదే భావే క్తః, వచిస్వపీత్యాదినాసంప్ర సారణం - అలంతరామితవ ర్యా
త్తం-అవ్యయఘదామి త్యామ్ ప్ర త్యయః- శ త్రువధాదపిప్రియకరోయాగ
పవనాకినాం-భుక్త్వాపిత్రు వధస్యసుకర త్వాదితిభావః||

మూ, ౧౦౭ { అన్యతంనామయత్నంతోమంత్రజి హ్వామజుహ్వతి
శోభైవమందరతుబ్ధతుభితాంభోధివణానా|| ... }

౧౦౭|| తధాప్యన్యతాశీనాం తేషాః కిమేభిః పిష్టభక్షణప్ర లోభనైరతత
హా|| అన్యతమితి|| అన్యతంనామ సంతోవిద్వాంసః - మంత్రా ఏవజిహ్వాయె
షాంతేషు-మంత్రజి హ్వామ్నగ్నిషు*మంత్రజిహ్వస్స త్తజిహ్వః-స్రుగ్ని హ్వాయా
హవ్యనాహసఇతివైజయంతీ-యత్పురోడాశాదికంజుహ్వతి- తదేవేతశేషః-
యత్తనోనిత్యసంబంధాత్-మందరపవతుభ్లోమంథదండః-యతుభస్వాంతే
త్యాదినాఅస్తిన్నధేనిచాతనాదని త్త్వం- తెనతుభితస్యమధితస్యఅంభో
ధైః-వణానాశోభై వలలంకారపవ- అభిమథనేనఅన్యతము త్వాదితమితియ
త్ - తత్రీణమా త్రంఅతోహుత మేవామృతమితివాక్యాథాయో హే
తు హేతుమద్భా వాద్వాక్యార్థ హేతుకంకావ్యలింగమలంకారః||

మూ, ౧౦౮ { సహిష్యేశతమాగాంససూనోస్త ఇతియత్త్వయా||
ప్రతీక్ష్యంత త్ప్రతీక్ష్యాయైపితృష్వసే ప్రతిశ్రుతమ్|| }

౧౦౮|| యాత్రాయాఃకశ్చి త్ప్ర తిబంధోదుస్తరస్త వాస్తీత్యాహా|| సహిష్య
ఇతి|| ప్రతీక్ష్యాయైపూజ్యాయై*పూజ్యః-ప్రతీక్ష్య ఇత్యమరః || పితృష్వసేపీ
తృభగినై వ్యవభాషాస్వస్యవత్యోరితివికల్పాల్లక్ష్ మాతృపితృభ్యాంస్వసే
తివత్స్వం- తెతవ-సూనోశ్చ తమా గాంసీఅపరాధా * ఆగోపరాధోమంతు
శ్చైత్యమరః-సహిష్యఇతి-యత్త్వయాప్ర తిశ్రుతం-ప్రతిజ్ఞాతం - త త్ప్ర తీ
క్ష్యం-ప్రతిపాలనీయంఅన్య ధామహోదోషస్తరణాదితిభావః||

త్యగారః- విదాంసుర్వింశతివినజ్ఞా నెలోత్కామిదాంకుర్వంశ్శత్యస్య తరస్యామి
టికికల్పాదామ్ప్రకృయని పాతి-అభ సభవశ క్రోఃకిృతఃర్ధస్యసప్రవేశశ్శా
త్- ప్రా గంతఃప్రపశ్యపరి క్ష్యిశ్యగ్గోశ్చిష్టమరిపరితయాప కాలం కారః||.....

మూ,౧౧౨ { అనుత్సాత్రపదన్యాసాసద్వృత్తిస్సన్ని బంధనాశ }
{ బ్రహ్మద్యై వసో భాతరాజనీతిరవస్పశా || }

౧౧౨|| ఆవశ్యకంచైతదిత్యహ||అనుత్సాత్రే || ఉత్సాత్రఃఉత్సాత్రః
నీతిశాస్త్ర విరుద్ధః-పదన్యాసఃపకపనప్ర యోపోపి- స్వల్పవ్యవహారోపీతియా
వత్- సనాస్తియస్యాంసా- అనుత్సాత్ర పదన్యాసానీతిపూర్వకసర్వవ్యవ
హారేత్యర్థః-అన్యత్ర- అనుత్సాత్రపదానుత్పల్లనూ త్రాక్షరః- ఇష్ట్యువ
సంఖ్యాం వైగపేయ్యేణసూత్రాక్షరైరేవస్వార్థప్రతిపాదకః- న్యాసఃవృత్తి
వ్యాఖ్యానగ్రంథవివేచనోస్యాంసా-తద్ధోక్తా-సతీయధార్థకల్పన యాశోభ
వా-వృత్తిభృత్యామాత్యాదిజీవికా- కాళికావృత్తిశ్చయస్యాంసా * వృత్తి
గ్రంథం దేవజీవనఇత్తివైజయంతి సంతినిబంధనానిఅనుజీవ్యాదీనాంక్రియావ
సా నేషుదత్తాని-గోహిరణ్యాదివాశ్వతిక పారితోషిక దానాని-యస్యాంసా-
ఎతచ్చ * దత్తాభూమిం నిబంధంచైత్యేతద్వచన వ్యాఖ్యానమ్మి తాక్షరా
యాండ్రవ్యవ్యం-అన్యత్ర సన్ని బంధనం భాష్య గ్రంథోయస్యాంసా - ఏవం
భూతాపీ రాజనీతిః రాజవృత్తిః-అపగతఃస్వశ శ్చారోయస్యాంసాఅవస్పశా*
అవసవశ్చారస్సశ్చిత్యనరః- అవిద్యమానఃపస్పశఃశాస్త్రా గ్రంథసమర్థక
ఉపోద్ఘాత గ్రంథసందర్భోయస్యాంసా- అవస్పశా - శబ్దిద్యవ్యాకరణవి
ద్యైవసా-సోభాతినశోభతే-తస్మాచ్చారప్రేషణమావశ్యకం- తద్రహిత
స్య రాజ్ఞోంధ్రా యత్వానితిభావః- అత్రావస్పశేజతుకాష్టవచ్ఛబ్దయో
రేవశ్చిష్టత్వాచ్ఛబ్దశ్లేషః- సద్వృత్తిస్సన్ని బంధనేత్యత్ర ఏకనాశావలంబిఫ
లవ్యయవగర్థయోరేవ శ్చిష్టత్వాదథ శ్లేషఃఅనుశ్చుత్రపద న్యాసేత్యత్ర
తూభయసంభవాదుభయిశ్లేషః - శబ్దిద్యైవోపమానోపమావ్యక్తేన- త
యోఃసాపేక్షాన్యాన్యకరః||

మూ,౧౧౩ { ఆజ్ఞానోపై దోషజ్ఞే గుర్దూషో భయవేతవైకి భే }
{ న్యాశ్చ శ్చారభివ్యక్తశాసవైస్సానువాయి కా || }

౧౧౩|| సకేవలకారముఖని పరవృత్తాంశజ్ఞానంఅపితుప జావశ్యకశక
వృత్తిగ్యాహ అస్మాతే || కిం అజ్ఞానసోపైషవైః-అజ్ఞానస్సగువ కభిః- దో
షజ్ఞేస్వయంపరమదోషజ్ఞే-అభివ్యక్తాని భేన్యస్యా గ్రంథకఃలా- శాసనాని-

(మాఘ కావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయసర్గః.)

రవిమాన్యాన్య నాశ్వాసక రాణిహూఽలిఖితానియోమాంతైః - ఉభయవేషణైః
 ఉభయత్ర భేద్యేస్వామినిచ వేతనంభ్యణీయోమాంతైః - ఉభయశ్ర జీమ కా
 గ్రాహిభిశ్చ - భేద్యనగరవాస్తవ్యైశ్చరైరిత్యర్ఘ్యః శ్చుతియోభిర్మవతనమి
 త్యమఃః||శ త్రోస్స-బ-ధినిః - సగువాయంసగువయంఽలసామవాయి కాః
 స-ఘముఖ్యాస్సవి నాదయః||సమవాయాన్సగువయేఽతత్ - ఉస్తాప్యత్సమా
 మే తేద త్తహద్రాః||స్తాభిరేసాఽలిఖితానివతాన్గృహీతా నీశ్చుష్ట్యుక్త్యా
 గూషయిత్వా భేద్యాః||ఘబునీయాః||సపత్నాత్పృథక్క రణీయాః||

మూ, ౧౦౪ { ఉపేయి వాంసిక తాః|| రిమాజాత శాశ్రవీమః|| రా }
 { జన్య కాన్య పాయజ్ఞై రేకాథాః|| నివ రైస్తవ ||

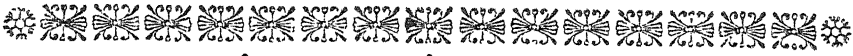
౧౦౪|| ఉపేయి వాంసికః|| కించ-ఉపాయజ్ఞైః కార్యసాధనమశక్తైః|| తవతే-చ
 కంఠేచ రైక్షాథచారిభిః|| పచాన్యచ్ - ఎకాథాః|| త్నయాన సైకప్రయోజ
 నాని-రాజన్యా వాంసమూహాః|| రాజన్య కాని, గో త్రో త్మ త్యాది నాపుశ్చ - అ
 జాతశ త్రో రిమామాజాత శా త్రవీంపురీమింస్త్రప్రస్థం|| ఉపేయి వాంసీ ప్రాప్త
 వింతి|| ఉపేయి వాన నాశ్వాననూచానశ్చేః|| క్షస్సప్రత్యయాంతోవిపాశః|| క
 లాః|| కరివ్యం తె-కృషిః|| కర్షణీలుట్ - ఇంద్రప్రస్థస్యాకంఠమాద్రాజకా
 ర్యం|| భవిష్యతి-తరస్వరయాత్రావ్యాజేనసన్న డై రాగతవ్యమితిగూఢంసం
 దిశ్య-తత్రసవేమెళయితవ్యాకృత్యః|| అజాతశశ్రుశ్శిల్పూరిధః|| మః|| పు
 త్రో యుధిష్ఠిరభిహేమాః||

మూ, ౧౦౫ { సవిశేషంసుతేపాండోభక్తింభవతి|| తస్యతి|| వైరా }
 { యితారస్తరళాస్వయంఘృణిణిపరే ||

౧౦౫|| ననుతత్ర అర్షరకర్తృణికోయుద్ధావకాశిత్యాశంక్యతత్రై ననుహ
 త్కలహాః|| జంసంభవతి త్యాహ|| సవిశేషమితి || పాండోస్సుతేయుధిష్ఠిరే-భ
 వతి|| సూక్ష్మేత్వయి-సవిశేషంయథాతథా-భక్తింతన్వశీసతి- తరళాశ్చపలాః
 మత్సరిణోద్వేషవంతః - పరేశశ్రవః - స్వయమేవవైరాయితారోవైరంక
 తాః|| క శబ్దవైరకలహో భ్రకణ్యమేఘభ్యాః|| కరణకతికృజ్ - తతః|| కత
 రిలుట్ ||

మూ, ౧౦౬ { యుక్తహాత్మవిదోవిపక్షమధ్యేసహసంవృద్ధియుజోపి }
 { భూభుజస్సృష్టిః|| బలిపుష్టకులాదివాన్యపుష్టైః|| వృథక }
 { స్సాదవిరేణభావితాత్తే ||

౧౦౬|| కిం తెన ర్వైవైరాయిష్యంతి నేత్యాహ|| యథితి|| ఇహవిపక్షమధ్యేశ

మాఘ కావ్యే- సవ్యాఖ్యానే-తృతీయసర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { కాబేరది గ్భాగమపాస్యమార్గమాగస్త్యముష్టాంశు
రివావనీణః | అపేతయుద్ధాభినివేశసామ్యోహరి
హారిప్రస్థమథప్రతస్థే ||

౧|| కాబేరేతి|అథఉద్ధవ వాక్యశ్రవణాంతరం-అపేతో- యుద్ధే - ఆభినివేశః- ఆగ్ర-సావాయస్యసః- శాంతక్రోధఇత్యథః- అతఏవసావ్యః- ప్రసన్నః | అతఏవకాబేరచసాదిక్ష్ప-తస్యాఃభాగః- ఉత్తరాయణమిత్యర్థః- స్త్రీయాఃపుంవదిత్యాదినాపుంవద్భావః-తమపాస్యత్యక్త్వా-అగస్త్యస్యమమాగస్త్యం-మాగేవవతీణః-దక్షిణాయనంగతఇత్యథః - ఉష్టాంశుయ్యార్థివస్థితః-పతేన-హారేః క్రోధః- కార్యవశాదకాలమంతస్తంభితః- నత్యేకాంతనిగతఇతిసూచితం-హరిః- శ్రీకృష్ణః-హరిప్రస్థంఇంద్రప్రస్థం- ప్రతస్థే-ప్రయయా * ఇంద్రో, మశ్వవనోహరితి హాలాయుధః- సమవప్రవిభ్యస్థిత్యాత్మనైవపం, దేశకాలాధ్వగతవ్యాఃకర్తృసంజ్ఞాహ్యకర్తృణామితి- గంతవ్యస్యకర్తృత్వం-ఉపమాలంకారః-అస్తి-కాసగే-ఇంద్రో-పేంద్రవజ్రామిశ్రణామపజాతివృత్తం-# స్వాదింగ్రవజ్రాయునితౌజగౌః- ఉపేంద్రవజ్రజతజాస్త్రోగౌ | అనంతరోదీరితలక్ష్మభాజౌ పాదౌ యనీయాపుపజాతయస్తా ఇతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { జగత్పవిత్రై రపితంసపాదైః స్పష్టంజగత్పాజ్య
నుయుజ్యతాకః | యతోబృహత్సార్వణచంద్ర
చారుతస్యాతపత్రంబిభరాంబభూవే ||

౨|| అధాస్యప్రస్థానసన్నాహంవణాయన్నాదౌఛక్రధారణమాహ|| జగదితి|అకఃజగత్పాజ్యం- తంహరింఅతఏవజగత్పవిత్రైః-జగత్పావనైరపి-పాదైఃకిరణైశ్చ- స్పష్టం- నాయుజ్యతనాహాతః-యుజేదై-వాదికాత్క-తఃరిలక్షే-కుతఃయతఃతస్య హారేః-బృహద్విపులంపర్వణిభవఃపార్వణః-సచాసౌచంద్రశ్చతద్విచ్చారు-సూణే-చుసుందరమిత్యుపమాలంకారః-అతపా-స్త్రాయతఇత్యాతపత్రం-సుపీతియోగవిభాగాత్కః- బిభరాం బభూవే-బిభౌ భృషఃకర్తృణివిట్కీభీహీ భృషువాంశ్చ వచ్చేతివికల్పాదామ్-ప్రత్యయః- అతపత్రాంతహితస్యయైరపిపాదైః- స్పష్టముశక్యత్వాదితిభావః-

జగత్పూజ్యస్యహరేఃపాదేనస్పృశన్-పెథాదితి చద్వయః||.....

మూ, ౩ { నృణాశనూత్రానులనంత రెణస్థితశ్చలచ్చాన }
{ రియోద్వయంసః | భేజేభితఃపాతుకీస్థిసింహా }
{ అభూతపూర్వాంశ్రీయమంబురాశే||..... }

౩|| అథచామరధారణమాహ||నృణాశ్రీ||నృణాశనూత్రానులం-బీస
తంతువన్నిర్మలమిత్యుపమా-చలతీవీజనాదిఃభావః చామరయోద్వయ
మంత రెణస్థితః-చామరవ్యయస్యమధ్యైస్థితకృత్యర్థః-అంతరాంతరెణయ్య
ఇతిద్విగీయా-సహరిఃఅభితఃపాతుకాడభయతఃపాతీనీ-సిద్ధసింహురాకాశసం
గాయస్యసతథో-క్తిః-వర్వీభిభ్యాం-చేతసిల్పత్యయః-సంస్కృత్యా-భే-వ
తమానాభ్యామిష్యతకృత్యభయా-త్యం-సుప్నుపేతసమాసః-పాతుశ
క్తిలపవతెత్పాదినాడక-ఇ-త్యయః-తస్యాంబురాశే-పూర్వం-అభూ-
అభూతపూర్వాంశ్రీయమంబురాశే-తాంశ్రీయంబే-తాంశ్రీయంబు-
ప్రాపెత్యర్థః-అతపవనిదశనా-సాచాంబురాశే-సంభావనానా-కా-
అభితఃపాతుకీస్థిసింధుసంబంధమూలతయా-అసంబంధసంబంధ-
యోక్త్యా-స్వోజ్జీవకయా-గనసంకీర్త్య-కఠినం-యేవః||.....

మూ, ౪ { ది-భిరన్యోపరిమాళిభాజాంభాభిన్-ణానా }
{ నునణీయసీభిఃఅనెకథాతుచ్చురితాశ్చ-రిశ్చే-నో }
{ వధానసన్యాకృతిరస్వకారి||..... }

౪|| అథాప్తభిరన్యోప్రసాధవవిధివణయన్-మకుటదారణమాహ-ది-
భిరితి||అన్యహరేరుపరిమూఢో-ధ్వ-దే-మాళిభాజాం-మ-పట-నా-నాం-
నునణీనామనునణీయసీభిః-నుహీయసీభిః-ది-భిర-నెక-వ-ణా-భిః-భా-భి-ప్ర-భా-
భిః-క-త్ర-భిః-న్యః-ప్ర-భారు-గ్ర-ది-స్త్వి-ద్భ-భా-శ్చ-ద్-వ-త-య-
రః-సాంతప-యే-భి-భ-గో-అ-ఫె-అ-పూ-ర్వ-స్య-యో-శీ-త్య-నే-
స్య-కా-న-స్య-
కృహలిస-రై-మా-మి-తి-లో-వః-అ-నై-క-ధా-తు-భి-క-ది-
తా-నా-అ-శ్చ-నా-ం-వ-ర-క-త-వ-ణ-నా-ం-ర-శ్చ-యో-య-స్య-త-స్య-
గౌ-వ-ధ-న-స-న్యా-
కృతిరస్వకారిఅనుకృతా-త-త్సా-ద్య-శ్య-మ-భా-జ-త్య-ర్థః-
ఇ-ంద్ర-వ-జ-న-స-
శ్చ-వ-కా-లె-గా-పి-కా-నీ-త-ప-దా-ధ-న-స్వి-కా-రా-తు-పి-తే-ంద్ర-
పి-త-పు-ష్క-లా-వ-
త-కా-ది-భిః-కృ-తా-తి-వృ-ష్ట్యా-భీ-త-గో-కు-ల-ప-రి-
యి-తు-ం-గో-వ-ధ-నా-ద్రి-భ-జే-నో-ద్భ-త్య-గాః-ప-ర్య-పాల-య-ది-
యో-వ-మె-యం||.....

మూ, ౪ { తస్యోఽన్త్రాంచన కుండలా గ్ర ప్రత్యు ప్ గారుత్త }
 { ౩రత్న భాసా! అవాపబాల్యా చితసీలక చతపంచా }
 { వచూడా కలనామివోరః|| }

౫|| కుండలేచభ్యుతైశ్చత్యాహ||తస్యైతి||తస్యహారేః- ఉరః-ఉల్లసంత్యాకాంచనకుండలా గ్రయోః-ప్రత్యుప్తానాఖచితానాం- గారుశ్చతరత్నానాం- రకితకుణీనాం- భాసాదీప్త్యా ఉరసిప్రసరంత్యైతిభావః- బాల్యంశైశవంశబ్రాహ్మణాదిత్వాత్ప్రశ్యోప్రశ్యయః-త త్రో చితనుభ్యస్తం- యన్నీలకంతపీ ఛుమయూరబహుః-అభ్యస్తైప్ర్యచితంన్యాయ్యమితియావహః-పింఛబహోనపుంసక ఇశ్యనురః||త దేవచూడామాలికా- తస్యాఅకలనామామోచననువాపేవేశ్యుత్ప్రై త్నో-తదుక్తం-య త్రాన్యవస్తుసంబంధాదన్యత్వేనోపవణితం-ప్రకృతంహిభవే ప్రాజ్ఞాస్తాము త్ప్రై త్నో-ప్రవక్షత ఇతి లక్షణాత్ || }

మూ, ౬ { తనుంగ దేచుందరహుబకోటి వ్యాఘ్రుట్టనో తైజన }
 { యానుణీనామ్ | బహ్వియసాదీ ప్తిపితాన కేనచ }
 { కా సయామా సతురుల్లస. తీ||..... }

౬|| తమిః||తంహరిం-నుందరకూబకోటి వ్యాఘ్రుట్టనా-నుందరాచలశిఖరాగ్ర సంఘసణణం-సైవ ఉత్తైజనా-శాణోల్లేఖనా-తయా- బహ్వియసాబహుళ త ర్ణోప్రియస్థి ర్ణాది నాబహుళశబ్దస్య ఈయసునిబహ్వదేశః-నుణీనాం దీప్తివితాంకేన- ప్రభాపలలెవ-ఉల్లసంతీదీప్త్యమా నై-అప్సి-ద్యోనుఃమితివికల్పాన్ను మాగహః-అంగదేయూరే* కేయూరనుంగదంతుల్య ఇత్యనురః- చ కాసయామాసతుః శో భయాంచ క్రతుః- అంగదేభృతవానిత్యర్థః - చకాస్తై జ్యోఽంతాల్లిట్టామ్ ప్రత్యయో- అస్తైరనుప్రయోగః- అ త్రాంగదయోఃప్రాభవీయాంగదభవేష్య భేవోక్తినుపెత్సి-శయోనుః-ందరికూబకోట్య సంబంధేపిసంబంధోక్త్యాద్వయోరతితయోర్లోస్సంకరః|| }

మూ, ౭ { నిసగౌరకై వలయావనద్ధతా మా శ్చర శ్శిచ్చు }
 { గ్నితైవభూ గ్నైః | వ్యద్యోతతా గ్నాపి సురారిత }
 { త్నోపితో భజాస్పక్ష్మ పి ణ్డెరివాసా||..... }

౭|| నిసగౌతి||అసౌహరిఃనిసగౌరకైఃస్వభావలోహితైః - కించవలయోకటకై * కటకంవలసో స్తి యామిశ్యనురః- తయోరవనద్ధానాంప్రత్యుప్తానాంతా మ్రాశ్చ నాంపక్షరాగాణాం-రశ్శిభిః- ఛురితైః-యాపి తైః- అతఎవా

ద్వయే సురాశోభాణ్యకసిహోవతునః పితౄభౌవిదారణేర-జాత స్వయా
ర్షపితైఃసితైరివస్థితైరిత్యుత్ప్రేక్షా-న్నా తెభ్యకంతాణి ర్మణిక్తిః ఆకావ్రా
త్యాదినాపుగాగనుః మితాం హ్రస్వః నిభా క్రవ్యకన్యోతత- కటకేచకృ
తవానిశ్యకణః||.....

మూ, ౮ { ఉభాయదివ్యోమ్నిప్రథక్ప్రవాహోవాకాశగంధా
పయసఃపతేత్రామ్ | తేనో పమీయేతతమూలనీలనా }
ముక్తముక్తాలతమస్య వతుః||.....

౮|| ఉభాః|| తమూలసన్నిలలఽముక్తైతపఃజితే- ముక్తాలతేమా క్తి హృదా
యిప్త్యకాశిత-ఆస్యనూ రైఃవతుః - ఆకాశగంగాయాః పయసః ఉభౌ ప్రవా
హా-వ్యోమ్నిప్రథక్ప్రతేతాంయది-ప్రవహేతాంచేత్ - సంభావనాయాం
లిక్తే తెవ్యోమ్నియా-ఉపమీయేతసమీక్రయేత - నాన్యోపమానంకింకిత్సకృ
మథితే భావఃముక్తాహారింధృతవానిత్కర్క- అత్రవ్యోమ్నిగంగాప్రవాహా
ద్వయాసంబంధేపసంభావనయాసంబంధకీకనాచలితే న్యూక్తిః | తేనో
పుష్పంప్రవాళీ పహితంయదిస్యాది గ్యామ్యగామృశ్యజలంకా...
కార||.....

మూ, ౯ { తేనాంభసాంసారమయఃపయోధై గణధ్రావణి
నీకాఢిసీపిశాశః | అంతర్గునకామింబకతస్తకానై }
సాత్రోదివాలక్ష్యతయత్రలకః||.....

౯|| తెనో|| తెవహరిణా-దిహిభిః-సీపరాకాఢాః-యననఃకిగంతపి-త్రాంత
జాకత్యర్కః-పయోధైరింభసాం సారస్వకీకారస్సారమయోననికాశ్యనా
ధనెనముక్తో ఢి-కాస్తుభాఖ్యిభ్యోర్గు-దధ్రావృతః - ధృణారణకర్మణీల్ల-
యత్రమశోబింబగతఃప్రణిబింబితోలోకః- బహ్యప్రపంచః-తదంగతస్వహ
రేశ్వరీరె-సాత్రోన్భూతోబహిఃప్రత్యక్షేణలక్ష్యమాణభ్యోర్కః-ఆంశస్వకా
అంతర్గతోలోకభవాలక్ష్యత-యత్రమశోప్రణిబింబితోబాహ్యో-కీకారం
ఎవ నైనుకల్యాగ్న్యహిఃప్రతిఫలితః కుక్షిసలోక కవలక్ష్యతేన్యత్ప్రేక్షా

ముక్తామయంసారసనావలంబిభా కిన్స గామాప్రవ
మూ, ౧౦ { దీరమాస్య | ఆంగుప్తనిష్ఠ్యూతమివోర్ధ్వయిచైచిప్తి }
స్తోతసస్పంతత ధారమంభః||.....

౧౦|| ముక్తామయమి|| అస్యహరైః-ముక్తామయంముక్తాప్రచురంకతత్ ప్ర
కృతవచ నేమయత్-సారసనైకఠినూత్రై- అవలంబతభ్యసారసనావలంబి

క్లిబేసారసనంచాగ్రపుంస్కట్యాంశృంఖలంత్రీష్యిత్వమరః-ఆప్రవవం ప్రా
 ప్నో తీతితప్రపదీనం-పాదాగ్రమఃఖ్యితప్రవదంప్రాప్నో తీతితి త్రత్యయఃదా
 మముక్తాసరః-అంసుప్తైననిష్ఠ్యాతంవిస్తప్తమిత్యర్థః- గౌతార్థత్వాద గ్రామ్య
 త్వం-యథాహదండీనిష్ఠ్యా తోదీణణవాంతానిగౌణవృత్తివ్యపాశ్రయమ్
 ఆటసుందరమన్యత్ర గ్రామ్యకీర్త్యాంవిగాహతఇతి- ఉధ్వమూధ్వప్ర
 వాహముచ్చైరున్నతంత్రీస్తోతనోమందాకిన్యాః - సంతతభారసఃవిచ్చి
 న్నసంపాతమంభఇవ-భాతిస్త్యుత్ప్రేత్యై ॥

స ఇంద్రనీలస్థలనీలమూర్తిరరాజఖజాఞ్జారపిశంగ
 మూ, ౧౧ { వాసాః! విస్తృత్వరైరంబురుహోంరజోభి ర్యమస్వసు }
 శ్చి త్ర ఇవోద భారః!

౧౧॥ స ఇతి॥ ఇంద్రనీలస్థలమివనీలమూర్తిః శ్యామాంగః - సంహితాయాం
 క్షురోరీక్షిరైఫలోపే ధ్రులోపేపూర్వస్యదీఘాణఇతిదీఘః-ఖజాఞ్జారంహ
 రితాశమివపిశంగం వాసోయస్వసః - పితాంబర ఇత్యర్థః॥ హరితాశంతు ఖ
 జాఞ్జారమితివైజయంతీ - సహరిఃపిస్తృత్వరైఃపిస్తమరైః-ఇణ్ణశ్చిసతేభ్యిఞ్జికస్వ
 రప-అంబురుహోంబుజానాంసుహేః- క్షిప-రజోభిఃపరాగైః- చిత్రశ్చి త్ర
 వణః- యమస్యస్వసుఃయమునాయాః - ఉదకస్య భారఃపూరఃఉద భారఃశ
 ఇవర రాజబ భాస్వమంభౌద నె త్యాది నావీకల్పాదుదకశబ్దస్యఉదాదేశః॥...

{ ప్రసాధితస్యస్య మధున్విషోభాదనై వలక్ష్యీ రితి }
 మూ, ౧౨ { యుక్తమేతత్ | వపుష్యశేషేఖిలలోక కాంతాసాన }
 న్య కాంతాపల్యగసీత రాశు॥

౧౨॥ ప్రసాధితస్యైతి॥ ప్రసాధితస్యఅలంకృతస్య-అస్య మధున్విషోహారైః-
 అనై వాసస్యశీవిభిన్నాచ-అన్యాఃవిభిన్నాసదృశావితవైజయంతీ-లక్ష్యీశో
 భాపద్మాచ*శో భాసంవత్రిపద్మాసులక్ష్యీ శ్రీరపికధ్యతఇతిపిశ్విః- అభూది
 త్యైతమ్యక్తం-కుతఃహియస్తాత్-సాప్రసాధనలక్ష్యీః- అశేషేవపుషివసశ్చ
 టిశేషః-కించ-అఖిలలోకస్య కాంతాప్రియాచ-ఇత రానిత్యాశు-అన్యస్య కాం
 తాప్రియానభవతీత్యనన్య కాంతా-కింతుత సైవోరస్యేవవసతీత్యర్థః - అ
 త్ర సూరైఃప్రసాధనాససాధారణీశో భాసంజాతేతి పారమాధికోవాక్యా
 ధః- అశ్రలక్ష్యీ శబ్దైవశ్చైషమహిమ్నూ వాచ్యాయాః శో భాయాఃప్రణీయ
 మానయాశ్రీదేవ్యాసహాభేదాధ్యవ సాయాదియమ న్యైవలక్ష్యీ రిత్యభేదభే
 దరూపాతి శయోక్తిః॥

మూ, ౧౩ { కవాటవిస్తీర్ణాను సొరమొర స్థలస్థశ్రీలలనస్య }
తస్య| ఆనందితా శేషజనాబభూవసర్వాంగసంగిన్య }
పరైవలక్ష్మీః||

౧౩|| అధైవమెవాక్షణభంగ్యంతలెణాహాకవాటవిస్తీర్ణాను సొరమెసుచరైవ-ఉరస్థలస్థశ్రీలలనాకాంఠా-యస్యతస్యః-ధోక్తస్యనానే-ఆనందితా శేషజనాసర్వాంగసంగినీ- ఆదివలలక్ష్యసాధారణ్యేవశ్చి-దెవ్యాః-ఆన్వైవచలక్ష్మీః శోభాగనూచబహుచ- నపివాలంకాః- ప్రాయెనైకాక్షణకమప్యనేకంస్లోకంఉక్తిపి శేషలోభాతోవిఖిలకివయః- యథాశైషధేఆనావేవసీయోశ్యాదిన్నోకద్వయంతధాస్పతిదేశతత్వాద్ధోకద్వయంచెత్వాదిత్రజ్జవ్యం||

మూ, ౧౪ { దైత్యాధిప ప్రాణముహం నభానా ముపెయుషం }
భూషణతాంక్షతేన | ప్రకాశకాక్షణశ్యగుశైవధా }
నాస్తనోతరుణ్యః పరివప్రుతేనమ్||

౧౪|| అథదేవీసహచరస్యైనాస్యయా త్రైతీయాచయణ- ప్రసాధనవిభావఫలమాహ|| దైత్యాధిపేతి|| భూషణతా-ముపెయుషం- నకుప్రహరతామి- భావః దైత్యాధిపస్యహిరణ్యకలిసోః- ప్రాణముహం ప్రాణాపహారిణా- వజ్రానపికరోరాణామిశ్వరః- నభానా-క్షతేన ప్రణే- ప్రకాశోవ్యక్తి- కాక్షణశ్యమెవగుణోయయోస్తాస్తనా- స్తనానిశ్యరిఃజాతావేకచలసప్రాప్తైభూయసాస్తనానిమజాతేద్విత్త్వావేళితత్వాత్ద్వివచనం- యథామానామనస్యస్తనాదీనాంద్విత్స్విశిష్టాజాతిః- ప్రాయెణేతి- దధానాస్తనూశ్చయ్యుపతయఃకవయసి- ప్రభవంత్యజీవ-వినంహరింపరివప్రుః- అగ్రహరినభానాం నరహరినఖైశ్చేదప్యభేదోక్త్యాస్తనయోశ్చతావృత్తానిన్యాసంబంధసంబంధోక్త్యాచాతిశయోక్తిశ్చయోస్యపేక్షస్వాస్యంకరః||

మూ, ౧౫ { ఆకషణతేవో ధ్వజవతిక్రశీయా నత్సున్న తత్త్వా }
త్కుచమండలేన | ననావనాధ్యోగిరుత్పథాజాని }
తాంఠమాక్రాంతథవాంగనానామ్||

౧౫|| ఆకషణతేతి|| అత్సున్న తత్త్వాద్ధేలోః- ఉద్ధ్వజమాకషణతేవ- నవంతంసధ్యమున్నయతీవస్థితేనత్సు త్రైత్యా- అలీగురుత్పథాని ప్రస్ఫుటస్యనుతిభరత్వంచభజతీతన్యాక్-భజోన్యోః- తేనఅంగనానాంకుచమండలేనఅతిక్రశీయానత్యంతకృతరః- తనీయాన్-క్షీణశ్వరముతోహలాదేలకాఘో

రిత రెఫాదేశః-మధ్యోనితాతమా క్రాంతపీడితభవ-ననామనతఃప్రణతశ్చుత
త్రమధ్యకుచమండలవి శేషణసామ్యదరిః జిగీషురాజప్రతీతేస్సమాసోక్తిః-త
యాద వాచ్యయోఃప్రతీయమానా భేదనలక్రమణక్రియాకర్మకర్తుభావం
సంభావ యంత్యనుప్రాణితేయం నమనస్యాక్రమణమౌతుక తోష్ట్రై
క్షేతిలవయోస్సంకరః-ఉత్పైక్షయోస్తునైరపేక్ష్యత్సంస్పష్టిరేవేపివేకః॥

మూ, ౧౬ { యాంయాంప్రియః ప్రేక్షతకాతరాక్షీసాసాహి
యానమ్రముఖీబభూవ | నిశ్శంకమన్యాస్సమమా
హితేష్యాస్తత్రాంతరేజఘ్న రముంకటాక్షైః॥ }

౧౬॥ యాంయామితి॥ప్రియోహరిః - యాంయాంలంగనాం క్రినిత్యవీఘ్న
యోరితివీఘ్నయాంద్విభావః-ఏకపదంచైతత్ - ప్రేక్షత - సాసాపూర్వ
వద్విభావః- కాతరాక్షీసాధ్వసాచ్చకితలోచనాసఖి- హి యానమ్రము
ఖీబభూవవ తేనకార్యద్వారాలజ్ఞాసాధ్వస భావోదయఉక్తిః - అన్యాసామీ
ష్యాభావోదయమాహఅన్యాఃఅప్రేక్షితాంగనాః-అహితేష్యాఃకృతా
క్షమాస్సత్యః*పరోత్కమాక్షమేష్యాస్యాదిశిలక్షణాల్ - తత్రాంతరేతస్సి
న్ని రీక్షణావసరే * క్లిబేమధ్యేవకాశేచతాదధ్యేవసరేవధాఃశివైజ
యంతీనిశ్శంకంతదనిరీక్షణాదవి స్రబ్ధం-సమంయుగపత్కటాక్షైః-అముంహ
గిం-జఘ్నఃప్రజఃప్రఘః-సరోషమద్రాక్షురిత్యర్థః॥

మూ, ౧౭ { తస్యాతసీసూన సమాన భాసో భ్రాహ్మన్తయగాఖా
వళిమండలెన | చత్రణరేజేయమునాజలోఘఃఘ్నర
న్యహోవతణకైకబాహుః॥

౧౭॥ అధాస్యపంచభిఃదివ్యాస్త్రసన్నిధానమాహ॥తస్యేతి॥ఆతసీసూనే
నయుమాకుసుమేన-సమానభాసఃతుల్యకాంతైఃస్నిగ్ధశ్యామస్యైత్యర్థః*అత
సీస్యాదుమాతుమెత్యమరః-తస్యహారైక బాహుః-భ్రాహ్మదావతమా
నం-హయాఖావళీనాం-మండలంచక్రవాళియస్యతేన-చక్రేణసువతన
నస్పృరన్తహోనావతోభ్రమోయస్యసః*స్యాదావతోఽంభసాంభ్రమధ
త్యమరః-యమునాజలానామోఘః-ఘోరభవరేజేవక్రందధావిత్యర్థః॥ ..

మూ, ౧౮ { ఏరోధినాంవిగ్రహభేదదత్తౌ మూలైవశక్తిఃక్వచి
దస్తలంఘీనిత్యలహారెసన్నిహితానికామంకామౌ
దక్షీమోదయతేస్తచైతః॥

౧౮॥ ఏరోధిశామితి॥ఏరోధినాంవైరిణాం-విగ్రహభేదేశరీరపిదారణే-దత్తౌ

*శిరంవక్ష్యవిగ్రహాభివ్యుత్పన్నః-కృత్వీత్ క్వాప్యస్థలంఠీ-సర్వత్రాప్రతిమా
 తవృత్తిరిత్యర్థః-నిశ్చలంసన్నిహితాఅనసాయనీఅతపవ-మూతామూతా
 మతీశక్తిః-సామర్థ్యమివస్థితేత్సుత్ప్రేక్షా-కామోనకీతస్యహారః - శేతః
 కామ-మోదయతిస్త-స్వసన్నిధానేనేతిభావః!

మూ, ౧౯ { నకేవలంయస్త్వితయామురారెరనస్యసాధారణ
 త్తాండధానః! అత్యర్థముద్వేజయితాపరేమాంనా }
 మ్నాపితస్యైవసనంజకోఘాత్ || }

౧౯|| నేతి||అన్యస్యసాధారణస్వమోనభవతీత్యనన్యసాధారణః- తస్యైవ
 సాధారణః తస్య బావప్రజ్ఞాతాండధానఃతధాపియోరందకః- స్వతయా
 వలం-గజాశ్వాదివదసాధారణస్వత్ప్రేవ-మురారెన-మురారీచంబంధి
 కింతువరేషాంశ్రాణా-అత్యర్థముద్వేజయితా - భీషణులాలాసకాతపవ-
 నామ్నాపితంప్రవన్నందయఃకీలినందకభిత్వన్న-కసంజ్ఞాబలెన - సంబం
 త్యత్ప్రేవాపీతియావత్తస్యైవ తదీయ ఏవయోనన్యసాధారణత్వాత్
 స్వైవస్యఃపరోద్వేజకత్పత్తస్యైవసంజమోనందయతాచేత్యర్థః-సం
 దకూనందకాఖ్యఃఖిఘాత్సన్నిహితోఘాదిత్యర్థః - సంబంధానువా
 దైవసన్నిధానమేవఅత్రవిధేయంప్రకటితాత్ - అజ్ఞానన్యసాధారణత్వ
 పరోద్వేజకత్వపదాధాభ్యాంపిశేషణగత్వానందకస్య తిదియదాచూర్ణ
 నాత్వదాక్షణ్యేకంకావ్యలింగమలంకారః.

మూ, ౨౦ { ననీతమస్యైవసతింకదాచిత్కణాం తికప్రాప్తగు
 ణంక్రియాసు | విధేయనుస్యాభవదంతికస్థంశా }
 జ్ఞాంధనుమిశ్రమివక్రథ్యుః!

౨౦|| ననీతమితి||కదాచిదపిఅస్యైవపురుషాంతరేణవతిమాకవణణ-భేదే
 స్వానుమాల్పంవననీతం-సప్రాపితం-క్రియాసురణకర్మసు-హితాహితకృత్యై
 ముచకణాంతికంకణాగోచరం-ప్రాప్తో-గుణోమాత్సి-ఆప్తదారుషణమ
 శ్చయిస్యతీ-విధేయంక్రియాసువశంవదం-ద్రక్షియోకృతరం-పీదాసహ
 మితియావత్-శ్చంగస్యవికారఃశాజ్ఞానామధనుః-మిత్రమివాస్యహారం
 తికస్థంసన్నిహితమభవత్||.....

మూ, ౨౧ { ప్రబంధకం ద్రాంబుదధీర నాదకి కృష్ణాణకవాభ్య
 ణాచరైకహంసః | నుందానిలాస్కారకృతందధా }
 మోనిధ్వానమశ్రూయతపాంచజన్యః!

౨౧॥ ప్ర బధైః॥ నియం రాణిః కీర్తిరోమ మోహరః మంద్రో గంభీరోంబున స్వై
 వీధీరశ్చనావః ప్ర బద్ధో యోన సః - ప్ర బద్ధనుం ద్రాంబుదధీగ నావత్కత్వపమా-
 త్వపమ వాణణవః- తస్యా భ్యుణణచరొంతిక చారిః ఉపకం తాంతి కాభ్యుణాణ
 భ్యుగ్రాఅప్యభితోవ్యయమిత్యమరః- సచాసా వేకహంస శ్చైతి- శ్చి ఘ్టవరంపరిత
 రూపకంమం దానిలస్యాపూరః ఆపూరణం తెనకృతంజనితం - నిఘాన్వందధా
 నః అనా ధ్వాతోపినుందమానుశ ప్ర వెశా దేవద్వనన్ని తిపాట వాటిశయోక్తిః
 ధ్వస్య సంబంధేపి- సంబంధక ధ నాత్ పంచజ సోనామకశ్చీదసురః- త త్ర భవః
 పాంచజవ్యః అన్యశంఖః బహిడ౯వ పంచజ నేభ్య శ్చైతివక్తవ్యమిత్య
 శ్చైత్యయః అశ్రూ యత శ్రూయ తేన్న- పాంచ జన్యోపివన్నిహితో భూదిత్య
 ధకః పీణాశ్మూ యం తెపుస్పృణ్యామ్రా యంతృత్యా నివద్ధర్మధర్మిణో రభేద
 మోపచారాత్పాంచజవ్యస్య శ్ర వణోక్తిః॥.....

మూ, ౨౨ { ర రాజసంపాదకమిష్టసిద్ధస్య గ్వాసునిక్షుప్తప్రతిష్ఠిద్ధ
 నూగః మో మహారథః పుష్యరథం రథాంగీక్షిప్రంక్ష }
 పానాధితనాధిసూధః॥.....

౨౨॥ ర రాజేః॥ మహారథో యస్య సహవోరః రథికవి శేషః॥ ఆత్మానం
 సారధిచాశ్చార్కణ్యు ధ్యైతయోనరిః॥ సమవోరథసంజ్ఞస్సాన్వీరిత్యా
 హునిః తికోవి దాత్తిః- రథాంగంచ క్ర మస్యా స్తీకీరథాంగీహరిః కిష్టసిద్ధైః సం
 పాదకంలక్షణవ త్వాత్ * పుష్యస్పర్షాధకసాధకృతిశాస్త్రా చ్చైతిభావః స
 ర్షానుదిక్షుఅప్ర తిష్ఠిద్ధమాఘామనిష్ఠగమసమిశ్యరణః అధిష్టాత్వశ త్కైరిణ
 రంతుశ త్వాత్ * పుష్యో హస్తో మైత్ర మవృశ్చీనీచ చ త్వా ర్షాహుస్పర్షదిగ్దావ్
 రకాణీతిశాస్త్రా చ్చైతిభావః క్షిప్రంక్షిప్ర గామినం- అన్యత్ర క్షిప్ర- కారిణం*
 క్షిప్రంచాశ్చీది నేపుష్యకృతిశాస్త్రా త్- పుష్యరథం క్షీ డారథం* అసాపుష్యర
 థశ్చ క్ర యానన్న సను రాయయదిత్య మరః- అధిరూథస్థైః * పుష్యో రథృవపు
 ష్యరథః తమధిరూథః పుష్యనక్షు త్ర గణః- క్షుపా నాధశ్చంద్ర ఇవర రాజ॥.....

మూ, ౨౩ { ధ్వజా గ్ర ధామాదవృ శేభ శోరే స్సం క్రాంతమూ }
 తికమణి మెదినీషు| ఫణావత స్త్రా సయితుంరసా }
 యా స్తలంవివిక్షున్నివపన్న గారిః॥.....

౨౩॥ ధ్వజేతి॥ అవరథారో హణానంతరం శోరేః- శ్రీకృష్ణస్య- ధ్వజా గ్రంథా
 మస్థానం యస్య సః మణి మెదినీషు క్షుప్తి మేషు సం క్రాంతమూర్తేః - ప్ర తిఠింబి
 తాంగః వన్న గారిః గరు శ్చాక- ఫణావత స్పసాకాత్త్రా సయితుంభీషుయితుం

రసాయాస్తలపాతాళంవివిక్షాప్రవేష్టుమిచ్ఛన్నివేష్టుత్రైయాఃక
తేస్సన్నంతాల్లటశ్చత్రాదేశః-దదృశేదృష్టఃసోపేసన్నిహితోభూవిత్పక్షః॥

మూ, ౨౪ { యియాసతస్సస్య వహీధ్రరంధ్రభిగాపతీయా
స్వలహప్రణాదః జలాంతరాణీవగుహాణాఃషామ
స్కందంత గాణ్యంతరియాంచకార॥.....

౨౪॥ యియాసతస్సస్య॥ యాశుమిచ్ఛః॥ యియాసః॥ యాతేస్సన్నంతాల్లటశ్చ
త్రాదేశః॥ తస్యహరేస్సంబంధికుహీందరంతీతమహీధ్రాః॥ సన్నిహాః॥ యి
భుజాదిత్వేచ్ఛాప్రశ్నయః॥ యిధామా-వానునక్యసహీధ్రాదయోమూల
భుజాదిదశనాదితి-తేషాంధ్రాణిబిలాని-తేషాభిదభేదః॥ షడ్భి
దాదిభ్యోక్-భిగాయాంపతీయాననుదతరః-పహప్రణాదోనిస్సాణ
ఘోషః॥ గుహాణావహీధ్రః॥ ప్రవాహః॥ అన్యానిజలానిజలాంతరాణీవ
స్సపైతీసమాసాన్యాశశబ్దాశబ్దాంతరాణీ-పూర్వవిశ్చమాసాంతరా
ణీఅంతహీతానిచకార-అంతరయాంచకార-ఘాయామాసేశ్యక్షణాంత
తరశబ్దాంతధానాధాత్తశ్శరోతిగణ్యంనాల్లికాఅంతరిమావకానా
విధిపరిధానాంతధిభేదతాదిధ్యక్షత్వభయత్రాప్యకరః॥.....

మూ, ౨౫ { యతస్సధతాజగతాంజగమధ్రాధరిత్రా
ఫణినాతతోక్షః॥ గుహాశ్చగాభున్నశిరస్సహస్ర
హాయ్యకవ్యగ్రభుజంప్రససై॥.....

౨౫॥ యతస్సః॥ జగతాంధ్రాధారయితాశ్శీసాబలలోకక్షణిభానః॥ క
త్వకమణాః॥ క్యోతేకర్తృణీపష్టి-సహరిః-యశః॥ యోభాగైజగవశ
స్తస్యన్నైవభాగై-అధఃసాతాలేధరిత్రాధరివరణ్యాః॥ ప్రాధారయిత్రా
పూర్వవత్పష్టిఫణినాశేషేణగుహతా-భరేణససుంతామ్కున్సృక్ష్మీ
భూతస్య-శిరస్సహస్రస్య-సాహాయ్యకేసహాయకర్తృణీ-యోపధాప్రబంధో
త్తమాద్విక్ష-వ్యగ్రాస్తవ్వరమాణాః॥ భుజాయస్త్విక్తర్తణీశ్చనాతగా
ప్రససైప్రస్పృశం-భావేలిట్-హరిశ్చనారేశ్యక్షణః॥ అశ్శస్యేషస్యక్షిప్తప్ర
సరణాసంబంధేపిసంబంధోక్తరశిశయోక్తిః॥.....

మూ, ౨౬ { అధోచ్ఛక్తేస్తోరణసంగభంగభయావనమీకృతశ్చ
తనాని॥ క్రియాఫలానీవసనీతిభాజంసైన్యానిసా
మాన్వయమన్వయుస్తమ్॥.....

౨౬॥ అధేతి॥ అధపారిచలనానంతరం-ఉచ్ఛక్తేరున్నతేతోరణద్వారణా

రుశిసం గెనభంగః-తస్మాద్భయచలవనమ్రీకృతానికేతనానియైస్తాని-సైన్యా
నిసోఘస్యాన్వయస్సంతానః-తంసోమాన్వయం-తంహారిం-సుసీతభాజంసునీతి
మంతంక్రియాస్సామాద్యుపాయప్రయోగాః-తాసాంఫలానిహిరణ్యభూ
మిద్రాదిలాభాః-వాన్వయః-అనుగచ్ఛయా-తేలజ్జే-కృతజ్ఞాకటాయన
సైన్య-యోజాన్ ||

మూ, ౨౭ { శ్యామారుణై వాః-రణ దానతోయై రాలోడితాః }
కాంచనభూపరాగాః | ఆనెమివగై శ్శీతకంతపిః }
ఛక్రోదమృతశ్చుత్సుభిరెరకౌఘైః ||

౨౭ || శ్యామైః శ్యామానిచ తాన్యరుణానిచ శ్యామారుణైః కృష్ణలోహితైః
కృష్ణలోహితైః నెతిసమాసః-వారణదానతోయైః-గజనుదోదకైః-ఆలోడితా
స్సమ్మేళితాః-అతవ-శీతకంతపిః-ఛక్రోదో-మయగారబహు-చూణ-ఇవ-ద్యో
తంతి-ఇతి-తథో-క్తాః-కింపి-ఉపమాలంకారః-కాంచనవయోభూః-కాంచనభూః-
తన్యాః-పరాగాః-పాంసవః-ఆనెమిభ్యః-ఆనేమి-ప్రధి-పర్యంతం-చక్ర-ధారా-ప్ర
థినే-మి-రి-త్య-ను-రి-శే-షః-అజ్ఞ-ర్యా-దా-భి-ధ్య-రి-త్య-భి-ఛ్చ-అ-వ్య-యా-భా-వః-
మ-గై-ని-కౌ-ఘైః-చ-తు-భి-రె-పి-ష్ట-ా-భ-త్క-ర్క-ప-రా-గా-ణా-వి-శి-ష్ట-పె-ష-ణా-సం-బం
ధే-స-బ-ధ-కై-రి-శ-యో-క్తేః-త-యా-చ-మ-హ-తీ-గ-జ-ర-ధ-సం-ప్ర-వృ-జ్య-త
ఇ-త్య-లం-కా-ర-ణ-ప-స్తు-ధ-స్వి- ||

మూ, ౨౮ { నలంఘుయామాసమహాజనానాంశిరాంసి నైవోద్ధతి }
నూజగామ | అచేష్టతాచ్చాపరభూమిరేఃపాదా }
హతోయత్సదృశంగరిష్ణః ||

౨౮ || నెతి || అష్టసులోహేషుపవంప్రశస్తాస్యైః-అష్టాపదం-సువణం-గు
క్తం-కా-త-స్వ-రం-జాం-బూ-న-ద-మ-ష్టా-ప-దో-స్తి-యా-మి-త్య-మ-రః-త-స్య-భూ-మి-ః-
త-స్య-ః-రే-ః-కా-చ-న-భూ-ర-జ-ః-పా-దా-హ-తి-ర-ధా-ది-చ-ర-ణా-హ-తో-పి-స-న్ని-త్య
ర్కః-మ-హా-జ-నా-నా-ం-బ-హ-మ-జ-నా-నా-ం-పూ-జ్య-నా-ం-చ-శి-రా-ం-సి-న-లం-ఘ-యా
మా-స-నా-తి-క్రా-మ-తి-స్త-కిం-బ-ప-మ-నా-ఉ-గ్ధ-తి-ము-త్ప-త-న-ం-ద-ప-ణ-ం-చ-నై-వా-జ-గా
మ-మ-త-ః-య-స్య-స్తా-త్-గ-రి-మో-గు-రు-త్ప-గు-ణ-స్య-నూ-హ-త్క-స్య-స్య-చ-ప్రి-య-స్తి-రే
త్యా-ది-నా-గు-రో-గ-రా-దే-శ-ః-స-దృ-శ-మ-ను-రూ-ప-ం-య-ధా-త-ధా-అ-చే-ష్ట-త-అ-చ-ల
తో-వ్య-వ-హ-ో-శ్చ-గు-రు-త్ప-స్య-దే-ధ-త్వ-ప్ర-తి-బం-ధ-క-త్వా-ది-తి-భా-వః-అ-త్ర-నా-న్
శ్యా-ది-స్ర-మ-త-ప-వ-ణ-ప-రా-గ-పి-శే-ష-ణ-సా-మ్యా-ద-ప్ర-స్తు-త-సు-జ-న-ప్ర-తీ-తే-స్స-నూ
పో-క్షీ-ర-లం-కా-ర-ః ||

మూ. ౨౯ { నిరుభయమానాయదుభిఃకథంచిన్తు హుర్యనుద్విషిపు
రగ్రపాదాన్ | ధ్రువంగురూన్యాగ్గుభుకఃకరింక్ర
నుల్లంఘ్యగంతుంతుగగాస్తదీమః ||

౨౯|| నిరుభయమానాయదుభిఃకథంచిన్తు హుర్యనుద్విషిపు
యైన్ననిరుభయమానాః-వల్లకషణైవవార్యమాణాః-యద్యస్తాత్ అ
గ్రాణివతేపాదాశ్చ తాన్ గ్రపాదాన్ హస్తాన్ గ్రహస్తాన్యోనుజు
ణిసోభాదాభేదాదితివాచనసూత్రాత్సమానాధికరణసమాసః ముహు
రుద్విషిపురుక్షీప్తవంతః-తత్తస్మాన్యాగ్గుభుకఃకరింక్ర
మనేనమాగ్గరోధినః-స్విప్-గురూమ్ హతః-పూజ్యాంశ్చ-అలంఘ్యనిపి
భావః-కరింక్రానుల్లంఘ్య-గంతుమీమరిచ్ఛంతి-ధ్రువమిశ్యైప్యైతౌ-గు
రవ్రాపిసన్యాగ్ ప్రతిరోధకాః-పరైరుల్లంఘ్యైతిఅలంకారోఽన్యున్వయః ||

మూ. ౩౦ { అవేషితానాయతవల్లమగ్రైరురంగిభిర్భత్స నిరుభ
వాహైః | ప్రక్రీడితానైః బభిరైత్యసూణాంనిన్య
జనన్యఃపుధుకాపనిభ్యః ||

౩౦|| అవేషితానితి| ఆయతాకృష్టా-వల్లముఖరజ్జర్యస్తి-నగర్మణిత్యధా
తథా-యత్యైనదుర్వారవెగత్వాదతిప్రయత్యై-న-నిరుద్ధానాహావాచనోన్యై
స్యైః*వాజివాహార్వగంధర్వహయసైంధవసప్తయశ్శయనరః-శురంగిభి
శ్వసానిభిః-అగ్రపురోదేశై-అవేషితానాలోకితాన్ రణుభిః-ప్రక్రీడితీ
ప్రక్రీడితాన్ పాంసుక్రీడాకరాన్-కతకరిక్తః-పుధుకాశిశూన్*పున్
శ్యాబకశ్శిశురిశ్యనరః-జనన్యస్తూణామైత్యపధిభ్యోనిన్యః-అపసారయ
చమ్రుతిస్వభావోక్తిః||

మూ. ౩౧ { నివృక్షమాణాః ప్రతిరక్యమీయుముగారిమా రాజ
నఘంజనామాః | అనెకశస్సంస్తుతమవ్యనల్పానప
నవప్రీతిర-పాలాకరోః ||

౩౧|| దివృక్షమాణాః| అనఘనుకళంక-మురారించివృక్షమాణాః-ప్ర
మిచ్ఛంతః-సృశేస్సన్-తాల్లబశ్శాచజాడకః-జ్ఞాశుప్తృశ్చశాంసనభ్యాశ్చ
నేవదం-జనామాః-రధ్యాయాం ప్రతిరక్యం-యథా-భేదవ్యయాభావః-అగా
త్సమిపం-ఆరాక్షారసమాపయోరిత్యమరః-ఈయః-అజన్తుః-ఇ
మోలిటీదీ
మణః|| ఇతికిటీత్యభ్యాసదీమణః-ననునిన్యసరిచితేకాదివృత్తైత్య
ప్రాహ-అ
నేకశశ్శబహువారమిత్యథః-బహ్వల్పథా-చ్ఛార్కాదన్యతరస్యా

మిశిత స్పృత్యయః సంస్తుతంపరిచితమపివస్తుజనం వేదశేషః సంస్తవస్సాస్త్రి
శ్చురిచయిత్యనురతిఅనల్పఅనికాప్రీతిః-ప్రేమకక్షే-నవంనవంఆపిత్త్యైవ
నవంకరోత్పినిత్యవీస్సయోరితినిత్యాధేన్ద్విభావః అశాలాశబ్దఃపురాణ
స్యాపినూతనత్వమిత్యాశ్చర్యైవకనుప్రేమాస్పదంవస్తునిత్య దృష్టనపి-అ
దృష్టచరమివ ప్రతిక్షణందిచ్చక్ష్యతఇత్యవళాః-భగవానపితధైవేతసామాన్య
నవిశేషననకనరూపోధాంతరన్యాసః ||

మూ, ౩౨ { ఉపేయుషోవత్కనిరంతరాభిరసానిరుచ్ఛాసమః }
{ నీకీభిః | రథస్యతస్యాంపురితత్తవతుమర్విద్వాన్ }
{ దామాసశనైనయాతమ్ |

౩-౨॥ ఉపేయుషః॥ ౩-ద్వానభిజః-అతవతస్యాంపురితగర్వా-దస్తవతు
ని-కీన్ద్వవృష్టిరసాహరిః - నిరంతరాభీనికరంధ్రాభిరనికీభిస్సేనాభి-నిరు
చ్ఛాస్సనన-తినంకటంవత్క- ఉపేయుషః ప్రాప్తస్యరథస్యశనైర్యాణంసం
బౌధనిబంధనంమందగమనం-నదిదామాసనపివేన్య ఉపవిదజాగ్రభ్యోన్యత
రస్యామిత్యామ్ ప్రత్యయః- వ్యాసంగానవవననంకీజ్ఞానాదితిభావః-వ్యా
సంగస్యవదాధ-త్వాస్వదాధ-హేతుకంకావ్యలింగులంకాః

మూ, ౩౩ { మధ్యేసముద్రంకకుభఃపిశంగీర్యాకుత్వతీకాశీచన }
{ వప్రబాసా | శురంగకాంతాముఖహవ్యవాహ }
{ జ్వాలేవభిత్వాజలముల్లలాస ||

౩-౩॥ అధైకత్రింశతాక్షోక్తైఃద్వారికాంవణాయతి || మధ్యేసముద్రమితి॥
మధ్యేసముద్రస్య - మధ్యేసముద్రంకపారేనుధ్యేష్టస్థాయితేపికల్పాదవ్య
యీభావః-మధ్యేశబ్దస్యతత్పన్నియోగాదేకారాంతత్వంకాంచనవప్రభా
సా-హేనుప్రాకారప్రభయా-కకుభోదిశఃపిశంగీపిశంగవణాః-పిష్టారా
దిభ్యిత్తిజీమ్-శుర్వనీయాపూ-జలంసముద్రోవకంభిత్వాఉత్థితేశేషః- శు
రింగకాంతానూబడబాయాముఖ-హవ్యంహవతిహవ్యవాహః-కర్తవ్య
శ్-తస్యబడబాగ్నైజ్వాలేవఉల్లలాస ఉచ్ఛ్వాసైతత్త్రసముద్రాంతనీ
నాయాంబడబాలజ్వాలాయాంకదాచిత్సంభావ్యమానస్యమధ్యోల్లసన
స్యపురితశణవాభేదాధ్యవసాయెనఅస్యాజ్వాలావ్యముత్ప్రేక్ష్యతే- ఇవశ
బ్దోయముత్ప్రేక్ష్యవ్యంజకపవసోపమాయాం- ఈదృక్పాల్పాలయాఅప్రసి
ద్ధత్వై-ఉపమానత్యాయోగాత్-నుస్యేశంకేధువంనూనంప్రాయిత్యైవ
మాదిభిః ఉత్ప్రేక్ష్యవ్యతేత్తైరివశబ్దోపితాదృశిత్యాచార్యదండీ...

(మాఘ కాశ్యే-సవ్యాఖ్యానే త్యోయసంకః.)

మూ, ౩౪ { కృతాస్పదాభూమి భృతాం సహస్రై గురవ్వకం
 భవరిపీతమూఢిణః | ఆనిర్నిగాయా వివ ధేపధా }
 త్రాప్యద్వీప్యనివ్యాఃప్ర డియాశ సేవ || }

౩౪|| కృతేఽభూమిభృతాం గాఙ్గాం-గిరిణాం చ సహస్రై కృతాస్పదాకృ
 తాభిస్తానాకృతాస్పదం ప్రతిష్ఠాయామితినిపాఠః- ఉచ్యతే-సవ్యాఖ్యైః కృతాస్పదాస్పదా
 దివిఃపీతాదవానువిధౌచేతినిపాఠనాత్సాఘః-తస్యాంభోభిః సరిరీరావరికెష్టి
 రామూఢిణఃస్వరూపం-యస్యాస్సాప్యద్వీప్యధః & వోతోగుణవచనాదితివిక
 రాల్ జీవ- ఏవంభూతామూఢానినిర్నిగ్య తేనఽద్యతభవ్యనిర్నితవిదేస్స
 త్తాధాకలోనిపూర్వాత్ & సయాద్విషేత్యాదివాక్సివ-తేనఽనిర్నిదా ఆవి
 న్నేన-అన్యధాశిల్పసామసిద్ధితిభావః-పిథాత్రాప్రకతభోప్యధిభూః
 ప్ర ధేషిననోతావిః & పిద్రా రాదిభ్యశ్చై జీవ-తస్యాః ప్ర డియాతనాప్ర
 తికృతీరివ-విదధేపిహాశా* ప్ర డియాతనాప్రతిచ్ఛాయాప్రకృత్యాత్వసంక-
 భూప్రతినిధిత్వోత్పైక్షయాపురోవైచిత్వ్యోస్తోరాదివప్రవ్యజ్యతే!.....

మూ, ౩౫ { త్వష్టస్సుదాభ్యాసకృషే-తలిల్పైః క్షాన సంప్ర స్ప
 రస్యసేమా | అదృశ్య తాదశకతలానులేపః చ్ఛాయ
 వయాసంకలధేనకలెమ్మ! }

౩౫|| త్వష్టగితిత్వష్టవిశ్వః క్షానః - సాభ్యాసంకృషే తో ధోయగి
 ల్పవిజ్ఞానస్యశీల్పవిగ్యాయావపసలవదఃప్రసరఃప్రకషణః- తస్యసమావధిః-
 ఆప్రసేమేతియావతో-యాపూఃఅగకకతలానులేపః - తస్యసమృష్ట్యో
 మ్న*చపణెయమరాదభావిత్యసంకః- ఇలధానకలెమ్మ- స్వఃస్వగిశ్వ*స్వ
 రవ్యయమిత్యనుకః భాయాప్రగిందమివ - అదృశ్య తేత్యప్రైక్ష్యా * భా
 యాశ్వనాతపెకాంతో ప్రతిబింబాకకజాయయోరివవై నయిం!

మూ, ౩౬ { రధాంగభ త్రేణాభవంప రాయయస్యాసీ రెవప్ర
 త్తిపాదితాయాః | సైన్యైపకలయి మా రంకభా
 జైరణ్నావశీరంబ దినాబాంధ }

౩౬|| రధాంగభ త్రేణాభవంప రాయయస్యాసీ రెవప్ర
 జామాత్యపీక్షయోః- శ్రే ష్యైవదివిక్యః-రధాంగభ త్రేణావక్రభ రాయ-
 హారయెఅభినవంయధాతధాప్రతిపాదితాయాః - అంకస్సుసీవఉస్సంకశ్చ
 తిద్భాజః * అంకస్సుమీపఉత్సంకెచిహ్నో స్థానాపరాధయోరితీకేశవియ
 స్యాఃపురంఢపకంతలఅతీకె-అత్యంతసలయోగెద్వితీయాఅన్యత్ర - కంకేవి

భక్త్యధైర్యవ్యయాభావః-ముహుః-పైన్దారత్నానభీరాబబంధఅముమో
చ-శ్రేయానుప్రాణితేయముపమెతినంకరః||

మూ, ౩౦ { యస్యాశ్చలద్వారిధివారివీదిచ్ఛటాచ్ఛలచ్ఛం క్ష
కులూకులేనవపైణపర్వంతచరోక్షచక్రస్సుమెను }
వస్తోవహనుస్వకారి||.....

౩౦|| యస్యాశ్చ|| చలంశీనాంవారిధివారివీదీనాం- ఛటాసుపరంపరాను-
ఉచ్ఛలచ్ఛిశుశ్చేషద్భిః-శఙ్ఖానాంకులైరాకులేనఅక్షీణేన- యస్యాఃపురిఃప
పైణచాకారైః-పర్వంతచరముక్షుచక్రంనక్షత్రమండలంయస్యసఃసమే
రొంస్సస్యానుఃసానుప్రాకారయోర్వప్రకృత్యుభయత్రాపిసజ్జనః- అహ
స్యనూనిఅస్మహంఃఅవ్యయంవిభక్తిత్యనినాయుథాధైర్యయాభావఃఅన
శ్చనిపుసకాచ్యోతరస్యామితిసమాసాంతః - అన్వకారి అనుకృతః తస్మా
వ్యంప్రాపెత్యరః - మేరూపమానాద్వప్రస్యత్రుల్యమాన్నత్యంవ్య
భ్యతే||

మూ, ౩౧ { వణిక్ష్వధేఘాగకృతానియత్రభ్రమాగతైరంబు
భిరంబురాశిః| లాలైరలోలమృతీభాంజిముష్ణత్ర }
త్నానిరత్నాకరతామవాప||

౩౧|| వణిగితి||యత్రయిస్యాంపురి-వణిజాంపధినణిక్ష్వధేఅపణే- అపూగాః
ఘాగాఃసంవద్యమానానికృతానిపూగకృతాని - పుజీకృతాని క్రైన్యాద
యఃకృతాదిభిఃసమాసః క్రైన్యాదిమద్యవ్యథావచనమితీచ్యవ్యథాతా
చ-అలోలమృతీభాంజిసీరప్రభావంతి-రత్నానిలోలైశ్చలైః- అతపవభ్రమా
గతైఃజలనిగిణమాగోగతైః*భ్రమాశ్చజలనిగిణమాకత్యనగః-అంబుభి
ముష్ణకాఅపహరణ- అంబురాశిరణావః-జలనూత్రప్రసారోపేతి భావః-
రత్నాకరతామనాప-నతుప్రాగితిభావః- అత్రాంబురాశేఃప్రాగ్రత్నసం
బంధేవ్యసంబంధోక్తైరితీయోక్తిః-తయాచపుగ్యస్యముద్రాతిశాయిసీరత్న
సమృద్ధివస్తవ్యజ్యతే||

మూ, ౩౨ { అంభశ్చృతఃకోమలరత్నరాశీనపాంసిధిఃఫెనపి
నద్ధభాసః| యత్రాతపెధాతుమివాధితల్పంవిస్తా }
రయానూసతరంగహసైః||

౩౨|| అంభశ్చ||యత్రపురి - అపాంసిస్యముక్తి-అంభఃచ్యోతంతిక్షరంశీ
త్యంభశ్చృతఃజలస్రావిణిః-అతపవ-ఫెనైఃపినద్ధభాసః-పిహితకాంక్ష-అపి

కావ్యస్వరూపాత్మకైః, నిత్యైః సప్తైః వాగురిగల్గోపనువాపోయకసంకయో
రిత్యపై కారణోపకాంక్షులనుత్యక్త్యా-రత్న రాజీకానికేభావశో
పకాక్షణానిధాతుమివేషణం త్రైత్యో-తల్పెప్పట్టెను- ఆధితల్పకత్వం
శయాట్టగా రెప్పెట్టెనుః-విభక్తి భేదవ్యయా భావః - తరంతైహ
సైకేస్తారయామాస ప్రసారయామాస-అన్తాఃపాదాఃస్వరీం హస్త
సాధ్యత్యైవో త్రైత్యోయాపకయోస్సంకరః||

మూ, ౧౦ { యస్మిలముస్తుంగతయావిజేతుంకూరామనః |
శనాగరస్య నాపెమామిభివ్యాహతవాంఛి
కైకైకవీరచాదివాభ్యాశగతైఃపలిత్యైః..... }

౧౦|| యనిలసాగరస్యనాపెమామిభివ్యాహతైః- యస్మిలంయస్యాః ప్రా
కారంః పాకారోవరగాన్యలభ్యానరః- ఉత్తుంగతయావిన్న శ్యగుణేనవి
జేతుంజేతుమివేత్సకణః - ఘోశ్రైయోయవ్యంజకాప్రయోగాన్తన్యా-
నూరామదస్థేయత-ఉత్సాభావే-తనాలభ్యాశగతైస్సమిపగతైఃనమి
పెనికటాభ్యాశనన్నికృష్టననిజకేకస్యగుః- వ్యాహతోవాచిత్యాన్తస్మాల్లివి
జయయాపోయెసాం తైఃవిజయాత్ మైవ్యాశకణః- ఆతపవప్రీతానికేలహేమి
త్రైత్యో-విలిత్యైఃనీనలీయతేభావేభిః - అన్తాశక్తస్యాస్వరీంజగపో
వీరచానుదయాన్యాపెత్సైనకై త్రైత్యయోస్సంకరః||

మూ, ౧౧ { కుఝూహలెనేవ జవాయపెత్య ప్రాకారభిత్త్యా
హసానిగుఢః | రసన్నరోదీచ్ఛ్రవమంబువర్షవ్యా
జేయిస్యాబహిరగబువాహః||

౧౧|| కుఝూహలెనేవ|| అంబూవిహార్యంబువాపెమామేఘః | కర్మణ్య
నో-కుఝూహలెనేవ|| ప్రవేశకతుకెనేవేలహేమా త్రైత్యో-జవాయపె
త్యయిస్యాః ప్రాకారభిత్త్యా-సహసానిగుఢోనివారితః- ఆతపవబహిః-
నకజకణః-యైః ప్రాన్దంఠశ్చేతిజ్జేషః- అంబువర్షవ్యాజేనభ్రవం-రోదీ
తోఅస్మంశిముక్తవాణరుదిర్ అస్మంమోచనెలక్ష్మిగురశ్చపంచభ్యక్తి
దాగన-అన్తాంబువర్షవ్యాజేనేత్యపహ్న వస్యఉకత్తేషో త్రైత్యోసా
పెత్సైన్సంకరః||

మూ, ౧౨ { యగంగనాగుపసరూపనాగూః కంవిషణంభైక
కమిచ్చోభిః | ఆగాధిరోద్ధానసురఘ్నరోభిఃక
ప్రజాస్యాస్వనిమేషచిహ్నః ||

౪౨॥ యశితీయస్యాంపుర్యాం - అంగనానాం రూపసాంకర్యమాకాహో
 వాః రూపంస్వభావేసాందర్యకారణైషయోరవీతివిశ్వః - తస్యసకూపతా
 యాఃసాయాస్యాత్ - భేరకం వ్యావతకం - కంచిద్దుణంధగ్నమిచ్చ్యభిఃఅపె
 త్తమాణాభిఃకృత్వీనద్యోనుఃమితివికల్పాన్నును భావఃకర్షరోభిరారాధితః
 ప్రాధికతః మనుఃమానుషస్పృష్టికతాః - స్వాఃస్వకీయాఃప్రజాఃమేషఃప
 త్కృపాతపవచిహ్నంవ్యావతకం - తెనసహవతకంతభక్తసఃమేషఃపహ్నః
 తెనసహేతికుల్యయోగభవహువ్రీహిఃచక్రేఅర్థాతత్త్వమిశ్యుత్యై మోః
 తత్త్వైత్వస్థాంజసాద్వయోరిత్యమరః - అత్రస్వాభావకనిమేషస్యకస్యః
 ప్రార్థనాహేతుకత్వోత్తైత్తయూద్వారకాంగనానానిమేషమాత్రభి
 న్ననుమానుషంసాంకర్యంవ్యజ్యతే॥.....

మూ, ౪౩ { స్ఫురత్తుషారాంశుమరిచి జాలైవిణిహ్నుతా }
 { స్ఫాస్ఫటికసాధవక్షీఃకరుహ్యనార్యఃక్షుణదాసు }
 { యస్యాంనభోగతాదెవ్యకవవ్యరాజః ॥..... }

౪౩॥ స్ఫురదిః॥యస్యాంపురి - క్షుణదాసురాత్రిషు-నార్యఃస్ఫురద్భిస్తృషా
 రాంశోశ్చంద్రస్య-మరిచిజాలైశ్చంద్రికాభిః-కనిహ్నుతాఅపహ్నుతాఃత
 దెకరూపతాపతైరగృహ్యమాణాభ్యశ్చః-అతపవ-నామాన్వాలంకారః- సా
 మాన్యంగుణసామ్యేనయశ్చవస్తవ్వంతరైకతేతిలక్షణాత్ - స్ఫాటికానా
 స్ఫటికవికారాణాం-సాధానా-పక్షీరాకృహ్యనభోగతాదెవ్యోదెవాంగ
 నా ఇవదెవశబ్దస్యపచాదిషుదెవవదితపాతాత్-సిద్ధాంశ్చైత్యది నాజీవ-
 వ్యరాజః-సాధానామగ్రహణాదభ్రంకషత్వచ్చ-అత్రలక్ష్యమాణాఃస్త్రి
 యఃఖచర్యఇనరౌచిత్వభః - అత్రనభోగతత్వోత్తైత్తయూఃపూర్వో
 క్తసామాన్యసాపెక్షత్వాత్సంకరః॥.....

మూ, ౪౪ { కాంశేండు కాంతో పలకుట్టి మెఘప్రకీతు పంహ }
 { ర్త్వైతతేషుయత్ర | ఉచైచ్చరభఃపాణిపయోము }
 { చోషసమూహముహుఃపయసాం ప్రణాశ్యః ॥ .. }

౪౪॥ కాంతేతియత్రక్షుసానుప్రకీతుపంభిక్త్యర్చేవ్యయీభావః - కాం
 తానిరన్యాణి ఇందుకాంతో పలకానాం చంద్రకాంతమణీనాం-కుట్టిమాఃనిబ
 ద్ధగూనుయోయేషుతేషుకుట్టిమోస్త్రీనిబద్ధాభూరిత్యమరః-హర్షైతలే
 షుఉచైచ్చున్నతాః-ప్రణాశ్యఃజలమాగాఃఃవ్యయోఃప్రణాశిపయసఃపర
 స్వామిశ్యమరఃఅభఃపాతినఃఅభశ్చరాః-పయోముచోమేఘాయాసాం తాః

... పృథ్వీమేఘకుండలత్వాత్ అజ్ఞాతవృష్టిసాలాఅపీత్యర్థః వివోధాలుకా
 రః పయనాంసముహంపయఃపుగం - ఊహయవహంఃస్త్రి-చక్రకాంబి
 శ్చ దైరిభావఃవహలికాఃవనిస్సపగ్యానినాస్సపసాగణాంత్రాహా
 నాంప్రణాణీనాంచతాన్యకాన్స త్యపయఃపుగా రానంబు-కేసల-బు-భూత్వా
 శియోక్తిః!.....

మూ. ౪౬ } ఏతాహియాంశ్చ నిశాన్య దీపాణా జాలాగ్రా
 ప్యోర్విహంకృహిఃశ్చిః | శిశ్యుఃకదా లక్షణాః
 శాన్యోక్తైశ్చుర్యకుశ్యేతుశశిష్యుభిః || }

... ఏకాదశీయత్రుర్యపృథోన్వనిశ్చహం - విభక్త్యర్థాన్వయంగా
 వున్నవి. అందులో నాకా అతవివరతొరః, కాలే హి, యాదీపాణా లక్షణ
 సేవాభ్యు - శ మేకకళానవ్యుచితకృతే మిగ్నాన్వేన స్వా దేశా భావః
 జాలా గ్రా భ్యోగవాశుమాగ్ర ప్రవీక్ష్యః | జాలం గాశు అనాయు
 గవిశ్వేషిగూరా శ్చ భవంబీతీవై గుర్యోశీ వాల వాయుజనుణయః వై గు
 ర్యం వాల వాయుగనుణ్యవ రంః విచూరాశ్చ స్త్రో శ్చి ప్ర శ్చయః అత్రి విచూరశ
 బ్ధో వాల వాయుస్యా దేశః పర్యాయో వాశి త్రో విచరతో వా - తేన వాల వా
 యాన్వ కేసల ప్రాభవత - నవిచూరాన్స గరాత్ - అత్ర శును స్త్రీయగ్రాశ్చ
 త్మేషః ప్రశ్చ్యక్తితదుక్తిః వాల వాయోః - అవి ప్రశ్చ్యక్తి...
 నవైత త్రతచేక్వా యాజ్ఞశ్చిచదుషా చ కేవల...
 క్షా - నాశ్చిగ్రానేషః అవపవశన్చాయాప గ్యంఃవై...
 ణపశ్చీషయంతీవీవ శాభ్యోనయంక రాభ్యః - నంద్యో...
 ల్యు-ప్రశ్చయటాచ-శశిన్యోభ్యోవిబ్ధ్యేకా...
 అత్ర లజ్జా వారణాయ-దీపని గ్నాపణేననకెవలశరనిక్తిప్రశ్చయ - నియా
 మోత్పన్నమితి. అనధి...
 ర్యక్తా నకనస్యవాభవేత్ | విచూపమునవానాన్వ...
 కేసలక్షణాత్ ||

మూ. ౪౭ } యస్యావశిష్టతయాగృహేషు విధాతుగాలెశ్చ
 నశమ్నవంశః | వక్తుర్యు వానఃప్రమిబి...
 జీవతి త్రా ఇవరత్సభి శీః ||

౪౭ || యస్యామి... యస్యాంగృహేషు అతిశక్త్యనయాకన్వ...
 శ్చి చిత్రం-విధాతుని ద్వాను-అశమ్నవంశః యు వానః ప్రాచి వి...
 గాః

స్వయంతానుసంక్రాంతముతాయస్పంతఃరత్న భిక్షీస్సజీవచిత్రాస్సచేత
నచశ్రవతీరివచక్రూరిష్యుత్ప్రేక్షు" ||

మూ, ౪౨ { సావణ్యభాజాంప్రతిమాగతానాంలక్ష్మ్యైస్సరా
పాంశుతయాంగనానామ్| యస్యాంకపోలైఃకలధౌ
తథామస్తంభేషుభేజేనణిదపణశ్రీః||

౪౨|| సావణ్యైః|| యస్యాంపురి-కలధౌతథామస్తంభేషుహేమాకారస్తం
భేషు+ కలధౌతంరౌప్యహేమ్నోరితివిశ్వః-ప్రతిమాగతానాంప్రతిమిబుగ
తానాం-సావణ్యభాజాంతత్సావణ్యాకదగృహీతభేదానామిత్యధః-అ
తపవసామాన్యాలంకారః* సామాన్యంగుణసామ్యేనయశ్రవస్తన్నంతైక
తైలక్షణాత్అంగనానాన్సరాపాంశుతయాస్తరేణమదనేన-అపాంశుత
యాంలక్ష్మ్యైఃభిన్నవచః-అత్నాద్భేదన-గృహ్యమాణైరిత్యర్కఃకపోలైఃకణిద
పణశ్రీనాన్సృజికనణిముగుణాంశ్రీరివశ్రీభేజే-ప్రాప్తైరిదిదశకనా-
సాదోక్తసామాన్యప్రసాదలభైతితేనాస్యాస్సంకరః||

మూ, ౪౩ { శుకాంగనీలోపలన్తితానాలిప్తైషుభాసాగృహదే
హాళీనామ్| యస్యానళిందేషునచక్రవేపముగ్ధాం
గనాగోమయసోముఖాని ||

౪౩|| శుకాంగే|| యస్యాంపురి-ముగ్ధాంగనాః-శుకాంగవన్నీలాఉపలామణ
యో-మరకతానీశ్యధః-ఉపలఃప్రస్తరైవణావిలిపిశ్వః-తైర్నిమితానాం
గృహదేహాళ్యైగృహద్వారశాఖాధారదానూణి* గృహావగ్రహణీదేహ
ళ్యంగణంచత్వగాజిగ్రణ్యమరః తాసాంభాసాలిప్తైషు-అళిందేషుద్వారబ
హిభాగేషు* ప్రమాణప్రథుణాళిదాబహిద్వారప్రకోష్ఠకర్ణ్యమరః-
గోఃపరిషగోమయం-గొశ్చపురీచకర్ణ్యమయత్-తస్యగోముఖానిలెపనాని*
లెపనోపతిలాగారైవాద్యభాండపిగోముఖమితివిశ్వః-నచక్రవేపమరకత
ప్రభాయాపిలేపవభ్రాంత్యైతిభావః-అతపవ|| భ్రాంతిమదలంకారః* కవి
సంకాశసాదృశ్యాద్వస్తస్వంతరమతిర్యతస్థ్రాంతిమానిహిసర్వస్వకారల
క్షణాత్||

మూ, ౪౪ { గోపానసీముక్షుణమాస్థితానామాల-విభిన్నంద్రకి
ణాంకలాఙ్కైః| హరిన్తణిశ్యానత్యణాభిరామైశ్చ
హణిరీవైరివయశ్రలైజః||

౪౪|| సోపానసీమ్పి|| యశ్రపురి-గృహాణిసోపానసీమువలభీషు-భావశ

౫౩॥ రమ్యాఇతి॥యస్యాంపురియు వానఃగమ్యాఃరక్షణీయాఇతి హేతోఃపతా
 కాః ప్రాప్తవతీః-ఉక్తి ప్రధ్వజాఇత్యర్థః-అన్యత్రరమ్యాఇత్యేవం-పతాకాః
 ప్రాప్తవతీఃప్రసిద్ధతాంఽతాఇత్యర్థః*పతాకావైజయంత్యాంచసౌభాగ్యేకే-
 ధ్వజేపివ*ఇతి హేతుప్రకరణప్రకారాదిసమాప్తిష్టిస్యభయత్రాపివత్సః-
 వివిక్తాఃవిజనాఃశుద్ధా ఇతిచ హేతోః - రాగంవధాయంతీః * వివిక్తాపూ
 తవిజనావిత్సమరః- నమద్వలీకాఃన మ్రునీనాః * వనీకనీత్ర ఇత్సమరః అ
 స్యత్ర నమంత్యోవల్యోతివత్సాఖ్యానుధ్యమరేఖాయాసాంతాః-నమద్వలీ
 కాన్యనద్యృతశ్చైతికప్*వళిర్నద్యమరేఖోర్నిజీణత్వగ్రహదారుష్పితివై
 జయంతీః-వలభీకూటాగారాణి*కూటాగారంచువలభిత్సమరః-వధూభిస్స
 మమసేవంతవధూసహితాఅసేవంతేత్సర్థః-అత్ర వధూనాంవలభీనాంచప్ర
 కృతానామేవధర్మసామ్యేనౌపమ్యావగమాత్-కేవలప్రకృతాశుల్బయోగి
 తా-నతుశ్లేషః తత్రకేవలప్రకృతేఃపశ్యేస్యాపిశ్లిష్టత్వనియమాత్-యథా
 హుఃప్రకృతాప్రకృతోభయగతవత్త్వంచేచ్ఛబ్దమాత్రసాధర్మ్యంశ్లేషో
 యంశ్లిష్టత్వంసర్వత్రాద్యద్వయేనాంత్యితి * ప్రస్తుతానాంతథాన్యేసాం
 కేవలం తుల్యధర్మతఃః బోషన్యం గన్యతే యత్రప్రకృతాతుల్యయో
 గితా॥

సుగంధితామప్రతియత్నపూర్వాంబిభ్రంతీయ
 మూ, ౫౪ { త్రప్రమదాయయానామ్| మధూనివక్త్రాణిచ }
 { కామినీనామామోదకర్షవ్యతిహారమీయిః॥

౫౪॥ సుగంధితామితి॥యత్రపురినప్రతియత్నః-సంస్థారః-పూర్వోయస్యా
 స్తామప్రతియత్నపూర్వానుకృత్రిమాం-స్వాభావికీమిత్యర్థః*ప్రతియత్న
 స్తుసంస్థారఇతివైజయంతీ - శోభసోగంధోయోసాంత్రైమాంభావస్తత్తా-తాం
 సుగంధితాంసౌరభం-గంధస్యత్వేతల్ప్రశ్యయః*విభ్రంతీబిభ్రాణాన్యివా
 నమంకస్యేతిసుమాగనుః- మధూనిమద్యానికామినీనాం-వక్త్రాణిచయగా
 నాంప్రమదాయప్రీత్యైఽమోదకర్షణోవాసనాదానస్య-వ్యతిహారంపర
 స్పరవ్యతికరనిాయఃఅప్యోయగంధనామ్యోన్యంవాసయగామాసుశ్లిగ్ధః
 క్షణోలిఖ-అత్రాపివధూనాంవక్త్రాణాంప్రకృతత్వాత్-పూర్వవదేవతు
 ల్యయోగితాబేదః-తేనయగానాంమధువాసితవధూవదనపానంచ-వస్తువ్య
 జ్యతే-తేనచనిరాతంకభోగాః-పౌరాతిగిగన్యతే॥

మూ, ౫౫ { రతాంతరేయత్ర గృహీంత రేషుః తదిణిర్యూహా
విబంక నీడః | రుతానిశృణ్వన్నయసాంఽ శౌంఽతే }
వాసిత్యనూపస్ఫుటమంగ నానామ్ || }

౫౫|| రతాంతరభిః||యత్ర పురి-గృహీంత రేషుః తదిణిర్యూహా
* స్యాన్వితదిణస్తు వెదికేత్యనురః - తాసానిర్యూహాః- ముళ్ళవారణాఖ్యాడ
పాశ్రయాః::నిర్యూహానూ త్రవారణభిః సయంతే-తేషాంవిబంకాః-ఉ
పరితన్యఃకసోతపాళికాః- తావనీడాఃకులాయాఃముస్యసఃకులాయోనీడ
మస్తి యామిత్యనురః-వయసాంశుకశారికాదిపక్ష్మిణాం-గణః-వయఃపత్రి
ణిజాల్యాదావిణివిశ్వః-అంగనానాంవితదిణః- రమమాణానామితిభావః
తాంతరేరుతాని - శృణ్వణ-అంతేసమీపేవసత్త్యంతేవాసనఃశిష్యాః-ఛా
త్రాంతేవాసినౌశిష్యభిఃకరుణఃశయవాసనాసేష్యకాలానిత్యుక్ - తే
షాంభావస్తత్వం- ఆపనమీపే ప్రశుశబ్దయధా శ్రుతంపశ్చాదుచ్ఛారణాదే
వముత్ప్రేక్ష్యతే-అతవపస్ఫుటమితివ్యంజకప్రయోగః|| }

మూ, ౫౬- { ఛన్నైష్వపిస్పష్టత రేషుయత్ర స్వచ్ఛానినారీక్షచ
నందతేషు ఆకాశసాన్యం దభురంబరాణీననావః }
తఃకేవలమథేహోపి! }

౫౬|| ఛన్నైష్విణి||యత్ర పురి-ఛన్నైష్వచ్ఛాదితేష్వస్వివాదాంతేత్వాని
నావైకల్పిణీనిపాతః-స్పష్టత రేషుస్ఫుటతరంలక్ష్యనూణేష్విత్యధః- నారీ
కువమండలేషు-స్వచ్ఛానిస్ఫటికాదినదగిరోధాయకాని- ఆంబరాణీనస్తా
ణికేవలంనావతోంబరమితివామై వాకాశసాన్యం దభుః, ఆంబరంవ్యో
మ్ని వాసనీత్యనురః-కింతుఅథతోపిఅథక్రియయాపితాస్యాన్యం ధుఃస్వ
యమతీనూక్తు త్వాన్యనధాయకత్వస్పష్ట్యేదిమూతాంతరం గ్రాన్యనిపాతి
త్వమిత్యాదినాపి- సాన్యం దభురిత్యధః-ఉపమాలంకారః|| }

మూ, ౫౭ { యస్యానజిహ్వీ మహతీమపంకాస్సీ నూనమర్ష్యా
యతయోత్యజంతః | జనైరజాతైస్తలనైరజాతు }
ద్వయోప్యముచ్యతవనీతమాగాః|| }

యస్యామితి||యస్యాంపురి-అజిహ్వీఃఅవక్రాఃఅన్యత్ర-అకపటాఃదంభాదిగ
హితాభివ్యధః- అవరేత్యదృశీంవృత్తిసజిహ్వీమశతాంతః-స్థైర్యాదితి
భావః- జిహ్వీకపటవక్రయోరితిశాశ్వతః - మహతీంసీమానం-రాజకన్విత
త్రేత్రమానమర్ష్యాదాం-కులాగతానుష్ఠానస్థితిం-అత్యజంతః- అపంకాఃఅ

కిభాషాయాంసవసశువ ఇతిక్వసుప్రత్యయః- జనస్య- యాస్యంపదఃఅభా
 వణతాఃసుససోప్యభూమిః- వాచామభూమిరితీకిమువక్తవ్యమితిభావః- గృ
 హేగృహేకల్పవృక్షసంబంధాతిశయోక్త్యాపారాణాం దేవేంద్రభూగోవ్యజ్య
 తెభిహకల్పఇత్యుపపదంస్వసంజ్ఞైక దేశోయోషామితి వ్యాఖ్యానేహిరణ్యపూ
 ర్పంకశీపుమిత్యునివదవాచ్యవచనదోషావ కాశః||.....

కలాదధానస్య కలాస్వభాభిరుద్భాసయన్ సౌధ
 మూ, ౬౦ { సీతాభిరాశాః | యాం రేవతీజానిరియోషహతుంన
 రౌహిణేయోనచరోహిణీశః||.....

౬౦|| కలా ఇతి || సకలాస్వసుగ్రాంకిలాఃచతుష్షష్టివిద్యాః - షోడశ భా
 గాంశ్చ దధానః * కలాశిల్పేకాలభేదే కలాతు షోడశో భాగ ఇతిచాసు
 రః- సుధయాలి వృం-తద్వత్సితాభిఃస్వభాభి రాశాఃదిశః-ఉద్భాసయన్ రేవతీ
 కకుద్దికన్యాపూషభం- జాయాయస్యసః- రేవతీజాన్యజాయాయానిజేతిస
 మాసాంతోనా దేశః; లోపోవ్యోర్వలీతియలోపః- రోహిణ్యాఃఅపత్యంపు
 మాన్ రౌహిణేయో బలభద్రః; స్త్రీభ్యాః-యాంపురింహతుంత్య మ్-న
 ఇయోష నెచ్చున్మలిట్ - రోహిణీశశ్చంశ్చహోశుంనఇయోషఅశ్ర రౌహిణే
 యరోహిణీశయోఃపురోక్ష మావహ త్వేనద్వయోఃప్రకృతత్వాద్విశేష్య
 స్యాప్లిష్టిప్తత్వాచ్చకేవలప్రకృతఃప యాతుల్యయోగితాగతమన్యత్ ||

మూ, ౬౧ { బాణాహవ వ్యాహతశంభు శక్తై గాసక్తిమాసాద్య
 జనాదణసస్య శరీరిణాజైత్రశ రేణయత్ర నిశ్శంక
 మూషెమకరధ్వజేన||.....

౬౧|| బాణతి||య త్రపురి-బాణాహవె బాణాసురయుద్ధే- వ్యాహతాశంభు
 శక్తియైవ-తస్యహరఃజయ సౌజనాదణసస్యకృష్ణస్య-అనత్తింప్రత్యాసత్తిం-
 ఆసాద్యపుత్ర త్వం ప్రాప్యేత్యదణః- శరీరిణావిగ్రహవతా నత్వసంగే నేతి
 భావః- జేతారవివజై తాఃజయశీలాఃశృన్న (ప్రా త్ప్రజ్ఞానిత్వాకన్యై స్య
 యః- తెక రాయస్య తెవకకరధ్వజేన- కామెరప్రమ్యమ్న యాపేణోభిభావః-
 నిశ్శంకంనిభీకకమూషెఉపితంపసనివాసే- భావెలిట్కవ దిస్వపీత్యాదినా
 సంప్రసారణం- అశ్రశంభుశక్తివ్యాహతపదాదణస్యవిశేషణగత్యానిశ్శం
 కనివాసస్య హేతుత్వోక్తై కావ్యలింగ బేదఃపురాకిలభగవాన్ భక్తవత్సలో
 ధూజణతిః- బాణాసురప్రేక్షాబాణాభియాయం హరిముపయుజ్యనిజేత
 ఇతిపారాణి కాఃకథయంతీ||.....

మూ, ౬౨ { నిషెవ్యమాణేన శివైర్నుకరుద్భిరభ్యాసృమానానామా
రిణాచిరాయ। ఉద్రశ్చిరత్నాంకురధామ్ని సింధా }
వాహ్వాస్తమెరావమరావతీంయా॥ }

౬౨॥ నిషెవ్యమాణే నెతి॥ శివైర్నుకరుద్భిరనుకండమారుడైః-అన్యస్రశ్చిక్షేరు
ద్రైః మనుద్భిర్మరుద్భశైశ్చ - నిషెవ్యమాణేన హరిణా-కృష్ణైనశశ్రేణవ-
అభ్యాసృమానా అభిష్యయమానా-ఉద్రశ్చే నాం రత్నాంకురణాం- ధామ్ని
సా నెవక త్ర రత్నా క రత్నావస్యత్ర రత్న సాసుత్వాచ్యైతి భావః-సింధాస్థితే
తిశేషః- యాపూర్తై రౌస్థితాం-అనురాఅస్యాంసంఠిత్యమరావతీం-ఇంద్రన
గరిం మతౌ బహ్వాచోన జిరాదీ నామిదీ దీమణ్యసంజ్ఞాయామితి వత్సం- ఆహ్వా
స్తస్పర్థయా ఆహూతవశీ-అమరావతి మనుచకారే త్యర్థః- హ్వా యి తెలు
కోస్యస్పర్థాయామా జిత్రత్యాత్మనేవదంలిపిసిచిహ్వాశ్చ్యైత్య సేవ దెవ్యన్యత
రస్యామితి చైరజభావవయే సిజా దేశః - అస్రప్రదమాధేశైషిపిసింధామె
రౌస్థితే బింబ ప్రతిబింబ భావేన సాధర్మ్యే వ్యక్తైః శైషాను ప్రాణితే యముపమె
తి సంయేషః-ఆహ్వాస్తే తినా దృశ్య ప్రతిపాదక శ్శబ్దః* స్పర్థ తే హ్వా యి తె ద్వై
ష్టిత్యనుశాసనాత్,.....

మూ, ౬౩ { స్నిగ్ధాంజనశ్యామరుచిస్తువృత్రోవధ్వా ఇవాధ్వం
సతవణకాం తెఃపి శేషకో వాచిశిశేషయస్యాశ్చ }
యంత్రీణోకి తిలకస్సంప॥ }

౬౩॥ స్నిగ్ధేతి॥ స్నిగ్ధం యదంజనతద్వత్ - తెనచ శ్యామరుచిః- సువృత్తస్స
ద్వృత్తిః- సుష్టువతులశ్చ- శ్రీయాణాం లోకానాం సమాహారస్త్రి లాక్షీత
ద్ధితాధేశ త్యాదినా సమాసః సంఖ్యాసూర్యోద్విగురితి ద్విగుసంజ్ఞాకా
రాంతో త్ర రవదోద్విగుస్త్రీ యామిష్ట ఇతి స్త్రీ త్వయద్విగురితీష- తస్యా స్త్రి
లకౌఘాసణఘాతః- సహరి లౌవవి శేషకో వాతిలక ఇవేత్యర్థః* ఇవచ ద్వా య
ధాశ బ్లాగిత్యనుశాసనాత్ * తమాలపత్ర తిలక చిస్ర కాణివి శేష కాః- ద్విష్ట
యంచతురీయంచన స్త్రియామిత్యమరః- అధ్వంసీతావణానాం బ్రాహ్మ
ణాదీనాం - కాంతిరౌజ్జ్వల్యం- యస్యాస్తస్యాః యస్యాః పురః అద్వంసీతోవ
ణో- గౌరాది కాంతిలావణ్యంచ- యస్యాస్తస్యాః* వణో- ద్విజూదాశుక్లా
దాస్తుతౌవణంతు వాక్షుర ఇత్యమరః - చ ద్వా ఇవ శ్రియం - శిశేషపి శేషిత
వా- అనేకవశ బ్దయముపమె త్యై కేశబ్దమాశ్రసాధ ర్మ్యై తేష ఇత్యన్యై-
శైషాప మెత్యుపాదంషీ॥

మూ, ౬౮ { తామీక్షమాణస్సపురింపురస్తాత్ప్రాపన్న తోలీనుతు
 { ప్రస తాపః! వజ్రవ్రభోద్భాసినురాయుధశ్రీరాయ
 { దేవ సేనేవపరైరలంఘ్యాః!.....

౬౮|| తామీక్ష|| అతుల ప్రతాపఃసహరిః - తాంపూర్వోక్తాం-పురిం ఈక్షమా
 ణః-పురస్తాత్ప్రాపన్నస్యాదిశి-సప్తన్యైథేస్తాతి ప్రత్యయః-ప్రతోలీంరధ్యాం
 *రధ్యాప్రతోలీవిశిఖత్యనురః- ప్రా పత్ - ప్రాప్తవాన్-బుజీ పుషాదీత్య
 దినాఛైరహా దేశః- వజ్రాణాంతోరణప్రా సాగాదిగతహీర కాదినూణీనాం-
 ప్రభాభిరుద్భాసినీ సురాయుధ శ్రీరింద్రచావలక్షీ ర్యస్యాంసా- ఇహావజ్ర
 గ్రహణంనుణీనా తో వలక్షణం- అన్యథాఇం ద్రాయుధసామ్యాసంభవా
 త్ - అన్యత్ర వజ్రస్యకులిశస్య-ప్రభాభిరుద్భాసినీసురాయుధానామితరదే
 వచాయుధానాంశ్రీర్యస్యాస్స*వజ్రో స్త్రీ హీరకేపవా డిత్యనురఃయాప్ర
 తోలీ-దేవ సేనాసురవమూరివ పరైశ్చ త్సా భిరలంఘ్యాదుధకషాః||

మూ, ౬౯ { ప్రజాఇవాంగాదరపిచనాభేశ్శంభోజకటాజుట
 { కటాదివాపః!ముఖాదివాసుశ్రు తయోవిధాతుః
 { రాన్నిరీయుముకరబిన్ధజిన్యః||

౬౯|| ప్రజాఇ|| అరిచిందనాభేః కష్టోరంగాత్ ప్రజాఇవ || శంభోజకటా
 జుటతటా దావఇవగంగాజలనీవ విధాతుముకటా చ్చు త్తయఇవ - మరణి
 తోహారైః-ధ్వజిన్యస్సేనాః-అశుపురాన్నిరీయుఃనిగతాః-మాలోపమేయం||

మూ, ౭౦ { శ్లేష్యద్భిరన్యోన్య ముఖాగ్ర స గన్ధుశలీనంహరి
 { భిషిలోలైః! పరస్పరోత్పీడితజానుభాగాదుఃఖేన
 { నిశ్చక్రమురిశ్వవారాః||

౭౦|| శ్లేష్యద్భిరితి|| అన్యోన్యోహంముఖా గ్రేషు-సంగెనస్థలంతఃఖిలీ-నాః కిలి
 కాఃయస్మిన్-గర్భణితద్యభాతథాకలికాతుఖిలీనో స్త్రీ త్యనురః - శ్లేష్యద్భిః
 మృష్యద్భిఃవిలోలైః - ముఖులచచ్చలక్ష్మిః - హరిభిస్తురంగైః- కరణైః - అ
 శ్వావారయంతిత్యశ్వవారాః- అశ్వారోహః - పరస్పరోత్పీడితజానుభా
 గాస్సంతః-దుఃఖేననిశ్చక్రముఃనిజకన్తురితి-స్వభావాలితయోక్త్యోస్సగకరః||

మూ, ౭౧ { నిరంతరాళేపిమువ్యమా నెకూరంపథిప్రాణభృ
 { తాంగణేన! తెజోనుహద్భిస్తమసేవదీపైద్వికృపై
 { రసంబాధనుయాంబభూవే!.....

౭౧|| నిరంతరాళితి|| తమసాతిమిరైణవ - ప్రాణభృతాంగణేన ప్రాణివ

గౌణ-కర్తా-నిరంత రా లెపిఘోర్వం స్సైవైవ అటినంక తేపి-పథినం ప్రసూ
 రంకూగతవ-విమువ్యమా నేనత-పకత్ర-సీవభయాదన్యత్ర ద్విపభయాఞ్చై
 తిభావః-తేజోమహద్భిబలాధికైః- ప్ర భానంపన్నైశ్చ తేజోబలంప్ర భాతే
 జగతిశాశ్వతః- ద్వివైర్వివైగివ-అసంబ ధనుసంకీర్ణం-అయాంబ భూవేజగ్నై-న
 త్వైశ్చై ర్వివకృ త్ప్రాదితిభావః- అయగతా భా వెలిఖ్యం దయాయాస శ్చైత్యై
 మ్ ప్రశ్యయః- స్వ త్తజ సైవకూరోత్సారితమసై -పథిదీపాకవతథోత్సారి
 తప్రాణికై-పథినగర్గళంద్విపాః-ప్రయయూరిత్యధః- తమసీతినప్రకృం
 తిపాలేతు తమసఃపథ్యపమాన త్వైద్విపాగమనా త్ప్రకృధకవతమనా దీ
 పాగమనాత్ప్ర క్షాణివ గౌణనిరంత గాళత్వంపశ్చిస్తు చ్యమానత్వం
 చనస-భ వతీత ఉపమానోప మెయయో వైయావ్యంస్యాత్ - తృతీయాంత
 తమసఃప్రాణివ గౌణపమాన త్వైతత్సారూప్య సాకల్యైశ్చ పవసాధీయాని
 త్యాలంకారి కాణాంపంథాః||

మూ, ౬౦ { శనైరనీయంతరయాత్వతంతోరధాఃక్షితింహస్తిన
 ఖాదఖైదైఃసయత్న సూతాయతరశ్చి భుగ్నీవా }
 { గ్ర సంస క్తయ్యుగైస్తురంగైః || }

౬౦|| శనైరితి|| రయాత్వతంతోరధావంతఃరధాస్పయితై స్సూతైస్సారణి
 భిః సూతఃక్షుత్తాచసాగధిరిత్యమరః- ఆయతాకృత్యః యెరత్వయః ప్రగ్ర
 హః కిరణస్రగహారశ్చీ ఇత్యమరః- తైభ్యుగైమప్ర హ్విమగ్రీ నాగ్ర
 మసంస క్తఃయ్యు గాయ్యుగైస్కంధవాహ్యః దాదువి శేషఃయోసాంజైఃఅతప
 వ అఖైదైరశ్ర మై స్తురంగైః - హస్తినఖాన్ధస్తినఖఃపూర్వాద్వారిమృత్యు
 టః కూబంస్థూ ద్వారియధ స్తినఖ స్తస్మిన్న దత్రిష్విత్యమరః- తస్మాత్ శ
 నైఃక్షితిమనీయంతనీ తా ఇతిస్ప భా వ్రాక్షిః-యధావద్వస్తువణణ నాత్ ||

మూ, ౬౧ { బలోర్ని భిస్తశ్చ ణహీయమానరథ్యాభుజాయావ
 లయైరివాస్యః ప్రా యెణని స్త్రా మతిచక్ర పా }
 { శ్చా నైష్టంఘరోద్వారవతీత్వమాసీత్ || }

౬౧|| బలోర్ని భిరితి|| బలానిఊర్వయ్యభవ తైబలలోర్నిభిః-వలయైరివకంకశ్చైరి
 వతశ్చ శోహరినిష్క మణక్షణపవహీయమానాఅతిరిచ్యమానా-గధ్యాభు
 జైవరథ్యాయస్యాస్తస్యాఅతప-అస్యాఃపురఃద్వారవ త్యాఃచక్ర పాశ్చాక్ష
 ష్టేని స్త్రా మతినిగర్చతినతి- ప్రా యెణసూమా ద్వారవతీత్వం- ద్వార

కాత్వంస్వస్వరూపమితియావత్-తదిష్టంనాసీత్ హరివిర హేత ద్వైఫలా
 తిభావః ద్వారవతీశబ్దస్య సంజ్ఞాత్వాత్ త్వత్పతలోగుణణవచనస్య తినపుం
 ద్భావః-అన్యత్ర ద్వారవతిత్వం-ద్వారవ త్త్వం నైష్టం-తస్య హరిని స్క్రమ
 ణహేతుత్వాదిత్యుభయధాప్యపమిత భుజావలయగళన హేతుకత్వాదుచ
 మాసంకీర్ణేయమనిష్టశ్చోప్తై యో ప్రాయోణేత్య నెవవ్యజ్యతే||....

మూ, ౭౦ { పారెజలంసీరని డెరపశ్యన్ము గారిరాసీలపలాశ రా
 శీః వనావలీరుత్కలి కాసహ స్ప్రప్రతిక్షణో ధ్మాలి }
 త శైవలభాః|| ... }

౭౦|| అధానగ్గ-సమాప్తైస్సము ద్రంవణణయతి|| పారశ్శి|| ముగ రిసీరని డె
 స్సముద్రస్య - జలానాంపారెపరతీరేపారెజలం*సారావారేపరారాస్వవీఠీ
 రెకత్యమరః, పారెమ డ్యేషస్త్వా వేత్యవ్యయిభావః - తస్మిన్ని యోగాదే
 కారాంతత్వంచపారేబ్దస్య- ఆసనుంతాన్ని లాఃపలాశానాం ప శా శాః
 రాశయోయాసాంతాః-హరితవణణవణణపూణాఃకత్యథణఃప త్రంపలా
 శంధవనందభంపణణచదఃపునూనిత్యమరః-ఉత్కలి కాఠాగ్న్యఃఃఠాగ్నిగు
 త్కలి క్షోలకగ్లోలకగ్లోలపారీత డేహాలాయుధః తాసాంసహ సైఃప్రతి
 క్షుం-ఉత్కలి తాఃకూలముద్గతాఃకృతాః-కూలం ప్రా పితాకత్యథణః-ఉత్క
 లకబ్లాత్ క్షతత్కరోహిణిణ్యంతాత్కర్మణీక్షః - తెసాంవైవలనాం ఆభేచా
 భాయాసాంతాః-తత్సన్వశీరిత్యదణఃవ నావలీరపశ్యత్ - అ త్రో ధ్మాలిత శైవ
 లస్యస్వత-స్సిద్ధసం దేహోదుపమో త్వే క్షయోస్సంక గః||

మూ, ౭౧ { లక్ష్మీ భృతోంభూధితటాధివాసాః దు మానసా
 నీరజనీల భాసః| లతావధూసుప్ర యుజోధి వేలంబ }
 హూకృతాః స్వానివపశ్యన్స్త||

౭౧|| లక్ష్మీతిఅసాహరిః లక్ష్మీంశో భూశ్రీ దేవీంచ - బి భ త్సీ లక్ష్మీ భృత
 స్తాః-అంభోధిత తెఅధివాసోయేసాంతాః-నీరజనీల భాసఃసీలవ తాః
 ల తాఃవధ్విత వెత్సుపమిత సమాసః-అన్యత్ర- ల తాఃవవధ్విత- శాక పాఠ
 వాదిత్వాన్తద్వయమవసలోపసమాసః తాభిన్నం ప్రయంజతభిని సప్రయం
 సంగతాః- క్షిప్ - వేలాయాంఅధి వేలం - విభక్తి క్షేప్యయిభావః, సు
 మాః- బహూకృతాఃఅ నెకీకృతాః- స్వాఃస్వకీయవి గ్ర హణి వ్యయః
 పవంచ-పుంలింగతానిర్వాహః ఆత్మ సర త్వేవపు సకస్వపారాన్ - సో
 తా వాత్మనిస్సంప్రీయస్తీయోసోప్రీ యాంధనగ్రహణః పశ్యన్స్త -

ణేయముపనూ||

మూ, ౭౨ { అగ్నిష్టభూమిం రసితారముచ్చైఃకోలద్భుజాకా
రబృహత్తరంగమ్ | ఘనాయమానంవతిమావగా }
{ నానుసావపస్సాగ్నిమాశశంకే || }

౭౨|| అగ్నిష్టేతి|| అగ్నిష్టభూమిమాగ్నిష్టభూతలం- ఉచ్చైఃతరాం- రసితారం
క్రందితారం- లోలతాంచలతాం- ఇశస్తతఃపతతాంభుజానామాకారభివా
కారోయోషాంతే బృహత్తరంగాః యస్యతంతథోక్తంఘనాయమానం ఘన
ముద్వసుంతంఘనాచైతివక్తవ్యమితిక్యమ్యవాక్యమిత్యాశ్చ నేపకం- అ
పాంచనమూహాఃఆవంశతస్యసమూహాఃత్యణ్ణుత్యయః- తేనగచ్ఛంతీత్యావ
గాః- తాసాంవతింసముద్రం- అసాహరిఃఅపస్సాగ్నిమాశశంకే- ఆశ
శంకేతథర్షయోగాత్తథోత్ప్రేక్షాంచక్రభిత్వభావః- యథాహున్వేదాని
కాః- క్రుద్ధైర్ధాతుభిరాహతేచమనసి ప్రాణీతమస్సంవిశేదంతాభాద
తిఘనముద్గిరతిదోఃపాపంక్షీపన్తూధధీః- పశ్యేకరూపమనస్త్రితేని పతతివ్య
ధాఃకరోతిక్రియాఃబిభ్యత్సస్వయమేవశాన్యుతిగతేవేగేత్వపస్సారయః||

మూ, ౭౩ { పీత్వాజలానాం నిధినాతిగాధ్యూం ద్వైర్నిగతే
ప్యాత్తని నైవమాంతఃః క్షిప్తాశ్చవేందోస్సరుచోధి }
{ వేలంముక్తావలీరాకలయాంచకార||

౭౩|| పీత్వేతి || జలానాంనిధినాసముద్రేణగర్భం ఏవగాధ్యూం బేష
మ్యూదివత్కాతువణ్యాదిత్వాత్స్వైర్భేష్యోయః- తదతినూ
త్రమతిగార్ధ్యం- తస్మాత్ప్రస్థాభరాదిత్యధః- గృహ్నోఃపురః- ఓర్షణఃకాం
తోయి ప్రత్యయిత్రుతిగాధ్యూమితిస్యాత్- పీత్వా- క్షేపణక్రియాపూర్వ
కాలతా- వృద్ధిగతేప్యాత్తనిస్వదేహేవం ద్రోదయేసముద్రవృద్ధిత్వ్యాగ
మః- నైవమాంతీరమాంతీరతిరిచ్యమానాభ్యాధ్యూమా లేశ్మతరిజీవ్యోఽప్చిన్
వ్యేనుమితినుమ్- క్షిప్తాఉద్ధిణాఃఅతిత్వప్లయోత- బంపీత్వాఅంతఃఅమా
నాత్ బహిరుద్వాంతాభిత్వధాః- ఇందోఃసుచఃసురీవీరీ వెశ్యుత్ప్రేక్షాసహ
రిః- అధివేలముధికులంశ్వేలూకులవికారయోరిభివీశ్వః- ముక్తావలీరాకల
యాంచకార- ఆలోకయామాప- కవీనాంకలిః కాసుధేనుః||

మూ, ౭౪ { సాటూపముర్వికునిశంసదంతోయైఃస్థావయిష్యే }
{ నిసకుంతతోమీ తాన్యేక దేశాన్ని భృతంపయో }
{ ధేస్సో భాంసి మేఘాకపిబతోదదశశ|| }

౭౪॥ సాహ్లాపమితి॥ ఆమీ మేఘాః-సాహ్లాపససం భ్రమం*సం భ్రమాటో పసంరంభాఇతయాదవః-అనిశంసదంతోగజఙాంతః-యైరంభోభిః - ఉర్వింస మంతతః-స్థావయివ్యంతితానితావంత్యంభాంసి- వయోధేరేకదేశాదేకాణాత్ నిభృతంనిశ్చలం- పిబతోమేఘాఃసహరిదఙాదశః- ఏతేన-సముద్రస్య అపరిచ్ఛిన్న రూపత్వంవ్యజ్యతే॥

మూ, ౭౪ { ఉద్భృత్య మే ఘైస్తత ఏవతోయమాధఙాంమునీం దై }
{ ౧వసంప్రణీతాః | ఆలోకయామా సహరిః పతంతీ }
{ నఙదీస్త్వృతీవేదమివాంబురాశీమ్॥

౭౫॥ ఉద్భృత్యేతి॥మునీం దై స్తతోవేదా దేవఅధఙమివ మేఘైస్తతఃఅం బురాశేరేవతోయముద్భృత్యసంప్రణీతాఃకృతాఃఅంబురాశిం-పతంతీః ప్ర వి శంతీనఙదీః- వేదంపతంఃస్తృతీఃగున్వాదిసంహితాఇవహరిః- ఆలోకయా మాస-శ్రుతిమూలెన ప్రామాణ్యాత్ స్త్వృతీనాం తత్సంవాదపవత స్వ వే శఃఅనైకైవేయముపమా॥.....

మూ, ౭౫ { విక్రీయదిశ్యానిధనాన్యరూణీద్యైప్యానసాఘ్న }
{ ములాభభాజః | తరిషుఃశ్రత్యనఫల్లుభాంఙంసాం }
{ యాత్రికానావహతోభ్యనంజత్ ॥

౭౬॥ విక్రీయేతి॥దిక్షుభవారినిశ్యాని- దిగంతరానీతానీశ్యకఃఃఽదిగాది భ్యోయత్-ఉరూణీనుహంతి-ధనానినానాద్రవ్యాణివిక్రీయ - మూల్యేనద త్వా-ఉత్తమలూభః-మూల్యాత్ ద్వైగుణ్యాధికం- భజంతీతీతాన్యశః-ములాభ భాజః-తత్ర భవంతత్రత్యంద్యైప్యమిత్యథఃఃఽఅవ్యయాత్స్వప్-అఫల్లుసార వత్*ఫల్లుతుచ్ఛుసారం-చెతియాదవఃభాంఙం-మూలధనం - పగ్నాన్ద్రవ్యమి త్యథఃః*వణిజ్జులధనెపాతే భాంఙంభూషాశ్వభూషయోరితివైజయం ణీ-తరిషునాఘ* స్త్రియాంనాస్తరణీస్తరీరిత్యనురక్షిఅవిశ్వా-న్వూతంత్యభ్య -శురిత్యాణాదిక-శుకార ప్రత్యయః-అవహతః-అనధానాఙ-వహతేశ్వప్-ప్ర త్యయః-ద్వైప్యాఙసముద్రద్వీపవాసినఃకీర్షిపాదనుసముద్రంయభిత్ శైషి -కేయఙ్ ప్రత్యయః-సంయాత్రా-సంభూయయాత్రా-ప్రయోజనమేషాం తాఙసాంయాత్రికాఙ-పోతవణిజః * సాంయాత్రికః-పోతవణిగిత్యనరంః ప్రయోజనమితీతక-అసౌహరిరభ్యనంజత్ ॥.....

మూ, ౨౨ { ఉత్పిత్స వ్రాంతనదభతుఁగుఁచ్యైగఁరియ సాని
శ్వసేతానిలేన | వయాంసిభక్త్యాగరుడధ్వజస్య }
ధ్వజానివ్రాచ్చిక్షిపిరేఘనీం ద్రాః ||

౨౨ || ఉత్పిత్సవత్సః || నదభతుఁస్సముద్రస్య - అంతరభ్యంతరాత్ - ఉత్పిత్స
వః ఉత్సాహితుమిచ్చవః క్షవత తేస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః - సనిమీమెత్వాది నా
ఇసా దేశః క్షుత్రలోపోభ్యాసస్యైత్యభ్యాసలోపః - ఘనీం ద్రాః - భక్త్యా - గరుడ
ధ్వజస్య సూరైః - ద్వజానివగరియసా అతిసుహతానిశ్వసేతానిలేన - పయాం
సిఉచ్చైః సుచ్చిక్షిపిరే - ఉత్పిత్స ప్రవంతఇత్యుత్పైత్యై - స్వరితేత్వాదాత్మనేవచ ||

మూ, ౨౩ { తమాగతం పీత్య యుగాంతబంధు ముత్సంగశ
య్యాశయమంబురాశిః | ప్రత్యుజ్జగామేవగుకు }
ప్రమోచప్రసారితోత్తుంగతరంగబాహుః || ...

౨౩ || తమితి || అంబురాశిః - యుగాంతబంధుం ఆపస్వంధుమిత్యర్థః - ఉత్సం
గపవశయా - తస్యాం శేతఇతి తంతథిక్తం - అధికరణే శేతేరిత్యుత్ప్రత్య
యః - ఆగతమభ్యాగతంతంహారింపీత్య - గురుణాప్రమోచేన - ప్రసారితాః ఉ
త్తుంగాస్తరంగావబాహువ్రాయస్యసర్వా - ప్రత్యుజ్జగామేవేతి - క్రియా
స్వరూపోత్పైత్యై ||

మూ, ౨౪ { ఉత్సంగితాంభుకణకౌనభస్వా నుదన్వతస్సైన్వ
దలవాన్తమాజః | తస్యానువేలంప్రజతోధివేల }
మెలావనాస్ఫాలనలభగంధః ||

౨౪ || ఉత్సంగితే || ఉత్సంగసంగినః కృతాః - ఉత్సంగితత్కరోః ణిణ్యం
తాత్కర్తృణిక్తః - ఉత్సంగితాంభుకణకాః - యోనసః - శేషాద్విభాషేతిక ప్రత్య
యః - పలావనానామాస్ఫాలనైన - సంఘుషణేనలభగంధః - ఎవంశిశిరసురభిరు
దన్వతోనభస్వాన్ - సముద్ర వాయురధివేలం - వేలాయాం - విభక్త్యధేః ఆ
వ్యయీభావః - ప్రజతస్తస్యహరేస్సైన్వదలవాననువేలంప్రతిక్షణం - యధా
ధేవ్యయీభావః - సుమాజః - జహారః - వెలాకాలేచజలధేవేలాతీరవికార
యోరితివిశ్వః - కావ్యలింగమలంకారః ||

మూ, ౨౫ { ఉత్తాలతాలివనసంప్రవృత్త సమీరసీనుంతితకేత
క్తికాః | ఆసేదిరేలావణసైంధవీనాం చమూచనైః క
న్భువాంస్రదేశాః || ...

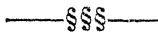
౨౫ || ఉత్తాలేతి || చమూఘుచరంతీతిచమూచరాస్సైన్వికాః చరేష్టఇతిటప్ర

త్యయః-తైరుత్తా-లెమాన్న-తేషు-తా-లీ-వ-నెమన-ప్ర-వృ-తై-న-ప్ర-స్ప-తై-న-స-మీ-
 ర-ణె-న-మారు-తే-న-సీ-మ-ంతి-తా-సీ-మ-ంత-వ-త్యః-కృ-తాః-సీ-మ-ంత-శ-న్తా-న్త-తు-బ-ంతా-
 త్త-త్-రో-తీ-తి-శా-క-ర్-త-ని-క్-త-ః-ణా-వి-ష్ట-వ-ద్భ్యా-వె-వి-న్-న-లో-లు-ణ-క-తా-క-క-క-యో-
 ఘ-త-త-ధో-క్తాః-న-దృ-త-త-త్యై-తి-క-ప-ల-వ-ణ-స-ం-ధా-రి-మా-ః-లా-వ-ణ-స-ం-ధ-వ్యః-త-
 స్య-ద-మి-త్య-వో-ప్ర-త్య-యః-హృ-ద్భ-గ-సి-ం-ధ-స-త-పూ-ర్-వ-ద-స్య-చ-త్య-భ-య-ప-
 ద-వృ-ద్ధిః-తా-సా-ం-క-చ-భ-న-న-మ-నూ-ప-ఘ-మీ-నా-ం-జ-ల-ప్రా-య-మ-నూ-ప-ం-స్యా-
 త్ప-ం-సి-క-చ-స్త-ధా-వి-ధ-ఇ-త్య-మ-ర-ః-ప్ర-ద-శా-ప-క-ద-శాః-ఆ-న-సి-రే-ప్రా-ప్తాః-సీ-
 ద-తా-క-ర్-త-ని-లి-ట్-అ-త్ర-స్వ-భా-వో-క్తి-ర-ను-ప్రా-స-శ్చ-ల-ం-కా-రా-ఓ-జ-శ్లే-ష-సా-శ-
 బ్ధ-సా-కు-మా-ర్యా-ద్య-న-క-గు-ణ-స-ం-ప-త్తి-ః-స్ప-ష్టా-||

మూ, ౧౦ { ల-వ-ం-గ-మా-లా-క-లి-తా-వ-త-ం-సా-స్తే-నా-రి-కే-ళా-ం-త-ర-
 ప-పి-బ-ం-త-ః-ఆ-స్వా-ని-తా-ద్ర-క్ర-ము-కా-స్స-ము-ద్రా-
 ద-భ్యా-గ-త-స్య-ప్ర-తి-ప-త్తి-మా-పుః-||

౧౦||ల-వ-ం-గ-తి||ల-వ-ం-గ-మా-లా-భిః-ల-వ-ం-గ-కు-సు-మ-మా-త్యైః-క-లి-తా-వ-త-ం-సాః-
 కృ-త-భూ-ష-ణాః-నా-రి-కే-ళా-ం-త-రి-త్య-వ్య-య-ం-నా-రి-కే-ళ-ఫ-లా-భ్య-ం-త-ర-ఇ-త్య-ధ-ణః-
 అ-వ-ఇ-తి-ప్ర-ధ-క-వ-ద-ం-స-మా-స్య-ఋ-కృ-రి-త్యా-ది-నా-స-మా-సా-ం-త-ప్ర-స-ం-గ-త్-
 పి-బ-ం-త-ః-ఆ-స్వా-ని-తాః-ఆ-ద్ర-క్ర-ము-కాః-ఆ-ద్ర-క్ర-పూ-గీ-ఫ-లా-ని-యై-స్తై-ఘో-
 టా-శు-పూ-గాః-క్ర-ము-క-ఇ-త్య-మ-ర-ః-తే-చ-మూ-చ-రా-స-ము-ద్రా-ద-భ్యా-గ-త-స్యా-తి-
 ధై-వ-తి-ప-త్తి-ం-గౌ-ర-వ-ం-స్థా-గ-ర-మా-పుః-ప్ర-తి-ప-త్తి-ప-ద-ప్రా-ప్తా-ప్ర-వృ-త్తా-గౌ-ర-
 వే-పి-చ-వి-శ్వైః-అ-త్ర-భ్యా-గ-త-ప్ర-తి-ప-త్తి-ప్రా-ప్తైః-వి-శే-ష-ణ-గ-త్యా-వ-త-ం-స-క-ల-నా-
 ని-వ-దా-ధ-క-హే-తు-క-త్వా-త్తా-వ్య-లి-ం-గ-మ-ల-ం-కా-రః-తే-న-స-ము-ద్ర-చ-మూ-చ-రా-
 ణా-ం-గ-హ-స్థా-భ్యా-గ-తా-ప-వ్య-ప్ర-తి-తే-ర-ల-ం-కా-రే-ణా-ల-ం-కా-ర-ధ్వ-నిః-||

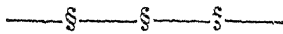
మూ, ౧౨ { తు-ర-గ-శ-తా-కు-ల-స్య-ప-రి-త-ః-ప-ర-మే-క-తు-ర-ం-గ-జ-న్త-గ-ః-ప్ర-
 మ-ధి-త-భూ-భృ-తః-ప్ర-తి-ప-థ-ం-మ-ధి-త-స్య-భృ-శ-ం-మ-హీ-
 భృ-తా-ప-రి-చ-ల-తో-బ-లా-ను-జ-బ-ల-స్య-పు-ర-స్స-త-త-ం-ధృ-
 త-శ్రి-య-శ్చి-ర-వి-గ-త-శ్రి-యో-జ-ల-ని-ధై-శ్చ-త-దా-భ-వ-ద-ం-
 త-ర-ం-మ-హా-త్-||

ఇ-తి-శ్రీ-మా-ఘ-కృ-తా-|| శి-సు-పా-ల-వ-ధే-మ-హా-కా-వ్యే-
 తృ-తీ-య-స్స-గ-ః-||

౮౨॥ తురగతిఃపరితస్తురగశతైరాకులస్య అపరిమితాశ్వస్యైత్యర్థః - ప్రతి
పథం ప్రతిమాగణం-యథా ధేః అవ్యయీ భావే సమాసాంతః ప్రనుధితాః తసు
ణ్ణాః భూభృతో రాజానాః - గిరయశ్చ యెనతస్య నతుస్వయం లేనాపి ముధిత
స్యైతి భావః - సతతం భృతా శ్రీః శోభా-రమాచయెనతస్య దృత శ్రియః - పురో
క్రై నగరాద్వాపరిచలతః పరితో గచ్ఛతః బలో రామః తదనుజబలస్య హరిసై
స్యస్య బలం నై న్యే బలో రామః ఇత్యుభయ త్రాపి శాశ్వతః - అథ సరంకే వలమే
క్రస్యై వతురంగస్య-జన్మ జన్మమాత్రం యస్తాత్తస్యై కతురంగన్మనః - ఎకో
పిజాత ఎవనత్వస్తీతి భావః - మహీభృతా మందరాద్రిణా - రాజ్ఞాచభృశం
మధితస్య - నతుస్వయంకస్యాపి ముధితురితి భావః - చిరాత్ప్రభృకవిగిత శ్రి
యః - ఉత్పత్త్యనంతరమేవాస్యాహరిణాస్వీకారాదితి భావః - జలనిధేశ్చ-త
దాప్రస్థానసమయోమహదంతరందూరగమనాదతివ్యవధానం - ఉక్తరీత్య
మహాత్తారతస్యంచ అభవత్ అత్రోపమేయస్య హరిబలస్య ఉపమానాత్ జలని
ధే రాధిక్యవణనాత్ వ్యతిరేకాలంకారః - చంపకావళీవృత్తం నజభజజాజ
రౌహరయతిః కదితాభువిచంపకావళీతిలక్షణాత్ రచితైతి కేచిత్ - నజభపుర
స్కృతా జజరారచితా భువిరుద్రదిగ్యతిరితిలక్షణాత్ ॥.....

కృత్రిపద వాక్యప్రమాణపారావారపారీణ మహాలాపాధ్యాయ
కొలచల-మల్లినాథసూరివిరచితాయాం-మాఘవ్యాఖ్యానాయాం-
సవకంకషాఖ్యానాయాం - తృతీయసర్గః॥

మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థ సర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { నిశ్శ్వాసధామంసహరత్న భాభిభిత్స్వితంభూ
మిమి పూర గాణామ్ నిలోపలన్యూతవిత్త ధాతు
మ సోగిరి రై వతకం దదశః ||

౧|| నిశ్శ్వాసే||నీలోపలైరింగ్రనీలనుణిభిః-స్యూతాః ప్రోతాః-విచిత్రాః-
నానావణాః-ధాతవో గైరికాదయోయస్యతం అతవ-రత్న భాభిస్సహ
భూమింభిత్వాఉత్తతంఉచ్ఛాంనిగతం-ఉగ గాణాంనిశ్శ్వాసధామం-పూ
ల్లగ బాష్పమివస్థితం రైవతకం రైవత కాఖ్యం-గిరింఅచాహరిదిగణశః-స్యూ
తేఃసేవ్యతః కర్షణీ క్షేప్యోస్యూతమనాసికేచేరిఠోరియణా దేశః - అత
గిరె-శిష్టధామవణం త్వేనపిశిష్టధామత్వో త్వేక్షణాన్తణ నిమిత్తజాత
స్వసూపో త్వే ట్సా-అస్మిన్ సర్గేనానావృత్తాని-త త్రా దావష్టాదనో పజాత
యః తల్లక్షణము క్తం-అతితానంతర. సర్గాదౌ-అ త్రా సర్గ సమాప్తేగిరివ
ణం సమేవ||

మూ, ౨ { గుర్విరజస్రంవృషదస్సమంతాదు పయ్యవర్యంబుము
చావి తానైఃఃఽంధ్యాయమానం దివసస్సభర్తుర్తా
గంపు నారో ధ్మమివోన్న మద్భిః||

౨|| గిరిందద శేత్స్యుక్తంకీ దృశమిత్యాకాంఠా యాంతమేకాన్వయోవగు
ర్విరిత్యావృష్టభివేశినస్త్వి||గుర్విరిణి|| గుర్విర్తహణీవృషదశిలాః - తటిరిత్య
ధణఃపాషాణప్రస్తర గ్రా పౌపలాశ్చానశ్శీలావృషదిత్యమరఃఉపయ్యవరికృ
షదాంసూపోపరిప్రదేశిత్యకృష్ణఉపర్యధ్యధసన్నామీప్యుత్తిద్విభావే త
ద్యో గాద్విస్తీయా-యథా వామనఃః ఉప ర్యాదిషుసామీప్యేద్విగుక్తేషుద్విత్త
యేతి-సనుంతాజస్రంఉన్న మద్భిః దేశకాలానవచ్చేదే సోశ్చతస్త్వి-అత
ఎవఅంబుముచావి తానైః మేఘబృందై నిమిత్తై-పునరివసస్సభర్తున్సా
ర్యస్య-నూగం-రోఘంపంధ్యాయమానమివవింధ్యవ దాచరంతం- తద్వస్వ
ర్తమానమివస్థితమిశ్యధణఃఆచారకృజంతాల్లబశ్చానజా దేశః- అ నా విచ్చి
న్న మే ఘోన్న మ సేనపింధ్యాయ మానత్వో త్వేక్షణా త్త్వి-యానిమిత్త
క్రీయాస్వరూపో త్వే ట్సా||.....

మూ, ౩ { క్రాంతంఝా కాంచనపత్ర భాజానవప్ర భాజాల
భృతాం మణీనామ్ | శ్రితలీలాశ్యాచులతాభిరా }
మంలతాభిరామంత్రితపల్పదాభిః ||

౩|| క్రాంతమితి||పునః- నవానిస్త్ర భాజాలానిబిభృతీతినవప్ర భాజాలభృ
తః- తేషాం మణీనాం-సంబంధిన్యా- కాంచనపత్ర భాజాస్వణకసాసు ప్రసృత
యా-గుచాదీప్త్యా- క్రాంతంవ్యాప్తం-పునఃశీలానాం-మేచకోపలానాం- ఇం
ద్రనీలానాం-వా-శ్యానులతయాశ్యానులిమ్నా ఆభి రామం-స-ధాంసుంత్రిత
పల్పదాభిః-మకరందభరిత త్వాదాసలూతభృం-గాభిః-ల-సాభిః-శ్రితంవ్యాప్తం
త్రిశంసరంద్వ్యంతరమేకంయమకంవక్ష్యతే-త-స్రతదేవాల-కారః-అధాన్
లంకార స్వభ్యుచ్చయిత్యియధాసంభవమూహ్యః-యమకలక్షణంత్యాచా
ర్యవండినో-క్తం-అభ్యుపేతవ్యపేతాత్తాయావృత్తివణణసంహతిః-యమ
కతవృషాదానాంఅదిమధ్యాంతగౌచరిమ్-ఎకద్విత్రిచతుష్పాదయమకా
నాంఽకల్పనా||అదిమధ్యాంతమధ్యాంతమధ్యాద్యాచైవసర్వతః|అత్యంతబ
హవస్తేషాంభేదాస్సంభవయోనయః|| సుక రాచు-క-రా-శ్చైవవణ్యకం-తే
త-త-శ్చ-నేతి||

మూ, ౪ { సహస్రసంఖ్యై గణ-గనంశిరోభిఃపాదై స్ఫువంవ్యా
ప్యవిశిష్టమానమ్ | విలోచనస్థానగతోష్ణరశ్మినిశాక
రంసాధుహిరణ్యగభణమ్ |

౪|| సహస్రేతి||సహస్ర మితిసంఖ్యాయేషాంతైః- సహస్రసంఖ్యైశ్శిరోభిఃశ్శి
ఖరైఃశీషైశ్చ-గణ-గనంతత్సంఖ్యైఃపాదైః-ప్రత్యంతపర్వతైశ్చరశ్మైశ్చ-
వంవ్యాప్య-విశిష్టమానంఅవతిష్టమానం-సమవప్రవిభ్యస్తజత్యాత్మనేపదం-
విలోచనయోర్యత్-స్థానయోగ్యదేశః-తద్దతాఉష్ణరశ్మినిశాకరౌయస్యతం
అన్యత్ర-నేత్రీభూతా-కే-ందుమిత్యుభవః- అతఏవ-సాధుసత్యం-హిరణ్యగ
ర్భంబ్రహ్మణమివస్థితమిత్యత్రై-త్వై-త్వై-సహస్రశీలే-త్యాది-శ్రు-తేరితిభావః-
హిరణ్యగభాణమిదిగర్భశ్చ||

మూ, ౫ { క్వవిజలంపా యవిపాండరాణిధౌతో త్తరీయప్రతి
మచ్చవీనిఅ భాణిబి భాణముమాంగసంగవిభక్త
భస్మానమివస్త్రారామ్||.....

౫|| క్వదితి||పునః- క్వదిద్వైశేజలానామపాయేనావగమేన- విపాండరాణి
శుభ్రాణి-అతఏవ-ధౌతం-త్రౌ-ళితం-యదు-త్తరీయంత-త్ప్ర-తిమాతత్ప్ర-మాధ

వతంసాయాసాంతాః-లోక్తైః-లోక్తైః-రజసాగౌరీః-అవదాతాః-షిష్టా-రాది
 భ్యశ్చైతి-జమ్-కపోలభి-క్షీకపోలాభి-త్తయి-ఇవ-స్త్రి-కాంగం-ఉన్ధ-నలీ-రివ-స్థితాః-
 ఉపమా-నాంత-రమా-హ-ఉల-పాః-బల్బ-జత్ప-నానిః-ఉల-పా-బల్బ-జాః-ప్రో-క్తా-తి
 వై-జయ-ంతీ-న-ప్త-స్థై-రల-ంకృ-తా-నాం-స్థై-క-తా-నా-మా-భే-నా-భా-యా-సాం-తాః-
 కు-తః-శు-చీ-శు-ద్ధాః-శై-వ-లి-నీ-శ్చై-వ-ల-వ-తః-ఆ-వ-ః-ద-ధా-న-ం - అ-త్ర-శు-చి-త్వ-శై-వ-ల
 త్వా-భ్యాం-బి-ం-బ-వ-ప్ర-తి-బి-బ-భా-వే-న-ఉ-ప-మా-ద్వ-య-ం॥

మూ, ౯ { రాజీవ రాజీవ శలోలభృంగం-ముష్ణంతముష్ణంతోభి
 సరూణామ్ కాంతాలకాంతాలలనాస్సురాణాం-ర
 క్షోభీరక్షోభీతముద్వహంశమ్ ॥

౯॥ రాజీవేతి-పునః-రాజీవ-రాజీ-నాం-వ-ద్వ-వ-క్షీ-నాం-వ-శా-ః-అ-ధీ-నాః-లో-లా-శ్చ-వ
 లాః-భృ-ం-గా-ః-య-స్త్రి-క-త-ం-రా-జీ-వ-రా-జీ-వ-శ-లో-ల-భృ-ం-గ-ం-త-రూ-ణా-ం-త-తి-భి-ః-స-ం
 ఘ్నేః - ఉ-స్థ-ం-త-ప-ం-ము-ష్ణ-ం-త-ం-హ-ర-ం-త-ం - కా-ం-తా-ః-ర-మ్యా-ః-అ-ల-కా-ం-త-ా-శ్చ-
 ణ-క-ం-త-లా-గ్రా-ణి-యా-సాం-తాః-కా-ం-త-ాల-కా-ం-తాః* అ-ల-కా-శ్చ-ణ-క-ం-
 త-లా-ఇ-త్వ-మ-ర-ః-సు-రా-ణా-ం-ల-నాః-స్త్రి-యో-ఘ-ర-స-ః-ర-క్షో-భి-ః-రా-క్ష-స్థైః-అ
 క్షీ-భి-త-మ-న-భి-భూ-త-ం-య-థా-త-థా-ఉ-ద్వ-హ-ం-త-ం ॥

మూ, ౧౦ { ముదేమురారెరమరైస్సు మేరోరానీయయస్యోపచి
 తస్యశృంగైః । భవంతినోద్దామగిరాంకవీనాము
 చ్చాయసౌందర్యగుణామృషోద్యౌః ॥

౧౦॥ న-న్వ-స్త్రి-యా-న-య-ం-శి-లో-చ్ఛ-య-ః-రై-వ-త-కో-నా-మ-క-ధ-ం-ఇ-య-ద్వ-జ్జ-క-త
 ఇ-శి-శ-ం-కా-ని-ర-స్య-తి-ము-ద-ఇ-తి-ము-రా-రైః-ము-దే-స-ంతో-ప-య-అ-మ-రైః-క-ర్-త-భిః
 సు-మే-రో-శృ-ం-గ-ైః-క-ర-ణైః-ఆ-నీ-య-ఉ-ప-చి-త-స్య-వ-ధి-క-త-స్య-ఆ-నీ-తై-శ్చ-ృ-ం-గై-రు-ప-చి-త
 స్యై-త్య-థ-ః-ఉ-ప-చ-యె-క-ర-ణ-నా-ం-శృ-ం-గా-ణా-ం-అ-ధా-దా-న-య-నే-క-ర్-త-త్వ-ం-
 య-స్య-శై-ల-స్య-ఉ-చ్ఛ-య-ః-ఔ-న్న-త్వ-ం-త-చ్ఛ-సౌ-ంద-ర్య-ం-చ-త-యో-గు-ణ-ణాః
 ఉ-త్క-చ-ః-ఉ-ద్దా-మ-గి-రా-ం-ప్ర-గ-ల్బ-వా-చా-ం-క-వీ-నా-ం-న్య-పా-ఉ-ద్వ-ం-త-ఇ-తి-మృ-షో-
 ద్యౌః-మి-ధ్యా-వా-చ్యాః-న-భ-వ-ంతి-మే-రు-శృ-ం-గ-ై-సు-ర్-వ-గు-ణ-స-ం-భ-వా-ది-తి-భా-
 వ-ః-రా-జ-సూ-య-సూ-ర్య-మృ-షో-ద్యే-త్యా-ని-నా-వ-దే-క్య-బ-ం-తో-ని-పా-త-ః-ఉ-త్క-ృ-
 ష్ట-ః-శ్రా-య-ః-ఉ-చ్ఛ-య-ఇ-తి-ఫ-ం-ఘ-ం-తే-నో-వ-స-గ-స్య-స-మా-స-న-తూ-ప-స్య-ష్టా-న్
 శ్చ-త్వ-య-ః-శ్రీ-ణీ-భు-వో-ను-ప-స-గ-ఇ-తి-ని-య-మా-త్ - ము-ద-ఇ-త్యా-ది-క్లో-క-న-ప్త
 కే-య-చ్ఛ-బ-స్య-ద్వ-ష్టో-పి-శై-ల-స్య-ము-హ-రి-త్య-న-న-అ-న్వ-య-ః-మే-రు-శృ-ం-గా-స-ం-బ-ం
 ధే-పి-స-ం-బ-ం-ధ-క-థ-నా-ద-తి-శ-యో-క్తిః ॥

౧.౨.౨ (మాఘకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్థాసకః.)

మూ, ౧౧ { యతఃపరాధ్యాయాని భృతాన్యనూవైఃప్రస్తైఃముఖాః
 హుభూర్కారిభిఃచిచ్ఛానిః | ఆధ్యాదివ ప్రావణికంజ
 ప్రంజ గ్రాహరణ్నాన్యమిలానిలోకః ||

౧౧|| యతఃప్రతిపరాధ్యాయాని శైస్తాని- ఆనూవైఃసహస్యఃకారిభిః ప్రస్తైః
 ప్రస్తైఃసానుభిః- మానపి శైమైశ్చ . ప్రస్తోస్త్రీనానుమానయోరభ్యుపగతిః-
 ముహుఃభృతానిసంభృతాని-మితానివఉద్భిజాన్యక్రస్త్రీని-అమితాన్యపరిమి
 తానిర త్నానియత శ్చైలాత్ - ఆధ్యాత్ విశ్వాజీవాద్ధినికాత్ - ప్రపణోన్య
 వహారఃప్రయోజనహస్య- ప్రావణికోవణిక్ క్షతదస్యప్రయోజనమితి క్ష
 త్యయఃపశ్యాజీవాః ప్రావణికాశ్చైవదేహ్యనై గమాశ్చకర్తవే జయంత- త
 స్మాదవఅజప్రంలకోజనిః-జ గ్రాహ ఉపమాలంకారః||

మూ, ౧౨ { అభ్యుత్థానన్న ముదగ్రతాపం రవిందధా నెవ్యర
 విందధా నె | భృంగావలీయస్యతపేనిపీత రసాన
 నుత్తానురసానమత్తా ||

౧౨|| అభ్యుత్తేతి||ఆసన్నమాన్నత్యాత్మన్నిహితం- ఆనవఉదగ్రగాపం
 మస్యహాతపందవిం- కథానెపి- అరవిందధానె రవిమకథానభ్యుత్తేతి- అర
 విందానాంధానేనిధానభ్యుత్తేతి- పరిహారః- ధీయంతేస్త్రిన్ని తిధానం-అధికరణేభ్యు
 త్-శబ్దశ్చేషమూలోవిరోధాలంకారః- యస్యగి రేతఃపేనిపీతగసానసరాంపీ
 తవకరందా - నకుంభితానురసానివంకేరుహాణీయయాభారభూషయా-
 సా-నమత్తానురసాపంకేరుహం తానురసమిశ్యమరః- అశవస- మతాభ్యుం
 గావలీనాభ్యుత్తేనభ్యుత్తేప్ర-భిదేదేవదికాశ్చ-తకరిలిశ- అభ్యుత్తేనూ
 ర్యసన్నిధానెపిఅరవిందాకరవిహారాన్నధుక రాదినకరక రాత్తాపనాపురి
 త్యథః ||

మూ, ౧౩ { యతాధిరూఢర మహీరు-పేమా-చ్యైగున్ని ద్రపు
 స్పృక్షీసహస్రభాజాః సురాధిపాంధిష్ఠితహస్తిమల్ల
 లీరాంకధాగాజతగండశైలః ||

౧౩|| యత్రేతి||యత్రైతరజతస్యవికారోరాజతః క్ష ప్రాణిరజతాదిభ్య
 భ్యుత్తేనైవ సత్యయః-సచాసాగండశైలశ్చ * గండశైలాస్తుమ్యతాఃస్థూలాఃప
 లాగి రేరిత్యమరః- ఉన్ని దాణిపికసితానిపుష్పాణ్యక్షీణీవేష్యపమితసమా
 సః- తేనాంసహస్రంభజతేతితద్భాజా - అధిరూఢః- ఉచైచర్మహీరుహావ్య
 యేణ-సురాధిపసంభంద్రేణ-అధిష్ఠితోయోహస్తీమల్లభవ-తస్యహస్తిమల్లస్య

విరావశస్యలీలామివలీలాంశోభాం-దధౌ-విరావతస్యధావత్సానితాభావః*
హస్తిమల్లోభ్రమాతం గేహస్తిమల్లోపినాయకభితిపిశ్వుః-అశ్రణీలామివలీ
లామితిసాదృశ్యాత్పాపాన్ని దిశానాలంకారః||

మూ, ౧౮ { విభిన్నవణాంగరుడాగ్రజేనసూర్యస్యరధ్యాఃపరి
శఃస్ఫురింత్యా రితైఃపునర్యత్రరుచారుచలన్నా }
మానిష్యరేవంశకరీరితైః||

౧౮|| విభిన్నైః శిగరుడాగ్రజేనానుణైః-విభిన్నవణాః అన్యధాకృతప
ణాః-అనుణీమానమాపాదితా ఇన్యక్షణః-సూర్యస్యసంబంధినీరధంప
హుతిపరధ్యాఃరధాశ్యాః క్షతవ్యహతీరథయిగ సా సంఘటియిష్ప్రత్య
యః-యశ్చైతే-వంశకరీరితైఃవంశాంకురశ్యానతైః-రతైర్నర్మకతైః
త్యక్షణః*వంశాంకురైకరీరిోస్తీ త్యనురః-వంశశబ్దస్యఅష్టానతా హేతోర
లూనతాప్రతిపత్త్యక్షణత్వాదపానరుక్త్యం-అతవ*పకాగ్రపక్షమప్రయో
జ్యమిష్యుక్తాన్-కరికలభకణావతం సాదిషుప్రతిపత్తివిశేషక రేషు-దోష
ఇశ్యాహావామనః-విశేషశ్చేదితి-పరితః-స్ఫురంత్యాగుచాస్వప్రభయాకిర
ణై-పునఃస్వంరుచం-నిజహరితవణమేవ-అనిష్యరేఅనీతాః-నయతేద్విక
కర్మకశ్వాత్ ప్రధానకణణిలిట్ * ప్రధానకర్మశ్యాప్యయోలావీనాహు
ద్వికకర్మణామితివచనాత్-అశ్రవిభిన్నవణాఇశ్యేకఃకర్మణి-రధ్యానాం
స్వగుణశ్యాగేనగరుడాగ్రజగుణగ్రహణాత్-పున సత్త్వాగేనమరకతగుణ
గ్రహణాత్-అపరస్వగుణ-తమపజీవితసజాతీయయోస్సంకరః|| ఏతేనిగే
స్సూర్యగుండలాంతమాన్నత్యంవస్తువ్యజ్యతే * తమణిష్ప్వగుణశ్యాగాద
మోఽత్యుప్రస్వగుణాహృతిరితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౧౯ { యతో ఝిశాభిస్తు హురంబువా హైస్సమున్ననా
శ్చిన్-సమున్ననాద్భిః! వనంబబాధేషపావకో }
శ్చావిపన్నగానానువిపన్నగానామ్||

౧౯|| యత్రేతి|| యత్రైతే-సమున్ననాద్భిస్సముత్పన్నాద్భిః-అంబువా హైరు
ఝిశాభిఃఅద్భిమునామః-సమున్ననాన్యగున్న-క్షిన్నంసిక్తమిష్యధణః ఉం
ద్విక్షగఇతిధాణోకర్మణిక్యమకః దేశ్యాదివానిస్తానత్వం విపన్నగాఃకత
సపాణః-నభవంతీశ్యేవిపన్నగాః-సపర్మగాఇశ్యధణః-తేషానువిపన్నగా
నాంననానాంవృత్తాణాంవనం-విపపావకౌశ్లావిపాన్నిసముత్పా-విపదప
త్-నబబాధేనిశ్యేవసానుషంగాత్-విపాన్ని త్రోభోవృత్తాణావకింతిక్
రతితిభావః||

మూ, ౧౬ { ఫలద్భిరుష్ణాం శుక రావనుశాణాశాశానవృధా
 సువతంగకాంతైః | శశంసయిఃపాత్ర గుణాయుణా
 నాం సంక్రాంతిమాక్రాంతగుణాతిరెకామ్ | }

౧౬|| ఫలద్భిరితి||యః శైలః ఉష్ణాః శుక రావనుశాణాత్ - అక్షకర సంపక్షాత్ కృశా నూరిదం- కాశాశానవం ఆగ్నేయం ధాను తేజః-ఫలద్భిః ఉదిరద్భిః- అక్షకర సాను ధ్యాభివ్యంజకై రితి భావః పతంగకాంతైః సుస్సృజ్య కాంతైః దృష్టాంతభూతై రితి భావః- గుణా నాం సంక్రాంతిం - అన్యత్ర-గుణ సంక్రమణం సంక్రాంతగుణానిత్యర్థః పాత్ర గుణాదాధారగుణసహకారాత్ ఆక్రాంతః ప్రాప్తః- గుణాతిరేకః - కార్యవి శేషాధాన రూపోగుణోత్కషోయస్యాస్తాం- శశంస ప్రతిపాదయమాస- అక్షత్పిషాం సర్వత్ర సంక్రమణావి శేషే పిసూర్యకాంతేష్వేవ జ్వలనజరన దశనాత్సర్వత్రా పినంక్రమ్య కారిణాం గుణా నామాధారగుణసహకారాత్ కార్యవి శేషా ధాయకత్వ మితి నిశ్చయో త్రైవజాయత ఇత్యర్థః తతశ్చ సహకారి శక్తివిరహిణీ సహజ శక్తిరనుపకారిణీతి భావః- వృత్త్యను ప్రాసోలంకారః||

మూ, ౧౭ { దృష్టోపి శైలస్సముహుర్తురారెః పూర్వవద్విస్తయ
 మాతతాన | క్షణక్షణేయన్న వతాముపైతీత దేవ
 రూపంరనుణీయతాయాః||

౧౭|| దృష్ట ఇతి||ముహుర్వృష్టోపి శైలః- మురారెః అపూర్వేణాశ్చ దృష్ట పూర్వేణ తుల్యం- అపూర్వవత్ శతేన తుల్యం క్రియాచేవ్యతిరిచివ త్ప్రత్యయః- విస్తయమాతతాన- అతిరనుణీయత్వాదితి భావః- తథాహి- క్షణక్షణే ప్రతిక్షణం- వీచ్ఛయా- ద్విభావః- నవతాం అపూర్వవద్భావం ఉపైతితియత్- తన్వవత్ప్రపగమనమేవ రనుణీయతాయారూపం స్వరూపం లక్షణమిత్యర్థః అత్ర రనుణీయత్వం క్షణస్య వాక్యార్థస్యోస్తయ హేతు త్వసమర్థనా ద్వాక్యార్థ హేతుకం కావ్యలింగమలంకారః||

మూ, ౧౮ { ఉచ్చారణజ్ఞోధి రాందధానముచ్చారణత్వక్షీగణా
 స్తటిస్తమ్ | ఉత్కంధరంద్రస్తును వెత్వ్యశోరిము
 త్కంధరందారుక ఇత్యు వాచ||

౧౮|| ఉచ్చారణజ్ఞ ఇతి|| అభహారి విస్తయానంతరం- గిరాం వాక్యానాం- ఉచ్చారణంజా నాతీత్యుచ్చారణజ్ఞః- ఉక్తికుశలః- ఆహోసవసగ్గణ ఇతిక ప్రత్యయః- నెనుపథత్యాదినా శ్చ ఆకారాత్ అనువసగ్గణోక్తి ర్నోవవవోభవతి

ప్రసాదేనేతివచనాత్-దారుకఃకృష్ణసారథిఃఉచ్చాఃఉన్న తాః-రణంతః
పక్షిగణాఃయానుతాః-రణత్పక్షిగణాఃతటిఃవధానంధరతితిధరంపర్వతం-ప
చాద్యచ్ఛాహార్యధరపర్వశాభిత్వమరః-ద్రష్టుంఉత్కముత్సుకంఉత్కఉ
న్మనాభినిపాతఃఉత్కఉదరమాఘ్నకృత్ఉన్న మితకంధరంతంశౌరిం-అ
వేత్స్య-ఇతివత్స్యమూఢప్రకారేణవాచమువాచనహీంగితస్థోపసలేవసీదతితి
ఖావః||

మూ, ౧౯ { ఆచ్ఛాదితాయతనిగంజరముచ్చవై గామాక్రమ్యసంస్థితం
శముదగ్రవిశాలశృంగమ్| మూఢ్ని కాసురస్తుహినదిధితి }
కోటిమేనముద్వీత్స్యభోభువివస్త్వయితేగిరిశమ్||

౧౯|| ఇతః ప్రభృతీయమకానంతరశ్లోకేషు వసంతతిలకావృత్తనియమేనా
హ|| ఆచ్ఛాదితేతి|| ఆచ్ఛాదితాన్యావృతాని-ఆయతానిదిశఃఅంబరంఖంచ-ది
గంబరాణియేనతం-అన్యత్ర ఆచ్ఛాదితంపసితంఆయతందిగే వాంబరంవాసో
యేన తంతథోక్తంఉచ్చకైరున్నతాం-గాంభవంఆక్రమ్యవ్యాప్యసంస్థితం
తథాఉదగ్రాణిఉన్నతానివిశాలాఃచశృంగాణిశిఖరాణియస్యతం- అన్య
త్రఘోదగ్రేవిశాలేశృంగేషాణే-యస్యతంఉచ్చకైరున్నతం-గాంవృషభంఆ
క్రమ్యఅధిష్టాయ-సంస్థితమిత్యథఃశృంగంషాణేశిఖరే|| గౌఃస్వగావృష
భరశ్చైవజైవంప్రమసిస్తృతః || అజానేనేత్రదృగ్పాణభూవాగ్పారిషు
గార్వతేతివవిశ్వః-మూఢ్ని శిఖరాలస్యత్ర శిగిసిస్పృరంతీతుహినదిధి తేఃఇం
దోః-కూటిఃరశ్మికళాచయస్యతం- ఏనంగిరిశంగిరిశ్రేష్ఠంరైవతః-కైలాస
నాథమీశ్వరంచోద్వీత్స్య-భువికఃనవిస్తయితేనవిస్తయేత-సర్వోపివిస్తయేతే
త్యథః- నేయతుల్యయోగితా-ప్రకృతాప్రకృతఃపయేతదనుజ్ఞానాత్
నాపిసమాసోక్తిః-తస్యావిశేషణసామ్యజనితత్వాత్ నాపిశ్లేషః-ఉభయశ్లే
షేవిశేష్యశ్లేషాయోగాత్ తస్మాత్ప్రకరణికాథావర్షవసతాభిధావ్యా
పారేణాపిశబ్దనలథాంతరధ్వనిరేవేత్వాహుః- తదుక్తంకావ్యప్రకాశే
అనేకాథాస్యశబ్దస్యవాచకత్వేవియంత్రితే|| సంయోగాదేకవాచ్యాథాథ
కృద్వ్యావృత్తిరంజనమితి-వృత్తలక్షణంతుఉక్తావసంతతిలకాతభజాజగౌ
గభితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨౦ { ఉదయతివితతోధ్వారశ్చిరజ్జావహిమకరేహివధా
న్ని యాతిచాస్తమ్ | వహతిగిరిరయంఃలంబిఘం }
ఊర్వయపరివారితవారణేంద్రలీలామ్ ||

౨౦॥ ఉదయతీర్థాపక తాఃషాధ్వాకాశ్చ-రశ్మిరజ్వారజ్వనభవరశ్మయోయస్య తస్మాత్-తతోద్వారశ్చిరజ్ఞోఅహినుక రేసూర్యేఽపియతఃపియసూ నేనల-అయగతాఃశివ్పరి తెతంకేవిదిచంద్ర-తతశ్శతరిస్తవమీ-శధావితతోర్ధ్వరశ్మి రజ్ఞోహినుధామ్నిచంద్రైచ-అస్తంయాతిఅస్తమయమా నేనః-యా తెశ్శురి సస్థు - అమంగిరిః-విలంబినాఘ టాఽవ్యయేనపరి వారిశస్యవరఃక్షేతస్య-వాణై స్త్రస్యలీలామివలీలాంశో భాం-వహణి- అస్రలీలామివలీలామిహినా ర్షాఽయే చాన్ని దశనా-తయాసూర్యాచంద్ర మసాపస్యకుక్షిసమానక ట్కేఽపి గాంశాపతిమహదోన్నత్యంవస్తువృజ్య తెఘ్నుష్టుతా గ్రావృత్తః॥ అ యుజ యుగ రేఫతోయ కారోయుజిచసజౌజర గాశ్చపుష్పతా గ్రా॥.....

మూ, ౨౦ { సహాయఃపరితః కనక స్థలీస్సహరి తాళ సమానన
 చాశుకః! అచలపవభ వానివ రాజ తెనహరి తాళ }
 సమానన వాంశుకః॥.....

౨౧॥ వహణీలసమానాదీప్యమానాః-నవాంశు కాయస్యసః-లసమానన వాంశుకః-శైవకఃకప్త్య యః-యోచలఃసహరి తాఃసమా ర్వాః హరి తే తీచ సూర్వాయాంహరద్విణాయు తెపిచెనోఽశ్వః - కనకస్యసఃసః గణామీః జానపదేష్యాదినాఅకృతి మా ధైజీవ-పరితోవహణి-సపయోచలఃహ రి గాత్రేసఖిజాణరేణ-సమాననవమంశుకంవాసోయస్యసఃహరి తాళ సమా నన వాంశుకః - పీఠాంబరో భ వానివ గాజ తెద్రుతవిలంబితవృత్తం॥ యుజవి లంబిత నాహనభౌభ రాఽతిలక్షణాత్ ॥

మూ, ౨౧ { పాశ్చాత్య భాగమిహసాసుముసన్ని వణ్ణాఃపశ్యంతి
 శాంతమ సాంద్ర త రాంశుజాలమ్! సంపూణకలభ
 లలనాలననోపమానముత్సంగసంగి హరిణస్యశశా
 కమూ లేశః!

౨౨॥ పాశ్చాత్యేతి॥ఇహోద్రోసాసుముసన్ని వణ్ణాఃస్థిగాః- జనాభిశ్చేశః శాలశంకులంకలంకంయస్య-పురోవతిఃశ్వాన్ని మ్మ శంకం - అశవససాం ద్రాణిరంతంశుజాలంకంయస్యత-అశవససంపూణకంయథాతథాలభం-లలనా లపసాపమానం స్త్రీముఖసాదృశ్యం-యేఽతం॥ ఆననంలపనంముఖమిత్యగు రిః సుగంఢాస్పగసంగి హరిణస్య అంకస్థితమృగస్య - శశాంకామ్బుగిహాన్ని మూ డాన్యస్యశస్యశనాంకమూ లేశం ద్రస్య - పశ్చాన్యవిఃపాశ్చాన్యశ్శి వక్షిరౌపశ్చాత్పరస ద్వ్యగిత్యక-సచాస-భాగశ్చిసంపాశ్చాత్యభాగంప్య

ప్రదేశం-పశ్యంతీజనాః-చంద్రస్యాధఃస్థిత్యాఅకశంక-చంద్రో-పరిభాగుః-కృ
శురిత్యక్షణః-పాశ్చాత్యభాగదశశ-నాతిశయోక్త్యాతాదృశో-స్వత్వమిక్షణ
నిః-వసంతతిల కావృత్తం||.....

కృత్వాపుంవత్పతముచ్చైభృ-గుభ్యోమూర్ధ్ని-
మూ, ౨౩ { గ్రా-స్థాంజర్షు-రానిర్షు-రోఘాః!కుర్వంతి-దా-
ముత్పతంతఃస్త-రాత-స్సగ్లోక-స్త్రీ-గా-స్ర-నిర్వా-
ణగు-త్త||.....

౨౩|| కృత్వేతి||౨ త్రా-ద్రా-నిర్షు-రోఘాః-గిరినదీ-ప్ర-వాహః-ప్ర-వా-హా-
నిర్షు-రోఘ-రభ్య-గు-రః-చూ-త-వృ-క్షా-ని-వ-త్ప-మా-న్య-పి-శే-ష-భా-వా-ద-పు-న-
రు-క్షి-పు-ం-వ-త్-పు-ం-భి-తు-ల్య-ం-తే-న-తు-ల్య-మి-తి-వ-శి-ప్ర-త్య-యః-ఉ-చ్చై-భృ-గు-భ్య-
స్త-తే-భ్యః-ప్ర-పా-త-స్తు-త-లో-భృ-గు-రి-త్య-చ-రః-గ్రా-స్థా-ం-శి-లా-నా-ం-మూ-ర్ధ్ని-
పా-త-ం-కృ-త్వా-ప-తి-త్వా-జ-ర్షు-రా-ణ-శ-క-లీ-కృ-తాః-ద్వా-నూ-శ-శ-ం-ప్ర-త్య-త్వ-
త-ం-త-స్స-ం-తః-స్త-రా-తా-నా-ం-స్ప-లో-క-స్త్రీ-ణా-ం-ఘ-రి-ణా-ం-అ-ప-స-ం-గా-
స్ర-ని-ర్వా-ణ-మ-ం-గ-ని-ర్-వృ-త్తి-ం-కు-ర్-వ-ం-తి-అ-ను-స్థా-నా-స-మ-క్ష-స్య-వా-న-ప్ర-స్థ-స్థ-జీ-
ర్వ-తః-భృ-గ-స్-గ్ని-జ-ల-స-ం-పా-తై-మ-క-ర-ణ-ం-ప్ర-ది-శి-య-త-ఇ-తి-వి-హి-త-భృ-గు-పా-తా-
నా-ం-పు-ం-సా-ం-స్ప-లో-క-గా-మి-నా-మి-హ-ప-మా-న-త్వ-ం-శా-లి-నీ-వృ-క్ష-ం-శా-లి-
స్య-కా-వృ-త-క-గో-భీ-లో-కై-రి-తి-ల-క్ష-ణా-త్||.....

స్థగయంతీతి||ఇహో-ద్రా-క-వ-చి-ద-మూ-జ-గ-తీ-భూ-మి-ః-జ-గ-తీ-భు-వ-నే-భూ-
మా-ఽ-తి-వి-శ్వ-ః-శ-మి-తా-శ్చ-త-కా-నా-ం-అ-త-స్వ-రా-దీ-న-స్వ-రా-యై-స్సై-శ-మి-త-
చా-త-కా-త-స్వ-రాః-స-ర్-వ-ం-స-హ-ం-ప-తి-త-హ-ం-బు-న-చా-త-కా-నా-మి-తి-భూ-గ-త-స్వ-
తే-హ-ం-వి-ష-త్వా-త్-అ-భా-మా-ం-బు-దా-నే-నై-వో-జ్జీ-న-య-ంతీ-త్య-ధ-ః-కి-ం-చ-త-టి-ద్భిః-
తు-లి-ణా-ని-ఉ-ప-మి-తా-ని-కా-ం-తా-ని-కా-త-స్వ-రా-ణి-సు-వ-ణా-ని-యై-స్సై-త-టి-తు-లి-త-
కా-ం-త-కా-త-స్వ-రాః-త-టి-తా-ం-స్ఫ-ర-ణై-తే-షా-మ-పి-స్ఫ-ర-ణా-ది-తి-భా-వః-తే-జ-ల-
దా-మే-మా-ః-స్థ-గ-య-ం-తి-చా-ద-య-ం-తి-స్థ-గ-య-ం-తి-చౌ-రా-ది-కః-క-వ-చి-త్-స్ఫ-రి-
తా-న్య-ు-ల్ల-సి-ణా-ని-చా-రూ-ణి-చా-మి-క-రా-ణి-సు-వ-ణా-ని-యై-స్సై-స్ఫ-రి-త-చారు-చా-
మి-క-రాః-అ-మీ-స-మి-తుః-క-రా-ః-అ-త-పా-శ్చ-క-పి-శ-య-ం-తి-క-పి-శా-ః-కు-ర్-వ-ం-తి-క-వ-చి-

౨౪|| స్థగయంతీతి||ఇహో-ద్రా-క-వ-చి-ద-మూ-జ-గ-తీ-భూ-మి-ః-జ-గ-తీ-భు-వ-నే-భూ-
మా-ఽ-తి-వి-శ్వ-ః-శ-మి-తా-శ్చ-త-కా-నా-ం-అ-త-స్వ-రా-దీ-న-స్వ-రా-యై-స్సై-శ-మి-త-
చా-త-కా-త-స్వ-రాః-స-ర్-వ-ం-స-హ-ం-ప-తి-త-హ-ం-బు-న-చా-త-కా-నా-మి-తి-భూ-గ-త-స్వ-
తే-హ-ం-వి-ష-త్వా-త్-అ-భా-మా-ం-బు-దా-నే-నై-వో-జ్జీ-న-య-ంతీ-త్య-ధ-ః-కి-ం-చ-త-టి-ద్భిః-
తు-లి-ణా-ని-ఉ-ప-మి-తా-ని-కా-ం-తా-ని-కా-త-స్వ-రా-ణి-సు-వ-ణా-ని-యై-స్సై-త-టి-తు-లి-త-
కా-ం-త-కా-త-స్వ-రాః-త-టి-తా-ం-స్ఫ-ర-ణై-తే-షా-మ-పి-స్ఫ-ర-ణా-ది-తి-భా-వః-తే-జ-ల-
దా-మే-మా-ః-స్థ-గ-య-ం-తి-చా-ద-య-ం-తి-స్థ-గ-య-ం-తి-చౌ-రా-ది-కః-క-వ-చి-త్-స్ఫ-రి-
తా-న్య-ు-ల్ల-సి-ణా-ని-చా-రూ-ణి-చా-మి-క-రా-ణి-సు-వ-ణా-ని-యై-స్సై-స్ఫ-రి-త-చారు-చా-
మి-క-రాః-అ-మీ-స-మి-తుః-క-రా-ః-అ-త-పా-శ్చ-క-పి-శ-య-ం-తి-క-పి-శా-ః-కు-ర్-వ-ం-తి-క-వ-చి-

ద్వైపి:క్వచిదాతపశ్చైతిమహదాశ్చర్యమిత్యర్థః- శాకృరవధ్యావృతం
 *సయితాశరై జనసయితీతుపధ్యాలగౌ||

మూ, ౨౫ { ఉత్తిప్తముచ్చితసితాః శుక రావలంబైగుత్తంభితోడు
 భి రతీవత రాంశిరోభిః శ్రద్ధయోః రూః రజలవ్యపదే }
 శ మస్య విష్వక్త టేషు పతః స్ఫుట మంతరితుమ్||.....

౨౬|| ఉత్తిప్తమితి || ఉచ్చితాస్మి తాంశోశ్చంప్రస్యక రాః అంశవో-హ
 స్తాశ్చ-అవలంబో యేహం తైః ఉత్తంభితాన్యవలంబితాని - ఉడూనియైః డైః ఉ
 డూనిచావప్తశ్చైత్యర్థః శిరోభిశ్శిఖరేనా-స్తకైశ్చ అతీవత రాంభృతర-అ
 తీవశ బ్దైర్భృతాధా-నవ్యయాదామ్ ప్రత్యయః ఉత్తిప్తముచ్చయ్యద్యుతం-
 అంతరిక్షం శ్రద్ధయసాన్యశ్యాద్విశ్వసనీయః నిర్ఘో-రజలమితి - వ్యపదేశో
 వ్యవహారోయస్య తత్-దృఢతరం నిర్ఘో-రజలధియం కుర్వదిత్యర్థః - అస్యా
 డైః త టేషు విష్వక్త మంతాత్-పతతిస్ఫుటం సత్యం- ఇందుక రానుడూనిచా
 వప్తభ్యశిరోభిః క్షీ-యమాణమపిదుర్ధారత్వా ద్భృశ్యదంతరితు మే వేరం-న
 తుజలం - సాన్యశ్యాన్యవ్యవశోదువార ఇతిసర్వతః పాఠినిర్ఘో-రజలం-
 సై-య్యై-య్యై-త-తనో-త్యే-ధే-న-వి-స్తార-వ-స్తు-వ్య-జ్య-తే||

మూ, ౨౬ { ఏకత్ర స్ఫటికతటాంశుభిన్న నీరానీలాశ్చద్యుః భి
 దురాంభసోపరత్ర | కాళిందీజలజ నిత శ్రియ శ్చ }
 యం తెవై దగ్ధీనిహ సరితస్సు రాప గాయాః||

౨౭|| ఏకత్రేతి|| ఏక త్ర ఏక స్త్రీ భాగై-స్ఫటిక స్యయన్తబంత స్యాంశుభిః భి
 న్ననీరాః-మిశ్రో దకాంశు భ్రజలాఇన్యర్థః-అపరత్ర అపరస్త్రీ భాగై-నీలా
 శ్చ నాం ఇంద్రనీలానాం-ద్యుః-భిః భిదురాణిమి శా-ణి-అంభాంసీయాసాం-గాః
 నీలసనీలాఇన్యర్థః ఇహో-ద్రా-సరితః- కళిందస్యా ద్రైరవన్యం స్త్రీ కాళిందీయ
 మునా* కాళి-నీసూర్యతనయా యమునాశ మనస్వ సేన్యవారః-తస్యాః జలైః
 జనితాశ్రీణో భాయిస్యా స్తస్యాః తత్సంగ సాయాఇన్యర్థః-ప రాప గాయా
 గంగాయాః-వైదగ్ధీంశో భాం-శ్రయం తెభ జంతి-౨-దగ్ధస్య బా ప్రావైదగ్ధీ గుణ
 వచ నెత్వాది నాప్య-ప్ర-త్యయః-షి-ద్రా-రాదిభ్య శ్చై-ణి-జీ-మ్- సో-పి-షి-త్వ-స్య
 బా-హు-శ-క-త్వా-ది-హ-వి-క-ల్ప-అ-శ-ప-వ-స్య-ః-షి-త్-ర-ణా-దీ-కా-రో-బ-హ-ల-ని
 తి-వా-స-నః- అ-త్ర-సి-తా-సి-త-హ-ణి-గు-ణ-గ-హ-ణా-స్స-రి-ణాం-య-ము-సీ-స-గ-ణ-గం
 గా-శో-భా-సా-గృ-శ్యా-యే-పా-త్త-ద్దు-ణో-క్థా-పి-లా-ని-ద-శ-క-నా-ప్ర-హ-షి-ణి-స్య

క్షేమాంజ్ఞా గస్త్ర దశయతి ప్రహషణీయం॥.....

మూ, ౨౭ { ఇత స్తతోస్త్విన్విలసంతి మేరోస్సమానవ ప్రే మణి }
సానురాగాః | స్త్రి యశ్చపత్యోసురసుందరీభిస్స }
మానవ ప్రేమణీసానురాగాః!.....

౨౭॥ ఇత ఇతి॥ మేరోఃసమానవ ప్రేతుల్యస్త్రస్త్రై- ఆతపవాన్త్విన్న క్రౌ - ఇత స్తతః-మణీసానురాగాఃరత తబకాంతయోపిలసంతికించ-నవం ప్రే మయ స్యతస్త్విన్నవ ప్రే మణి-పత్యోఽనురాగేణసహవతంతాతిసానురాగాః-సు రసుందరీభిస్సమాః సమానరూపాః స్త్రి యశ్చ- ఇత స్తతఃసర్వత్ర విలసంతి- అన్యోన్యానురాగీణోభి రూపా శ్చేహ విలాసినస్తదనురూపాణి విహారస్థా నానిచసంతీతి భావః ॥

మూ, ౨౮ { ఉచ్చైర్మహోరజత రాజివిరాజితా సాచువణణభి }
క్షిరిహసాన్త్రసుధాసవణాః | అభ్యేతిభస్మవరి }
పాండురితస్త్వరా రెరుద్వహ్ని లోచన లలామల }
లాటలీలామ్॥

౨౮॥ ఉచ్చైరితి॥ ఇహా క్రౌ సాన్త్రయా-సుధయా లేపనవి శౌషణిలమృతేన వా సవణాః సమానవణాః క్షిరీతిజకనవ దెత్వా దినాసమానస్యసభావః* లేపభే దెన్మృతేను భేతివై జయంతి- మహోరజత రాజివిరాజితా కాంచన రేఖా శోభి శా-అసాపురోవతి-నీఉచ్చైగున్నతా-చుర్వణణభి క్షీరజతభి-క్షి*దుర్వ ణంరజతంరౌప్యం - మహోరజత కాంచనమితిచామరఃకఞ్చస్త్ర నాపరిపాండు రితస్యపాండుకృతస్యస్త్ర రా రెఃఉద్వహ్ని గుర్దతాఽణ్ణావన మేవలలా మంఘూషణంయస్యతస్యలలాటస్యలీలామివలీలాంకో భాంఅభ్యేతిభజతి-నిద శక నాలంకారః* లలామంపుచ్చపుండ్రా శ్వఘూషా ప్రా ధాన్యకేతుష్యిత్వ మరః॥

మూ, ౨౯ { అయమితిజరతాః ప్ర కామగుర్వీరలఘువిలంబివయో }
ధరోపరు ధ్ధాః సతత మనుమతామగమ్యరూపాఃపరి }
ణతదిక్-రి కాస్తతీవిభ-ర్తి॥

౨౯॥ అయమితి॥ అయంగిరిః-అతిజర తాఃఅతికఠినాః-అతిజరతీశ్చ* జరతఃకఠి నేజీణ-ఇతి వైజయంతీ-ప్ర కామంగుర్వీః శ్రే.ష్ఠాః-స్థాల్యాక్ర భణరాశ్చ-ప్ర కామగుర్వీః*గు రునుగీష్వతా శ్రే ష్ఠైగురౌపితఠికుభణరఇతిశబ్ద ణవే - వి స్పష్టపటవత్ క్షయయూరవ్యంస కాదయ శ్చైతీసమాసః- ఆలఘుభిః-విలంబిభిః-

లంబమా నైశ్చ-పయోధరై మేఘైః స్తనైశ్చ ఉపసుధాః- ఆవృతాః నిబద్ధాశ్చ॥
 స్త్రీస్తనాజ్ఞాపయోధరాపిణ్యచురః సతతం సగ్వదా - అనుమతాం ప్రాణ
 భృతాం-అగమ్యనూపాః ఆత్మ్యర్మతత్పాద్మ్యురారోహస్వరూపాః - అన్యత్ర
 పృథ్వాద్గమనానిపూర్వగ్రహణీః త్యజేదంత్యోకుల్ దూభితాం పృథ్విక
 న్యకాంత ధృతి-గమననిషేధాదిపిభావః-పరిణతాశ్చిర్యగ్గంఢ ప్రహారిణః డిక్
 రిణోద్విగ్జాః యాసుతాః- పరిణతనిక్రరికాః*సర్వసత ప్రహారిష్టుః జఃపి
 ణతోమత్యభితిహాలాయధః ఇన స్త్రీయామితసమాసాంతంక ప్రత్యయః-అ
 న్యత్ర పరిణతాః- కిణీఘాతానిగోదంతక్షతపిశేషాః - కరికాః-భిన్నగోశ్చ
 యాసాంతాః-దిగ్గష్టంవస్తులాకారంకరికానఖలేఖలేతియానవః - తటి పిభ
 ర్తిప్రకృతతటి విశేషణనుహిమ్నూఅప్రకృతవృద్ధాంగనాప్రత్యేస్తమాగోక్తి
 రలంకారః పుష్పిత్రాగ్రావృత్తంః

మూ, ౩౦ { ధూమాకారందధిపురస్సౌవణైవణైవణానాగ్నిస్స }
 { చ్యవీశ తెవశ్యామీ | శ్యామీభూతాః కుసుమసమూ }
 { హేళీనాంనీనామాళీమిహతరమ్రావిభాణాః॥ ... }

౩౦॥ ధూమేతి॥ ఇహావ్రాపురోగ్ర-వణైవనఅగ్నిస్సృజిసమానై-ఆగ్నిస
 మానవణఇత్యగః-సౌవణైవనవణవికారై - తతేకుసుమసమూహేనీ
 నాంస్థితాంక ల్పానిభ్యశ్చైతినిష్ఠానత్వం-ఆళీనాంభృంగాణాం-ఆళింకవళిం
 బిభ్రాణాః- అతవవశ్యామీభూతాః - అమితగవఃధూమాకారంగానుసా
 వ్యం-దధతి-వశ్య అగ్నివద్భాంతి - స్వణాతతేశ్యామాన్గవోగ్నానువ
 ద్భాంత్యుపమాలంకారః-జలధరమాలావృత్తం-తల్లక్షణ రూక్షం-అభ్యం
 వైస్సౌజ్జలధరమాలాహ్లాస్తావితలక్షణాత్॥.....

మూ, ౩౧ { వ్యోనుస్సృశోప్రథయతాకలభౌతభిక్తీగుచ్ఛిప్రపు }
 { స్పవణచంపకపింగభాసః | సౌమేరవీనాధిగతేనని }
 { తంబశోభామేతేనభారతమిశావృతవద్విభాళి॥... }

౩౧॥ వ్యోమేతి॥వ్యోచుస్సృశోఅభ్రంకషాఃఉన్నిదై-వికాశితైఃపుష్పై
 విత్తాః- ఉన్నిప్రపుష్పవణాః-తేనవిత్తశ్చుంచుష్పణపావితచణస్పృత్య
 యః-తేవతేచంపకాశ్చతద్వగ్నింగభాసఃపింగళవణాః-కలభౌతనిక్తీగుచ్ఛ
 కకుడాని*కలభౌతంనూస్యహేమోనిశివిశ్కః-ప్రథయతాప్రకలయతా
 అతవససౌమేరవీంసుమేరుసంబంధినీ-నితంబశోభాంకటకలక్ష్మీ-అగ్నిగతేన
 ప్రాప్తవతాఃగత్యధాకార్మకేత్యాదినాగమేఃకర్తరిక్తః-ఎతేనైవతకాన్తి

కా-భరతస్య రాజ్యధదంభారతం - భారతాఖ్యంవషణంభరతఖండమిత్యర్థః
స్వాద్వప్రప్తేలోకధాత్ర్యంశేవశ్చరేవషణమస్మియామితిశిష్యః- ఇశావృ
తవిశావృతవషణమివవిభాకీత్యపమా - నవఖండస్యజంబూద్వీపస్మహి
మాద్రేడక్షిణభూఖండంహై హువతాపరనామకంభారతంవషణంతస్యై
వసుమేరుయోగాత్సమేర వాపరాఖ్యంమధ్యఖండంఇశావృతవషణంజత
పవ*నామ్నోదంభారతంవషణంహిమాద్రే సచ్చదక్షిణం | తేన హైమవతం
నామపరేష్వప్యేవమున్నయేత్ | ఇశావృతంసామేరవంసుమేరొఃపరితోహి
తదిత్యవైజయంతీః||

మూ, ౩౨ { రుచిరనిత్ర తనూరుహశాలిభిః ప్ర చలితైఃపరితఃప్రి
యకవ్రజైః | వివిధరత్న మయైః ప్రతిభాత్యసావవ }
యవై రివజంగమతాంగతైః||

౩౨|| రుచిరేతి|| అసాగరిఃరుచిరైరుజ్జ్వలైశ్చిత్రై నానావజ్రైశ్చస్తనూరు
హైలోనాభిశ్శాలంతిత్తగోక్తైఃపరితఃప్రచలితైఃసంచలన్విః ప్రియతాః
కంబళప్రకృతయోమృగవిశేషాః * ప్రియకోరోహభీర్ముక్తోమృదుశ్చమస్త
జైఃపునైరిశివైజయంతీ- తేషాంవ్రజైః-జంగమతాంచరిష్ణుతాంగతైఃకవిధ
రత్న మయైః-అవయవైస్సాస్వగైరివ- ప్రతిభాతీత్య త్వై త్వా - ప్రతదిలంబి
తవృత్తం||

మూ, ౩౩ { కుశేశయైర త్రజలాశయోషితా ముదారమంతైక
లభావికస్వరైః | ప్రగీయతేస్థిగజైశ్చయోషితా }
ముదారమంతైకలభావికస్వరైః||

౩౩|| కుశేశయైరితి || అత్రాదౌ-జలాశయోషితాఃజలాశయైషు హ దే
షు-ఉషితాఃవసఃతక్కిగత్యథాకర్తవేశ్యానినావసైక ర్తరిక్తఃసంప్రసా
రణం, మసీబుద్ధిఘాజా ధేభ్యశ్చైవోచకారాద్వతమానాధాతా-కలభాః
త్రింశద్వషణాఃకరిణః*త్రింశద్వషణాస్తుకలభోఃకర్తవీంశతివాషిణకాభివై జ
యంతీ-వికస్వరైః-కనశీలైః క్షైశ్చ భాసపిసకసోవరచ్ - కుశేశయైశ్చతవ
త్రైః ముదాప్రీత్యా - రమంతక్రీడంతి-కరివిహారాహాణాకమలాకరా
ణానుయమాక రభిభావః-కించ-కలాఃఅన్య క్షనుధురాః - వికారోమానసో
భావః-సప్రయోజనమేషాం- భావికాఃఉద్యోగకారాభ్యర్థనః- కలభాఃకాశ్చ
స్వరాష్ట్రాదయోయేషాం తైఃకలభావికస్వరైః- సిద్ధగజైస్సురసంఘైర్వోషి

తీక భాజఃకశ్యపస్యకశ్యపప్రజాపతేషు శ్రతాంవ్రజతీశ్చష్టరూపేణేతిభా
వఃఅత్ర స్వయంభు ప్రాక్షణనాయాపిశేషణగత్యావసుదేవపుత్రతాప్రా
ప్తి హేతుత్వత్స గాక్షణ హేతుకంకావ్యలింగమ్

మూ, ౧౩ { తాత నోదధిలూడనం ప్రతిత్వద్వివాద్యవయము
త్సహోమహోయస్సురైరితిసురోఘవల్లభో వల్లభై
శ్వజగదేజగత్పతిః||

౧౩|| తాతేః||సురోఘవల్లభఃసురగణప్రియఃజగత్స్వోరోహరిః సుకైరై
వైవల్లవైగోపైశ్చ హేతాతజనక నేతవదచ్చైదే- ఉదధిలూడనంసము
ద్ర మథనం ప్రతీనో ఇతివచచ్చైదేవధి లూడనం దధిమథనం చత్వద్వివా
త్సాంపిహోయేత్యథాః పృథగ్వి నేత్యాది నావికల్పాత్పంచమీ-అద్యవయం
నోత్సహోమ హేనతుమామి హేత్యజగదేగదిశః- అత్ర హరి మహీమవణ
నాంగత్సేనసురాణాంవల్లవానాంబ ప్రకృతా నామేవనోదధితేబ్లశ్లేషమూ
లాభేదాధ్యవసాయలభ్యవధ్యవధి లూడనాక్షమత్సకమణ సామ్యాద్రవ్యా
వమ్యత్సాత్తుల్యయోగితాభేదః-తేనచహారేణధిమథన కల్పము దధిమథ
నమితివస్తువ్యజ్యతే ఇత్యలంకారేణవస్తుత్వః||

మూ, ౧౪ { వాత్తగంధమవధూయశతు భి శ్చాయీ యాచవిజి
తామరశ్రమమ్| యోభిమానమివవృత్త విద్విషుః
పారిజాతముదిమూలయద్దినః||

౧౪|| వాత్తగంధమితి||కించేతిచాక్షణఃయోహరిః-శతుభిరవధూయాభిఘూయ
వాత్తగంధమనా మాత సౌరభంఅనభిఘూతంచశ్చ- అత్తగంధోభిఘూతస్సృష్టి
త్యమరిఃనభిఘూతస్సనశబ్దస్య-సుప్నుపేతనమానః-చ్ఛాయీయాఅనాతపే-పా
లసే-చ్ఛాయీన్యానాత పాభావేపతేబింబాకణయోషితోః-పాలసోత్తో
చయోఃకాంతినచ్చోభావక్షీక్తిషుస్తృతేతివిశ్వః- విజితామరశ్ర మం నివారి
తసురఖానం-పారిజాతంవృత్తస్యపఃశక్రస్యాభిమానమహంకార మివనివః
స్వగాణదుదమూలయత్-ఉన్నా లిత వానితిపారిజాతహరణోక్తిః- శ్లిష్టపిశే
షణేయముపమేపికేవిత్-శ్లేషంవత్స న్యే||

మూ, ౧౫ { యంస మే త్యచలలాటలెఖయాబిభృతస్సపదిశంభు
విభ్రమమ్| చండమారుతమివ ప్రదీపవచ్చేదివస్యని
రవాద్విలోచనమ్||

౧౫|| యమితికించేతిచాక్షణః-లలాటమేవలెఖాతయా లలాటలెఖయా-ల

మూ, ౩౬ { విహగాః కదంబసురభా విహగాః కలయంశ్యను }
 { తుణమనేకలయమ్ | భ్రమయన్ను వైతిముహర }
 { భ్రమయంపవనశ్చధాతవనీపవనః || }

౩౬|| విహగా ఇతి|| కదంబై స్సరభిః కదంబసురభిః తస్మిన్ కదంబసురభౌ
 హోద్రా-విహగాః పక్షిణః-అనుక్షణం ప్రతిక్షణం-అనేకే బహుః ధాః-లయా
 ిచ్చేదాయస్తే కర్తవ్యతే తద్వధాతధా-గాః-వాచః-శబ్దాః-త్యక్షణః-అస్మనై
 నేత్రనిగ్మగభూవాగ్వారిషుగోమః తేజివిశ్వః-కిలయంతి-కించధాతాపి
 కంపితాని-నవానినీపవనానికీ దంబకవనానియేనః-ధాతవనీపవనః-తూ
 ల-చనీపప్రియక-కవంబాస్తుహాలిప్రియశ్శమరః-అయంపవనశ్చ-ముహుః
 అభ్రంమేఘ-భ్రమయన్-ఉపైతి-ప్రమితాక్షరావృత్తం-ప్రమితాక్షరా
 సజనసైరుదితైతలక్షణాత్ ||

మూ, ౩౭ { విద్వద్భిరాగనుపరై వివృతంకదంబి చ్చుత్వా }
 { పిచుగ్రహమనిశ్చితధీనిరన్వైః శ్రేయాద్వి }
 { జాతిరివహంతునుమానిదక్షం గూడాధామేషధి }
 { మంత్ర గణావిభర్తి || }

౩౭|| విద్వద్భిరితి|| పిచుః శ్రేయాధారణపటుః-ద్విజాతిప్రాకాష్టాణభి
 వ-ఆగమోనిధికల్పః-మంత్రశాస్త్రంచ-నవపవరం-ప్రధానం యోషాం-తైగా
 గమపరైః-విద్వద్భిః-నిధీనాం-మంత్రాణాంచ-సాధనవిశేషజ్ఞైః-కథంచిచ్ఛివృ
 తం-స్వరూపతః-ప్రకాశితం-నాస్తినిశ్చితా-కదమిశ్లేమితి-నిశ్చయాత్మికాధీయే
 షాంతై-రనిశ్చితధీభిః-అన్యోరశాస్త్రజ్ఞైః-శ్రుత్వా-పి-ఇహ-నిధి-రస్తి-ఈశ్వజ్ఞ
 హిమాసామంత్రాణి-వ-ఆస్తగురుముఖానాకణ్యాకపి-మగ్రహం-కుస్సా
 ధనం-అమాని-ః-భూని-వ-నాని-చ-హంతు-దక్షం-స-న-కా-మ-మ-బై-మో-వ్య-స
 నే-ష్య-మ-మి-తి-వై-జ-య-ంతి-గూ-ధ-స్-వ-వ-శః-అ-ధో-క-ధ-న-న-భి-దే-య-చ-య-స్య-క
 తం-గూ-ధ-క-ధ-ని-ద-యో-ను-త్రా-ఇ-వ-అ-న్య-శ్ర-ని-ధ-య-ఇ-వ-ను-త్రా-ని-ధి-ను-
 త్రాః-తే-షా-గ-ణ-వి-భ-ర్-తి-స్వి-జా-తి-మ-క-శ్ర-గ-ణ-మి-వ-ని-ధి-గ-ణ-ప-వ-ని-భ-ర్-తి
 త్యు-ప-న-న-ధ-క-ః ||

మూ, ౩౮ { బింబోష్టంబహునుచు తైతురంగవక్త్రశ్చంబం }
 { తంముఖమిహకిన్తరం ప్రియాయాః శ్లిష్యంతం ము }
 { హురితరోపితన్నిజస్త్రీ ముత్తుంగస్తనభారభంగ }
 { భీరుమధ్యామ్ || }

౩౨॥ బింబోష్ఠమిలిక్ష్మహాదౌ-తురంగస్యవక్త్రమివవక్త్రంయస్యసఃకురంగ
 వక్త్రః-దేవయోనివి శేషక్ష్మినప్తమ్ముఖవత్సమాసః-బింబకల్పఃఓస్థాయస్యతద్భ్రంబోష్ఠ
 త్తరంపదలోపశ్చైతిఉష్ట్రముఖవత్సమాసః-బింబకల్పఃఓస్థాయస్యతద్భ్రంబోష్ఠ
 మిత్త్యవమాంకారః-ఓత్తోష్ఠయోస్సమాసేవేషపరమావంప్రియాంకారః
 ముఖంబు-బంతంకిన్నరం-మానుషముఖం అశ్వాంగదేవయోనివి శేషం- బ
 హుగురుయథాతథా- మనుతే అవబుధ్యతేతురంగవక్త్రస్యచుంబనాసంభ
 వాదితిభావః-ఇతరఃకిన్నరోపి- ఉత్తుంగైస్తనభ-కేణ- యోభంగితస్మాద్భ్ర
 రుః-నుఛోయస్యాస్తాంనిజస్త్రీంస్పస్త్రీంకామశసోరిత్యాదివాఙ్కలప్సవి
 యజాదేశాభావః- ముహుఃశ్శిష్యంతమామూగత్వాదాలింగంతం- తురంగ
 గవక్త్రంబహుమనుతే-తురంగవపుషఃకిన్నరస్యఉత్తేషాసంభవాదితిభావః
 దు-కభంప్రియంభవతేతిరహస్యంనువ్యస్యాభంగెపిభంగోక్తైరతితయోక్తిః
 ఉవనుయాస-స్యశ్చై-ప్రహషిణోవృత్తం॥.....

మూ, ౩౯ { యదెతనన్యానుతటంవిభాతివనంతతానైకతమా }
 { లతాలమనపుష్పితాశ్రస్థగితాకారశ్వావనంశి }
 తానైకతమాలతామ్ |

౩౯॥ యదెతనన్యానుతటంవిభాతివనంతతానైకతమా-తతాః
 విస్తృతాః-అనైకతమాలాఃతాలాశ్చ- యస్మిన్తతానైకతమాలతాలం-
 యదేతన్నురోవర్తివనంవిభాతి- స్థగితాకారశ్చైతిరోహితాతప- అనం
 తానైకపారవిస్తారై- అత్రవనైకతమాలతా-కాలతా అలనుత్పంతంపు
 స్పితాసంజాతపుస్తానభవతీతీశేషః-సర్వా ఆపిపుష్పితా ఇత్య- ౯౩॥

మూ, ౪౦ { దంతోజ్జ్వలంసుబిమణాపల మేఖలాంతాస్త్ర }
 { త్నచిక్రకటకాసుబృహన్నితంబాః | అస్మిన్త్ర }
 { సంశ్శుంకోమలగండ శైలానార్యోనురూపమాధి }
 వాసమధిశ్యకాసు |

౪౦॥ దంతోజ్జ్వలంసుబిమణాపల మేఖలాంతాస్త్ర-
 శనభిశిశ్వః-తైర్జ్వలంసుబిమణాపల-సక్రతైస్సశ్చి త్రాణికింకరానిసానాం
 నివలయానిచ-యాసాంతాసు-కటకాపలయెసానావితిశ్వః-అభిశ్యకాసు
 ఊర్ష్వః-భూమిషు-ఉపత్యకాద్రై-రాసన్నాభూమియాన్వ-నాభిశ్యకైశ్యక
 రః-ఉపాచిభ్యాంశ్యకన్నా-సన్నా-రూభయోరితి అభిశ్యకైశ్యకైశ్యక
 యః-విమలోపలాశ్చ-జ్వలంబిమణా-ఉజ్వలంబుణయోవా-మేఖలాః-కలచ్యుః

నితంబభూమయశ్చ మేఖలాఖండబంధస్యాన్తాంబీశైలనితంబయోరివినిశ్చః
 తాభిరంతరమ్యాః*హృతావవసితేరమ్యేసమాస్తావంత ఇష్యత ఇశశబ్ద
 ణవె-బృహంతోఽతంబాఃకటివశ్చద్భాగాఃశిఖరాణివ-యాసా తాః
 నితంబోరోఢసిస్కంధశిఖరేపికటితట ఇటివిశ్చఃఘనాఃపులాఃకోమలాశ్చ
 యైః గండశైలాఃగండసలూని-స్థూణోపలాశ్చయాసాంతాః-నార్యః అనుమా
 పమిచ్ఛాసశ్చశం-ఆత్మసశ్చశం-అనివాసం ప్ర జంతి - అత్ర నారీణామధిశ్య
 కానాంపత్రకృతశ్వావలప్రకృతగోవరా శ్లేషోష్ఠాపితౌల్యయోగి
 తా-అతపశ్రాభయవిశేషణాండభయత్రవిభక్తిపరిణామనయోజ్యాని...

మూ, ౪౧ { అనతివిరోయితస్యజలదేనచిరస్థితబహుబుద్ధుదస్య }
 { వయసోనుకృకోమ్ | విరిశఃకీణవజ్రశకలాసకలా }
 { మిహవిదధాఃధౌతకలధౌతమహీ || }

౪౧|| అనతివి||ఇహాఽప్రో-పిరశంయధాతథా వికీణా-వజ్రశకలాఃయస్యాం
 సా-ధౌతాశుద్ధా-కలధౌతమహీరజతభూమిః జలదేన- అనతివిరోయితస్యత
 యై లముక్తస్యశుభ్రస్యైతిభావః-చిరస్థితాఃచిరస్థాయినః బహవశ్చ- బుద్ధు
 దాఃజలస్సౌటాః-యస్మిన్తతతస్యవయసోంభవః-సకలాంఅనుకృశింసాద్వ
 శ్యం-విదధాతి-అత్ర మేఘాయుజలస్యచిరస్థితబుద్ధుదాసంబంధపిసంభూ
 వనియాసంబంధా-కైరతిశయోక్తిః కురీరుతవప్రతంతలక్షణంచూక్తం#వసు
 రీరుతంనజభజైలఃగయ్యుగితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౪౨ { వజ్రయంత్యాజనైస్సంగమేకాంతత్సర్కయం }
 { యంత్యాసుఖంసంగమేకాంతతః|యోషయోషస్త }
 { రాసన్నతాపాంగయాసేవ్యతేనేకయాసన్న }
 { తాపాంగయా || }

౪౨|| వజ్రయంత్యైతి||వకాంతతఃవికాంతైరహసీత్యర్థఃకాంతతఃకాంతే
 న-ప్రియోణసహాడభయత్రాపిసార్వవిభక్తికస్తస్యః-సంగమేనఃసుఖం-తకణ
 యంత్యాడత్యైక్షుమాణయావిస్తంభవిహారమాకాంతుమాణయేత్యర్థః
 అతపవజనైస్సంగంవజ్రయంత్యాకుతఃస్తరేణాసన్నతాపానిప్రాప్తజ్వరా
 ని-అంగానియస్యాస్తయా-స్తరాసన్నతాపాంగయా ॥ అంగగాత్రకంశే
 భ్యశ్చైవివక్తవ్యమిశిశోపోవికల్పానిహపయే.టాప - సన్నతాపాంగాయ
 స్యాస్తయాసన్నతాపాంగయాస్తరాతాపాంతుణితనేత్రాంతయా- అనే
 కయాయోషయా- అనేకాభిర్యోమాభిర్యోధః-జాతావేకవచనం(స్త్రీ)
 యోషిదబలయోషేత్యమరః- ఏషోద్విఃసెవ్యతే-ఇచ్ఛానిహారస్థానానీహ

సంతతి భావః- సస్విణీవృక్షంః త్రైశ్చతుభిః ర్మ్యశా స్ర స్విణీసన్ము తా||

మూ, ౪౩ { సంకీర్ణకీచకవనస్థని తైకవాల విష్ణౌగ కాళం దియు }
{ శృలితుంచ నార్యః ఆస్త్వికాన్మమశ్వసనగభాతనీ }
{ యరంధ్ర నిర్యత్స్వసశ్రుణిసుఖాదివనోత్సహం లే|| }

౪౩|| సంకీర్ణకాః|| అస్త్విన్న ద్రా సంకీర్ణాఃః మి క్షస్వంస్పష్టాః తీచ కాః డేయవి
శేషాఃః వేణవఃకీచ కా నైస్సు రేస్వసంత్య లోక్థ తా ఇత్వ మరఃః తేనాం వ బే
స్థుతస్య-ఏక స్వ వాలస్య ఏక రోష్ణా-విచ్ఛేదాత్తా త రా త్తస్తాః కీ ర్మ్య సాం
తాః-చ నార్యః-మృదుశ్వసనో మందమారుతఃః గ భే-యోహం తెభ్యఃః తదీయిరు
దై భ్యఃకీచకరం క్రైభ్యఃః-నిర్యతోనిగఃః చ్చఃః - స్వనస్యశ్రు త్యాశ్ర వఃః
యత్సుభంతస్తాదివేతి హేతు త్వే టా-చలితుం నోత్సహం తే- వ్త్వ త స్తు
వాల ప్రీయ త్పాదితి భావః శక ధృషె త్యాది నాతుము స్వ త్యయః||

మూ, ౪౪ { ముక్తంముక్తాగౌరమిహక్షీరమివా బై వాఃపీష్యం }
{ తర్లీచను హానీలకళాసుశ స్త్రీ శ్యామైరంశుభిరాశు }
{ మతమంభ శ్చానూసుచ్ఛాన్మవృషి నీనీసగిలస్య || }

౪౪|| ముక్తమితి|| ఇహాం హౌ అంశలిః నాః-ను హానీలకళాః ఇ గ్రాన్తనీలవిశేషం
దాః-యాను వాసుః సింహళ స్యాక రోమ్ము శాను హానీలం స్తు త్తేస్త్వ తాః గ్రి
భగవానగస్త్యః- వాపీష్యనీసిః కాను-అ బ్రై మెకఃఃః - ముక్తంముక్తాగౌ
రంవకాక్తికశు భ్రం-అతవవక్షీరమివస్థితం అంభఃః శ స్త్రీ గురికా- స్వాచ్ఛ స్త్రీ
చాసీపుత్రీ చఛురి కాచాసి ధేను కెత్వ మరఃః క బహోవిభ్య త్వే విశేష శ స్త్రీ చ
త్రా శ్యామైః అంశుభిః అ-శగః తౌ ద్ర నీలవారిదివిః ఆశుః మ-తం లోలితం స
నీనీసలిలస్య నీల్యాఖ్యాపదివశ్ర-రసస్య నీలి కాలాక్షికి కేశ్య మరఃః - ఆహాం
ఛాయాం కాంఠిం గు చ్చశి-తస్త్వ శ్చీం ఛాయాం గ చ్చనీశ్య భాః అ శోక దగ్ధ
నాలంకారః సచ ముక్తాగౌరంక్షీరమివశే స్త్రీ శ్యామైరితి చోవనూత్రయేం
అంతలిః నవహానీలకళాసు వాపీష్యతివ దార్ధ హేతుక కాన్యగింగన అంశు
భిః మ తమితిచ మణేహ శాపిత ఇశ్యం గాంశీ భా వేన సుక రఃః-క్షీరమి త్యేనేన
ఇంద్ర నీలానాం వైస్త్వ సూచితంః క్షీరమ ధ్యక్షి వెన్నీ అంక్షీరం చేన్నీ లగాం
వ్ర జేతో ఇంద్ర నీలమితిఖ్యాశమితిఅక్షుణసంభ వాతో|| జేచ్ఛాశ్చ నీనీ నోవనూ
నేనతగ్వణాః ప వేకే సూచిశంఃః నీనీరసని బాః కేచిచ్చ భు కి తనిభాః సుగ్ర
త్యాది నా-అగస్త్య రశ్వ శా సై తెషా మే కాదశ విధచ్ఛాయాః కి గానాది

తి-మత్తమయూరవృత్తం*వేదైరం ధై వత్తాయసగామత్తమయూర మితీల
క్షణాత్ ||

మూ, ౪౫ { యానయయాప్రియమన్యవధూభ్యస్సారతరాగ }
{ సునాయతమానమ్ | తేనసహేహా బిభర్తిరహా }
{ స్త్రీ సారత రాగమనాయతమానమ్ || }

౪౫|| యేతి|ఇహాదౌ-అన్యవధూభ్యఃస్త్రియంతరైభ్యఃపంచమీవిభక్తైః
పంచమీసారతరాగ్రశ్రేష్ఠతరం - ఆగమనయస్యాస్సారతరాగమనాన్తా
న్యసంగమేళ్యర్థః-యాస్త్రీయతమాన-స్వప్రాప్త్యైప్రయతమానంప్రార్థయ
మానమిత్యర్థః-యత్రీప్రయత్నే -శానచ్-ప్రియంనయయా సాతధా ప్రతి
కూలాపి స్త్రీ -రహఃతేనప్రియేణసహఅనాయతమానఃఅదీఘురోషం-య
ధాభసతితధారతగాగఃసురతాభిలాషం- బిభర్తి - అయంమానవతీరపిస
ద్యవప్రాప్త్యైప్రయతేతిభావః-దోదకవృత్తం* దోదకవృత్తమిదంభభాగాదితి
లక్షణాత్ ||

మూ, ౪౬ { భిన్నై మురత్న కిరణైఃకిరణేషు హేందోరుచ్ఛావ }
{ చైసవగ తేషుసహస్రసంఖ్యామ్| దోషాపినూనమ్ }
{ హిమాంశుర సౌకిలేతివ్యాకోచకోకనదతాందధ }
{ తేనళిన్యః || }

౪౬|| భిన్నై ప్సితి| ఇహాదౌ- ఇందోఃకిరణేషు ఉంచ శ్చావంచ శ్చైషు
చ్ఛావచైః అనైకవిధైఃకీర్ణైః*ఉచ్ఛావచంచనైక బేదమిత్యనురః-సుయూ
రవ్యంసకాదిషు క్ష ఉచ్ఛనీచా చపరానో చ్ఛావచాకించనానుతోభయానీ
తితత్తుగుపేనిపాతనాత్సాధుః-కిరణేభిః-స్నైమమిశ్రేణు - అశవ-సహ
స్రసంఖ్యాండపగతేమసత్సు-సళిన్యఃపద్మిన్యః*నళంపద్మైనళంత్పణిశాశ్వ
తః-అసౌప్రకాశమానః- అహిమాంశుఃకిలేతి-సహస్రకిరణత్వాత్సూర్యవే
తి-సంభావనాబుద్ధ్యైత్యర్థః*వార్తాసంభావ్యయోఃకిలేత్యనురః- దోషా
పిరాత్రాపవీ-స్వప్రమ్యుద్ధేన్యయం*దివాహ్నీ త్యవదోషాచనక్తంచరజనాపవీ
త్యమరః- వ్యాకౌచకోకనదతాంజికచపద్మతాం-దధతే- నూనమిశ్యు త్వై
యోయాం*అథరక్తసరోగుహంరకోత్పలంకౌకనదః|| వ్యాకోచవికచస్ఫు
టాఇతిచానురః-ఇహాదేవభూమిత్యాన్ని త్యవద్దానళిన్యైఃఇతిభావః- ఇహనళి
నీనాందోషాత నవికాససంబంధా దళిశయోక్తిమూలయాత స్యేంద్రావక
భ్రాంతినీమిద్దకతోద్వై త్వైక్షుయా భ్రాంతిమనలంకారోవ్యజితే||

మూ, ౪౭ { అవిశంకమంకపరివర్తనోచితాశ్చలిణాపురఃపరిము
 పైతుమాశ్చజాః| ఆనురోదితవకరుణేవపత్రీణాంవి
 రులేనవత్సలతయైచనిమ్నగాః|

౪౭|| అవిశంకమిలి|| అవిశంకనిశ్శంకం-అంకపరివర్తనానాశ్చంగలుంతనే
 సూచిణాః పరింభతారముపైతుం పురోగైవలితాఃప్రయాశాః-ఆశ్చ జాఃస్వ
 సంభవాః-చుహిత్యాశ్చ-నిమ్నగాఃనదీ-కరుణేనదీనన-పత్రీణాంపత్రీణాం-
 విరులేనక్రోశనేనని తైర-ఏహ-ద్వి-వత్సలతయావాత్సల్యేన-పే నైత్య
 భాః|| శ్రీమాన్ని గ్ధ్రువశ్చలత్యామరః|| వత్సాంసాభ్యాంకావబలభ్యుల
 నోప్రత్యయః-ఆనురోదితవానుక్రోశతవేత్సు త్ప్రయాః రుచశ్చపంచభ్యు
 తిగుః|| సుదాదిన్యస్సోర్వధాతుక ఇటీడాగవః||

మూ, ౪౮ { మా, కిరవిల పాంమి గాస్త్రుప జీవిభ భ్రతోస్యవి
 బలాంమి శాః| పరిచాకపిశంకలతారజసారోభశ్చ
 కానికపిశంకల గా

౪౮|| పిశంకలైః|| మాఘక గావిలవిటాః- తెహంపానంచుంబనం-భ్రాతాః
 క్షిప్తగర్భిఃపిబుస్త్వాభాషిస్తాః-ఆరమిగాఃవిలపానమి తాః-కస్తాంకస్తా
 స్త్రియాంశ్చ ముః-చిరుపశ్యేన్విభ్రతాస్తాః-రోహితంబః-గళతా
 వతా-పరపాలెన పిశంకాంల తానాంరజఃపున్వ రేణుః-తేనపరిపాకపి
 శంకలతారజసా-కపిశంకపిశంకం-చ కాస్తిదీప్యతేనా గాప్య త్రేష్టుయ
 మా ర్యాగీః|| అన్యగళాతభావయగళా-ఆర్యాగీఃపిశంకలకః||

మూ, ౪౯ { శ్రీ గాన్ధిగణః సగది సుహా న్వమిసశ్య కాసు
 స్సంగ రి తాయతను హేభక గాభవంభః | సుల
 శ్చ్యతేః కనశ్చ క గానువిధ్యమూర్ధ్వక ప్రసారిత
 సు గాభివహువారు||

౪౯|| ప్రాగివిహోహో ప్రా గ్భా నవహిష్టకాదేశాత్ - ఉపశ్య కాస్వ
 భావప్రదేశేషుఃఉపశ్య కా శ్రీ గానన్నాభూమి సుశ్చ ముభిత్వ విశ్యమరః|| ఉ
 పాసబ్యామి గ్యాసనాహుసో బ్రాజ్యకన్వ త్యయః-పతశ్రంకారీసంకూ
 రావినంకపనశ్యసంజానశ్చంగారితః|| శృంగారస్సుర తెవాత్పృర సెదిగ
 జనంజనభవవిశ్యః-అయ-శోగీసు-ః - తస్యస హేభకరస్యతభేవాభాయస్య
 తన-విపకర శ్చానా-కస్తాంకపిశంకలకన-మరంజితం-భవసంభః-పి
 ప్ర సారితః-యస్సు రాభివహుపాభం ప్రనమః-తా వ్యాసులత్య తే-అ

ప్రథమః షోడశోధ్యాయః ప్రసరణాసంబంధేపిసంబంధోక్తైరతిశయోక్తిః-అభూతో
పమేతిమతా-తరం ఆరోపిత వివక్షాయాం తూపమానస్యప్రసిద్ధత్వాదప
మైవేయం||.....

మూ, ౫౦ { దధతిచవికసద్విచిత్రకల్పద్రుమకుసుమైరభిగుంభి }
{ తానివైతాః! త్ఖణులఘువిలంబిపింఛదామ్నుశ్శిఖి }
{ రశిఖాశ్శిఖిశేఖరానముష్య|| }

౫౦|| దధతి||కించేతిచార్థః-అముష్యోదైవిపతాఃశిఖిగాణిశ్చంగాణ్యేవ
శిఖాః-కేశపాశాః * శిఖాయాడాకేశపాశీత్యమరః-వికసద్భిః-విచిత్రేనాణ
నావశైః-కల్పద్రుమకుసుమైః - అభిగుంభితాగ్రంధి తానివస్థితానిత్య
త్ప్రేక్ష్య-అలఘునిలంబీనిలంబమానానిచ-పింఛాన్యేవదామానిస్తజ్జో
యోపాంతా-శిఖిః-కేకినవశేఖరాః-అపీదాః-తాశిఖిశేఖరా-త్ఖణంద
ధతి*శిఖావశశ్శిఖికేకి-శిఖాస్వాపీదశేఖరాచిత్త్యభయత్రాప్యమరః-అత్రకు
సునుగుంభనోత్ప్రేక్ష్యాలింగేనపింఛదామాదిరూపకసిద్ధిః-తదుత్థాపితాచో
త్ప్రేక్ష్యేతిసంకరఃపుష్పితాగ్రావృత్తం||

మూ, ౫౧ { సవధూకాస్సుఖినోన్మిన్ననవరతమమందరాగతా }
{ గురసదృశః! నాసేవంతెరసవన్ననవరతమమంద }
{ రాగతామరసదృశః! }

౫౧|| సవధూకాఞ్చితి||అన్మిన్నద్రా-అవరానభవంతీత్యనవరాః-శ్రేష్ఠాః-అ
నవరతిమాః-శ్రేష్ఠతమాః-అతపవ-మందరాగతైః-అమలైః-సదృశః-సరూపాః-
అనవరతమమందరాగతామరసదృశః - అమందరాగాణ్యుతిరిక్తరాగాణి-
తామరసానిపంకేనుహాణీవద్యోయోపాంతై-అమందరాగతామరసదృశః-ర
క్తాబ్జనేత్రాః*పంకేరుహంతామరసమిత్యమరః-సుఖినోభోగినః-సవధూకా
స్సంతః-తేనసహేతితుల్యయోగఞ్చితిబహువ్రీహిః-సదృశతశ్చైతికప్-రసవ
త్సనురాగం * గుణైరాగేద్రవేరసఞ్చిత్యమరః-నవరతంనూతనసురతం-వా
సేవంతఞ్చితి-కింతుఆసేవంతవేత్యర్థః-సంభావ్యనిషేధనివర్తనానైద్వౌ
ప్రతిషేధావితినానః-విశిష్టసురతానాం-సేవనస్యసామాన్యతః-ప్రసక్తైః-
ఉపమాలంకారః-గతేయమార్యాగీతిః||.....

మూ, ౫౨ { ఆచ్ఛాద్యపుష్పపటమేషమహాంతమంతరావతిః }
{ భిక్షుహాకపోతశిరోధరాభైః! స్వాంగాధూమ }
{ రుచమాగరవీంకధానైగూణపాయతీవపలైన్ }
{ వనీరదానామ్ || }

౫౨॥ ఆచ్ఛాద్యైతి ॥ ఏషాన్రిః-వ-వ-త-ం-వు-స్వా-జ్యే-వ-ప-బ-ఇ-తి-హ-స-క-ం-త-
 మా-చ్ఛా-ద్య-అ-ంతః-ప-ట-ా-భ్య-ం-త-రే-అ-వ-౯-భ-ర-భీ-ష్ట-ం-భ్ర-మ-ద్భిః-బ-హ-ు-శ-మా-
 భీ-ష్ట-వృ-త్తి-ణి-ణిః-గృ-హ-క-పో-త-శి-రో-ధ-రా-యాః-గృ-హ-ప-రా-వ-త-క-ం-త-స్య-అ-భ-
 వ-ా-భ-ా-యే-స-ం-తై-రి-శ్య-ప-మా-ప-రా-వ-త-క-పో-త-స్స-వృ-ది-తి-వి-శ్వ-ః-అ-గ-రో-క-
 ల-ా-గ-రో-ఇ-మా-మా-గ-ర-వీ-ం-క-ాల-ా-గ-ర్-వ-గ-రు-స్స-వృ-త్తి-వృ-త్త్య-మ-ర-ః-ధ-ూ-మ-రు-చ-ం-
 ధ-ూ-మ-క-ా-ం-తి-ం-త-త్స-దృ-శి-మి-త్య-థ-ః-అ-త-ప-వ-ని-ద-శ-న-ా-ద-ధ-ా-న-ై-ః-న-ప-సీ-ర-ద-ా-
 న-ా-ం-ప-బ-ల-ై-స్స-ం-గ-ని-ధ-ూ-ప-ా-య-తీ-వ-ధ-ూ-పై-ర-ధి-వ-ా-స-య-ః-వ-ె-త్స-వృ-త్తై-
 ధ-ూ-స-కో-ప-మా-ని-ద-శ-న-ా-భి-ర-ం-గై-స్స-ం-కీ-ర-వృ-తై-ధ-ూ-ప-స-ం-త-ా-ప-భ-తి-ధ-ా-తో-గ-ప-ూ-
 ధ-ూ-ప-ః-చి-ప-ణి-ప-ని-భ్య-అ-య-ఇ-త్య-య-ప్ర-త్య-యః॥.....

మూ, ౫౩ { అన్యోవ్యవృత్తికరచారుభిర్విచిత్రై రత్రస్యన్నవమ
 ణిజన్మభిర్నయగూఢైః విస్తే గాన్ గన్ నసదఃకరోత్య }
 ముష్టిన్నాకాశైరచితనభిర్చిత్రకర్త॥

౫౩॥ అన్యోవ్యైతి॥అముష్టిన్న ద్రౌ-అన్యోవ్యేషాఽవ్యవృత్తికరేణమిత్రేణ-
 చారుభిః-అ-త-ప-వ-ని-ద-తై-న-ా-న-ా-వ-ణ-ై-ః-అ-స్ర-స్య-ం-త-ః-త్ర-ా-స-వో-ష-ణ-ా-
 య-ప-య-ం-త-ః-త్ర-ా-స-భి-న-ణి-వో-ష-యో-ది-గి-వి-శ్వ-ః-వ-ా-భ్ర-ా-శే-త్య-ది-న-ా-వై-క-ల్పి-
 క-శ్చ-వృ-త్త్య-యః-త-భ్యో-న-వ-మ-ణి-భ్యో-జ-న్మ-యే-ష-ం-త-ై-ః-మ-య-ా-భై-ః-ఽ-క-
 శై-ర-చ-ిత-ం-అ-భి-క్తి-అ-ప-డ్య-ం-అ-న-ా-ధ-ా-ర-మి-వృ-త్త-ః-చ-ిత్ర-క-ర్త-చ-ిత్ర-ని-ర్మా-ణ-ం-క-
 ర్మ-గ-గ-న-స-ద-ః-భే-ద-రా-న్-వి-స్తే-రా-న్-వి-స్త్-య-శి-లా-న్-క-రో-తి-న-మి-క-ం-పీ-త్య-
 ది-న-ా-ర-ప్ర-త్య-యః-అ-త్ర-మ-ణి-మ-య-గ-ూ-భే-ష-ు-భ-ై-చ-ిత్ర-క-ర్త-భ్ర-ా-ం-తి-మ-త-ా-మ-ె-వ-
 భి-ర్-చి-త్ర-క-ర్తై-తి-అ-క-ార-ణ-క-ారో-వృ-త్తి-వ-ణ-న-ా-స్థ-ా-ం-తి-మ-ద-ల-ం-క-ారో-ష్ఠ-ా-
 పి-త-ా-వి-భ-ా-వ-నే-తి-స-ం-క-ర-ః * క-ార-ణ-న-వి-న-ా-క-ార్య-సో-వృ-త్తి-స్స-వృ-ద్ధి-భ-ా-వ-న-ా॥
 ప్ర-హ-షి-ణీ-వృ-త్త-ం॥.....

మూ, ౫౪ { సమీరశిశిరశ్శిరస్సువసతాంసతాంయవనికానికామ
 సుఖనామ్|విభర్తిజనయన్తయంముదమపామపా }
 యధవధౌవలాహకశతీః॥.....

౫౪॥ సమీరతే॥ సమీరేణమారుతేన-శిశిరశ్శీతలః-శిరస్సుశిఖరేషు-వ-స-
 తాం-ని-క-ా-మ-సు-ఖ-న-ా-మ-త్య-ం-త-సు-ఖ-న-ా-ం-స-త-ా-ం-పు-ణ్య-కృ-త-ా-ం-ము-ద-ం-జ-న-య-న్-
 అ-య-మ-న్రిః-అ-ప-ా-ం-అ-ం-భ-స-ా-ం-అ-ప-ా-యే-న-ా-ప-గ-మే-న-ధ-వ-ళ-ాః-వ-ల-ా-హ-క-శ-తీః-
 మే-ష-ు-ప-క్తి-రే-వ-య-వ-ని-క-ా-స్తి-ర-స్క-రి-ణీః-వి-భ-ర్తి-అ-న-ా-వ-ర-ణే-షు-పి-శి-ఖ-రే-షు-క్రీ-డ-
 త-ా-ం-మే-ష్ఠ-ై-రే-వ-ా-వ-ర-ణ-ం-స-ం-ప-ా-ద్య-మ-ు-ద-ం-జ-న-య-తీ-త్య-థ-ః-అ-త్ర-వ-ల-ా-హ-క-శ-

తీషుఆరోప్యనూణానాంయవనికానాం ముదంజనయన్ని తిప్రకృతోపయోగి
వణణాతప్పరిణామాలంకారః*ఆరోప్యమాణస్య ప్రకృతోపయోగి తేస్వపరిణా
మభిలక్షణాత్ యావకేతూపరంజక త్పమాత్రమితీ భేదః-రధోద్ధతగతీవృత్తం
*ర సైజ్జనసజసారి ధోద్ధతగతిరిలెలక్షణాత్ ||

మూ, ౫౫ { వైప్ర్యాదిచిత్తపరికర్మః దోవిధాయక్లేశ ప్రహణ
మిహులభ్యసబీజయోగాః | ఖ్యాతించసత్త్వ పురుషా
వ్యతయాధిగమ్య వాంఛంతితావపి సమాధిభృతా
నిరోచ్ఛమ్ ||

౫౫ || మైత్రీతి | ఇహోద్రో-సమాధియోగం-బిభ్ర తీతినమాధిభృతోయోగి
నః-మైత్రీకరుణాముదితాడపేతూచేతి-చత్ర స్ర శ్చేత్తవృత్తయః-తత్ర పుణ్య
కృత్సుమైత్రీ-దుఃఖముకరుణాసుఖముముదితా-అనుమోదనం-పాపిషు ఉపే
తూ-మైత్రీఅదియేమాం తానిమైత్ర్యా దీని-చిత్తపరికర్మాణి స్ర సాధకాశీత్య
భః-తానివిందంతిలభంతభితితద్విదః-తద్భజఃతైఃశ్రీణాంతఃకరణనలాభ
త్యభఃఃసత్సుద్ధిషే త్యాది నావిదేలాభాధాఢాఢ్లి వ్వి- అనిషవక్లేశప్ర
హణం-విధాయ-అవిద్యాఅస్తి తారాగ ద్వేమాభినివేశః-వంచక్లేశఃతత్రా
నిత్యేషునిత్యత్వాభిమానః-అనాత్మనిదేహం-న్రియూదావాత్మగీరిత్యాదివిభ్ర
మోనాదిరవిద్యా-అస్తి తాలహంకారః-గాగోభినుతవిషయాబిలాషః- ద్వే
షఃఅనభీమ తేషురోషః-అభినివేశః కార్యాకార్యేష్వగ్రహః-తేహేపురుషం
క్లిశ్యంతీతక్లేశః క్లేశ హేతవషచాద్యచ్ - తేహంప్రహణంప్రశయఃకృ
త్యచభిణత్వం-తద్విధాయక్లేశాహి త్వేత్యభః-అతఃలభ్యసబీజసాలంబ
నోయోగఃధ్యానంయైస్తే-లభ్యసబీజయోగాస్సంతః-అలంబం మేవవ్యనక్తి-స
త్వేతి-సత్త్వలరుషయోఃప్రకృతిపురుషయోః-అన్యతయాఅన్యత్వేన-మి
ధఃభిన్న త్వేన-ఖ్యాతింజ్ఞానంచ-అధిగమ్య-ప్రకృతిపురుషాభిన్నా విజ్ఞాత్వే
త్యభః-ప్రకృతిపురుషవివేకాగ్రహేత్సంసారః-వివేకాగ్రహణాన్ముక్తిరితీసాం
ఖ్యాః- అభతాంఖ్యాతిమపి-నిరోద్ధంనిర్వర్తయిశుం వాంఛంతి- వృక్తిరూపాం
తానిర్వర్త్యస్వయంప్రకాశతయైవఅవస్థాతుమిచ్ఛంత్యర్థః-ప్రకృతావువ
రతాయాంసత్యాం- పురుషస్యస్వరూపేణావస్థానంముక్తిరితీసాంఖ్యసిద్ధాం
తః-నకేవలంభోగఘామిరియంతిపితుముక్తియే త్ర మవీతిభావః ||

మూ, ౫౬ { మరకతమయ మేదిసిషుభానోస్తరువిటపాంతరపా
తిసోమయూఖాః | అననతగితికంతకంతలక్ష్మీమిహ
దధతిస్ఫురితాఃఋరేఃఋజాలాః ||

౨౬॥ మరక తెలిగి ఇహోద్రా-మరక తానావికారాః మరక తమయ్యః-తాసుమే
 దినీము; స్త్రి యాః పుంవదిత్యేది నాపుంవద్భావః. తనూణాంవిలపాః - పల్ల
 వాః-తేనూణాః తరైరవ కాశైః పతంతీతి తధోక్తాః - స్ఫురితాన్యణురేణూనాం
 సూక్ష్మరజసాః-జాలానియోసు తేభానోఃనుయనాఖాః- అవనతస్య- శీతీకలత
 కంఠస్యనుయనారకంధరాయాః-లక్ష్మీందధతీతి-నిదర్శనాలంకారః-పుష్పితా
 గ్రావృత్తం॥

మూ, ౫౭ { యాబిభర్తి కలవల్లకీగుణస్వానమానమతికాళిమా }
 { లయా | నాత్ర కాంతముపగీతయాతయాస్వాన }
 { నానమతికాళిమాలయా॥

౨౭॥ యేతి॥ ఇహోద్రా-అత్యంతం కాళిమాకాస్త్వయస్వాస్వా-అతికాళి
 మా-అగిశ్యామేత్యధః-విద్యతేలయోలయనం-క్వచిదవస్థానంయన్యాస్వా
 అలయా-భ్రమంతీత్యధః-అతపవసస్వవేతిభావః-యాఅళిమాలాభృంగా
 వళిః కలః-వ్యక్తవధుగః-తస్యవల్లకీగుణస్వానస్యవీణాతం-శ్రీశబ్దస్య- మాన
 ముపమానం-విభజితం-త్రీవద్ధ్వననీత్యధః-ఉపమాలంకారః-ఉపగీతయా
 సమిపేగాతుంవవృత్తయా-సతుపూర్వంగాయంత్యేతిభావః-అదికర్తృణీకృః
 కర్తరిచేకర్తరికృః-తయాఅళిమాలయాభృంగావశ్యో-స్వానమానుభవ
 ఆసమితుమాక్రమ్యంశక్యా-ఈషద్దురిత్యాది నాఖిల్పత్యయః - కావా
 స్త్రి కాంతంప్రియం-ననమశిసర్వాఅపి-మానంవిహాయలజ్జాంపరిత్యజ్య-స
 ద్యఃప్రణయంత్యే-తదోద్దీపకత్వాత్తానస్యేత్యధః-రధోధతావృత్తం-రో
 సరాఃహరధోధతాలగావితిలక్షణాత్॥

మూ, ౫౮ { సాయంశశాంకకిరణాహతచంద్రకాంతనివ్యందనీ }
 { రనిక రేణకృతాభిషేకాః అకోపలోల్లసితవహ్ని }
 { భిరహ్నితప్రాస్తీనంసుహోవతమివాత్రచరంతివహ్నిః॥

౨౮॥ సాయమితి॥ ఇహోద్రా-వప్రాస్వానవః*వప్రోస్తీ సానుమానయోరి
 త్యనురః-సాయంరాత్రా-శశాంకకిరణైరాహతేభ్యః-చంద్రకాంతేభ్యః-ని
 వ్యందినాత్ర-ప్రాణా-నీరనికరేణజలపూరేణ - కృతాభిషేకాః కృతస్వా
 నాః-అహ్నిః-అకోపలోల్లసితవహ్ని-కాంతేభ్యః-ఉల్లసితైర్గుణితైః-వహ్ని
 భిః-ప్రాస్వంతః-నీవ్రండ్రం-చుశ్చరం-సుహోవతం-మహోతపః-చరం-వేష్య
 త్యేయే॥

మూ, ౫౯ { ఏతస్మిన్నధికపయశ్చి యంవహంత్యస్పంక్షోభంవ
నసభువాజవేననీతాః| వాల్మీకెరరహిత రామలక్ష్మ
ణానాంసాధర్మ్యందదతిగి రాంఘహాసరస్యః||..... }

౫౯|| ఏతస్మిన్నీతి|| ఏతస్మిన్నద్రౌ-అధికపయశ్చి యం- అధికాంజలసమ్ప
ద్ధిం- వహంత్యః- అన్యత్ర తు- అధికాః-కపయస్సుగ్రీ వాదయోవణ్యక త్వేన
యానుతాః- అధికపయః- శ్చి యంగుణాలంకారాదిశోభాం- వహంత్యః- పవ
నాద్భవతీఃపవనభూః- తేనపవనభువా వాయుజన్యేన- జవేనవేగేనసంక్షో
భంచలనం- నీతాఃఅన్యత్ర-తు- జవేనవేగవతాఃజవోవేగిని వేగస్యాదిత్యమర
శేష- పవనభువాహనునుతా-సంక్షోభమాన్నత్యం-నీతాఃహనుమద్వేగవ
ణానయాసాగచ్ఛ్యంనీతాఃశ్యర్థః- వాక్పత్యే-సర్వత్రవస్త్వ్యావివగితామఃకా
ర్యః- మహాసరస్వ్యామహాసరాంసి-అరహితౌఅవజితౌ- రామలక్ష్మణౌయాభి
సాః-అన్యత్ర-తు- రామౌరమణః- అరహిత రామాఃఅవియుక్తరమణాః-లక్ష్మ
ణాస్సౌరసయోపితోయానుతాః- కేచిత్తు - అరహిత రామాః - అవియుక్త
స్త్రీ కాః-లక్ష్మణాస్సౌరసాభితిపుంపతువర త్వేనవ్యాచక్షుతే- తేషాంహం
సస్యయోపి-ద్వరటాసారసస్యతులక్షణా||లక్ష్మణౌషధిసారస్వౌరిత్యాద్యమ
రవిశ్వప్రకాశాదివాక్యగతనియత స్త్ర్యర్థతావిరోధః - తాసాంవాల్మీ
కేగి-రాం-సాధర్మ్యంసాధ్యశ్యం-దధతి- అత్రపవనభువాజవేనేత్యత్ర ఏక
నాశౌవలంబిఫలద్వయవత్అభగై కవదగత త్వేన అక్షణద్వయప్రతీతేర
క్షణశ్లేషః-అన్యత్ర-పవభంగేనఅక్షణద్వయప్రతీతేక్షణతుకాష్టవచ్ఛబ్దయో
రేవమిధశ్చిష్టస్వాచ్ఛబ్దశ్లేషః- ఇత్యుభయసాహిత్యాదుభయశ్లేషోయం-ప్ర
కృతాప్రకృతగోచరః-ఉపమాత్వంగమితిసంకరః||

మూ, ౬౦ { ఇహముహున్నుని తైఃకలభై రవఃప్రతిదిశంక్రియతే
కలభై రవః| స్ఫురతిచానువనంచమరీచయఃకనకర
త్న భువాంచమరీచయః||..... }

౬౦|| ఇహేతి|| ఇహోద్రౌ-ముదితైరిచ్ఛావిహారసంతుష్టైఃకలభైఃకరిషోత్తైః
*కలభాఃకరిషోతకఇత్యమరః-దిశిదిశిప్రతిదిశం-యథా ధోవ్యయీ భావః ఆ
వ్యయీ భావేశర త్వభృతిభ్యఇతిసమాసాంతో చ్చ త్యయః - కలశ్చాసౌ
భైరవశ్చైతికలభై రవోమధురభీషణః-విశేషణయోరపి- కలజశంఖవదైబ్ధి
కౌపసజ్జనత్వవివక్షయావిశేషణసమాసః-రవోబృంహితద్వనిః- ముహుః

క్రియతే-అనువనంవ నెవ నె-చమరీచయఃచమరీమృగసంఘశ్చ-స్ఫురతి- కించ కనకరత్నా నాంభువః - తాసాంసురీచయశ్చస్ఫురంతీ-సమృద్ధిమద్వస్తవణానామ దాత్తాలంకారోయమక స్యాప్యభ్యుచ్చయః||

మూ, ౬౧ { త్వక్సారరంధ్రపరిపూరణలబ్ధగీతిరస్తిన్న సౌమ్యది తపక్షులరల్లకాంగః| కస్తూరికామృగవిమదేశుగం } ధిరేతిరాగీవసక్తిమధికాంవిషయేషువాయుః||

౬౧|| త్వగీతి|| అస్తిన్న (ఠౌ) -త్వచిసారోయేషాం తెత్వక్సారాః - వంశవిశేషాః*వంశేత్వక్సారకర్తారత్వచిసారతృణధ్వజాభివ్యసారః- తెషాంరంధ్రాణి తేషాంపరిపూరణేనధమనేన-లబ్ధగీతిగాణసముఖయేన - మృగితాః సంస్పృష్టాని-వక్షులానిలోనుశాని రల్లకానాంకంబళమృగాణాంకంబళానాంవ అంగానిశరీరాణియేనసః-రల్లకఃకంబళమృగైకంబలేపిప్రకీర్తితఃఇతివైజయం ప్రీ-వతేన-స్పృశ-సుఖముక్తం-కస్తూరికామృగాణాంవిమదేశుగంసంఘమేణ సుగంధిశోభనగంధః-యద్యపి-గంధస్యేత్వేతదేకాంతగ్రహణ మిత్యుక్తం-తథాపినిరంశుశాఃకవయిత్యవర్జనయోగః-అసావవంభూతోవాయుః-రాగీవకామవవిషయేషుదేశేషు-ఇంద్రియాధేశుచావిషయస్సాన్నిదిందియాధేశేజనవదేపిచేతిశ్చః-ఆధికాం-సక్తిఃవ్యాప్తి-అసక్తిచ-వటగచ్ఛః|| ..

మూ, ౬౨ { ప్రీత్యైయానాంవ్యవహిత తపనాః ప్రాథధావం } తందినమిహజలదాః| దోషామన్యంవిదధతిసురతక్తి } డాయాసశ్రమశమపటవః||

౬౨|| ప్రీత్యాఇతి|| ఇహఠౌ యువతయశ్చ-యువానశ్చ-తేషాంయూనాం క్రపునూన్ స్త్రీయైకేశేషః-ప్రీత్యై-వ్యవహితతపనాఃఠిరోహితాకాః- అతప్వ-సురతాన్యేవక్రీడాః-తాభిర్వాయాసః వ్యాయామః తేనయశ్చేమః-భాదః*శ్రమఃఖదోధ్వరత్యాదెరితిలక్షణాత్-తస్యశమనివార్తణే - పటవఃసమధాః-జలదాః ప్రాథధావంతం మేమావరణాగ్రాధాంధకారు-దినందోషారాత్రిమాణ్డానంమన్యతఇతినోషామన్యం-రాత్రిమానినం-విదధతమేమావరణమహిమ్నూదివసఃస్వయమపితాణ్డానంగాత్రిమన్యతే-కిముతాన్య ఇత్యర్థః-దోషేత్వవ్యయం-తమపపదాన్యతేథాఃతోః క్ ఆశ్శమానౌటశ్చైతిఖ శ్చ త్యయః, ఇత్యరవ్యయస్యైత్వవ్యయనిషేధాత్-నదోషాశ్చస్య ప్రాస్వముమాగమా-కహాయూనాందోషావచ్చివాపీవిస్రంభఃవఃరాస్సంభవంతీతిభావః-భ్రమరవిలసితపృత్యంమాన్లొగస్సాన్యైద్భ్రమరిలసితమితిల

క్షణాత్ ||

మూ, ౬౩ { భగ్నో నివాసోయమిహోస్యపుష్పైస్సదానతోయే
నవిమాణినాగః | శ్రీ వాణీ తే సోర్ముః క్రోపితో సాస
దానతోయేనవిమాణినాగః :

౬౩ || భగ్న ఇతి || ఇహో ద్రౌ - అస్య నాగస్య - నివాసః ఆశ్రయః సదాపుష్పైః ఆ
నతోనమ్రః : అయం నగచ్ఛతీత్యగోవృక్షః దానతోయైర్ముదోద్దకైస్సహవత
తేయః తెనసదానతోయేనమత్రేనేత్యథః : యేనవిమాణినాదంతినా - భగ్నః
తేనవిమాణినా - క్రోపితః కౌపం ప్రాపితః - ఆసానాగః సవకాః తీ వాణీ విమాణి
గరళాని ఉర్ముతివమతి - పరప్రతీకారాక్షునుస్య - క్రోధస్సాస్త్వశ్రయమేవవ్యా
హంసీతి భావః ||

మూ, ౬౪ { ప్రాలేయశీతమచలేశ్వరసుశ్వురోపిసాంద్రేభచర్మ
వసనావరణోశిశేతే | సర్వర్షునిర్మృతికి రేనివస
న్నుపైతినగ్వంశ్చదుఃఖమిహకించదకించసోపి ||

౬౪ || ప్రాలేయేతి || ఈశ్వరశ్శీవ్రోపి - కిముతాన్య ఇతి భావః - సాంద్రం ద్రవం
భచర్మతదేవ - వసంతదేవావరణం ఆచ్ఛాదనం యస్య సః - తథా సక - నత్వ
నావరణో నాపిశిథిలావరణ ఇతి భావః ప్రశయాదాగతం ప్రాలేయం హిమం
కతత ఆగత ఇత్యన్యైశ్చ కేయమిత్రయ ప్రశయానాం యాదేరియ ఇతి - యశ్చ
స్య ఇయాదేశః తేన శీతం శీతలం అచలేశ్వరం హిమవంతమధిశేతే - తిస్త్విశ్చ
త ఇత్యథః : అధిశేష్టాసాంకర్షేతి - కర్మత్వం - సర్వర్షునిర్మృతికి రేనదా
సుఖకరే ఇహో ద్రౌనివనకపునః - నాస్తికించనాస్యైత్యకించసోనిస్సోప్సి
చోవచేత్వాని నానూయారవ్యం సకాచిమనిపాతనాత్తత్పురుషః - కించిదల్ప
మపి ద్వంద్వదుఃఖంతోష్ణదుఃఖం నోపైతి - నిత్యసన్నిహితానావప్తూనాం
అస్యోన్యదోషనివారకత్వాదితి భావః ద్వంద్వం యుగ్గం హిమోష్ణాదిమి
ధునంకలహూరహ ఇతి వైజయంతీ - అత్రోపమానాద్ధిమూలయాదుపమే
యస్యాధిక్యవణానాత్ వృత్రే కాలంకారః ||

మూ, ౬౫ { నవనగవనరేఖాశ్యాను మధ్యాభిరాభిస్స్ఫుటికక
బకఘాభినాటయత్యేషశైలః | అహిపరికరభా
జోభాస్సనైరంగరాసైరధిగతధవలిన్నుశ్చూల
పాణేరభిఖ్యామ్ ||

౬౫ || నవేతి || ఏషశైలోరైవతకః - నవయానగవనరేఖయా తరువనపక్ష్యా

శ్యామోమధ్యోమద్యభాగోయాసాం శాభిః అభిఃస్ఫుటికానాంకటకభూభిః
 నితంబప్రదేశైఃకరణైః-అహిరెవపరికరోగ్రాకాబంధఃశంభజటీతస్య అ
 సాపరికరభాజఃఅహినాకృతాపసక్తికస్యేశ్యః * భవేత్పరికరో వ్రాతేప
 ర్యంకపరివారయోః-ప్రగాఢే గాత్రికాబంధేవివేకాగంభయోరపీతివిశ్వః
 భజోఃశ్శిః భాస్వనైభాస్వమయైః-వైకారికో బ్రుత్యయిః-అస్మిఃప్రకృఃభా
 వాత్-నస్తద్దితితితి నాస్తిటిలోపః-అంగరాగైగనులవనైః-అధికతథవళిన్నుః
 ప్రాప్తధావశ్యస్య-శూలంపాశోయస్యతస్యశూలపాశేరీశ్వరస్య క్రుప్రహ
 రణాధేభ్యఃపశేస్థాసప్తమ్యాభవతః-అభిఖ్యాంశో భాం * అభిఖ్యానాను
 శోభయోరిత్యుశరఃకృతశోచపసకాత్రికప్రత్యయిః | నాబయశ్యనుకరోతి
 నిరశనాలంకారిః-మాలినీవృత్తం||.

మూ, ౬౬ { దధద్భిరభిశస్తపోపికచవారిజాంబూనదైవి-నోది }
 { శినినక్షమాఃకృతగుచశ్చజాంబూనదైఃశిషేవ్యః }
 { ధుమాధవారసవదశ్రకాదంబరంహారంతితయే }
 { రహఃస్రియతమాంగకానంబరమ్||..... }

౬౬|| దధద్భిరిః|| అశ్రాద్రామాధోర్యనుభేదస్య అపత్యానిపుమాంసోమాధ
 వాఃయాదవాఃవికచానివారిజానియేమతూనిలంబూనియయోస్త్రావికచవ
 రిజాంబూఅభిః ఉభయతఃతతోదధద్భిః-నదైఃపుంప్రవాహైః ప్రాక్షాన్
 తసోనద్యఃప్రత్యక్నో తసోనదాః-నర్కదాంపినేత్యాహుః - విసోదిత్యోదిన
 క్షమోయేషాం తెనదవిహారాదపనీతాహ్నికసంతాపాశ్చిత్యః-కించజాం
 బూనదస్యవికారైఃజాంబూనదైఃకనకభూషణైఃకృతగుచోజనితశోభాస్వంతః
 రసవత్స్వానవత్ * గసఅస్వాదగంధయోరిశివిశ్వః-కాదంబఃశ్శ్రుః* కాదం
 బఃకలహంసేత్స్వేరివిశ్వః - కాదంబంరాతీరలయోరభేదాత్ లాత్రిప్రకృతి
 త్వేనాదత్తశ్చితికాదంబరమైక్షవః (* పానసం ద్రాక్షమాధాకం భాజూః-రం
 తాశ్చమైక్షవమిన్నరణాత్-కృతశోచపసకాత్రికః-మాధుమన్యంపవంచను
 ధుకాదంబరశబ్దయోస్సామాన్యవిశేష పరత్వాదపానరుక్త్యం- నిషేవ్యపీ
 త్వా-క్షత్రియాణాంపైష్ట్యంపవనిషేధానితిభావః-రతయేసురతాథాం - ర
 హఃస్రియతమానాం ప్రేయసీనాం-అంగమేవాంగకంతస్యాకంబరంప్ర
 సారంతి-యాదవాశ్చేహనుభురతోశ్చదైవిప్రబ్ధంవిహారంశీతిభావః- పృశ్చీ
 వృత్తం*జసోజసతలావసుగ్రహయతిశ్చప్రశ్చీగురుతిలక్షణాత్ ||

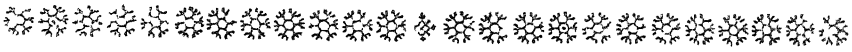
౧౪౮ (మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్థాస్కంఠః)

సవిలాసం-ఉన్న మద్భిగుత్పతద్భిః-ధరతీతిధరఃపచాద్యచ్- హలస్యధరోహ
లధరోబలభద్రః-తస్యపరిధానాన్యంబరాణితద్వచ్చ్యామలైరంబువాహై
నిమిత్తైః-సరభసం-అభ్యుత్థివృత్తివ-సత్యుక్తానంకరోతీవేతి-క్రియానిమిత్త
క్రియాస్వరూపోత్ప్రేక్షా-విశిష్టమేఘోన్న మనక్రియ యా ప్రత్యుత్థాన
క్రియోత్ప్రేక్షణాత్ సాచోక్తనిదశనాను ప్రాణి తేతిసంకరః-శాబ్దిస్తువృ
త్త్యను ప్రా సోలంకారః. మా లినివృత్తం-ననమయియి తేయంమాలినిభోగ
లోక్షే రితిలక్షణాత్ ||.....

—*—

ఇతి శ్రీ పదవాక్య ప్రమాణ పారావార పారీణ మహాలాపాధ్యాయ
కౌల చలమల్లినాథసూరివిరచితాయాం-మాఘ వ్యాఖ్యానాయాం.
సంకంకషోఖ్యానాయాం - చతుర్థాస్కంఠః||

మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే - ఐంచమసగ్రప్రారంభః.

మూ, ౧ { క్షోణిరఃస్రియతమాభవసోవ్యలీకాశ్శుశ్రావసూ }
{ తతనయస్యతదావ్యలీకాఃరంతుంఱరంతరమియేష }
{ తతోవసానెతాసాంగిరౌచవనరాజిపటంజసానె॥ }

౧॥ ఇశ్యమితి॥ సహరిఃఇత్థమనేనప్రకారేణ ఇనవప్తమురితివముప్రత్యయః-
ఆవ్యలీకాఃఅప్రియరహితాః * వ్యలీకంత్వప్రియోపృతఇత్యమరః - స్రియత
మాః సైయస్యఇవస్థితాః-కాంశాసమ్నితాఇత్యర్థః- వ్యలీకాఃఽగతాన్పతాఃస
త్యఇత్యర్థః- సూతతనయస్యసారిచిక్షమారస్యదారుకస్య-గిరః- తదాశు
శ్రావ-తతఃశ్రవణానంశరం-తాసాంగిరాం- అవసానెసమాక్షానిరంతరంఱ
రంద్రం-వనరాజిరేవపటంజ-వసానె ఆచ్ఛాదయతి - వసఆచ్ఛాదనఇతిధా
తోఃకర్తరిలటశ్చానజాదేశః-గిరౌరైవతకాద్ర-రంతుంక్రీడితుం- ఇయేషచ-
తత్రవసతింకర్తుమిచ్ఛన్తిన్నచేత్యర్థః - ఉపమాయమకయోస్సంస్పృష్టిః ఆ
స్త్రిసగ్రవసంతటలకావృత్తం * ఉక్తవసంతటిలకాత భజాజగౌగ ఇతిల
క్షణాత్ ॥

మూ, ౨ { తంసద్విపేంద్రతులితాతులతుంగశృంగమభ్యుల్లస }
{ త్కదలికావనరాజిరుచ్చైః విస్తారగుర్ధవసుధాన్య }
{ చలంచచాలలక్ష్మీందధత్ప్వీగిరేరలఘుబలౌఘుః॥ }

౨॥ తమితి॥ కదళ్యవకదలికాఃరంభాతరసౌవై జయంత్యశ్శుకదలీవై జ
యంత్యాంచరంభాయాంహరిణాంతరఇతివిశ్వః-అభ్యుల్లసంత్యఃకదలికావై
జయంత్యోవనరాజయిభవయస్యసః- అన్యత్ర రంభావనవ జయోయస్యత
మితియోజ్యంఉచ్చైఃఉన్నతః-విస్తారగుర్ధవసుధావై పుల్యవ్యాప్తభూమిః-ఆ
తవవప్రతిగిరేఃలక్ష్మీందధత్-స్వయమనోగిరిరివస్థితఇత్యర్థః - అలఘుర్మ
హః-సఃప్రసిద్ధః- బలౌఘుః సేనాసంఘః - ద్విపేంద్రైస్తులితమ్యఃమితాని
అతులాన్యప్రతిమాని-ద్విపేంద్రవ్యతిరిక్తప్రతిమారహితాని- తుంగశృంగా
ణియస్యతంతధోక్తం-తమచలంవైవతకం-అనుచచాల-తంప్రతిఅనుయయా
విత్యర్థః-అనులక్షణఇతికర్తృప్రవచనీయత్వాతద్యోగేద్వికేయా- అత్ర
ప్రతిగిరేఃకస్యచిదప్రసిద్ధత్వాద్దిరిధర్మయోగీబలౌఘః * ప్రగిరేలక్ష్యమివల
క్ష్మీందధదినిదశ-నాముఖేనప్రతియోగిత్వేనోత్పైత్యతఇత్యత్ప్రేక్షైవే
యంశ్లేషానుప్రాణితేతివిశేషః॥

మూ, ౩ { భాస్వత్కరవ్యతికరోల్లసితాంబరాంతాస్సాపత్ర }
 { వాఙ్మహాహాజనదర్శనేనసంవివృతంబరవికాసిచ }
 { మూసముత్థంపుద్వీరజఃకరభకతకదారమాశాః॥ }

౩॥ భాస్వదితి॥ ఆశాఃదిశః-భాస్వత్కరవ్యతిక రేణసూర్యాంశువ్యాప్త్యా
 ఉల్లసితాంబరాంతాఃప్రకాశితాకాశప్రదేశః - అన్యత్రభాస్వాః భాస్వ
 రోభిరూపఃప్రియః॥ భాస్వాః భాస్వరసూర్యయోరితీపిత్వః తస్యకరవ్యతిక
 రేణమాస్తస్పృశనేనఉల్లసితంస్తస్తం-యచంబరంవస్తం - తస్యఅంతంఛే
 లాంచలంయాసాంతాః-అతపవహుహాజనదశనేనసాపత్రపాస్తలజ్జాకవ
 *లజ్జాసాపత్రపాన్యతఇత్యమరః-అంబరవికాసిప్యౌమవ్యాపి-వాసశ్శోభి
 చః-అంబరంహ్యోమ్నీవాససీత్యమరః-చమూఘసముత్థం-కరభఃఉష్ట్రపోతః
 *ఉష్ట్రక్రమేళకమయనుహం-గాఃకరభశ్శిశురిత్యమరః-తస్యకంతఇవకదా
 రంపింగళం*కదారఃకపిఃపింగళం*గౌకన్రు-పింగళావిత్యమరః-పుద్వీరజః
 సంవివృతఃఅచ్ఛాదయామానుః-ష్యేఞ్చసంవరణెలిట్ - కత్వాత్సంప్రసారణం-
 ద్విభావః, పరనేకాచఇతియథాదేశః - స్తియోహివసాపహారాల్లజ్జ
 యాయత్కించిదాచ్ఛాదయంతీతిభావః. అత్రఅచేతనాస్పాశాసుల్లిప్తివశే
 పణమహిమ్నూస్తీత్వప్రతీతౌతదభేదాధ్యవసాయేనసంవ్యానవ్యవహా
 రసమారోపణాత్సమానోక్తిః- సాచసాపత్రపత్వోత్ప్రేక్షానుపాణితేతి
 సంకరః॥

మూ, ౪ { ఆవతీనశ్శుభఫలప్రదశుక్తియుక్తాస్సంపన్నదేవ }
 { నణయోభృతరంధ్రభాగాః! అశ్వాఃపృథుర్వసు }
 { ర్శిభిరాపతంతః॥ }

౪॥ ఆవతీనశ్శుభఫలప్రదశుక్తియుక్తాస్సంపన్నదేవ
 *ద్యావృరస్యౌశిరస్యౌద్వాద్వాద్వారంధ్రాపరంధ్రయోః! ఏకఃఫాలెప్రపా
 నేచదశావగ్తాన్రువాస్సృతాఇత్యుక్తాదశన్రువాఖ్యావివక్షితాః-అన్యేషా
 మనంతరంపుధగభిధానాత్ - అన్యతతుజలభ్రమవంతః*స్యాదావర్తంభ
 సాంభ్రమిత్వమరః-రోమసంస్థానేకుతత్సామ్యాద్వ్యవదేశః॥ దుక్తం-ఆవ
 ర్తసామ్యాదావర్తోరోమసంస్థానసుంగినామితిశుభఫలానిరాజ్యఫలాదీనప్ర
 దదతీతిశుభఫలప్రదాఃపైదాదితికప్రత్యయః- తాభిశ్శుక్తిభిరోమసంస్థా

నైగావగ్రవిశేషైర్ముక్తాః తమక్రం*వక్షుఃస్థాశ్శుక్తయస్త్రిస్రఃఊర్వారోమా
జయావహోత్తి-అన్యత్రతు-శుభఫలానిముక్తాఫలానితత్ప్రదాశ్శుక్తయో
ముక్తాస్పోటాః తాభిర్ముక్తాః * ముక్తాస్పోట హయావరైశుక్తిశ్శంఖఃపోల
యోరితిపిశ్వః-సంపన్నాస్సమగ్రాః-దేవమణయోనిగళావర్తాః-కాస్తుభాదిది
వ్యమణయశ్చయేషాం తె* ఆవరోరోమజోదేవమణిస్తేష్వనిగాళజఃఇతివైజ
యంత*నిగాళస్తుగళోదేశభ్యోమరః-భృతాఃపూర్ణాఃరంధ్రభాగాఃపార్శ్వ
దేశాఃనిన్నుప్రదేశాశ్చయేషాంతత్తుభయత్రాపిశుల్యాధః-అతశ్చయ
తారోచమానాఃకంఠావర్తాయేషాంతేఅతిరోచమానాః*కంఠజోరోచమా
నస్తుస్వామిసాభ్యాగవర్ధనఇతివైజయంతీ అన్యత్రతుఅత్యంతదీప్యమానా
ఇత్యధః-ఊర్విభిగఃతివిశేషైర్వీ-దిభిశ్చ-ఆపతంతఆధావంతః*పక్షీకృతా
నామశ్వానాంనమనోస్త్వమనాకృణః - అతివేగసమాయుక్తాగతిగూర్తిగుదా
హృతేతవైజయంతీ-ఈన్వశోశ్వాఃపయోధయిభవ-తూర్ణంవసుషణి-పృథుః
చావయంతస్*అపిధానతిరోధానపథానాచ్చాదనానిచేత్యుమరః- అపిపూ
ర్వాగ్రధాతేలుః*వష్టివాగురిరల్లోపమవాపోగవసగఃయోరితి-అపే
రకారలోపః- ఏకనాళావలంబిఫలద్వయవదేశకశ్చేనాదఃద్వయప్రతీతేర
ధశ్చేషోయి-ప్రకృతాప్రకృతగోచరఃఉపమాత్వంగమితిసంకరః!

మూ, ౫ { ఆరక్షమగ్న మవమత్యస్పృణింశితాగ్రమేకః పలా }
{ యతజవేనకృతాతనాదః! అన్యఃపునముపహు }
{ గుఽన్లవతాస్తభారమన్యోన్యతఃపధిబతా బిభాతా }
మిబోష్ట్రే ||

౫|| ఆరక్షేతి|| పధిమాగః-ఇభోష్ట్రే అన్యోన్యతఃఅన్యోన్యస్తాత్- అవి
భతాంభీతవంతా-జిభీభయలజ్ఞేభియోన్యతరస్యామితీత్వం-బితేత్వనయో
రపిభీతిరితివేదేతివిస్తయేవా * భేదానుకంపాసంతోషవిస్తయామంత్రణేబ
తేత్యుమరఃభీతత్వైకారణమాహ - ఏకఃఇభః-ఆరక్షఃకుంభయోరధః తత్ర
మగ్నంప్రవిష్టంశితాగ్రంతీక్ష్యముఖం-స్పృణిమంకుశం * అంకుశోస్తీ స్పృణి
ద్వయోరిశ్యమరః అవమత్యావధూయకృతఃఆతనాదోయేనసః- ఆతిక
రుణంక్రందన్నిత్యధః-జవేనపలాయశపలాయితవాత్ - పరాజ్ఞూర్వాద
యత్లెజ్ఞేః ఉపసర్గస్యాతావితిరేఫస్యతత్వం - అన్యఃపునః ఉస్త-స్తు
అత్తభారంనిరస్తభారంయధాతధా-ముపహుః ఉన్లవత - ఉల్లిలితవాన్లపు
జ్గతాస్వభావౌక్తిః ||

మూ, ౬ { ఆయస్తమై తుతజనశ్చటులూగ్రపాదం గచ్ఛంత
 ముచ్చలితచామరచారుమశ్వమ్ నాగంపునత్త్వ
 దుసలీలనిమీలితాక్షం సవణఃప్రియః ఖలుభవణ్య
 సురూపచేష్టః ||

౬|| ఆయస్తమితి||జనః-చటులూగ్రపాదంచంచలపూర్వచరణం - యధాత
 ధా-గచ్ఛంతంశీఘ్రంధావంతమిశ్యః-ఉచ్చలితైగుల్లనితైః-చామరైఃచా
 రుంఅశ్వం-ఆయస్తంసయత్నమాదృతంయధాతధా - యమస్తయత్నైకర్త
 రిక్తాంతంక్రియా విశేషణం-వితుత ఈక్షితవాణ - ఈక్షితైలక్ష్య-ఆడజాదీ
 నామిత్యడాగమ్యఃఆటశ్చేవృద్ధిః-నాగంపునఃగజంతు-సలీలనిమీలితేఅక్షి
 నీయస్తిస్కర్తృణి-తత్ బహుప్రీహాసక్త్యర్థోస్సాస్త్వింగాత్షచ్ - మృదు
 మందంగచ్ఛంతం - ఆయస్తంవితుత-కదంశీమ మందయోస్తుల్యకృష్టిరతఆ
 హ-సర్వః ప్రాణీ - ఆనురూపచేష్టఃస్వజాత్యుచితవ్యాపారస్స-స్త్రీణాంతి
 ప్రియఃప్రీతికగోభవతిఖలుఃఖగుపధేతికః అధాః-ంతరన్యాసః ||

మూ, ౭ { త్రస్తస్సహస్తజనహాసకరఃకరోస్తావత్క్షరః
 ప్రఖరముల్లలయాంచకార | యావచ్చలాపనపి
 లోలనితంబబింబవిస్తవస్తమవరోధవధూః
 పపాత||

౭|| త్రస్తస్తి||కరోరోభాత్ *కరోణురిభ్యాం స్త్రీ నేభణ్యమరఃకీత్రా
 ధానాంభయహేతురిత్యపాదానత్వం-స్త్రోభీషఃఖరోగదభః- సమస్త
 జనస్యహాసంకరోతీతితక్రరస్స ౩ కృణోహేతి త్యాదినాటప్రయః
 తాపత్తనవధి-ప్రఖరంభృశంఉల్లలయాంచకార- ఉత్పపాత-యావచ్చలా
 ణ్నాసవతితాత్ ఆసనాత్పల్యయనాత్ -విలోలః ప్రస్పతః-తస్మాన్నితంబబిం
 బాత్ -విస్తవస్తవస్త్రంయస్తిస్కర్తృణితద్యధాతధా - అవరోధవధూః-ప
 పాతస్వభావోక్తిః||

మూ, ౮ { శైలోపశల్యనిపతద్రథనెమిధారానిష్ఠిష్ఠనిష్ఠర
 శిలాతలమాణగభాః | భూరేణనౌనిభసినన్ద
 పయోదనచక్రాశ్చక్రీవచంగరుహధూమరువో
 బసస్త్రుః || ...

౮|| శైలేతి||శైలస్యరైవతకాద్రేః-ఉపశల్యం ప్రాంతః-యద్యపి* గ్రామాం
 తముపశల్యంస్యాదిత్యమరః-తధాప్యపచారాదవోషః- తస్మిన్వతతాంధా

వతాంరథానాంస్యందనానాం - నేమయశ్చక్రాంతాః* చక్రంధాంగంత
స్యాంతేనేమిః స్త్రీ స్యాత్ప్రధిఃపుమానిత్యమరః- తాసాంఘా రాభిరశ్రీభిఃని
ష్పిష్టోనాంచూణిః తానాం-నిష్ఠురశీలాతలానాం-చూణఃగభేయోసాంతే
తథోక్తాఃసభసినద్ధానిపయోదచక్రాణిపయోదాకారాణి - మండలానియై
స్తై చక్రవద్భ్యమణనుస్యాస్తీతిచక్రీనాగదభః * చక్రీనంతస్తుబాలే
యా రాసభాగదభాఃఖ రాశ్చత్యమరఃః ఆసందీవదప్తీవత్కఠీవచ్చక్రీవది
త్యాదినానిపాతనాత్సాధుఃఃస్యఅంగరుహాణిరోమాణి- తద్వద్ధా మూఃరు
చఃకృష్ణలోహితవణాఃయోసాంతే* ధూను ధూవలౌకృష్ణలోహితాపత్య
మరిఃభూ రేణవోపిసస్రుఃప్రస్రుతాః॥

మూ, ౯ { ఉద్యత్ప్రశానుశకలేషు ఖురాభిఘాతా ద్భూమీ }
{ సమాయతశీలాఫలకాచితేషుపర్వంతవత్కసుపి }
{ చక్రమిరేమహాశ్వాఃశైలస్యదమర పుటూనిః }
{ వాదయంతః॥

౯॥ ఉద్యదితి॥ ఖురాశ్చఫాని* శఫంక్షీజెఖురఃపుమానిత్యమరః- తేషామభిఘా
తాత్-ఉద్యంతఃకృశానోఃశకలాఃస్ఫులింగాయోభ్యస్తేషుటంకప్రాయాః
ఖురాశ్చభావః భూమ్యాస్సమానిసమతలాని-ఆయతానిచ- యానిశీలాఃఫల
కానిపశీలాఫలకానితైః - ఆదితేషుఆస్త్రతేషు-శైలస్య - పర్వంతవత్కసు
ప్రాంతమాగేషు-మహాశ్వాః-దదురాణాంవాద్యపిశేషాణాం-పుటూకా
ముఖాని - వాదయంతస్తాడయంతశ్చవచిచక్రమిరేజన్తుః-పాదన్యాసైస్తాద్య
శంశబ్జమకుర్వన్నిత్యదఃఃవెఃపాదపహరణిత్యాత్మనేపదం * దదురాస్తో
యభేకేచవాద్యభాండాద్రిభేదయోరితివిశ్వఃఉత్ప్రేతౌలంకారః॥

మూ, ౧౦ { తేజోనిరోధసమతావహితైనయంత్రాసమ్యక్ }
{ శాత్రయవిచారవిదానియుక్తః! ఆరట్టజశ్చటులని }
{ ఘోరపాతముచ్చైశ్చిత్రంచకారపదమధఃపులా }
{ యితైన॥

౧౦॥ తేజఃతి॥ తేజోనామదహాపరనామాసత్వగుణస్రకాశకోతస్సార
విశేషః-యథాహభాజరాజః * తేజోనిసర్గజంసత్వంవాజినాంస్ఫురణంర
జఃకోధస్తమగ్నిజ్ఞేయాస్త్రయోపిసహజాగుణాగ్ని-తచ్ఛద్వివిధం - సా
ధ్వసస్ఫురితంసతతోఽఘితంచేతి - యథాహసంపవ* ధారాసుయోజితానాం
యన్నిసర్గాత్ప్రణంవినాఅవిచ్ఛిన్నమివాభాతితత్రేజస్సతతోఽఘితమ్॥క

శాపాష్ట్యాదిపూతైర్యత్సాధ్యసస్పరితఃహితదితి - అత్ర తేజశ్చబైసతశ్చా
 ర్యంవేగౌలక్ష్మ్యతేతధాచతేజసేవేగేనిరోధేతన్నివారణే-సమతాయాంవె
 గసామ్యేచ-అవహితేనవల్గవిభాగకుశలేనేత్యఃకశాతాడినీ-అశ్వాదె
 స్తాడినీకశేత్యమరః- అత్రకశాకిశాఘాతాఃతాసాంక్రయండ్రతమజుభ్య
 మాధమేషుయధాసంక్యంకృచుసమనిష్ఠురం-సకృన్ద్విస్త్రీకరణరూపం-త్రి
 తయం-తస్యవిచారవి తేషునిమి త్రేష్వంగేషుఎవంతాడ్యిత్యపిమశః- తద్వి
 దాతద్ జ్ఞేన-యధాహభోజఃఃకృచునై కెనఘాతేనదండకాలే ఘతాడయె
 త్-తీక్ష్ణ్యుధ్యంపునద్వాభ్యాంజఘవ్యంనిష్ఠురైస్త్రీ భిః-ఉపవేశేధనిద్రా
 యాంస్థలితేచుష్టచెష్టితే-బడబాలోకనాశ్చక్యేముహుగఽవితహేషితే-
 సంత్రాసెచదురుక్థానేవిమాగఽగమనెభయే - శీఘ్రాశ్యాగస్యసమయెసం
 జాలెచిత్తవిభ్రమె-దండఃప్రయోజ్యోవాహానాంకాలేషుద్వాగశస్పపి-గ్రీ
 వాయామ్నితమాహన్యాత్త్రస్తంఘైవచవాజినమ్-విభ్రాన్తచిత్తమధరె
 త్యక్తశీఘ్రంచతాడయెత్ | ప్రహేషితంస్కంధబాహుల్వా బడబాలోకి
 నంతథాఃఉపవేశేచనిద్రాయాంకటిదేశేచతాడయెత్ | దుశ్చేష్టితంముఖే
 హన్యాస్తగ్కాగఽప్రస్థితంతథా | జఘనేస్థలితంహన్యాన్నే ప్రమాగఽదు
 రిథిశంఘిఃస్కంధప్రకృతివాణజీతంసర్వత్రైవతాడయెదిశీఃఎవంభూతేన
 యంత్రాసారధినా-సమ్యగ్యథాశాస్త్రం-నియుక్తోవీనీతః-ఉచ్ఛైఃఉన్నతః
 ఆరట్టోనామదేశవిశేషస్తజ్ఞోశ్వఃఆరట్టజః - విశేషణమాత్మప్రయోగసాగ
 గాంబరాదివత్తావలైవవిశేష్యప్రతీతః-తధాచవామచక్యవిశేషణప్రయో
 గోవిశేష్యప్రతివత్తావితీ-చటులశ్చపః-నిష్ఠురఃపరుశశ్చ - పాశఃప్రత్యేషో
 యస్యైకకర్తృణితద్యధాతథా-అధఃపులాయితేనమండలగతివిశేషేణ-చిత్త
 మన్యుతం-పదంపదక్రమంచకారశతాధాఽఽక్రమాకూనై నుండల
 యితవల్లిత్రైఃఉండ్రుఖస్యాశ్వముఖ్యస్యగతిరధఃపులాయితేతిలక్షణాత్ || పు
 లానానుపుతాద్యనేకాపరనామా - హయానాంగతివిశేషః - తదుక్తం
 హయలీలావశ్యాంశ్శుశాంస్లవంగికామాపలగ్యాథారాపులనాభిధా | పున
 రేనాంచవోగాయాంపులమిశ్యాహదేశికః|తల్లక్షణంచతత్రైవోక్తం*క్షీ
 పణిననువిశేషానుష్ఠిపన్నగ్రపాదాఽప్రసరతిపురతోశ్వస్సచ ధారాపు
 లాఖ్యా | విలసిణసనుపావోష్టేపణామంచనానాంకరుణిమహగణిజ్ఞాఃప్రాహు
 రన్యేపులాఖ్యామిశి*పాష్టిప్రధానాంప్రవిధాయరాగాద్వల్లాంశ్శధీకృత్య
 వహేత్పులాయామిత్వాది-పులాఖ్యమయితం = అయనంగతిఃపులాయితంఅ

యపయగతౌభావేక్షకః - తచ్చ తాధేత్యామ్యక్తరీత్యానుష్ఠితమధాపురాయితమిత్యలంపిస్తరేణ||

మూ, ౧౧ { నీహారజాలమలినః పునరుక్తసాంద్రాః కుర్వణవ
 ధూజనవిలోచనపక్ష్యమాలాః! త్సుణ్ణఃక్షణంయదు
 బలైదివమాతితాంసుఃపాంసుదిశాంముఖనుతు
 త్థయదుత్థితోద్రైః||

౧౧|| నీహారేతి || నీహారజాలవత్తుహినవ్యూహవత్ - మలినఃపధూజనవిలోచనానాం-పక్ష్యమాలాః-పునరుక్తసాంద్రాఃన్యగుణసాంద్రాఃకుర్వణ-స్వభావతోపిసాంద్రత్వాదితిభావః - మయూరివ్యంసకాదిత్వాద్విస్తృప్తపహువత్సనూసః-క్షణంయదూనాంబలైవైస్సన్యైః-త్సుణ్ణః-ఆద్రైరుక్తః-దివమాకాశాంతతనితుమావరితుమిచ్ఛుఃఆతితాంసుః-తనోతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః-సనీవత ర్థేత్యత్ర- తనివతదిరిద్రాతిభ్యభితిఃహితస్యభటోవైకల్పికత్వాదిడభావస్యతనోతేవిభావేతీదిఘః-పాంసుఃదిశాంముఖం- అతుత్థయచ్చాదయతిస్త-తుత్థఆచ్చాదనభితిధాతోఃచారాదికాల్లజ్||

మూ, ౧౨ { ఉచ్చిద్యవిద్విషభవప్రసభంమృగేంద్రానింద్రాను
 జానుచరభూపతయోధ్యవాత్సుః! వన్యేభనుస్తక
 నిభాతనభాగముక్తముక్తాఫలప్రకరభాంజిగుహా
 గృహాణి||

౧౨|| ఉచ్చిద్యేతి|| ఇంద్రానుజస్యఉపేంద్రస్య-హారేఅనుచరాఅనుజీఃనోభూపతయఃమృగేంద్రానింహా-విద్విషఃశత్రూనివ-ప్రసభంప్రసహ్య-ఉచ్చిద్యహత్వావన్యేభానాం-మస్తకేమనిఖాతైనిఉక్షిః-నఖాగ్రస్సంహనఖాగ్రైః-ముక్తాకావికీణాకా-ముక్తాఫలప్రకరాభజంతీతితథోక్తాని-గుహాగృహాణీవగుహాగృహాణీశ్యుపమితనమాసః-విద్విష ఇవేతీలింగాత్- అధ్యవాత్సుఃఅధ్యుషితవంతఃఉపాన్వధ్యాజ్వసభితికర్తవ్యం- వసనివాసే అటలుజ్-నిచివృద్ధిసస్సాన్యధాధాతుకభిఃతత్సం||

మూ, ౧౩ { బిభ్రాణయాబహుళయావకపంకపింగపింఛావ
 మాడమనుమాధవధామజగ్తుః! చంచస్వగదప్తవటు
 లాహిపతాకయాన్యేస్వావాసభాగమురగాశని
 కేతుయష్ట్యై||

౧౩|| బిభ్రాణయేతి|| అన్యేభూపతయః-యావపవయావకోలక్రః* రాతౌ

లాక్షాజతుక్తిబెయావోలక్షాస్తు మానుయత్కమరఃకయనావాదిభ్యఃకన్ని
 తిస్సావేకకప్రత్యయఃబహుళేనయావకవంకేన- పింగంపింగళవణం-
 పించబహుమేవ-ఆవచూడంఅథాలంబికలాపం-బిభాణయా*అస్యోచ్చూడా
 వచూడాఖ్యానూధ్యాధోముఖచూడకావిధిధ్వజాంగేషుహాలాయుధః-చం
 ముస్త్రోటిః*చంచుస్త్రోటిరుభేస్త్రీయామిత్యనురః- తస్యాఃఅగ్రేణదష్టా
 చటులాఅహిరేవపతాకాయస్యాంతయా- ఉరగాశనోగరుడః- తస్యకేతు
 యష్టిఃతదధిష్ఠితోధ్వజదండశత్యధః-తయాఅభిజ్ఞానేనేతిభావః- అనుమా
 ధవధానుహరిశిబిరనును-స్వావాసభాగంస్వనివేతప్రదేశం-జన్తుఃప్రాపుః
 దూరాదెవగరుడధ్వజేనమాధవధామజ్ఞాత్పతస్సన్నిహితదిక్ష్వాస్వావా
 సాన్నిశ్చీత్యజగ్గురిత్యధః॥

మూ, ౧౪ { ఛాయామపాస్యమహతీమపివర్తమానామాగామి }
 { నీంజగృహిరేజనతాస్తరూణామ్ సరోప్పిహిసోపగ }
 { తమప్యవచీయమానంవధిఃష్ణుమాశ్రయమనాగత }
 { మపుష్పైతి॥

౧౪॥ ఛాయామితి॥జనానాంసమాహోజనతాఃక్రామజనబంధుసహాయో
 భ్యస్తల్-మహతీమపి-వర్తమానాంతరూణాంఛాయాం-అపాస్యపరిహృత్య
 త్షయిష్ణుత్వాదితిభావఃఆగామినీంఛాయాం-జగృహిరేస్వచక్రుః-వధిష్ణుత్వా
 దితిభావః-నచప్రాస్తత్యాసోదోషాయ-త్యాగస్వీకారయోఃక్షయవృద్ధిప్ర
 యుక్తత్వాదిత్యాహ-సర్వశ్రుతి-తథాహి-సరోప్పిజనః-ఉపగతంప్రాస్తమపి-అ
 పచీయమానంక్షీయమాణం-కర్తకర్తరిప్రయోగః- ఆశ్రయంసోపైశినగృ
 హ్లోతి-కింతుఅనాగతమప్రాస్తమపి-వధిఃష్ణుంవధానశీలం- ఆశ్రయముపై
 తి-సామాన్యేనవిశేషణననుధానరూపోధాంతరన్యాసః॥

మూ, ౧౫ { అగ్రేగతేనవసతింపరిగృహ్యారమ్యామాపాత్యసైని }
 { కనిరాకరణాశులెన | యాంతోన్యతః పుతకృతస్వర }
 { మాశుకూరాదుద్భావనాజుహువిరెముహురాత్త }
 { వగ్యః॥

౧౫॥ అగ్రేగతేనేతి॥ అగ్రేగతేనపురఃప్రయాతేన-రమ్యాంవసతినివా
 సగ్యవహివసినవధిభ్యశ్చేతివసెరౌణానికోతిప్రత్యయః-పరిగృహ్యఆపతం
 తీత్యాశాత్యః-స్వయమాక్రమితుమాగచ్ఛంతఃభవ్యగేయేత్యాదినాకర్త
 రిన్యంతోనిపాతః- తేషాంసైనికానాం-నిరాకరణనిరసనే-ఆశులేనవ్యగ్రేణ-

ఉద్భావమనాఉద్యతహస్తైరకేనవిదితిశేషః-అన్యతః-యాంతః- అన్యత్రగ
చ్ఛంతః- ఆత్మవగ్యః-స్వయాధ్యాః - ప్లుతంత్రీమాత్రంయథాతథాకృతః
స్వరోనాడః-ఆహ్వానంయస్మికార్కణితద్యధాతథాః-రాధూతేచేతి- దూ
రాహ్వానేప్లుతవిధానాదితిభావః - ఆశుకూరాత్ - ముహుః-ఆహుజమవిరోజ
హూతాః-హ్వయితేరాజ్ఞాస్వాత్కర్కణిలిట్ః- అభ్యస్తస్యచేతిసంప్రసా
రణం-ద్విర్వచనముపజాదేశశ్చ ||

మూ, ౧౬ { సీక్తాగ్రవాప్యతరసేన ముహుజనానాం క్లాంతి }
{ చ్చిదోవనవనస్పతయస్తదానీమ్ శాఖావనక్తవన }
{ నాభరణాభి రామాః కల్పద్రుమైస్సహవిచిత్రఫ }
{ లే విరేజుః ||

౧౬|| సీక్తాగ్రవాప్యతరసేనసీక్తాగ్రవేత్సు త్ప్యే య-ముహుః - జనానాం
క్లాంతిచ్ఛిదః-శ్రమహారాః - కల్పద్రుమవదమృత సేకాభావేపితద్వదాహ్లావ
కాగ్రత్యభః- శాఖాను-అవనశ్చైల-గ్నేః-వసనైః- ఆభరణైశ్చ-ఆభిరామాః-
ఎకశ్రసైన్యస్థాపితైః-అన్యత్రస్వప్రసూతై శ్చేతిభావః-చనవనస్పతయోవ
నవృతాః-విచిత్రఫలైః-వస్త్రాభరణాద్యనైకఫలయైశ్చ-కల్పద్రుమైస్సహ
తత్రత్యైరితిశేషః-విరేజితవ్యద్విరేజురిత్యభః- సహోతిసాద్యశ్చ- సహ
సాకల్పసాద్యశ్చయాగపద్యసమృద్ధిస్సఠిశ్చ- తథాచోపమాలంకారః||..

మూ, ౧౭ { యానాజ్జనఃపరిజనైరవరోవ్యమాణారాజ్ఞీకరా }
{ పనయినాకులసావిదల్లాః | సస్తావకుశనపటాః }
{ కుణలక్ష్మమాణవక్త్రశ్రియస్సభయకాతుక }
{ మీక్షతేన్ద్ర ||

౧౭|| యానాదితి||పరిజనైః-యానాద్వాహనాత్ - అవరోవ్యమాణాః-అవ
తార్యమాణాః-రుహ్యై-తాత్కర్కణిలిట్-శానజాదేశః, రుహః-సోన్య
తరస్యామితిపకారః-సరాణామాలోకజనానాం-అవనయినై-అవసారణై-ఆకు
లాః-సావిదల్లాః-కంచుకినో-యాసాంతాః * సావిదల్లాః-కంచుకినై-ఇత్యనురః-
స్త్రస్తాః-అవరోవణసంక్షోభాదవస్పతాః - అవకుంతనపటాః-పరిధానవస్త్రా
ణీయాసాంతాః-అతపవక్షుణం-లక్ష్మమాణాః- వక్త్రశ్రియోయాసాంతాః
తథోక్తాః-రాజ్ఞీ-రాజస్త్రిః-ఃపుం-యోగాదాఖ్యా-యామితిజిమ్-జనసభయ
కాతుకం-మీక్షతేన్ద్ర-తాదనాద్యయంకామాత్తాయుకం ||

మూ, ౧౮ { కంఠావసక్తమ్ముదు బాహులతాస్తురంగా ద్రా }
 { జావరోధనవధూరవతారయంతః! ఆలింగనాన్య }
 { ధికృతాన్స్ఫుటమాపురేవగండస్థలీశ్శుచితయాన }
 { చుచుంబురాసామ్ || }

౧౮|| కంఠేతి||తురంగాత్-రాజావరోధనవధూః రాజ్ఞామవరోధ స్త్రీః-అ
 వతారయంతఃఅవరోహయంతఃఅధికృతాఃఅంతఃపురాధికారిణః - కంఠేషు
 స్పృశ్యేషుఅవసక్తాః-మృదవఃబాహులతాఃతదీయాంయేహం తెతథోక్తాస్సం
 తః-స్ఫుటంవ్యక్తం-ఆలింగనానిఆపురేవ-అన్యధాదురవరోహత్వాద్వ్యాజా
 ఘోషిభావః-ఆసాంవధూనాం-గండస్థలీస్తుశుచితయాన్వయంశుభ్రవృత్తత్వా
 త్-గండానాం-నైర్మల్యాచ్చ- నచుచుంబురియావత్క-తవ్యకారిణఃశుద్ధా
 జ్ఞానోనాతిచరంతీతిభావః-అన్యత్రతు - నహిపాపాచారాఃపాపలింగాని
 ప్రకాశయంతీతిభావః||.....

మూ, ౧౯ { దృష్ట్వేవనిజిత కలాపభరామధస్తాద్వ్యాకీర్ణ }
 { మూల్యకబరాంకబరీంతరుణ్యాః | ప్రాదుద్రవశ్శప }
 { దిచంద్రకర్వాద్రుమా గ్రాత్సంఘషీణాసపా }
 { గుణాభ్యధికైర్దురాసమ్ || }

౧౯|| దృష్ట్వేతి|| అధస్తాత్తరుమూలనిజితః- కలాపభరోబహుభారో
 యియాతాంకలపోభూషణైబహోతుాణీరేసంహతావవీత్యమరః- వ్యా
 కీర్ణైవవిక్షిప్తైః-మాత్రేనకబరాంశారాం* కబరఃకబురశ్శారాఇతిహాలాయు
 ధః-శగుణ్యాఃకబరీంకేశపాశం*కబరీకేశపాశోధేత్యమరఃజానపదేత్యాది
 నాజీమ్-దృష్ట్వేవేత్యుత్ప్రేతౌ-సపదిచంద్రకాలన్యసంతీచంద్రకర్వా-
 మయగారః-దుమాగ్రాత్ ప్రాదుద్రవత్ ప్రదుతర్వా-దుగ్రతౌలుక్ష్య
 ణీశ్రీత్యాది నాచైరజాదేశఃఅవిశ్శుధాత్ప్విత్యాది నాఉవజాదేశః-తథాహి
 సంఘషీణామత్పరిణాక త్రా-గుణాభ్యధికైఃగుణోత్కృష్టైస్సమాచు
 రాస-అసిశుశుశక్యమిత్యధః-ఆసెరకర్తృకాత్ కుషుద్ధురిత్యాది నాభాజె
 మిత్ప్రత్యయః-తయోరేవకృత్యక్తఖలథాఃఇతినియమాత్-అత్రభయపేక
 తుకన్యపలాయనన్యకబరీ దశణన హేతుకత్యముత్ప్రేక్ష్యతత్సమాధానా
 ధోయమథాంతరన్యాసఃకృతఇత్యన్యానయాం గెనసంకరఃజితైజేతు
 రగ్రైస్తాతుమనుచితమితిభావః||

మూ, ౨౦ { రోచిష్టుకాంచనచయాంశుపేశంగీతాశావంశధ్వ }
 జైజ్జలదసంహతిమల్లిఖంత్యః! భూభర్తురాయ
 తనిరంతరసన్నిపిష్టాః పాదాఇవాభిబభురావళ
 యోరథానామ్ ||

౨౦|| రోచిష్టిష్టి||రోచిష్ట పౌరోచనశీలాఃకృత్యాలంకృత్యాదినాశ్చష్టుచ్చ
 త్యయః-తేషాంకాంచనచయానాంకనకచయానాం- రాశీనాంచ-అంశుభిః
 పిశంగీతాపిశంగీకృత్యాః-ఆశాఃయాభిస్తాః వంశానాంతత్తదాజసునానాం
 ద్విజైఃప్రతినియతమలిశకలశాదివిహ్నితకేతుభిః- అన్యత్ర-వంశావేణవః-
 తైరేవధ్వజైఃజలదసంహతింమేఘసంఘాతం- ఉల్లిఖంత్యఃపాటయంత్యః-ఆ
 యతందిఘం-నిరంతరంనీరంధ్రంచ-సన్నిపిష్టాఃసంస్థితాః-రథానాంఆవళ
 యఃభూభర్తుఃరైవతకాద్రైఃపాదాఃప్రత్యంతపర్వతాశ్చ- అభిబభుఃఅభి
 తోభాంతిస్త- ఆశాపిశంగీకరణాదిక్రియానిమిత్తాజాతిస్పరూపా త్వేయే||

మూ, ౨౧ { ఛాయావిధాయిభీరనుర్ముతభూతిశోభైరుచ్చా }
 యిభిబ్జవలళపాటలధాతురాగైః!నూప్యేరివ
 షీతిభృతాంద్విరదైరుదారతారావలీవిరచనై
 వ్యయరుచన్నివాసాః ||

౨౧|| ఛాయేతి|| షీతిభృతాంరాజ్ఞాం-నివసంత్యేష్వితినివాసాఃనివాసదే
 శాః ఛాయావిధాయిభిఃకాంతికరైః-అనాతపసంపాదకైశ్చ*ఛాయాత్వనా
 తపేకాంతావితివిశ్వః - అనుర్ముతానాం భూతీనాం- భస్మరచనానాంసంప
 దాంచశోభానైః*భూతిభక్త్యనిసంపదీత్యమరః-ఉచ్చాయిభీరున్నతిమ
 ద్భిః-బహుళస్సంద్రః - పాటలారక్తశ్చధాతురాగోగైరికానిరంజనయే
 షాంతైః-ఉదారాణితారావలీనాంశుద్ధముక్తావలీనాం-విరచనానియేషుతైః-
 ముక్తాసంభూషితైరిత్యర్థః*తారాముక్తాదిసంశుద్ధతరలైశుద్ధమాక్రకృ
 తివిశ్వః-నూప్యవయేతారావలీరజ్జసంతతితిశేవిత- ద్విరదైఃనూప్యేఃపట
 మంటపైరివ*నూప్యంవస్తైచతద్ద్రవణా ఇతిశ్వః- వ్యయరుచశోభంతేస్త
 రుచదీప్తామ్యద్భ్యోలుజీతిపరస్తైవదంపుమాదిత్వాఘ్చైరజాదేశః-అత్రద్వి
 రదానాంనూప్యేణాంచ ప్రకృతత్వాన్నోపమా-నాపిశ్లేషః-విశేష్యవిశేష
 ణానాంకేషాంవిదగ్లిష్టత్వాత్తస్మాత్కేవలప్రకృతాస్పదాతుల్యయోగితే
 యం- ఇవశబ్దస్తుసాదృశ్యమాత్రానువాదకృత్యసంయేవః||

మూ, ౨౨ { ఉత్త్రై ప్రకాండపటకాంతరలీయమానమందానిలస
 శమితశ్రమఘక్తోయైః | దూర్షాప్రతానసహ
 జాస్తరణేషుభేజేనిద్రాసుఖంవసనసద్మసురాజ
 దారైః |

౨౨|| ఉత్త్రై పైతి||ఉత్త్రై ప్రఉద్ధృతః- యఃకాండపటపకాండపటకఃనూష్యా
 ధోలంబీవాయుసంచారాధః-పటః*అధఃపటః కాండపటఇతివైజయంతీ-శస్య
 అంతరైవకాశె-లీయమానసప్రలీయతా-మందానిలేనప్రశమితం-శ్రమే
 ణాధ్వఖాదెన-యన్తుర్మతోయంస్వేదాంబు-తద్యేమాంతైః - రాజదారైఃరా
 జావరోధైః-దూర్షాప్రతానశ్చయివ-సహజమకృత్రిమం-ఆస్తరణం
 తల్పయేషుతేషు-వసనసద్మసుపటమంటపేషునిద్రాసుఖంభేజే||

మూ, ౨౩ { ప్రస్వేదవారిసవిశేవిషక్తమంగైకూర్షాసకం
 క్షుతనఖక్షుతముత్తిపంతీ | ఆవిభావన్లుసపయోధ
 రబాహుమూలాలాశాతోదరీయువన్సౌశాంక్షణము
 త్సవోభూత్||.....

౨౩|| ప్రస్వేదేతి||అంగైకాత్ర-ప్రస్వేదవారిణా - సవిశేషంసాణిశయం
 యధాతథా-విషక్తమతిస్లిష్టం-కూర్షాసకంచోశం-కంచుకమిత్యర్థః*చోశః
 కూర్షాసకోస్త్రియామిత్యమరః-క్షుతానిపునఃవిదీక్షానినఖక్షుతాని-య
 స్త్రికాకర్తృణితద్యధాతథా-ఉత్త్రైపంటిఉన్తోచయంతీ-అతపవ-ఆవిభావన్లు
 కాశమానం-ఘనపయోధరబాహుమూలంఘనోపయోధరౌబాహుమూలే
 చయస్యాస్మా-శాతోదరీకనాసికోదరేత్యాదినాజీమ్-యవన్సౌశాంక్షణం-ఉ
 త్సవఃఅభూత్ - ఏతేనయానాంత్రరాచింతాదికరమిష్టవస్త్రాలోకననిని
 త్తంకాలాక్షుకులక్షణత్వమాత్సుక్యంవ్యజ్యతే - నాయికాసాధారణాప్రగ
 ల్భావా||

మూ, ౨౪ { యావత్సవసమయస్సనుమేవతావదవ్యాకులాః
 పటమయాన్యభితోవితత్య | వర్యావతశ్శయిక
 లోకమగణ్యపణ్యస్రాణాంపణావిపణీసోవిప
 ణీవిభేజ్జు||

౨౪|| యావదితి||విపణీనఃవిపణోవ్యవహారః-సయేషామస్త్రీతివిపణీసోవణీ
 జః-యావత్సవసమయఃసేనానివేతక్షణపవ-తావశణివ-సమంయుగవ
 త్-అవ్యాకులాఃఅవ్యక్రాస్సంతః-పటమయానివస్త్రవికారాణి-పటమం

టపానిత్యక్షణఃఅభితవిత్యక్షణభయతః శ్రేణ్యావిస్తార్య-క్రయేణజీవతీక్ర
యికఃపన్నక్రయవిక్రయాత్తన్నితీతస్ప్రత్యయః - పర్యావతకపరితక
ధావక-క్రయికలోకఃక్రయికజనఃయస్మిన్కర్మణీతన్యధాతధాఅగజైర్
సంఖ్యేయైఃపణ్యైఃక్రయ్యైఃపణ్యద్రవ్యైః-పూణాఃఅపణాఃపణ్యప్రసా
రణస్థానానియానుతాఃవివణీఃపణ్యవీధీః * ఆపణస్తునిషద్యాయాంపణీఃప
ణ్యవీధీకేత్యమరఃవిభేజుఃఅసంకీణకాంపినిర్మమురిత్యక్షణః - స్వభావౌక్తివృ
త్త్యనుప్రసాపబంకాశా॥.....

మూ, ౨౫ { అల్పప్రయోజనకృతోరుతరప్రయాసైరుద్దీణః }
{ లోష్టలగుడైఃసరితోనుబద్ధమ్ | ఉద్యాతముక్తుత }
{ మసోకహజాలనుధ్యాదన్యశ్శశంగుణమనల్ప }
{ మవన్నవాప || }

౨౫॥ అల్పేతి॥ అల్పప్రయోజనేనాల్పఫలెననిమిత్తేన-కృణఃఉగుతరోఘా
యాప్రయాసోయైస్తైః- అత్యల్పస్యశశపిండస్యఘాయసామకించిత్ర
త్వాదితిభావః-ఉద్దీణాఃఉద్యతాః- లోష్టామృద్వింతాఃలగుడాఃదండకాష్టా
నిచయైస్తైఃపుంభిరితిశేషః పరితః-అనుబద్ధనువరుద్ధం. అనసశ్శకటస్యఅకంగ
తింఘ్నంతీత్యసోకహఃవృక్షాః- తేషాంజాలస్యమధ్యాత్ - ఉద్యాతముక్తి
తం-ఉత్పూర్వాద్యాతైఃకర్తరిక్షః-ఉద్రుతంపలాయితం-శశంకృగవిశేషం-
అన్యఃపరః-అవకాహంజ్యోన్నివార్యరిక్షా - అనల్పంగుణంమహాంతము
త్క-షణం-అవాప- దయాలోరనామిషలోలుపస్యకృతపుణ్యస్యకీర్తిస్సర్వ
తసుబభేతిభావః-అత్రాధాంతరమాహుః-అన్యోగుణంపాశం- అవకా
ప్రయుంజానః-శశమవాపజగ్రాహ-యోహంతాతస్వేవమృగఇతివ్యాభ
సమయాదితిభావః॥.....

మూ, ౨౬ { త్రాసాకులఃపరిపతకపరితోనివేశాకపుంభినక }
{ కైశ్చీదపథస్విభిరన్వబుధితస్థాతధాపినమృగఃకన్ }
{ విదంగనానామాకణఫూణానయనేషుహతై }
{ క్షణశ్రీః॥..... }

౨౬॥ త్రాసెతి॥ త్రాసాకులఃజనదశనాద్భయవిహ్వలః- అతవిస- నివె
శాకనికేతనాక-పరితః అచితః క్ష అభితఃపరిత ఇత్యాదినాద్విత్తీయా- పరిప
తకధావక-మృగోహారిణః-కైశ్చీదపథోవ్యభిఃధనుష్కన్ఠిః*ధన్విధనుష్కా
ధానుష్క-ఇత్యమరః-వీచ్యేదిత్వాదినిరితిస్వామీ-పుంభిఃనాన్వజంధి నాను

యాతః-బధా, తైకర్మణియజ్-తథాసి అంగనానాం ఆకణంకణంపర్యం
 తం సూతాణాఃవిస్తీణాః- ఆకృష్టాశ్చయేనయనాస్యేన ఇదవిఃతైఃహానాః
 తుణశ్రీర్భిస్యసః-అతఃకృదిదిపితస్థా-కంతు-వీరవిభిఃపాతాభావేఽఅంగనా
 పాంగవిశిఖపాత తాతరఃపలాయితవవేణిభావః- అత్రజనాలాకినోన్యథయ
 హేతుకస్య నృగా నవస్థానస్యాంగనా పాంగేషు హాని హేతుకస్యే
 త్వే తుణాథేషు త్వే త్వా-సాచవ్యంజకాప్రయోగాత్ప్రతీయ మానా
 హేతోశ్చ హతేతుణ శ్రీరితిపితేషణగత్యోక్తత్వాత్తా వ్యలింగంచాంగమి
 తిసంకరః||

మూ, ౨౦ { ఆస్తీణాతల్పరజితావసకఃకుణేనవేశ్యాజనంపుణ }
 { చవప్రతికర్మకాయుఃఖిన్నా నఖిన్నవతిరావణ }
 { తోననుష్యాక ప్రత్యగ్రహీచ్ఛిరనిష్టృత్యవైః }
 చాల్లైః||

౨౧|| ఆస్తీణాతి||కుణేనఆస్తీణాతల్పం - వేశ్యావృత్తైశ్చయ్యాప్రధాన
 త్వాత్ప్రగేవసజ్జితశయ్యంయధాతథా-రచితావసకఃకమ్పితవేశ్యః-
 నావసకవాస్తువేశ్యసురః-కృతేన-నవప్రతికర్మణానూశనప్రసాదనే-కా
 మ్యఃస్వప్నహణీయః-అఖిన్నవతీరశ్రాంతచిత్తః-అగణిగాధ్యభాగ్యక్షణః
 వేశ్యాజనః- ఖిన్నానధ్వశాంతా-ఆపతతఃఆగచ్ఛతఃచునుష్యాకపుగు
 మా-చిరనిష్టృతవతత్రైవనిత్యవాస్తవ్యఇవేత్యుత్వే త్వా - ఉపచాల్లైః
 తాంబుతాంబూలాదిసద్ధానైః-ప్రత్యగ్రహీత్వనీచకారేశ్యః||.....

మూ, ౨౧ { సన్నుపయఃపపురనేనిజురంబగాణి జతువి-సం }
 { నృతపికాసిబినప్రసూనాః| సైన్యాశ్చీయానః }
 { సుపభోగనిరదకత్వదోషప్రవాదిసువృజన్నగ }
 నిన్నుగానామ్||.....

౨౨|| సన్ను రితి || సేనాయాంసమవేతాసైన్యాఃసైనికజనాః సేనా
 యావేతివృత్తయః - నగనిన్నుగానాం-యాశ్చీయస్సవృక్షయః- తా
 పాంఅనుపభోగఃఉపభోగాభావః-కృచ్చిత్వసజ్జప్రణేపేధేపినఖాసమాస
 క్రిప్యతే-యధాఅనశానమాశ్రవణనుచాపారణనుపలఖ్విరభావఇత్యాది-
 తేనయన్నిరదకత్వంనిష్ఠలత్వంతదేవదోషః- తేనయఃప్రవాదోనింగా-
 తా-అనుజ్ఞా అమాజ్ఞా-మృజూశుద్ధాలక్ అదాదిత్వాత్-శపోయక్యమృజే
 రజాదౌసంక్రమేవిభాషావృద్ధిరివ్యతభివికల్పస్వస్థ్యభావః-మాజ్ఞాన

ప్రకారమాహ-సస్సుఃస్నానంచ క్రుః-పయఃపానీయం-పపుః-స్లాశౌచేపాపా
 నౌగిత్-అంబరాణీఅనేనిజుఃఅత్నాశయః-ణిజిరౌశుష్ణౌజు-పాపా త్యాదిత్వా
 ల్లజ్జే-స్థాపితిద్వి-గౌవః-సిజభ్యస్తవిదిభ్యశ్చే-త్రే-భౌ-సా-దేశః-సిజాం-త్ర
 యాణాం-గు-శ్చ-పిత్య-భ్యా-సస్య-గుణః-ధృ-తానివి-కాసి-వి-ప్ర-సూ-నాని-వి-క-సి
 త-పు-స్త-గా-ణి-మై-స్తే-#-బి-స-ప్ర-సూ-న-రా-జీ-వ-పు-స్త-రా-ం-భౌ-రు-హ-ణి-చే-త్య-మ-ర-ః-
 బి-స-ం-న్య-ణా-శ-ం-జ-య-ః-భ-క్ష-యా-ం-చ-క్రు-ః-ఘ-స-లి-ః-ట-క్-గ-మ-హ-న-త్యా-ది-నా
 ఉ-ప-ధ-లో-స-చ-త్వ-ణ-ం-శ-సి-వ-సి-ఘ-సీ-నా-ం-చే-తి-ప-త్వ-ం-స్నా-నా-ద్య-ప-భ-ో-
 మో-క్త-నై-ర-వ-క-స్య-ని-రా-చ-క్రు-రి-త్య-ధ-క-ః-అ-త్ర-దో-ష-మా-జ-న-స్య-స్నా-నా
 ది-వా-క్యా-ధ-క-పే-తు-క-త్వా-ద్వా-క్యా-ధ-క-హే-తు-క-ం-కా-వ్య-లి-ం-గ-మ-ల-ం-కా-ర-ః
 స్నా-నా-ది-క్రీ-యా-ప-ము-చ-ప్ర-య-స్త-వ-ం-గ-మ-స్యే-తి-స-ం-క-ర-ః-||

మూ, ౨౯ { నాభీ ప్రా దైః పరి గృహీతరయాణినిమ్నై స్త్రీ }
 { శాం బృహజ్జఘన సేతునివారితాని | జగ్గు జఙ్ }
 { లాసిజలమండుక వాద్యవల్లు వల్లగ్న నస్తనతలస్త }
 { లి శానిమం మ |

౨౯|| నాభీతి|| స్త్రీ శాంబిమ్నైఃగంభీరైః-నాభయవివహృదాః-జైః-పరిగృ
 హీతరయాణిప్రతిష్ఠిద్ధవేగానిబృహద్భిః-జమనై రేవ సేతుభిఃనివారితానిప్ర
 తిహతగతికాసీత్య-వ-క-ః-జ-ల-మే-వ-మ-ం-డు-క-వా-ద్య-ం-వా-ద్య-వి-శే-ష-ః-జ-ల-మే-క-న
 పాణిసోత్థాప్య-అ-ప-రే-ణ-తా-డి-త-ం-మ-ం-డు-క-వ-ద్భ-వ-స-తీ-ప్ర-స-ం-క-త-న-వ-ల్లు-మ-ం-చ-
 ర-ం-వ-ల్ల-ద్భ-ః-చ-ల-ద్భ-ః-మ-న-ై-ః-స్త-న-త-ల-స్థ-ై-స్థ-లి-తా-ని-స్థ-ల-న-ం-గ-మ-తా-ని-జ-లా-ని-పూ
 రో-ష్ట-క్త-న-గ-ని-మ్న-గా-నా-ం-స-లి-లా-ని-మ-ం-డు-ం-జ-గ్గు-ః-అ-త్ర-జ-ల-మ-ం-డు-గ-మ-న-స్య-వి-శే-
 ష-ణ-గ-త్యా-ర-య-ప్ర-తి-బ-ు-ధ-ా-ది-ప-దా-ధ-క-పే-తు-క-త్వా-ద్వ-జ్జే-తు-క-ం-కా-వ్య-లి-ం-గ-ం-||

మూ, ౩౦ { ఆలోలపుష్కరముఖోల్లసితై రభీక్షణముత్సోంబభూ }
 { పురభితోవపురంబువ ష్టేః| భేదాయతశ్వసశ ౨ }
 { గనిర స్తముగ్ధమూర్ధన్యంత్పనిక రై రివహో స్తి కాని |

౩౦|| ఆలోలేతి||హ స్తినాంసమూహఃహో స్తి కాని, అవి త్తహ స్తి శేనోష్టక-ఆ
 లోలానియానిపుష్క-రాణిహస్తా, గా ని * పుష్క-రంక రిహస్తా, గ్రథశ్యమ
 రః-తే-హ-ం-మ-ఘై-ః-ర-ం-ద్ర-ై-ః-ఉ-ల్ల-సి-తా-ని-ఉ-త్తి-ప్తా-ని-శై-ర-ం-బ-ు-వ-ష-్ట-ః-భ-ే-దే-నా
 ధ్వ-శ్ర-మే-ణ-తి-య-శ-స్య-దా-షీ-య-స-ః-శ-వ-సీ-త-సో-య-చ్చా-స్-స-మా-ను-శ-స్య-వే-గ-
 న-ని-ర-స్తా-ః-బ-హి-రు-త్తి-పా-ః-య-ము-గ్ధ-స్థ-ం-డు-గ-ం-మూ-ర్ధ-న్యా-ః-మూ-ర్ధ-న-భ-
 వా-శ-రీ-రా-వ-య-వా-చ్ఛే-య-త్ప్ర-త్య-య-ః-యే-చా-భా-వ-క-ర్ష-ణో-రి-తి-స్ర-కృ-తి

భావాత్కౌశ్యేనస్తద్గితఇతిటిలోపాభావః-రత్న నికరాఃముక్తాఫలప్రకరాః-తై రిశేష్యుత్ప్రేక్షా-వపుః-అభిశ్యమభితఃపరితః - ఉత్సాంబభూవుఃసష్యః-ఉ త్స సేవనైశ్శిజాదేవ్యగుసుతోన్మచ్చృత్యామ్ప్రశ్యయః* గజేంద్రజీమూ తవరాహశంఖమత్యాసీశుక్త్యద్భవవేణుజాని- ముక్తాఫలానిప్రధితాని లోకేతేషాంతుశుక్త్యద్భవమేవభూరీతి-గజానాంముక్తాకరత్నేప్రమాణం॥

మూ, ౩౧ { యోపక్షిణఃప్రథమ మంబునిధింప్రవిష్టాయేత్సింద్ర
పాణిశులితాయుథలూనపత్నోః| తేజస్సురద్రివత
యస్సరసిఃవిగాఢుమాక్షిప్తకేతుకుథసైన్యగజ
చ్యలేన॥

౩౧॥ యథితి॥యోపక్షిణఃపక్షవంతః-ఇంద్రజేణఅచ్చిన్నపత్నోఇత్యర్థః-సం సర్గే ఇన్ద్రప్రత్యయః - తేఅద్రివతయోమైత్తాకాదయః-ప్రథమంపాక్- అంబునిధింప్రవిష్టాఃగతాః యోపియేత్సిన్ద్యర్థః-ఇంద్రస్యపాణినా- శులితేన ప్రేరితేన-అయుధేనవజ్రేణ-లూనపత్నోః-చిన్నగరుతః-తే-అద్రివతయః-అ క్షిప్తాః-అవనీతాః- కేతవౌధాః- కుధాః-పుష్టాస్తరణానిచయోషాం-ప్రవే శ్చాస్తరణంవర్ణః-పరిస్తోమః-కుధోద్వయోరిత్యచురః- తేషాంసైన్యగజానాం చ్యలేన-సరసిః-విగాఢువిగాహిశుం స్వరః-నూః-నూయః-ధూళూనితోవేతి వికల్పాన్నే డాగమః - జన్మః-అత్ర గజచ్యలేనేతీధలశబ్దేనగజత్వమపహ్ను త్యాద్రిత్యారోపణాచ్చలానిశబ్దైరసత్యత్వప్రతిపాదనరూపోపహ్నవాలంకారః- తేనపక్షవతామద్రిణాంసాగరావగాహదశనాత్తన్మత్సరాత్స్వ యమపినలిలమవగాహమానాఃసాత్సాల్లూనపత్నోః- పర్పతా ఇవైత ఇత్యు త్ప్రేక్షావ్యభ్యతే॥

మూ, ౩౨ { ఆత్మానమేవ జలధేఃప్రతిబింబితాంగమూర్తౌను
హత్యభిముఖాపతితంసమీక్ష్య | క్రోధాదధావద
పభీరతితూణః-మన్యనాగాభియుక్తఇవయుక్తమ
హ్నామామహేభః॥

౩౨॥ ఆత్మానమితి॥ హేభః-జలధేజలాశయస్య- మహాః-కౌర్వ-ప్రతి బింబితంఅంగంయస్యత-అభిముఖాపతితంఅభిముఖమాగతం- ఆత్మానమేవ ఆత్మప్రతిబింబమేవేత్యర్థః-సమీక్ష్య-అన్యనాగేనప్రనిగజేన-అభియుక్తః-అ భిద్రుతఇవ-అతితూణః-అవభీః-నిభీ-కస్ప-క్రోధాత్ - అధావత్కౌశ్యపా మాద్వైతినూత్రేణసలేధావాదేశః- అహ్నామాఇతిమాధ్యేనవిన్నయః-

యుక్తంను హేభ స్వేతిభావః - అభియుక్త ఇవేత్య త్వే యోయాఃప్రతిగజ
భ్రాంతినిబంధనత్వా ద్భ్రాంతినుమ త్వేక్షుయోరంగ్గాఁగీ భావేనసంకరః॥

మూ, ౩౩ { నాదాతుమన్యకరిముక్తనుదాంబుతిక్తంధూతాం
మశేననవిహోతుమపీచ్ఛతాంభః । దుర్ధేగజేనసమ
సాసరితోవతారెరిక్తౌదపాత్రకరమాస్తవరం }
జనోఘః ॥

౩౩॥ నేతి॥ అన్యకరిణాప్రతిగజేన-ముక్తేనమదాంబునాతిక్తంనురభి*కటు
తిక్తకమాయాస్తుసారభ్యేపిప్రకీర్తితాఇతికేశవః-అంభఃజలం-ఆదాతుంనేచ్ఛ
తాఅనిచ్ఛతా-విహోతుమపి నేచ్ఛతా-క్రోధపిపాసాభ్యానసీతిభావః - ధూ
తాంకుశేన-సరుమాసక్రోధేనగజేన-సరితః-అవతారేతీర్ఖేగుర్ధైసత-జనోఘః
రిక్త్యాన్యకపాత్రాణియేషుతే-కరాయస్తిన్-ర్షణితద్యధాతధా-చిరం-ఆ
స్తతతిస్థత్-ఆసఉపవేశనెలక్ష్య ఏకహాలాదౌపూరయితవ్యైన్యతరస్యాని
త్యుదకశబ్దస్యవికల్పాదుదాదేశః ॥

మూ, ౩౪ { పంధానమాశువిజహీహిపురస్తనాతెపశ్యన్ప్ర
తిద్విరదమంభవిశంకిచేతాః । స్తంబేరమఃపరిణ
నంసురసావుషేతిషిద్దైరగద్యతససంభ్రమమేవ
మేకా ॥

౩౪॥ పంధానమితి॥ పంధానంతశువిజహీహిజహి - ఓహోక్త్యాగ్య లాంబ
స్నేహీతిహిరాదేశః-ఆచహోవితివికల్పానికారాదేశః - పురోక్త-తేనగు
ణ్యాఃతవ-స్తనోపశ్యన్-ప్రతిద్విరదస్య - కుంభావిశంకతఇతతద్విశంకిచేతో
యస్యసః-కుంభభ్రాంతిమానిత్యనః-అతపవబ్రాంతిమదలంకారః- స్తంబే
త్యణెరమతఇతి-స్తంబేరమిభిః* ఇభః-స్తంబేరమఃపద్మీన్యక-రః* స్తంబకణ
యోరమిజసోరిత్యచ్చ-త్యయః*తత్పురుషైక్యోబహుళమిన్యబుక్ - పరిణి
తుంశిర్యక్ప్రమాన్తుమిచ్ఛఃపరిణినంఘః-నమెస్సన్నంతాదుప్రత్యయః* ఏ
కాచఉపవేశేనుదాత్రాదితప్రుతిపేధః-అసాఉపైతిపురేతిపాతె-పురోపైతి
త్యన్వయః-ఉపైవ్యణీత్యధః* యావశ్చురానిపాతయోరణితిభవిష్యద
ధౌలత్-ఇతిషిద్దైర్విషైః* సిగ్గపల్లవికౌవిటఇత్యమరః-ఏకాకాఙ్క - ఏవ
ముక్తరీశ్యా-ససంభ్రమంసత్వరం-అగద్యతగదితా॥

మూ, ౩౪ { క్షీరంశ నైరనుక బోలమ నేక పానాంహ సై షిణా గా
 ఘనత తాపనుజశ్చమాయః | ఆకర్షయిల్లబిత మంబు
 చ కాసి కాశనీ కాశ మాపసమ తాం సత చామరస్య || }

౩౪|| క్షీణణమితః|| అనేక పానాం ద్వి పానాం-వి గాఢః ప్ర రూఢః-యోమ దేన
 తాపః-సపవరు గ్రో గః త స్యాశ్చమాయశ నై ర్నందం-హ సై షి-అనుక బోలంక
 పోలయోః-క్షీణణంక్షీ ప్న-ఆకర్షణంక ణణపర్వంతం - అజ్జర్య నాభిః-ఛ్యోరి
 త్యవ్య యీ భావః-ఉల్లసీతముత్ప తితం-పి కాసియ ధ్లాశంకాశ మనుమం - తన
 సదృశం కాశనీ కాశం-నిత్య సమాస త్వాగస్వపదవి గ్రహః-అతపవః-స్యూరుత్తర
 ప దే-మీనిభసం కాశనీ కాశ ప్రతీ కాశోపమాదయిత్యనరః- అంబుసలిలం-
 కి ర్త్య సిత చామరస్య-సమ తాంసాదృశ్యం- ఆప్యతుల్యై ధై కరతులూపమా
 భ్యా మి-పప్టీ-ఉపమాలంకారః||

మూ, ౩౫ { గంఢూప ముమ్మితవ తాప యసస్పరోషం నా గేనల
 బృపర వారణమూరు తెన| అంభో ధిరోదసిప్వగు ప్ర ధి
 మాన భాగరుద్ధోరుదంత ముసల ప్రసరం నిపే తె|| }

౩౫|| గంఢూప మిః|| లబ్ధః-పర వారణస్య ప్రతిగజస్య - మారుతస్సమదగంధ
 వాహూయే తేన-అతి ఎవసరోషంయ ధాత ధా పయసఃపానీయస్య- గం
 ఢూపంముఖపూరణంముఖాంత గాతంపయిత్యథణః* గంఢూపోముఖపూ
 రణమిఃహాలాయుధః-ద్విలింగ త్వేపిపుల్లింగవి వాస్యప్రయోగిత్యహ వామ
 నః-లింగ ధ్యాహోరోపెత్ప్ర-ఉర్ముతవ తాత్య క్తవ తా- నా గేనగ జేన*మతం
 గజోగ జౌనాగ ఇత్యన రః-అంభో ధిరోదసిసర స్తీ రే* దంతయోగు భయోర్న
 ధ్యేప్ర-ధిమానమితిస్త్య తం|| పృగునా ప్ర ధిమాన భాగేన - రుద్ధః ప్ర తిబద్ధః ఉ
 రూయాంశో ముసలాపివ-తయోః ప్ర సరః ప్ర వెశోయస్సిన్య ర్న-ణితన్యధా
 తధా* ఆయో గ్రో ముసలో స్తీ స్వాదిత్యనరః-విపే తెనివతీతం భా వెనిట్-
 క్రో ధ వే గా కలబ్ధుత్వోరోధః ప్ర హృశ్య పారవశ్యాత్స్వయంచాధోముఖః
 పపా తేత్యదణః- క్రో ధాంధాకింనకుర్వంతీతి భావః||

మూ, ౩౬ { దానందదత్వపిజలైస్సహ సాధి రూఢే లోక్యమా
 గత గాసిశుముత్స హేత | యన్వంతనః కలుకటా
 హత ఊర్జి మంత్రో మణంతుూదపాటిపరితఃపట
 ధై లీ నామ్||

౩౬|| దానమితః|| దీయత ఇతి దానంధనం-మదశ్చ* దానం గజమ దె త్యాగ ఇతివి

శ్వఃతన్ద్రత్యపితితరత్యపి-దాతర్యపీత్యధణః - సహసా అకస్తాత్-స్యగాది
 త్వసవ్యయమితిశాకటాయనః- జలైజఃడైసీరైశ్చ * జలలగౌకలలేసీరే
 ప్రీ భద్రజడవజడైవ్యదితివశ్వః-అధిరూఢాక్రాంతేసతి - విద్యమానగణిగణ
 త్యంతరవాణగమనసమధణః-కఃప్రమాణాపితుంత్రస్థాతుం- ఉన్నహేత-
 నకౌసీత్యధణః, శకద్భవేత్యాదివాతుముః - యద్యస్తాఞ్చారణాత్-మి
 వంత్యోఃసజుంజతుమిచ్ఛోః-మనోజేస్సన్నంతాదుప్రశ్యయః-క
 ట్టాగండః సవకటాహఃఖర్పరః-కటాహః-ర్పరోస్త్రయూమితవైయం
 వీ-తస్యతటాత్ప్రదేశాత్-అలీనాంపటలైస్సూఘైః-పరితః మంతుఃక్రా
 డ్రాజ్ఞంతుసపసిన్రుసమిత్యనురః ఉదపాతిఉత్పతంభావేలుక్ష్, చి
 లుగితశబ్దస్యలుక్-విశేషేణసామాన్యసమధణన రూపోధాంతరన్యాసః॥

మూ, ౩౦ { అంతర్లలోఘువగాడవతఃకపోలోహిత్యాక్షణం }
 { వితతపక్షతరఃతరియే | ద్రవ్యాశ్రయేష్వపిగుణే }
 { మురరాజనీలవర్ణఃపుకర్గత ఇవాళిగణోగజస్య॥ }

౩౦॥ అంతరితిజలౌఘాంతఃఅంతజలౌఘువిభక్త్యధేన్యయీబావః
 అన్యవా-జలౌఘంజలపూరం- అంతరభ్యంతరే - అవగాధవతఃప్ర
 గా వాఃనిఃష్టేక్షితపతుప్రత్యయః-ధత్వధత్వప్యధలోపాః-గజస్య-కపో
 లోహిత్యాక్షణం-అంతరియేఉపర్యాకాశే-వితతపక్షతిః - విస్తృతపక్షమూ
 లః- ఆమూలాద్వితతపక్షధ్వజధణః-స్త్రీ పక్షుఃపక్షమూలమిత్యనురః-ప
 త్రా త్రితితిప్రత్యయః-అలిగణఃగుణేషురూపాదిషు - ద్రవ్యమాశ్రయోయే
 పాంతేషుద్రవ్యాశ్రయేష్వపి - అయతసిద్ధత్వాద్ద్రవ్యసమవాయైకాధీనస
 త్రాకేషుసత్స్వపీత్యర్థః-పుదగ్గతఃజలమజ్జనభయాత్స్వాశ్రయ పరిహారేణ
 స్థితః-నీలోవణఃనీలరూపం-గజనీలమివరరాజః-గుణేషుకాదయఃపుంసీత్యను
 రః - అత్రాళిగణేసాదృశ్యాద్దజనీలత్వంస్వాశ్రయాదన్యతోపలభ్యనీర్వా
 హాయపుకర్గస్తీతిశిష్టత్వయిత్ప్రేక్ష్యతే॥.....

మూ, ౩౧ { సంసర్పిభిఃపయసీగైరికరేఃపరాగైరంభోజగభణ }
 { రజసాంగనిషంగినాచక్రీణోపభోగమనుభూయసరి }
 { న్నహేభావన్యోన్యవస్త్రపరివృత్తిమివవ్యధత్రామ్॥ }

౩౧॥ సంసర్పిభితి||సరిచ్చను హేభశ్చ-తో-పయసి-సంసర్పిభిఃగజాత్సరిజ్జ
 లవిస్తృత్యైః-గైరికరేణవపవరాగాః-త్రైకరణైః-కరణేషుఞ్చ- అంగనిషంగి
 నాగజాంగసంగినా-అంభాజగభణరజసాపస్త్రాంతఃపరాగేణచ- నిమిత్తవ

శ్రీడయాలీలయా- ఉపభాగంసంభోగం- అనుభూయ- అన్యోన్యమిథః వ
స్త్రయోఃపరివృత్తిం-వినిమయం-వ్యధశ్చాంతకురు లామివ- దధాతేలజీ
పరస్మైవశేతసస్తామాదేశః - అత్ర సరిన్వహేభయోఃప్రతీయమాననాయ
కానాయ కాభేదాధ్యవసాయేనవస్త్రవినిమయోత్ప్రేక్షా||

మూ, ౪౦ { యాంచంర్నకై నుదజలస్య హహానదీనాం నేత్ర
శ్రియంవికసతోవిదదుగజేంద్రాః! తాంప్రత్య
వాపురవిలంబితముత్తరం తోథౌతాంగలగ్న నవ
నీలపయోజపత్రైః ||

౪౦|| యామితి|| గజేంద్రాః వికసతఃసమంతాత్ప్రయసి త్రోబిండువస్త్రస
రతః-నుదజలస్యచంర్నకైశ్చంద్ర కాకారైర్నండలైః-హహానదీనాంయాంచ
నేత్రశ్రియం-విదదుః చక్రః- ఉత్తరంతఃజలాన్ని గజచ్ఛంఘః-థౌలేషుత్రోళి
తేషు-అంగేషులగ్నస్పృశ్యైఃవనీలపయోజపత్రై నిలలోత్పలకలైః-ఆవిలం
బితంక్షిప్రమేవ-తాంచేత్రశ్రియం-ప్రత్యవాపుఃప్రశిభేజిరై-అప్రగజానాం
నదీనాంచసమనేత్రశ్రివినిమయోక్త్యాసహపరివృత్తిరలంకారః * సహన్యూ
నాధికానాంచయదావినిమయోభవేత్ | సాకంసమాధికన్యూనైఃపరివృత్తి
రసామతేతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౪౧ { ప్రత్యవ్యదంతినిశితాంతుశచూరభిన్ననిర్వాణని
ర్వదస్పృజంచలితనిషాదీ | రోద్ధుంమహేభమపరి
బ్రహ్మనమాగాదాక్రాంతతోనవశమేతిహ
హాపరస్య||

౪౧|| ప్రతీతి|| అన్యదంతినంప్రతిప్రత్యవ్యదంతి-ప్రతిగజాభిముఖమిత్యర్థః-
శ్రిలక్షణేనాశిప్రతీతిభిముఖ్యైఃప్రత్యవ్యయీభావః-చలితంధావంతం-అతవవ
నిశితేవఅంతుశేన-చూరం-గాఢంయథాతథా-భిన్ననిర్వాణమితి-అంగదేశః||
*అపాంగదేశోనిర్వాణమిశ్యవ-రః తస్మాత్ నిర్వతే నిస్సరత్ అపృశ్యస్పృశం||
మహేభం-రోద్ధుంగృహీతుం-నిషాదీయంతా-పరిబ్రహ్మచైప్రభవణీపరిబ్రహ్మః
ప్రభుఃబ్రహ్మేహేవాణకర్షిక్ ప్రత్యయైఃప్రబౌదిబ్రహ్మణ్ణినకారహ
కారయోలోపః నిష్ఠాతకారస్యకత్వచనిషాస్యితే- అన్యధాఙ్గోపస్య
పూర్వప్రాసిద్ధిరిత్యన్తా నిమురయుకోహలాదేవ-భూరిః-రేపాదేశోన
స్యాదితి-తస్మాదిమనిదిరేసాదేశేపరిబ్రహ్మనా-ః-ఇ-అ-ని-బ్ర-హ్మ-
మానంఅసామర్థ్యం-ఆ-గా-త్-క-ర్ష-నో-గా-లు-జీ-తి-గా-దేశః-త-ధా-హి-మ-హ-క-

బలీయాన్-ఆక్రాంతతః బలాన్తా రాత్ - పరస్యవశంనైతి-సామాన్యేరవి
శేషణసమధానరూపోధాంతరన్యాసః||

మూ, ౪౨ { సేస్యాపిసానునయమాకలనాయయం శ్రాసీతే }
{ నవన్యకరిదానకృతాధివాసః | నాభాజికేవలను }
{ భాజిగజేనశఖినాన్యస్య గంధమపిమానభృతస్ }
{ హంతే||

౪౨|| సేవ్యభక్తయంత్రానిషాదినా-ఆకలనాయబంధనాయ-సానునయం
పసాంత్యం-సీతేపసమీపం ప్రాపితేనగజేన-వన్యకరిదానైకృతః- అధివా
సోవాసనాయస్యః-తద్దంధీత్యర్థః-శాఖివృక్షః - వ్రహ్మదిల్పాదినిః - సే
వ్యోపసన్-నాభాజినా సేపి-భజసేవాయాంకర్తణిలుజ్-చినోలుగ్వృద్ధిశ్చ
కింశుకేవలం-అభాజిఅభలజీత్యర్థః-భంజోఆనుదన్-స్యభంజేశ్చచిణీపిభా
మానలోపః- శేషంపూర్వవత్-తథాహిమానభృతోహంకారిణి-అన్యస్యగం
ధమపి-నసహంతే పఠంతుకిముతేతిభావః- అతోవృక్షభంజనంయి క్తమేవే
త్యర్థః-పూర్వవదలంకారః||

మూ, ౪౩ { అద్రీంద్రకుంజచరకుంజరగండకాపసంక్రాంతదానవ }
{ యసోవనపాదవస్య | సేనాగజేనకుధితస్యనిజప్ర }
{ సూనై ముఃష్టేయధా గతమగామి కులైఃలి నామ్||

౪౩|| అద్రీంద్రేతి||అద్రీంద్రస్యైవతకస్య-కుంజేషుచరతియస్తస్యకుంజ
రస్య-గండకాపెణకపోలకవణేస-సుక్రాంతం - దానవయఃకుదాంబుయ
స్యతస్య-అతపవ సేనాగజేన-కుధితస్యభగ్న స్యవనపాదవస్య- నిజై రాత్రి
యైః-ప్రసూనైఃపుష్పైః*నిజనూత్తీయనిత్యయోరితివైజయంతీ-మష్టేష్టానం
ష్టాయ తేభావేలిట్-ఆలీనాంకులైస్తుయధాగతం-ఆగామిఆగతక్రమేణేవ
గతం-సతుష్టానమిత్యర్థః - ఆపద్యాత్తీయానాత్తీయయోఃఅయం భేదకతిభా
వః-గమేగఃత్యర్థః-స్యాకర్తకత్వాద్భావెలుజ్- క్షణవనపాదపానాంపి శే
షణసామ్యాదావన్నా ద్యౌవవ్యప్రణీతేకతంచిత్సమాసోక్తిసున్నేయా||...

మూ, ౪౪ { సూచ్యైయదాతరుతలేషు మముస్తదానీమాధో }
{ రణై రభిహితాపుధుములశాఖాః|బుధాయచిద్భి }
{ కురిభాస్తరసాత్త్వనైవనైవాత్సనీనమథవాక్రియి }
{ తెనుదాంధైః||

౪౪|| సేతి||ఇభాగజాః-యదాఉచ్యైఃఉన్నతేషుతరుతలేషు-సమముఃనావ

ర్తంత-తదానీంఽహోగజ్జేర్వంత్యభిః- ఆభిహితాఃఇమాన్ కౌభి ధీశ్యుపదిష్టాన్సుం
 తఃపునూఃముగాలశాఖాః బంధాయస్వబంధనామైవ-తరిసాబలెన- ఆశ్చనా
 స్వయమేవ-చిద్భిరుః-నచైతమ్యక్తమిఃభావః-యద్వామూఢానాఽయుక్త
 మేవేత్యాహ-ఆథవేణితవ-మదాంధైః-ఆశ్చనీనమాత్మనేహితం-నక్రియ
 తవప్ర-ఆత్మక-విశ్వజనభోగోత్తరపదాప్త్యైః-ఇతిప్రత్యయః- ఆశ్చాధ్వానోఽఖ
 ఇతిప్రకృతిభావాత్ & నస్తద్ధితఇతిటిలోపాభావః - పూర్వపదధాన్తర
 న్యాసః ॥

మూ, ర౭ } ఉష్ణోష్ణశీకరస్వజః ప్రబలోష్ణశోంతరుశ్చుల్లనీలనలి
 నాదరశుల్యభాసః | ఎకాన్విశాలశిరసోహరిచందనే }
 మనాగాకబబంధరపగాన్వనుజానిరాసః ॥

ర౭|| ఉష్ణోష్ణేతి||నునుజాఃఉష్ణోహఃఉష్ణప్రకారాః;ప్రకారెగుణవచనస్యే
 తిన్విర్వచనం - కిర్తధారయవద్భావాత్సుపోలుక్ తాన్వీకరాకృత్యజంతి
 ముంచంతితథోక్తా-క్లిప్ - అంతఃప్రబలోష్ణణఃప్రవృద్ధతాపాకృత్తు
 ల్లంఘికం & ఉత్పుల్లసంపుల్లయోరుపస-భ్యానమితి ఉపసగోపిపుల్లైస్థాన
 త్వంతస్వనీలనలిసస్వనీలోష్ణులస్వ-ఉనవేణిశుల్యభాసస్వమానకాంక్షి-కృ
 త్తవణానిత్యకణః-విశాలశిరసఃపపులమస్తకా-ఎకకాకతివిన్నాగా-
 గజానిత్యకణః-హరిచందనైషుచందనపిశేషేషుశ్చైలపణికగోశీషేహ
 రిచందనమస్త్రీయామిశ్యమరః-బబంధుః-అపరాన్నాగాకఅహినిత్యకణః
 * గ్రహాశ్రాహిగజానాగాఇతిఉభయత్రాపివైజయతీ-నిరాసఃనిగ్నాన
 యామాసుః-ఆసతేలిట్-అత్రోభయేషామపినాగానాంప్రకృతత్వాత్కే
 వలప్రకృతశ్లేషః ॥

మూ, ర౮ } కంఠూయతఃకటభువంకరినోమదేవస్కంధంసుగం
 ఛినునులీనవతానగస్స| స్థూలేంద్రనీలశకలావళిన్ }
 మలేనకంతగుణత్వన-లీనాంవలయేనభేజే ॥

ర౮|| కంఠూయతఇతి||కటభువంగంఢస్థలం-కంఠూయతఃకవతఃకంఠూయ
 భ్యోయక్ - తతశ్శత్యప్రత్యయఃకంఠూయతేఞ్చిద్ధాశ్చప్రకృతిత్వావభయ
 పనిత్వం-కరిణఃమదేవ-సుగంధింశోభనగంధం-గంధస్యేత్వేతదేకాంతగ్రహ
 ణంనానియతేకవయః-నగస్సవృక్షస్వ-స్కందంప్రకాండం-అనులీనవతా
 నాశ్రస్థిష్టేనేత్యధఃలీయత్యేనిష్టేని-క్తవశుప్రత్యయః;ల్యాదిభ్యఇతిస్థాన
 త్వం-ఘాలానాంధ్రనీలశకలానాం-అవళివత్క్రామలనరమ్యేణ-అలీనాంవ

లయేన-కంఠేగుణస్వంకంత-సూషణస్వంకం అమూర్ధమస్తకాన్సాన్వంగాద
 కానభ్యయై-భేజేపా-ప్ర-కర్మణిః-అత్ర-అలివలయెత్త-నీలమణికం
 తభూషణత్వారోపా-ద్రూపకాలంకారః॥

మూ, ౪౭ { నిర్ధూతవీతపపిబాలకముల్లలంతంయంతాక్రమే
 ణపరిసా త్వనతజనాభిః శిష్యై వ శేనశనకైశ్చ
 మానినాయశాస్త్రంసునిశ్చితధియాంకృతసన్ధిమేఘః }

౪౭॥ నిర్ధూతేతి॥యంతానిషాదీ-నిర్ధూతంనిరస్తం-వీతంపాదమాతాం
 కుశవారణేయస్త్విన్ద్య-ర్మణితద్యధాతధా-ఉల్లలంతంపరాయంతనపిః-పాద
 కర్తయంతంప్రోక్తంయాననంకుశవారణం-ఉభయింవీతమాఖ్యాతమిః-పా
 లాయుధః-బాలకంప-చనషణంగజ-పంచవషోగజో-బాలః-పోత-స్పదశవ
 షణ-కభ్యః-వైజయంతీ-శిష్యై-వ-శేన-స్వకీయేనగజశాస్త్రా-భ్యాసబలెన-క్రమే
 ణపరిపాట్యా-పరిసాంత-నాన్యవలాలనాని-తజనాభిభాషణాశ్చ-తా
 భిశనై-దేవశనకైః-అవ్యయసర్పనామ్నా-మక-ప్రాప్తైరితస్వా-నేఅకచ్చ
 త్యయిః-శ-మంశాంతి-ఆనినాయ-త-ధాషి-సుష్టునిశ్చితా-సునిశ్చితా-ధా-ధీ
 ర్యేసాం-తేసాం-పుంసామిత్యథః-శాస్త్రం-కృతు-సిద్ధిం-వై-స్వభ్యస్తం
 శాస్త్ర-సర్వ-స్థ-ఫలతీ-స్వ-కః-విభ-కథనా-భా-తరో-విభ-క్త-వన్ని-శ్చి
 తా-ధా-ధీ-ని-శ్చి-తే-శ్చ-ప-ద-ర్య-తే-అత-ప-వా-త్ర-గ-మ-నా-ద-క-త్న-చ-త్ర
 త-ప-న-సా-ప్ర-యో-గ-ల-కు-ణ-య-స్తో-ప-మ-త్యా-హ-ః॥.....

మూ, ౪౮ { సంభంసుహోంతముదితం సహసాముమోచదానం
 చదావతీతరాంసరసాగ్రహస్తః | బద్ధాపరాణిపరి
 తోనిగల్వాన్యలావీత్స్వతంత్ర్యముజ్జ్వలమవాప
 రేణురాణి ॥

౪౮॥ స్తంభమితి॥ కి రేణుశ్చసారాజాచేక రేణు గాజుఃగజ శ్రేష్ఠకరే
 ణూవాంగాజేతగజపః గాజాచధ్యన్యై-ఉభయధాప్సి-రాజాహస్త్వభ్య
 ష్టచ్-ఉజ్జ్వలంఉచ్చలంఖలం-స్వాత-త్ర్యం-స్వే-చ్ఛా-చారి-స్వం-అ-వా-ప-త
 దే-నా-హ-ఉ-చి-త-చి-రి-ప-రి-చి-త-ం-న-హ-ం-త-ం-స్త-భ-నూ-ల-న-ం-జా-డ్య-ం-చ-స-హ
 సా-ము-మో-చ-స్త-భౌ-ఘా-ణ-స-డీ-భా-వా-ః-త్య-న-ర-ః-స-ర-స-ః-అ-ద్ర-ః-అ-గ్ర-హ
 స్తః-పు-ష్క-ర-ం-పా-ణి-శ-య-స్వ-స-ః-ని-ధో-క్-స్-న-దా-న-ం-మ-ద-ం-నీ-య-ః-ఇ-దా
 న-ం-చ-న-చ-అ-తి-త-గా-న-ః-నూ-శ్ర-ం-అ-వ్య-య-మా-ద-మ్-ప్ర-ణ్య-యి-ః-గ-దా-వ-వ
 ష-ధ-న-ం-చ-ద-దా-ః-స్వ-క-ః-ప-రి-త-ః-బ-ద్ధ-ప-రా-ణి-బ-ద్ధ-ప-శ్చి-న-పా-దా-ని-బ-ద్ధ-న్య

న్యానిచ*అపరఃపశ్యి*నూపానగ్రహిగజ ప్ర కగజ్జైవైజయంతీ-నిగళానిశృంఖలా
ని*అథశృంఖలైః అంపకోని*భోస్త్రీ స్యానిశ్యమరఃఅలాంబీటూనాః*స్తం-
లూఖ్ ఛనయెంజ్యే*స్త్రీస్తిసిహోపుక్తఙ్గిణిట్ కృత్తటకుటిః సలోపః*అస్త్రక రేణు
రాసస్యపట్టభన్రసాధర్మ్యధ్వనిః*పిశేస్యస్యాపిశ్లిష్టత్వాన్నజ్జేవకృత్సుక్తిం॥

మూ, ౧౯ { జజ్జైవనైస్సుకుళితాక్షుననాదదానెసంరభహస్తిపక }
నిష్ఠురనోదనాభిః గంభీరవేదినిపునికబళుకిరించై }
నుందోపినామనమహాన్వినిగృహ్యసాధ్యః॥

౧౯॥ జజ్జైవనైః గంభీరం మందం వేత్తీ గంభీర వేదీ*త్వగ్భృదాచ్యోశిత స్తావా
న్మాంసస్యవ్యవనాదపిఅత్తానంయోనజానాతి సాస్యాన్గంభీర వేది తేతిరాజ
పుత్రీయే*విరకాలేనయోవేత్తిశీతూ*పరినితామపి గంభీర వేదీపిజ్జేయస్యగ
జౌగజవేదిభిరితివ్యగచర్మీయే ॥ తస్మిన్ గంభీర వేదినికరీంజే సందభ్యకుపిణిః
హస్తిపవపహస్తిపకోనిసానీ*ఆహో*తాహస్తిపకాహస్తా*రోహానిపానిన
త్యమరిః*తస్యనిష్ఠురాభిః*చోదనాభిస్తజనాభిరపి- ముకుళితాక్షుంసమీలిత
నేత్రంయథాతథా పురః*కబళం*గాసం*అనాదదానెస*నుందో*మూఢోపి
*మూఢాల్యావటునిభాణాగ్యానం*దాగత్యమరిః*జభేదోపి*భవో*నుందో
వ్యగశ్చేత్పిజ్జేయాస్త్రీ విధాగజాగత్యమర శేషే*హహో*బలాధికః - విని
గృహ్య - సాధ్యః*ననామనఖిన్వితి-జనై జజ్జేజ్జాతం*జానాతైకర్తణిలిట్-
నుందోపీత్యానిచాక్యాధికఃకర్త॥

మూ, ౨౦ { ఊష్టంపురోనజగ్రహేముహు రిక్షుకాండం నాపే }
క్షుతేస్తనికటోపగతాంక రేణుం | సస్సారవారణవ }
తిఃపరిమీలితాక్షుమిచ్చావిహారవనవాసమహూయా }
త్వనానామ్॥

౨౦॥ ఊష్టమితి ॥ వారణవతిః కరివరః*ముహుఃపురః*క్షిష్టంఅగ్రైస్య సం-
క్షుతాండమిక్షుదండంనజగ్రహేనసీచ కార-నికటోపగతాంసమిపస్థాంక
రేణుంకరిణీంచ- నాపేక్షుతేస్తనేచ్ఛేస్త్రీలట్ స్త్రీభూణాథాధేకలట్-కేతు
పరిమీలితాక్షుంయథాతథేస్త్రీస్యనిభావః*ఇచ్ఛయా*హారాయేషుతేవన
చాసాపనను*తాలాన్సనాః- తేనాం*సస్సార-ణానేవచింతయామానేత్యర్థః
క్షుతాధీగధాదయోశాంకర్తణీకర్తణః శేషత్యవివతూయాంపక్షీ-స్యచ్ఛందచా
రిణాంనిబంధభాగేమునునోవస్రవరత ఇతిభావః*వాక్యాధిక హేతుకంకా
వ్యలింగమలంకారః-స్మరణంహేతుః॥

పిశ్చవిరోధే-గత్సు నామాగీ-మృగసంబంధినీ-గతి ర్యేషాంతఇతి- విరోధపరి
 హారః-అతవవః-రోధా భాసాలం కారః-చిపకస్య తేజసః-అంతస్సారస్య- ఉద
 యుంబౌత్-త్యై-న-అలలితస్య ఉద్గతస్య - ఘనజలస్య-ఘనీభూయోద్ధిత స్వే
 ద్వికస్య-అనునారణం లత్యౌ-శి-పల్క-యనవధ్రా-కాణామాసనబంధచర్మ
 వరి-శ్రా-తాంపదానిత-స్నో-ద-నాన్ని-మీ-భూతస్థా-నానియేషు-తే - తథా
 క్షా-తుం-గ-భిషి-వేల్ల-నాయాం-గ-పరివత-క-నాయై-స్వై-రం-య-శ్చ-చ-చ-
 మి-భ్య-ధ-ః-స-మా-చ-క్ర-ష-కె-స-మా-క-ప్ర-స్థ-ః- అ-ధ-వ-శ్ర-మా-ప-నో-ర-న-ద-ః-మి-తి
 భా-వ-వ-ద-క-తే-క-భ-బ-ధ-న-దీ-మీ-భ-వ-తీ-ప-ధ-క-ం-క-వ-ధి-ప-పి-భ-వ-ం-రి-తి
 డౌ-కా-ప-కో-ర-స్వ-త్య-యః-ల-ఘ-ప-ధ-గు-వ-ర-ప-ర-ః * వ-ధ-క-ం-త-వ-వ-ర-శ్ర
 యో-రి-తి-వి-శ-ః-అ-చ-ర-సు-న-ధీ-వ-ధీ-వ-ర-శ్ర-స్యా-ది-శ్యా-హ-త-ద-క-ప్ర
 స్థి-త-కా-ప-క-ప్ర-స్వ-శ్చ-య-ః - పూ-ర్వ-వ-చ-శ-ర-ప-ర-ప్ర-త్య-య-త-క-రి-స్య-క
 ర్మ-ప-స-ధో-భ-క-ధ-భ-ధ-త-పి-త-వ-త్-సి-యా-జీ-మ్-.....

మూ, ౫౪ { అజిఘ్ని ప్రణతమూర్ధాని బాంహ్నిజై శ్వేషి స్వ్యాం }
 { గం గమసుఖానుభవోఽఘ్ని కాయాః నాసారో }
 { కపవనోల్లితంతనీయోరో మాంచ తామివజగా }
 { మరజఃపుధివ్యాః }

జీ॥ అజిఘ్నిః-అశ్వయోనిదేశశః-శైవః-తజ్జై-బాంహ్నిజై-అ
 త్వై-బాంహ్నిజై-శ్య-అతిపాతే-ప-శ్వే-స్వ-స్వ-ప్ర-యో-గో-గ-మ్య-మా-న-త్వా-ది-త్య-
 క్త్వా-ది-గా-ది-భ్యో-యి-ది-తి-భ-వా-ధే-య-త్ప్ర-త్య-యః - త-ద-ంత-వి-ధి-స్వ-స్వ-గ్ర-
 ప్ర-ణ-త-మూ-ర్-ధ-ని-న-స్ర-శి-ర-సి-కృ-త-ప్ర-ణా-మ-చ-అ-జి-ఘ-తి-గ-ం-ధ-ం-ప-వ-శ-ః-చ-ం
 బ-ప-చ-స-తి-స్వా-భా-వ్యా-శ్రా-మా-చ్యై-తి-భా-వః-నా-సా-ర-ో-క-ం-నా-సా-ం-ధ్ర-ం-త
 స్వ-ప-వ-నో-శ్వా-సః-తే-న-ఉ-ల్లి-త-ం-ఉ-న్మ-త-ం - త-నీ-య-ప్ర-మ-శ-ర-ం-రి-జ-ః-శ-స్వ-
 అ-గ-స-గ-మే-చ-వే-ల్ల-న-ప్ర-య-ు-క్తే-ర-య-శ్చ-భ-ః-త-స్య-అ-ను-భ-వే-ఉ-త్స-క-ాయాః-ఉ
 త్క-ం-రి-త-ాయాః-పు-సి-వ్యాః-రో-మా-ంచ-తా-ం-జ-గా-మే-వ-త్స-త్వై-త్రా-నా-చ
 భ-వ-శ-ర-ం-గ-యో-వ-త్ప్ర-త్య-య-చ-న-న-య-క-న-య-క-భే-ద-ా-ధ-వ-సా-యా-ది-శ్య
 వ-ధే-య-వి-రో-ధ-తే-అ-నే-నే-వి-రో-క-ం-క-ర-ణే-సు-శ్చ-త్య-యః - చ-జి-ః-ప-మి-శ్య
 తో-రి-శ-శ-స్వ-ం-ని-ం-గ-మ-శి-వ్యా-లో-కా-శ్చ-య-శ్చ-స్వ-ని-ం-గ-స్వే-శి-న-ప-స-క-శ్వా-రో
 ధః-అ-శ-ప-వ-క-ం-గ-రి-ర-స్వ-క-వ-ం-రో-మి-శ్య-న-ర-ః-రో-కో-ర-స్వ-బి-శ-రో-మి-శి-వే
 జ-య-ం-తీ-రో-కో-దీ-షా-వి-లే-రో-క-మి-శ-శ-ప్ర-కా-శ-శ్చ-యే-శు-కే-వా-భి-నా-యో
 తి-పి-లో-క-ప-వ-నే-త-త-తి-తే-షా-ప-రో-త్ప-గ-క-జీ-ప-నా-మి-తి-వ-త్-అ-పా-సీ-య-ప-వ

సప్రతీతేరస్మిలాభ్యోదోషః*అశ్లీలంతదమంగళ్యం జుగుచ్ఛామీ దధికరమితిల
క్షణాత్ ||

మూ, ౫౫ { హేనుస్థలీముపరిణఃపరివృత్త్య వాజీసున్నస్వపుఃప్ర }
{ వితతాయిత కేశపత్త్యఃజ్వాలాకణానుణుచాక }
{ రేణరేణోశ్చేషేణతేజసద్విప్రోల్లసతారరాజ || .. }

౫౫ || హేమేతి || హేనుస్థలీముస్వణాభరామిముఖ్య జానపద్యానినా అకృ
త్రీనూధేజీ వృత్తయః పరితః పరివృత్త్య కేలిత్వావపుఃఘస్పృ గూళిని
ఽఽమాయికంప య-అతపవ-ప్ర వితతాఽశ్లిష్టాతయతాచ కేశపత్త్యః మిస్వ
స వాజీజ్వాలాకణాఃస్ఫులింగాః-తద్వత్-అగుణుచార క్షవణేన-రే-శా-
నిక రేణ-ఉల్లసతాఉత్క-టతయాబహిగుచ్ఛతా-తేజసోతసాసరస్య దర్ప
స్య-శేషణాత్ రేకేణేవ-ర రాజ-ఉ త్రే ట్రోలంకారః ||

మూ, ౫౬ { గంతాళికాధరణనిశ్చలపాణియుగ్మగుధోదితో }
{ హరిగిహోదయశైలమూఘ్నః! స్తోకేననాక్రమ }
{ తవల్లభపాలముచ్చైచ్చీవృక్షకీపురుషకోన్మమి }
{ తాగ్రకాయః ||

౫౬ || దంతాళికేతి || పురుషకోనామ అశ్వానాంస్థాన భేదః-తదుక్తం*పశ్చిమే
నాక్రపాదేనభుజిస్థిత్యాగ్రపానయోః | ఉద్భవప్రేరణయాస్థానమశ్వా
నాంపురుషస్త్వతత్తి పురుషవపురుషకః-తేనపురుషకేణస్థానేన-ఉన్నమి
తఃఉద్భవావస్థాపితః-అగ్రకాయఃయస్య సతధోక్తఃఅతపవ-ఉదయశైలస్య
మూఘ్నః*స్తకాత్-అరణ్యముదితోధోనితః-హరిఃసూర్యాశ్చ ఇవస్థిత
ఇత్యధః-అధోదితవి శేషణాత్-ఉచ్చైరున్న తఃశ్రీవృక్ష ఏవ శ్రీవృక్షకః
ఆవతావిశేషః-తద్వాసశ్చఃశ్రీవృక్షకీ*వతోభ వావతా చతుష్టయస్యకం
తేభ వేద్యస్యతరోచమానః | శ్రీవృక్షకీనామహాయస్యభ రుస్సత్పుత్ర పాత్రా
దావివృద్ధయోస్యాదితిలక్షణాత్ *శ్రీవృక్షకీవక్షుసిచేవో మావరోముఖాపిచే
తివై జయంతి-దంతాళ్యేవదంతాళికాముఖరజ్జః*ముఖరజ్జుస్తుదంతాళితైజ
యంతి-తస్యాఃధరణేగ్రహణేనిశ్చలంస్థిరం-పాణియుగ్మయస్యతం-పాణి
ఖ్యాంద్యుదగృహీతహాయవల్లమిత్యధః-వల్లభపాలం ఉ త్రమాశ్వపాలం*వ
ల్లభౌదయితేధ్యత్రేమనీనాశ్చేపిక ధ్యతత్తివిశ్వః | స్తోకేననాక్రమతవల్లాగ్ర
హణదాధ్యాకాత్ స్తోకేనాపినాక్రమత-ఆక్రమితుంఅశక్తోభూనిత్యర్థః-ఇహ
శ్లథయితుంక్షణమక్షమతాంగనా-నద్వంద్వదుఃఖమిహకింవిదిత్యాదివదవ్య

ధన్యసావ ధ్యులభ్యత్వాదపెర ప్రయోగః. అన్యథాసోకేననా క్రవ. తకిం
తుశూయప వేతవ్యాఖ్యా నేనిశ్చల పాణియుగ్మ త్వాదిపి శేషణావగత వాహ
కాశలప్ర కాశనతాత్పర్యభంగప్ర సంగాత్ పకరణేచస్తోకేతిత్యతీయాః అను
పసగాఢస్వతివికల్పాదాత్ నైవదం-ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౫౭ { రేజేజనైస్సన్నపనసాంద్రత రా ద్రక్షమూర్తిదేవ }
{ వైరివానిమిషదృష్టిభిగీక్మమాణః | శ్రీసన్నిధాన }
{ రమణీయతరోశ్ప ఉచ్చైరుచ్చైశ్చ వాజలనిశ్చేది }
{ వజాతమాత్రః ॥ }

౫౭॥ రేజభిః॥స్నపనేనాభిషేచనేన-సాంద్రత రా ద్రక్షమూర్తిః-అనిమిషదృ
ష్టిభిఃవిస్తయాదమిషాత్తైః జనైఃదేవైరివ - తాదృగ్గీరిక్మమాణః - శ్రియ
శ్శోభాయాః శ్రీ దేవ్యాశ్చ-సన్నిధానేన-రమణీయతరః * తస్రసన్నిహితా
లక్ష్మీస్సంతియత్రోత్తమాహయాత్పాగమాదితిభావః-ఉచ్చైరున్నతఃఅశ్వః
జలనిశ్చేస్సముద్రాత్ జాతవవజాతమాత్రః-సన్యోజాతఇత్యర్థః- అన్యథా
క్తసాధర్మ్యాసంభవాదితిభావఃఃమాత్రంకాత్సైన్యవధారణాత్పరః-
ఉచ్చైరున్నతంశ్రవఃకీర్తిః-ఉన్నతేశ్రవణికణైవా-యస్యఉచ్చైశ్చ
వాఃశక్రాశ్వత్సవిరేజే-ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౫౮ { అశ్రాఃఘ్రిమిపతిభిఃక్షణవీతనిదై రశ్శుభ్రో }
{ హరితకంముదమాదధానఃగ్రీవాగ్రలోలకలకికిణి }
{ కానినాదమిశ్రందధవ్వశన బుబుర శబ్దమశ్వః॥ }

౫౮॥ అశ్రావీతి॥పురోగైహరితకంహరితత్పణమశ్చ- అతవవ-గ్రీవా
గ్రలోలాఃకలాశ్చయాఃకికిణి కాఃతుద్రఘుటికాః- తాసాం-నినాదేన-మి
శ్రందవనానాం-బుబురశబ్దంబుబురవ్వనిం - దధతే-ఆశవపముకంఆద
ధానఃఉత్పాదయతాశ్వః - జాతావేకవచనం - క్షణేనవీతనిదైః-అల్పని
దోల్పభుగ్నాన్గ్రీమిశభాస్యనసూయకగ్నిభాగ్యలక్షణాదితిభావః-ఘ్రిమిప
తిభిఃఅశ్రావిశ్రుణః- అశ్వస్యశబ్దోశ్రావీత్పరఃవీణాశ్చూయంతక్షత్యా
దివచ్చల్లిభర్తృశజ్జేసూపచర్యతే-స్వభావోకిః

మూ, ౫౯ { ఉత్థాయదవకవలితేనస హైవరజ్జ్వాన్కీలంప్రయత్న }
{ సరమానవచుగ్రహేణి ఆసుల్యకారికటకస్తుగశే }
{ నిరూణామశ్వేతివిద్రుతమస్తువశాన్యమశ్వమ్॥ }

౫౯॥ ఉత్థాయేతి॥చపాఢచ్చలితేన-అతవవరజ్జ్వాచాశేనస హైవ-కీలంశం

ధో క్తేవ-తథాప్యలము నాడలపానాంబల్బులశృణానాం-ఓఘేన- యస్మాః
 త్వంసూ ర్తిః * ప గ్వా-ప్తముపసంపన్నం గా ర్తిస్తేహిత్యముచ్యవజ్జహాలా
 యువః తేనస్సహత రేణిత్యంతదుస్సహేన బాహ్య భా రావ తాదేవ- అం
 తరతిభోజ నాన్దుఃఖభవ తెత్యర్థః - సహేనఃస్పూర్వాస్యచాన్యజంతా త్తిర
 ప్రశ్నయః-ఉలపాబల్బజాః ప్రోక్తాత్మవై జయంతే- ఔషధేణైత్యు-ననగా
 హేన్యగో త్రో యై శ్యానినాడప్య-శ్చయిః తరోరథస్తా-త్వసుత రే- యాన్యః
 పశూనాంచర్షితచర్షణ- తేనవి-ర్షరంసుందం - చలంత్యః- గుర్వ్యః- సా
 న్నాఃగళకంబళాః-యిస్త్వకర్షణీతద్యధాతథా సాన్నాతుగళకంబళిశ్చ
 వరఃకీ చనిమీలంశుఖాన్దుకుళీభవంతి- అలసానిచ తుక్షణానిన్స్తకర్ష
 ణీతద్యధాతథా-ఉసాంచ-క్రే ఆసితం-ఆనడవవేశ నే భావేవీక్ష్వ దయాయా
 సశ్చైత్యామ్ ప్రశ్నయః, కృత్వానుప్రయుజ్య తెనీటికృత్వానుప్ర యోగః- భ
 తేఃప్రభృత్యాచశుప్తయాత్స్వ భామోక్తిరలంకారః||

మూ, ౬౨ { స్పృష్టిం డే శేఖరిత కౌటి ఛిదకవం ద్రంశ్చం గై శ్చి }
 { భాగ్ర గతలక్ష్మ వలంహ సర్పిః | ఉచ్చృంగి తాన్యవృ }
 { య భాస్పరి శాంనదంతోరోధాంసి ధీరమవచ స్క రి రే }
 { ముహూ యోః ||

౬౨|| స్పృష్టిం డే|| స్పృష్టిం డైఃవ ప్రక్రీ డాలగ్నమృత్ప్లిం డైః- శేఖరితాఃసంజా
 త శేఖరాః- కౌటయో గా శీ-యేమాం డైః-అతపవ-శిఖా గ్ర గత మ భయ కౌ
 ట్యంశరగతం-ల-త్ప్రే-వసులం-యస్యసఃపవంభూత శ్చే త్తమ-ధక-చంద్రం- మా
 సద్భిరిశ్యః శయోక్తి బేదభ్యుక్తం-ఆభూతోప మేణిమ శాంతరం-శ్చం గై విక
 మాణైః ఉచ్చృంగి తాం ఉత్పాటితశ్చం గాఃకృ తాః - అన్యవృష భాః, ప, ణివృష
 భాయై స్తై-అతపవ-ధీరంగంభీరం-నదంతో గజకంతః- మహాంతి ఉత్తై"నాను
 హూ యోః అచశురే త్యానిని పాతనా ల్నాఘుఃసరి శాం-రోధాంసి - అవచ
 స్క రి రే-లలిఖిః హమాదిత్యర్థః అవపూర్వాత్తి ర తేక ర్తరవిత్ కేర
 తెహావజ్జహేవి కా సలాయక రణేష్విణి వ క్తవ్యమి త్యాన్య నేవదంః ఋచ్చ
 త్యవ్రాతామి-గుణిఃఅ వ-చ్ఛతుస్సాన్యకున్యా తేభానభోను డాగవః||.....

మూ, ౬౪ { మేన్వీన్వీర్షరిభగోపగ తానిభి క్కాభ జ్జో, ప గాన }
 { న ముహూముహు గాహ వే-| డేజక-ప్ర తే సుర }
 { భీర మనిస్సపత్నం జగ్నే జ యోధ్య ర వినాలపిషాణ }
 { ముత్తో ||

చిత్త మాదాత్ ఆస్యాంత రాశగతం ముఖాంత గతం - మనోయఃకృదుత
 రం-ఆ మ చళంచూత పల్లవం- గా శేరకఃఉష్ట్రః- పురానిషాడైఃసంవళితంష్టై
 ఛైస్సంవృతం-కచం దిన్విమి శ్రమిన్యదః-విప్రంపతగరాక్షయశ్చానివ- నప
 ది-నిజగ గారడదీణం వాఘ పురాకిలమతశ్చిష్టారణాత్ శ్చైచ్చ భక్షణైశ్చై
 స్సహా-తః ప్రవశ్యగళంద హంతం విప్రంగరుడఉజ్జగారైః పౌరాణ కీః ధా
 త్రా నుసంధేయా॥

మూ, ౬౦ { స్వప్న బహిఃస్థితవ తేపినికేద యంత శ్చేష్టావి శేష }
 { మనుజీః జనాయ రాజ్ఞామ్ | వై తాళి కాస్సుస్థ లః }
 { నప్ర కటాక్ష ముచ్చై భోగా వళీకలగిరీవన }
 { కేషు పేతుః॥

౬౦॥ స్వప్న మితి॥ బహిఃస్థితవ తేపి అనుజీవిజనాయ- రాజావసరకాంక్షిణభి
 భావః- గాఞాం ఛేష్టావి శేషంత ఛ్చా లో చితచరిత్ర విశేషం- స్వప్నం- నివేద
 యంతః- శక్వ్య జః ప్రబంధపారై రితి భావః- కలగిరీమధుర వాచః- వై తా
 లి కాః- నంగళపార కాః- అవసరేషు తత్త్వే శాసు- స్ఫుటైః ప్రసిద్ధైః పఠైః- ప్ర
 కటః- ప్రకాశః- అధో- భిధేయం- యస్మి కర్షణి- శక్వ్య ధాతధా ఉచ్చైః స్థారం-
 భోగా వళీః- ప్రబంధవి శేషా- పేతుః- పతం- స్వప్న అతవక హల్మ ఛ్యే నా దేనా దే
 లిః- తీ త్యై తా వ్ భ్యాసలోపా॥

మూ, ౬౧ { ఉన్న మ తా మ్ర పటకంబవనంండితంత దానీల }
 { నాగకులసంకులమాబభా సె | సంధ్యా శుభిన్న ఘ }
 { నక యః రి తాంతరిక్ష లక్ష్మీ విడ. విశిబిరం శివకీర్ణ }
 { నస్య॥

౬౧॥ ఉన్న మై తి॥ ఉన్న మై రున్న షైః - తా మ్రై ధా-శుర శ్చైః- పట
 మంటపైః- నూమ్యైః- నుండితం- ఆసనం- త త్- నీ షైః- నాగకులైః- గజసంఘస్సం
 కులం- అతవ- సంధ్యాం- శుభిన్నైః- సంధ్యా రాగసంబిన్నైః- ఘనైః- మేఘైః- క
 బు- రితస్య- చిత్రికృతస్య- అంతరిక్షస్య - లక్ష్మీం- విడం- బయత్వ- సుకరో- త్తితధో
 క్తం- శివకీర్ణ- నస్య- నంగళకీర్ణ- నస్య- శ్రీ కృష్ణస్య- తచ్చి- బిరం- కటకం- ఆబభా సె
 మనో- హర మభూది- త్యధః- ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౬౯ { ధరస్యైర్ధనానాసిస్వమితి ననుసర్వత్ర జగతి ప్రతీ
 తస్థాగ్రామీనుభరకుదఃప్రాపిపయిషుః | ఉ
 పాలభే పూచ్చైరివతిరిశ్రీవతిసుసౌబలాక్రాం
 తఃత్రీడద్వివిమసితోర్విగుహారవైః||.....

ఇశ్రీమామకృతా - శిశుపాలవధే - మహాకావ్యే
 పంచమస్సర్గాః.

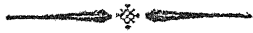
౬౯|| ధరస్యైతి||బలైస్సైస్వైః ఆక్రాంతః-అసాగిరిపతిఃరైవశకః- త్రీడ
 ద్భినిహారమాణైః-ద్విరదైఃసుధితానాంభగ్నానాం-ఉర్విరుహాణాంవృత్నా
 నాం-రవైశ్శబ్దైః-మిత్తైశ్రీవతింహరి-నన్వంగత్వంధరస్యపర్వతస్య - ఉద్ధ
 తాఉద్ధారకః-అసి-ఇసిసర్వత్ర జగతి-ప్రతీతః ప్రసిద్ధః గోవధానోద్ధరణా
 దితిభావః-తత్తహిహికింకిణ-ధాం-అతిభరమతిభారవంతం-మాంలభః- ప్రా
 పిపయిషుః ప్రాపయితుమిచ్చురసి- ప్రాపయితేస్సన్నంతాచుప్రత్యయః-ఇ
 త్యూచ్చైః-ఉపాలభేవఆస్రవ్యభవేశ్యుత్ప్రేత్నా-ఉపాజుర్పర్వాలభలుశ్శ్
 ఏకాచఉపదేశేసుదాన్తాదీప్రీతిషేభఃకర్ముషస్తధోధాధితకారస్య
 ధకారః-శిఖిణీవృత్తమేతత్కారసైసుదైశ్చన్నాయమననభలాగశ్శిఖిరి
 ణీఅలక్షణాత్||

ఇశ్రీ పరవాక్యసమాణపారావారపారీణమహిమాపాధ్యాయ
 కొలచలమల్లినాథసూరివరచిత్రాయాం - మామవ్యాఖ్యాయాం
 సర్వాంకమాఖ్యాయాం - పంచమస్సర్గాః.

మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-పప్త సర్గ స్త్రారంభః.

మూ, ౧ { అదరిరంసుమముంయుగపదిరొక్కతయన్తా స్వతరు
ప్రసవశ్రియాః యుతుగణైవనిషెవితుమాదభేభు
విపదంవిపదంతకృతంసతమ్ || }

౧|| అధయుతువణానంప్రస్తాతి||అథేతి||అథసేనానివేశానంతరం-గిర్తారై
వతకై-రిరంసుంరంతుమిచ్చుం - రమెస్సన్నం తాదుప్రత్యయః ఏతేన యుతు
గణప్రవృత్తైప్రభుదిస్తేప్రతిజ్ఞానపూర్వకత్వముక్తం- సతాంసానూనాం-
విపదంతకృతంఽపదామంతంకరోతీతివిపదంతకృత్-క్తి పశుగాగహః-తంఽప
దంతకృతం-సెవ్యమితిభావఃఅముంహారిం-నిషెవితుం-స్వతరూకస్వకీయవృ
త్తా-అసతిక్రమ్యయధాస్వశరు-యధా ధేవ్యయీభావః-యథాస్వతరు
స్థితా-ప్రసవశ్రీఃపుష్పఫలసంపత్తిః-యధాస్వతరుప్రసవశ్రీః*ప్రసవస్తుఫలే
పుష్పకృత్యమరిః శాకపాధివాదిషుక్రస్త్వయః-సాకృతాయెనతేన-కృతయ
ధాస్వతరుప్రసవశ్రీయాయథాస్వశరుకృతప్రసవశ్రీయెత్పథః-యుతు
గణైన-యుగపత్-భవి-పదం-ఆనధేబహితం - యుగపద్యుతుగణః ప్రాదురభూ
దిత్యుగణః-సహ్యవసరం సేవకాక్షివంటీతిభావః - అత్ర సగేసర్వోత్తయమ
కం-శబ్దాలంకారిఃతల్లక్షణంఘోక్తంచతుర్థాసగే - అధాలంకారస్తయ
ధాసంభవమూహ్యః-అస్తికాసగే ద్రుతవిలంబితవృత్తం * ద్రుతవిలంబిత
మాహనభాభరాఽతిలక్షణాత్ || }

మూ, ౨ { నవపలాశ పలాశవనంపురస్సుబటరాగ పరాగ
తపంకజమ్ | మృదులతాంతలతాంతమలోకయ
స్వసురభింసురభింసుమనోభరైః || }

౨|| అధలోకేవేదేవ-ప్రాదమ్యవ్యవహారాద్వ సంతమాదౌపణాయతి||న
వేః|| సహరిః-పురో-క్ర-ప్రథమం-వా - నవపలాశానినూతనపత్రాణి-పలాశ
వనాకింశుకవనానియస్తికాతం - నవపలాశపలాశవనం-బహువ్రీహిపూ
ర్వవదోబహువ్రీహిః*పలాశకింశుకేసత్రైపలాశ ఇణివిశ్వః - స్ఫుటానివిక
చాని-పరాగైరజోభిః పరాగతానివ్యాప్తాని-పంకజానియస్తికాతం- స్ఫుటప
రాగపరాగతపంకజం-మృదులః-మౌనులః-అతపవతాంతాః-అతపసమయ
కింబిత్-వ్లానాః-లతాంతాః-పల్లవాః-యస్తికాతం-మృదులతాంతలతాంతం-సు

మ మోభారేపుస్స సన్మృద్ధిభిః-సురభింసుగంధిం-సురభింవసంతం - అలోకయ
త్ అపవిశ్యత్ సురభిశ్చంపకెస్వర్ణైజాతీఫలవసంతయోః | సుగంధౌచ మనో
జ్ఞేచ దేవ ధేనౌచ వాచ్యవదితివిశ్మః || ఇహవ్రతిపాదం ప్రథమాక్షరద్వయా
త్పరతోక్షరత్రయావృత్తిరూపయముక ప్రక్రమాచ్చతుష్పాదేసితదేకంయ
మకం-ఏకస్తాదవ్యపరమితిసజాతీయసంస్పృష్టిః ||

మూ, ౩ { మిలులితాలక సంహతి రామృశ్కా మృగదృశాంశ్ర }
{ నువారిలలాటజమ్ | తనుతరంగతనీస్సరసాందళ }

౩ || మిలులి తెలి||మిలులితాలక సంహతిఃవిధూతః చిపరనిక గఃయెన సః-మృగదృ
శాం-లలాటజంశ్రనువారిస్సందం-ఆమృశ్కాపరిమృజ్కా-నుందఇతి భావః సర
సాంకాసారాణాంతనుతరంగతనీః-దళంతివిక సంత - కువలయానియస్త్రిక
మణితగ్యథాతథా-వలయకచలయకశీతలఇతి భావః- మరుత్ వసంత వా
యః- ఆవవోవాత్స ||

మూ, ౪ { తులయతిస్త విలోచనతార కాః కురవక స్తబకవ్యతి }
{ మంగిణి గుణవదాశ్రయలబ్ధగుణోదయోనులినమా }

౪ || తులయతీతి||కురవక స్తబకవ్యతిమంగిణిలగ్నై - అతపవ - గుణవతఃశుక్ల
గుణాఘ్యస్య-కురవకస్య-ఆశ్రయేణలబ్ధగుణోదయోనిజనీ లగుణోత్కమోక
యస్యతస్త్రిక-దవలీనీలస్సుగణాదితి భావః-అభినిభృ గే నులికస్య భావోమ
లినమా-మాధవయోషి తాంహారివధూనాం-విలోచనానాం-తార కాః-తార
కాః-కనీనికెత్యమరః-తులయతిస్త సమీచకార-తద్దద్భ భావివ్యథాః తులా
శబ్దాన్సాన్వశ్యపర్యాయాత్తత్క-గోణీతిన్యంతాత్ కలటస్త ఇతిభూ తెలటః
పమాలంకారః||

మూ, ౫ { స్ఫుటమివోజ్జ్వలకాంచనకాంతిభిర్మృతమశోకమ }
{ శోభతచాపకైః|విరహిణాంహృదయస్యభిదాభ్య }

౫ || స్ఫుటమితి||ఉజ్జ్వలకాంచనకాంతిభిఃశుక్లమణాప్రళైః చంపకైః-య
తంప్రసూనమధ్యంగతమిత్యథః స్ఫుటంకేకచం-అశోకపుష్పంభిదాభేదః
షిద్ధిదాదిభోక్తే- తాంబిభిణయితస్య-భిదాభ్యశాభిన్న-చిరహిణాం
హృదయస్యహృదయపిండస్యసంబంధి-మదనాగ్ని నాకపిశితంకపిశీకృత-పిశి

తంనూంసమివ-అశోభత్యే త్వే త్వే ॥

మూ, ౬ { స్మరహలతాశనముముకరచూణాతాందధురివా }
{ మువణస్యరజఃకణాః | నివతితాఃపరితఃపథికప్ర }
{ జానుసరితెపరితేపురతోభృశమ్ ॥

౬॥ స్మరేతి॥ ఆ మువణస్యచూతవనస్య * ఆ గ్రామ్నూకౌరసాలాసావిత్వమ
రఃస్యప్రనిరంతశ్శరేత్యాది నావననకారస్యణత్వం-రజఃకణాఃపరాగచూర్ణాః-
స్మరహలతాశనఃకామాగ్నిః-సపవ-ముముకరఃకుమాగ్నిః*ముముకరస్తతుమా
నలభితేవై జయంతీ-తస్యచూణాతాం - దధురివేత్సు త్వే త్వే-అతోముముక
రచూణాత్యాదేవ-పరితఃఉపరి-నివతితాః- తెరజఃకణాః-పంథానంగచ్ఛః తీతి
వధి క్యావకస్యన్ని తిష్ఠ స్వ త్వయః-తేషాంప్రజా- భృశం - పరితేపుఃపరి
తాపయామాసుః-అతోముముకరచూణాతోష్వ త్వే త్వే-అమితిభావః ॥

మూ, ౭ { రతివతిసహితైవకృతక్రధఃప్రియతమేషువధూ }
{ రనునాయికా | వకుశపుష్పరసాసవపెశలధ్వర }
{ గాన్ని రిగాన్వధుపావళిః ॥

౭॥ రతివతీతి॥ ప్రీయతమేషువివయేషు - కృతక్రధఃకృతరుషః*ప్రతిహారు
త్ప్రుథౌస్త్రియామిత్యనురః - వధూఃఅనునాయికాకుపితాః స్తీరనునె
వ్యంతీఅనునెతుంశీలాఅనునయనసమధేత్యధఃకృతుముఙ్గుల్పలౌక్రియా
యాంక్రియాధా-యామితిభవిష్యదధేణుస్త్వ త్వయః, అకేనోభావి
వ్యదాధమణ్యయోరితివస్తీప్రతిషేధాద్విత్రియా - రతివతినాకామెన-
ప్రహితాప్రేషితేవతద్వాశీశ్రవణానంతరమేవతాసాంకోవత్యాగదశణ
నాదియము త్వే త్వే-వకుశపుష్పణాం-రసోమకరందః-సపవాసవః- తెనత
త్వానెన-పెశలధ్వనిఃకుధురస్వనా-కుధుపావళిః-నగచ్ఛతీత్యగః-తస్మాత్ అ
గాత్వత్వేత్-నిరగాత్ నిగత్యాభిణో గాలుజీతిగాదేశః ॥

మూ, ౮ { ప్రీయసఖీసద్యశంప్రతిబోధితాఃకినుపికామ్యగిరా }
{ పరపుష్టయా | ప్రీయతమాంబువపుగురుమత్సరచ్చి }
{ దురయాదురయాదితనుంగనాః ॥

౮॥ ప్రీయసఖీతి॥ గురోమహాతః - మత్సరస్యద్వైషస్య - భిమరయాభే
త్ప్రీయవిదిభిదిచ్చిదేకురచ్-కామ్యగిరా గ్రాహ్యవాచా- పరపుష్టయాకో
శీలయా-ప్రీయసఖ్యాసద్యశంయథాతథా-కినుపికైః-మబోధం- రహస్యం

హితం- ప్రతిభోధితాః ఉపద్భ్యాః అంగనాః- ప్రియతమాయ- అయానిశను పా
ధితమెవ-వచునిజాంగం-అదుఃఆవయామాసుః-చదాతై-౧౯౫౬ ౬ గాతి
సైశ్చ్యాది నాసిచోలుక్-కోకిలాకూజిత శ్రవణానంతరమెవఅం గావణాదౌ
త్సుక్యహేతుకాద్యనంత రన్యాయెనతయూకినుపిభోధితేష్యు ష్చై ట్సా॥

మూ, ౯ { నుభుకరై రపవాచకరై రివస్త్యుభిః వధికా హ
రిణా ఇవ | కలతయావచసఃపరి వాదిసీస్వరజితారజి
తావశమాయయిః॥

౯॥ నుభుకరై రితి॥నుభుకరైఃకర్తృభిః- అపవాచంన్యగవ చ నాకణంపం
టాదిసుఖిత వాద్యంకుర్వంత్యప వాదక రాఃవ్యాధాః-తై రివపధి కాః- హరి
ణా ఇవ-పరి వాదిసీస్వరజితావీణావి శేషధ్వనిజయన్యాసన ప్రభిఃపరి వాదిసీత్య
కురః-జేకిప్పియక్-వచసఃగీత స్వ-కలత యామాధు ర్యైణక రణేప-రజితాఃఠం
జితాః-అకృష్టాస్సంతభిత్సర్భః- రంజ్యైఃకం తాత్క మణిక్త్యైఃరంజ్యైఃకన్య
గరనుణిత్యుపధానకారలోపః- ఇహాలూపమానన్యగసాద్యశ్చాదౌపచారి
కంన్యగత్వంఉపమెయోమపధికేష్వప్య స్తీత్యవిరోధః- స్త్యుభిఃవఃస్వరస్వ-
న్యగపాతచింతావిషయత్వాన్త్యగ్రహణగతా దేశస్వచ-వశంఅయియిః
యథావ్యాధగానాసత్త్వైగతాన్యగః పతంతి తద్వస్త్యుకురయుకారా
కృష్టాఃపాంథాఃస్వరపారవశ్యంభజరిత్యథః-అనైకై వెయముపమా॥.....

మూ, ౧౦ { సనుభిస్సృత్యై రసావలంబితః ప్రమాదయా కుసుమా
పదివీషయా| అవిననున్న రరాజవృధోచ్చకై రస్య
తయావృత యావనపాదవః॥

౧౦॥ సనుభిస్సృత్యైః॥ ప్రమాదయాకర్తృక-కుసుమానాం-అపదివీషయాఅ
పచేతుం ఛే త్సుమిచ్చయా రిరసయోఃచభ్యుగి-చినోతేస్సన్నంతాద ప్రత్య
యాదితి స్త్రీయానుకారప్రత్యయః, విభాషాచేరితిపికల్పాత్తుత్వాభావః-ర
సాద్రా గాత్-సనుభిస్సృత్యసమాగత్య-అపలంబితఃహస్తైన్సగృహీతః- తథా
వ్యవిననుకావశనుగచ్ఛ- అత ఏవ-వృధోచ్చకైఃవ్యథామున్నతః- వనపా
దవః-నతు నాగరికభిభావఃనయు తేత్యన్యతాలసత్యా- తనూలన్యతయా-
నుభావోచ్చతా-తయాపున్స్త్యైవ-నరరాజ*స్యైపుమాంసఃవంచజనాఃపు
రుషాఃఘాగుషానరభిష్యనురః- యః కాంతాకరగృహీతోపిన ప్రవశిసకపుంస
కపవ-లౌకికస్తుపు స్త్వన్యపదేశోమిక్త్యై వెతిభావః॥

మూ, ౧౦ { ఇమనుసాస్యవిరాగిపరాగిణీలిక దంబక మంబురు }
{ హాంతటిః స్తనభరేణజిత స్తబ కానమన్న వలతేవల }
{ తేభిముఖంతవ||... .. }

౧౦|| అథకశ్చిస్వయంగ్రహశ్లేషసుఖాక్షంప్రియామలిపాతవ్యాజేన
భత్సయత్త్రిభిఃకుశకేనాహ||ఇనమితి|| స్తనభరేణసాధనెన జితా - స్తబ
కాభ్యాంఆనమంతీ-నవలతాయయాసా-తథోక్తా-తస్యాస్పంబుద్ధిః హేజితస్త
బకానమన్న వలతే-స్తబకానమన్నవలతోపనాఇత్యక్షణః- అతేవ- ఇనం-వి
రాగివిరక్తిసత్-అళికదంబకం- పరాగిణీః పరాగపతీరితివిరక్తిహేతూక్తిః-
అంబురుహాంతటిఃఅపాస్య-తవఅభిముఖం-వలతేచలతి-విశేషలతా భ్రూనాది
తిభావః-తథా భ్రాంతిమదలంకారోవ్యజ్యతే||

మూ, ౧౧ { సురభిణిశ్వసి తెదధత స్తృషంన వసుధా మధురేచ }
{ త వాధరే| అలమ శ్చేరివ గంధర సావమూమమనసా }
{ మనసామనసోముడె || }

౧౧|| అథాలే స్తదభిముఖాగమనె కారణమాహ|| సురభిణీతి || తవసురభిణీ
శ్వసి తెనిఃశ్వాసమారుతే-నవసుధావన్నధురేఅథరేచ-తృషంతృషాం-దధతః
దధానస్య-అ శ్చేర్భ్రమరస్య-మమేవ-అమూఉపలభ్యమానా- సుమనసాం
సంబంధినాసామనసా-గంధరసాసారభ్యమాధుర్యే-మనసోంతేకరణస్యము
డె-నాలంనపర్యాప్తా- అత స్వదాస్యరసగంధలోభాదాగచ్ఛతీత్యక్షణః న
మస్వస్వీత్యాదినాచతుర్థే - ఆత్ర కాంతాక త్వకస్వయంగ్రహశ్లేషసు
ఖాధిఃనఃప్రియస్యతద్భయహేతోఃఅ శ్చేరేవాగమనహేతుత్వేన - ఆత్మదృ
ష్టాంతేముఖసారభరసలోభేసామనస గంధరసవై రాగ్యయోర్వర్ణయితు
మాచిత్యాశ్యమకానుసారేణిప్రకృష్టేనాపినుమతజ్జనై వభవశబ్దస్యఅన్వ
యః-వలతేభిముఖంతవఆళిభయాదివసస్వజక్ష్మ్యపక్రమోపసంహా గాభ్యా
మాలేఃపకృతత్వేనోపమేయశ్వావగమాత్ - అన్యథామధ్యేమూ శ్చేరితే
త్యైతద్వైపరీత్యైంతద్విరోధాత్-ఇత్యలనుధివల్లభావ్యగమన - అతోప
మానుప్రాసయమకానాంతావద్విజాతీయానాంసంస్పృష్టిఃస్పృష్టేవ - తథా
యమకానాంచత్రయాణాం చశుర్ధపాదాదావేక స్తాచక్షురోన్యాయాభ్యాం
త్రిభ్యశ్చవరతోక్షత్రయావృక్షలక్షణానాం ఘితత్వా స్వజాతీయసంస్ప
ష్టిశ్చేష్టా||.....

మూ, ౧౩ { ఇతిగదంతసునంతరమంగ నా భుజయుగోన్న మనో }
 { వృతరస్తనీ | ప్రణయినంరభ సాదుదర శ్రియావళి }
 భయాభిభయాదివసస్వజే ||

౧౩|| ఇతీః| ఇతిఇత్థం- గదంతం- ప్రణయినం- అనంతరం- భుజయుగస్య- ఉన్నమనెన- ఉచ్చతరావత్యున్నతౌ- స్తనౌయస్యాస్యా స్వాంగాచ్ఛీపస్థదనాదసంయోగోపధాదితీః- వళిభయావళయఃవిద్యం తెయస్యాస్తయావళిమత్యావ్యతుందివళివతెభాఇతిభ ప్రత్యయః-ఉదరశ్రియామధ్యశోభయా ఉపలక్షితా-అంగనా-అభిభయాదివ-రభసాత్-సస్వజేఅలిలింగ- వస్తుతోరాగాదెవెతిభావః-ష్వంజపరిష్వంగైఇతిధాతోః కతరలిలిక్ నాయికామధ్యాః లజ్జామన్తనమధ్యస్థామధ్యయంనాయికామతా ||

మూ, ౧౪ { వదనసౌరభలోభ పరిభ్రమన్చ మర సంభ్రమ }
 { సంభృతశోభయా చలితయావిదధేకలమేఖలాక }
 లకలోలకలోలదృశాన్యయా||.....

౧౪|| వదనెతి|వదనస్యముఖస్య-సౌరభేగంధ-లోభన-పరిభ్రమతా-భ్రమరేణహేతునా-యస్సంభ్రమః-తెన-సంభృతశోభయాసంపాదితశ్రియా-చలితయాఅభిభయా త్ప్రస్థితయా-అతపవ-అలకైరలకపాతైః-లోలదృశాచంచలాత్ప్య-అన్యయా-స్త్వంతరేణ-కలః-మేఖలాయాః-కలకలఃకోలాహలః-విదధేవిహితః-అభిభయాదవసరంత్యాః-కాంచీగుణధ్వనిరజనీత్యధః-ఏతెనచకితత్వముక్తం-చకితంభయసంభ్రమః-అత్రాసుప్రాసయమకయోఃసజాతీయశబ్దాలంకారయోః సంస్పృష్టిః-స్పృష్టైవతావత్తథాయమకయోశ్చవ్యయోశ్చతుర్థపాదాదావెకస్తాదక్షరాత్ ద్వాభ్యాంచ పరతోక్షరత్రయావృత్తిలక్షణయోఃస్థితత్వాశ్చజాతీయయోస్సంస్పృష్టిః ||

మూ, ౧౫ { అజగణగణశఃప్రియమగ్రతః ప్రణతమవ్యభిమాని }
 { తయానయాః | సతిమధావభవన్తదనవ్యధావిధురి }
 తాధురితాఃకుసురస్త్రియః||.....

౧౫|| అజగణన్నితి||యాఃకుసురస్త్రియోయాదవాంగనాః-గణశోబహుశోకపహ్వల్పధా-చ్చస్తారకాదన్యతరస్యామితీశ-స్ప్రత్యయః-అగ్రతః-ప్రణతమపిప్రియం-జాతావెకవచనం-ప్రియానిత్యర్థః-అభిమానినీనాంభావోభిమానితా-తయాత్వత్వలోగుణణచనస్యోఃపుంవద్భావః-నాజగణకా

నగణయంతిన్న-గణశ్చై రాదికాశ్చై చక్షే ౬ ఈచగణిత్య భ్యాసస్యపాఠికమీ
త్వం-తాకుమర స్త్రీ యః-మధౌవసంతే- సతిప్రవతమా నోమధుశ్చై త్రై
వసంతేజైవిశ్వః-మదనవ్యధయా-ఽధురి శాః-ఽహ్వలితాన్ల త్యః- ధుర్యగ్రై
అభవతావతంత-స్వయమెవపురఃప్రవృత్తాభ్యత్యథః||

మూ, ౧౬ { కుసుమకార్ముక కాముక సంహిత ద్రు తశివీము }
ఖంఠితవిగ్రహః! మరణసస్యపరాః ప్రతిపెదిరై }
కిముముహుముముహుగతభ త్య కాః!

౧౬|| కుసుమేతి || గతభత్యకావియోగిన్యఃకనన్య ప్రత్యైతిక ప్రత్యయః-
అవరాః కాశ్చిదంగ నాఃకుసుమ కాముకస్య కామస్య- కాముకై- సంహితైః
సంయోజితైః- ద్రు తైఃజవనైః- శివీముఖైశ్చైరైః-ఖంఠితవిగ్ర హః! పాటితశరీ
రాస్వత్యః-మరణసపి-ప్ర తిపెదిరై- ముహుఃపునఃపురః- ముముహుఃముమూ
ఘౌరితికిమువ క్తవ్యమిన్యథః||

మూ, ౧౭ { గురుదిమావననాంబురుహశ్రియస్సతను సత్యను }
లంకరణాయతే | తదపిసంప్ర తిసన్ని హితేమథా }
వధిగమంధిగ మంగళన శ్రు ణః!

౧౭|| అథకస్యాశ్చి త్రప్వీ పితభస్యకాయాః బంధుజనాశ్వాసంత్రిభిఃకు
ళకేనాహ||గురుదిపెతి|| హెసుతనుశు భాంగ్విఅంబాథానవ్యో హ్రా న్స్వక్తి
తి ప్రాస్వః-దీమాంతో త్తరవనోబహువ్రీహిః అన్యధాగుణస్వాత్-రును
నిమోరొద నేచ్ఛా-అ శ్రు మోచనమిత్యథః - రుచిస్సన్నంతాద ప్ర త్యయై
టాప్-తేతవ-వదనాంబురుహశ్రియః - అలంకరణాయ-సత్యం-రమ్యాణాం
వికృతిరపి శ్రి యంతనోతితీన్యాయాదిత భావః- గమ్యమానక్రి యాపెక్షయా
చతుర్థి-తదపితథాపి-సంప్ర తి-మధౌవసంతోన్య వేనన్ని హితేసతిఅ శ్రు ణః
అనుంగళం-అధిగమంతివాప్తిం - ధిక్నిందెత్యథః*ధిక్షిన్ భత్యననింద
యోరిత్యనురః*ధిగుప ర్యాదిమృత్విస్వికేద్విపేయా - అతోమారుదెత్యథః||

మూ, ౧౮ { క్యజతికష్టనుసావచిరాదసూా విరహవేదనయే }
త్యమశంకిభిః | ప్రి యశయాగనితా స్త్యయిబాంధ }
వైరపితధావితధాస్సఖిమాగిరః||

౧౮|| త్యజతీతి|| అసాబాలా - విరహవేదనయా- అచిరాత్ - అసూా ప్రా
ణా- త్యజతిత్యక్యతి - వతమానసామీ ప్యేభవిష్యదభేలట్ - కష్టంబ

త- హెసఖ- త్వయివిషయో-ప్రియతయాఇత్యైవ-అఘశ-ఽకిభిరనధో-త్యై
 డీభిః- ప్రేమపశ్యో-భయాన్యాపనీతిన్యాయాదితిభావః-బాలభవైఃగదితా-
 డిచ్చరితాః-గిరః-కీః-విగతంతథాత్వంయాసాంతాః-అన్పతాః-వితథం
 త్వర్చితంవచ-ఇత్యనురః-బహువ్రీహావిశేష్యలింగతా-బ్రాహ్మణాదిత్వా
 త్ హస్త్యః-శోకేనమాక్ష్మిధా-ఇతితథాస్పత్యాః-మాఽతథాఃమాకృధాః-వృ
 థా-శోకేనమాక్ష్మిధా-ఇతితథాః-విఘ్నా-త్వనో-తేలు-జీ-థాన్-తనాది
 భ్య-స్తధాసోరిః-పి-భామాసచో-లు-అనుదా-త్వో-పదే-తే-త్యాది-నా-అను-నాసిక
 లాః-పి-సమాజ్యో-గ-ఇత్య-డా-గ-మ-ప్ర-తి-షె-ధః॥

మూ, ౧౯ { చఖలుశూరగతోవ్యతివత-తేమహమసావతి బం }
 { ఘోతయోదితైః | ప్రణయిమోనిశమయ్య వ ధూ }
 { బహిస్సస్వరమ్మతైరివ నిర్వచా॥

౧౯॥ నెః॥ కించఅచా-తే-ప్ర-ణయీ-శూరగతో-చూరస్థో-పి-మహంవసంతో
 త్వవం-మహా-ఉ-ధ-వ-ఉ-త్స-వ-ఇ-త్య-మ-రః-నా-తి-వ-త-త-త-త-త-క-రా-మ-తి-ఖ-లు-ఇ-తి
 బ-ధ-ు-త-యా-బ-ం-ధ-ు-స-మ-హ-న-క-గ్ర-మ-జ-న-బ-ం-ధ-ు-భ-్య-స్త-వ-ఉ-ది-త-ై-రు-క-ైః-వ
 డ-ై-న-క-ణ-ి-క-ి-య-ు-త-ై-స్-వ-వ-న-ైః-స-త్య-ం-త-భ-్య-మ-త-ం-స-మ-గ-ి-త్య-న-ర-ః-బ
 హిః-ప్ర-ణ-య-ి-మ-ో-ని-శ-మ-య-్య-వ-ధ-ూ-న-క-ర-ం-క-ం-త-శ-బ-ం-ని-శ-మ-య-్య-శ్ర-
 త్వా-శ-ము-అ-వ-శ-న-ై-క-తి-చ-ౌ-రా-ది-క-ా-ల్-ల-క-మ-ి-త-్యా-త్-హ-స్-వ-క-ై-ల్య-పి-ల-ఘ-
 ఘ-గ-ౌ-ని-శ-య-న-ా-ద-ై-క-ః-అ-న్-ప-త-్య-ై-స్-ప-ధ-ా-భి-రి-వ-వ-ధ-ూః-వి-వ-చ-ౌ-ని-ర్-వ-చ-న-
 త-ై-క-ై-క-ై- * ని-గ-ౌ-ని-వ-ప్ర-తి-స్-ప-ఖ-మి-తి॥

మూ, ౨౦ { శుభురయాశుభుబోధితమాధవీమధుసన్ముద్ధిసమే }
 { నిశమేదయా | శుభుకరాంగనయాముహురున్వ }
 { కధ్వనిభృతానిభృతాక్షరముజ్జగె॥

౨౦॥ శుభురయోతి॥ శుభురయాశుబోధనయా - శుభునావసంతేన- బోధి
 తాః-క-సి-తాః-పు-స్ప-న-మ-క-ః-పు-ష్పి-త-ా-న-ా-ప-వ-ర్య-త-ై-త-ా-స-ా-ం-మా-ధ-వీ-న-ా-ను
 తి-య-ి-క-ౌ-న-ా-ం-అ-తి-ము-క్త-ః-పు-ం-ద్ర-క-స్-స-గ-ి-ద్-వా-స-ం-తీ-మా-ధ-వీ-ల-త-్య-మ-ర-ః-
 శ-ు-భ-ు-స-న్-ము-ద్-ధ-ి-న-క-ర-ం-ద-న-ం-ప-ద-ా-స-మ-ే-ధ-ి-త-మ-ే-ధ-యా-స-ం-వ-ర్ధ-ిత-ప్ర-తి-భ-యా-
 అ-న-వ-న-ఉ-న్-ద-య-నీ-స్-వ-న్-ద-ౌ-న-క-గ-ః-వ-చ-ా-శ్ర-వ-న్-త-ం-ధ-్వ-ని-ం-వి-భ-జ్జ-క-ై-ఉ-
 ద్-వ-శ-న-ని-భృ-త్-శ-యా-శ-ద్-భృ-తా-శు-భ-ు-క-ర-ా-ం-గ-న-యా-ము-హ-ు-ని-భృ-త-ా-క్ష-
 ర-ం-అ-వ-ప్ర-క-ా-క్ష-ర-ం-అ-క్ష-ణ-యా-స్థి-ర-న-ా-ద-ం-య-థ-ా-త-థ-ై-త్య-క-ణ-ః-అ-థ-వా-స-ర్-వ-శ్య

బ్దోవశాన్వక ఏవవ్యంజకవిశేషాభావాదస్ఫుటాభ్యుపగమాశ్చిన్వఉక్తం-
సర్వపధి కాకవయ్యతి-ఉజ్జగేఉచ్చకైగీతం-గాయతేరవివక్షితకన్వ-
ద్భావేలిట్*బంధువైషమ్యరాహిత్యం సమతావసగుభ నే|| ఇతిలక్షణాన్వ
మతాభ్యోగుణః||

మూ, ౨౦ { అరుణితాఖిలశైలవనాముహువిదధతీ పతి కాన్వ
రితాపినః| వికచకీతశుకసంహతిరుచ్చకైరుదవహన్వ }
{ ఏహవ్యవహశ్రియమ్|... .. }

౨౦|| అరుణితేతి|| అరుణితాన్వగుణీకృతాని- అఖిలానిశైలవనానియయా
సా-ముహుః-పధికానధ్వగా-విరహిణశ్చ పరితాపినస్సంతాపవతః- విదధ
తీ-ఉచ్చైరేవౌన్నచ్చైకేఉన్న తాః| అవ్యయసర్వనామ్న మక చ్చైకైరిత్యక
చ్చైత్యయః-వికచావికసితా- యాకింశుకసంహః| ఏహాశకుసుమరాశిః సా-
దవహవ్యవహశ్రియందవాగ్ని శోభాముదవహత్- నిదశనాలంకారః| .

మూ, ౨౧ { రవితురంగతనూరుహతుల్యతాందధతి యత్రశిరీ
మూ, ౨౧ { సరణోరుచః| ఉపయయావిదధన్న వహ్నికాశ్శు }
{ ఓరసాచిరసారభసంపః||

౨౧|| అథగ్నిమ్నవణనమారభతే|| రవీత్యాని|| యత్రశుచౌ-శిరీపరజసాం
రుచఃకాంతయః రవితురంగతనూరుహతుల్యతాం సూర్యాశ్చరీః-సావ
ణ్యం-దధతిపారిద్వితాభవంతీత్యథః- ఆసాశుచిగ్రీ-మ్నః* శుచిశ్శుధై
నుపహతేశ్చం గారాషాథయోస్తథా| గ్రీమ్నై హుతవహేపిస్యాదివిశ్వః స
వహ్నికాః*పుష్పజాతిప్రభృతయస్త్వలింగాత్ప్రమరః; పుష్ప ఫలమూలే
షుబహుళమితి గ్రహణాల్లుప్-లుపియు క్తవద్వ్యక్తివచనైభవతః| రాచిరా
వస్థాయినీ-సారభసంపత్ యాసాంతాః-స్థిరగంధాత్ప్రకృ-విదధతు-ర్వ-
ఉపయయాప్రాప్తః||

మూ, ౨౩ { కలితకోమలపాటలకుట్ట లేనిజ వధూశ్వసితాను
విధాయని | మరుతివాతివిలాసిభిరున్నదభ్ర మద
లౌహదలౌల్య ముపాదడే||

౨౩|| దళితేతి|| పాటలాయాః| అవయవాః పాటలాః-లుప్-కరణ్యేపుష్పఫల
మూలేషుబహుళమితి- బహుళగ్రహణాదనోలుక్- తెచ తెకోమలాఃకుట్ట
తాశ్చ-దళితాఃభిన్నాః • కౌమలపాటలకుట్ట లాః| నెనతస్మిన్ - నిజవధూ

నాం-శ్వసితనిశ్వాసం-అనువిధతైఅనుకరోతీతితథోక్తే - తత్ప్రద్యశీశ్శ్చక్షణః-
ఉన్మదాః భ్రమంతిశ్చఅశయోయస్తికతస్తిక-ఉచ్ఛద భ్రమదలౌ- మగుతి
గ్రీష్మానిత-వాతివహతిసతి-వాలెలకటశ్చ త్రా దేశః-విలాసిభిఃవిలసనశీతైః
కామిభిఃకాకషలసెన్యాదినామీనుణ్వు త్యయః-కుదెస-లౌల్యంచాపవ్యం-
ఉపాచ దేస్వేకృతం- మత్తైజాకతమిత్యధః॥

పూ, ౨౮ { నిదధిరైవయితోరసితణణిన్న పనవారితుషారవృ }
{ కస్తనాః సరసచందనరేఖరగుక్షణంవిచక రేచ }
{ కరేణదగోరుభిః॥..... }

౨౮॥ నిదధిరైవయితోరసితణణిన్న పనవారితుషారవృ సేన-వా
రితుషారభృతోజలశీకరథారిణః-తుషారౌహిమశీకరావితశాశ్వతః- స్తనాః-
దయితోరసిప్రియవతుస- నిదధిరైనిహితాః - తేషాంసంతాపశాంతయస్మా
నాద్రాణాంగావలలింగన్ని త్యధః కించ-కరేణపాణినా-సరసఃఆద్రణః-
చందనరేఖఃమృష్టచందనపంకశ్చ-అనుక్షణం-విచకరైకీణః- కిరతైకర్త
ణిభిః-యుచ్ఛవ్యాతామితిగుణః-కరేణకరోరుభిరితిపాతస్తుఃఉపాత్ర
పదాదౌపవ్యుత్పాదినాఉ- జ్వుసంగాధ్యయః॥

పూ, ౨౯ { స్ఫురదధీరతటిన్నయ నామహుఃప్రియమివాగళి }
{ తోరుపయోధరా జలధరావళిరప్రిపాదితస్త్వ }
{ సమయాసమయాజ్జగతీధరమ్॥..... }

౨౯॥ అధవమాణవతారమాహ॥స్ఫురదితి॥ముహుః-స్ఫుగళీ-అథీరేచంచతై-
తటితౌనయనెఇవతటిన్నయనెయస్యాస్సాఅగళితాఃఅరిక్తః-ఉరుపయోధ
రాః-మహామెమాః-యస్యాంసా-అన్యత్ర-ఉపాచపయోధరౌచఉరుపయో
ధరం-ప్రాణ్యంగత్సద్గ్వందైవకవద్భానః-తరగళితంఅపతితం- యస్యాం
సాజలధరావళిమేఘపజ్జీః - అత్రజలధరావళేపయోధరాణాంచలవ
యవావయవిభావాత్ప్రళజ్జీ దేశః- అప్రితిపాదితస్త్వసమయాఅనపె
షీతనిజవెళాసతీ-ఏకశ్రయాగపద్యాత్-అన్యత్ర-ధైర్యాఘ్నేః-భావః-జగతీ
ధరః-భూదరం-వతకం-ప్రియమివ - సమయాత్-సనుగచ్ఛత్-యాతెలక
ణ్-పయోజగతీశబ్దయాః-పచ్యాజం-తెనధరశబ్దెనపశ్చీసమాసః-అత్రవిశేష
ణనుహిన్నా-జలధరావలౌనాయికాత్వప్రతీతస్సమాసోక్తిః- సతీప్రియమి
వెత్పుపసుహం-గెనసకీర్యతై॥

ము, ౨౧ { గజకదంబక మెచకముచ్చకై నభసీవీత్మ్యనవాంబు
ననుంబరే | అభిససారనవల్లభ మంగనానచక మెచ
క మెకర సంరహః ||

౨౧|| గజేతి||నభసి శ్రావణమా సెనభా శ్చా వణికశ్చపిత్యమరః-అంబ
రేవోమ్ని -గజకదంబకమివ- మెచకంశ్యామలం*కాలశ్యామలమెచకాశ్చ
శ్చమరః ఉచ్చకై గున్న తం-నవాంబుదంవీత్మ్య-అంగనా- ఏకఃఏకాయనః ర
రాగోయస్యతం-ఏకరసం- తిరస్కృతవీరరసమిశ్యక్షణః-కంవల్లభం ప్రి
యం-రహఃఎ కాంతె-నచక మెన కామయ తేస్స-త ధా నాభిససారచ-సర్వంవ
ల్లభంస రాపితత్తదంగనాచక మెఅభిససారచైతి - నవాంబుదప్రోద్దీపక త్వా
తిశయోక్తిః-ఇహ కామనాపూర్వక త్వాదభిసరణస్యతయోగర్థక్రమబలీయ
స్తస్వయేనయమక వశాయాత పాత్రక్రమ బాధేనయోజనాన్వయ్యైవ||

ము, ౨౨ { అనుయయావివిధోపలకుండలన్యూనితానక సంవల్లి
తాంశుక మధృతధనువలయస్యపయోముచశ్శబ్ద
లిమాబలిమానముషోవపుః||

౨౨|| అనుయయావిశి|| ధృతధనుర్వలయస్యధృతేంద్ర చాపకుండలస్య- ప
యోముచో మేఘస్య-సంబుంధి-శబలస్య భావశ్శబలిమాచిత్ర త్యావృధ్వాదిభ్య
ఇనునిజ్జ్వావివిధాఃనా నావణాః-ఉపలాఃనుణయోయయోస్తయోః-కుండల
యోః-మ్యుతివితానకైనకాంతిపుంజేన - సంవల్లితాః మిలితాఃఅంశవోనిజనీల
భాసః-యస్యతత్ తథా క్త్యశేషాద్విభాషెతిక ప్ర త్యయః- బలిమానముషో
బల్లసు రాహంకారహరస్యహారైః- వపుఃఅనుయయాఅనుచకార - తద్వక్తృ
భావిత్యక్షణః-ఉపమాలంకారః ||

ము, ౨౩ { ద్రుతసమీరచలైఃక్షణలక్షితవ్యవహితావిటపైరి
వనుంజరీ| నవతమాలనిభస్యనభస్తరోరచిరరోచి
రరోచతవారిదైః||

౨౩|| ద్రు తెతి|| ద్రుతసమీరేణశీఘ్ర మారుతేన-చలైఃవారిదైః-క్షణంలక్షి
తావసావ్యవహితాచక్షణలక్షితవ్యవహితా - క్షణికావిభావతిరోధానై
త్యక్షణః-స్నా శానువిప్లవత్కేపూర్వకాలై కెత్వాది నానిత్యసమాసః - అచి
రంరోచిర్యస్యాస్నాఅచిరరోచిఃవిద్యుత్ - ద్రుతసమీరచలైఃవిల్లపైశ్శాఖాభిః
క్షణలక్షితవ్యవహితా-నవతమాలనిభస్యనవతమాలననన్యతస్య తద్వక్తృ

అస్యైత్యథాః-నిత్యసమాసః సభ స్తరురివ-తస్యసభ స్తరోః-గుంజరీగుచ్ఛిత్రవ-
 అరోచ తెత్యుపమాలంకారః - అత్రనభ స్తరోనభ శ్రేష్ఠస్యోసివ్యాఖ్యా
 నైతరుశజస్యవ్యా మ్రా దివ ఛై ప్తార్థాః-సౌజర త్వా త్తమాలత బైసపశేష
 వాచినాతన్నీ లసామా న్యైనపాసరు క్త్యమితివల్లభః-తమాలత బ్జస్యేంశ్రవీ
 లాదివన్నైల్యమాల్నాప మానత్వా త్తరుశజస్యస్వాక్షణవృత్తిశ్చైపి నశానగు
 క్త్యమితి న్యై||.....

మూ, ౨౯ { పటలమంబుముచాంపధి కాంగ నాస పదిజీవితసంశ }
 { యమెచ్చతీ! సనయనాంబుసఖిజనసంభ్ర మాద్వి }
 ధురబంధురబంధుర మైశత ||

౨౯|| పటలమితి||పధి కాంగనా కాది త్రో పితభత్వ కా-అతవవ- సపది-జీ
 వితసంశయంః రణం-పవ్యతీనిశ్చితమరిణైత్యథాః-ఆచ్ఛి-ద్యోను-మి-ః-ః-క
 ల్పాన్ను మిథావః- అతవవ-సనయనాంబోస్య బాష్పస్య-సఖిజన-స్య-సంభ్ర
 మాత్సం-కొ-భాత్-ః-ధురబంధుః-సంభ్ర మనశానాద్విహ్వాలబంధుజనాసతీ
 అంబుముచాపటలం-అట-ధురమగోభనం-సదైవ్యరో-పమితీయావత్- విక్ష
 త-కుక్ష తెస్త-లక్ష్మీ-అట శ్చైతివృద్ధిః - ఇహ-పిరహ-పెచనాక్షమాయానాయి కా
 యాః-గురణసాధన మెఘుపలులా వెక్షణవణణనా-త్తయద్యో-గలక్షణా-గురణా
 వస్తా-కా-సాహిద్వివిధా - తమద్యోగ స-శ్చై-ష్టై-త్యా-హుః-వృజ్జ-నస్య-గ-సంక
 ల్యా-జా-గ-కృత-త-రః-ః-స్త్రీ-త్యా-గో-న్తా-న-మూ-ఖా-ంతా-ఇ-స్య-న-గ-ద-శా-ద
 శై-స్య-వ-స్థా-స-గ్ర-హ-ః-అ-త్రా-ప్య-క-స్థా-ద-క్ష-రా-ద్వా-భ్యా-ం-త్రి-భ్య-శ-వ-ర-తో
 త్తు-ర-శ్ర-యా-వృ-ష్టి-ల-క్ష-ణ-ం-య-చ-క-శ్ర-య-ం-సం-స్ప-ష్ట-ం-ద్ర-ష్ట-వృ-ం||

మూ, ౩౦ { ప్రవసతస్సుత రాముదకంపయద్విదళకందళకంప }
 { నలాలితః! నమయశిస్త వనానిమనస్వనీజనమనోస }
 మ సోఘురమారుతః||

౩౦|| ప్రవసతశ్చి||కంపళిఘామికందళిః-ద్రోణపణీ-స్త్రి-గ్ధ-క-ందా-క-ంద-ళి-ఘా
 మికం-ప-ళి-శ-బ్యా-ణ-వె-త-స్యా-ః-పు-ష్ప-ణి-క-ంద-ళా-ని-ఘ-లె-లు-గి-త్య-నో-లు-క-వి-ద
 ల్లా-నా-ం-ః-క-చా-నా-ం-క-ంద-ళా-నా-ం-క-ం-ప-న-నా-వ-ధూ-న-న-చ- లాలితః-ఉ-వ-స్త-ప్ర
 శః-ప-న-స్వ-నీ-జ-న-స్య- మ-న-సా-ం-న-మ-న-ః-న-మ-యి-తా-మా-గ-నీ-మా-న-భ-ం-జ-న-ఇ-త్య
 ణ-ః-క-త-క-రి-ల్కు-ట్-ఘ-న-మూ-రు-తో-మె-ఘ-వ-ాయ-ః- వ-నా-ని-న-మ-య-తి-స్త-ప్ర-వ-స
 త-ని-స్రో-షి-తా-క - సు-త-రా-ం-ఉ-ద-క-ం-ప-య-త్-ఉ-ద్వై-జ-య-త-వా-క-మా-గ-నీ-మా-న

కుడకనస్య-వననమనం ప్రోషితకంపనంవాకియదితిభావః||

మూ, ౩౦ { జలదవ జ్జీరనతకాయదున్నదంకలవి లాపి కి లాపిక
దంబకమ్| కృతసమాజకనకుడకలమండలధ్వనిజ
యానిజయాస్వనసంపదా ||

౩౦|| జలదెతి||నిజయాఅస్మీయయా-స్వనసంపదా - కృతసమాజకనస్యమా
జకనాఖ్యసంస్తారసహితస్య-మదకళే మండలస్య-ధ్వనైజకయోయయాసా
తద్ధోక్తాసమాజకనంనామమదకళేనాంధ్వననాభకాంభస్తప్తానితాన్నైన
పుష్కరలెవనం-జలదవ జ్జీ-ఉన్నదముత్కటమదం-కలపిలాపిమధురాలాపి-
కలాపిక దంబకంమయాగబృందం-అనతకాయత్ ||

మూ, ౩౧ { నవకదంబరజోరుణితాంబరై రధిపురంధ్రశీలింధ్ర
సుగంధిభిః | మనసిరాగవతామనురాగితానవన
వావన వాయుభి గాదదె ||

౩౧|| నవేతి||నవకదంబరజోభిఃఅరుణితమరుణీకృతం- అంబరమాకాశంయై
స్థైఃశీలింధ్రాణాంకందలికుసుమానాం- యస్సుగంధఃసపిషామస్తీతిశీలింధ్ర
సుగంధిభిః-తైః-గంధస్యత్వైతదేకాంతగ్రహణాదరాత్సర్వధనీత్యాదివత్క
మకధారయాదపిభినిప్రత్యయాశ్రయణం * కందళ్యాంచశీలింధ్రస్యా
దితిశబ్దాణావే-వనవాయుభిః-పురంధ్రీషుస్తీషువిషయేఅధిపురంధ్రీభ
క్త్యధేవస్యయాభావః- రాగవతాంకామినాం - మనసి-నవనవానవప్రకా
రాఃప్రకారే గుణవచనస్యేతిద్విభావః - కమకధారయవద్భావాత్సు
పోయకై-అనురాగితా-అదదెఅనురాగఉత్పాదితఇత్యధాః||

మూ, ౩౩ { శమితతావసపోథ మహీరజఃప్రకమబిందుభిరం
బుముచోంభసామ్ | పఠిరల్లై రచలాంగణమంగ
నాజనసుగంససుగంధినచక్రై ||

౩౩|| శమితేతి||అంబుముచోమేఘాః-ప్రవిరళైః- అంభసాం-ప్రకమబిందు
భిః-శమితతావం- అపోథమహీరజఃనిరస్తగూళికం- నకుపంకలమిఃభావః సు
గంధినుత్పాత్వై కామఃకృష్ణశసారభం- ఇహతదేకాంతత్వదండస్యేత్వం-
అచలాంగణంవైవతకోస్సుగం * అంగణంచస్యరాజిరఇత్యమరః-అంగనాజ
నఃసువైవగచ్ఛన్యస్మిన్మిః సుగం- అంగనాజనానాంసుగంసుఖసంఘాతా
మిత్యధాః * సుదం రధికరణభిగమెడకప్రత్యయేటిలోపః-నవచక్రైవ

౩౧॥ నిజేతి॥ప్రియవిఘ్న క్రవధూజనచేతసాం-కర్మణిషష్ఠీ- అనవనీఅరక్ష
ణీ-కింతు-హంప్రీత్యథః-అపతేకత-రిల్వ్యుట్-టిశ్వాత్-జీవే- నవనీపవనా
వళిఃపవకదంబకాననవ జ్జీః-ధృతాఃపటోపమాఃపబకల్పాః- వారిముహోమై
మాఃయాభిస్తాః-మెఘుపటావృతాభ్యశ్యథః-తాసాందిశాం-నిజరజఃస్వపరా
గివ-పబవానఃపిష్టాతమివెత్స్యై-త్రైత్యో-పిష్టాతఃపటవాసకభృత్యుమరః-అక్తి
రదక్షివత్-కిరతేకత-రిలక్-సఖివనితిభావః॥.....

మూ, ౩౨ { ప్రణయికోవభృతోపపరాఙ్ముఖాస్సపదివారిధరా
రవభీరవః॥ ప్రణయిఃపరిరఙ్ముఖనంతరం వవళిరే
వళిరేదితమధ్యమాః॥..... }

౩౨॥ ప్రణయోః॥ప్రణయికోవభృతః - అతపవపరాఙ్ముఖాఃవిముఖాఅప్యి
స్వాం-గావోపసజనాదసంయో-గోపధాదితివికల్పా-గాకారః-సపది-వారి
ధరారవేభ్యః-మెఘుగజై-భ్యః-భీరవఃభీతాః- స్త్రియిత్యై-శేషః- అనంతరం
గజై-తాకణ-నానంతరమెవ-ప్రణయిః-ప్రియా-పరిరఙ్ముఖాలింగితుంవ
ళిరేదితానిఅలింగనాథ-మంగ-ప్రసరణా-త్త్రివళిరిక్తీకృతాని-మధ్యమాన్య
వలగ్నాని-యాసాంతాస్సశ్యః-వవళిరేపరివృత్తాః- వలతేవకారాదిత్వా
త్-వశసదదవాదిగుణానామి-త్యై-స్వాభ్యాసలోపప్రతిషేధః॥.....

మూ, ౩౩ { విగతరాగగుణోపిజనోనకశ్చలణివాతిపయోదన
భస్వతి-అభిహితేభిః-వమి-పౌచ్చకైరనన్వతేన
న్వతేనవపల్లవైః॥..... }

౩౩॥ విగతేతి॥పయోదనభస్వతి-మెఘునూగుతే- వానివహతిసతి-వాతేలకా
టశ్చ-త్రాదేశః- విగతరాగగుణోపివిరిక్తోపి- కౌసరః- చచలతిసర్వోపిచల
త్యై-వేత్యథః-ఎవం-అళిభిః-ఉచ్చకై-స్థారం-అవృతమనత్యం- నభవతీశ్యవ
న్వతం-తస్మిన్న-నన్వతేనశ్యవచనై-అభిహితేన-తి-నవపల్లవైః- నన్వతత్వనన్వ
త్తంకృతమివెత్స్యై-త్రైత్యో-న్వతేభా-వలిత్.....

మూ, ౪౦ { అరమయభవ నాదచిరద్యుతైః-కిలభయాదివ
యాభుమనిచ్చవః॥ యదునరేంద్ర-గణంతరుణీగణా
స్తరుథమన్వ-థమంధర-భాషిణః॥..... }

౪౦॥ అరమయన్ని-తి॥అథ-అచిరద్యుతైః-చిద్యుతః-భయాత్కి-లభయాదివ-
నతుతథా- కింతు- రాగాదై-వెతిభావః-కి-తేత్యళి-కే-భవనా-స్ర-మణ్యువో-

యాతుం నిగఁశుం-ఆనిచ్ఛవః - భయవ్యాజాత్తత్రైవస్థితాఇతిభావః
 వింశురిచ్ఛురిత్యుప్రత్యయాంతోనిపాతః-మన్మధేనస్త్వరణ-మంధరమలసఙ్గా
 భావత్రైత్యవక్త్రమంధర భాషిణః-కామపరవశాఇత్యర్థః తరుణీగణాః తం
 ప్రకృష్టం యదవ ఏవనరేంద్రాః - తేషాంగణం- అరమయారమయంతి
 స్త్వ-అత్రభయేనరాగనిగూహనాస్తీలనాలంకారః*మీలనంవస్తునాయత్రవ
 స్త్వంతరనిగూహనమితిలక్షణాత్ - సోప్యాగంతుకేనభయేనసహజరాగతి
 ర్నిధానాదాగంతుకేనసహజతిరోధాన రూపః||.....

మూ, ౪౧ { దక్షతమంతరితాహిమదీనితిం బగకులాయకులాయ
 నిలాయిశామ్ | జలదకాలమబోధకృతందిశామపర
 ధాపరధావయవాయుధః||.....

౪౧|| అదశరద్వణనమారభతే|దక్షతమిత్యాది||రథావయవాయుధః-చ
 క్రాయుధోహరిః-అంతరితాహిమదీనితింతిరోహితోష్టాంశుం-తథా- బగకు
 లాయపక్షీసంఘాయ- కులాయెషునీ డేషునీలీయంత ఇతికులాయనిలాయినః*
 కులాయోనీడమస్త్రీయామిత్యవరః- తేషాం భావస్తత్తా-తాం-దక్షతంప్రయ
 చ్ఛంతంపక్షీసంచారంప్రతిబద్ధంతమిత్యర్థః*నాభ్యస్తాచ్ఛతురితినుమ్ప్రతి
 షేధః- దిశామితికమణశస్త్రీ-అబోధకృతమజ్ఞానకారిణం-మేహవరణేన
 ప్రాచ్యాదిదిగ్వివేకంబుంపంతమిత్యర్థః-జలదకాలంప్రావృక్షాలం- అప
 రథాప్రకారాంతరణ-అపప్రావ- మేఘోదయోపాధినాప్రావృష్ట్యవ
 హారభాజంతమేవకాలం మేమాత్యయోపాధినా శరత్సంజ్ఞయాడపలేభి
 తికాలోహి ఏకబవసన్న నేకేపాధి సంబంధాన్నా నాత్పేమోపచర్యత
 ఇతితద్విదః||.....

మూ, ౪౨ { సకీకచోత్పలచతుషు మైక్షతక్షీతి భృతోంకగతాం
 దయితామివ | శరదనుచ్ఛగళద్వససంపమాక్షమ
 ఘనానుఘనాశనకీతనః||.....

౪౨|| సకీక||అఘనాం-నాశనంనివతేకం-కీతనంయస్యసః- అఘనాశ
 నకీతనఃసహరిః-వికచం-ఉత్పలమేవచతుషుర్యస్యాస్తాం-అచ్ఛంశుభ్రంశ
 త్స్త్రస్త్రంయద్వసనంతస్యాపనూసావృశ్యం - తస్యాఃక్షమాఃయోగ్యాః మే
 ఘాఃయస్యాస్తాం- అతఏవక్షీణభృణఃరైవతకస్య-అంకగతాంఉత్సంగతాం-
 దయితామివస్థితామిత్యత్రైత్య-శరదం- విక్షత||.....

మూ, ౪౩ { జగతినై శమశీత కరః కరైర్వియతివారిదబృందహ
యంతమః | జలజరాజిషునైద్రమదిక్రవన్న మహా
తానుహతాఃక్వచనారయః|| }

౪౩||జగతీతి|| అలీతకరఃఉష్ణంఘః కరైః-స్వాంఘుభిః-జగతిలోకే-నిశాయాం
భవంనైశంక నిశాప్రదోషాఖ్యాంవెతివికల్పాదబృత్త్యయః-తమస్తీమిరం-
అదిక్రవత్ ద్రావయతిస్త-నిరస్తవనిత్యర్థః-దుగతావిశిధాతోఃశోచజ్యు
వథాయాహ్రాస్వఃసన్వద్భవః క్షిప్రవతీశ్చోతి ద్రవతి క్షవతిప్రవహీచ్యవ
తీనాంవెత్యఖ్యాసన్యవికల్పాదిత్వం- వియత్యాకాశే - వారిదబృందహయం
మెఘసంఘదూపం-స్వాధైనుయత్-తమః అదిద్రవత్ జలజరాజిషునిదైవ
నైద్రంనిమిలనం-తదెవతమఃతత్ - అదిద్రవత్-తథాహిషుహతాంఘవః
త్వనాం అరయః-క్వచనక్వచా-నాహతాఃహతాన-కింతుసర్వశ్రమాతాభ
వంతీత్యర్థః- ద్వితీయనిషేధప్రాపితస్యప్రకృతార్థస్యహననస్యత్పతయః-ని
షేధః పునః క్షేతిక్వశబ్ద సామధ్యాకత్ప్రకృతార్థవర్వసానం-పైద
ర్వైణసామాన్యాద్విశేషసమర్థవయాపోథాంతరన్యాసః||.....

మూ, ౪౪ { సమయివక రోతిబలాబలంప్రణిగదంత ఇతీవశరీరి
ణామ్|శరదిహంసర వాఃపరుషీకృతస్వరమయూర
మయూరమణీయతామ్|| }

౪౪|| సమయిఇతి || సమయః కాలవివ*సమయాశ్చపథాచారకాలసిద్ధాంత
సంబదఇత్యుక్తః - శరీరిణాంబలాబలైక్యవిప్రతిషిద్ధంచానధికరణ వాచీతివిక
ల్పాద్ద్వంద్వైకవద్భావః|| కరోతీతి - ప్రణిగదంతఃప్రతిపాదయంతఇవైత్య
త్రైత్వైత్వైన్యైకదనదైత్యదినాణ్యం- శరది-హంసరవాః-పరుషీకృతస్వ
రాఃనిష్ఠరీకృతనాదాః- మయూరాయస్తేకర్షణి- తత్పరుషీకృతస్వరమ
యూరంయథాతథా-రమణీయతా-అయః ప్రాప్తాః - యాతెలకన్యైలజ
శ్శాకటాయనైవైవెతిశ్చోజాసాదేశః క్షిప్రపదాంతాదితివరూపతా-
సంహితాయాంకథలంపెపూర్వస్యదీఘోణ్యితిక్షిప్రః - శరత్ప్రవృ
షోహాంసమయూరకూజిత మాధుర్యవిపర్యయదశనాశ్చాల ఏవప్రాణి
నాంబలాబలనిదానమితివక్తవ్యమభూదిత్యర్థః||.....

మూ, ౪౫ { తనురుహోనిపురోవిజితద్వైర్ద్రవశపక్షవిహంగహ
కూజితైఃజగభురీక్షమయేవశేఖిడినఃపరిభవౌరిభ
వ్రోహిసుమస్సహః|| }

౪౫॥ తనురుహాశీతి ॥ పురో గ్రా-ధవళపక్ష విహంగమాః హంసపక్షిణ్య
హంసాస్తు శ్వేతగగుతత్వమరః-తేషాంకూజితైః జితధ్వజైః శిఖండి నూను
యూరస్య-తనురుహాశీబహాణి-ఇగుపథలక్షణిక ప్రత్యయః-అక్షుమయా
హంసకూజితేష్యయేవ - జగళుఃగళంతిస్త కాలవ్రయ క్తస్యబహాగళన
స్యాక్షుమా హేతుకత్వసు త్రై క్యతఱిగుణహేతూ త్రై యో క్తంకై
తదిత్యాహ-అరిభవఃపరిభవః సుదుస్పహఃఅత్యంతాస హ్యూహి - పరా
జయఃఃఖితస్యాంగసాదోయజ్యతఱిభావః కారణైవ కార్యసమధానయా
పోథాంతరన్యాసః-సవస్పసామధ్యే త్రై క్షయాసంకీర్తయే॥.....

మూ, ౪౬ { అనువనంవనరాజివధూముఖబహుళ రాగజ పావ
ర చారుణి! వికచ బాణదళావళయోధికంరురుచరై
గుచిరేక్షణవిభ్రమాః॥..... }
.....

౪౬॥ అనువనమితి॥ అనువనం ప్రతివనం-బహుళో రాగోయస్యాస్మిచాసౌ
జపాచ ఉడుపుష్పం*ఉడుపుష్పంజపెత్యమరః- పుష్పేషుజాతిప్రభృతిత్వా
త్స్వలింగతా-సైవాధరః-తేనచారుణిరమ్యే-వనరాజిరేవవధూః-తస్యాము
ఖంప్రా గ్భాగః-సవ-ముఖంవ క్తమిఃశ్లిష్టరూపకం-తస్మిన్- రుచిగాణాం
క్షుక్షణానాం-విభ్రమఱివవిభ్రమఃకోభాయాసాంతాః- వికచ బాణదళా
వళయఃనీలరూపివ్రవ జయః * బాహోక్షీనీలరూపింట్యాంశేతివై జయంశీ-
అధికంరురుచిరేశుశుభిరే-ఉపమానరూపకయోస్సంకరః॥ ...

మూ, ౪౭ { కనకభంగపిశంకదలైక్షణధేసరజసారుణకేసరచా
రుభిఃప్రియవిమానితమానవతీరుషాంనిరసనైరసనై
రవృధాధాతా ॥ }
.....

౪౭॥ కనకేతి॥ కనకభంగాఃస్వణక్షండాభవ - పిశంకానికళానియోషాం
శైః-సహరజసాసరజసంస్యఅవతురైత్యాది నాసాకల్యా ధేవ్యయీ భావః-స
మాసాంతనిపాతః-బహువ్రీహ్యథలతుణయాతు-సరజస్తాఱిశ్యథణః-అత
ఏవస్సరజసమితి నావ్యయీ భావఱితి వాచనః - అథ వా-మహాఃవిప్రయోగ
ప్రా చుగ్యాదవ్యయీ భావదళానం-పా యికమిత పత్రో శ్ర యణాస్పహు
వ్రీహ్యగ్ధోపిసాధ రేవ-కథాచ- సరజసంసరజసయో-అగుణ రేస గాః-తైశ్చ
రుభిఃప్రి-యః-వివూరితాః-అవమానితాః మానవశ్యః-మానిశ్యః-సాసాం-యాః
రుషోషాస్తాసాంనిరసనైః-నిరాస్తకైః-అస్య తైఃకతకరిల్వట్-అసనైఃప్రియ

కప్రసూనైః*సజ్జా కాననబంధూకపుష్పస్త్రి యకజీవ కాశిత్యమగః-అవృధా
థాతామాననిరాసకత్వాత్-అస్యంతీత్యసనాసీత్యన్వర్థనామకత్వం- ద
ధేదధ్రే-దధా తెఃకర్తణిలిక్||

మూ, ౪౮ { ముఖసరోజరుచం మదపాటలామనుచ కార చకో
రదృశాంయతః| ధృతన వాతపముఖ్నిక తామతో }
{ నక మలంక మలంభ యదంభసి||

౪౮|| ముఖసరో జైతి|| ధృతఃన వాతపోయెన తత్ ధృతన వాతపం-బాలాతపతా
మమిత్వర్థః-అంభ స-క మలంఅంభ స్థకమలం-అంభో గ్ర హణంస్థలకమలనివృ
త్త్యర్థంఅన్గాన తాద్వోత నార్థంవా-యతోను దేనపాటలాంమదపాటలాం-
చకోరదృశాం స్త్రీణాంముఖసరోజరుచంముఖారవిందశోభాం-అనుచ కార్యఅ
నుప రా భ్యాంకృత్యితిపర స్తైపదనియమః- అతోనుక రణా ధైతోఃకంపుమాం
సం- ఉత్సుక తాం ప్రె యసీముఖావలోకనకౌతుకీ తాం-నాలంభ యత్ నాగ
మయత్ -సర్వంచాలంభయ దేవ-త త్పారక త్వాదిత్యర్థః-ఏ తేనాత్సుక్యవస్తు
నాకార్యేణ కారణభూతాక మలదక్షణోత్థాముఖస్తృతి వ్యవజ్యత ఇతివస్తు
నాలంకారధ్వనిః- ఏ తేనస్వయం స్త్రీ ముఖనవృత యూక మలంస్వాధారెం
భసిపుంసఉత్సుక తామలంభ యదితిరంగ రాజ వ్యాఖ్యానంకాకస్య కాన్జ్యేణ
ధవళః ప్రా సాద ఇతివదనంగతమితిమంతవ్యం-అలంభ యదితిల బ్యేణం శా
ల్కజ్యల భే శ్చైతినుమాగమః - లభేశ్చానుపసజ్జాక గత్యర్థత్వాత్ క్షగ్బిబ్ధి
త్యాది నాఅణిక శుణఃక మ్ త్వేద్విక మ్ క తా-గత్యుపసజ్జాక ప్రా త్యేతక
త్వైతువైపరీత్యమిత్యుక్తం-సితంసీతి మ్నై త్యశ ||

మూ, ౪౯ { విరతసస్యజిఘత్సుఃఘట్టయిత్కలమగోపవధూర్ష
స్యగవ్రజమ్ | శ్రుతతదీరితకోమలగీతకధ్వనిమిషే }
{ నిమీషేక్షణనుగ్రతః||

౪౯|| విరతేతి || ఇషేఆశ్వయుజేమాసి*స్యా దాశ్వి న ఇషోప్యాశ్వయుజోపీ
త్యనురః - కలమగౌపీశాలిగో స్త్రీ చ సావధూశ్చకలమగోపవధూః స్త్రీ
యాఃపు-వది త్యాది నాపుంవ ద్భావః-శ్రుతఃఆకణిణః-శయావధూ- శ్చు
తన్వాలాపితస్య-కోమలగీతకస్యమధుర గానస్య-ధ్వని ర్వైనతం - శ్రు తణదీరి
తకోమలగీతకధ్వనింతపవ - అగ్రతో గ్రై-సనిమిషతివస్త్రయానం దాభ్యా
మిత్వనిమిషం-ఇగుపథలక్షణంక ప్రత్యయః-తదీక్షణంయస్యతం-అనిమిషేక్ష

మూ, ౫౨ { విలులితానునిలైశ్శరదంగనానవ సరోరుహ కౌస
రసంభ వామ్|ఃకిరితుఁపరిహోసఽదిత్సయాహరివ }
సూరివధూళిముదక్షిపత్ ||

౫౨|| విలులితామిత||శరదేవాంగనాశరదంగనైఃకూఠకం- ఆనలైః-విలులి
తాంవిత్సోభితాం- ఇత స్రతోఽపిక్షిప్తామిత్యక్షణః - నివసరోరుహకౌసరసంభ
వాం-ధూళింపరాగం-పరిహోసఽదిత్సయానర్మరీభిఃకీర్ణయా-చధాతెస్సన్నం
తాత్-స్త్రియానుప్రత్యయోటావ-హరివధూః-ఽకిరితుంఽపిక్షిప్తమివ-తుము
ణ్ణువౌత్రియాయాంక్రియాధాయామితిశుమున్ప్రత్యయిః-?గూతఇథాతా
రితకారః - ఉదక్షిపత్-సై-రితవతి- రూపకౌఞ్జీప తెయుము త్ప్రే-క్షో-కిరః
యంకిర్యమాణకమా- యథాహ- రజఃకిరఃకూఠకంకృపిత్తత్రారకోన్య
కగ్నాయథా తై వెతిపివెకః||

మూ, ౫౩ { హరితపత్ర హయీవమరుద్దళై స్స గవబద్ధమనో
రహపల్లవా| సుధురిసోఽభి తామ్రముఖీముదంద్విః
తాఽత తానశు కావళిః||

౫౩|| హరితేతి || అభితామ్రముఖీఅరుణమఖీ,స్వాం గాచ్యైత్యాదినాఽక
ల్పాత్ జీమ్-శుకావళిః- మరుద్దళైః-దివిత తాహరిప్రియాధమా కాశేఽతతా-
హరితానా- హరిద్వణానాం-పత్రాణాంవికారోహరితపత్ర హయీవ్విః
ణఖిత్యాదినాజీమ్-తథాఅవబద్ధాః గ్రధితాః- మసోరమాఃపల్లవాఃయన్యాం
సాస్రగివెత్యై-క్షో-సుధురిసోఽభి-కృష్ణస్య-ముదం-ఽత తానచ కాశేత్యర్థః||

మూ, ౫౪ { స్త్రీతసరోరుహ నై త్రసరోజలానుతసి తాలగపిహం
గహసద్దినమ్| ఆకలయన్తు దితామివసర్వతస్సశర
దంశరదంతురదిట్టుఖామ్||

౫౪|| స్త్రీతేతి||సహరిః స్త్రితాఽవికసితాని- సరోరుహశ్చైవ నైత్రాణియేషు
తాని-సరోజలానియన్యాంశాం-తథోక్తాం-అఽసి తాం గాఃకబళపక్షిః-యేవి
హం గాఃహంసాః-శైవ-సంతీస్తయమా నెవస్థితా-ద్యౌగ్యన్యాంతాఃకథా
క్తాం-శరై స్త్రీవశే-పైః-దంతు గాఃప్యన్న తదంతాని-హాసా స్ప-కాశత
శనానీతియావత్సదంతఉన్నతఉరజిత్సర-ప్ర-త్యయోహ-శ్చోధియః- తా
నిఽట్టుఖానియన్యాంశాం-శరదంతురదిట్టుఖాం-శరదం- సర్వఃముదితామి
వ ఆకలయత్ - సర్వశ్ర- నైశ్రవికాసహాసాదిలిం-నైశ్రామివ అమన్య

తైత్తిర్యభాష్యః-అత్ర సరోజహంసశరేణునైశ్రహాసనంతశ్చార్వోపణాద్రూపకా
 లంకారః- తద్వశాత్ప్రతీయమానాంగనాభేదాభ్యవసాయాచ్చరదిమదిత
 త్తోష్టై త్మైత్యైతిసంకరః||

మూ, ౫౪ { గజపతిద్వయసీరపిహై మనస్తుహినయ సరితః }
 { పృషతాంపతిః సలిలసంతతిమధ్యగయోషితామ }
 { తనుతాతనుతాపకృతంస్యశామ్ ||

౫౪|| ఆధ హేమంతంవణయతి|| గజపతీతి|| గజపఃప్రమాణమాసాంగజప
 తిద్వయస్యఃఋహోగజప్రమాణాఃప్రమాణేద్వయసచ్ఛమ్న ఇన్ద్రాశ్రజిప్ర
 మాణేద్వయసప్రత్యయఃకటిఢ్ధాణ ఇత్యాది నాజీవ-తాఽపి- సరితస్తుహి
 నయ హిమీకుర్వణఃతత్కరోతీతిణ్యంతాల్లటశ్చత్రాదేశః- హేమం తెభ
 వఃహైమనఃః సర్వత్రాణ్యుతలోపశ్చైతి హేమంతత బ్లాచ్చైషికోణ్యుత్య
 యః-తకారలోపశ్చపృషతాంబిందూనాం-పతివాయః * పృషంతిబిందుప
 షతావిత్యమరః-అధావన్గచ్ఛంతీత్యధ్వగాఃపథికాః ః అంతాత్యంతాధ్వ
 దూరపారసర్వానం లెమ్మః-తద్యోషితాం సోషితభర్తృకాణాం-దృశాం
 అతనుతాపకృతంమహాసంతాపకారిణీం - సలిలసంతతిం- అతనుత- ఉష్ణను
 శ్చూత్పాదయామా సత్యభాష్యః- హేమంతమారుతోవిరహిదుస్సహలూజనీ
 తిభావః||

మూ, ౫౬ { ఇదమయుక్తమహాలామ హ దేవ యద్వరత నో }
 { స్మరయత్యనిలోన్యదా స్మృతసయావనసోష్టప }
 { యోధ రాః సతుహినస్తుహినస్తుః యోగినః ||

౫౬|| సర్వదావియోగినాముద్గీవకస్యాపి వాయో హేమం తెవైశిష్ట్యమా
 చష్టే|| ఇదమితి|| అనిలోవాయః-అన్యదాలన్యస్త్రికాల-గ్రీష్టాదాః త్యర్థః
 ః సర్వై కా న్యైత్యాది నాదా ప్రత్యయః-వియోగినః-వియుక్తాః ః గతిమధి
 త్యాది నాలణికతుణఃకర్తవ్యం-వరతనోః-వరతనుమిత్యభాష్యః ః ఆధిగర్భైత్యా
 దినాకర్తవీశేషపక్షే-స్మరయతీతియత్-స్మరతేరాధ్యా నేమిత్వాద్ధ, స్వఃఇ
 దంస్మారకత్యహపి-మహావత్యంతం - ఆయుక్తమేవ-సహకారివిగ్రహాదితిభా
 వః-అహలూఅత్యంతాకించిత్రరత్నాద్విన్నయః- హేమం తెశుహంస్యత్వ
 షప్యస్యసంభావితమిత్వాహ-స్మృతేతి-సతుహినః-హిమసహితః-అనిలస్తు స
 లూపనాః-యావనయుక్తాః - అతపవ-సోష్టాణః-సోష్టాః- యోపయోధ రాఃకు

చాః-తేస్త్వతాఃయైస్తాః-స్త్వతసయావనసోష్టవయోధరాః-వియోగి
గినోవియుక్తాఃతథాయుక్తంచాసీప్సితమితకమతస్వం-హినస్తుహంతువా-
సంభావనాయాంలాః-హేమంతేహేమనమాకారాః-హైచోష్టైకసాధ్యదుః
ఖోత్పాదనసామధ్యాన్వియోగిమారకత్వమపిసంభావ్యతే-తేగ్రీష్టాదౌ
తుతాద్యక్సహకారిపిరహోత్సారకత్వమప్యయుక్తమితభావః - అవారకే
మారకత్వసంబంధోక్తైరతిశయోక్తిభేదః-ఇహసహజకవిప్రాధోక్తిసిద్ధయో
రతిశయయోరభేదాధ్యవసాయితరహస్యమ్॥

మూ, ౫౭ { ప్రియతమేనయయాసరుషాస్థితంన సహసా సహ }
నాపరిరభ్యతమ్ శ్లథయితుంక్షణమక్షమతాంగనా }
నసహసాసహసాకృతవేపఘః॥.....

౫౭॥ ప్రియతమేనెతి॥అత్తాద్యపర్యాయనసహసెతిత్రైధావిభాగః-అన్య
త్రసహసెత్యైకంపదం-సరుషాసరోషయా-యయాస్త్రయాకత్రాప్యక
ప్రియతమేనసహసస్థితం-నపుంసకేభావేక్షః సాలంగనాసీ-సహసామా
గ్గశీషణమాసెః*మాగ్గశీషణనహోమాగ్గశ్యమరః - కృతవేపఘఃజని
తకంసాసతీఃఃపిఠోధుజిఃపృశుచ్యత్యయః-తంపూర్వమగణితమేవ-ప్రియం-
హసేనసహవతతతఃఇహసా-సహసాసతీ * ఆధోహసః హోసోహస్యంచే
త్యమరఃస్వసహసోవేఃతివిల్పాదస్త్రణ్యయః సహసాశీఘం-స్వరాదిని
పాతాదవ్యయం-పదిరభ్యాశ్లేష్య-క్షణంక్షణమపీత్యదః-అన్యధావైరస్యా
త్-అతఏవసామధ్యలభ్యాఢకత్వాదపేరప్రయోగిశ్లేఢయితుంనాక్షమ
తవైయధ్యాఢ్విధిలీకతుంనోశహతేస్తైతథః-మాగ్గశీమాసభంజ
నక్షమోయింమాసఇతిభావః-కలహంతరితేయంనాయికా* కౌపాఞ్ఞాంతం
పరానుద్యపశ్చాత్తాపసమన్వితేతిలక్షణాత్ ॥

మూ, ౫౮ { భృశమకూయత యాధరపల్లవక్షుతిరనావరణాహి }
మమారుతైః|దశనరత్నీవతేనచసీత్త్వైర్నివసి }
తేవసితేనసునిర్పనా॥.....

౫౮॥ భృశమితి॥అనావరణాఅవరణరహితాయా-అధరపల్లవస్యక్షుతిఃప్ర
ణః-హిమమారుతైః-భృశం-అకూయతతప్యత-మాభోదైవాదికాత్కత
రిలక్సాక్షుతిః-యత్తదోనిత్యసంబంధః-సీత్త్వైర్నివసితైః-కత్వభిః-సితే
నశుభ్రే-దశనరత్నయపవపః-తేనకరణేన-నివసితాఅచ్యదితేవ - నిపూ

ర్వాద్వసెరాచ్ఛాననాదణత్వాత్కమణిక్వఃతస్యేడాగమః- సునివిశౌ
సుప్తనివవార- శితాళు రాచ్ఛాద్వతథితిభావః హిమహతాధర వణనిర్వా
వణస్యసీఘ్రారకత్పకకదశనరశ్మిపబాచ్ఛాదన హేతుకత్వోత్ప్రేక్షణానూ
పమోత్ప్రేక్షయోస్సంకరః॥

మూ, ౫౯ { ప్రణభృతాసుత సోఃకలసీత్తృతైస్సుభరితదంత
నురివిముచందశే | స్ఫుటమివావరణంహిమమారు }
త్తై ముదయతయామతయాధరలెఖయా॥.....

౫౯॥ ఉక్తమేవాఖ్యంభంగ్యంత రేణాహ॥ ప్రణేతి॥ చ్యుమతయామాదణవే
న హేతునా హిమమారు తైః- చుతయాపీఠితయా- టుచు ఉపతాప ఇతిథా
క్రోఃభావాదికాత్కర్మణిక్వః- ప్రణభృతాదంత ప్రణభృతా- సుతనోః స్తి
యాః- అధరౌలెఖవఅధరలెఖా- తయాఅధరలెఖయాక త్రాప్యకలసీత్తృ
త్తై హేతునా స్ఫురితాః ప్రకాశితాః- యాఃవంతమరివయః తన్నయంత్రూ
పం- స్ఫుటం- ఆవరణమాచ్ఛాదనం- దధభవభృతమివెత్సుత్ప్రేక్షా- దధాతేః
కమణిలిప్త్॥

మూ, ౬౦ { నృతతుమారకణస్యనభస్వశస్త్రుల తాంగుళితజః
నవిభ్రమాః | పృథురంతరమిష్టభుజాంతరంవనిత }
యానితయానవిషేహిరే॥

౬౦॥ ర్మతే॥ ధృతాః కుశారకణాస్తుసినశీకరాః యోనతస్య-నభస్వతః- పవన
స్యసంబంధినః- తరులతాపవాంగుళయః- తాభిఃయానితజఃనాని- తాన్యేవవి
భ్రమాఃవిలాసాః- పృథువిశాలం- ఇష్టస్వదయితస్య- భుజాంతరంభుజచుద్భవ
క్షుప్తం- నికంతరం- అనితయా గాధానింగనములభమానయోశ్యధణః- ఇణిక్ర
రిక్వః- వనితయా స్తి యా- విషేహిరేనసోధాః- విరహిణ్యస్తజితాకనన
భస్వతోవిభ్యుతీతిభావః॥

మూ, ౬౧ { సోను యుతా పపిశాస్త్వభృశస్పిదోయువతయ
స్పృశగాయపకారిణి పకబయత్యనురాగమకృత్రి }
నంస్తానుయింరను ముంతివిలాసినః॥.....

౬౧॥ హిమయుతాదిలిస్తరనుయంత్రగాదాగణం- స్తరప్రయుక్తమిశ్య
ధ- శ్శశఅగణిశ్శను ముప్రశ్శయః- అకృత్రిమంసహజం- రాగం- పైమ-
స్రకలయతి సుకిటీసుర్భాణై- తత్తార్యైణస్పిదే నెతిభావః- అతవివ- సుతరాం

ఉపకారిణిపుంసాంరిరంసాజనవాత్రేభ్యస్సానురాగస్తకాశనాచ్ఛాశ్యంతో
పకతౌరిత్యధః-వనంభూతేహినుయుతౌహేమంతేస్వసంభావనార
హితకాలేత్యధః-ఋత్యకఙ్గిసాహిణఃప్రకృతిభావః-భృశంస్వీన్యంతి
రాగొస్త్రణే-భృశంస్వీన్యంతిసాత్వికోక్తిః - క్షేప- హేమంతోపిరాగణాం
స్వనహేతురేవ-తద్దేతురాగహేతుత్వాదిభిభావః-తాస్తథావిధాః- యువ
తయః-విలాసినః-ప్రియా-రమయంతిస్త- హేమంతస్వీన్యంతిత్వాదిపీడా
క్షుమత్వాద్విమరాశిత్యాచ్ఛడభయోచ్ఛాసచ్ఛశమరమంతేశ్యధః:

మూ, ౬౨ { కుసుమయకాఫలినీరలి నీర వైచుడవికాసిభిరాహ్ని }
{ తమయంకృతః ఉపవనంబనిరభశ్నయతప్రియా }
{ వియువతీర్మ్యవతీర్మ్యశిరానిలః! }

౬౨|| అధశీరంవణయతి-కుసుమయన్ని త్యాది- ఉపవనంబనజ్యధః-
విభక్త్యధేవ్యయూభావః- కృతీయాసప్రమోబువమలమిటికల్పాద
మ్భావః ఫలినీఃప్రియంగులతః-ప్రియంగుఃఫలినీఃఫలిత్యమరః కుసుమయకా
కుసుమవణిః కుర్వన్నిత్యుద్దీపనసాహగ్రీవణానం-కుసుమయతేనుత్పంతప్ర
కృతికాత్తత్ర-రోహిణ్యంతాల్లబశ్చతాదేశః- శావిత్వవ్యాపిన్తతోర్లు
క-మదపికాసిభిమదేన-బృంభమాణేః-అలినీర వైఃభృంగీర్షంకారైః-అహి
తమయంకృతఃకృతమయంకారః - మాధుర్యామదీపకత్వాదనిశయద్యోతనార్థ
మలిసీతి స్త్రీ లింగనిదేశః-శిశిరానిలః-ప్రియా-వియువతీః కౌపాద్వియుం
జానాః-యాతేశ్వతరిధాతోరువశాదేశః-ఉగితశ్చేజీప్-యువతీవధాః
యానస్తిరితిప్రత్యయః నిరభత్యయత్-అతజయత - తజభతోస్యేక
శ్చైగానికయోఃఅనుదాత్తత్వానాత్తనెపనం- అత్రవాయావచేతనెచేత
నధర్మోనిరభత్యనముత్ప్రేక్ష్యతే- సాచాలీనీర్షంకారంపయంకారోజ్జీవితేతి
రూపకసంకీర్ణావ్యంజకాప్రయోగాద్దమ్యచ||.....

మూ, ౬౩ { ఉపచితేషు పరేష్యసమభతాంప్రజతికాలవశా }
{ ద్బలవానపి తపసిమండగభస్తిరభీశుమాన్నహి }
{ మహాహినుహానికరోభవత్||..... }

౬౩|| ఉపచితేష్వితి||కాలవశాత్ -బలవానపి-పరేష్యశ్చుషు-ఉపచితేషు
ప్రవృద్దేషుసక్ను-అసమభతాందౌబల్యం-ప్రజతి-హియస్సాశ్చారణాత్ -
తపసిమాఖమాసే-తపామాఖిత్యమరః-మండగభస్తిః-అపఘరశ్చి- అభీశు

మానంశుమాణః*అభీశు ప్రగ్ర హేరన్ద్రావిశ్యమరః - మహతఃఉపదితస్యహి
మస్య-హానినాశంకరోతీతిసుహాహిమహానికరః-త ద్ధేతునాభవత్ కృ
క్షో హేతుతాచ్ఛీల్యుత్తహేత్వ ఖేటప్ర త్యయః- విశేషేణసామాన్య సమర్థ
నరూపోథాణంతరన్యాసాలంకారః॥

మూ, ౬౮ { అభిషి షేణ యిషుం భవనానియః స్తరమివాఖ్యిత
లో ద్రజశ్చయః! తుభిత సైన్యపరాగవిపాండర }
ద్యుతిరయంతిరయన్న దభూద్దిశః॥

౬౮॥ అభిషి షేణయిషుమిః॥ తుభితఃఉద్భూతః-యసైన్యపరాగఃసేనా
రజః సభవవిపాండరద్యుతిఃశు భ్ర వణః-అతపవ- యోలో ద్ర రజశ్చయః-
భవనాని - అభిషి షేణయిషుంఅభి షేణయితుం- సేనయాఅభియాతుమిచ్చు
మిత్వభణః* య త్సేనయాభిగమనమరౌతదభిషేణన మిత్వమరః, సత్యాప
పాశేత్యానినాసేనాశబ్దాచ్ఛీణి సనాశం సభిక్ష ఉరిత్యుప్ర త్యయః, స్థాని
ష్వభ్యా సేనచాభ్యాస స్యేతిధాత్వభ్యాససకారయోష్టత్వం-స్తరం - ఆఖ్య
తేవఆఖ్యా త వానివెత్సు త్ప్రేయో-చక్షిఃఖ్యాఖాదేశః, అస్యతివక్త్రీఖ్యాతిభ్యో
జ్జీతిచ్చైగజాదేశః. అయంలో ద్ర రజశ్చయః- నిశఃతిరయణతిరస్కర్షణ- తి
రశ్చబ్దాత్ తత్క రోతీతిణ్యంతాల్లటశ్శ త్రాదేశః-ణావిష్టవ ద్భా వెటిలోపః-
ఉదభూత్ ఉద్భూతః॥

మూ, ౬౯ { శిశిర కాలమపాస్యగుణోస్యనఃక ఇవశీతహరస్యకు
చోష్ణణః ఇతిధి గూ స్తరుషఃపరి రెభి రేఘనమతో }
నుమతాప్రియాః!

౬౯॥ శిశిరేతి॥ శిశిర కాలం-అపాస్యఅపహాయ - శీతంహరశీతీతహరః- త
స్యకహర తేరనుద్య గున ఇత్య చ్చ, త్యయః- నఃఅస్తా కం-అస్యకుచోష్ణణఃకు
చోష్ణస్య-క ఇవగుణఃకింఫలం-సంపాద్యత ఇ, శేషః-గన్యమాసక్రియా-పేతు
యా కాక్వానిదేశః ఇవశబ్దో వాక్యాలంకారౌ-ఇతిధియాఅతోష్టి శిశిర కా
ల-సార్పః భ క్తిక స్ససిః-ప్రియాః కాంతాః- అ స్తరుషోనిర స్తరోషా స్సణ్యః న
వః తః స్ర గనుతః-అనును తాన్వప్రియాణా - ఘననిబిడం-పరి రెభి రేఅష్టిష్ట
వ్యః-ఇఃధియేతిస భాధాస్యపరిరంభస్యకుచోష్ణ సాఫల్యాధాత్వము, త్ప్రే
త్యు తే-స్యంజ కా ప్ర యో గాద్దమ్యత్వం॥

మూ ౬౧ { అధిలవంగమమీరజసాధికంమలినితాస్సునునోదళ
తాళినః! స్ఫుటమితిప్రసవేనపురోహసత్సవనికుం
దలతాదళ తాళినః!..... }

౬౧|| అధిలవంగమిః||లవంగేషుఅధిలవంగం- విభక్త్య క్షేవ్యయీభావః-
సునునసాంపుష్పాణాం-దళేషుతలంతిప్రతిష్ఠంతీతిసునోదళతాళినః - తల
ప్రతిష్ఠాయామిత్వస్యాధాతోరాభీష్ట్యైత్యావ్యవహారిణిఃఅమీఅలిసోను
ధుపాః-రజసావరాగైఃఆశావేనచ - అధికంమలినితాఃమలీనుసాః-పాపిన
శ్చక్రతాః-మలినితాశ్చితోహతోః-పురోగై-సవదికుందలతామాఘ్యవల్లీనూ
మ్యంకుందమిత్వమరః-దళ తావికసతా- ప్రసవేనవిజకుసుమేన- అహసత్-జ
హాస-స్ఫుటమిశ్యు త్వై ట్సాయాం-రజస్వరాంగంతాగంకామిచంసవతోఽన్య
హసంతీతిభావః - కుందకుసుమస్యధావశ్యేధాసత్వేనోత్వై ట్సా||

మూ, ౬౨ { అతిసుగభిరభాజిపుష్పశ్రియామతను తరతయేవ
సంతానకః! తరుణవరభృతస్త్వనంరాగిణామః
నుతరతయేవసంతానకః!

౬౨|| అథయమకవిశేషగ్రథనకౌతుకితయాకవిఃపునఃద్వావశభిఃఋతూ
న్వణాయన్నాద్యైశ్చతుభివచసంతంవణాయతిఅనురభిరితి|| అతిసు
రభిరశ్యంతసుగంధిః - సంతానకఃకల్పవృక్షః-పుష్పశ్రియాం ప్రమానసంప
దాం-అతనుతరతయామహత్తరత్వేన - అతనుశబ్దా త్తరణంతాత్తల్పశ్య
యః-అభాజీవఅభంజీవేత్సు త్వై ట్సా- అధోనమ్రుశ్చితభావఃకభంజేచ్ఛచిణీ
తివిభాషానలోపః-ఉపధావృద్ధిః-చిణోలుక్ - వసంతస్యానకూవసంతానకః
వసంతాగమదుందుభిరిణిగూపకం- తరుణవరభృతస్తరుణకౌశిలః గాగిణాం
కామినాం-రతయేరాగవివధనాఽనుస్వనం-అతనుత-మధురంచుకూజేత్వ
ధః-ప్రభావృత్తం||.....

మూ, ౬౩ { నోఝిశుంయువతిమాననిరాసేదక్షమిష్టమధువా
సరసారమ్! చూతమాళిరళినామతిరాగదక్షమి
ష్టమధువాసరసారమ్!

౬౩|| నోఝిశుమితి||అరమత్వంతం-ఇష్టేష్వీష్టితేషు-మధుమకుకరందేషు
వాసేవసతారణోగాగోయస్యాస్స- ఇష్టమధువాసరసా-మధుపానస్త్రియో
త్యోక్తః-అతవ-అళినామాళిఃభృంగశ్రేణిః-యువతిమాననిరాసే-దక్షంకు

౨౩|| కుటజానీతి || శిఖరీంద్రంసమయావైవతకాద్రైస్సమిష్యేఅభితఃపఠే
 తస్సమయేత్యాది నాద్వితీయా-ఆవనౌప్రదేశేఘనమదాః(భ్రమరాఃయేము
 తాని-ఘనమద భ్రమరాణి-కుటజానికుటజకుసుమాని- వనౌఘనవయఃపూ
 రేణ-నమంత్య భ్రాణిమెఘాఃయస్త్రిణ- తద్వనౌఘనమద భ్రంజీవనంభవ
 వందనమిత్యమరః-గగనంచ-వీత్యశిఖభిః-ఽయాః- గీఢనినదస్యగానధ్వ
 నైః- సమయాతుల్యయాతుల్యాదైఃరిత్యాది నావైకీర్షికీషస్త్రి గిరావాచా-
 కైకయేత్యర్థః-ఉచ్చైఃఅరాణిరణితం-రణశబ్దభావేలుజ్ - చిణ్-లుక్ - కుట
 జావృత్తం*సజసాభవేదిహసగౌకుటజాఖ్యమిటలక్షణాత్ ||

మూ, ౨౪ { అభీష్టమాసాద్యచిరాయకాలేసముద్భృతాశంకమ్ }
 { నీచకాశేయోషిన్తమోజన్తసుభోదయేషు సము }
 { ధృతాశంకమనీచకాశే || }

౨౪|| అధత్రిభిశ్శరదంవణకయతి || అభీష్టమిత్యాది || కామయితేకతి
 కమనీకామయిన్రీ కమఃకామయితాభీకఃకమనః కామనోభిక ఇత్యమ
 రఃకమోకత-రిల్లుటిజీప్-యోషిల్ - జాతావేకవచనం- ఆనీచాఃఉన్న
 తాః-కాశాఃఅశ్వవాలాఃయస్త్రిణతస్త్రిణ-ఆనీచకాశే - కాలేశరదీత్యర్థః-
 మనోజన్తసుభోదయేషుకామసుఖావిభావేషు - ధృతాఃఅశాఃఅభిల-షోయే
 నతం-శృతాశం-అభీష్టంప్రియం-చిరాయచిరకాలేన-చిరాయ చిరరాత్రా
 యిచిరన్యాద్యాశ్చిరాఢకాఇత్యనుగః సన్యాక్-ఉద్భృతాఃఉత్సృష్టా- ఆశం
 కాసంకౌబోయస్త్రిణకర్తృణితశ్శముద్భృతాశంకంపిస్రబ్ధయిధాతధా - ఆ
 సాద్యప్రాప్య-ముదాసహవత-తఇతిసముత్సానం-దాసః-చకాశేలలా
 సైత్యర్థః- అత్రసముచ్చకాశఇతియోషిణఃప్రియప్రాప్నిమిత్తహాషా
 ఖ్యభావనిబంధనాత్ప్రేయోలంకారః-రసభావతదాభాసతత్ప్రశమనా
 నానిబంధనైరసవత్ప్రేయఃఉజ-స్విసమాహితా నీతిలక్షణాత్ - వృ
 త్తముపజాః||

మూ, ౨౫ { స్తనయోస్సమయేనయాంగనానా మభినద్ధారస }
 { మానసారసేన|పరిరంభరుచింతతిజలనామభి }
 { నద్ధారసమానసారసేన || }

౨౫|| స్తనయోరితి || రసమానాఃకూజనశీలాః తావీప్స్యవయోవచనశక్తిమ
 ధానశీలనాన శృణ్యయః- రసతేవరస్నేపదిత్వాన్నశానచృత్యయఃతే

చసారసాఃపక్షివితేషాఃయస్మిన్ కాలేన-రసమానసారసేన-సమయోచశరణాత
 నైత్యధకః-సారసానామ తై వసంభవాత్-సారసోమైధునీకామీగోనరకః
 పుష్కరాహ్వాయితీయాదవఃఅంగనానాం-స్తనయోఃజలानాం-యాతపిః
 శారవోష్ణజన్మాస్పివోదబిందుసందోహః - ఆభితః-నద్ధాబద్ధా-నహ్యతేరభి
 పూర్వాత్కర్ణశక్తిఃన హాలాధితీనత్వం - హారసమాముక్తా హారతు
 ల్య-తుచనుండలనుండనాయమా నేతిభావః సాజలతపిః రసేనరాగేణ హే
 తునా-బలీయ సేతి భావః-పరిరంభరుచింఆలింగ నోచ్ఛాం - నాభీనత్ నవిభేద-
 నారదస్పిదస్యాప్యలంకారతయోద్దీపకస్యాజ్జగుప్సితత్వాన్నిస్సపత్నశ్రం
 గారోవిజయత్యత్యధకః-అతపవ-రసనిబంధనాన్ర-నవదలంకారః - లక్షణం
 తూక్తంపూర్వస్థోః ఏవ-దైవభంకసికంవృత్తం॥.....

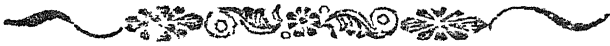
మూ, ౭౬ { జాతప్రీతిర్యామఘరేణానువనాంతం కామెకాంతే
 సారసికాకామరుతేన తత్సంపకం ప్రాప్యపురా }
 { మోహనలీలాంకామెకాంతేసారసికాకామరుతేన॥ }

౭౬॥ జాతేతి॥యాస్తీ - ఆనువనాంతంవనాంతే- విభక్త్యధికవ్యయీ
 భావః-మఘరేణ శ్రావ్యేణ- సారసికాకామరుతేనసారస్యఏవసారసికాసా
 రసాంగనాః - కాత్పూర్వస్యేత్వం - తాసాంకామరుతేనవికృతరవేణ-కామ
 స్తీయాంవికారోయశ్శోకభీత్యాదిభిద్వకనైరిత్యమరః-కామశ్రుతమ్రుతం
 చతేన-కామెకామకల్పేసింహాలాదేవనత్తత్తపదోణప్రయోగః - కాంతే
 ప్రీయో-జాతప్రీతిఃజాతస్నేహో. ఆఘాత్-రసికారసవతీరాగవతీత్యధకః;
 అతత్తనితనానిత స్పృశ్యయః-కాస్తీ - ఏకాంతేరహసి-తస్యకాంతస్య-సం
 పకం ప్రాప్యపుగవురుష-పైరణాత్పూర్వమేవ - కాంమోహనలీలాం
 సురతక్రీడాం-నకురుతేసర్వాపిస్తీసర్వానపినురతపిశ్చేషాః - కామతం
 త్రప్రసిద్ధాదిన్రబ్ధించకారేతిశ్రృంగారస్యపరాకాశాంప్రీతుక్తా-వ-త్త
 మయూరీవృత్తం॥.....

మూ, ౭౭ { కాంతాజనెనరహసిప్రసభంగృహీతకేశేరతైస్స
 రసహాసవతోషితేన ప్రేమ్ణామనస్సురజనీవ్వపి }
 { హైమనీషుకేశేరతైస్సరసహాసవతోషితేన ॥ .. }

౭౭॥ అక్షేకేన హేమంతమాహ॥ కాంతేతి॥సహాతత్తనహః- పచాన్యచ్-
 స్సురస్యసహాస్త్ర-రసహఃకామోద్దీపకత్త్యధకః- తేనఆనజేన- తోషితఃతేన

౧౯॥ కర్వంతమితి॥ ఇతీత్యంపుష్పైరైవాతిభరణతత్త్వతేరభారణనగాణ
 వృక్షాణామవాచతీత్యవాచనమాణాంచైవపూర్వాన్వృక్ష్యోగిత్యాదివాక్యే
 స్మృత్యయః కర్వంతంజలీనాంగానవాచకీతధ్వసైర్ముంకారస్యచః॥ గా
 మంచ కర్వంతంసముస్తమృతుం సగ్వాన్స్పృశూణానుసాసు సాసుమంభ
 క్త్యభేవ్యయాభావః - విభ్రతివిభ్రాణే ఇహగిరౌనైవశకాద్రాణసూ
 తుంకీడితుంశ్రీమాణలక్ష్మీసహితఃసహరిఃనయూరగిరాకేకయోగ్యధః
 అచోదిప్రెరితఃభగవన్నిహణహరణాత్ ఓమూనాంగణ మనుగృహణత
 ప్రాధితభవేత్యుత్పైక్షావ్యంజకాప్రయోగాద్గమ్యావృత్తయిక్తం॥

ఇతిశ్రీసకవాక్యసమాణపారావారపారీణమహేమాపాధ్యాయ
 కొలచలవల్లినాథ సూరివిరచితాయాం - మాఘవ్యాఖ్యాయాం
 సవకంకషాఖ్యాయాం - వస్తుసగణః.

మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే - సప్తమసర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { అనుగిరమృతుభి వితాయమానా మధస విలోక్త
యితుంవనాంతలక్ష్మీమౌనిరగమచభి రాధ్ధుమాదృశా }
నాంభవతిసుహతుననిష్ఫలః ప్రయాసః ||

౧|| ఇట్లంఘ్నితుగణప్రాదు భావమిభిభాయ తశ్చలతయా భగవతస్సా
నుచరస్యవననిహారవణనమారభ తె|| అనుగిరమితి|| అధఘ్నితుప్రాదుర్భా
వానంతరం సహరిః గిరౌ అనుగిరంవిభక్త్యధేవ్యయీభావః గిరేశ్వ
సెనకస్యేతిసమాసాంతః ఘ్నితుభిర్వితాయమానాంవితస్యమానాంత సౌ
తేకర్షణీలిప్-శానజాదేశః త సౌ తేర్యకీతివై భాషిక ఆకారాదేశః వనాం
తలక్ష్మీంవిలోక్యితుంనిరగమత్ నిగతః పుషాదీశ్యాదినాగమెలుః జీఘైర
జాదేశః ఘ్నితుగణభక్తిం స్పీకతుః మితిభావః తధాహి అధిరాధ్ధుమా రాధ
యితుమాదృతానామాదధంకువతాం ఆస్థావతామిత్యర్హకర్తరిక్తిః ప్రయా
వః సేవాయాసః సుహతువిపయోనిష్ఫలోనభవతి-నహిభక్తాసుకంపినోసు
హుతః తస్యైవాంవ్యర్థయంతీత్యధః- అతోహరైరపి ఘ్నితుగణానుగృహీ
ర్థానిగమోఘ్నిక్త ఇతిసామాన్యేనవిశేషసమర్థనరూపోధాంతరన్యా
సః* సామాన్యవిశేషకార్యకారణభావాభ్యాంనిదిక్షప్రకృత సమర్థనమ
ధాంతరన్యాసఇతిసర్వసూత్రం- అస్మిన్ సర్గపుష్పితా గ్రావృక్షం || ...

మూ, ౨ { దధతీసునసోవనానిబహ్వీర్వృవతియతాయదవః
ప్రయాతుమీషుః! మనసేశయసహోస్తమన్యధా }
మీనకుసుమపంచకమవ్యలంవిసోఘమ్||.....

౨|| దదతీతి|| యదవోయాం వాః వ్యాఖ్యాతంచైతల్ బహ్వీర్బానలూః బహు
విధాఇత్యధః బహోద్విభ్యశ్చైవీవికల్పాదీకారః సుమనసః పుష్పాణి స్తి య
స్సునానసః పుష్పమిత్యమరః చధతివిదధంతి వానపుంసకస్యేత్యభ్యస్తాచ్చ
తుర్నేకః స్పీకోనుమ్ ప్రతిషేధః వనానియువతియుతాః స్తీ సమే శావసప్రయా
తుమీషురిచ్ఛంశిస్త- అత్ర హేతుమాహ- అన్యధాయువతివివాభావే అమీయద
వః సునసీ శేత ఇతి సునసీ శయః కాషః అధికరణ శేతేరిత్య చ్చ్యవ్యయః హలదం

తాత్పర్యమన్యస్యంజ్ఞాయామిత్యలుక్ తస్యమహాస్త్రంమహాస్త్రభూతంకసుమ
 పంచకమపిపంచాపిమసుమానీశ్యర్థఃపంచానాంసంఘఃపంచకంకంజంభ్యాయా
 స్తంజ్ఞాసంఘసూత్రాధ్యయినేష్వతికన్వ్రత్యయః- విసోఘుంనాలంసశక్తాః
 సకలసుమనసఃసన్మగ్రేత త్రారవిందాదిపంచకస్యసంభవప్రమాణాదితిభా
 వఃఅతోయవతిశ్చస్సహప్రయాణంయుక్తమితివాక్యాధేన వాక్యాథేన
 మదనాద్వాక్యాథేన హేతుకంకావ్యలింగనులంకారః* ఆరవిందమనోకం
 చమాతంచనవమల్లికా- నీలోత్పలంచపంచైతేపంచబాణస్యసాయ కా ఇత్య
 మరః||

మూ, ౩ { అవసర మధిగమ్యతం హరంత్యోహృదయ మయీ }
 { త్నకృతోజ్వలస్వరూపాః| అవనిముపదమంగనాస్త }
 { దానీన్యదధతపిభ్రమసంపదోంగనాసు||

౩|| అవసరమితి|| తమవసరంసహజిగమిమా కాలమధిగమ్యహృదయంహరం
 త్యోహృదయంగమాభవంత్యఃసర్వంహి ప్రాధ్యక్షమాన మెవప్రియంభవనీ
 తిభావః- యత్నై నకృతంచభవతీత్యయత్నై కృతంతథాఘృజ్వలంస్వరూపం
 యాసాంతాఃఅయత్నకృతోజ్వలస్వరూపాః స్వభావసుందర మూత్యయి
 త్యథః-అంగనాతదానీంతస్త్విన్నవసరైఅవనిముపదంన్యదధతనిహితవత్వః
 పాదచారణైవప్రచేలరిత్యథః- దధా తెలుజ్జి ౩ ఆత్మనైవదెష్యన త
 ఇతిర్ముస్యాదాదేశః అంగనాసువిభ్రమసంపదోవిలాసంపదఃపదంస్థానం
 న్యదధతతదానీంవిలాసాఃప్రవృత్తాఇత్యథః-అత్రాంగనానాంవిభ్రమసంప
 దాంచోభయోషామపిప్రకృతానామెవహృదయహరణాదిధర్మణామ్యేనా
 పన్యస్యగమ్యమానత్వై-వలప్రకృతపిషయాతుల్యయోగితాలంకారః|
 వాచ్యభేదేనాప్యంగనావిభ్రమసంపదాముత్తరోత్తరస్యస్కూర్షవిశేషక
 త్వావగమాదేకావళిభేదోవ్యజ్యతఇత్యలంకారణాలంకారధ్వనిః||.....

మూ, ౪ { నఖిరుచిరచితేంద్రచాపరేఖం లలితగతేషు గతాగ }
 { తందదానా| ముఖరితవలయంపుథోనితంబేభజలతి }
 { కాముహురస్థలత్తరుణ్యాః||.....

౪|| న్యదధతపిభ్రమసంపదోంగనాస్విత్కుక్తంతదేవప్రపంచయతి|| నఖ
 ణి|| లలితగతేషునుందగమనైషునఖానాంరుచిభిఃప్రభాభిఃరచితా ఇంద్రచా
 పరేభాయస్త్రికార్త్యణితద్యధాతథాగతం యాతాయాత్యే విప్రతీషి

స్థంఘానధికరణవాచీతినైభాషికోద్వంద్వైకవశ్యావఃపదధానాతరుణ్యాఃభు
 జలతికాముఖరాఃకృతాఃముఖరితాఃఘ్ననిశాఃవలగూయస్త్రికమణితన్య
 ధాభవతితథా పృశ్నానితంబెయిహురస్థలత్ చస్తాల ఆత్ర నవిరుచీత్యాలంబ
 వగుణ ఉక్తః - గతాగతంధానాఅస్థలదికతచ్యైష్టాముఖరితవలయిమితి
 తదలంకృతఃఃతటస్థాశ్చైతిజ్జేయాశ్చతఃస్థై ద్దీవనక్రమభిజ్జా లంబనంర
 సస్యసమవాయికారణంనాయికానాయకశ్చతన్మణో రూపలావణ్యాదిః త
 చ్యైష్టా భావాదిఃఅన్యత్సుగమమేవముత్తరస్యాపి!.....

మూ, ౬ { అశిశయపరిణాహనావా వితెనెబ హుశరనపి }
 { శరత్క్షకింకిణీకః|అలఘునిజఘనస్థలెపరిస్యాఘ్నః }
 { మధికంకలమెఖిలాకలాపః|| }

౫|| అశిశయతి||అతిశయెనపరిణాహనావాఅశివిశాలఇత్యర్థః-అన్యథాత
 జ్జఘనస్యాపర్యాప్తైరితిభావః*పరిణాహేవిశాలతెత్యగుర్యః ఉపసర్గానస
 మూ నెసేతీణత్వంబహుతరమవిభవమిత్తానూరత్సానాంకింకణ్యాయస్త్రిక
 నఃసద్యోవ్రత్యైతికప్రత్యయఃకలోమఘరా రావోమేఘులాకలాపోవరస్యాః
 స్తి యాలలఘునిజఘనస్థలెఅధికంధ్వనిం వితె నెతదలంకృతీరియం ||

మూ, ౬ { గుగుణవిడనితంబవింబభారాక్రమణనిపీడితమంగ }
 { నాజనస్య | చరణయుగమనుస్రవత్పదేఘస్వరస }
 { మసక్తమలక్తకచ్ఛలెన|| }

౬|| గుర్వితి||గుగుశ్వగుణయుక్తంనివిడందృఢంచయన్నితంబవింబంతదేవ
 భారఃశస్యాక్రమణేనతనధిస్తా నెననిపీడితంః ప్రిడిశంతంగనాజనస్యచరణ
 యుగంకశ్యపదేఘపాగవ్యాసస్థా నెఘుఅలక్తకచ్ఛలెనలాఠోరసమిషేణ
 స్వరసంస్వరవమెవ*గుణేరాగ్రవేరసఇత్యుసరః ఆసక్తమవిచ్ఛిన్నంయ
 ధాతథాఅనుస్రవత్-స్రవతిస్త-స్రవతేః క్షరణాథాణ్ణ్యంతాల్లుజ్యేణిశ్రీ
 త్యాదివాచజీ ధాతోరుపజాదేశః - క్రవద్రవ్యకర్తృక ఎవాయుకుకర్త
 కఃఅన్యకశ్యకత్వేనద్రవద్రవ్యకర్తకఇతిస్రవతిరత్ర సకర్తకః-అత్రాలక్త
 కచ్ఛలెనెత్యలక్తకత్వాపన్నావెనస్వరసత్వారోపాచ్ఛలాదిశబ్దైరసత్య
 త్వప్రతిపాదనరూపోపన్నవాలంకారః||.....

మూ, ౭ { తవసపది సమీపమానయెతా మహమితి తస్యమ }
 { యాగ్రతోభ్యథాయి| అశిరభసకృతాలఘుప్రతి }
 { జామస్మతగిరంగుణగౌరిమాకృధామామ్||..... }

౭॥ అక్షకస్యాశ్చిత్సన్యాఃకుపితనాయీకానువయవచనం పంచభిఃకుశకేనా
 హా॥శవెత్వాది॥తాంనుశ్శుభ్రంసపదితవసమీపమానయెతనెమ్మామ్యివర్తమా
 నసామీప్యెఇతివతమానప్రత్యయిఃకత్రభిస్సాయెఆస్తనెపదమితిహయా
 తస్యాగ్రతోభ్యధాయి అభిహితందధాతైఃకర్తణీలుక్ - హేనుణ గౌరిశుణే
 సస్సాభాగ్యదాక్షిణ్యాదిభిగౌరిపార్వణీరూపకం అతిరభసేనాత్వరయా
 కృతాలఘుఃకహతీప్రతిజ్ఞాత్వదానయనార్థాయయాతాంమామన్వతగి
 రనుసత్యవచంమాకృధామాకాషిణః-మద్వచనంసర్వధాకర్తవ్యమిత్యర్థః
 కగోతెలుఃజీధాస్య నమాజ్యోగిత్యదాగమప్రతిషేధః॥

మూ, ౮ { నచసుతనునవెద్దియన్తహీయా నసు నిరసస్తవని
 శ్చయఃపరణ | వితథయతినజాతునుద్వచోసావిఠ
 చతధాపినతీషుమెభిమానః॥

౮॥ ననుమత్ప్రతిజ్ఞాపిమస్త్యజైతివిప్రతిషేధమాశంక్యాహ॥నచెతి॥ హే
 నుతనుశుభాంగిగీష్టాంతోత్తరపదాత్సంబుద్ధిః ఆన్యథాగుణస్సాన్యోత్నవేద్యేతి
 నకింతువెద్వైవైతిభావఃకింవెత్సీత్యతఆహ- మహీయాన్తహత్తరఃతవనిశ్చ
 యఃత్వదీయప్రతిజ్ఞాపరణజనాంతరణసునిరసఃసుఖమ్నాచ్యుః అన్యతేఃఖ
 ల్ప్రత్యయఃసనభవణీత్యనునిరస ఇతియత్తదితి అర్థలభ్యం ఉద్వైశ్యేనవిధే
 యాతేపాద్యచ్ఛబ్దస్య ఉత్తరవాక్యస్థత్వాన్నపూర్వవాక్యేతచ్ఛబ్దప్ర
 యోగనిబంధః-తథావిదితత్వేపి అసామన్యభిజాతుకదాచినపిమన్వచో
 నవితథయతినాన్యతకరోతీతినతీషుమధ్యమె అభిమానఃస్వప్రతిజ్ఞాభంగేపి
 మత్ప్రతిజ్ఞామెవపాలయిష్యసిత్యహంకారాన్నిశ్శంకంప్రతిజ్ఞాతమిత్యర్థః॥

మూ, ౯ { సతతమనభిభాషణంనుయాతేపరిపణీతంభవణీను
 నానయంత్యా | త్వయితనిఠవిరోధనిశ్చితాయాం
 భవణిభవన్వసుహృజ్జనస్స కామః॥

౯॥ సతతమిః॥భవతీంత్యానునానయంత్యాఅనెతుమశక్తువశ్యైర్వర్కః
 నుయాసతతంసదాతేవకర్తణీషష్టీఅనభిభాషణనుసంభాషణంపరిపణీతం
 పణీకృతంభాతీతభవన్వభాత్తైర్వతురిత్యౌశాదికోడవతుప్రన్యయిఃఉగితశ్యై
 తిజ్ఞివతస్యాస్సంబుద్ధిః హేభవణీసుభగెత్వయితనిఠతనసంభాషణనుస్త్వేతివి
 రోధనిశ్చితాయాంనిశ్చితవిరోధాయాంసత్యాంవాహీశాగ్నాదిష్యేతివి
 కల్పాన్నిష్ఠాయాఃపరనిపాతఃఅనుహృజ్జనోవివక్షువర్గఃసకామంభలితమనోర

ధోభవతు ప్రాప్తకాలోఽతస్త్వద్విరోధకాంక్షీణా మయ మానందకాలః
ప్రాప్తభ్యర్థః॥.....

మూ, ౧౦ { గతధృతిరవలంబితుంబతా సూననలమనాలపనాద }
హంభవత్యాః | ప్రణయినియదినప్ర సాదబుద్ధిభృత్ }
వమమమానిసి జీపి తేదయాళుః॥

౧౦॥ నకేవలమావయోర్విరోధః ప్రాణహానిరపిమమస్యాదిత్యాహ ॥ గతే
తిగతధృతిరధీ రాఅహంభవత్యాస్తవఅనాలపనాదసంభాషణాదాలపనంవి
హామెత్యర్థః॥ ల్యబ్లోపవంచమీ - అసూన్ప్రాణానవలంబితుంధారయి
తుంఅనలంఅశక్తాః॥ అలంభూషణవర్యాప్తిశక్తివారణవాచకమిత్యమరః-బతే
తిఖాదెఅతఏవ హేమానినిప్రణయినిప్రియప్రసాదబుద్ధిరనుగ్రహబుద్ధిర్నయ
దినాస్తిచేత్తథాపిమమజీవితేదయాళుభృత్వస్పృహీత్యానినాళుచ్చ
త్యయఃసధూతోపిమప్రాణత్రాణాకామనుగ్రాహ్యభ్యర్థః॥.....

మూ, ౧౧ { ప్రియమితివని తానితాంతమాగస్త్యరణసరోషకసా }
యితాయతాక్షీ చరణగతసఖివచోసురోధాత్కిల }
కథమస్యనుకూలయాంచకార ॥

౧౧॥ ప్రియమితి॥ ఇతిశ్లోనితాంతమాగస్త్యసంగావరాధస్యస్త్యరణసరో
షేఅతఏవకమయితేలోహితీకృతేఅయితేచ అక్షిణీయస్యాస్సాతధోక్తాః ని
ర్యాసెచకమయోధసారభేలోహితేన్యవదితివశ్నఃవనితా నాయికాచరణ
గతాయాఃస్పూర్వోక్తవాక్యాం తెప్రణతాయాఃసఖ్యాఃవచసోసురోధాదను
సరణాత్ కిలకిలత్యపరమాథే-వస్తుతస్తుఅనుగాగాదెవెతిభావః ప్రియంక
థమపికథంచదనుకూలయాంచకారఅభిముఖిచకారఅనుజగ్రాహేత్యర్థః ఏ
షాఖండితానాయికాఃజ్ఞాతేన్యాసంగవికృతాతిఖండితేన్యాకమయితేతిద
శరూపకలక్షణాత్ అత ఏవకవినాచాగస్త్యరణసరోషకసాయితాయతాక్షీ
శ్చ్యుక్తంపషాచాసంభాషణదంతాఖేదాశ్చుశ్చాసాద్యనుభవవతీ॥.....

మూ, ౧౨ { ద్రుతపదమితిమావయస్యయాసీనకనునుతనూమ }
నుపాలయానుయాంతేమ్ నహినవిదితభృతమెతదీ }
యస్తవజఘనోద్వహనెతవాపిచెతః॥

౧౨॥ అథకాచిత్సఖికంచదగ్రేషుగామినంయుగైనాహ॥ ద్రుతేతి॥ హే
వయస్యసఖే ఇతిశ్లోమద్రుతపదంశీఘ్రపదక్రమంయధాతధామాయాసీఃమా

పాత్ కాంతంపరానుద్యపశ్చాత్తాపసమన్వితేతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౧౫ { అవిరళపులకస్సహవ్రజంత్యాః ప్రతివనమెకతరస్త
 ననరుణ్యాఃఃఘటితవిఘటితఃప్రియస్యవత్ సుటభు
 వికంఠకపిభ్రనుంబభార||..... }

౧౫|| ఆవిరళేతి || సహవ్రజంత్యాఃపాశ్వామాశ్రిత్యగచ్ఛంత్యా ఇత్య
 ద్దాఃతరుణ్యాఃసంబంధిఅవిరళపులకఃప్రియాంగసంగాన్సాంద్రరోమాంచః
 ఎకతరోన్యతరః ద్వయోరన్యస్సన్నికృష్టఇశ్యోర్ధః ౩ ఎకావృప్రాచామి
 తిద్వయో రెకస్యనిధాన్రణేషతరచ్ ప్రత్యయః - స్తనః ప్రియస్యవత్
 స్తబభువివత్ స్తబమెవతస్యభూఃస్తదేశస్తస్యాంవత్ స్తబ భువిఘటితస్సం
 యుక్తః విఘటితో వియుక్తః పతితోత్పతిత స్సన్నితియావత్ ౩ విశే
 షణం విశేష్యేణబహుళమితిషిశేషణసమాసః - ప్రతిపదంపదేపదేకంతు
 కవిభ్రనుంకంతుకశోభాంకంకంతుకఇత్యమరః - బభార-అన్యవిభ్ర
 మస్యాన్యసంబంధాయోగాత్సావృశ్యాత్యైపెనిదశనాఎచప్రియస్యక్వా
 మినీఇతఃప్రభృతినుదనరనెత్యతః ప్రాగ్పత్యమాణాఃషణ్ణాయికాః స్వాధీన
 పతికాః హృష్టాఃప్రగల్భాశ్చైతిఅనుసంధాయం||

మూ, ౧౬ { అశిథిలమవరావసజ్యకం తెద్యథ పరిరబ్ధబృహద్బహి
 స్తనైనాహృషితతమరుహోభుజేనభతుణ్మృదుమ
 మృదువ్యతిషక్తమేకబాహుమ్ |

౧౬|| అథావరస్యాఃఅవరంగతివిశేషంత్రిభిఃకులకెనాహ||అశిథిలమిత్యాది||
 అపరాస్తీ దృఢం పరిరబ్ధో గృహీతోబృహద్బహిస్తనోయేనతేనహృషితా
 న్యుదంచితానితనురుహోశిరోమాణి యస్యతేనపులకితేనెత్యథః క్షిబంతో
 త్తరవసోబహువ్రీహిఃకృష్టామెలోననుస్సితీడాగవః భుజేనభతుణఃవామ
 షాహునాఅమృదుగాఢంయథాతథావ్యతిషిద్దంవ్యతిషంజితంమృదుంకోమ
 లంఎకబాహునిజనక్షీణబాహుంభతుణఃకం తె అశిథిలం దృఢమవసజ్యాస
 జ్యజగామేతిభావినా స. బద్యతే||

మూ, ౧౭ { ముహురసుసనుమాఘ్ను తీనిశాంతంవ్రణిత కాం
 వినితంబమండలెన | విషమితప్యధుహారయష్టితి
 యుక్మ చమితరంతదురస్థలెనీపీడ్య||

౧౭|| ముహురితి || పునఃకింకృత్వానితంబమండలైఃకగణైఃప్రణదితాప్రక
 షేణనదంతీకాంచీ మేఘలాయస్తిస్కమణితద్యథాతథాఽడపసగాదస
 మాసెపిణోపదేశస్యేతిణత్వం-ముహురసుసమం వాణేశ్వరమాఘుతీతా
 డయంతీసతీ-హనైరాజ్ఞూర్వాల్లబశ్చ త్రాదేశేజీప సకర్మకత్వాత్సంక
 యమహన ఇత్యాత్మ నేపదం విషమితా విషమీకృతాప్యథుహార యష్టిర్య
 స్తిస్కర్మణితద్యథాతథా ఇతరం పూర్వశ్లోకోక్తబహిస్తనాదన్యోదక్షిణ
 మిత్యధః - కుచంభతుస్తస్య ఉరస్థలెతిర్యజ్నే పీడ్యపూర్వ వత్సంబం
 ధః||

మూ, ౧౮ { గురుతరకలనూపురానునాదంసలలితనతీతవా }
 { మపాదపద్మా! ఇతరదనతీలోలమాదధానాపద }
 { మథమన్తధమంధరంజగామ||..... }

౧౮|| గురుతరైతి||పునగురుతరఃసాన్తరఃకలోమఘరశ్చనూపురస్యాను
 నాదఃధ్వనిర్యస్తిస్కర్మణితద్యథాతథాసలలితంసలీలంస ర్శితం వ్యాపారితం
 వానుంసన్యంపాదపద్మంయస్యాస్మా ఇతరదక్షిణంపదం అనతిలోలం భర్తృ
 చరణస్తలనాదనతిచలంయథాతథా ఆదధానానిక్షిపంతీ సతీమన్తథేనమం
 ధరమలసంజగామవిషాచపాశ్వేగామినీ||

మూ, ౧౯ { లఘులలితపదంతదంసవీతద్వయనిహితోభయపా }
 { ణిపల్లవాన్యా | సకతినకుచమాచుకప్రణోదంప్రి }
 { యమబలాసవిలాసమన్వియాయ||..... }

౧౯|| అథాన్యాసామప్యేకైకైనగతివిశేషానాహ||లఘీన్వత్వాదినాశ్లోకచ
 తుష్టయై||అన్యాఅబలాస్త్రీ తస్యప్రియస్యఅసాపీరెఇవతయోద్వయోని
 హితాఘభూపాణిపల్లవాయస్యాస్సాసతీః ఉభాచుగాత్తోనిత్యమితినిత్యగ్రహ
 ణస్యేదంప్రయోజనంప్యజ్జివిషయోఉభశబ్దస్యప్రయోగోమాభూత్ ఉభయ
 శబ్దస్యైవయథాస్యాదిత్యుభయత్ర ఇత్యాది భవతీతిలఘునిద్రుతేలితితేచ
 పదేయస్తిస్కర్మణితద్యథాతథా - కతినాభ్యాంకుచమాచుకాభ్యాంస్తనా
 గ్రాభ్యాంయఃప్రణోదఃనిపీడనంతేన సహితంయథాతథా*చుచుకంతుతు
 చాగ్రంస్యాదిత్యమరఃః తేనసహిత్యాదినాసమాసే వోపసజనస్యేతిస
 మాశబ్దస్యస భావఃణోపదేశత్వాత్ప్రణోదఇతిణత్వం- సవిలాసంచప్రియ
 మన్వియాయఅనుజగామవిషాచపృష్టగామినీ||

మూ, ౨౦ { జఘనమలఘువీవరోరుకృ ఛా చురునివీరీసనితంబ
 ఛారఘ్ని | నయితతమశిరోధ రావలంబిస్వభుజల }
 తావిభవన కాచిసూహే || }

౨౦|| జఘనమితి || కాచిత్ స్త్రీ అలఘుగుహావీవరోబృహతౌచఙ్గిచూయ
 స్వతత్ - ఉరురహానివిరీసఃవిడిః*నివిడింనివిరీసంచదృఢం గాఢం ప్రచతుత
 ఇతివైజయంత్యనెర్పిడజ్జిరీసచావితినశబ్దాత్ బిరీసచ త్యయః సవయోనితం
 బఃపశ్చాద్భాగః*పశ్చాద్నితంబ స్త్రీకట్యాఃక్లిబేతుజఘనంపురఇత్యనురః-సప
 వభారఃతేనఖద్యతఇతితథోక్తంఆ భీత్యైశీనిః జఘనంకటిపురో భాగందయ
 తతమస్యశిరోధ రాయాంగ్రి వాయాం అవలంబిసోర్లంబమానయోస్స్వభు
 జలతయోర్విభవనసామధ్యోనకృ ఛా నూహే- ఉవాహ-వహేఃస్పరితే
 త్వాత్ కత్వఃభిప్రా యే అత్త నేపదం- ఇయంచపృష్ఠ గామినీప్రియ కంఠా
 వలంబ ||

మూ, ౨౧ { అనువపురపరేణ బాహు మూల ప్రహితభుజాక
 గతస్తనెవని న్యే | నిహితదశన వాససాకపోలెవిప }
 సుపికిణపచంబలాదివాన్యా || }

౨౧|| అనువపురితి || అన్యాస్త్రీ వపుషఃపశ్చాదనువపుః స్త్రీ పృష్ఠ భాగైశ్చ
 వ్యయంబిభక్తిత్యాదినా పశ్చాదధేవ్యయీభావః - బాహుమూలయోః
 స్త్రీ కక్షయోఃప్రహితావధః ప్రసారితోయాభుజౌతాభ్యామాకలితస్తనె
 నగ్రహీతకుచైసకపోలెనిహితదశన వాససాన్యస్తాధ రేణ కించిద్వ్యస్త
 ముఖ్యాస్తస్యాఃకపోలంచుంబతేత్యధః-అపరేణకామినాః*షమంప్రియాం
 స్త్రీ సంహాహాద్విక్లిప్తంకీణ వదన్యస్తాంప్రియధాతధాబలాదివని
 న్యేనీతాఆరోప్యనీయ మానెవగనుయాం చక్రఇత్యర్థః ఏషా పురోగామినీ ||

మూ, ౨౨ { అనువనమసిత భ్రువస్పృశిభిస్సహపదవీనుపరఃపురో
 గతాయాః - ఉగసిసరసరాగ సాద రేఖా ప్రకీమత }
 యానుయయావ సంశయానః ||

౨౨|| అనువనమితి || అపరః కామీ అనువనం వనం ప్రకీనభిస్సహపురోగతాయాః
 అసిత భ్రువఃస్వకాంతాయాఃపదవీంఉగసిస్పవక్షుసిసరసలక్ష్మో రాగోలా
 డైరంజనంయస్వతస్య సాదస్యయా రేఖావిన్యాసఃసాస్రోమా ఉపమానం
 యస్యాస్సాత త్ప్రతిమాతస్యభావస్తాతస్సృశ్యతయేత్యధః - ఆసంశ

యానఃసంశయరహితఃకర్తరిశానస్త్యయః- అనుయయా- అత్రపాద
 రేఖాప్రతిమతయెతిసాద్యశ్యవస్తునాషరతకాలీనం పాదతాడనం వస్తుప
 రాగపదార్థాః. మహిమ్నాప్రతీయత ఇహివగతఃస్వతస్సిద్ధాథాశక్తిమా
 లోవస్తునావస్తుభ్యుగిఃసోలత్యక్రమభ్యునిభేదః||

మూ, ౨౩ { మదనరస మహాఘ పూణానాభీ ప్రాదపరివా }
 హితరోమ రాజయస్తాః | సరితఇవసవిభ్రమప్ర
 యాతాఃప్రణదితహంసకభూషణావిరెజుః||

౨౩|| మదనైతి - మదనస్వరసోమదనరసః - శృంగారః అన్యత్రరసోజలంత
 న్యమహాఘనమహాపూరైఃపూణాణానాభయివప్రాదాసైసాంపరివా
 హాఃకృతాఃపదివాహితారోమ రాజయఃగోమకూపాయాసాంతాః * జలాః
 చ్ఛాస్పాఃపరీవాహోఇత్యమరఃసరిజ్జలాని ప్రాదానాపూయైపరితఃఉచ్చ
 సంఠీతిప్రసద్ధిఃసవిభ్రమైఃసవిలాసైఃప్రయాతైఃప్రకృష్టగమనైఃప్రణదితాః
 శింజితాఃహంసకాఃపాదకటకాః* హంసకఃపాదకటకఇత్యమరః. అన్యత్ర
 హంసావివహంసకాఃసురాభ్రాపవ భూషణానియాసాంతాః స్త్రీయఃసరి
 తఇవవిరెజుః - మదనరసపూణాత్వ నేననాభీనాంతమవోద్భవకల్పవ్యజ్య
 తై - పరివాహితరోమ రాజయఇతిగోమ రాజీనాంపరివాహిత్యరూపణాన్నా
 భయ ఏవప్రాదాఇతిరూపకాశ్రయణంతాస్సగితఇవెతిశ్చిద్విశేషణయం ఉ
 పమాశ్లేషవివేత్యశ్చ ||

మూ, ౨౪ { శ్రుతిపథమధు రాణీసారసా నాముపనదిశు శ్రువిరే }
 రుతానితాభిః | విదధతిజనతామ నశ్శరవ్యవ్యధ
 పటు మన్తధచాపనాదశంకామ్||

౨౪|| శ్రుతితి|| అనునదివద్యాస్సమీపేసమీపాథేవ్యయీభావః; అవ్య
 యీభావశ్చైతివపుంసకత్వైశ్రాస్వత్వంతాభిఃస్త్రీభిఃజనానాంసమూహావా
 జనత్యాగ్రామజనేత్యాదినాసామూహికస్తల్పత్యయః తస్యామనాం
 న్యైవశరవ్యంలక్ష్యం * లక్ష్యంశరవ్యమిత్యమరఃతస్యవ్యధోవేధః; వ్య
 ధజహోనుప సర్గాఇత్యప్రత్యయః-తత్రపటుస్సమధిం యోమన్తధచాప
 నాదఃసఇతిశంకాంభ్రమాంవిదధతివిదధానాన్యినాభ్యస్తాచ్చమరిజ్జవైకల్పి
 ణోనుమ్ప్రతిషేధఃశ్రుతిపథమధు రాణీశ్రావ్యాణీత్యర్థః సారసానాంరు
 తానిశుశ్రువిరైశ్రుతానిసారసరుత్రవణాత్ వస్తధోద్ధీవనమాసామాసీదిత్య

ధణః అత్ర సారసగు తెనుర్వ భచాపనాద శ్రమా ద్భాంతి మనలంకారః * కవి
సమ్మతసాసృత్యాద్విషయాత్క నివస్తుని అరోప్యమాణానుభవౌ యత్ర స
భ్రాంతిమార్కశిశ్శిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨౫ { గుఘుగుఘనవధూరి వాహ్వాయంతి భ్రమరకులానిజ
గుర్యమశ్శుకాని తదభివయమి వావళిర్వనానాంల }
తనుతనూతనపల్లవాం గుళిభిః ||

౨౫ || మద్విసిః ఉత్సుకాని ఉన్ననాంసి భ్రమరకులాని గుఘుగుఘనవధూః కృ
ష్ణస్త్రియః అహ్వాయన్త్యాకారయంతీవేష్యు త్వే త్నో * హవాతిరాకారణా
హ్వేనమిత్యగురః జగురితియత్ గాయ తెలిః త్ వనానామావళిః నూతనపల్ల
వాం వాం గుశ్యభి త్యేక దేశవివర్తిసావయవరూపకం అస్యాం వనావహో సర్క
త్ప రూపగమ కత్వాదితి । తాభిస్తకభివయంతస్య గానస్యాభివయంవ్యం
జకః శ్చెస్త్వానుతనుతేవ * వ్యంజకాభినయాసమాశ్శ్యగురః * అంజై గాలంబయె
త్ సితం హస్తేనాథాం ప్రదశయెదితి వచనాద్దితాధాన్య ఆహ్వేనస్యస్యం
జనహం గుళిభిర కాషీణదివేతి క్రియాస్వరూపో త్వే త్నో * ప్రారోప్తి క్తరూప
కామ ప్రాణిశాసాచాహ్వేమో త్వే త్నో సాపే త్నో తీనజాతీయసంకరోపి ||

మూ, ౨౬ { అనకలకలి కాకులీకృతా లిస్థలనః క్షీణకాసికెన
రాణామ్ మరుదవనిగుహాం రజౌపధూభ్యః సము }
పహరన్విచ కారణోర కాణి ||

౨౬ || అనకలతి । మరుద్వనానిలః అనకలాసను గ్రా ఆధావికచా ఇత్య
ధణః శాభికిలికాభిః కౌరకై గామలీకృతా నాం సంక్షోభితా నాం అలీనాం స్థ
లనేన విఘ్నానేన క్షీణావిక్షిప్తాః వికాసినః కెన రాకింజల్కాయెషాం తేషాం
అవనిగుహాం గూరుహాం రజః పరాగం వధూభ్యః సముపహరన్వయచ్ఛయ
ధాకశ్చిత్తా మూతిభావః ధనసూజయణ వసతీణి వత్ లక్షణ హేతోస్వి
క్రియాయా ఇతి హేత్వ ధేశశబ్ద ప్రత్యయః - కౌరకాణి ముచ్చై శాసికలికా
కౌరకః పునానిశ్యగురః - ణో శేపు స్వాభిధానం ప్రాయుకాభి ప్రాయం * ణో
రకంకుప్త తేపిస్యా తల్లోలక వృణాళయోరితి శిష్వి ప్రకాశాదానవుంసక
త్వస్యాస్యభిధానాత్ విచ కారవికాసయామా నెత్యధణః విసూర్నాన్ధిర త్యే
కరోతే వాణి లిట్ - అత్ర కౌరకవికాసకరణస్య సముపహరన్వి తి హేత్వ ధేశ
నశ త్నా - వధూసం ప్రదానకపరాగోపహోరాధాత్వాద్ధి గమాత్ ఫలః

త్రైత్యోవ్యంజకాప్రయోగాద్గమ్యా||.....

ము, ౨౨ { ఉపవసవవనానుపాతదత్తై రళిభిగలాభియదంగ }
{ నాజనస్యపరిసశ విషయి స్తమన్న తానామనుగ }
{ మనెఖలుసంపదో గ్రతస్థాః|| }

౨౨|| ఉపవసేతి || వసేఉపవనమితివిభక్త్యభేద్యయిభావఃతత్రయః
వసఃతస్యానుపాతేఅనుసరణైరత్రైఃఅళిభిః యశ్యస్తాత్తారణాదంగనాగ
నస్యసంబంధిపరిసశోగంధవిశేషః * విమదోత్కేఠరిసశోగంధేజవససో
హరశ్యసరః- సేవవిషయోభోగ్యాధణః- రూపంశబ్దోగంధరసస్వకా
శ్చవిషయాఅమిత్యనురః-అలాభిలబ్ధిః-అభేకర్తృణిలబ్ధిః-విభాషావిణ్ణులోరి
తిపికల్పాన్నునుభావః-అతఉపధాయాకృతివృద్ధిఃతస్మాదున్నతానాంనుహ
తాంఅనుగమనైవశ్చాద్ధావనైఅనువృత్తాచసంపదోగ్రతస్తివృత్త్యగతస్థాః
పురోవర్తన్యఃఖలుఃసపిఞ్ఞాకీకప్రశ్యయః-అత్రానుగమనయోద్వయోరభే
దాధ్యవసాయాత్-స్థాపిత్థాపితాశియోక్త్యనుప్రాణితోయమధాంత
రన్యాసఃసామాన్యవిశేష సమర్థననూపః||

ము, ౨౩ { రథచరణధరాంగనాకరాజ్జవ్యతికరసంపమపాత్త }
{ సామనస్యాః జగణిసుమనసస్తదాదినూసందకటిప }
{ రిస్సుట మదతోభిధానం|| }

౨౩|| రథేః||సుమనసఃప్రప్యాణిరథచరణంచక్రంతస్యనరోధారయితాహ
రిఃపచాక్ష్యచ తస్యాంగనాస్తాసాంకరాజ్జైర్వ్యతికరః సంపకణః- ఏవసంప
త్ తయాఉపాత్తంలబ్ధంసామనస్యంసుమనస్కత్వంసంతుప్తవిత్తస్వంయా
సాంతాస్వత్వఃసేవసామనస్యలాభాదిర్మస్తి-స-ర్మణితస్యధాతధాతదా
దితతఃప్రభృతీత్యర్థః- జగణికోకేఅక్షణఃపూర్వోక్తావయవాగ్ధాత్పరిస్ప
టంప్రసిద్ధావయవాక్షణభిధానంసుమనసశ్చితి నామధేయందనఃపూర్వం
త్వస్వకణాదివమూఢమితిభావః* ఆఖ్యాప్యోఅభిధానంచనామధేయంచ
నామచేత్యసరః- స్తియఃప్రప్యాణిఅపచేతుప్రవృత్తాఞ్ఞిభి తాధణః-నూ
నమిశ్యత్రైత్యోయానుతోపాత్తసామనస్యాఞ్ఞి సామనస్యోపాదాన
స్యపదార్థస్యవిశేషణగత్యా సుమనసఃపదాన్వదంతాహేతుతోష్ట్యా
కావ్యలింగంతదుక్తపితాచేయంతదాదితోష్ట్రైత్యైతీనంకరః- తేనచాంగ
వాకరాణాం జగచ్ఛామ్నత్వంవ్యజ్యతే||

మూ, ౨౯ { అభిముఖపతిత్రైగుణప్రకాశదవజితముద్గతిముజ్జ్ఞ
 లాండధానైఃతరుకిసలయజాలమగ్రహస్తైఃప్రసభ
 కునీయతభంగమంగనానామ్ |

౨౯|| అభిముఖపతిఅభిముఖపతిత్రైభంజనాథమభిముఖాగత్రైఃఉజ్జ్ఞిలాము
 త్కృష్టాం ఉద్గతిమువరిప్రసారం దౌద్ధత్యంచ దధానైః అంగనానాం అ
 గ్రాణీచతేపాస్తాశ్చైతిసమానాధికరణ సమాసఃఅతవేవ య హస్తాగ్రాగ్ర
 హస్తాదయోగుణగుణీనో భేదాభేదాదితివామనః-తైరగ్రహస్తైఃకత్య
 భిగుణప్రకాశైతో తవజితంతవధీరితంతరుకిసలయ జాలంప్రసభంబ
 లాత్ భంగంశ్చైదంపరాజయంచఅనీయత-నీశంక ప్రధానకర్తృణ్యాప్యెయె
 లాదీనాహుద్వికర్తృణామితికిసలయజాలస్య ప్రాధాన్యాత్తదభిధానంత
 త్ర అగ్రహస్తేషు విశేషణమహిమ్నా జిగీమస్వస్యకిసలయజాలేజేతవ్యత్వ
 స్యచప్రతితేస్సమానోక్తిరలంకారః||.....

మూ, ౩౦ { ముదితమధుభుజోభుజేనశఖాశ్చలితవిశృంఖలశం
 ఖకంధువత్యాఃతరురతిశయితామరాంగనాయాః
 శిరసిముదేవముమోచపుష్పవృష్టిమ్ |

౩౦|| ముదితేతి||ముదితాహృష్టాముధులిహోమధుపాయాసుతాఃశాఖాఃఘజే
 నహస్తైనచలితానివిశృంఖలానిఅప్రతిహతరవాణీశంఖాకానివలయానియస్తి
 న్నరః,ణీతద్యధా తధాధువత్యాఃకంపయంత్యాఃఘావిధూననఇతిధాతోస్తా
 దాదికాచ్ఛతరిజీవీకీతిచెతిగుణప్రతిషేధాదువజా దేశః అతిశయితా
 సౌందర్యేణఅతిక్రాంతాఅనురాంగనాయయాతస్యాఃకస్యాశ్చిచ్ఛిరసిత
 రుముదేవతదభిసరణసంతోషేణేవేతిగుణహేతూ త్ప్రేక్షాపుష్పవృష్టిం
 ముమోచ||.....

మూ, ౩౧ { అనవరతరసేనరాగభాజాకరజ పరీక్షుతిలబ్ధసంస్త
 వెన | సపదితరుణపల్లవేనవధ్వావిగత దయంఖలు
 ఖండితేన మమ్లై |

౩౧|| అనవరతేతి-అనవరతరసేనఅవిచ్ఛిన్నద్రవేణఅన్యత్రానుబద్ధశృంగా
 రేణరాగభాజారక్తేనానుగక్తేనచకరజపరీక్షుతేషు లబ్ధసంస్తవేనప్రాప్తప
 రిచయెన*సంస్తవస్సౌత్పరిచయిత్వన్యనః-వధ్వావిగతదయంనిర్ణయంఖండి
 తేనచ్ఛిన్నేననిరాకృతేనతరుణపల్లవేననవకిసలయోనపిద్దేనచ-వల్లవఃకేనకే

షిర్షకతివిశ్వః సపదిమ మ్లేఖలున్లూనంన్లూయ తేభావ వెలిఖ్ - ఆత్రాభిధా
యాః ప్రకృతా ధేనియం త్రితత్వాదప్రకృతాధా ప్ర తీతేశ్శబ్దశ్చ క్షిమూలో
ద్వనినః శ్లేషః తేనచోభయోఃపల్లవయోరౌపమ్యంగమ్య తే||.....

మూ, ౩౨ { ప్రియమభికుసు మోద్యతస్య బాహూనావనఖ
నుండనచారుమూలమన్యా| ముహురితరక రాహి }
తేన పీనస్తనతటరోధితరోదధంశుకెన||

౩౨|| అథాసాంపుష్పాపచయేశ్చంగారచెష్టాంవణణయకస్యాశ్చిష్టేష్టావి
శేషమెకేనాహ||ప్రియమితి||అన్యాస్త్రీప్రియమభిప్రియస్యాగ్రభ్యధాః
అభిరభాగభ్య బెగ్గుణాధాకర్తప్రవచనీయత్వాత్తద్యోగద్విలీయాకు
సుమేషూద్యతఃకుసుమోద్యతఃకుసుమగ్రహణాథాముతిప్రకృత్యధాఃప్ర
కృతివికారాభావాన్నతాదర్థైచతురీసమాసః-తస్యబాహూన్నావనంయ
న్నఖంనఖక్షతంత దేవనుండనం తేనచారుసుందరంమూలంకక్ష భాగమిత్య
ధాఃముహురితరక రేణసవ్యపాణినాఆహితేనపిహితేన అంశుకేనోత్తరి
యోణపీనంస్తనతటంరుణధీతిపీనస్తనతటరోధితదావరణంయథా తథాతిరో
దధేతిరోహితవతీఅయంచాపలాఖ్యఃసంచారిభావః*ఆత్మప్రకాశనీచేష్టాగా
గాదేశ్చాపలంమతమితిలక్షణాత్ప్రాధాచేయం||

మూ, ౩౩ { వితతవలివిభావ్యపాంశురేఖాకృత పరభాగవినీల
రోమరాజిః|కృశమపికృశతాంపుననణయంఠీవిపు }
లతరోస్తుఖలోచనావలగ్నమ్|

౩౩|| అథాపరస్యాశ్చేష్టావిశేషంవడ్భ్యఃకుశకేనాహ||వితతేత్యాది||కాచిద్వి
తతాభిఃగాత్రోన్నమనాద్విస్తిష్టేభిర్వలిభిర్విభావ్యాః సంలక్ష్మ్యాయాఃపాం
డురేఖాఃరేఖాకారాఃపలిశయోంతరాళభాగాఃతాభిఃకృతపరభాగాఃజనిత
వనోత్కషాఃఅతఎవవిశేషేణనీలావినీలారోమరాజిర్యస్యాస్సాతధో
క్తాకృశమపిన్వభావత ఎవేతిభావః - అవలగ్నంనుధ్యం* మధ్యనుంచావల
గ్నంచమధ్యేస్త్రీత్యమరఃపునఃకృశతాన్నయంఠీఅగ్రపుష్పగ్రహణాయ
గాత్రవిజ్ఞంభణాదితిభావః తథావిపులతరేణన్మభేడోధ్వముఖేలోచనె
యస్యాస్సాఅగ్రపుష్పగ్రహణాథామితిభావః||

మూ, ౩౪ { ప్రసకలకుచబంధురోఽర్ధురోఃప్రసభవిభిన్నతనూ }
త్తరీయబంధా | అవనమదుదరోచ్ఛస్వస్వకూల }
స్ఫుటతరలక్ష్యగభీరనాభిమూలా||

౩౩॥ ప్రసక్తలెతి ॥ ప్రసక్తలాభ్యామతి సమగ్రాభ్యాం కుచాభ్యాంబంధురండవృత్తానశంబుధురతున్నతానతమిత్యమరః-ఉద్ధరంనిభాకరందృఢమిహియావత్ ఋక్పూరిత్యాది నాసమాసాంతః-తస్మాదురసః ససభావృల్లా గాన్తిభిర్నో విశ్లిష్టః తనూత్తరీయబంధోయస్యాస్సా గాత్రవిజృంభణాద్విస్సస్సాచావరణత్యర్కః-కించ అవనమతోంతర్లీకాయమా నాయద రాదుచ్చసన్నిశ్లిష్ట్యద్దుకూలయస్సృతత్ అతవపస్సుబతరంయ ధాత ధాలక్ష్యం ద్విష్ట గభీరమ గాధ౦ నా బేముకాలమ్మ ధ్యౌః త రాశంయస్యాస్సా॥.....

మూ, ౩౫ { వ్యసహిత చువజాసతీ కిలాంతర్వణభువి వల్లభమాభి
ముఖ్యభాజమ్ అధివిటపిసలీలము గ్రపుష్పగృహణప
దేన చిరంపిలంబ్యకాదిత్ ॥.....

౩౪॥ వ్యసహితమిహి॥ సూర్వోక్తపశేషణవిశిష్టాకాచిదంగనాఅంతర్వణభువి వనాభ్యుగత స్రుజేత్యే ప్రనిరన్తరిత్యాది నావనన కారవ్యణత్వంవ్యవహితంతి రోహణంపచి ముఖ్యభాజ. ఆభిముఖావస్థితమిశ్యవః తంవల్లభంప్రియంఅవి జానశీకిలజా నా నావ్యజానా నేనవిటపినివృత్తే అధివిటపివిభక్త్యైధైవ్యయా భావఃసగ్రియం ధావవతీతధా అగ్రవృత్తే గేయానిపుష్పాణీతేషాంగ్రహణ మితివ దేవ వ్యాజేనచిరంవిశంబ్యస్త్రియాయస్వాంగ్ర ప్రకాశ నార్థమితి భావః॥

మూ, ౩౬ { ఉదకిల కథితే సఖిభీరత్రక్షణ మపరేవసంభ్ర
మాభవతీ శిధిలితకుసుమాకులా గ్రపాణిః ప్రతిప
దసంయమితాంశు కావృతాంగీ ॥.....

౩౫॥ అథేతి॥ అదవిలాబనానంతరం అత్రాస్త్రిస్త్రియోసఖిభిఃకథితేసఖిల యగుతే వాస్తవ్యణినివేదితేసతిక్షణంసంభ్రమాఅపరేవపూర్వవిపరీతవ్యా పారకిరణాత్ అన్యేవభవంతీ - బుద్ధిభగార్వకారిత్వముజ్ఞాననాటనేనవంచ యంతేషు కణః - శిఖిణిఃపుష్పగ్రహణాన్ని వర్ణితః కుసుమాకులఃకుసుమ వ్యాప్యకౌగ్రపాణిర్వస్యాస్సాతథోక్తా ॥ పదేపదేప్రతివకంప్రతిస్థానంసం యమి తేనలియమి తేనఅంశుకేనవస్తేణ*అంశుకంసూక్ష్మవస్తే స్యాదితివి శ్వః తేనావృశం ఆచ్ఛాదితముగం శరీరంయస్యాస్సాతథోక్తాసతీ॥.....

మూ, ౩౭ { కృతభయ పరితౌష సన్ని పాణం సచకితసస్త్రితవ
క్త వాచిశ్రీః మనసిజగురుతక్షణోపదిష్టంకిమ
పిరనేనరసాతరంభజంతి॥.....

౩౨॥ కృతేతి॥ కించకృతభయతోపయోఃభిత్వదశానోత్పసాస్వసహ
 షణ్యోఃసన్నిపాతఃసంకరోయనతత్ మనసిజాతోమనసిజఃసన్నిపాతఃసప్త
 మ్యాంబనోకా ఇతిడః క హలవంతాత్సప్తమ్యాస్సంజ్ఞాయామిత్వలుకేసవివ
 గురురాచార్యః తేనతత జితస్త్రిన్నై వక్షణేషునష్టంతదేక హేతుకమిశ్యర్థః
 కిమప్యనిర్వాచ్యంసాంతరంలక్షణయాభావాంతరంతచ్యేహకీలికించితం
 వివక్షితంకృతభయోత్పాదివిశేషణైః*క్రోధాశ్రుహదః*భీత్యాదెస్సంకరఃకి
 లికించితమితల్లక్షణాక్షణస్వప్రతీతైరసేనరాగేణ హేతునాభజంతీతిఅవి
 వసచకితాభయాస్సంభ్రమా*చకితంభయసంభ్రమిత్వసరుఃస్మితాహ
 షాన్తంవహాసాచవక్త్రవారిజశ్రీర్యస్యాస్సాసతి అత్రచకితస్తితయోః
 పూర్వోక్తభయహషానుభావత్వేనోక్తిః॥.....

మూ, ౩౨ { అవనతవదనెందురిచ్చ తీవవ్యవని మధీరతయా }
 { యదాస్థితాస్తై | అహరతసుత రామ తోస్యచేష }
 { స్ఫుటమభిభూషయతి స్తి యస్తవైవ॥..... }

౩౩॥ అవనతఃవదనెందుయస్యాస్సలజ్జయానమ్రముఖీత్యర్థః-అధీరతయాతి
 దృష్టతయాన్యవధింకించిత్వప్రధానంకేవస రే ఘోఃకిరిఃకిప్రశ్నయః-ఇన్ద్ర
 తీవాంఘణీవతధావ్యాకులాసతీత్యర్థః-అప్సీనవ్యోనుఃకమిశ్చికల్పాన్నునుభా
 వఃఅస్త్యైప్రియాంకస్థితఅతయప్రకాశయంతస్థితేత్యర్థః-తిష్ఠతెన్లుక్షేకస్రకా
 శనస్థేయాభ్యయోశ్చైత్యాత్మనోవదంక స్థాఘోరిచ్చేతీనీచఃకిన్వమికారశ్చ
 ధాతోరంతాదేశఃకిన్వాన్నగుణఇతియదతో హేతోరస్యప్రియస్యచేషఃసుత
 రామహగతతథాహిత్రపైవస్త్రియోభిభూషయతిస్ఫుటంప్రసిద్ధమిత్వర్థః
 అక్రోస్యాఆపిత్రపాభిభూషితత్వాదిమనోహరత్వంయుక్తమితిభావః-కు
 శకాలంకారోయనుధాంతరన్యాసః-నుధ్యాచేయన్నాయికా*లజ్జామన్త
 ధమధ్యస్థామన్తధోనితయావనెతిలక్షణాత్ ॥.....

మూ, ౩౩ { కింలయశకలెష్వ వాచనీయాఃపుశకినికేవలనుం }
 { కేనిధేయాః | నఖివచలిపయోవిభావితాధాఃప్ర }
 { ణిచధిరేదయితైరనంగలేభాః ॥..... }

౩౪॥ కింలయేతి ॥ అవాచనీయాఃప్రసిద్ధలిపివైలక్షణ్యాద్వాచయితును
 నహాఃకింతుకేవలంపుశకినిదయితస్పృష్టత్వోత్ స్పృశాదేవరోమాంచవ
 త్యంగకేవపుషినిధేయాఃవిరహతాపశాంత్యర్థమపహణీయాః కుతఃనఖిప

దానఖాంకావలివయోక్ష రాణీయోషుతునకుప్ర సిద్ధాక్ష రాఃఅత్తోనవాచనీ
 యా ఇత్యథాః-నైతావతాసుపకారకత్వంచైత్యహ - తథాపివిభావితా
 ధాః సాంకెతక సన్ని వెశవశాదెవద్యోతితాభిధేయాః- లిఖ్యంతఇతి
 ఖాఃసందేశాఃకమణీఘృ త్యయఃఅనంగస్య లెఖాఃతత్ప్రయుక్తాఇత్యర్థః-ద
 యితైనయితాభిశ్చక్షుమాంస్త్రి యెత్వైకశేషఃకిసలయశకలేషుప్రణీ దధి
 రేప్రణిహితాఃలిఖితాఇత్యథాఃదధా తిఃకర్తృణీలిట్స్ నెగదనదెత్వాదినా
 నకారస్యణత్వంలాకప్ర సిద్ధలెఖ్యవైలక్షణ్యాత్వ్యతిరేకాలంకారః॥

మూ, రం { కృతకృతకరుషాసఖిమసాస్యత్వమకుశలెతికయా
 చిదాత్తనైవ! అభిమతమభిసాభిలాషమావిష్కృత
 భుజమూలమబందిమూర్ధ్నిమామాలా ॥

రం॥ కృతేతి ॥ కృతకృతకరుషాకృతకృత్రి మరోషయాకయాచిన్నాయకి
 యాత్వమకుశలామాల్యగ్రధనేకుశలానా సీతినఖిమ సాస్యనిరస్యాత్సనా
 స్వయమెవాభిముతమభిప్రియాభిముఖంసాభిలాషమావిష్కృతంభుజమూ
 లంప్రకాశితకక్షుదేశంచయధాతథామూర్ధ్నిమామాలాలబంధ-అయం
 చస్వాభిప్రాయవ్యంజకఃచెష్టారూపశ్చపలాఖ్యః సంచారివిశేషఃనాయికా
 తుప్రాణైవశస్తరమందికృతప్రీడాప్రాధానసంపూర్ణయావ్వనెతిలక్షణాత్ ॥

మూ, రం { అభిముఖముపయాతిమాస్త కించిత్త్వసాభిదధాఃపట
 లెనఘవ్రతానామ్! నుఘసురభిముఖాబ్జగంధలుభేర
 ధికనుశిత్పరనేనమానిపాతి ॥

రం॥ అథకాచిన్నాయకాంప్రతిసఖివచనంత్రిభిఃకుశలెనాహ॥అభిముఖమి
 తి॥నఘసుకరందంప్రతయంతిభుంజంతఇతినుఘవ్రతాః నుఘపాఃకర్తృణప్ర
 త్యయః తెనాంపటలెఅభిముఖపపయాత్సాగ్రతేనత్వంకించినాస్తాభిదధాః
 నకించిదాలపమానంభజేత్యధాఃస్తోత్తరైలక్షణేతిధాతోర్లక్ష్యనమాజ్యో
 గఇత్యప్రకాశేషఃమాసస్యనుఘకరబాధానివృత్తిరేవఫలమిత్యాహ-నుశిత్ప
 ముఘనానుశ్యేనసురభే ముఖాబ్జస్య యోగంధః తస్మిన్లుభేలోఽభాత్
 స్తస్త్రియాంక్తిఅనేనమధునత్రపటలెనత్వయిఅధిత్వత్విభక్త్యధేవ్యయా
 భావఃస్వయాపెకవచనఇత్యత్రైవచనఇత్యథానిదేశత్వాదిహవిభక్త్య
 భావస్యైకార్థవ్యత్రేయఃప్రదిమపర్యంతస్యత్వాదేశః అతఏవవిభక్త్య
 భావాచ్చస్వాదేశోద్రచింత్య ఇతివల్లభవచనంచింత్యం ఆధికమస్యంతంస

మూ, ౪౩ { ఇతివదతీసఖీజనెని మీలద్ద్విగుణితసాంద్రతరాక్షిప
 క్షుమాలాఅవతదళిభయెనభద్దురంకంభవతహివిక్ల
 బతాగుణోంగనానామ్|| }

౪౩|| ఇతీతి|| ఇతిష్ఠంసఖ్యవజసస్త్రీకాసఖీజనెవదతీసతినిమీలంత్యోభయా
 న్ముకుళీభవంత్యోఅతఎవద్వోగుణోఅవృత్తీయయోనైద్విగుణేద్విరావృత్తైః
 గుణస్తాప్రవృత్తైశ్చబ్లాదిజ్యేంద్రియాముఖ్యతంతుష్పితివై జయంతి తేకృతేద్వి
 గుణితే అత ఎవసాంద్రతరే అక్షిపక్షుమాలేనైత్రణోమ వక్షీయస్యాస్యా
 కావిదితి శేషఃఅక్షిగ్రహణస్పత్నదైవగుణ్యలక్ష్మీర్ణ్యోరేవతేవ్యోతనాధా
 త్వాన్నపాసరుక్త్యంఅళిభయెనభతురంకండ్రంకనుపతత్ ప్రాప్తవతీ
 అహానానుహ్లాప్తంయిత్కీటాదపిభయమిత్యాశంక్యాహాభవతీతిఅంగ
 నానాంసతుపుంసామితిభావఃవిక్లబతాభీరుతాగుణోభవతహివదోషఇతిభా
 వఃఅతఎవజససమక్షంభతురంకారోహణ మపినదోషః పాశ్వకస్థాలంబ
 నాదీనాంభయానుభావత్యాప్తులకాలంకారోయమధాంతరన్యాసః|| ...

మూ, ౪౪ { ముఖికనులకమున్న మయ్యయూనా యదభినవోధ
 వధూబలాదచురవి తదపినకీలబాలపల్లవాగ్రాగ్ర
 హాపరయావిపిదేవిదగ్ధసఖ్యా|| }

౪౪|| ముఖేతి|| యూనాఅభినవోధవధూఃనవోధాంగనాబలాణా రాత్ము
 ఖికనులమివెత్కువమితసమాసః తదల్పంముఖికనులకంఅల్పాధేకస్త్ర్య
 యఃఉన్న మయ్యోద్యమ్యోల్యపిలఘుసూవాదిద్యయోదేశఃఅచుంబిచుం
 బిశమితియత్ తచ్చుంబనంబిదగ్ధసఖ్యాచతుగ సఖ్యా బాలపల్లవాగ్రాణాంగ్ర
 హేగ్రహాణంక్రమావృప్సనిశ్చిగమశ్చైత్యవ్రత్యయః తత్పరయాత గాసక్త
 యాసత్యాకింబిద్వ్యసంగంకల్పయంత్యైత్యధాఃనవిపిదేపికీలనవిదితమపి
 కీలనప్రకాశితమితికిమువక్తవ్యమిశ్లపిశబ్దధాఃకితేత్యళివస్తుతోవిదిత్వా
 వ్యపిదితేవస్థితావై దధ్యాదన్యధాతయో ర్విప్రంభవిఘ్నాతాదితిభావఃమా
 ధేయన్నాయికాఃఉదయద్యోవనాముద్ధాలజ్ఞావిదితమన్త ధేతిలక్షణాత్|| ...

మూ, ౪౫ { ప్రతతివితకీభిస్తిగోహితాయాంప్రతియువతౌవద
 నంప్రియఃప్రియాయాః| యదధయదధ రావలోప
 నృత్యత్రురవలయస్వనితెవతద్వివశ్రే|| }

౪౫|| ప్రతతీతి|| ప్రతిహాలాయువతిఃప్రతియువతీసవత్వీ తస్యాంప్రతతివిత

తయఃపితాజాలానిశివల్లిశువ్రతతిలకతేత్యనురః తాభిస్తీరోహితాయాంస
 త్సంప్రియఃప్రియాయాఃవదనంఅధరంఅధయత్ అపిబదితియత్ ధేటోభా
 వాది కాల్పజ్జీతద్వగనపానంఅధరావలోపెనాధర ఖండనెనజ్జనితవ్యథ
 యెత్యధఃస్వత్యతోశ్చలతోఃకరయోర్వలయానాం కంకణానాంస్వనితేవ
 ధ్వనినాపివ వైవివృతం-తదేవతస్యాస్తవనుమావకమఘాదిత్యధః-అత్రై
 కాహృష్టాఅపరాత్వీప్యానిరైదవతీత్యనుసంధేయమ్||

మూ, ౪౬ { విలసితమనుకుర్వతీపురస్తాద్ధరణిగుహాధిరుపాలావ
 ధూలతాయాః | రమణస్సుజుతయాపురస్సఖినా }
 మగణితచాపలదోషమాలిలింగ||

౪౬|| విలసితమితి||వధూఃకాచిత్ స్త్రీపురస్తాదగ్రధరణిగుహాధిరోహతీతి
 ధరణిగుహాధిరుత్-వృక్షోరూఢారుహేఃక్విప్- తస్యాస్తదధిరుపాలతా
 యాఃవిలసితంచెష్టిత్యంనపుంసకభావైక్యఃఅనుకుర్వతీఎవమిత్వాన్లైషప్రకార
 మభినయంతీ? సుజుతయాఅకుటిలబుద్ధితయాసఖినాంపురోగ్రాగణితఃఅవి
 చారితఃచాపలమనుచితాచరణమెవదోషోయస్త్రిన్కమణితద్యధాతధార
 మణంప్రియమాలిలింగ-ఎషాచహషాత్సుక్యవతీప్రాధావ||

మూ, ౪౭ { సలలితమవలంబ్యపాణినాం సెసహచరముచ్చిత
 గుచ్ఛవాంఛయాన్యా | సకలకలభకుంభవిభ్రమా }
 భ్యాంఉరసిరసాదవతస్తరైస్తనాభ్యామ్||

౪౭|| సలలితమితి||అన్యోస్త్రీఉచ్ఛృతగుచ్ఛవాంఛయా ఉన్నతస్తబక
 జిఘ్రుక్షయాసలలితంసవిలాసంయధాతధాసహచరంప్రియంపాణినాదౌచి
 త్యాద్వామెనోశైషః- అంసెఅవలంబ్యఅవష్టభ్యసకలయోస్సమగ్రయోః
 కలభకుంభయోర్విభ్రమభివవిభ్రమస్సోందర్యంయయోస్తాభ్యాంస్తనా
 భ్యాంరసాదా, గాదురస్యవతస్తరైతచ్ఛానయామాస-సహచరమితిశైషఃఆ
 భిముఖావస్థానాదితిభావఃస్త్రీణామైకర్తరిలిట్ః యుశశ్చసంయోగాదే
 గుణభిగుణః ౩ శర్పూవాఃఖియభిత్వభ్యాసకారలోపఃభియంచప్రా
 ధైవ||

మూ, ౪౮ { మృగుచరణతలగ్రదుఃసితత్వానసహతరాశుచ
 కుంభయోభారస్య | ఉపరినిరవలబవంప్రియస్య }
 నృపతక్షధోచ్ఛతరొచ్చిచీషయాన్యా||

౪౦॥ నృద్వితీ||అన్యాస్త్రీఉచ్చతరాణాంఅత్యన్నతకుసుమానాండఘృతముపచేతుమిచ్చయాఉచ్చతరోచ్చిచీషయావిసోతేస్సన్నంతాత్ స్త్రీయామప్రత్యయేటావో యి విభాషాచేరికుత్స్వఃకల్పః-మృదునాచరణతలాగ్రణదుస్థితత్వాద్దుఃఖేనస్థితత్వాదపటుస్థితేరిత్యర్థః - కుచకుంభయోభారస్యభారస్యఃపుంసిసంజ్ఞాయాంఘుఃప్రాయోణోఃఘప్రత్యయఃనసహతేత్యంతమసహతరాసహేఃపచాన్యజంతాన్నభోసమాసాత్తరవప్రత్యయః - భరమసహమానెత్యర్థః-కృద్యోగాతక్రీర్తణిపష్టి-అధాస్తిన్నవసరైరవలంబయధాతధాప్రియస్యోపరినిరాలంబత్వాన్నివతితేత్యర్థః-ఎహపిప్రాధైవస్పభాషోక్తిరలంకారః॥

మూ, ౪౯ { ఉపరిజతరుజానియాచమానాంకుశలతయావరిరంభలోలు సోన్యః|ప్రథితప్రధుపయోధరాంగృహోణస్వయమితిముగ్ధవధూముదాసదోభ్యామ్... .. }

౪౯॥ ఉపరిజేతి|| ఉపరిజాతానిఉపరిజానియానితరోజాతానితరుజానికుసుమానితానియాచమానామపచిత్సదహీతిప్రాదయమానాంప్రథితప్రధుపయోరాంప్రశస్తవీవరకుచాంముగ్ధవధూఃకుటిలనియం స్త్రీయంవరిరంభలోలుపః ఆశ్లేపలాలసోన్యఃకుశలతయావంచనాపటుతయాస్వయంగృహోణేతిమయోన్యతాస్వయమేవాపచినుష్పేత్యుక్తైవ్త్వర్థః- గన్యమానాతకత్వాదుక్తైవితినప్రయుక్తంపౌనరుక్త్యాత్వోభ్యాంహస్తాభ్యాముదాసఉన్యచ్చతిస్త-అయంచైకాయత్తత్వాదనుకూలనాయకః నాయికాతుస్వాధీనపతికాప్రాధావ॥

మూ, ౫౦ { ఇదమిదమితిభూరుహంప్రసూనైముహురభిఃభయతాపురఃపురోన్యా|అనురహసమనాయినాయకైనత్వరయతిరంతుమహాలాజనంఘనోభగాః }

౫౦॥ ఇదమిదమితి||అన్యాస్త్రీ ఇదమిదమితిఇదంగాహ్యమిదంగాహ్యమిత్యైత్వైత్యర్థః-భూరుహంవృక్షాణాంప్రసూనైపుష్పిఃపురఃపురోముహురభిలోభయతాప్రలోభయతానాయకైనరహస్యనురహసంఎకాంతంఅన్యవతప్రాప్రహసఇత్యవ్యయీభావసమాసాత్తః అనాయినీతా- తధాహీమనోభూఃకామోజనంరంతుంత్వరయతిదేశకాలానపెక్షయేతిభావః-అతఏవాశ్చర్యమహాలాఇతిపుగర్వవన్నాయికానాయకవివేకః అధాంతర

న్యాసః:.....

మూ, ౫౦ { విజనమితిబలాదముంగృహీత్వాక్షణముభవీక్ష్యవివ
క్షునుంతికేన్యా. ఆభివక్తితుమనాలఘుత్నభీతేరభవ }
దముంచతివల్లభేతిగుర్వి ||

౫౧|| విజనమితి||అన్యాస్త్రీ విజనమే కాంతమితిహెతోరముంవల్లభంక్షణం
బల్లాన్యహీత్వాఉక్త్యాయాధాంతికే వివక్షుంసవత్సీ జనం వీక్ష్యులఘుత్నభీతే
స్తుచ్చత్వభయాత్ అతివక్తితుంసు మోయస్యాస్నాఅతివక్తితుమనాలపసతుం
కామ్యాతుం కామమనసోరపీతిమ కారలోపఃవల్లభేఅముంచతి ఆత్యజటిసత
స్యవివతౌనవెక్షణాదిభావః-అతిగుర్విఅతిగౌరవవత్వభవత్ స్వయంగృహ
లాఘువతిరోధానా త్ప్రత్యుతభత్వవల్లభ్యప్రకాశనాచ్చేతిభావః। భా
గ్యవతాంసర్వం శ్రేయసేభవతీతిరహస్యంవిషాత్వతిప్రగల్భేవ ||

మూ, ౫౨ { అధిరజనిజగామధామతస్యాఃప్రియతపయోఃసూ
ప్రజావబద్ధః పవహపిచలితుంయువానిసేహేకిమి }
వనశక్తిహారంససాధ్యసానామ్ ||

౫౨|| అధీతి||అధిరజనిభక్త్యధేవ్యయూభావః తస్యాస్త్రపత్నీకృత్య
ఃబుద్ధిస్తత్వాన్నానుగ్రహణాసహత్వాచ్చతచ్చజ్జననిదేశః ధానుగృ
హ్లాంజగామగతృతితుసా హేతునాప్రియతపయాకత్రాన్యప్రజామాళిక
యాకరణేనఅవబద్ధఃయువాపదహపిక్తిఅత్యంతసయోగేన్వీయా-చలితుం
నసహే-నశశాక-తధాహిససాధ్యసానాంభయగ్రస్తానాంకిమివకింవాత్రివ
శబ్దోవాక్యాలంకారేభవేతి-ఈషదధోపగమోత్ప్రేక్షో-వాక్యాలంకారే
ష్వితిగణవ్యాఖ్యానేశక్తింహరతీశక్తిహగంధహరతేరనున్యనునేజ్యప్ర
త్యయః-నభవతీతీషేవఃకృతస్త్రీభవంతిపరోప్రయుజ్యమానోవ్యక్తినివచనా
త్|భవంతీతిటః-పూర్వాచార్యాణాం సంజ్ఞా-సర్వస్యావిభీమాణాంశక్తిహర
త్వానబలాక్యః-సక్తంసోపియూనఃశక్తిహరత్రియ్యుమితిసామాన్యేనవిశే
షసహర్గసహాపాధాంతరన్యాసః-ఖండితేయంనాయికా-జ్ఞాతేన్యాసుగవి
క్రతేఖండితేన్యాకమాయితేఃలక్షణాత్ నాయకస్తుదక్షిణః భయసంబంధ
సహనాదిభిస్తుల్యోనేకత్రదక్షిణత్రితల్లక్షణాధాన్రతీతేరితి||.....

మూ, ౫౩ { నఖలువయమ ముష్యగానయోగ్యాఃపిబతచపాతి
చయాసకారహస్తామ్|ప్రజవిటపమముందదస్వక }
స్వైభవతీయతస్వద్యోశ్చిరాయయోగః ||

౫౩॥ అథకాచిశ్చండితా నాయకా నిజకాంతమాగ్నస్తా రిణంపల్లవదానో
 సప్రసాకయంతంచతుభిఃస్పృభత్సనముపాలభతే॥ నెత్యాది ॥ వయమము
 మ్యవిటపస్యదానయోగ్యాసఖిలుకింతు యాలసావెవాసకౌత్వత్ప్రియా
 అప్యసుసర్పనామామక చ్చా కైరితిఅక చ్చ త్యయః - రహహారిహసి
 *రహహారిహసి శుచాలింగ ఇత్యమరః-త్వాంపిబతిపానంకరోతి - పాపానె-
 భౌవాదికఃపాఘ్రై త్యాసినాపిబాదేశః- పాఠిరక్షుతిచలన్యతోవారయతి
 షెత్యథః-పారక్షణే-అదాదిత్వాచ్చపోయిక్ - తస్యైలముండేలా న్నాతీతివి
 టవంపల్లవం*విటపఃపల్లవేషిన్ఇతివిశ్వః- దదస్వ-ప్రయచ్చ-దదదానఇతిభౌ
 వాది క్షాల్లోక్-వ్రజగచ్ఛయితోదానాచ్చిరాయచిరకాలాత్ చిరాథేవ్య
 యమ్ - సద్యకోఃఅనురూపయోఃయోగోభవతిఉభయోరపివిటపత్వాదితిభా
 వఃసమాలంకారోయం*సాసమాలంకృతిర్యోగవస్తు సోరనురూపయోరితి ల
 క్షణాత్ ॥

ము. ౫౪ { తవకితవకిమాహి తైవృధానః క్షీతిరుహపల్లవపు
 ప్సుకణఘ్రాఠైః ననుజనవిదితైభఃవద్వ్యభీకైశ్చ
 రపరిపూరితమెవకణ యుగ్మమ్ ॥

౫౪॥ తవైతి॥ హేకితవగూతవృధావృథామెవాహితైస్తజ్ఞాయస్యఅ
 న్యుతవససిద్ధత్వాదితిభావః-తవసంబంధిభిఃక్షీతిరుహాణాంపల్లవాఃపుష్పాణిచ
 తాన్యైవకణం పూరయంతీతికణఘ్రాఠాః కణావతంసాంకమణ్య
 ణ్ - శైఃచఅస్మాకంకింతత్సాన్యంనకించిదస్తీత్యథః- గమ్యమానసాధనక్రి
 యాపెక్షయాకణవురాణాంకరణత్వత్ప్రిణీయా-ఉక్తంచన్యాసోద్యో
 త్యైనకెవలంశ్రూయమాణైవక్రియానిమిత్తంకారకభావన్యాపితుగమ్యమా
 నాపీతీకింతుననుఅంగజనవిదితైజనెషుప్రసిద్ధిరితిసప్తమీసమాసఃకైవలచ
 పూజాయామితిసప్తీసమాసనిపేథాత్ నచ్యక్తస్యచవతఃమానఇతిషష్ఠీవి
 బంధఃఅథారణ్యపివత్యోయాంతదప్రాప్తైః కృద్యోగఇతిషష్ఠీ ప్రతిప్రసవ
 త్వాగన్యాఇతిభవద్వ్యభీకైభవతోప్రియవచనైఃకణయిగ్మంచిరపరి
 పూరిత నిశ్యపూణమెవఅతఃపూరితస్యపూరణాయోగా దలమెభిరిత్య
 థః-అత్ర ఉత్తగవాక్యాథస్యపూర్వవాక్యాథహేతుకత్వేనోపబం
 ధనాద్వాక్యాథహేతుకంకాస్యలింగమలంకారః॥

మూ, ౫౫ { ముహురపహసితామి వాళినా దైర్వితరసినఃకలికాం
 కీమర్థమేనామ్ | వసతిముపగతేనధామ్నితస్యాశ్శక
 కలిరేషనుహంస్తస్వగూర్ధ్వదత్తః || }

౫౫ || ముహురితి || ఆళినా దైర్భృతంగర్భుంకారైముహురపహసితా ప్ర
 తారణా ధేతిపరిహాస్యమానామివస్థితా మేనాంకలికాం కౌరికీనుల్పం
 కలింకలహంకలహేన్త్యయుగైకలిరితివైజయంతీస్తీ ప్రత్యయస్తుఅపివ
 షీతః శ్లేషేనోస్తాకంకినుభణం వితరసి హేతవిప్రియకారితస్యాస్తప్
 త్ప్రియాయాః ధామ్ని భవనౌవసంతింస్థితిండవగతేనశ్చయాలద్యైషవతే
 మానోమహాకలిఃకలసాలాదత్తఃత్వద్వత్పవమహతికల్లాస్థితేకిమల్పేనే
 త్యభణః - అత్రాపీపూర్వవాక్యాభణోద్ధరవ్యాక్యాభణ హేతుకత్వా
 ద్వాక్యాభణ హేతుకం కావ్యలింగంకలికామితి శ్లేషాన్ధాపితయాగోరకకల
 హాయో భేదేఅభేదరూపాతి శయోక్త్యానుప్రాణితమితిసంకరః |

మూ, ౫౬ { ఇతిగదితవతీరుషాజఘానస్ఫురిత మనోరమవత్కుశే
 సరణే | శ్రవణనియమి తేనకాంతమన్యాసమమసి
 తాంబురుహేణచతుషాచ || }

౫౬ || ఇతితి || ఇతిత్థంగదితవతీఉక్తవతీఅన్యాస్తీ రుషాకాంతంస్ఫురితాన్య
 జ్వలానిమనోరమాణిశపత్నీణీవకేసరాణిఅన్యత్రకేసరాణీవపత్నీణీయ
 స్యతేనశ్రవణనియమి తేనశ్రోత్రభృతేనతేననిరుద్ధేనచాసితాంబురుహేణ
 నీలోత్పలనచతుషాచసమంయుగవజ్జమానతాడయామాన - ఎషాపిఖండి
 తానాయకస్తుభృష్టిఃవ్యక్తాగానిభావయోధృష్టఇతిలక్షణాత్ - అత్రస్ఫురితే
 త్యాదితుల్యధర్మగమ్యాపహ్యయోరసితాంబురుహచతుషాచ భయో
 గపితాడనసాధనతయోపాత్తత్సేనప్రకృతత్వాత్ప్రేవలప్రకృతాస్పనాతు
 ల్యయోగితాలక్షణముక్తమ్ ||

మూ, ౫౭ { వినయతిసుదృశోదృశః పరాగంస్రణయిని కౌసుమ
 మాననానిలేన | తదహితయువతెరభీష్ట మట్టో
 ద్వయమపిరోషరజోభిరాపుపూరే || }

౫౭ || వినయతీతి || ప్రణయిని ప్రియోసుదృశఃప్రియాయాఃదృశోలోచనాదెక
 స్తాదేవెతిభావఃకుసుమేషుభవంకౌసుమంపరాగంరజఃకణ్ఠంత్చైకిమితిభా
 వః - ఆననానిలేననిజముఖపూర్ణారణవినయత్యవనయతినతితదహితయువ

పాంపాశఃకలాపః శ్లఘస్యతస్యయః పాతః తస్యభారాదివెతిహేతు త్వే
త్రో-నపాదాదౌఖల్పనయతివాచనీయ నిషేధపివ శబ్దస్యపాదాదౌ ప్ర
యోగఃకవేరౌద్ధత్యాన్ని త రామతీశయెనశ్రవ్యయఘూదామ్ ప్రశ్యయః-స
తిమద్భిఃఅంసభాగైరువలక్షితాభిఃనితంబినీభిరితిభావి నాసంబుః డః ఎవము త్త
రత్రాపియోజ్యంసతాంసత్వము త్తమ స్తీ లక్షణం - వునముననుహతాం
సాంప్రదీమాణాంపక్షుణాంభ రేణవేతపూర్వవధ్దేతూ త్వే త్రో- ముకుభి
శనయనైముఖారవిండైర త్రో త్వే క్షయోస్సంసృష్టిః ॥

మూ, ౬౩ { ఆధికమరుణిమానముద్వహద్భిర్వికసదశీతమరీచి
రశ్శిజాలైఃపరిచితపరిచుంబనాభియోగాడవగత }
కుంకుమ రేణుభిఃకపోలైః ॥

౬౨॥ ఆధికమితి ॥ పునఃపరిచితానాం ప్రణయినాంపరిచుంబనైరభియోగా
ష్టీడనాత్ అవగతాఃకుమానాం రేణువః యెషు తాని అవగతకుంకుమ రేణు
భిఃఅతఎవవికసంశీవైనుల్యాత్ ప్రతిఫలంత్యశీతమరీచే గుష్టాంశోఃరిశ్శిజాలా
నియెషు తై రిత్యసంబంధేసంబంధాతిశయోక్తిఃఅతఎవపాధిః మరుణిమానండ
త్వహద్భిఃకుంకుమాపాయోప్యాతవలంఘనాదతి లోహితై రిత్యర్థః - కపో
లై గణంఘనైః ॥

మూ, ౬౪ { అవసీతలలిత క్రియేణబాహ్వూర్లలిత త రేణతనీ
యసాఘుగెనసర సకసలయానురంజితై ర్వాకర }
కమలైఃపునరుక్తరక్తభాభిః ॥

౬౪॥ అవసీతేతి॥ పునరవసీతాశ్రమేణసమాప్తాఃలలిత క్రియాఃకుమారచే
ష్టాఃయస్య తేవ లలితత రేణ మృదువ రేణ తనీయసాతనుత రేణ బాహ్వూర్
యుగెనపువస్సర సైస్సాం దైః కిసలయోగమరంజితై ర్వానురంజనం ప్రాపి
తై రివపునరుక్తాద్విగుణారక్తభాసోఎమాం తైఃపునరుక్తరక్తభాభిఃహాలినర్వై
మామితియకారలోపఃకరకమలైఃపాణిపంకజైః-అ త్రోసరజనక రాపేక్షయా
పునరుక్తరక్తత్వంసాప్తభావిక మేవ-త త్రోకిసలయరంజన హేతుకత్వము త్వే
క్ష్యతైశివాధోవాశబ్దఃతద్వదు త్వే క్షణాయాంప్రయుక్తః ॥

మూ, ౬౫ { స్తరసరసమురస్థలెనపశ్యుఃవినిమయసంక్రమితాం
గతాగతాఃభృశమతిశయభాదసంపదేవ స్తనయు }
గలై రితి రేతరనిషణ్ణైః ॥

౬౫॥ స్మరణే॥ పునఃస్మరణసరసంసామరాగంయథాతథాపశ్యురురస్థలెనక
త్రాణవినిమయేనవ్యఃకోరణ సంక్రమితాంగ రాగరాగోసులెవనరంజనం
యోషుతైఃఅతిశయో అతిశయితోయఃఖదస్తస్యసంపదా మహిమ్నో వేక్య
ప్రేయో - భృశమిత రేతరనిషణ్ణైఃపరస్పరం సంశృతైఃస్తనయుగలైఃకుచ
ద్వంద్వైః॥

మూ, ౬౬ { అతనుకుచభగానతేనభూయఃశ్రమజనితానతిన్యా
శరీరకేణానుచితగతిసాదనిస్సహత్వంకలభకరో
రుభియాగుభిదాధానైః॥

౬౬॥ అతస్మితి॥ పునఃఅతనునామహతాకుచభరేణానతేననమ్రేణపాగై
వేఃభావఃభూయఃపునశ్చశ్రమజనితానతిన్యాస్యతేనశరీరకేణసుకుమార
శరీరేనాకించఅనుచితానభ్యస్తా * అభ్యస్తేప్యచితంన్యాయ్యమిన్యాద
యఃతయాగత్యాపాదచారణయస్సాదఃకాశ్యంతేనయున్నస్సహత్వమక్ష
మత్వంతద్దధానైగంతుమక్షమైరిత్యధఃసహంతఇతిసహః - పచాద్యజం
తేనోపసగణస్యసమాసెత్వప్రత్యయః-కలభకరాఃకరిహస్తాఇప్రారవోమ
హంతస్తేయాగుభిఃసక్తిభిః*సక్తిక్లిబేపుమానూరురిత్యమరః॥

మూ, ౬౭ { అపహృతనవయావకైశ్చిరాయశీతిగమనెనపున
విణ్ణరాగైః | కథనుపిచరణోత్పలైశ్చలద్భిః
భృశవినివేశవశాత్పరస్పరస్య॥

౬౭॥ అపహృతేతి॥ పునఃచిరాయచిరంక్షీతిగమనెనాపహృతోనవయావ
కోనవలాటారాగోయోమాంతైఃపునస్తేనైవఃతీణ్ణరాగైఃసాకుమార్యాదు
త్పాసితరాగైఃపరస్పరస్యభృశవినివేశవశాత్ స్థిరన్యాసబలాత్ ఏకంస్థిగం
నివేశ్యతదవప్తభౌ ఇతరచాలనక్రమణైశ్యధః-కథనుపిచరణాలాయత్నై
న*కథనూదితధావ్యంతియత్నగౌరవబాధయోరిత్యుత్పలః - చలద్భిశ్చర
ణోత్పలైః॥

మూ, ౬౮ { ముహురివనవిభమాభిషంగాదతమితదానిత
గానితంబినీభిః| మృదుతరతనమ్రాలసాఃప్రకృత్యా
చిరమపిణాఃకిముతప్రయాసభాజః॥

౬౮॥ ముహురి॥ నితాబినీభిగుక్తదరోపలక్షితాభిః సీ భిషుఃహుగిత్యై
వంవనవిభమాభిషంగద్వనభ్రమాసంగాత్తదానితరామతమి-తాంతం

తావ్య తర్భావెలుజ్ఞః నోదాత్తోప దేశస్య మాంతస్యా నాచమెతి
 తిచ్చస్థిప్రతిషేధఃకుక్తంఘైతదిత్యాహ - మృదుతరతనపూతికోమృథాంగ్య
 స్తాస్త్రీయఃప్రకృత్యాలసాః అథచిరమపిప్రయాస భాజశ్చైత్కిముతసుత
 రామలసాస్సృరిత్యక్షణఃఅత్రాప్రకృతనైసగిఃకాలస్యకథననాగతుకస్య
 కైముత్యన్యాయసిద్ధవణనాదత్తాఃపత్తిరలంకారః * ఎకస్యవస్తునోభా
 నాద్యత్నవస్తవ్యధాభవేత్ - కైముత్యన్యాయతస్సాస్యాదథాఃపత్తిర
 లంకైయెతిలక్షణాత్ - శ్రమశ్చైత్త్రసంచారీవాచ్యః* శ్రమఃఖేదోద్వరత్యా
 షేఃఖేదోస్త్రిణమదఃనాదయ్యతిలక్షణాత్ ||.....

మూ, ౨౯ { ప్రథమమలఘుమాక్షికాభమాసీచ్ఛమజలముజ్వ }
 { లగండనుండలెషు | కఠినతరకుచాగ్రపాతివశ్చద }
 { ధశతశకకారతాంజగామతాసామ్ || }

౨౯|| అథశ్రమానుభావంస్వదంవణయతి||ప్రథమమితి || అథతాసాం
 స్త్రీణాంశ్రమజలంప్రథమముజ్వలగండనుండలెషుకసోలసమూహేషుఅ
 లఘుమాక్షికాభంముక్తాఫలసదృశమాసీత్ - వశ్చాత్కఠినతరకుచాగ్రపా
 తివేత్ - అథవతనానంతరంశతశకకారంసమాహారేద్విగురైకవచనం క్ష
 తోవెతినపుంసకత్వంతస్యభావస్తత్తాం శతశకకారతాం శతశకలత్వంజగా
 మలతైకస్యశ్రమజలస్యక్రమేణానెకాశ్రయసంబంధనిబంధనాత్పర్యా
 యాలంకారభేదః* క్రమేణైకమనెకస్త్రినాధారైవతఃతేయది- ఎకస్త్రిన
 ధవనైకంపర్యాయాలంకృతిమతేతిలక్షణాత్ ||.....

మూ, ౩౦ { విపులకమపియావనోద్ధతానాంఘనపుశకోదయ }
 { క్రౌనులంచకాశేపరిమళితమపిప్రియైఃప్రకామం }
 { సుచయుగముజ్వలమెవకామినీనామ్ || }

౩౦|| శ్రమేపిమచనుండలనువికృతశోభమిత్యాహ||విపుశకమితి||యావనో
 ద్ధతానాంకామినీనాంమవయుగంవిపుశకంపుశకరహితమపిఘనపుశకౌద
 యెనసాంద్రోమోద్గమెనకోమలంసదితివిరోధః-విపుశకంవిస్తృతంతదేవవిపు
 శకమిత్యవిరోధః- స్త్రీయైఃప్రకామంపరితోమలమస్యేతిపరిమలంతత్కృతం
 పరిమళితంమలినీకృతంతధాప్యజ్వలంవిమలమెవచకాశేఙ్గినివిరోధః- పరిమ
 లవశ్చౌగంపరిమళితమిత్యవిరోధః-మత్వంతాత్కృతత్కరోతినిచీకర్కణి
 క్షణావిష్టవద్భావ్యేన్వతోలుకాఅపినిరోధవిరోధాలంకారసంస్పృష్టిః||

మూ, ౧౦ { అవిరత కసుమా పచాయ ఖదాన్ని హితభుజాల }
{ తయైక యోపకంఠమ్ | విపులతరనిరంత రావలగ్న }
{ స్తనపిహితప్రియవక్షసాలలంబె || }

౧౦|| అదైకస్యాఃప్రియకంఠావలంబనశ్రమానుభావమేకేనాహ||అవిర
తైతి||అవిరతోయఃకుసుమానామపచాయోహస్తైనావలంబనల్యహస్తాదానె
ఘోరస్థైయిత్యిమిష్యప్రశ్యయః-తేనయఃఖేదాతస్మాదుపకంఠంప్రియకంఠవి
భక్త్యధేవ్యయూభావః-నిహితేభుజాలతేయయాతయావిపులతరౌనిరం
తరమవలగ్నంసంస్థప్తేచయాస్తనాతాభ్యాంపిహితంచాద్దితంప్రియస్యవ
క్షయయాతయాఎకయాస్త్రీయూలలంబెలంబితంభావేలిక్||

మూ, ౧౧ { అభినుతమభితోక్తౌతాంగభంగాకుచయుగమున్నతి }
{ విత్తమున్నమయ్య | తనురభిలషితంక్లమచ్ఛలెం }
{ వ్యవృణుత వెలిత బాహువల్లరీకా || }

౧౧|| అధావరస్యాఃఅంగః-ంగాఖ్యమనుభావాంతరమాహ|| అభినుతమి
తి||తనుఃకాచిత్తస్త్వివోతోగుణవచనాదితివికల్పాదనీకారః- అభినుతమభి
తఃప్రియమభిత్యధే-ఉన్నతివిత్తమాన్నత్యేనప్రతీతంప్రసిద్ధం - విదేలా
భాధాత్-విత్తోభోగప్రత్యయయోరితిప్రత్యయాధే-నిస్తానత్వాభావని
పాతకికుచయుగమున్నమయ్య ఉత్తుంగీకృత్యకృతోంగభంగోగాత్రః-బృంభ
ణంయయాసాతనా - వెలితేమిధోవెష్టితే బాహువల్లర్యోభుజలతేయయా
సాన్వనద్యృతశ్చేతికప-వెలితబాహువల్లరీకా - క్లమచ్ఛలెనశ్రమావనోదన
చెస్తావ్యాజేనెత్యధే-అభిలషితంఅనింగనాద్యభిలాషంవ్యవృణుతవివృణు
తవతీవృణోతేలుకే-వివృతవతీత్యధే- ప్రాణేయముత్సుకాచ||

మూ, ౧౨ { హిమలవసదృశశ్శమోదబిందూనపనయతాకిల }
{ నూతనోఘవధ్వాఃకుచకలశశోరకాకధంవిత్తర }
{ శతయాతరుణేనవస్పృశాతే || }

౧౨|| అవకస్యాశ్చిన్దుగ్ధాయాఃప్రియచాపలోక్తిద్వారాస్వేదోద్గమంప్ర
కటయతి||హిమేతి|| హిమలవసదృశఃహిమకణనిభాశ్రమేణోదబిందూ
స్వేదబిందూనిత్యధేఃమందోదనెత్వాదినాఉదకశబ్దస్యోదాదేశః - ఆపన
యతాకిలప్రమాజతేవనతుతత్రతాత్పర్యమితిభావః - తరుణేనయానా
నూతనోఘవధ్వాఃకుచకలశావివతౌచశోరకావివఉల్లసనసామ్యాదశ్శా

బావివ * అశ్వశాబ్దికీరోరకః తామచకలశశీరోరకాఉభయత్రాప్యపమితన
 మాసః కవచిత్తైశైసప్రశీషేధమేవేత్యధః-తరళతయాచపలతయాఉ
 త్సుకతయెత్యధః-పస్పృశాతేస్పృష్టాస్పృశేః కర్మాణిలిట్-ముద్గయమ్॥...

మూ, ౨౪ { గత్సోదైకంజఘనపుళి నెరుద్ధమాధ్యప్రదేశః క్రా
 సునూసుదునుభుజలతాః పూర్తనాభీనాదాంతః॥ ఉ
 ల్లంఘ్యాచ్యైః కుచతటభువంప్లావయన్త్రానుకూపాః
 స్వేదాపూపోయువతి సరితాంప్రావగండసలాని॥ }

౨౪॥ అథసర్వాసామేవస్వేదోదైకంవణణయతి॥ గత్సోతి॥ యువతయవివ
 సరితః శాసాంస్వేదవివాపూరః ప్రవాహాః జఘనమేవపుళినంత్రోదైకంగ
 త్వాద్గుః ఆవృతామధ్యప్రదేశోవలగ్నభాగః ప్రవాహదేశశ్చయెనసః ఊర
 వవివచునూః భుజావివలతాశ్చ తాః ఊరుదుమభుజలతాః క్రామన్నాక్రా
 మ్మాపూర్ణాః పూరితంనాభీనామేవమాదానామంతరభ్యంతరం - అం
 త్రోనుభ్యోనాయెచసః పూర్ణనాభీనాదాంతః రేఫాంతమకారాంతంవా-
 పూర్ణాః పూర్ణాః తాత్కర్మాణిక్తిః వాదాంతేత్యాదినాభిప్రతి
 షేధనిపాతః ఉచ్యైగున్నతామచావేనతతుతయోభువంప్రదేశండ్లంఘ్య
 రోమకూపాః రోమరంధ్రాణితాన్యేవకూపాః ప్లావయన్త్రాపూరయన్ గఠ
 డస్థలానికపోలభాగానున్నతభూభాగాంశ్చ పాప- అత్రయువతిషుసరిత్వ
 స్యుతగవయవేషుఅవయవనాంచ దూపణాశ్చనుస్తవస్తువిషయసావయవ
 రూపః శ్లేషానుపాణితం-గుంగాకాతావృత్తం- మండ్రాకాంతాజలధి
 పడనైభావనతొతొగురూచేదితిలక్షణాత్ ॥

మూ, ౨౫ { ప్రీయకరపరిమాగాదంగనానాంయదాభూత్సు
 సరిధికతలైవస్వేగతోయోదయశ్రీః! అకవపురభి
 షేస్తంశాసదాంభోభిరీషుర్వనవిహరణభేదమాన
 మన్మానశోభాః॥

ఇతిశ్రీమాఘకృతాశీసుపాలవధేమహాకావ్యేవనవిహారోనామ
 సప్తమాస్కం

(మాఘకావ్యే. సవ్యాఖ్యానే - సప్తమస్కంధః.) ౨౪౭

౭౫॥ ఎవమధ్వశ్రమానుభావంస్వేదోద్రేకంవణయిత్యాతత్ఫలభూతాం
 జలవిహరణేచ్ఛామాసాందశయతి॥ప్రియెతి॥ యదాలంగనానాంప్రియక
 రపరిమాగాత్ప్రియకరస్పృశాత్స్పృశేఘ్నాభాప్రత్యయః - స్నేహతో
 యోదయశ్రీకిస్వేదోద్దమసంపత్పనభూయోప్యధికతరైవాసీత్అభూత్ -
 తదాలన్గానశోభాఃఅశ్రీణకాంతయఃవపుషిన్లునాపీతిభావః- అంగనాఃవన
 విహరణఖేదేనన్లునంన్లుయతేకతకరిక్షః ౩ సంయోగాదెరాతోధాతో
 ర్యణ్యతఇతినిస్తానత్వం- వపుఃఅంగంఅథకాశైర్నైన్యనఃమంగళానంతరారం
 భప్రశస్తకైర్నైన్యన్యధోఅధేత్యమరః-అంభోభిరభిషేక్తుంశుఃఃఇచ్ఛంతి
 స్త- ఇషేలిట్-అత్రపూర్వవాక్యాధాన్య ఉత్తరవాక్యాధానమధాన
 హేతుకత్వేనోపనిబంధనాద్వాక్యాధానహేతుకంకావ్యలింగమలంకారః-
 మాలివీవృత్తం-లక్షణంతుక్తమ్॥.....

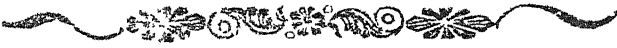

ఇతిశ్రీ పదవాక్యప్రమాణపారావారీణశ్రీమహాపాధ్యాయ
 కౌలచలమల్లినాథసూరివిరచితమాఘవ్యాఖ్యానెన
 ర్షంకషాఖ్యానెనప్తమస్కంధః.

మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానే-అష్టమసర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { ఆయాసాదలఘుతరస్తనైస్తనద్భిస్తాంతానామవి
కచలోచనారవిందైః! అభ్యంభఃకథమపియోషి
తాంసమూహైపైర్వినిమితచలత్పదంప్రచేలే ||

౧|| అవవపురభిషెస్తు తాస్తదాంభోభిరీమరిత్యుక్తంతదేవవణయితే
మారభతే||ఆయాసాదితి||అలఘుతరస్తనైఃపుఘుతరకుఘైరితిమాంద్యహేతూ
క్తిఃస్తనద్భిఃభూసాభిఃశ్రమనిఃస్వాసైర్వాశబ్దాయనూనైఃస్తనశబ్దభిఃథాతో
లఘుశ్చ తాదేశః||అవికచలోచనారవిందైఃశ్రమవిమీలితాక్షిపద్మైః||ఆయా
సాద్వనవిహారభదాత్తాంతానాంక్లాంతానాంయోషితాంస్త్రీణాంతై
స్సమూహైఃకర్తృభిరుర్వాన్వినిమితానినిఃక్షిప్తానిఘమిఖాన్త్రయేషణ్యతి
థాతోఃకవణిక్తఃతదైవచలంతిపదానియస్మిన్మణితద్యథాఉక్తైవణా
శక్త్యాభవిబలాదాకృత్యమాణచరణమిత్యథః- అభ్యంభోభఃప్రతీకథమ
పిప్రచేలే-చలితంభావెలిక్స్వభావోక్తిరలంకారః*స్వభావోక్తిరచయిత్ర
యధావన్మస్తువణనమితిలక్షణాత్ - అస్మిన్సర్గప్రమాణీవృత్తం-
హ్నాజ్ఞాగస్త్రీదశయతిప్రమాణీయమితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { యాంతీనాంసమమసితభ్రువాన్నతత్త్వాదంసా
నాన్ముహతినితాంతమంతరేపి | సంసక్తైర్విపులత
యామిధోనితంబైస్సంబాధంబృహదపితద్భూ
వవత్త్వం ||

౨|| యాంతీనామితి||సమంపక్షిశోయాంతీనాం*ఆప్చీనద్యోనుమితివైకల్పి
కౌనుమాగనుః - అసితభ్రువాంస్త్రీణామంసానాన్నతత్త్వాన్నమ
త్వాద్ధేతోమహాశ్యంతరేఅవకాశేసత్యపివిపులతయా హేతునామిథఃసం
సక్తైర్మోన్యస్తిష్టేనితంబైబృహద్విస్త్రతమపితద్వత్త్వంసంబాధ్యత
ఇతీసంబాధంసంకటం*సంకటన్నతుసంబాధఇత్యమరః* ఘృణంతోపివిశే
ష్యలింగత్వసంబంధమనువతఃతఇతిభాష్యకారప్రయోగాదిష్యతేబభూవ
నతాంసత్వనితంబవైపుల్యోక్త్యాసాందర్యాతిశయఉక్తఃఅసంబాధపీసం
బాధాక్తైరతిశయోక్తిః ||

మూ, ౩ { నీరంద్ర ము మళిశిరాంభువం వ్రజుతీ స్సాశంకం
ముహురివకాతుకాత్కరైస్తాః పస్పశక్షణమని
లాకులీకృతానాం శాఖానామతుహిన రశ్మిరంత
రాలైః |

౩ || నీరం ధ్ర తి || నీరం ద్రైః సాం ద్రై ము మ్మైశిశిరాంభువం వ్రజుతీగ
చ్చుతీతా స్తీ రతుహినరశ్మిగుప్టాంశుఃక్షణమని లెనాకులీకృతానాంచలితా
నాంశాఖానామంతరాలైః నీరంద్ర త్వేపిసుహురనిలవలన జనితైరవకాశై
ముహుః కాతుకాదౌ త్సుక్యాదివసాశంకం పరదారత్వాభ్యభయ మిత్య
ధ్వాకరైః పస్పశక్షణమస్తానావరణ హేతుకస్యతపనకరస్పశక్షణమై
త్సుక్యా హేతుకత్వోత్పై క్షణాన్లణ హేతు త్వే ట్నా ||

మూ, ౪ { ఎకస్యా స్తపనకరైక రాళితాయాః వి భ్రాణస్పవ
నిసతోష్ణ వారణత్వమ్ | సెవాయై వదనసరోజనిర్ది
తశ్చీరాగణ్యప్రియమివచాన్రమాశ్చకార ||

౪ || అధకస్యా శ్చిచ్ఛతం శ్వే నాతపశ్రంచంద్ర త్వేనఉ త్వే క్షుతే || ఎకస్యా
భిః || వకుసరోజైన స్తీ ముఖిపంక జేననిజితశ్రీః చంద్ర మాః ఎతెనవదనస
రోజస్యచంద్ర విజయాశ్చరోజాంశరవైలక్షణ్యంచంద్రస్యాతికష్టత్వంచో
క్తం అతఎవ సెవాయై త్వే నాకనమాగత్యతపనక రైః క రాళితాయాః పీడి
తాయాశ్చ్యధ్వాక రాళోభీన జేస్యవనివిశ్వః ఎతెన సెవావ కాశోపశి
తవికస్యాకస్యాశ్చిదంగనాయాః సపనిఆతపక్షణ ఎవసితోష్ణ వారణత్వం
స్వయమెవ శ్వే తాతపశ్రత్వంచ వి భ్రాణస్పప్రియంచ కారై వెతి క్రియాస్వ
రూపా త్వే ట్నా-పరాజితకయా వి త్వే వయాజేతుశ్చిత్తం సంతోషం ఉపా
జ్జయతీతి భావః ||

మూ, ౫ { స్వంరాగానుపరివిత న్వతోత్త రీయంకాంతెవస్ర
తిపదవారి తాతపాయాః | సచ్ఛ్రా దపరవిలాసిసీన
మూహాచ్ఛాయాసీదభికత రాత దావరస్యాః ||

౫ || స్వమితి || రాగా త్వే మాతీశయాత్ హేతోరుపరిప్రియాయాః మూ
హప్రదేశెస్వంస్వకీయంఉ త్తరీయంసంవ్యాసవటం వితన్వతావిస్తారయ
తాకాంతెనప్రియోణప్రతిపదంపదేవదేవారితః ఆతపోయస్యాస్సాతస్యాః అ
పరస్యాః కస్యాశ్చిదంగనాయాః సచ్ఛ్రా ద్చచ్ఛ్రాయ క్తాత్ ధృతాతప త్రా

౧౫౦ (మాఘకావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - అష్టమసర్గః)

దిత్యధణః-అపరస్మా త్ విలాసినీసమూహాత్ స్త్రీ సంమాస్యకాశాత్ క్రోధంచ
 మీవిభక్త్యతిపంచమీఅధికత రాజత్యధికాచ్ఛాయాఅనాతపః కాంతిశ్చైతదా
 తశ్చమయోఆసీత్ ఛత్ర ఛాయాశోప కాంతస్వహస్తద్వితోత్తరీయఛాయై వా
 నన్యసాధారణ్యాత్ జ్యాయసీముఖ కాంతిరపితస్యా ఏవభూయ సీతిభావః*
 ఛాయాత్స్వనాతపెకాంతావిత్యనురః-ఎ తెనసచ్చ తా దచ్చత్రస్యాదికచ్ఛా
 యైతివిరోధోపినరస్త్యతివిరోధా భాసాలంకారః||.....

మూ, ౧ { సంస్పృశే ప్రభవసుఖోపవీయమా నె సర్వాంగకర
 తలలగ్న వల్లభాయాః| కౌశేయంవ జపి గాఢతా
 మజస్రంసస్రం సెవిగళితనీనీర జాయ్ః|| }

౧|| సంస్పృశే-తి||కరతలెనపాణితలెనలగ్నో వల్లభోయస్యా సస్యాఃస్వ
 హస్తైనతద్ధస్తంగృహీత్వాగచ్ఛంత్యాఇత్యర్థః|అత ఏవనీరజా మ్యోఃఉత్పలా
 య్యోఃసర్వాంగెనర్వావయవేసంస్పృశే ప్రభవేనప్రియాంగ సంగసంభవే
 నసుఖే సూపవీయమా నెపోషంగమి తెసతిఅతఏవ గాఢతాంగృథత్వంవ్రజద
 పివిగళితనీసుఖసారవశ్యాద్విశ్లిష్ట గ్రంథికౌశేయంయమూలం అజస్రంసం
 తతంసస్రం సెనస్తంసంవేచ హృష్టాహృషితిరోమా చ||.....

మూ, ౨ { గచ్ఛంతీరలసమవేక్ష్యవిస్తయిన్యస్తా స్తనీనక విద
 ధిరెగతానిహంస్యః| బుధ్వా వాజితమపరేణకాను
 మావిమ్కుర్వీతస్వగుణమపత్ర పఃక ఏవ|| }

౨|| గచ్ఛంతీరితి||హంసోహంసాంగ నాఃఅలసంమందంగచ్ఛంతీః ప్రయాతా
 స్తాస్తనీః స్త్రీః రవేక్ష్యవిస్తయిన్యః గతిసాష్ట వాద్విస్తయవశ్యః| గతానిస్తక్
 యలీలాగమనానినవిదధిరెనచక్రః|లజ్జయేతి భావః|తథాహి అపరేణా న్యేనజి
 తంస్వ గుణంబుధ్వా వాజ్ఞాత్వాపీణ్యధణః- క ఏవ కౌవా అపత్రవస్పృకా
 మమత్యధణంఆవిమ్కుర్వీత ప్రకాశయేత్ నకశ్చివశ్యధణః|ఇమ చుపధస్య
 చాప్రత్యయస్యేతివిసజనీయస్యపత్వం|అత్ర తీరశ్చంపివేకీత్వాతిశ యో
 క్త్యాగతికరణనిషేధః|తత్సమర్థనాధోయమథాంతరన్యాసః||.....

మూ, ౩ { శ్రీ మద్భిజితపుళినానిమాధవీనామారోహ్నేనికవి
 డబృహన్ని తంబచింజైః| పాషాణస్థలనవిలోలమాశు
 నూనంచైలయ్యోద్యయిరవరోధనానిసింధోః|| }

౩|| శ్రీమద్భిరితి||శ్రీ మద్భిఃశో భావద్భిః నే విఠాః|బృంహంతోతి విపులాశ్చని

తంబవీంబాఃకటివశ్చాద్భ్రా గాయోషాం తైఃసూధవ స్యైమాఃసూధవ్యస్తాసాం
 మాధవీనాంహరివధూనాంఆరుహ్యంత ఇత్యారోహైఃకటిపురోభాగైజిత
 పులినానిజిత సైక తానిసింధారసరోధనానిసముద్రమహిష్యేనద్యుత్యుత్యుత్యు
 వైలత్యైశ్చ గాజయకృతననస్సంకౌచాద్ధైత్యోఃపాషాణేషుస్థల నేనాభిఘా
 తేనఃకలాలంయధాతధా ఆశుయముఃనూనననీనాంస్వాభావిక్యాఃపాషా
 ణస్థలితాశుగతేవైలత్యుణ్యుహేతుత్వేత్వై త్కణాద్గుణ హేతుత్వైత్వై॥

మూ, ౯ { ముక్తాభిస్సలిలరయాస్తశుక్తిపెశేముక్తాభిఃకృతరుచి
 సైకతంనదీనామ్సై లోకఃపరికలయాంచకారతు
 ల్యుచర్యంకైర్విగళితహరచారుభిస్సైవ్యైః॥ }
 ౯॥ ముక్తాభిరితి॥ స్త్రీ లోకః స్త్రీ జనఃక తానసలిలరయేణాస్తానున్నాఃశుక్త
 యోముక్తాస్ఫటాఃతావపశ్యః కౌశాఃపుటా ఇతియావత్ * ముక్తాస్థోల
 స్త్రీయాంశుకేః - పెశే కౌశోద్విహీ నెండమితిచామరఃతాభిస్తుక్తాభిశుత్స
 ష్టాభిః ముక్తాభిఃకైక్తైః * అథమాక్షకంముక్తైత్యునరః - కృతరుచి
 త శోభనదీనాం సైకతంపులినం * తోయోత్థితంతత్పులినం సైకతంసిక
 తామయమిత్సనరః ః సికతాశకరాభ్యాంశైతి అన్ ప్రత్యయః - కిలి
 తైర్విశేణైఃహోదైఃచారుభిఃను సౌజ్ఞైఃస్వైఃస్వకీయైఃపర్యంకైశ్చయనైః*శ
 యనంనుంచవర్యంకపల్యంకాఃఖల్పయోసమాఇత్యునరః-తుల్యంసదృశంపరి
 కలయాంచకార మె నేఉప మేయమథా సూతాణా॥.....

మూ, ౧౦ { ఆఘాయశ్రమజమనింద్యగంధబంధునిశ్వాసశ్చ
 సనమసక్తమంగనానామ్అరణ్యాస్సుననసశుషి
 రేనభృంగై రౌచిత్యంగణయతికోవిశేషకామః॥ }

౧౦॥ ఆఘాయతి॥భృంగై భ్రామ రైఃకత్వభిఃశ్రమజమధ్వశ్రమోత్థం
 అనింద్యగంధస్యస్లాఘ్యగంధస్యబంధుంసహచరంతద్వంతమిత్సభః- అంగ
 నానాం స్త్రీణానిశ్వాసశ్చసననిశ్వాసమారుతంఅసక్తమప్రతిబంధం ఆ
 ఘాయ అరణ్యే భవాః అరణ్యాః ః అరణ్యాణ్ణోవక్తవ్య ఇతిణ ప్రత్య
 యః-తతష్టాపసుచనః పుష్పాణినేషి రేనెష్టాఃఇమిత్సాచ్చాయాంకర్తణిలిక్
 అనుచితాయనుకాండపరిచితపరిత్యాగఇత్యత్రాహ - విశేషంకామయత
 ఇతివిశేషకామఃకీలికామిభియోచరిభ్యోణిఇతిప్రత్యయఃకః ప్రాణీఉచిత
 స్యభావఃకౌచిత్యంచిరపరిచితాద్యుచితత్వంగణయతిచారయతి - నకౌపీ

వాక్యఃసముచితంయోగ్యంసీత్రా రంసీత్రా రహపం ఉత్తరక
తరుణ్యఃఅబలాఃస్వయం ప్రాణేశాప్రియతమానభి అభిమ
హస్తాఃసతికతక రాస్సత్సోవిదధుః- తాదాత్మ్య భావనయాస్య
వసీత్రారంచ క్షురితిభావః- సీత్రా రాసంబంధేసంబంధోక్త్యా తా
మాసీదిత్యథః॥

మూ, ౧౪ { ఉత్తిప్తస్ఫుటితసరోరుహోఘ్నుక ముచ్చైస్ససై
హంవిహంగుతై రివాలపంతీనారీణామథసరసీన }
ధానహాసాప్రీత్యైవవ్యతనుతపాద్యముగ్నిహస్తైః

౧౪॥ ఉత్తిప్తైః||అథానంతరంఉత్తిప్తంస్ఫుటితసరోరుహం ఒక
మేవాఘ్నుకంఅఘ్నుకద్రవ్యంయస్మిన్కతత్తథాసన్నైహంస్నేహే
ముచ్చైఃవిహంగుతైఃఖగపిరావై రాలపంతీన్వాగతానివచనం వ్యా
వస్థితేఘ్ను త్వై త్సా-ధానవివహాసస్తైవసహితాసధానహాసాప్రి
భాషణీశ్యథః-సరసీపుష్కరిణీప్రీత్యానారీణాంకాంతానా ముగ్నిభిరేవ
హస్తైఃపాద్యంపాదోదకం*పక్షుత్రిష్పఘ్నుకమఘాకథే పాద్య
యవారిణీత్యమరఃపాదాఘ్నాభ్యామచేతియస్మత్ప్రయోగ్యైః
కరోదివెతియావకాను ప్రాణితేఘ్ను త్వై త్సాపాపేక్షత్వాత్ ద్వయోగ్యం
కరః॥

మూ, ౧౫ { నిత్యాయానిజవసతేనికరాసిరేయద్రాగెణశ్రియ
మరవిందతఃకరా కైః! వ్యక్తత్వంనియతమనైనని }
స్మరస్యాఃసాపత్న్యంక్షితిసుత ఏద్వియామహిష్యః॥

౧౫॥ నిత్యాయానిజవసతేనికరాసిరేయద్రాగెణశ్రియ
ధనానికరా కైఃపాణిపల్లవైఃకరణైఃరాగెణరక్తవణేనచమాత్సర్యేణ
రాగోనురాగేమాత్సర్యేరక్తవణాభితివశ్వః- శ్రియంకోభాంరమాంచనిశ్శ్యా
యాఃసదాతన్యాఃనిజవసతేస్వావాసాదరవిందతోరవిందాన్నిరాసిరేన్యా
సయాంచక్రః-తిరశ్చక్రశ్చైతియత్కడపసగాదస్యత్యూహ్యోవా
చనమితివికల్పదాత్మ నైవదంతనైననిరాసేన అస్యాఃశ్రియః నియతంసాప
త్న్యంసపత్నీ త్వంబ్రాహ్మణాదిత్వాత్ ప్యథావ్యక్తత్వంనియతంస్పష్టీచ
క్షురిత్యథః-అత్రశ్రీశబ్దైవరమాశోభయోగభేగాధ్యవసాయేనశ్రీనిరాస
స్మసాపత్న్యవ్యక్తికరణాథతోపేత్ప్రేక్షణాభేదప్రకృభోజ్ఞాపితాతిశయో

క్రమ ప్రాణితేయంఫలో త్వే యోజిసంకరః॥

మూ, ౧౬ { ఆస్కంకనకదమపి యోషితో నయావద్భీనుత్కః }
 { ప్రియకరధార్యమాణహస్తాః! ఔత్సుక్యాత్త్వరి }
 { మమూస్తదంబుతా వత్సం క్రాంతప్రతినుతయాద }
 { ధావివాంతః॥

౧౬॥ ఆస్కంకనని తిభీమిశ్యః ప్రవేశభీరవో యోషితప్రియకరైః వల్లభ హస్తైః ధాన్యమాణహస్తాః ప్రియకరా వలంబ సుత్యః యావత్కదమపినాస్కందకన ప్రావేశకానావత్సం క్రాంత ప్రతినుతయా ప్రతిఫలత్వ ప్రివింబతయనూశనంబుసరోశలంకత్వ ఔత్సుక్యాదౌత్కంత్వాత్ త్వదితమాశుఽముః మువతరింతకధాపివ అంశః ప్రావేశయదివెత్సర్ధః ప్రతివింబసంక్రమణాదంతిధానో త్వే తుణాత్ప్రియూనిమిత్తక్రియాస్వయాపో త్వే యో॥

మూ, ౧౭ { శాఃస్కాగ్ధం సచకీతిమాగ మయ్య గాధంకృత్యా }
 { సోహృదుపనిమంత రావేశంత్యః! కామిన్యోమవ }
 { సకామినః స రాగై రంగై స్తజ్జల మనురంజయా }
 { విభూషుః ॥

౧౭॥ శాఃస్కాగ్ధం సచకీతిమాగ మయ్య గాధంకృత్యా ప్రధనం సచకీతం సభయం ధాతధా గాధముత్తానం ఆగమయ్య ఆగమ నేనజ్ఞాత్వాపురః ప్రవిష్టలురుషముఖేన గాధమేతావన్నాత్ర మితిప రామ్న శ్యేత్యర్థః అన్యత్ర కూత ముఖేన జ్ఞాత్యేత్యర్థః - ఆధో ఆనంత రం హృదుమందం యు ధాతధా సచంపాదన్యాసంకృత్యా అన్యత్ర శవై భావణాదికకృత్యేత్య గాఽంతః అభ్యంతరమాపిశంత్యః ప్రవిష్టాస్సత్యః అన్యత్ర రహస్యకమాణిప్రవృత్తౌ భిత్వర్థః స రాగైః సాంగ రాగైః సాసు రాగై శ్చ అంగై గాణ తై రనురంజయాంబభూ ప్రోతద్వణా క్రాంతంచక్రైః అన్యత్ర త్వనురక్తంచక్రైః త్యర్థః శైషసంకీర్ణే యమువనూ॥

మూ, ౧౮ { సంక్షోభం వయసిమ హుమక హేభ కుంభ శ్రీ భాజా }
 { కుచయుగ లైసనీయమా నె | విశ్లేషం యుగ మగనుదా }
 { ధాంగనా మ్నో రుద్వృత్తః కభవ సుఖా వహః వ }
 { రెసామ్ ॥

౧౮॥ సంక్షోభమితి॥ మహేభకుంభశ్రీ భాజా మహాగజకుంభశ్రీ భాజాపీవ

౨౩॥ కాంతానామితి॥ లోలోర్తౌచలనూర్తిః శిశ్రిత్యతీయాదిషు భాషితపున్
 స్తంపుంవ గ్లావవ స్యౌతివికల్పాత్పుంవ ద్భావః పయస్యంభసేమ హేత్వలంఽర
 విందంకర్తృ*ఆరవిందమ్మహేమాత్పలమిత్వమరః కాంతానాంలలనానాంసు
 ఖరుచావదన కాంత్యాహమెక మేవనాపా స్తంనలిరస్కృతంకీంతుతాసాసు
 య్లోనోత్తయోశో భాభిఃపవలయనుప్యపా స్తమితిసంహాషాత్సంతోషా
 డైత్యోఽలిః సుతైః భ్రమరయూంకారైః గాయత్ అలివిరుతరూపం గానంకుర్వ
 దిహీరూపకంకృతంభూణలత శైశ్చత్యత్యతీయాననతః* నయఃఖంపంచభిన్నహే
 తిన్యాయాత్ నృత్యతి స్తైవఽత్తోర్తి చలనహేతుకేమహేమాత్పలచలనోసాఢి
 నానెహాషహేతుకసగాననృత్యత్వోత్ప్రేక్షణాశ్చియానిమిత్రాక్రియా
 స్వరూపోత్ప్రేక్షావాచ్యా॥

మూ, ౨౪ { శ్రస్యంతీనలశఫరీః ఘట్టితౌరూవామోరూరతి }
 { శయమాపవిభ్రమస్యత్రుభ్యంతప్రసభమహేఽ }
 { నాపిహేతో లీలాభిఃకిసు సతికారణైతరుణ్యః॥ }

౨౪॥ శ్రస్యంతీతి॥ చలాఃశఫయఃపాతుకమత్స్యః* ప్రోష్టితుశఫరీ
 యోరిశ్యమరః తాభిర్విఘట్టితౌఽఙ్గాఙ్గరూయస్యాస్స-అతపవత్రస్యః
 భ్యశీఃవా భ్రాశైత్యాది నాఙికత్వే నశ్యనిశతరిజీవవామాసుందరౌఙ్గ
 యస్యాస్సావామోరూః స్త్రీః సంహితశఫలతుణవామాదేశ్యేత్సాన్
 శ్యయః* వామస్యవ్యేవ్రతీపచద్రవిణేచాపిసుందరభివిశ్వఃవిభ్రమస్య
 సస్యఅతిశయంఽనిక్యమావప్రా పతధాహితరుణ్యోబలాః హే భిః* లాబ్ధ
 రణంవి నాపి పృథగ్వి నెత్యాది నాపికల్పాత్పంచమీలీలాభిర్విలాసైః ప్రకువా
 ప్రకానుంతుభ్యంతివిజృంభంతేఽహేమాన్తారణిత్వోభాదాశ్చర్వ్యశ్చో
 ర్ధః కారణైసతికిమువక్తవ్యమిత్వర్ధః అత్రాప్రకృతనిస్తారణిత్వోభకధవాన్సికా
 రణిత్వోభస్యకైముక్త్యన్యాయలభవణానాదధావప్రైరలంకారః* దిండా
 పూపికయాధాంతరావతనమధావక్తిరితిసూత్రమ్॥

మూ, ౨౫ { ఆకృష్టప్రతనువపులఽతైస్తరద్భిస్తస్యాంభస్తద }
 { ధనరోమహాణవస్య అత్యోభిప్రస్పృతవిలోలపా }
 { హువత్సైర్యోషాణా మురుభిరురోజగంజశైలైః॥ }

౨౫॥ ఆకృష్టేతి॥ అథానంతరంఽకృష్టాః ప్రతనవోవపూంస్యైవలతాస్తు
 స్తరద్భిఃప్లవమానైః ప్రస్పృతాః అయతాఃవిలోల్యాశ్చలూః బాహవవవవత్య

అఖిల (మాఘ కాశ్యే- స వ్యాఖ్యానే- అష్టమ సర్గః.)

గరుతో యోషాంతై రితిగిరిధన్వస్యపక్షవల్లస్వస్యతగవయశ్శూపచారఃఊరుభి
 ర్నహద్భిర్వోషాణాం స్త్రీణామురోజాస్తనావవగండైశ్చై గాః త్రైకోరిచ్యుతైః
 స్థూలావలైస్తస్యసరవపహహాణవస్తస్యతదంభః అక్షోభితుభితంత్యు
 భ్యుతేణ్యం తాద్వాత్సుభ్నాతైకర్తణిలుజ్జేససుస్తస్మపిషయంసావయవ
 రూపకమ్ ||

మూ, ౨౬ { గాంభీర్యంచధదపిరంతుసుంగనానాం సంక్షోభం
 జనునవిఘ్నం నేననీతః! అంభోదిగ్వికసితవారిజాన
 సోసామర్యాదాంసపది పిలంఘు యాః బభూవ || }

౨౬|| గాంభీర్యమితి|| గాంభీర్యమగ్రాధత్వం అవికారచిత్తత్వంచదధదపిద
 నోపిగంభీరస్వన్న పిరంతుంపహతుం సంగంతుంచ అంగనానాం జఘనవి
 ఘ్నం నేన జఘన సంఘుషేణాక్షోభంచలనంచిత్రవికారంచనీతః పాపితః అ
 వవికసితం వారిజమాననమివ వారిజమివ ఆనసంయస్యసః అసౌ అంభాంసి
 యం తెస్మిన్నీత్యంభోధిః జలాశయః కశ్చిత్పుమాంశ్చ తత్తుల్యో గమ్య త్కేకర్త
 వ్యుధికరణేచేకేకప్రత్యయః సపదిమర్యాదాంసీనూనంబోచి తీంచవిలంఘుయాం
 బభూవ లంఘితవాణ్ధీరోపి స్త్రీసన్ని కషాద్విక్రీయత ఇతి భావః - అత్ర
 గాంభీర్యాది ప్రకృతాంభోధి శేషణమాత్ర సామ్యాదప్రకృతవి శేష్యపురు
 రాన్వ తీ తైః సమాసోక్తిరలంకారః సాచ ప్రతీయమానాభేదాధ్యవ సాయమూ
 ణిక్తా యోక్త్యను ప్రాణి తేతి సంకరః ||

త్యయంతరి { ఆదాతుందయితమివావ గాఢమా రామూర్షిణాంత
 యకా ౨౭ { తిభిరభిప్రసాయమాణః! కస్యాశ్చిద్విత్తతచలచ్చ
 వా { భాంగుళీకోలక్ష్యీవాణసరసిర రాజకేశహస్తః || ... }

౨౭|| ఆదాతుమితి|| సరపివిత తాః ప్రస్పృతాశ్చలం త్యశ్చ శిఖాః అ గ్రాణ్యైవ
 అంగుళ్యోయస్య సః సద్య త్చైతి కపలక్ష్యీ వాణో భా వాణ్యమామపధా
 క్షాశ్చ మతోర్వోయి వాసిభ్య ఇతి మతుసోమ కారస్య వత్వం కస్యాశ్చిదంగ
 యాః కేశహస్తః కేశకలాపః పాశః పక్షుశ్చ హస్తశ్చ కలాపాధాణః కచా
 త్పరే ఇత్యు సరః హస్త ఇతి కరశ్చ గ్వస్య తే ఆ రాత్సమీపె ఆ రాస్తూర నమిప
 దారి త్యమరః అవ గాఢమంత మగ్నందయిత మాదాతుంగృహీతుమివ డ్డి
 ర్షిణాంతరంగాణాంతిభిః సమూహైః అభిప్రసార్యమాణః అభితోవ్యాపా
 ర్ష్యమాణస్కార రాజ అత్ర ఆ గాతుమివ ప్రసార్యమాణ ఇతి ప్రసారణస్య ఆదా

నాదకాత్వో ద్మై త్సాణాదియంక్రియా నిమిత్తత్రియా ఫలో త్మై త్సా సాచ
 చలచ్చిఖాంగులీక ఇతిరూపకానుస్రాణితయాహ స్తఇతిశ్లేష మూలయావా
 చ్యస్యకలాపస్య ప్రతీయమానాత్కరాద్భేదే అభేదరూపాతిశయోక్త్యా
 నివృత్తాఢ్ఢేసంకరః॥

మూ, ౨౮ { ఉన్ని ద్రప్రియక మనోరనుం గమణ్యాః సంరేజేసర
 సీవపుః ప్రకాశమేవ | యుక్తానాం పినులతయాతిగ
 స్క్రియా యోనా క్రాహన్నపిహిభవత్యలంజలోఘః }

౨౮॥ ఉన్ని ద్రైతి॥ ఉన్ని ద్రంపిక సితంయ త్ప్రియక మసనకుసుమంః సజ
 కాసనబంధూకపుష్పప్రియక జీవకాత్త్య మరః-తదివమ మోరమంకనకగౌర
 మిత్త్యధః - రమణ్యాః స్త్రియోవపుః శరీర-సరిసేతటాకై ప్రకాశమేవజల
 మగ్న మపివై మల్యాలక్ష్మ్యమేవ సంరేజేర రాజత ధాహిజలౌఘోజలపూరః
 జడసంఘోమూఖజనశ్చలజయోరభేదాదాక్రామన్నా వృణ్ణన్న పృన్య
 త్ర అధిక్షీపన్న పిపినులతయావై మ త్యేనయాక్తానాం శుద్ధానాం నిశ్చలజిత్తా
 నాంచతిర స్త్రియా యోః శిరోధా నాయపరిభవాయచ అలంసమధోఽనభవ
 టిహి శ్లేషమూలయాభేదే అభేదరూపాతిశయోక్త్యా అను ప్రాణితోధాం
 తరన్యాసః॥

మూ, ౨౯ { కింతావత్సరసిసరోజమేత దా రా దా హేయాస్విన్ముఖ
 మవ భాస తేయు వ త్యాః సంశయ్యక్షణమితినిశ్చికా
 యకశ్చిద్బింబోకైభక సహవాసి నాంపరోక్షైః॥... }

౨౯॥ కిమితి॥ సరస్యా రాద్గూరాత్ ఎతత్పరోవతి-తావదిత్యవధారణేసరో
 జంకమలంకింకా హేయాస్విత్ ఉతయువ త్యాః తరుణ్యాః ముఖమవ భాస తేకిం
 ఇతిక్షణం సంశయ్య సందిహ్య శీజక్తో వ్యల్యవ్ అయజ్యేకిశీతీత్యయజా దేశః క
 శ్చిన్విలాసీబక సహవాసి నాంబక సహచ రాణాం పద్మానామిత్త్యర్థః పిలాసతూ
 న్య తాద్యోత నాధ-మిత్థం నిదేశః పరోక్షై రప్రత్యక్షై రను భూతచ రై రవి
 ద్యమా నై రితియావత్ బింబౌకై విలాసై రిత్త్యధః యద్యపి బింబౌకౌ
 నాదరక్రియోత్పక్తంత ధాపిపి శేష వాచినాం సామా న్యే లక్షణే త్యదోషః నిశ్చి
 కాయవి శేషదశకాన్ముఖ మేవేతినిశ్చిత వానిత్వర్థః సందేహాలంకారోయం
 విషయోవిషయాయ త్ర సాదృశ్యాత్కవిసన్ముతాత్ | సందేహగోవరౌన్యా
 తాంసం దేహాలంకృతిశ్చ సేతిలక్షణాత్ సోప్యం తేనిశ్చయోక్తైః నిశ్చలనాం

స్సందేహోలంకారః||

మూ, ౩౦ { శృంగాణీమ్రుతకనకోజ్వలానిగంధాఃకాసుంభంపు }
{ ఘనుచకుంభసంగివాసః| మాద్ద్వికంస్రియితమస }
{ న్నిధానమా సన్నారీణామితిజలకెళిసాధనాని|| ... }

౩౦|| అథజలక్రీడాసంభారానాహ||శృంగాణీః|| మ్రుతేనతప్తనిషిక్తేనకన
కేనఉజ్వలానిలిప్తానీత్యధఃశృంగాణీక్రీడాంబుయుత్రాణి*శృంగంప్రభు
త్వేశిఖరేదిహ్నోక్రీడాంబుయుత్రకఙ్గితివిశ్వః- గంధాశ్చందనకుసుమాది
గంధద్రవ్యాణితతవపుంసీబహుత్వంచ* గంధస్తుసౌరభేన్ముత్యోగంధకెగ
ర్వలేశయోః - సమవద్రవ్యవచనోబహుత్వైలుంసచస్త్రతఙ్గిభిఘానాత్-
ప్యనువిశాలంకుచకుంభసంగికుచకలశావరణం కుసుంభేనరక్తంకాసుంభంక
తేనరక్తంరాగాదిత్యణ్-వాసోవస్త్రంమృద్వికాయాః - వికారోమాద్ద్విక
కంధ్రాక్షోమద్యంకతస్యవికారఙ్గత్యణ్* మృద్వికాగౌస్తనీద్రాక్షేత్యను
రఃకించప్రియతమసన్నిధానంవల్లభసామీప్యంసర్వసాఫల్యకారణమితిభా
వః| ఇత్యేతానినారీణాంస్త్రీణాంజలకెళిసాధనానిజలక్రీడోపాయాః| ఆసన్
అభవన్ పతేనఉద్దిపనసంపత్తిమక్తాత్రశృంగాదీనాం జలకెళిసాధనత్వ
మాపతుల్యధర్మయోగాత్ప్రకృతత్వాచ్చకేవలప్రకృతగోచరాతుల్యయో
గితా||

త్యో, ౩౧ { ఉత్తుంగాదితి||అనిలెనవెగానిలెనచలాంశుకాస్తటాంతాఞ్చైతోభిస్స }
{ హాభయదశినాంప్రియాణామ్|శ్రోణీభిర్గుణరుభిర }
{ తూణణముత్పతంత్యస్తోయేషుమ్రుతతరమంగనాః }
{ ప్రపెతుః||

౩౧|| ఉత్తుంగాదితి||అనిలెనవెగానిలెనచలాంశుకాశ్చల్వస్వసనాఃఅంగనాః
ఉత్తుంగాత్తటాంతాత్ భయదశినాంభయోత్ప్రేక్షీణామనధఃశంకినా
మిత్యధఃప్రియాణాంశైతోభిఃసహతేషాంతశైవావస్థానాసితభావః| గు
రుభిర్గుణగ్నీభిః ప్రాతోగుణవచనాదనీకారః| శ్రోణీభిర్గుణైఃపాశునా
అతూణణంమండంఉత్పతంశ్యఃఉత్పతాస్సశ్యఃతోయేషుసరోజలైషుమ్రుత
తరంశీఘ్రతరంప్రపెతుః| గుర్ణస్యపతనహేతుత్వాదుశ్చతనవిరోధిత్వా
చ్చనీఘ్రసాతోమందోత్పతనంశైతిభావః- అస్రప్రియశైతఃపాతాంగనా
శ్శాతయోఃకార్యకారణయోరసహభావినోఃసహూర్తకైఃకారణపౌర్వాప

ర్యవిధ్వంసనరూపాతిశయోక్త్యవజీవితాసహేయాక్తిరలంకారః*సహాధేనా
స్వయోయత్రభవేదతిశయోక్తిః*కల్పితోపమ్యపర్యంతాసాసహేయాక్తి
హేమ్యత ఇతిలక్షణాత్చేతోవత్సేషురిత్యోపమ్య కల్పనయా కార్పకాశు
భావస్సతీతత్పమత్తార ఇతిరహస్యంతాత్తాలికాంశుకచలనాదిసూక్ష్మస్య
భావపిశేషప్రకాశనాత్స్వభాషాక్తిరత్రేతినంస్పష్టిః॥

మూ, ౩౨ { ముగ్ధత్వాదివిదితకైతవప్రయోగాగచ్ఛంత్యస్తపదివ
రూ, ౩౨ { రాజయంతరుణ్యః తాఃకాంతైస్సహకరభుష్కరై
రితాంబువ్యాఘ్రక్షీనుభిసరణగ్లహామదీవృత్ ॥ .. }

౩౨॥ ముగ్ధత్వాదివిదితకైతవప్రయోగాగచ్ఛంత్యస్తపదివ
యోగాఃముఖసేవనాదికపటాచరణానియాభిస్తాఃఅతవప్రసవదివరాజయ
మపజయంగచ్ఛంత్యస్తాస్తరుణ్యఃఅంగనాఃకాంతైస్సహనాయకైస్సహకరభిస
రణంస్వయమభిగమనం-గ్లహాలూఢ్యాతపణోయస్యాంతాం*పణోయేషు
హాభిత్వనరః*అయేషుగ్లహాభిగ్రహేరేవాక్షువశైలత్వనిపాతఃఅప్రత్యయ
స్తు. గ్రహవృద్ధనిశ్చిగమశ్చైతకైతవప్రయోగాగచ్ఛంత్యస్తపదివరాజయ
త్యప్రత్యయస్యేవనిపాతోఃఘృషపవాదస్యే త్యాహుః - కరిపుకరై
రితాంబుభిః హస్తకమలప్రేరితజలైఃవ్యాఘ్రక్షీంవృత్తి హారేణోత్పణ
వరస్పరాభ్యక్షణిమిత్యధః*కర్షవ్యతీహారేణచ్ఛ్రీయామితిణచ్చ
త్యయః* ఇచ శ్రీయామితి అజ్ఞాదేశః* టిడ్డాణభిత్వాదినాశీ వ
తాంవ్యాఘ్రక్షీంఅదీవృత్తయాఅక్రీడన్ని త్సవః*ఇదివఃకర్షచేః* ల్పా
త్కర్షత్వంత్రావిదితకైతవప్రయోగస్యవిశేషణకత్యావరాజయహే
తుత్వాత్పదార్థహేతుకంకావ్యలింగమ్ ॥

మూ, ౩౩ { యోగ్యస్యత్రినయనలోచనా నలాదినిదాన్ద
మూ, ౩౩ { స్తరవృతనాధిరాజ్యలత్త్వాః*కాంతాయాఃకరక
లశోద్వైతైపయోభిర్వక్తైంహారకృతమహాభిషే
కమెకః॥

౩౩॥ యోగ్యస్యత్రినయనలోచనా నలాదినిదాన్ద
ఘృణేతినిషేధాత్పూర్వపదాత్పంజ్ఞాయానుగభిణిత్యాభావఃతస్యలోచనా
నలాదినిదాన్దానిదాన్దస్యభస్త్రికృతస్యస్తరస్యయాః వృత
నాఃసేనాఃతాసామధిరాజ్యమాధిపత్యంతవేలక్షీస్తస్యాఃయోగ్యస్యా

మాణ్యత్ర లోక్యవిజయినఃస్థానేతాదృశస్యైవస్థాప్యత్వాదితిభావఃకాం
తాయాఃప క్రైంద్యోఃస్తరసఖత్వాదస్యైతిభావఃకరః అంజలిరేవ కలశఃతే
నోద్యతైరుశ్చిప్తైఃపయోభిఃమహాభిషేకంఎకంకశ్చిత్తామీఅకృతకృత వాణ
కరోతేలుఃశీతశ్చేతనాదిభ్యస్తథాసోరితేసిచోలుక్-అశ్రక్రీడాసేకేమహా
భిషేకతోష్ఠ్యైత్యై-ప్రతీయనూనయాసకానుప్రాణితేతసంకరః||

మూ, 38 { సింఛంత్యాఃకథ మపిబాహుమున్న నుయ్యుప్రై }
{ మాంసంహనిసిజమఃఖదుబలాయాః| సావణం }
{ వలయనుపాగళత్కరాగ్రాల్లావణ్య శ్చియభవశే }
{ షమంకనాయాః|| }

38|| సింఛంత్యాఃకథి || మనసజమఃఖనస్త రపీజయాచుబలాయాఃస్త రా
ఘోరస్వాశక్తాయాఃఽతిఎవకథనుపి అతిప్రయాసేన బాహుమున్న మ
యోస్యస్యస్యపైయా సంప్రయతమ్యుప్రీయస్థిరైత్యాదినాప్రా దేశఃసిం
చంశ్చయ్యున్నయంత్యాఃఅంగనాయాఃకరాగ్రాల్లావణంహిరణ్మయంప
చయ్యుంకంబకంవలయోస్త్రియామిశ్యమరః-లవణైవలావణ్యంకాంతివిశేషః
సావణంశ్చయ్యున్నయంత్యాఃస్వచ్ఛవ్యైష్ట్యయః*లవణోరసరత్నోల్భిభేద
నోపితాత్రష్టేపిశక్యంయద్వా*ముక్తాఫలెషు చ్చాయాయాస్తరళత్వమి
వాంత గా-ప్రతీభాతియదం గేషుతల్లావణ్యమిహాలావ్యతే- తస్యశ్రీఃసంప
చోశస్యాంశేషంఅశిరిక్లంశరీరసమ్మిళితావశిష్టమితియావత్ * శేషస్సంకషణ
శిరసోష్టేపముక్తైరైన్యవదితిశక్యః-తదివాపాగళత్- అపతత్ శేషమివ
నిగూఢమిత్త జాతస్వరూపో-త్యైత్యై||

మూ, 39 { స్నిహ్యంతీదృశమపరానిధాయ సూణంమూరై }
{ సప్రణయరసేనవారిణైవకంకషణప్రవణమనా }
{ స్పృశిసేసిఠ్మాలత్యైణప్రతీయువమంజలించకార|| }

39|| స్నిహ్యంతీతి||కంకషణప్రవణమనాఃస్తరపరవశచిత్తాఅతఎవదృశం
ఈక్షణస్నిధాయయగాస్యైవదృష్టింకృత్వాస్నిహ్యం తీదృష్టివిశేషేణస్ని
హూస్తకాశయంతీత్యర్థః-అపరాస్తీసఖ్యాఃసిసిఠ్మాలసేక్తుమిచ్చాతస్యాల
య్యైణవ్యాజేనబద్ధాంజలిరేవతిష్ఠతీనతుసంచతీతిద్యోతనాయసిసిఠ్మాలీచ్ఛా
సూంపః*ప్రయోగఃప్రతీయువంయువానంప్రతిష్ఠి అనశ్చైత్యవ్యయీభావ
నః*గోఽంతఃమూతేనమూతేమతా-ప్రణయరసేనవేత్యుత్యై-పా

మాఘ కాశ్యే- సవ్యాఖ్యానే- అష్టన-సగణః.

కాకరణస్యబలీయస్త్యాదివశబ్దస్యవ్యవహితాన్వయః - వారీణా సూజనం
 పూరితమంజలింవ కార ప్రా దణయానూ సెత్యధణః!

మూ 31 { ఆనందందధతిముఖాకరోదకేనశ్యా మాయాశయ
 శతమేనసిచ్యనూ నె! ఈష్యంత్వావదనమసిక్తి
 వాప్యనల్పస్వేదాంబున్నపితమజాయతేతరస్యః }

31|| ఆనందమితీ || ఆనందందగణి ప్రి యసంభావన యాహపణంకథానె-
 శ్యానూయాఃగుధ్యన యావ నాయాః స్త్రీ యః శ్యామాయావన మధ్యస్థ
 త్కృష్ణః ముఖావన నెనయతత మెనప్రియోనాక త్రా కాకరోదకేనాంజలిబలే
 నకరణేనసిచ్యనూ నెసతిసిక్తేసః ఈష్యంత్వాః అసహహనాయాః పనో
 త్కష్మేక్ష మెష్యాంస్యాదితిలక్షణంభిరస్యాః సపల్నావ్యవదనమసిక్తిమ
 పిప్రియః శోకశేషః అనల్పనబహుత రేణస్వేదాంబు నాన్న పితంసిక్తికాజా
 యతలభవత్ ఈష్యాంకృత కౌపకార్యత్వాత్స్వేదాదీనామితిధావః అస్తిక్తి
 మపిసిక్తిమిత విరోధతస్య స్వేదాఖ్య కారణోక్తైః ఆఖాసగ్వస్||.....

మూ, 32 { ఉద్విక్త్యప్రియకరకుట్ట శాపవిధైర్వ్యోజన్నయ
 ముఖి సిక్తిమన్యనార్యాః అంభోభీముహూరసిచ
 ద్విధూరమహాదానీయం వృధుశరనెత్రయ
 గ్మముక్తైః

32|| ఉద్విక్త్యప్రియశ్య ప్రేయసకరకుట్టలాభ్యాంపాణి పుకాశ్యాం
 అపవద్ధైఃవిక్షిప్తైః అంభోభిరభిక్షిక్తింసిక్తిమన్యనార్యాః సపన్యా వ్యోవలోకనః
 యలకుచస్వయంపుధు త రేణాః విపులన నెత్రయక్తననయనవ్యయోచము
 కై రంభోభివాంష్పై ర్నుహురభీక్ష్యం అభీక్ష్యమనకృశ్నమాభిత్వ మరఃఅసిచ
 త్ అభిక్షిక్తివతీతన్త శ్చరా దెవెతి భావజిత్రోవస్తూ నాలంకారధ్వనిః లిపిసిచి
 హ్వ శ్చైతీనిచెలుజేఛైరజా దేశః!

మూ, 33 { కుర్వద్భిముఖరుచి ముజ్వలాంజనంయైస్తామై
 రసిచతవల్లభాంపిలాసీ! తైరేవప్ర తయవ తేరకా
 రిమా రాశ్చాటుష్యంశశధరదీప్తిచ్చూతైః

33|| కుర్వద్భిరితి || ముఖరుచిం ముఖకాంతిం ఉజ్వలాం అధికాంకుర్వద్భి
 రైస్తామైర్పిలాసీవిలసనశీలః కామీ క్ష వౌకషల సెత్వాది నామీసు బ్ధ్య త్య
 యఃవల్లభాం ప్రియతమాంజనం అసిచతసిక్తి చాణస్వరితైస్తాదాశ్చ సేష

మూ, ౪౧ { సంక్రాంతంప్రియత మవక్షుసోంగ రాగం సాధ్య }
 { స్యాన్నరసిహరిష్యతేధునాంభః తుష్టైవంసప }
 { దిహ్యతేపితత్ర తేపెకస్యాశ్చిత్సు ఫటనఖలక్ష్యణ }
 { స్సపత్యా ౨ ||.. .. . }

౧|| సంక్రాంతమితి||ప్రియతమస్యవల్లభస్యవక్షుసఃసకాశాత్సంక్రాంతంగా
 శాలింగనాక్షువతటలగ్నమపిఅస్యాఃవశాంగాఃఅంగరాగలభునైవసరసి
 అంభఃకత్వసాధునిశ్శేవం హరిష్యతేప్రమాత్యతీత్యైవంతుష్టాఃకృతిబు
 ధ్యాసంతుష్యసపదితత్రతస్మిన్నంగరాగేహ్యతేపిస్ఫుటనఖలక్ష్యణోవ్యక్తన
 ఖవిష్టాఃయాఃకస్యాశ్చిన్నాయికాయాః సంబంధిన్యాసపత్యాతేపెతప్తం
 భావెలిత్తదిదమాతపార్తస్యభాయామన్విష్యతోదారుణదవదహనవేష్ట
 నమివయసంగరాగమేద్రప్రమక్షమాయాఃనఖతసాక్షారభ్రతిత్ర
 సంతావశాంశ్యధేనపివయోంగరాగయోశనెనతద్విరుద్ధసంలాపోత్పాదనా
 ద్విరుద్ధకారోత్పత్తిరూపోవిషమాలంకారఃవిరుద్ధకార్యస్యోత్పత్తిర్యత్రానర్ధ
 స్యవాభవేత్-౨చూపఘటనాసాస్యాద్విషమాలంకృతిమతేతిలక్షణాత్||

మూ, ౪౨ { హూతాయాః ప్రతిసఖికామినాన్యనామ్నాస్త్రీ }
 { మత్యాన్నరసిగళస్తుఖేందుకాంతేఃఅంతరిందు }
 { తమివకతుమశ్రువషైకభూమానంగమయి }
 { తుమీషిరెవయాగిసి.. .. . }

౪౨|| హూతాయాః || ప్రతిసఖినాన్యనామ్నాస్త్రీ సఖినమక్షమిత్యర్థః-
 సమీపాధేవ్యయాభావేనపుసక హస్తత్వంకామినాప్రియేణలన్యస్యా
 స్సపత్యాః నామ్నా అన్యనామ్నాః సగ్వ నామ్నా వృత్తిమాత్రేపుంవ
 ద్భావఃహూతాయాఃఅహూతాయాః అతపవగళస్తుఖేందుకాంతేఃస్రవ
 ద్విదనంభండురివతస్యకాంతిరివకాంతియఃస్యాఃతస్యాఃస్త్రీ మత్యాఃలజ్జితా
 యాశ్చకస్యాశ్చిదితిశేషఃసరసిశీఘ్రంనుత్యంఅంతరిందుతథానంశ్ర
 దంతరోగుపసగవద్వృత్తిరితవచనాత్ః ఉపసగేఘాఃకిరితికిప్రశ్యయః
 కతుమశ్రువషైకభూమానంగమయితుం
 వృద్ధిం ప్రావయితుంకఠిమద్ధిత్యాదినాఅణికతకాఃకర్తృత్వం ప్రాధాన్యాద
 భిధానచతుషిరభవత్ప్రాణికిమిత్వ్యత్యేత్యేయంకమణిలికాత్యశ్రుపాత
 నిమిత్తతయాదుర్గరణమఃఖాదపిమస్సహం సాపత్న్యదుఃఖమివస్తుధ్వనిః||

మూ, ౪౩ { సీక్తాయాఃక్షణమవ సీచ్యస్సూర్వమన్యామన్యస్యాః |
 ప్రణయవతాబతా బలాయాః | కాలిమ్నా సమాధి
 తమన్యై రేవవక్త్రం ప్రా ప్త్యోగశ్శదపశబ్దముంజ
 నాంభః || }

౪౩ || సీక్తాయాఃప్రణయవతాప్రేమవతాప్రియోక్షణం పూర్వంతే
 ణాత్పూర్వమిత్యర్థః-అన్యాంసపక్షీంలవసీచ్యపశ్చత్సిక్తాయాఃఅన్యసా
 అబలాయాఃముగ్ధయాఃకన్యాశ్చిత్వక్త్రంకర్తమన్యైకోపవకతా
 లిమ్నాకాష్ట్యైనవైవన్యైనసహాయావత్సమాధితసంహితవాణబతే
 తిఖేదెసంపూర్వాన్వధాతేకర్తరిలుక్ష్యస్తాఘ్నోరిచ్ఛేతీకారఃసీచఃకిత్వాన్న
 గుణఃప్రాప్త్యాదంగాదిసకారలోపః గళత్సవక్ష్యోః సంబంధిఅంజనాం
 భకిజ్జలదకంఅవశబ్దవణసాప్యపవానం* అవణామైవనిగ్నావవరీవా
 దాపవాదవదిత్యనురః - ప్రాపకోపకాలిమతిరోధానెసస్వకాభీమ్న ఎవప్ర
 కాశనాదితిభావః - స్మారైవణవాక్యాథేనఉత్తరనాక్యాధనమాకనా
 గ్వాక్యాథహేతుకంకావ్యలింగములంకారః * హెషోగా కంసగాకన త్వై
 కావ్యలింగముదాహృతమితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౪౪ { ఉద్వోఘంకనకవిభూషణాన్యశక్తఃసద్ధిచావల
 యితపద్మనాళసూత్రః | ఆరూఢప్రతివనితాకటా
 త్నభారఃసాధీయోగురురభవద్భుజస్తరుణ్యాః || }

౪౪ || ఉద్వోఘమితి || కనకవిభూషణాని సువణణవికారాభరణానిఉద్వో
 ఘంబిభతుకముశక్తోక్షణుఃసోకుమాగ్యాగితిభావః - అతపవ సహించ తీతిన
 ద్యక్షతెనసద్ధిచాసహచరణభ్రామ్యుత్పిగాదినాకిన్నిటికీప్యసహస్య
 సద్ధిరితినహశబ్దస్యసద్ధ్యాదేశః అనిదితామిత్యానినానకారలోపఃఅ
 చిత్రత్యకారలోపే చావితదిఘ్నః- వలయితానివలయీకృతానిపద్మనాళ
 సూత్రాణిమృణాళతంతమ్రోయిస్యసఃమృణాళకృతకంకణిత్యర్థః-తథా
 ప్యారూఢఃఆరూఢవాప్రతివనితాయాఃసవత్ప్యాఃకటాక్షాపవభారోయ
 స్ససఃతయాసాసూయందృష్టిత్యర్థః అతపవచతరుణ్యాఃభుజోబాహుః
 సాధీయఃబాధతరమితిక్రియావిశేషంస్య అంతికబాధయోనోదసాధాః
 బాధశబ్దస్యసాధాదేశఃగురుభావరవాణ్శ్లఘ్యశ్చభవత్-అత్రకనకభూ
 షణాభావేపితస్తార్యగురుత్వవణా నాద్విభావనాసావగురుతిశ్లేషప్రతి

౪ 'త్థాపితాతిశయోక్త్యనుప్రాణితేతసంకరః.....

మూ, ౪౨ { ఆబద్ధప్రచురపరాధ్యౌకీంకిణీకౌరామాణామనవ
రతౌదగాహభాజామ్నారావంవ్యతనుతమేఖలా }
కలాపఃకస్త్రిన్వాసజడగుణైగిరాంపటుత్పమ్ ||

౪౩|| ఆబద్ధేతి||ఉదకస్య గాహనావగాహనంజలక్రీడాభాగముదకప్రవేశః
మంఘోదనేత్యాదినాఉదకస్యోదాదేశః-తమనవరతంసంతతంభజంతీతీతధో
త్తాయాస్తాసాంరామాణాం స్త్రీణాంసంబంధీతబద్ధాః ప్రోతాః ప్రమరాఃభూ
యిస్థైఃపరాధ్యౌకీంకిణీయస్త్రిణానతధోక్తఃసద్యుతశ్చైతిక
పేమేఖలాకలాపఃకాంచ్యైవభూషణంకలాపోభూషణైబహా ఇత్యమరఃఆ
రావంధ్వనీంసవ్యతనుతనాకురుతతథాహిసహజలెన సజలోజలాద్రుణిగు
ణిసూత్రంయస్యసతధాఉడయోరభేదాజ్జలగుణోజడధమోమాధ్యం తె
నసహేతిసజడగుణోజడశ్చతస్త్రిణాకస్త్రిణావాసావణే మేఖలాకలాపపుం
సివాగిరాంవాచాంధ్వనీనాంచపటుత్వంసామధ్యంనకుత్రాపీత్యథః-శ్లై
షములావౌశాశినా క్యనుప్రాణితోయమధాంతరన్యాసః||

మూ, ౪౩ { సర్వశ్చైసరసప్రాతేంశుకైపయోభిలోలాత్మసు
రతగురావపత్రపిష్టోః | సుశ్రోణ్యావశవసనెనవీచి }
హస్తన్యస్తైరదుతనుకృతాబ్జినీసఖిత్పమ్ ||

౪౪|| వర్వచ్ఛృతి|| పరితఃఅచ్ఛంస్వచ్ఛంఅంతగతవస్త్రతిరోధాయక
మిత్యథః తస్త్రిస్తరసివయోభిరంశుకై స్త్రీ పరిధానేహృతేసత్తిసానాడవ
సారి తేసతిసురతగురౌరమణవలోలాత్మశ్రోణ్యాసక్తదృష్టాసతీత్యథః*
లోలశ్చలసతృష్ణయోరిత్యమరఃకృబహువ్రీహకౌసక్త్యక్ష్ణోఃసాం గాజ్జచ్అవ
త్రపిష్టోరపత్రవమాణాయాః*బజ్జాసాపత్రపాస్యతఇత్యమరః అలంకృతి
త్యాదినాఇష్టుచ్ ప్రత్యయఃసుశ్రోణ్యాఃప్రియాయాఃప్రస్తుతోచితనిడేశో
యంఅబ్జినీనళినీదుతంశీఘ్రంవీచిరైవహస్తస్త్రన్యస్తంయద్దలంపణమే
వవసనం తెనతద్దానే నెత్యర్థః సఖిత్పమకృతసఖిత్పత్వంచకారైత్యథః. అ
త్రాబ్జిన్యాదిమసఖిత్పాద్యారోపాత్పమస్తవస్తుప్రస్థినావయవరూపకమ్||

మూ, ౪౪ { నారీభిగుణుజఘనస్థలూహతానామాస్యశ్రీఃజితవి
శాసివారిజానామ్ | లోలత్వాదవహారతాంతదంగ
రాగంసంజజైసకలుషఅశయోజలానామ్ ||

౨౨౦ (మాఘకౌష్యే- సవ్యాఖ్యానే- అష్టమసర్గః.)

౪౨॥ నారీభిరితి॥ నారీభిఃక త్రీభిఃగురుజనువస్త లైఃపుధుశ్రోణిభాగైః ఆహా
త్రానాంఅలోడితానాంఆస్యశ్రీభిఃముఖశోభాభిఃఃజితాని వికాసీనివారిజాని
పద్మానియెసాం తెషాంలోలత్వాచ్చలత్వా త్వత్పల్లత్వాచ్చ*లోలశ్చలసత్ప్ర
ష్ణయోరిత్యమరః- తాసామంగరాగం అపహర తాంక్షైశ్చయ తాంచోరం
తాంజలానాంతోయానాం జడానాంచస ఆశయో హ్ర దఃహృదయంచసక
లుషోప్రసన్నఃక్షుభితశ్చసంజ జైసంజాతఃఅపహర్తుః తాడనస్వహరణాదిభిర
శయఃకలుషోభవతీతిధ్వనిఃఅభిధాయోఃప్రకృతాదానియంత్రణాన్నశ్లేషః॥

మూ, ౪౨ { సౌగంధ్యందధదపికామమజ్జనానాం దూరత్వాద్దత
నుహమాననోపమానమ్ | నెదీయోజితమితిలజ్జయే
వతాసామాలోలెపయసి మహాలాత్పలంమమజ్జ॥ }

౪౩॥ సౌగంధ్యమితి॥ కామంపర్యాప్తంసౌగంధ్యంసురభిగంధిత్వంసమ్య
గ్నంధుత్వంవ*గంధోగంధక ఆమోదలె శేసంబంధి గర్వయోరితివశ్వః- దధద
వ్యహం దూరత్వాత్పూర్వం దూరస్థత్వాదంగనానాంఆనోపమానంముఖసా
దృశ్యంగతం*దూరస్థాఃపర్వతారమ్యా ఇతిభావః - సంప్రసీపునస్తాసాంనెదీ
యోనెదివృంతంఃకతమంసత్ అంతిక బాధయో నేదసాధాపితఅంతికశబ్ద
స్య నేదాదేశః- జితంపరిభూత మభూవ మితిలజ్జయం మహాలాత్పల మరవిం
దంత్రాలోలెచ లెపయసి మమజ్జయ ధాదూరేసామ్యేనదృశ్యమానోబుధుఃసన్ని
ధావవమానితఃకస్వచిల్లజ్జయాలీయ తెతగ్నదితివయశ్చలస హేతుకేఅబ్జమజ్జ నే
లజ్జా హేతుకత్వముత్ప్రేక్ష్యత ఇతిశ్లేషమూలాతి శయోక్తి హేతుత్ప్రేక్ష
యోస్సంకరః॥

మూ, ౪౩ { ప్రభ్రష్టై స్సరభసంసత్వరంతంభసోవ గాహక్రీడాభిర్వి
దభితయాధికాపిశంకైః | ఆకల్పై స్సరసిహిరణ్య
యైర్వధూనామార్యాద్విద్యుతిశకలైరివవ్యరాజి }

౪౪॥ ప్రభ్రష్టై రితి॥ సరభ సంసత్వరంతంభసోవ గాహో ఎవక్రీడాస్తాభిః
ప్రభ్రష్టై వికగళద్భిజ్జలంవ గాహక్రీడాదంభసిమ్యుతై రిత్వధణః విదభి
త్యావికసితాయూధికాపీతయాధికాః హేతుపుష్పికాః పరవర్యాయాఃవివ
క్షితాఃఅన్యధాపిశంగత్వాయోగాదితి* గణికాయూధికాంబస్తాసాపీతాహే
తుపుష్పికేత్యమరః- వనకుందమిత్యధణః- తద్వచ్ఛిశంకైః పింగళవ శ్లేఘిక
రణ్యయోస్సౌవశ్లేఘికాంః డాండినాయనాదినానిపాతః- వధూనామాకల్పైఃస

రసిబౌర్వాగ్ని ద్యుతిశకలైఃజలాశయత్వాదత్రాపిసన్నిహితైర్బడబాన
లజ్జాల్పఖండైరివేత్సు త్వే డ్రావ్యరాజివిరాజితంభావెలుజ్జే||.....

మూ, ౫౦ { ఆస్థాకీయువతదృశామసౌతనోతిచ్ఛాయైవంశ్రీయ
నునపాయినీంకిమేభిః | మత్స్వేవంస్వగుణపదాన
సాభ్యసూయైఃపానీయై రభివిదధా విరంజనాని ||

౫ | ఆస్థాకీతి||ఆస్థాకమియమాస్థాకీఅస్తదీయాఅస్తత్ప్రకాశితైత్యర్థః
కైయమ్మదస్తదోగస్తత రస్యాంఖజ్జైతిచకారాద్రాత్యయ్యతస్తిన్నజీ
చయస్తాకాస్థాకావితిప్రకృతెరస్తాకాదేశఃకైటిన్ద్రాణభత్యాదినాజీపేఅ
సౌచ్ఛాయాకాంతిపిమలేతియావత్సైవయవతదృశామనపాయినీంస్థా
యినీంశ్రీయంశోభాంతమోతివిభిరంజనైకిమేతత్సాభ్యస్తకేంచిదస్త్యైత్యర్థః
గమ్యమాభక్రియాపేక్షయాకరణత్వాత్ప్రీత్యయైత్యుక్తంప్రాక్ ఎవమ్మ
త్వాడక్తప్రకారేణాంజనవైఫల్యంనిశ్చిత్యైత్యర్థః - అతఎవగమ్యోత్వై
త్యైయంస్వగుణస్యస్వావిష్కృతదృజై ౨ మణ్యగుణస్యపిధానంతిరోధా
నం*ఆపిధానతిరోధానపిధానాచ్ఛాదనానిచెత్యమరఃకృష్టిపాగురిరల్లాప
మవాప్యగుపసర్గయోరిత్యకారలోపః| తెనసాభ్యసూయైస్సప్యైఃపా
తుమహైఃపానీయైస్తోయైః*అంభోణస్తాయపానీయనీరక్షీరాంబుశంబ
రమిత్యమరఃకృష్టవ్యత్తవ్యాసీయరతిపిబతెరనీయర్పత్యయిఃఅంజనానికజ్జ
లానిత్యనైస్వగుణప్రకాశయోగ్యవివక్షితేనప్రకారేణానిశ్చైషస్వరూపే
ణైత్యర్థఃవిదధావిరైభాతానిత్యైతీతానీత్యర్థః - ధావుగతిశుద్ధ్యోరితిధా
తోఃకమణిలిక్ ||

మూ, ౫౧ { నిర్ధౌతేసతిహరిచందనైజలౌఘైరాపాండోగః
తవరభాగయాంగనాయాః | అన్తాయస్తనకలశ
ద్వయాదుపెయె విచ్ఛేదస్సహృదయయె వహార
యస్త్యా||

౫౧|| నిర్ధౌతృణి||హరిచందనైరక్తచందనైజలౌఘైఃజలసమూహైఃనిర్ధౌ
తేసతిత్యైతీతేసతిధావైకమణిక్తఃకృష్టాశ్చూషణమనానికచెనీవకారస్యోర్
ఆదేశః*అత్యైధత్యున్వితివృద్ధిరౌకారఃఆపాండోపాండువణాదంగనా
యాఃస్త్రియైస్తనకలశద్వయాత్ కుచకుంభద్వయాత్ గతవరభాగయా
సావణ్యాద్విగతవనోత్కషణయా అతఎవసామాన్యాలంకారః * సా

మాన్యంగుణసామ్యేనయత్రవస్త్వంతలైకతేతిలక్షణాత్ - హారయస్త్వై-
 త్యైకసహృదయయాసదిత్యయవేత్సుత్రై యోనిజవరభాగహానిపరిజ్ఞా-
 నవత్యైవేశ్యధణః-అహ్నియసపది* స్రాగ్ధృణిత్యంజసాన్వాయరాజ్యం
 యుసపదిక్రమిత్యమరఃవిచ్ఛేదస్తుటనముపెయప్రాప్తిహీనజీవనాద
 జీవనమేవవరమితిమనీషయేతిభావః - ఉపపూర్వాదిణికర్మణిలిట్విత్సోభ
 హేతుకస్యహారవిచ్ఛేదస్యసహృదయ హేతుకత్వోత్పై యోసాచోక్తకసా
 మాన్యోజ్ఞాపితేతిసంకరః||

మూ, ౫౨ { అన్యూనంగుణమృతస్యధారయంతీసంఘల్లస్పృ
 వితసరోగుహాపతంసా| ప్రయోభిస్సహసరసీనిషే }
 వ్యమాణారక్తత్వంవ్యధితవధూ దృశాంసురాచ||

౫౨|| అన్యూనమితి|| అన్యూనంసమగ్రంఅమృతస్యపీయూషస్యగుణంజ
 ధుర్యాదికంధారయంతీ* అగంధమవ్యక్తరసంశీతలంచతృషాశుహమ్ అచ్చం
 లఘువపద్యంచతోయంగుణమచ్యుతభిశ్చ్యక్తోదకగుణంచాధారయంతీసంసీ
 పత్యైవిశేషశ్చ* అమృతంయజ్ఞశేషేస్యాస్పీయూషేనలిలెస్త్వతమితివిశ్వః-
 సౌఘల్లనిపికచాని & ఉత్పల్లంసంఘల్లయోరుపసఖ్యానాన్నిష్ఠానత్వంస్ఫురి
 తాన్యజ్జలానిచయాని సరోరుహాణికమలానివికత్రసహజాన్యన్యత్రసం
 స్థారాధణంక్షీప్తానితాని-అవతంసోభూషణంయస్సాస్సాతధోక్తాప్రయో
 భిఃరమణైసహనిషేవ్యమాణాస్నానసానాభ్యామితిభావః-సరసీపుష్కరి
 ణీవధూ దృశాంరక్తత్వంఆరుణ్యంసురేవవ్యధితవిధత్తైస్తతధా సురాచవ్య
 ధితధాఙ్గికతళరిలుజీతజ్జ్ ఇహాలాత్సాహవధణనాయముహుస్సైవ్యత్వ
 చ్చృంగాణీఃస్లోకేసలిలకెళిసంభారేషుమాద్వీకపరిగణనాచ్చసంసీపత్సు
 రాయాఅపిప్రకృతత్వవివక్షోయాంతుల్యయోగి తాతదవివక్షోయాంతుదీ
 పకాలంకారః-సురేవేతిపాలెత్వప్రకృతవివక్షైవకార్యాఅన్యధోపమానుష్ఠా
 నాత్ నచతుల్యయోగి తావకాశఃఇవశబ్దైరగవ్యాపవ్య లక్షణభంగాదితి||

మూ, ౫౩ { స్నాంతీనాంబృహదనులోద విందువిత్రై రెజా
 తెగుదిరదృశామురోజమంభా| హారాణామ్మణిభి }
 రుపాశ్రితౌ సమంతాదుత్సౌత్రై గుణవదుప }
 ఘ్నుకామ్యైరెవ||

౫౩|| స్నాంతీనామితి|| స్నాంతీనాంబలనువగాహ మానానాం దువిరదృ

శాంసుద్యశాంసంబంధినౌబృహస్పిర్విపులై రమలై రచై ఛ్చై శ్చోదబింక శిఃఉన
 కబిందుభిశ్చిత్రా క్రమంధోద నెత్యాది నాఉదక శబ్దస్యా దా దేశఃఉలోజఃఃః
 స్తనకలశేఉత్సూ త్రైఃభిన్న సూ త్రై ఃహోరాణాం ముక్తాహోరాణాం మ
 ణిభిః ఘటి కాభిః ఉపహన్య తెఉపగమ్య తెపీడ్య తెవ్యాఉపన్ను ఆశ్రయ ఇ
 తిహం తెర ప్రత్యయాంతఉపధాలోపీనిపాతఃగుణవతఃదా ధ్యాఃదిగుణవతః
 సూత్రవతశ్చఉపము స్య ఆత్మ నభిచ్ఛాగుణవదుపన్ను కామ్యాః గయాగుణవ
 దుపన్ను కామ్యయా ఆత్మనోగుణవ దాశ్ర యాపెక్షయెత్యర్థః; కామ్యచై
 తికామ్యచ్ ప్రత్యయై ప్రత్యయాంత ధాతు త్వాత్ క్ర ఆ ప్రత్యయాదిశి స్త్రీ
 యామకార ప్రత్యయై టాప్ సనుంతామపాశ్రీ తావివసంస్రీ తా వివ రేజా
 తెరాజే తెప్ప క్షణాంచస్తస్తా నామితివికల్పాదేత్వా భ్యా నలోపాగుణవచ్ఛ
 బ్దైఃసూత్రచై దెసూ త్రాంతరమాశ్ర యతభివ ప్రణీ తెఃశ్లేష మూలాతిశ
 యోక్త్యై ను వ్రాణీ తెయము త్రై ట్నా||

మూ, ౫౪ { ఆరూఢఃపతిత ఇణీస్వసంభవోపిస్వచ్ఛానాం పరి
 హారణీయ తాము పైతిక శేభ్యశ్చ తమసితోత్ప }
 { లంపధూనాంవీచీభీస్తటనునుయన్ని రాసురావః|| }

౫౪|| ఆరూఢభి|| స్వసంభవో ప్యాత్త్వసంభ వౌపిఆరూఢఃఉచ్చస్థానగణఃఉ
 త్తమాశ్ర మస్థశ్చపతితఃతతో భ్రష్టభితి హేతోఃఆరూఢపతిత త్వాదిత్యగణ
 స్వచ్ఛానాని లోపానాంపరిహారణీయ తాంత్యభ్యోషముపైతి ప్రా ప్నీ తి
 ప్రవ్రజ్యావసితో రాజ్ఞా దాసఆమరణాంతి కాదిశిస్తరణాదితి భావః కుతః య
 ద్యస్తా దాపాజలానివధూనాంక శేభ్యశ్చ్యతమసితోత్పలంసీలోత్పలంస్వ
 సంభవమపీతి భావఃవీచిభీస్తరం గై స్తటనుతలంప్ర తిని రాసుఃవిషీపుఃశిశైష
 ణసామాన్యసమక్షణసరూపోధాంతర న్యా సఃసమర్థవాక్యగత శ్లేషమూ
 లాతిశయోక్త్యా సంక్షీణః||

మూ, ౫౫ { దంతానామధరమయావకంప దాని ప్ర త్య గ్రాస్త
 నునువిలెపనాంనఖాంకాః| ఆనిన్య శ్చీ యమధితో }
 { యనుంగనానాంశో భా యెపివదిస దాశ్రీ తాభ }
 { వంతి||

౫౫|| దంతానామితి|| తోయెప్పధితోయంబిభక్త్య ధేవ్యయీ భావఃఅంగ
 నానాం అయావకంప్ర త్నోళితలాత్నోరాగం అధరందంతోష్టందంతానాంప

దానిదంతక్షతానికత్వాణితథా అవిలెవనాంధౌతాంగ రాగాంతనుంశరీ
 రంప్రత్య గ్రా నవ్యాఃసఖాంకాశ్చనఖక్షతాశ్చశ్రీయమానిన్యుః ప్రా పయా
 మాసుక్ష్మినీవహుల్యాహారతేశ్చాపీతివచనాత్ నయతేన్దికర్షకత్వంత
 ధాహిసతఃసజ్జనానుందరాంశ్చౌశ్రీతాస్సదాశ్రీతాఃయోకేదిదితశేషఃవి
 పదిభ వాపాయకాలశోభాయైవైభవాయభవంతిక్లష్టపెన్నంపద్య మానె
 చతుర్ధివక్తవ్యేత్యత్రక్లషెరథణనిడేశాచ్చతుర్ధివఅధాంతరన్యాసః॥...

మూ, ౫౬ { కస్యాశ్చిన్దుఃఖమనుభౌతపత్రలెఖంవ్యాతేనెనలి
 లభ రావలంబినీభిఃకింజల్కవ్యతికరపింజరాంత
 రాభిశ్చిత్రశ్రీరలమశకాగ్రవల్లరీభిః॥ }

౫౬॥ కస్యాశ్చినితి॥ ధౌతపత్రలెఖంత్రోళితపత్రావళికంకస్యాశ్చిరంగనా
 యాఃముఖమనుముఖేనసంబద్ధంయథాతథాముఖభ్రతియావత్కృతీతీయా
 ణకాశ్చత్యనోకమప్రవచనీయత్వాత్ద్విణీయాసలిలభారణావలంబినీభిర్లం
 బమానాభిరాజవంగతాభిరిత్యథఃకింజల్కవ్యతికరణకైసరమిశ్రణేన
 పింజరాణిపితంగాన్యంతరాణినుద్యభాగాయాసాంతాభిఃఅలకాగ్రాణివ
 ల్లరిశ్యమంజర్యత్పుపమితనమాసః॥వల్లరీమంజరీస్త్రీయామిత్యమరః-తా
 భిరలకాగ్రవల్లరీభిఃచిత్రశ్రీమణకరికాపత్రశోభాఅలంవ్యాతేనెసంపాడి
 తాతనోతేకమణిలిట్అత్రచిత్రస్యశ్రీరివశ్రీరితినిదశభేదః॥.....

మూ, ౫౭ { వక్షోభ్యాసునమనులెపనంయదూనాండ్రంతసాన
 హారతవారిమూరిజేభ్యః॥నెత్రాణాంమదరుచిరక్ష
 తైవతస్థౌచక్షుష్యఃఖలుమహతాంపరైరలంఘ్యః }

౫౭॥ అథగ్లోకద్వయేనపుంసామవ్యవస్థాభేదంవణయతి॥ వక్షోభ్యశ్చత్యా
 నినా॥వారిసరోజలంకత్యయదూనాంయాదవానాంవక్షోభ్యఃఘనంసాం
 క్రంతనులెపనమంగరాగంఅహారతశ్చిత్వాత్తక్షఅత్రవధూనామితిక్వాచి
 త్కఃపాతఃవక్షోజానపేక్షవక్షోమాత్రనిడేశాత్ఉత్తరశ్లోకేతేషామితి
 పుల్లింగవరామశాఢ్చనగ్రాహ్యఃమూర్ధజేభ్యఃశిరోరుహేభ్యఃఉత్తం
 సాణశైఖరాణాహారతనెత్రాణాంమదరుచిమణదరాగోక్షతైవతశ్చైవత
 స్థౌవారివిహారస్యాపిరాగజనకత్వానితిభావః॥అతేవరాగద్వయస్యాప్యభే
 దాధ్యవసాయేనతాదవస్థస్యనిడేశశేనఅతిశయోక్తిఃతథాహిమహతాంఘ
 వోత్తనాంచక్షుషిభవశ్చక్షుష్యఃప్రియఃఅక్షిశ్చ*ప్రియోక్షిజేచక్షుషు

వ్యక్తిపిష్యశ్శరీరావయవాప్యైతియత్ప్రత్యయః పరైరన్యైరలంఘ్యో
 ముఖపక్షాఃఖలుచక్షుష్య ఇతిశ్లేషమూలాతిశయోక్తిః- తయాపూర్వోక్త
 యాచసంకీర్ణోఽయమధాంతరన్యాసః||.....

మూ, ౫౦ { యోబాహ్యస్సఖలుజలైనిరాసిరాగశ్చిత్తైయస్స }
 { తుతదవస్థవవతేషామ్ | ధీరాణాం ప్రజతహిసర్వవ }
 { నాంతఃపాతిత్వాదభిభవనీయతాంపరస్య || }

౫౦|| యఇతి|| తేషాంయదూనాంబహిభావౌబాహ్యఃఖిహిడేవపంచజ
 నైభ్యశ్చైతివచనాత్ప్రత్యయైరాగోంగరాగఃఅస్తీతిశేషఃపరా
 గస్సరసిజలైస్తోయైజడైశ్చనిరాసినిరస్తఃఅన్యతేకమణిలుక్చిత్తైయో
 రాగోనురాగఃసతునైవావస్థాయస్యసఃతదవస్థవవననిరస్తఇత్యక్షణః-అత్ర
 రాగయోరభేదాభ్యవసాయాదతిశయోక్తిఃతథాహిసర్వోపిధీరాణాంమహా
 తామంతఃపాతిత్వాదంతగతత్వాదంతరంగత్వాదైవెతియావత్పరస్యా
 భిభవనీయతాంన ప్రజతిఅన్యధా ప్రజత్యైవెత్యక్షణఃపూర్వవదలంకారః|| ..

మూ, ౫౧ { ఘనానామరసిరుహేషు హారలీలాచైలశ్రీజఘ్ను }
 { నతలెషుశైవలానామ్ | గండేషుస్ఫుటరచనాచపశ్ర }
 { వల్లీపయాఃప్రపయసివిభూషణంవధూనామ్ || ... }

౫౧|| ఘనానామితి|| వధూనాంయాదవస్తీణాం ప్రప్రభూషణానామపీ
 తిభావఃపయసివిభూషణం పర్యాప్తంసమగ్రమాసీదిత్యక్షణఃకుతః ఘనా
 నాండిరాణాండరసిరోహంశీత్యురసిరుహస్తనాఃసుపీతియోగవిభాగా
 త్ కప్రత్యయఃపాలంతానిత్యలుక్ తేషుహారలీలాముక్తావళిశ్రీజాతేతిశ్చ
 షఃశైవలానాంజఘ్నునతలెషుచైలశ్రీగ్వస్త్రశోభాజాతాగండేషుకపోలెషు
 శైవలాఇతివిభక్తిపరిణామాదనుషంగఃస్ఫుటరచనావ్యక్తవిన్యాసాపశ్రవ
 ల్లీపత్రలతాజాతేతిశేషఃఅత్ర ఘనానాంహారలీలాశైవలానాంచైలశ్రీరితిచ
 నిదశనాభ్యాంశైవలాఃపత్రవల్లీరితిరూపకేణ చవాక్యాదైఃవశుక్షణవా
 క్యాక్షణసమర్థనాత్తైరేవాంగంగీ భావేనసంకీర్ణం వాక్యాక్షణహేతు
 కంకావ్యలింగమ్||.....

మూ, ౫౨ { భ్రశ్యద్భిజలమభి భూషణైర్వధూనామం గ }
 { భ్యోగురుభిరమజ్జిలజ్జయెవ | నిగ్నాలైర్కనన్యతై }
 { వధీరితానామ ప్పుచ్చైప్రభావతిలఘ్నీయసాంని }
 { ధాప్యేమ్ || }

౬౦|| భ్ర శ్యద్భిరితి||వధూనానుంగనానానుంగైభ్యః అవయవైభ్యః భ్ర శ్యద్భిః వతద్భిగుణుభిసేవీవణాత్వాక్షుయస్వయ్యుక్తైభూషణై రాభరణైలజ్జయాభృతం ప్రయుక్తయా హ్రియోవేశ్య త్వై ట్రో-జలమభి అనజ్జిజలెను గ్నుంభావెలుజ్ అధానంతర మెవనతువిలుబె నెతిభావఃనిమాణ్యై భుక్తౌ యిశమాత్రై నణన్యతెజలె అనతిభ్రంశేపినిలజ్జై రివెతిభావః సృత్యతై ర్భౌవెలుజ్ తథాహిఆవశీరితానాంతిరస్కృతానామపిలఘీయసాంతుచ్చా నాముచ్చైర్భాప్త్యైం నిలజ్జత్వ మెవఆధికింభవ త్తేభ్యధాంతరన్యాసః మ హాంతఃపవ భ్రంశేలజ్జితాః క్షణీయం తేషుచ్చాస్తునిలజ్జాఃవిజృంభంతఇతి భావః పుగురూగీమజ్జంతిలఘూనిప్లవంతఇతివరమాధణః||

మూ, ౬౦ { ఆమృష్టాస్తిలకరుచస్స జోనిరస్తానీరక్తంవసనమపా కృతోంగ రాగః| కామస్తీ రనుశయివానివస్వసక్ష }
వ్యాఘాతాదితిసుత రాంచ కారచారూః||

౬౦|| ఆమృష్టాఇతి||తిలకరుచఃపత్ర శోభాఃఆమృష్టాధౌతాః స్రజః మాలాఃని రస్తాఃవసనంకాసుంభంవాసోనీరక్తమపక్తంనిరస్తరాగమిత్యైభ్యః కృతమితి శేషఃఆంగ రాగఃఅపాకృతఃఅపహృతఃపర్వత్రజలై రిత్వైభ్యః- ఇతిత్థంస్వపక్ష వ్యాఘాతాత్ నిజవగక్షయూదనుశయి వాననుతాపఃవానివెత్వై త్వై ట్రో కామఃనుదనః స్తీ ః స్తి యః| వామ్ శసోరితీయజాదేశవికల్పాత్ప్రై స వణాదీఘణఃసుత రాంచారూఃపూర్వతోపిరమణీయాశ్చకార స్తీ ణాం కా మవివధూషణంఅన్యద్వైభవ మెవెతిభావః||

మూ, ౬౧ { శీతాతింబలవయవెయమెవనీలై రాసెకాచ్ఛిశీ రసమీరకంపి తెన| రామాణానుభినవయావనోష్ఠ్య }
భాజో రాశ్లేషి స్తనతటయోనా వాంశు కేన|| ...

౬౧|| శీతతి||నీలై స్తాయై రాసెకాదా సెచనాత్ శీతాతింశీతవ్య ధాంబల వస్తుస్థూడెయమెవ ప్రాప్తవతేవెత్వై త్వై ట్రో-అంతఃశిశిరసమీరకంపి తెనశీత వాతకంపి తెననవాంశు కేనక త్రాఅభిన ఘ్రాయోయావ సోష్ఠ్య ష్టత్వంతద్భాజోః రామాణాంఅంగనానాం*సుదరీరమణీ రామెత్వయరః స్తనతటయోఃఆధారయోఃఆశ్లేషి అశ్లిష్టంసంస్కంభావెలుజ్ సేక హేతుక స్యాంశుక శ్లేషస్యశీతార్తి హేతుకత్వము త్వై క్యతఇతిగుణ హేతు త్వై ట్రో||

మూ, ౬౩ { శోచ్యోతద్భిస్తమధికమాత్తమంగసంగాల్లావణ్యంత
నుసుదివాంబువాససో నైఃఉత్తై రేతరశ్చ తరంగం
గలీలానిష్ఠాతై రథసరసఃప్రయాసమూ హైః॥

౬౩॥ ఇన్ధ్రజలక్రీడాముక్తాజలకు త్తరణంవర్ణముతిశోచ్యోతద్భిరితి॥ అ
ధజలక్రీడానంతరంఅంగసంగాత్ గాత్రసుప కాదాత్తమువాత్తంసంస్తక్త
మితియావత్ సమధికమతీర క్తంతనుమన్నూ ఊహల్లావణ్యంకాంతి సారమివే
త్యుత్ప్యై యా-అంబుసరోజలంశోచ్యోతద్భిః భోవాది కాలముపథగుణఃతర
శ్శాశ్వపలా సరంగాఎవరంగాఃన్యత్యస్థానాని తెషులీలానతకాని తాసుని
ష్ఠాత్తైకుశలైః క్ష నినదీభ్యాంస్తా తైఃకాశల ఇతివత్సంవాససాంతైఃవస్త
స్యాంచ లైఃఉపలక్షితైఃప్రియాసమూ హైః స్త్రీ సంఘైఃసరసఃప్రా దాత్ ఉ
త్తై రేతి త్రీణంనిగతమిత్యవఃశర తెభావేలిట్ ॥

మూ, ౬౪ { దివ్యానామపికృతవిస్త్రయాంపురస్తాజంభస్తఃస్ఫు
రదరవిందచారుహస్తామ్ఉద్విక్ష్యశ్రియమివ కాం
విదుత్తరంతీవస్తాపీజలనిధి మంథనస్యశౌరిః॥

౬౪॥ దివ్యానామితి॥దివిభ వాఃదివ్యాఃదేవతాః తెషామపికృతవిస్త్రయాం
సౌందర్యాఃకైరేణజనితాచ్ఛతరసాంస్ఫురదరవిందాభ్యాం వికచకమలా
భ్యాంచారులసంతోహస్తాయస్యాంతాంపన్నహస్తామిత్యధః పురస్తాద
గ్రఅంభస్తాజలాత్ క్షపంచమ్యాస్తసేత్ ఉత్తరంతీని స్థా మంతంకాంచిత
స్త్రీయంశ్రియమివమద్యమానాత్సముద్రా త్సన్యః ప్రా మభవ వంతీల
క్షీమివౌక్ష్యేక్ష్యజలోక్యశౌరిఃకృష్టోజలనిధిమంథనస్యసముద్ర మథనమిత్య
ధః సుతేభావాదికస్యధినిత్వాన్ను మాగమఃకృతగర్భేత్యాది నాకర్తణి
షష్ఠే అస్తాపీత్ స్ఫుతవా అత్రసముద్రమథనస్తారకయా శ్రియమి
వేత్యుసమయాసాశ్చశ్యాత్ శ్రీస్తృతైస్తరణాలంకార ప్రతీతిర లంకారేణా
లంకారధ్వనిః॥

మూ, ౬౫ { శ్లక్ష్యంయత్పరిహితమెతయోః కిలాంతధానా
ధకంతదుదక సెకస్తక్తమూరూ । నారీణాంవిమల
తరౌసముల్ల సంత్యాభాసాంతదక ధతురురూచ
కూలమెవ॥.....

౬౫॥ శ్లక్ష్యమితి॥ఎతయోరూర్షరంతధానాధకంకిల ఛాదనాధకంకిల

శ్లఙ్ఘంస్మి గ్ధయన్దుకూలంపరిహితమాచ్ఛాదితం ఉదక సెకెనసక్తంసంద్రమ్ |
 తద్దుకూలంకత్త విమలతరౌ నారీణామురుషీవరౌ డ్ఱిరూపవక తాఁరౌసముల
 సంత్యాస్ఫురంత్యా భాసానిజకాంత్యాఅంతదధతుః ఆచ్ఛాదితవంతౌత దే
 తద్ద్విషకభీషణమితిభావఃఅత్ర దుకూలస్యోరుఛాదక త్వే పితదభావో క్షైఃసం
 బంధేఅసంబంధరూపాతిశయోక్తిః-తదపేక్షయాచోర్వోద్ధుఃకూలానాచ్ఛా
 దకయోరాచ్ఛాదకత్వోక్తైరసంబంధేసంబంధరూపాతిశయోక్త్యుధానాశ్చ
 జాతీయ సంకరః తెనచోర్వోలోకకౌత్తరంలావణ్యం వ్యజ్యతభత్యలంకా
 రణవస్తుధ్వనిః||

మూ. ౬౬ { వాసాంసీన్యవసత యానియోషిత స్తా శ్శు భా
 భ ద్యుతిభిరహాసి తైర్దు దెవ | అత్యాఝుస్సప
 సగళజ్జలానియానిస్థాలా శుశ్రుతిభిరరోది తైశ్శు
 చెవ ||

౬౬|| వాసాంసీతి | తాఃయోషితో యాని వాసాంసీన్యవసతనివసితవత్యఃవ
 సఆచ్ఛాదనఇతిధాతోఃకతఁరిలజ్శు భా భా ణాం ధవళ మెమానాంఝ్య
 తిరివద్యుతి ర్వేషాం తై స్తై గ్వాసోభిఃముదా నారీనివసనానం దెన అహాసీషహ
 సితమివ భావెలుజ్స్త్వవనెన స్నా నెచ సెకెనగళజ్జలాని ప్రవత్తో యానియాని
 వాసాంసీ అత్యాఝుఃత్య క్తవత్యః తైశ్శు చాస్థాలా అశ్రుశ్రుతి ర్వే స్తైః అ
 రోదీవరోదనంకృతమివ భావెలుజ్ అత్రధావళ్యగుణజలగళన క్రియానిమిత్త
 యోహోఽసరోదనక్రియాస్వరూపో త్వే క్షయోస్సంస్పృష్టిః||

మూ. ౬౭ { ఆద్రఽత్వాదతిశయినీముపెయివస్త్రిస్సంసక్తింభృ
 శమపిభూరిశోవధూతైః | అం గెభ్యఃకతమపి వామ
 లోచనానాంవిశ్లేషఃఖలునవరక్తకైఃప్రపేద || ...

౬౭|| ఆద్రఽత్వాదితి || ఆద్రఽత్వాజ్జలెన ప్రేక్షాచనరసత్వాదతిశయినీము
 తిశయవతీంసంసక్తింసంశ్లేషంపరిచయంచో పెయివద్భిఃప్రాప్తనస్త్రిః అతవివ
 భృశంఅత్యంతంభూరిశఃబహుశఃఅవధూతై నిఁరస్తైరపిఅన్యత్రనిష్ఠాసి తైర
 పినవరక్తైరెవనవరక్తకైఃనూతనరక్తవస్తైఃనవామరాగిభిశ్చవామలోచ
 నానాంసుందరదృశామం గెభ్యోవిశ్లేషఃవిస్రంసనంవియోగఃకథమపికృచ్ఛై
 ణప్రపేదే ప్రాప్తఃఖలుమికత్రా తిశ్లేషాదన్యత్ర అతిపరిచయాచ్యైతిభావః అ
 శ్శ్యాసక్తాఃకామినఃధనపరాయణాభిఃవేశ్యాభిః అవధూతాఃకథంచిన్ముంచం

లక్ష త్యావా భా శ్చ త్యాది నావైకల్పికశ్శ్చ స్త త్యయిః భ త్రా ముహు నిద ద్యేని క్యాణానిరీక్షితే త్యధఃః * నిర్వణ సంతుః ద్యానంద శ నాలాక నెక్షణమిత్యనురః-అ హే ఆశ్చ ర్యం కాతుక మభిలాషః ప్రీణం తీ త్రి యాః విష యాః ఇగుపథ జ్ఞా ప్రీ కిరక ఇతి క ప్రత్యయః తెభ్యః నవిర నుతి ఇ ముఖ్యు పభో గే పిననివ తణ తెః సజాతు కామః కామా నాముపభో గౌ శా వ్య తి తి భా వః కి జు గు ష్ణా వి రా ము ప్ర నూ దా థా నా ము ప సంఖ్యా న మి తి పంచమీ వ్యా జ్ఞ రి భ్యో ర మ ఇ తి పర స్తై ప కం అ థా నం తి ర న్యా సః॥

మూ, ౭౦ { స్వచ్ఛాంభ స్వపనవిధౌత మంగమోష్ఠస్తాంబూల }
 { ద్యుతీః శబ్దో లాసనీ నామ్ వాసశ్శ్చ ప్ర త మవివి క్త }
 { గు స్త స్వతీయా నాకల్పోయది కుసు మేషు ణాన }
 { హున్యః॥ }

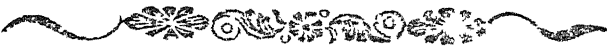
౭౦॥ స్వచ్ఛేతి॥ స్వచ్ఛేనాంభ సానిహుణ్లోదకేన స్వ ప నేన అభిషే కేణ విధౌ తం వినుతి త అంగం వపుః తాంబూలమ్య త్యా తాంబూల రా గేణ విశ దః ఉజ్వలః ఓస్థోధరః ప్ర తను సూ క్షుం వివి క్తం విహలం వాసోఽశుకం అధ వావివి క్త మేకాం త స్థానం చ ఇ త్యై వం రూపః ఇయా నేతా వా నేవ విలాసినీ నాం రనుణీ నాం ఆక ల్పా నై పథ్య సు స్తు క గు తి రి తై రి త్య ధఃః * ఆకల్ప వేషు నై పథ్య మిత్యనురః కింతు కుసు మేషు ణా కా మే న శూ న్యో న య ది న ఛే త్ అన్య ధా ప్ర ప్ర జితా నా మి వ క నక భూషణ హ పి భా రాయ త ఎ పే తి భా వః ఎ తె న వి చ్చి త్యా ఖ్య ఆలంబన ఛేష్టా రూప ఉద్భవ నవి భా వ ఉ క్తః * స్తోక భూషణ యో గేపిః చ్చి త్త రి ల గ వ్య త ఇో ల శ్చ ణా త్ అ త్ర స్నా న తాంబూలా ది ప దా థా నాం వి శేష ణ గ త్యా అంగోష్ఠా దీ నాం ఆకల్ప శ్చ ప్ర తి పా ద నా త్ప దా థా నా ము కం కా వ్య లింగ మలల కారః॥ ...

మూ, ౭౦ { ఇతి కౌతపురం ద్రి ను శ్చ రాణ సరసి నిమజ్జ నేన శ్రియ }
 { మా స్తవ తో తి శా యి నీ గు తి విను లాంగ భా సః | అవ }
 { ణో క్య త థై వ యా ద వా న పర వారి రా శ్చే శ్శి శి రే త రి }
 { రో చి మా వ్య పాంత తి ము మ జ్ఞు మీ షే॥ }

ఇతి శ్రీ మామకృత శిశుపాల వధేనుహా కావ్యే-
 జలః హారో నామ అష్టమ స్కంఠః.

౨౦॥ అగో త్తరస గౌసూర్యాస్తమయవణనం ప్రస్తాతి॥ ఇతీతి॥ ఇహోత్సంప
 రసిమజ్జనెనధౌతపురంధ్రమత్సరాకాత్రాళితమానినీనానాకాఅపి శే తె ఆభీ
 క్షమిత్యశౌశాయిసీంఆధికాంఆభీక్యైశీనిఃశ్రియంశో భామాప్తవళఃప్రాప్తవతః
 అతివినులాంగభాసోఽమలాంగకాంఠకా యాదవాకాఅవలోక్యతథైవశీశేరే
 తరవోవిషాడప్లాంశునాప్యవధవారిరాకేపశ్చిన్నాభైరపాంతః షుషయసాం
 పూరైషు మజ్జుప్రవెష్టుమీపెత్తన్తంఘపెభాకావెలికపరఙ్ఘ్రాసాత్రా
 రోపిషయితాం తాదృగ్విషయాభిలాషమంతరాధత్తకతిభావః - అత్ర భా
 సోఃకాలప్రాప్తమజ్జనస్వయాదవ మజ్జనావలోకన హేతుకత్వము త్వై
 క్యతే-అతిశాయిసీవృత్తమ్॥

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారిణశ్రీమహిమాపాధ్యాయ
 కోలచల మల్లినాథ సూరీ విరచితే మాఘవ్యాఖ్యానెన
 వాఙ్మఘాఖ్యాత్రాష్టమస్కంధః॥

మాను కావ్యే సవ్యాఖ్యానే. నవమసర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { అభితాపసంపద మధోష్ణగుచి నిజజతేజసామసహ
మానభవ | పయసిప్రపిత్సూరపరాంబుని ధేరధిరోఘు }
మస్తగిరిమభ్యవతత్ ||

౧|| అథసూర్యాస్తమయంవణయతి || అభితాపేతి || అథమిమంత్రోనంత
రంక్షుష్టరుచిఃసూర్యనిజతేజసాం అభితాపసంపదంసంతాపాతే గేకం అసహ
మానభవఅపరాంబుని ధేఃపశ్చిమాభ్యైః పయసిప్రపిత్సూః ప్రపతితు మిచ్ఛుఃపతే
స్సన్నంతాదుప్రత్యయిఃసనిమిమెత్యాది నాశసాదేశఃకలత్ర లోపోభ్యాస
స్యేతిఅభ్యాసలోపఃఅస్తగిరిమస్తాద్రిం* అస్తస్తుచరమఃక్ష్యాభృదిత్యమరఃఅ
ధిరోఘుమభ్యవతత్ అభ్యధావతత్ అత్రాసహమానభవేతికాలప్రాప్తస్యప
యఃపాతస్యనిజతేజోసహన హేతుకత్వము త్రైత్యతే- అస్మిన్సర్గప్రమి
తాక్షరావృత్తం* ప్రమితాక్షరాసజసనైరుదితేతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { గతయాపురఃప్రతిగవాక్ష ముఖందధతీరతేనభృ
శముత్సుకతామ్ | ముహురంతరాళభువమస్తగిరే }
స్సవితుశ్చయోషిదమిమితద్యశా ||

౨|| గతయేతి || రతేనసురతభృత్యధాః ౩ ప్రసితోత్సుకాభ్యాంతృణీయాచేతి
సప్తన్యధేత్వణీయాభృశముత్సుకతాం కాలాక్ష మత్వమాత్సుక్యందధతీ
యోషితస్త్రీ పురోగ్రైగవాక్షముఖంగవాక్షద్వారం ప్రతిగతయాప్రస్య
తయాదృశాదృష్ట్యాఅస్తగిరేస్సవితుశ్చ అంతరాళభువంమధ్యాకాశదేశం
ముహురమిమితమాతీస్తహస్తమాత్రవవశిష్టమరన్ని మాత్రమిత్యాదిమా
నకరణేనఅస్తమయంప్రతీక్షితవతీశ్యర్థః- మాజోలజ్యేష్ఠావితిద్విభావఃకృభృ
షామిచిత్యభ్యాసస్యేత్వంఎతచ్ఛాస్తమయప్రతీక్షణభ్రమణాదౌత్సుక్యాను
భావాంతరోపలక్షణంఅత్రాత్సుక్యభావనిబంధనా త్రైయోలంకారః || ...

మూ, ౩ { విరళాతపచ్చ విరసుష్టవపుః పరితోవిపాండుదధ }
{ దభ్రశిరః | అభవద్గతః పరిణతిం శిధిలః పరిమంద }
{ సూర్యనయ సౌదివసః ||

విరళేతి || పరిణతింపరివృత్తింఅన్యత్ర జరావస్థాంచగతఃఅతపవవిరళా

అల్పాతవస్య చ్చవిఃస్య సఃఅన్యత్ర క్షీణ ప్ర భఃఅనుష్టవపుః ఉభయ తో, స్మక్షయాత్ ఈషదుష్ట దేహఃఅలవణాయ వాగురితివదల్పారై నభక్ ప్రయో గఃపరితోవిపాండువిక త్రశు భ్రా భ పబలచ్ఛన్న త్పాత్ అపరత్ర పవిత్రైశ్చ పాండుఅ బ్ర మాకాశ మెవశిరోదధత్ వహా పరిమంగం ప్రశాంతం అభక్ గ్రహణాసమర్థాంచసూర్య ఎవనయనంయస్య సఃదివసఃశీధిః శీధిలప్త క్షీణి థిలాంగ శ్చాభవత్-అ తా భ్ర శీర ఇత్యాద్యవయవరూపణాద్దివస ఎవస్థది ర ఉత్యవయపిరూపక సిద్ధై రైక దేశ వర్తిరూపకం శైమాను ప్రాణిణిమ్||

మూ, ౪ { అపరాణ్ణ శీతలత రేణశ నైరినిలనలోళితల తాంగు }
 { శయె | విలయాయ శౌఖినభ వాహ్వయ తేదమ గా }
 { సులూఖిగ కులూనిగిరః||. }

౪|| అపరాణ్ణై తి||అపరోపర భాగః. అస్మై పరాణ్ణో ని నాంతఃః షూర్వాప రాధరోష్టర మేక దేశినై కాభి కరణ ఇత్యై క దేశినమాసః, రాజాహస్సభిభ్యిష్ట వ్ః అన్వో స్తవ తెభ్య ఇత్యన్తా దేశః. అన్వో నం తాదితి గత్వంత త్రా పరాణ్ణై శీ తలత రేణానిలనశ న్లోళి తా శ్చాలితాల తా ఎవ అంగుళ యోయస్య తస్మై అక ఎవ నిలయా యని వాసాయ ఆహ్వయ తె అంగుళి సంజ్ఞ రూ ఆహ్వనంకు ర్వాణాయెవస్థితాయెక్యు త్వై యో శౌఖి నేవ యో యఖి గకులూనిపక్షీ సంఘాః ఆకులూ స్సుమురాః గిరః ఇదమా గమ్య త ఇతి స్రక్ష్యు త్త రాణి దదురి వెత్యనుషం గామ త్వై యో||

మూ, ౫ { ఉపసంధ్యమాస్తతనుసానుమతః శిఖ రేషు తక్షణ }
 { ముశీతగుచః | క ర జాలకుస్తసమయోపి సతాము చితం }
 { ఖలూచ్చతర మేవపదమ్||

౫|| ఉపసంధ్యమితి|| ఉపసంధ్యం సంధ్యా యాస్స మీపెసమీపా క్షేవ్య యీ భావెసపుంసక ప్రా స్పత్వం అశీతరుచః ఉష్ణాంశోః తనుకర జాలం తక్షణంత స్త్రిక్షణ తక్షణాలేపీ శ్యదః. అత్యంత సంయో గే ద్వితీయా సానుమతో ద్రెన్సి ఖ రేషు ఆస్త అశిష్టత ఆసేక త రిలక్షే-త ధాహి స తాస్స హోష్ట నామస్తవయ నాశ కాలేవ్యుచ్ఛతర మేవ పదమున్న తస్థానమే ప్రాచితం యోగ్యం ఖలు అ ధాంతర న్యాసః||

మూ, ౬ { ప్రతిహాలతాముపగ తేహివిధౌ విఫలత్వ మేతి బహు }
 { సాధనతా | అవలంబనాయనినభకు రభూన్న ప }
 { తిష్యతః కరసహస్ర మపి||

౬॥ ప్రతికూలతామితి॥ విధౌ దైవే ప్రతికూలతాం విరోధి తాండవగతే ప్రాప్తై సతి బహుసాధనతా అనెక సాధనవత్తా విఫలత్వన్ని స్ఫులత్వ మెతి హతా త్యపి సాధన సంపత్తి నిష్ఫలై వెత్యథః-తథా హి వతివ్యతః ఆసన్న పాతస్య గినభతుః సూర్యస్య క రాః అంశ వో హ స్తాశ్చ బలిహ స్తాంశ వక రా ఇన్య మరః-తేషాం సహస్ర మవ్యవలంబనాయ అవష్టంభాయ నాభూత్-అతః దైవ మేవ ప్రబలమితి భావః విశేషేణ సామాన్య సమర్థ నరూపో ధాంత రి న్యాసః

మూ, ౨ { నవకుంకుమారుణవయోధరయాస్వక రావస్తక్తరు చిరాంబరయా అతిసక్తిమెత్యవరుణస్య దిశాభ్యుశ మన్వరజ్యదతుషారకరః॥.....

౭॥ నవెతి॥ అతుషారకరః ఉష్ణాంశుః నవకుంకుమవత్ అరుణవయోధరయా సంధ్యారుణమెమయా అన్యత్ర నవకుంకుమేన అరుణకుచయాస్వక రావస్తక్తరు చిరాంబరయా స్వకిరణా క్రాంతరు చిరాకాశయా అన్యత్ర స్వహస్తల గ్న చారువస్త్రయా వరుణస్య దిశావశ్చిమదిశా సహిత్యథః-వరుణసంబంధాత్పరాంగనాత్సంచగమ్యతేః వృద్ధో యూనేతి సాత్రా దేవప్రయోగాత్స హోధానామ ప్రయోగేష్య సహాయుక్తై ప్రధానభిసహాభే త్యతీయా అతి సక్తిమతి సన్నికషణంత్యా సక్తించ ఎత్య ప్రాప్య భ్యుశ మన్వరజ్యత్ లోహి తోనురుక్తశ్చాభవత్ రంజైర్దేవ వాదికాత్ ర్తరిలక్ష్మీకుషీరజోః ప్రాచాంశ్య స్వరస్తైవదంఘ్రికర్తకర్తరివా అత్ర వారుణీ దినకరవిశేషణమహిమ్నైవ తయోజాఠ భావప్రతీతేస్సమాసోక్తిరలంకారః॥

మూ, ౩ { గతవత్య రాజతజపాకుసుమస్తబకద్యుతౌ దినకరై వనతిమ్ బహుళానురాగకురువిందదశ ప్రతిబద్ధ మధ్యమివ దిగ్విలయమ్॥.....

౮॥ గతవతీతి॥ జపాకుసుమస్తబకద్యుతౌ లోహితవణే దినకరై అవనతిం ఆప్ర తాంగతవతి సతిలంబేనా నేన తీత్యథః దిగ్విలయందిచ్చండలంకంకణం చ ద్వ స్యతే-బహుళానురాగై స్సాంద్రరాగైః కురువిందదశైః వక్త రాగశకలైః ప్రతి బద్ధః ప్రత్యుత్తః సుధ్యాయస్య తదివ అరాజతే త్యుత్ప్రేక్షా* కురువిందస్సు ము స్తాయాంకుల్పావ వ్రీహిణే దయోః- ఇంగు దేవక్త రాగేవ ముకులైపి నమీరిత ఇతి విశ్వః॥

మూ, ౯ { ద్రుతశాతకుంభనిభమంశుమతోవపురధామగు }
 { వపుషఃపయసి! రురుచేపిరించినఖిన్ని బృహజ్జగ }
 { దంఢకై కతరఖండమివ || }

౯|| ద్రుతేతి|| ద్రుతంతప్తంయచ్చాతకుంభంసువణాం*తవనీయంశాతకుం
 భమితిసువణాపర్యాయోష్వమరః-తేనసదృశంతన్ని భమితినిత్య సమాసఃప
 యసిసముద్రో దకైలధాంయథాతథామగు మధామగుంవపుర్యస్యతస్య
 అంశుమతోకస్యవపుర్కండలంవిరించెః బ్రహ్మణోనఖనభిన్నస్యద్వైధా
 విదళితస్యబృహతోమహతోజగదండకస్య జగదాశ్రయకోశస్య బ్రహ్మాం
 డస్యఏకతరఖండమన్య తరదళమివరుచేరరాజలత్రో వమానస్య పురా
 ణసీద్ధత్వాదుపమాలంకారః||.....

మూ, ౧౦ { అనురాగవంతమపిలోచనయోదాధతంవపుస్సుఖ }
 { మతాపకరమ్|నిరకాసయద్ర విమ పెతవసుంపియ }
 { దాలయాదపరదిగ్గణికా|| }

౧౦|| అనురాగవంతమితి||అపరదిక్పశ్చిమాశాసైవగణికావేశ్యా * వార
 స్త్రీ గణికావేశ్యేత్యమరః-అనురాగః లౌహిత్యమభిలాషశ్చతద్వంతమపి
 లోచనయోస్సుఖయితీసుఖంసుఖకరంశాంతత్వాదభిరూప త్వాచ్చదశా
 నీయంవపుఃదధతమపితాపకరం అనౌష్ఠ్యేదశతత్వాచ్చాసంతాపకారిణం
 సుఖస్సుశాంవాతథాప్యపెతవసుంనీరశ్చి నిధానం*దేవభేదనలెరశ్చైవ
 సూరత్సైధనైవస్విత్యమరః-రవింసూర్యంవిటశ్చగమ్యతేవియదా కాశమే
 వాలయఃగృహంతస్తాన్ని రకాసయతో నిష్ఠాసితవతీ-ధనపరాహివేశ్యాఃని
 గుణమపిధనికమాసర్వస్వహరణాదత్యసురక్రాభవఅనువతాం తెగుణవం
 తమపిహ్యతసర్వస్వంనిర్వాసయంతినద్య ఏవేతిభావఃఅస్తంగతోకా ఇతిశ్లో
 కాథాః-అత్రవియదాలయాదపరదిగ్గణికే త్యైక దేశయాసణాద్ర వెవిబుత్వ
 యాపణావగమాదేకదేశ వర్తియూపకంశ్చైవోపితదుష్టాపితత్వాదనురాగవి
 వానురాగోవసవఏవవసూనీతిరూపకవర్వవసితవవేత్యంగమ్||.....

మూ ౧౧ { అభితిక్తరశ్చిఃపిరమావిరమాదవధానఖిన్నమునిమౌష }
 { తయా|విగళన్తధువ్రతకులాశ్రుజలన్వృమిమీలద }
 { బ్జనయనంనళిని|| }

౧౧|| అభీతి||నవినీక శ్రీఅభితిక్తరశ్చిసూర్యాభిముఖంపిరమావితమాదాస్త

నోఃపత త్రిపత్రిపతగపతత్పత్రరథాండజాగ్రత్యమరఃమిథునం చక్రవాక
 ద్వంద్వమిత్యథః-పుకగ్భదెనోత్పపాతఉడ్డిడ్యే||.....

మూ, ౧౬ { నిలయ శ్చి యస్సతత మెతదితి ప్రధితంయ దెవజలజ
 న్నతయాదివసాత్యయెతదపిముక్తమ హాలాచప }
 లాజనం సతినచోద్యమదః||

౧౬|| నిలయఇతి || యజ్జలెజన్యస్యతజ్జలజన్య జలజమెత దెవకమలంసత
 తం శ్చి యోనిలయఃఆలయఇతి ప్రధితం ప్రసిద్ధం*నికాయ్యనిలయాలయాగ్రత్య
 మగః-తదపివిత్యని వాసభూతమపీత్యర్థః తయాశ్చియాదివసాత్యయెసాయిం
 కాలెముక్తంత్యక్తంఅహాలాదెవ్యాఅపీకృతన్నుత్వంయ దాపదిమ హాలాప
 కారిణఃత్యాగ్రత్యాశ్చర్యంఅథవాచపలవతీ స్త్రీకమలాచ*చపలా
 కమలావిద్యుత్పంశ్చలీపిప్పలీషుచెతివిశ్వః-నైవజనశ్చపలాజనఃఽ జాతెశ్చ
 సంజాపూరణోశ్చైతిచోభయధాపిపుంవద్భావప్రతిషెధఃతంప్రతితస్తిన్ని
 త్యథఃఅడఃఇనంకృతఘ్నత్వంచోద్యంచోదనీయంకథమి త్యాత్రైప్యంనచప
 లత్యాన్నాశ్చర్యమిత్యథః- స్త్రీ చాపలెముకీయ దెతదితి భావఃశ్లేషమూలా
 తిశయోక్త్యను ప్రాణితోయమధాంతరన్యాసః||

మూ, ౧౭ { నివసోనుమిత్ర మగమద్విలయం కిమిహాస్యతేబత
 మయాబలయా రుచిభతుకరస్యవिरహాధిగమాది }
 తినంధ్యయాపినపదివ్యగమి||.....

౧౭|| దివసఇతి || దివసోవాసరఃపునూనితి భావః-మిత్రంసూర్యంనుహృదం
 చానుమిత్రేణసహేత్యథః ఽ తృణీయాథ ఇత్యసోఃకర్తృప్రవచనీయ
 త్వాద్విప్రీయా*మిత్రంనుహృదిమిత్రో క ఇతివిశ్వః-విలయంనాశమగమత్
 గతఃగమెలుక్తేఽ పుషాదీ త్యాదినాశ్లేరజా దేశః - అబలయా స్త్రీ యామ
 యారుచిభతుకనైజౌనిధేః ప్రమాస్పదపతేశ్చ అస్యా కస్య విరహాధిగ
 మాత్ ల్యబ్ధా పెపంచమూవీరహజ్ఞానం ప్రాప్యపీత్యథః-ఇహాస్తికలాకెకి
 మాస్యతే కిమధంస్థీయతే ఆసభావెలత్బతేతథ దెఇతీత్యమాలోష్యేవె
 త్యథఃఅతపవగమ్యోత్ప్రై త్రాసంధ్యయాపినపదివ్యగమివ్య గామిత్య
 థః-గమః స్వాధ్యాయంతాద్భావెలుజీమిత్వాధ్యస్వః ఽ అణ్యంతాదుప
 ధావృద్ధినాయంస్యాధేతుమణ్ణీచితస్తాత్సాద్భాణిజాత్పద్యోమితా
 ప్రాప్నోయతోభవెనితివిగమశబ్దాత్తత్రోతీతిన్యంతాల్లుజీతీకెతిత్||.....

మూ, ౧౦ { పతితేపతంగమృగ రాజనిజ ప్రతిబింబరోషిత ఇవాం }
 { బునిధౌ! అద నా గయూధమలి నానిజ గత్పరితస్తమాం }
 { సివరిత స్తరిరే ||

౧౦|| అథాంధకారవణణయతి|| పతిత ఇతి|| పతంగౌక౯ ఏవమృగరాట్
 సిన్నా ఇతిరూపకసమాసః తస్మిన్నిజ ప్రతిబింబవరోషితేకోపితఇవస్థితఇత్యు
 త్పై ట్రో-స్వప్రతిబింబే ప్రతిసిన్నా భ్రమాదితిభావః అతపవాంబునిధౌసము
 దై పతితే సతితజ్జిమాంసయేతిభావః భావలక్షణసప్తమీఅధపతనానంతరం
 నాగయూథానికరికులానీవమలి నానిశ్యామాన్యి ఉపమానానిసామాన్యవచ
 నై రితిసమాసః తమాంసిఅంధకారాణిజగల్లోకంపరితః పరిత స్తరిరే. ఆచ్ఛాద
 యామాసుః-స్పృణా లైక ర్తరిలింక్యము తశ్చ సంయోగాదెగుణః అత్రయ
 ద్యపినాగయూధమలి నా నీత్యుక్తాను శాసనసిద్ధోపమానుసారాత్పతంగమృ
 గరాడిత్యత్రాపిఉపమితసమాసాశ్రయణోపమైవ్రాచితా-తధాపిరోషి
 తతోష్ఠై ట్రో యాః పతంగై అసంభవాత్ప్రై సంభవాచ్చ రూపకమేవ
 యుక్తంతథాచరూపకాను ప్రాణితో ట్రై ట్రో సాపెక్షయముప మేః సంక
 రః-త త్రో ట్రై క్షయా భ్రాంతిమదుప మయారూపకంచ వ్యజ్యతఇత్యలం
 కారణాలంకారధ్వనిరితసంక్షేపః||

మూ, ౧౧ { వ్యసరన్ను భూధరగుహోంతరతః పటలం బహిర్బా }
 { హుళపంక రుచిదివసావసానపటునస్తమసోబహి }
 { రేత్య వాధి కమభక్తగుహః ||

౧౧|| వ్యసరదితి || బహుళపంక రుచిసాంద్రకదామచ్ఛవిదివ సావసానెది
 నాం తెపటునః సమర్థస్యతమసః పటలంభూధర గుహోనామంతరతోభ్యం
 తరాదెత్యాగత్యబహిర్బాహ్యప్ర దేశేవ్యసరన్ను చిన్మితం వాబహిర్బా
 హ్యప్ర దేశాదెత్యగుహః కందరా అధికంభృశమభక్తవాభజ తెస్కీంప్ర
 విస్తం వెత్యదాః-భజ తెలుణ్ణితక్ష్యే ర్గురోర్గురితినకార లోపః- అత్ర వ్యా
 పకత్వసాదృశ్యాత్తమసాంతర్బాహిరపాదానకత్వసం దేహత్వం దే హాలం
 కారః||

మూ, ౧౨ { కిమలంబతాంబరవిలగ్నమధఃకిమవధాతోధ్వజము }
 { వనీతలతః! ప్రససారతిర్యగధదిగ్భ్యి ఇతి ప్రచరీభ }
 { వన్న నిరధారితమః ||

౨౦॥ కిమితి॥ ప చురీభవస్పహుళీభవత్తనుకత్పాలంబరెవిలగ్నం అకాశ స్థంసత్అధోభూతలం ప్రతిఅలంబతాస్రంసతకింఘనీతలతో భూతలాదూర్షణముపరిష్టాకవర్ణతకింఅధనానిగ్భ్యస్తీర్వప్రసారప్రస్ఫుశమితినిరధారిఅధోల.. బనాదీనామన్యత మన్నావధారితమిత్యథణః-ధారయతేకర్తణిలుక్షే అత్రా పిపూర్వవత్సం దెహాలంకారః॥

మూ, ౨౦ { స్థగితాంబరక్షితితలెపరిత్తస్థిమి రెజనస్య దృశమంధ }
{ యతి దధి రెరసాంజనమపూర్వతమం ప్రి యవేశ్మ }
{ వత్సానువృశోదదృశుః॥

౨౧॥ స్థగితేతి॥ స్థగితేతిరోహితేఅంబరక్షితితలెయెనతస్త్వితిమి రెపరితోజనస్య దృశమంధయత్యంధీమర్వతినతిసుదృశః స్థి యఃఅపూర్వం నూతనంరసాంజనంరసం రాగ మెవాంజనం సిద్ధాంజనంచదధి రెదధుఃఅతో హతోః ప్రి యవేశ్మ వత్సానదృశుఃఅ త్ర రసాంజనధారణేన వాక్యాధేన ప్రి యవేశ్మ వత్సానదశేన సనుధేనా నాద్వాక్యాధే హేతుకం కావ్యలింగమలంకారః- తేన సిద్ధాంజనధారణేన నిధ్యాదిపదుపమానధ్వననాదలంకారేణాలంకారధ్వనిః॥

మూ' ౨౧ { అవధాయకార్యగురుతామభవన్న భయాయ }
{ సాంద్రతమసంతమసమ్ సుతనోస్తనాచదయితో }
{ పగమెతనురోమ రాజిపతవెవళవే॥

౨౨॥ అవధార్యేతి ॥ సాంద్రతనుయత్సంతమసం వ్యాపకంతమః* విష్వక్సంతమ సమిత్యుమర్కఃఅవసమం ధేభ్యస్తను సభితిసమాసాంతఃతత్త్ర్యేనుతనోశ్చ ఖాం గ్యాఃఽయితోపగ మెక్రియోభిసరణే కార్యగురుతాంసంభోగకార్యస్యావశ్యకత్వనవధార్యనిశ్చిత్య భయాయ నాభవత్ స్తనాకుచాతనుః కృశోయోరోసు రాజేఃపంధారోమ రాజిఫధోమధ్య భాగః తస్య వెవళవేకం పాయ్యుత్పితోధుజిత్యగు చ్చ త్యయః-నాభవ తామితివిభక్తిపరిణా మేనానుషంగః కార్యాసక్తస్యత త్రా పి కాముక జనస్య కుతోభయం క్లేశగణనావేతి భావఃఅత్ర సంతమసకుచ భారయోః కామనిమి త్రైభయకంపానుదయ కార్యగౌరవావధారణ హేతుకత్వో త్వైక్షణాద్దేహూ త్వైక్షాయముకేనసంస్పృజ్యతే॥

మూ, ౨౩ { సవీతు స్త్విషాననన్ప శేహనియః సతమీంత మోభి }
{ రధి గన్యత తామ్ ద్యుతిమ గ్రహీద్భ్రహగణోల }
{ ఘుఃః ప్రక టీభవంతిమలి నాశ్రయతః॥

౨౨॥ సవితురితి॥యోగ్రహగణోహనిసపితు స్త్విమానదదృశెనలక్షితఃజనై రితి కేషఃసఃగ్రహగణఃత మోభిస్తతాన్యాప్తాంతాన్యంత్యస్యామితితమం రాత్రం*రజనీయామినీతమీత్యమరః-ఉధిగన్యప్రాప్యద్యుతిమగ్రహీత్-బ భాపిత్యధఃగ్రహేబుఃజ్యగ్రహబాలిటిదీర్ఘఇతివీమఃత ధాహిలఘవఃఅ ల్పాఃత్రస్విష్టైత్వైలఘురిత్యమరః- మలినాశ్రయతఃఃకృష్టాశ్రయణాత్ ప్రకటిభ వంత-అధాఃంతరన్యాసః॥

అనులేపనాని కుసుమాన్యబలాః కృతశున్యవఃపతి మూ, ౨౪ { ఘనీపశిఖాఃసమయోః తేనకృతసుప్తమనోభవబో } ధనంసమమబోధిషత॥

౨౪॥ అనులేపనానీతి॥ తెఠసమయోనప్రదోష కాలేనకత్రాఃఅనులేపనా నికుఠమచందనానికుసుమానిమాల్యాదీనిత ధాసోఘ కృతశున్యవఃకృతకో పాఃఅబలా స్త్రీయఃత ధాదీపశిఖాఃదీపజ్వాలాశ్చైత్యైలాని సర్వాణికృతం సుప్తస్యపూర్వం ప్రభస్యమనోభవస్యమన్త దస్యబోధనముద్దీపనంయస్త్విన్క ర్మణితన్యధాత ధాతత్పుర్వకమిత్యదః ఇతరధాఅనులేపనాది బోధనస్య వైఫల్యాగసంభ వాచ్ఛేనీసమం యుగపత్ అబోధిషత బోధితాని బుద్ధ్యతే ణ్యంఃతాత్కమణియిన్ అత్రగంధమాల్యసంపాదన స్త్రీ మనఃప్రసాధ సదీప శిఖోత్పాదనానాం అబోధిష తెత్యై కెనశ్చిప్తశ్చైన అభిధానాచ్ఛే షమూలాభేదాధ్యవసాయరూపాతి శయోక్తిరే కాత ధా సుప్తమనోభవబో ధనమితిక్రీయావి శేషణసామధ్యోత్సమితి యాగపద్యాభిధానాచ్ఛమ నోభవేతరబోధనయోః కాగ్యకారణభూతయోః తద్విపర్యయ రూపాచా న్యాతదుభయోపేక్షయాగంధమాల్యాదీనాంప్రస్తుతానామేవబోధనయా వైకధమనంబంధా త్తుల్యయోగి తాభేద శ్చేనీసంకరః॥

అనుధాంతనిస్సుతమి వాహిపతేః పటలంఫణామ మూ, ౨౫ { ణినహస్ర రుచామ్స్ఫురదంశుజాలమధశీతరుచేక } కుభంసమస్కరుతమాఘవనీమ్॥

౨౫॥ అథచం ద్రోదయవణానం ప్రారభతే॥ వసుఢైతి॥ అథతమఃప్రసా రానంతరంవసుధాంతేనభూ ప్రాంతేననిస్సుతంబహినిఃగఃతంఽహిపతే శ్చేషన్యఫణామణినహ స్రాణారుచాభాసాం పటలంస్తోమిషశ్చ్యు త్యై డ్యోశీతరుచేచ్ఛంక్రస్యసంబంధిస్ఫురదుల్లసదంశుజాలంమ ఘోనభిమాంమా

మవనీంమా హేంద్రీంశుమఘు వాబహుళమితివికల్పాన్న శ త్రా దేశఃకకుభం
దివంసమస్కరుత అభూషయత్ ప్రా చ్యాందిశీచంద్ర కరజాలమలక్ష్మ్యతే
త్యథణఃసంపర్యుపెభ్యఃకరోతా భూషణఇతికాత్పర్వస్సుడాగమః ౩ అడ
భ్యాసవ్యవాయోపీతినియమాత్ ||

మూ, ౨౬ { విశదప్రభావరిగతం విబభావుదయాచలవ్యవహి }
{ తెందువపుఃముఖమ ప్ర కాశదశనంశనకైస్సైలా }
{ సహాసమివశక్రదిశః ||

౨౬|| విశదేతి || విశదప్రభావరిగతంశు భ్ర కాంతివ్యాప్తంఉదయఇత్యచ
లఃఉదయాచలః * ఉదయఃపూర్వపర్వతఇత్యనురః- తెనవ్యవహితమిందువ
పుశ్చంద్రమండలంయస్త్రితత శక్రదిశః ప్రా చ్యాఃముఖమగ్రభాగఃవ క్తం
చ ప్రతీయతేతదభేదనో త్యైక్యతే- అప్ర కాశదశనమలక్ష్మ్యదంతంసత్స
విలాసహాసంసవిలాసస్తి తమివశనకై మ్ండంబిబభా||

మూ, ౨౭ { కలయాతుసారకిరణస్యపురఃపరిమందభిన్న తిమి }
{ రాఘజబమ్ | క్షణమభ్యవద్యతజనైస్సగృహగ }
{ గనంగణాధిపతిమూర్తిరితి ||

౨౭|| కలయోశి||పురః ప్రా చ్యాందిశీలగ్ర భాగేచతుసారకిరణస్యఇందోఃకల
యాకిరణేనఅన్యత్రో పలక్షితంపరిమందమల్పంభిన్నా విదళితా స్తిమిరామా
ఎవజటాయస్యతద్గనంసమృషాసత్యంగణాధిపతేః ప్రమథపతేకిర్వరస్య*గ
ణాః ప్రమథసంఖ్యోమాశితివైజయంతీ-మూర్తిరితిజనైఃక్షణమభ్యవద్యతని
శ్చీతంగగనమష్టానాంశీవమూర్తీనాం అన్యతమమితియత్యత్యమిత్యువపన్న
మిత్వథణఃకళామా త్రోదితశ్చంద్రఇతిఫలితాథణః-రూపకాలంకారః||

మూ, ౨౮ { నవచంద్రికాకుసుమకీణాతమః కబరీభృతోమల }
{ యజాద్రుమివ | దదృశేలలాటతటహాఠిహారైర్హ }
{ రితోముఖస్యహిమరశ్చిదళమ్ |

౨౮|| నవేతి||నవచంద్రికాభిరేనకుసుమైఃకీణాతమఎవకబరీకేశపాశః
జానవదేత్యాదినాశీపే తాంబిభర్తీతద్భృతఃహారేంద్రస్యహరితః-శక్రది
శోముఖమగ్రభాగ ఎవముఖంవ క్త మితిశ్చిష్టరూపకం తస్యలలాటతటవద్ధా
రిమనోహారంహిమరశ్చిదళంఇందుఖండంమలయజేనవచంకనెనాద్రుమివ
దదృశేథావళ్యాదితిభావఃఅత్రనవచంద్రి కాకుసు మెత్యైకదేశవతిరూ

పకమహిమ్నాహరిహరితౌవధూత్వప్రతీతౌతత్సహకృతశ్చైదావగతవక్త్రా
 భేదాధ్యవసితముఖసంబంధప్రసాదా సాదితలలాటతటోపమోవజీవనైవ
 ఇందుదళస్యానుపాత్తనిజభావశ్యగుణమలయజాద్రుత్స్వగుణస్వరోసోత్పై
 త్రైతిసంకరః॥

ప్రథనుంకలాభవదధాధా మధోహిమదీధితిను
 మూ, ౨౯ { హదభూదుదితః | దధతి ధ్రువంక్రమశ ఏవనతు }
 { మ్యుతిశాలినోపిసహసోపచయమ్॥

౨౯॥ ప్రథమమితి॥హిమదీధితిశ్చండ్రః ప్రథనుంకళాకళామాత్రం అభవ
 త్*కళాతుషోడశో భాగిత్యమరః-అధాధామభవత్ అధోనంతరం* అధో
 అధేత్యమరః-ఉదితస్నికల్యాదుత్థితస్సనమహా మహా సంపద్యమానో
 భూత్ మహదభూత్ అభూతతద్భావేవ్విఃహలంత త్వాన్నకార్యాంతరప్రా
 ప్తిః-తథాహిమ్యుతిశాలినోపి తెజ్జిష్టాశ్చక్రమశఃక్రమేనైవ ఉపచయండద
 యింవృద్ధిం దధతీసహసార్పూడితితునదధతి ధ్రువం-సామాన్యేనవిశేషసమర్థ
 నదూపోధాంతరన్యాసః॥

ఉదమజ్జికైటభజితశ్శయ నాదపనిద్రపాండురసరో
 మూ, ౩౦ { జరుచా ప్రథమప్రబుద్ధనదరాజసుతావదనెందునై }
 { వతుహినమ్యుతినా॥

౩౦॥ ఉదమజ్జితి॥అపనిద్రపాండురసరోజరుచావికచపుండరీకశ్రియాతుహి
 నమ్యుతినాచంద్రేణప్రథమంహరైఃపూర్వమేవప్రబుద్ధాయాఃఅన్యథాతన్తు
 ఖంకథంశ్యై తేతిభావః-నదరాజసుతాయాఃసింధుకన్యాయాఃశ్రియాఃవ
 దనెందునైవేత్యుత్పైత్రోకైటభజితోహరైశయనాశ్చముద్రాదిత్యర్థః-ఉక్తా
 త్పైత్రోసంభావనాథామిథంనిదేశః-ఉదమజ్జిఉన్యగ్నుండదితమిత్యర్థః॥

అకలక్ష్యణానుగత కాంతవపుజలధింవృత్తీత్యశశి
 మూ, ౩౧ { దాశరథిః | పరివారితఃపరితయుక్షగణై స్తిమిరౌ }
 { ఘరాక్షసకులంబిభిదే॥

౩౧॥ అధేతి॥అథఉదయానంతరంలక్ష్యణాఠాంఛనైనలక్ష్యణైవసామిత్రిణా
 చానుగతమనుస్మతంకాంతం వపుర్యసః లక్ష్యణానుగత కాంతవపురితిశబ్దశ్చై
 షః-వస్తుతఃశబ్దభేదనఅక్షాద్యయోవభాసేపిజతుకాప్తవదేశశబ్దప్రతీతైఃపరి
 తస్సనుంతాదృక్షగణైఃసక్షత్రసంఘైర్జాంబవదాదిభిల్లూకసంఘైశ్చైత్యర్థః

శ్లేషవికనాల్లావలంబిభలద్వయవదఖండైశశబ్దాదధకద్వయప్రతీతైః గత్స
 త్రస్యక్షంభంతారా ఋత్యోచ్చభల్లభల్లూకాధిచామరిః - పరివారిణః
 పరివెష్టితః శశ్యేవదాశరధః దశరథ పుత్రో రామః క్ష అత ఇక్షత్య ఇన్ద్ర
 త్యయః జలధిం లంఘ్యతి మిగోఘువివరాక్షసకులంతద్భిభి దేవిదారయామా
 సభ దైక తణ్ణిలితీతక్ష శ్లేష సంకీర్ణం సనుస్తవస్తువకే సావయవరూపకమ్॥

మూ, ౩౨ { ఉపజీవతిస్త సతతందధతః సరియుక్తాం వణిగివోఘ
 వతైః ఘనవీధిపీధినువతీణవతోనిధిరంభ సాముప
 చయాయకలాః॥..... }.

౩౨॥ ఉపజీవతీతి॥ అంభ సాంధిః సముద్రః వణిగిన సతతం సరియుక్తాం సాం
 దర్యనుస్యత్ర మాఢ్యం వ్యవహారానభిజ్ఞత్వమితియావత్ - ముగ్ధస్సంకరమూ
 ఢయోరితివిశ్వః దధతోనధానస్యఘనానాం వీధిః ఘనవీధిః అంతరిక్షం సాపీ
 ఠిః పణ్యవీధిరి నెత్యువమితసమాసః తామవతీణవతః ప్ర విష్టవతః ఉక్షపతే
 నక్షత్రనాధస్యకస్య చిద్ధనికవణిజశ్చకలాః షోడశాంశాణామూలధనవృద్ధీ
 శ్చక్రలస్యాన్మూలరైవృద్ధాశీల్పాదావంశమాత్రకే - షోడశాంశేపిచంక్ర
 స్యేతివిశ్వః - ఉపచయాయస్వాంబువృద్ధయస్పధనసమృద్ధయోచఉపజీవతిత్స
 సేవతేస్త అన్యత్ర లభతేస్తైత్యధికః - యధాక్రయాదికుశలోహ్యకుశలా
 న్మనోంతంలాభమాప్నోతి తద్విదితిభావః శ్లేష సంకీర్ణయముపనూ - ఉపనూ
 సంకీర్ణః శ్లేష ఇత్య స్యే॥

మూ, ౩౩ { రజనీను వాప్యగుచి మాపశశీ ససదివ్యభూషయద
 సావపితమ్ | అవిశంబితక్రను మహేలూనుహతా
 మిత రెతరోపకృతిమచ్ఛరితమ్॥..... }.

౩౩॥ రజనీమణి॥ శశీచంద్రః రజనీయామినీం అవాప్య ప్రాప్య గుణింశోభాం
 ఆప సావ - అసాశశ్యపిసపది తాం రజనీం వ్యభూషయత్ అలంకృత వాకత
 ధాహిమహతాం సతాంచరితం కర్మ అవిలంబితక్రమగుణలంబితప్రకారం య
 ధాతధాత్వ రెతరోపకృతిమదన్యోన్యోవకారవత్ - అహేలూ ఇత్యవిలంబా
 త్ ఆశ్చర్యం అత్ర రజనీశనిన్ద్రిక్ః శోభాకరత్వానన్యోన్యాలంకారః తన
 మోన్యమిధోయ త్రాత్వాన్ద్రిత్వాదకతాభవత్ ఇతిలక్షణాత్ తత్సవార్ధ
 కశ్చాయమధాంతరన్యాస ఇత్యం గాంగీ భావనసంకరః॥

మూ, ౩౪ { నివసంభృతోష్టరువిపాదహతాం రుద్రోమివానవ
తాళి రుత్రైఃముహురామృతన్యృధరోగ్రకరై }
{ రుదశిశ్వసత్కుముదినీవనితామ్ || }

౩౪ || దివసమితి || మృగధరశ్చం ద్రో దివసందివసఇత్య ధః | ఆత్వంతసం
యో గెన్వితియాభృ శమత్యంతముష్టరుచేరుష్టాంశోఃపా దెనాంశునాం శ్రి
ణాచ*పాదారశ్చ్యంప్రి తుర్యోంశాఇత్యమరః | హతాంగ్లపితా తాడిణాం
చఅత ఎవ అనవరతైరపిచ్చిన్నై రళిరుతైఃరుదంతీం క్ర దంఠీమివస్థితాః కు
ముది న్యైవవనితాతాంల గ్రాణీవ తేక రాశ్చైత్యభేదెనస మాసఇతివా మనః
తైరగ్రకరైర గ్రాంశుభిరగ్ర హస్తైశ్చముహురామృత౯ ఉదశిశ్వ సత్ఉప
లాలయత్స ఉచ్ఛాసయతిస్తవ రామృష్టానాం పతి వ్ర తానాంపతిభి రాశ్వాస
నీయ త్సాదితిభావః-శ్వసి ధాతోఃకౌచజ్యువధా యాహ్రస్వఃఅత్ర పాదప
పాదపైనహ తామితిహానససాద్దిత్యిష్టరూపకో ధాపి తేయమనిరు తైరితివ్యసి
కరణపరిణామగ భాః-రోదనో త్ప్రే త్సై యోఃజాతీయసంకరఃత ధాక రైరై
వక రైఃకుముదినీవని తెతివశ్చి స్తాశ్చిష్టరూపణాతో మృగధ రేవల్లభ త్వప్రతీ తెరై
క దేశవర్ణరూపకంత త్సాపెత్సా యేముదశిశ్వసదితిగ మ్యో త్ప్రే త్సై త్య
పరోవిజాతీయసంకరోపిరోదనో త్ప్రే త్సాసాపెత్సా యముచ్ఛాసనోత్ప్రే
త్సై తిసజాతీయసంకరోపి || ||

మూ, ౩౫ { ప్రతికామినీతదన్పుశుశ్చకి తాఃస్మరజన్తమర్కపయ
సోపవిత్రాసుదృశోభిభత్పృశశిరశ్చి గళజ్జలబింద }
{ మిందుమణిదారువధూమ్ || }

౩౫ || ప్రతీతి || సుదృశోంగనాఃఅభిభత్పృభ తాఃర మభ్యి లతుణెనాభి ప్రతీ
అభిముఖ్యిఇత్యవ్యయీ భావశశిరశ్చి భిఃచంద్ర కిరణైః గళంతః స్ర వంతోఽ
లబిందవోయస్యాంతామిందుమణిశ్చంద్ర కాంతశిలా సైవ దారు తస్యవధూ
స్తన్తయీవధూః స్త్రీ ప్ర తిమాతాంస్త రాజ్జన్త యస్య తేనస్త్ర రజన్త నాఘర్ష
పయసాస్వేదాంబు నాఉపవిత్రాప్యాస్తాస్విన్న గాత్రై త్యధః ప్ర కికూలా
చసాకామినీచ ప్ర తి కామినీసపన్నీ తి భ్రాంత్యైతి శేషఃచకితాఃభీతాః సత్యఃప
దృశుః- అత్ర చంద్ర కాంతశిలాపు త్రి కాయాంసాదృశ్య నిబంధనయాప్రతి
కామినీ భ్రాంత్యా భ్రాంతిమదలంకారః || ||

౨, ౩౧ { అమృత ద్రవై ర్విదధదబ్జదృశా మపమా గా మోషధి
 వశిస్త్వ కరైః | పరితో విసపిణపరి తాపిభృశం వపుషో }
 వ తారయతి నా నవిషమ్ ||

౨|| అమృత ద్రవై ర్వి|| ఓషధివతి రేవోషధివతిశ్చంద్రః వై ద్యజ్జిశ్శిష్టరూప
 అమృత మే వామృత మాషధవి శేషః తేన ద్రవై రా దై ణక రై రేవక రైః కి
 శ్చైహ స్తైః అబ్జ గృశా ము గ నా నా మపమా గా ము గ పరిమా జా నం విదధత్
 పరితో విసపిణ సర్వ వ్యాపిభృశం పరి తాపిసంతాప కారిమానః క్రోషః
 ఏవః షణ్డపుషః శరీ రాదవ తారయతిస్త అవరోపిత వాణా అత్ర సావయ
 మాపకేశౌషధలిప్తజాంగలిక హస్త సంస్పృశాన్విషమివని శాకరస్పృశాన్
 వాంగ నా నాం వపుషిరోషో నష్ట ఇత్యుపమావ్యజ్య తే||.....

౩, ౩౨ { అమలాశ్శ ను ప్ర తిఫలన్న భిత్త సదుణీక పోలఫలకై
 న్ముముహుః | విససారసాం ద్ర తరమిం దురుచాషధి }
 కావ భాసీ తదిశానిక రః ||

౩|| అమలశ్చై|| అఫిక మవ భాసీ తాః ప్ర కాశితాః దిశో యాభిస్తా సామిం దురు
 ంనిక రశ్చంద్ర కాంత సమూహః - అమలాశ్శ నునిర్మ లమూర్తిణా ము తరుణీ
 ంకపోలాః ఫలకానీవ తేష్వభిత్తో ముముహుః ప్రతిఫలకా సంత్రా మ్నా సాంద్ర త
 ప్ర మగతరం విససార - దవణసంక్ర మణాదివేతిభావః - అత్రైందుభా
 ంకపోలాసంక్ర మణోపి సంక్ర మణో కైరసంబంధే సంబంధరూపా తిశ
 హాక్షిః||.....

౪, ౩౩ { ఉపగూఢ వెలమలఘూర్తి భుజైస్సరి తామచుతుభ
 దధీశ మపి | రజనీక రః కిమివ చి త్ర మదో యదు రాగి }
 ణాంగణ మనంగలఘుమ్ ||

౪|| ఉపగూ ఢై|| రజనీక రశ్చంద్రః అలఘుభిరూర్తి భిరేవ బవచుతత్కై రేవ
 యజై గుపగూ ఢా ఆలింగి తా వెలాయెనతం సావప్తం భమపీతిభావః - సరి తామ
 శంసముద్ర మపిస్వ భా వాద్యో భ్యమితిభావః - అచుతుభ తో యో భయత్స్వ
 నిభ్య తైః స్కౌచ జ్యుపధాయాహ్ర స్వః అనంగెనలఘుంగత సారం యదవ
 వ రాగిణై సాంగణ మచుతుభ దిత్వ దః కిమివ చి త్రం న చి త్ర మిత్వ ధణః అ
 త్రా యో భ్యమభిం యో భయతశ్చంద్రస్వ దండాపూపిక యాయాదవయో
 క త్వో కైరధాన్వ త్తిరలంకారః||.....

మూ, ౩౯ { భవనోదరేషుపరిమందతయాశయితోలసత్సృష్టి
 కయష్టేగుచః|అవలంబ్యజాలకముఖోపగతానుచ
 తిష్ఠదిందుకిరణాన్తదనః||

౩౯|| భవనోదరేషుపరిమందతయా ఏకాకిత్వాదసమధఃతయాభవనోదరే
 మగృహాభ్యంతరేషుశయితేసుప్తఃసుదనఃజాలకముఖోపగతాన్ గావాక్షవి
 వరప్రవిష్టాఃఅతఏవలసత్సృష్టికయష్టేనాంసృష్టికరండానాంగునిగుప్
 తోభాయేషాంతాన్సృష్టికదండసన్నిభానిందుకిరణానవలంబ్యావప్తభ్యోదతి
 వ్యతోఽఙ్గితఃఅత్రోద్బోధోఽథానయోరభేదవివక్షోయాంః ఉదోనూర్ధ్వకాగ్న
 ణీతిపరిస్తైవదస్థితఃఅతఏవాభేదాధ్యవసాయమూలాతిశయోక్త్యాసృష్టిక
 యష్టేరుచ్యత్యుపమాసహకృతయాఅవలంబ్యేత్యత్రఅవలంబ్యేవేత్సృష్టాన
 స్యఅవలంబనహేతుకత్వోత్ప్రేక్షాప్రత్యాయ్యత్యత్యేతాసాంసంకరః||...

మూ ౪౦ { అవిభావితేషువిషయఃప్రథమంచుదనోపి నూనమ
 భవత్రమసాఽఽదితేదిశఃప్రకటయత్యమునాయ
 దఘర్షణామిధనురాచకృషే||.....

౪౦|| అవిభావితేషుచుదనోపిప్రథమంచంద్రోదయాత్ప్రకృతమసాఽ
 విభావితఃఅలక్షితఃఇషువిషయోబాణలక్ష్మ్యంయెనసోభవత్నూనమిత్త్యుత్ప్ర
 ష్టాయవ్యస్తాదఘర్షణామిధనుశీతకరేఽదితేదిశఃప్రకటయతిసతిఅమునా
 మననైవధనురాచకృషేఅకృష్టంచంద్రోదయ ఏవనుహానుద్దీపకౌముదన
 స్యాఘాదితి భావః||

మూ, ౪౧ { అవకాశమాశుహృదయేషుదృశాంగమితేవికాస
 ముదయాచ్ఛశినః| కుముదేచపుష్పధనుషోధనుష
 శ్చలితశ్శిలీముఖగణోలభత||.....

౪౧|| అవకాశమితి || పుష్పధనుఃపుష్పధన్వాః వాసంజ్ఞాయామితివికల్పా
 న్నానకాదేశఃతస్యధనుఃపుష్పచాపపుష్పాంతరూపతస్మాచ్ఛలితోనిస్సృ
 తఃనిగఃతఃశిలీశల్యంముఖాయేషాంతేశిలీముఖాఃబాణాఃఅశయిశ్చ* అలిబా
 శాశిలీముఖావిత్యమరః-తేషాంగణశశినశ్చంద్రస్యఉదయాద్వికాసమాత్మ్య
 క్సండోల్లసనంచగమితేప్రాపితేసుదృశాంహృదయేషుముదేచావకాశంప్ర
 వేశమాశురుపితిఅలభతఉభయత్రత్రవేశంబద్ధవాక్ఇత్యధః-అత్రచం
 ద్రోదయేషుముషకామినీహృదయయోర్ద్వయోరపిప్రకృతయోశ్శిలీముఖ

ప్ర వెశలక్షణైకధర్మయో గాదౌపమ్యావగమా త్తుల్యయోగి తాఏకధర్మక
త్వంచాస్యశీలిముఖ్యోజ్జిష్టవదోపాత్తయోరలిబాణయో రైకత్వా ధ్యవసా
యమూలాతిశయోక్తిప్రసాదాదినిసంకరః॥

మూ, ౪౨ { కకు భాంముఖానిసహనోజ్వలయకదద దాకులత్వం }
{ గుధికంరతయె ! అదిదీపదిందురపరోదహనఃకుసు }
{ మెప్పునుత్తినయన ప్రభవః॥

౪౨॥ కకు భామితి॥ కకు భాంసిశాంముఖానిసహసా ర్ముఖిశ్యు జ్వలయన్ను
ద్వాసయకరతయెసురతాయాధికమత్యంతమాకులత్వంబైత్సుక్యందధత్
యూనామితి శైషఃఆస్యత్రరతయె కామదేవ్యైఅకులత్వంభయవిహ్వలత్వం
దధత్ అత్రైఃఅత్రిమునైఃనయనప్రభవఃఅత్రి నేత్రనమున్నవ ఇతిపురాణా
త్తీనయనప్రభవ్రానభవశీతలత్రినయనప్రభవఃఅపరఃత్రినయనప్రభ
వాచనోదహనోగ్నిరించుఃకుసు మెషుకామమదిదీపత్ దీపయతిస్తదీప్యతే
శ్లోచక్ష్య భ్రాజభాసెత్వాది నావికల్పా న్నోపధా హ్రస్వః అస్తప్రకృ
తైశుసు మెషోదీపనంనామ ప్రవధానంతస్య ప్రతీయమా నెన ప్రజ్వలనెన
ఆభేదాధ్యవసాయాత్తస్మి మిత్తా ఇందోదిజ్జుఖోద్భాసనాదిధర్మసంబం
ధానపరోయందహనఇత్యపరశబ్దప్రయోగ సామధ్యోకద్దహనతోపత్ప్రే
క్షానయాసకమితరహస్యంచంద్రోదయాఞ్ఞామోవవృధ ఇతి తాత్పర్యమ్॥

మూ, ౪౩ { ఇతినిశ్చితోప్రియతమాగతయః సితదీధితాపుదితవ }
{ త్యబలాఃప్రతికర్మకర్తుమవనక్రమిరెసమయె }
{ హిసగ్వముపకారికృతమ్॥

౪౩॥ ఎవంచంద్రోదయాఖ్యముద్దీపనవిభావనముత్వాతత్ఫలమాహ॥ ఇతీతి॥ ఇ
త్యైవసితదీధితాచంద్రముస్మృదితవతీసతిఅబలాః స్త్రీయఃనిశ్చితాప్రియత
మానామాగతిరాగమనంచయాభిప్లాఃసభ్యః ప్రతికర్మప్రసాధనంకర్తుము
పచక్రమిరెప్రతికర్మప్రసాధనమిత్యమరఃచంద్రోదయాత్ప్రియాగ
మనంశీర్షిత్యైవాలంకర్తుంప్రక్రాంతాఇత్యధకఃతథాహి సమయెకార్య
కాలేకృతమనుష్ఠితంసర్వంసకలంకమండపకార్యుపకారకంభవతిఅన్యథా
ఃఫలమెవెతిభావఃఅత్రోనిశ్చిత్యప్రవృత్తిరొసాంయుక్తైత్యథాంతరన్యః॥

మూ, ౪౪ { సమమెకమెవదధతుస్సుతనోగురుహోరభూషణ }
{ మురోజతతోఃఘటతేహిసంహతితయాజనితామి }
{ దమెవనిర్దినగతాండధతోః॥

రర అధప్ర సాధనవిధి మెవ ప్రపంచయతి|| సమమితి- సుతనోఃకాంతాయాః
ఉరోజతటౌ స్తనతటౌగురుస్లాఘ్య మెక మెవహార మెవభూషణంసమమవైష
మ్యేణదధతుఃసంహతతయాసంశ్లిష్టతయావికమ త్యేనచజనితాం నిర్వివర
తాంనిరంతరాళ తాంసీరంద్ర తాంచదధతోరిదం సమభాగిత్వమెవఘటతే
అంతభేదాంత రాయాహివిషయితాంవిషయోపభోగాఃకుచయోస్తదభా
వాత్ సమశోభాధారణంయుక్తమితిభావః ||

కదలీప్రకాండరువిరోరుతరౌజఘనస్థలీపరిసరెమ
మూ' రజి { హతి | రశ నాకలాపక గుణేన వధూర్కకరధ్వజ }
ద్విరదమాకలయత్ ||

రజి|| కదలీతి|| వధూఃకదలీప్రకాండరువిరోరుభా స్తంభగంభీరఃఊరురెవ
తరుబణంధనవృక్షోయస్తికతస్తికాత్రకదలీప్రకాండస్యసౌందర్యమాత్ర
పమానత్వాన్నబంధయోగ్యవృక్ష వాచినాతరుశబ్దేనపునరుక్తిః మహతిజఘ
నస్థల్యేవపరిసరఃప్ర దేశఃతస్తికారశ నాకలాపక ఎవగుణః పాశః తేనమకర
ధ్వజోమదనఃసేవనిర్వరదఃతమాకలయత్ అబధ్నా త్ రశ నాబంధేనజఘన
మతీవమదనోద్దీపక మాసీదిత్యధః - సమస్తవస్తువర్తిసావయవరూపకమ్||

అధరెష్యులక్తకరసస్సువృశాంవిశదంకపోలభువిలో
మూ' రఽ { ధ్రరజః | నవమంజనంనయనపంకజయోర్విభిదన }
శంఖనిహితాత్పయసః||

రఽ|| అధరెష్యుః|| సువృశాంస్త్రీణామధరెష్యుఃష్ట్రానుఅలక్తకరసోలాత్పద్రవః
తధాకపోలభువిగండయోస్తలేవిశదంశుభ్రంలో ధ్రరజఃతథాపంకజమివనయ
నంనయనపంకజయోఃసవన్నా తనమంజనంచశంఖనిహితాత్పయ సఃక్షీరా
న్నవిభిదేభిన్నంనాభూదిత్యర్థఃకర్త కర్తరిలిఅధరాదిహితంలాత్పరా
దికంశంఖనిహితక్షీరవత్సనశ్యాదాశ్రయతో వివిచ్యదుగ్రహముభూ
దిత్యధః-అత్రయదధరాలక్తకరసాదికంతచ్చంఖనిహితంక్షీరమిత్యేకవా
క్యతయా వాక్యభేదా వాక్యార్థసమారోపాత్ అసంభవద్వస్తుసంబంధవా
క్యార్థనిష్ఠానిదర్శనాలంకారఃతేనాధరాలక్తకాదీనాంగుణత ఏకత్వనూపః
సామాన్యాలంకారోగమ్యతే* సామాన్యంగుణసామ్యేనయత్రవస్తస్వంతరై
కతేతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౪౨ { స్ఫురదుజ్వలాధరదలైర్విలసద్దశనాంశుకే సరభ
 సైఃపరితః | ధృతముగ్ధగండపలకైర్విబభుర్విక స
 ద్భిరాస్యకమలైఃప్రమదాః || }

౪౨ || స్ఫురదితి || ప్రమదాః స్త్రీ యఃస్ఫురంతశ్చలంతఃఉజ్వలాః ప్రకాశాః
 అధరఃఓస్థాఎవదథానివ త్రాణియోసాంతైఃపరితోవికసంతః ప్రకాశంతఃదశ
 నాంశుక్యానంతకాంతయి ఎవకేసరిభగాః కేంజల్క పుంజాయోసాంతైఃదృ
 తానిముగ్ధానినుంధరాణి గండా ఎవఫలకానికణికాయోసాంతైఃవికసద్భి
 రాస్యకమలైః ముఖారవిందైర్విబభుఃవ్యగుచన్ అత్రాస్యకవలైరిణిహాపణా
 త్ప్రమదాఎవసరస్యఇతిసిద్ధరైకదేశవతిః సావయవరూపకం ఆస్యకుముదై
 రితిపాఠేసుముదస్యముఖోపమానత్వంకవిసమయవిరుద్ధమి త్యై కావలికారః ||

మూ, ౪౩ { భజతేవిదేశసుధికేనజితస్తవనుప్రవేశమథవాకు
 శలః | ముఖమిందురుజ్వలకపోలనుతః ప్రతిమాచ్ఛలై
 నసుదృశామవిశత్ || }

౪౩ || భజతేతి || అధికేన ప్రబలనజితోఽదేశం దేశాంతరంభజతేఅథవాకు
 శలశ్చైత్ తదను ప్రవేశంతస్య ప్రబలస్య అనుసరణంభజతే తమెవశరణత
 యాఅనుప్రవిశ్యజీవతీత్యథః- అతోహతోరిందుశ్చంద్రః ఉజ్వలౌకపోలౌ
 యస్యతదితిముఖస్య ప్రతిబింబగ్రహణయోగ్యతోఽక్తైః పదాథాహేతుకం
 కావ్యలింగమలంకారః సుదృశాం స్త్రీణాం ముఖం ప్రతిమాచ్ఛలై నప్రతిబింబ
 వ్యాజేన అవిశత్ - ప్రవిప్లః అత్ర ముఖనజితః తద్భి త్యాత దేవాను ప్రవిప్లః సా
 ఠోచ్ఛంద్రఎవఅయం న ప్రతిమాచంద్రగ్రతిఫలశబ్దాత్ ప్రతీతేః చలాదిశ బైర
 సత్యత్వ ప్రతిపాదనరూపోపమాన వాలంకారః ధారోష్ఠక కావ్యలింగసాపేక్ష
 ఇతి సుంకరః- తేనకపోలయోః లోకోత్తరం లావణ్యం దవణశౌపన్యం చ వ్యజ్య
 త ఇతి అలంకారణాలంకారచ్ఛ్రినిః ||

మూ, ౪౪ { ధ్రువమాగతాః ప్రతిహతింకరి నేమద నేషవఃకుచ
 తతేమిహతి | ఇశరాంగవన్నయది నంగరిహస్లపి
 తావలగ్నమగమత్తనుతామ్ || }

౪౪ || ధ్రువమితి || మదనేషవోమన్నదశరాః హహతికరి నేకుచతతే ప్రతిహ
 తిం ప్రతిమాతంతంగతాః స్రాప్తాః దువంయద్యస్తా ధ్విర్ణూనిజభరేణగ్లపితం
 కళితం అవలగ్నం మధ్యం యోనతత్ ఇదంకుచతలం ఇతరాంగేనతుల్యమిత

రాంగవత్ టేనతుల్యమితివతిప్ర త్యయఃతనుతాంకాశ్యఁనాగమత్ నా భజత్ క్షుసాదిసూ త్రైణ్లేరకా దేశఃతతోమద నేషుపాతాత్ కుచాఃరిక్తం ఆఖలంఅంగనానాంఅంగకృతమాసీదిత్యక్షణః - అత్ర కారిన్యస్య ప్రమాత హేతుత్వాత్ కావ్యలింగతదపేక్షయాకుచయోఃకాశ్యా భావనిమిత్తా న్నదనేషుప్రతిఘాతే త్రైక్షణాశ్చావ్యలింగసంకీర్ణఁగుణభావనిమిత్తా క్రియాస్వరూపో త్రైక్షణః ॥

మూ' ౫౦ { నమ సోరనూస్వపిపశేవవిగాం నిరచేష్టయోగ్య }
 { మిదమేతదితిగృహమెష్యః ప్రియతమేసిదృశాం }
 { వసనాంగరాగసుమనస్సుకునః ॥

౫౦॥ నేఽప్రియతమేనాయుకెగృహంసదనమెష్యతిఅగమిష్యతిసత్కణోఽ లృటస్సద్వేషితా దేశఃవిశేషవిదాంతారతవ్యపిదాంవివేకినామపీత్యక్షణః ఆతపవసుదృశాంసమ్యగ్గణీనాం స్త్రీణాంమనః కత్యక్షణమనారమాస్వపి వసనాంగరాగసుమనస్సవస్త్ర గుఢమాల్యేషు ఇకమేతదితి ఇదంపురోవ త్తీవస్తుపతదివసనమితి అనులెవనమితిసుమనసఇతిచవిశేషాకారణతధా యోగ్యమస్తాకంధారణాహామితి చననిరచేష్టననిరధారయత్ ప్రియాగ మనహాహాతరేకాదితర్తవృతామూఢనుభూదిత్యక్షణఃవిసూతెలుఁజిత శ్శ్లేస్నిచ్ఛసార్వధాతుకాధాధాతుకీయోరితిగుణః హాహోఽశ్రసంచారీని శ్చయసంబంధవ్యసంబంధాకైరతిశయోక్తిః సుమనస్సుమనఃఇతియమకపిశే షశ్చైతిసంస్పృష్టిః ॥

మూ, ౫౧ { వపురన్వలిప్తపరిరంభసుఖవ్యవధానభీరుకతయా }
 { నవధూః! క్షమమస్యబాఢమిదమేవహీయత్ప్రియ }
 { సంగమెష్వనవలెవమదః ॥

౫౧॥ వపురితావధూః స్త్రీ పరిరంభసుఖవ్యవధానభీరుకతయాఆలింగనసు ఖవిశ్చేదభీరుత్వైన్యకుకన్మపివక్తవ్యఇతిభియఃకుకప్రత్యయఃవపునాన్వలి ప్తినాసులిప్తవతీలుంగరాగమాత్రవ్యవధానమపినాసహతభ్యక్షణః లింప తేకర్తరిలుజీతతీతథాహిఅదోవపుఃప్రియసంగమేషుఅనవలెవమలెవనంఅ గర్వంఛేతియత్ *ఆవలెవస్తుగర్వేన్యాల్లెవ నేభావణేపఛేతిశ్వః ఇదమనవ లెవత్వమేవ అన్యవపుషోబాఢంభృశంక్షమంయుక్తంహిశ్లేషీనుప్రాణితో ధౌతరన్యాసః ॥

మూ, ౫౨ { నిజపాణిపల్లవతలస్థలనాదభినాసి కావివరముత్స
 తితైః అపరాపరీక్ష్యశనకైర్ముముదే ముఖవాస
 మాస్యకమలశ్వసనైః||

౫౩|| నిజైతి|| అపరాస్త్రినిజపాణిపల్లవతలస్థస్వపాణిపల్లవప్రదేశస్యస్థల
 నాదభిఘాతాత్ అభినాసి కావివరం నాసారం క్రంప్రతిఉత్పత్తితైః ఆస్యకమల
 శ్వసనైః ముఖవార్యుతైః ముఖవాసం ముఖవాసనాం శనకైః పరీక్ష్యముముదే
 సంతుష్టా ఇయం వాసకసజ్జికానాయికా||

మూ, ౫౩ { విధృతేదివాసవయసాచపురఃపరిపూర్ణమండల
 వికాసభృతిహినుధామ్ని ద్రవణణతలెచముహుః
 స్వముఖశ్రియమ్ముగదృశోదదృశుః||

౫౩|| విధృత ఇతి|| దివా ఆకాశేన సవయసాసమానవయసావయస్యయాచ
 పురోక్రవిధృతేధారి తెపరిపూర్ణమండలవికాసం బింబశో భాంబిభర్తీ తద్భృ
 త్ తస్త్రికాహినుధామ్ని చంద్రోద్రవణణతలెచ మృగదృశః స్త్రియః స్వముఖ
 శ్రియం పూర్వతోపమానభూతాండోత్తరతోపమేయభూతాం చేత్యథః-
 ముహుదవదృశుః డోపమ్యపరీక్షాకామితి భావః ఆత్రాన్యశ్రియోన్యత్రా
 సంభవాచ్ఛందైతత్స దృశీమితి సాదృశ్యాత్ పాదసంభవద్వస్తుసంబంధా
 న్నిదేశనాతథాచ చంద్రద్రవణణయోద్యుతసవయసాశ్చయథాసంఖ్యమ
 స్వయాద్యధాసంఖ్యాలంకారశ్చ తదుభయాపేక్షయా చంద్రద్రవణణయో
 ముఖశ్చీదేశనస్థానత్వేన ప్రస్తుతయోరెవోపమ్యస్యగమ్యతాస్త్వయ్యయో
 గతేతి సంకరః||

మూ, ౫౪ { అధిజానుబాహుముపధాయనమత్కరపల్లవాపి
 తకపోలతలమ్ ఉదకంఠపరివతీకశస్వరహీన
 గానపరయాపరయా||

౫౪|| అధిజాన్వీతి|| నమతికపోలాపణాయ ప్రహ్వీభవతికరపల్లవేపాణిప
 ల్లవేఅపి తంసిహితంకపోలతలంగండస్థలంయస్యతంబాహుం అధిజాను జా
 నునివిభక్త్యధేవ్యయా భావః- ఉపధాయనిధాయకూపణరేణజానున్యవ
 స్త్వభ్యేత్యథః కంఠేపరివర్తత ఇతికంఠపరివతీకనతుముఖోచ్ఛారితమిత్యర్థః-
 కలమవ్యక్తమధురంస్వరహీనం తారభ్వనిశూన్యంషడ్జానిస్వరాభివ్యక్తిహీ
 నం వాయద్దానంతత్పరయాత దాసక్తయామందంకంఠేనైవగాయంత్యే

త్యధఃకాలేషాం పాథామితి భావః అయంచ ఉత్కంఠాను భావః. ఆపరయా
 ప్రయోగదకంఠీతక్రంతితం ప్రయసంగమోత్సుకతయాస్థితమిత్యధఃక-
 భావేలుజీవ్య చిహ్నోలుకలత్ర కాలాతుమత్వంలక్షణమాత్సుక్యంసంచారిత
 మ్నిబంధనా త్ప్రయోలంకారః పరయాపరయేతి-యమకవిశేషశ్చైతనంస్ప
 ష్టిః-ఎషావిరహేలాత్కంఠితా*దిరయత్యవ్యలీకేతుఃపరహేలాత్కంఠితోన్వ
 నాభితిలక్షణాత్||.....

మూ, ౫౫ { ప్రణయప్రకాశనవిదోమధురాఃసుతరామభీష్టజ
 సచిత్తహృదః | ప్రజిఘాయకాంతమనుముగ్ధతరస్ర
 రుణీ జనోద్భవశివవాఙ్మనః || }

౫౫|| ప్రణయేతి|| అథ ప్రసాధనానంతరం ముగ్ధతరోత్పత్తంతంకామమోహిత
 స్తరుణీజనః ప్రణయప్రకాశనవిదోనురాగవ్యంజనచతురాభివ్యధఃక-మధు
 రాఃనుధురభాషిణీఃఅస్యత్ర రమ్యాకృతీఃసుతరామభీష్టజనస్యప్రియజనస్య
 చిత్తహృదః మనోహారీణీః సఖీఃశృశభవకాంతమనుప్రియజనం ప్రతిప్రజి
 ఘాయప్రేషితవాణాహిసోతేలిట్ఇవేనసహసమాసవచనాద్దృశభివేతి
 సమాసగాఘ్రాణోపమాతయాసఖినా మాప్తత్వాంతరంగత్వకార్యద
 శిత్వాదివ్యంజనాదలంకారేణవస్తుధ్వజః||.....

మూ, ౫౬ { నచమేవగచ్ఛతియథాలఘుతాంకరుణాంయథా
 చకురుతేసమయి | నిపుణంతధైసముపగవ్యవదెర
 భినుతికాచిదితిసందిదిశే || }

౫౬|| అథకాచిన్నాయికాదూతీంవాచికమనుశాస్త్రీ||నచేతి-సమేదయితఃసు
 యయథాకరుణాందయాంకురుతేయథాలఘుతామల్పతాంవనావగచ్ఛతి
 నమస్యతేవసంమేదయాతండపగవ్యప్రాప్యతథానిపుణంకుశలంవదేఃవిధ్య
 ధైప్రార్థనాయాంవాలిక్ ఇతీతంకాచిన్నాయికాఅభిదూతిలక్షణనాభీత్యభి
 ర్లక్షణేవ్యయాభావేనపుంసకప్రాప్యత్వంసందిదిశేసందిష్టవతీకర్తరిలిట్స్వ
 రిత్తేత్వాదాత్తనెపదంనాయికాతుకలహాంతరితా*కోపాత్తాంతంపరాఃబ
 ద్యపశ్చాత్తావసమన్వితేతిలక్షణాత్||.....

మూ, ౫౭ { దయతాయమానపరయాపరయాత్వరితంయ
 యావగదితాపిసఖీ | కిముచోదితాఃప్రియహితా
 ఙ్గకృతఃకృతినోభవంతిసుహృదస్సుహృదామ్ || }

౫౭ || దయితా యోగి || మానపరయా అభిమానవత్ప్యా అతవ వాపరయా నా
 యికి యూ అగది శాపి సయిత మానయోజ్యనుక్తాపి సఖిదయితాయదయితమాన
 యితుఃకృతే యానోకపపదస్య కనుణిస్థానిన ఇతివతుధీకత్వరితంశీ ఘ్రుంయ
 యకాంస్యధానరణింక యోతి భావఃత ధాహిశోభనంహృదయం యోషాంతే
 సుహృఃమి త్రాణీ సుహృద్భువృక్షదౌమి త్రామిత్ర యోరితిని పాతఃచోది
 తాఃప్రై రితాస్స తఃసుహృదాంప్రి యోహృద్భ్యఃహితఃశ్రేయస్కరశ్చయో
 ధఃకతమర్షంతీప్రియ హితాధకృతఃకృత మేషామస్తీతికృతినః కృతకృ
 త్యాభవత్కీమకింశుచోదనాంబినైవకృత్వాకృతిన ఇతి భావః - అథాంతర
 న్యాసఃనాయకాచ పూర్వవత్ ||

{ ప్రశ్నిభిశ్చ కాంతమప గాదకృతంయది తావదస్యపు }
 , ౫౮ { నరైవ హయా | క్రియతేనువృత్తిరుచితై వతతఃకల }
 { యోదమానమననంసఖిమామ్ ||

౫౮ || అథ కాచితక్ర లహంతరితా కాంతం ప్రశ్నిత్రీ భిరూణతీంసందిశతి ||
 ప్రశ్నిభిశ్చైశ్వాది || అపరాశక్యం ఆగస్కారీంకాంతంప్రియం ప్రశ్నిభిద్య
 నిరాకృత్యపునఃకయోవా స్యానువృత్తిరనుసరణంక్రియతేయదితావదను
 వృత్తిరను సరణం ఉచితైవయోగ్యాపతి ప్రతానాం ప్రాణేశ్వరవిజ్ఞాను
 వృత్తైర్కర్మత్వాదితిభావఃకితు హేసఖితతోనువృత్తైఃసూమమానమనసం
 లభినూహేనచిత్రాంకలయోత్సు న్యేత ||

{ అవధీశ్చ ఛైర్యకలి తాదయితంవిద ధేవిరోధమథతేన }
 మూ, ౫౯ { సహ - తవగోప్యతేకిమివకతుమిదంస సహస్తి }
 { సాహసమసాహసీకీ ||

౫౯ || తహి అలాఘువాయవిగ్మహ్యైవస్థీయతాంతత్రాహ|| అవధీర్యేతి ||
 అథ అనంతరం ఛైర్యకలితాకలిత ఛైర్యా సతీఅహంకవాహితా గ్నాదిష్వ
 తినిస్తా యాఃపరనిపాతఃనయితం అవధీర్యతీరస్కృత్య తేనసహప్రియోణస
 హారోధంవిడధేకరోమిచేత్ దధాతేకర్షదిలత్ తక్షే హేసఖితవకిమివగో
 ప్యతేనిగూహ్యతేనకించిదిశ్యధఃకింతుకధ్యత ఎవేతికధయతీచసహసాబలే
 నవతత ఇతిసాహసీక్సి ఓజస్స హేల్యాంభస్తమన ఇతితక్సానభవతీత్య సా
 హసీకీఅహమితి శేషఇదంసాహసవిరోధాచరణరూపంసాహసకృత్యంకర్తుం
 శతకర్మమైత్యాది నాతుముక సహత ఇతిసహసమధాకపచాద్య చ్ నాస్తి అ

త్రాసాహసీకత్వస్యవిశేషణగత్యాసాహసాసహనహేతుత్వోపకైఃప దార్ద్ర
హేతుకం కావ్యలింగమ్||.....

మూ, ౬౦ { తదుపేత్యమాస్తతముసాలభధాఃకిలదోష మస్య }
{ నహివిక్లవయమ్- ఇతిసుప్రధార్య రమణాయవ }
{ ధూర్షహితాగ్రసపివసజ్జనఖీమ్||..... }

౬౦ || తహికేను త్ర కార్యమతలహా||తదితి || త త్తస్మాత్తవల్లభంఉపేత్య
మాప్తాపాలభదాఃనోపాలభస్వతద్దోషంనగణయోక్తః స్తోత్రరేక్షచ
త్వపాజ్ఞుర్వల్లభేల్లజ్జోనమాజ్యోగిత్య డాగమ ప్రసిష్టేఃఃరసాప
రాధఃకడంనోపాలభ్యస్తత్రా హవయమస్య దోషులపగాదంనవిక్లవ
జానానా ఇవత్పిహానుఇత్యధః - కార్యాధిఃనఃతుతోగర్వ ఇతిభావః ఏవో
లతో వెతిమసోమా దేశఃఇతిసుప్రధార్యనిశ్చిన్యవధూనాఽయి కాఽహితాగ
సెకృతాపరాధాయాపిరమణాయ ప్రేయసక్రియా గ్రహణాచ్యుత్యధి
సఖీంవిససజ్జన ప్రజిమాయవిరహోసహిస్తుతయెత్యధఃఏమాకలహంతరితా
ప్రాధావ||.....

మూ, ౬౧ { ననుసందిశేతిసుదృశోదితయాత్ర పయాసకించన }
{ కిలాభిదధే - నిజమైక్షినుందనునిశంనిశి త్తైఃకృ శి }
{ తంశరీరమశరీరశరైః || }

౬౧ నన్నితి | నను హేనాయితేనందిశం దేశం బ్రూహీత్యు దిత యాయా
త్యో క్తయానుస్మ శానాయికయాక త్రాప్యేత్త పయాహేతునాకించన
నాభిదధేకిలనాభిహితంబలుకింతునిశితైరశరీరశరై గనంగబాజ్జైఃఅనిశం కృ
శితంకృశీకృతంకృశశబ్దాత్వతత్కరోతితిన్యంతాత్కర్తృణిక్తిఃణావిప్లవద్భా
వ్యేరఘ్నితోహలా దెర్లఘోరితిఘ్ని కారస్య రేఖాదేశఃనిజంశరీరంమందమై
క్షిఃశుక్షితంఏమాచకలహంతరితామధ్య మాచత్రపయానిజహృదయానఖి
ధానాన్నిజశరీరేతుణేనస్వావస్థానివేదనాచ్యుతుల్యలజ్జాస్తరత్వావగమాది
తిత్తయంచపంచమీ కాశ్యాఖ్యాకామావస్థా*దృజ్జనస్సంగసంకల్పో జాగ
రఃకృతతారతిః ప్రాత్యాగోన్మాదమూచ్ఛాంతాఇత్యనంగదశాదశ || ...

మూ, ౬౨ { బ్రువతేస్తచుత్యఉపస్యత్యనరాన్న రవత్ప గ }
{ ల్భనుతిగర్భగిరః - సుహృదభఃమీహితమజిహ్వాధి }
{ యాంప్రకృత్విరాజతివిరుద్ధమపి || }

౬౨ ఇత్థం నాయి కాభిరుప దిష్టాః సూత్యశ్చ కిమకువ న్నత ఆహా || బ్రు వత ఇ
 తి || ప్ర గల్భాః కృష్టాః మతిగ భాః ప్ర తి భాగ భేయా సాంతా శ్చ గిరోయా
 సాంతాః సూత్యః న రాస్సు రుషా ఉపసృత్య గత్వా నరవత్ న రైః పుంభిస్తు
 ల్యంః తేన శుల్యమితి వతి ప్ర త్యయః బ్రువ తేన్త న చైతావ తా వైయాత్యం దూష
 ణమితి అర్థాంతర న్యా సేనాహా || సుహృదభామితి త ధాహి అజిహ్నా ధియామ
 కుటిల బుద్ధీ నాం సంబంధి సుహృ దేసు హృదభాం మి త్రా భాంః అ క్షేన సహాన్తి
 త్య సమా సాః సర్వలింగ తా ఛేతి వ క్త వ్యా ఈహితం చెష్టితం ప్ర కృ తేః స్వ భా వా
 త్ విరుద్ధం స్వ భావవిపరీత మపి రాజశోభ తే - తస్మా న్న ధాష్ట్యం దోష ఇ
 త్య భాః ||

మూ, ౬౩ { మమ రూపకీర్తి మహారద్భు వియ స్తదను ప్ర స క్త }
 { హృదయో మితి త్వయి మత్స రాదివని ర్స్తదయ }
 { స్మృత రాంక్షీణో తిఖలు తాం మదనః || ,

౬౩ || అధ కావిష్టాతీకం చి త్ప్రి యం స ప్రభిః ప్రాభా యతి || మ మె త్యో ది || యః
 పుగుః పః భువి మమ రూపకీర్తిం సాందర్య ప్ర ధా మహారత్ ఇయంత త్ప్రి యా
 తదను ప్ర స క్త హృదయా తస్మి న్నా స క్త చి త్తై తి హేతోః త్వయి మత్స రాదివ మ
 దనో నిర స్తదయో నిష్క్ర వస్స తాంతస్ త్ప్రి యాం సుత రాంక్షీణో తి క్షు వ
 యతిఖలు ప తేన కాశ్యాం వస్థో క్తా అ త్ర సా త్మో త్ప్రి తివ క్షు భూత నాయక పీ
 ఠా సమధా స్య మదన స్య తదీయ నాయి కాపీ ఠనో క్త్యా ప్ర త్య నీకాలంకారః
 సచ త్వయి సుత్స రాది వెతి హేతూ త్ప్రి త్మో ణా పిత శ్చై తి సంగ రః బలినః ప్ర తి
 వక్ష స్య ప్ర తీ కా రెసు మష్క రే || య స్తదీయ తిర స్థారః ప్ర త్య నీకం తమ చ్య తే ఇతి ||

మూ, ౬౪ { తవ సాక ధా సుపరిఘట్టయ తి శ్ర వణం యదంగుళిము }
 { ఖనము హలుః ! మన తాం ధ్రు వం నయ తి తేన భ వద్గు }
 { ణపూ గ సూరి త మత్ప్ర త్త త యా ||

౬౪ || త వెః || సా త్వ త్ప్రి యా తవ క ధా సుగుణ కీర్త నే ఘము హురంగుళిము
 ఖన అంగుళ్య గ్రేణ శ్ర వణం శ్రో త్ర వివరం పరి ఘట్టయ తి ఆస్ఫాలయ తీ తీయ
 తో య దృ చ్చ యె తి శేషః తేన పరిఘట్ట నేన భ వద్గు ణపూ గ సూరి తం శ్ర వణం అ
 త్ప్ర త్త త యా తా వ ద్గు ణ గ్ర హా నేన అ సంతుష్ట త యా ఘన తాం నయ తి - బహు
 తండుల మా నా భాం ప్ర స్థా దివ త్ భూయో గుణ ప్ర వెశాయ సం శ్లేష య తీ త్య
 భాః - ధ్రు వమి త్య త్ప్రి త్మో యాం అ త్ర కం డూ తి నో ద నా భే శ్రో త్ర సు

ట్టనైఘంకతానయనాధాశ్చము త్రైక్ష్యతే ||

మూ, ౬౫ { ఉపతాప్యమానమలఘుస్థిమభిశ్చసితైస్సితేతర
సరోజదృశః | ద్రవతాన్ననైతుమధరంక్షమతేనవ
నాగవల్లిదళరాగరసః ||

౬౫ || ఉపేతి || అలఘురంతఃసంతాపాదధికఉష్ణిమాఉష్ణత్వంయోషాత్తైశ్చ
సితైఃనిశ్చానైః ఉపతాప్యమానందహ్యమానంసితేతరసరోజదృశోనీలోత్ప
లాత్యైఃఅధరంనవనాగవల్లికళానాంతాంబూలవల్లిపత్రాణాంరాగరసోగం
జకరవోరవతామాన్రాతాంనైతుంక్షమతేనశక్నోవితేనజ్వరావస్థా
క్తాద్రవత్వసంబంధేవ్యసంబంధోక్తైఃసంబంధేఅసంబంధరూపాతిశయోక్తి
స్వతస్సిద్ధకవిప్రాథోక్తిసీద్ధాతిశయయోరభేదాధ్యవసాయభితిరహస్యమ్ ||

మూ, ౬౬ { దధతిస్ఫుటంరతవతేరిషవశితతాంయుచుత్పలపలా
శదృశః హృదయన్నిరంతరబృహత్కృతినస్తనమం
డలావరణమవ్యభిసర్క ||

౬౬ || దధతి || రతివతేమౌదనస్యభవవిశరాశితతాంనైశిత్యందధతివిభ్ర
తిస్ఫుటమిత్యత్రైత్యోయద్యస్తాన్నిరంతరంనీరంద్రంబృహత్కృతినంయ
త్స్తనమండలంతదేవావరణంవర్షయస్యతత్తదపిండత్పలపలాశదృశఃఉత్ప
లాత్యైఃహృదయంచిత్రమభిదళభిందంతిస్తభిద్యుజ్యోగితోవేతిఛైరజా
దేశఃసావరణమపిభిన్నమితివిరోధాత్థాపతేయింస్తరశరనైశిత్యోత్ప్రై
తయాచరంధ్రాన్సేషిణాకామనపీడ్యమానానూఃతస్యాస్తపద్విరహా
జీవితసంశయంతపాదయతీతివస్తుద్వ్యోత్యతే ||

మూ, ౬౭ { కుసుమాదపిస్తితదృశస్సుతరాంసుకుమారమంగమి
తినావరథా | అనిశంనిజైరకరుణఃకరుణంకుసుమే
ఘరుత్తవతియద్విశిఖైః ||

౬౭ || కుసుమాదితి || స్తితదృశఃస్వేరాత్యైఃఅంగంకుసుమాదపిసుతరాంసుకు
మారంకౌసులమితిభదంకౌసులత్వంఅపరథాఅన్యధానభవతికింతుసత్య
మేవేత్యధాఃసతఃయద్యస్తాత్కుసుమేఘరకరుణఃకరుణంకుసుమే
ఖైఃకుసుమైరేవేత్యధాఃకరుణందీనంయధాతథాఅనిశముశ్చవతితావయతీ
త్యధాఃతవతిరయంభౌవాదికఃసకర్తకఃకుసుమాధికసౌకుమార్యాభావేక
ధంకుసుమైఃపీడ్యతభితికుసుమాధికసౌకుమార్యగుణోత్ప్రైత్యోనావరణమ్ ||

వ్యంజక ప్రయోగాద్వచ్చ్య||.....

మూ, ౬౦ { విష తాని షేషిత మపక్రియ గూసము పైతి సర్వమి
తి సత్య సుదః! అమృత స్రుతో పివి న హోద్భవ తో యద
మూంద హంతి హి మరశ్చి రుచః||.....

౬౦|| విష తామితి|| అపక్రియయాః పరిత ప్రయోగేణ నిషేవితం ఉవయ
క్తం సవణ మమృత మపీతి భావః - విష తాః విష వన హిత త్వం సము పైశీ త్య కణః
ఇనం విష త్వం సత్యం ద్రు వం అమృత స్రు తః సుధా స్రా విశోపి ప్రవ త్షే క్షిపి
తుకో హి మరశ్చి రుచః వం ద్ర పాదాః భ వతః విరహోద్దేతోః త్వయా వినా సేవ
నాదిశ్య కణః అమాంత్య త్ప్రి యాంద హంతి యాః పూర్వం త్వయా సహ సేవ
నా దాన్లో దయం తెతి భావః - ఎ తెన విషయ ద్వైష రూపా ఆర త్య వస్థా క్తా విశే
షేణ సామాన్య సమదణ న రూపో ధాం తర న్యాసః||

మూ, ౬౧ { ఉడితం ప్రియాం ప్ర తి స హోదణ మితి శ్ర దధీయత
ప్రియత మెన వచః! విది తెంగి తెపి పుర వవ జ నెన పది
రి తాః ఖలు లగంతి గిరః ||

౬౧|| ఉడితమితి|| ప్రియాం ప్ర తి ప్రియా ముద్దిశ్య హృదయ స్యో దం హోదణం
ప్రే మ* ప్రే మా నా ప్రి య తా హోదణం ప్రే మే త్య మరః* త స్యో ద మి త్య ణ్ణ
త్యయః క్షి హృదయ స్య హృదైఖ యదన్లౌ నెష్యి తి హృదయ స్య హృదా దేశః -
స హోదణం సన్నె హ మి త్యు ది తి ము క్తం వ దేశః కర్మణి క్షయ వచి స్వపీ త్యా ది నా
సం ప్ర సారణం వచః నూతీ వాక్యం ప్రి యత మెన శ్ర దధీయత పి శ్వ సితం దధా
తే కర్మణి లక్ష్ శ్ర దంత రో రు ప స గణ వద్వచ నా త్ శ్ర చ్ఛబ్ది స్య ప్రా క్ష యో
గః హి య స్తా త్పు రః పూర్వ మెవ ఓ ది తెంగి తెవి దిత ప రా భి ప్రా యో జ నే* ఇంగి
తం హృద్యతో భావ తి సజ్జనః ఈ రి తాః ఉ క్తాః గిరః స పది లగం తి సజ్జం తి ఖలు స్వ
యం ప్రి యా హృదయ వేది త్యా త్స్వ బుద్ధి సం వా దేన దూ తిక ణితం ప్రి యా
యాః విర హాః ఖం స ద్యో వి శ శ్వా సె త్య కణః అధాం తర న్యాసః ఎ యా కల
హం త రి తా అత ఎ వా త్ర మా నా భ్యో వి ప్ర లం భ శ్శృం గారః - పూర్వా మరా గ
మా నా ఖ్యి ప్ర వా స క రు ణా త్త నా - వి ప్ర లం భ శ్శతు ధే త్యు క్తమ్||... ..

మూ, ౬౨ { దయితా హృత స్య యు వ భి నుణ నసః పరి మూ ఢ తా
ముప గతైః ప్రథ మమ్| ఉది తెత త స్స వ ది లభ వ దైః తు
ణ దా క రే ను ప ది భిః ప్ర యయె||.....

౭౦॥ దయితేతి॥ ప్రకమంబందోదయా త్సా క్వరిమూఢతాంజనునః ప్ర
స్థానమాగానభిజ్ఞతాంఉపగతైస్తతఃపశ్చత్క్షణదాకరేనిశాకరేఉదితే
సతిలభవదైఃకృష్టనోరపదవిస్తైః అతవపదయితాభిః హృతస్యాకృష్టస్యాప
హృతస్యచమనసఃఅనుపదిభిఃఅస్వేష్టభిఃఅన్నిష్టద్భిరెవెత్యథః అతవ
గమ్యో త్ప్రేక్షా-పా గవలంబితధైర్యత్యాగనిమిత్తాఅనుపద్యస్వేష్టైః
పాతః* అస్వేష్టానుపదీప్రా క్తఇతివై జయంతీ-యువభిః ప్రయియే ప్రయాతం
యాతేభావవేలిట్ - అ త్రో క్తస రాస్వేషణో త్ప్రేక్షాయాయానాంఛోర
గ్రాహిభిఃఉపమాగన్యతఇత్యలంకారణాలంకారధ్వనిః॥.....

మూ, ౭౧ { నిపపాతసం భ్రనుభృత శ్శ్రవణా దసిత భ్రువః
ప్రణదితాళిశులమ్ | దయితావలోకవికసన్నయన
ప్రసరప్రణున్న మివ వారిరుహమ్ ॥.....

౭॥ అథయనానాంప్రియాగృహప్రాప్త్యనంతరవృత్తాంతంవణాయతి॥
నిపపాతేతి॥ సం భ్రనుభృతః ప్రత్యుత్థానసంరంభిణ్యాః అసిత భ్రువోగనా
యాః శ్రవణాత్కణాత్ ప్రణదితాళిశులం-మాజదళిపుంజంకడవసగాద
సమాసేషణోపదేశస్యేతిణత్వంవారిరుహం శ్రవణోత్పలం దయితావలో
కేనప్రియదశకేనవికసతోవిస్తారంగచ్ఛతోనయనస్యప్రసరణప్రసారణ
ప్రణున్న మివ ప్రేరితమివపూర్వవణ్ణత్వంనిపపాత తధాసం భ్రాంతమి
త్యథః-అత్రసంభ్రనుహేతుకస్యకణోత్పలపాతస్యనయన ప్రసరహే
తుకత్వము త్ప్రేక్ష్యతేషాహృష్టా॥

మూ, ౭౨ { ఉప నేతుమున్న తిమతేవదివంకుచయోర్యుగేనత
రసాకులితమ్ | రభసోస్థితాముపగతస్సహసాప
రిరభ్యకశ్చనవధూమరుధత్ ॥.....

౭౨॥ ఉపనేతుమితి॥ సహసోపగతః హతా గాగతః కశ్చనయువా అతవవర
భ సెసోస్థితాంఅతవ వ్రాన్వ తిమతామచయోయుగేనక త్రాణదివమాకా
శం ఉపనేతుమివ ఊర్ధ్వముత్తైపుమివెతిఫలో త్ప్రేక్షా ఉత్థాననిమి
త్తైన్న త్యగుణనిమిత్తాతరసాబలెనఆకులితాం వ్యాక్షిప్తాంవధూంప్రియాం
పరిరభ్యారుధత్ రుద్ధవా ఉపవేశితవా ఉర్ధ్వోత్తైపాన్ని వారితవాని
త్యథః-గుధేయః క్షిప్రితోవెతిష్టైర్వికల్పాదజా దేశః షషాహృష్టావోమాం
చాద్యనుభావవతీ॥

మూ, ౨౩ { అను దేహమా గతవ తః ప్ర తిమాంపరిణాయకస్య గు
 నుముద్వహతా ముకు రెణ వెపధుభృతోఽభ రాత్ }
 కథమప్య పాతినవధూక రతః॥.....

౨౩॥ అను దేహమితి॥ అను దేహం దేహస్య పశ్చాత్ అవ్యయంఽభక్తీత్యై
 దినావశ్చానభేవ్యయీ భావః ఆగతవ తః పరిణాయకస్య పరిణేతుః ప్రాఘురి
 త్యభణః - నయ తేణ్వుణ్ ప్ర త్యయః ఉపస గాఢ సమా సేపిణోప దేశ స్వై
 తీణత్వం గురుం పూజ్యాం భారవతీంచ ప్ర తిమాం ప్ర తిబింబముద్వహ తాపశ్చ
 త్స్థిత స్యాపిత దాభిముఖ్యాదితి భావః ముకు రెణ దవణ్ణక త్రా ణ * దవణ్ణ
 ముకు రాదశాణ్విత్సూకురః వెపధుభృతో నవోఽభ త యూభ యశ్చం గా రాభ్యాం
 కంపనూ నాదతిమా త్రో భరో యస్య తస్మా దతిభ రాత్ ప్ర తిబింబగురుముకుర
 ధారణాదితి భావః వ ధ్వాః న ప్రా ధా యాః క రతః సాణితలాత్ వంచమ్యూస్త
 సిర్ కథమపినా పాతినవతితం మహ తాయ త్సేనావ ధారిత్యభ్యభణః భా వెలు
 జ్ఞే ఏషాము ధ్ధా అ త్ర వధూక రస్య భా రా సంబంధే స సంబంధో క్తై రతిత యోక్తిః
 గురురిత్థై స్థాపి తెతిసంకరః ॥

మూ, ౨౪ { అవనమ్యవక్షుసినిమగ్న కుచద్వితయెన గాఢముప
 గూఢవ తా దయి తెనత ణచల ద్ర శ నాక శ్చ కింకిణీర }
 వముదాసివధూః॥.....

౨౪॥ అవనమ్యైతి॥ అవనమ్య గాఢమత్యంతముపగూఢవ తా ఆశ్చిష్టవలాఅ
 తవవవక్షుసినిమగ్న కుచద్వితయెనలగ్న స్తనయుగై నదయి తెనతత్త్వ ణచలణ
 ఉద్దృష్టకారశ నా యాః క లః కింకిణీర ప్రాయస్త్విక తద్యధా త ధావధూః ప్రియా
 ఉ దాసి ఉ దస్తా ఉ ణ్ణి ప్తా అస్య తైః క మణిలుజ్ఞే ఏషా హృష్టారోమాంచాద్యను
 భావవతీన్వ భావో క్తి రలంకారః ॥.....

మూ, ౨౫ { కరరుద్ధనీవిదయితోపగతౌ గళితంత్వ రావిరహితా
 సనయా । క్షణదృష్ట హోటక శిలాసదృశస్ఫురదూ }
 రుభిత్తివసనంవవ సే॥.....

౨౫॥ క రెతి॥ దయితోపగతౌ ప్రి యాగమ నేనతితవవత్వ రావిరహితా సన
 యా వెగత్య క్తపీత యా ఉత్థిత యెత్యభణః క యా చిదితి శేషః అత ఏవ గళితం ప్ర
 సంతత ఏవక రరుద్ధనీవిక రగృహీతబంధన వసనం క్షణదృష్ట హోటక శిలాసదృ
 శీకించద్దృష్ట హేమశిలా ప్ర తిమాస్ఫురంట్టే రుభి త్తరూరు ప్ర దేశో యస్త్విచ్ఛ

ర్షణితద్యధాతధాః హిరణ్యం హేమహాటక మిత్యమరఃవవ సేతచ్ఛాదితం-వ
సేరాచ్ఛాదనాధాః త్కర్షణిలిట్ - ఊరుభిః త్రిరి వెత్త్యవమితసమానః. ఆ
త్రో వమయోస్సంసృష్టిః!

మూ, ౨౬ { పిదధానమన్వగువగమ్యదృశౌబ్రువతేజనాయవ }
{ ద కౌయమితి అభిధాతుమధ్యవవ సేనగి రావుళ }
{ కైఃప్రియంనవవగూన్యగదత్ ||

౨౬|| పిదధానమితి || నవవగూనః ప్రాధాఅన్వక్ష్పశ్చైదుపగమ్యాగశ్యదృ
శౌనైత్రేపినధానంఛాదయంతం ప్రీయం అయందృష్టి ఛాదకఃకఃవదేఃబ్రు
వతేపృచ్ఛతేజనాయసఖిజనాయగిరావచాఅభిధాతుంవక్తుంనాద్యవస సే
నోత్సహెలజయెతిభావః అధ్యవపూర్వాత్స్యతైక ద్రిలిట్ కింతుఫలై
న్యగదత్ అహోచత్ అత్ర ప్రీయవిజ్ఞానరూపస్యాథకస్యలజ్జయా అస
తస్యఫలకైః ప్రకాశనాత్ సూక్ష్మలంకారః అసంలక్ష్మితసూక్ష్మార్థప్ర
శఃసూక్ష్మఉచ్యతేఇతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨౭ { ఉదితోరుసాదమతివెపధుమత్సుదృశోభిభృత్వవి }
{ ధురంశ్రవయా-వపురాదరాతిశయశంసీపురఃప్రతి }
{ సక్రీమూఢమపి బాఢమభూత్ ||

౨౭|| ఉదితేతి || అభిభృత్వభృత్వసమక్షంకలక్షణేనాభి ప్రోఅభిముఖ్య
ఇతిఅవ్యయీభావఃఉదితఃఉత్పన్నఃఊరుసాదఃఊరోప్పఃనిశ్చైష్టతాయస్యత
త్ అతివెపరుమత్ అతకంపవత్ ఎతనవిశేషణస్వయెన ప్రత్యుత్థానాలింగన
విరోధినాస్తంభవెపసూసాత్ప్వికావుక్తోశ్రవయాలజ్జయావిధురంవిలక్షణం
తేనలజ్జాసంచారిణాప్రియవాక్కుంతత్వముక్తం వంపురః ప్రతివర్తిమూఢ
మితకతకవ్యతామూఢమపిసుదృశోవపుఃబాఢంభృశంఅదగాతీశయశంసీ
ముఖరాగాదిలింగైః ఆదరవిశేషవ్యంజకమభూత్ సత్యా దరైకిముపచారై
రితిభావః!

మూ ౨౮ { పరిమంధరాభిరలఘూరుభరాదధివేశ్వవత్స్యురుప }
{ చారవిధా- స్థలితాభిగవ్య నుపదంప్రమదాఃప్రణ }
{ యాతిఘామిమగమన్గతిభిః ||

౨౮|| పరితి || ప్రమదాస్త్రీయఃఅధివేశ్వనిజవేశ్వనివత్స్యురుపచారవిధౌప్ర
త్యుత్థానాదికర్షణిలలఘూర్మహాతఃఊరోప్పభారాత్ సక్లిభారాత్పరిమంధ

రాభిరసాభిరనుపదంపణేపదైస్థలితాభిరపిగతిభిగణమ్నైః ప్రణయాతిభూ
మిం ప్రేమత్రకషణం అగమకపరమ ప్రేమా స్పదీభూతా ఇత్యక్షణః - ప్ర
త్కుఢానాదపిస్థలితగమనమేవపత్యుః ప్రీతికరమభూదిత్యర్థః సీతాస్థ
అనంపత్యుఃప్రీతికరమభూదితివరోధాభానోలంకారః||.....

మూ, ౧౯ { మాఘరోన్మణభ్రులలితంచద్యశోస్స కగప్రయోగ
చక్షురంచనచః || పకృతిస్థమేవనిపుణాగమితస్సు }
{ సుబాల్లిలమభవత్సుతనోః||.....

౧౯|| మఘరౌః || మఘరంమనోహరం యథాతథాఉన్నతేఉచ్చలితే భ్రువౌ
యిస్సినోశత్రుమఘరోచ్చత భ్రుక్కుగో స్తి యోయపనజానస్యేతిహ్రాస్వత్వం
ద్యశోలకలితంనయినచెష్టాచసకరప్రయోగంహస్తాభినయసహితంతచ్చ
తద్వక్షురంచవచశ్చసుతినోః స్తి యాః ప్రకృతిస్థమేవస్వభావసిద్ధమేవ
సచిపిసిపుణేనసిపుణాచార్యేణకగమితమభ్యాసితంఅతఏవస్సుటం ప్రధితం
యన్నాల్పంనృణంతస్యలీలెనలీలాయస్యతస్తథోక్తమభవత్ ఇతినిదశణా
లంకారః - తయూనర్తస్యపమాగమ్యతే||.....

మూ, ౨౦ { తదయుక్తమంగతవవిశ్వస్వజానకృతంయదీక్షణ
సహస్రతయమప్రకటికృతాజగతియేనఖలుస్సు }
{ టమింద్రతావ్యమయిగౌత్రభినా||.....

౨౦|| అథకస్యాశ్చిస్సే పక్షీనామ గ్రాహమాహూతాయాఃకాంతోపలం
భంత్రిభిఃకుశకేనాహ || తదిత్యాది || అంగత్యామం త్రణేవిశ్వస్వజాపిధా
త్రాతవేక్షణసహస్రతయం నేత్రసహస్రసమూహాఃకస్యసంఖ్యాయాఅవయ
వేతయినకృతంనస్పష్టమితియత్ తదయుక్తంకుతయేనకారణేనమయిష
యెప్పుటం ప్రత్యక్షమేవగోత్రభిదానామభేదినాచ*గౌత్రంనామ్నికు
లేచాద్రో ఇతియాదవః - త్వయేతశేషః - అద్యేంద్రతాజగతిలోకే ప్రకటి
కృతాఖలు - అత్రగోత్రభిదేత్యేషాను ప్రాణితమనహస్తాక్షమింద్ర
త్వము త్రైక్ష్యతే||.....

మూ, ౨౧ { సవిభావయత్యనిశమక్షిగతానుపిమాంభచానతిన
నూపతయా-హృదయస్థితానుపిపునఃపురతఃకథమి }
{ క్షుతేబహిరభీచ్ఛతమామ్||.....

౨౧|| నేతి|| అనిశంఅక్షిగతాంచయుస్సన్నికృష్టామపిద్వేష్యామితిచగమ్య

తే* ద్వేష్యే త్వక్షిగత ఇత్య గురః మామతససూపత యాభా వాన్న విభావయ
తినదశణయిత్య శేషే ప్రథమ ఇతి ప్రదనపుగుపః ఇంద్రియసన్నికృత్య నుపిన
లక్ష్యత ఇతి ఓరోధా భాసనాధో = పితబ్ధిసరమా భాస్త్వ ద్వేష్య త్వాదితినా మీ
ప్యేష్యవిభావనం చిత్ర మితి భావః అభీష్టశమాంపుః హ్య గయస్థాం హ్య
దయాదన పేతానుంతహి = తామితి చ గన్య తే అత ఏవ ఓరోధా భాసనాధో =
పితబ్ధిబహిః పురతః కథంభ వాసీ తు తే । ఇదంతు చిత్రం చ తీనామీష్య ఏక్య ప్ర
ధానస్యాపిదశణ ప్రతిబంధక త్వాదితీ భావః ప్రేమా స్పరంప మ్రుపరోక్షను
ప్యపరోక్షమీక్ష్య తే ఇతరదపరోక్షమపిపరోక్ష మేవేతి తాత్పర్యా ధః ఓరో
ధా భాసయోస్సంకరః॥

మూ, ౮౨ { ఇతి గంతుమిచ్ఛున భిధాయపురః క్షణస్పృష్టిపాత }
{ వికసవ్వదనామ్ స్వక రావలంబనవిముక్తగళ త్క }
{ శ కాంచికాంచదరుణశ్రుణః॥

౮౨॥ ఇతీతి ॥ ఇత్య భిధాయపురః గంతుమిచ్ఛుంక్షుణం దృష్టిః పాతేన విక
సవ్వదనాం పరస్పరదృష్టిపాత మా త్రగతకోపామిత్యభణః కాం చిన్నా యి
కాంతరుణో యువాస్వక రావలంబంప్రియకర గ్రహణం తేన విముక్తాము
క్తబంధాలత ఏవ గళంతీ స్రుసమానాకలామధురాచ కాంచిర్యస్పృక్త గ్రహణీ
తద్యధాత ధాల రుణో రుధవారూ ధేలు జేరుధాదిభ్యశ్చ మ్మేషాకల
హోంతరితా॥

మూ, ౮౩ { అపయాతీసరోపయానిరస్తైకృ తకంకా మినిమ }
{ తువెన్మ గాత్యో కలయన్న పినవ్యధోవతస్థశ }
{ కునెనసలితః కలెతరోపి॥

౮౩॥ అపేతి ॥ సరోపయాసకోపయామృగాత్యో నిరస్తై కామినిప్రియేతి
పయాతీనిర్యా తేసతికృతకంకృత్రిమం యథాతథాచుతువే తన్నిగమప్ర
తిబంధా ధణంతుతంకృతమిత్యభణః టుతుశ బైభావెలిక ఇతరోపినాయకో
పికలయన్నపికృతకంజానన్నపితకు నెనస్థలితః కిలచిరుధ్ధక్వసవ్య ధః సని ర్వై
దః అవత స్థస్థితః గత ఇత్య ధః ఉభావపినమానరా గాచితి భావః ప సూచ
కలహోంతరితా॥

మూ, ౮౪ { ఆలోక్యప్రియతమమంశుకెవినీనాయ త్రస్థనమిత }
{ ముఖేందుమానవత్యా - తన్నూ నంపదమవలోక }
{ యాంబభూ వెమానస్యదుత మపయానమాస్థితస్య॥

౧౪॥ ఆలోక్యేతి ॥ మానవత్యాస్త్రీయా* స్త్రీణామీష్యోకృతఃకోపో
 మానోన్యాసంగినిప్రియోప్రియతమమాలోక్యస్థిత్యా సమానకర్తృకత్వా
 త్కాన్వప్రత్యయఃఅంశుకేపినాప్రియాలోకనాద్విగళితబంధేసతిభాషి
 వ్రంశ్రత్యాత్పంవద్భావః* స్త్రీకటీవస్రబంధేపినీవీపరిపణేపిచెత్యమ
 ర్షిమితముఖేందుయధాతధాతస్థేస్థితమితియత్తత్తస్మాన్ననుముఖావస్థా
 నాస్థితవశీఘ్రంప్రియాలోకనక్షణపవేత్యధః- అపయానమాస్థితస్య
 ప్రయోగంకతస్యమానస్యకోసస్యపదంపాదవిన్దంఅవలోకయాంబసూవే
 అన్వేషితముఖ్యధః- లజ్జానిమిత్తాయాఃముఖానతేరన్వేషణార్థత్వము
 త్రైక్యతేనూనమితీమానగంధోప్యస్తమితశ్చిభావః॥.....

మూ'౧౫ { సుశృశస్వరసవ్యళీకతప్తప్తరసాజ్జిప్తవతస్ప్రియావ
 సోస్తా - కథమప్యభవత్స్వరానలోక్ష్టఃస్తనభా }
 రోననఖంపచఃప్రియస్య॥.....

౧౫॥ సుశృశశ్చి॥ సరసమాద్రంనూతనమితియావత్తేనవ్యళీకేనాపరా
 ధేనశస్యఃశధాయకారనోష్టణాసహవతేతత్యతిసయావనోష్టాకించస్త్రాన
 లోష్టఃకామాగ్నిసంతప్తవివంత్రివిధాగ్నితప్తాపిసుదృశఃస్తనభారఃతరసావే
 నేనాతిదాహదశాయామేవేత్యధఃఆగ్నిప్తవతఃఆలింగితవతఃప్రియస్యకథ
 మపిపతోవాహతోరిత్యధఃనఖంపచలోకాద్విధయతీతనఖంపచఃప్రియతనఖ
 ణేభిశ్చ త్యయః అరుద్విషదజంతస్యముఖినిముమాగమఃనాభవత్త
 ధోష్టఃఈషమష్టాపినాభూదిత్యధః- ప్రియాంగసంగమాత్రప్రతీకారాఖలు
 కామినీనాంసంతాపాగ్నిభావః తాదృగౌష్ట్యాసంబంధేపిసంబంధోక్తైరతిశ
 యోక్తిః॥.....

మూ'౧౬ { దధత్పురోజద్వయముర్వశీతలంభువ్రాగతేవస్వ }
 యముర్వశీతలమ్ | బభౌముఖేనాప్రతిమేనకాచన }
 శ్రియాధికాతాంప్రతిమేనకాచన ॥.....

౧౬॥ దధతీతి ॥ ఉరునుహదశీతలంస్తరయావనోష్టభ్యాంఉష్ణమురోజద్వ
 యంకుచయుగ్తందధతీభువన్ధలంగతాఖూలోకమాగతాస్వయంసాతూదుర్వ
 శీవస్థితేత్యుత్ప్రేతా - కాచనస్త్రీఅప్రతిమేనఅనదృశేనముఖేనబజౌతాం
 ప్రతిమేనకామేనకాఖ్యాఅప్సరాశ్చశ్రియాసౌందర్యేణాధికానెత్యతిశయో
 క్తితయోయమకేనసంస్పృష్టిః॥.....

మూ, ౮౭

{ ఇత్థం నారీఘ్నం బయితు మలంకామిభిః కామమా
 సకప్రా లేయాంశోస్సపది రుచయ శ్శాంతమా
 నాంత రాయాః | ఆచార్యత్వం రతిఘ్నిలసన్తన్తధ
 శ్రీవిలాసా హీ ప్రత్యూహ ప్రశమ కుశలాశ్శీగవ
 శ్చక్ర రాసామ్ || }

ఇతి శ్రీమాఘకృతాశిశుపాలవధేనుహా కావ్యే -

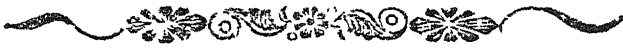
ప్రదోషవణానన్దామనవమ స్కంధః.

౮౭ || ఇత్థమితి || ఇత్థమనైనప్రకారేణ § ఇదమస్థమురితిథము ప్రత్యయః సపది
 శాంతశమితః నూనః కోపవ అంత గాయోయాభిస్తాః వాదాంతే త్యాది నా
 శ మ్యోఽథ తాచ్చాంతే తినిపాతః ప్రా లేయాంశోస్సం ద్రస్యగుచయః నారీః
 కాంతాః కామిభిః మటయితుం సంధాతుం కమితాం ప్రా స్వేష ర్యాప్తివచ నే
 ష్వలను క్షేపితి తుము స్త్ర త్యయః కామం అలంసనుధాః ఆనకూర్ష్యభి
 వెతిభావః విలసంతో మన్తక శ్రీవిలాసాః నాణిత సీతై రాది మదనాతిరేకవికా
 రాః యాభిస్తాః హీ రేవ ప్రత్యూహాలా విఘ్నః తస్య ప్రశమేని వారణే సుశ
 లాః శేర తెభిరితి ధవః మది రాః శిశోఘ్నిత్యోణాదిఘ్న ప్రత్యయః లసాం
 నారీణాం రతిఘ్న ఆచార్యత్వం ఆచార్యకముపదేశంచక్రః సమకసఖ్య ఇవెతి
 భావః అత్ర ప్రథమాధే ప్రస్తుతచంద్రగుచామానశమన కామిఘ్నలసపా
 టవవి శేషణసామ్యద ప్రస్తుతదూతిత్వ ప్రతీతే సమాసోక్తిః ద్విపీయాధేతు
 శీఘ్నోస్పిరితస్యా చార్యత్వస్య ప్రకృతోపయోగాత్పరిణామాలంకారః త
 యోస్సాపేక్ష త్వాత్సంకరః తేన చ నమకసఖ్యుపమాధ్వనిః ఉత్తరసన్తేనుఘ
 పానరతోత్సవవణానాయాశ్చాయ మేవ ప్రస్తావః సంధాక్రాంతావృత్తం
 మందాక్రాంతాజలధిషణగై హ్లానతౌ తాద్గురూ చెదితి లక్షణాత్ ||

ఇతి శ్రీపదవాక్య ప్రమాణపారావారీణశ్రీమహాలాపాధ్యాయ
 కొలచలమల్లినాథసూరివరచితేమాఘవ్యాఖ్యానే
 సవణంకమాఖ్యేనవమ స్కంధః.

మా ఘనకావ్యేన వ్యాఖ్యానై - దశమసర్గః ప్రారంభః.

మూ, ౧ { సజ్జితానిసురభీణ్యథయా నాముల్లసన్న యనవారి }
{ రుహోణీ ఆయియుస్సుఘటి తానిసు రాయాఃపాత్ర }
{ తాంప్రి యతమావదనాని || }

౧|| ఆచార్యత్వంరతిఘనీధవశ్చ క్రు రిశ్యుక్తంత త్ప్ర పంచనాయఆస్తికాస
గౌతావన్మధుపానంవణయతి||సజ్జితానితి|| అథపానగోష్ఠీ ప్రస్తావానంత
రంసజ్జితానిధావనత్రౌళనాదినాసంస్తృతానిసురభీణీయథాయోగంస్వభా
వసంస్తారాభ్యాంసుగంధీనినయనానివారిరుహోణీవ అన్యత్ర నయనానీఃవా
రిరుహోణీవాసనాథణంక్షిప్తాన్యల్లసంత్యైషుతానితిధోక్తానిసుఘటి తానిసు
ఘసావయవైరోజితానిశోభన సంస్తానవత్తయాయోజితానివాప్రియత
మావదనానియూనాంసు రాయాఃపాత్ర తాంపాన భాజనతాం ఆయియాః
ప్రియాముఖసంపకకజనితరసాస్వాదలోభాత్తాసాం ముఖసురామేవపపు
రిః భావఃఆత్రనదనెస్సరోప్యమాణాయాఃపాత్ర తాయాఃస్వతాదాత్వై
నతేషాంపానసాధనతాపాదనైవప్రకృతవదనోపయోగాత్ పరిణామాలం
కారఃఆరోప్యమాణస్య ప్రకృతోపయోగి త్వైపరిణానుకతిలక్షణాత్ - తెనశ్చై
షసంకీర్ణేయముపమావ్యజ్యతే||అస్తికాస గౌస్వాగతావృత్తం|| స్వాగతేతి
రనభాగురుయుక్ష్మమ్||

మూ, ౨ { సోపచార ముపశాంత విచారం సానుతషణమనుత }
{ షణపదేన | తెముహూతణనుథమూర్తమపీప్యణ }
{ ప్రే మమానమవధూయవధూస్సాన్వి || }

౨|| సోపచారమితి||అథపాత్రీకరణానంతరం తెయువానఃసోపచారంస ప్రా
థణనండపశాంతవిచారంనివృత్తశంకం- వివాదమితిపాతేమానమవధూయో
తి-పునరుక్తీఃచారంచారమితిప్రక్రమభంగశ్చసాన్వితే - సానుతషణంసత్పృష్టం
చయథాతథాఅనుత్పప్యంత్యనె నెత్యనుతషణ- మద్యం*ను ద్యేనుతషణస్త
త్పానెపాత్రైత్పష్టాభిలాషయోరితి ఉభయత్రాపివిశ్వః-తస్యవదేనచ్చలే
నమూతణంమూతిణమత్యైనుస్వాంప్యకీయాఃవధూముహూర్తంక్షణాత్
మానం కౌపంఅవధూయఅపీప్యణపాయయంతిన్సపిబతేణోచజ్జీలోపఃపి

బలైరిచాభ్యాసస్యేతిధాత్వాకారస్యలోపః ఈ కారా దేశశ్చాభ్యాసస్యన
చాదమిత్యాదినానిగరణాథత్వనిమి త్తపరస్యైపదనిమే ధేష్విణిచశ్చైత్యా
త్వనైపదవికల్పాత్పాక్షికంపరస్యైవద్యుగతిబుద్ధిత్యాదినావధూరిత్యణికర్తుః
కర్తృత్వంఅనుతషణపదే నైత్యనుతషణపన్నవెనమూతణ ప్రేమతోష్పై త్రై
క్షణాద్వ్యంజకాప్రయోగాచ్చప్రతీయచూనాసావన్నవో త్రైక్షణా॥.....

మూ, 3 { క్రాంతకాంతవదనప్రతిబింబెభగ్న బాలసహకార
సుగంధాస్వాదుని ప్రణదితాళిని శీతేనిర్వచారమధు }
నీందియవగణః ॥

3॥ క్రాంతేణి॥ క్రాంతంసం క్రాంతంకాంతవదనప్రతిబింబంయస్త్రికతస్త్రిక
నైత్రనివృణికరభిత్వధణః-భగ్నాః బాలసహకారాశ్చుత విశేషవల్లవాః*
ఆమ్రశ్చుతోరసాలాసాసహకారోతిసారభిత్వమరః-తైస్సుగంధా- సుర
భిణిఘ్రాణతషణభిత్వధణః*త్వతీయాదిమఖాషిత పుంస్కంపుంవద్దాలవ
స్యైతిపుంవద్భావః-స్వాదుని మధురైరసనాకషిణీత్వధణః-ప్రణదితాళిని
గుంజన్తధుకరైశ్రుతిసుఖభిత్వధణః-శీతేనీతలైస్వశణసుఖభిత్వధణః-ఎవంపం
చవిషయసమస్తామధునిమద్యైశ్చిందియవగణః- చతురాదీందియవంచకం
నివణవారనివృణితమఖూత్-అత్ర రూపరసాదిపదాధానాంవధుః శేషణ
భావేనివృణి హేతుకత్వాత్పదాధానాంకావ్యలింగమ్॥

మూ, 4 { కాపిశాయనసుగంధివిఘూణన్మన్మదోధిశయతుం
సమశేతఘ్రల్లదృష్టివదనంవనితానామజ్జచారుచష }
కంచషడంఘ్నిః ॥

4॥ కాపిశాయనేతి ॥ ఉన్నదఃఉద్రిక్తమదఃఅతఎవవిఘూర్ణణ భ్రమణష
డంఘ్నిఃషట్పదఃకాపిశాయనేనమద్యైనసుగంధిసురభిశశ్యంకల్యంతథామ
ద్యంమైరెయంకాపిశాయనమితివైజయంతీ- ఘ్రల్లదృష్టివికసితనైత్రంవనితా
నాంస్త్రీణాంవదనంఅజ్జనవాసనాథంక్షిప్తైనచారుచషకంపానపాత్రం
*చషకోస్త్రీపానపాత్రమిత్యమరః- అధిశయతుంఅధిస్తాతుంసమశేత-ఇ
దంభజామీదంవెత్సుభయలోభాత్ ణోలాయమానమానసఅసీదిత్వధణః-అ
త్రప్రకృతయోరెవవదనచషకయోషట్పదాభిలాషాస్పదత్వరూపైకథ
మణయోగాదౌపమ్యుస్యగమ్యతాయాంతుల్యయోగితాభేదః॥

మూ, ౫ { బింబితంభృతపరిస్పృశజానన్భాజనైబలజమిశ్యబు
 లాయాః | మ్రాతుమక్షిపతతిభ్రమరస్త్వత్రాంతి }
 భాజిభవతీక్వవివేకః ||

౫ || బింబితమితీభృతపరిస్పృద్వారుణీయస్త్విక*పరిస్పద్వగుణాత్వజేత్యను
 రః-భాజనైపానపాత్రైబి-బితంప్రతిబింబితం - అబలాయాః స్త్రియాః | అ
 ష్టిజలజమితి జానన్సాన్వశ్యాత్తథాభ్రామ్యన్ని త్యధః - భ్రమరః | మ్రా
 తుంపతతిస్తతథాహి భ్రాంతిః | భ్రమణంవిపరితజ్ఞానంచతద్భాజివివేకః | తత్స్వ
 విచారః | క్షభవతినక్వాపీత్యధః - అత్రభ్రమరస్యాక్షిణీజలజభ్రాంతిః
 భ్రాంతిమదలంకారః | తత్సమర్థకత్వాత్ శ్లేషమూలాశిశయోక్త్యుత్థాపి
 తాధాన్తరన్యాసస్య తేనసహం గాంగీ భావనసంకరః ||

మూ, ౬ { ధత్తమిష్టతమయామధుపత్యుబాఢమాపపిబతో
 రసవత్తామ్ | యత్సువణణమకుటాంశుభిరాసీచ్ఛే }
 తనావిరహితైరపిపీతమ్ ||

౬ || దత్తమితి || ఇష్టతమయా రత్తం మధుమద్యంక త్వపిబతః పత్యుబాఢం
 రసవత్తాంప్రైయసీకరస్పశాదతి స్వాదుతామావ శ్చ అతిశాయినేమతు
 ప్-బాఢ- ధువమిత్యుత్ప్రేక్షా- కుతఃయద్యస్తాచ్ఛేతనావిరహితైరచేత
 నైస్సావణణమకుటాంశుభిరపిమధుని ప్రస్పృతై రితి భావః | పీతంపీతవణణం
 తంచాసీత్ | అత్ర పీతమితి శ్లేషమూలాశిశయోక్త్యాపీతిమ్నుః | పానక్రియాభే
 దాధ్యవసాయాదచేతనాంశుకత్వక పానక్రియానిమిత్తక ప్రైయసీస్వహ
 స్తదానాహితగ్రసవతోత్ప్రేక్షా-తయాచయదచేతనానామపిపేయంతత్
 చేతనానాంకింపక్తవ్యమిత్యధాపత్తిద్వననాదలంకారేణాలంకారధ్వనిః || ...

మూ, ౭ { స్వాదనైససతమోరవిచారాదోష్టతస్సహచరిష్ట
 రసోశ్రా | అన్యమన్యదివయన్తధుయగానఃస్వాదమి }
 ష్టమతనిష్టత దేవ ||

౭ || స్వాదనైససతమోరవిచారాదోష్టతస్సహచరిష్ట
 స్థాన్రసః స్వాదోష్టమధునిఅవిచారాత్ అసంశయాశ్చమచరిష్టసంకాంతః
 సంపూర్వాశ్చరతేలుక్షేనమస్త్రతీయాయుక్తాదిత్యాత్వనైవదంకుతఃయ
 ద్యస్తాత్తదేవపూర్వభుక్తమేవమధుఅన్యదివాఘార్షమివఅన్యమఘార్ష
 నిష్టంప్రయంస్వాదురసంయూమోతనిష్ట-తమోతేలుక్షే ఓష్టస్పశానం

తరమెవరసాంతరప్రాదుభావాద్యదనంతరన్యాయాత్తాన్యశసంక్రమో
 త్ప్రేక్షో-సాచాపిచారాదివ్యంజకప్రయోగాద్వాచ్యః॥

మూ, ౮ { బిభ్రతౌ మధురతామతిమాత్రం రాగి భిర్ముగపదే
 వపపాలే ఆననై మధురసౌఠికసద్భినానాకా
 భిరసీతోత్పలగంధః॥

౮॥ బిభ్రతావితీ॥ రాగిభిః కామిభిః అతిమాత్రం మధురతాం స్సాదుణాం స్పి
 యత్సంవాబిభ్రతౌ * మధురం రసవత్సాన్వదుప్రియేషు మధురోన్యవచిః వి
 శ్వేషిక సద్భివేక సంతేభిశ్చపిక సద్భిస్తప్లయ్యావిజృంభమాణైః సపుంసక
 మనపుంసకే నైకవచ్చాన్యతరస్యామితి నపుంసకైకశేషః ఆననై మధురసో
 మద్యరసః నాసీ కాభిః ప్రాణైః అసీతోత్పలగంధశ్చ యుగపదేవపపాలే తేపీతాభి
 న్నైంద్రియ గ్రాహ్యే వసిగంధరసాయుగపత్ స్వైంద్రియ సంబంధాత్ యుగ
 పద్మహీతావిత్యధః అత్ర మనసః ఆశుసంచారాద్యోగపద్యాభిమానశత
 పత్రశరవ్యవిభేదవదిశ్యణుపరిణామ వాదినః వాస్తవమెవయాగపద్యమితి మ
 ధ్యమపరిణామ వాదినః సర్వపథీనాస్తుకవయిత్యలమబాలక్షణాధ్యను
 నైనఅత్ర గంధరసయో రైకతయా సంబంధాత్తుల్యయోగితాభేదః॥

మూ, ౯ { వీతవత్యభినుతే మధుశుల్యస్పాదమోష్ఠరుచకం వి
 దిదంత్యో లభ్యతే స్తపరిరక్తతయా త్తాయావకేన
 వియతాపియవత్యః॥

౯॥ వీతవతీతి॥ విదదంత్యో విదష్టుమిచ్ఛాడపదం శాధినీ త్యధః * ఉపదంశ
 స్తుభక్షణమిశ్యమరః-దంశేస్సన్నంతాదుప్రణయః అభినుతే వల్లభే నాథు
 ల్యస్పాదంతుల్యరసంతుల్యత్వంచ ప్రకృతోపయోగి హృద్యతామాత్రై అన్య
 ధావిలక్షణరసస్యానుపదంశత్వాత్ - ఓష్ఠోరుచకం ఆభరణమిశ్యమితి
 సమాసః * రోపనాయాం చరుచకనుశ్వాభరణమాల్యయోరిః పిశ్వః ప
 మోష్ఠరుచకమోష్ఠశ్రేష్ఠః వీతవతీసతివియతా అపగచ్ఛతాపి క్షణోల్పశ్చ
 త్రాదేశ్యః క్షణోయణితీయణాదేశ్యయవత్యః యవత్యేః జీతిహస్యశ్చైతి
 వాననీ త్వాదాగామః-యావకేనాలక్తకేన పరిరక్తతయాచంత నిష్పీడన
 కృతేన రాగేణ హేతునా ఆత్మస్వగూపం లభ్యతే స్త- లభ్యేషు నరుచ్చుతమిత్య
 ధః అత్రాధరపానాదపెతస్యాపియావకస్య రాగప్రాదుభావనిమిత్తా
 ద్విరోధగభావపునరుద్భవో త్ప్రేక్షో-వ్యంజకాప్రయోగాద్గమ్యా॥

మూ, ౧౦ { కస్యచిత్సముదనంమదనీయ ప్రైయసీవదన పానవ
 రస్య | స్వాదిశస్సకృదివాసవఎవప్రత్యుతక్షణవి
 దుశపదేభూత్ || }

౧౦|| కస్యచిదితి|| సముదనంయథాతథామదయతీణిమదనీయంమదకారీకృ
 త్యల్పట్టాబహుళమితికతకరిఅనీయ ర్ప్రత్యయఃతస్య ప్రైయసీవదనస్యపా
 నంపరంప్రథానంయస్యతస్యకాముకత్వాప్ప్రియాముఖపానాసక్తస్యకస్య
 చిత్తామినః సకృదివస్వాదితః అబాహుత్సేనపీతఃఇవశబ్దోవాక్యాలంకారే
 ఆనవఎవప్రత్యుతప్రైవరీత్యైనవైపరీత్య ఇతిగణవ్యాఖ్యానైక్షణంవిదంశపదే
 ఉపదంశస్థానైఅశూత్ - అన్యైషాంనుధుపాన లోలుపానా మధరాస్వాద
 ఉపదంశఃఅస్యస్వరపానైకపరస్యవధ్వేవోపదంశమిత్యదః - అశ్రాఅథ
 రపానస్యోపగతి త్సనగబంధేవ్యసంబంధః ఆనవస్యతదసంబంధేసంబంధఇ
 త్యతిశయోక్త్యోస్వాపైక్షత్వాత్సంకరః||.....

మూ, ౧౧ { పీతశీఘ్రమధురైమిశ్రునానామాననైఃపరిహృతం
 చషకాంతః| వీళయారుదదివాళివిరావైనీల
 నీంజమగచ్ఛదస్తాత్ || }

౧౧|| పీతేతి|| పీతశీఘ్రఃపీతశనుద్వాని అతఎవమధురాణిమమోజ్ఞానియైస్తై
 మిశ్రునానాంస్త్రీపుసామాననైఃచషకాంతఃపానపాత్రాభ్యంతరేకవ
 షకౌస్త్రీపానపాత్రమిత్యనరః- పరిహృతంత్యక్తంతన్నీలనీరజంవాస
 నాథకంక్షీప్తంనీలోత్పలంప్రీడయాపరిహారలజ్జయాఅళివిరావైః-రుదదివా
 ధస్తాదగచ్ఛత్అత్రమద్యాపగమనిమిత్తస్యనీలనీరజాఘోగమనస్య రోదనవి
 శిష్టలజ్జాహేతుకత్వోత్పైత్యైత్యూ-సాచాళివిరావైరితివ్యధికరణపరిణామోజ్ఞీ
 వితేతిసంకరః||.....

మూ, ౧౨ { పాతిభంక్రిసరకేణగతానాంవక్రవాక్యరచ
 నారమణీయః| సూఢసూచితరహస్యసహస్యఃసు
 భ్రువాంప్రవవృతైపరిహాసః|| }

౧౨|| అథమచనానుభావాన్వణయతి|| పాతిభమిత్యాది-త్రయాణాం
 సరకాణాంసమాహారస్త్రీసరకంత్రివారమధుపానం*సరకంమధుసాత్రై
 స్యాత్ శీఘ్రసానెవశీఘ్రనీలివిశ్వః ౩ తద్ధితాథేత్యాది నాసమాహారేద్విగుః
 పాత్రాదిత్వాన్నపుంసకత్వంతేనత్రిసరకేణక్రిపానాన్తదాతిభూమితి

పాత్రప్రసిద్ధిప్రతిభైవ ప్రాతిభం ప్రతిభా విశేషః ప్రజ్ఞాదిత్వాత్స్వాధేనా
 ణో ప్రత్యయః యద్వాఙ్మానబీజభూతః సంస్థారవిశేషః ప్రతిభైతికావ్యప్రకా
 శకారః తత్ర భవం ప్రాతిభం ప్రతిభావిశేషవభవభావేనో ప్రత్యయః - త
 త్ప్రాతిభంగతానాం త్రివారమధుపానోత్కటమదోచ్ఛ్చన్ధసంస్థార ప్రతిభావి
 తప్రగల్భమతీనామిత్యధః - సుభ్ర వాంస్త్రీణాం వక్ర వాక్యరచనారమ
 ణీయః ప్రతికూలవాక్యప్రయోగరమ్యః సూధానిపూర్వం లజ్జయా సంవృత్తాని
 సూచితాని సంప్రతిమదేన ప్రకాశితాని రహస్యాని గ్రామ్యవయవశ్చేష్టాప్ర
 లపితాని యస్మిన్ సగూఢసూచిత రహస్యః సచాసౌ సహాసశ్చైతి విశేషణ
 సమాసః వైవక్షిక విశేషణవిశేష్యభావాత్ * హాసో హాస్యమిత్యమరః ప
 రిహాసో సమన్వేషణి ఉపహాస క్రీడణియావత్ * ద్రవ కేళీపరీహస ఇత్యమరః -
 ప్రవవృత్తే ప్రవృత్తే ఇతః పరం మద సంఛారి ||

మూ, ౧౩ { భావహారిహసితం వచనానాం కాశలందృశివికార }
 { విశేషాః చ క్రి రేభృశమృజోరపివ భావః కామి నైః }
 { తరుణేన మదేన ||

౧౩ || భావేతి || తరుణో త తునయూనావ మదేన కామి నైవ ఋజోః ము
 క్థాయా అపివ భావః కిముత ప్రా ధానామితి భావః భావ హారివిలాస మనోహ
 రం హాసితం హాసేన వచనానాం కాశలం ప్రాగల్భ్యం దృశివికారవిశేషాశ్చ యతా
 సవిశేషాశ్చ భృశంచ క్రి రేకృతాని పుంసేవ మాక్ల్యం త్యాజయిత్వా ప్రాడిన్సి
 తెత్సరః అత్ర హాసిత కాశలవికారాణాం యోగపద్యోక్త్యా సముచ్చయః గుణ
 క్రియా యోగపద్యం సముచ్చయ ఇతి లక్షణంతస్యోప మయాంగేన సంకరః తే
 న ఋజోరపీత్య క్రిముత ప్రా ధానామిత్యధావ త్తివ్యజ్యతే ||

మూ, ౧౪ { అప్ర సన్నమప రాధ్ధరివ త్యో కౌపదీ ప్లముర రీకృత }
 { ధై ర్యమ్ | టౌ లితన్ము శమితన్ము వధూనాం ద్రా }
 { తంను హృదయం మధు వారైః ||

౧౪ || అప్ర సన్నమితి || అప రాధ్ధర్యాగ స్థారీణి రాధే స్త ప్ర త్యయః ప
 త్యోవిషయ అప్ర సన్నం కలుపం కుభితమిత్యధః కౌపదీ ప్లంకోపేన ప్ర జ్వలి
 తముర రీకృత ధై ర్యం అంగీకృత కాతిన్యం * ఊరి కృతముర రీకృత సంగీకృత మి
 త్యమరః క్ష ఊ ర్యాదివ్వి డావ శ్చైతి గతి త్వాత్ క్ష మగతి ప్రా దయ ఇతి సమాసః -
 వధూనాం అంగ నానాం హృదయం మధు వారై ముద్య ప ర్యాయైః * మధు వా

రామధుక్రమాగ్రత్యమరః త్రోళితంధాతన్ను - శమితంనిర్వాపితన్ను - ద్రా
 వితంద్రవీకృతన్ను - అన్యధాకథంశాద్యగప్రసన్నతాదీప్రతాకరినతానాం
 హతాన్ని వృత్తిరితిభావః - అత్ర త్రోళితత్వాదీనామేకత్రవిరోధాదసాదృ
 శ్యాచ్చనసంశయాంకారః సతిసాదృశ్యేవిరుద్ధానైకకౌటిగోచరత్వాత్
 స్యకంత్యప్రసన్నత్వాదినియతనిమిత్తకంత్రోళితత్వాద్యత్ప్రేత్రయ
 న్నుశబ్దావృతైతచ్చాప్రసన్నత్వాద్యుద్దేశినాంత్రోళితత్వాద్యుద్దేశిభిర్య
 ధాసంఖ్యేనాన్వయమపేక్షితగ్నియథాసంఖ్యాలంకారేణసంకీర్త్యతే||

మూ, ౧౪ { సంతమెవచిరమప్రకృతత్వాదప్రకాశితమదిద్యుత
 దం గౌవిభ్రమంమధునదఃప్రమదానాంధాతులీన
 ముపసగణాభివాక్షమ్||

౧౪|| సంతమితి || మధునదఃప్రమదానాం స్త్రీణామంగవపుషిఅన్యత్ర్య
 యిస్తాత్ ప్రత్యయవిధిర్మ్యుక్తలక్షణేప్రకృత్యాఖ్యేశబ్దరూపేచిరంసగ్నదా
 సంతమెవకత్రస్వభావాత్ అన్యత్రత్వనైకార్థత్వాద్ధాతూనాంచెతిభా
 వఃకేచాప్రకృతత్వాదప్రస్తుతత్వాదప్రసక్తత్వాదిత్యచః - అప్రకాశిత
 మన్వంజితవిభ్రమంవిలాసంధాతౌభావాదికేలీనంగూఢమూర్ఖమభిధేయం
 ఉపసగణః ప్రాదిరివాదిద్యుతత్ ద్యోతయంతిన్దుత్యైశ్చైవచ్యువధాయా
 హ్రస్వస్య ద్యుతిస్వాప్యోస్సంప్రసారణమిత్యభ్యాసస్యసంప్రసారణమికారః
 ఉపసగణస్య ధాతులీనార్థద్యోతకత్వమాధానసంధానాదావనుసంధే
 యంఉపమాలంకారః||

మూ, ౧౫ { సావశేషపదముక్తముపేత్రోస్రస్తమాల్యవసనాభ
 రణేషుగంతుముత్థితమకారణతస్సద్వ్యోతయంతిమ్
 దవిభ్రమమాసామ్||

౧౫|| సావశేషితి || సావశేషాణ్యధోక్తానిపదానియస్మిన్తడుక్తంఉక్తి
 వాక్యంస్రస్తైషుమాల్యవసనాభరణేషుపేత్రో - అనాదరఃఅకారణతోక
 స్తాదెవగంతుముత్థితంఉక్తానంచాసాం స్త్రీణాంమదవిభ్రమంమదవికారం
 ద్యోతయంతిన్దువైరనుభావైరాసాంమదసంచారోజ్ఞాతగ్రత్యధః - అత్రా
 ధోక్తాదీనాంఖలైకపోతన్వాయాన్తదద్యోతనైప్రవృత్తత్వాత్తత్కరా
 భ్యోద్వితీయసముచ్చయః * ఖలైకపోతన్వాయెనబహూనాంకార్యసాధనా
 కారణానాంసముద్వ్యోగఃసద్వితీయస్సముచ్చయిత్థిలక్షణాత్||

మూ, ౧౨ { మద్యమందవిగళ త్ర పమీష చ్చ త్సురున్మిషితప
క్షుదధత్యా వీత్య తేస్తశనకై నావవధావకామి }
నొముఖనుఢోముఖయైవ ||

౧౨ || వాద్యేతి || వాద్యేన మద్యపానైన మందముల్పందవిగళంతీత్ర పాయస్యత
త్ - ఆతవచ ఈషనున్మిషి తానిపత్నాణిలోమానియస్యత చ్చ త్సురుర్లథత్యానవవ
ధావన స్రోథయా కామినః ప్రీయస్యముఖం ఆఢోముఖయైవనమితవచనయైవ
స్వస్వాంగాచ్చోపసజ్జనాదివికల్పాద్వదనీకారః శనకైరసంభ్ర మెణపీత్య తే
స్మశిర్వగీక్షితమిశ్యధః - అత్రపినుదమదనాభ్యాం శ్రవైవ బలీయసీతమా
ధ్యాతిశయోక్తిః ఉదయద్యోవనాముద్గాలజ్జాపితితవన్తధా ||

మూ, ౧౩ { యాకథంచ సఖివచ నైనప్రాగభిప్రీయతమం ప్రజ
గల్భే | వ్రీడజాడ్యనుభజన్తధుపా సాస్వాంతుదా }
త్వ కృతిమెతిహిసర్వః ||

౧౩ || యోతి || యాస్త్రీ కథంచకృతై ణసఖివచ నైనసఖి ప్రేరణయా సా
జ్జగ్యపానాత్పుష్పనుభిప్రీయతమం ప్రీయతమసమక్షం ఆభిముఖ్యేవ్యయా
భావః ప్రజగల్భే ప్ర గల్భతేస్త - సాస్త్రీ మధుపిబతీమాధుపాసతీకృ ఆతోను
సగః కః వ్రీడజాడ్యంపూర్ణ్యనుభజత్ ఏహాయాగంతుకంకనుః స్వగౌర
నుభజన్త దాదిత్వధః - తథాహిసర్వః జనః మదాధైతోః స్వా స్మశియాం ప్ర
కృతిమెతిస్వ భావం గచ్ఛతిస్వా భావిక ధర్మ ప్ర కాశనం మదధమః సామాస్య
నవిశేష సమభజన రూపోధాంతరన్యాసాలంకారః ||

మూ, ౧౪ { ఛాదితః కథమపి త్ర పయాంతర్యః ప్రీయం ప్రతివిగా
యరమణ్యః | వారుణీమదవిశంక మధావిశ్చక్షుషో }
భవదసావైవ రాగః ||

౧౪ || ఛాదితః కథమపి త్ర పయాంతర్యః ప్రీయం ప్రతివిగా
యరమణ్యః | వారుణీమదవిశంక మధావిశ్చక్షుషో }
భవదసావైవ రాగః ||

భావో వ్యవధానం కవిస్వతంత్ర్యాత్ ||

మూ, ౨౦ { ఆగతాన గణిత ప్రతియాతాన్వల్లభానభిసీసార
 యిషూణామ్ | ప్రాపితేతసిపప్రతిసారెసుభు }
 { వామవసరస్సరకేణ ||

౨౦|| ఆగతానితి|| ఆగతాన్వయం ప్రాప్తా తథాప్య గణితాశ్చైవ ప్రతి
 యాతాశ్చ ఇతిసా తానులిప్తవత్పర్వకాలసమాసః తావల్లభానభిసీసా
 రయిషూణాం సంప్రతిచంద్రో దయెస్వయమెవాభిసారయితుం అభిసంఘ
 మిషూణాం అభిసారయి తేస్వా దక్షణ్యంతాత్సనంతాకు ప్రత్యయః సుభ్ర
 వాంస్తీణాంచేతసిపప్రతిసారెహోకష్టమస్తాభిరకార్యం కృతమితవశ్చ
 త్తాపయిక్తైసతివశ్చాప్తాపోనుతాపశ్చవిప్రతీసారభిత్వపీత్యమరః-సరకేణ
 మధునామధుపానెనవా* సరకః శీఘ్రపాత్రేస్యాచ్ఛీఘ్రపానె చశీఘ్రనీతివి
 శ్వః-అవసరః ప్రాపిప్రాప్తైస్వయంగమనసౌకర్యాయమధుపానంచక్రు
 త్యక్షణః-అత్రాభిసరణకార్యస్యవశ్చాప్తాపకారణస్య మదయోగాత్సేక
 రోవ్యక్తీసమాద్యలంకారః*సమాధిస్సుకరంకార్యంకారణాంతరయోగత
 తికావ్యప్రకాశే||

మూ, ౨౧ { మాపునస్తమభిసీసరమాగస్తారీణం మదవిమోహిత
 చేతాః | యోషిదిత్యభిలలాషన హాలాం దుస్త్వజః }
 { ఖలుసుఖాదపి మానః ||

౨౧|| మాపునరితి|| మదవిమోహితచేతాః మదెనవిమోహితచిత్తాభ్రామితచ
 త్తాసతీ|| అహమితిశేషః ఆగస్తారీణం అపరాధకృతం కృతః కృకమాత్యాది
 నావిజఙ్గనీయస్య సత్వంతం పునభూయోమాభిసీసరం నాభిసరయాణిసర
 తేః స్వాధ్కణ్యంతాత్ క్షణోచజ్యుపధాయా హ్రస్వః దీఘోలఘోరిత్య
 భ్యాసస్థిరః - ఇతి ఇత్యాలోచ్యైత్యక్షణః గమ్యమానాథత్వానప్రయోగః అ
 న్యధాపానరుక్త్యమిత్యాలంకారికాః-యోషిస్తాచిత్ స్తీహాలాంసురాం
 *సురాహలిప్రియాహాలెత్యమరః | నాభిలలాష-తథాహిసుఖాదపిమానో
 దుస్త్వజః ఖలు అతోల్పకారణాదధికాథాహానిరితినశంకనీయమిత్యధాంత
 రన్యాసః||

మూ, ౨౨ { హ్రీ విమోహమహరద్వయితానామంతికం రతిసు
 భాయనినాయ | సప్రసాదమితి నెవిత మాసీత్సద్వ }
 { ఎవఫలదం మధుతాసామ్ ||

౨౨|| ప్రితి|| సప్రసాదం మనః ప్ర సాదపూర్వకం మమేదం శ్రేయస్థరమితి భావ
నాపూర్వకమిత్వధః-అన్యథా మఘాదయ ఏవ నస్యత్ - దైవజ్ఞే భషజే
గురౌభివచనాదితి భావః- నెవితముపయుక్తమితి హేతో మఘ తాసాం
సద్య ఏవ ఫలదమాసీత్ - కుతః ప్రీ ఓమోహం ప్రీ డాజాడ్య మహారత్ రః సు
ఖాయ సురత సుఖాసుభ వాయ దయితా నానుంతకం ని నాయ అత్ర ప్రీ హార
ణాంతిక నయన వా క్యాధా భ్యాం ఫలదాన వా క్యాధా సమర్థ నాద సేక
వా క్యాధా హేతుకం కావ్యలింగమలంకారః||.....

మూ, ౨౩ { దత్తమాత్తమదనందయితేన ప్యాప్తమా తిశయితై }
{ నర సేన సస్వ దేముఖసురం ప్ర మదాభ్యో నామ రూ }
{ ఢపసిచవృద్ధపాది || }

౨౩|| దత్తమితి|| ఆత్తమదనం ఆహిత మదనం యథా తథా దయితేన దత్తం అ
త ఏ వా తిశయితేన అతిశయ ప్ర మ రెణ్య వినయాదిభ్యః స్థక ర సేన స్వాదేన
వ్యాప్తం స్వాదుతరమిత్వర్థః ముఖే సు రాముఖసురం గం డూషనుద్యం విభా
షా సేనాసు రాచ్ఛాయా శాలానిశా నామితి నపుంసకత్వం ప్రకృష్టోషదోయా
సాంతాభ్యః ప్ర మదాభ్యః ప్రీ భ్యః కిరుచ్యధా నాం ప్రీ యమాణ్యతి సం ప్ర
సాదన సంజ్ఞా సస్వ దేరు రుచే ప్రీ తిక ర ముఖాది త్యధః-కతః రిలిక్-అత ఏవ త
దేవ తాసాం నుదకరం చాసి ది త్యాహ నా మేతి రూఢం ప్రాగ్రస్వక ర్ణాదివదవృ
త్పన్నం నా మాపి ప్ర మ దేతినాను ధేయం చవృద్ధపాదివృత్పన్నం జా
తం-యథా ప్రకృష్టమద యోగాత్ ప్ర మ దేత్యన్వధా నామకత్వం భవేత్
ధాతా సై నామాద్యన్ని త్యధః- వద్య తెణ్యం తాత్త తః రిలిక్ క్షివిన్ తేవ
దగ్ధిచిన్ ప్రత్యయోచిన్ లుక్-ప్ర మ గాభిరితి పా శేసస్వ దేస్వాదయాంచ క్ర
ఇత్యధః- స్వాదనమశ నంభక్షణమాహారో భోజనం స్వా దనమితి హాలాయ
ధే-స్వదిస్వాద్యో రే కాథా త్వాభిధా నాత్కర్తృణిలిక్-ఆత్ర పూర్వ వా క్యా
ధా సోత్తర వా క్యాధాం ప్ర తి హేతు త్వాత్తావ్యలింగమ్||.....

మూ, ౨౪ { లబ్ధసౌరభగుణో మది రాణా మంగనాస్య చషకస్య }
{ చగంధః! మోది తాళిరిత రేతరయో గాదన్య తామ }
{ భజ తాతిశయన్ను || }

౨౪|| లబ్ధేతి || లబ్ధసౌరభగుణో మేళనా త్ప్రాప్తసౌరభ్యో త్కవణః అ
త ఏవ మోది తాళిః ఆనందిత భృంగః మది రాణాం మద్యా నామంగనాస్య మేవ

చక్షకంతస్యచగంధోగంధగుణఃఇతరైతరస్యయోగాన్నిశ్రణాదస్యతావస్పూ
ర్వితాంఅభజత-అతీతయన్ను తత్రైవ్రాత్ర-క్షణంవాఅభజతయక్షకద
మాదౌస్రు తాత్పర్యంకుమాదౌచోభయధాపిదశణానాదయంసంశయ్యతిభా
వఃఅతఎవసంశయాలంకారః||

మూ, ౨౪ { మానభంగపటునాసురతేచ్ఛాం తన్నతాప్రథయ }
 { తాదృశిరాగమ్ భజరేనపదిభావయ తాంతరీప్యేషి }
 { తః ప్రణయినేవమదేన ||.....

౨౪ మానెతి||మానభంగపటునాకౌపశమనసమధేననురతేచ్ఛాంతన్న
తావనమోదీపకేనదృశిరాగమారుగ్యంప్రీతించప్రథయతాస్రకాశయ
లాఅంతరంతఃకరణంభావయతారంజయలామదేనప్రణయినేవయోషితః
స్థియఃభేజరేప్రాప్తాఃరాగమితశ్లేషమూలాతిశయోక్తిసక్తిశ్లేయముపమా||

మూ, ౨౫ { పానధౌతనవయావక రాగంసుభ్రువోనిభృతచుం }
 { బనదత్యో! ప్రయసామధర రాగరసేన స్వంకిలా }
 { ధరముపాలిరరశ్శుః||.....

౨౫|| పానెతి||ఉపాలితశ్శ్యోఃసమీపేసమీపాధేవ్యయాభావఃఃఆలిస్స
ఖీవయస్యాచైత్యమరఃఃఅతఎవనిభృతచుంబనదత్యోః గూఢచుంబన చతురాః
సుభృవఃపానధౌతనవయావక రాగంమధుపానత్యోళితలాత్యోరాగంస్వమ
ధరంప్రయసామధరేషుఃపైషురాగరసః తాంబూల రాగ ద్రవఃతేనర
గఱుః-కిల-అన్యగుణస్యాన్యత్రాధానమిహారంజేరకః - కిలెత్య పరమా
ధేతేనపానధౌతరాగేషు స్వాధరేషుప్రయోధర రాగ సంక్రమణనాటి
తకేనసఖీసమక్షమేవప్రీయైశ్చుంబనంకారయామాసురిశ్యదః- అత్రాగం
తునారంజనెవసహజచుంబుననిగూహనాన్తీలనాలంకార భేదఃఃమీలనంవస్తు
నాయత్రవస్వంతరనిగూహనమ్||.....

మూ, ౨౬ { ఆపితంరసితవత్యపి నామ గ్రాహమన్య యవతే }
 { దణయితేన ఉర్ముతేన్నచుదమవ్యపిబంఃవీక్షుశుద్య }
 { మితరాతుమమాద ||.....

౨౬|| ఆపితమితి||దయితేనాన్యయవతేసవత్నాన్యఃనామగ్రాహంనామ
గృహీత్వాన్యనామన్యైరృశిగ్రహాలారిణిముల్ ప్రత్యయఃఃఆపితందక్షం
న్యైరసితవలీతస్వాదితవత్యపిరసతేరాస్వాననాగ్ధాత్కవత్కాఃఉగితశ్చైతి

జీవ కాదిదితిశేషఃపదంఉర్ఘ్నిస్తనమమాదెత్వకః- క్షతరాసపక్షితుసు
 ద్యనుపిబంత్యపివీత్యుచ్చైస్త్వనమమాదమత్తావనోనివృత్తరెవమద హేతు
 రితిభావఃఅత్ర సూర్వాభేదానానాపనమమాదభిఃవిశేషోక్తిఃఉత్తరాభేత్వ
 పిబంత్యపిమమాదెతిభావనా* కారణేనవి నా కార్యస్యోత్పత్తిస్సాన్వయస్యభావ
 నాతత్సను గ్రామసుత్పత్తిఃశేషోక్తినిగద్యతేతయోస్సంస్పృష్టిః||...

మూ, ౨౮ { అన్యయాన్యవనితాగతచిత్తంచిత్రనాథమభిశంకిత }
 { వత్సాపీతభూరిసురయాపివమెదేవమత్తమాద్యతే భావవేలిత్ - తధాహ }
 { నసోమదహేతుః|| }.

౨౮|| అన్యయతి|| చిత్తనాదంభతారం అన్యవనితాగతచిత్తంసపత్నీ సం
 క్రాంతచేతనంఅభిశంకితవత్సాఅవిశ్వసంత్యా అన్యయాకయాచిత్ స్త్రీ
 యాపీతభూరిసురయాపివమెదేవమత్తమాద్యతే భావవేలిత్ - తధాహ
 మనసోనివృత్తిః మద హేతు ర్హి సామాన్యేనవిశేషసమర్థనాదధాంతర
 న్యాసః ఏషానవ్రాహ్మణీరుష్య అన్యధాసాశంకాయాఃపానాఘటనాదితి||

మూ, ౨౯ { కౌపవత్యనునయానగృహీత్వా ప్రాగధోమధు }
 { నుదాహితమోహం | కోపితం కిరనాభేదితచిత్తా }
 { కాంతమేవకలయంత్యనునిన్యై|| }

౨౯|| కోపవతీతి||కోపవతీసరోహాంతప వానునయాన్ప్రియప్రాగ్ నాన్యగృ
 హీత్వాఅనాదృత్యఅధోసంప్రతివిరహభేదితచిత్తావశ్చాస్తాపత్రప్రాకాచిన్య
 ధుమదేనాహితమోహంకృతచిత్తచిత్తభ్రమాసతీ- కాంతమేవకలయంత్య
 నారోషితంకలయంతీజానతీఅనునిన్యైసాపరాధాహంతుమస్వేతిప్రాధికత
 వతీమతైఘ్నిన్మ సంభావితమితిభావః- ఏషాకలహంతరితా||

మూ, ౩౦ { కుర్వతాముకుళితాక్షీయుగానామంగ సాదమవ }
 { సాదితవాచామ్ | ఈష్యయోవహరతాప్రియ }
 { మాసాంతద్గుణస్వయమకారిమదేన||... }

౩౦|| కుర్వతేతి|| ముకుళితాక్షీయుగానాం అవసాదితవాచాంకురితగిరా
 మాసాంస్త్రీణాంఅంగసాదనిశ్చైష్టతాంకుర్వతాప్రియంహరతామదే
 నేష్యయోవేత్యుత్ప్రేక్షోతస్యాఃప్రియోగుణఃతద్గుణోక్షీగమీలనవాక్సా
 దాంగసాదనరూపఃస్వయమకారి అకృతః - హ్రీ మదయోస్తుల్యనుభావ
 త్వానితిభావః||.....

మూ, 30 { గండభిత్తిషుపురాసదృశీషువ్యాజ్ఞీనాంచిత దృశాం
 ప్రతిమెంచుఃపానపాబలిత కాంతీషుపశ్చాల్లోద్ర
 చూణణతిల కాక్ష్మితిరాసీత్ ||.....

30|| గండలి|| ప్రతిమెంచుః ప్రతిబింబచంద్రః సదృశీషుసమానవర్ణాస్సపి
 అంచితదృశాం సదృశాంగండభిత్తిషుపురాసురాపానాత్ సూర్యంవవ్యాజ్ఞీ
 నాభేదిత దేకతాపశ్చ్యాణద్వివిక్తతయానగృహీతకత్సభః అతఏవసామా
 న్యాబంకారః* సామాన్యంగుణసామ్యేనయత్రవస్త్వంతరైక్ తెతిలక్షణాత్
 విస్కూర్వాదండైకమణిబుజ్జ్ ఆడజూదీనామిత్యాడాగమః వశ్చాత్పానా
 నంతరం-పానెనపానమదేనపాబలితాపాటలీకృతాకాంతిర్యాసాంతా-సు
 గండభిత్తిషులోద్రచూణణస్యలోద్రపరాగస్యయస్తిలకః చిత్రకం* తమాలప
 త్రతిలకచిత్రకాణిపిశేషకః-స్వితీయంచతురీయంచనస్త్రియామకసుంకుమం
 ఇత్యమరః-తస్యాకృతిరివాకృతిర్యస్యసఅసీత్-వైవర్ణ్యాద్వివిక్తఎవాసీదిత్య
 ణః-తిలకాకృతిరితిదశనాత్సూర్యోక్తసామాన్యసంస్పృష్టిః|| ...

మూ, 31 { ఉద్ధతైరివవరస్పరసంగాదీరితాన్యభయతః కుచ
 సంభైః|యోషి శామతిమదేనజుఘూణుకర్షిభ్ర
 మాణిశయపుంషివపూంషి||.....

31|| ఉద్ధతైరితి|| ఉద్ధతైర్దృష్టైరివకుంచకుభైఃవరస్పరసంగాత్ అన్యో
 న్యసంఘషాః-కుభయతః తీరితాన్యాకృష్టానితధావిభ్రమాతిశయంచీలాసవి
 శేషంపుష్పంతీతితస్వంషిశనపుంసకస్యర్షులవఇతిమమాగమః-యోషితాం
 వపూంషిపూర్వవస్తుమాగమః సాంతమహతస్పయోగస్యేదీధోణావి
 శేషః అతిమదేనజుఘూణుకః భ్రమూఃదృష్టసంఘషకస్తలకపీడాకరః య
 ధావృషభకలహోద్వత్ప్రపాదభంగఇతిభావః||.....

మూ, 32 { చారుతావపురభూషయదాసాంతామనూననవ
 యావనయోగః|తంపునర్తకరకెతనలక్ష్మీస్తాంమ
 దోదయితసంగమభూషః||.....

32|| చారుతేతి|| ఆసాంయోషితాంవపుశ్చారుతాసాందయకమభూషయ
 తితాంచారుతాం అనూననవయావనయోగః-అభూషయత్ తంపుననవ
 యావనయోగం-మకరకెతనలక్ష్మీః-మన్తధనంవత్తిరభూషయత్ తాంమకర
 కెతనలక్ష్మీందయితసంగమ ఎవభూషాభూషణం-యస్యనః-నుదోభూషయత్
 తాంమదః-తంచదయితసంగమఇత్యథః-అత్రవక్రమానుసారాత్తాంమ

పస్తమపివల్లభసంగమృతిభాయయాయోక్తవ్యేవిశేషణత్వేనప్రయోగోను
 హాకవీ నామనుద్వేగాత్ యథాభారజేస్రయోగః-శుచిభూషయితీస్లోకే
 సనయాంకస్సవసిద్ధిభూషణశ్చిప్రయోక్తవ్యేసనయాపానితసిద్ధిభూషణశ్చ
 తిలతోత్తరోత్తరస్యపూర్వపూర్వవిశేషణత్వాదేకావళిః*యతోత్తరో
 త్తరేసాంస్యాత్పూర్వపూర్వప్రతిక్రమాత్ విశేషణత్వకథననసావేకా
 వళిమేతేతిలక్షణాత్ ||

మూ, 33 { ఓబతామువగతాస్సనువేలంతాసురోషవరితోషవ
 తీషు | అగ్రహీన్ను సశరంధనురుఝామాసనూ }
 ఋతనిషంగమనంగళి||

33|| ఓబతామిః||ఓబతాంనుశ్చతాం*నుతైశోంజోశ్చట్రీబాశ్చత్యనురకిః
 బృమనశ్చత్యస్తాత్ ధాతోఽనుపసగాత్పుల్లక్షీబకృశోల్లామాశ్చిష్టా. తో
 నిపాతఃఉపగతాసుస్తాప్తాసుఅతవనఅనువేలంప్రశ్చక్షణురోషవరితోషవతి
 ముకౌవప్రసాదవతీషుతాసుస్త్రీషుపిషయే - అనంగస్సశరంధనురగృహీ
 న్ను ఉజ్జ్వితనిషంగాత్సక్తూణీరంయధాతధాఉజ్జ్వానాసనుతత్పాజింఉ
 య్సైతేగిటి శ్చజాదేశ్యగురుమతోన్యచ్ఛాత్పామ్ ప్రత్యయః-గుష్టానుధను
 గ్రహణంపరితుష్టాసుశ్యాగశ్చ రోషవరితోషాభ్యాముత్పేక్ష్యతే అన్య
 ధారోషానంతరంపరితోషఃపరితోషానంతరంరోషశ్చ సస్యాతామితిభావః-
 రోషవరితోషయోధానుగృహణోజ్ఞాభ్యాం యథాసంఖ్యేన అన్యయా
 ద్యథాసంఖ్యాలంకారః-తేనోత్పేక్షయోరంగంగీభావేనసంకరః||.....

మూ, 34 { శంకయాన్యయువతేవనితాభిఃప్రత్యభేదిదయిశ
 స్ఫుటమేవ | నక్షుంభవతితత్పవితారేమత్సరే }
 ణహతసంవృణితః||

34|| శంకయతి||వనితాభిరన్యయువతౌసపత్నాన్శంకయాతత్సంగశం
 కామాత్రేణదయితేస్ఫుటమేవ-నిశ్చితవదేవప్రత్యభేదిసిద్ధవత్కృతోన్యైస్తా
 టితశ్చత్యథః-అనుచితోయమవిమృశ్యమిధ్యాభియోగ ఇతిశంకాంపరిహర
 తినేతిమన్యరేణవైరేణహతాసంవృతి గోప్యగోపనంయస్య తచ్చేతస్తత్వ
 విచారేభూతాథాచింతాయాంక్షుమంసహిష్ణునభవతిమన్సరగ్రస్తశ్చేనా
 మేషుస్సభావశ్చిభావః - సామాన్యేనవిశేషణసమర్థాన రూపోథాంతర
 న్యాసః||

3-20 (మా ఘనావ్యే- సవ్యాఖ్యానే - దశమసర్గః.)

మూ, 31- { ఆననై వికచక సేహృషీ తాభిర్వల్లభానభితనూభి }
 { రభావిఆద్రుకతాంహృవయమాపచ రోషోలోల }
 { తిస్తువచ నేషువధూనామ్ || }

31|| ఆననై రితి||వల్లభానభివల్లభాసన తుమిత్యదఃకంఠభిర్భాగితలక్షణా
 ధౌకర్త ప్రవచనీయ త్వాత్ ద్విటీయావధూనామాననైవికచక సేవీకసితం
 భావెలిత్తనూభిగంఠై హృషీ తాభిఃపురికైః హృషీ లోకమస్పితి డా
 గనః. అభాపిభూతంభా వెలుబ్ - హృదయంచాద్రుకతాంద్రవత్వనూసకా
 తిన్యంజహాపిత్యదఃకంఠచ నేషురోషః కింపఃలోలఃస్తచలత్స్త్వచనగఃశరో
 షంవక్ర తాపినివృత్తైశ్యదః - అత్ర వధూషాన్వనవికాసాద్య నైకక్రియా
 యాగపద్యాత్సముచ్చయాలంకారః. గుణక్రియాయకాగపద్యం సముచ్చయ
 ఇతలక్షణాత్ || :

మూ, 32 { రూపమప్రప్రతివిధానమనోజ్ఞం ప్రేమకార్య మనపె }
 { త్యువికాసి చాటుచా కృతకసం భ్రమమాసాంకా }
 { మణితప్తగుగమన మణేషు || }

32|| రూపమితి||అప్రతివిధానమప్రతియత్న మెవమనోజ్ఞంస్సభావసుంద
 రమిత్యదఃకంఠాపమాకృతఃకార్యంప్రయోజనమనపెత్యువికాసి వర్ధమాసం
 అనౌపాధిక మిశ్యదఃకంఠ ప్రేమాకృతకసంభ్రమం అకృతీ మసంరంభంచా
 టుప్రియవచనమాసాం స్తీ శాంరమణేషు విషయో కామణిత్య వశేకరణ
 కర్తవ్యం*వశక్రియాసంవననం-మూలకర్త తు కామణమిత్యనఃకంఠ తమ్య
 క్కాత్కమణోణిశిస్వా ధేణో ప్రత్యయః. అగమణ- ప్రాప్తానిగ మెలుక
 శ్శ్లైగజా దేశః - అత్ర రూపాదిష్యారోప్యమాణస్య కామణిత్యస్య ప్రకృ
 తోపయో గాత్పరిణామాలంకారః|| :

మూ, 33 { లీలయోవసుతనోస్తులయిత్వాగౌరవాఙ్మనుషిలావ }
 { ణికేనమానవంచనవిదావదనైకీతమెకహృవ }
 { యందయితస్య || }

33|| లీలయో||లావణ్యంకాంఠివిశేషోస్యా స్తీతిలావణికంలావణ్యవత్కంఠ
 త్తానావికత స్పృశ్యయోః తస్యైకం యస్యైతిలోపేహలస్తస్థితస్యై
 యాగౌరవః - అస్య త్రతులవణం వణ్యమస్యైతిలావణికోలవణన్యవహా
 గ్నిలపద్యార్థో తేనలావణికేనమానవంచనవిదా అహంకారహరణదక్షిణ

అన్యత్ర పరిమాణప్ర తారణమటు నానుతనోః స్త్రి యాఃవద నేనక త్రాణౌ
ర వాఘ్యంగాంభీర్యసంపన్న మపితన్యత్ర గుగుత్వయు క్తమపి దయితస్యహృ
దయన్నాయక చిత్తంలీలయావిలా సే నైవతులయిత్వాచాలయిత్వాఅన్యత్రా
నాయా సే నైవోన్వాయగుర్వపి లముశయామీ త్వైత్యక్షణః - క్రీతంవశీకృ
త మేవఅన్యత్ర మూల్యదా నేనస్పీకృత మేవఅత్ర విశేషణసుహిమ్నైవవదనే
వణిక్ త్వస్యహృదయోపణ్యత్వస్యచ ప్రణీతేస్సమాసోక్తిరలంకారః- వాచ్యస్య
హృదయస్య ప్రతీయ మానవణ్యా భేదేన క్రీతత్వోక్తైరలంకారైశ్చ హృదయాప
జన నెలొకిక క్రయవ్యవహారసమారోపః ||

మూ, 3F { స్పృశభాజివిశదచ్చవిచారౌ కల్పితేఘృగర్వశాం }
{ పురతాయా సన్న తిందధతి పెతురజ స్రంవృష్ట యః }
{ ప్రియత మేశయ నేచ ||

3F || ఎవంమదనాను భావంవణణయి త్వాసంప్రతిసురత కేళీవణణాంప్ర
స్తౌతి-త త్రసురతంద్వివిధంఖా హ్యమాభ్యంతరంచెతి బాహ్యంచెతుణప్రభా
షణాన్లైషచుంబనాద్య నేక భేదభిన్నంత త్రదృష్టివిశేషంతావదాహ|| స్పృశే
తి|| స్పృశభాజిసుఖస్పృశేవవిశ గావిమలాలౌఖి భ్రాతయాచ్చక్షికాంతిఃతయా
చారౌగమ్యేసురతాయకల్పితైరతి సుఖదత్వేనసృష్టై విహారయోగ్యతయా
సజ్జీకృతేచసన్న తిమానుకూల్యం ప్రా బీణ్యంచదధతిదధా నేప్రి యతమేశయ
నేచమృగదృశాందృష్టయః స్త్రీణాన్నై త్రాణిఅజస్ర మనిచ్ఛిన్నంపిశుఃపతి
తాఃయుగవచుభ యాలోక నాత్ అభిలాషంవ్యంజయామాసురిత్యక్షణః- తి
త్ర ప్రియతమశయనయోఃప్రకృతయోరేవధమః సామ్యాదౌపన్యప్రతీతేః
కేవల ప్రకృత గౌఠ రాతుల్యయోగి తా||

మూ, ౪౦ { యూని రాగతర లై రపితి ర్యక్వాతిభి శ్శు తిగుణేన }
{ యుతస్య దీఘుఃదశేభిర కారివగూనాంబంఘనం }
{ నయనయో శ్శు వణస్య ||

౪౦ || యూనీతి|| రాగేలతర లై శ్శువలైరపిదశే నోత్సుకై రపీత్యర్థః యూ
నిప్రియైతిర్యక్వాతిభిః త్ర ప యా వి ప్రసారిభిఃదీఘుఃదశేభి రాయ తాలో
కనవ్యా పారై రిత్యక్షణః- అన్యత్ర రాగ ద్వైవచప లైఃఅతఏవతిర్యక్వాతిభిః
టిలవృత్తిభిరపిదీఘుఃదశేభిఃఆగామికార్యజ్ఞై రిత్యక్షణః వధూనాంనయనైః
శ్రు తిగుణేనశబ్దగ్ర హణపాటవేనయుతస్యోక్తూ యతే నేనైతి శ్రవణంశ్రౌ

త్రంతస్యలంఘనమతిక్రామోనాకారికణాంతవిశ్రాంతమిత్యతః అన్య
 త్రశుశ్రవణమఖ్యాసభితియావత్సైవగుణః తెనయుతస్య శ్రూయితభి
 శ్రవణంశాస్త్రంతస్యలంఘనంనాకారిరాగద్వైషగ్రసోపిశాస్త్రజ్ఞకదా
 చిచ్ఛాస్తాతిక్రమాద్భిభోతిభావఃఅయంచవ్యవహారోనయనేషురాగతర
 ఛైరిత్యాద్విస్థిప్తవిశేషణమహిమ్నాగమ్యతకృతీసమాసోక్తిప్రభేదః-ఇయంచ
 రాగన్వేషిగౌత్పుక్యానుభావః॥

మూ, ౪౦ { సజ్జఘ్నేచ్చురభిధాతుమనీశాసమ్ముఖీనచ బభూవది }
 మూ, ౪౦ { కృత్యుః! స్పృశన్ సేనదయితస్యనతభూరంగసంగ }
 చపలాపిచకంపె॥

౪౦॥ సజ్జఘ్నేః॥ నతభూః స్త్రీ సంకథాయాంసంభాషణేచ్చురిచ్ఛావత్పిక్తి
 విస్మరిచ్ఛురిత్తుప్రత్యయాంతోనిపాతః అభిధాతుంసభాషిసుంతనీశా అక్ష
 మాబభూవదిస్పృశుః ప్రస్తుమిచ్ఛురపిచ్ఛశేస్సన్నంతాదుప్రత్యయఃసంముఖీతి
 భిముఖీనబభూవఅంగసంగచపలాగాత్రస్పృశన్లాలాపిచయితస్య నాయక
 స్యస్పృశన్ సేనచకంపెకంపితవతీ - ఎతేచకంపాదయోలజ్ఞాసాధ్వసానుభా
 వాశిలజ్ఞావిజితమన్తధేయంముగ్ధా॥

మూ, ౪౧ { ఉత్తరీయవినయాత్త పమాణామంధతీకిలతదీక్ష }
 మూ, ౪౧ { ణమార్హణో ఆవరిష్టవికతేనవివోఘర్షక్షుసైవకుచ }
 మండలమన్యా॥

౪౧॥ అథాలింగనవణాయతి॥ ఉత్తరీయతి॥ ఆన్యాస్త్రీ ఉత్తరీయవినయా
 త్కుచాంశుకాకషణాత్త పమాణాతదీక్షణమాగంతస్య ప్రాధుర్వృ
 ష్టిపథం అరుంధతీకిలఆవృణ్విణీవనతువస్తుత ఇతీకిలాధణఃవికతేనవిశాలేన
 శిశంకటంవిశాలంస్యాత్కరాశంకటంతథేణివైజయంత్యసంసోదశ్చకట
 జీతిచకారాద్వైకటచ్ ప్రత్యయఃవివోఘఃపరిణేతుఃవక్షుసైవకుచ మండల
 మావరిష్టఆవృతవశీకుచావరణవ్యాజేనఅలింగితవతీత్యధణః - వృక్షిలుజిత
 ణోఅడాగవః-అశ్రకుచసంపరణేనఆలింగనేచ్ఛానిగూహనాత్మీలనభేదః-ఎ
 మాలజ్ఞామన్తదమర్యస్థానుధ్యమా॥

మూ, ౪౨ { అంశుకం హ్యశవతాతను బాహుస్వస్తి కాపిహిత }
 మూ, ౪౨ { ముగ్ధకుచాగ్రాభిన్నశంఖవలయంపరిణేత్రాపర్య }
 రంభిరభసాదవిరోధా॥

౪౩|| అంశుకిమితి || అంశుకము త్తరియంప్రాతవ తాపరిణే త్రా భ త్రా త్రా న్నోఃకృతయోః బాహుల్యోఃస్వస్తిలోబంధవి శేష సైవసిహితైతి రోహితేను ధ్ధనుంద రేమచాక్రయయాసాతధిక్తాఅచిరోధానవోధాభిన్నానిశంఖస్యవ లయానియస్తికర్షణితవ్యధాతధా రభసాద్వై గాత్పర్యరంభి గాఢనూజి ష్టైశ్యధః - రభ్యోఃతాత్కమణిబుజ్జ్ రభరశ్బ్లిటోరితినుమాగవః- ఎమాచముద్గా ||

మూ, ౪౩ { సంజహోగసహసాపరిరబ్ధ ప్రై యసీమ విరహయ్యి }
{ క్రోధమ్ సగహితం రక్షింపన్తి తభిన్న క్రోధమాశు }
{ తగుణేషును హేషమ్ ||

౪౪|| సంజహోగోః|| తగుణేషుయువసువిరోధం ప్రణయకలహం విరహయ్యి వి హోయరహయ తైః స్వాక్షణ్యంతాత్కల్యపిలఘుసూ గ్వానిత్యయా దేశః స హసాపరిరబ్ధః ప్రై యస్యోయై సైషుపరిరబ్ధ ప్రై యసీస్వాల్లిప్తవధూకేషుస త్స్యః క్షయస శ్యైతినిషే ధాత్కబభావః క్షయసోబహువ్రీ హాః ప్రతిషేఘో వక్తవ్యృత్యుపసజాన హ స్వనిషేఘః రతిపతిః కామః సంహితం ప్రా గారోపి తం మ హేషుంసు హోంతం శ రక్షి తభిన్న క్రోధం స్వయత్న సాఫల్యాత్ స్థిత ము ద్రి తపూర్నరోషం యధాతధా ఆశుసంజహోర - సింధే క్షే సాధనానవకా శాదిత్యధః - నిరంభాంతోయూనావి గ్రహభిభావః ||

మూ, ౪౪ { సంసమానముపయం తరివ ధ్వాల్లిప్తవత్కుపసవ }
{ త్ని ర సేన | ఆశ్చ నై వరురు ధేక్ష్మితి నైవ స్పెదసం }
{ వసనంజఘ నేన ||

౪౫|| సంసమానమితి|| ఉపయంతరిభతకరిర సేన రాగాంధతయేత్యధః ఉ పసవతి ససత్నీ సమీపే-సమీపా ధేవ్యయీభావేన పుంసక హస్వత్ప్రంశ్లిప్త వత్వాల్లిప్తవ తినశ్చి సంసమానం స్పర్శసుఖపారవశ్యాత్ భ్ర శ్యమాంతధా పి స్పెదసంగి స్సేవేసాత్త్వికేన సక్తం వధ్వాః వసనంకృణాకుశ లేన స్వస్యై దంలాఘవమిజాన తెవేత్యధః - జఘ నేనక త్రా తాశ్చ నై వస్వయి మేవ రురు ధ్గుంసాతున వె త్తీతి భావః - స్పెద హేతుకస్య వ స్త్రనిరోధస్యజ్ఞాన హే తుక త్వము త్రై త్యుతే ||

మూ, ౪౫ { వీడితేవర ఉరోప్ర తిపెషంబతకరి స్తనయు గేనయు }
{ వశ్యాః | స్పష్ట మేవదళతః ప్రతినార్యా స్తన్తయ }
{ త్వముభవద్ధృతయస్య ||

౪౬॥ పీఠితే॥ యువత్యాః యువతేస్తనయ గెనకుచయు గెనభర్తరిపురోగై
 సపత్నీ సమతు మెవఉరః ప్రతిపిష్యఉరః ప్రతిపెష్యపరిక్లిశ్యమా నేచేతిణము
 ల్ ప్రత్యయః కృన్వైజంత ఇత్యవ్యయ సంజ్ఞాపీఠితే సతి దళత ఈష్యయహా
 దీర్యనూణస్య ప్రతినార్యాస్స పత్నా వ్యః హృదయస్య తన్వయత్వం భర్తృతా
 దాత్వై స్వంస్ఫుటమభవ దేవ-అన్యథా కథమన్యపీడనాదన్యస్య దళనమితిభా
 వః- అతవివేయమసంగత్య లంకారోపజీపితీతన్వయతోష్ట్రై త్రై యైతి సంకరః

కార్యకారణయోభిఃన్న దేశ త్వేస్యాదసంగతిః॥

మూ, ౪౭ { నీపితస్తరమురస్య పపీడంవల్ల భేషున మభిష్యజమా }
 నై చక్రతాన్నయయితుః కుచకుంభాసు భ్రువః కరిన }
 తాతిశయెన॥

౪౭॥ దీపితే॥ వల్లభేదిపితస్తరమ ద్దీపిత కావంయధాతధాఉరస్య పపీడ్యఉ
 రస్య పపీడంస ప్రమ్యాంచోపపీడరు ఫకష ఇతిణముల్ కృతత్పుగు పెకృతిబహు
 శమిత్యలుకొఘనంగాథ మభిష్యజమా నై పరిరంభమాణై సతి * పరిరంభః పరి
 ప్షవంగః సంశ్లేష ఉపగూహనమితి మరః సు భ్రు వః కుచకుంభాక తినతాతిశయె
 సచక్ర తాంపరిమండలతాం - నయయతుః స ప్రాప్తౌ అశ్ర గాధా బింగనాత్
 కుచకుంభయోః చక్రత్వ సంబంధేపి అసంబంధో కైరతీతయో క్తిభేదాలంకారః॥

మూ, ౪౮ { సంప్రవెష్టుమివయోషిత ఈషుశ్శిష్యతాం హృద }
 యమిష్టత మానామ్ ఆత్మనస్పతత మెవతదంతర్వ }
 తిఃనో సభిలునూనమజానః॥

౪౮॥ సంప్రవెష్టుమితి॥ యోషితః శిష్యతామాలింగితవతామిష్టతమానాం
 హృదయం సంప్రవెష్టుమీమరిచ్ఛం తిన్నైవేతిగాధా శ్లేషనిమిత్తా క్రియాస్వ
 రూపో త్రై యోగుణస్వరూపో త్రై యోవావివయో భేదాత్-అతవివాశ్యనః
 స్వ్యాసతతమేవ తదంతర్వతినః తేషామిష్టతమానాం అంతర్హృదయే
 ష్చేపస్థితాన్నాజానమానం - అన్యథాకథంపునః ప్రవేశేచ్యేతిభావః- ఇ
 యిం ఆజ్ఞానో త్రై యో - పూర్వో త్రై యోసా పే యైతి సజాతీయ సంకరః॥

మూ, ౪౯ { స్నేహనిభకర మధత్తవధూనా మాన్రకతాంవ }
 పురసంశయగుంతః యుగాని గాథపరిరంభిణివ స్త }
 ణ్నోపగుంబువవ్యషేయద సేన॥

౪౯॥ స్నేహేతి॥ స్నేహనిభకరం ప్రేమరసపూణం తైలాదిద్రవ్యసూ

ణాంవశస్నే హయా స్త్రీ ద్రవహోదయోరితివైజయంతీః అతపవధూ
 శాంవపురంతరాద్రాతాంద్రవత్సంఅథ త- స్మి హాన్రవ్యభూణామంత
 రాద్రాభవశీతభావః - అనుశయ సంశయస్యాభావః ఆధాభావవ్య
 యీభావః సతఃయద్యస్తాత్ యగానిపుంసీగాఢంపరిరంభతకృతగాఢపరిరం
 భిణీగాఢాశ్లేషీణీసతి. ఆ నేనవపుషాక త్రావస్త్రం క్షూపయిత్యాపరిషీ
 చ్యవస్త్రం క్షూపంక్షూపయాధాతోణ్యం తాత్ & అతిప్రీత్యాది నాపు
 గాగమ్యైవై క్షూపెరితిణముల్ ప్రత్యయః- అంబువవ్యమెవ్యన్తకర్తణిలి
 ట-అంతరనాద్రాస్యనిష్పీడనాద్భూపిరంబుస్తావాసంభవాత్తన్ని మిత్రే
 యమంతరాద్రాత్స్వప్తే యోప్రియాంగసంగాత్తధాస్వినైతిసాత్వికౌ
 దయోక్తిః||

మూ, ౧౦ { నస్తమాతివపుషః ప్రమదానామంతరిష్టతమసంగ
 మజన్తా! యద్భూపిబహురవాప్యవికాసంవ్యాన }
 శైతనురుహోణ్యపిహషణః||

౧౦|| నెతి|| ప్రమదానాంకృష్టతమసంగమెనజన్తయస్యసఃకన్తాన్త్యుత్తరవ
 దత్వాన్త్యధికరణబహువ్రీసీరితివాసునఃబహుర్విపులఃకవిపులా నెకయో
 బాహురితివైజయంతీ-హాపోవపుషః అంతఃనమాతిన్న ఆత్యుదై కాన్నాం
 తఃకన్తమితకృత్యై యోకుతఃయద్యస్తాత్ బహిర్వపుషాబహిర్వికాసంవ్య
 ధిమవాప్యతనుసుహాణీ రోమాణ్యపివ్యానశైవ్యాపకర్తరిశిక్ & ఆశోన్తే
 శ్చైతినుడాగమః-అత్ర వధూహాషణ్యబహివికాకాసనిమిత్రకాంశమానో
 త్యై యో- ఆనందరోమాంచయోః శ్లేషమూలాభేదాధ్యవసాయాతితయో
 క్త్యనుప్రాణీతేతిసంకరః||

మూ, ౧౦ { యస్త్రియవ్యతికరాస్త్రమదానామంగజేనపుశ
 కెనబభూవె ప్రాపితేనభృశముచ్చస్వినీతాభినివ }
 భిన్నపదిబంధనమోక్షః||

౧౦|| యదితి|| ప్రమదానాం స్త్రీణాంప్రియస్యభక్తువ్యతికరాత్- సం
 స్పృశాశ్శంగమాచ్ఛాంగజేనఅంగవ్యాపినాపుత్రైణచపులకెనబభూవెభూ
 తమితియత్ భావెలిత్ - తెనపులకౌదయెన పుత్రోదయెన చభృశ
 ముచ్చస్వినీతాభిరుచ్ఛానాభిః మోక్షోశయాఆశ్వాసితాభిశ్చనీవీభిః లక్షణ
 యాకటివస్త్రైః అన్యధాబంధనశబ్దేనచపౌనరుక్త్యాస్సపదిబంధనమోక్షో

గ్రంథిభేదోనిగళమోచనంచ పాపిసా, ప్రకర్తణిలుజ్అభ్యుకయేషురాజా
నోబంధాస్తోచయంఘ్రితిభావః అత్రప్రకృతపులకనీవిగతాంగజత్వోచ్చస్తిసి
తత్త్వాదివిశేషణసామ్యార్థస్థంధనమోక్షసంబంధాచ్చాప్రకృతపుత్రకారా
గతప్రతితేసనూనోక్తిగలంకారః॥

మూ, ౫౨ { హీ భ రాదవనతంపరిరంభేరాగవాన వటుజేష్వవ
కృష్ట్య| అపిఁతోన్దశశమాననపద్మంయోషితోము
కుళితాక్షునధాసీత్ ॥

౫౨॥ అతచుంబనక్రీడాంవణయతి॥ హీతి॥ పరిరంభెఅలింగనెహీ రౌవభ
రస్తస్తాదవనతంభారాకాంతంననుతీతిభావః - అపిఁతంస్వముఖనిహితం
ఓస్థవదశంయస్యతద్యోషితాననమెవపద్మం రాగవాన్నా గీఅవటుజేషు
చరనుశీరోరుహేషు* అవటుఘాటాకృకాటికెత్యమరః - అవటుజాకన
ణాచున్ననుయ్యోత్యధఃముకుళితాక్షుంపుఖనిమిలితాక్షుంయధాతధా బ
హుప్రీహానకృష్ట్యోస్వాం గాత్వన్అధాసీత్ పపాధేటోలుజ్ & ఆదేచ
త్వాస్యంఽస్తిసిచోపుక్తత్తఃకీడాగవః - అత్రానమోస్తస్యపద్మశత్యరూప
ణాత్త గ్రా గీణాంహధువత్సంగవ్యతగ్రతిఎక దేశవివర్తిరూపకమ్॥.....

మూ, ౫౩ { పల్లవోపమితి సామ్యస పక్షందష్టవత్సధరవింబమ
వీష్టైపర్యకూజిసగుజేవతరుణ్యా స్తారలోలవలయె
నకరేణ॥

౫౩॥ పల్లవెతి॥ పల్లవేనోపమిత్యాసాద్యశ్యేనయత్సామ్యం తెనసపక్షం ఉభ
యోరపిపల్లవై నోపనూనత్వసాధమ్యాః త్సుహృద్భూతంఅధరోవింబమివత
దధరవింబంఅభీష్టైప్రియతమేదష్టవశినతిసహరుజాసరుక్ తెనసరుజేవస
వ్యధేనెవ* స్తీరుగుజాచోవతాపెత్యమరః - తారాణ్యుచైఃక్రోశం
తికుతఃలోలానిచలానివలయానికంకణానియస్య తెనతరుణ్యాః కరేణపర్య
కూజిపరికూజితంభావెలుజ్ సుహృద్భుఃఖాద్భుఃఖాయం తెనుహృదగ్రతిభావఃఅ
త్ర కలకణద్వారస్యకరరూజనస్యవిధూనన హేతుకస్యసరుజేవెతిరుఘ్నేతుక
త్వము త్రైక్షుతే!

మూ, ౫౪ { కేనచిన్తధురముల్బుణరాగంబాష్పతప్తహధికంవిర
హేషు| ఓస్థపల్లవమపాస్యమి హూతకంసుభ్రువ
స్సరసమక్షిచుచుంబె ॥

౫౪॥ కే నేతి॥ కేవచి ద్రా గణానుధురంరసవంతండల్పణ గాగంతంతథాపివి
 రహెష్వధికంబాష్పెణవిరహాలాష్టణాత్ప్రంసుభ్రు, వఃటస్థపల్లవమపాస్య
 సరసుసార్రాంశీతమక్షీచుచుంబెచుంబితంఅ త త్తన్తత్పరసవత్పయోర్ని శే
 వణగత్యాటస్థపల్లవత్యా గాక్షీచుంబనద్వయ హేతుకంకావ్యలి గంసాపె
 ఊ త్వాత్సంకీగ్య తే॥.....

మూ, ౫౪ { రేచితంపరిజనెనమ హీయఃకెవలాభిరత దంపతి }
 { ధామః సామ్యమాపకమలాసఖివిష్వక్సేన సేవిత }
 { యుగాంతపయో ధేః॥ }

౫౫॥ ఎవంబాహ్యసురతముక్త్యాభ్యంతరసురతవణానాం ప్రస్తాతి॥ రేచిత
 మిత్యాది నా-పరిజనెన రేచితంరి క్షీకృతంఅతఎవ కెవలౌఎకాకినౌ అభిరతౌఅ
 నురక్తా-దంపతీజంపతీజాయావతీఎవయన్త్రికాతత్ * దంపతీజంపతీజాయావ
 తీ భార్యావతీసమావిత్యచురఃః రాజదంతాదిషుజాయాశబ్దస్య దంభామౌ
 జంభావశ్చవికల్పాన్ని పాతీతః-మహీయోనుహత్తరంధామకేళీగృహంక
 మలాసఖసలక్షీమాత్రసహచరౌ విష్వక్సే నెనఃఽన్ఱునా సేవితస్యఅధిష్ఠిత
 స్యయుగాంతపయో ధేఃసామ్యమాపెత్యవమాలంకారః- యుగాంతవిశేష
 ణంవివిక్తతాద్యోతనాథాంఎ తెనవిహారయోగ్యతోక్తా॥.....

మూ, ౫౫ { ఆవృతాన్యపినిరంతరముచ్చైర్వ్యోపి తామరసిజ }
 { ద్వితయెన రాగణాంతత ఇతోవిమృశద్భిఃపాణిభి }
 { జగృహీ రెహృదయాని॥ }

౫౬॥ అథవిస్రంభవిహారా నెవాహ॥ ఆవృతానీతి-ఉచ్చైరున్న తెనఉరసిజ
 ద్వితయెననిరంతరంసీరంధ్రం ఆవృతానిసంవృతాన్యపియోపి తాం హృద
 యానివత్రౌంసిచేతాంసితత ఇతోవిమృశద్భిః ఇత ప్రతఃపరామృశద్భిః రాగి
 ణాంపాణిభిఃజగృహీ రెగృహీతానీ-నిగూఢవస్తుహస్తపరామశాల్లభ్యత ఇ
 త్యైకత్ర భావఃఆన్యత్ర కృచ్ఛలభఃప్రియకరస్పశఃతాసాంహృదయగ్రా
 హుర్యాభూదితిభావః-నైరంతర్యేణ ప్రతీబద్ధతోరపిపవయోఃకథంచదంత
 రంసంపాద్యహృదయానిస్పృష్టాన్యేవేతివాక్యాధః- అత్ర ద్వయానామ
 పిహృదయానాం ప్రకృత త్వాత్కైవలప్రకృతశ్లేషః॥.....

మూ, ౫౬ { కామినామసకలానివిభుగ్నైఃస్వేదవారిమృదుభిః }
 { కరజాన్తైః!అక్రీయంతకఠి నెముకథం చిత్తా మిసీ }
 { సుచతఃపైషుపదాని॥ }

౫౫॥ కామినామితి॥ స్వేదవారిణాసాత్ప్వికేనాంగుళిస్వేదేనమృదుభిఃకౌ
 మలణాంగతైఃఅతఏవవిభుగ్నేఃఃవిసమైఃకామినీనాంకరజాగ్రైఃసఖా
 గ్రైఃకరినేషుకామినీచవతతైషుఅసకలాన్యసమగ్రాణిపదానికథంచిత
 త్రీయంతకృతానికరినేషుమృదూనాంపదలాభోదుస్సంపాదభితిభావః సఖ
 క్రియాప్రవృత్త్యర్థః-అత్ర కుచానామీచ్చక్రాతీన్యాసంబంధేపిసంబం
 ధోక్తౌఽతీతయోక్తిః॥

సోష్ణణస్తనశీలాశిఖరాగ్రాదాత్తఘర్షసలిలైస్త
 మూ, ౫౬ { గుణానామ్ | ఉచ్ఛ్వాసత్కమలచారుషుహస్తానిక
 మ్ననాభిసగసీషునిపెతే॥

౫౬॥ సోష్ణణః॥ సోష్ణణఃయావనోష్ణయ్యుక్తాత్స్తనావేనశీలాశిఖ
 రేశయోరగ్రాదుపరిభాగాదాత్తఘర్షసలిలైః ఉచ్ఛ్వాదేశఃహారాత్ప్రస్వే
 దైఃతగుణానాంహస్తైఃఉచ్ఛ్వాసత్కమలచారుషుహస్తానిక
 వసరసీషునిపెతేపతితం-ఉష్ణస్త్విన్నానాంకుతశ్చీమన్నతాత్ప్రయసిపాతో
 యుక్తభిభావఃసకమంకుచాతతోనాభిదేశమస్పృశన్నిత్యర్థఃఅత్రకుచ
 యోశ్శీలాశిఖరత్వేననాభీనాంసరసీత్వేనచరూపణాధస్తానామాయస్తపురు
 షత్వరూపణంగమ్యతభివికదేశవివతిః-గూపకమ్॥

అమృశద్భిరభితోవలివీచీలోలమానవితతాంగులి
 మూ, ౫౭ { హస్తైఃసుభ్రువామనుభవాత్ప్రతిపదేముష్టిమె
 యమితిమధ్యమిభీష్టైః॥

౫౭॥ అమృశద్భిరితి॥ వలయోవీచయభవతావలివీచీరభితఃఅమృశద్భిఃలోల
 మానాశ్చలనశీలాః 5 తాచ్ఛీల్యవయోవచనచక్రిమృచానశితచానశ్చత్వ
 యఃనతుశానచ్ లోలైఃవరస్వేపనిత్వాత్ అతఏవలోలమానాదయశ్చానశీతి
 వామనః-లోలమానావితతాకోప్రసారితాశ్చాంగుళయోయోహంతేహస్తాయో
 హంతైఃఅభీష్టైఃప్రియతమైఃసుభ్రువాంకుధ్యంముష్టిమెయఃముష్టిగ్రాహ్య
 మిష్యసుభవాదాత్ప్రవృత్తయోత్ప్రతిపదేప్రతిపన్నంనతుప్రసిద్ధిమాత్రా
 దితిభావః-అముష్టిమెయస్యముష్టిమెయతోష్వకైరతితయోక్తిభేదాలంకారః॥

పాప్యనాభిఃపదమజ్జనమాశుస్సస్థిఠంబసనగ్ర
 మూ, ౬౦ { హాణాయ | ఔపనీవికమరుంధకిలస్త్రీవల్లభస్యక
 రమాన్యకరాభ్యామ్॥

౬౦॥ ప్రాప్యేతి | నాభిరేవనవోహ దఃనదగ్ధతితూపకంత త్ర నుజ్జనం ప్రా
ప్యశునివసన గ్రహణాయవ ప్రా కపణాయోజ్యధః-స్నాతస్యవ ప్ర గ్ర
హణంయుక్తమితిభావః- ప్రస్థితం ప్రవృత్తంఉపసీపినివసమీపే ప్రా యోణభ
వమాపసీవికంత త్ర వ్యావృతమిత్యధః-కృతపజానూపకంతోపనీవైష్ణవ్ వల్లభ
స్యకరం స్త్రీ ఆత్మక రాభ్యానుకుంధకేలరోధం నాటితవతీత్యధః - రుధే
లుణ్ తక్ష ॥

మూ, ౬౦ { కామినఃకృతరతోత్సవ కాలయేష మాకులవధూక
గపంగి | మెఖిలాగుణఃలగ్న మసూయాందీఘుః }
{ సూత్ర నుక రోత్పరిఛానమ్ ॥

౬౧॥ కామినఃకృతరతోత్సవ కాలయేష మాకులవధూక రే స్త్రీ కరేసం
గిన క్తం- మెఘులై వగుణస్తత్ర విలగ్న ందీఘుఃసూత్రం ఆయతతతుకంఅ
త్యాయత త్సద్భూమిధావైష్ణవమిత్యధః-జడక్రీయంచనీఘుఃసూత్రశ్చి
రక్రీయగ్ధత్యుగురః - ఎవంకృతోరత స్యేవోత్సవస్యకాలయేషకాలఃశంబో
యెనతత్-పరిధానంఅధోంసకంకామినఃఅసూయామక రోత్ - క్షచ్చావిమా
తాదీప్యోంజనయానూసెత్యర్థః-అత్రకరసం గాది పదానాం విశేషణగ
త్యఅసూయా హేతుత్వాద నైకపదార్థ హేతుకం కావ్యలింగమలంకారః॥

మూ, ౬౧ { అంబరం వినయతః స్త్రీ యిపాణే ర్యోషిత శ్చకర
యోః కలహస్య | వాగణామివ విధాతుమభీష్టంక }
{ క్ష్యయాచవలయై శ్చశిశిష్టే ॥

౬౨॥ అంబరమితి ॥ అంబరంవ స్త్రీం వినయతఃఅపసారయతఃస్త్రియపాణే
ర్యోషితకరయోశ్చతన్ని రోధకయోరితిభావఃకలహస్య వాగణాంవిధా
తుంనివాగణం కతుమివెతి ఫలో త్యై యో-కక్ష్యయాకాంచ్యా*కక్ష్యైక
క్ష్యైవర త్రాయాంకాంచ్యాం గేహప్రకొష్టయోరితివై జయఃతి | కక్షయోః
యోతపాతేతు*కక్ష్యో స్త్రీ హణికా కాంచీప్రకౌష్ఠగజరజ్జుష్పిటివిశ్వః * పల
యైంకంకణై శ్చాభీష్టః శిశింజెచుప్రశేభావెలిట్*భూషణానాంతుశింజిశమి
త్యగురఃవ్యయోఃకలహమానయోఃపాశ్వఃస్థాఃసా క్షోశంవారయంతీతిభా
వః-శిజిరయంతాలవ్యానినదంత్యానియోషెనశిష్టే కే॥

మూ, ౬౨ { గ్రంథియన్త్రవయితుంహృదయై శేవాససస్సృవలశ }
{ త్రిమానథ నాయాః | భూ యు గేనసపదిప్రతపేదే }
{ రోమభిశ్చనమ మేవవిభేదః ॥

౬౩॥ గ్రంధిమితి ॥ హృదయైశ్చేప్రియోవాససోవస్త్రస్యగ్రంధిబంధనండ్డ
 ద్ర్యభయితమిన్ద్రంసయితమగ్రంధయతేశ్చైరాదికాత్తుముకస్పృశతీస
 తినూనధనానూఃనూనవశ్యాఃకామిన్యాకృతిశ్చేషః-అతపవ భ్రూ యుగెనరో
 మభిశ్చక్తర్తరిత్యతీయాసపదిననుంయుగపదెవపిభేవోభంగోహాషణ్చస్త్ర
 తిపెదెప్రాప్తః అత్రనూనవతీత్వాగ్రామినీత్వాచ్చనీవిస్పశ్చేయిగపదమ
 షణహాషణయోరుదయాత్తదనుభావయోః భ్రూ భంగరోమాంచయోరపి
 యుగపదాపిభావ ఇతిభావః-అత్ర భూ భంగరోమాంచక్రియయోస్సము
 చ్చయాస్సముచ్చయభేదఃపవవిభేదభక్తిశ్చైషప్రోభోద్ధాపితా భేదాద్యవసా
 యమూలాతీతయోక్త్యనుప్రాణితభిసంకరః॥

మూ, ౬౪ { ఆశులంఘితవతీష్టక రాగ్రనీవిషుధ్ధముచుళీకృత
 వృష్ట్యా రక్తవైణికహతాధరతంత్రీనుండలకృణిత
 చారుచుకూజే॥

౬౪॥ ఆస్వీతి ॥ ఇష్టస్యప్రియస్యక రాగ్రహస్తాగ్రనీవివస్త్రగ్రంధితి
 శుహతాత్లంఘితవత్యతిక్రాంతవఠిడారుమూలంగతెనతీత్యుధః- అధణ
 ముచుళీకృతవృష్ట్యానుఖపారవశ్యాత్అధణిమాలితాయోస్త్రి యారక్తో
 రక్తకంతఃస్వయంగానకుశలఃపీణాశిల్పంలస్మేకవైణికఃపీణావాద్యనిపుణః
 శిల్పమితీతకరైకైవైణికైనయంత్రగానకుశలఃహతం వాదితంయదధరం
 తంత్రీణాంనుండలంసమూహాఃబహుతంత్రీకౌస్వరనుండలాదిపీణాభేదఃత
 స్త్యకృణితమివచాగుయధాతథాచుకూజేహజ్జిణంభావెలిట్అదరగ్రహణం
 తస్రమాధుర్యాశిగంగాత్స్వశణుఖాఃరైకాత్తంత్రీకరత్సరవృతకర
 మనోహరఃకౌపిరణిసర్వస్వభూతఃకంఠకూజితవిశేషకీకృత ఇత్యుధఃఅ
 తవివరక్తవైణికభిషేషణంకృణితచార్విశ్శుపనూలంకారః॥

మూ, ౬౫ { ఆయతాంగుళిరభూదతిరిక్తఃసుభ్రవాంకృశీమశౌ
 లినిమధ్యే శ్రోణిమప్రియకరఃపుధులాసుస్పృశణ
 మాపసకలెనతలెన ॥

౬౫॥ ఆయతేతి ॥ ఆయతాఃఅంగుళయోయస్యసఃప్రియకరఃకృశస్యభావః
 కృశీమాకాశ్యంకృప్రథ్యాదిభ్యఇచునిజ్ఞాస్వరఙ్ముతోహలాదెలఘోరితి
 రేపాదేశః-తెనశాలతేనోభతేశస్త్రినుభ్రువాంమధ్యేఅతిరిక్తోధి కౌలగూ
 త్మధ్యస్యఅతికాశ్యాదస్పృష్టైకదేవోభూదిత్యుధఃపుధులాసుశ్రోణి

మృపునఃసకలనకృత్సై నతలనఅంతభావగనస్పృశమావక్రమేణ శోణే
 మస్పృశదిత్యధఃః అత్రకరిస్యహధ్యానతరెకెవ్యతిరెకోక్తైరతిశయోక్తిః॥

మూ, ౬౬ { చ క్రురైవలలమోరుషురాజీఃస్పృశలోభవశలో }
 { లకరాణామ్ కామినామనిభృతాన్యపిరంబాస్తం }
 { భకోమశతరేషునఖాని ॥ }

౬౬॥ చ క్రుతితి ॥ స్పృశలోభవశేనోరుస్పృశత్పన్లుపరతం త్రైణలోలక
 రాణాంచం చలపాణీనాం కామినాం అనిభృతాన్యపిఖానిరంభాస్తంభకో
 మలశగుషుకదళికాండకోమలస్వరూపేషు లలనానా మూరుషురాజీఃరెణా
 శ్చ క్రురైవఊపరామశానాంతరీయకనఖస్పృశమాత్తా దేవరేబాజా
 తాగ్నిత్యధఃః అత్రకోమలతాయాపి శేషణగత్యా గాజీకరణ హేతుత్వాత్
 వ్యలింగమలంకారః॥ }

మూ, ౬౭ { ఊరుమూలచపలెక్షణనున్ను స్యై ర్వతంస కుసు }
 { మైః ప్రియమెతాః | చక్రిరెసపదితానియధాధణం }
 { మన్తభస్యకుసుమాయుధనాను ॥ }

౬౭॥ ఊర్వితి ॥ ఏతాః స్త్రియః ఊరుమూలెసక్తిమూలె చపలెక్షణం లోలచ
 క్షుంకుప్రియంయైర్వతంసకుసుమైఃకణావవతంస పుష్పైః క్షవష్టివాగరిగ
 ల్లోపను వాప్యోరుపసగయోరిత్యకారలోపః అప్పు శాతతాడయణహంతే
 లణజ్ఞే క్ష గమహనేత్యాదినాడపధాలోపః హెలూహం తెరితికుత్వంతాని
 వతంసకుసుమానిమనోమధాత్వీణినున్తకఃప్రమోదరాదిత్వాత్సాధుః - తస్య
 మన్తభస్యకుసుమాన్యాయుధాన్యస్యైతికుసుమాయుధగ్నిత్యయా మతవ్య
 ధాధణంచక్రిరెవక్రైతశ్చాయణకారిత్వాదితిభావః - అత్రావతంసేష్య
 రోవ్యనూణస్యనున్తథాయుధత్వస్యప్రకృతోపయోగాత్పరిణామాలంకారః॥

మూ, ౬౮ { ధైర్యముల్బణను సోభవఖావా వానతాలచన }
 { పురపితవత్సః | వ్రీడిశంలలితసారతధాష్ట్యైః }
 { సైనిశైభిరువిరేషురమణ్యః ॥ }

౬౮॥ ధైర్యమితి ॥ రమణ్యః ఉల్బణఉద్రిక్తోనునోభవఖావోరతిరాగోయా
 సాంశాః అపిఅభిరువిరేషుప్రియేషు ధైర్యమాదాసీచ్ఛంతే నిరేచక్రైః వళుః
 స్సాంగం అపితవత్సోపీయథేక్షకరణాయదక్షవత్సోపీవామతాంవక్రతాం
 చ తెనిరేలితం మనోహరం సారతం సురతం సంబంధిధాష్ట్యైః ప్రాగల్భ్యైః

యాసాంతాస్తథాపిప్రీడితంప్రీడాంతేచరేభవాస్త్రీణాం రహసిరాగాం
 గాపణధాష్ట్రాన్విగుణా అప్యగంతుకతయాసహృదైర్వివక్రతాప్రీతి
 యైఃపునఃపునఃప్రతిబద్ధంతవ వెతభావః - అత్ర రాగాదీనాం ధైర్యాదిభిః
 హసనూ వెశితవిరోధస్యసహజాగంతుకత్వాభ్యా మాభాసికరణాత్ విరో
 ధాభాసాలంకారః - ధైర్యాదిగుణముచ్చయాత్సముచ్చయాలంకారశ్చైతి
 సంకరః||

మూ, ౬౯ { పాణిరోధమునిరోధిత వాంచ్చంభత్సనాశ్చను
 ధురస్తితగభాః | కామినస్త కురు లైకరభోయా }
 హోరిశుష్కరునితంచసుఖేపి ||

౬౯|| పాణీతి|| కరభభవఃఊహాయస్యాస్యాకరభోయాః స్త్రీ డరూత్తరప
 దాదౌపమ్యైకత్యూ జ్వు త్యయః* మణిబంధా దాకన్తిషంకరస్యకరభోబహిరి
 త్యమరఃఅనిరోధిత వాంచ్చంజనివారితప్రియమసూరిధంయధాతథా కామి
 నఃపాణిరోధనీవీమోక్షణవ్యాప్యతస్యప్రియపాణే నివారణం కురు తైస్త
 తథామధురంమనోహరంస్తి తంగభోకంతవఃకణయాసుతాః సుండహాసమి
 త్రాభత్సనాఃతజనాశ్చకును తైస్తసుఖేపి అధరపీడనాదౌ సుఖాతరేశైవ
 త్యపిహారిను సోహారిశుష్కరుదితం అన శ్రు శ్వాదనా ద్రకంరోదనంచకు
 రుతైస్త్ర స్త్రీణామెవస్సభావౌయదిష్టనుప్యనిష్టవన్నివారయంత్యేవ సు
 రతసుఖమువభంజిత భిశ్యధః అత్ర సుఖేపిదుఃఖవచువచా గాత్ కుట్టమిలా
 భ్యోనుభావౌదృష్టవ్యః* కేశాధరాని గ్రహణేమోదనూనాపి మానసేచుః
 ఖతేవబహిఃసుప్యేద్యత్ర కుట్టమితంహితదితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౭౦ { వారణాధావపగద్గద వాచా మీష్యయాముహు
 రవత్రవయాచ| కుర్వతైస్తసుకృశానునుకూలంప్రా }
 తిహూలిక తయైవయవానః||

౭౦|| వారణాధాతి|| ఈష్యయాఅఃపీడనాసహిష్ణుతయాఅవత్రవయా
 రహస్యప్ర కాశనవైలయ్యైణచముహుర్వాగణాధావ దేమునూ మెత్యాది
 మేధవాచకశబ్దస్తయోగేముగద్గద వాచాస్తలద్దిరాంసుద్వ శాంప్ర తిహూలం
 వత్రకంత భిప్రాతిహూలికాః ప్ర తిహూల కారిణిః ప్త త్ప్ర త్యనుపూర్వమీవ
 లోమకూలమితకత త్తయా పా తిహూలికతయైవ ప్రతిహూలాచరణేనైవయు
 వానోసుకూలమిష్టం కుర్వతైస్తకృత్రిమనివారణాద్య త్ప్ర తిహూల మివాచ

కోపి కామీ ప్రాణ పాణిః వ్యగ్ర కరస్సౌ అప నైతుం దుకుల మాకృష్టుం క్షయేను
 సంహతా భ్యాం రంతర శ్లిష్టా భ్యాం స్త నాభ్యాం తిరస్త ప్రతవృష్టి స్తేరోహి
 తాక్షస్సౌ భ్రష్ట మేవ ప్రాగైవ స్త సంద కూలం నావశ్యేత్ అత్ర దృష్టి తిర
 స్థారస్య విశేచణ గత్యా ఆదేశాన హేతుత్వాత్ పదార్థ హేతుకం కావ్యలిం
 గుత చ్చ సృష్టే స్త నతీరస్థా గానంబంధేపి సంబంధోక్తి రూపాతిశయోక్త్యుద్దా
 పితమితి సంకీర్ణ - తెనుకుచ యోః లోకో త్తరం సాందర్యం వ్యజ్యత ఇత్యలంకా
 రేణ వస్తుభవః॥

మూ, 28 { ఆహతంతుచత తునతరుణ్యాః సాధుసోధమము నేతి }
 { సపాతా శ్రుట్యతః ప్రియత మో రసి హారాత్పుష్ప }
 { వృష్టి రిమమాక్తిక వృష్టిః॥

28॥ ఆహతమితి॥ తరుణ్యాస్సంబంధినాకుచత తున స్తన ప్ర దేశే నాహతం
 ఆహతరముహూర సా సాధుసోధమితి హేతోః శ్రుట్యతః శీర్ష్య మాణాథ్థా గాన్యా
 క్తిక వృష్టిః పుష్పవృష్టి రివ ప్రియత మో రసి నాయక వక్షుసి పపా తెత్యు త్ప్రే
 యాప క్రాంతః పూజ్య తెపుష్ప వృష్టి ర్విజిత్ర సిద్ధిః॥

మూ, 29 { సీక్ష్ణ తానిమణితంకరుణోక్తిస్సి గ్ధము క్తమలమ }
 { భావ చాలసి హారభూషణ రవాశ్చ తరుణ్యాః కా }
 { మసూ త్ర పద తాముపజగ్తుః॥

29॥ సీక్ష్ణ ప్రతానీతి॥ తరుణ్యాః సీక్ష్ణ ప్రతానీన్యా రాః నఖదంతాది పీడా
 యాంసీనితీత బృప్ర యోగః మణితంకర తికాలే స్త్రీణాంకంతమాజితప శేషః*ను
 ణితంకర తమాజిత మిత్యభిధానాత్ కరుణోక్తిః- త్రాయ స్వేత్యాదిదీనోక్తిస్సి
 గ్ధం స్నేహోద్రాండ్ క్తిముక్తిత్వ మేవమమ ప్రాణభి ప్రియ వాదకత్య ద్రాః-
 అలమధానినిషేధాధానివచాంసీమామేత్యాదిని వారణవచ నానీహారా
 ణాంభూషణానా-చర వాఃస్పనాశ్చ కామసూత్ర స్య వాత్స్యాయ నాది కా
 మతం త్ర ప్రతిపాదక శాస్త్రస్య పద తాంపద్య త ఇతి పద మధాః ప్రమేయం
 లక్ష్మ్య తెఠియావ త్తతాముపజగ్తు రితి గమ్యో త్ప్రే య-యద్వా కామేనైవకృ
 తంసూత్రంతస్య పదానినువేణిజంతశబ్దరూపాణితస్య శాస్త్ర స్వేతాస్యేవ
 పదానితతాముపజగ్తు రితి డ్ త్ప్రే యేవ॥

మూ, 30 { ఉగ్ధతై ర్నిభృత మేక ను నైకైః ప్రేదవన్న్య గద్య శా }
 { మవిరామైః శ్రూయ తెన్న మణితంక శ కాంచీనూపు }
 { రభస్వినిభిరక్షత మేవ॥

౨౬॥ ఉద్ధతైరితి॥నిభృతమనున్దతంసూక్ష్మమిత్యక్షణః-ఎకమెకాకిచ్చేకవ
ద్విచ్చేదయ్యక్తంవృగదృశాం స్త్రీణాంహణితంరికీనూజిసయ్యైఃస్థూలైరిస
కైబాహుభిఃఅవిరామైఃఅపిచైతైఃకైతైరవ్యక్తమధుఃకైఃకాచీనాఽనూల
రాణాంచద్వనిభిఃకబ్జైః ఆక్షతమతిరస్త్రతమెవశ్రూయితేత్త-శ్రుతంఅ
త్రమణితస్యతిరోధాయకశబ్దాంతరసద్భావేపితాక్రాప్యానాపతైరతద్భ
ణాలంకారః * సహితావదతాద్రాప్యస్తీకారఃస్యాదతిదుఃఖః!

మూ, ౨౬ { ఈదృశస్యభవోకథమెతల్లాఘవంముహురివీవర }
{ తెఘ్నిక్షిప్తమాయతనుదిశయదుర్వాస్యంకాంచ }
{ గాహజఘనస్యహుహత్సమ్॥..... }
మూ, ౨౭

౨౭॥ ఈదృశస్యైతి॥ఉర్వాస్యంఘామ్యాంక్షిప్తంరతిసంభ్రమాత్పాతితఽతయ
తందీఘ్నభూతంకాంచినామరశనాగుణఃకర్తృఈదృశస్యకాంచినామన్
స్వానూమదృష్టాంతేనజఘనపరిమాణప్రదశణంభిత్తీతలంహుత్తరస్యైశ్య
ధణఃభవత్సవజఘనస్యరతేషూపరిసురతేఘ్నముహుఃకదమెల్లాఘవం
ముహురుత్పతనపాటవంయస్యైదమాయతనుప్యైకవైష్టనపర్వాఽఖమితి
భావఃభిత్తీతంవిస్తీతమితిశేషఃగమ్యమానాకర్తాదప్రయోగఃజఘనస్యమ
హత్సనుదశణయదివఅత్తోర్వాస్యమాయతత్సనిమిత్తంకాంచీగాహకశ్చక
కంపిస్తయపూర్వకజఘనమహత్సప్రదశణముత్పైక్ష్యతే॥.....

మూ, ౨౮ { ప్రాప్యతేస్తగతచిత్రకచిత్రైశ్చిత్రమాక్రమణ }
{ ఖలక్ష్యకపోల్లైఃకర్ణైరైవరభసచ్యుతపుష్పాఃస్వై }
{ దబిందుకుసుమాన్యశ్శకాంతాః॥

౨౮॥ ప్రాప్యతేఽఖిగతానివిమదాత్ప్రమృష్టానిచిత్రకచిత్రాణితమా
లపశ్రరచనానియోషాంతైఃకపోల్లైరాక్రమణయన్నఖలక్ష్యతదేవచిత్రమితి
రూపకంప్రాప్యతేస్తప్రాప్తంకించరభసెనరతిసంభ్రమణచ్యుతపుష్పా
అశకాంతాః చూణకమంతళాగ్రాణిస్వైదబిందూనెవకుసుమానీనిరూప
కందధిరైకధ్రుః-ధరతేభౌవానికాల్లిట్ షిత్యాదాక్ష్యనెవకంస్వైదోత్త
శ్రమానుభావః-శ్రమఃఖేవోద్ధ్వరత్యాదేశ్వానస్వైదాతిఘామిక్యత్॥...

మూ, ౨౯ { యన్యదేవరురుచైరుచిత్రభ్యఃసుభువోరహసిత }
{ త్తదకర్షణః । ఆనుకూలికతయైవనరాణామాక్షి }
{ పంతిహృదయానిరమణ్యః॥

౭౯॥ యద్యదితి ॥ రుచితేభ్యోరమణోభ్యోయద్యదేవచెష్టితం రురుచెరోచ
 తైస్తప్రియగుభూదిత్యథః - రుచనీప్తాప్రీతాచేఢాతోలిఁటాః యద్య
 ధానాంప్రీయమాణభగినం ప్రదానత్వంసుత్రు మౌరహసితత్తదకుర్వన్
 తథాహిరమణ్యఃఅనుకూలంవతఁంతభత్యానుకూలిక్యః తత్ప్రత్యనుశూ
 ర్వమీపలోనుకూలమితిక - తాసాంభావస్తత్తాతయా ఆనుకూలికతయైవఅ
 నుకూలవతితయైవనరాణాంపు . సాంహృదయాన్యాక్షిపంత్యావజాయం
 తీత్యధాంతరన్యాసః॥

మూ, ౮౦ { పాప్యమన్తథరసాదతిభూమిందుర్వహస్తనభరా
 స్ఫురతస్యశ్రముఃశ్రమజలార్ద్రలలాట్లన్తకై
 శమసితాయతకేశ్యః॥

౮౦॥ ప్రాప్యేతి ॥ దుర్వహఃదుఃఖైవమౌఘం యోగ్యః స్తనభరోయాసాం
 తాఃవతేనాపరిసురతం వ్యజ్యతేఅన్యధాపిశేవణవైయధ్యాత్ అసతాః
 ఆయుతాఃనీమాశ్చకేశాయాసాంతాః ఆసితాయతకేశ్యః స్త్రీయఃస్వాం
 గాచ్చేత్యాది నాక్షిప మన్తథరసాత్ స్తర రాగాత్ సురతస్యాతిభూమింప
 రాంకాఘాం ప్రాప్యమోహంత సురతం ప్రాప్యేత్యథః - శ్రమజలెనస్ప
 దాంబునాఆద్రోక్షిన్నై లలాటైశ్లిష్టాఃకేశాఃయస్తీకర్మణితస్యథాభవలిశ
 ధాశశ్రమురితిరసానుభావస్యశ్రమ భావస్యోక్తిః - అనుభావనిబంధనాత్ప్రే
 యోలంకారః॥

మూ, ౮౧ { సంగతాభిరుచితైశ్చలితాపి ప్రాగముచ్యత చిరే
 ణసఖివ | భూయఏవసమగం స్తరతాంతేహీర్వ
 ధూభిరసహావిరహస్య॥

౮౧॥ అథసురతావసానంవణయతి ॥ సంగతాభిరితి ॥ ఉచితైఃపరిచితైః ప్రీ
 యితమైస్సహసంగతాభిః వధూభిః స్త్రీభిః ప్రాక్సురతాదౌచలితాగంతుం
 ప్రచలితాపిస్త్రీఃసఖివచిరేణముచ్యతముక్తానసహత ఇన్యసహాపచాన్య
 జంతెననభోసమాసఃవిరహస్యాసహావిరహమసహమానాసతీ త్యథఃక
 త్ప్రకమణోఃకృతీతికమణిషష్ఠీరతాంతేక్రీడాంతేభూయ ఏవవధూభి
 స్సమగంస్తసంగతాసఖివేత్యేవసంపూర్వాన్వస్తమెలుకజ్జనమోగమ్పచ్చిఖ్యా
 మిశాత్స నెవదంక వాగమితినిచఃవయేకిత్వాభావాత్ అనుదాంతోపదేశే
 త్యాదినానానునాసికలోపః - సురతేతరకాలేస్త్రీణాంహీరేవభూషణమితి
 భావః - ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౮౨ { పై క్షణీయకమివక్షణమాసక్ష్మీవిభంగురవిలో
చస పాతాః | సంభ్రమదుతగృహీతదుకూల }
చ్ఛాద్యమానవపుషస్సురతాంతాః!

౮౨|| పైక్షణీయకమితి|| ప్రాయాలజ్జయావిభంగురాఙ్ఘ్రిలితావిలోచన
పాతాఃదృష్టిపాతాయెషుతేసంభ్రమేణదుతంగృహీతేనమకూలేనచ్ఛా
ద్యమానానిఆవృతానివపూంషిఅంతరంగానియెషుతేసుగతాంతాః సురతా
వసానానిక్షణంపైక్షణీయ కదృశ్యమివాసన్నితిడవమానాటకాదిరూప
కేష్వహాయోకంవస్తుతత్ దృశ్యంపైక్షణీయకమితిచోద్యతే హతావి
భావతీరోధానాదినాతత్తుల్యత్వమ్||

మూ, ౮౩ { అప్రభూతమతనీయసితస్వీకాంచిధామ్నిపిహితై
కతరోరుక్షోమమాకులకరావిచకషకాంతప }
ల్లవమభీష్టతమేన||

౮౩|| అప్రభూతమితి|| తస్మీకృశాంగీ అభీష్టతమేనప్రేయసాకాంతపల్ల
వంగృహీతాంచలంతవేవఅతనీయసిషహీయసీకాంచిధామ్నిజఘనేఆప్ర
భూతంచ్ఛాదయితుంఅవర్యాప్తం అతవవసహితఃఛాదితేవకతరః ఏకఊరు
ర్యేనతత్క్షోమండుకూలం ఆకులకరావ్యగ్రపాణిఃసశీ | విచకషకృశీన్ని
పిధానాథకమాచకషక-లజ్జానుభాసౌయంత్రక్షోమవిశేషణానామాక
షణహేతుత్వాత్పదార్థహేతుకంకావ్యలింగమ్||

మూ, ౮౪ { మృష్టచందనవిశేషకభక్తిభ్రాష్టభూషణకదర్శి
తమాల్యః | సాపరాధభవమండనమాసీదాత్మనైవ }
సుదృశాముపభోగః!

౮౪|| మృష్టేతి|| మృష్టాప్రమృష్టాచందనానాంవిశేషకాణాంతమాలవత్రా
ణాంచభక్తిగ్రచనాయెనసఃతమాలవత్రాతిలకచిత్రకాణివిశేషకభ్రాష్టమరః
భ్రాష్టానిభ్రంశితానిభూషణానియస్తికసభ్రాష్టభూషణఃకుట్టితోర్ధః కదర్శః
లోకతోవిశేష్యలింగత్వం క్షకోకతత్పురుషేచీతికుశల్బస్యకదాదేశః- కద
ధాణకృతానికదర్శితానికూషితానిమాల్యానియెనసఃతతఃకృతవజుప్రీ
హ్యాయస్తయోవైకవక్షీకవిశేషణవిశేష్యభావాద్విశేషణసమాసః ఎవం
భూతఃఉపభోగఃసాపరాధభవపూర్వమండనాపహారాల్కృతాపరాధభవ
సుదృశామాత్మనైవస్వయమేవప్రకృత్యాదిత్వాత్ప్రతీయోమండనమాసీ
త్ప్రతనిధికరణేనస్వాపరాధనిరాసాథకమివేశ్యుత్తైక్షోప్రీణాం

సంభోగవసుండవంతన భావేనుండనాంతరస్యాపిఅనుండన త్వాదితిభావః॥

మూ, ౧౫ { యోషితఃపతితకాంచన కాంచోమోహనాతీరభ
సేనసితంబె | మేఖలెవపగితఃస్సవిచిత్రా రాజతేన
వనఖితుతలక్ష్మీః॥ }

౧౫॥ యోషితభ్రతి॥ మోహనాతీరభ సేనసురత సంభ్ర మేణపతితాకాంచనీ
కాంచనస్సవికారాకాంచీయస్తాత్తస్తిక్తయోషితోనితంబెచరితస్సర్వతోపిచి
త్రాపివిధరచనానవనఖితుతలక్ష్మీః మేఖలెవరాజతేస్స-ఉ త్పేత్సాలంకారః॥

మూ, ౧౬ { భాతునానుశుశ్రవౌండశనాంకః పాటలోధవళ
గ. ఉతలెషు | దంతవాససినమానగుణశ్రీస్సము
భోపిపరభాగనువావ॥ }

౧౬॥ భాత్వీః॥ సుదృశాంసంబంధీపాటలోరుగోదశనాంకః దంశక్షణంధ
వళగండతలెషుస్సచ్చకపోలెషుభాతునానువైజాత్యాత్ భేదెన ప్రకాశతా
న్నా మెశ్యంగీకారేవంతవాసస్సృధరేతు సమానగుణశ్రీస్తుబ్యనశోకపిత
ధాసమ్ముఖోపిసర్వపరభాగంవశోత్కవకంతథాపశ్చద్భాగంచావాపె
తీసావణ్యకైవణ్యకయోస్సమ్ముఖిత్వపరాద్భుఖిత్వయోశ్చవిరోధః ఉపరి
భాగనువాపెత్యుభయత్రపరిహారాద్విరోధా భాసద్వయసంస్పృష్టితత్రా
ద్భుశ్చేషభిత్తికా భేదాధ్యవసాయ మూలాత్పరశోకాపి తేతిసంకరః॥

మూ, ౧౭ { సుభ్రువాగుదిపయోధరపీతంపీతనైస్తుటితవ
శ్యపిపత్యుః | ముక్తమాక్తీకలఘుగుణశేషాహార
యష్టిరభవన్తుగురేవ॥ }

౧౭॥ సుభ్రువామితి॥ సుభ్రువాంవఘానాంపయోధరపీతేకుచతతైఅధి
అధిపయోధరపీతంపిభక్త్యధేవ్యయీభావఃపత్యుఃపీతనైఃపరిరంభావ్య
వనువైకః శ్రుతితవశీచ్యేవంగతాఅణివముక్తమాక్తీకావసాలఘుశ్చప్రత
వవగుణశేషాసూత్రనూత్రావశేషాపి - హారయష్టిగుణుల్లావైవ్యాభ
వత్ - లఘురపిగురురితివిరోధా భాసాలంకారః॥

మూ, ౧౮ { విశ్రమాధకముపగూఢనూజస్రంయస్త్పియోఃప్ర
దనురశ్యవసానై | యోషితాయుదిత మన్తధమా
కౌతద్వితీయసురతస్యబహువ॥ }

౧౮॥ విశ్రమేతి॥ యోషితాంప్రదనురశ్యవసానైవిశ్రమాధకంశ్రమా
పమోచనాధకంక్రావ్యతేఘుణ్ణోప్రత్యయఃకీనోదాత్తోవదేశస్యనూంత

స్యానాచ మెరితివృద్ధ్య భావః-యదజస్రం సదా ప్రీయైఃఉపగూఢంఉపగూహ
 నంసపుంసకేభావైక్తః, సలోకే త్యాది నాపక్ష్మీ ప్రతిషేధః ఉచితమన్త ధము
 త్పాదిత కామమిశ్య ధణః-అత ఏవ తనువ గూఢం ద్విణీయసురత స్యాదౌబభూవ
 శ్రమాప నోగమదనోద్వృధ నా భ్యాముభయోరుపయోగాదుభ యాథా
 మభూత్-సంయోగ పృథక్త్వ ప్రసంగా ద్వైత్యధణః అక్రమధ్యవర్ణనఉ
 పగూఢ స్త్యేక స్వస్వారోష్ప త్తరసురత శేష త్వేనవి శేషణ గత్యావి శ్రమాధో
 చితమన్తధపదాథా హేతుక త్వాశ్చదాథా హేతుకం కావ్యలింగవ్యయంస
 దం గాంగీ భావేనసంకీర్తయే||.....

మూ, ౧౯ { ఆస్తృతేభినవవల్లవపుష్పై రప్య నారతరతాభిరతా }
 భ్యః | దీయతేస్తశయితుశయినీయేనక్షణఃక్షణద
 యాపివధూభ్యః||

౧౯|| ఆస్తృతేభితి || అనారతమ శ్రాంతంరతేసురతేఅభిరతాభ్యఃఆసక్తా
 భ్యోవధూభ్యఃక్షణముత్సవంసుఖం దదాతీతి క్షణదారాత్రితయాపినకెవ
 లంమదమన్తభాభ్య మెవెతిభావః - అభినవైఃవల్లవైఃపుష్పైశ్చ ఆస్తృతే
 చ్ఛాదితేపి సుఖశయనా హేతువీత్యధణః- శేరతేస్త్రిని తిశయినీయేతవ్యైకృ
 త్యల్యుటోబహుళమిత్యదికరణాథా తాశయితుంశయనంకతుంక్షణోల్ప
 కాలోపినదీయతేస్తనద తః - కించాప్ర భాతమరమయతోక్షణదత్వాదిత్య
 ధణః-క్షణదయాపిక్షణోనదత్తభితిఃరోధస్యోత్సవార్థ త్వేనపరిహారాద్విరో
 ధా భాసోలంకారఃనిర్వాహారస్థితాకాలపి శేషోన్మవయోఃక్షణభిత్వమరః||

మూ, ౨౦ { యోషితామితే గాం నఖిలూనం గాత్రముజ్వలత }
 యానఖిలూనమ్ | తోభమాశుహృదయంసయదూ }
 నాం రాగవృద్ధిమకరోన్నయదూనామ్||.....

౨౦|| యోషితామితి|| నఖిలూనంనఖిలుడోనంసయతో డోనాన్న-యదూనాం
 భివనచ్ఛేదః-అతిత రా-అతిమా త్రంకలవ్యయఘాదామ్ ప్రత్యయః - నఖై
 లూనంక్షతంనఖిలూనంకల్యానిభ్య శ్చేద్యనిస్తానత్వంతథా బ్రుజ్వలతయా
 డౌజ్వల్యేన మోనం-సన్యాసం-కింశుశమగ్రమెవెత్యధణః-నఖితా నాంకా
 మినీగాత్రమండనత్వాదిత భావఃఅత ఏ వాశుహృదయంప్రియచి త్రంతోభం
 వికారంసయతో ప్రావయతోనయ తేలఃటోశ తా దేశఃయోషితాంగాత్రం
 యదూనాంయాద వానాం రాగవృద్ధింక్షానాంన్యానాంనాకరోశలు - కింతు
 భూయోపిసమగ్రమె వాకరోదిత్యధణః-అత్ర యమకశ్మబ్దాలంకారఃడౌజ్వ

ల్యస్యవిశేషణగత్వా రాగవృద్ధి హేతుత్వాత్సావ్యలింగమలంకారః ||

మూ, ౯౦ { ఇతి మదనమదాభ్యాం రాగిణస్సప్త రాగాననవర
 తరతశ్రీసంగినస్తానవేక్ష్య|అభజతపరివృత్తిసాఘ
 పర్యస్త హస్తారజనిరవనతేందుల్లజ్జయాధోము
 భీవ||.....

ఇతిశ్రీమాఘకృతౌశీశుపాలవధేమహాకావ్యే-
 సురతవణనన్నాచుదశమస్కంధః.

౯౦|| ఇతి||ఇతి||మదనమదాభ్యాం సప్త రాగాననవర దారాగి త్వేపితదా
 తాభ్యాం అభివ్యంజిత రాగానిత్యధః-అనవరతరత శ్రీసంగినః- అవిభిన్నం
 సురత సంపల్లంపటా న్రాగిణ్యో రాగిణశ్చ తా రాగిణ్యః పుమాన్ స్త్రియో
 త్యైక శేషః - అవేక్ష్య అథావేక్షణానంతరం పయన్ స్తః పరివృత్తో హస్తోనక్ష
 త్రవిశేషః కరశ్చయస్యాస్సాహస్తోనక్షత్ర భేదస్యాత్కరేభకరయోరపీ
 త్యుభయ త్రాపివిశ్వః*హస్తాతుపాణీక్షత్రై ఇత్యమరిః-అవనతేందుః స్రస్త
 చంద్రా అతవసారజనీలజ్జయా గ్రామ్యచెష్టాదశన జనితయెతిభావః అ
 ధోముఖీన స్రముఖీవేత్యు త్రై తౌ పరివృత్తిం నివృత్తున్తు ఖతామభజత
 ప్రభాత సా యాతసీనిత్యధః- స్త్రియోహిపరకీయ గ్రామ్యచెష్టాదశ-
 నైత్రసావనతముఖ్యోహస్తైనదృష్టింపిథాయ ద్రాగవసరంతేతిభావః- అయ
 మేవానంతరసగే ప్రభాతవణనాయాః ప్రస్తావః- మాలినీవృత్తమేతత్
 తల్లక్షణం తూక్తం-వక్ష్యతేచో త్తరసగాదౌ||

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారీణశ్రీమహాలాపాధ్యాయ
 కొలచలమల్లినాథసూరివిరచితేమాఘవాఖ్యానే
 సవంకషాఘ్యేదశమస్కంధః.
 పూర్వభాగస్సమాప్తః.

మోపిత పంచమస్యవి శేషాయంకధితః-పూర్వసురిభిః - ప్ర గ్రహీతోజన
యోదశనస్యవి పగ్యయమితి - వృత్త్యను ప్రా సోలంకారః అస్మిన్ సర్గే
మాలినీవృత్తమ్ - సనమయయయయ తేయంమాలినీభోగిలోకై రితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { రతిరభ సవిలాసాభ్యా సతాంతన్న యావన్నయ }
{ వయుగముమీల త్తావ దేవాహతోసా | రజనిఃరః }
{ శంసీ కామి నీనాంభవివ్యద్విర హఃహితని ద్రా }
{ భంగముచ్చైవ్యుదంగః || }.

౨|| అథపూర్వశ్లోకే ఇతీశబ్దపరామృష్టానపరరా త్ర ప్రభృత్యుత్తరోజ్జర
క్ర ముభావినః ప్ర భాతవృత్తాంతానాసర్గసమాప్తివణయన్నా హ-రతీ
తి-రతిరభ సవిలాసా నాంసరతసం భ్రమలీలానాంఅభ్యా సేనా వర్తనెనతాం
తంక్లాంతంసయనయుగంక త్రృకామినామితి శేషః - యావన్నా మిలన్న
ముకులీభవతిన్న తావ దేవాసార జనివిరతిశంసీనిశావసానసూ చకః ఉచ్చై
వ్యుదంగః కామినీనాంభవివ్యతాఉ త్తరక్షణభావినా విర హేణఃహిణః-
కృతోని ద్రా భంగోయస్మిన్ కమణితద్య భాతభాఅహత స్తాడితః-అ శ్ర వి
రహశ బైససాను థ్యా-త్తచ్చింతాలక్ష్య తె అన్యథా అసఃసాం ప్ర తికనిద్రా
భంగ హేతు త్వాయో గాదితి-అ త్ర రతితాంతత్వరజనిఃరతి శంసనయోవి
శేషణక త్యా నేశ్రనిమాలన హేతుత్వాత్పదాథా హేతుకంకావ్యలింగమ్||...

మూ, ౩ { స్ఫుటతరముపరిష్టాదల్ప మూ త్కే ధ్రు వస్యస్ఫు }
{ రతీసురమునీ నామ్న ండలంవ్యస్త మేతత్ | శకట }
{ మివ మహీయ శ్చై శ వెశాజ్జ్ఞాపాణైశ్చ పలచరణ }
{ కాబ్జ ప్రైరణోత్తుంగి తాగ్రమ్ || }.

౩|| స్ఫుటేతి|| అల్పమూ త్కేదూర త్వాత్స్ఫుత్వ బింబస్య ధ్రు వస్యోత్తాన
పాడెఃఃధ్రు వదే త్తానపాసిస్యాదిత్య మరఃఉపరిష్టాత్-స్ఫుటతరం ఉజ్వల
తరంవ్యస్తంపర్వస్తమేతత్ సురమునీనాంస్తప్తక్షిణాంమండలంశాజ్జ్ఞాపా
ణైః కేశవస్యకృష్ణస్యతవేత్యకః-శైశ వెచవలస్య ప్ర చలితస్య చరణ కాబ్జ
స్వాల్పచరణారవిందస్యఃఅల్పైశ్చస్యల్పాధేక స్ప స్యయః - ప్రైరణయా
నోద నెనో త్తుంగితముత్తుంగీకృతమగ్రంయస్యతత్-పిపర్యాసితాగ్ర మిత్య
ఘః-మహీయోమ హత్తరం - శకటమివశకటా కారంశకటాసురశరీరమివ
స్ఫురతిదీప్యతేఉపమాలం కాః-పు రాకిల బా ల్యైకృష్ణః - శకటరూపధారిణంశ
కటాసురంపాదఘా తేనపాతయామా సెతిపారాణికీక థాశ్రాసుసం ధేయా||

మూ, ౪ { ప్ర హరకమపనీయస్పన్నిని ద్రా సతోఽఛైచ్చిప్రతిప
 దముపహలాతః కెనవిజ్ఞాగృహీతి ముహురవిశద
 వణాన్ని ద్ర యాశూన్య శూన్యాందదదపిప్ర
 తివాచ్యేబుధ్య తె నోమనుష్యః॥

౪॥ ప్రహరకమితిస్వంస్వకీయంస్వపాల్యమిత్యర్థః- ప్రహరఎవ ప్రహ
 రకఃయామఃః ద్వాయామ ప్ర హరౌసమావిత్యమరః - తమపనీయనీ త్వానిని
 ద్రా సతాని ద్రాతుమిచ్చతాని ద్రా తెఃసన్నంతాల్లటశ తా దేశః-కెనవిదనీ
 తప్ర హరపం లే నెత్యర్థః-జాగృహీబుధ్య స్సేతిప్రతిపదంపదపద ఉఛైచ్చ
 రుపహలాతోమనుష్యౌనంతర యామికోముహునిద్రయాఅవిశ దవణాం
 అస్పష్టాక్ష రామత ఏవశూన్యశూన్యాంశూన్యప్ర కారామనర్థ ప్రా యా
 మిత్యర్థఃఃప్ర కారెనువచన స్యేతిద్వి భావఃక ముఠాధారయ వదుత్తరె
 ప్పితిక ముఠాధారయవ ద్భూ వాదవయవనుపోలుక్ - గిర మయమహంజానా
 మీతి వాచందకదపిప్రయచ్చ న్న ప్పినాభ్యస్తాచ్చతురితినుమాగమప్రతిపే
 థఃఅంతఃఅంతఃక రణేనోబుధ్య తె-నజాగతిఃబుధ్య తెదైవాది కాశ్చ తా
 రిలత్-అ ప్ర బోధప్రతివచన దానయోవిరోధేపితబ్ధుని ద్రా వ్పినాభ్యంత
 త్సమాధానాద్విరోధా భాసోలంకారః॥

మూ, ౫ { విపులతరనితంబాభోగరుడై రమణ్యాః శయితు
 నునధిగచ్చన్ జీవితేశోవకాశమ్ | రతిపరిచయన
 శ్యవై ద్ర తం ద్రీ కథంచిద్గమయతిశయనీయేశ
 ర్వరీం కింకరోతు॥

౫॥ విపులెతి॥ రమణ్యాఃవిపులతరస్యద్భుతరస్యనితంబస్య కటివచ్చద్భూ
 గస్యాభోగేనవి స్తారెణుడై ఆ క్రాంతేశయనీయెతల్పైశయితుమవ కాశమ
 నధిగచ్చన్న లభమానోజీవితేశః- ప్రేయాకరతిపరిచయవపునఃపునఃసుర
 తావృత్త్యానశ్యంతీనివతమానాని ద్రా యాజయంనైద్రీనిద్రా ప్రయ క్తా
 తం ద్రీ ఆలస్యంయస్యసతథాభూతః-నకాశర్వరీంకథంచిద్గమయతికృ ఘ్రణన
 యతికింకరోతుకిమన్యత్కు ర్యాత్-శయనానవకాశేసురిత ఏవకాలయావ
 నోపాయితిత త్రైవప్రవృత్తతిభావః-అత్రశయనీయ స్యేద్భుగ్రం ధాసం
 బంధేపిసంబంధోక్తై రతిశ యోక్తిరలంకారః - తాదృగ్రం ధస్య విషేషణగ
 త్యైశయనావ కాశానధిగమ హేతుత్వాత్సావ్యలింగ భేదభిసంకరః॥ ...

మూ, ౬ { క్షణశయితవిబుద్ధాః కల్పయంతః ప్రయోగాను
 ధినుహతిరాజ్యై కావ్యవద్దుః గాహే | గహనమప
 రరాత్రప్రాప్తబుద్ధిప్రకాశాః కవయిభవమహీపా
 శ్చింతయంత్యథజాతమ్ | }

౬ || క్షణశయితవిబుద్ధాః కల్పయంతః ప్రయోగాను ధాకాల ప్రతిబోధితత్వాదితిభావః క్షణశయితవిబుద్ధాః - స్నానానులిప్తవత్పూర్వకాలేతినమాసః-మహీపాః కవయిభవఅవరః రాక్షేరపరరాత్రః గాత్రైః పశ్చిమయామెభ్యత్యవః పూర్వాపరే త్యాది నాపక దేశినమాసైః అహస్యవైక దేశసంఖ్యాతపుణ్యాదిత్యాది నాసనూసాంతః అచ్యుతా శ్రాహ్మీహః పుసీతిపుస్త్యంతశ్రాప్రాప్తబుద్ధిప్రకాశాః-సంతః ఉదధినుహతీసముక్రగంభీరేపకశ్రకరితురగాదిభిరపరశ్రగనభావాదిభిశ్చైతిభావః- అతపవదుఖిగాహేమః ప్రవేశేరాజ్యై కావ్యే కవ కావ్యవత్ శత్రతస్యైవేతిపతిప్రత్యయః-ప్రయోగానామాద్యుపాయానుస్థానాని - అన్యత్రార్థగుణసాధుశబ్దగుంభాకల్పయంతస్తకయంతః - బ్రాహ్మీముహూతైః ఉత్థాయపింతయేదాత్సనోహితమితిస్తరణాదితిభావః - గహనందుః ప్రాపనున్యత్రదుసకణమథజాతం త్రవగమిత్యవః- అన్యత్రనాచ్యలక్షణవ్యంగ్యరూపనుభిదేయజాతంచింతయంతివిచారయంతి ఇవశబ్దసోపలక్షణత్వాత్ప్రైవ్యవదితివతిప్రయోగైస్యనైకశబ్దార్థశ్రౌతిపూర్ణావాక్యాధిపమాసాన కావ్యవదితతద్ధితగతాకవయి ఇతి సమాసగతాచేతి సంకీర్ణాః ||

మూ, ౭ { క్షీణితబళయనాన్తాదుత్థితం దానపంకపుత్రబహుల
 శరీరం శాయయత్యైశుభూయః | నృదుచలశవరాం
 తోదీరితాం దూనినాదంగజపతినుధిరోహాః పక్షకన్య
 శ్యయేన || }

౭ || క్షీణితః క్షీణితబలం భూతలమేవ శయనాంతః శయనస్థానంతస్తాదుత్థితం సుస్తోధితమిత్యర్థః- అతపవదానపంకపుత్రబహులశరీరం నుదకర్దమోక్షీశినుహాకాయంగజపతిమేషః- అధిరోహాతీత్యధిరోహః ఆధోరణః-పచాన్యచ్-నృదునుందంచలశాఅపరాంతేరపశ్చిమపాదేనోదీరితః- ఉత్థాయపింతయేదాత్సనోహితమితి- నాదః-శృంఖలారవోయస్తికాకమణితద్యథాతదాపక్షపవపక్షకః- పాశ్వః-పక్షః-పాశ్వ-గరుత్సాన్యసహాయవలభిత్తిష్టితివైజయంతీ తస్యవ్య

త్యయోకపాశ్వాంతరణిత్యథః-భూయఃశాయయతిశయనంకారయత్సి
 గతిబుద్ధిత్యాదివాఅణికతుఃకమత్వంస్వభాప్రొక్తిరలంకారః॥

మూ, ౮ { మ్రతతరకరదయోఃక్షిప్తవై శాఖశైలెదధతిదధనిధీ
 రానారవాన్వారిణీవశశినమివసురోఘాన్సారము }
 ధర్మమే తేకలశిముదధిగువీం వల్లవాలోడయఃతి }

౮॥ మ్రతేతి॥ మ్రతతరకరాఃఅతిలఘుహస్తాస్తైవ తేదయోశ్చవల్లవాగోపా
 లాః*ఆభీరస్సౌన్దర్యహాశూద్రోగోపాలోవల్లవస్తథేతివైజయంతి- విశాఖాప్ర
 యోజనమస్త్యేతివై శాఖోమందనదండః*వైశాఖమంథమంథానమంథానో
 మంథదండకెభ్యశ్చేమరః* విశాఖామాధాదన్మంథదండయోరిత్యేనో ప్రత్య
 యః*వైశాఖః*శైలకవేత్తువమితసమాసః- సాహవర్యాతోక్షిప్తవై శాఖశై
 లోయస్త్వి-ధీరాన్దంభీరానారవాన్దధతిదధనిధి ౩ విఖాషాజీశ్యోరితి వి
 కల్పాదల్లోపాఖావః-వారిణీవసురోఘాః-శశినమివసారంనవనీతముద్ధర్తుం
 డేత్ప్రప్టుండధిమివగుర్విండవమానానిసామాన్యవచనైరితినమాసః-కల
 శింకుంభీమేతేలోడయంతిముక్తంతి-పషాపిపూర్వతనవత్ - పూణావా
 క్యాధోపనూవాక్యసమాససంకీర్ణాచ॥

మూ, ౯ { అనునయమగుహీత్వావ్యాజసుప్తావరావీరుత
 మథకృకవాకోస్తారమాకణ్యకల్యే । కథమపి }
 పరివృత్తానిద్రయాంధాకిలస్త్రీముకులితనయనై }
 వాశ్లిష్యతిప్రాణనాధమ్॥

౯॥ అనునయమితి॥ అనునయంప్రియప్రాధనామగుహీత్వానంగీకృ
 త్యపరావీరురాజ్ముఖీవ్యాజేనకపటేనసుప్తాస్త్రీఅథకల్యేప్రభాతేకృకవా
 కోమసుటస్య*కృకవాకుస్తామ్రచూడఃకుకుటశ్చరణాయుధఇత్యనుగః
 కృకలవచకశ్చేతిడబ్బిత్యయఃతారంకుష్టంరుతంకూజితమాకణ్యకథమ
 పిగాశ్రవిజృంభణోదివ్యాజేనపరివృత్తానముఖీనానిద్రయాంధాకిలఅజా
 నతీవముకులితనయనైవమీలితాక్షీసత్యేవప్రాణనాధమాశ్లిష్యకేపషాకల
 హాంతరితా॥

మూ, ౧౦ { గతమనుగతవీణైరైకతాం వెణునాదైఃకలమవిక }
 లతాలంగాయకైబౌధహేతోః! అసకృదనవగీ }
 తంగీతమాకణ్యయంతఃసుఖముకులితనైత్రా }
 యాంతినిద్రాన్పరేంద్రాః॥

ఉదయముపయా ద్రింలభ్యదయంచయాతినభ్రాదు రేషోపరాంపశ్చిమాశాం
 పరాంగనాంగత్వావతతిలస్తమేతి వాతిత్యంచగచ్ఛసినవరమన్ద్రిమిత్యగ్గః-
 ఇతిసద్యఃసాభ్యసూయంయథాతథాపూర్వకాస్తాప్రాచీపూర్వాచసైవాంగ
 నాపూర్వనాయుకాచగమ్యతేతన్యాఃస్తితరుచిగ్గంబహుసకాంఠీవిపశాప్ర
 భావిశదనినుకలంస్ఫురతిప్రకాశతేప్రాచ్యామీషద్విశదాప్రాభాతక్రీప్ర
 భాప్రామరభూదిత్యధఃఃఆత్రప్రాచీగతప్రాభాతికప్రభాయామిందోః-
 పరాంగనాసంగపాతిత్యనిమిత్తాచేతనధర్మస్తితరుచితోష్ట్రేత్రా-పూర్వ
 కాస్తాంగనాయా ఇతిరూపకనివ్యూఢేత్యనయోరంబగాంగీభావేనసంకరః॥

మూ, ౧౩ { విరరతిపరిభేషప్రాప్తనిద్రాసుఖానాంచరమనుపిత
 యిత్యాపూర్వమేవప్రబుద్ధాః | అపరివలితగా
 త్రాఃకువతేనప్రియాణామశీధిలభుజచక్రాశ్చై
 వభేదంతరుణ్యః॥

౧౩॥ చిత్రేః॥ చరమంశయిత్యాపూర్వోనుప్రాప్తిపూర్వమేవప్రబుద్ధాః॥ను
 ప్రైభతేరియాశేతేపూర్వమేవప్రబుద్ధ్యతే - నాన్యంకావయితేచిత్రేసా
 స్త్రీజ్ఞేయాపతిప్రతేతిస్తరశాదితిభావః - తథాపితరుణ్యఃఅపరివలితగా
 త్రాఃఅనిష్పందవపుస్తాః-సత్యఃవిరరతిపరిభేషేనబహుక్రీడాపరిశ్రమేణప్రాప్త
 నిద్రాసుఖానాంప్రియాణాంఅశీధిలోగాఢఃభుజచక్రైణవరస్పరభుజవలయే
 నాశ్చైషః-తస్యభేదవిశ్లేషంవిప్రంసనంకుర్వతేకింత్యాశ్చిష్టైఃస్థితాఃఅ
 న్యథాతన్నిద్రాభంగఃస్యాత్ శయానంనప్రబోధయేదితినిషేధాన్కందన
 భయాదితిభావః-రతిశ్రమోత్రసంచారితదనుభావోనిద్రా ॥

మూ, ౧౪ { కృతధవళినుభేదైఃకుంకుమేనెవకింశిన్తలయరు
 హరజోభిభూషయే పశ్చిమాశామ్ | హిమరు
 విరరుణిమాన్నరాజతేరజ్యమానైజరతకమల
 కందచ్చెదగౌరైమయూఖైః॥

౧౪॥ కృతేతి॥హిమరుచిశ్చంద్రఃఅరుణిమాన్ అస్తమయరాగేణహేతునా
 రజ్యమానైలోహితాయమానైః-రంజేదేవదికాత్కతేరిశానచ్ఛ
 అనిదితామితి నలావః - రజ్యతిత్రీణిరజతిలోహితాయతిచాన్యనభిభిష్టివల్ల
 భః-జరతస్యపరిణతస్యకమలకండస్యచ్చేదాభివగౌరాః-శుక్లాఃస్వభావ
 తభిభావః-చేదగృహణం-ధావల్యాతిశయాధం* గౌరఃపీతేసితేనుభిభి

విశ్వః-తైక్షణ్యగాఢైఃకుంకుమేన కించిత్త్రోధవళిసు బేదోధావశ్యజం
గోయోషాంతైరిషద్భగ్నస్వభావ ఘ్నేఃకులయరుహరజోభిశ్చందన రేణుభిరివ
పశ్చిమాశాం ప్రైయసీమి వెతిభావః భూషయన్ రాజతేఽడపమాలంకాః॥

మూ, ౧౫ { దధవసకల మెకంఖండితామానమద్భిః శ్రీయమప }
{ రసుఘ్నామ్మచ్చ్వసద్భిఃపలాశైః కలరవముపగీ }
{ తెషట్పదౌఘనధత్తః కుముదకమలషండేతుల్య }
{ రూపామవస్థామ్

౧౫॥ దధదితి॥ ఏకంకుముదషండంఆననుద్భిముఃకులీభవద్భిఃపలాశై గణ
తై రసకలమర్థం ఖండితాంక్షీయమాణామిత్యర్థః శ్రీయంశోభాండధత్-అవ
రలకమలషండముచ్చ్వసద్భిఃపలాశైరఘ్నామ్వర్థమానాంశ్రీయంధత్-ష
ట్పదౌఘనభ్రనురశంఘేనకలరవంయథాతథాఽపగీ తెఱభే అపీశ్యతః-కు
ముదకమలషండే కుముదానాం కమలానాంచ షండేకదంబే * అజ్జాది
కదంబేషండను స్త్రియామిత్యవరఃతుల్యరూపామవస్థాంధత్తః-దధాతేఅ
త్రక్షయవృద్ధ్యోరథప్రవృత్తైరైకరూప్యైకస్యక్షయః-కస్యవాప్తద్ధిరితిదు
గ్రహమితిభావః- అ త్రోభయవిశేషణానాంతుల్యవస్థాసాధారణ హే
తుకత్వంకావ్యలింగం॥ తెనద్వయోః క్రమేనోపమానోపమయ భావరూపో
పమయోపమావ్యజ్యతే

మూ, ౧౬ { నుదరు దిమరుణెనోద్దచ్చతా లంభితస్యత్యజత ఇవచి }
{ రాయస్థాయిసీమాశుఅజ్జామ్ వసనమివముఖస్యస్రం }
{ సతేసంప్రణీదంసితకరకరజాలంవాసవాశాయువ }
{ శ్యాః!

౧౬॥ మదేతి॥ సంప్రణీసితకరస్యేంద్రోః ఇదంకరజాలంకీరణసమూహఃక
త్పాఽడచ్చతాఽద్యతాఅరుణెనఆనూరుణామదరువితత్తుల్యాయంబింఅరు
ణీమానమిత్యర్థః-అతఏవనిదశణాలంకారః-లంభితస్య ప్రాపితస్య-లభే
ణ్యం-తాత్కర్మాణీక్తః రభేరశ్శబ్దోఃలభేశ్చైతినుమాగమః - అతఏవచి
రాయస్థాయిసీంలజ్జామాశుశ్యజత ఇవముఖప్రకాశ నాది యము త్రై టౌ
వాసవాశా ప్రాచీణస్యా ఏవయవత్యాఃముఖస్య ప్రాగ్భాగస్యానసస్యచ
వసనమివావకుంతనపటఇవ స్రంసతేగళతి మత్తాః-స్త్రీయఃపంటలముఖానిగ్గ
జ్జాస్రస్తవస్త్రాశ్చభవంతీతిభావః-అత్రముఖస్యేతి ప్రాగ్భాగవదనయోఽ

(మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ప కాదశ సగః.)

భేదాధ్యవ సాంకాత్-లైష మూలాతిశయోక్తిః - తయాపూర్వోక్తనిదశణ
 మో త్రై త్రా భ్యాంచానుగృహీతవసనమిత్త్య త్రై త్రైతిసంకరః॥

మూ, ౧౭ { అవిరతరతలీలా యాసజాత శ్రమాణాముపశమ }
 { ముపయాంతన్ని స్స హెంగనానామ్ పునరుప }
 { సివివి కై మాతరిశ్వావమాణ్యజ్వలయతీమద }
 { నాగ్నిమ్నో లతీనారజౌభిః॥

౧౭॥ అవిరతేతి॥ అవిరతరతలీలాయా సేనావిచ్ఛిన్న సురతక్రీడాప్రయా
 సేనజాతశ్రమాణామంగనానాంసంబంధినినిసహత ఇతినిస్సహే అక్షమే
 పచాద్యచ్-అంగైషపశ ముముపయాంతంశామ్యంతం మదనవివాగ్ని స్తంపు
 నరుషసిమాతరిఅంతరిత్రైశ్వయతి వధాతే ఇతిమాతరిశ్వావమాణ్యజ్వలయతీమద
 న్ని త్యాది నాదౌ శాదిశోని పాతః-వివి కై రమలై ర నా ద్రై శ్చమాలతీనాం
 జాశీపసుమా నాం* పుమనామాలతీజాతిరిత్యమరః-రజోభిఃపరాగై కరీ షైరి
 వెత్రభావః-అవమాణ్యఅవధ్వంస్య సంఘ త్ర్యేతిభావః-జ్వలయత్యుద్దీపయతి
 ప్రా భాతికమాలతీ వాతస్పశాత్పునరుద్బుద్ధోమదనఇత్యర్థః రూప కా
 లంకారః॥

మూ, ౧౮ { అనిమిషమవిరామారాగిణాంసర్వరా త్రన్న వని }
 { ధువనలీలాఃకాతుకేనాభివీత్య | ఇదమురవసితా }
 { నామస్ఫుటాలోక సంపన్నయనమివసనిద్రంఘూ }
 { ణా తేదై పమచిణః॥

౧౮॥ అనిమిషమితి॥ ఇదంపురోవృత్తిఅస్ఫుటాసూర్య తేజోభిభ వాన్మంహ
 యమా నాఆలోక సంపత్-ప్ర కాశ సంప త్తిర్యస్యతత్-అన్య త్రని ధా భిభ వా
 ద నుచ్ఛ్చర్ణవిషయావ భాసనశ క్షికందీప స్యేదండైపమచిణ్జాల్లా* జ్వా
 లాభాసోన-పుంస్యచిఠిత్వమరః - సర్వస్యారా త్రావితీ సర్వరా త్రంః
 ఘూర్ష కాలె త్యాది నాసమాసః*అహస్స ర్షే త్యాది నాసమా సాంత్య రా శ్రా
 హ్నాహాఃపుంసీతిపుల్లింగ తాలత్యంతసంయో గెద్వితీయా-అవి రామాః అవిచ్ఛి
 న్నాః రాగిణాం కామినాం య పుమాన్ స్తి యే త్యేక శేషః - నవనిధు వనలీ
 లాః*సురతవిలాసా*వ్య వాయో గ్రా మ్యధమో మైథువం - నిధువనంరత
 మిత్వమరః-కాతుకేన-ననిమిషతీత్యనిమిషంయథాతథా - పచాద్యచ్ కుటా
 దిత్వాన్న గణః - అభివీత్య అతపవసని ద్రండవసితానాంగృహాణాంసంబం

(మాఘ కావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ప కాదశ సగళః.)

ధిగ్రహగైశూనివదసిత వెత్సనన్యనికెతనమిత్యమరః నయనమివెత్సు త్మై
 ట్రాఘూణాః తె భ్ర మతి||.....

మూ, ౧౯ { విక చకమలగంధై రంధయన్భృంగమాలాః సురభి
 { తమక రందమ్తుందమా వాతివాతః! ప్రమదమదన
 { మాద్యద్యౌవసోద్దామ రామా రమణరభస భవ
 { స్వేదవిచ్చేదదక్షుః||

౧౯|| వికచేతి || ప్రమదమదనాభ్యాంహషమన్తధాభ్యాంమాద్యంతీనాం
 యావ నేసోద్దామానాంఉద్ధతానాంచ రామాణాం స్త్రీణాం రమణరభసభా
 దేన సురతసంరంభశ్ర మెణయః-స్వేదఃతస్యచ్చేదేహరణేదక్షోవాతః - ప్ర
 భాతమారుణః- విక చకమలగంధై వికసితారవిందగంధైఃభృంగ మాలాః
 షట్పద పక్షిఃఅంధయన్నంధాః-సుర్పన్తోహయన్-అంధయ తెస్తత్కరోతీ
 తిణ్యంతాల్లఃశ త్రాదేశః-సురభితః- సురభీకృతోమకరందోయస్త్రికమణ
 ణితద్యధాతధామందమా వాతిప్ర చలతి- అత్రవృత్త్యను ప్రా సోలంకారః
 శ్లేషః ప్రసాదః-శ్రమ తామాధుర్యంసుకుమారతా-అధఃపృక్తిసుదారత్వమో
 జఃకాంతసమాధయితిచిచారోక్తాదశ ప్రాణాః ప్రా యణాత్ప్రసంభవంతీతి
 నిపుణైరున్నయాః||

మూ, ౨౦ { లులితనయనతారాః ట్రామవక్త్రైందుబింబార
 { జనయ ఇవనిద్రాక్లాంతవీలోత్పలాక్ష్యః! టిమిర
 { మివదధానాస్సంసినఃకేశపాశానవనిపణిగృహే
 { భ్యోయాంత్యమూ వాఃరవధ్షః||

౨౦|| లులితేతి|| లులితనయనతారాః- నిద్రా కలుషితాక్షికనీనికాఃఅన్యగ్రా
 ప్రసన్ననక్షత్రాః- ట్రాక్షి మధ్యయోస్తారెతివిశ్వః- వక్త్రాణీంబుబిం
 బానిఇవెత్సుపమితసమాసఃబిమిరమివెత్పాదివింగత్-అన్యత్రవక్త్రాణీవెం
 దుబింబానితానిట్రామాణిసురతప్రభాతాభ్యాంష్టాసానియాసాంతాః-నిద్ర
 యాస్వప్నేనసుకుళీభావేనచాక్రాంతానిలోత్పలానిఅక్షీణీవనీలోత్పలా
 నీవవాక్షీణీయాసాంతాః-సంసినః-కేశపాశాన- టిమిరమివాన్యత్రశుతానీ
 వతిమిరందధానాః అతపవరజనయిభవస్థితాః- ఆమూర్వారవధ్షోవెశ్యాః-
 వారస్త్రీగణికావేశ్యేత్యమరః- అపనిపతిగృహేభ్యోయాంతినిర్యాంశ్చి
 ష్టవిశేషణేయముపమెత్వైకేశ్లేషపవాయముభయవిషయః- ఉపమాతు ప్రతి

భామాత్రసారత్యన్యై||

మూ, ౨౦ { శిశిరకిరణకాంతంవాసరాంతేభిసార్యశ్వననసుక
భిగంధిస్సాం ప్రతంసత్వదేవ | ప్రజతిరజనిరేపాత
ర్మయనూఖాంగ రాగైః పరిమిలితమసింద్యై రంబ
రాంతంవహంతి||

౨౦|| శిశిరేతి|| పమాచరజనివాసరాంతేరాత్రాశిశిరకిరణశ్చంద్రస్తమే
వకాంతమభిసార్యాభిసృత్య-స్వాధేణిచ్-సాంప్రతంశ్వననైఃతస్థైలవా
తైః నిశ్వానైశ్చసురభిగంధిః- సుగంధిఃఅసింద్యైఃమ సూహారైస్తస్యేందో
వ్-యాఃపై రేవాంగరాగైః-పరిమిలితంవ్యాప్తంవాసితం చాంబరాంతం
భః ప్రాంతంవస్తాంతంచవహంతీభజంతీసత్వరేవప్రజతి-అత్రేందుతన్త
యూఖానీనాంకాంతత్వాంగరాగత్వాదిరూపణాద్రజనెరభిసాగికాత్వరూ
పణావగమాదేక దేశవర్తికరూపకమ్||

మూ, ౨౧ { నవకుముగవనశ్రీహాసకెళి ప్రసంగా దధిక రుచిర
శేషానుప్యసాంజాగరిత్వా అయమవరదిశోంకై
ముంచతిస్తస్తహస్తశిశయిషురివ పాండుష్టాన
మాత్మానమించుః||

౨౧|| నవేతి||అధికరుచిరయమించుః నవకుముగవనశ్రీయోనూతనకుముదా
రణ్యశోభాయాఃవికాసఃపరిహాసశ్చసపవకెళిస్తస్యాంప్రసంగాదాసంగా
దశేషానుప్యసాంసకలామపి రాత్రిం-విభావరీరక్తముమాచశర్వరీతిపిశ్వః-అ
త్యంతసంయోగేద్వితీయా-జాగరిత్వాజాగరణంకృత్వాశిశయిషుఃశయితు
మిచ్చురివ-శేతైఃసన్నంతాదుప్రత్యయః-స్తస్తహస్తానక్షత్రవిశేషఃకరశ్చయ
స్యనాఅవరదిశః పశ్చిమదిశోంకైసమీపేఉత్పంగేచపాండుంపాండువర్ణం
ష్టానంక్లాంతమాత్మానంస్తవరీరంముంచతి దక్షిణనాయుకః కయాచిత్సహ
బిహృత్యశ్రాంతఃకస్యాశ్చిదంకైశేతేతద్వదితిభావః- అత్రప్రహాసకేశ్యం
కశయనాదివ్యవహారాదింనుకుముదవనశ్రీపశ్చిమాశానాంనాయకత్వప్ర
తీతైఃసమాసోక్తిరంకారః - విశేషణసామ్యం టూపలక్షణమిత్వ లంకారస
ర్వస్వకారః||

మూ, ౨౩ { సరభసపరిరంభారంభసంరంభభాజాయదధినిశ
నుపాస్తంవల్లభేనాంగతాయాః! వసనమపినిశాం
తేనెవ్యతేతత్ప్రదాతుంరథచరణవిశాలశోణి
లోలెక్షణెన||

౨౩|| సేతి||అధినిశంనిశి విభక్త్యథేవ్యాయాభావఃసరభనః సత్వరఃపరి
 రంభవివారంభోవ్యాపారస్తత్ర సంరంభస్సంభ్ర మస్తద్భాజా పల్లభేనాం
 గనాయాః-సంబంధియద్వసనంఅపాస్తంతద్వసనంనిశాంతే ప్ర భాతేపిరథవ
 రణంచక్రంతద్వద్విశాలాయాంశ్రోణోలోలంసత్ప్రస్థమీక్షణంయస్యతేనవ
 ల్లభేనప్రదాతుంనెవ్యతేఅత్రవసనాప్రదానస్యశ్రోణీక్షణతౌల్యహేతుక
 త్వాత్తావ్యలింగమ్||.....

మూ, ౨౪ { సపదికుముదిసీభిమీలితంహోక్ష పాపిత్తయవగ }
 { మదపెతాస్తారకాస్తాస్సమస్తాః|ఇఃదయితకలత్ర }
 { స్త్వింతయన్నంగమించువహహతికృశమశేషంభ్ర }
 { ష్టశోభంశుచేవ|| }

౨౪|| సపదితి||సపదిసద్యఃసుముదిసీభిమీలితంముకుళితం భావైక్తఃహోహం
 తక్షపారాత్రిరపిక్షీతింక్షయమగమత్-తాఃసమస్తాస్తారకాః - అపెతాః
 అవగతాఃఇశుచాశోకేనచింతయన్ని వదయితకలత్రః-ప్రియభార్యః ఇం
 దుఃకృశమశేషంనిః శేషంయథాతథాభ్రష్టశోభంసష్టప్రభమంగంవహతి
 కలత్రస్పియస్యయగ పత్నకలకలత్రనాశేనుహానోశోకౌభవతీతిభావఃఅ
 త్రైందోఃప్రభాతప్రయుక్తాంగకాశ్యశోభాభ్రంశయోః యుగపక్కు
 ముదిన్యానిసకలకలత్రనాశనివిత్తహేతుకత్వము త్వైక్ష్యతే||

మూ, ౨౫ { ప్రజతివిషయమత్త్రో మంశుమానీనయావత్తిమిర }
 { ముఖిలమస్తగతావదెవారుణేన|పరిపరిభవితేజస్త }
 { న్వతాంప్రా శుకతుంప్ర భవతిహివిపక్షుచ్చైన }
 { మగ్రే సరోపి||..... }

౨౫|| ప్రజతీతి||అశుమానీసూర్యః-నీహ్యదిత్వాదినిప్రత్యయః-యావద్
 త్రోంవిషయంభూమిం ప్రజతినదృశ్యతఇత్యర్థః-తావదెవారుణేనానూరుణా
 అఖిలంతిమరమస్తంఅపాస్తంపరే-హంపరిభఃతిరస్థారకం క్షణిదృక్షీత్వాదినా
 ఇనిప్రత్యయః-తేజఃప్రతావంత-న్వతాంప్రథయతాం అగ్రే సరణిత్వగ్రేన
 రఃపురస్సరోపిషురోగ్రతో గ్రే మస తేఠరితిప్రత్యయః-విపక్షస్యశత్రోను
 ష్చైదంకతుంప్రా శుప్రభవతిశక్తో తిహిసామాన్యేన విశేషణసమధాన
 రూపోధాంతరన్యాసః||

మూ, ౨- $\left\{ \begin{array}{l} \text{విగతేమిరపంకంవశ్యతివ్యాయావత్ ధువతి} \\ \text{విరహాఖిన్నః పక్షతీయావదేవ | రథచరణసమా} \\ \text{హ్వస్తావదౌత్సుక్యనున్నాసరివపరతటాంతాదా} \\ \text{గతావక్రవాక్తి ||} \end{array} \right\}$

౨-|| విగతేతి||విరహాఖిన్నః పక్షతీయావదేవ క్రేణసమాహ్వస్తల్పాఖ్యతః
 న్యైవసమాఖ్యాయన్యైతివారచచరణ సమాహ్వశ్చక్రవాక ఇత్యధికః#
 కౌకశ్చక్రశ్చక్రవాక్రథాంగాహ్వాయనామక ఇత్యమరః- తిమిరంపం
 కమివే త్యుపమితసమాః-తద్విగతంయస్తాత్తత్వ్యానుయావత్పశ్యతి
 యావదేవపక్షతీపక్షమూలే# పక్షతీఃపక్షమూలమిత్యమరః# పక్షాత్తిరితి
 ప్రత్యయః#ధువతిఉత్పత్తితుంధు సోతిధూవిధూనన ఇతిధాతోస్తాదాదికత్వా
 దువజా దేశః-తావదేవ్రాత్పతనాత్ప్రాగైవచక్రవాకీచక్రవాకస్యస్త్రీ
 ఙ్జాతైరస్త్రీ విషయానయోపధాదితీజీష్-దౌత్సుక్యేనోత్కంఠతయాను
 న్నాప్రెరితాసతీసరితోవరతటాంతాత్పారథూమెః-సకాశాదాగతాపతే
 నానయోరున్తస్తకస్సనుశ్చనురాగఇత్యుక్తం-అత్ర రాగౌత్సుక్యయోః ర
 సభావయోస్తిర్యగ్గతత్వేనాభాసయోనిబంధనామాజన్వీనామూలంకా
 రః-రసభావతథాభాసతత్ప్రశమానాన్నిబంధనెరసవత్ప్రైయఉజన్వీస
 మాహితానీతలక్షణాత్ ||

మూ, ౨౨ $\left\{ \begin{array}{l} \text{ముదితయువకునస్తాస్తుల్యమేవప్రదోషేరుచమ} \\ \text{దధురుభయ్యోకల్పితాభూషితాశ్చ పరిమలరుచి} \\ \text{రాభిన్యోక్తౌతాస్తుప్రభాతేయువతీభిరుపభా} \\ \text{గాన్నీరుచఃపుష్పమూలాః ||} \end{array} \right\}$

౨౨|| ముదితేతి|| ప్రదోషేరాత్రోముదితానియూనాం మనాంసిగూభి
 వౌతుభిస్తాః ముదితయువకునస్తాః సంతుష్టప్రియచిత్తాః ఉరః ప్రభృతి
 భ్యోకల్ప-కల్పితాఉపభోగాయసంపాదితాః#భూషితావలయవసనాదిభిరు
 పసౌత్సాశ్చఉభయ్యోఃఉభయవిధాః#యువతీయః- పుష్పమూలాశ్చ్యుఉభా
 దురాత్తోనిత్యమితీతయస్యాజాదేశః# టిడ్గాణభిల్యాదినాజీష్-శుల్యమే
 వావిశేషంయథాతథారుచంశోభానుదధుక్యతవత్యః- ఛాఙ్గోలక్ష్-ప్రభా
 తేతుపభోగాన్నీరుచోనిఃప్రభాఃపుష్పమూలాః#పరిమలనైవనినుద-గంధనరుచి
 రాభిరుపభోగాదపిసురభీభిర్మువతిభిన్యోక్తౌతాస్తుక్తాః#అవధీరితాశ్చఅ

త్ర పుష్పమాలాభ్యాః యువనీనాంసామ్యోక్తి శూర్పకవిమదనహత్సే నా
ధికోవ్యక్తవ్యతీరైః||.....

మూ, ౨౦ { విలులితకమలౌఘుఃకిణ్ణవల్లివితానః ప్రతివనమవ
ధూతా శేషశాఖప్రసూనః | క్వచిదయమవసస్థః }
స్థాస్సు తామెతివాయువే ధుకుసుమవిమదోః }
ద్గంధివేశ్చాంతరేషు||.....

౨౦|| విలులితేతి||వనెవనె ప్రతివనం-యథాభేదవ్యయీభావఃవిలులితాః
వ్యాలాలితాఃకమలౌఘయెనసఃకీణాఃవిషిప్తాఃవల్లీనాంమాలత్యాదీనాం
వితానావిస్తారాయెనసఃఅవఘూతానికంపితాన్యశేషశాఖానాంవకులచంప
కాదీనాంప్రసూనానియెనసః - తథాపిక్వచిత్పురోవ్యక్తకమలవనాదౌకు
త్రాపినాస్యవస్థాస్థితరస్యేత్యనవసఃస్థితిమప్రాప్తోయంవాయుఃవఘూ
నాంకుసుమానాంచపిమదేనసంఘషేణ ఉద్గంధిషు ఉన్నుతగంధేషు
గంధస్యేత్వం-వేశ్చాంతరేషు గృహాభ్యంతరేషుస్థాస్సుతాంస్థాయిత్య
మెతిపూర్వోక్తసరోవృత్ప్రస్తసారభలోభాదితిభావః ష్టగ్లాజినశ్చగోస్సు
రితిగోస్సు ప్రత్యయిఃయద్వామధుకుసుమెతిపాలేనుధుయుక్తః కుసుమసై
షాంవిమదేనెతిభావఃఅశ్రవాయోరస్థాయినః స్థాయిత్యసంబంధోక్తైరతి
శయోక్తిఃతయావిమదగంధస్య కమలాదిగంధాదాధిక్యయావవ్యతిరేక
ప్రతీతేఃఅలంకారణాలంకారధ్వనిః||

మూ, ౨౧ { నఖపదవలినాభీసంధిభాగేషులక్ష్మ్యఃకుతిషు చదశ
నానామంగనాయాస్యశేషః|అపిరహసికృతానాం
వాగ్నిహీనోపిజాతః సురతవిలసితానాంవణణ్ణో
వణణ్ణోసా||.....

౨౧|| నఖపదేతి||నఖపదేషునఖక్షతేషువలిషుత్రివలిషునాభ్యాంసంధిభాగే
షు కూపరాదిసంధిస్థానైషు దశనానాంక్షుతిషుశంత ప్రణేషుచసశే
షఃకేంచిద్విద్యమానః-అతపవల్యైర్నృశ్లః అంగనాయాఃసంబంధీఅసావ
ణణయతివణణంకరోతిరంజయతీతివణణ్ణోంగరాగఃవాగ్నిహీనోవాగ్ని
యిరహితోపిసక-రహసికృతానామపిసురతవిలసితానాం సురతచెష్టితా
నాంవణణయతివక్రీతివణణ్ణోవక్తావ్యంజకఇత్యర్థఃవణణయతేణ్ణుణ్
ప్రశ్యయః-వణణక్రియాయాంవిస్తారేగుణోక్తావణణయత్యకఇతిభట్టమల్ల

జాతఃసఖతు తాది ష్పైవలక్ష్మ్యమాఃశోంగ రాగోఅన్య త్రస్వ విలోపిచెష్టావిశే
షానుమాప కౌజాతత్యథః- అత్ర వాగ్విహీమోపిరహస్యకృతానామ
పి వణణ కౌవత్రైతి పిరోధస్య వ్యంజక త్వలక్షణయాపరి హా రాద్విరోధా
భాసోలంకారః||.....

మూ, ౩౦ { ప కటమలినలత్నై మృష్టప త్రావలీకై రధిగతరతి
శోభోప్ర త్యుషః ప్రో పిత శ్రీః ఊషహసితభివాసా
చంద్రమాః కామినీనాంపరిణతశర కాండాపాండు
భిగండాభానైః||

౩౦|| ఊషసప్ర త్యుషః విభక్త్య క్షేవ్యయా భావఃయద్వాప్ర త్యుషఃప్ర
భాతఃఊషఃప్ర త్యుషసీ అపిత్యమరః-త త్ర ప్రో పిత శ్రీఃభ క్షశోభః- అత
ఎవప్రకటమలినలత్నై స్పష్టదృష్టక లంకోసాచంద్ర మామృష్టాఃప్ర మృష్టాఃప
త్రా వల్యఃవత్ర భంగ్యోయోసాంత్రైకనద్యృత శ్చైతిక ప్-త ధాస్యధి గ తారతి
శోభాసంభోగశ్రీ- ర్షేసాంత్రైపరిణ తాఃపరిప క్షాఃశగ కాండాఃబాణాఖ్యత్య
ణకణికాః* శరోబాణేబాణత్యణిశోభ బ్జాణణ వె-శద్వ దాపాండుభిః- కామి
నీనాంగండాభాగై గండానై గుప హసితభివెత్యుత్ప్రేత్రా-ఆసాండుగుణనిమి
త్త్రానిష్కలంకాఃసకలంక సమానమానినవఃపహసంతీతి భావః||

మూ, ౩౧ { సకలమపిని కామంకామలోలాన్య నారీరతి రభస
విమద్దై భిగన్న వత్సంగ రాగమ్| ఇదమతిమహ
దైవాశ్చర్యమాశ్చర్యధామ్న స్తవఖలుముఖరా
గోయన్న భేదంప్ర యాతః||.....

౩౧|| అత్ర కావ్యిశ్చండితానాయకాసాగనంప్రే యాంసం ప్రా త రాగతంపం
చభిరుపాలభాతే || సకల మిత్యోది - కామనలోలాయా అన్య నార్యాఃసవ
త్సావ్యఃరతిరభ సెషుసరతసంభ్ర మేషువిమ దైఃపీడ శ్చైరజ్యతే నేనేతిరా
గఃఅంగన్య రాగోంగ రాగఃవి లేపనంఅంగవి కాసశ్చతస్సి స్నంగ రాగేసకలమ
పినీశ్చైకంయథాత ధానికానుంభిన్న వతివిశ్లి ష్టవణిసతిఆశ్చర్యధామ్నఃసర్వా
మ్భుతనిదానస్యతవముఖరాగోముఖవి కాసఃభేదంవి శ్లేషంస ప్ర యాతః- ఇతి
యత్-ఇవ మే వాతిమహ దాశ్చర్యంఖలుముఖస్యాప్యంగ త్వేత దా గస్యా
ప్యంగ రాగ త్వాదినిభావః- అత్ర విలెపనవి కాసాఖ్య యోరైక త్రా ద్య వసా
యోనవిరోధఃభేదానుసంధా నేత్వ విరోధ ఇతి శ్లేషమూలాతిశయో ఖ్యైశ్చ
పితోవిరోధాభాసోలంకారః||.....

మూ, ౩౨ { ప్రకటతరమినుంమాద్రా క్షురన్యారమణ్యస్ఫు
 బమితిసవిశంకంకాంతయాతుల్యవణః | చరణత
 లసరోజాక్రాంతిసంక్రాంతయాసౌవపుషినఖప
 లేఖోలాక్షయారక్షితస్తే || }

౩౨|| ప్రకటేతి||కించ-ప్రకటతరమిస్ఫుటమినుం నఖవిలెఖం అన్యారను
 శ్యోనిజసపత్న్యస్ఫుటంమాద్రాక్షుఃనపశ్యంతు-దృశేలుక్ష్యేత్సగ్రితగ్రితః
 జభావవయేసిచివృద్ధిః-ఇతిబుద్ధాప్వ కాంతయాత్వత్ప్రియయాశ విశంకంయ
 ధాతధాతుల్యవణః-లాత్రోసమానవణః వివణస్యమరపహ్నా వశ్వాది
 తిభావః-అసౌతేతవవపుషినఖవిలెఖఃనఖవణః-చరణతలం సరోజమివేత్య
 పమితసమాసః-క్రాంతిలింగాత్తస్యాక్రాంత్యాఆఘాతేనసంక్రాంతయా
 లాక్షయారక్షితోగుప్తః-ఆచ్ఛాదిత్యత్యధః- హంతసాతుసాపీయసీలాత్రో
 స్వయమెవసర్వదువృత్తిపిశునెతిసావరాకాతేప్రియావశ్శ్రీతిభావః-అత్ర
 నఖవిలెఖస్యలాత్రోసావశ్యాత్తదేకతాపత్రైః-సామాన్యాలంకారః-సా
 మ్యంగుణసామ్యేనయత్రవస్త్యంతరైకతేలక్షణాత్ ||

మూ, ౩౩ { తదవితథమవాదీర్యన్మనుత్వంప్రియెతిప్రియజన
 పరిభుక్తంయదుకూలందధానః | మదధివసతిమా
 గాఃకామినాన్ముండనశ్రీవ్రజతిహిసఫలత్వంవ
 ల్లభాలోకనెన ||..... }

౩౩|| తదితి||కించ-మమత్వమెవప్రియెతి యదవాదీరవోచః - వదేలుక్ష్య
 వవప్రజేత్యాదినావృద్ధిః-తదవితథంసత్యంమతః-యద్యస్తాల్-ప్రియజనే
 నపరిభుక్తంచుకూలంతదీయమిత్యధః- దధానః-వసానః- ఇత్యధః-వసా
 నఇతిపాతే-వసానఆచ్ఛాదయ-వసః- ఆచ్ఛాదనాధాల్లటః-సానజాదేశః
 సత్వంమదధివసతింమమనివాసమాగాః-ప్రాప్త్యితి-గాలుజీ - యుక్తం
 చైతదిత్యాహ-కామినాం-ముండనశ్రీవ్రజతి-భానాం-ప్రియసీనామాలోకనె
 నసఫలత్వంచ-జతి-హి-అప్రియా-చేత్కథమీకృతీ-మెసంభావ-నెతిభావః-అ
 ధాంతరన్యాసః ||

మూ, ౩౪ { నవనఖపదనుంగంగోపయస్యంశుకెనస్థగయసిపు
 నరోత్థంపాణినాదంతదప్తమ్ | ప్రతిదిశమపరసీ
 సంగశంసీవిసవణ్నవపరిమలగంధఃకెనశక్యోవ
 రీతుమ్ ||..... }

౩౪॥ నవేతి ॥ కీచనవానినఖపదానియస్త్వి-తదంగంపపురంశుకెనగోప
యసిఅచ్చాదయసి-గుపెశ్చై రాది కాణ్స్వార్థేణిచ్-దంతేనద్దష్ట మోష్టః పున
రోష్ఠంతుపాణినాన్తగయసిచ్చాదయసి-స్సగిరిపిచారాదికః-దిశిశిప్ర తేదిశం
విభక్త్యధేవ్యయూభావః-అవ్యయూభావేశర త్ప్రభృతిభ్యిఇతిసమాసాం
తఃటచ్ ప్రత్యయఃవిసర్వకప్ర సర్వక అపర స్త్రీ సంగశంసీ స్త్ర్యంతర
సంగసూచకః-అనన్యప్ర భవత్సాత్త స్యైతి-భావః-నవఃపరిమలాభ్యంగంధః-
పరిమలగంధః* విమదోక్తైసరిమల ఇత్యమరః-కేనకేనోపాయెనవరిశుమా
చ్చాదయితుంకవ్యాతోవేతిఇటోదీఘఃశక్యఃనకేనాపిశక్య ఇత్యధఃః

మూ, ౩౫ { ఇతికృతవచనా యాః కశ్చి దభ్యేత్యవిభ్యద్గతిన }
యనవారైర్యాతిపాదావనామమ్ | కరుణనుపిస
మథణం మాని నామ్నాన భేదే రుదిత ముదితమ్ }
ప్రయోషితాంవిగ్రహేషు॥.....

౩౫॥ ఇతీతి॥ ఇతిపూర్వశ్లోకచతుష్టయోక్తరీత్యాకృతవచనాయాఃకృతోప
లంభాయాః-గలితనయనవారైరధై ర్యాన్తుక్తాశ్లోః ప్రేయస్య ఇతిశేషఃక
శ్చిన్నాయకోవిభ్యత్-త్రస్యకనాభ్యస్తాచ్ఛతురితినుమభావః-అభ్యేత్యా
గత్యపాదయోరవనామనువనతింయాతిప్రణామెనప్రసాదయతీత్యధః-న
నుకథమీదృక్తాదవంతధాహంకారిణస్తస్యరోదనమా త్రైణత త్రాహ-కరు
ణమితీతధాహివిగ్రహేషుప్రణయకల హేషుయోషితాంకరుణనుపిదీనను
పిరుదితమ్ శ్రుమోచనం-మానినామహంకారిణాంపుసాంమాన భేదేఅహం
కారనిరాశౌసమథణంశక్తమ్ స్త్రంసాధనముదిత ముక్తం - వదేశకనుణి
క్త్యవచిస్వపీత్యాదినాసంప్రసారణంచీనైప్రణయిజ నేపుంసాంకోహంకార
ఇతిభావః-అథాంతరన్యాసఃపిసాచఖండితానాయితాకానీత్వాన్యశ్రునిశాం
ప్రాతరాగతేప్రాణవల్లభేఅన్యాసంభోగచిహ్నై స్తుఖండితేష్యైకమా
యితేతిలక్షణాత్-నాయక స్తుధృష్టః*వ్యక్తాగానిభయోదృష్టఇతిలక్షణా
త్-నచేహవిభ్యద్విశేషణవిరోధఃఆగమనకాలనిభీకతాయాపవలక్షణో
పయోగాత్-అన్యధావైరస్యాదితి అయంచపుంసాంసహృదయఃఅన్యధార
సాభాసఇత్యాహః॥

మూ, ౩౬ { మదవదనవికాసస్పష్టధాప్యోదయానాంతిక }
లపావీకీర్ణేభూషణై రచితేషు విదదతినగృ }
హేషుతూర్ణుల పుష్పేప హారం ిఫల వినయయ }
త్యాఃకామినీణాంవయస్యాః॥

౩౬॥ మదెతి॥ మదమనసయోవికా నెవవిజృంభణేనస్పష్టోధాప్యైస్సోఽ
 దయిత్రపభావోయా సాంతాసాంకామినీనాంరతరేవకలహస్తస్థై-ఽకి
 ణైఃరతస్తతోవిక్షిప్తైభూషణైరవికతేషుగృహేషువయస్యాఽస్మిద్ధపరిచా
 రికాఃవినీయంతేన్యస్మిదీవినయోధికారః-తత్రయతోన్వివిఫలోయాసాంతాః-
 ఽఫలవినయయిత్యాఃకషులస్వాధికారోద్యోగాఃసత్యఃఉత్కుల్లైపుష్పైరు
 పహారంపూజాంనపదధతీనమర్వంతిఅత్రసమృద్ధవస్తువణణామచాత్మాలం
 కారఃకఠమచాత్మంభవేవ్యత్రసమృద్ధంవస్తువణ్యతేఇతిలక్షణాత్-తేనతా
 సాంతేషుకథంకేషుభుక్తవస్త్రమాల్యాదివతోనిమాణ్యబుద్ధిధ్వజన్యతే॥

మూ, ౩౭ { కరజవశనవిహ్నాన్నేశమంగైన్యనారీజనితమితి }
 { రంఘోషామిష్యయాశంకమానామ్ | స్తరసేంఖ }
 { లుగశ్శన్తుత్పయోతత్త్వయోవస్త్రియమనునయ }
 { ణ్ణీడమానాంవిలాసీ || }

౩౭॥ కరజేతి॥ విలసనశీలోవిలాసీవ్యాకషలసెత్యాది నాఘినూత్ ప్రత్యయః
 అంగేనిజాంగేనినాయాంభవంనైశంకనిశాప్రదోషాఖ్యాంజైత్యన్కరజద
 శనవిహ్నాంనఖదంతక్షతంఅన్యనారీజనితంస్వసపక్షీకృతమితిశంకమానా
 మవిశ్వసంఘీంతతపనెవ్యయాఅక్షమయాసరోషాంస్త్రియంనిజవధూం
 మత్తయామూఢయాత్పయోవైతద్దత్తమేవంకృతంఖలునస్తరసినాభిజానా
 సికిమితికాఃఃఇత్థమనెనప్రకారేణవీడమానాంస్వకృతప్రత్యభిజ్ఞానాత్ల
 జ్జిశాం-సఖీమనునయతి అంగీకరోతిస్వమాగ్ధ్యవ్యామాతనివేదశ్చలజ్జ
 యావ్యజ్యతే॥

మూ, ౩౮ { కృతగురుతరహారఛ్చేదమాలింగ్యపత్యౌపరిశీధిలి }
 { తగాత్రైగంతుమాప్పచ్చమానెవిగళితనవముక్తా }
 { సూలబాస్పాంబుబిందుస్తనయగమబలాయా }
 { స్తక్షణంవోదితీవ॥ }

౩౮॥ కృతేతి॥ కృతోగురుతరస్యహారస్యఛ్చేదోయన్స్థితక్షణాఽలింగ్యపరి
 శీధిలతగాత్రైశీధిలీక్సణాంగేపత్యౌబర్రగంతుమాప్పచ్చమానెఆమంత్రయ
 మాణేసత్పిఽజీవప్యవోగ్నిగువసంఖ్యానాదాత్తనెవదేకతకరిలటః-శానజా
 దేశః-తక్షణంతస్థై-క్షణే-అత్యంతసంయోగేద్వితీయా-అబలాయాః-స్తన
 యుగంకత్యఽపిగలితానిస్పృతానవముక్తానూతననూక్తికాన్యైవస్థూలబా

మౌంబుబిందవోయస్త్రిక - కమణితద్యథాత ధారోదిసీవవిగహాసహిష్టుత
యానోదనంకరోతీవేత్సు త్రై యోరూపకసంకీర్ణాన్యరు దాదిభ్యః సార్వథా
తుకెభ్రతీదాగమః||.....

మూ, ౩౯ { బహుజగదపురస్తాత్తస్యనుత్తాకిలాహంచకరచకి }
 { లచాటు ప్రా ధయోషిద్వదస్యవిదితమితిసఖిభ్యో }
 { రాత్రివృత్తంవిచింత్యవ్యపగతమదయాహ్నిప్రి }
 { డితంముగ్ధవధ్వా|| }

౩౯|| బహ్వితి||అహ్ని దివ సెవ్యపగతమదయాముగ్ధవధ్వాసఖిభ్యోవిదితం
రాత్రాత్వయోభంకృతమితిసఖిభిరాఖ్యాతమిత్యర్థః-రాత్రివృత్తంరాత్రా
కృతంస్వచెష్టితమిత్యర్థః- మత్తామదయా ధాఅహంతస్యప్రియస్యపురస్తా
దగ్రేబహుఅ నెకంజగదకిలగదామిస్తకిలకిలతివితిహ్యేఅణపవ్యవరోయైలి
లక్ష్ణణలు శ్రమో వెతివయైణిత్యాభావాద్వృద్ధ్యభావః-ప్రాధయోషితాతు
ల్యం ప్రా ధయోషిద్వనిత్సుపమాన్యతేనతుల్యమితివత్ప్రత్యయః- అస్యప్రియ
స్యచాటుప్రియవచనంచకరకిలఅకాపాంకిల-లిడాదిపూర్వవత్- గుణోవి
శేషః-ఇతివిచింత్యవిస్మయవ్రీ డితంలజితం- భావే క్తఃనిజకార్యప్రకాశేనల
జ్జాత్రసంచారీభావః-భావనిబంధనా త్రై యోలంకారః||.....

మూ, ౪౦ { అరుణజలజరాజీముగ్ధహస్తాగ్రపాదా బహులను }
 { ధుపమాలాకజ్జలెందీవరాక్షీ| అనుపతతివిరావైఃప }
 { త్రిణాం వ్యాహరంతీ రజనిరచిరజాతా సూర్ష }
 { సంధ్యసుతేవ|| }

౪౦|| అరుణైతి||అరుణజలజరాజీవర క్తకమల శ్రేణీవముగ్ధంసుందరంహస్తా
గ్రపాదంహస్తావఅగ్రపాదౌచయస్యాః-సాబహులంనుధుపమాలాకజ్జలంక
జ్జలమివనుధుపమాలాయయోస్తైతేఇందీవరైలక్షీణీవఇందీవ రెజవఅక్షీణీయ
స్యాః-సాబహులనుధుపమాలాకజ్జలెందీవరాక్షీపత్రిణాంవిరావైన్యాహర
స్త్రీలపంతీ*వ్యాహరంక్షీర్లపితమిత్యమరః-అచిరజాతాసద్యోభవాబాతాశ
పూర్వసంధ్యా సా త-సంధ్యాసుతేవపుస్త్రీవరజనిమనుపతతిఅనుధావతిజ
ననీమివేత్యర్థః-ఇహవిరావైన్యాహరంతీతివ్యధికరణపరిణామః-తస్మాంకీ
ణైయముపమా||

ర్వీక్షచంద్రోదయావ్యఃరోధః ఆథ వాఉది తెజుఃశాలాత్వనుది తెజుఃశాలా
తిప్రా తజుఃశాలాత్వగ్నిశాలాత్ర కాలత్వాస్సమి ధే నీసాన్నాయ్యశబ్ద
యోమఃత్ర హవిమాః త్రవరత్వమాశ్రి త్యాగ్నిశాలా త్ర వర త్వేనవ్యా
ఖ్యేయం- తస్మాద్గ్నిశాలా త్రస్యయజ్ఞకృతోః-పకఙ్ముత్పిగి త్యై కాధ్వర్యుక
త్వేసిఅధ్వర్యువ ర్యైరితిబహువచనంయజమానబహు త్వానుపపద్యత్యత్యా
హురిత్యలంచ్చాందసగోష్ఠీవ్యసనెనవృత్త్యను ప్రాసోలంకారః-స్పష్టపవ॥...

మూ, ౪౨ { ప్రకృతజపవిధీనామాస్యముద్రశ్చీదంతం ముహు
రపి హితమోష్టైరక్షరై లక్ష్యమన్యైఃఽనుకృ
తిమను వెలంఘట్టితోద్ధుట్టితస్య వ్ర జఠిసీయమభా
జాంముగ్ధముక్తాపుటస్య ॥

౪౨॥ ప్రకృతేతి ॥ ప్రకృతజపవిధీనాం ప్రక్రాంతజపకమఃశాంనియమభా
జాంతవస్వినాంసంబంధిః పైభావైరోష్టైఃశరీరావయవాచ్యైతియ త్ప్ర
త్యయఃఽతు రైఃవశైఃఽఉపూపధ్వానీయైఃశిష్యభఃః ౩ ఉపూపధ్వానీయానా
మోష్టావిత్యనుశాసనాత్-ముహురపిహితమావృతమన్యైరనోష్టైరక్షరై
లక్ష్యందశశాసీయం- అతవప్రోద్రశ్చీదంతంఉద్దశాంశ ప్రోదంతాయస్యత
దాస్యంముఖంఅను వెలం - వ్రతీక్షణం ఘట్టితోద్ధుట్టితస్య ప్రాణత్వాస్తుహు
ఘటిత విఘటి తస్య-విశేషణసమాసః- ముగ్ధంసుందరంయన్తుక్తానాంము
క్తాఫలానాంపుటంకోశః-శుక్తిరితియావత్ - తస్యైనుకృతిం-సామ్యంవ్ర జఠి
ఉపమాలంకారః-ప తెనశ్లోక ద్వయెనబహువః- కమఃనిష్ఠా ప్రహానిష్ఠాశ్చ బ్రా
హ్మణాభగవంతమనుయాంతీతికధితమ్॥.....

మూ, ౪౩ { నవకనకపితంబం వాసరాణాంవిధాతుకకభిసులి
శపాణైభాఃతిభాసాంవితానమ్ | జనితభువనదా
హారంభమంభాంసి దగ్ధ్వాజ్వలిత మివ మహాభై
యాధ్వఃమావానలాదిః ॥

౪౩॥ నవేతిసులిశంపాణాయస్యసమలిశపాణేరింద్రఃప్ర మారణాభైభ్యః
వరైస్థాస ప్రమ్యాభవత్యితిపాతః- ఎతదేనాత్ర వ్యధికగణ బహువ్రీ హే
శ్చజ్ఞాపకః-తస్యకమభిప్రా చ్యాంసిశినవకనకవత్పితంబంవాసరాణాంవిధా
తుర్నికరస్య భాసాంవితానంకరజాలం-మహాభైరం భాంసిజలానిదగ్ధ్వాజని
తభువనదాహారంభంకృతజగద్దా శాలాన్యోగంసమాధ్వఃమభైరుపరిజ్వలి

తనూవానలావిబంధబానలజ్యోతిరివ భాతీత్యు త్వే యో॥... ..

మూ, ౪౪ { వితతపృథువర త్రాతుల్యరూపై మాయూఖైఃకల
శభవగిరియాదిగ్భిరాకృమ్యమాణః కృతచపల
విహంగాలాపకోలాహలాభిజలనిధి జలమధ్యా
దేషఉత్తార్యతేకః॥

౪౪॥ వితతేతి॥ వితతాభిఃప్రసారితాభిఃపృథువర త్రాభిమూహారజ్జుభిస్తు
ల్యరూపైస్తుల్యాకారై మాయూఖైఃకిరణై గణియా - కలశే ఇవాకృమ్య
మాణస్సన్ ఏషఃఅర్చః-కృతశ్చపలఃసత్పగోవిహంగాలాపవకోలాహలః క
లకలోయాభిస్తాభిఃదిగ్భిజలనిధైఃజలమధ్యాదుత్తార్యతేఉక్రీయతే-తిరతే
ణ్యంతాత్కమణిలిట్ - యథాకృతశ్చైత్యూపాత్ - కుంభఃపాశై గాకృమ్య
సకలకలంబహుభిః- స్త్రీ భిరుద్ధీయతేతద్వనితిభావః- అత్రవర త్రాతుల్య
రూపైఃకలశే ఇవేతి చోపమాభ్యాంవిహంగాలాపకోలాహలెతిరూపకేనోజ్ఞీ
వితాకాస్యదిక్కత్వకోత్తారణో త్వే యోవ్యంజకాప్రయోగాత్ ప్రతీ
యతఇతినంకరః॥

మూ, ౪౫ { పయసీసలిలరాశేన క్తమంతనిమగ్నోస్ఫుటమ
నిశమతాపిజ్వాలయాబాడబాగ్నైః!యదయమిద
మిదానీమంగమున్యన్తధాతిజ్వలితఖిదిరకాష్టాంగా
రశారంఃవస్వా॥

౪౫॥ పయసీతి॥అయంచవివస్వా- నక్తంసలిలరాశేఃపయసీసముద్రస్యజ
లెనిమగ్నఃఅంతబంధబాగ్నైజ్వాలయాకాంత్యాఅనిశంసదాలతాపితప్తః
స్ఫుటమిన్య త్వే యో- కుతఃయదిదానీముద్యోకఇదంజ్వలితఃప్రజ్వలన్యఃఖిది
రకాష్టస్యాంగారస్తద్వద్ధౌరమరుణమంగం దధాతి* శౌరోరుణేసి తేపీతే ఇతి
విశ్వః॥

మూ, ౪౬ { అతుహినరుచినాసౌకేవలమ్నో దయాద్రిఃక్ష
ణమువరిగతేనయోభృతస్సర్వపవనవకరనికరై
ణస్పష్టబంధకాకసూన్తబకరచితమేతేశేఖరంబి
భ్రనీవ॥

౪౬॥ అతుహినేతి॥క్షణమువరిగతేనస్థితేనాతుహినరుచినాకేణనవకరని
కరణకేవలముసౌండయాద్రిః-పూర్వాద్రిః*ఉదయఃపూర్వవర్షత్యమ

రఃస్పష్టైఃవికసితైః బంధూక సూనస్తబ్దకైఃబంధజీవక కుసుమగుచ్ఛైఃవిరచితం
*బంధూ కౌబంధజీవక ఇత్యనురః శేఖరం అవతం సం*శిఖాస్నాపీడ శేఖరావి
త్యనురః-నబిభ్రాణ్డకీంతుప తేనవఽపన త్స్యైభృతః పర్వతాః-బిభ్రా టివెత్సు
త్ప్రే యో |నకేవలమ కేణోదయాద్ది రేవబంధూక శేఖరం బిభ్రాటకీంతుత
త్ర-రజాలేనస ర్వైపివర్వ తాస్త కేత్యథః||.....

మూ, ౪౨ { ఉదయశిఖరిశృంగ పాంకణేష్వేషరింఖన్ సకమ
లముఖిహాసంవీక్షితః పద్మినీభిః | పితతమృదుక రా
శృబ్జయంత్యావయోభిఃపరిపత తినివో జ్ఞే హే
లయాబాలసూయః||.....

౪౨|| ఉదయఇతి|| ఎవ బాలఉదితమా త్రః శిఖుః బాలశ్చాసాసూర్యశ్చ బా
లసూర్యః- ఉదయశిఖరిశృంగస్యఉదయాద్ది శిఖరస్య పాంకణేషురింఖణ-
సంచరణ-పద్మినీభిః-పరిపత తినిభిః- స్త్రీవిశేషైశ్చ*పద్మినీ స్త్రీ విశేషపీఠివిశ్వాః-
కనులా న్యైవముఖాని తెహం హా సేనవికా సేనహా స్యైవచ సహయస్త్విక-కర్మ
నేతద్యధాతథావీక్షితః-సకవయోభిః-పక్షిభిః*వయఃపక్షిణి బాల్యాదావితివి
శ్వాః-శబ్దయంత్యావయోభిః కుపకంత్యాః ఆగచ్ఛఆగచ్ఛవ త్సేతివ్యాహారంత్యా
ఇత్యథః-శబ్దశబ్దాత్ తత్రోరీతిన్యంత్యుల్లటః-శతరిజీవ-నివ్రూంతరిక్షస్య
మాతుశ్చాంకేసమీపే ఉత్సంగేవచిత తాని ప్రస్పృతానిమృదునిక రాగ్రాణి
హస్తాగ్ర చయస్యసక-హాలయాలీలయాపరిపత తి-శ్చైవములాతిశయో
క్త్యనుగృహీతంరూపకమ్||.....

మూ, ౪౩ { క్షణముముపవిష్టఃత్వైతలన్యస్తపాదః ప్రణతీవరీ
నువెత్కుప్రీతమహ్న యిలోకమ్ | భువనతలమశే
షుప్రత్య వెక్షిష్యమాణఃక్షితిధర తటపీతాచుఃకృతస్స
ప్రసప్తిః||.....

౪౩|| క్షణమితి||అయంస్తప్తసప్తిరకః-క్షణముపవిష్టః- క్షితిధరపీతఆసీనః-
త్వైతలన్యస్తపాదః ప్రణాచుస్త్వికాగాయభూతల ప్రసారితాం స్మి రిత్యర్థః-
ప్రణాచువరంననుస్తారంకు ర్వాణంప్రీతం ప్రణాచుస్త్వికాతాశ్చంకుష్టంఱోకం
జనమహ్న యిర్ముటితి దాక్ * ర్ముఖిణ్యంజనా వ్వాయోత్యనురఃఅ వెత్కుకృ
పావలోకేనసంభావ్యా శేషుభువనతలంఱోకి స్వయాసం-ప్రత్య వెక్షిష్యమా
ణః-అనుసంధాస్యమాణః-క్షితిధరస్యతటం పీతమివసహ్న సనమివలన్యత్రత

టమివపీతంతస్మాదుదితః-ఉదయాద్రిమతిక్రాంతభిత్వధణః-యథాకశ్చీన్న
హారాజఃసిహక్తిసమోపవిప్లవః-క్షణంప్రణతజనమాదృత్య అథనకల స్వరా
ప్రప్రత్యవేక్షణాయ సహసోఢాయగచ్ఛతితద్వదిత్యధణః-అత్రప్రకృతా
కణపిశేషణవైభవాదప్రకృతమహారాజప్రతీతః-సమాసోక్తిః॥

మూ, ౪౯ { పరిణతమనిరాభంభాస్కరణాం శుభాశ్చైస్తిమి
రకరిఘటాయా స్సర్వదిక్షుక్షతాయాః | రుధిరి
మివవహంత్యోభాంతిబాలాతపెన చ్ఛురితముభ
యరోధోవారితంవారినద్యః ॥

౪౯॥ పరిణతేతి॥నద్యఃబాలాతపెనచ్ఛురితం రూషితం-అతపవపరిణతమది
రాభంసుపకవసురాసన్ని భండభాభ్యాంరోధోభ్యాం వారితమవరుద్ధండభ
యరోధోవారితం డభాదుదాత్తోనిత్యమిత్యత్ర నిత్యగ్రహణసామధ్యాక
ద్వృత్తిపిషయెడభశబ్దస్యస్థానేడభయశబ్దప్రయోగభిత్వక్తం ప్రాక్ - వా
రిజలంభాస్కరణకస్థానిత్వాశ్శత్యం - ఆంశుభిరేవబాణైఃసర్వదిక్షుక్షతా
యాః-ప్రహృతాయాః-తిమిరమెవకరిఘటాగజసంఘః - తస్యారుధిరిమివభ
త్యుత్ప్రేయోవహంత్యోభాంతి॥

మూ, ౫౦ { దధణీపరిపతంత్యోజాలవతాయ నెభ్యస్తరుణత
వనభాసోమందిరాభ్యంత రేషు | ప్రణయిషువని
తానాం ప్రాతరిచ్ఛత్సుగంతుంకుపితమదనముక్త
శ్చస్తనారాచలీలామ్ ॥

౫౦॥ దధణీతి॥జాలవతాయ నెభ్యఃగవాత్వవివరేభ్యఃనుందిరాణామభ్యం
తరేషుపరిపతంత్యస్తరుణతవనభాసఃబాలాకణ్డిరణాఃవనితానాంప్రణయి
షుప్రాతగణంకుమిచ్ఛత్సుసత్సుకపితేనమదనేనముక్తానాముత్తస్తానామ
గ్నిజ్వలితతేజసాంనారాచానాం బాణివిశేషాణాంలీలాంశోభాందధతి-అ
త్రలీలవలీలెతిసాదృశ్యేషాదసంభవద్వస్తుసంబంధాన్ని దశేనా॥...

మూ, ౫౧ { అధిరజనివ ధూభిఃపీతమై రెయరిక్తంకనకచపక
మేత త్ప్రాతరాలోహితేన ఉదయదహిషురోచి
జ్యోతిషాక్రాంతమంత మేధున భవత కైవా
పూణామహద్యపిభాతి॥

౫౧॥ అధీతి॥అధిరజనిరజన్యాం నిభక్త్యథేవ్యయీభావః-వధూభిఃపీతం

మైరేయంఘద్యంయస్యతత్ అతవరిక్తంపీతమైరేయర్తిక్తంపతత్-కనకచ
షకంస్వణఘానపాత్రం * చషకౌ స్త్రీ పానపాత్రమిత్యనురః ప్రాతః
రోచనాలోహితేనగోరోచనానుజేన ఉదయతఉదయమాసస్యాహినురోచ
షఃఅకఃస్యజ్యోతిషాలేజసాఅంతరభ్యంతరేతక్రాంతంవ్యాప్తంసత్-అద్య
షిజిదానీమపిత కైవప్రూర్షవ దేవమధునఆపూణణమివెత్యక్షణః సామాన్య
షష్టావ్యయోగ్యవిశేషపర్యవసాననియమాత్వషష్ఠీశేషభిషేచబ ధసామా
న్యేషష్ఠీకరణస్యాపికారణత్వాదితి భాటిశోభతే అత్రాతపేమధుసూణణ
త్వోష్ట్రైక్షుయాఅతపేమధుభ్రమాత్-భ్రాంతిమాణ-వ్యజ్యతే!

మూ, ౫౨ { సితగుచిశయనీయనక్తమైకాంతముక్తంసినకరకర }
{ సంగవ్యక్తకాసుంభకాంతీనిజమితరటిబంధోజాణ }
{ నశీముత్తరీయంపరిహాసతినఖిస్త్రీమాదిదానాం }
దినాదౌ||

౫౨|| సితేతి||నక్తంరాత్రాశయనీయతల్పే-ఏకాంతముక్తమన్యంతస్యక్తం,
సితగుచిశుభ్రవణంకీంతునినాదౌప్రభాతేసినకరకరసంగేనాకాంశున్య
తికరేణవ్యక్తకాసుంభీసుంభస్యరాగద్రవ్యస్యసంబంధినీకాంతిర్యస్యశత్ర
ధాభాషమానం-రటిబంధోః-ప్రియస్య ఉత్తరీయంనిజమాస్తీయమిలజానశం-
అతవ వాదదానాం స్త్రీంనాయికాంఽవామ్శసోరీతీయజభావషయైః ఆమి
పూర్వభిపూర్వరూపం-సఖిపరిహాసతి-అత్రాకాసుంభేకాసుంభభ్రమాత్సా
దృశ్యనిబంధనాద్భ్రాంతిమదలంకాగః||

మూ, ౫౩ { పుత్రమివశిశిరాంశోరంశుభిశ్చన్నిశాసుస్పృశకమ }
{ యనురాజద్రాజతాద్రిస్థలాభమ్| అరుణితమక }
{ రోరైవేక్షకాశ్చీరజాంభస్సపితమివతదేవ }
ద్భానుభిభాణతిభానోః||.....

౫౩|| పుత్రమితి || రాజతాద్రిస్థలాభంసుధాధవళితత్వాత్తైలాసతటసన్ని
భంయద్వైశ్చనిశాసుశిశిరాంశోరిందోరంశుభిశ్చంద్రికాభిఃపుతంధౌతంసత్
స్ఫటికమయంస్ఫటికవికార ఇవారాజత్ రేజేతదేతద్వైశ్చభానోః సూర్య
స్యాకణోఽైఃకోమలైఃభానుభిఃకిరణైఃఅరుణితమయశీకృతంసత్ కాశ్చీరదేవ
జాతంకాశ్చీరజంకుంకుమంతస్యాంభసాన్నపితంసీక్తమివభాతిఉత్పైక్ష
యోః-సంస్పృష్టిః||

మూ, ౫౪ { సకసనఖపదాంతదఙ్మకేశ ప్ర మోకం ప్రణయిని }
 { విదధా నెయోషి తాముల్లసంత్యః | విదధతిదశ నా }
 { నాంసీత్ ప్రతావిష్ట ప్రతానానుభినవరవిభాసః ప }
 { ద్మరాగానుకారమ్ || }

౫౪|| సర సెతి || ప్రణయినివత్వోయోషి తాంసరసనఖపదానామూర్తన
 ఖక్షుణానానుంతకుః ఛ్యేదష్టానాంలగ్నానాంకేశానాం శిరోరుహాణాం ప్ర
 మోకం ప్ర మోచనంవిదధా నెసతీసీత్ ప్రతైవ్యధావిభూతసీతానై రావి
 ష్ట ప్రతానాందశనానాముల్లసంత్యః-వైసుల్యార్ద్రం తెము ప్రతిఫలంత్యః. అభిన
 వరపిభాసఃనూతనసూర్యరుచఃపద్మరాగాణామనుకారంతనుకరణంవిదధతి
 ఉపమాతంకారః- సవరవిభాసామారుణ్యప్రతిపాదకాభినవవిశేషణ ప్ర సా
 దలబ్ధిభృతికావ్యలింగసంకరః!.....

మూ, ౫౫ { అపిరతదయితాం గాసంగ సంచారి తేనచ్చురితమభి }
 { నవాస్మక్లాతి నాకుంకుమేన | కనకనికష రేఖా క్షో }
 { సులంకామినీనాంభవతి వపుర వాత్తచ్చాయ మేవా }
 { తపెపి || }

౫౫|| అవిర తేతి|| అవిర తేనావిచ్చిన్నైనదయితానాం ప్రేయసామంగాసం
 గెనశరీరసంపకేణసంచారి తేన సంక్రామి తేన అభినవస్యాస్మజ్జోరక్తస్యై
 వ కాంతిర్యస్య తేనకుంకుమేనచ్చురితంరూషితం కనకస్యయానికషేనికషోప
 లే రేఖారాజ్జిస్తద్వత్తో మలంమనోహరమిత్యుపమా కామినీనాంవపురాతపెపి
 అవాత్తచ్చాయం ప్రాత్తచ్చాయంలబ్ధవనోత్కష మేవభవతిస్వతః-సు
 వణణవణణస్యతః కుంకుమాంకీతస్య కామినీగాత్రస్యపునకాలాతపవ్యా
 ప్తిరితిమహతీవనోత్కష సామగ్రీతిభావః-ఆతపెచ్చాయానాతపభృతి-
 విరోధాభాసేపితబ్ధః చ్చాయాత్వనాతపేకాంతావిత్యసురః - అత్ర అస్మ
 క్లాంతికుంకుమచ్చురితత్వకనకనికష రేఖాకోమలత్వయోరుపమాపేక్షయా
 చ్చాయావాప్తి హేతుత్వాదుపమాసంకీర్ణం కావ్యలింగంత దాతపెవ్యవాత్త
 చ్చాయమిన్యత్ర ఎక వాచ కానుప్రవేశేనసంకీర్య తే||

మూ, ౫౬ { సరసిజవన కాంతం విభ్రదభ్రాతవృత్తిఃకరన }
 { యసహస్రం హేతుమాలోకశక్తైః | అఖిలనుతి }
 { నుహిమ్నా లోకమా క్రాంతవంతం హరిరివహరి }
 { దశ్శస్సాధువృత్తంహిసస్తి || }

౫౬॥ సరసిజేతి॥సరసిజాతానిసరసిజానిపద్మానికృష్ణప్రవహ్యాంజనేడః తత్పుసుమెకృతీబహులమిత్యలుక్ - తద్వనస్యకాంతంప్రియం - అన్యత్రతన్వత్రాంతంరమ్యంఅలోకశక్తైలోకలోచనానాంబివయగ్రహణశక్తైహేతుంఅలోకాంతరసహకృతానామెవతేషాంతత్సానుభ్యాత్ అన్యత్రఅలోకశక్తైఃననవ్యాపారస్యహేతుంచశానసాధనమిత్యథఃనయినానీవకరాః అన్యత్రకరా ఇవనయినానితేషాంసహస్రంకరనయనసహస్రంబిభ్రత్ - అభ్రాంతేసభోమధ్యేవృత్తిర్యస్యసోభ్రాంతవృత్తిః-అన్యత్రాభ్రాంతేమేఘవృత్తిర్యస్యసఃమేఘవాహనఇత్వతఃః॥అభ్రన్నభస్వగవలాహకేష్యితివశ్శః - హరితోశ్వాఃస్యసహరిదశోకఃఃహరిరిగ్రణవాతిమహిన్నా అఘిమహత్తయాస్వవృద్ధ్యైత్యతః- లోకమాక్రాంతవంతంవ్యాపవంతంపకత్రప్రత్యుత్పాదన్యత్రసభిమునూత్రమిమునూత్రం-వివృష్ణవధాతసభిమునోలోకానప్రణోదిత్యాగమాప్యైతిభావః॥వృత్రంధ్వాంశందానవంచసాధుహినసిహంతిఃధ్వాంతారిదానవాప్యత్రాకృత్యమరఃఉపమాశ్లేషోవామతఃభేదాత్ ॥

మూ, ౫౭ { అవతమసభిదాయై భాస్వతాభ్యుద్గతేనప్రసభము }
 { మగుణోసాదశణీయోప్యపాస్తః॥ నిరిసితుమరిమి }
 { చ్చోర్యైతదీయాశ్రయేణశ్రియమధిగతవంతస్తేపి }
 { హంతవ్యపత్యే॥..... }

౫౭॥ అవతమసేతి॥అవతమసంతిమిరంకృతావనమంధేభ్యస్తమసభిసమాసాంతఃఃయద్యపిక్షీణేవతమసంతమిత్వక్తంతథాపీహవిరోధాన్విశేషానాదరేణసామాన్యమేవగ్రాహ్యంతస్యభిదాయైభేదాయకృష్ణిదానిభ్యోక్తేనాభ్యుద్గతేనాభ్యుద్గతేనాభ్యుద్గతేనచభాస్వతాసూర్యేణదశణీయోప్యమగుణోసాప్రసభంబలాత్ - అపాస్తఃతథాహి అరింవిరసితుమిచ్చోర్యైతదీయోనాశ్రయేణాశ్రయేణేనశ్రియంసంపదంశోభాంచశోభాసంపత్తివద్దాసులక్ష్యః శ్రీరవిగద్యతఇతివిశ్వాఃఅధిగతవంతఃప్రాస్తవంతస్తేపిహంతవ్యపత్యేవధ్యులోటావేవఅరివదరివత్వోఅపివధ్యువవెత్కర్థంఉడుగుణోపితమసిశోభతేఅతస్తత్ప్రత్యుత్పత్తిభావః-సామాన్యేనవిశేషసమర్థనయాపోర్ణాంతరన్యాసః॥

మూ, ౫౮ { ప్రతిఫలతికరోఘసమ్ముఖావస్థితాయాంరజతకట }
 { కభిత్రాసాంద్రచంద్రాశుగోర్యామ్ | బహిరభిహ }
 { తమద్రేస్సంహతంకందరాంతగతమపితిమిరౌ }
 { సుంఘమభానుభిణన్తి॥

౫౦॥ ప్రతీతి || ఘనుఁ భానుగుఱ్ఱాఁశుఃసంముఖావస్థితాయాంసాంద్రచంద్రాంశువక్త్రోర్వాంధవలాయామిత్సుపనూషిడ్ధోరాదిభ్యశ్చైతజీమే రజతకటకమెవభిత్తిస్తస్యాంకరౌఘస్త్వకిరణజాలెప్రతిఫలశితతి అదై బహిరభిహతం-సంహతంకందరాణాందరీణాంఅంతగ్రతంతిమిరౌఘనుపిభినత్తిపురోగతరజతభిత్తిప్రతిహతస్యనిజతేజసఃకందరాంతఃప్రవేశాదితిభావః. అత్రకరౌఘస్యాంతఃసంబంధాభావేపిసంబంధోక్తైరతిశయోక్తిః॥.....

మూ, ౫౯ { బహిరపిలసంత్యఃకామమానిన్విరేయద్దినసకరరు }
 { పోంతధ్వారాఁతమంతగృహేభ్యః | నియతవిష }
 { యవృత్తైరవ్యనల్పప్రతాపక్షతసకలవిపక్షైజనస్స }
 { స్వభావః॥ }
 { బహిరపిలసంత్యఃకామమానిన్విరేయద్దినసకరరు }

౫౯॥ బహిరితి॥బహిరణిలసంత్యోపిదివసకరరుచోకభావఃఅంతగృహేభ్యః ప్రస్తావాద్భ్రహ్మణోమెవకానుంయథేష్టంధ్వాంతమంతం నాశమానిన్విరేప్రాపయామాసురితియత్- నయతేద్వికాఁకకత్వాత్కర్తారిలిట్- సోంతగృహధ్వాంతనిరాసోనియతవిషయోనియతస్థానెచప్రతిర్వస్యతస్యజిగీషోరవీశ్యఁః, తృతీయాదిష్టితిపుంవద్భావః- తేజసోనల్పైనప్రతాపేనస్వప్రకాశైఃస్వప్రభావేనైవేత్యర్థః* ప్రభావౌపారుషాతపానితివైజయంతీ-క్షతసకలవిపక్షఃనిరస్తసమస్తప్రతిపక్షఃస్వభావః- తేజస్వినామేషస్వభావౌయత్ప్రతాపేనైవపరోచ్ఛేదనమతోయుక్తమకభాసావపిధ్వాంతహరణమిత్యర్థః. అత్రసామధ్యోనామధ్యోయోఃసామాన్యవిశేషభావాదధాంతరన్యాసః॥.....

మూ, ౬౦ { చిరమతిరసలౌల్యాద్బంధనం లంభితానాం పునరయ }
 { మునయాం ప్రాప్యథామస్త్వమేవ | దలితదలకవా }
 { టంషట్పదానాం సరోజేనర భసత్వగుప్తిస్ఫోటన }
 { కఃకరోతి॥ }

౬౦॥ చిరమితి॥అయమకః పునభూయోపిఉదయాంస్యవృద్ధయోస్సంస్వకీయమేవథామస్థానం తేజోవాపాప్యతిగసలౌల్యాదతిమాత్రాక్షసేమ్యమకరందేషువిషయేషుచలౌల్యాదాసక్తైఃసరోజేచిరంబంధనం-లంభితానాం ప్రాపితానాంషట్పదానాంసరభసః-సత్వరోపివలితంవిషుటితందలమేవకవాటంయోనసనన్ గుప్తిస్ఫోటంబంధనమోక్షంకరోతివేత్యుత్ప్రేత్యాయ

ధాకశ్చీకృద భ్రష్టః-పునలభిపదః-పూర్వబద్ధానాత్త్వబంధూనాగత్యస్వయ
మేవ కారాక వాటముద్వాట్ట్యమోచయతితద్వదితిభావః||.....

మూ, ౬౦ { యుగపదయుగసప్తిస్తుల్యసంఖ్యైర్మయాఘైర్దశ
శతదలభేదంకౌతుకేనాశుకృత్వా శ్రీ యసుళి
సులగీ తైర్ద్రాళి తాంపంక జాంతభావనమధిశయా
నామాద రాత్పశ్యతీవ||

౬౦|| యుగపదితి|| అయుగావిషమూః-సప్తయోశ్వాసయస్యసఃఅయుగసప్తిః
సప్తాశ్వాకఃఃయుగశబ్దస్యయుక్తశబ్దవద్విశేష్యలింగ తావగిత వ్యా- యుగ
సదేకదైవతుల్యసంఖ్యైః-సహస్రసంఖ్యై రిత్యర్థః మయాఘైఃకరైఃదశశతం
యెసాంతానిదశ తాని సహస్రమిత్యర్థః - తేషాందలూనాం భేదంపిక సనం
కౌతుకేనసంతోషేణాశుకృత్వా ఆళిసులస్యగీ తైర్గాణనైలాళి తాంసత్త్వ
తాంపంకజమే వాంతభావనంగభావ్యహంఅధిశయానాత్త గ్రశయానా
మిత్యర్థః, అధిశేష్ఠే సాంక మేతిక మత్వం - శ్రీ యమాద రాత్పశ్యతీవ
త్వై ట్టా-కశ్చీకృంతఃకాంతామివైకాంతగతామితి భావః||.....

మూ, ౬౧ { అదయమివ కరా గైరెషనిష్పీడ్యసద్య శ్శశధర
మహారాదౌ రాగ వానున్తరశ్చిః|అవకిరతీని తాంత
కాంతిని ర్యాసమబ్ధాత్ స్రు తనవజలపాండుః పు
డరీ కౌద రేషు||

౬౧|| అదయమితి|| అహారాదౌ ప్రభాతే రాగ వానుదయ రాగ వాణ పుండరీ
కస్నే హవాంశ్చైష ఉన్తరశ్చిరకః శశధరం చంద్రంకరా గైఃరశ్శ్య
గ్రైఃహస్తా గైశ్చఅదయంనిదయంసద్యోనిష్పీడ్య అబ్ధాత్ మేఘాత్
స్రుతంప్రస్తంసవజలమివ పాండుంశు భ్రంకాంతిని గ్యాసంలావణ్యసారం
పుండరీకాణాం- సితాబ్జా నాముదరేష్వభ్యంతరేషునితాంతమవకిరతీవక్షిప
తీవ-అత్ర సూర్యోదయేచంద్రస్యకాంతిక్షయాత్పుండరీకాణాం తత్ప్రదు
భావావచ్చసూర్యశ్చాంద్రమేవకాంతింపుండరీకస్నే హాత్తేషుసంచతీత్య
త్వై ట్టా-యధాద్విషంతం-ప్రపీడ్యతదీయంవస్తుసారంసుహృదే ప్రయచ్ఛ
తితద్వదితిభావః||.....

మూ - ౩ { ప్రవికసతిచిగాయద్వ్యతితాశేషలోకేదశశతకర
 మూతావక్షిణీవద్వితీయే । సితకరవపుషాసాల
 త్స్యతేసంప్రతిద్యౌవికగలితకిరణేనవ్యంగితైక
 క్షణేవ ॥

౬౩॥ ప్రవికసతిచిగాయద్వ్యతితః ప్రకాశితః అశేషలోకోయేనతస్త్విక-దశశతా
 నియోషాంతేదశశతాస్తైకరాయస్యాః-సాదశశతకరాసహస్రకరామూతిక
 ర్చస్యతస్త్వికదశశతకరమూతానూర్యేద్వితీయేఅక్షిణీవపుషీవచిరాయ
 ప్రవికసతినతినంప్రత్యసాద్యౌరాకాశంస్త్రీచగమ్యతేవికగలితకిరణేననిష్ప్ర
 కాశేనసితకరంశుభ్రకిరణం వపుర్యస్యతేనసితకరవపుషాచంద్రేణవ్యంగి
 తంవికతాంగీకృతమెకేక్షణమేకనైత్రయిస్యాః-సావ్యంగితైకేక్షణాకణ
 వలక్ష్యతే-అత్రదివఃకాణత్పముత్ప్రేక్ష్యతే-తచ్చకాణత్పమక్షితేప్పనాధ్యవసి
 తేననిష్ప్రకాశేనచంద్రేణేతియూక్తా-తత్త్రయోనాంగవికారభిత్పతీయా॥

మూ, ౬౪ { కుముదవనమపశ్రీశ్రీమదంభోజపండకత్యజతిము
 దములూకఃప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః ఉడయమహి
 నురశ్చిర్యాతీశీతాంశురస్తంహతవిధిలలితానాం
 హావిచిత్రోవిపాకః॥

౬౪॥ కుముదేతి॥కుముదవనంఅపగతాశ్రీర్యస్యతదపశ్రీవికతశోభం యశ్చ
 స్త్రీయోరుపసజానస్యేతి హ్రస్వత్వం- అంభోజపండకశ్రీమత్ శోభా
 యుక్తంఉలూకః-పెచకోముదంత్యజతితస్యదివాభీతత్వాదితభావః-చక్రవా
 కఃప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః-ప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః- అహిషరశ్చిరుస్థాంశురుద
 యంయాతిహిమాంశురింసురస్తమదశానంయాతి- అస్తమిత్యవ్యయంకథ
 మెతద్వైషమ్యంతతాహహతేతి ॥ హతవిధిలలితానాందుష్టదైవచేష్టితా
 నాంవిపాకఃపరిపాకః తత్తత్ప్రాణికమానురూపఫలదానప్రకారభియా
 వత్-విచిత్రోవివిధఃనత్యైకవిధభిత్పథాః-హేతివిస్తయో* సామ్యేనాహాహి
 చవిస్తయోభిత్పథాఃవిధివిపాకవైచిత్ర్యాత్ జగద్వైచిత్ర్యంయుజ్యతేభి
 కారణేనకార్యసమక్షానరూపోథాంతరన్యాసః॥

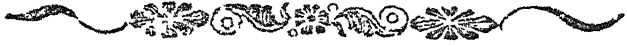
మూ, ౬౫ { క్షణమతుహినథాన్ని ప్రోష్యభూయఃపురస్తాదు
 వగతవతిపాణి గ్రాహవద్విగ్ధానామ్ । ద్రుతత
 రముపయానిస్రంసమానాం శుకోసాపుపవతిరివనీ
 చైఃపశ్చిమాంతేనచంద్రః॥

౬౫॥ క్షణమితి॥ అతుహినధామ్ని ఉష్ణంశౌనిశో వద్వృత్తవెత్తుపమితసమా
 సః-తాసాందిగ్విధూనాపాణింగృహ్ణోఃఊతిపాణి గ్రాహణానిజభతాతస్త్వి
 న్ని వపాణి గ్రాహవత్స తత్ర తస్యైవేతిత త్రాధేవణః - క్షణం ప్రో వ్య
 ప్రవాసంకృత్వా-ప్ర పూర్వాద్వసథాతోఽసమాసేనఙ్లూపైకైర్వోల్లస్య
 వచిస్వపీ త్యాదినాసంప్రసారణం-భూయఃపునరపిపురస్తాత్పూర్వస్యాందిశిపు
 రోమా గౌచోపగతవ త్యాగతవతిసతిఅసాచంద్రః ఉపవతిజాణభవజూర
 స్తూపవతిస్సమావిత్యమరః - ప్రంసమానాంశుకోగలద్రశ్శికః- శైకికఃక ప్ర
 త్యయః-ప్రస్తవ స్త శ్చసన్సీచైనామ్రుఃసకపశ్చిమాం తెనపశ్చిమదిక్లో నై
 నకెనచిదపర ద్వా రేణమృతతరమవయాత్యవసరతి యధాపూర్వద్వారేణని
 జపతా వాగ తెపశ్చాన్తా గౌచోపవతిరవసరతి తద్వదిత్యథఃఉపమాలం
 కారః ॥

మూ, ౬౬ { ప్రలయమఖిలతారాలోక మహ్ని యనీత్వాశ్రి }
 { యమనతిశయశ్రీస్సాను రాగాందధానఃగగనసలి }
 { లరాశింరాత్రికల్పవసానై మధురిపురివభాస్వా }
 { నెషకోధి శేతే ॥

౬౬॥ ప్రలయమితి॥ అఖిలస్తారాలోకోలోకభవతారానక్షత్రంతమఖిల
 తారాలోకమహ్ని యద్రాక్ ప్రలయం- క్షయంనీత్వా అతపవయతోవా
 స్త్యతిశయః- సానతిశయాసర్వాతిశాయిశ్రీమహీమాయస్య సోనతిశ
 యశ్రీసాను రాగాముదయరాగవతీం శ్రియంశోభామన్యత్ర సానురాగామ
 నురాగవతీం శ్రియంరమాంచదధానః- షషభాస్వానై క్షోమధురిపురివిష్ణురి
 వరాత్రిఃకల్పవసానంకల్పంతభవతస్త్వి కారాత్రికల్పవసానెగగనంసలి
 రాశిరివతంగగనసలిలరాశిమధి శే తెధితిష్ఠతిఅత్ర మధురిపురి వెతివాక్యగతో
 పమై వసమాస గతోవమానం ప్ర సాధికెతి-సర్వతో పమితిసమాసాశ్రయ
 ణమెవ్రౌచితమ్ ॥

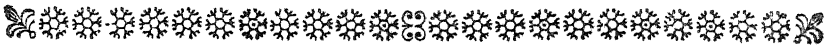
{ కృతసకలజగద్విబోధోవగూతాంధకారోదయఃక్షు
 పిత కుముదతారకాశ్రీవియోగన్నయకామి
 మూ, ౬౭ { నః | బహుతరగుణదశకనాదభ్యుపెతాల్పదోషః
 { కృతీతవవరదకరోతుసుప్రాతమహ్నీమయన్నా
 { యకః ||

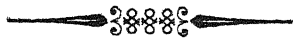
ఇతిశ్రీమాఘకృతాశిశుపాలవధేమహాకావ్యే
 ప్రత్యూషవణనన్నామపకాదశస్కంఠః.

౬౭ || కృతేతి | కృతసకలజగద్విబోధః కృతాఖిలలోకప్రబోధః అవధూతోవి
 ష్టిప్తోంధకారస్వోదయఉజ్జ్వలంభణంయెనసోవధూతాంధకారోదయ ఇతిమ
 హాగుణోక్తిః - దోషమాహతుపితానాశితాకుముదానాంతారకాణాంచశ్రీ
 ర్యైనసః-కామినః శ్రీ పుంసాన్వియోగన్నయక-తథాపిబహుతరగుణస్య
 పూర్వోక్తమహాగుణస్యదశకనాదభ్యుపెతోలోకైరంగీకృతోల్పదోషః పూ
 ర్వోక్తపవయస్యసః*ఎకోహిదోషోగుణసన్నిపాతేనిషజ్జతందోకిరణేష్య
 తాంకఇతిన్యాయాదితిభావః - అతపవకృతీకృతాధోకయమహ్నీన్నాయ
 కః ప్రభుః సూర్యః హెవరదకామదతవసుప్రాతంసుప్రభాతంకరోతుః ఆశి
 పిలిన్లోటావిత్యాశీరధేలోట్-శోభనంప్రాతరస్యేనుప్రాతః-శోభన
 ప్రభాతవానువ్యత్యేసుప్రాతసుశ్వేత్యాదినాబహువ్రీహోవచ్ ప్రశ్యయాం
 తోసిపాతితః - అత్రభావప్రధానోనిదేశః - తవసుప్రాతంసుప్రభాత
 త్వంకరోత్పిత్యథకః-మహామాలినీవృత్తమెతత్ * యదిహనఘుగలంతతో
 వెదరేపై మహామాలినీతి లక్షణాత్ ||

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారోవారిణశ్రీమహాలాపాధ్యాయ
 కొలచలమల్లినాథసూరివరచిత్రమాఘవ్యాఖ్యానే
 సవణంకషాఖ్యానేపకాదశస్కంఠః.

మాఘ కావ్యే- సన్యాఖ్యా నై- ద్వాదశశనగ్రాచారంభః.

మూ, ౧ { ఇత్థంధాశ్వేభ నిషాదినాం ప్ర గైగణోన్మపాణా
మూ, ౧ { మదతోరణాన్వహిః | ప్రస్థానకాలక్షమవేపకల్ప }
{ నాకృత క్షణక్షేపము దైక్షణాచ్యుతమ్ ||

౧|| ఏవం ప్ర భాతం వణణయి త్వాభగవతః- ప్రాభాతికప్రస్థానవణణనాయ
ప్రక్రమతే || ఇత్థమితి || ఇత్థంభూతేపూర్వ సగోక్తవిధేభ్యదః- స్రగే
ప్రాతఃకాలె*సాయంసాయం ప్ర గైప్రా తరిత్యవ్యయోష్వమరః- అధసూర్యోద
యానంతరంధా శ్వేభనుషీదంతీరిధా శ్వేభనిషాదినాం ర క్షేమఅశ్వేషు
ఇ భేషుచస్థితా నామిత్యర్థః- నృపాణాంగణః తోరణాద్భగవతః- భవనబాహ్య
ద్వాగాద్భహిః* అవపరిబహీరంచవః పంచ మ్యేతిపంచమీసమాసవిధానాత్
జ్ఞాపకాత్పంచమీ* తోరణో స్త్రీబహిర్ద్వారమిత్యమరః- ప్రస్థానకాలే ప్రయా
ణకాలేక్షమఉచితో వెషః ఆకల్పః* ఆకల్పవై హేనైవ క్యమిత్యమరః- తస్యక
ల్పనయాసంపాదనైకకృతః- క్షణక్షేపః- క్షణవిలంబోయోనతమచ్యుతం- హ
రిముదైక్షత ప్రతీక్షిత వానిత్యధఃః - అ త్రాచ్యుతవిలంబస్యః శేషణగత్యా
ప్రతీక్షణ హేతుత్వాత్పదాథ హేతుకంకావ్యలింగం అస్మి సగే విషమ
పాదయోజాగతమింద్రవంశావృత్తం* స్వాదింద్రవంశాతత జై రసంయు
తైరితిలక్షణాత్ - సమపాదయోస్తుజాగత మేవవంశస్థ వృత్తం* జతేతువంశ
స్థముదీరితంజ రావీతిలక్షణాత్ - త దేవముభయ మెలనామపజాతి భేదోయం-
అతపవత్రిష్టుభీద్ర వ జ్ఞో పెంద్రవజ్రలక్షణానంతరం* స్వాదింద్ర వ జ్రాయ
దితోజగోగఉ పెంద్రవ జ్రాయతజా స్తతోగో- అనంతరోదీరితలక్ష్యా భాజః
పాదాయనీఋణంపజాతయస్తా ఇత్యుక్తం ఇత్థంకిలాన్యాస్వపిమిశ్రీ తాసువ
దంతిజాతిష్విదమేవనామెతి ||

మూ, ౨ { స్వక్షుం సుపత్రంకనకోజ్వలద్యుతింజవేననాగాఢ }
మూ, ౨ { జితవంతముచ్చక్షైః- ఆగుహ్యాతాక్ష్యేన్న భసీవ }
{ భూత లెయయావనుష్టాతసుఖైచసోధ్వనా ||

౨|| స్వక్షుమితి || సహరిశోభనోక్షశ్చక్ర ధారణ దారుభేదోయస్యతంస్వ
క్షుం * స్వాదక్షశ్చక్ర ధారణ ఇతివైజయంతీ అన్యత్ర శోభనెంద్రియం*
అధాక్షమింద్రియ ఇత్యమరః- సుపత్రంశ భన వాహనంస్వశ్వమిత్యధః-

అన్యత్ర సుపక్షం*పత్రంవాహనపక్షయోరిత్యమరః కనోజ్వలద్యుతింకన
 కరచనావంతం - అన్యత్ర కనకవదుజ్వలద్యుతింకనకవణం - జవననా
 గాఢ- సపాఞజితవంతంతోధికవేగమిత్యథః - అన్యత్రనాగాంతక
 మిత్యథః-ఉచ్చకైరున్న తం-తాత్యుంకంరథంగరుడంచ* తాత్యుఃస్యాద
 శ్వకణాఞ్ఘ్యవృక్షైరథతురంగయోః - తాత్యుంకంసాఞ్జనెతాత్యుంకం
 డగరుడాగ్ర జే ఇతివిశ్వః - ఆరుహ్యనభసీవభూతలెఅనుష్టాతేనా ప్రతిఘా
 తేనసుఖః - సుగమఃతేనాధ్వనాయయాగరుడమారుహ్యనభసీవరథమారు
 హ్యభూతలెప్యవ్రతిహతంయయాగరుడవదెవత్ర ప్రథస్యాపిసర్వత్రా ప్రతి
 హతగతిత్వాదిత్యథః-నాయంశ్లేషః-ప్రకృతా ప్రకృతవాదెపి తాత్యుంకమి
 తివి శేష్యశ్లేషాయోగాదన్యత్రా ప్రసంగాచ్చశ్లేషసంక్షేపణయముపమా||...

మూ, 3 { హస్తస్థితాఖండిత చక్రశాలినోద్విజేంద్రకాంతా
 శ్శ్రీతవక్షసశ్శ్రీయా| సత్యాసురక్తానరకస్యజిష్ణ
 పౌగుణైస్సపాశ్శాక్లేణమన్వయాసిషుః||

3|| హస్తస్థితా || అత్ర నృపవిశేషణావిశాక్షీణ్యపివిభక్తివిపరిణామనయో
 జ్యాని-హస్తస్థితైఃఅఖండితైశ్చక్రైరభూభిఃశాలంతఇతిథోక్తాః- అన్యత్రచ
 క్రం-సుదశనంతచ్ఛాలినం-ద్విజేంద్రకాంతాః- బ్రాహ్మణోత్తమప్రియాః
 అన్యత్రద్విజేంద్రశ్చంద్రః-తస్మాత్సోమరాజానోబ్రాహ్మణాభి-శుతైః-అ
 తపవ*ద్విజరాజఃశశధరఇత్యమరః-తద్వత్తాంతంసుందరంశ్రియాశోభయా
 శ్రితవక్షసావ్యాప్తారస్థాః-అన్యత్రరమయాధిష్ఠితోరన్కంసత్యేసత్యవచనే
 అమరక్తాః - అన్యత్రసత్యాయాంసత్యభామాయామసురక్తం-నరకస్యనిర
 యస్యజిష్ణవః-అన్యత్రనరకాసురస్యజేతారంకాగ్రాజిస్థశ్చగ్ంన్నురితిగ్ంన్నుః*
 నరకానిరయజ్జేత్యేఇతివిశ్వః- ఏవంభూతాన్వపాఏవంభూతంశాక్లేణంగు
 ణైవిణనయాదిభి హోతునాఅన్వయాసిషుః-అనుజన్తుఃగుణైః-పూర్వోక్తై
 రన్వకాఘ్న-యా తెలుఁజీఱైః సిచ్ అత్ర శాక్లేణఃన్వపాణాంచప్ర
 కృతత్వాత్ శబ్దమాత్రసాధమ్యాఞ్చకెవలప్రకృతవివయఃశబ్దశ్లేషః||.....

మూ, 4 { శుక్లైస్సతారైముకులీకృతైస్తులైః కుముద్వతీనాం
 కుముదాకరైరివ|వ్యుష్టంప్రయాణంచవియోగవే
 దనావిమాననారీకమభూత్సమంతదా||.....

4|| శుక్లైరితి|| శుక్లైఃశుభైఃసతారైస్సరజ్జుకైఃసకర్ణిశ్చైవముకులీకృతైర్పూన

సౌక ర్యాయసంకోచితైః-అన్యత్ర రాత్రివికాసిత్వాత్ ముకులతాంసీతైః-ఘా
 ష్ట్యైఃపలమన్దిరైరితియావత్-కుముదాకరైః-కుముదప్రాదైరివోపలక్షితంఅన్య
 త్రశులైరివకుముదాకరైరుపలక్షితంవియోగ పెదనయావిరహవ్యథయావి
 కూనాః-పరితప్తాఃస్వల్పాద్విభ్యుత్పాతినిష్ఠానత్వం-తానారోఘ్యస్తి తత్తద్ధిక్తం
 ద్వయోరపివియోగ కాలత్వాదితిభావః;నద్యృత శ్చైతికవ-కుముదాన్యాసా
 సంఠీతికుముద్యత్యః-కుముదప్రాయాః-భూమయః* కుముద్వాన్కుముదప్రా
 యఇత్యమరః-కైరవిశ్యోవాకుముద్యతీకైరవిశ్యామితివిశ్వఃకుముదనడవెత
 సెభ్యోద్భుతుబితద్భుతుప్వత్యయః;మాచుపథాయా ఇతిమకారస్యవత్వం-
 తాసాంకుముద్యతీనాం సంబంధివ్యుష్టంప్రభాతం-వ్యుష్టంప్రభాతంప్రత్యు
 షమిత్యభిధాన చింతామణిః - తత్ర కించిత్ర రత్నాత్సంబంధిత్వంప్రయా
 నంచ సెనానామితిశైషః-తదాత్స్మిన్కాలేనమముక్తరీత్యాఅన్యోన్యసదృశ
 మభూత్-వ్యుష్టప్రయాణయోద్వి-త్వేపిసముదాయవివక్షాయా మభూది
 త్యైకవచనం-వ్యుష్టంప్రయాణంచద్వయమపిసమమభూదిత్యర్థః- అత్ర
 వణ్య-త్వేన ప్రకృతస్య ప్రయాణస్య అప్రకృతవ్యుష్టసామ్యోక్తైరుపమాణై
 ష సంకీర్ణాః ||

మూ, ౫ { ఉత్క్షిప్తగాత్రస్సవిడంబయన్నభస్సముత్పతి
 వ్యంతమగేంద్రముచ్చకైః|ఆకుంచితప్రాహనిరూపి
 తక్రమంకరైః|రూహాయతేనిషానినమ్||..... }

౫||ఉత్క్షిపెతి||ఉత్క్షిప్తగాత్రఉన్నమితపూర్వకాయఃఅత ఎవనభః - ఖం
 ప్రతిసముత్పతివ్యంతంఉత్పతన్ద్యుక్తంఅగేంద్రంమహాద్రివిడంబయన్న
 నుకువణ్నివెత్యుత్ప్రయాఅభూతోపమేతికెచిత్-ఉచ్చకైరున్నతఃకరైః*
 కరైఃరిభ్యాంస్తీనేభిఇత్యమరః-ఆకుంచితోనమిత్యప్రోహఃగజాంఘ్రిః*గజాం
 మ్రిపగ్వణోఃప్రోహఇతివశ్వః-తత్రనిరూపితక్రమంకృతపాదన్యాసన్నిషాదినం-
 యంతారంఆరోహాయతేస్తస్వయమేవస్వాత్త్వన్యారోపయతఇత్యర్థః- రు
 హోగత్పర్ణత్వాత్స్వగతిబుద్ధీత్యాదినాఅణికర్తున్నిషాదినఃకమఃత్వం-అ
 త్రకత్రభిప్రాయోణిచశ్చేత్యాత్మనెవదెసిద్ధేపిప్రయోగవైచిత్ర్య
 స్యాప్యలంకారత్వాదకత్రభిప్రాయోపిశైరిశోయత్కమఃశోచెత్సక
 తానాధ్యానేఇతిఅత్మనెవదంఅణికమఃణఃకరైః|రైవాత్రణ్యంతక
 త్యత్వాత్సైవచాధాత్కమఃత్వాదితి|ననుయత్సంగ్రహణమన్యక

ర్వార్థమిశ్యుక్తం తేనకమకమాత్ర నిషేధాత్కథం-నిషాదినికమకణ్యాత్స నై
పదం- సత్యం-అన్యేషాంమతం-తత్ భాష్య కారస్యతుదశయ తే-భృత్యా
రాజేత్యుదాహరణాదణికత్వకర్మవ్యతిరిక్తకమణ ఏవనిషేషోవివక్షిత
తిశ్రయబిః-త దేతత్సమ్యగ్వివేచితమస్తాభిఃకిరాతాజుణీయటీ కాయాంమం
టాస ఖేససంతతందశయ తేగతస్త యిభ్యశ్యశ్రస్వభావోక్తిరలంకారః|| ...

మూ, ౬ { స్వైరంకృతాస్ఫాలసలాలితాపురఃస్ఫురత్తనూన్
సశ్శేతలాఘవక్రియాః|పంకావల క్షైక్తిక సవల్పవా
ణయ స్తురంగమానారుహుహు స్తురంగిణః||

౬|| స్వైరమితీ|| తురంగిణోశ్చారోహఃపురఃపూర్వంస్వైరంస్వచ్ఛందంక
తం యదాస్ఫాలనంపాణితతేనాంగ సంఘట్టనం తేనలాలితాత్వ జితో
ద్వైగానిత్యక్షణఃఅతపవస్ఫురత్తనూప్రకాశమానదేహక- తురంగమాన
శ్చాకదర్శితం-లాంఘవంశైమ్ప్రయోసుతాః-క్రియాఃఉత్పతనకమాణీయె
షాం తేసంకః-పల్యాణకోటిః * పంకః- పల్యాణ భాగస్యాదివిశ్వః తద్రావల
గ్నఃసక్తపక వక్తకఃసవల్లోముఖరజ్జుసహితఃపాణిర్యేషాం తేతధిక్తాఃసంతః
ఆరుహుహురారూఢాః స్వభావోక్తిః||

మూ, ౭ { ఆహ్నోయయావన్న చకారభూయసే నిషేదివా
నాసనబంధమధ్వనే | తీవ్రోఢితాస్తావద సహ్యరం
హసోవిశ్వంఖలంశ్వంఖలకాఃప్ర తస్థిరే||

౭|| ఆహ్నోయెతి||నిషేదివానుసర్వపక్షిఃనిషాదీతిశేషః భాషాయాంసద
వసశ్రువతికృసుప్రత్యయః-భూయసేనవీయసే అధ్వనేభూయాంసను
ధ్వనంగంకుమిత్యక్షణఃక్రియాధోపపదస్యేతిచతుదీ-ఆహ్నోయగ్నూటి
తి* ద్రాక్ రూఢిత్యంజ సాహ్నోయెత్యమరః-యావ దాసనబంధంచూరా
ధ్వగమనోపాయికమాసనవిశేషంయావన్న చకార తావత్- తీవ్రంక్షేప్టం-
ఉఢితాః-అసహ్యరంహసోదుఃసహవేగాఃశ్వంఖలకాః-కరభాఉష్టభేదాః*క
రభాస్యైశ్వంఖలకాదారవైపాదబంధనేరిత్యమరః-విశ్వంఖలమనగళం
ప్రతస్థిరేప్రస్థితాఃసమవప్రవిభ్యఃస్థితీఅత్వ నైపదం-ఎషాపిస్వభావోక్తిః..

మూ, ౮ { గండోజ్వలముజ్వలనాభిచక్ర యావిరాజమానా
న్న వయోదరశ్రీయా|కశ్చిత్సుఖంప్రాప్తు మనా
స్సుసారధీరధీంయుయోజావిధురాంవధూమివ|| ...

౮|| గండేతి||సుఖమక్లిష్టంయథాతథా ప్రాప్తంగంతుం మనోయస్యసఃప్రా

స్తుమనాఃఅన్యత్రసుఖమానందంలబ్ధుకామః క్షయంకామమనసారపీఠిమకార
 లోపఃశోభనఃసారథిర్యస్యసఃసుసారధిఃఅన్యత్రసుసహాయవాణ-కశ్చిత్తో
 పిరథీకామీచగండైఃదిష్టైఃఉజ్వలామన్యత్రకపోలోజ్వలాంగండకపోలే
 చిహ్నాచేతివత్సఃఉజ్వలానాభివీలమధ్యంయయోస్తైచక్రేరిధాంగేయ
 స్యాస్తయోజ్వలనాభివక్రయాఅన్యతోజ్వలంనాభివక్రంనాభిమండలం
 యస్యాస్తయానాభిఃప్రాణ్యంగకేతుత్రైచక్రాంగేచక్రవర్తిమోరితి
 విశ్వఃసవయాప్రత్యగ్రయాఉమన్నతాలరాశ్చక్రశలాకాఃఅరశీఘ్రచ
 చక్రాంగభివిశ్వఃతేహంశ్రియాఅన్యత్రఉదరస్యమధ్యస్యశ్రియాశోభయా
 విరాజమానాంవిగతాధూరగ్రంయస్యాఃసావిధురాధూఃస్త్రీక్షీబయాన
 ముఖమిత్యమరఃకబుకీపూరభూరిత్యానినాసమాసాస్తఃసానభవతీత్యవిధు
 రాతాంసధురామిత్యర్థఃఅన్యత్రావిధురామవికలారథీంశకటింశబాహ్వ
 దిభ్యశ్చేతివికత్పైసజీమ్-వధూమివయయోజయోజయామాన-అగ్రశబ్ద
 మాత్రసాధమ్యాత్సభంగాభంగాపదమిశ్రణామభయగోచరత్వాచ్చప్ర
 కృతాప్రకృతగోచరశబ్దాథాశ్చైషః॥

మూ, ౯ { ఉత్థాతుమిచ్ఛావిధృతః పురో బలాన్ని ధీయమా }
 { సేభం భాజియంత్ర కౌలధోద్ధతోద్ధారివిర్భూర్భూ }
 { రస్పరఃస్వనామని న్యైరవణస్సు స్ఫూర్ణా తామ్ ॥ }

౯॥ ఉత్థాతుమితి॥ఉత్థాతుమిచ్ఛన్ను త్థాయగంతుమిచ్ఛన్తి త్యథః-అతవి
 వపురోగ్రబలాద్విధృతోగృహీతః-రాతీతీరవణః-ఉత్ప్రః-రుశబ్దభిధాతోః
 క్షిచలనశబ్దాధాదకవణకాద్యుజితీయిచ్ ప్రత్యయఃభరభాజిభారయంతై
 యంత్రకౌ-అవపసే-ని ధీయమా సేని క్షిప్యమాణేసతి - అధో-ద్ధతేనాతిభ రా
 దధానిస్సుతేనోద్ధారణస్వజగపిచుమందాది గ్రా సేనవిర్భూర్భూరోవిషమః-
 స్పరోయస్యసఃస్వనామరవణంజ్ఞాంస్సుస్ఫూర్ణాతాంని న్యై రౌశితీరవణభి
 ప్పుత్పన్నంస్వనామయభాధామకరోదిత్యథఃఅత్ర స్పనకరణపదాధా
 స్పవిశేషణగత్యానామోన్నవ్యధాతాహేతుత్పత్పదాధాహేతుకంకా
 వ్యలింగంస్వభావోక్త్యాసంకీర్త్యతే॥

మూ, ౧౦ { సస్యాగృహీతోపిధువన్విషాణయోగ్యుగం సశూక్తా }
 { రవివతిత్ర త్రికః గోణీంజనెనస్తనిధాతుముద్భృతా }
 { మమక్షణన్నోక్షుతరఃప్రతీచ్ఛతి॥

౧౦॥ న స్యోతి॥నసిభ వానస్యానాసి కారజ్ఞః శరీ రావయ వాచ్యైః కియత్ - తస్యాంగ్యహీతోపివృతోపి. విషాణయోగ్యుగంధువః ధూన్వః - శృంగద్వయంకంపయః-ధువ తేస్త్రాదారి కాల్లటశ్చ తా దేశఃసూక్ష్మాదభితి-శబ్దానుకరణం- అనుషఃజఃశబ్దై రాసో వాసశూక్తారంయుచాత ధావివతీతం- త్రికం పృష్టవంశాధరసంధి ర్యేన*పృష్టవంశాధ రే తి కమిశ్య మరః-తనుకుక్షోఉక్షతరః-అదమ్యఃగోఃవతోస్త్రాశ్వ ఋష భేభృశ్చ సుతవ్వి ఇసిష్టరచ్ ప్రశ్యయఃజ నేననిధాతుంపృష్టైరిత్యై ప్లును నుక్ష ణముద్భృతాం-గోణం న ప్ర తిచ్చ తిన్న నస్వీకృతవాణ-నిధాశునువ సగంనద స్త వానిత్యథణః॥.....

మూ, ౧౦ { నానావిధావిష్కృత సామజస్వరఃసహ స్రవక్తా }
 { పవలైదుకరధ్యయః! గాంధర్వభూయిష్టతయాస }
 { మాన తాంససాఘవేదస్యదధౌబలాదధిః॥ }

౧౧॥ నానెతి ॥ నానావిధ మావిష్కృతాఃసామజానాం - గజానాం-స్వరాఃస్వనయోబ్యుగహితానియస్తి కసః*సుతంగస్నానుజోగజ ఇసిష్టసఃఅన్యశ్రనానావిధమావిష్కృతాఃఉచ్చారితాఃసామజాః బృహద్రదంత రాససామోద్య వాఃస్వరాఃప్రస్తావయస్వప్రస్వరాఃయస్తి కసః సహ స్రవక్తాబహుభి గ్నాగైర్లచ్చ అన్యశ్రసహస్ర శాఖఃసహస్ర శాఖంసామెతివచనా త్చవలైఃఅధీ రేమరధ్యయఃదుగఃమాఃఇణఃఖల్ప త్యయః అన్య శ్రా శక్యాధ్యయసఃఇజఃఖల్ప త్యయః-గంధ వాణఃఅశ్వఃతత్కమణాంధవంప్రాణిరజతాదిత్వారభో స్రత్యయః * వాజినాహంవఃగంధ ర్వేశ్యమరః- అన్యశ్ర గంధ ర్వాదివ్య గాయ కాః తత్కర్తృ గాంధర్వంగానమిత్యధఃశైక్ష్ణ్యయిష్టతయాత శ్రామ ర్యేణ ఉపలక్షితః * అంత రాభవస త్వే శ్వేగంధర్వో దైవ గాయన ఇత్యమరః- ఈన్యశఃగబలోదధిః-సేనాసముద్రః-సామ వేదస్యసమాన తాంవధౌతస్స మోఘాదిత్యథణఃఅ శ్రే క వాళౌవలంనిన్యా యోనపక శబ్దాద నై కాధాభిధా నాదక్షణైషఉభయవిషయః॥

మూ, ౧౧ { స్రత్యన్య నాగంచలిత స్వరావ తానిరస్య కుంతంజ }
 { ధ తాన్య మంకుశమ్ । మూధాణనమూధాన్వ యశ }
 { దంతమండలంధువన్న రోధిన్విరదోనిపానినా॥..... }

౧౨॥ ప్ర తీతి॥అన్య నాగంప్ర తిఅన్యగజంప్ర తిచలితఃయోధుంప్ర స్థితఃన్విరజః గజఃకుంతమతి స్ర హోరాన్నివృ త్తనై శిశ్యంఅంకుశంనిర స్యాన్య సాంఘశంబధ

తాత్పర్యతావేగవతానిషాది నాయంత్రా డ్విధ్యాయత మంకుశాఘాతవ్యస
యా ఉపరి ప్రసారితందంతమండలం విషాణవలయంయన్తి క కమణితన్య
ధాతథా - మూధానంఘవన్ కంపయన్ ఘవ తేస్తాదాదికాల్పబాశ త్రా దే
శో కతంబిదరోధిగ్రుద్ధః రుధేః కమణియిక్షేత త్రా పిన్దిరగనిషాది విశేషణ
ద్వారా కావ్యలింగస్వభావౌ క్ష్యాస్యంకీ రస్సుగమః||.....

మూ, ౧౩ { సంమూర్చ్యమచ్చుంఖలశంఖసిన్స్వనఃస్వనః ప్ర
యా తెపబహస్య శాశ్లేణీ సత్వాని న్యైనితరా
నుహంత్యపివ్యధాంద్వయోసామపి మెదినీభృతామ్ }

౧౩|| సంమూర్చ్యదితి || శాశ్లేణీకృష్ణై ప్రయాతే ప్రచలితే సత్సంమూ
ర్చ్యమ్ను ఛాయంగచ్ఛ ప్రచురీభవన్ - ఉచ్ఛంఖలలోనగళః శంఖా
నాంపాంచజన్యాదీనాం - స్వమోయస్తికపబహస్యస్వనఃద్వయానాముభ
యోసామపి మెదినీభృతాం గ్రాజ్ఞాంపర్వతానాంచ సలబంధీని మహంత్యపిధీ
రాణ్యపి సత్వాని బలానిభూతానిచ నితరాంవ్యధాంని న్యైని నాయకృష్ణస్వప
టహశ్రవణా ద్రాజ్ఞాంబలాన్యభిభవశంకయావ్యధితాన్యాసాతధాగిరిస్థి
తాః సింహాదయోజుతవశ్చకిమిదమితి ససాధ్వసా ఆసన్నిత్యథః * వ్యవసా
యోస్వభావేచపిశాచాదౌగుణేబలే ద్ర వ్యాత్స భావయోశ్చై వసత్వంప్రా
ణేషు జంతుస్పితిశాశ్వతః-నీవహ్యూహాకర తే శ్చైతవచనాన్నయితేఃద్వి
కమకత్వంఅత్ర ప్రకృతపబహద్వగివణా నేన మెదినీభృతాంద్వయానాం
ప్రకృతానామేవవ్యధానయనసాధమ్యాదౌపన్యస్యగన్యతాయాం కేవ
లాప్రకృతగోన రాతుల్యయోగి తాశ్చైష ప్రతిభోణ్ణాపితా||.....

మూ, ౧౪ { కాలేయకక్షోదవిలెవనశ్రియందిశద్దిశాముల్ల సదం
శుమన్యుతి భాతంఖులై మున్ద భజాంవిప్ర థే
రేరధఃకాంచనభూమిజంరజః|| }

౧౪|| కాలేయకేతి || నిశాంకాలేయకక్షోదవిలెవనశ్రియంకుంకుమచూ
ణాచ చానశో భాం*మంకుమంఘుసృణంపుణ్యః ప్రోక్తం లోహితచందనం-కా
శ్చీరజంబవిద్వద్భిఃకాలేయంజాంగలంస్త్రుతమితిహాలాయుధఃసిశత్ దదత్ -
ఉల్లసంతీస్ఫురంఘిఅంశునన్యుతిరకప్ర ఛాయసి కతల్ మున్దభుజాంఅశ్వా
నాంఖులైశ్చైః*శఫ్రక్షీబేఖురఃపుమానిత్యవరఃపాతంవిదారిణింగి రైశ్చైవత
కాదైఅధఃయాకాంచనీభూమిఃతజ్జంరజఃఽవప్ర థేవనసారవి తేనభగవాన్
వతకాచవతీణాత్మిక్య క్తంఅత్ర రజసఃకాంచన భూమిజ త్వేన కుంకుమవిలెవ

నశ్రీసదృశశ్రీ జనకత్వాత్ కావ్యలింగసంకీర్ణానిదశకానా||.....

మూ, ౧౫ { మందైగజానాంరథమండలస్సనైనిజుహున్నవే
తాదృశమెవబృహ్నితమ్ తారైబణూవెపరభా }
గలాభతఃపరిస్ఫుటైసైమతురంగహోషితైః||..... }

౧౫|| మందై రితి|| మందైః గంభీరైః*మంద్రస్తుగంభీర ఇత్యమరః-రథమం
డలస్సనైః-రథోఘస్సనిభిః-తాదృశంమంద్రమెవగజానాంబృహ్నితంబృహ్ని
ణ్యసపుంసకేభావైక్తఃనిజుహున్నవెతిరస్ఫుటం- గజద్వనిరెకరూపత్వైసర
థశబ్దాన్నపుథగశ్రవీత్యథాః-అతఏవసామాన్యాలంకారః హున్నపవనయన
ఇతిథాతోఃనిసూవాత్కముణిలిక్యకుఘోశురిత్యభ్యాసహకారస్య
జకారఃతారైరత్యుచ్చైనుండ్రస్సరః*లక్షణైః*తాోత్పుచ్చైరిత్యమరః- తు
రంగ హోషితైః- అశ్వనిస్సనైః*హోషితోషాచనిస్సన ఇత్యమరః- తేషు
మంద్రధ్వనిమపరభాగలాభతఃవై సాదృశ్యేనోత్కముణాలాభాత్ పరిస్ఫు
టైఃవ్యక్తరూపై రెవబృహ్నివేభూతంతారత్వాదసభిభూతమశ్రూయతేత్య
ర్థః- అతఏవతద్గుణాలంకారః*సతిహేతావతస్రూపస్వీకారఃస్వాదతద్గుణ
తిసామాన్యలక్షణాత్ సామాన్యతద్గుణయోస్సంస్పృష్టిఃభ్రువోభావేలిక్||

మూ, ౧౬ { అన్వైతుకామోవమతాంకుశగ్రహస్తిరోగతంసాం
కుశముద్వహాశిరఃస్థూలోచ్చయనాగమదంతికా }
గతాంగజోగ్రయాతాగ్రకరః కరేణకామ్||.... }

౧౬|| అన్వైతుకామితి|| అంతికా గతాండైవాస్సమీపాగతాంకరేణుమెవక
రేణుకాంకరిణీం* కరేణురిభ్యాం స్తీనేభఇత్యమరః- అన్వైతుకామోఽనుగం
తుకామః- తుంకామమనసోరసీతిమకారలోపః- అతఏవఅవనుతః- ఆవధూతః
అంకుశగ్రఘోశాఅంకుశాధానంయెనసః- సాంకుశం తిరోగతం- అంకుశా
కముణైనతిర్యగ్భూతంశిరోమస్తకం- ఉద్వహాఅగ్రయాతాగ్రకరః కరిణీ
గ్రహణాయపురఃప్రస్పృతాగ్రహస్తః*జః-స్థూలోచ్చయనగతిపిశేషణాగ
మత్ జగామ*స్థూలోచ్చయస్తస్సాకల్యైగజానామ్మథ్యమెగతేఇత్యమరః
స్వభ్రావ్రోక్షిః||.....

మూ, ౧౭ { యాంతోస్పృశంతశ్చరణై రివావనింజవాత్ప్ర
ణైకరభితఃప్రకీర్ణకైః- అద్యపిసేనాతురగాస్సవి }
స్వయైరలూనపతౌఇతిమెనిరెజనైః||.... }

(మాఘకాష్యే-సవ్యాఖ్యానే-ద్వాదశసర్గః.)

౧౭॥ యాంత్యతి॥ జవాద్వైగాచ్చరణైరవసీనుస్పృశంత్యనయాంత్యథా
 వంతఃఅభిశఃప్రకీణైరుభయతః-ప్రస్పృతైః ప్రకీణకైశ్చానురైః- ఉపలక్ష్మి
 తాః * చామరంతుప్రకీణకమిశ్యమరః - సనాతురగాః భూషణచాను
 రై హోతుభిరద్యాపిలూసపత్రోఅచ్చిన్నపత్రా ఇతి సవిస్తయై జనై
 మేనిరైప్రతర్కితా ఉ త్వేక్షితాఇతియావత్పురాకిల అశ్వాస్సపత్రోస్సు
 రైఃభిన్నపత్రోఇత్యాగమః అతపవవాజిరఇతిప్రసిద్ధిః- అత్ర పాశ్వప్రస్పృత
 చామరయోగనిమిత్రైయమశ్వానాంసపక్షిత్స్వే త్వే త్రోసాచపూర్వో త్వే
 త్రోసాపేత్యేనజాతీయసంకరః॥

ము, ౧౮ { ఋజ్వీర్ణధానై రవళత్యకంధ రాశ్చలావచూడా
 ము, ౧౮ { కులసమరా రారణైః భూమిర్నహత్యవ్యవిలంబితక్ర
 మంక్రమెలకై స్తత్క్షణమెవచిచ్ఛదే॥

౧౮॥ ఋజ్వీర్ణః॥కంధ రాఃగ్రీ వాః*గ్రీ వాయాంశిరోధిః కంధరైత్యపీత్య
 మరఃఋజ్వీర్ణవక్రాలవతత్యస్వాభాపిక్యపివక్రతాయధావైశితధాప్రసా
 ర్య-దధానైఃవలావచూడాఃచంచలకణచామరాః తేవ తే అపల ఘఘుర
 స్ప రాశ్చతైః క్రమేళకైరు త్వైః*ఉ త్వ క్రమేళకమయమహాంగాఇత్యను
 రఃనుహతీనవీయస్యపిభూమిగద్వదేశః అవిలంబితక్రమంక్రమఃపనత్యేవః-దు
 తపాదత్యేవయథాతధాతత్ క్షణమెవతస్మిన్నైపక్షణైఅత్యంతసంయోగే
 ద్వితీయాచిచ్ఛి దేయుణ్ణాకమణిలిట్-వహాంతమధ్వానం క్షణాత్చూణణ
 యంతోజగ్నుగుప్త్రా ఇత్యథఃస్వభావోక్తిః॥

ము, ౧౯ { తూణంప్రణైత్రా కృతనాదముచ్చకైఃప్రచోదితం
 ము, ౧౯ { వెసరయ్య క్తమధ్వనిఅస్త్రియ నెమిక్షతసాంద్రమెని
 నీరజశ్చయాక్రాంత భయాదివాద్రవత్॥.....

౧౯॥ తూణమితి॥అధ్వనిప్రణైత్రా సారధివాఉచ్చకైస్తారం కృతనాదం
 త్రాసాధాంకృతారవంయథాతధాతూణంశీఘ్రంప్రచోదితం ప్రెరితంవె
 గ్ననసరంఠీతి వెసరాఃగదభేనాశ్వాయానుత్పన్నాఃఅశ్వత రాఖ్యాభారవ
 హఃపశువి శేషఃపుషోదరానిత్వాత్సాధుఃతమ్యక్తంశకలం వెసరయ్యక్తమి
 హూచ్య తేతత్కర్తృ అస్త్రియయెనెమిచక్ర ధారోచక్ర ధారాప్రధి
 నైమిరిత్యమగఃతాభ్యంక్షతః ఉద్ధతఃసాంద్రశ్చయః మెదినీ రజసాంచ
 యఃసమూహఃతస్యాక్రాంతైరాక్రమణాత్ భయాదివలక్రవత్అధావది

తివే గాతిశయోక్తిః హేచూ త్వే యో॥

మూ, ౨౦ { న్యావృత్తవక్త్రై రఖిలైశ్చ మూచ రై వ్రజద్భిరై
వక్షణమిక్షిణాననాః | వల్లద్ధరీయిశుచకంప్రకంచు
కంయయిస్తురం గాధిరు-పెలూవరోధికాః॥... ..

౨౦॥ వ్యావృత్తైః ప్రజన్భిరగ్రై గచ్ఛద్భిరైవ సతుతివృద్ధిః కంచుకిభయాని
తిభావః ఆతపవ వ్యావృత్తవక్త్రైః పరావతీకతముఖైః ఆఖిలైః చ మూచ రైః
సేనాచరపుసుష్టైః చ రెప్తః క్షణమిక్షితాననాః సతువిరంతావశైవతాసాం
దృష్టిసభాః వృత్తైరితిభావః తురంగానధిరోహంతీతితురంగాధిరుహః అశ్వా
ధిరూధాః ; అన్యేభ్యోపిశృశ్యతక్షిక్ష్విప్ అవరోధః ఆసానుస్తీశ్యనరోధికాః
అంతఃపురస్థియః ఆతగ్నిసతనావితితన్ ప్రత్యయః వల్లతోః కురంగవల్లనాను
ల్లతోః గరియసోః సుహతరయోః కుచయోః కంప్రః చలః కంచుకః కూగ్న
స కుయస్త్విన్ కి మణాశితన్యధాతధాయయః స్వభావోక్తిః॥

మూ, ౨౧ { పాదైః పురః కూబరిణాం విదారితాః ప్రకామనూ
క్రాంతశలాస్తతోగజైః | భగ్నోన్నతానంతరపురీ
కానతా బభుభువః కృష్టసమీకృతాశ్చవ॥

౨౧॥ పాదైః॥ కూబరః యుగాధారిః దారువిశేషః కూబరస్తుయుగంధరశ్చ
శ్యమరః-సపమానుస్తీకూబరిణాం రధానాం పాదైశ్చ క్రైః పురః పూర్వం
విదారితాః-తతోరధ నేమివిదారణానంతరం గజైః-ప్రకామం పర్యాప్తనూ
క్రాంతతలాః- పాదవిక్షిప్తోపరిభాగాః ఆతపవ భగ్నావిదారితాయుడన్న
రాడగ్తానాః అనంతరాః సన్నిహితభాగాః క్రైః పురీతా ఆరోపితా ఆనతాని
వన్నభాగా యాసాం రాః శన్ధోక్తాః భువః కృష్టసమీకృతాః పూర్వం కృష్టాహ
లిభిః భిన్నాః ఆనంతరం-విజాపవనాచకం-సమీకృతా ఇవబభుః శుశుభిరై॥ ...

మూ, ౨౨ { దుగాంతమున్నుస్యనిరస్తసాదిసంసహోసహోకోర
నులోకయజ్జనోః- పల్వ్యాణతస్తస్తమిరోపిలంబి
నస్తురంగనుప్రపుతమేకయానిశౌ॥

౨౨॥ నుదాంతమిత॥ దుగాంతవశీతం ఆతపవ ఉన్నుస్యనిరస్తః పాతి
తః సాదీయంతాయెనతంకించడిరోలంబిః ఉత్పతనతో భేనప్యస్తాన్నిప్రస్య
ఉగసిలంబనూనాత్ పల్వ్యాణతః పల్వయినాత్ ప్రస్తంభీతం ఆతపవ ఎకయా
అన్యయానిశౌమాగాంతరైశ్చ త్యభకాః॥ ఎకేముఖ్యాన్యకేవతాశ్చశ్యమరః-

ప్రద్రుతంపలాయితంతురంగమంజనఃసహోసహోకారంహోసహోకారాభ్యాం
సహఅవలోకయత్స్వభావౌక్తిరలంకారః॥

మూ, ౨౩ { భూభృద్భిరవృష్టలితాఃఖిలూన్నతైరపహ్నుః }
{ వానాసరితఃపునూరపి! అన్వదకసంజ్ఞైవపరంక్రి }
{ మాగఃగాయయావసంఖ్యైఃపధిభిశ్చేషోరసా }

౨౪॥ భూభృద్భిరితి॥ఉన్నతైరపిభూభృద్భిః భూధరైఃసూఃసైచ్చప్తలితా
అప్రతిహతాఃపునూరకపాశీరపీసరితోయమునాప్రభృశీనకదీరపహ్నునా
నాస్పమహిమ్నా చ్చాదయంతీత్రిభిమాక్షఃగఃచ్యతీత్రీమాగఃగాగంగా
పరమత్యం తనన్వద్ధాఅనుగతాధాసంజ్ఞాత్రినూర్దగానామధేయంయస్యాః-
సైవఖిలత్రిభిరెవమాన్వైకార్యయానచతుధేవనేశ్యదకః-అపౌచమూరసం
ఖ్యైఃపధిభిర్యయాఅతోగంగాయాఅప్యదికాచమూరితిభావః-అతపవవ్యకీరె
కాలంకారః * భేదప్రధానంసాధమ్యకముపమానోపమెయయోఃఅధిక్యాల్య
త్వకథనాన్వృత్తిరైకః ఉచ్యతఇతిలక్షణాత్ ॥

మూ, ౨౪ { త్రస్తాసమాసన్నకరైఃపశూళ్లృతాన్నియంశరి }
{ వ్యాకులముక్తరజ్జుకైక్షిప్తావరోధాంగనముత్పదైవ }
{ గాంవిలంఘ్యలఘ్నీంకరభౌబభజతుః ॥

౨౫॥ త్రస్తాపిఠీసమాసన్నస్యప్రత్యాసన్నస్యకరైశోరిభస్యశూళ్లృ
తాచ్యుక్తారాత్ త్రస్తాకరిభావెనరౌకరభోవెనరెల్వ్యస్త్రైశ్చలసజ్జనః-ప
యంతరిసారథౌవ్యాకులంవ్యగ్రంయథాతథాముక్తరజ్జుకైశ్చక్రప్రగ్రహే
సతి-క్షిప్తాఃపాతితాః అవరోధాంగనాయస్త్రికకమణితద్యథాతథాఉత్ప
దైనాపధేన్యఃసూక్ష్మారణ్యారిత్యాదినాసమాసాంతః-గాంభూమివిలంఘ్య
దూరమాతీత్యలఘ్నీంరథీంబభంజతుః-భగ్నవంతౌ-అత్రత్రాసస్యకైవణగ
త్యాభంజనహేతుత్వద్దాక్షణ్యే హేతుకంకావ్యలింగంస్వభావోక్త్యాసం
కీర్యతే॥

మూ, ౨౫ { స్రస్తాంగసంధౌపగతాక్షపాలవేరుజానికామంవి }
{ కలీకృతరధైఆప్తైవతయైభిషజేవతత్క్షణంప్రచ }
{ క్రమెలంఘనపూర్వకఃక్రమః॥

౨౬॥ స్రస్తైఃస్రస్తాపిఠిష్టా-అంగయోరధాంగయోఃఅంగానాం-కరచర
ణాదీనాంచసంధయః-సంధిభాగాయస్యతస్త్రిక - విగతమక్షస్యచక్రధార

౩౦॥ తద్ధృతిః॥ హరిఃశీవిలోచనైఃసప్తాంశీసన్మృశానికనమ్రుంసకస్యర్షులచక్రతి
 నుమ్-యోషితాంనయనానిన్మస్తాప్-స్మయైఃకృష్ణసారైఃకర్పణభిముహూ
 తామబ్జకాలంఃముహూతామబ్జకాలేస్యాన్మృటికాద్వితయెపిచెతివిశ్వః త
 స్థస్థితం-హరిఃశీవిలోచనశంకయెతిభావః - అధానంతరమనెకవిభ్రమక్రీ
 యాఃవిలాసక్రియాఎవవికారాయసూంతాని మత్వాసవిలాసాని జ్ఞాత్యైత్య
 దః- సత్రాసుంసభయంయథాతథాపలాయ్యతపలాయితం- హరిఃశీకులక
 లైవికలానైర్యోషిన్నిశ్చయానితిభావః-అతఎవనిశ్చయాంతఃసంశయాలం
 కారః- పరాపూర్వాదయతే భావవెలక్ష్యేఉపసర్గాస్యాయతాఽతిలత్పవం॥

మూ, ౩౦ { నిమ్నా నిమఃఖాదవతీర్యసాదిభిస్సయత్నమాకృష్ట
 కశాశ్శనైశ్శనైః ఉత్తైరుక్తాలఖురారవం దు
 తాఃశ్శధీకృతప్రగ్రహమవతాంప్రజాః॥..... }

౩౦॥ నిమ్నానీతి॥ అర్షతామశ్వానాం*వాజివాహీర్వగంధవహాయసైం
 ధవసప్తయ్యత్యమరఃః అవణస్త్రసావనఖిత్తిత్రాదేశః-ప్రజాఃసమూ
 హః-సాదిభిరశ్వాయాధైఃసయత్నమాకృష్టకశాః కృష్ణగృహీతవ్యూఃసంతఃః
 యద్యస్యశ్వాదస్తాడనీకశైత్యమరః-తథాప్యన్యత్రతాడనీవల్లయోఃకశైతివ
 శానాదవిరోధః-శనైశ్శనైఃమఃఖాశ్శృప్తాన్నిమ్నానిమ్నాభూప్రదేశా
 నవతీర్యఉక్తాలఖురారవం- ఉచ్చతరశశబ్దంశ్శధీకృతప్రగ్రహం శిథిలితవ
 ల్లంబయథాతథాదుతాఃసత్వరాఃసంత ఉత్తైరుక్తాల్లపిరెనిమ్నై ముశనై
 రవతీర్యాభశీస్రుంధావంతీత్యశ్వానాం-సస్వభావత్తిభావః-అతఎవస్వభా
 వోక్తిరలంకారః॥

మూ, ౩౧ { అధ్యద్వమారూఢవతైవకేనచిత్ ప్రణీతుమాణేనజ
 నమ్మహుధృతః । దాక్ష్యంహిసద్యఃఫలదంయద
 గ్రతశ్చఖాదదాశైరయివావనావలీః ॥ }

౩౧॥ అధ్యధ్వమితి॥ దక్షస్యభావోదాక్ష్యంకాశలంసద్యఃఫలదంహిమతః-
 యశ్చస్యాదధ్యధ్వమధ్వనివిభక్త్యధేవ్యయీభావః, అచశ్చైతీసమాసాం
 తోచ్ ప్రత్యయఃసన్తద్ధితతిటిఃఃః-ఆరూఢవతైవ ఆరుహ్యైవస్థితేనఃని
 ప్పైతిరుహైక్తవతు ప్రత్యయః-జనంశనైః-పశ్చాదాగచ్ఛంతంస్వజనంప్రతీ
 తుమాణేనకేనచిత్తుం సెతిశైషః-ముహుద్ధృతః-స్థాపితోపిదాశైరయివా
 తరుణోష్టః విశేషణసమాసః-అగ్రతీవనావలీశ్చఖాదపురః-పిచుమందా

దికంభక్షయన్నాస్త్రజశ్యధః - సహికుశలోవృధాకాలంయాపయతీతిభా
వః-అశ్రదాక్ష్యసాఫల్యస్యసామాన్యస్యతద్విశేషదాశైరకాశతనసమధః
నాద్విశేషణసామాన్య సమధఃనరూపోధాకంతరన్యాసః॥

మూ, ౩౩ { శౌరైఃప్రతాపోపనతైరితస్తతస్సమాగతైఃప్రశ్రయ
ననుముతిభిః॥౧కాతవత్రాప్యధిభృతాంగణై
రభూస్పహుచ్ఛత్రతయాపతాకినీ॥..... }
.....

౩౩॥ శౌరైః॥శౌరైఃకృష్ణస్యపతాకినీసేనా-వ్రీహ్యేదిత్వాదిః-ప్రతాప
నహాశితైజసాఉపనతై సమైవై-ధైయైరిత్యధః - అతపవేతస్తనఃసమాగ
తైః-చాశ్వే-దేశాదాగతైఃప్రశ్రయననుముతిభిహారిసన్నిధౌ-నయ
ననువిగ్రహైః-పుధిభృతాంరాజ్ఞాంగణై హోతునాబహుచ్ఛత్రతయా
ఆసంఖ్యాతాతపత్రవత్తయానిమితైన ఏకాని కెవలానిఅతపత్రాణీయస్యాః
సాపకాతపత్రా కెవలాతపత్రమయాఅభూత్-ఆతపత్రాతిరిక్తం-నకేంవిద
లక్ష్యతేత్యధః*౧కెముఖ్యాస్యకెవలాశ్రత్యమరః - బహుచ్ఛత్రాశ్యైకచ్ఛ
త్రైతిఃరోధావభాసనాద్విరోధాభాసోలంకారః॥.....

మూ, ౩౪ { ఆగచ్ఛతోన్వందిగజస్యమంటయోః స్వనంసమాక
ణ్యంసమాకులాంగనాః| దూరాగపావలితభార
వాహణాఃపథోపనస్రుస్త్వరితంచమూచరాః॥ ... }

౩౪॥ ఆగచ్ఛతగతి॥అన్వంచతీత్యన్వజ్తత్స్త్రికాఅనూచిపృష్టదేశేః ఋత్వి
గాదినాంచేక్ష్విస్త్యయః- ఆగచ్ఛతోగజస్యమంటయోః - స్వనంసమాక
ణ్యంసమాకులాంగనాః-సంభ్రాంతవధూకాఃవమూచరాః-దూరాదేవాపా
వలికతాఅపసారితాభారస్యాన్నా దేవాహణా భారవాహణాభారవా
హినఉష్ట్రాదయోయైస్తైతధాసంతః*వాహనమాహితాదితిత్యం- వహో
ణ్యంతాత్ర-తకరిల్కుక్-త్వరితంచపలంశీ ఘంపథోమాగాడపనస్రు
రపజన్తుః-స్వభానౌక్తిః॥

మూ, ౩౫ { ఓజస్వివనోజ్వలవృత్తశాలినఃప్రసాదినోనుర్ము
తగోత్రసంవిదః| శ్లోకాసుపేంద్రస్యపురఃస్త్వభూ
యసోగుణాకాసముద్ధిశ్యపతంతివందినః॥..... }

౩౫॥ ఓజస్వితీవందినఃస్తుతిపాతకాః*వందినస్తుతిపాతకాశ్రవ్యమగః-ఓజస్వి
వగ్లఃతేజస్వివర్ణఃక్షత్రజాతితస్య యదుజ్వలంవృత్తముదగ్రవ్యాపారః-ఓజ

యాఖ్యః తెనశాలతఇతితచ్ఛాలీతస్యఅన్యత్రఓజస్వీవణైః-సమాసభూయ
 ష్టాక్షరైరుజ్వలానైచ తెవృత్తశాలినోవసంతతిలకాదిచ్ఛందోబంధవిశేషశాలి
 నశ్చ*వృత్తంచారిశ్రుచందసోరిణివిశ్వః-తాప్రసాదోస్యాస్తీతి ప్రసాదీతస్య
 ప్రసాది మోనుగ్రహశీలస్య-అన్యత్రప్రసాదగుణయుక్తాః* ప్రసద్ధాదఃప
 దత్వంయత్ప్రసాదోనిగద్యతఇతి- అనుజ్ఞితే గోశ్రుసంవిదాకులూచాగౌయె
 నతస్య- అన్యత్రకులనామసీయైస్తావంశనామాంకితానిత్యదః* సంఙ్కద్యు
 ధైప్రతిజ్ఞాయాం సంకెతాచారనామస్వీతివైజయంతీ- ఏవంభూతస్య ఉపెం
 ద్రస్యహారేగుణాణాసముద్ధిశ్యాదికృత్యభూయసోబహులూకాశ్లోకా-స్తుతి
 పద్యానిపురోగ్రావరంతిన్త- అత్రోపేంద్రస్యతచ్ఛోకానాంచవణ్యత్వైన్
 ప్రకృతానాం శైషకృతసాధమ్యాదౌపమ్యగమ్యోతాయాం శైషప్రతిభో
 త్థాపితాకేవలప్రకృతగోచరాతుల్యయోగితాశ్లైషకృతకృతకృతాఃప్రత్య
 యెషుశాబ్దః!

మూ, ౩౬ { నిశ్శేషమాక్రాంతమహీతలోజలైశ్చలకాసముద్రో
 ఏనముర్యుతిస్థితిమ్ | గామెషునైన్యైరకరోదవారి }
 త్తైకిమవ్యవస్థాంచలితోపకేశవః!

౩౬॥ నిశ్శేషమితివలకల్పంతేఋభిః-సముద్రోపిజలైశ్చేశ్శేషమా
 క్రాంతమహీతలఃనినుజ్జితసకలభూగోళకస్పృశ-స్థితింమర్యాదాంవెలాలం
 ఘనలక్షణాంసముర్యుతిత్యజతి- కేశవస్తుప్రచలితోపిప్రస్థితోపిఅవారిత్తైరవ
 రిమితైః-నైన్యైనిశ్శేషమాక్రాంతమహీతలః-సకాగామెషుఅవ్యవస్థామ
 మర్యాదాంకిమకరోన్నాకరోదేవేత్యధికా-అత్రోపమానాత్పముద్రాదుప
 మేయస్యకేశవస్యమర్యాదానతిక్రమేణాధిక్యకథనాద్వ్యతిరేకాలంకారః
 లక్షణంతూక్తమ్!

మూ, ౩౭ { కోశాతకీపుష్పగులుచ్ఛకాంతిభి ముఖైవిని
 ద్రోల్పణబాణచతుషః | గామీణవధ్వస్తమల }
 ష్టితాజనైశ్చిరంవృతీనాముపరివ్యలోకయన్ || ..

౩౭॥ కోశాతకీతి || కౌశాతకీపుష్పగులుచ్ఛకాంతిభిః- వటోలీప్రసూనగు
 చ్ఛసచ్ఛాయః-స్తరపాండురైరిత్యదః* కౌశాతకీవటోలీస్యాదితిహలా
 యువః-ముఖైరుపలక్షితాః-వినిద్రంఙకసీతం-అతవవోల్పణం-విపులంబాణస్త
 లనైరెయకపుష్పమివచతుర్యసాంతాః* నీలీఋంటీద్వయోబాణైత్యమ

రః-గ్రామేషుభవా గ్రామీణాః క్రిమాద్యఖిభావితఖిభా ప్రత్యయః తాశ్చ
వధ్వశ్చవస్తి స్త్రీయః-తంకృష్ణం గ్రామాంత గామిచమితీభావః-జనై శ్చమూచ
నైరలక్ష్మీతాఃవల్భిస్తీరోహితాః- చిరంవృషీనాంకంటకశాఖావరణా
నాముపరి ఉపరితనావకాశేవ్యలోకయన్- ఉపమాస్వభావోక్త్యాస్సంకరః॥

మూ, ౩౮ { గ్రామైషుగోష్ఠీకృతమండలాసనాన్ సనాదము }
{ త్రాయముహుస్సవల్లతః | గ్రామ్యానవశ్యత్కపి }
{ శంపిపాసతః స్వగొత్రసంకీర్తనభావితాత్మనః }

౩౮॥ గ్రామైషుగోష్ఠీకృతమండలాసనాన్ సనాదము గోష్ఠానకమిత్యమరఃసుపిన్ధితకప్రత్యయః, అంబాలగోభూమీ త్యావినా
పత్వం-గోష్ఠీమహతాన్-గోష్ఠీసభాయామాలావప్రతివిశ్వః-కృతాన్-మం
డలాసనానిమండలాకారేణోపవేశనాని యైస్తాస్తుహః- సనాదంత్వైశ్చ
ట్టహాసారావ సహితం యథా తథో త్రాయవల్లత ఉత్పవమానాన్ కపి
శంకుద్యంకకశ్యంకుద్యంవ మైరేయః-కపిశంకాపిశాయనమిః-హాలాయుధః
పిపాసతోముహుముహుః-హుఃపాతుమిచ్ఛతః- పిబతేనన్-తాల్లః- శశిశ
ప్-స్వగోత్రసంకీర్తనైస్వనానుసంకీర్తనైభావితాత్మనః- ప్రవేశితవిత్తాన్
కృష్ణనామాని గాయతఖిభాగః- గ్రామేషు భవాన్-గ్రామ్యాన్-ఘోషజ
నానిత్యదః-గ్రామాద్యఖిభావికేయ ప్రత్యయః- అవశ్యగాలోకితవాన్-
స్వభావోక్తిః॥

మూ, ౩౯ { పశ్యన్కృతాధైరపివల్లవీజనోజనాని నాధంసయ }
{ యావిశ్యష్ణతామ్ | ఏకాంతమాగ్ధ్యానవబుద్ధవిభ్ర }
{ మప్రసీద్ధవిస్తారగుణైర్విలోచనైః॥

౩౯॥ పశ్యన్తి॥ ఏకాంతమాగ్ధ్యానాత్పంతముగ్ధతయాఅనవబుద్ధవిభ్ర మై
రజ్జాతవిలాసైఃకింతు ప్రసిద్ధోవిస్తారఏవగుణోయోషాంతైరతివిశాలైరిత్కర్క-
కృతాధైరపివశ్యవ్రతనాత్ లబ్ధవిస్తారఫలైరపీత్యధః-విలోచనైః-జనా
ధినాధంకృష్ణంపశ్యన్ వల్లవీజనోగోపాంగనాజనః-పితృష్ణతాంశ్చప్రతాంస
యయాభూయోభూయః-పశ్యన్-పినాలంబుద్ధినువాపెత్యధః- తృప్తికార
ణైదశనైసత్యపితృప్తికార్యానుత్పత్తైర్విశేషోక్తిః- సాకృష్ణస్యమదనకోటి
లావణ్యలక్ష్మీంవ్యంజయతి॥

మూ, ౪౦ { ప్రీత్యానియుక్తానిహతస్తనంధయాన్ని గృహ్య }
{ పారీముభయోనజానునోః | వధిణ్ముధారాధ్వని }
{ రోహిణీఃసయశ్చిరస్మినధ్యేషుహతస్సగోచుహః॥ }

భ్యశ్చైతి ఇని ప్రత్యయః - కై దారి కాణాం యై త్ర సముహానాం పుంసం పుంసం
యావప్రః - కై దారి యై త్ర మన్యతు - కై రారికంస్యా జై రార్యం యై త్రం
కై దారికం గణై త్యవరః - రభో కవచిన శ్చైభి చ కా రా చ్ రభో ప్రత్యయః - కృ
ద్యా గాత్ర - మణిపట్టీ - గోపి కాః గోప స్తీ రభితః సమాకులః వ్య గ్రాః ఉ
భయతః - సమాకృప్య మాణాః - సతీ రిత్యై కః - సహరిః సహా సమాలోకయతి
స్త - అత్ర సహా సాపలాకనస్య వి శేషణ గర్వా సమాకులప దాదక హేతుక
త్వాత్తాప్య లింగ భవః ||

మూ, ౪౩ { వ్యా నే ధును స్సా నవధానతః పు రాచలత్య సావి }
క్షుప్తకణయన్న సా! గీతాని గోప్యాః కలమంభ్య }
గవ్రజో ననూనమస్తీతి హరివ్య లోకయత్ ||

౪౩ || వ్యా నే ధుమితి || గోప్యాః శాలిగో స్త్రా వ్యః - గో రాది త్వాత్ జీష - గీ
తాని ఉపకణయన్ శృణ్ణ - అసావృగ వ్రజః - అసాకోపితస్యా న్వా వ్య సే
ద్ధం - ని వారయితుం అవధానతో గీ తై కా గ్రా వ్యత్ - పు రాచలతీ చ లిప్యతః యావ
త్పు రాని పాతయో ల ఉడిభ నివ్య దధే లబత్ - ఇటీ త్థం మ త్యై తి శేషః కలమం
శాలివి శేషం - నా శ్చి క్షా దతీ నానం ఇత్థం తక కాయన్ని తి శేషః - హరివ్య లో
కయత్ - అత్ర మృ గాణాం కలమభావననివృ త్తై గీ తాన క్షినిమి త్తాయా సనా
కణాన సమభభంగ హేతుక త్వము త్యై క్ష్య తే ||

మూ, ౪౪ { వీలాచలత్ స్తీ చ రణారుణో త్పలస్థల త్తలాలా కౌ }
టిని నాద కౌ మలః! శౌ రే ను పా నూ ప మ పా హరన్త }
నః స్వ నాంత రాదు వ్చ ద సార సార వః ||

౪౪ || వీలెతి || అనుగ తా ఆపయే ము తె అనూ పాః జల ప్రాయ దేశాః * జల ప్రాయ
మనూపంస్యా త్పుంసీ క చ్చ స్తధా విధిత్య మరః ప్లాదిభ్యో ధాతు జస్య బహు
ప్రీ హి శ్చో త్తరపచలో పశ్య్వి ఋక్పూరి త్యా దినా సమా సాంకః * ఉచ సూ
దేశ ఇత్యూ కారః - తె సాం సమీ పె ఉ పా నూ పం - సమీ పా ధే = వ్యయీ భావః
వీలయాచలతీ చ లెయ స్తి యా శ్చ రణే అరుణో త్ప లెగ క్రౌ త్ప లె ఇనత
యోః స్థలం త్యో యా తు లాకో త్యో నూ పు రో * పా దాంగనం శు లా కో త్కీర్తం
జీరో నూ పు రో స్తీ యా మిత్య మరః - తయో ని = నాద ఇవ కో మ లో దు ధు రః
ఉన్య దసార సార వః మ త్ర హం సమా జితం * చ క్రాంగస్యా సో హం స ఇతి శ బ్దా
ర్ణవే - శౌ రే ర్న నః స్వ నాంత రాద పా హరత్ - అత్ర మనో హరణ సద్య వీలెత్య

౫౨ (మాఘ కౌశ్యే-సవ్యాఖ్యానే-ద్వాదశసర్గః.)

దివి శైషణాదణ హేతుక త్వాదుపమాసంకీర్ణంకావ్యలింగమ్॥

మూ, ౪౫ { ఉచైచ్చగణతావస్థలి తాంగరీయసీంత దాతిమా రా
 ంపితస్య గచ్ఛతః పకేసమూహుబళల రేఽబసంహ
 తింశిరోభి రాజ్ఞామప రెమహీభృతః॥

౪౫॥ ఉచైచ్చరితి॥ త దాతస్యే నమయెఅతిమా రాద్గచ్ఛతోపితస్య హారేఃసం
 బంధనీముచైచ్చర్త తామత్పూర్వముత్థితాం-అన్యత్రోధ్వలంకేషుపి వ్యా
 ప్తాంతస్థలి తామభంగురాంస త్యాంచ గరీయసీమతిమహాతీంపూజ్యాంచబల
 రేఽబసంహతిం- సెనారజస్సంఘాతం- ఎకేక తిపయెమహీభృతః-పర్వతాః-ఆ
 జ్ఞాంశాసనం-ఆప రెమహీభృతో రాజానశ్చశిరోభిః శిఖరైశ్చేష్యేశ్చనమూ
 హుః సమ్యగ్స్వహంఃస్త-వ హెలిః-ఱి-యైస్ససీకవచిస్సపీత్యాది నాసంప్రసార
 ణం- అత్ర హరినుహిమవర్ణ నాయాముభ యెషామపి మహీభృతాం ప్రకృత
 త్వాత్ప్రవల ప్రకృతాస్వ దాతుల్యయోగి తాశ్లేష ప్ర తిభోత్థాపి తాచేతీసంకరః॥

మూ, ౪౬ { స్రా యెణనీచానపి మెగినీభృతోజ నస్సమైవైవస
 ధాధిరోహతి సెనాము రా రేఃపథవన సాపునమ
 హీమహీ ధ్రాణపరితోధ్యరోహయత్॥

౪౬॥ స్రాయెణతి ॥ స్రాయెణస్రా చుర్యెణనీచాణ- కుశ్లానపి మెగినీభృ
 తోద్రీణ-జనోలోకః-సమెనసుగమెనపథామాగ్నేనైవాధిరోహతి- సాము
 రా రేః-సెనాపునః- పధోమాగాణ నెవమహీమహీ ధ్రాణ- మహోద్రీణ
 పరితోధ్యరోహయత్ లోకేహిసతియున్యైధ్వని తెన శైలాధిరోహణసంభవః-
 సెనాయాఃసర్వపథాతరకేణ్యా అభూత పూర్వాఃపరస్స హస్తాఃపంధానః-
 స్వాగోహణేనవ్రవతి-తాత్పర్యర్థః-రోహ తెర్వశ్యకత్యాత్కతిబుద్ధిత్యాది
 నాసధావణిక త్వాణాంశౌక ముత్వంమహీంధరంతీతి మహీధ్రాః మూల
 విభజాది త్వాత్కః-అత్ర సేనాయాః- పథాం శైలాధిరోహణే సోపమానా
 త్ జనా దాధిక్యకథనాద్వృత్తిరే కాలంకారః॥

మూ, ౪౭ { దంతా గ్రనిభిఃన్నపయోదమున్ముఖాఃశిలోచ్చయా
 నారురుహును హీయసః తిర్యక్స్టటస్తావిమదాం
 బునిమ్న గావిపూర్వమాణ శ్రవణోదరండ్విపాః॥

౪౭॥ దంతా గ్రైతి॥ ద్వాభ్యాంపిబంతీతిన్వి పాగజాః-సుపీయోగవిభా గాత్త
 ప్రత్యయః-ఉన్ముఖాడన్న మితముఖాఃసంతఃదంతా గ్రై నిభిన్నా విదారి

తాః పయో దాశ్చంగగ తాయస్త్రిక కమణితద్యధాతథా తిర్యగూర్షణము
ఖత్వాత్తరశ్చీనంయధాతధాక టుభ్యః - ప్లవం తెక్షరం త్రికలస్థావినిశ్చక
దాంయనిమ్న గాభీనుదజలప్ర వాహైవిఘ్నార్య మాణాని శ్రవణోదగా
ణీనో త్రవివతాణుస్త్రిక కమణీ తద్యధాతథామహీయినోమహత్త
రాణశీలొచ్చయాణ-శైలాణ-ఆరురుహః-స్వభావోక్తిః॥

మూ, ౪౮ { శోచ్యే తిన్నానాంభఃకణకైవ కైవ విజ్జనస్యజీమూతక }
{ నంబక మ్యతానానైవనాగైవగరియినాచ్చకై రరం }
{ ధిసంధాఃపుధుసంతశాలినా ॥ }

౪౮॥ శోచ్యే తదితి॥ శోచ్యే తంతఃక్షరంతోనుగాంభఃకణాయస్య తెన-శైషికఃక
వప్రత్యయః - జీమూతకదంబక స్యైవమ్యుఃకైర్యస్య తెన - పునుభ్యాందంతా
భ్యాంశాలత ఇతితచ్చాలినా-గరియినాగురుత రేణోచ్ఛకై రున్న తెన- కైవది
న్నాగైవగజేనజనస్యపథాఃమార్గః అరోధిరుద్ధః-నగచ్ఛతీతి అగైనాచ తెనకు
నారోధిరుద్ధః-మత్తమూతంగస్యరుదాసద త్వాచ్ఛైలవదనతిక్రమణీయత్వాది
తిభావః. అతఏవోపమానాద గాదుపమేయస్య నాగస్యాధిక్యాన్వయితరైకః॥

మూ, ౪౯ { భగ్న మ్రమాశ్చక్ర రిత స్తతోదిశః సముల్లసత్కై }
{ తన కాననాకులః॥ ఏష్టా ద్రిప్తష్టా స్తరసాచదంశిన }
{ శ్చలన్నిజాంగాచల మగమాభువః ॥ }

౪౯॥ భగ్నై తి॥ దంతినోగజాఇత స్తతోభగ్న మ్రమాః-స్వభగ్నాః అలవృ
క్షాః దిశఃసముల్లసద్భిఃకైతనైరైవ కాననైరాకులః-సంకీర్ణాః-శ్చక్రః-తథా
తరసాచలైవపిష్టానిచాణీ తానిఅద్రిప్తష్టానియానుతాభువ్రాభూమిః - చ
లద్భినిజాంగై రైవాచలైర్మగమాః మ్రమాః పాశ్చక్రః-అత్రకైతనై
ష్వంగేమచ కాననాచలత్వరూపణా గ్రూపకాలంకారః-తేనగజానాంపురా
తనస్పష్టినంహోరేణస్పష్ట్యంతర ప్రవతనానూపం-లోకోత్తరంసాక్ష్యం
గమ్యతకత్వలంకారౌవ స్తుష్టనిః॥

మూ, ౫౦ { ఆలోకయామాస హరిమహీధరానధి శ్రయంతీ }
{ గణజతాఃపశ్శతాః॥ ఉత్పత వాత ప్రతిహాలపాత }
{ నీరుపత్యకాభ్యోబృహతీశ్శీలాభవ ॥ }

౫౦॥ ఆలోకయామాసే॥ హరిమహీధరాణగిరీన్-అధి శ్రయంతీ రధి
రోహంతీః-పరశ్శతాః-శతాత్పరాః - ఆసంఖ్యాకత్వధణః * పరశ్శతాద్యా

సైయోషాంపరాసంఖ్యాశ తాధికాభ్యత్యమరఃః పంచమీ తీయోగవిభాగాశ్చ
 మాసః రాజదంతాదిత్వాచుపసజనస్యాపితతశబ్దస్యసరిసిపాతః-పారస్త
 రానిత్వాస్సుడాగమః-గజతాఃగజసమూహాః ౩౧ జాప్యైతవక్తవ్యమితిసా
 మూహికస్తల్ ప్రత్యయః-ఉపత్యకాభ్యతనన్న భూమిభ్యః-ఉపత్యకా ద్యై
 కాసన్నాః-ఘామిరిత్యమరఃః ఉపాధిభ్యాంత్యకన్నాసన్నాః-రూఢయోరిత్య
 కప్రత్యయః- ఉత్పాతవాతన-ప్రతికూలంపతంః-ఇతతత్పాఠోనీరుగ్నకం
 గామినీరిత్యధికః-బృహతిఃశిలాఇవేత్యు త్ప్రేతౌ-ఆలోకయామా సలోకృ
 దశకనఇతిధాతోలిః॥

మూ, ౨౧ { శైలాధిరోహభ్యసనాచి కోఠురైఃపయోధరై గా }
 { మలకీవనాశ్రితాఃతంపగ్నోయప్రమదాశ్చచాయ }
 { రేవికాసవిస్తారితవిభ్రమేక్షణాః॥..... }

౨౧॥ శైలెతి॥ శైలాధిరోహభ్యసననవర్షతారోహణాభ్యాసనాధికోఠు
 రై గమ్మన్న తైఃపయోధరైఃస్తనైగుపలక్షితాఃఅమలకీవనాశ్రితాః-ధాత్రీవ
 సగతాః-వర్షతోనివాసోయోషాం తేపర్వతీయాః కి గాతాదయః పర్వతాచ్ఛ
 ఇశ్చప్రత్యయః తేషాంప్రమదాః-వికాసేనవిస్తయకృతఃస్తారణవిస్తారి
 తాః-స్తేమిత్వేనవివర్తితాః-పిభ్రమావిలాసాయోషాంతానీక్షణానియాసాంతా
 స్తథాసత్యఃశంహరించచాయీరెవదృశుఃచాయ్యపూజానిశాఖనయోరితిధా
 తోఃకతకరిలిక్-నిశామనందశకననిరుపస్యపివిశామయతే ఇతిదశకనప
 ర్వాయోషుభట్టమల్లః-పతేనహరైలోకొత్తర-లావణ్యంవృజ్యతఇతి - వస్తు
 నావస్తుధ్వజః-స్వభావోక్తివృత్త్యనుప్రాసయోఃసంస్పృష్టిః॥

మూ, ౩౨ { సావజ్ఞమున్మీల్యవిలోచనైసకృత్క్షణంశృగౌదై }
 { ణసుముఖ్యునాపునఃసైన్యాన్నయాతఃసమయాపి }
 { వివ్యధైకభంసురాజంభవమన్యథాధవా॥..... }

౩౨॥ సావజ్ఞమితి॥ సావజ్ఞంసానాదరం యథాతథావిలోచనైసకృదైకవార
 రంకృష్టకృష్టచైతీసకృవధేణిపాతః-క్షణమున్మీల్యోన్మీల్యపునఃసుముఖ్యు
 నాస్వపుమిచ్ఛునాస్వపేసన్ననాదుప్రత్యయః-రుచపిదేత్వాదివాసనఃకించ
 తోః-వవిస్తపీత్యాదివాసంప్రసారణం-శృగౌదైణసింహౌనసహయాసమీప
 సమయానికసాశబ్దాసామీప్యేసరికీణితావితిసజ్జనః-యాతోగచ్ఛతోపి-
 యాతేలః-శత్రాదేశః-సైన్యాత్సైనాతః-బీత్రాధానాంభయహేతు

రిత్య పాదాసత్వం- నవివృతేనవిభేద్యధభయసంచలనయోరితిధాతోబాణ
వెలిబ్ అన వాత ధాహీత్యధికాః-అన్యధాభీత త్వేనకచ-సురాజంభవంసు
న రాజ్ఞాభూయ తెకక కమపీత్యధికాః- రాజాచామంస్య గాణామిత భావ్యంక
త్వేక మణోశ్చభూకృత్సోరితకతకరీష దాదా దోపప దెభవ తే - ఖల్ ప్ర
త్యయెనలోపమునూగమా-అధాఽతర న్యాసః ॥

మూ, ౧౩ { ఉత్పేదనిధూత మహీ రుహంధ్నజ్జైజనాఘు
స్థోక్తసంధురంహసామ్| నానై రధిక్షీ ప్రనుహళి
లంముహుబలంబహు వ్రౌపరితన్వహీభృతామ్ ॥

౧౩ ॥ ఉత్పేదేతి ॥ నానై గణజైరితిక్షీస్తా స్తిరస్త్వ త్రామహశీలాఃయెకతన్వ
లంసైన్యంధ్నజైరు త్పే దనోన్మ త్వేననిధూ తాఅవగణి లామహీరు హెలాయె
ముతేషాం * ఉత్పేదశ్చో వ్రయిచ్చన ఇత్యనరః బనా ఘైఃరుక్త-వ్రేటధ్నము
ధ్నతముద్వేలంసంధురం హెలూనదీ వెగ్నాయె సుంసహీభృతాంపర్వ తానాం
ఉపరిముహుబలంబహు వ్రౌపరితన్వ గూర్భయసో భూధ రా మ్మ హు రారుహో
హేత్యధికాః-హయాఘుగుధ్నత్రిపా రేహయా ఘనఘోబక సమూ హెనరుక్త
మిల్యాదిపూర్వవత్-అ త్రావరోహణవచత్క మణోపరిభావవి శేషణ్ణజై
భ వాత్ ప్ర లీయితే క్రితవ భేదేనోపరి భావస్యబలభూధరప రేషణవ దాదా
హేతుక త్వస్త్వేష ప్రతిభోక్తాపీతః కావ్యలింగవి శేషః ॥

మూ, ౧౪ { శ్శ్రూ యమాణే మధుజాలకేతరౌ గజేనగండంక
షతాపధూని తే త్సు ద్రా భిరత్సు ద్రత రాభి రామలం
ఽదశ్యమా నెనజ నెనదు ద్రు వె ॥

౧౪ ॥ శ్శ్రూ యమాణేతి ॥ తరౌవృక్షే శ్శ్రూ యమాణేశ్శ్రూ వదా
చరతితద్వల్లంబమాన ఇత్యధికాః-ఉపమాలంకారః శ్శ్రూ శ బ్దాదాచారీకృతం
తాల్లటః-శానజా దేశ్యః-అకృ త్నావక ధాతుక యోదీఁఘణః-మధుజాలకేనో
వ్రపవలెగండంకపోలంకష తాతరుస్కం ధకంహూయిమా నెన గ జేనవిధూని
తేకంపితే సతి ధూఞోణ్యంతాత్క-వణిక్తిః-ధూఞో ప్రీఞోనుణ్వక్తవ్య
ఇతిసు గాగమః-అత్సు వ్రత రాభిరశిఘ్రాలాభిః త్సు దా భిః- సరఘాభిః-త్సు
ద్రా వ్యంగానటీవేశ్యాసరఘాకంట కారి కేశ్యవరః-ఽదశ్యమా నెనచంఘ
భిసుద్యమా నెన జ నెంసమాకులంవ్యగ్రంయధాత ధామ న్దు లెపలాయితం-
భా వెలిబ్ స్వభా పౌ క్తిరుక్తోపమాసంస్పష్టా ॥

మూ, ౫౫ { నీతెపలాశిన్యు చితేశరీర వద్ద జాంత కేనా తమ
 దాంతకమణాసంచెరు రాణ్ణాన ఇవాపరంక్షణా }
 త్తక్షమారుహందేహమివస్థవంగమాః॥.....

౫౫॥ నీతెపలాశిని ద్రు మెపలాశీ ద్రు ద్రు మాగమా ఇత్య
 మరఃశరీరవత్-ఘోర్వశరీరకవృత్త త్రతస్య వెతివతి ప్రత్యయః- అదాంతక
 మణాదుదాంతవ్యాపారేణగజోంతక ఇవేతిఉపమితసమాసః - సాహచ
 ర్యాత్ తెనగజాంతకేనాంతంనాశనీతేగమి తెసత్కీపవై గణచ్ఛంతీత్వవంగ
 మైఃకపిభిః క్ష గమే శ్చైతీభిశ్చ ప్రత్యయేముమాగమః- ఆత్మానో జీవా ఇవాప
 రం-వృక్షమారుహుహుఃఅవరందేహమివక్షణాత్ - సంచెరుఃసంప్రవీష్టా ఇత్య
 దః-అనెకేవశబ్దా వాక్యాధోపమాసాచ శరీరవదితితద్ధితగతా-అన్యత్ప్ర
 సమాసగతేనసంకరః॥.....

మూ, ౫౬ { ప్రహ్వసతీవక్వ విచుక్లతి శ్రీతః క్వచి త్ప్రకాశానద
 గహ్వరానపి | సాహ్యనపె తానితివాహినీహరే }
 ప్రదాతిచ క్రామగిరీకగుహానపి॥.....

౫౬॥ ప్రహ్వనితి॥ క్వచిదతీవని తాంతం-ప్రహ్వణ-ప్రవణా-అన్యత్రాను
 సూలా-క్వచిచుక్లతిం శ్రయంతీత్యుక్తతి శ్రీతః యోన్న త్యభాజయేద్ధత్యభాజ
 శ్చ-శ్రయతేః క్విప్వేతుక-క్వచి త్ప్రకాశానసంకటానగుఢవృత్తీంశ్చ- క్వ
 చిదతిగహ్వరానపి-అపిశ్చాధే-అప్రవేకా-అన్యత్ర గూఢాంశ్చ-ఇతీ త్థం
 సాహ్యదపెతా-విచమరూపాన్విషమవృత్తీంశ్చ-అతపవగుహా- మహ
 తోపిసూజ్యాసపిగిరిం స్తధాహరేవాహినీసేనా అతిచక్రమాతీత్యగతా
 ఉల్లంఘి తాచగురోరప్యవలి ప్రస్య కార్య కార్యమజానతః- ఉత్పవంప్రతిప
 న్నస్యపరిత్యాగోఽధీయతే ఇతిస్తరణాదితి భావః-గుహాణామప్యతీక్రమ ఇతి
 రోధపిశబ్దః-సహోక్తవైషమ్యవోషోన్మాటనెనపరిచ్యత్యైవిరోధాభాసోలం
 కారః-సచగుహానితివాచ్య ప్రతీయమానయోరభేదాధ్యవసాయాదితి- శ్లేష
 మూలాతిశయోక్త్యై త్థాపిత ఇతిసంకరః॥.....

మూ, ౫౭ { సవ్యాప్తవత్యా పరితోపధాన్యపిస్వ సెనయాసరస్వ }
 పథీనయానయా| అంభోభిగుల్లంపీతతుంగరోధసః }
 ప్రతీవనామ్నీకురు తెన్న నిమ్న గాః॥.....

౫౭॥ స ఇతి॥ సహరిఃపరితఃసమంతాదపధాన్య మాగానపి క్ష పథోవిభా
 షెతినిషేధవికల్పాత్ క్షయిక్పురిత్యాది నాసమాసాంతఃక అవధంసపుంసక

మితనపుంసకత్వం వ్యాప్తవత్యాసగ్వాపధో వ్యాప్తో తీనర్షపధి వ్యాతక్య
ర్వా దెరి త్యాది నాఖప్ర త్యయః- తయాసర్షపదీనయా అనయాస్వ సెనయా
నిమిత్తైనఅంభోభిరుల్లంఘి తానియుగపదఖిల సెనాప్ర వేశెన ప్రకపగమనాకు
పర్యాక్రాంతానితుంగరోధాంసియాసాంతాః- నిన్నుంగచ్చంతీతీనిన్నుగా
నద్యః-తాః ప్రతీపనామ్నీః-కురు తేస్త-ప్రతిగతాడత్రాన గాఢపోయాసాం తాః
ప్రతిపాః- ఋక్పూరి త్యాది నానుమాసాంతః-ద్వ్యంతరుపస ర్షభ్యోపశుదిదీ
కారః- ప్రతీపాభిజనామయాసాంతాః-అధవాప్రకపానిన్నుగా నా-విసృంనా
మఉత్తానగభి నాను క్షేయంయాసాంతాః-ప్రతీపనామ్నీః- ఆసఉపధ-లోపి
మోన్యతరస్యామితజీవ-తాస్తధావ కారైత్యధః- అశ్రనిన్ను గా-నాంప్ర
తీపనామాసంబంధేపితస్సంబంధో-త్తైరసంబంధేసంబంధరూపాలేశయోక్తిః॥

మూ, ౫౮ { యావద్వ్య గాహం తనసంతినాం ఘటాస్తురంగ }
{ మైస్తావచుదీరితంఖురైః ఓషంసమీరైస్సగితాం }
{ పురఃపతజ్జలాన్యనైషీ-స్రజవపవకతామ్॥ }

౫౮॥ యావదితి॥ దలతి నాంఘటాగజ ప్రజాఃబలానియావన్న ప్య గాహం
తనవ్యలోకయ-తావత్తురంగ మైః కర్తృభిఃఖురైఃకరణైః- ఉదీరిత ఉక్తా
పితం-అధసనిరైః-మారుతైఃఓషంసకీణం-ఆతవపపురోగజ ప్రవేశా త్ప్ర
గెవవత్ర జోభూ రెణు రెవసరి తాంగలానిపంక తావ నైషీన్ని నాయ- సయ
తెన్వి క న-కాత్ లుజ్జోసిచివృద్ధిః- అత్తాపీసరి తాంప-కత్వాసంబంధేపి
సంబంధో-త్తైఃపూర్వవదతేశయోక్తిః!

మూ, ౫౯ { రంతుంక్షుశ్రోక్షుగనితలబభూమ యోవ హుర్వజం }
{ తాప్ర మదంమదోర్ధతాః | పంకంకరాపాకృతశైవ }
{ లాంశుకాఃసముద్ర గాణాముదపాద యన్ని భాః॥ }

౫౯॥ రంతుమితి॥రంతుంక్రీడితుంక్షు తాపకత్ర విషాణైరన్య త్రనష్టాశ్చప
లితాఃఉత్తుంగానితలబభూమయోరోఘో భాగాః- శ్రోణీ భాగాశ్చయై సైఃని
తంబోరోధసిస్తంధేనిఖ రెపిక తీత శే ఇతివిశ్వః-ముహూః ప్ర మదంహషణం
వ్రజంతః-మ దెనదా నెనద పెణవోర్ధతాః- కరైహ-స్సైగపాకృతానిశైవ
లానిఅంశుకానీవ శైవలానీ వాంశుకానియై సైశ్చ భాఃసముద్రంగచ్చంతీతీనము
ద్ర గాణాంసముద్రపన్నీ నాంనదీనాంకృతాజుత్తరప దేణఇతిణత్వం- పంకం
కదకమం-కల్ప పంచోదపాదయ-పంకో స్త్రీ కదకమై ససారితిపశ్వః-య

ధామదోస్తతాఃసరాంగనానాంవోషముత్పాదయంతితద్వదితిభావః- అశ్ర
ప్రస్తుతేభ విశేషణాదప్రస్తుతస్త్రీ సంప్రహణ సాహసకప్రతీతైఃసమా
సోక్తిఃసాచపంకయోరభేగాధ్యవసాయాదితీశ్లేషములాతశయోక్త్యుక్తా
పితేతసంకరః||

మూ, ౬౦ { కుగ్లో రుగోధః పరిపూరితాంభసఃసమన్వనీకృత్యపు }
{ రాతసీరః దీఃకూలంక మేమాస్సరితస్తధావరఃప్ర }
{ సతకయామాసురి భానుదాంబుభిః||

౬౦|| రుగ్లోతి || ఇభాగజాః- రుగ్లోరుభిమకహద్భీరోధాభిస్తైఃపరిపూరి
తాంభసోన్మ్యత్తైపశోషిత జలౌగ్యత్యధః-పురాభవాఃపురాతనీః స
యంచరమిశ్యాదినాట్యప్రత్యయఃతుడాగమశ్చ. టిడ్ధాణశ్చిత్వానినాజీవ
దీఃసనన్ధలీకృత్య సనన్ధలూనికృత్యమదాంబుభిఃస్వనదోదక్షైః- కూలంక
పంతీఃకూలంకమాః; సర్వకూలాభి కరీషెషుకషభశ్శిఖో ప్రత్యయఃతేఽ
మాః; పనాహాయాసాంతాఃఉభయకూలప్రవాహీన్యోపరాతన్యఃసరితః
తధాపూర్వత ప్రనతకయామాసుఃప్రవాహయామాసుఃపితేనగజసంప
క్తిరుక్తా- అత్ర నదీనాంసనస్థతాస్సంబంధేసినుదాంబూనాంచ సరిశ్వా
సంబంధేపతత్సంబంధా కైరక్షయోక్తిరితిసజాతీయసంకరః||

మూ, ౬౧ { పద్వైరసన్వితవధూముఖిద్యుతో గణానహంసైశ్చి }
{ యమాతవత్రజామ్| కూరేభవకభోజబలస్యగచ్ఛ }
{ తఃశైలోవమాతీతగజస్యనిమ్న గాః||

౬౧|| పద్వైరి||పద్వైరసన్వితాలప్రాప్తావధూముఖిద్యుతో శ్రీర్యాభిస్తాఃవ
ధూముఖిశ్రీజితపక్తాత్యధః-అన్వితేతిఈజ్జీ గతావితిధాతోఃకనుకణిక్తం
తంహంసైరాతవత్రజాంఛత్రజన్యాంశ్చియంనగతాలగతాః-అతవత్రజిత
హంసశ్చికాత్యత్యధః-నిమ్న గానద్యఃశిలోవమాతుతతాః - శిలాసామ్యమ
తిక్రాంతాగజాయసి క-తస్యగచ్ఛతోభోజబలస్యయాదవసైన్యస్య కూరే
భవక-అతివ్యవహితాజాతాత్యత్యధః-అపకృష్టాగ్నిచగవ్యతే తదభేదా
ధ్యవసాయేనైవనిమ్న గానాంసూరిభవనస్యతస్వశేషణవదాధక హేతు
కత్వాత్ - శ్లేషములాతశయోక్తిసముత్థాపిఃకావ్యలింగభేదః||

మూ, ౬౨ { స్సగ్ధాంజుశ్యానుతమాభిగున్తైనికరంతరాలా }
{ కరిణాంకదంబతైః | సేనాసుధాక్షౌలితసాధసంప }
{ దాంల రాంబసూనాంపరభాగమావసా||

౬౨॥ స్నిగ్ధోస్నిగ్ధంబనమివశ్యామాఖిసనూఖిసన్నైకరణం
బకైనికరంత్రాలాసీరుధ్రా సాసెనాపదయా లపచిశేషణయోలరాభ
వలితాఃసాధసంపదోయానాంతాసాం లపభదెచ్చుతేసుభేతివైజయంతీ-బ
హూనాంపురాంపురీణాంపరభాగంపి ప్రకృష్టదేశమాప నూపిమసీత్యిగతే
త్యేకణఃవనోత్కసకృపరిభాగఃతదభేదాభ్యవసాయెంపరభాగ్సాం
ప్రాపిశేషణత్యాశ్యామకరికదంబకనైరంతర్యస్య సోమిగ్ధా త్పూర్వసా
వ్యలింగభేదః॥

మూ, ౬౩ { ప్రా సాదశో భావిత యాయుభిః పధి ప్రభోనిక వా }
{ సాఃపలువెత్త్య భిభాభుః । నూనంసహా నెనవియోగపి }
{ క్షబాపురఃపురశ్రీ రపినిర్యయకాత దా॥

౬౩॥ ప్రా సాదత ॥ పధిమా గే-ప్రభోఃకృష్ణస్యనివాసాః సెనానివేశాః-
ప్రా సాదశో భయా అతశయాలుభిగతశాయకైః ; ఆలుబిజ్జే గ్రహణంక
తవ్యమిత్యాలుచ్ ప్రత్యయః - పలువెత్త్య భిఃపలువ స్తై బభాభిః-తేవో త్యై
శ్చుతేతదాద్వారకానిర్యాణకాలెతనెనకృష్ణైనసహపియోగిక్లదాపిరహ
భీరుఃపురశ్రీ ద్వాకర కానగరలక్ష్మీరపిపురో గ్ర నిర్యయానిగక తా - నూనం
ద్వారకాతోనభిద్యం తెఅస్యనివాసాఃశో భయోసి భావః॥

మూ, ౬౪ { వక్ష్యద్విపానాంపిరువంశిఉచ్చైవక సెచ శైభ్య }
{ శ్చిరమాచచక్షిరే । గండస్థలాఘుషకగలన్యనోదక }
{ ప్రవస్తు మస్కంధరిలాయినోళినః॥

౬౪॥ వక్ష్యేతి ॥ గండస్థలానామాఘుషకణసంసుషకణలతా ప్రవతా
వదోదకేనద్ర వెనుకదైఃఘద్రు మస్కం డైఘనీలీయంతిగణిశస్ని లాయిన
స్తస్ని వాసినడిఉచ్చకైకైరువంతఃకూజంతోశయఃద్విపానాంసెనాంశు
నాంవక్ష్యప్రమాణంవక్ష్య దెహప్రమాణయోరిత్యహరఃప సెచ శైభ్యః
కరాతేభ్యః-చిరమాచచక్షిరేత్యయంతో-జాకత్యాఖ్యాతవంతకృష్ణకణ-గ
వక్ష్యేనుమాపకెష్వళిఘవిరావయో గాదాఖ్యాసము త్యైత్యై-వ్యంజ
కాప్రయో గాగ్ధమ్య॥

మూ, ౬౫ { ఆయావవద్భిఃకరిణాంఘటాశతై రధః కృతాట్టా }
{ లకవక్షిరుచ్చకైఃకూమ్యైజితోద గ్రగృహాశినా }
{ చమూరతీత్యభూయాంసి పురాణ్య వతకత॥

౬౫॥ ఆయా మెతి॥ ఆయా మో దైవ్యుణం సోస్తియో హంత వృద్ధి రాయతే రి
 త్యుధఃః కిరిణాం సంబంధిభిః సుఖాశ త్రైస్యూః మాశ ణైః * కిరిణాం ముబ నా
 ఘటే త్యుసురః అధః కృతాస్తిరస్కృతా అట్టాలక పజ్జయో అట్ట శ్రేణోః
 యయా సాః అట్టాత్పట్టాలకః స్మృత ఇతి వై జయంతీ సాచ మూరుచ్చైగున్న
 తైః నూపై స్వేః పబ ముబ పైః - జితాన్యుక గ్రాణి గృహోణి యోహంతానిభూ
 యూసే లురాణి పతీ త్యావత కత-అతి క్రమ్య గ తైత్యుధఃః శోభయా అశశ
 య్యుస్థి తెఱచ గ ము తె - తద భేదాధ్యవ సాయెన శ్లేష ములూః శ యోత్త్యు ధాపి
 తం సూర్పవత్ సదాధా హేతుకం కావ్య లింగమ్॥

మూ, ౬౬ { ఉర్ధూత ముచ్చైర్వణ జినీభిరంశుభిః ప్రత ప్రతుభ్య }
 { గృతయా వివస్వతఃః అష్టాదికల్లార సమీరణాహతే }
 { పురఃపపాతాంభసియాము నెరిజః॥

౬౬॥ అద హరి సేనాకాలిం దీం ప్రత్యా సేమపీ త్యాహా॥ ఉర్ధూత మితి॥ ధ్వజినీ
 భిః సేనాభిరుచ్చైర్చుర్ధూతం ఊర్ధ్వక్షిప్తం - అత ఏవ అభ్యణత యాంతకత
 యాః ఉపకతాంతి కాభ్యణే త్య మరః - వివస్వతోః శుభిః ప్రత ప్రమివేత్య
 ధఃః - అత ఏవ వ్యంజ కాప్రయో గాద్గమ్యో త్ప్రేక్షూ - అష్టాదిస అష్టాద కామె
 కల్లార సమీరణాః సాగంధిక మారుతాః * సాగంధికం తుకల్లారమిత్త్య మరః తై
 రాహ తేకంపి తెయాము నెయము నా సంబంధివ్యంభసి పురోక్తై రజో ధూలిః
 పపాత - సంత ప్రాహిసం తాప మసహమానాః - పురోధాపత్వా క్షచన శిశ
 రైపయసి పతంశీతి భావః॥

మూ, ౬౭ { యాఘమః భానో స్తనయాపిశీతలైః స్వసాయను }
 { స్యాపిజనస్యజీవ నైః కృష్ణాపిశు ధైరధికం విధాత్యభి }
 { ఓహంతు మంహంసిజ లైః పతీయసి॥

౬౭॥ అథ చతుర్భిర్యము నాం వణయతి॥ యో త్యాది యాయము నా ముర్హా
 భానోరుష్ణాంశో స్తనయాపి సతీశీత లైః అపిఃః రోధేన దోష్టా హాదాన కి స్మృతై
 త్యానుపవ త్తైరితి భావః - యము స్యాంతక స్వస్వ సాపిజనస్యజీవ నైరుజీవ కైః - అ
 త్రాస్యేకోద గాణాంభిన్న క్రియానుపవ త్తైః రోధః * కాలిండి సూర్యతన
 యాయము నాశ మనస్వ సేత్యుభయ త్రాప్య మరః కించ కృష్ణాకృష్టవణాణు
 లినావతథాపిశు ధైః వై ముల్య స్యాధికం విధాత్యభిః సంపాదకై జలై రంహం
 సిపాపానివిహంతుం పతీయసి సచుధాత రా-అత్త యము నా తజ్జలగత త్స్వనని
 దిష్టయోరప్యోష్ణ్యై త్యయోరంతక త్స్వోజ్జీవక త్వయోమా లిన్యశోధక

త్వయోరవయవావయవి సూరిభవవివక్షయా సామానాదికరణ్యోన్విరో
ధఃతస్యాభగవత్యాఃకాళింద్యా ఆలౌకికమహిమత్వే నాభాసత్వాత్ ౬౦
ధా భాసౌలంకారఃసచక్ర మాత్ గుణయోక్రియయోఃగుణ క్రియయోశ్చై
తిత్రివిధోపిసంస్పృష్టః-శ్చృతీయఃకృష్టైశ్చైష ప్ర ఓభోత్థాపితభ్రీసంక్షేపః॥ ...

మూ, ౬౦ { యస్యామహానీల తటిరివ ద్రు తాః స్రయాంః పి
త్వాహిమపిండపాండవః | కాళీరవస్తాభిరవాను }
రంజితాఃక్షణేనభిన్నాంజనవణతాంఘనాః॥...}

౬౦॥ యస్యాఞ్చి॥హిమపిండపాండవైఃహిమఃసఃఘశుభాఃఘనామేఘాః
ద్రు తాద్ర వీక్యతాః-మహానీలతటిః-ఇంద్రనీలస్థలానీవకాళిః కృష్ణవణాః
జానపదేశ్యాసనాక్షీప్ యస్యాఃకాళింద్యాఃఆపవీత్వాతాభిఃవీతాభిరన్వి
రనురంజితాభవక్షణేనభిన్నాంజనవణతాం-స్నేహవ్యుదితకజ్జలసవణ
తాం-ప్రయాంతి . అత్ర తటిరివానురంజితా ఇవేతివా, త్ప్రేక్షాభ్యాంసః
ణేయం-ఘనానానుంజనోపమేశిసం గ్రహాః॥

మూ, ౬౧ { వృక్తంబలీయాన్యది హేతురాగమాద పూరయ
త్సజలధిన్నజాహ్నవీగాంఘ్రానిభాన్జితశం }
భుకంధ రాసవణమణః కథమన్యదాస్యతత్॥}

౬౧॥ వృక్తమితి॥హేతుర్వృక్తిగనుమానమితియావత్-ఆగ మాన్యం గాసా
గరపూరణీత్యాగను ప్ర మాణాత్-బలీయాన్యది ప్ర బలశ్చైత్ సాయమునా
జలధినుపూరయత్-జహేన్నా రవత్వం స్త్రీ జాహ్నవీగంగానాపూరియ
త్-వృక్తంసత్యంఞ్చిత్వై త్ప్రేక్షా-సతః అన్యదావిపయోయెఅన్యజల ధైత
త్వ సిద్ధమనాంభః* అంభోశ్చోస్తోయ పానీయే త్వనురః-గాంఘ్రం
గాసంబంధినాదీఘవప్ర వాహేననిభాన్జితాయాః - తజితాయాః
శంభుకంధ రాయాఃహరకంఠస్యసవణం సమానవణంకృష్ణవణ మిశ్య
భాన్జితీజనపదేశ్యాది నాసమానస్యసభావ ౬-ఆన్య ధాగంఘ్రాన్యధా
వల్క్యాద్దవల మెవస్యాత్ - తథాచ గ్రా వస్థవచాక్యవ గాగమోష్యన్యతా నే
యితిక వేరాశయః॥

మూ, ౬౨ { ఆభ్యున్యశస్యక్రమిశుంజవేనగాంతమాలనీలానిశ }
గాంధ్యతాయఃః! సీమేవసాతస్యపురఃక్షణంబభౌ }
బలాంబు రాశేమహతోనుహోప గా॥}

౧౦॥ అభీతి॥తమాలవత్ తమాలవృక్షవత్ నీలాకృష్ణానితరాంధృతాయశిం
త్యాయ తాసామహాపగా మహాసదీయమనా - జవెనగాంభవంక్రమితు
మాక్రమితుం- అభ్యున్యతస్యోమ్యుక్తస్యతస్యమహతోబలాంబురాశే- స
నానముక్తస్యపురోక్రక్షణంసీమేవవెలెవబభావిత్సు త్వేషా - క్షణమా
త్ర నిరోధికాభవదనంతరమేవ తరణానితీభావః॥

మూ, ౧౦ { లాలై రరి త్రై శ్వరశైరివాభి తోజవా ద్వ్య జంతీ
భిరసాసరిజ్జ నైః । నాభిః ప్రత రెపరితః స్తప్రూదిత }
భ్ర మీనిగొలల్లలనావలంబినైః ।

౧౧॥ లాలై రతి॥అభితః ఉభయతోలాలైశ్చలద్భిరరి త్రైః నా కావహనదం
డైః నా కాదండః యేపణీస్యాదరి త్రంకేనిపాతకమిత్యమరః-చర శైః పా దైరివె
త్యు త్వే యో-జవాత్ వ్ర జంఠభిగః చ్చంఠభిశా-భిః- సాధ నైరసాసరిద్య
మునాప్లవె నోదితానోవె గె నోత్పన్నా భ్రమీ భ్రాంఠిః తయాని మొలంతీ
భయాదక్షిణీమీలనం కుర్వంతీభిలలనాభిరవలంబితై గాలింగి శైజ-నైక
ర్ప-భిః పరితః సర్వతః-సర్వోభయా ధేవ తమానా భ్యాంపర్వభి భ్యాం త
సిల్విధానాత్-ప్రతై రై ప్రశీణా॥.....

మూ, ౧౧ { తత్పుర్వమం సర్వయసం ద్విపాధిపాః క్షణంస
హాలాః పరితోజ గాహిరై సన్యస్తత సైరుర నార }
తస్రు తస్వదాన వారి ప్ర చురీకృతంపయః॥

౧౨॥ తత్పుర్వమితి॥ద్విపాధిపామహాగజాః-పూర్వంప్ర తమంతంసా ప్రమా
ణ మస్యాంసద్వయసంతంసమాత్రం తెషాంతథోన్నత త్వాదితి భావః ప్రమా
ణేద్వయసజిహ్ద్వయసన్ ప్ర త్యయః-తి త్తధాగంభీరంపయోయమునాజలంస
హాలాః సావజ్ఞాః క్షణంపరితోజ గాహిరై ప్ర విశంశిస్త తతః ప్ర వెశానంతరం
సద్య ఆవిలంబెన అనార తమవిచ్చిన్నంప్ర తెన ప్ర వతాస్వదాన వారిణాస్వసు
దోద కేన ప్రచురీకృతంబహువీకృతంతత్-వయ సైరుః తరంతిస్త ఆత్మాతిగంభీర
స్యాప్యంభసః అంసదమ్న త్వాతిశ యోక్త్యాగజానామాన్నత్యంపునస్తస్యై
వమదాంబుసంబంధాత్తాయతోవ్విక్త్యా తెషాం మ దాతిరైకశ్చవ్యజ్యతే॥

మూ, ౧౨ { ప్రోఠైః స్ఫురద్భిః స్ఫుటశబ్ద మున్ముఖై స్తురంగమై రా
యతకీణవాలధిడతణాణ-మూర్ధ్వాహితధీరకం }
ధరై రతీర్యణా గై తబద త్తదృష్టిభిః॥

౧౩॥ ప్రో ఠై రితి ॥ స్ఫుటశబ్దం స్పష్ట ధ్వానం యథా తథా స్ఫురద్భిశ్చలద్భిః

౨౨|| అవ్యాహతేతి|| అశ్రీమీణాంభుజానాంచవిశేషణాన్యభయత్ర
 విభక్తివిపరిణామేనయోజ్యాని-కేచిత్ జనాఃనావాతార్యంనావ్యం*నావ్యం
 త్రిలింగంనౌతార్యిత్యనరఃకనోవయోధమేత్వాదినాయత్ప్రత్యయః
 పయోజలమవ్యాహతక్షీప్రగతైరప్రసిహతశీఘ్రగమనైరనుష్ఠితోద్రా
 ఘీనూదైఘ్యుంఘ్రైస్తైరఃచీఘ్రైరిత్యర్థఃసముచ్చృతానున్తాన్తాగరియ
 సోగుగుణరాఢ్రిక్షీవస్మిరపాసర్వద్భిరతేవవాపరైరూర్తిభిగవస్థితై
 రిత్యుత్ప్రేక్షాభజైబాణమభిరతారిషుస్తరంతిన్ద-తరతేలుజ్జేసివివృద్ధి
 రిడాగమః||

మూ, ౨౨ { విదలితమహాకూలాముత్లొంపిమాణవిఘట్టనైరల
 ఘుచరణాకృష్టగాహోవిసాణిభిరున్దడైఃసపది
 సరితంపాశ్రీభర్తుబృహద్రథమండలస్థలితన
 లిలామేనాజితస్వజగావవరూధినీ||

ఇతిశ్రీమాఘకృతౌ-శిశుపాలవధే-మహాకావ్యే-
 ప్రయాణవణణనన్నామద్వాదశస్కంఠః.

౨౨ || విదలితేతి|| సాప్రకృతాశ్రీభతుఃకృష్ణస్యవహుధినీసేనాఉత్త్రామ
 వహుహోవిమాణవిఘట్టనైఃశృంగాఘాతైవిదలితానినమహాకూలానియ
 స్యాస్తాండన్తదైరుక్సూతమదైఃపాణిభిరలఘుభిశురభిశ్చరణైఃపాదై
 రాకృష్టాబహిణితాః గ్రాహోజలగ్రాహోయన్యాస్తాంబృహద్భిఃరథమం
 డలైరథనమూహైః స్థితానివ్యాకులితానిసలిలానియస్యాస్తామేనాంసరి
 తంయమునాంసపదిజిత్వాతీత్వైర్భంక్తైఃపిచగమ్యతేవిశేషణసామ
 ధ్యాత్ జగాను-అత్రజయస్యవిశేషణగత్వాకూలవిదలనాదిపవాధక
 హేతుకత్వాత్ప్రైవ్యలింగభేదః - హరిణీవృత్తం*భవతిహరిణీన్సాన్ద్రాస్తా
 గౌరసాంబుధిఃప్రపైరితిలక్షణాత్ ||

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారిణశ్రీమహాలాపాధ్యాయ
 కొలచలవల్లినాథసూరివరచితమాఘకావ్యవ్యాఖ్యానే
 స్వర్వంకమాఖ్యానేద్వాదశస్కంఠః||

మాఘ శాస్త్రవ్యాఖ్యానే శ్రయోదశసర్గ ప్రారంభః.

మూ. ౧ { యమునానుతీత మథశుశ్రు వానముం తపస స్తనూ
జగ్గీనాధునోచ్యతే | సయదాచలన్ని జ పురాద
హనికాశన్నృప లెస్తదాది సమచారివారణయా || }

౧|| యమునానిః||అథ యమునాతరణానంతరం-తపస స్తనూజ్ఞోధనానం
దనః-అథ నాయమునామతీతంఅముంహరింశు స్రు వాణ శ్రుత వాణ్య భా
షాయాంసనవసస్ర వగ్గికృసు ప్రత్యయః - ఇత్యమోచ్యతే కింతుసహనిర్వ
దానిజపురాదచలత్-తచ్ఛలనమాదిర్వస్త్వికకమణితక్షదాదితత్ప్రభృతి
అహశ్వనిశాచఅహనికాశం-సమాహారేష్వంధ్యైకవద్యావెత్యంతసంయో
గేద్వితీయా నృపలెవనానారాజస్య వాతణయా ఇహనిఃప్రగ్గోనిగణ
తివృత్తాంతేనసమచారిసంచారితం ఆగతమితియావత్-భావేయన్ సన్నిహి
తయమునాతరణవృత్తాంతవద్వివహితసకలదినవృత్తాంతోనిజసగర ప్రస్తా
నాత్ ప్రతిక్షణమాగత ఎవెత్యర్థః - అస్మిన్ గణానంజుభాషిణీవృత్తః*
సజసాజగోభవతిచుంజుభాషిణీతిలక్షణాత్ ||.....

మూ. ౨ { యదుభతుకారాగ మనలబ్ధజన్మనః ప్రమదాదమాని
చపురెహహీయసి | సహసాతతస్ససహితోమజన్మభి
ర్వసుధాధిసోభియిఖమస్యనిర్వయా |

౨|| యదుభతుకారిణి||తతోహరైర్యమునాతరణశ్రవణానంతరం-ససమధా
ధిసోభనానారాజః-యదుభతుకఃహరైరాగమనెనలబ్ధజన్మనోలబ్ధోనియాత్-
జాతారిత్యర్థః ప్రమదాత్ హాషాత్ క్షిప్రమనసంహదోహషేధిత్వేప్ర
త్యయాంతోనిపాతః-హహీయస్యోవిపులెపిపురెలమానివ-హషణ్యశశ్చిర
వృద్ధిరివాపరిమితానవకాశఃసన్నిశ్యుత్వే డ్రా- సహసాతమజన్మభిరనుజైః
సహితోస్యహరైరభిముఖనిర్వయానగరాన్నిగత ఇత్యర్థః |

మూ. ౩ { రభసప్రవృత్తకురుచక్రదుంగుభిశ్చనిభిజనస్య
బధిరీకృతశ్రుతైః | సమపాదివక్తృభిరభీష్టసః
ధాప్రకృతాథకశేషమధమాస్తసఃజ్ఞానా ||

౩|| రభసేతి||రభసోహషణః*రభసోవెగహషణయోరితివిశ్వః-తేనప్రవృ

త్రైః-కురుచ క్రమంచభిష్వనిభిః-కారవ సేనాతూర్యఘోషైః-బధిరీకృత శ్రు
 తెః-కచీకృత శ్రో త్రేంద్రియస్య-శ్రోతృజనస్యవ క్తృభిఃకథకై రభీష్టసంక
 థాస్వస్థాలాపేషుప్రకృతస్యవ క్తుం ప్ర క్రాంతిస్వార్థస్యఅభిధేయస్యశై
 షువ క్తవ్యానిశీష్టంఅథబాధిర్యాసంతరంహ స్తసంజ్ఞయా- హ స్తసంకెతేన
 సనుపాదిష. పాదితం - శ్రీకృష్ణస్య ఆగనున సంతోషా త్తథా దుంచుభీనాజ
 ఘ్నుకి-యథోక్త శైషంకరసంజ్ఞయానిష్పాద్యతభిత్వర్థః-అత్రబధిరీకరణస్య
 జనవిశేషణద్వారాహ స్తసంజ్ఞాప్రవృత్తిహేతుక త్వాత్ప్రావృలింగభేదః|| . .

మూ, ర { అపదాంతరంచపరితఃక్షీతిక్షీతామపతకాదు త భ్ర
 మిత హేను నేనుయః | జపిమారుతాంచితపరస్పరో }
 పనుక్షీతిరేమకేతువసనాఃపతాకినః|| }

ర|| అపదేశి|| ద్రుతంశీఘ్రం-భ్రమితాఃపరివర్తితాః- హేను నేనుయః-క
 నకప్రక్షయఃయోషాంతే-చ క్రధారా ప్రధినోమిరితిహాలాయుధః- అతపవ
 జపినా వెవ తామారు తెనాంచి తానికంపితానిపరస్పర ముపమంతీతి పరస్ప
 రోపనూని-అశ్యోన్యసద్యశానిక్షీతిరేమకేతువసనానిష్పాత్థాపితభూ రణవః-
 స్వారోపితద్వజపటాశ్చయోషాంతేక్షీతింక్షీయంతి ఈశ తె ఇతిక్షీతిక్షీతః-క్షీ
 నీశాః-క్షీని వాసేఇతిథాతో స్తాదాదికాత్క్విపితుకక్షీతిపతిష్పివాసాక్షీతిక్షీ
 త్ ఇతిభట్టనుల్లః-తేషాంసంబంధినఃపతాకాఃయోషుసంతీతివ తాకినోరధాః-వ్రీ
 హ్యౌదిత్వాదినిః పరితఃసర్వతః నాస్తిపదస్యాంతరమవకాశోయస్త్విక కర్షణ
 నీతదవదాంతరం సం సక్తంయథా తథా * సంసక్తత్వవ్యవహితమపదాం
 తర మిత్యపీత్యమరః - అపతన్నధావణ - అత్రరథవణనారేణానాంక
 ఊనాంచ ప్రకృతత్వాత్-కేవలప్రకృతాస్పదాతుల్యయోగితా- తయాచప
 రస్పగోపమెతివిశేషణా ద్రైలువత్కై తవఃకేతువచ్చ రణవ ఇతిఉపమెయో
 పమా రణవః-కేవాకేకతవః-ఇతినంశయశ్చవ్యజ్య తెభిత్వలంకారణాలంకా
 రధ్వనిః||

మూ, ౫ { ద్రుతమధ్వనన్న పరిపాణివృత్తయః పణ వాఇవా
 శ్వచరణక్షతాభవః | నన్యతుశ్చవారిధరధీరవార }
 నిధ్వనిహృష్టకూజితకలాఃకలాపినః|| }

౫|| దు తమిశి||అశ్వచరణక్షతాఃతురగఖురఘట్టితాః-భవఃఉపరిపృష్టభా
 గేపాణివృత్తయః పాణితాడనాని యోషాంతేఉపరిపాణివృత్తయః-పణవా
 వాచ్యవిశేషా ఇవెత్యువనూ-దుతందుతమా నేనాధ్వనణధ్వనంతిష్ట*విలంబి

తం ద్రు తం మధ్యమిత్యుచరః - జారిగరశ బైనత ద్దజితం లక్ష్యు శే-తన్న స్థితై
 ర్ద్రుభీరై వారణధ్వనిభిగణజబ్బం మాణైః హృష్టా ఆతపవనూజి వైకిక లాః మాణి
 తకిలాః కి శకూజి తాదృశ్యర్షః- తతోపి శేషణసమాసః కలాపాః ఏపాం సంకటక
 లాపినో బిపాణాణశ్చ న నృతున్వృత్యం త్తస్త- ఆ త్తో పమయోః సంస్పృష్టిః కి లాపి
 నాంగజబ్రహ్మణేషున గజితభ్రాంఢిమంత రేణనృత్యాసంభ వాత్ భ్రాం
 తి మదలంకారః వ్యజ్య తెభ్యత్యలంకా రేణాలంకారి ధ్వనిః॥

మూ, ౬ { ప్రజతోరపి ప్రణయ పూర్వ మేక లాషు సు రాదిపాం }
 { ముత సైన్యయోస్త దా | రురుషెఽమాణిభిరుతు }
 { ణమ్ని గ్రోమదమూఢ బుద్ధి మువి వెకి తాకుతః॥

౬॥ ప్రజతోరితి॥ తదా తస్మిన్ గణనమయో ఆసు రాదిపాం ముత సైన్యయోః హ
 రిపాక్షణ సైన్యయోః ప్రణయ పూర్వం సై హ పూర్వక మేక తా మైక్యం ప్ర
 జతోగణ చ్ఛతో స్సతోరపి-ఏమాణిభిరుభయ సేనావర్తికాభిః గజై రనుక్షణం
 ప్రణిగ్ణాణం మిథః పరస్పరం- రురుషెచు క్రుధై-భా వెలిత్ - త ధాహి న దనూ
 ఢ బుద్ధి ముమ దెనఽపరీత ప్ర జ్ఞే ము ప్రాణి మువి వెకి తా కార్యా కార్యచారపర
 తాకుతః- నాస్యై వెన్యర్షః- ఆతః తేపాం స్వామి సాహ ద్రైపి స్వయంఽఽరోధి తా
 నదోమాయోతి భావః- సామా న్యే న వి శేషణ సమర్థా న యోగో గ్ధాంత రన్యాసః॥

మూ, ౭ { ఆవలోకపవనృపతైః స్వ మారతోరభ సా ద్ర ధానవ }
 { తరీతుమిచ్ఛతః| ఆవతీణా వాక ప్ర థమమాత్మ నా }
 { హరికానయంవి శేషయతి సంభ్ర మేణసః॥

౭॥ ఆవలోక ఇతి॥ మారతోరూ రాదే వావలోకే హ రేక్షణ శకనపవరభ సా
 త్ వెగాత్ రధా దవ తరీతు మవరోఘంఽవ్యూతో వెతివికల్పాద్దీప్తకః - ఇచ్ఛ
 తోనృప తేః ధర్మణా రాజాత్ - ప్ర థమంతదవతర ణా త్పూర్వ మే వెత్యతకః- ఆ
 త్మనా స్వయ మేవ- ప్రకృత్యా ది త్వా త్త త్ర తీయా- ఆవతీణా వాక - రధానవ
 రూఢః- సకాన్తి నిష్ఠే తి తర తైక్య వతు ప్రత్యయః॥ యాత ఇద్ధా తోరితీత్స్వనోక
 రుపధాయా ఇతి నిర్వృత ర దా భ్యామితి నిష్టాన త్వైక్య రమా భ్యామితి ణత్స్వం- సహ
 రిం సంభ్ర మేణ త్వ రావి శేషేణ వినయ మనా ధ్యక్ష్యం వి శేషయతి స్త - ఆతిశా
 యయతి స్త - ఏ తేన హ రిః- పూజ్య విషయో రత్యాభ్యో భా ప్రోద్వన్య తే ॥ ...

మూ, ౮ { వపుషాపు రాణ పురుషః పురః క్షీతో పరిపుంజ్యమాన }
 { పృథుహోరయష్టి నా| భువ నైన్ తతోపి విహితాత్మ గౌ }
 { రవః ప్రణ నా మనా మతనయంపితృక్ష్యనుః॥

రభితకే శైశిరసిజి మ్రుతీన్య-ప్రవాసాదైత్యమూర్ధన్యవ మ్రాణమితీన్యరణా త్-పురాకీలభగవాన్ సత్యభామా ప్రీతయెబలాదిం ద్రలోకాదవహృష్యసా రిజాతంనిజగృహేషాస్పరోపిత వానితీక ధాత్రానుసంకేయా||

మూ, ౧౩ { సుఖవేదనాహృషితగోమమాపయాశిధిలీకృతేపి
వసుదేవజన్మనికురుభతురంగలతయానతత్యజే
పికసత్కదంబనికురుంబచారుతా||

౧౩|| సుఖేతి|| వసుదేవాజ్జన్మయస్యతస్మిన్ వసుదేవజన్మని వసుదేవజన్మోత్తరపదత్వాన్యస్యధికరణోబహుప్రీహివాణమనవచనాదిశ్చుక్తం ప్రాక్-శిధిలీకృతేపి శ్లేషితేనత్యపి సుఖవేదనయా ఆలింగన సుఖానుభవేన హృషితా ఉన్యతా రోష మాపాహోమమూలానియస్యాః తయా హృష్యమైర్లోమస్పీతీ ఠాగమఃకురుభతురంగలతయా పికసతీకదంబనికురుంబన్యకదంబకుసుమసమూహస్య చారుతా కమనీయతానతత్యజేనత్యక్తా కింతుస్వీకృతేత్యధికాః-ఆశ్లేషావగమేపితజ్జన్మసుఖానుభవశ్చాత్మత్యార్యస్యరో మహాషణస్యానుభవప్రీతితాత్పర్యాదకాః-ఆతవవశిధిలీకృతేపి హృషితరో మకూపయెత్య కారణకార్య కథనాద్విభావనాతదపెక్షయాచేయముత్పన్నాకదంబనికురుంబచారుతేతినిదశణాతయాసహం గనసంకీర్వతే||

మూ, ౧౪ { ఇతరానపిక్షీభుజోనుజన్మనః ప్రమానాః ప్రమోద
పరిపుల్లచక్షుపః | సయధోచితంజననభాజమోద
తః ప్రసభోద్ధతాసురసభోసభాజయత్ ||

౧౪|| ఇతరానితి || జననభాజనోచితః-సర్వజనసంభావనాహాః-ప్రసభేన బలాత్ కా రేణ ఉన్యతా అసురసభా ఆసురసంఘాయననః-ప్రమానాః-హృష్టచిత్తః-సహరిః-ప్రమోదపరిపుల్లచక్షుషోహాషోశ్చుల్లనైశ్రాణ-ఇత గాణ-భీమాదీ-క్షీణిభుజోన్యపస్యానుపశ్చాజ్జన్మయేషాంతా ఆనుజన్మనః అనుజాణ-యధోచితం-యధాహాః-అసభాజయత్ సభాజయత్స్వ ఆలింగ నాదిభిరానందయానూ సెత్యధికాః-ఆనందనసభాజనైర్భత్యమరః-సభాజప్రీ తిదశణయోరితిధాతోశ్చైరాదికాల్లజ్ ||

మూ, ౧౫ { సమమెత్యతుల్యనాహస శ్శిలాఘనాణాఘనపక్షుదీ
నుతరబాహుశాలినః | పరిశిన్మిన్మంక్షీతిపతీక్షీతి
శ్వరాఃకులిశాత్పరేణగిరయోగిరినివ||

౧౫|| సమమిః|| కుల్యమహసఃసమానతేజస్తాశిలాభివశిలాభిశ్చమనాద్యు
 ధాఃఘనైఃపక్షైరివదీఘతరబాహుభిః బాహుభిరివపక్షైఃశాలంతకఠిత
 ధిః క్రాన్ఘురవక్షుదీఘతరబాహుశాలిః - ఎవంభూతాఃక్షీతపర్జిత
 భూతాఃక్షీతేష్వగాఃసమంయుగపదెత్యుత్య ఆక్షీపూర్వాదిఃక్రోవ్యుసీ
 తుక్-సులిశ్చైవరేణసులిశ్చతాత్సూర్వమిత్యుదః-సంప్రతి ఆసంభవాది
 తిభావః-పరేణోవిభక్తిస్రతికూపకమవ్యయం-గిరయోగిరినివపరిశీల్నః- ఆ
 లిలింగుఃఉపమూలంకారః||

ము, ౧౬ { ఇభకుంభతుంగకతి నెత రేతర స్తవ భారూరవినివా }
 { రితోద రాఃపరిఫుల్లగండఫలకాఃపరస్పరంపరిరేభిరే }
 { కుకుర కారవ స్త్రీ యః|| }

౧౬|| ఇభేతి|| ఇభకుంభాభవతుంగాః- కతినాశ్చైత రేతరాసాం స్తవ భారూ
 స్తైరూఠైఃపి వారితాన్యతికాశ్యాదస్పృష్టతయా స్థాపితా మ్యదరాః
 యాసాంతాః శ్చ స్వాంగాశ్చైతివికల్పాననీకారః- పరిఫుల్లగండఫలకాః- మా
 పులకీతగండఫలకాః- కుకుర కారవ స్త్రీ యోయాదివపాండవాంగనాః- ప
 రస్పరంపరిరేభిరే- ఆస్తి స్త వత్యః* పరిరింభః పరిష్పంగః సంశ్లేషఉపగూహన
 మిత్యమరః- పరిఫుల్లైతి ఫుల్లైఃపచాద్యజంతంతు ఫుల్లైఃసిన్ధాంతంశ్చ అనుపస
 గాఃశ్చుల్లైతి పాణినియ సూత్రవిరోధాత్ ||

ము, ౧౭ { రథవాజిపత్తికరిణీసమాకులంతదనీకయోస్సునగ }
 { తంద్వయమ్మిథః | దధిరేవృత్క రిణవివహారతో }
 { మహతాంహిసవ మద వాజనాతిగమ్ || }

౧౭|| రథేతి|| రథవాజిపత్తికరిణీభిఃసమాకులంసంకీణంకరిణీగ్రహణంపుం
 గజవ్యాపృత్యర్థంఅతోయద్ధానహతయాతాసామసేనాంగత్వాన్న
 ద్వంద్వైకవద్భావః - తదనీకయోః సైన్యయోః * వరూధినిబలసైన్యంవ
 క్రంచానీకమస్త్రీ యామిత్యమరః- ద్వయంమిత్యన్యోన్యం- సమగతంసం
 గతం- గమెలుకన్వసమోగమృచ్ఛీత్యాది నాఆత్మ నెవదం- వాగ్మభిసీచః- కి
 త్వాదను దాత్తోవదేశేత్యాది నా- అనునాసికలోపఃశ్చ హ స్వాదంగాదితన
 కారలోపః- కరిణః- పుంగజాః- దూరతపవృత్తగసంగతం- దధిరేభృతాః - స్థాపి
 తాభ్యర్థః- అథవాకిమ త్ర చిత్రమితి భావః - మహతాంమహాన్నానంసం
 బంధిసర్వంచెష్టితమితి శేషః- జనానతిగచ్ఛతీజనాతిగమతిజనం సర్వలోకవి

లక్షణమితిభావః-సామాన్యేనపి శేషసమక్షణన రూపోధాంతరన్యాసః

మూ, ౧౮ { అధి రుహ్యతామితిమహీ భృతోదితః కపి కేతనా }
 { పితకరోరకంహారిః|అవలంబితై లబిలపాణిపల్లవః }
 { శ్రయతిన్న మెఘమివ మెఘవాహనః||..... }

౧౮|| ఆధీశ్చ||అధహరిరధిరుహ్యతాంరథమారుహ్యతామి త్యైవంఘహీభృ
 తాధమూరా జేనోదితఃఉ క్తః-సక-వ దేక మణి క్తఃసవ చిన్నసీ క్త్యానినాసం
 ప్ర సారణం-కపి కేత నేనాజుణ నేనాపిక-తకరోరద త్త హస్తఃసక-అవలంబితో
 వస్తభిఃవిలబిలస్యకు బెరస్య పాణిపల్ల వ్రాయెరసః- మెఘ వాహనణం ద్రః - మె
 ఘమివగథంశ్ర యతిన్న-ఆనూఢ వానిత్యథఃః - ఉపమాలంకారః||

మూ, ౧౯ { రథమాస్థితస్యచపు రాభివర్తనస్తిస్మణాం పురామి }
 { వరిపోమురద్విషః | అథధమూమూళింరసురాగ }
 { భావితఃస్వయమాదిత ప్రవయణం ప్రజాపతిః||..... }

౧౯|| రథమితి || కింఛెతిచాక్షఃఅథర ధారోహణానంతరంరకమా సితస్యా
 రూఢస్యపు రాభివర్తనః-ఇంద్ర ప్రస్థాభివర్తనః- శ్రీ పు రాభివర్తన శ్చముర
 ద్విషాహ రైస్తిస్మణాంపు రాంరిపోః- శ్రీ పు రాంతక స్యవ్యనతిస్యచతస్య ఇతి నా
 మిదీఘు ప్ర త్తిషేధః-ధమూమూ లింధమూ ణ్మా ప్ర జాపతిఃజ నేశ్వరఃఫర్వ
 రాజో బ్రహ్మీ చ అను రా గేణ భావితఃరంజితఃప్ర వీయి తే ప్రై ర్య తే నేనెతి ప్ర
 వయణం- ప్రా జనం- ప్ర తోద ఇతియావత్ - అతపవ ప్ర వయణోదంఢిప్రా జ
 నోదంఢ ఇతికాశికా- ఆ జైః క రణేబ్యుక్య వాయావిటిక ల్పాద జైః విభావః
 పూర్వపద త్సంజ్ఞాయామగ ఇతిణత్వం-స్వయమాదిత గృహీత వాణ - సార
 ద్యంకృత వానిత్యథః-దదా తేః-క తకరిలుజీతజ్ క్షస్థా ఘ్నోరితీకారేసిచఃకి
 త్వైచక్రస్యాదం గాదితినలోపః-అ త్త త్రిపురహరణే బ్ర హ్మీ హర స్యైవహ
 రైరయంసారధ్యంచ కారేత్యథః-తస్య ప్ర జాపతిఃతిరాజ బ్ర హ్మ ణోఃశ్లేష
 మూలాభేదాధ్యవ సాయాతిశ యోక్తినివృత్త ణభిసంకరః||

మూ, ౨౦ { శనకైశ్చతస్యతను జాలకాంతరస్ఫురిత క్ష పాక }
 { రకరోత్క రాకృతిపృథు ఘనకూటమివనిమ్న గా }
 { ష తెమూరుదస్య సూసురఘవత్ ప్ర క్షీణకమ్||... }

౨౦|| శనకైరితి||కింఛెతిచాక్షః తస్యహ రైస్తనుమసూ త్యై ముజాలకాంత
 రైషుగ వాక్షరం ద్రై ఘ్న-స్ఫురితస్య ప్ర స్ఫుతస్యక్ష పాకరకరోత్క రస్యశ శికిర
 ణపుంజస్యాకృతి-రివాకృతిర్యస్య తి త్ప్ర క్షీణకంచామరం-నిమ్న గావ తేస

ముద్రస్యగురుద్వాయాఃపుణువిపులంఘనకూటంఘనపుంజమివాస్యకుశుకా
సూనుభీమసెనఃశనకైరధువత్ ఘవత్స్వ - ఘవత్తరయంతౌదాదిక కృష్ణ
క్రంఠపమయోః-సంకరః॥

మూ, ౨౦ { కింశ్చలాయకుసుమాసితచ్యుతైరలఘా - మపాం
సుజగతామధీశిశుః-యమునాహ్రోపరిగహంస }
{ మండలమ్యోజిష్ఠజిమ్భరభృతోష్ణవారణమ్॥..... }

౨౦॥ ఒకనదిః॥ ఒకనశ్చలాయకుసుమం * కాలపున్నంకలాయఃస్యాం
ఇతివైజయంతీ - తద్వగుసతచ్యుతేనీలవణాస్యజగతాహధీశిశుః
స్యజిష్ఠురజుః-అల్లూమపాంశుస్థూలనక్షత్రవచల - అతపవయమునా
హ్రానస్యోపరిగముపరిగతస్య అన్యత్రా సిద్ధుశ్చతకైడప్రత్యయః-తస్యహంస
మండలస్యచ్యుతైశోభాయాజిష్ఠుజయశీలంకైజిష్ఠస్త్వోమ్ముః-ఉష్ణవాన
ణమాతపత్రమభృశభృతవాణ-భృషికతకరిలుజీ కస్పరితభిః
నెపదంఠశ్చైత్పిచఃకిత్నాత్ గుణాభావః ప్రాస్వాకం గానికసకారలాపః
అత్రా ప్పుపమాలంకారః॥

మూ, ౨౧ { పవనాత్మజేంద్రసుతమధ్యవర్ణినానితరామరో
రువిరెణచక్రీణా గధతేవయోగముభయగ్ర }
{ హాతరస్థితకారితంఘగుఘరాఖ్యమిందునా॥ }

౨౧॥ పవనైః॥ పవనాత్మజేంద్రసుతమధ్యవర్ణినాభీమాజుః
రువిరెణచక్రీణాహరిణాఉభయయోఃగ్రహయోఃఆగ్రాన్యగ్రహాణామన్యత
రయోరంశరె-మధ్యైస్థిత్యావాసెనకారితం-సంపాదితం-వృక్షీషయెఉభ
శబ్దస్యస్థానెషూభయశబ్దస్యచ ప్రయోగోవ్యాఖ్యాతః ఘరుఘ రెత్యాఖ్యా
యన్యతత్-మరుఘరాఖ్యంయోగందధతాలకాన్యగ్రహమధ్యగ్రలే నెత్య
దః-ఇందు నెవెత్యుపమానితరామతిశయెన క్ష అవ్యయమాదిత్యామ్ప్ర
యఃఅరోచిఅశోభి-రోచతెర్భావెలుజీ స్వభావరమణయస్యానునూపవస్తస్వం
తరస మాగమాచోర్భావితయోజాయతేరత్న కాంచనయోగాది వెతి
భావః-అత్రభగవానాచార్యమిహిరఃహిత్యాకంఠనపానపాఘగుఘరాః
స్వాంత్యోభయస్థైగ్రహైశీతాంకోరిత - ఎతదెవస్తష్ఠీకృతం-కళ్యాణశర్క
ణా-రవివణంపాద్విదశగైరనపా-చంద్రాద్విఃయై-సునపాఉభయస్థితైః
ఘరుఘరాకై-మద్రు మసంజిక్తఇతోన్యతి॥.....

మూ, ౨౩ { వశినంక్షీ తైరయనయావి వెశ్వరన్నియమోయసు }
 { శ్చ నియతంయతీంయథాః ఓజయ శ్రీయాయుతమి }
 { వానూర్గురుతావనుససతుస్తమధదస్రయోస్సుతో }

౨౩|| వశినమితి|| అధభీనూజుణానోపస్సత్యనంతరంవశినమిందియజయవం
 తం-అవ్యసనినమితియావత్-క్షీశ్వరంభూపతింఅయశుభావహాలావిధిఃన
 యింత్యంయః నీతిఃతాఽవదైవపురుషకారావివెత్సథః - నియతమాచారని
 స్థంయతంయనింజితేంద్రియగ్రామం*యేజితేంద్రియగ్రామాయతీనోయ
 తయశ్చతే ఇత్యనురః - నియమఃశరీరాతిరిక్తదేశకాలాదిసాధనాపెక్షఃసం
 ధ్యాపంసనజపాదిఃనుఃశరీరమాత్రసాధనవానహింసానిః* శరీరసాధ
 నాపెక్షంశత్యంయిత్రమతన్యనుఃనియమస్తుసయత్కర్మనిజ్యమాగం
 తుసానంసవయథాయనునియనూవివెత్సథః - ఇవత వాయుధాశబ్దా
 విత్తభీధానాత్ - విజయశ్రీయాయుతం- ఆసన్నవిజయంజిగ్ముంస్యపమి
 త్యకః-అక్షమారుతాఽవదస్రయోరస్మిదోఃసుతౌనకులసహదేనా* నాస
 త్యావశ్చినోకసాఽత్యవరః-తంహారినుససతురనువరతుః-పృష్టోపసవ
 ణచకశుగిత్యథః - ఇహసవత్రకత్వమనోరధానుపూలవ్యాపార
 వత్సనానుసరణం-ఇయంమాలోపనూ||

మూ, ౨౪ { ముదితైస్తదేతిజన్తనాంరిసావఽనీయసంభ్రమ }
 { కౌసభక్తిభిఃఊపసెదివద్భిగుపదెష్టరివశైవవ }
 { తైనీతకవవీతశాసీభిః||

౨౪|| ముదితైరితి|| తదాతస్మిన్-సమయోఇతిఇత్థంముదితైఃపృష్టైరినీయో
 అకల్లోకపబిభ్రతీయావత్-సంభ్రమఃఅదరస్తైవవికాసీనీస్సుతీభవంతీభక్తిర్యై
 షాంజైః-ఓపూయఃనీయజిత్యైతికృబంతోనిపాతః-నపుంసకపూర్వపదః-స్త్రీ
 లింగపూర్వపదోవాబహువ్రీహిఃఅనీతాశాసంతీత్యవినీతశాసీభిః-దుష్టశీ
 క్షశ్శైఃపాండవైఃదిజన్తనాందైశ్చానాంరిపౌకృష్టఃపయోఉపసమీపేనీదం
 ణీత్యవసెనాంసః-అంతేవాసినీభూషామయాంసదవసశ్రువః ఇతిసదైవి
 త్-కస్సుగాదేశః-తైగుపసెదివద్భిగుపదెష్టరిగురావివెత్సుపమా-ఓనీతమ
 నుగ్ధతంవృత్యేవం-భావెలిత్-ననువికాసీభక్తిరిత్యత్రకదంపూర్వపదస్య
 పుంసకపూర్వః భక్తిశబ్దస్యప్రియాదిపాతాత్-స్త్రీయాఃపుంసకీపుంసకపూర్వ
 సూత్రైఅప్రియాదిప్వీతినిషేధాదితిఉచ్యతేపికాసీశబ్దస్యాపివికాసీనీవృత్తి
 మాత్రపరత్వేనస్త్రీస్వస్యఅవిఃకీతత్వాన్నపుంసకపూర్వపదోబహువ్రీహి

రితకెబిత్ - తదేతదభి ప్ర త్యోక్తం - వృత్తీకారేణ నృభానక్తిరిత్యేవమాదిషు
 స్త్రీ పూర్వపదస్యావివక్షితత్వాత్ప్రీతిరితీపత దేవస్పష్టేకృతం గణ వ్యాఖ్యా
 నేనృభంభక్తిర్యస్యోనపు సకంపూర్వపదం అనాథ్యుణానపు ఏమాస్తి వ రే
 దృఢశబ్దలింగపతేష స్యానువకారకత్వాత్ స్త్రీ త్వహంపక్షితమలభాజ గా
 జస్తుభక్తావక సాధనాయామిత్య నెనసూత్రేణభజ్యతే సవ్యతేభిః క
 ర్ణత్యేభ వానీభక్తిరిత్యాది భవతీభావ సాధనాయాంశస్థిభక్తిః భ వాన్యా
 మిత్యాదిభవతీత - తదేతత్పర్వచుస్త్వాభిః కాలిగాన త్ర యినజేవిన్యాం
 భక్తిరిత్యాదిషువివేచితం తస్మాద్వికాసిభక్తిరిత్యత్రాపినత భదేనపూర్వ
 పదస్య స్త్రీ త్వేనపుంసక త్వేవాయాపసిద్ధిరస్తీస్థితమ్ ॥

గతయోరభేదమితి సైన్యయోస్తయోరథ భానుజ
 మూ, ౨౫ { హ్ను తనయాంభ సోరివ | ప్రతి నాదితాంబరవిమా }
 { నమానక్షేణిత రాంము దాపరమయెవదధ్వనె }

౨౫॥ గతయోరితి॥ ఇతి ఇన్ధతయోః సైన్యయోః భానుజహ్ను తనయాయ
 మునాజాహ్ను న్యోతయోగంభసీప్ర వాహా తయోరివ అభేదమైక్యంగత
 యోఃసతోఃకయస్య భావేన భావలక్షణమిహిసప్రమీ - ఏతేన సైన్యయోర వా
 ర్యత్వముక్తం - అథ సైన్య మెలనానంతరం - అనక్షేణితం - అమం - మభిభిఃపరమ
 యాము దేవహాక్షేణితకెత్వై త్వే త్వా - ప్రతి నాదితాని ప్రక్షిప్తనితాని అం
 బరవిమానాని ద్రష్టుమాగ త్యాంబరస్థితాని విమానాని దేవయానానియస్త్రిణా
 కమణితద్యధాతధానిత రాందధ్వనెవ్వః తంభా వెలిక ॥

మఖమీక్షీతుంక్షీతేప తేరు పెయూషాంపరిత్యప్రకల్పి
 మూ, ౨౬ { తనికేతనంబహిః | ఉపగుభ్యమాన మివభూభ్య }
 { తాంబలైఃపుట భేదనందనుసు తారిరై త్తతః }

౨౬॥ మఖమితి ॥ క్షీతేప తేకణానా రాజస్య హఖంక్ర శుమీక్షీతు ముపెయూ
 షాంశత స్తత ఆగతానాంభూభ్యతాం రాజ్ఞాంబలైః సైన్యైః బహిఃపరిత్యప్ర
 కల్పితానినిమి తానినికేత నానిని వా సాయస్యతత్ - అతవ వ్రాపరుభ్యమా
 నశశ్రు సేనావెప్త్యమానమవస్థితమిత్యు త్వే త్వా - పుట భేదనం మయిక్యత
 మిం ద్ర ప్రస్థం పత్తనంపుట భేదనమిత్యమరః - దనుసు తారిదాన వారిః పుగో
 గ్ర విక్షతావశ్యత్ ॥

మూ, ౨౦ { ప్ర తిశబ్దపూరితదిగంశరః పతణపుర సౌపురం ప్ర
 టినసైవ్యసాగరః | రురుచెహిమాచలగు హము
 ఖోస్తుఃఖిపయసాం ప్ర వాహ ఇవసార సైంధవః ||

౨౧|| ప్ర తిశబ్ద|| ప్ర తినాదైః- ప్ర తిధ్వానైః- పూరితంవ్యాప్తం నిశాఽంతర
 వంశ రాలయోనసః-పుర సౌపురంపుర ద్వారం ప్ర తిః గౌపురంతుపుర ద్వారి
 ద్వారంగా త్రై నపుంసకభివీక్ష్యః-పవంచనపుర శబ్దస్య హీనరుక్త్యశంకా - ప
 తణధావణ సైవ్యసాగరః-సెనాసముక్తః-హిమాచలగుహముఖస్యోస్తు ఖిః
 ఆభీముఖి-సురసింహాః-గంగాయాః అయింసార సైంధవః క్ష హ్యన్భుగసంధ్వం
 తెపూర్వపదస్యచెక్కుభయపదవృద్ధిః-పయసాం ప్ర వాహఇవరురుచె రెజేష
 పమాలంకారః||

మూ, ౨౧ { అసకృద్వ్రహీతబహుదేహ సంభవః తదసాఽభక్త
 నవగోవురాంతరిమాపురుషః పురిం ప్ర విశతిస్తపంచ
 భిస్సమమింద్రియైరివనరేంద్రసూనుభిః||

౨౨|| అసకృదత || అసకృద్వృహుశోగృహితోలోకశ్రాణాయస్వీకృతోబ
 హుషుదేహిషుమత్ప్ర్యకూమాదిశరీరేషుసంభవః- న్రాయ భావోయో
 నసః-అన్యత్రస్వకీమణా ప్రాప్త నానా యోని సంబంధ ఇత్యధః-
 పురుషః-పురాణపురుషోహరిః-జీవశ్చ-పిభక్తానిన వాని ప్రత్య గ్రాణిగోపురాంత
 రాణి ద్వారపి శెషాయస్యతత్ అన్యత్ర నవసంఖ్యా కాఽగోవురాంతరాణిభి
 ద్రియద్వారభేదాయస్త్రితత్పురం- నగరంశరీరం చ- పురంపురి శరీరేచెతివి
 శ్వః-పంచభిరి ద్రియైః - సమమివపంచభిన్-రేంద్ర సూనుభి గౌజపు. త్రైః
 పాండవైః-సమం ప్రవిశతస్త-జీవోహిదహోద్దహోంతరం-పూర్వేంద్రియైః-స
 హ ప్ర విశతీలింగశరీరస్యానపాయానిభిభావః శ్లేషసంకీర్ణేయముపమా|| ..

మూ, ౨౨ { తనుభి స్రేణైతనయనాన వెక్షిస్త్యరిః గ్రహమ్యత
 భిరమ్యతన్న రాః | ప్రమదాశ్చయ త్రిభిలురాజ
 యిత్తుణిపరతోనిశాక రిమనోర్దమైముఖైః||

౨౩|| తనుభిరి|| యశ్రపురేనరాః-పురుషాః-ప్రీణైత్రస్త్ర్యంబకః-పు
 ర్వపదాత్ప్రంజ్ఞాయానుగభిణత్వం-తస్యనయ నెనాన వెక్షితస్య అస్థస్యస్త
 రిపి గ్రహమ్యద్యుతీరివమ్యతిర్యాసాంతాభిః- తనుభిః-ముఖైః-స్త్రియూ
 మ్ముఖైః-స్తనుస్తనూరిత్యమరః- అమ్యతావ్యోతయోస్త్యద్యుః-దీప్త్యాః-ద్యు
 బోధ్యైలుజీతివికల్పాత్పరస్తై పదం- పుషాదిసూత్రేణశ్లేకజాదేశః- ప్రను

దాః-స్త్రీయశ్చరాజశ్చంద్రస్యయత్నైరాజయత్నైశ్చయిరోగఃరాజానం
 యశ్చఅదితీశ్చ్రవణాత్ రాజయత్నైశ్చయఃకోవశ్చమరః-తస్మా
 త్పరతఃపూర్వమిశ్యక్త్యనివాకగవన్తనోగమైరిక్షీణామనుంధరైశ్చగ్ధఃమల్ల
 రమ్యతన్ఖలుతత్పరంప్రస్తాభ్యోపూర్వైశాన్వయఃశుపసుయోఃసంస్పృష్టిః॥

మూ, ౩౦ { అవలోకనాయసురదిద్విషాంద్విషుఃపటహాప్రణాద
 విహితోపహూతయః| అవధీరితాన్యకరణీయసత్న }
 రాః ప్రసారక్రమీయురకపారయోషితః॥

౩౦॥ అవలోకనాయుతి || అభహరైః పుర ప్రవేశానంతరం-పటహాప్రణా
 దైరుణంబుభిర్వనిభిజిహిలోపహూతయః విహితాహ్వనాకృత్యక్షణః-
 రేభవాః-పారాః-లాయోషితః-పారయోషితః; స్త్రీయః పువదిద్యా
 దినాపూర్వపవస్యపువద్భావః-సురదిద్విషాం ఆసురాణాంద్విషాహారేవ
 లోకనాయవశనాశనావధీరితాన్యకరణీయాః- శ్చక్రాన్యకాగ్యాః-తా
 శ్చత్రాసత్సరాశ్చశాస్త్రత్యః రథ్యాణాం ప్రతీర్ణం-యథాభేదవ్యయీ
 భావః ఈయః ప్రాప్తాః- ఎతేనస్త్రీణాంహరిదిలోకనెకాలాక్షుమత్సలక్ష
 ణసాక్షుక్యముక్తాత్ర పారాంగనాప్రాప్తేః ప్రవేశవాన్యశ్రవణానం
 తయా క్షయపహూతతోస్త్రైత్యై-వ్యంజకాప్రయోగాద్యహ్యః॥ ...

మూ, ౩౧ { ఆభివీక్ష్యసామిక్మత మండనంయతీః కరగుచ్ఛీకృత
 దంశుకా స్త్రీయః| కథిరేభిత్తిపటహాప్రశ్ననైః }
 స్ఫుటమట్టహాసమివసాధపక్షక్తయః॥

౩౧॥ అధాప్తానశభిః-పారాంగనానాంశృంగారచెష్టాంవణయతి॥అభీతి॥
 సామిక్మతమండనమధావిరచిత ప్రసాధనం యథాతథాయుగీకవృణీః బ్ర
 ణకశరిణీప- కరగుచ్ఛీవీకరగృహీతగ్రంథీగలదంశుకానిస్త్రీసయానవరి
 ధానానియాసాంతాః * అంశుకావస్తమాత్రైస్యాస్వగ్రాహోత్తరీయయో
 రితిశబ్దాణావ- స్త్రీయః స్త్రీఃఅభివీక్ష్యసాధపక్షక్తయః- అభిభిత్తివిత్తిమవి
 బక్త్యభేదవ్యయీభావః-పటహాప్రశ్ననైః-తూర్వప్రతిధ్వనిభిః-స్ఫుటము
 ద్భటంఅట్టహాసంజయైష్టవనాసితంకథిరేభవేత్యైత్యై- విక్మతకళా
 నాత్ హాసోభవతీభావః-అత్రకుతూహలాఖ్యాచెష్టోక్తా * కుతూహలంర
 వ్యచెష్టాచావలంపరికీకతమితిలక్షణాత్ ॥

మూ, 31 { రభసేనహారపదగత్తకాంచయఃప్రశీమూర్ధజస్మి
 హితకణఘ్రాకాః | పరివతేతాంబరయ్యుగాఃస }
 మాపతన్వలయూక్యశ్రవణకుండలాస్త్రియః||...

31|| రభసేనెః|| రభసేనత్స్వరయాహారసదేముక్తాహారస్థానెవశుసిదత్త
 కాంచయోవ్యస్తరిశనాః - ప్రశీమూర్ధజ-మూర్ధజేషుశశేషు-విభక్త్య
 ధేవ్యయూభావః నిహితాః కణఘ్రాకాః కణావతంసాయాభిస్తాః -
 పరివర్తికంపివర్యాసేనభృతం అంబరయ్యుగండ్లత్తగాధరవాససీయాభిస్తాః
 పరిధానీకృతముత్తరీయం కుచాంశుకంచజఘనెదత్తమిన్ద్రదః - నలయూ
 కృతాః-కకణీకృతాః- శ్రవణఘ్రాకాః-కుండలాయాభిస్తాస్త్రియఃసమా
 పతే-అధావనీవతేనపిభ్రమాఖ్యాచైషోక్తా-విభ్రమస్త్వరయాకాలేభూ
 మాస్థానఃపర్వయ్యితిలక్షణాత్-సచభ్రాంతిమూల్యితిభ్రాంతిగుదలంకారో
 వ్యజ్యతే ||

మూ 33 { వ్యతమోదపాస్యచరణంప్రసాధికాకరపల్లవాద్ర
 సవశేనకావనాద్రవయావక్తైకపదచిత్త్రావనిప }
 దవీంగతేవిగిరిజాహరాధకాత్మ్ |

33|| వ్యతనోదితి|| కావనస్త్రీరసవశేనహరివీక్షణరాగపారతంత్ర్య
 ణఃగుణైరాగేద్రవెరస ఇన్ద్రమురిః-ప్రసాధికాయాః-అలంకత్రాన్యః-కరప
 ల్లవాచ్చరణమపాస్యఅసమాప్తావెవాక్షిప్య-హరాధకాత్మ్-హరస్యాధక
 తాంగతాన్వైధైకపదాలక్తకాసంభవాదితిభావః-గిరిజాగౌరీవపదవీంగ్ర
 వయావక్తైకపదేనాద్రాకలక్తకైకపదేనచిత్త్రాచిత్తవణీకృతాఅవనిః
 యయాణాంవ్యతనోదకరోత్ - ఉపనూలంకారః - ఎమాశుకూహలాఖ్యాచే
 స్థారవ్యదిదృక్షోజనితచాపలరూపత్వాదితి ||

మూ, 34 { వ్యలగన్విశంకటకటీరకస్థలీశీఖరస్థలకముఖగ
 మెఖలాకులాః | భవనానితుంగతవనీయసంక్రమ }
 క్రమణక్వణతనకనూపురాస్త్రియః||

34|| వ్యలగన్వితి|| విశంకటానాంవిశాలానాంకటీరకస్థలీనాంకటిభాగా
 నాంశీఖరేషుఅగ్రేష్టులంత్యోలుతల్యః - ఆతవముఖరాశబ్దాయనూ
 నాః-శాఖిమేఖలాభిరాకులాః-తుంగేషుతవనీయసంక్రమేషుకనకనోపా
 నేషుక్రమణేనచంక్రమణేనక్వణంతః-కనకనూపురాయాసాంరాః - స్త్రి

యః భవనానిహన్త్యాణివ్యలగన్నగచ్ఛత త్రగత్వా ఆరోహన్తి త్యక్తం లగః
 గత్య గ్ధాల్లజ్-ఎతదపిపూర్వవత్ కుతూహలమెవవృక్ష్యమస్మానోలంకారిః॥

అధిరుక్త మందిరగవాక్షముల్లసత్ సుస్మగోరరాజ
 మూ, 31 { మురజిన్దిస్మక్షయా | వరనారవిందముదయాన్రికం }
 { దిరాపివరోదరస్థితమివెంచుముడలమ్ || }

31॥ అధీ॥ మురజిన్దిహారేద్దిక్ష్మయాన్రప్తమిచ్ఛయా వృశైః సన్నంభా
 ల్కః అప్రత్యయాదితి స్త్రి యామ ప్రశ్యయోటాపేరుక్త మందిరస్యకసకహ
 వ్యున్యగ వాక్షో అధిరుక్త మందిరగ వాక్షం-విభక్త్యధేవ్యయూభావః- ఉ
 ల్లసత్ ప్రకాశమానం సుస్మగః స్త్రి యావద నారవిందం ఉదయాన్రైకం ద
 రాయాః సుహాయాః వివరోదరేను ధ్యేస్థితం ఇంచుముడలమివగరాజైత్యుప
 మా అస్మాపి సుస్మగః గవాక్షో క్రమణస్య రమ్యదర్శనా క్షణాపలనూపశ్వా
 త్ కుతూహలమెవ మురజిన్దిస్మక్షయో త్యాది నావ్యక్తమేవ॥.....

అధిరూఢయానిజసికేతముచ్చక్రైః పవనావధూతవ
 మూ, 32 { సనాంతయైకయా | పిహితోపశోభముపయాతీ }
 { మాధవేనగరంవ్యరోచతపతాకయోవతత్ || }

32॥ అధీ॥ ఉచ్చక్రై నిజసికేతం- స్వసౌధమధిరూఢయా అరూఢవప్తాప
 వనెనావధూతః- కంపితః సనాంతో వ సాంచలోయస్యాన్తయావకయా
 కయాదిదం గనయా హేతునాతత్ - నగరం ఇంద్ర ప్రస్థం మాధవేకృష్ణైకేప
 యాత్యాగచ్ఛత సతీయా తెలఁటః శత్రా దేశః పతాకయావై జయంత్యావి
 హితోపశోభం కృతశోభ మివాలంకృతమివేశ్యుత్ప్రేక్షా - వ్యరోచతవ్య
 రాజత-కృత్సస్మాపి నగరస్య స్వయంపతాకేవబభావిశ్యుత్ప్రేక్షయా - త
 స్యాః సకలపారాంగనాతిశాయిలావణ్యం వ్యజ్యత ఇశ్యలంకారణం వస్తుధ్వనిః-
 అత్రాపి ప్రాసాదారోహణం పూర్వవత్ కుతూహలమేవ॥

కరయుక్త వస్త్రముకులాపవజి-తైః ప్రతివేశ్యలాజకు
 మూ, 33 { సుమై గవాకిరణ | అవకీణశక్తిపుబముక్తమాక్తక }
 { ప్రకరైరివప్రియరథాంగచుంగనాః || }

33॥ కరైః ప్రతివేశ్యవేశ్యనియథా ధేవ్యయూభావః- అంగనాః పురంధ్ర
 యః కరముగ్ధాన్యంజలయస్తాని వద్దముకులానీవేత్యుపమితసమాసః- తైరప
 వజి-తై రావజి-తైరత ఎవావకీణైః శక్తిసైక్తిపుటైః శుక్తకోశైః

ముక్తాఉత్సృష్టాయోమాక్తికప్రకరాముక్తానికరాస్నేరివస్థితైరిత్యుత్ప్రే ట్టో-
లాజాః కుసుమానీవతైః బాజసుసుమైః-ఆచారబాజైరిత్యధః-ప్రియంబధాం
గంయస్యతంచక్రి గుహారింఅవాకిరే- వ్యక్షిపే- ముగళాక్షణమితి భావః॥

మూ, ౩౫ { హిమము కచంక్రరుచిగస్తవస్త కోమదయే ద్వి
జాణజనితమీన కేతనః॥ అభవత్ ప్ర సాదితసురోమ
పాలాత్సవఃప్ర ముదాజ నస్యచ విరాయమాధవః॥ }

౩౫॥ హిమెతి॥ హిమము క్తః శిశిరావగమాత్ హిమాన్నిముఁక్తోయశ్శుంద్ర
స్సృథవరుచిరఃరవ్యః అన్యశ్ర తేనరుచిరఃపద్మైనవర్తయాచసహవతే తేజ్జిత
వర్తః సవర్తకఃవర్త హస్తః స శ్రీకశ్చ-శైషికః స్వాధిఁకో వాకప్రత్యయః-అ
న్యశ్ర సపకజః-శైషికః-కప్రత్యయః- ద్విజాణ బ్రాహ్మణాణాం సప్రశ్రవక్షీణ
శ్చ కోకిలానీ-మదయే హషణయే-జనితమీన కేతనః- ప్రచ్యున్న జనకః
అన్యత్ర మదనోద్దీపకః- ప్ర సాదితాఅను గ్రహీ తాస్సురాయే-అన్యత్ర ప్ర సా
ది తానిమణీకృ తాసు రాసుది రాయస్యమాధ వ్రాహరివ సంతశ్చ * మాధ
వస్తువసం తెస్యాద్విశాఖాగుణవృజైః తిపిశ్వః- ప్ర మజై వజన స్తస్య ప్ర ముదా
జనస్య-జాతావేకవచనం-చిరాయసు పాలాశ్శవోభవత్ - తద్వదానంద
కరోభూనిత్యధః- ఇహానందకరత్వసా మ్యేనమాధ వెమ పాలాత్సవ త్వా
రో పాత్ రూపకః సిద్ధః శైషస్తుహరివ సంతయోరిహనాస్యైవ ప్ర కృ తా ప్రకృ
తశ్చైషే విశేష్య శైషాయో గాత్ - తదుక్తం ప్రకృ తా ప్రకృ తో భ యిగతము
క్తం చెచ్చబ్రమాత్ర సాధమ్యేణ శైషాయు జ్జిష్టత్వం సర్వ త్రాద్య ఙ్మయే
నాంత్య ఇతి-శ్చైష్టత్వంచా త్ర మాధవ ఇతికేంతుశబ్దశ్చ క్షిమూతోధ్వని రేవ॥...

మూ, ౩౬ { ధరణీధ రేం ద్రుదుహితుభణ యాదసౌ విష మెక్ష
ణః స్ఫుటమమూనః పశ్యతి॥ మద నేనవీత భ యమి
త్యధిష్ఠితాః క్షణమీక్ష తేస్త సప్రరోవిలాసినీః॥ }

౩౬॥ ధరణీతి॥ అసౌస్వదాహ కౌ విష మెక్షణ స్త్ర్యక్షుః- ధరణీధ రేం
ద్రుదుహితుః పార్వత్యాః సాపత్న్యశంకిన్యా ఇతి భావః ధీ త్రా ధాణాం
భయ హేతురితిపంచమీ-భ యాత్ స్ఫుటం సత్యం అమూః పౌర యోషితః- న
పశ్యతీతి హేతోరితివిశ్వా సాది వెత్యధః- ఆత ఎవగమ్యో త్ప్రే ట్టో మన నేన
వీత భ యన్ని భ ణయం అధిష్ఠితా ఆ క్రాంతా అత్యాయాధవద నా ఇత్యధః- సు
రవిలాసినీస్సహరిః క్షణమీక్ష తేస్త సప్రయమితి భావః॥

(మానుకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే- ప్రయోగశతకాః)

మూ, ౮౦ { విపులవసాగరశయస్య క్షీణా భువనానియస్యపి
 రెయుగక్షయో మవవిభ్రమానకలయావపెపుఃః
 పురస్తి మైకతమయైకయాన్యశా ||

౮౦|| విపులేనై|| యుగక్షయేకల్పం తె-సాగరేశైతేక్షణసాగరశయస్యః అ
 ధికరణైతేత్యే ప్రత్యయః శియవాసనాసిష్టకాలాదిః కిల్యుదిలు
 గభావః తస్యహరేవేనులెనకుక్షీణాభువనానిపిరపీలానిపిబలైకావహణి
 లిప్-సహారైకతమయానరస్తియాపుఃః కియాదిత్వైరాంగనయానుద
 విభ్రమేణమవవికారేణానకలయానమగ్రయావికయాద్యశావపెవతః.
 సత్యస్యచ్యుత్యభావః-కుక్షీకోణనిష్టనిఖిలప్రస్థవస్యహరేనాహుః. అ
 యినాస్యత్యుత్తరైకకాంతాకటాక్షకాణాధారత్వైక్త్యాచమగ్రారః అధి
 లంకాఃః ఆధారాధయయోరానుగూప్యాభావైధికోమత్యుత్తరైకా
 అయంతాగ్రానికవికారాణ్నాపిలాసాభ్యైభావోయశ్చటాక్షక్షీణా
 శ్చాలిమోవిశేషఃస్యాద్విలాసోంగక్రియాదిష్టతదశయావకాత్ ||

మూ, ౮౧ { అధికోన్న మన్వనవయోధరా ముహుః ప్రచలత్క
 లాపికలశంఖకస్వనా! అభిక్రష్టమంగులిముఖవకా
 చనచ్రుతమైకకణావవరంవ్యఘట్టయత్ || ... }

౮౧|| అధికే|| కాచనకాంతా - అధిక్రష్టంక్రష్టాభిముఖం - అధిముఖ్యవ్య
 యాభావః-అధికంభుజోన్ననునాత్-భృశమున్ననాఘుః-కరిః- వయోధ
 రః-స్తనోయస్యాఃసాముహుః-ప్రచలతోస్పత్యః-కలాపిసె-బహిః-అ
 లామధుః-శంఖకస్వనోవలయధ్వనిర్యస్యాన్నాసనశః-ఖక-వలయేక
 వితివేషః- అంగులిముఖనాంగుల్యగ్రణైకస్యకణాస్యవివగ-రంధ్రం
 తంశీఘం-వ్యఘట్టయత్-కంఠాపిసోదనాక్షణమిచాతాడయత్ - వస్త
 స్తుభావాపిష్కరణాక్షణమివేతిభావః-అయంచస్తూర్నవగ్విలాసవికా-పి
 క్షేక్యపమా ||

మూ, ౮౨ { పరిపాలలాబ్జదలచారుణాసకృచ్ఛలితాంగులికిసల
 యోవపాణినా | సశిరః ప్రకింపనువరాగిపుంవధోరి
 నుదీణావణానిభృతా భామాహ్వయత్ ||

౮౨|| పరితి|| అవరాస్తి పరిపాలలాబ్జదలచారుణారక్తాబ్జవత్తరుచిరైణ
 సకృస్తుమశ్చలితాన్యంగుల్యకిసలయానీవయస్యతేనపాణినాసశిరః ప్రకం

పంశిరః కంపయుక్తయథాతథానుభోఃరిపుంహారిం అనుదీణణవణణం అను
 చ్చారి తాక్షరం - ఆతపవనిభృతాక్షణం ప రేషానువిదితాక్షణంయ త్తదనుదీ
 ణణవణణాభృతాక్షణంయథాతథాఅహ్వాయత్ పరప్రకాశ భయాదన్యా
 హరః. ఉచ్చైష్టమైవ ఆహ్వానంకృతవతీత్యక్షణః-అశ్రాపిపూర్వవద్విలాసాభ్యో
 భావఉపమాలంకారః||

మూ, ౪౩ { నలినాంతి కౌపహితపల్లవ శ్రీయా వ్యవదాయచా }
 { రుముఖమైకపాణినా | స్ఫురితాంగులీ వివరనిస్సృ }
 { త్పల్లసగ్గన ప్రభాంతరమజృంభతాపరా|| }

౪౩|| నళినెతి|| అపరా స్త్రీ నలినాంతికే ఉపహితస్య దత్తస్య పల్లవస్య శ్రీరి
 వశ్రీర్యస్య తెనముఖసన్ని ధానాదితిభావః- ఏకపాణినాచారునిసగళంపంద
 రంముఖవ్యవధాయతిరోధా యస్ఫురదంగులీ వివరనిః స్పృతా ఉజ్వలాంగు
 ల్యంతరాలనిగళ తాతపవనిప్రొల్లసంతఉన్నపణ=తోదశనప్ర భావవాంకురా
 యస్సైక-కిర్తణితద్యథాతథా అజృంభతజృంభణమాస్యవివరణంతచ్చైష్టవ
 స్తునాత్పూర్వారికృత్రోజాప్యానుభావః-అత్రనళినపల్లవయోరసంబంధయోః
 సుభావనయాసంబుధాభిధానాదతశయోక్తిః||

మూ, ౪౪ { వలయాపితా సితమహేలవలప్ర భాబహులీకృ }
 { సప్రతనురోమరాజినా | హరివీక్షణాక్షణికచక్షు }
 { మాన్వయాకరపల్లవేనగలదంశుకందభే|| }

౪౪|| వలయెతి|| హరివీక్షణే అక్షణికచక్షుమాస్థిరదృష్ట్యావిస్తయానరా
 భ్యాంస్తమితనోశ్రయెత్యక్షణః - అన్వయా స్త్రీ యాగభక్షుఖ పారవశ్యా
 ద్భ్రంశమారగుంబరం వసనంవలయెషు కంకిణేష్పపితాః- ఖచితాయె
 అసితగుహేలవలనీలమహోమణయః* ఉపలౌఘణిపామాణావితివిశ్వః- తె
 షాంప్రభాభిబాహులీకృతాసాంద్రీకృతా- ప్రతనుః-సూత్పూరోమరాజిన్య
 స్య తెరకరపల్లవేనద క్రేధృతం-అయంచ తాజ్ఞాలికవికారలక్షణవిలాసః-అ
 త్రైంద్రనీలప్రభాణాంరోమావలీబహులీకరణోక్త్యాప్రభాస్వపిరోమరా
 జిన్వబుద్ధిప్రసీతే ప్రాణంతిమదలంకారోవ్యజ్యతే-ఇతివస్తునాలంకారధ్వనిః||

మూ, ౪౫ { నిజసారభ భ్రమితభృంగపక్షునివ్యజనానిలక్షపిత }
 { సుమణవారిణా | అభిశౌరి కాచిదనిమేషన్యష్టి నా }
 { ప్రదెవ తెవవపుసావ్యభావ్యత || }

రజి॥ నిజేతి॥ కాదిత్ స్త్రీ నిజేనాత్మయోనసారభేనసాగంధ్యేన భ్రమి
నాం భ్రమణంకారి తానాంభ్రం గాణాంపక్షతయిపక్షములాని * స్త్రీ ప
క్షుతిఃపక్షములమిత్యనురతిః పక్షాత్తిరితిప్రత్యయిః - నావేవవ్యజనాః క్ష
నూపకం - స్వదహారిణిం గాత్ తేషామనిలనక్షితం నాశితంఘర్ష వారిస్య
దోషకంయస్య తేన-అభిశౌరి శౌరేగభిముఖం-అభిముఖ్యవ్యయీ భాషా-అని
మేషాద్యష్టిర్వ్యస్య తేనవపుషానిమిత్రేనపురదేవ తేవభంద్రప్రకృత్యవ్యవస
వవ్యభావ్యతపిభావితాతర్కితేషు త్రైత్యై- అనిమేషత్వంచైష్ట్యచిర్వ్యజ
స్యజాడ్యంసంచార్యనుభావః*అప్రతిపక్షజకతాస్యాత్ ఇష్టానిష్టార్థసక
నశ్రుతిభిః-అనిమేషసయన వీక్షణ తూష్ణీంభావానయస్త్రైతీలక్షణాత్
ఇహోగసారభానిమేషత్వాభ్యాంపురాధి వాసాచ్చపురాధి దేవశాత్వము
త్రైత్యైత్యైతే ఇత్యుపాశ్చగుణః మిత్రాజాతిస్సయాసో త్రైత్యై - తయావా
స్యాఃజాత్యై పద్మీత్వంవ్యవ్యతే ఇత్యలంకారౌవిష్టవ్యనిః*జసారభేత్య
నేన*కమలముకులనృద్విపుల్లరాజీవగంధా-నురతపయసియస్యాఃసారభంది
వ్యసంగఇత్యాదిపద్మినీలక్షణోపలక్షణాదితివిపులై నేత్యాదిష్టో*కౌక్షాపడ
పినాయి కాః ప్రాధాః సాధారణ్యశ్చతత్ర అన్యాసామనుభవాత్ - అ
న్యాసాంతూక్తచైష్టావణణానానాచిత్యాచ్యైత్యలమతిప్ర సంగెన॥

ము,ర- { అతియాతిసస్సశృష ఎషచతుషోహారిత్వభిద్య
తనితంబినీజనః| నవివెదయస్తతత మెనమిక్షు తేన }
విత్వస్థతాంవ్ర జతిఖిల్పసావపి॥

ర-॥ అతియాతీతి॥ అసానితంబినీజనః- స్త్రీ జనఃసోస్తాకంచతుషఃసశృ
షః-సత్వస్థస్యేవసతఃచతుషసత్వపీనత్యేవతనాద్యత్యేత్యక్షణః పక్షీచా
నాదరఇతిపక్షీ - ఎషహారితియాతి అతీత్యగచ్ఛతీ త్యభిద్యతభావంగళం
డైఃదైవాదికాత్క-తకరిలక్షఅ త్రో త్రైక్షుతేనలి-యోజన ఏనంహరింసత
తమిక్షుతే-సోపిఖిలు విత్వస్థతాంససముప్రేతీతినవివెదనిత్యనశక నోప్యయ
మసూర్వవ దేవభవతీతినాబుధ్యతేత్యక్షణః-వెనచేన్నా భిద్యత ఇతిభావః॥
అత్రాభిద్యతేతి స్త్రీ తాంప్రార్థహారివీక్షణనుఖచిచ్ఛైకకృతఃషాదాఖ్యసం
చారిభావనిబంధనాత్ప్రేయోలంకారః- తదుత్థాపితాచేయముక్తావెదనో స్వై
క్షేతీసంకరః- ప్రార్థకార్యాసిద్ధ్యా దెర్విషాదఃసత్వసంక్షయ ఇతివశయాప

కౌసత్వసంక్షయస్త్వి త్తభంగః॥.....

మూ, ౪౭ { అకృతస్వస్వగమనాదరః క్షణంబిపిక మణినిమి= }
{ శభవవ్యోస్థితః | గతమమ్యు తేనసహశూన్యతామి }
{ తః ప్రతిపాలయన్మనః ప్రవంగనాజనః॥ }

౪౭॥ అకృతేః॥ అంగనాజనః అమ్యుతేనఅనం తేనసహగతంమనః ప్రతిపాలయన్-ప్రక్షేపమాణకవేత్స్య త్వే యో-శూన్యతామితః-నిరోఽస్మత్తాంగతః-అకృతస్వస్వగమనాదరః-నివృత్తనిజగృహప్రాప్త్యపేక్షాసక-ఽపిక మణినిమి-తః-చిత్రలిఖితభవభిత్వ త్వే యో-క్షణంవ్యతిష్ఠశనిష్పందమా సైత్యఫణ్యోసనువప్రవిభ్యఃస్థిత్యాత్మనెపదం-భిమాశూన్యతానుభావాచ్చింతాగమ్యతేధ్యానందింతాహితానాఙ్ఘ్రిః-శూన్యతాశ్వాసతాపకృనితిగశరూపకేఅత్తో త్వే క్షయోస్సాపేక్షత్వాన్సంకరః॥

మూ, ౪౮ { అల సైమణ దేనసుదృశః శరీరకైఃస్వగృహాక ప్రతి }
{ ప్రతియయుఃశనైశ్శనైః | అలఘు ప్ర సారితవిలోచ }
{ నాంజలి ద్రు తపీతమాధవరసాఘులిభణైః॥ }

౪౮॥ అల సైరితి॥ అలఘు అధికం-ప్రసారి తైవిణ్సారి తైవిణ్లోచనైరేవాంజలిభిద్రుతంసత్వరం*లఘుక్షీప్రమరం-ద్రుతమిత్యనరః పీతోయోమాధవౌహారి రేవరసామృతంఅన్యత్ర మధుమద్యంతత్సంబుదిరసోమాధుర్యంమాధవరనః * రసోరాగ విషేషియోతి క్తాదౌవారదేన్రవేమాధుర్యోస్సారసేహేమ్ననిర్యాసేమృతశబ్దయోరితివైజయంతీ-తస్యోమః-పూర సైననిభణై నుభణణై గుణరుభిరితియావత్ అతఏవమదేనాల సైనుణంకరైః-శరీరకాణ్యల్పశరీరాణీశ్యఫణ్యఃఅల్పభితిపరిమాణైక ప్రత్యయః-తైగుపలక్షీతాస్సన్యశశనైశ్శనైఃస్వగృహాక ప్రతిప్రతియయుః-ప్రణివృత్తాఃస్వయంలఘున్యపిన్రవ్యాణిరసన్రవ్యభరణాదురూభవతీతిభావః-అన్రమాదవరసాఘునిభణణరత్సన్యవిశేషణకణ్యాశనైశ్శనైః ప్రతియూర హేతుత్పాత్ కావ్యలింగంతచ్చమాధవర సెతిశ్లైషమూలాతిశయోత్పాపితమితీసంకరః॥

మూ, ౪౯ { నవగండ వారివిరజీకృతాః పురోమునధూసగూను }
{ కృతరైఃవిభి మాః | ప్రచురోద్ధతగ్నజవిలంబివా }
{ సనఃపుగవీగయోభవారిణాతిపెతీరైః॥ }

౪౯॥ నవేతి॥ అభపురప్రవేశానంతరంహరిణాపురః-పూర్వంసవగండవారి

భిగంధ వాసితోవక్షైః- విరజీకృతాః అవరజసోవిరజనఃసంపక్వమానాఃకృ
తాః ॥ ఆగుత్తనశ్చక్షుఃశ్చైతోర-హూరజసాంగోపశ్చైశ్య భూతతద్ద్వా
వెద్విప్రత్యయోసలోపః ॥ అస్యచ్ఛాపితీకారః - ఘనోసాంద్రః ఘాపానా
మాగుఘాసానాంఘామైఃకృతోరేంబవిభ్రమోరజో భ్రుఃఃయాభిస్తాః-శ్ర
చురంజాక ముద్ధతేషుఉచ్ఛ్చి తేషుద్వజేషుద్వజస్తంభేషులంబీనిస్రంసనూ
నావివాసాంసిపాతాకాయాసుతాః - పురవీధయోతిపేతిరేఽపఃతాః - ఆతి
క్రాంతాకృత్యుభః-పతేకమణిలిక్-ఎత్వాభ్యాసలాపా అత్ర సాగృశ్యా
త్ ఘామేరేంబభ్రాంత్యా భ్రాంతిమదలాకారః- రేంబవిభ్రువశజ్వైరజో
విలాసస్యాపిప్రతీతస్తస్యవిరజీకరణనవిరోధాద్విరోధాభాసశ్చైతిఅనయో
రైకవాచకానుప్రవేశలక్షణఃసంకరః॥

మూ, ౫౦ { ఉపనీయబిందుసరసోమయెనయామణిదారుచారుకీ }
 { లవాషణపర్వణమ్|విదధేషిఘాతసురస్తస్మంపదంస }
 { ముపాసదత్యేపదిసంసదంసతమ్|

౫౦॥ ఉపనీయేతి॥ మయెనాసుగశీల్పినా-వృషపర్వానామకశ్చీకసురైశ్యః
వృషపర్వణాగ్రగంవాపర్వణంతస్యేనమిత్యేన్-చారుమనోహరంమణిరేవ
దారుకాస్తంమణిమయస్తంభాదికలాపమిత్యర్థః-తద్బిందుసరసో హైనపతా
న్మిరోపిశేషాత్-ఉపనీయతీయకీలకీ తేత్వేతి-హ్యేంగాసంసత్-విదధేషిఘాతా
విఘాతాఅధరీకృతాసురస్తస్మంపత్-ఇంద్రభవవలక్షీర్యయాతాంసంసదం
సభాఽఆస్థానీం * సభాసమితిసంసదీఆస్థానీక్షీబమాస్థానమిత్యమరః- సహరిఃస
పదిసముపాసదత్ ప్రాపత్ సదెగ్లజేపుపాచిత్వాత్-ఛైరజా దేశఃపురాకిలబా
ణ్ణవగాహేపాండవేనాగ్ని దాహోన్తో చితేనమయెన ప్రశ్నృప కార్కారంఘా
ర్పమాశ్చ నైవబిందుసరసిగుప్తైవవృషపర్వగృహానిమాణావశీష్టై సమణిశి
లాకలాపేనకాచనసభాధర్మరాజస్య నిమిత్తేతిభారతేనభావణనాంగ
త్వేనాజునమయచరితవణనాదుదాంతాలంకారః-అంగభూతమహాపుగు
షచరితంచేతిసూత్రమ్॥

మూ, ౫౧ { అధిరాత్రియత్ర నిపతన భోలిహంకలక్షోగ్లక్షాత్ }
 { శీలవైష్ణాంరుచోపునరప్య వాపదివద్ధువారిధి }
 { క్షణగభణ వాసమనిదాసుదీధితిః॥

౫౧॥ అధవశభిసభాంవర్ణయతి॥ అధీత్యాని॥ రాత్రిషుఅధిరాత్రిభక్త్యర్థేవ్య
 ౫౧

యీ భావః-యత్ర సభాయాంనభోలిహోమభ్రంలిహంకిష్టిప-కలధౌతంఠౌ
 పృంఃకలధౌతంఠౌప్యహేమోరిత్యమఃః-తద్వత్-ధౌతాఃఃవలఃఃశీలాయ
 ంఠానివేష్టానిస్ఫటికభవనాసీత్యధః - తెషాంఠౌచౌప్రభాయాంనిప
 ఠాప్రవిశత్ - అనిదాఘదీనితిరనుస్థరశ్చిహిమాంఘఃఘనరపిఠుగ్గవారిధౌ
 శ్చీరాఘ్నాక్షణంగభవవాసంనశుభాభవాశ్చాగివచిరగభవవాసమితిభా
 వః-అవాపత్ - ప్రాపనివెత్యుత్యైతౌ-తయావెత్సనాంవంద్రనుంశలాతి
 క్రమోవ్యజ్యతే॥

మూ, ౫౨ { నిలయేషులోహితకనిమితాభవః శీతరత్నర
 శ్చి హరితీకృతాంతగాః | జనుదగ్ని సూనుపితృత }
 { వఃశీరపోవహతిస్తయావిరలశైవలాభివ॥

౫౨॥ నిలయేష్పితి॥యాసభానిలీయంతేయేష్పితినిలయానితేషుగృహేషు
 శీతరత్నానాంనీలమణీనాంఠశ్చిభిహారితీకృతానిహరిశ్వణీకృతానిఅం
 ఠరాణీషుధ్యానియాసాంతః - లాహితమణయోలోహితకానిపద్మరా
 గాఃఃలోహితాన్తణావితకప్రశ్యయః-త్రైణమితాః భుషోఘామీవి
 రలాశైవలాయాసూతాః-జనుదగ్ని సూనోః - వరశురామస్యపిఠాణాం
 తర్పణీఃతృప్తికరీరవభవెత్యువమావహతిస్తజానుదగ్నిఃక్షత్రీయాస్రైః
 పంచప్రదానుత్పాద్యతాభిరద్భిః - పిఠానతవయత్-తాశ్చగుధిరప్ర
 కృతికత్వాద్రక్తవణాభవేతిపురాణమ్॥

మూ, ౫౩ { విశదాశ్చకూటముటితాఃక్షుపాకృతఃక్షుణదాసు
 యత్రచగుచైకతాంగతాః | గృహపక్షేక్తయశ్చిర }
 { మతీయిరైజనైసనుసీవహస్తపరిమళసూచితాః॥

౫౩॥ విశదేతి॥కించేతిచాతః - యత్ర సభాయాంశిదాశ్చకూటముటి
 తాః-స్ఫటికశీలాసంఘాతనిమితాః-అతవపక్షుణదాసుక్షుపాకృతోనిశాక
 రస్యరుచాచంద్రికయైకతాంసావణ్యాదభేదంగతాః - అతవవతనుసీవ
 హస్తపరిమళసూచితాః-పాణిపరామశేగమ్యాఇత్యధః-గృహపక్షేక్త
 యః-జనైశ్చిరమతీయిరైఅతిక్రాంతాఃపురోగతానిస్ఫటికభవనానిచంద్రి
 కాభ్రమాదతీత్యగత్వావశ్చాత్కరపరామశేఃకదంచితప్రాస్యంతకస్య
 దఃప్రకృతానాంస్ఫటికశేత్సనాం-గుణసామ్యాదప్రస్తుతచంద్రికైకే
 త్వాసామాన్యాలంకారః* సామాన్యంగుణసామ్యేనయత్రవస్తవంతరైకతే

తలక్షణాత్ ||.....

మూ, ౫౪ { నిలయేషునక్తమసితాన్వ నాంచయైబిణసినీవధూప
రిభవస్సుబూగనః. యహుర శ్ర సద్విరపియత్ర గౌ
రవాచ్ఛశలాభనా శవఉవాంశుజమ్నై రై!... }

౫౪ || నిలయేష్యతి || యత్ర సభాయాం నిలయేషు గృహేషు నికాయ్య నిలయాం
యా ఇత్యమరః - నక్తం రాత్రై బిసయ్యో ద్వికాః పద్మిన్యస్తా ఏవ వద్మస్తా సాంపరి
భవేన నిమీలనేన దూషణేన స్సుబూగసః స్పష్టాపరాధాః శశలాంఘనాః శపః
చంద్రపాదాః అత్ర సద్విరస్సృగ్ధరపిసభీ కై రపిసరో మైరపి ఇతి భావః * త్రా
సోభీ మణివోషయో రితీ విశ్వః ప్పవా భ్రా శే త్యాది నాశ్యన భావపక్షే శప్త త్వి
యః అసీ తాశ్చ నాంఘ్ర ద్రసీల మణీనాంచ యైః స మూ హైః గౌర వాత్స్వయం
ప్రభూత త్వాత్ సంభావిత త్వాచ్ఛుడపాంశు సమీపే రహశ్చ రహస్యోపాం
శుచాలింగ ఇత్యమరః - జమ్నై రై. ఓరోహితా నూషితాశ్చ హంతైకన్యసిః.
ట్ - సమీప గతాశ్చంద్రాంశవః - ప్రభూతై రింద్ర సీలాంశుభి స్తిరస్త్వై తా ఇ
త్యన్యః - అన్యత్రాంతఃపుర ద్రోహిణో నిభీ కై రపి సంభావితైః మక్షీ త్కాఢ
యాన్మాఢంహన్యంత ఇతి భావః - అత్ర బిసినీ నాంచ ధూత్వ నిరూపణా త్ర త్పరి
భావినాంచంద్రాంశూనాంఘ్రాతః కాముక త్వయాసంప్రతీ తైః - ఎక దేశవి
వర్తిత రూపకంతచ్చ గౌర వాచు పాంశుజమ్నై ర ఇతి చక్లైషేణా త్ర సద్విరపివ
రోధేన సంకీర్త్య తే ||.....

మూ, ౫౫ { సుఖనః పురోభిముఖతా ముపాగతైః ప్రతిమాసుయ
త్ర గృహారత్న భిక్షిము | నవసంగమైరవిభయః ప్రి
యాజనైః ప్రమదంత్ర పాభరపరాఙ్ముఖై రపి || ... }

౫౫ || సుఖనః ఇతి || యత్ర సభాయాం నవసంగమోయోపాంతైః నవసంగమై
రతపవత్ర పాభ రేణ పరాఙ్ముఖై షిమ్ముఖై రపి - గృహాణాం త్నై భిక్షిము ప్రతి
మాసుతస్సంక్రాంత ప్రతీబిలబేషు పురోగై భి ముఖతా ముపా గతైః - ప్ర
యాజనైః - కాంతాజనైః - సుఖ సోభోగినైః ప్రమదంహషణంజవిభయః - వి
భ్రుతిస్త - భృగ్గోలజిష్టాపిక్షిద్వి భావ్యై సేజభ్య స్తే గిభ్య శ్చైత యుజ్జా - సా
దేశః - స్త్రీణాం వైముఖై పిత త్వై బింబాభి మిఖ్యా త్పూచనాం సుఖమేవ
స్త్రీణాం తుఉభయధాః శ్చైష్ట మేవ - అత్ర వై ముఖ్యై స్పృశ్యభిముఖ్యమితి - రోధ
స్య ప్రతిమాస్తితినిరాసాద్విరోధా భాసోలంకారః |

మూ, ౫౬ { తృణ వాఙ్చయాముహుర వాఙ్చితాననాన్ని చ
 యెఘయి త్ర హరి తాత్త్వేత్త్వనామ్|రసనాగ్రలగ్న
 కిరణాంకురాజ్ఞనోహరిణాణ్యహీతకబలానివై }
 క్షత ||

౫౬|| తృణైతి || యత్ర సభాయాం హరి తాత్త్వేత్త్వనాం మరక తగృహాణాం* గారుత్త్వ తం మరక తనుశ్చ గర్భో హరిన్త నిరిత్య మరః-నిచ యెఘసంఘము తృణ వాఙ్చయా తృణాశ యాముహుర వాఙ్చితాననాన్న మితముఖా-అత ఏవరసనా గ్రేముల గ్నాః అంకు రా ఇవకిరణాః యేషాంతాన్ అత ఏవ గృహీతక బలా-ఉపాత్త హరితృణ గ్రా సానివస్థితా-హరిణా-జనవక్షత క్షీ త వా- ఈక్ష తెలజ్జీ ఆడజాడ నామి త్యాత్క ఆల శ్చైవే వృద్ధిః అత్ర తృణ వాఙ్చయెఘి హరిణానాం మరక తేషు తృణ భ్రాంతే భ్రాంతీ మదలంకారః తన్నూలాచేయం గృహీతక బలతోష్టై యై త్సంకరః||

మూ, ౫౭ { విపులాలవాలభృత వారిదపణప్రతిమా గతై రభి
 విరెజురాత్త్వ భిః|యదుపాంతి కేఘుదధతో మహిగు }
 హస్సపలాశ రాశిమివ మూలసంతతీమ్ ||

౫౭|| విపులైః || యదుపాంతి కేఘుయస్యాః సభాయాః ఉపాంతి కేఘుసమీపే ముమహీరు హివావృతైః విపులైష్వల వాలేఘుమూలజలాధారైః స్యా దాలవాలమా వాలమిత్యమరః- భృతాని సంభృతాని వారీణ్యో వచపణాస్తై షుప్రతిమాం ప్రతిబింబంగతైః- ప్రతిబింబితైరిత్యధః- ఆత్త్వభిః స్వైస్వీస్వీమూ త్తిభిరిత్యధః- సపలాశ రాశిం సవత్ర సంతతిమ్నూలసంతతిం దధత ఇవ దధా నా ఇవాభివిరెజుః- స్వాలవాలేఘుస్వప్రతిబింబై రధో ముఖైః- మూలైష్వపిస పత్రా ఇవ- రెజురిత్యై యై ||

మూ, ౫౮ { ఉరగైః ప్రమూర్ధరుహరత్న సన్నిధేర్ను హురున్నత
 స్వరసితైః పయోముచః| ఆభవణయదంగణభవః }
 సముచ్చవ్సన్వ వ వాల వాయజమణిస్థలాంకురాః ||

౫౮|| ఉరగైః దైతి|| ఉతగైః ద్రాణాం మూర్ధనుగిరస్సురుహాణిరూఢానిః ఇగుపథలక్షణః కః- తేషాం రత్నానాం సన్నిధేః సన్నిధానాత్ - ముహురున్న తస్యయదాయదాతస్సనిధిస్తదాతదోదితస్యైత్యధః- పయోముచో మేఘ స్వరసితైః- సనితై ర్యదంగణభవోయస్యాః- ప్రాంగణప్రదేశాః- సముచ్చవ్స

సంతః- ప్రామభవంతోనవాః- ప్రత్యగ్రాః - వాలవాయుగనుణిసలాంకు
 రాః- వైషూర్యశూద్రరోహాయాసుతాఃతధోక్త్యాఃఅభవన్ - వైషూర్యంవాల
 వాయుజమిత్యనురః- వాలవాయోనానువైషూర్యప్రభవోదేశపశేషఃఉర
 గెంద్రనూర్ధవస్యరత్నాంకురైః సపెలాదితమేసుస్వనివేఘాగశూమి
 రుద్భిన్నాంకురాభవతీతిప్రసిద్ధిః- అత్రసమృద్ధినుద్వస్తచణానాదుదాత్రాలం
 కారభేదః * తదుదాత్తంభవేద్యత్రసమృద్ధంవస్తువణ్యతేకేఃఉతాత్

మూ, ౫౯ { నలినీనుగః సలిలాచయత్ర సాస్థలమిత్యధఃసతప్ర
 యాసుయోధనా అనిలాత్తజప్రహసనాకులఖిల
 క్షీతివక్షయాగమనిమిత్రతాంయయా || }

౫౯|| నలినీతి || యత్ర సభాయాంనిగూఢసలిలాచలచ్చన్న త్వాదవృశ్యసలి
 లాసానలినీవతత ఇతి శేషః- యానలినీసుస్థుయోధ్యత ఇతి సుయోధ న్యేభా
 షాయాంశాసేయునివృశిధృషి మృషిభ్యోయిచ్ఛక్తివ్యః- సలమిత భ్రాంత్యా
 అధఃపతతసతిఅనిలాత్తజస్యభీమ సేస్యప్రహసనోన్వాహో సేనాకులనాం
 కుభితానానుఖిలక్షీతిపానాం క్షయాగమేపినాశ ప్రాప్తానిమిత్రతాంయ
 యా నలినీచలచ్చన్న త్వాత్సుయోధనస్య జల్దేసల భ్రాంతిః- తయాతస్యపా
 త సైసభీమస్య ప్రహాస సైస రాజ్ఞాంక్షోభ సత సైషామ్మారసోరణః- ప్రవృ
 త్త ఇతిపరంపరయాక్షయకారణత్వం- గతేత్యర్థః - అత్ర సభావర్ణనాంగత
 యాభీమ సేనాదిచరితవణానాదుదాత్రాలంకారః- అక్షణంఛోక్తిమ్ ||

మూ, ౬౦ { హసితుంపరేణపరితఃపరిస్ఫురత్త రవాలకోమలగు
 చావుపెక్షితైః ఉదకపిణయిత్ర జలశంకయాజనై
 ముహూరింద్రనీలభువిదూరమంబుమ్ || }

౬౦|| హసితమితీ|| యత్ర సభాయాంపరితఃపరిస్ఫురత్కరవాలకోమలాఅ
 సిశ్యామారువిర్యస్యాస్తస్యాంభంద్రనీలభువిహసితుంపరేణజానతాన్యేనజ
 నైమోపెక్షితైః స్థలమెత్త నజలమితి అనుపదిష్టైజనై యోజ్యసశనా
 ధకమాగత జనైజకలశంకయా జలభ్రాంత్యా ముహూరూర మంబ
 రం - ఉదకపిణఉద్భృతం - అత్రేంద్రనీలస్థలైసాదృశ్యాత్ సలిల భ్రాంతే
 భ్రాంతిమచలంకారః||.....

మూ, ౬౧ { అభితస్సవోధహరిపాండనారధాదమలాంశునుండ
 లసముల్లసత్తనూ అవతేరతున యననందనౌన
 భఃశశిభాగవానుదయపర్వతాదివ || }

౯౦ (మాఘ కావ్యే- సవ్యాఖ్యానే- త్రయోదశసర్గః.)

౬౧॥ ఆభిశక్తి ॥ అధానులెనాంశునుండలెన తెజఃపుంజేనసముల్లసంత్యో
ఖాసమానేతనూమూణీయయోస్తానయిననందనా నెత్రానందక రౌహరి
పాండకాసదోభితః-స భాభిముఖంశుఅభితఃపరితగ్రత్యానినాద్వితీయా - రధా
త్ శశి బాగ౯.౯౦అనులెత్యాదికశేషణవిశిష్టా చంద్రశుక్రానభాభిలోనభా
భిముఖండగయాఖ్యాత్పర్వతాదుగయాచలాదివావ తెరతుః- అవతీణవం
తా-తర తెవిక౯.౯౦త్యాపలభజత్రపశ్చెత్యత్వాఖ్యాసలోపాడవమా॥

మూ, ౬౨ { తదలక్ష్మ్యరత్న మయకుడ్యమాద రాదభి ధాతరీతగ్ర }
{ తగ్రశ్యధాన్వపె | అమలాశ్చ రశ్మిపలబావి భావిత ప్ర }
{ ఓహరిమాఃశదసౌసచశ్చ నైః॥ }

౬౨॥ తదితి॥ అధోరధావతరణానంతరం అసౌహరిన్వపెయుధిష్ఠిరే - ఆద
రాదిత ఇశ్యభిధాతరిసతి ఇతః - ఇతః ఆగన్వతా మిత్యభినధా నె సతీత్య
ధః-తత్సూగ్రిం క్తమలక్ష్మ్యరత్న మయకుడ్యం ప్రభాపలబ వ్యాప్త్యా - అన్వ
శ్యరత్న భిక్తికం- బహులెనసాంద్రేణాశ్చ రశ్మిపలలెనమణిప్రభాపుంజేనా
విభావిత ప్రహారమలక్ష్మ్యద్వారం* స్త్రీ ద్వాద్వారం ప్రహారఇత్యమ
రః-సదఃసఖాంశనైరావిశత్ - ప్రవిష్ట వాణ - అత్ర ముడ్యప్రహారయోరల
క్ష్మ్యత్పాసంబంధేపతన్వబంధో క్షైరతిశయోక్తిః॥

మూ, ౬౩ { పహులకెష్టక చితందదగ్యసఃక్షితిపప్యవ స్త్యనుధత }
{ త్రసంసది | గగనస్పృశామణిరుచాంచయెనయత్న్య }
{ దనాన్యకన్తయత నాకినానుపి॥ }

౬౩॥ నపెతి ॥ అభప్రవె శానంతరం సహరిస్తత్ర సంసదిసఖాయాంనవ
హులకెష్టకాభిహిణ్యైష్టకాభిశ్చితంరచితం * హిరణ్యం హేనుహాటకమి
త్యవరః ఇష్టకేష్టకామాలానాంచితతూలభారిష్ఠితి ప్రాప్యః - పక్ష్వమృద్వి
కారవిశేష వాచక స్యైష్టకాశబ్దస్య తాదృశి సువర్ణవికారేసువర్ణములవమప
చారాత్ప్రయోగః క్షితిపస్యయుధిష్ఠిరస్యవస్త్యంసదనం * నిశాంతవ
స్త్యసదసభవ నెత్యవరః దదశకయత్ వస్త్యంగనసస్పృశాడచైచ్చః అ
భ్రంకషేణనుణిరుచాంరత్న ప్రభానాంచ యెనసమూహేన నాకినాండె
వానానుపిసునానికన్తయత అహసత్స్తయతేరుత్సూవాత్క త్కరి
లుక్ అతా పిన్వసదనస్యసురసదనాధి క్యాసంబంధేపితత్ సలబంధో క్షైరతి
శయోక్తిః॥

మూ, ౬౪ { ఉదయాద్రి మూర్తి యుగపచ్చ కానతోడిననా
ధపూర్ణశశినోరపఃభ వానో గునమూస నేరుచిరధా
మిబిభ్రతావలఘుర్యతన్యషవ తాన్మృపామృతౌ }

౬౪|| ఉదయాద్రితి || ఆదన్మపసనదశనానంఠరంఉదయా దేఃమూ
ర్తిఃశిఖరేయుగపచ్చ కానతోః - ప్ర కాశ మూనయోః - చ కాన్మవీస్తాఃశిఖ
తోః-లలిశత్రా దేశః-దిననాధపూర్ణశశివోఃసూర్యపూర్ణాచంద్ర మసోః
ఆసంభ వాంసుభవరహితాంతయో స్తధాభూతయోస్యోగపద్యాయోగా
దభూతపూర్వామిశ్యదణః- రుచిఃశోభాఃబిభ్రతాన్మృపామృతౌనుచిరదా
మ్న ఉజ్వల తేజసి-అలఘునివిపు లెఆస నెసవ్కస నెన్యషవ తాండ్రష్టాసద
ర్లుజ్ఞేపుసాదిత్వాత్ ధైరజా దేశ్యసదెరపృతెరిశిషత్వంఅశ్రవంశ్రావనయా
కపూర్ణాణాంయశో భాసంబంధోక్తైరసంబల ధేనంబంధరూపాతితయోక్తిః||...

మూ, ౬౫ { సుత రాంసుఖైనసకలక్లమచ్ఛిదాసనిదాఘునుంగమి
వమాతరిశ్వనా | యదునంద నెనతనుదన్వతఃపయః
శశి నెవ రాజకులమావనందధుమ్ || }

౬౫|| సుత రామితి||త ద్రాజకులంకురుకులం-సకలక్లమచ్ఛిదాసకలయఃశివో
రిణాయదునంద నెనకృష్ణైనసనిదాఘునుసంతాపనుంగంమాతరిశ్వనా- వా
యు నెవ-ఉద కాన్యస్యసంఠీతిఉదన్వాన్ - ఉదధిః ఉదన్వాన ధౌజెలినిపా
తః-తస్యవయోజలంశశి నెవసుత రానుత్వంతంస్య అవ్యయూదామితి ఆమ్
ప్రత్యయః- సుఖేనాక్లైశెననందధుః-ఆనందమాపసాన్యాదానందఘరానందఞ్చ
త్యమరఃస్త్వితోధుజితఅధుచ్ ప్రత్యయఃచూలోపమా||

మూ, ౬౬ { అనవద్య వాన్యలయ గామికోమలన్నవగీతమవ్యన
వగీత తాండధత్ | స్ఫుటసాత్వికాంగికమన్వశ్యవ
జ్వలంసవితాసలాసికవిలాసిసీజనః || }

౬౬|| అనవద్యేతి||సవిలాసోవిలాసయక్తోలాసికవిలాసిసీజనః-నతకీజనః
సవిలాసలాసికవిలాసిసీజనః*నతకీలాసకెనమెత్త్యవ్యమరః - అనవద్యమగ
హన్యాంయత్ వాద్యంవంశాదితన్యలయః - సాన్యం గీతస్యసమకాలన్యంత
ద్దామి ప్ర తవిలంబి తాది వాద్యమా నానువతేత్వదణః*తాలఃకాలఃక్రియా
మానంలయస్సాన్యమిత్వమరః-నవంగీతంయస్యతన్నవగీతం-తథాప్యనవగీ
త తానవగీ తేతర తాండధదితివిరోధేపిశబ్దః-ఆగర్హితత్వందధదిత్వవిరోధా

త్రవిరోధాభాసోలక్షారః*అవగితస్తునిర్వాదేముహుర్వృష్టైపిగర్హితైఃకృతిఃశ్చః
 సత్వనుంతఃకరణంతేననివృత్తంసాక్షిక్వలంఘనాస్తావితేననివృత్తమాం
 గికం*నివృత్తైత్వంగనల్పాభ్యాంద్వైత్రిష్యాంగికసాక్షికైఃకృత్యనురః-తేషు
 త్సుయస్త్రిక-తత్తథోక్తం-వాచికస్యాపుష్పలక్షణమెత్త్ - యథాహాభగ
 వా-భరతః-సామాన్యాభినయోనామజ్ఞేయోవాగంగసత్వజ-ఇతి॥ అతఏ
 వాహకాలిదాసోపి-అంగసత్వవచనాశ్రయంమిథః-స్త్రీమనస్తత్ముపధా
 యనశ్రయన్నితి-కోమలం-మధురం-ఉజ్వల ముద్ధతం- సృత్యంచాపృత్యత్ -
 యథోక్తకం-దశరూపక - భావాశ్రయూకువృత్తంస్యాత్ సృత్యంతాలల
 యాశ్రయమ్- ఆద్యం పదాధాభినయోమాగ్నోద్దేశితథాపరమ్ - మధు
 రోద్ధతభేదనతద్వయంద్వివిధంపునః-లాస్యతాఉదనూపేణనాటకామ్యవ
 కారకిమితి॥

మూ, ౬౦ { సకలతత్రనగరైహరౌగృహాన్ గతవత్యకాలమ
 హమాదిదేశసః|సతతోత్సవంతదితీనూనమున్తదౌ
 రభసేనవిస్తృతమఘాన్తహీభృతః॥ }

౬౦॥ సకలకృతికించేతిచాధః-సరాజాహరౌకృష్ణేగృహాన్- గతవత్యసతి*
 గృహాఃపుంసీచభూమ్నైవైత్యనురః- సకలతత్రనగరైశ్చంద్రప్రసైఅకాలే
 ప్రసిద్ధవసంతాద్యతిక్తకాలే-మహామృత్యువం*మహాఉద్ధవఉత్సవకృత్యనురః
 అదిదేశఅజ్ఞాపయామాసనూనమత్రిప్రేక్ష్యతేఉత్సః-కృష్ణాగమనాదు
 త్కూటానందస్యనుహీభృతోధమ=నందనస్యతన్నగరంసతతంఉత్సవోయ
 స్త్రిక-తత్సతతోత్సవమితి ఇత్యేతదిత్యధః-రభసేనత్వరయావిస్తృతమ
 ఘాత్-అన్యధాకథంసకృతకరణోపదేశకృతిభావః॥

మూ, ౬౧ { హగిరాకుమార మఖిలాభిధాన విస్తృజనస్యవా
 తమయమన్వయజ్ఞసః| మహాతిహాపీశ్చీయమవా
 వ్యవిస్తయఃసుజనోనవిస్తరతిజాతుకించన ॥ }

౬౧॥ హగిరిః॥కించేతిచాధః- అఖిలానాంబంధూనామభిధానానినామా
 నివేత్రితి అఖిలాభిధానవిత్-సకలనామప్రపంచాభిజ్ఞశ్చ- నానురూపేవ్యా
 కరవాణీశ్చ, తెరిశిభావః* ఆఖ్యాహృతాభిధానంచనానుదేయంచనామ
 చేత్యనురః- అయంహరిః- కృష్ణకుమారైభ్యఆకుమారంకుమారమారభ్యేత్య
 థః*అజ్ఞుర్వాదాభినిధోరిత్యభిధానాదవ్యయీభావః- స్వజనస్యబంధుజ

నస్య బంధుస్సస్వజనాస్సమాభిష్యమరః - వాతామనామయఃఽఽరోగ్యని
త్యధికః * వాతాఽపల్లస్యరోగేచైత్యవరః * బ్రాహ్మణం కుశలంపుష్పైత్
శ్చ త్రబంధుమనామయమితమను స్తరణాదిభిభావః-అస్సయజ్జ అస్సచ్ఛత్
* ప్రశోన్నియోగః-పుచ్చాచైత్యమరః-యజ్జే క తకారిలజ్జే-కథాహిస-హాసిం
శ్రీయంసంపదమవాప్యాపివిస్తయః నిరహంకారః-సుగంః-అశ ఏవజాశుక
దాచి-పికించనకిమపిక తావ్యంసవిస్తరశ-సుజనః-సంస న్నోబ్ధ హం కారంచ
కరోతీతిభావః-సామా న్యోనచితేషణసహ దకనరుసోధాకం-సాహ్యసః|| ...

మూ, ౬౯ { మత్స్యేణాంకమరవాపనువాత్సగసోక్షయమ్నాశన
త్వమతిరక్తతయానుపకంధత్ | శ్రీపటిపతిరసా
వవనైశ్చపగస్పరం సంకథా మృతమనైకమసిన్య
వతామభౌ||

ఇశ్రీమాధుకృతా - శిశుపాలవధే - మహాకావ్యే-
పాస్తినాపురప్రవేశోనామశ్రయోదశస్కంః.

౬౯|| మత్స్యేణాంకమరవాపనువాత్సగసోక్షయమ్నాశన
రుగశ్యేణాంకమరవాపనువాత్సగసోక్షయమ్నాశన
వ్రరసోత్-మకంస్వాచుభవదిత్యధికః - అతిరక్తతయాఽఽత్సిన్యగ్ధశయా
అనుపదమనుక్షణం ప్రతివాక్యంచ నూతనత్వమపూర్వతాండధత్ - అ
నైకఽబహులంసంకథాసంభాషణం-చేదిరాజజరాసంధాదివధకార్యమితా
రూపంత దెవామృతంతదసిన్వనతాంస్వాదితవంతో ఆకరః-స్వపరభూరికధా
నాంస్రాయశోహిసుహృదస్సహవాసకతిభావః-స్వాదయత్యైశ్చోచమ్యువ
ధాయాప్రాస్పఃసంకథామృతమితియావకాలంకారః - స్వాదనలింగాత్|| అ
స్త్రికాన్తోకేనుణిభూషణంవృత్తం - ర్నాభబౌరసహితోచభవన్తణి భూషణ
మితిలక్షణాత్||

ఇశ్రీపరవాక్యస్తమాణపారావారోశ్రీసుశ్రేణాపాధ్యాయ
కౌలచలమగ్నినాథసూరిఃరచితేమాధువ్యాఖ్యానే
సర్వంకమాఖ్యానేత్రయోదశస్కంః||

మానుకావ్యైసన్యాఖ్యా నైవతుదకశసగక ప్రారంభః.

మూ, ౧ { తంజ గాదగిరముద్గిరన్ని వన్న హ మాహితవికాస
యావృశాయుగ్ కమణి మనస్సమాదధ ద్వాగ్ని }
దాంవరమకచ్చదోన్యః||.....

౧|| తమితి||వదతీవదః-పచాద్యద్ కుస్మితస్యవదఃకచ్చవఃగహాన్యా వాదీ.గ
హాన్యా వాదీశుకవప్సవృత్త్యమరః, రధవదయో శ్చైకోఃక గాదేశః. సనభ వతీ
త్యక ద్వదఃసాధు వాదీనృపోయుగ్మిరః - యజ్ఞకమణియజ్ఞానుస్థా నేమనఃప
మాదధత్ - సన్య గాదధానఃత దెవహృదినిధాయత్యదః - ఆహితవికాస
యావనంవకృత ప్ర సాదయావృశాద్వప్త్యా న్న హముద్గిరిన్ను ద్మనున్ని వె
త్సు త్రై త్నా-న్యట్టివికాస ప్రకటి తన్న హఃసన్ని త్యదః - వానోపదఃతి
వ క్షుంః తె క్షుంచ గానఃతీవాగ్నిదః. వాక్యకోవి దాఃస్వతున్నద్వి మెత్వాది నా
క్ష్వివ-తేషాంఃః శ్రే స్థ స్తంహరింగిరంజ గాద బ్రు వెరకక గ్ర హణాత్ - చు
హ్యజ్ఞిత్వాది నావ దెద్విక కమణి కత్వం - అ త్తో త్రై త్నావృత్త్యను ప్రా స
యోః సంస్పష్టిః అస్తి క సగేశ రధోన్యతావృ త్తం * రాన్న రావి హరధోన్య
తాలగోత్థతీలక్షణాత్ ||.....

మూ, ౨ { లజ్జ తేనగదితఃప్రియంపరోవక్తు రైవభవతిత్ర పా
సా, ౨ { సకావ్రీ డమెతనతవ సి యంవదక హీ మతాత్ర }
భవతైవభూయ తె||

౨|| గిరంజ గాదేశ్య క్తంతామెవదశభిప్ర పంచయతి||లజ్జతగ్రత్యాది- పరః
త్వదన్యఃకశ్చిత్తుమాణ-ప్రియంగదితః-ప్రియ వాక్యముక్తిఃప్రతఃసన్ని త్య
ర్కః-గ దేయహోదిత్వాదప్ర ధా సేక మణి క్షః-అప్ర ధా నేచుహోదీ నామిభవ
చ నాత్ - నలజ్జ తేతస్యో త్సేకిత్వాదితిభావః-కింశువ క్షః - స్తోతు రే నాశికా
త్ర సాభవతి-భయాది నామి ధ్యాస్తావక త్వాదితిభావః - ప్రకృ తేతు నై వమి
త్వాహ-తవ సి యంవదక-త్వాం స్తవన్నిత్యదః వ్రీ డం నై తీలవంఠసుణా
ధా రేత్వయిబహూరపిస్త్రి యస్యామి ధ్యా త్వాదితి భావః-కింత్వత్ర భవ తా
పూజ్యైస హీ ను తాభూయ తే ప్ర త్యుతత్య మె వా త్ర జి ప్రోషీ శ్యదః- ను
హతా-ను త్సేకిత్వాదితిభావః-సూర్య స్త్ర త్ర భవానితీనజ్జః-ఇత రాభ్యోపి
దృశ్యంతగ్గతిసార్వవిభక్తిక స్త్ర ల్ కుపు ఖేతిసమాసః||.....

మూ, ౩ { తోషమేతితి శ్లోకైః పరైః సైవతస్యసులభాస్యనీ
 రిభిః అస్తినస్తుతివదోన్యతంతవస్తోత్రయోగ్యన
 చతేనతుష్యసి ||

5|| తోషమితి || పరస్త్యదన్యవితధైరన్యజైఃస్తజైస్తాత్తైః సైవతస్యస్తోత్రం
 స్తుతిగ్ను తిరిత్యమరః తోషము త్యైకమేతితస్యపరిస్య తేచమిధ్యాక్షవాః ౩
 రిభిః ప్రాణభిఃసులభాశ్చఅసంబద్ధప్రలాపానామనగళలశ్వాదితివాచిః ౩
 యిత్యునైసమిశ్యాహ-అస్తీః-హస్తోత్రయోగ్యస్తోత్రాహణఅసంతగుణా
 ధారశ్వాదితివాచి-అతవసతవసంబంధిస్తుతివదోన్యతంనాస్తిసభావ-౩
 స్తుతివచసానకుష్యపివా త్యైవసచగంభీరశ్వాదితిభావః-అత్రశ్లోకస్వరూప
 రుషాంతగామపమారభూతాదాధిక్యకవనాద్వ్యతిరేకాలంకారః ||

మూ, ౪ { బహ్వపీప్రియమయంతవబ్రువన్నవ్రజత్యన్యత
 వానితాంజనః సంభవంతియదదోషయాషితేనా
 వానర్వగుణసంపదస్తస్వయి ||

౪|| బహ్వపీప్రి || అయంజనఃస్వయమిత్యవః-తవబహుప్రియంబ్రువణవ
 దణసకా అన్యతవానితాంమిధ్యావాదిత్వంన వ్రజతినగచ్ఛుమితిః-హేనా
 ర్వసర్వహిత క్షిప్రవ పుగుషాభ్యాం కథభావిణిణ ప్రత్యయః యస్యతో
 దోషయాషితోన భవతి త్యవోషయాషితఃసర్వావగుణవజితత్వం-౩
 ర్వగుణసంపదః-సంభవంతి-అనారోపితగుణవాదోభూయానపిసపిపశ్యేతి
 భావః-అత్రోత్తరవాక్యాధేనపూర్వవాక్యాత్ సమదణనాద్వాక్యా
 ధేనాచుకంకావ్యనిగమః ||

మూ, ౫ { సావిభూతిరనుభావసంపదాం భూయసీతవయదా
 యతాయతి | ఏతగుణగురుభారభారతంపక్షమ
 ర్యమమవతకతేవశే ||

౫|| సేతి || హేడోఢగురుభారశ్చమహాభారవిశ్వంభరశ్వాదితిభావః-ఏత
 ద్భారతస్య రాజ్జిగ్రంభారతంభారతాఖ్యంపక్షంహిమశైలసేతుమశ్చభూ
 ఖండం*స్వాద్వప్తేలోకిధాత్యైంశేవస్సరేవక్షమస్త్రీయామిత్యనరః-
 అస్యేదానీమాయతాయతిబహుత్తరకాలస్థిరంయధాతధేత్యవః-ఉత్త
 రః కాలతయతిరిత్యనరః-మమవశేతయస్తతాయాంవర్తత్యయోవలో*వక
 అయత్తతాయాంచేతివిశ్వంకవశవర్తనవిధేయప్రాధాన్యాత్-స్త్రీనిగతా

త వానుభావ సంపదాంసామర్థ్యాతిశయానాంభూయసీభూతిర్హిమామాకా
 ర్మమితి-యావత్త్వత్ప్రసావలబ్ధమిదమైశ్వర్యమిత్యధః-అత్ర నిజైశ్వర్య
 స్మృతదనుభావ సంపదాంసా సంబంధేపిసంబంధోక్తగతిశయోక్తిః||

మూ, ౧ { సప్తతంతమధిగంతుమిచ్ఛతః కువనుగ్రహమను
 జ్ఞయామమ|మూలతాముపగ తెఖిలుత్వయి ప్రాపి }
 ధమకమయవృక్ష తామయా||.

౧|| త దేవంస్తు త్యాహరిమభిముఖికృత్యకృత్యాంశమావేదయతి||సప్తేతి||సప్త
 తంతవఃసంస్థాయస్మృతంసప్తతంతుంక్రతుం*సప్తతంతుమకః క్రతురిత్వను
 రః-౫ధిగంతుం ప్రాప్తుమిచ్ఛతోమమానుజ్ఞయానుజ్ఞాదానెనానుగ్రహంస
 సాదంసుగుసహాయంకుర్విశ్యధః - సమభాస్యకీంమదనుగ్రహణైశ్యతా
 హాహేపభోత్వయి మూలతాంముఖ్య కారణతామంప్రి త్వం-చాప గతె
 స-నుచూదన్మయమవృక్షతాధగ్నాశ్చకవృక్షతాప్రాపిప్రాప్త్యా-ఆహ్వాతేక
 ర్మణియజ్-ప్రాగపిత్వదనుగ్రహదేవధర్మగుర్జయదగ్న రాజోహనుస్తీతిభా
 వః- అత్ర స్వస్యధమకవృక్షత్యైనహరైస్తన్నా లత్యైనచరూపణాత్-సావ
 యవచూపకం తెనశ్చదనుగ్రహఃసర్పధా ప్రార్థనీయ ఇతి తాత్పర్యంవ్యజ్యతే||

మూ, ౨ { సంభృతోపకరణైనినిమూలాంకతుమిష్టిమభివాం
 ఛతామయా| త్వంసహారణిభవ ప్రతీక్షితఃకమకై }
 ణవలజాన్పుపూషతా||.

౨|| సంభృతేతి|| నిమూలాంనిదోకమాంశ్చష్టింయాగం యజేఃస్త్రియాం
 క్షిప్తవచిన్వసీత్యాదినాసంప్రసారణంకతుమభివాంఛతాఅతవసంభృ
 తోపకరణైనసంపాదితసాధనైసమయాత్వం వలజాణ ధాన్య రాశీకావల
 జోధాన్య రాశిస్సాధ్యదితివైజయంశీ-పుపూషతాపవతుశోధితునిర్ఘసీకర్తం
 ఇచ్ఛతా-పునాతేసన్నంతాల్లటః-శత్రా దేశఃసనిగ్రహగుహాశ్చేచ
 కా రాదికప్రతిషేధః-కమకైణకృషీవతెనసమీరణోచాయురివ ప్రతీక్షితః
 ప్రవాతేశూపాదినాధాన్యస్యో-షేః పవన-వివేవత్వాం వినాసంభృత
 సంభారేణాపిమయాయాగస్సుచుష్కరఇతి భావః||

మూ, ౩ { వీతవిఘ్నమనఘైరభావితాసన్నిధేస్తవమఖైనమే
 ధునా|కోటిహంతుమలమాధికోదయోవాసరశ్రియ }
 మశీతదీధితౌ||.

౮॥ శీతనిమ్న మితి॥ అథునాతవసన్ని ధేసన్ని ధానాత్ హేతోః మెనఃఖే
సక్తు తునాక త్రాణవీతేఽమ్న వాఽమ్నం అనఘేననిదోఽపెణభావేనాభాని
స్వతః కర్తవ్యః క్షిప్యసేచసయిషిత్యాదినావాచిణ్డనిటావృద్ధితథా ఆశీ
తదిధితోఽస్థాంశా వాఙ్మతోదయోసతో వాసరస్త్రియందినశో భావిహంతుమ
లంశక్తః సోపీత్యదః-అత్ర హరిహరీచిమూలిసోపాక్య భేదాత్ బింబప్ర
తిబింబతయాసన్ని హితత్పనితత్పయోః సమానధర్మః తయానిదేశో
ద్వైప్రోంతాలంకారిః-యత్ర వాక్యద్వయం బింబప్రతిబింబతయోచ్యతే-నా
మాన్యధమోఽవాక్యజ్ఞైఃసద్వృష్టోతోనిగద్యతకలకుణాత్ ॥

మూ, ౯ { స్వాపతేయమధిగమ్యధర్మః తపర్షపాలయవః
వృధంచయత్ | తీర్థగామికరవైవిధానశస్త్రజ్ఞః }
స్వజుహవానివాసలే ॥

౯॥ స్వాపతేయమితి॥ యత్స్వతౌ స్వామినిసాధు స్వాపతేయం-క్షిప్తం-
వ్యంవిత్తం స్వాపతేయమిత్థమరః-పద్యధివసత్ స్వతేర్థాఞ్-ధనకాః-
క్షుత్రియస్యః-జితమితిశాస్త్రోక్తప్రకారాదిశృణ్వాః-అధిగమ్యలభ్యాసర్వ
పాలయంచోరాదిభ్యస్తాధ్వరక్షం-అవీవుధమవర్ధయంచపురోశోచజీ సన్న
ద్భానాఖ్యాసెత్వదీర్ఘాశ్చ-అథతే స్వాపతేయంవిధానః-శాస్త్రోక్తః-
నా తీర్థగామిపాత్రగామికరవైకుర్యాం-అలభమీ హేథమేణలభ్యం
త్సేనపాలయత్-సాలితంవధకయన్ని త్యంవృధంపాత్రేషు నిక్షిపేదితి
స్తరణాత్-తచ్చపాత్రంత్వమెవెత్యాహ-జువస్వసెవస్వసామ్రాదేవభుజ్
త్సైత్యధః- జుషీప్రీతసేవనయోరితిధాతోలోఽట్-అనలేవాజుహవాని
జుహుయాంతన్నఘానాపితవైవతతోభోక్తృత్వాదితిభావః - జుహూతేః
సంప్రశ్నైలోట్-ఘోట్-మెనిః-రితిమేనీ-రాదేశః ॥

మూ, ౧౦ { పూర్వమంగజుహుధిత్వమేవవా స్నాతవత్సవ
భృధేతతస్త్వయి | సోమపాయిని భవిష్యలేవ }
యావాంభితోశ్శమవితానయాజినా ॥

౧౦॥ పూర్వమితి॥ వెదవయోంతరంతిథవెత్సదః- హేతూగహేక్యన్తః- ఆ
ధసంబోధనాకాః-కాః-స్యః-పాట్పాడంగహేహేభోఞ్-త్సనురః- పూర్వం
త్వమేవజుహుధియజ్-స్వైత్యధః-హుర్షుల్భ్యై హేద్దిరితి హేధికాదేశః-
సోమపాయినిత్వయి-అవభృధేదీయోంతకమణీ-కీ-యోతో-వభృథో-యజ్-
ఇ

త్యమరః-స్నా తవతీసతీతతోనంతరంమయా వాంఛితఃఉత్తమోవితానఃగా
 జనూయాఖ్యః క్ర మువిస్తారయోరస్త్రీవితానంక్రిముతుచ్చకృత్యమరః తె
 నయజతితద్యాజినాభవిష్యతే-భా వెల్బుత్- త్వయిఇష్టవతీసతీపశ్చానహం
 యత్యు ఇత్యర్థః - అత్రశ్లోకద్వయేహారేర్యా గాసంబంధేపిసంబంధౌ కైరతిశ
 యోక్తిః||

మూ, ౧౦ { కింవిధేయమనయావిధీయతాంతస్వ త్ప్ర భావజిత
 యానకాసంపదా | శాధిశాసకజగత్ప్రయస్యమా }
 మాశ్ర వోస్తీభవతస్స హానుజః||

౧౦|| తమితి || అపాతస్వ త్ప్ర సాదేనత్వదనుగ్ర హేణజితయా జయలబ్ధ
 యాఅనయానకాసంపదాధనసంపదాకింవిధేయంకిమనుష్టేయంఽధీయతాం
 త్వయైవక్రియతాంఅహంతునస్వతంత్ర ఇత్యాహ హేజగత్ప్రయస్యశాసకకిం
 పునఃమమెతి భానః-మాంశాధినియక్షోత్సైత్యదకః-శాసోకాత్క హురు
 ల్ భ్యో హేధికారితిధ్యా దేశఃసహానుజః-సానుజః సకా వ్రాపనజకాన స్యేతీన
 హాశబ్దస్యనభావవికల్పః- భవతఃతవాశ్ర వైవిధేయోస్తీ ? విధేయోఽన
 య గ్రాహీవచ సేస్థితఆశ్ర వఇత్యమరః-అ త్రా నాశ్రవస్యాశ్రవత్వసంబం
 ధౌ కైరతిశయోక్తిః ఇహదశ్శ్లోక్యాంధండాచార్యమతేనస్త్రియతరాఖ్యా
 నా త్ప్రేయోలంకారః- ప్రేయఃప్రియతరాఖ్యానమితిలక్షణాత్-అథునికా
 స్త్రుభావనిబంధనాత్ ప్రేయోలంకారఇతిలక్షయంతి-నచోన్నీతస్తత్రత త్రో
 న్నే ష్యతేచ||

మూ, ౧౧ { తంవచంతమితిపీష్టరశ్ర వాఃశ్రా వయన్న ధనమ
 స్తభూభృతః| వ్యాజహారదశ నాంశుమండలవ్యా }
 జహారశబ్దంనధన్వపుః|

౧౧|| తమితి||అధానంతరంఽష్ట రాపివశ్ర వసీయస్యసవిష్టరశ్ర వాః విష్ణు
 వాణారాయణిక్పష్టవైకుంఠోపిష్టరశ్ర వా ఇత్యమరః ఇతి ఇష్టంవదంతంవృ
 పం-సశుస్తభూభృతఃసర్వాణ-నృపాణ-శ్రావయణ-దశనాంశుమండలమి
 తివ్యాజఃఅపదోయస్యతేనహారేణముక్తాహారేణశబలంశబలాకారం ఏపు
 దకాధత్-వ్యాజహార వ్యాపృత వాణ-అనితశ్ర దశనాంశుమండలస్య వ్యా
 జశబ్దేనాసత్యత్వప్ర తీపాదనాత్-అపహ్నా వభేదః||

మూ, ౧౩ { నాది రాజుల స్వప్రము హస్త హస్తం స్రీ స్వనయం
పైవైవ తెలిపి పుస్తకం పుస్తకం తెచ్చి వృత్త
పియక్యరోగతామ్ |

౧౩|| యదుక్తం సాపిఘాఠి ర్ద్యాదిత త్రో త్తరమాహ|| సో లి కే|| సం ప్రతి
హ హల్ తతవ హహ సైజఃస్వనయం వదైచి గి తియ సి మై వ సాది తా థి
లవృపంః జితవ హస్త రాజకం సతు మదను భా వాది ల ధావః - ల ధా హి ధా హి
హీ తా వృ త్తి రన్న పం వాది క్రి యాయ స్వ సో పి ల రో గ తా మా రో గ్యం స హ శ్చ
తేయది ప్రా ప్నీ తి చె త్ సో పి త దారో గ్య మి త్య ధణః పి ధేయ ప్రా ధా వ్యా గ్ని
ల్లి గ తా వర స్వ ది చ జో ను నిః కి నె త్య ర్థః - ఆ ప ధ్య వృ త్తి రారో గ్య ని కా ప క నా
ధ్య త్వా గ్ని ష డో గు ణో ప్ర హి త మి త మె ధ్యా శి చ స్త న త ధై త్య ధణః స్వ యం
స మా ధణః ప రా ధీ చ సి ధ్ధి గ్ని ష్య ప వార భృ తి భా నః దృ ష్టాం తాలం కారః సు గ మః | ..

మూ, ౧౪ { క స్మ రా బి వ న సై సై తె పు ర్క క గ్గ క్ర ము య జ తు గా జ ల
క్షణం రా ధ్య తో భ వ తి స్వ వా భు వః శ్రీ న రా హ హ
ప హో య యో గ్య తా ||

౧౪|| యదుక్తం పూర్వ మంగ జు హు ధి త్వ మె వె త త్ ప్రా ప్యా హా త ది తి త త్త
స్యా దు క్త రీ త్యా త పై వా ధి కారి త్వా ది త్య ధణః - పు న య రా ధ్య పి య ప్ర జా ర
క్షణా ది గు ణ యో గా త్ - పు క్త క్ష త్రి యై న ధ గా జ నా ది స మా సాం త స ర్వ
ధః భ వ తి త్వ యి పు రః సై సై క స్వ ద న్యః క త్య ధణః - రా జుః క్ష త్రి యి స్వ ల
క్షణం ది హ్న ము సా ధా రణం క్ర తుం రా జ సూ య మి త్య ర్థః య జ తు న కో పి క్య ర్థః
గా జా రా జ సూ య చ య జే తే స రా జా ధి కార లా క్ష న తా త్ రా జా త్వ మె వ
తి భా వః సం భా వ నా యాం లో క్ - ఆ త్ర పృ ష్టాం త మా హ - భ వ ఉ ధ్ధ వృ త్తి భూ
మైః ఉ క్త ర ణే శ్రీ మా న్న రా హ స్త శ్రీ వ రా హం ఆ ది వ రా హం ఆ ప హో యం స్వ
పు ర్వో గ్య తా సా ను ధ్య ణం భ వ తి క స్యా పీ త్య ధణః - యో గాయ ప్ర భ వ తి
యో గ్యః యో గా గ్య యై పి య స్వ త్య యః - ఆ త్ర గా జ వ రా హ యోః వా
క్య భే దే న ప్ర తి విం బ క ర తా త్ దృ ష్టాం తాలం కారః ||

మూ, ౧౫ { శా స నె ప గు రు ని వ్య వ స్థితం కృ త్య వ స్తు ము ని యు జ్ త్య
కా మ తః త వ్ ప్ర యో జ న ధ నం చ నం జ యా చ న్య ప
ష ణ్ణి మాం బ మా ప గాః ||

౧౫|| యచ్చో క్తం సం భృ తో ప క ర ణే త్యా ది నా త త్ర గృ హీ త క్ష ణో స్తే గా న్న

౧౦౦ (మాఘకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్దశస్సగణః)

హా|| శాసనశ్చతి- గురుణి అతిమష్క రేపికాస నెనియో గెవ్యవస్థితం - త్వదా
 జ్ఞాకారిణమిత్యధః - మాంకృత్యవస్తుమకతావ్యా ధేషుకామతోయథే
 చ్చుంనియుజ్జ్మప్రేషయ-అనుచిత మెతజ్జగన్ని యంతరీతీరాజ్ఞానంకోచం
 నివారయన్నా హాత్వదితి-త్వస్మై యోజనమెవధనంయస్యతం త్వద్దధే
 కనిష్ఠమిత్యధః-నూంధ నానిజయతీతధనంజయోజానః ౩ సంజ్ఞాయాంభృ
 త్యవృజిధారిసహితపిదమ ఇతిఖిశే ప్రయోయే యునూగమః- తస్మా దెవోస్యఃకృ
 స్థితిమావ గాఃమావేహిచనియోగస ముచ్చయా-ధాశ్చకారః-అవపూర్వా
 దిణఃనూజీలుజ్జీ ఇణో గాలుజీతిగా దేశఃకనమాజ్యోగిత్వత్ ప్రతిషేధః-ఉ
 భయో సధామైత్రీ బంధాన్న రనారాయణాత్మక త్వాచ్చనావ యోభేద
 ప్రతివక్షిఃకార్యేత్యధః-తథాచతస్వదేవకమ-కసునియో గెవ్య సంకౌచ
 ఉచితఇతిభావః - అతఎవానయోవాక్యాదా యో హేతుమద్భావా
 ద్భావ్యాధానహేతుకంకావ్యలింగమలంకారః - సచకృష్ణయో భేదేతిభేద
 రూపాతీతయోక్తిమూలఇతిఅనయోరం గాంగి భావేనసంకరః||

మూ, ౧౬ { యస్తవేహసవ నెనభూపతిఃకమకమకరవత్క }
 { రిష్యతి | తస్య నెవ్యతివపుఃకబంధతాంబంధురేషజ }
 { గతాంసురశఃనః | }

౧౬|| యచ్చోక్తంవీతవిమ్న మిత్యాదితత్రాభయదానంప్ర తిజానీతేయ ఇ
 త్||యోభూపతిః తవేహస్థి కసవ నెయజ్ఞే*సవనంయజ నెన్నా నెసో మెనిదా
 ల నెసిచెతివివ్వః - కమకరవత్ భృత్యవత్ కమకనకరిష్యతి - తస్యభూప
 తేః - వపుఃజగతాంబంధుః - యేనుంకరత్వాదితిభావః- ఏషసుదశా నోమ
 చ్చక్రం*శంభోలక్ష్మీ వతేపాంచజన్యశ్చక్రంసుదశానమిత్యమరః- తస్యవ
 పుసఃకబంధతాంశిరః శూన్యతాన్నై వ్యతి ప్రాసయిష్యతి చక్రేణాస్యశిర
 శ్చైతస్త్వనియాత్యధః*కబంధంసలిలేప్రా క్తమాపమూధాక తేబరఇతివివ్వః||
 అతోఽఘ్న శంకాపిన కాయోతిభావః- అస్రసుదశా నెబంధుత్వ రూపణా
 ద్భూ పకాలంకారః||

మూ, ౧౭ { ఇత్యుదీరితగిరంస్థవస్తవ్యి శ్రేయసి స్థితవతిస్థిరా }
 { మమ | సర్వసంపదిశౌరిము క్తవానుద్వహస్తుదము }
 { దస్థితక్ర తౌ || }

౧౭|| ఇతీతి || ఇదీర్ఘంఉదీరితగిరముపన్యస్తవాచంశౌరింహరింన్యసోయుధిష్ఠి

రః త్వయి శ్రేయస్సభ్యుకయోషయ స్థితవతిసతిత్వయి త్మెనుంక రే సతస్య
 ర్ణః-మమసర్వసంపత్ క్షిరే క్షుక్తవాణ-ముదం ఉద్వహా-సన్నహాయసంప
 త్త్యాసంతువ్య-క్రతా ఉద్వస్థితక్రతుంకతుంఉద్వ-క్తవాణఉపక్రాంత
 వానిత్యధాః-తిష్ఠ తెలుః-క్షోః ఉదోనూర్వ-కమణీత్యాన్న నేపదం ిష్ఠా
 ఘోరిచ్చ్యో సివఃకిత్వమికారశ్చః ప్రా స్పాపం గాదితిన కారలోపః॥

మూ, ౧౦ { ఆన నెనశశినగ్గలందధ్వశన తుపిత కామవిగ్ర
 హః॥ అప్లతస్పవలై జనలై ర భూదష్టమూతికధ }
 రనుూణిఃరప్టమీ ॥

౧౦॥ ఆభసంపప్రింశ-స్పాతై ర నెకధాక్ర తుంవణయతి॥ ఆన నెత్వాని॥ ఆ
 న నెనశశినః-కలమివకలాం కాంతిందదదితి వినశనాలంకారః- శశిముఖ
 త్యధాః-అన్యత్ర శశిఖండధరభ్యధాః - దశన నెనజ్ఞా నెనక్షుసితా వానితా
 కామవిగ్రహా కామకో క్షాయసః-అన్యత్ర దృష్టి పగ్ధ-స్వరశరీరః-ఽనులైఃసు
 ద్ధై జనలై రాప్లతఃస్పాతః-అప్లుస్పా తీపదీత్యో యాంస్పా నవిధానాదిలిఖా
 వః-అన్యత్ర శు భ్రో దక సిక్తఃగం గాధరభ్యధాః-సన్వవః-అప్టా నాంపూరణే
 అప్టమీ-తస్యపూరణేషడిఃఉత్ ప్రత్యయః॥ వాంతాదసంఖ్యా దెన-డివివ
 డాగనః-ఽటిగ్ధాణి త్యాది నాజీప - అప్టానాంమూః-నాం సమా హారోష్ట
 మూతిక ి తద్దితా ఖే త్యాది నా సమాహారేన్వి గురైకవచనం - నిపుంసక
 త్వం-తస్యధరోధారయితాఅప్టమూర్తిధరః-శివః-సస్యమూర్తిరభూత్-దోన
 దీక్షితో భూదిత్యధాః తస్యా ప్యాగమే శివమూః-త్వప్రసీ ధై- అప్రప్రకృ
 తాప్రకృతయోః-వృషవివయోః శబ్దమాత్ర సాధమ్యాత్-జ్ఞేసాలంకారః॥ ..

తస్యసాంఖ్యపుగుషెణతుల్యతాం బిభ్ర తస్యయ
 మూ, ౧౧ { మకువతగ్క్రియాః॥ కత్యతాతదుపలంభతోభా }
 వస్వప్తై భాజికరణయదత్వేజి ॥

౧౧॥ తస్యైతి॥ క్రియాఃకమాణి-హేవామాదీని - అన్యత్ర పుణ్యపాపక
 మాణి-స్యయవ పుర్వతోననుక్తి తవణః-అన్యత్ర ఉదాసీనస్య-అతవివసాం
 ఖ్యపుగుషెణసాంఖ్యశా స్తో కై నాశ్చ నాతుల్యతాం- బిభ్ర తస్యయ గాఙ్ఞః-
 కరణైఅంతగ్గరణయధాబుద్ధావివేక్యర్థః-ఋ చాయజతీతి ఋత్విక్ యాజ
 కః॥ ఋత్విజో యాజ కాశ్చ శ్చిత్యను రః-ఋత్విగ్ధగృతినిపాతః-తస్మిన్వ
 త్తై భా జి హూ మాది వ్యాపారంకుర్వతీత్యధాః-అన్యత్ర పుణ్యసాప కారిణి

మూ, ౨౧ { సప్తభేదకరకల్పితస్వరంసామసామవిదనంగముజ్జ
 గౌత్ర సూక్ష్మతగిరశ్చ సూరయఃపుణ్యకృగ్యజు
 షమధ్యగీషత ||

౨౧|| సప్తైతి || త స్ర క్ర తౌ సామానివై క్షీణసామవిదుద్ధాతానప్తభేదం సప్త
 ప్రకారం యథా తథాక రేణ హ సై నకల్పితాః సంపాదితాః స్వరాః క్రుష్టాద
 యః యస్య తత్ క రవిన్యా స భే దాభివ్యజిత సప్తస్వరమిత్యర్థః సప్తః స్రగ్యః
 స్వీతీయ స్త్రీయ శ్చ కుఢో క మం బ్ర నీచ ఇత సప్తసామస్వరాః సావబృహ
 స్ర గంత రాదిక మసంగ మస్వలిత ముజ్జ గౌడ వ గాయత్ - కిం చ - సూన్య గీరః స
 త్య వాచఃః ప్రియం సత్యం చ సూప్త మిత్య మరః సూరయోః ద్వా సో హూ
 స్ర ధ్వ ర్యా వయః పుణ్యం శ్రేయస్క రం ఋచ శ్చ యజాంషి చ తత్ ఋగ్వ
 జువం అగ్ని మిల ఇషే త్వే త్యాదికం - ద్వం ద్వై క వ ద్భావఃః అచ తు రే త్యాది
 నాద్వంద్వ సమానాంతః అధ్యగీషత అధ్యై వ త్యః ఇహో గాలుజ్ఞః విభాహు
 క్షీ ల్యజో రితి గాణా దేశ వ త్సే కుటాది త్వాత్ సంచః జే త్వై ఘ్ను మే త్యాది నాచ
 త్వం - అ త్ర సామసామే త్యాది నావృత్త్యను ప్రా స భే దో ద్రష్టవ్యః ||

మూ, ౨౨ { బద్ధరభామ య కాంచ దామయా వీక్షీ తానియజ
 మానజాయయా | శుష్కణి ప్రణయ నాది సంస్థ
 తే త్రై వా వీంషి జుహవాంబభూవిరె ||

౨౨|| బద్ధైతి || బద్ధం దభామయందభావికారం కాంచ దామరశ నానుఱో
 యస్యాస్తయా అగ్ని ర్ధ్ర సన్న ధయో క్ర యై త్యర్థః ఆశాసా నాసామన
 సమిత్య ప రేణ గాహా వత్య మూర్ధ్వ జ్జమాసీ నాం పత్నీం సన్న హ్యసితి త్వం నీ
 ం వా వయతీ త్యై కే మాం జే న దామ్నా అన్య తరతః పా శే నయో క్రై ణ వే
 త్యా వస్తంబవచ నాత్ క్షీ డాబుభా భ్యా మన్య తరస్యా మితి డాప్ ప్ర త్యయః య
 జమానో యస్త్యా స్థాన్ యజోః శా నన్ని య జే శా నా ప్ర త్యయః తస్య జాయ
 యాప త్నా వీక్షీ తాని పృష్టాని హవీంషి ఆజ్యాని - పత్నీ వేక్షత ఇత్యాభ్య స్త్యై
 వ పత్నీ వేక్షణలక్షణ సంస్థారవిధా నాత్ - అథ వా త త్వ ధాన త్వాత్ సన్వై
 షామాజ్యానీ నాం ప్రా ణభ్య న్నా వ్యయే న వివక్షిత త్వవ్యవ దేశః ప్ర ణయన
 న్నాను గాహా వ త్యా మధ్య త్యనం త్రై ణాయ శన సాదనం - ఆదిశ బ్లాత్ పరి
 స్తరణ పరిధాన సంమా గాణ సంస్థార సం గ్రహః - శ్లో ప్రణయ నాదిభిః సంస్థ
 తే అహితా తిశయో శుష్కణి అగ్ని బహిః శుష్కా కృష్ణ వ త్యై త్య మరః శ

త్రాప్యాహవనీయజుఃపాలాతీతిహోద్యమా నేసర్పిరాజ్యం ప్రతీయాదధ్వర్యుం
 క్తాః క్రంజుహూంపాత్రం వ్యాప్యతాయాగ్ స్రువేణాహవనీయ ప్రధాన
 మితిన్యాయవచనాత్ - తైః ఋత్విస్థిరగ్నోజుహవాంబధూపరే-జుఃపాలా
 తైః కనుకాణివిక్యభీష్ట్రా భు హువాంఘ్రవచ్చేతివికల్పా దామ్ ప్రత్యయః ద్వి
 భావశ్చ అత్ర విషయస్య యోక్త్యా స్యానుపాదా నేన విషయిణః కాంచీగు
 ణస్యైవ తదభేదేన నిర్దేశాద్భేదే అభేదయాపాతీశయోక్తిరలక్షారః అనుప్రా
 సేన సంస్పృష్టః॥.....

మూ, ౨౩ { నాంజసానిగదితంవిభక్తిభిర్వ్యక్తిభిశ్చనిఖలాభిరా
 గమోత త్ర కనుకాసువిపర్యణీనమామంత్ర మూహా }
 కుశలాగప్రయోగిణః॥.....

౨౩॥ నెఱిత్ర త్ర తస్మిన్ కనుకాణియజ్ఞకనుకాణి- అన్యథా గ్రు తస్య శబ్దస్యా
 న్యధాలింగవచనాదిభేదేన విపరిణమనమూహః త త్ర కుశలాః - ప్రయోగో
 యోహం అస్తీప్రయోగిణః- ప్రయోక్తారఋత్విజః-ఆగమేఅమ్నాయోనిఖలా
 భివిభక్తిభిః ప్రదమాదినుమ్విభక్తిభిః - తిజ్జీవిభక్తిభిశ్చ విభక్తిగ్రహణం
 వచనోపలక్షణం - వ్యక్తిభిల్లింగైశ్చాంజసాముఖతః సిగదితః పరితః నభవ
 త్యశక్యత్వాదితి నాంజసానిగదిత్యంజసంజపసంఖ్యానమితిఅలక్షనభక్త
 స్యనశబ్దస్యనుష్టుపేతసమాసః-అథవాఅంజసెఱిత్యతీయాంశప్రతిరూపకమ
 వ్యయంతత్వార్థః* అంజసాతత్పూర్ణయోరితివిశ్వః-అంజసాతత్పతోము
 ఖ్యవృత్తైత్యర్థః- అస్మిన్ కనుకానైకపద్యనియమః- తన్తంత్రంకమాం
 గంవేదనాక్యం విపర్యణీనమావిపరిణమయంతిస్త్రక్తవంత ఇత్యర్థః-విపరి
 ఘూర్వాత్ నముధాతోః శౌచజీసన్వద్భావేః సన్యతఇత్యభ్యాసస్యైత్వం
 దీఘాః-అఘోరితీదీఘః య ఉపసగాదసమాసేపిఘోపదేశస్యైతిణత్వం
 స్వీనంతఇత్యావ్యుదాహార్యం-అస్మిన్ నాంజసానిగదితమిత్యస్యవిషణ
 గత్యామంత్రవిపరిణమన హేతుత్వత్పదార్థా హేతుకంకావ్యలింగమ్॥...

మూ, ౨౪ { సంశయా యదథతో స్సరూపతాం దూరభిన్న ఫల
 యోగక్రియాం ప్రతి | శబ్దశాసనవిదస్సమాసయో
 విగ్రహంవ్యవససుస్పరేణతే॥.....

౨౪॥ సంశయాయోతి॥ సంశయాయ సం దేహయా త్పదనాయనరూపతాం
 సామ్యశబ్దన్యథతోరుభయత్ర గూప సామ్యారయంసఃఅయంన వెతినంశయో

మూ, ౨౬ { తత్రనుం త్రవవితంహస్పిక్రతావశ్చ తోనవపురేవ
 { కేవలంవర్ణసంపదమతిస్సుటాందధన్నా మచోజ్వు }
 { లనుభూన్ధవిభుఃజః|| }

౨౬|| త త్రేతి || తత్రక్రతా-నుం త్రై రుత్పవనాదినుం త్రైఃవవితంపూ
 తంశోధితమిత్యర్థఃపూజ శ్చైత్రవికల్పాదిడాగమః-హవిరాజ్యాదికమశ్చ
 తోభు జానస్య-అ శ్చైభోజనాథాః-అట్లః శ త్రాదేశః-హవీంషిభుజ్ కృత్సహ
 విభుఃజో గ్నైఃతస్య సంబంధిఅతిస్సుటాంఅతిభాస్వరాం-వణణ సంపదంరూప
 సన్ముద్ధిందధత్ -కేవలంపకం*కేవలంత్వేకకృత్స యోరితిశాశ్వతః- వపు
 రేవోజ్వులమోజిప్తం నాభూత్ కింతుఅతిస్సుటామతివ్యక్తాధాణంవణణ సంప
 దమతురసము దాయందధత్ *వనో=ద్విజాదాశుక్లాదాస్తుతే వణణంతు వా
 త్సురఇత్యుసరః - నామహవిభుఃగతి నామ ఛేయంచోజ్వులం రూఢంఅభూత్ -
 నిరంతర హవిభోజనాద్వపుఃపుష్టిమాపనామచాధణ వదాసేదిత్యర్థః. అ
 త్ర భోజనస్యాశ్చ త ఇతివిశేషణ గ త్యా హేతుత్వాత్ప దాధణ హేతుకంకా
 వ్యలింగమ్||

మూ, ౨౭ { స్పృశేముష్ట ముచితం దధచ్ఛి ఖీయన్తదాహహవిర
 { మ్భుతన్న తత్ | గంధతోపి హుతహవ్యసంభ వాఙ్మై }
 { హీ నామదహదోఘమంహసామ్|| }

౨౭|| స్పృశేమితి||ఉచితంస్యా భావికంఉష్ణంఉషూ ఖ్యంస్పృశేంస్పృశేనెం
 ద్రియమాత్ర గ్రాహ్యంగుణవి శేషందధత్ -దధానఃశిఖిఅగ్నిఃవీవృణిత్వా
 నినిః - హవిరాజ్యాదికందదాహభస్మీ చ కారేతియత్ తదమ్భుతంసఉష్ణస్ప
 శేసహకృతస్యా గ్నైః పాథివ ప్రవృజహనశక్తైః స్వాభావిక త్యానితిభా
 వః-కుఠఃహుతహవ్యసంభ వాత్ హుతాజ్యాదిహవిజణన్యాత్ -గంధతోగం
 ధావపిసాంక్రామిక గుణాదపీత్యర్థః దేహి నాంతంగంధంజి ఘృ తాం ప్రాణీ
 నామిశ్యర్థః-అంహసాం హా హా నామోఘసుమూతణమవీధి భావః-అదహ
 త్ భస్మీ వృశ వాణాశిత వానిత్యర్థః-అదాహ్యుదాహకస్య దాహ్యుదాహ
 నంనాశ్చర్వమితి భావః-అ త్రోష్ణస్పృశేధారణస్యవి శేషణ భా వేనాస్యహవి
 దాహహేతుక త్యాత్ప దాధణ హేతుకంతావదేకంకావ్యలింగం-ఉత్తరా
 ధే-త్వంహసాంభస్మీ భావ లక్షణ దాహవిరోధస్య నాశలక్షణయాసమా
 ధానాద్విరోధా భాసోలంకారః-లక్ష్యవ్య నాచ్యా భేదాధ్యనసాయమూలాతి

శయోక్తిప్రతిభోత్థాపితః-సపవలదాహ్య దాహకత్వరూపోవాక్యాధీభూ
 తఃసూర్వోక్తపదార్థ హేతుకకావ్యలింగ సహకృతోహ ఓడఃహనాన్యు
 తత్ప్రహేతురితివాక్యాధీ హేతుకంకావ్యలింగమనైః ప్రాధాన్యైఃసం
 కీర్యతే||.....

మూ, ౨౦ { ఉన్న మనోసపదిభూ ముయన్ దిశఃసాంద్ర తాంద }
 { ధదధగకృతాంబుదః| ద్యామియాయదహనస్యకే }
 { తనగ్గకీర్తయన్ని వదివౌకసాంప్రియమ్ || }

౨౦|| ఉన్న మున్ని తి|| సపది హేతుకం వ్రాన్న మనో ఉద్గచ్ఛ - దిశో
 భూమ్రుయోధూమ్రువ తాఃకుర్వణ-సాంద్ర తాంసీరంధ్ర తాందధత్ - ఆత
 ప వాధగకృతాంబుదఃశో భ యావధీరిత మేఘః మేఘావరిగతశ్చనహనస్యా
 గ్రైఃకెతనఃకేతుర్ధూమృత్యుభణః-ద్యౌః ఓ కౌయోషాం తెషాం ది వాకసాం
 దే వానాం-పుషోద రాది త్వాత్సాఘః-అథ వానివ మోకోయోషామితివిగ్రహః
 *దివంస్వో గౌంతరి యే చెతివిశ్వః-తేషాం ప్రియంశక్త్యంకీర్తయణ-కథయన్ని
 వకీర్తన హేతోరివకీర్తనాధామిత్వభణః-ఆతవపథలో త్ప్రే యకీర్తయ
 న్నితి కి లక్షణ హేతోర్వ్యక్తి యాయా హే ఇతి హేత్వ భేదలబశ త్రా దేశః-
 ద్యామంతరిక్షమియాయ ప్రా వణణఃలిట్ ||

మూ, ౨౧ { నిజితాఖిల మహాణావా మధిస్యం ద సారమన్యు }
 { తంవవల్లిరే | నాకీనగ్గకథమపి ప్ర తీక్షితుంహూయ }
 { మానమన లెపి షేహిరే || }

౨౧|| నిజితేతి|| నాకఃస్వగోయోషామస్తీతి నాకీనో దే వాః-అఖిలానాం మ
 హాణావాపధీనాం మ హేలూదధి ముధనసమయో- ఊప్తానాం దివ్యో మధిలతా
 నాం - స్వందో-మథనాన్ని స్మ తోరస స్తస్య సారో మృష్టాంశః ఆమృతమితి
 యావత్ -సనిజితోయోవతత్ ఆమృతాదపిస్వాదుతరమిత్వభణః*అమృతం
 యి జ్ఞశ్చేషేస్యాత్ పియూషేసలి లెఘు తెఱితి మేదిసీ- అమృతంవవల్లి రేఆభ్య
 వజ హ్రూఃవల్లభౌజ నెకతఠరిలిట్ - తస్యామృతాధిక్యంవ్యవక్తి- అన లెహూ
 యమానందీయమానంతదమృతమితి శేషః - ప్ర తీక్షితుంకథమపి షేహిరే
 నొడవంతః-హూమవిలంబుకథంవిదసహం తెత్వభణః- తృష్ణాతు ప్రా గెవ
 జిఘృక్షుయతీతిర సాతిశ యోక్తిః-అత్ర హావిషోమృతమిత్వ భేషోక్త్యా భేదలభ
 దయాపాతిశయోక్తిఃతద్వి శేషణపదార్థ స్యవల్లన హేతు త్వాత్సావ్యలింగ భ

దః-తయాసంకీర్త్య త్సై పరినివిభ్యన్సైవసితనయసివుసమాసుత్ స్తుస్వజ్ఞామితి
షత్పమ్||

మూ, ౩౦ { తత్ర నిత్యవిహితోపహూతిషు ప్రోషితేషుపతిషు }
{ ద్యుయోషితామ్| గుంభితాశ్శిరసివెణయోభవన్న }
{ ప్రభుల్లసురపాదపన్నజః||

౩౧|| తత్రేతి || తత్ర క్రతౌనిత్యవిహితోపహూతిషుకృతాహ్వానేషుపతి
షుభత్పము ఇంద్రాదిషుప్రోషితేషుప్రచానంగతేషుసత్సువసైకితఃరి
క్త్యవసతిఃకుఠోరితిడాగమః - ద్యుయోషితాంస్వగ్గ్రస్తీణాం ఇంద్రా
ణ్యాదీనాంశిరసివెణయోజటా ఎవగుంభితాఃగ్రుచి తాః - ప్రభుల్లాఃవికసి
తాః-సురపాదపన్నజఃమందారమాలాః - గుంభితాఃనాభవణ - అశ్రుసుర
యోషితాం వెణ్యసంబంధేపిసంబంధోక్తైః స్రక్సంబంధేప్యసంబంధోక్తైశ్చఅ
సంబంధేసంబంధరూపాతిశయోక్తైః-సంబంధే అసంబంధరూపాచాతిశయో
క్తైఃతాభ్యాంకృతోరజస్తత్వంవ్యజ్యతేఇత్యలంకారణెణవస్తుద్వనిః||

మూ, ౩౧ { ప్రాశురాశుహవనీయసుత్రయైతేనదీఘుకావ }
{ రత్వమధ్యగుః-ఉద్ధతానధికమెధితౌజసోదానవాం }
{ శ్చవిబుధాఃజిగ్యైరే||

౩౧|| ప్రాశురితి||విబుధాఃసురాఃఅత్రకృతౌఅశుషీప్రంహూయతఇతిహ
వనీయంహఃఃఽజ్యాదికంప్రాశుఃప్రాశితవంతఇతియత్ - అశభోజనెలిట్-
ద్విపకవనాదికాయోక్యఅతఃఆదెరిత్యభ్యాసదీఘుకాః తెనహవిఃప్రాశనెనదీ
ఘుకాంవిరభోగ్యనుమరత్వందేవత్వమధ్యగుఃప్రాపుః ఇహోగాలుజీతిగా
దేశః - కించఅధికమత్యంతమెధితౌజసోవధికతబలాస్సంతః- ఉద్ధతాదృ
ప్రాదానవాఃఅసురాంశ్చఽజిగ్యైరేజితవంతః-విషూర్వాజ్ఞయతేకరరిచి
ట్కవివరాభ్యాంజైరిత్యాశ్చనెపనం- అత్రవిబుధానాందీమాఃసురత్పాసుర
విజయత్వసంబంధేపిసంబంధోక్తైరతీశయోక్తైః ఎధితౌజస్త్యస్య విశేషణగ
త్యావిజయిహేతుత్పాప్తావ్యలింగంతదుద్ధాపితశ్చానురత్వప్రాప్త్యసుర
విజయక్రియాసముచ్చయాత్పాసముచ్చయాలంకారఇతిసంకరః * గుణక్రి
యాయాగవశ్యంసముచ్చయ ఇతిస్మృతః||.....

మూ, ౩౨ { నావచారనుగమకృచ్ఛిత్ క్రియాస్సర్వమత్రస }
{ మపాదిసాధనమ్|అత్యశైరతపరస్పరంధియఃసత్రి }
{ ణాన్నరపతేషసంపదః||.....

31|| నాపచారెతి|| అత్ర క్రతా-కృత్ కు త్రాసిక్రియాః - కమాణిలప
 చారంలోపవిప ర్యాసాదివిషన్నా గమణ-గమెలుణజ్ఞేపుసాదిత్వాత్ క్షర
 జా దేశః. అనపచారే హేతుమాహ. అత్ర సర్వంసాధనంనమపాదిసంపన్నం
 పద్యతేకతరలియక్వచిత్ తేపదభివన్ ప్రశ్నయఃకమాణివా సంపాది
 మిత్యథః. చిత్ భావకమాణో రిచిత్ ప్రశ్నయః సాధనసంపత్తిమేవవ్య
 సక్తిస త్రంయజ్జతంత్రం పమానుస్తీతిన శ్రీశాం ఋత్విజాం * సశ్ర మా
 చ్చాద నేయజ్జిత్యనుగః-ధియ ఉ త్తరోత్తరప్రయోగ విజ్ఞానాని-తమక్తంక
 చతుర్థాత్కమాణో భిసమీ డే తేదంకరిమ్యానూదంకరిమ్యామితి- తథాన
 రపతే రాజ్ఞఃసంపదః-పదార్థసమృద్ధయశ్చపరస్పరంఅత్యశేరత అతిశయ
 తవత్యఃఉభయ్యోప్యతిసమ గ్రాభిత్యథః-జ్ఞానద్ర వ్యేహిక్రియాసాధనే-
 తత్సంపన్న స్యకుతఃక్రియాపచారభిభావః. అత్రా నపచార వాక్యాథఃస్య
 సాధనసంపత్తివాక్యార్థహేతుకత్వాత్ వాక్యార్థహేతుకం కావ్యలింగంత
 చ్చపరస్పరాతిశయక్రియారూపధర్మసామ్యగమ్యాపమ్యకేవలప్ర కృతధీసం
 పద్ధోచరయాతుల్యయోగితయోజ్జీవితమిత్యనయోరంగాంతియాసంకరః||

మూ, 33 { దక్షిణీయమధిగమ్యవజ్ క్షేపకపక్షిపావనమథద్విజ }
 { ప్రజన్ | దక్షిణఃక్షీతపతివ్యణి శ్రణ్దక్షిణాస్పపది }
 రాజసూయకీః||

33|| దక్షిణీయమితి|| అథానంతరం-దక్షిణదౌ దార్య వాణ*దక్షిణేసరలోదా
 గావిత్వనుగః-క్షీతిపతిః రాజా-దక్షిణామహాసీతిదక్షిణీయఃదక్షిణాష్టక*దక్షి
 ణీసూదక్షిణాహాస్త్ర దక్షిణ్యభిత్వపీత్యనురఃకడంగర దక్షిణాచ్ఛాపై
 చ్చప్ర త్యయః-తంపక్షే కైః-స్వాధిష్ఠితాయాః- పావనంపావయితారంపావ
 యతేఃకతరలియక్-ద్విజప్ర జంఋత్విగ్వగణమిత్యథః - వజ్ క్షేపక*పక్ష
 క్త్యనుసారేణఅధిగమ్య ప్రా ప్యసపది రాజసూయస్యదక్షిణాః రాజసూయ
 కీః- రాజసూయకాష్టోక్తాభిత్వథః. తస్యచ దక్షిణాయజ్ఞాభ్యుభ్యభ్యి త్తత
 స్యకాదెవ్యేటిగ్ధాణ్ణిత్యాది నాజీప దక్షిణాయజ్ఞదేయానిగోహిరణ్యాదీని
 *యజ్ఞదేయేతు దక్షిణేవ్యనురఃఅత్ర దక్షిణాశబ్దః స్ఫుటార్థః. రాజసూయక్షీ
 రితి దక్షిణార్థ ఏవతకోఽధానాత్ వ్యశిశ్రణత్ విశ్రాణయతిష్ఠపీఠిణావారి
 త్యథః*విశ్రాణనంపితగణమిత్యనుగః-శ్రాణదా నెకతిథాతోలుణ్ణీకృణో
 చమ్యుపధాయా మాస్వః వృత్త్యను ప్రా సోలంకారః||

మూ, ౩౪ { వారిశ్శూర్వముఖిలాసున త్రియాబ్జ శుద్ధిముఖ
 నానిబీజవత్ | భావిబిభ్ర ట్ఫలంమహద్విజయేత్ }
 భూమిషు న రాధిసోవపత్ ||

౩౪ || వారిశి||న రాధిసో రాజా - స క్రియాభిఃవిషేకాదిసంస్తారైఃకర్షణాదిసంస్తారైశ్చలబ్ధాశుద్ధినిర్దోషతాయాభిస్తాసుఅఖిలాసు-ద్విజాఎవయేత్ భూమయః-కేదారభూమయఃతాసు*యేత్సంగై హేపురేదేహాకే నారేయోని భార్యయోరిణితై జయంతీ-భావిభవీవ్యత్-మహత్ఫలం-స్వర్గాదికంధాన్యాదికంచవిభ్రతీబిభ్రంఃబిభ్రాణానీత్యధ్యక్షవానపుంసకస్యేతిఃకలప్పిన్ను మాగమప్రతిషేధః-ధనానిబీజవత్-బీజై స్త్యల్యంవారిపూర్వమునకదానపూర్వకమవపత్-ఉత్తర్వా-దత్తవానిత్యధః - అత్ర బీజవనిత్యుపన్యాతేవతుల్యమితీతుల్యాథేవతేఽథానాత్ తథాప్యానాపక్రియాయోగ-త్ ద్విజయేత్సేతి యాపక సమాసో సౌపమిత సమాసః - కింతుసూపకస్యాంగముపమాతమద్ధాపిత త్వాదితిసంకరః||

మూ, ౩౫ { కిన్ను చిత్ర మధివేదిభూపతదక్షయక్ష ద్విజగణా
 నపూయత | రాజత్సపుపువి రెని రెనసగ్గ ప్రాప్యతే }
 పీఠమలంప్రతిగ్రహమ్||.....

౩౫ || కిమితి||భూపతిరధిపేదివేద్యాంనుహోవేద్యామిశ్యధః-ఃభక్త్యధేవ్యయీ భావః ద్విజగణాన్వోగ్గణా-దక్షయక్షదక్షిణాప్రతిగ్రహేణదక్షిణాకర్షణ-ప్రతిగ్రహాయన్నిత్యధః-తేదక్షంతరక్షిణాంప్రతిగ్రహ్యేతి శ్రుతిదశనాత్-దక్షనైపుణ్యిథాతోర్ణ్యంతాల్లటఃశత్రాదేశః-అతఎవనిష్ణాతి దక్షతేచాపినైపుణ్యనిపుణేత్యపీఠేభట్టనల్లః-అపూయతపూతో భవదితియత్ కర్తకర్తతిలుక్ తత్ కిన్నుచిత్రంధాతాపూతఞ్చినచిత్రమిశ్యధః-కింతు ప్రసిగ్రహీణాపిపూతఞ్చిచిత్రమిత్యాహ-తేద్విజగణాఅపినిరెనసోనిచ్చుపాత్ రాజతో గాన్ధ్యః-పంచమ్యాప్రసేత్-విమలంశుద్ధంప్రతిగ్రహం-ప్రాప్యపుపుపరేసగణాభభూపుః విశుద్ధాచ్చప్రతిగ్రహేతిఅభ్యనుజ్ఞానాదిశిభావః-అత్రాపిపూఞః కర్షణకర్షణైవలిట్-ప్రసిగ్రహీతాపిశుద్ధఞ్చినిరోధఃసఎవవాత్కాధీభూతశ్చిత్రస్యనిషేధ మోతురితినిరోధనాత్కాధీ హేతుక కావ్యలింగయోరంగాని భావేనసంకరః||

మూ, ౩౧- { సస్త్వహస్తకృతవిహ్ను శాసన్దపాకశాసనసమా
 సశాసనఃఃఆశ శాకతపనాణవసేతేవిప్ర సాద }
 కృతభూయసీభువః||.....

౩౧|| సక్రతి||పాణోనామలోపిరాక్షస్తస్యశాసనఃశాసనోహంతాపాకశా
 సనః ఇంద్రఃతేన సమారశాసనఃశుల్యాజ్ఞ ఇశ్యకణఃసరాజాస్వహస్తైకృ
 తం-లిఖితం-విహ్నుంస్వనామలెఖాదిలాంచుంయెషుతానిశాసనానిశాసనప
 గ్రాణీయస్యసోకతైస్సహస్తలెఖాంకితశాసనస్సన్నిత్యగ్గః-ఆశశాంకితపవాగ్ల
 విస్థితైఃశశాంకతపనాణవానాం స్థితీషుభివ్యాప్యతకల్పమిశ్యకణః-ఆభి
 విధావాక్ష్యకల్పగ్యానాభివిధ్యోరిటవికల్పకసమాసఃభూయసీభువఃపౌదె
 యఘామీఃవిప్రసాత్-విప్రాధీనాఃః డెయతాచేతిచకారాణ్యశ్చిప్రస్య
 యః-అకృతకృతవాదత్తవారిత్యకణః-కృష్ణోలుజీతజ్జ్ & ఉశ్యేసీచఃకి
 త్సైః హ్రస్వానంగాదిసినకారలోపోగుణాభావశ్చ-పాకశాసనఇత్యుపమా
 నుప్రాసయోఃసంస్పష్టిః||.....

మూ; ౩౨ { శుక్లమశ్రుతిఃరోధిభ్రతం శాస్త్రముజ్జలమవ
 ణాసంకరైః | పుస్తకైస్సమమసోగణముహు
 వాచ్యమానమశ్మనోద్విజన్తనామ్ ||.....

౩౨|| శుక్లమితి||అసాన్యసశుక్లమాచారపూతం-అన్యత్రవిభక్తివిపరిణామె
 నశుక్లకలంకైః-శ్రుతిఃరోధివెదవరుద్ధంసభవతీత్యశ్రుతిఃరోధిశాస్త్రం
 బిభ్రతం-ఆత్మనిధారయంతంసకలవైదికశాస్త్రాభిజ్ఞమిశ్యకణః నాభ్య
 స్తాచ్చతురిశినుమ్ప్రతిషేధఃఅన్యత్రనివ్యాతురయావేణశాస్త్రంబిభ్రద్ధిః
 ఉజ్జ్వలంవేషెణబ్రహ్మవచనసేనదేనీప్యమానంఅన్యత్రపట్టసూత్రాదివాణో
 భమానైఃముహుఃశాచ్యమానమయమెవంగుణఇతితజ్జ్జ్నేసుచ్యమానంఽణ
 క్తైవాణవిభ్యాయససావిధినామతఃకిశ్యమానం- అన్యత్రవాచ్యమానై
 ద్విజగణనవ్యాఖ్యాయమానైశిశ్యకణః వచేచ్ఛేరాదికాత్కనకణిలయః
 శాసనాదేశ్యసార్యధాతుకెయిగిఃయిక్ ద్విజన్తనాంబ్రహ్మణానాంగణంఅ
 వర్ణసంకరైరసంకీర్ణాక్షరైః-అన్యత్రజాసంకరరహితమిటిపరిణామః-పు
 స్తకైఃసమంపుస్తకైస్సాస్త్రైస్సహాశ్మనోత్-దానకాలేప్రత్యేకంబ్రా
 హ్మణానాంగుణాగోష్ఠీశ్చశ్రుతవాచిత్యకణః-ముఖ్యవిద్యానామపిపుస్తక
 ధారణంవిద్వంశుణత్వేనోక్తమితివోషః-ఆగ్రపుస్తకైఃసమంద్విజగణంఅ

౧౦౨ (మాఘకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్దశస్సకాః)

శృణోదితి సంబంధిభేదభిన్న యోః శ్రవణయోరభేదాధ్యవసాయాతో భేదేఅభేదరూపాతిశయోక్తిః చ మఘాగ్రీణీద్వయానాం ప్రకృతత్వాత్-పుస్తకానీవద్విజాణివైవక్షిణోపమా నోపమేయభావపర్యవసాయినీశ్లైససక్తిణానసహజైరలంకారః*సహాభేదానన్వయోయత్ర భేదతేతయోక్తిః-కల్పితోపన్యూపర్యంతాసాసహజైరిహేవ్యతెత్తలక్షణాత్ కేచిత్ పుస్తకైః సమం వాచ్యమానమితియోజయిత్వా పుస్తకేషుద్విజగణాలేఖ్యేష్యాలిఖ్యవ్యాఖ్యాయమానమితివ్యాచక్షుతే-తైఃపుస్తకేషుశాస్త్రభరణాసంభవాదవణాసంకరైరితిస్త్వవిశేషణావగతశ్లైషప్రక్రమభంగః - పుస్తకానాం వాచనకరణత్వాత్సహాభేదబలవైయధ్యముక్త సహజైర్యలంకారభ్రంశశ్చైతివమాదయోదోషాదుస్తరాత్పత్యలంకారైః॥

మూ, ౩౦ { తత్ప్రణీత మనసాముపెయుషాం ద్రష్టుమాహవన }
 { మృగజన్తనామ్| ఆతిభేయవినివారి తాతిధిక్రతుః }
 మాశ్రమగురుస్సనాశ్రమత్ ॥

౩౦॥ తనితి॥ అనివారితాః అప్రత్యాఖ్యాతాఅతిభయోయేనసః- ఆశ్రమాణాంబ్రహ్మచర్యానీనాంగురునియంతాస గాజాఅసమంతాజ్జుహేవాత్యస్త్రిన్నిత్యాహవనంయాగం జుహేవా తేఃయ్యుత్-ద్రష్టు ముపెయుషామాగతానాం అతేవప్రతీతమనసాంసత్కమదభేదనాత్ హృద్భవిత్రానాం అగ్రజన్తనాం-అతిధిమసాధ్వాతిభేయమితిసఘారం; వద్యుక్తిధీత్యాదినాథాప్రోప్రత్యయః-కతుః-నాశ్రమత్-నశ్రాంతః-శ్రామ్యతేఃపుషాదిత్వాల్లక్షీయైరజాదేశః- అత్రానివారి తాతిధిత్వస్త్వవిశేషణగత్యాశ్రమనిషేధహేతుత్వాత్ప్రవృత్తిలింగంసదనుప్రాసనసంస్పృశ్యతే ॥

మూ, ౩౧ { మృగ్యమాణమపియన్తు రాసదం భూరిసారముపనీ }
 { యతత్స్వయమ్| ఆసతావసర కాంక్షిణోబహిస్త }
 స్వరత్నముపనీకృతన్నప్రపాః॥.....

౩౧॥ మృగ్యమాణమితి॥ యత్ రత్నం మృగ్యమాణం అన్విష్యమాణమపిదురాసదంచులభం-భూరిసారం మహోసారం పక్షికృతముపాయనీకృతం-మనసాతథాసంకల్పితమిత్యర్థః*ఉపాయనముపగ్రహ్యముపహారస్తథోపదేయమరః-తద్రత్నం శ్రేష్ఠవస్తు* రత్నం శ్రేష్ఠేషుణాపవీతివిశ్వః-స్వపాః-స్వయముపనీయతస్య రాజః-అవసర కాంక్షిణః- సేవాసమయం ప్రసీతు మాణాః

బహిరాసతస్థితాశ్చత్రైశ్చవ్యతిశయోక్తిః- అశ్రరత్నై ఉప దా త్వస్యా
రోవ్యమాణస్య ప్రకృతోపయోగాత్పరిణామాలంకారః||.....

మూ, ౪౦ { ఏకవివచసుయద్దౌవృషస్తస్సమాపకమతక్యేత
కృతోః | త్యాగవాలిసతపస్సుతేయయుస్సర్వపా
ధివచనాన్యపిక్షయమ్ || }

౪|| ఏకశ్చితి|| ఏకవివచనృపాయన్వసుధనందదౌ-ఉపాయనశ్చైవేతిభావః-శక్త
నమెవక్రతోఃసమాపకంసంఘారకం-అతక్యేత-దక్షిణాదానాదిక్రతువ్య
యసర్వాప్రతయాతకీతమిత్యథః- తపస్సుతేధమేపుత్రేత్యాగవాలిస
తసర్వ పాధివచనాన్యపిక్షయంవ్యయంయయుః- అత్రైకపాధివచన
స్యక్రతుసమాపక త్యాసంబంధేపినవపాధివచనానాంచక్షయాసంబం
ధేపితత్సంబంధోక్తైరతిశయోక్తిః-తయోశ్చసాపేక్షత్వాత్పజాతీయసంకరః||

మూ, ౪౧ { ప్రీతిరస్యదదతోభవత్రథాయెనతప్రియచికిర్షవో
న్యపాః|స్పశితైరధికమాగమన్తుదన్నాదివేశ్చని
హితైరుపాయనైః||..... }

౪౧|| ప్రీతిరితి|| దదతోదానంకుర్వతోస్యరాజస్థాతేనైవప్రకారేణరా
జోపాయనానాంఅధిసాత్కరణేనైవప్రీతిరాసీత్ నతుకోశగృహోపకణ
నేత్యథః-కుతఃయెనకారణేవతస్యరాజ్ఞః ప్రియించికిషణః-ప్రియంకతు
మిచ్ఛవః-మధుపిపాసుప్రభృతిత్వాద్విత్వీయాసమాసః-న్యపాః-స్పశితైః
అధిభ్యః-ప్రతిపాదితైః-స్పశణం-ప్రతిపాదనమిత్యుచరః-ఉపాయనైరుప
హారైరధికంయథాతథాముదమాగమప్రాప్తాః-తథైవప్రభుప్రీతిసిద్ధః
స్వోపాయనానాంసద్వినియోగలాభాచ్యైతిభావః-అధివేశ్చవేశ్చనిసహిత
ముదం-నాగమతదోక్తప్రయోజనాసిద్ధిరితిభావః-యేనైవరాజ్ఞామ్నో
దఃస్వస్యచమహోధర్మలాభః-తేనోపాయనానామధిసాత్కరణాదేవ
రాజ్ఞఃప్రీతిరాసీత్-నకౌశగృహోపకణాదిత్యథః-అతఏవదానసంగ్రహ
యోః-ప్రసక్తాయాః-ప్రీతేసంగ్రహపరిహారేణదానపవనియమనాత్పరిసం
ఖ్యాలంకారః-ఏకస్యానైకప్రాప్తావేకత్రనియమనంపరిసంఖ్యజిలక్షణాత్-
ఏతేనసర్వస్వదానంవ్యజ్యతేఇత్యలంకారేణవస్తుధ్వనిః||

మూ, ౪౨ { యంలభున్యపిలభుమాకృతాహితశిష్యభూతనశిష
త్సకమణి|సస్సృహన్నపతీభిన్యపాపరేగౌ
రవేణదదృశేతరామసా||..... }

౪౨॥ యమితి॥లఘూకృతాఅల్పీకృతాఅహితాఃశత్రువ్రాఢ్యోవసః - సరా
 జాశేష్యుః సుస్యంశిష్యభూతంశి భూతంత్వైదోపిశాచాదాన్యాయోసత్వోప
 మానయోరివిఃశ్వ్యిఃసుప్నపెతినమాసః- యంనృపంలఘుఃపీయజ్ఞీయపశు
 తనశాసకర్మణి-శేషత్ ఆజ్ఞాపీతవాణ్యసతీశాస్త్ర్యకాభ్యశ్చైవైదైరజా
 దేశః శాసకఃశ్చహాగోరిశీకారః-అసాకమకరోన్మపః-అపరైస్తతోనైః
 నృపతివిఃసస్పృహంఅహూ సమ్మానజ్జతిసాభిలాషంకారవెణునోయమి
 త్మావరైఃసస్పృశైతరాం-అతీతయనదృష్టః-వృశేకమణిలిక్యః-శిజశ్చైత
 రప్సుశ య్యకీమేఢవ్యయఘాదామ్వక్రవ్యప్రకషేషత్యామ్ ప్రత్యయః
 శిశుశ్చశ్చస్వఃభక్తిశ్చవ్యయసంజ్ఞా- అత్ర కమక కరస్యనవస్యేతర
 న్మపకృకకపిష్టనశకనకమక త్వాసంబంధేపిసంబంధోక్తైరతీతయోక్తిః
 తయారాజ్ఞోనిరంశుశాజత్వం వ్యజ్యతత్వలంకారైఃసస్తుధ్వనిః॥

అద్యకాలతులితాం ప్రకంపనైర్గకంపిశాంముహుర
 మూ, ౪౩ { నిచ్చగాత్మనివాచిరోపితవతామునామహింరాజ }
 గాయపిషయావిభేజిరై॥.....

౪౩॥ ఆద్యైతి॥అగ్యుకోలఃఆదివరాహః*వరాహస్సుకగోమృష్టికోల్గఘా
 త్రింశికపిరితివరః-తెంతులితాంకల్పదోఉద్భృతాం-తథాపిప్రకంపనైః-
 స్రుత్వోభక్తహీకరణ్యాక్షప్రముఖైఃముహుఃకంపితాంత్సోభితాంమహిం-
 అనిచ్చగాత్మనిఅనెవంరూపాయాంకేనావృకంపితాయానస్థలితాయాం
 వాచిరోపితవతా స్థాపితవతాస్థిరాధారారోపణేనస్థిరీసువతేత్యశకః-
 అయినారాజా - రాజకాయరాజ్ఞాంసమూహోయ్యుగోత్త్రోత్తైత్యాదినాను
 ఖోప్రశ్యయఃవిపశుః-చేశాః*నీవృజ్జనపదోదేశః-షయాతూపవతనమి
 త్యనరః-విభేజిరై-అన్యాయమితివిభక్తాః-ప్రాకోవిజయోద్భృతానాజ్ఞాపునః
 పదేషుస్థానయానూనెస్యశకః-అన్యాయగాహూసహీముద్భృతనాన
 యుఃశునాచైవనిగాశంకంస్థాపితవాంశ్చైవేదపమానాచపష్యేయస్యకధిక్య
 కధనాద్వ్యవరైకాలంకారః॥

అగ్రాద్వ్యవసితేనచేతసాసత్వసంపదవికారిమా
 మూ, ౪౪ { నసఃతస్రనాభవదసోమహోహవేశాశ్రవాదివప }
 రాజ్ముఖోధికనః॥.....

౪౪॥అగ్రాదితి॥సత్వసంపదాసత్వగుణాధిక్యేనబలాధిక్యేనచఅవికారిమాన

౪౬॥ నిగుణభక్తి॥ దానశౌంఢమనసోదానమత్తచిత్తస్యబహుప్రదస్యైత్య
 థః*స్యవదాన్యస్థూలలక్షదానశౌంఢాబహుప్రద ఇత్యమరః*మత్రై
 శౌంఢోత్కటక్షీబాఇత్యమరః - భూపతేపురో గ్రనిగుణస్థపావిద్యాదిహీ
 నో-పివిముఖోనిష్ఫలఃనాభవత్ కింతుపూణకామపవాభూత్ భూరిదానే
 సర్వస్యాపిపాత్ర త్వాదితిభావః - ఆతపవనాపాత్రవషి-తాదోషోపికరు
 తాప్రవృత్తైరిత్యశయోనవృష్టాంతమాహ-వఘృకస్యైతి॥ఆపోజలాని ఓ సి
 లాకైత్యాదినాపష్టిప్రతిషేధః - వఘృకస్యవఘృణశీలస్యకలపవతేత్యాది
 నాడకర్షప్రత్యయలఘూపధగుణః-కృతోన్నతేకృతోదయస్యాంబుదస్య
 అంబుదేనేత్యర్థః-కృత్యానాంకతఠారివేతిపష్టి ఊషః డౌరమృత్తికా*స్యా
 నూపః డౌరమృత్తికైత్యమరః-తద్వత్ డౌత్రమూషరం*ఊష వానూషరో
 ద్యావస్యన్యలింగావిత్యమరః ః ఊషసుషిముష్కమధోరఇతిరప్రత్యయః-
 పరిహార్యంకినపరిహార్యమిత్యధః- ఆత్రవజన్యభూపాలయోవాక్య
 భేదేనవింబప్రతిబింబతయాసమానధర్మాభిధానాల్ దృష్టాంతాలంకారః॥

మూ, ౪౭ { (పై మతస్యనగుణైషునాధికం స్తవేదనగుణాం)
 తరంచసః| దిత్సయాతదపిపాశి-వోధి-నంగుణ్య }
 గుణ్యఇతివవ్యజీగణత్ ॥ }

౪౭॥ పై మెతి॥తస్య రాజ్ఞోగుణైషుఅధికం పై మనెతినకింతుఅస్యైవేత్య
 థః-సరాజాగుణాంతరం- గుణవిశేషంనవేదన-నవేత్తస్యైతినకింతువేదేవ
 త్యధఃకలక్ సైఇతిభూతాథేలట్-విదోలటావేతిణలాదేశః-సంభావ్యని
 షేధనివర్తనెద్వోప్రతిషేధావితీవామనః- సంభావితత్వావిమళా-దెవగు
 ణప్రతిజ్ఞానయోని-షేధఇతిభావః - తదపితధాపిప్పనివ్యాఈశ్వరః - పా
 ధి-వః-సర్వభూమిపుధివీ భ్యామణజ్ఞావిత్యర్షప్రత్యయః - దిన్సయాదాతు
 మిచ్ఛయాసవగామిదానకాతుకేనేత్యధః- సనిమిమెత్యాదినాఇసాదే
 శః- ఆత్ర లోపోభ్యాసస్యైత్యభ్యాసలోపః - ఆధి-నం-యాచకంగుణీగుణ
 వా-అగుణ్యోనగుణవానితి-యప్రకరణైఅస్యైభ్యోపి-కృత్యతఇతి గుణశబ్దా
 వ్నత్సధీ-యోయప్-నవ్యజీగణత్-నగణయతిస్తగుణప్రియోపిగుణజ్ఞోపిగా
 నశౌంఢతయాగుణావగుణౌనగణయాచూ సైత్యధః-గణశౌ-చజ్య- ఈచ
 గణఇత్యభ్యాసస్యవికల్పాదీకారః- అత్రగుణప్రియత్వగుణజ్ఞత్వరూపకా
 ణసాను-గ్రా-వ-పిగుణాగుణవిమళ-రూపకార్యానుత్పత్తేః- దిత్సయైత్య

క్రమిణాః శ్రేయోక్షికారణసానుగ్రాహ్యం కార్యానుష్ఠానైః శ్రేయోక్షిరితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౮౮ { దశకనానుపనమేవకామతఃస్వంపనీపకజనైధిగచ్ఛ }
 త | ప్రాథకనాథకరహితంతదాభవద్దీయతామిః
 వచోఽసజకనే ||

౮౮ || దశకనైతి || వనీపకజనైతిధిఃజనైదశకనానుపనం - రాజావలోకనానంతరమేవ ప్రాథకనామకృత్వైవేత్యథః || వనీప క్రోయాచనరోమాగణాణోయాచ కాధిసో అన్వగన్వత్తుమనుగేనుపదంక్షీబనువ్యయమిశ్యనరః - కామతోయధేచ్ఛంస్వంధనమధిగచ్ఛశిలభమానైసతి తదాదీయతామితి వచోదీయతామిత్వైశ్చత్పరం ప్రాథకనాయాజ్ఞా మహ్యం దీయతామితి యాజ్ఞాసైవాధకనైవరహితంశూన్యంసత తదాతిసజకనైస్యాగై అభవత్ అవతత-మహ్యం దీయతామితి అధివాక్యా భావాదస్సేనీయతామితిదాశ్యవాక్యాదేవాన్వధకమభూదిశ్యథః - అధినామాగమనమేవయాచనమితివివేకినాంకింయాజ్ఞాదైన్యవశేనచాపలేనైభిభావః - అగ్రదీయతామితివచసః ప్రాథకనాథకవజకనైనాతిసజకనాథకతా కథనాదేకస్యానైకప్రసక్తావేకశ్రనియనునాఖ్యాపరిసంఖ్యా ||

మూ, ౮౯ { నానవాప్తవసునాథక కామ్యతానా వికిన్పితగదె }
 నరోగితా | ఇచ్ఛతాశితుమనాశుషానచ ప్రశ్యగా
 మితమపెయుషాసః ||

౮౯ || నైతి || అథకామ్యతాఅథకమాత్మనఇచ్ఛతాథనాధినా కామ్యమైశికామ్యత్ ప్రత్యయనసాదిధాతుల్పాల్లః శత్రాదేశః - తత్పః ఉపెయుషా ప్రాప్తవతాపురుషేణ అననాప్తవసునాఅలభ్యధననప్రశ్యగామినన్యవతి-రోగితాఉపెయుషాఅవికిన్పితగదెనఅతమిశ్రోగేణుగోగవ్యాసగదామయాఇత్యనురః - నప్రత్యగామి- ఆశీతుంభోస్తుంఇచ్ఛతాఉపెయుషాఅనాశుషాచనాశీతేనాభుక్తవతేత్యథః; ఉపెయుషాసనాశ్వాసనూచారత్వైతిక్వసుప్రత్యయాంతోవిపాఠః - నప్రత్యగామికింతునర్వేణాపిగూణకామేనైవప్రత్యగామీత్యథః - గమేభావేలుక్ అప్రాధిరోగియధితానాప్రకృతానామేవపూణకామ్యసామ్యాద్వన్యాసమ్యత్వాత్ కేవలప్రకృతవిషయాతుల్యయోగితాతథాచయోయజ్ఞానుఅగతః సతస్సర్వమే

వాస్తాదలభ తెతివ్యజ్యతే ||

మూ, ౫౦ { స్వాసయన్ర సమనైక సంస్కృత ప్రాకృతైరకృత
పాత్రసంకరైః భావశుద్ధివిహితైః ముదజ్జనో వా
టకై రివబ భారభోజనైః ||

౫౦ || స్వాదయన్ని తి || అనై కానిబహూనిసంస్కృతానిహింగునరీచ్యాది
నాకృతసంస్థారాణి ప్రాకృతానిప్రకృణిసిద్ధానిసంస్థారంవినాస్వాకూనిచూ
తఫలాదీనిచయెషుతైః అన్యత్రానైకావిచిత్రాసంస్కృత ప్రాకృతౌభాషావి
శేషేయెషుతైః - అకృతఃపాత్రాణాం భాజనానాం - అన్యత్ర భూమికా
నాంచసంకరోవ్యతికరోయెషుతైః భావశుద్ధిఃపదాధానాంవృష్టశాఽభ
వాభావశుద్ధిఃగమోవిరహః-తత్సహితైః-అన్యత్ర భావాస్థాయిరోత్యాద
యః-తేషాంశుద్ధిః-సజాతీయవిజాతీయాతిరస్కృతరూపత్వం*సజాతీయైః
జాతీయైరతిరస్కృతముత్తీమా-యావద్రసంపతమానఃస్థాయి భావ
ఉగామృతశ్శిలక్షణాత్-తత్సహితైభోజనైరభ్యవహోరైర్నాటకైరూపక
విశేషైరివరసంశృంగా రాదికంఘఘరాదికంచ స్వాదయన్మనుభవణ-జనో
భక్తకృజనఃసామాజికజనశ్చముదమానందంబభారలైష సంకీర్ణైయముపమా ||

మూ, ౫౧ { రక్షితారమితి త్రకమణిన్యస్పదుష్టదమనక్షమం
హరిమ్ | అక్షతానినిరవతే-యక్షదాదానహేలూ
మయజనానిభూషణః ||

౫౧ || రక్షితారమితి || ఇతిఇన్ధంభూషణీర్ముద్ధిష్ఠిరః-తత్రకమణిరాజసూ
యాధ్వరైమస్తానాందమనై మదణనైక్షమం సమథణం హరిం రక్షితారంవి
ఘ్నైభ్యస్తా తారన్యస్పవిధాయ-అక్షతానిఅవిహతానిదానహేలూసు
యజనానినిరవతేయదన్వతిస్తత్ స్వకీయస్యత్రవ్యస్యస్వత్వనివృత్త్యాపర
స్వత్వోత్పాదనంగానందవతో జ్ఞేశేనాగ్నో హఃపఃప్రత్యేషో హేలూహః
హుతస్యదేవతోజ్ఞేశేనవాజ్ఞసోభ్యాంనమమెతిత్యాగోయజనం అత్రదు
ష్టదమనక్షమత్వస్యవిశేషణకత్యాహారైః రక్షితారన్యాసహేతుత్వాత్ప
దాధణహేతుకంకావ్యలింగమ్ ||

మూ, ౫౨ { ఏకవసుసఖైషుసన్వతాంశౌరిరిత్యభినయాదివో
వృతైః | యూషమంగులిమివోదనీనమద్భూశ్చషాల
తులితాంగులీయకమ్ ||

జీత ఏకభిః||సుస్వతా||సోమాభిషవంకుర్వతా||సోమయాజినామిశ్యః||సు
 నా తెలఱటః||శత్రాదేశః||సుసఖాస్సహాయః||సపూజనాది||సమాసా||శత్రు
 షేధః||ఏషశ్చై||గై||కే||ఏ||వె||శ్య||భి||చ||యా||ది||వ||ఏ||క||త్వ||ను||భి||నె||యె||వ||త||ద్వ||యం||జ||క||శ్చే||ష్టాం
 కృ||త్వే||వె||శ్య||త్వే||త్రా||*||వ్యం||జ||కా||భి||నె||యా||స||మా||వి||శ్య||ను||రః||-||భూ||దె||వ||యె||జ
 న||భూ||మిః||*||చ||మా||లో||యా||ప||క||ట||క||భి||త్వ||ను||రః|| తె||న||తు||లి||తం||తు||లి||కృ||త||తు||ల||య||తేః
 క్షి||త||త్||రో||తీ||ణి||యో||తా||త||క్ర||మ||క||ణి||క్తః||త||దం||గు||నీ||య||క||మూ||ర్తి||కాయ||స్వ||త||నుం
 గు||నీ||యా||యా||మా||న||చ||మాలక||మి||శ్యో||ర్థః||అం||గు||నీ||య||క||మూ||ర్తి||కే||శ్య||న||నః||స||మీ||శ్య
 త||మి||త్య||ధః||జి||వే||మూ||లాం||గు||లె||శ్చ||ఇ||తి||భ||వా||ర్థే||వృ||ష||శ్య||యః||ఉ||చ్ఛ||త్రే||గు
 న్న||తం||-||యా||పం||ప||శు||బు||ధ||న||దారు||వి||శే||షం||అం||గు||నీ||మి||వే||శ్య||త్వే||త్రా||-||ఉ
 ద||నీ||న||న||త్||ఉ||న్న||మి||త||వ||తీ||న||మె||శ్శో||చ||జీ||స||స్వ||క్తా||ర్యం||అ||త్ర||సా||వే||క్ష||త్వా||దు
 త్వే||క్ష||యో||శ్చ||సం||క||రః|||

ము, ౫౩ { ఇత్తేనుక్రమితతక్రమేక్రతాపీత్యధమకమధర్మ
 జన్మనా||అర్జుదానమనువోదితోవచస్సభ్యమభ్యధి
 తశంతవోస్సుతః||

౫౩|| ఇథమితి||ఇథంతక్రమేక్రతాపీతక్రమేవిస్వతానుష్ఠానెనతి అథాసంత
 రం-ధర్మాజ్జన్మయిస్వతేనధర్మజన్మనాధమాన్తి జేన-జన్మాన్యన్తరవదోబ
 హుప్రీహివ్యధికరణఇతిచామనః ధర్మపీత్యధమకశాస్త్రమనుస్మృత్యై
 త్యధః-అఘకదాసంపూజాదానమనుసదస్యపూజాముద్దిశ్యేత్యధః-సజ
 స్యంసప్రదశంకాపీతకీసస్సమాజానంతీతివాస్తాత్*మూల్యేపూజావిధావ
 ఘో-ఇత్వనురః-చోదితఃకస్త్యైదేయమితిపుష్టః-శంతమోఃసుతోభిక్షుః-న
 భ్యంసభాయాంసాధుంకసభాయాయఇతిసుత్యయః-చచోవాక్యమభ్యధి
 తోఅధిసీతవాక-చథాలేలుకశీతకీక్ష్ణాఘోరిచ్చైతికిత్వైక్ష్మప్రాస్తావం
 గాదితసకారలోపఃవృత్త్యనుప్రాసః||

ము, ౫౪ { అస్మనైవగుణదోషకోటిదర్శకిన్నవేదకగణీయవ
 సుషూయస్తథాపినగుగున్నపృచ్ఛసీత్సూక్రమో
 యమితితత్రకారణమ్|

౫౪|| అథాసంకాసమాప్తైఃభిష్టవచఃప్రచోచమేవసభుందశకయతి అత్త
 నేతి|| తత్రాత్మబహూకింకాత్ప్రీతస్త్రభవాన్బిష్టగాజానంతావ
 దుత్సాహోధ-మేకేనోపశ్లోకయతి-వేత్తితినిదోజ్ఞాతా, కగుపథలక్షణః|| ప్ర

త్యయః-ఓకసోవెన్యస్థానస్యైదఃకోవిదిః గుణవోషయోఃకోవిదోవివేక్తాత్వం
 కరణీయవస్తుషుకతేవ్యావ్యాభేషుఆత్మనైవస్వయిమేవ పరోప దేశానపె
 ఊయై వెత్యధః-ప్రకృత్యాదిత్వాత్ త్యనీయాకన్న వెస్సీపవణం జానాసీ
 త్యధః-తథాపిజ్ఞాత్వాగున్న పృచ్ఛసీతినకింతుపృచ్ఛస్యేవేతియత్-జ్ఞా
 నప్రసకపృచ్ఛామేకనివారణాయనభోద్వయం - తత్రగుర్వసుయోగేఅ
 యింక్రమ ఇతిపహుచాచారపరిపాటిత్యై తదేవకారణం నత్వజ్ఞానమిశ్య
 తః-అత్రకతేవ్యాభేషున్నస్యఅజ్ఞాన హేతుకత్వ వారణోపేషచార
 హేతుకత్వనియనునాత్పూర్వోక్తలక్షణః పరిసంఖ్యాల్లంకారః||

మూ ౫౬ { స్నాతకం గునునాభీష్టమృత్విజ సంయుజావసహమే
 దినీపఃమ్ | ఆఘంభాజభ్యోకీతయంతిషుత్తేవతే }
 యుగపదాగతాస్యః||

౫౭|| ఏవం|| రాజానండవశ్లోక్యత్రన్నస్యో శరమాహస్నాతకమితి|| స్నాత
 కౌగృహస్థపిశేషస్తగునుంపిత్రాదికం అభిష్టమిష్టగుంధుమృత్విజంయాజ
 కంసంయుజ్యశ ఇః సంయుక్సంబంధిజామానావాలేన సహమేదిపశిం-
 గాజానంతంచ మేదినీసశించ్యోధః- మడతా అఘంభాజః- ఘాజా
 హః-ఇతి-ఇతిశబేనాభిహితత్వాన్నకనుణిస్విదీయా-యథాహవానునఃని
 పాలేనాప్యభిహితేకనుణిసకను-విభక్తిః-పరిగణనస్య స్రా యిక త్యాదితి-
 కీతయంతికతయంతి-వృద్ధాఇతిశేషః - సచతేమారఇశ్యాహ తేవషడపితే
 తవసనఃసభాంయుగపదాగతాః-ప్రాప్తాః-అత్రస్నాతకాదీనాంప్రకృతావా
 మేవాఘంభాత్సాధమ్యాదౌపహ్యవగమాత్తుల్యయోగితాభేదః||

మూ, ౫౮ { శోభయంతీపరితగ్రతాపినోమంత్రశక్తివినివారి
 తావః| త్వన్నభిముఖిభువస్వయింభువౌభూభు }
 జశ్చపరలోకజిష్ణుః||

౫౯|| శోభయంతీతి || కింనప్రతాపవంశీలంయేమాంజేనప్రతాపినఃప్రతావ
 సశీలాః - తీవ్రతపసః - తాచ్ఛీల్యేణిః - అన్యత్రతేజస్వినః * సప్రతావ్య
 వభావశ్చయైతైర్జగ్గౌశదండజమిత్యవరః ౩ అతథాతనావోఇకాప్రశ్య
 యః - మంత్రశక్త్యావేదనుహిన్నూ అన్యత్రపిచారసానుభ్యోనఃనివారి
 తాఃఅపదోదైవమానుషవిపణ్ణయోయైసై* వేదభేదగుప్తవాదేనుం ప్ర
 మురః పరలోకస్యలోకాంతరస్యశ్రుజనస్యచజిష్ణువోజయశీలాః- స్వయం

భువ్రోబ్రహ్మణోముఖభువోముఖజాతాః-బ్రాహ్మణాః-బ్రాహ్మణోస్య
ముఖిమాసీదితిశ్రుతైః-భూభువోరాజానశ్చ-త్వద్వఖంతవక్రతుంపరిః-శో
భయంతిపరిష్కృవంఽసర్వైస్యతాగత్యనపఽస్యక్షణః-ఆశ్రగాజాం
బ్రాహ్మణానాచ ప్రకృణానామేవప్రతాపత్వదిసాధమ్యేణాపవన్యావ
గమాత్తుల్యయోగితాబెసఃసాదర్శ్యంతుశ్లైషసబంధసమితిసంకరః ॥

మూ, ౫౭ { ఆభజంతీగుణిన్ల పృథక్పృథక్పాథకన్లప్రణయః }
{ యోత్రసూనుమీ! ఏకవగుణవత్తమోకవాపూజ్య }
{ భక్త్యయిన పీష్యతేఽధిః ॥

౫౭॥ ఆభజంతీః॥ హేపాథకపుథాపుత్యతస్యైవమిత్యన్ ప్రణయఃసా
మాన్యస్యయోగ్యవిశేషపర్వససాననియమాదపశ్యాదకలాభః-అస్యథ్యా
స్త్రీ భోజ్యగింథకోస్సాత్-గుణినోగుణాధ్యాఅమీపూగ్వ్యోక్తేఽవ్యయో-త్రాః-
స్నాతకాచయః-పృథక్పృథక్-ప్రత్యేకగుక్యత్రిమామకపటాంసక్ర
తింసక్తార-ఆభజన్యర్థంఽసర్వైహంప్రత్యేకంపూజాకార్యైశ్యక్షణః అ
తేఽస్మాభినుతం పత్రోంతరమాహ అథవేతి-అథవాగుణవత్తమోఽగు
ణవానెకవవపూజ్యత్తత్యయనుపీఽధిః-శాస్త్రనునుష్ఠానంవెష్యతేవ్యదైరి
తిశేషః-ఆశ్రస్నాతకాదీనాః-పూజ్యత్వే గుణిన్యంవిశేషణగత్యాహేఽరి
తికావ్యగింథభోజనంపక్షయాగుణవశ్యనుత్సమేకస్యైవపూజ్యత్వే తక్ర
వహేతురితికావ్యలింగంఽరమిణిసజాతీయసంకరః॥.....

మూ, ౫౮ { అతచైషసకలైపిభాణీనాంప్రణయశేషగుణబంధు }
{ రహాణిభూమిదేవనరదేవసంగమేపూర్వదేవరి }
{ పురహాణాంహారిః ॥

౫౮॥ అత్రకస్తథాసర్వోత్తరల్లమాస్త్రీత్యాకాంతోయాంకోన్యోహరింవి
నైత్యాహ-అత్రైతి॥ అత్రోస్త్రీకసకలైపిభూమిదేవాబ్రాహ్మణానిరదే
వారాజానస్తేసాంసంగమేనమాగమే-బ్రాహ్మణత్వత్రియసనవాయెత్త
త్యక్షణః-అశేషగుణానాంబంధుః-పూజ్యర్వగుణాభ్యక్షణః అసాధార
ణగుణమాహ-పూర్వోపూర్వదేవానిరదేవీషు స్తేసారిపుహాంతాఽపః-
హరిఃకృష్ణః-అన్వణాంపూజాంతహాతిసాణోఽణిచమాంప్రణమాన-ధిక్యశ్య
భాతిసనుత్పతిభాతీశ్యక్షణః-అన్యస్వనహాత్త్యగ్ధాత్సేధమితిభావః-అ
త్రహారావస్యేషుచస్త్రస్తాయాః-పూజాయాః-హారావేషనియమనాత్పరీసం

ఖ్యాలంకారః* ఏకస్య వస్తునః ప్రాస్తావనైకత్రైకదాయధా ఏకత్రనియ
మస్సాహిపరిసంఖ్యానిగద్యతథతిలక్షణాత్ ||

మూ, ౫ - { సత్యమాత్రమవధారయెద్భవాన్మై నమానమిత
దైవ్యదానవమ్ అశవ పజనితాతివతేనో వేధస్య }
పతిజనంకృతస్థితేః ||

౫౯ || న నైశ్చిన్యై బ్రహ్మణక్షత్రియసముపాకథమనైవపూజ్యత్వ
మిత్యాశంక్యసంస్పృశ్యమత్పాదస్యైత్యాశయోనలస్సమాప్తై నస్తాతి || సు
త్యైత్యాది-చనమితాః ప్రహ్నికృతాః - దైత్యః నితిసుతాః దానవాః దనుసు
తాశ్చయోనశ మెరంహరింభ వాణ-సత్యమాత్రం మనుష్యమాత్రం నావ
ధారయో-నజానీయాత్ క్షేపే ప్రవనాగతిసధనుపునుః-కుతః ఏవః కృ
ష్ణః జనతాతివః-నః-సర్వలోకాతీతస్య పతిజనంజనైజనైకృతాస్థితేః యోనత
స్య సర్వసూతాంత ర్యామిణ్యశ్యధః-వేధసః పరమాశ్చ నోశః కళాత్రోన
మత్యోభూతమిత్యధః-అశవనవాక్యాధక హేతుకంకావ్యలింగమ్ ||

మూ, ౬౦ - { ధ్యాయ మేకమవధేస్థితంధియస్తుత్యముత్తమమతిత
వాక్ష్పదమ్ అనునంతియము వాస్యమాద రాద్గూరవ }
తీనమతివయోగినః ||

౬౦ || పునరస్యామానుషత్వ మేవవ్యనక్తిధ్యాయమిః || యోగినో నారదాద
యః-ఏకమద్వితీయం ఉత్తమం సంస్పృశ్యమంయ మెరంధ్యేయంధ్యాతవ్యం-ఏ
కాదా గౌచ రాదిధారాధ్యానంతదహామిత్యధః - తథాపి ధియోజ్ఞాన
స్యావధే అమాగ్నేస్థితంతదగౌచరమిత్యధః క్షవధోవిభాషేతీనమాసాం
తః-అపథంనపుంసక మితినపుంసకత్వం-అమనలకీకథయంతి క్షపాఘాదినా
మానా ఛాత్రోర్ననాదైః స్తుత్యంస్తోతుమహం-తథాపి అతీతో వాక్ష్పధో వా
చాంసంధామెనతం-అవాఙ్మనసగోచరమిత్యధః-యతో వాచిత్యద్విశు,
తే-చననం-అకరాదానయాఉపాస్యం సెవ్యంతిథాపి - అతీవాత్యంతం-ని
పాతసమునాయోశ్యంతా క్షేవ్యయం-దూరవతీనం అనునంతి-యమేవ
మవింశ్యరూపమానునంతిత మెనం సత్యమాత్రం నావధారయెదితి పూ
ర్వైశాస్వయః-అత్రా వాఙ్మనసగోచరత్వగూరవతీనత్వాదీపాంధ్యేయత్వ
సుశ్యతో-పాస్యత్వైః సమా-రోధన్మహారైరవింశ్యమహిమ త్వై నసమాధా
నాస్థిం-ధాభాసోలంకారః ||

మూ, ౬౦ { పక్షభూరితిస్మజ్జగన్రజఃసత్వమమ్యతత్కస్థితిన్న
యోగసంహరణహర ఇతి శ్రీ తన్వమస్తై నమేవ
భజతి శ్రీ భిగుణైః॥

౬౦ || ననుహరిహరహిరణ్య గభాః స్త్రయోదేవాః సరోః సగమ
హిమానఃఃశతోన్యం నజానీమఃఇతితతహ-పక్షభూరితి - పక్షహరిః - జగ
జోగుణంశ్రీ తఃజగత్ స్మజ్జగన్పక్షభూతి-స్త్వంసత్వగుణంశ్రీ తః-జగ
త్ స్థితిన్న యోగస్థావయో-అమ్యతోన్యమితి-తమస్త్రయోగుణంశ్రీ తః జగత్
సంహరణ-హరణ్య-శ్రీ భిగుణైఃసత్వరజస్త్రయోభిః త్రైధం త్రైవిధ్యంభజ
తి-ద్విత్వోపధముఖిపిథా ధేధముఖప్రత్యయః- అన్యైవగుణభిన్నా ప్రా
ప్తిస్త్రోపీమూర్తయైశ్చయమేవసరో హస్యఇతిభావః- అగ్రసత్త్వాదిగు
ణయోగస్య స్పష్ట్యాదిక్రియాయోగస్యచ విశేషణగత్యా త్రైవిధ్య హేతు
త్వాత్పదార్థ హేతుకంకావ్యలింగమలంకారః॥

{ సర్వేవేదినమనాదిమాస్థితం దేహినామనుజిఘ్నుక్ష
మూ, ౬౧ { యావప్రతి క్లైశక మ్కాఫలభోగవజితంపుంపిశేష
మముమీశ్వరంవిదుః॥

౬౧|| తహిఃకీర్త్యస్యస్వరూపం కుతో వామానుషవిగ్రహసలిబంధ క్షత్య
శైత్యోయాముభయనిరూపయన్నా హా||సర్వేతి|| అముంక్యప్తంసర్వవేదినం
నిత్యసర్వజ్ఞమిత్యర్థః-అతవ వానాదిమాదిరహితంఅ వాదినిధనమిత్యర్థః-
తథాపి దేహినాంప్రాణినాం అనుజిఘ్నుక్షయా అనుగ్రహితు మిచ్ఛంగా
భూభారావతరణార్థ మిత్యర్థః- గ్రహాఃసన్నంతాత్ స్త్రీ యామప్ర
త్యయోటాట్- వపురాస్థితమానుషవిగ్రహమాశ్రితవంతంతుకర్తారభ్యశ
రీరభాజమిత్యర్థః- అతవవక్లైశక మ్కాఫల భోగవర్జితంక్లైశాఃపంచక్లైశాఃఆవి
ద్యకారాగద్వేషాభినివేశాఖ్యాః - కమాణిప్రణ్యపాపానితేషాంఫలంసుఖ
దుఃఖితయోఃగోగుంభవస్తైనక్లైశేనవివజితం- తైరసంస్పృష్టమిత్యర్థః-
ఈశ్వరసంతబ్ధితంపుంపిశేషంయైత్రజ్జిలక్షణంపురుష విశేషం పరమపురు
షంవిదువణదంతినంతఇతిశేషఃవిదోలటో వెతిరౌజాసాదేశః - ఆత్ర ఆక
మాంరభ్యశరీర త్వాన్ని త్యజ్ఞాని త్వాదివిరోధ సమాధానాన్నిరోధాభాసో
లంకారః - తేషామేవగుణానాంవిశేషణగత్యాపుంపిశేష హేతుత్వాత్సావ్య
లింగమితిసంకరః॥

౧౨౪ (మామకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్దశస్తకం.)

మూ, ౬౩ { భక్తినుం తథహాభక్త వస్సలె సంతతస్మరణరీః }
 { ధృషాః | యాంతినివక హణచుస్యసంస్పృహకైశ నాలు }
 { కఃడంబనావిధేః || }

౬౩|| ఏవంహారేఃస్వరూపనిరూప్యతదుపాసనాఫలః యై నాహ - భక్తి
 మంతభితి - భక్తవస్సలెభక్తి ప్రియోషహస్త్వికహారో-భక్తినుంతోను రాగవం
 తోజనాః - పూజ్యేషు అనురాగోభక్తిరిశ్యపదేశః సంజనన్తరణః నిరంతర
 ధా నెఃరిణకల్పసాః క్షీణపాపాస్సన్తః రీగతిరేషణయోః & ల్వాదిభ్యు
 క్షిన్త్యానత్వ-అస్యతనుభూయమానస్యసంస్పృతేః సహారస్యకైశః - సంసార
 దుఃఖంత దేవనామకం గూపకం - తస్యఃడంబనా అభినయః సైవవిధిస్తస్య
 నివకహణు-సనూ ప్రియాంతిముచ్యంతే ఇత్యధికః-తమేవ విద్వా న మ్ప
 త ఇహాభవశీతశ్రు తెరితి భావః|| }

మూ, ౬౪ { గ్రామ్యభావమపహోతుమిచ్చవౌ యోగమాగః }
 { పశితేచైతనా | దుగఃమెక మపుననివృ తయె }
 { యంవిశంతేవశినము ముక్షవః|| }

౬౪|| గ్రామ్యైః || గ్రామభవాః గ్రామ్యైః ప్రాకృతాః మూఢాభితియా
 వత్సః గ్రామూద్యభిజ్ఞావితియప్రశ్యయః - తెషాం భావస్తంబపహోతుం మో
 క్తుమిచ్చవః ఇచ్చ-తఃముముక్షవౌ మోమోక్షోధికః - అపుననివృ తయెచున
 రావృత్త్యభావాయమోక్షోయోశ్యధికః - చుపెనగమ్యతే ఇతిమగః - దు
 స్సా వంవికమది తీయంవశినంస్వతంత్రంయంహారి యోగమాగఃపతితే
 సధ్యానమాగఃనిష్ఠైవ * యోగస్సన్న హనోపాయధ్యానసంగః యుక్తస్మి
 త్యగుగః-చైతనాః శంతిధ్యాయంతీశ్యధికః - యంవిశ తీహాభక్తిమ-తఃఇతి
 పూర్వైణాస్వయః|| ... }

మూ, ౬౫ { ఆదితానుజననాయ దేహినానుంతతా చ కథ తెన }
 { పాయి నే | బిభ్ర తెభువనుధస్స దా కవ బ్రహ్మ }
 { ణోప్యపరిశ్శ తేనచః|| }

౬౫|| అరభక్త్యు(ద్ర)కాన్న మస్మరోతి|| ఆదితామితి|| దేహినాంప్రాణి
 నాంతరిణాంకారణణాంతం ౫ శ్శంతంకరోతీతి అంత్రోనాశ హాతుః , త
 త్కరోతీతిణ్యంతాదంతయి తేఃపచాక్యత్-తత్తానుంకలాంచదద తె-యతో
 వాఇమానిభూతానిజాయంతి ఇతి శ్రు తేః - స్వయమజననాయజన్తరహితా

(మాఘకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే-చతుర్దశస్తకంః) ౧౦౫

య-అపాయోస్య స్త్రీస్యపాయాసనభవతీశ్యనచాయాత స్త్రీఃససాయ న
 నాశరసీతాయచకాలతోపరిచ్ఛిన్నా యెత్యక్షణః-దేశతోపినథేత్యాహస
 దాధఃపాతాలెభవంబిభ్ర తేకూమరూపెణదధతే-అకచతేత్యే వబ్రహ్మ
 నో బ్రహ్మలోకస్యాప్యపరిశిష్టతే-సర్వవ్యాపిన ఇత్యక్షణః-అస్త్రైహరయెతి
 తేశేషః-నవఃసమస్తారః ౩ నవస్త్వస్త్రీ త్యాదివాచతుర్థే- అస్త్రహరేన
 దినీ ధన త్వేనతద్వత్సపురుషాంత రాదాధిక్యవణణ నాద్వ్యతరైకాల్పారః॥

కేవలందధతికర్తృవాచిన్ద్రప్రత్యయాని హసజా
 మూ, ౬౬ { శుకమణి! ధాతవస్సృజతీసంహృశా స్త్రయఃస్త్రోః }
 రత్రైపరీత కారకః॥

౬౬॥ కేవలమణి॥ సృజతిశ్చసంహృచశాస్త్రిశ్చసృజతిసంహృశా స్త్రయః - సృ
 జవివగ్-హృష్ణోహరణేసంపూర్వోయం - శ సుఅనుశిష్టే-త్యే శేక్రయెతి
 త్యక్షణః-ఇతి స్త్రీసాధాశుని దేశ ఇతివచనా దెవన్ దేశః- ధాతవఃఘానా
 దయోధాతవఇత్యుక్తలక్షణాః-శబ్దవిశేషః- ఇహాస్త్రీ-భగవతిఃషయకేవ
 లమసృయోగవ్యవచ్ఛిన్నం యథాతథాకర్తృవాచినః కర్తృకారక వాచ
 కాప్రత్యయాతి ప్రజాదీనదధతి - తదంతావభవంతీత్యక్షణః జాతుక
 దాదిదపిక మణిప్రత్యయాన్ మాథణ విహితాస్య గాదీన్న దధతి-త
 దంతాచవంతీత్యక్షణః సర్వకర్తృత్వా స్సవ నియంతృత్వాచ్చ సృజతి-ప్ర
 స్టాసంహరతిసంహతాశాస్త్రి శాసితేత్యాదిభిః-కర్తృత్వేనైవవిదేశ్య
 తేనక దాచిన్సృజ్య తేసంహ్రయితేశివ్యత్యేత్యాదిభిః-కర్తృత్వేన అనాదినిధన
 త్వాదనియన్యత్వాచ్యైతిభావః-కించఅత్ర భగవతిస్త్రోతిః- ఘ్నోస్తుతావీతి
 ధాతుః - పరీతంకారకంయస్యసఃపరీత కారకః స్త్రూయ త్స్వత్యైత్యైతి
 మే ప్రత్యయాంతవిభవతినతుక దాచిత్ స్త్రోతిస్తోతాఇత్యాదికర్తృప్రత్య
 యాంతః-సకలలోకేకస్తుత్యస్యస్తుత్యంత రాభావాదిన్యక్షణః-అత్రశబ్దానాం
 కషణకర్తృ ప్రణయిః-దినిపేదద్వారా భంగ్యంతరేణసవకకర్తృత్వస్స
 ర్వోపాస్య త్యాదిమాత్యైక్షణ-బోధపర త్వాత్సేత్యైభ్యోగుణః- అన్య
 జబ్బయాసత్వంత్యనాంసాక్ష్య ఉచ్యతేఇతి-అత్ర జగవనోస్యన్
 దికర్తృత్వకర్తృత్వోభయప్రాప్తావేకత్రనియరు నాన్వయన్వయన్వయన్
 తుక మణితేత బ్దాదెవక మణిత్వనిపే ధాదితరనివృత్త్యా బ్రహ్మత్యై
 నివృత్తిరాధీతభేదస్వయంసంసగః-అనయాచభగవతః సృజతీసంహ
 తాదా

కవ్యప్రణీతవ్యతిరెకశ్చప్రతియతఇత్యలంకారణాలంకారధ్వనిః||.....

మూ, ౬౭ { పూర్వమెవకలస్పష్ట వాన పస్తామవీర్యమనివార్య }
 { మాదధౌ | తచ్చకారణమభూద్ధిరణ్ణయంబ్రహ్మ }
 { శోస్పజదసావిదంజగత్ || }

౬౭|| పూర్వమితి||పషహరిః-పూర్వం ప్రథమమపఃస్పష్ట వాకీలకలైత్యై
 ణిహ్యో-తాస్వస్నుజనివార్యంమర్షారంబీర్యంరేతః* శుక్లం తెజోరేతసీచవీ
 జవీ ర్యేంద్రియాణిచేష్యమరః. ఆదధా వాహిత వాణ-తద్వీయఁ-హిరణ్యస్వ
 స్పణఃస్యవి కారః-హిరణ్ణయంఽదాణ్ణీ నాయనహాస్త్రినాయ నే త్యాదినానిపా
 తః-బ్రహ్మణశ్చతుస్సుఖస్య కారణమభూత్ - బ్రహ్మాండంజాతమిశ్యర్కః-అసౌ
 తమత్పన్నో బ్రహ్మాణః-జగదస్యజత్ సవనస్యోపి ప్రపంచస్యాయ మెవమూల
 కారణమితిభావః అత్ర మనుః* అపవనససజాఁదౌ తాసువీర్యమపాస్పజత్ -
 తదండమభవద్దై మంసపా స్రాంశుసమప్రభమ-తస్మిన్ జజ్ఞైస్స్వయంబ్రహ్మేన
 ర్వలోకపితామహాఇతి అత్ర వీర్యమనివార్యమితివృత్త్యనుప్రాసః||

మూ, ౬౮ { మఘ్నశావివపురాపరిష్టనాసింధు నాథశయనైషె }
 { ముషః | గచ్ఛతస్సు మధుకైటభాఽభోర్యస్యవై ద్ర }
 { సుఖఽఘ్న తాంక్షణమ్ || }

౬౮|| అదై నంత్రిభివిశినస్త్రి||మఘ్నశావివేణ్యాదినా||పురాపూర్వంపరిష్ట
 వాచంచలౌముహురిత స్తతశ్చరంతావిత్యర్థః* చంచలంతరళంచైవ పారిష్టవ
 పరిష్టవేఇత్యమరః మధుకైటభాససురవి శేషేషశ్చు శౌసుప్తాస్యక్ పాయినౌ
 మంచుచ్ఛకాకీబిశేషే తావివేత్యుసమా-సింధునాథఃసరిత్ప్రః- సవనశయ
 నంత్రానిషె ముషోనిషణ్ణస్యసముక్తాయిన ఇశ్యర్థః; భాషాయాంసదవసశ్చ
 వఇతిసదైగిటఃక్వసుగా దేశః-ఽభాః ప్రభాఃయస్యహారే- క్షణంబిద్రా యా
 స్సంబంధిత ఆగతంవావై ద్రయంత్సఖంతస్యఃస్మ తాంవిమతతాంగచ్ఛ
 తఃస్యగతౌతాద్యశావపిసహాసురౌమఘ్నణవత్ క్షణమా త్రైశైవప్రశ్నస్టా
 వితిభగవతః స్రభావాతిశయోక్తిఃఏషాంత్రయాణాంపూర్వేణాన్వయః||...

మూ, ౬౯ { శో శ్రమాగణసుఖగానకోవిద బ్రహ్మవట్పరణ }
 { గభణముజ్వలమ్ | శ్రీముఖేందుసవిధేపిశోభతేయ }
 { స్యనాభినరసీసరోరుహమ్ || }

౬౯|| శ్రీ తె త్తి|| శ్రీ శ్రమాగణస్యసుఖంసుఖకరంయద్ధానంతస్యకోవిదౌ

భిజ్ఞఃకోవిదో వ్యాఖ్యాతఃసచాసౌ బ్రహ్మచస పవశుబ్ధురనోభృంగః - సఃగ
 భోః సర్వ రీయస్యతిత్ *గభాఃవివర కై వనస్థితశ బ్ధాన్తవ-ఉజ్వలంకర్తలం-
 యస్యహ రేనాభి రేవసరసీసరః* కాసారస్వరసీసరభక్త్యనరః తస్యాంసరో
 రుహంపద్మం శ్రీయోఃఋషిమేవేందు క్షస్యసపిథ సమీ* పినోభ త క్షతివరోధః
 సవముఖ స్యేందుత్పరూపశాయ త్తిత్తత్వనయోరంగాః గి భా వేనసంకరః! ..

మూ, ౭౦ { సత్యవృత్తిహపి మాయివం జగద్వృక్షమపుచితని
 ద్రహభాకమ్ | జర్మ బిభ్ర తిహజన్న వన్నవం }
 యంబుగాణపుగుషం ప్రచక్ష తె||....

౭౦|| సత్యేతియంహరింసత్యవృత్తంఅకపబచరితమపిమాయివంమాయా
 వినంకపబవ సిమిటేవిరోధః*నూయానారూశక్తిః- తద్వంతమిత్యరోదః- వ్రీ
 హ్యేదిత్వాదిని ప్రత్యయః- జగద్వృక్షంసర్వలోకపితా మహత్వాత్ స్థవిరమ
 పి*ప్ర వయాఃస్థవిరోవృక్షాశ్యనరః- ఉచితనిగ్రంపరిజితయోగనిగ్రంకభా
 కండింభం*వలస్యవ త్ర స్యపు టేశయానంబాలంఋషు-రం మనసాస్య రామీ
 త్యాగమవచనాదితి భావః*పోతగ్రపాకోభాకాడింభాశ్యనరః-నజాయతఇ
 త్యజోజన్మరిహితః అన్యే భ్యపిగృశ్య తథతిజ నేడక ప్రస్యయః - తమపిగన్మ
 బి భ్ర తంకార్యవ శాత్కృష్టాదిజన్మ భాజమిత్యభః-నవంనవమలిరమణీయ
 త్వాన్ని త్యాభివంశధాపి పురాణం ప్రాచీనమనాదింవ పుగుషం ప్రచక్ష
 తెవృద్ధా ఇతి ప్రతివాక్యంసంబవ్య తె ఆపిః*రోధే సచసర్వగ్రహారేరవిఃస్య
 మహిమ త్వేనాపాస్తఇతివిరోధా భాసచతుష్టయసంసృష్టిః||

మూ, ౭౧ { స్కంధధూననవిసారి కెసరక్షి ప్రసాగర మహోష్ణవా
 మయమ్ | ఉద్భృతామివముసూతా మైక్షుతస్థూల }
 నాసకవపువసుండ రామ్||.....

౭౧|| అశ్రూజశభిరవ తారావణయిష్యకవరాహోవతారం రావజెన
 నాహ||స్కంధేతి||సూలనాసకవపువకరాహమూణిరయింహరిః - స్కంధ
 స్యకంధ గాయాఃధూన నెనకంప నెనవిసారిభిరుత్సవిభిఃకెసరైఃసటూభిః క్షి
 ప్రోవకీణఃసాగరస్య మహోష్ణ వ్రోమహోష్ణగరః యస్యా స్థాంజలాపసారేన్మప్ర
 కాశీ తామిష్య భఃవసుంధ రాంభువంముహూతకంతుణమా త్రం*మహూ
 తకావల్పు కా లేపీశత బ్రాణ-వె-ఉద్భృతాంఅనావృత త్వా త్యాగ గాదుక్షి స్తా
 మివ చిక్షుత ఈక్షితవానిత్యై త్యై త్కా-ఈక్షు లెలకజ్యే ఆడజాదీనామి త్వ

ట్ ఆటవైతివృద్ధిః॥

మూ, ౨౨ { దివ్యకేశరివపుస్సురద్వియోనైవలభశమమాయుక్తై
రపి దునివారరణకణ్ణుకౌమలైవక్షుపషనిర }
{ దారయన్న ఖైః॥

౨౨॥ ద్వాభ్యాంస్పసిహ్నోవశారమాహ॥ దివ్యైతి॥ దివ్యకేశరివపుడివ్యసి
హ్నముూతే రేషహరి రాయుధైవజాదిభిరపినైవలభశమమప్రాప్తనా
శంఘనివారరణకంఠూఃయిద్ధకంఠూఃః యస్యతత్ రజవ్యసనీత్యధః
స్రిగోపి యోగుపసజనస్యైతి హ్రస్వః - సురద్వియోహిరణ్యకశిపోవక్షుః-
కోమలైవక్షుఃనిరదారయత్ అభినతే-వజ్రాదవ్యభేద్యస్యకౌమల నఖవి
దార్మ్యత్వంభగవత్ప్రభావాదితి-విరోధాభాసోలంకారః॥

మూ, ౨౩ { వారిధేరివక రాగ్రవీచిభిదిజ్యతంగజ ముఖాన్యభి
న్ను తః॥ యస్యచారునఖశుక్తయస్సురన్తాక్షీకప్ర }
{ కరగభాతాండఘః॥

౨౩॥ వారిధేరితి॥ క రా గ్రాణివీచయశ్చవేత్సృపమితసమాసః- వారిధేరివేతి
లింగాత్-తాచిఃక రాగ్ర వీచిభిదిగంతవిశ్రాంతాభిరితిభావః-అతవదిజ్య
తంగజానాంముఖాన్యభిన్ను తోరోహతికెకాత్ ప్రహరతో యస్యస్పసిహ్న
మూతేహారేవారిధేరివచారవోనఖాః శుక్తయశ్చవచాగునఖశుక్తయః-
పూర్వవచుపమితసమాసః-స్ఫురన్తాక్షీకప్రకరోద్విగజుంభసంఘాతముక్తా
ప్రాత్రోగభ్రోంతగతోయాసాంతాసాంభావన్తన్తాండఘఃపషనిరదార
యరితిఘాన్వైతాన్వయః-ప తేచనగహరికోధస్యః-హోమరోపివపర్యాప్తం
లక్ష్మ్యమితివ్యజ్యతశ్చ-వస్తునావస్తుధ్వనిఃఉపమాలంకారః॥

మూ, ౨౪ { దీప్తినిజితఠరోచనాదయంగాం విరోచనసుతాద
భీష్మః॥ ఆశ్శభూరవరజాఖిలప్రజఃస్వపక్షైరవర }
{ జత్సమాయయా॥

౨౪॥ అవచతుభివాణమనావతారమాహ॥ దీప్తిత్యాది॥ ఆశ్శనోభవశీతి
ఆశ్శభూః స్వయంభూరపి-అవరజాశ్చరమజాలఖిలాః-ప్రజాజనాయస్యసో
పిసర్వజ్యైష్టోపీత్యధః-అయంఘరిః-దీప్తినిజితఠరోచనాత్ - తెజోజిత
మాతాండాత్-విరోచనః-ప్రహ్లాదపుత్రః-విరోచనోకేదహసేచం-ద్రైప్ర
హ్లాదనందనేశ్చత్యుభయత్రాపివీశ్వః-తస్యసుతాద్భలేగాంభువం- ఆభీష్మ

తః ప్రాప్తమిచ్ఛతః ఆపోః తేస్సన్నంతాల్లట్యశ త్రా దేశః క్షిప్తజ్యోధామీని
 త్యాకారస్యేకాగః ఆత్రలాభో భ్యాసస్యేకృభ్యానణోపస్యవః తేః ప్త్యుస్య
 పతేరింద్రస్యే ఆహారాదీనా వశ్యాదిమాపసంఖ్యాన మితి రేపా దేశః ఆవరజ
 త్పమనుజత్వం ఆయయాబలిః క్షంసనాథ్మితి శేషః లోకామగ్రహాశ్చిదాః క్ష
 న్నకుర్వంః తిభావః ఆ త్రా జత్వానవరజత్వయోరవర జన్మసామానాధికర
 బ్యువిరోధో భగవ స్మ భావాదా భాసేకృతి ఇతి విరోధా భాసో లంకారః ॥ ...

మూ, ౧౪ { కింక్ర మిచ్ఛతికిలైష వాచనోయావనిశ్చన హసన్న
 దానవాః శావనస్యనహమానభాన్ధలైలంఘ్ని తాకణ
 శశిమండలక్రమః ॥

౧౫ ॥ కిమితి ॥ ఏష వాచనః క్షిర్యోః క్షిర్యో వా స్వశ్చ వాచన ఇశ్యోనరః కిం
 క్ర మిచ్ఛతికియదాక్ర మిచ్ఛతి ఇశంఽలైన ప్ర కా రేణ దాన వాయావన్నా
 హసణ- తావత్ తతః ప్రా గేవ లంఘ్ని తేన క్రాంతకంఠకంఠశిమండలయోనసో
 స్యహారేః - క్ర మః పాదః క్షేపోనభ్యస లింహమాయుధాః మిణః తథావప్యధ
 ఇశ్యోథః ఆ త్రా ధా రాత్ నభస్థలాదా ధేయస్య క్ర మస్యాధిక్యక శనాదధి
 కాలంకార భేదః ఆశ్ర యాశ్ర యిణోర నామరూప్య మధిక మితి లక్షణాత్ ॥

మూ, ౧౬ { గచ్ఛతాపిగగనాగ్ర ముచ్చకై ర్యస్య భూధర గరి
 యసాంఘ్ని శా క్రాంతకంఠరథివాబలోబలిః
 గణభతుః రగ మత్సుబద్ధ తమ్ ॥

౧౬ ॥ గచ్ఛతేతి గగనాగ్రం గగ సోపరి భాగం గచ్ఛతాపిః కింఘ్ని భూ
 ధరథివ గరియ సేత్యుపమా - యస్య వాచనస్యోచ్చకై రున్న తేనాంఘ్ని శా
 క్రాంతకంఠరోఽవప్తబక్తతథివాబలోమర్షులః బలిః క్షేరోఽచనిః స్వగణభర్తు
 రింద్రస్య సుఖైనబద్ధ్యతే ఇతి సుబద్ధః క్ష ఈషదిత్యౌ తినాఖిల్ ప్రత్యయః త
 త్రామగనాత్ గుగు ద్ర వ్యావప్తబక్తంఘ్ని సుఖైనబద్ధ్య తే ఇతి భావః క్ష నలోక
 త్యాది నాకృవ్యో గుటకణాయావీవషస్యోనిషేధాన్ స్వగణ భతుః రితి శేష
 వష్టి ఆత్ర క్రాంతకంఠరథిక్య త్రై డ్రాయా భూధర గరి మి సేత్యుపమా సా
 పెక్ష త్వత్సంకరః విరోధేత్వనపేక్షిత త్వాత్ సంస్పష్టిః ॥

మూ, ౧౭ { క్రా మతోస్య దద్య శుడివౌక సోఽహార మూరుమలి
 నీలమాయతమ్ । వ్ర్యామ్ని దివ్యసరివంబువద్ధతిన్న
 ధణయోవయమునౌఘముత్తితమ్ ।

౧౭ ॥ క్రా మతోఽతి ॥ క్రా మః తోప దావిక్షిపతోస్య సంబంధినంఽహార మాయతలి

అలిగిలంభ్యం శ్యానుఠింసంసక్తిదివోక సోదేవాః స్యామ్ని దివ్యసరితో మం
ద-కిన్నాఅంబుధన్ధత్యాజలప్ర వాహోణస్పధణయా ఉత్థిమూర్ఖత ప్రవృ
త్తంయమునోఘం యమునాప్ర వాహ మివదద్యుశురిత్యు త్ప్రే ట్టే యము ప
మాసంక్షీణాణామ్ ||

మూ, ౨౦ { యస్య కిందిగవక శూణమక్షున్దు కాయనిగ్రహగ్యహీ
శవిగ హః! కాంతవ క్త సదృశాకృతింకృతీరాహు }
శిదునా ధునాపి బాధతే ||

౨౦|| అవశారాంతరమాహ యస్యేతి|| కాయనిగ్రహేణామృతవిభాగకా
లైశిగచ్చే దేవగృహీతఃవి గ్రహణాయోనసఃబద్ధవై గఃకృతోమశలోరాహుగ్య
స్యవా రేః- కిందివక తుణమక్షునున్నక-కాంతంవ్యంయిద్వక్తంహరిము
ఖం తెనసగృహీతకృతోర్వస్యతంసుహృదమిత్యర్థణః- ఇంచుంఅ ధునాపి బాధతే
పీడయిత ఉప గాగమిషేణేశి భావః- అత్ర సాక్షాత్ప్రతిపక్షహరినిగ్రహణ
క్త్యాగాహేలూప్తదీయెంచునిగ్రహేలూక్త్యా ప్రత్యనీకాలంకాగః- తథాచ
సూత్రంప్రసీవక్షుతిరస్థా రాశక్తాతదీయతిరస్థార్యప్రత్యనీకమితి||.....

మూ, ౨౧ { సంప్రదాయః గనూదు పెయిషీ రేష నాశమవినా
శక్తిగ్రహః! స్మతుణమ ప్రతిహతస్త్వశి శ్శు తీదకత్త }
కృత్యభవదత్త గోత్ర జః||

౨౧|| సంప్రదాయేతి || అవినాశవిగ్రహేలూఅనపాయస్వరూపః అశప
వాప్రతిహతాస్త్వతిఃస్త్వరణశక్తిర్యస్వస ఎషహరిః సంప్రదాయ ఉపదేశప
ర పగాశస్యవిగమాదపాయాన్నా శంకాలదోషాదధ్యయన విచ్ఛేదముపె
యిషీః ప్రాప్తేఃః ఉగిత శ్చైతీజీవ-శ్రుతీవేదాణాశ్రుతిః స్త్రీవేదతన్నా
యభిస్యోకరః స్మతుణంశ్రుతిసంప్రదాయంప్రవతణయితుమిశ్యోగణః-దత్త
భిఃఖ్యాతా శేషః- అస్తి గోత్రజాతోత్తి గోత్ర జోభవత్-దత్తాత్రేయో
ధూచిశ్యోగణః-అప్రానపాయశ్చస్త్వత్వప్రతిహతయోషే శేషణగత్యా
శ్రుతిస్త్వశి హేతుస్వాత్ కావ్యలింగమ్ |

మూ, ౨౨ { రేణు కాశనయ శాము పాగత శ్శాతీత ప్ర చురవ త్ర
సంశనిః! లూనభూరిభుజశాఖిము జితచ్ఛాయా
జుణనవనమ్యధాగయమ్ ||

౨౨|| పరశురామోపతారమాహ|| రేణుశేతి || అయింహరిః రేణుకాతనయ
తాం పరశురామత్వయిపాగతస్సక అజుణనఃకాతవీర్యాజుణనః*అజుణ

సర్వకమ బేపా ధేకాతాతావీర్యనుయూరయోరిత్యనే కాక్షణత్వేపి రేణునయ
పిరో భాన్నిశ్చయః-తమ క్లంహరియోగినా*సంయోగోవిప్రయోగస్త్వనాహ
చవ్యంవిరోధితా-అక్షణప్రకరణులింగంశబ్దస్యాన్యస్యసన్నిధిః-పాపశ్శ్లా
నూదితీదేశః కాలోవ్యక్తిస్వగాదయః-శబ్దార్థస్యాసవచ్ఛేదే శేషాత్-స్త్వల్లి
హేతవత్స-సపవనంతత్ శాతితాచ్ఛిన్నాప్రచురాప్రభూతావత్సన-శతి
చాహననమూహః పణఃసంమాతస్త్వయస్యతత్-పత్రం-స్యాగ్నాహ నేప
ణణితిః-శష్టి-లూనాఃచ్ఛిన్నాః-భూరయః-ప్రచురాభుజా పవశాఖాయస్యశ
త్ - ఉజ్జీ శాచ్ఛాయా కాంతిర నాతపశ్చయస్యత-శ్శభావ్యధాత్ - విహిత
వాణ-దధా తెలుజే ౩ గాతిస్థైత్యాది నాసి-నోలుక్ - చ్ఛాయాసూర్యప్రి
యాకాంత్యోః ప్రతిబింబమ నాతవత్సవ్యవరః-అశ్ర సనుస్తవ స్తుపిషయసావ
యవరూపకంవ్యక్తం- తచ్చచ్ఛాయతిసత్రై తిచ-శ్శేష-ప్రతిభోక్తాపితా భేదా
తిశ యోక్త్యను ప్రాణితమితిసంకరః||.....

ము, ౧౦ { ఏష దాశ రధిభూయ మెత్య చ ధ్వంసితోద్ధతదశాన
నానుపి | రాక్షసీమకృతరక్షిత ప్రజ సైజసాధికవిభీ }
{ షణ్ణాంపురీమ | }

౧౦|| రామావతారమాహషష్ఠి||కించెతిచాక్షణః రక్షితప్రజః-ఏష హరిః
దశరథస్యాపత్యంపుమాణాదాశరథీ రానుః-అరణ్యం - తస్య భావః-దాశరథి
భూయం-రామత్వం-భువో భావేతిక్యప్ ఏత్యప్రాప్య-ధ్వంసితోహతఉద్ధతో
దృష్టోదశాననో-రావనో-యస్యాంతామపి-రాక్షసీం-క్షస్సంబంధినీం-పురీం-లం
కాంతై-సాస్యవీ-ర్యేణ-అధికవిభీషణాం-అత్యంతభీషణాం-అకృతైః-విరోధః-భ
య హేతోరుద్ధతస్య-రావణస్య-ధ్వంసనాత్-అధి-కౌనుమా- విభీషణో-రా
వణానుజో-యస్యాంతామి-త్య-విరోధః-అతపవ-విరోధా-భాసో-లంకారః|| ...

ము, ౧౧ { విప్ర హంతుమను రేశవిద్విహమధితస్వయము
దస్వయంభువా | సంప్రతిశ్రయతి పుత్రతామ }
{ యంకశ్యపస్యవసు దేవరూపిణః || }

౧౧ || అకపంచభిగ్నప్రకృతంకృష్టావతారమాహ || విప్రేణి - అకరామా
వతారానంతరం-అయం-హరిః - అనురవిద్విహం-విప్రహంతుంచై-న్యాన్-
ఇంద్రశత్రూ-హంతు-మిత్య-క్షణః ౩ జాసినీ-ప్రమాణనాట-కావపిహం
హింసాయా-మితి-కనుణి-షష్ఠీ-స్వయంభువా-బ్రహ్మ-ణాస్వయమాశ్చ
నై-వాధితః-ప్రాధితస్త్వ-సంప్రతీ-దాసీం-వసు-దేవ-రూపిణో-వసు-దేవ-మూ

తిణభాజః-కశ్యపశ్యకశ్యవప్ర జాపతేపు శ్రతాంవ్ర జఠి-కృష్ణరూపేణెతిభా
 వః-అత్ర స్వయంభు ప్రా కణనాయాపిశైషణకత్యావసుడేవపుత్ర తాప్రా
 ప్తిహేతుత్వాత్పదాథకహేతుకంకావ్యలింగమ్॥

మూ, ౧౩ { తాత సోదధివిలోడనం ప్ర తిత్వద్వి నాన్యవయము }
 { త్సహోమ హోయస్సురై రితిసురోఘ వల్లభో వల్లవై }
 శ్చజగదేజగత్పతిః॥.....

౧౩॥ తా తేః॥సురోఘవల్లభఃసురగణప్రియఃజగత్స్వఃర్యోహరిః సుకై ర్దై
 వైవల్లవై గోఽపైశ్చ హేతాతజనక నేఠవచచ్ఛేదే ఉదధివిలోడనంసము
 ద్ర మథనం ప్రతి-సో ఇతివచచ్ఛేదే దధిలోడనం దధిమథనం చత్వద్వి నా
 త్వాంఽహోయేత్యథః॥పుభగ్వి నేత్యాది నావికల్పాత్పంచమీ-అద్వవయం
 నోత్సహోమ హేనతుమామ హేఇతిజగదేగనిశః॥ అత్ర హరి వహీనువణ
 నాంగత్సేనసురాణాంవల్లవానాంచ ప్రకృతా నామేవనోదధీతిశబ్దశ్లేషమూ
 లాభేదాధ్యవసాయల్భనధ్యుదధిలోడనా క్షునుత్పకమణ సామ్యాదహ్యాయ
 పమ్యత్వత్తుల్యయోగితా భేదః-తేనచహ రేణధిమథన కల్పము దధిమథ
 నమితవస్తువ్యజ్యత్యశ్యలం కారణవస్తుత్వః॥

మూ, ౧౪ { నాత్తగంధనువధూయశ త్రు భి శ్చాయ గూచవిజి }
 { తామర శ్ర మమ్ యోభిమానమివవృత్ర విద్విషుః }
 పారిజాతముదములయద్దినః॥

౧౪॥ నా త్తగంధమిత్రకించెతిచాక్షణఃయోహరిః-శత్రుభీరవధూయాభిభూయ
 నాత్తగంధను నా మాత సారభంఽఽనభిభూతంచః-అ త్రగంధోభిభూత స్సౌమి
 త్యమరిః నభిధస్యనశబ్దస్య. సుల్ప సెతీసమాసః-చ్ఛాయయాఅనాతపెఃపా
 లసెః*చ్ఛాయాస్యాచాతపా భావేప్ర తిబింబాకణయోపితోః-పాలనోల్లో
 చయోఃకాంతిసచ్ఛోభాపక్షీక్తిషుస్తృతేతిశ్చిః-విజితామర శ్ర మం నివారి
 తమర ఖనం-పారిజాతంవృత్రద్విషుఃశ క్ర, స్యాభిమానమహంకార మివనివః
 స్వగౌ-దుదములయత్ ఉన్నాతిత వానితిపారిజాతహరణోక్తిః- శ్లిష్టపిశే
 షణేయమువమేతికేచిత్-శ్లేషవవేత్య స్యే॥

మూ, ౧౫ { యంస మెత్యచలలాటలెఖయాభిభృ తస్సవదిశంభు }
 { విభృ మమ్ చండమారుతమివ ప్ర దీపవచ్ఛేరివస్యని }
 ర వాద్విలోచనమ్॥

౧౫॥ యమితికించెతిచాక్షణః-లలాటమేవ లెఖాతయా లలాటలెఖయా-ల

లాబదై శైవశంభోఃకభ్రానుంసోఽదర్శంబిభ్రాణః లలాఽలలోననవతభ్రాస్య
 ధణః - చెరిసస్యశిషుపాలస్యగౌననం- శృప్రీయ నైశ్రంకశ్శ్రాణ్యుఁ హరించం
 డమారుతమివనమెత్త్యప్రవీషవత్-ప్రవీషెనతుభ్యంః తెనతుల్యమిశోవశ్ర
 త్యయః- నిరవాలోనివాణోఽప్యసప్తమిత్వధణః-నిఘ్నాగ్వాద్వాధాతోలకజ్ఞో
 నిరపాదితిక్వాదితో కఃపాతః స్రక్రియా విరోధాదాసోఽతేరిసంగతాఽఞ్
 త్వాదితి-అనైకే వెయముపమా||శ్లో.....

మూ, ౧౨ = { యగ్లకౌల లాఁవల్లవతాంచ బిభ్రాన్తం స్ట్రామున }
 { స్యాశుభజాంచ గుపీఁమ్ | మగ్న స్వగోయాపది }
 { దుస్తరాయాంగోమండలస్వోధరణంచ కార||.... }

౧౨|| యగ్ల॥ యోహరిఃకొలతాంవ రాహత్యం * వరాహ స్సుకరోఘ్న
 ప్తిరగోలఃపో శ్రీకిరిగ్గికిరిశ్యమరః-వల్లవతాంగోపాలస్వ-చబిభ్రాత్-ఆపి
 గుపీఁదం స్ట్రాంభుజాంచ యథాసంఖ్యనితిభావః-ఉడలస్వోద్యమ్యదుస్తరా
 యాంతోయాపదిజలసంకటేపక త్రసముద్రకృతాయాంఅవ్యత్రపషకృతా
 యామితివివేకః మగ్న స్వగోవండలస్వ భూగోళస్వ ధేనుబృందస్వచోధర
 ణంబిస్తారంచ కార- అత్ర కొలత్సవల్లవత్సయోః ప్రకృతయోరేవ శ్లేషమూ
 లాభేదాభ్యవ సాయెసగోమండలోధరణస్వబింబ ప్రవీషింబ భావేనదస్త్రా భు
 జోఽవ్యమనస్వచ సామ్యాదౌపమ్యగమ్యతాయాంతుభ్యయోగితా సత్రముధా
 సంఖ్యనసంకీర్యతే- ఇంద్రవజ్రావృత్తం*స్వాదింద్రవజ్రాయదితౌజగోగః||

మూ, ౧౩ = { ధన్వోసియస్వహరిశేష సమక్షుపవగూరాకపి క }
 { కుషుయజ్స్వభేరిజ్యతేయః | దత్వాఘ్నమత్రభవ }
 { తేభవ నెఘయావత్సంసారమండలమవాప్నుహి }
 { సాఘవాడమ్ | }

౧౩|| ఏవం దైవంస్తుత్వానంతరకతావ్యముపరిశ్రే|| కన్వోసీతి॥ ధనంబభాధ
 న్యఃపుణ్య వాససి*సుకృతీపుణ్య వాధాధన్విత్యమరఃః దనగణంబజ్ఞేయిత్
 ప్రత్యయః- కుతః- యస్య తేపఃహరిఃసమక్షుపవఅక్ష్యఃసమీపేపవపురతపవే
 త్యధణః స్థితథతి శేషః-సమీపాధావ్యయీభావః ః అవ్యయీభావేశరల్
 ప్రభృతోభ్యిత్సితసమాసాంతః-అతపవ ణ్యతీయాస వైమోగబహులమిశ స
 ప్తమ్యాఅనుభావః-నన్వత్ర తోపి శేషస్త్రాహ-యోహరిఁగూరాకపిపరో
 తేపిక్రతుషుయా గెఘ-యజ్స్వభినిధివన్వనన్వః * యజ్స్వతుఃధి నెష్టవా

నిత్యమరఃసుయజోజ్వుణిబిజ్జనివ ప్రత్యయః - ఇజ్య తెస్మాజ్య తెసతే ప్ర
 త్యక్షణిభన్యస్త్రమిత్వతః ఫలితమాహ- అశ్రుభవతే=స్త్రాజ్యాయె
 క్షణిభన్యస్త్ర భవనితీనజ్జనః; ఇత రాభోపివృశ్య తేఇతిసార్వవిభ
 క్షిక స్త్ర ప్రత్యయః; సుపుపతిసమాసః-ఆమఃపూజాందత్వాయావ
 త్సంసాగమండలంవతత-తావదితి శేషః- భువ నెషుసాధ్యితి వాదశ్శబ్దః తం
 సాధు వాదంతవాపు హి-సమాఖ్యాంలభస్త్యక్షణః - అశ్రరాజ్యోభన్య
 తాయాయ స్యేతి వాక్యాధక హేతుకత్వాత్ వాక్యాధక హేతుకంకావ్య
 లింగమలంకారః-వసంతతిలకావృత్తమ్||

మూ, ౧౦ { బీష్మీ క్తంతదితి వచోనిశమ్యసమ్యక్ సామాజ్యశ్రీ
 యుమథబిభ్ర తాస్మపెణిదత్తైర్లనుమాతినుహీభ్య }
 తాం పురోపత్రై లోక్యే మధుభివభూదనర్షవ||

ఇతిశ్రీశిశుపాలవధే- మహాకావ్యే-
 కృష్ణార్జునదానంనామచతుర్దశశ్లోకః.

౧౦|| బీష్మీతి*యో నైష్టం రాజసూయం ననుండల స్యైశ్వరశ్చయః - శాస్త్రీయ
 శాష్ట్రజ్ఞయారాజ్ఞః ససన్మా డిత్వసురః- సన్మా జో భావఃసాన్మా జ్యంతాదేవ
 శ్రీస్తాంశ్రీ యంబిభ్ర తాస్మపెణయధిష్ఠి రేణిఇతిబీష్మీ క్తంవద్వచఃసమ్యక్ ని
 శమ్య శ్చ త్వా-సహీభ్య తాం రాజాంపురో గ్రమమాతిఅఘం పూజాయాం
 దత్తైపి-మధుభిద్ధరిః త్రయోలోకాస్తై లోక్యం చతుర్వణాణాం దిత్వా త్స్వి
 ధేష్యణో ప్రత్యయః- తత్రత్రై లోక్యే అనఘఃపూజారహితప వేణివిరో
 ధః-అమూల్యప వాఖూదిశ్యవిరోధః*మూల్యేపూజావిధావఘం ఇత్యభయ
 త్రాపిఅమరః-అ త్రా ఘంయోర భేదాధ్యవ సాయాద్విరోధః- తదధ్యవ సా
 యాదవిరోధ ఇతివిరోధా భాసోలంకారః- ప్రమాషిణీవృత్తమ్||

ఇతిశ్రీ పదవాక్య ప్రమాణ పారావారీణ శ్రీమహా పాధ్యాయ
 కొలచలవల్లినాథసూరివరచిత్రమాఘ వ్యాఖ్యానై
 సర్వంకష్యానై చతుర్దశశ్లోకః||

మాఘ కౌవ్యేన వ్యాఖ్యానైవంచ దశసగ్ల ప్రారంభః.

మూ, ౧ { ఆకతత్ర పాండు తనయెన సదసి విహితమ్యుఘున్వి }
పః | మానవసహతసచేదిపత్రిపరవృద్ధిహాస్యరిమ
నోహిమానినామ్ ||

౧|| అధైతి || అధహరిపూజానంతగం-చేదిపతిఃశిశుపాలఃతత్ర సదసినభా
యాంపాండుతనయెనయిదిష్టై రణ విహితంమురద్విషా హారెమోనప్రూ
జాలనాసహతఈష్యుంఞకారెశ్యుఞ్ఞఃపరోత్కూఢాఃమెమ్యోన్యాది
త్యనురః-తధాహి-మానినామసాం కారిణాంమనః- పరివృద్ధిమత్పరిమత్పరవ
ద్దిపరశుభ ద్వేషీఖిల్విత్సర్ఞః- సామాన్యేన విశేషసమర్థాన రూపోధాం
తరన్యాసః- అస్మిన్సగ్లఁడద్దతావృత్తం*సజమానిమెనలఘుకౌచనసజగు
రుకైరధోద్దతా-త్ర్యంమి గతభన జలాగయుతాస్సజ సాజగౌచరమపక
త్రపరేదితలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { పుర ఏవశాశ్లేణి సవైరమభపునరముం తదవ }
యా| మస్మృరభజదవ గాభతరస్సనువోష కాలభవ
దేహినంజ్వరః||

౨|| పురభిః||పురఃపూర్వమెవ-శాశ్లేణిసవైరంసక్రోధమముంచైశ్యంఅభ
పుఃఅతల్లపరంశదర్పయాహరిపూజయాఆవ గాభత రోనిదిక్షతరోమన్యుః
క్రోధోరౌద్రరసస్యస్థాయీభావభతిభావః- దేహినంశరీరిణంసమామిలితౌ
వోషఃఅవశ్యసేవాకాలఃకమఁవిపాకశ్చయస్యసజ్వర ఇవాభజత్ - ఉప
మాలంకారః||

మూ, ౩ { అభితజాయన్ని వసమస్తస్వపగణవసావకం పయ }
త్రిలోలమకుటవణిశ్శిశువైరశనైస్సప్రకంపితజగ
త్రయంశిరః ||

౩|| అథాష్టభిరస్యగాత్రాగంభక్రోధచేస్తాఃప్రపంచయతి- అభిత్యాదిఅ
సాచైద్యః సమస్తస్వపగణవభితజాయని వెష్యుఃప్రైత్రౌ-తజాయతేదా
రాడికస్య అనుదాత్తైత్వైస్యస్య ఆత్మ నెపదవిభ్యుక్తిజాదేశస్యసానివద్యా
వానాదరెణపునర్జితకరణసామధ్యాఁదనిత్వత్సజ్ఞావనాత్పరస్తైసదం-

అనుదాత్తై త్వప్రయుక్తమాత్మ నెపదనునిత్యంచకీనోజిత్రరణాత్ జ్ఞాప
 కాద్వా అతపవతజఘయైభిభ్యయైతజఘయైత్యపిద్యశ్యైకవిష్వితిగ్న
 ట్టనుల్లః - అశ నైరతిమాత్రంప్రకంపితంజగత్త్రయంయెనతతోత్రైలోక్య
 భీషణుశిరః-శనైలోకలాశ్చలూషుకుటమణిరశ్వయోయస్తికాకమణితద్య
 థాతథా అకంపయత్ క్రోధాతిరెకాదితిభావః॥

మూ, ౪ { సవమస్తుమాశ్రు ఘనఘనుకవిగల దుకుగండమం }
 { డలః స్వదజలకణకరాలకరోవ్యరుచ త్ప్రభిన్నక }
 { వకుంజర స్మిధా ॥

౪॥ సత్తితి ॥ రుషాగోషేణాశ్రువమకాముంచకాఘనెనసాండ్రైణఘమెకా
 జక్రోధోష్టణావిగలత్-స్రవనుగుగండమండలయన్యసః-స్విద్యశ్శుపౌలభి
 త్యథః-స్వెడజలకణైః-స్వరబిందుభిః-కరాలకరోదింశురహస్తః-సచైవ్యః
 శ్రీధా నైశ్రకటిహస్తదైశైఃప్రభిన్నః-దుదసావీ*మత్తః ప్రభిలోమత్తసన్వయ
 దితివై జయంతీ-కుంజరభవవ్యరుచత్ రుకుచ్యెద్యద్ధ్యోయజీతికల్పాత్ ప
 రస్యైపదంపితేనస్వెనాఖ్యఃసాత్వికఉక్తఃఉపమాలంకారః ॥

మూ, ౫ { సని కామఘమిత మభీక్ష్మనుధువద వధూత రాజ }
 { కః క్షిప్తబహులజలబిందువపున్ప్రలయాణావో }
 { ణితథవాదిసూకరః ॥

౫॥ సత్తితి ॥ రాజ్ఞాంసమూషూరాజకం్య గోత్రోయైత్యాది నాపుజ్ఞో
 ప్రత్యయః- తదవధూతంయెనసస్తథోక్తః సచైవ్యోనికామలఘమితంసం
 జాత ఘమకమున్నూతస్వెదమిత్యథః * సునుకస్సాన్వనాతపెగ్రీష్టై
 ఉష్టస్వెదాంభసారపీతివిశ్వః-తార కాదిత్వాదితచ్ ప్రత్యయః-వపుఃప్రలయ
 అణావస్తస్థాన్కుఠఃఆదిసూకరభవ-క్షిప్తః పై రితాఃబహులఃసాండ్రా
 జలబిందుమోయస్తైకమణితద్యధాతథాఆభీక్ష్మనుత్యంతనుధువత్-క్రోధా
 ధువతిన్నః-ధుగతిస్థైర్యయోరితిధాతోస్తాదాదికల్పజ్-అత్రాపీస్వెదఃసాత్విక
 ఏషోక్తః-ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౬ { క్షణమాల్లిషగ్గుటిత శైలశిఖరకతినాంస మండలః }
 { స్తంభముపహిత విధూతిమ సావధికావధూనితస }
 { మస్తసంసదన్ ॥

౬॥ క్షణమితి ॥ ఘటితంసుసంహతం-యచ్చైలశిఖరంతద్వత్కృతినమసం

తస్మాజ్జాఃఅగణితమవిచారితంభయంశత్రోగుణరుజనాచ్ఛయయాసాసతీసమ
యాసనూపెఅసిలతాం సఖిమివావలంబతేన్న - సాధనత్వేనసహాయత్వేన
చస్త్విచకార-క్రోధాజ్జఘాంసయాఖడ్గమద్రాక్షిదిత్యధః-అత్ర ప్రస్తుతదృ
ష్టిః శైవణసామ్యదస్త్రస్తుతనాయీకాప్రతీతేఃసమాసోక్తిరుపమాసంకీర్ణాః॥

మూ, ౧౦ { కరకుడ్మలెన నిజమూరుమరుతరన గాశ్శకకకశమ్ }
 { స్వచపల వలమానజన శ్రు తభీమ నాదమయ }
 { చూహతోచ్చకైః॥ }

౧౦॥ క రెతి॥అయంచైద్యఃఉరుతరోమహత్తరోన గాశ్శాశైలి లెవకకకశ
ఇత్యుపమా-తంనిజమాక్షీ యమూరుంసక్తిః సక్తిక్షీ బెపుమానూరురిత్యనుగః-క
రఃసుడ్మల ఇవేశ్యుపమితసమాసః- తెనఅప్రసారితాంగులి నాపాణిత లె నెత్య
డః-స్రస్తాభీశః- అత ఏవచపలం-చంచలంవలమా నేనసలాయమా నేనజనె
న శు క్రోభీను నాయోభయంకరధ్వనిర్యస్త్రికా మణితద్యథాతథాఉచ్చకై
స్తారమాహతిహతవాః- అలబ్ధలఘ్యః-క్రోధాఃసాహ్వానమెవఘ్నం
తీతిభావః ఆజ్ఞే పూ గ్వాద్ధం తెలకజ్ఞ్య ఆజ్ఞోయన హనఇతిఅకమః కాధికాఠే
పి. స్వాంగకమః కాశ్చేతివక్తవ్యమిత్యాత్మ నెవఽమ్; అనుదా తైత్యాది నా
నునాసకలోపః॥

మూ, ౧౧ { ఇతిచుక్రు ధైభృశమ నెనననుమహదవాప్యవిప్రియ }
 { మాయాతిపిక్వతిమపిసంవృతిమత్తి-ముయన్ని సగః }
 { నిరవగ్రహస్తునః॥ }

౧౧॥ ఇతీతి॥ఇశోఠ్ఠను నెనప్రకారేణ-అ నెనచైద్యైనభృశంచుక్రు ధై-భావెలి
త ధాహిసంవృతిమదపిసంవృతివికారగుప్తిః - తద్వదపిధిరమపీత్యధః-
మనోమహద్విప్రియంఅప్రియమ వాప్యవికృతింవికారంయాతిననుస్తాపౌతి
ఖలు - యన్వనోనిన గాత్స్వభా వాద్దురవగ్రహందుగ్రహంచపలమిత్య
ధః-గ్రహేర్గ్రాఖిల్ ప్రత్యయః-తదితీశేషః - కిమువికృత్యంయాతీతికిమువక్తవ్య
మిత్యధః-చపలవిశ్వాస్వయంచైద్యైఇతిభావః-చైద్యై క్రౌఢస్యనన్విత్యాది
వాక్యధా హేతు త్వద్వాక్యధా హేతుకంకావ్యలింగమ్॥.....

మూ, ౧౨ { ప్రథమంశరీరజవి కారకృతముకుల బంధమవ్యధిః! }
 { ఖాపికలహ ఫలయోగమ సౌవచ నెన క్షోపకుసు }
 { మంవ్యవీకసత్॥ }

౧౪౦ (మాఘకౌశ్యే-సవ్యాఖ్యానే - పంచదశ స్కంధః)

మూ, ౧౫ { యద్రాజ్ఞిరాజవదిహోఘ్నముప హితమిదంము
 రద్విషి గ్రా వ్యమృగభవహవిస్తదయంభజతేజ్స్వ }
 లతునమహీశవహ్నిషా... ..

౧౫॥ యదితి॥ అరాజ్ఞిఅభిషేకాదిరాజగుణవిరహిణీత్యధికాః క్షయభిస్తత్పురు
 షాదిసమాసాంత ప్రతిషేధః - ఇహోస్తి క్షమరద్విషి కృష్ణే - అపాత్ర తా
 ద్యోశనాథకమసంప్రదానవిభక్తిని దేశః - రాజానమహాణీతి రాజవల్
 రాజాహంకృతదహామితివతిస్త్రత్యయిక్ష్మతద్ధితచ్చాసర్వవిభక్తిత్యవ్యయ
 త్వం-యదిగనుఘ్నముమాధకం ద్రవ్యం అహాణిమిత్యధికః - ఉపహిత
 మపిశంకతదఘ్నముయంకృష్ణః - మహీశావహ్నయః అవనీపాలగ్నయ ఇ
 వతేషుమహీశవహ్నిషాఘ్నజ్వలతునమహీశేష్వివవహ్నిషాఘ్నజ్వలతునస్త్విత్య
 థకః ఉపమితనమాసః - గ్రామ్యమృగః కునకౌహవిరివనభజతే - న ప్రాప్నో
 తిఉపమాలంకారః ॥... ..

మూ, ౧౬ { అన్యతాతగిరన్న గదసీతిజగతిపట హైవిఘ్నస్య }
 సైనింద్యనుభవహరిమచయతస్తవకమణైవ }
 వికసత్యసత్యతా॥

౧౬॥ అన్యతామితి॥ హేపాథకమంతేపుత్ర అన్యతామసత్యాంగిరం-నగదసీ
 నవదసీతిజగతిలోకపట హైవాద్యవిశేషైవిఘ్నస్య సై-ఉద్దోష్య సై- అధ
 చతధాపినింద్యంహాగినుచయతస్తవకమణా - అపూజ్య ఘాజాకరణే
 వైవాసత్యతాసత్యహీనతావికసతీప్రకాశతే - అత్రాసత్యప్రసిద్ధసత్యా
 చరణయోవిఘ్నహుయోఘ్నలనాతోపిషమాలంకారః॥... ..

మూ, ౧౭ { తవధమరాజఇతినామకథమిర మపష్టుసత్యతే।
 భామ దినమభి దధత్యథవాభృశమస్త్రశస్త్రమపి }
 మంగలంజనాః॥

౧౭॥ తవేతి॥ హేపాదకతవేదంధమరాజ ఇతినామకథమిరపష్టుసత్య
 మెవపత్యతే, అపదుస్సుమస్త్రఇత్యేణా దికః మస్త్రత్యయిక్ష్మం బాంబ గౌభూ
 మీత్యాదినాషత్వం-యిద్వాయుక్తమేవైతేనిత్యాహ-అధవాజనాః-భృశమ
 స్త్రశస్త్రమపిఘోమదినమంగారకవారం-మంగళమిత్యభిదధతి - వ్యవదిశంతే
 ద్వదిదమపీత్యధికా-లోకే అప్రశస్తంప్రశస్తత్యైనవిరుద్ధాధేనాపివ్యసది
 శ్యతే-తదుచ్చారణదోషభియా-యధాధూలిః వృద్ధిత్యైవతిద్వదధమరాజ

స్వాపితేధమఃరాజవ్యవదేశ ఇతిభావః- అత్ర ధమఃరాజ భౌమదినయో నికరపెక్షు వాక్యద్వయే ప్ర ఓబింబక రణాత్ దృష్టాంతాలంకారః||

మూ, ౧౮ { యని వాచణీయత మపిషకీమపిభవ తాం పృథాసు
తాః | శౌరిరవనిపతిభిన్ని. ణఖలై రవమాననాథః
మిహకిన్నినుంశ్రు త్తైః||

౧౮|| యదివెతి|| హౌపుథాసుతాః-కాంతేయూఃపిషకీశౌరి వాణశౌరిరేవేత్య
ధఃః* వాస్యాద్వికలాస్పీపనుయోరేవా ధేచ సముచ్చయైఃకీశ్వః- కినుపిక
ధవమిభవ తాను దణీయత మోయదిపూజ్యశ్చైత్-తేహీఃతీశేషః-అవమా
ననంకరస్తా రః-తన్నై తనధణమెవ ళ అధైసహనిత్యసమాసఃసర్వలింగతా
చవక్తవ్యాక్రీయావి శేషణం- నిమంశ్రుతై రావలూ తైనిఃఖలై రవనిపతిభిరి
హకింకోఠ్ సాధ్యకృత్యధ్ధః- ఆతపవ సాధన క్రియా-పెక్షు యాకరణత్వాత్
తృతీయా-గమ్యమాన క్రియా-పెక్షు యాపికారకప్రవృ త్తిరితిన్యాసోద్యోతే-అ
శ్రసకలరాజనిషేధస్యపూర్వ నా క్యాధణ హేతుక త్వాత్సావ్యలింగ భేదః||..

మూ, ౧౯ { అద వానిధమః సుబోధ సమయమవయాత బాలి
శాః| కామమయమిహవృథాపలితోహతబుద్ధిర ప్ర
ణిహితస్సరిశ్శుతః||

౧౯|| అథ త్రి భిభీ=ష్టో పాలంభమాహ-అథే త్యాని-అథ వా బాలిశాఃమూ
క్త్యాః-యనూయమితి శేషః-సుబోధాన భవతీత్య సుబోధోమబో=ధః- సమయః
చారోయస్యతంధర్మన్నా వయాతనజానీత- అవపూర్వాద్యాథాతోర్లోత్క
లోలోలజ్వనితికస్య తా దేశః- కీంతువృథానిష్కలంపలితంయస్యసవృథాపలి
తః-వృథాపరిణతకృత్యధః-పలితంజర నాశౌక్తి వ్యమిత్యనురః-వృథా త్వేహే
తుఃహతబుద్ధినః-ప్రమతిరయం సరిత్యుతోభీష్టో పిషహాధ ర్కై కామమ ప్రణిహి
తోనవహితః-ప్ర మత్తః-బాలాఃపాథా=నజానంతువృద్ధోపినజా నాతీతిచి త్ర
మిత్యధః- ఆతపవసత్యపి కారణైకార్యానుదయాద్వి శేషోక్తిరలంకారః త
థాపంక్షణ బాలితత్వధమః దుబో=ధత్వయోవిణ శేషణగత్యాధమాణ
జ్ఞాన హేతు త్వాత్సావ్యలింగం-చైశ్యనయోఃసా పెక్షు త్వాత్సూకరః||

మూ, ౨౦ { స్వయ మెవశంతనుతనూజయమిహగణనర్ష్య మ
భ్యధాః| త్ర మురరిపురయంకత మోయమనింద్య
వందివదభిష్టుపెవృథా||

౨౦|| స్వయ మె వెతి|| హౌశంతనుతనూజభీష్ట స్వయ మెవ-త్యమెవేత్యధః

ఇహాయంగణంవగ్గమఘ్నుమఘూహాంస్రాజ్యంకదండాదిభ్యోయ ఇతి
 యప్ర త్యయః-అభ్యధాఃఅమౌచఃస్నా తకం.గురుమిత్యాదిశ్లోక ఇతిభావః
 ధాఙ్లోలుజ్జీ గాతీ స్థైత్యాదిహాసిచోలుకత్త్ర స్నా తకానిగణే అయంముర
 రిపుఃకతమఃనకోపీత్యర్థఃమా స్తుఅన్నచుపాలంభేకోహేతురతఆహ- యంము
 రరిపుంఅనింవ్యవందివత్ ప్రగల్భవై శాలికవదిత్యుపమా - అభిష్టుషెస్తాషిఅ
 త స్త్వమెవోపాలభ్యఇతిభావః ః ఉపసగాతునోతీత్యానినాపత్వమ్!...

మూ, ౨౧ { అవనీభృతాంత్యమపహోయగణనుతిజడస్థుమున్న త }
 { మ్ | నీచినియతమిహాయచ్చ పలోనిరతఃస్ఫుటమ్భవ }
 { సనిమ్న గానుతః||..... }
 ౨౧|| అవనీతి||అతిజడోతిమూఢఃఅతిశీతశ్చపలోఅస్థిరఃకేత్వరశ్చత్వం-సము
 న్నతం-ఉన్య తమవనీభృతాం రాజాంభూధ రాణాంచగణమపహోయ - నీచ
 మంచనీతినివ్లే తస్త్వ-నీచినవప్ర త్తేనిమ్నెచఃఅచఇత్యకారలూప్యచ్ఛాపితి
 నీసుః- ఇహకృష్ణైయద్యస్తాన్ని యతంనిత్యంనిరతోసురక్తః - ప్రవణశ్చ
 అతఇతిశేషః-నిమ్నంనీచంగచ్ఛతీతినిమ్న గాననీః అన్యత్రా పిన్యశ్య తేఇతిజ
 స్రత్యయః-త స్యాఃసుతోభవసిస్ఫుటంవ్య క్తం-నీచనిరత త్యాదిధమ=సంక్ర
 మాదితిభావః-ఉ క్తంచనపిత్యసునువతం తెమాత్పకంద్విపదాఇతి-అత్రచ
 తుథాపాదాథాస్యపూర్వ వాక్యాథా హేతుక త్వాత్ కావ్యలింగ భేదః||

మూ, ౨౨ { ప్రతివత్తుమంగఘటతేనచతవన్యపయోగ్యమహా }
 { ణమ్ | కృష్ణకలయనసుకోహమితిస్ఫుటమాపదాంప }
 { దమనాశ్చవేదితా||..... }
 ౨౨|| అథసప్తదశభిః కృష్ణో పాలంభం కరోతి - ప్రతివత్తు మిత్యాది||
 హే అంగ - తవచ న్యప యోగ్యం రాజాహా మహాణం పూజనం
 ప్రతి పఠ్యుంస్వీ కతుం ముట న యుజ్యతే - నన్వహనుపిరాజై పె
 తి కథన్న యుక్తంత త్రాహకృష్ణైతి-హేకృష్ణననుఅహాంక ఇతికలయ - అ
 హాంరాజాన వెతినజస్వరూపమాలోచయెత్యర్థః-అన్యధానర్థమాహ-అ
 నాశ్చ వేదితాఅనాశ్చజ్ఞత్వంఆపదాంపదంస్థానంస్ఫుటంవ్య కమిత్యేథాః-ఆ
 శ్చాచకంసకింకరఃతత్పశు పాలకశ్వాది భావః- అతోనిజస్వరూపంబింత్య
 మితి హేతుమద్భావాశ్చా వ్య లింగమ్!

మూ, ౨౩ { అసురస్త్వయాన్యవధికోపిమఘురితికథంక్ర సీయతే | }
 { దండదిలత సరఘుస్ర ధ సె మఘుసూదన స్త్వమిః }
 { సూదయన్మ ఘు||..... }
 ౨౩|| అసురస్త్వయాన్యవధికోపిమఘురితికథంక్ర సీయతే |
 దండదిలత సరఘుస్ర ధ సె మఘుసూదన స్త్వమిః
 సూదయన్మ ఘు||.....

౨౩|| ఆసురభితి||నుధురితికోవ్యసుర్త్వయాన్యవధిఅహున్విఆత్మ నేవదేవ్య
 వ్యతరస్యామితిహం తెల్లుజివికల్పద్వధా దేశః- ఇతికథం ప్ర తీయి తెవిశ్వస్య
 తేనకథంబిదిత్యథః* ప్ర త్యయోధీనశ పదజ్ఞానవిశ్వాస హేతుస్పిత్యమరః
 కింతుత్వందండవలితసరఘఃదం డేనదవి తాఃవ్యస్తాఃసరమామధుమక్షి కాయె
 నసః* సరఘామధుమక్షి కెత్యమరః-మధుతో ద్రంసూదయే యోరయే పీడ
 యేమధుసూదనభితి-ప్ర రసేప్ర తితిసి మక్షికాసూదనమేవమధుసూదన
 సంజ్ఞాప్రవృత్తినిమి త్తంనతుమధునామ్నో దైత్యస్యసూదనమిత్యర్థః-అత్ర
 కథంప్రతీయత ఇతిమధుసూదన సంజ్ఞాయాః ప్ర సిద్ధాథానిషేధస్యోక్షర నా
 క్యస్థాన్యథాప్య త్పదన హేతుక త్వాద్వాక్యాథా హేతుకంకావ్యలింగమ్||

ముచుకుందతల్పశరణస్యమగధపతిశాసితోజనః | సి
 మూ, ౨౪ { ధ్మనుబలసబలత్వమహానాతవరోహిణీ తనయసా }
 హచర్యతః||

౨౪|| ముచుకుందేతి|| హే అబలబలహీన-కుతఃముచుకుందోనామకశ్చి ద్రా
 జా-యస్యాసురవిజయ శ్రాంత్యానిద్రా యమాణస్య దేవతావరప్రసాదా
 త్ నిద్రా విఘాతకారీదృష్టిపాతాద్భస్మీ భవతి-తస్యతల్పంశయ్యా తదేవశ
 రణం రక్షణం యస్యతస్యచ కాలయవనవిద్రావిత స్యైత్యథః- తథామగ
 ధపతినా జరాసంధేనశాసితోజనః అష్టాదశకృత్వంభగ్నవీర్యస్యతవరోహి
 ణీతనయస్యబలాపర నామ్నో బలభద్రస్యసాహచర్యతః-సాహచర్యాత్-
 సబలత్వంసిద్ధం-నతుస్వబలసంప్రత్యైత్యర్థః-అహూనా కారణంవినా కార్యోద
 యాదాశ్చర్యంఅతపవవిభావనాలం కారః-పుణ్యైర్యకోలభ్య తెభితిభావః||

చలయే ప్రజాత్వమన్మతేనకపటపటురై ర్
 మూ, ౨౫ { జాలికః | ప్రీతిమనుభవసినగ్నజితః సుతయోష్టన }
 త్యభితిసంప్రతీతయే||

౨౫|| చలయన్ని శి || ఇంద్రజాలంవేదతేనదీవ్యతి వెత్యేంద్రజాలికః-అ
 తపవకపటపటువణంచ నాశుశల స్వంతస్యతేన అసత్యేనప్రజాః చలయే
 వంచయే ఇష్టంసత్యంయస్యసభిష్టసత్యఃసత్యప్రియ ఇతిసంప్రతీతయేస
 వ్యుక్ఖ్యాతయే * శ్రీతీతేప్ర ధితఖ్యాతవిత్తవిజ్ఞాతవిశుతా ఇత్యమరః- న
 గ్నజిన్నామ్నో రాజ్ఞః- సుతయాసత్యభామయాసత్యపరాఖ్యయా ప్రీతి
 మానం దమనుభవసినత్యభామాయోగాత్ ఇష్టసత్యః నతుసత్యయోగాది

త్యక్షణః-అత్ర హారేశత్య సంబంధేపితదసంబంధోక్తైఃసంబంధే అసంబంధ
 కూపాతిశయోక్తిః||.....

మూ, ౨౬ { ధృతవాన్న చక్ర మరిచక్ర భయచకిత మాహవే
 నిజమ్చక్ర ధరణ్యతిరథాంగమదస్సతతంబిభిషిః }
 భవ నేషురూఢయే||.....

౨౬|| ధృతవానితి||అహవేయుద్ధ-అరిచక్రా దరి సైన్యాద్భయంచకితంశం
 భ్రాంతం చకితంభయ సంభ్రమః నిజమాత్మీయంచక్రం సైన్యం నభృశ
 వా-నావలంబితవా-నరక్షితవానిత్యక్షణఃకింతుచక్రదరణ్యభిభవ నేషు
 రూఢయేప్రసిద్ధయే-అదఃఇదంరథాంగంచక్రాపరాఖ్యంసతతంబిభిషిఃదథా
 సి-వృధాభారమితిభావః*చక్రం సైన్యరథాంగయోరితివిశ్వః అయోవికార
 ధారణాత్ చక్ర ధరోభవాన్న తుభీతచక్రధారణాదితిభావః-అత్ర హారే
 భీతచక్రధరణ సంబంధేపితదసంబంధోక్తైఃసంబంధే అసంబంధకూపా
 తిశయోక్తిః||

మూ, ౨౭ { జగత్త్రిశ్చియావరహితో పియదుదధిసుతా ముపా
 యధాః | జ్ఞాతిజనజనితనామ పదాంత్యమతస్త్రి }
 యుగ్మపతిరితిప్రథామఃగాః||.....

౨౭||జగత్త్రిశ్చియావరహితోపియదుదధిసుతా ముపా
 తత్వాదితిభావః*జ్ఞాతిజననబంధుజననజనితంప్రవర్తితంనామపదంత్రీ
 రితిపారిభాషికసంజ్ఞాశబ్దోయస్యాస్తాండదధిసుతాఅభిక్త్యాం-యద్యస్తా
 దుపాయధాః-వివాహమకరో*వివాహాలాపయమాసమావిత్యమర్యః ఉ
 పాద్యమస్వకరణైత్యత్క నేపదమ్యతనానిభ్యస్తధాసోరితిసిచోలుక్, ఆ
 నుదాత్తోవదేశైత్యాదినాఅనునాసికలోపః - అతోజగత్త్రిశ్చియగ్మపతిరితిప్ర
 థాంఖ్యాతిమఃగాః ప్రాప్తవానస్యిగ్మనోగాలుజీతిగాదేశః - నరాజాంతరవ
 ద్రాజ్యలక్ష్మీయోగాత్రవశ్రీపతిత్వం-కింతుశ్రీసంజ్ఞికాయః- కస్యాశ్చిద్వరా
 క్ష్యాగ్మపరిగ్రహోదితిభావః-అతఉగ్రసేనస్యాభిషేకసంస్తారేపిత్రాలోక్య
 ప్రతిసాపకస్యహారేరేవసకలరాజ్యశ్రీధురంధరత్వత్తత్సంబంధేవ్యసంబం
 ధోక్తైరతిశయోక్తిః||

మూ, ౨౮ { అభిశత్రు సంయతిక దాచిద విహితపరాక్రమోపి
 యతో ఏవోమ్నికథమపిచకథపదంవ్యవనిశ్యసే }
 జగతివిక్రమిత్యతః||.....

౨౦॥ ఆబీతి॥ సంయతియై ధై కదాచిత్ కదాపి ఆభిశత్రుశత్రుమభి-ఆభిముఖ్యై
 ఆవ్యయీభావః-ఆఃహితపరాక్ర మోవ్యక్తృతపౌరుషోపి-యన్యస్తాత్కా-భ
 మపిసుహతా ప్రయత్నై నవ్యో మ్ని పదంపాదత్వేప చకథాకృతవానసి
 క్షిబ్దుతో భారద్వాజ స్యోతిగ్ధక్ ప్ర తిషేధః-పి త్నాదుఃః - ఆలోజగతిపిక్రమీ
 విక్రనువానితివ్యవదిశ్య సెవ్య వస్త్రీయ సెనతు పగాక్ర నయోగాదిత్య
 ధఃః - అత్రా పిపరాక్ర మసంబంధేపిసంబంధో కైరతీశయోక్తిః॥

మూ, ౨౯ { వృధివీం బిభతన్ యది పూర్వమిదమపి గుణాయవ
 తన్ తే ! భూమిభృదితి పరహారిత భూస్త వ్విముదా }
 హ్రీయస్వకథమన్యథాజ నైః॥.....

౨౯॥ వృధివీమితి॥ పూర్వం ప్రాగపిసంప్ర త్య సంభ వేవీతి భావః- వృధివీంబిభ
 తన్ యదిభృతవాంశ్చేత్ - భృగ్గోలిత్ భారద్వాజీయగ్ధక్ ప్ర తిషేధః-పి
 త్నాదుఃః-ఇదంపూర్వ భారణమపిగుణాయోక్త-మాయవతే- భూత
 పూర్వగత్యాపివ్యవ దేశ్య త్నాత్తదపినాస్త్రీతి భావః- ప్రత్యుతపరైఃశ త్రు భిః
 హరిత భూః అపహారితభూమికః - ఇరాసంధేన మధు రానగరాన్ని మ సిత
 త్నాదితి భావః - అత్ర హత్యని వారణాక్షుషత్వ మేవ హారయిస్మత్వమితి
 ణిజధోపప త్తశ్చజ నైఃకథమన్యథాఅథవై పరీత్యై న భూమిభృదిఉదా
 హ్రీయస్వఉదా హ్రీయథాః సంభావనాయాం లోః- అసంభావిత మెవే
 త్యధఃః-అత్రా పిభూభరణసంబంధేవ్యసంబంధో కైరతీశయోక్తిః॥

మూ, ౩౦ { తవధన్యతేయమపిసర్వసృపతి తులితోపియతోక్షణ
 మ్నా, ౩౦ { మ్నాం తకరతలధృతాచలక గృవృధివీత లేతులిత భూ }
 భృదుచ్య సే॥

౩౦॥ తవెతి॥ తవ ఇయమపిధన్య తావుణ్యవత్తా-కదంస ర్మైఃసృపతిభిస్తులితోపి
 అపధూతోపిత్వంక్షణంక్షాంతేతావతైవశ్రాంతేకరత లేధృతాచలకః-అల్పాచ
 లోయోనససన్ వృధివీత లేతులిత భూభృదుద్ధృతాచలఉద్ధృత రాజకశ్చఉచ్య
 సెఇణియత్ - ఇయమవ్యవరా తేధన్య తేత్యధఃగోవర్ధనాఖ్యక్షు-స్రభూభృతో
 లనాత్ తులిత భూభృత్ వ్వంసతుమాధృశ మివమ హదరాతిలోనాదిత్యర్థః
 అత్ర సర్వసృపతితులితోపిత త్తోలక ఇతివిరోధోభూభృదిః-శైవమూలా భేదా
 ధ్యవసాయోత్థాపితఇతివిరోధాతిశయోక్త్యైఃసంకరః- తైః గోవర్ధనసౌధ
 రణమపినాతీవఅద్భుతంబాహుబలశాలినామితివస్తువ్యజ్యతే॥

మూ, ౩౦ { త్వమశక్తు వన్న శుభకమనిరతపరిపాకదాగుణ
 మ్ । జేతుమశుశలమతినరకంయశ సెధిలకమ }
 జయస్సుతభవః॥

౩౦॥ త్వమితి॥ హేఅశుభకర్తనిరతపాపాచారపర-అతవవాకుశలమతిఃదు
 ర్నుద్ధి స్వంపరిపాకేఫలకాలేదారుణంబిచిత్రంయాతనామయత్వాన్యాయం
 కరమిశ్యగ్భవరకంనిరయం*స్యాన్నారకస్తునరకోనిరయోమగఃఃసీయా
 మిత్వ మరః-జేతుమశక్తు వనపాపిష్టెస్సుజయత్వాదితిభావః-యశ సెన
 రకవిజయ్యాత్రిప్రసిద్ధయేభవఃసుతన్న ర కాఖ్యం అజయఃజిత వాససిలోకప్ర
 తాగణ మా శ్రవరోసపరలోక శ్రద్ధోసీతిభావః-అత్ర నిరయాప రాఖ్యనరక
 విజయూశ కే ర్విశేషణగత్యాతజ్జయఖ్యాన్యధిమోహ రెఃనర కాసురవిజ
 యప్రవృత్తి హేతుత్వాత్ పదాత హేతుకం కావ్యలింగత వ్పనరకయోః
 స్లేషమూలా బేదాతిశయోక్త్యుత్థాపితమితిసంకరః॥

మూ, ౩౧ { సకలైర్వపుస్సకలదోష సముదిత మిదంగుణై స్తవ ।
 శ్యక్తమ పగుణ గుణ త్రితయత్యజనప్రయాసముప }
 యాసకిమ్ముధా ॥

౩౧॥ సకలైరితి॥ హేఅపగుణనిగుణ-సకలైదోః-షైఃసముదితంసమూఢంత
 వేదంవపుః - సకలై గుణైఃశౌర్యాదిభి స్త్యక్తంసవనగుణవజిత మెవత్య
 థః- ఏవంచసతీగుణ త్రితయస్యసత్వాదిగుణ త్రయస్యత్యజనెత్వా గెయః-
 ప్రయాసఃతంముధావృధాకేమధ-ముపయాసిముముక్షుయెతి భావః - య త్ర
 సకలగుణస్య త్యాగస్తత్ర గుణత్రయ త్యాగోంతగః-తిన్యాయెవసిద్ధవవఅన్య
 ధాసాకల్యవ్యాఘాతాత్ - స్వభావతోనిగుణస్యపరవస్తునఃకుతోగుణత్ర
 య త్యాగచి తెతిధ్వనిః - గుణత్రయ త్యాగనిషేధస్యసకలైరిత్యాదివాక్యా
 థ హేతుక త్పాఠావ్యలింగభవః॥

మూ, ౩౩ { శ్వయిపూజనంజగతిజాల్పకృతమిదమపాకృతైగు
 ణైః । హాసకరమఘట తెనిత రాంశిరసివకంకతమ }
 పెతమూఢజే ॥

౩౩॥ త్వయీతి॥ హేజాల్పఅసమీక్ష్యకారిత*జాల్పసమీక్ష్యకారీస్యాది
 త్యమరః-గుణై రపాకృతైనిరస్తైగుణహీనేత్వయిక్రతం- జగతిహాసకరం- పరి
 హాసకరంశివంపూజనం-అపెతమూఢజేఅపగతకేశైశిరసికంకతందారు

దంతాదిమయః-కేశప్రసాధనవిశేషః*ప్రసాధనీకంకటికేత్యమరః-కంకతమ
 వకంకటికాకంకణమితిపాతేశేఖరమిత్యర్ఘ్యకంకణంశేఖరేహస్తసూత్రమం
 డవయోరపీతిపిశ్వుః-తదివనితరామఃసుబలేనసంగచ్ఛత్యేత్యర్ఘ్యః; నఖోనలో
 పస్త్రీజీయై-పెత్తిత్యుప సంఖ్యానాల్ నిందాయాంతిజ్యోగపీనలోపః-ఉపమా॥

మూ, ౩౪ { మృగవిద్విషామివయదిభ్రమజనిమిషతాంపుథాను
 తైః | అస్యవనశుచ ఇచాపచిత్కిపరిభావపషభవ
 తాంభువోధిపాః || }

౩౪॥ సంప్రతిరాజ్ఞాంరోషముత్పాదయన్నాహ || మృగేతి || హేభువౌధి
 పాఃరాజానః-మృగవిద్విషాంసీంహోనామివభవతాంమిషతాంభవత్సుమిష
 త్సుమిషతోయిష్టాఅనాదృత్యేత్యర్ఘ్యః; షష్ఠీచానాదరణవికల్పాద్భావల
 క్షణషష్ఠీ-ఇథంపుథానుతైః-కాంతయైఃపితరమేమాన్నవెద్వీతిభావః-అస్యకృ
 ణ్ణస్యవనశుచఃవనశుచకస్యైవాపచిటిః - సూజాలజనిజనితాకృతేతియత్-జ
 నేన్యోఽంతాత్కమణిలబ్ధేవపభవతాంపరిభావఃపరిభవః; పరోభువోవ
 జ్ఞానైతివిభావయాఘృణోప్రత్యయఃఉపమా॥

మూ, ౩౫ { అవధీజ్ఞనంగమశ్చవైషయదిహతవృషోవృషన్నను |
 స్పృశమశుచివపురహాతిసప్రతిమాననాంతుని
 తరాన్నపౌచితామ్ || ... }

౩౫॥ అవధీనితిహతవృషోహతసుకృతః*సుకృతంవృషభేవృషేతివిశ్వః-ప
 షకృష్ణోజనంగమశ్చండాలభవ*చండాలప్లవమాతంగదివాకీతకజనంగమాశ్చ
 త్యమరః*గమేశ్చైతిజనపూర్వాద్దనుభాతోల్లఖిక్ ప్రత్యయః; అర్దుర్విషది
 త్యది నామమాగమః-వృషంవృషభరూపిణం అరిష్టాఖ్యమసురమవధీద్యది
 హతవాంశ్చైత్ & లుజీచేతిహనోవధాదేశః- అశుచివపురశుద్ధాత్సాస్ప
 శ్శన్నాహాతిసప్రతిమాననాంపూజాంప్రతినిత
 రాంనాహాతిసప్రత్యోగోఘ్నుః*కథంసూజ్యతఇత్యర్ఘ్యః-ఉపమా॥ ...

మూ, ౩౬ { యదినాంగనైతిమతిరస్యమృదురజనిపూతనాంప్ర
 తి | ప్రస్యమఘృణనునస్సపిబతల్లకీలధమతోభవ
 తిసాజనన్యపి || }

౩౬॥ యదీతి | అస్యకృష్ణస్యమతిఃసూతనానామబాలగ్రహవిశేషః-తాంప్ర
 తిఅంగనాస్త్రీహెతోఃమృదుః*కృపాక్రానాజనియదినజాతాచేత్మాస్త్రీతి

శైవఃజనైర్వ్యంతాత్కర్తరిలుక్ దీపజనైత్వాది నాబిత్ ప్రత్యయః-అఘ్రిణ
 మససోసమ్పుణవిత్తస్య-స్తనైభవంస్తవ్యంపయః శరీరావయవాచ్యేతియ
 త్ప్రత్యయః పిబతోస్యపాపూతనాధమఃతః శాస్త్రోజనన్యపిమాతా
 చభవతికీలభవతిఖలుస్త్రీతీకృపాఖావెపిమాతెజుగుప్నాప్యస్యనాస్త్రీశ్య
 ధణఃనశైవలంస్త్రీహస్తాకింశుమాత్యహస్తాచాయం-స్తనస్తదాయాఉ
 పమాత్యత్వాదితిభావః- ఆత్రస్తనపానస్యవిశేషణగత్యాజననీత్వహేతుక
 త్వాల్లావ్యలింగమ్ ||

మూ, ౩౭ { శకటవ్యూదానతరుభంగధరణిధరధారణాదికమ్ |
 కక్షాయదయమకరోత్తరలఃస్థిరచైతసాంకభవ }
 తేనచిస్తయః ||

౩౭ || శకటేతి తరలశ్చనలోయంకృష్ణః- శకటవ్యూదానః-శకటాసురమ
 దానం-తరుభంగోయమలాజుఃనభంజనం-ధరణిధరధారణం- గోవదానో
 ధరణంతాన్యాదిర్యస్యతక్షధోక్తంయత్కక్షాయదయమకరోత్ - తెకక్షాణాస్థి
 రచైతసాంధీరచిక్తానాంకభవవిస్తయోచకోపీత్యధణః - ఆస్త్రస్థిరచైతస్క
 తాయావిశేషణగత్యాచిస్తయనిషేధహేతుత్వాల్లావ్యలింగం-వృత్త్యను
 ప్రాసేనసంస్పృశ్యతే ||

మూ, ౩౮ { అయమగ్రసేవతనయస్యస్యపశురపర్గవశూన }
 వత్ | స్వామివధనసుకరంపునుషైర్గకురుతేన్న }
 యత్పరమమేతదద్భుతమ్ ||

౩౮ || అయమితి అవరోచ్యః నాపశురివస్యపశురిత్సుపమితసమాసః-కార్య
 కార్యవివేకశూన్యభ్యధణః-అయఃకృష్ణః - ఉగ్రసేవతనయస్యకంసస్యప
 శూనా అవగాఃపాలయన్-పునుషైరసుకరం-లోకవేదవిగహితత్వాల్
 దుష్కరంస్వామివధంకురుతేన్నచకారేణియత్ - ఏతత్పరమద్భుతం-అ
 భూతపూర్వత్వాదితిభావః - ఆస్త్రవశ్వవనస్యవిశేషణగత్యాకంసకృష్ణ
 యోః స్వామిభ్యశ్యభావహేతుకత్వాల్లావ్యలింగమ్ ||

మూ, ౩౯ { ఇతివాచముద్ధతముదీర్యసపదిసహవేణుధారిణా |
 సోధరిపుబలభరోసహనస్సజహోసదత్తకరతాల }
 ముచ్చతైః ||

౩౯ || ఇతీతి సోధఃఊంతోరిపూణాంబలభరోపీర్వాలిశయోయోనసః-నస

హత ఇతి అసహనః అసహి యుః సత్తైశ్చః- ఇతీత్యం ఉద్ధతం- నిష్ఠురం యథా- ధా-
 వాచం ఉదీయకాసపది శబుధారిణానర కాశ్చ జేనసహద త్కర శాలంపరిస్ప
 రకర తాడనం- యస్మై కాక మణి-తద్య ధాత ధాడచ్చ కే సారంజహాస - కృ
 ష్ణదోషో గ్లాటనహః డట్టహాసంచ కారెత్యుః- స్వభా వూక్తిః! ...

ఇతః ఉద్ధతం నను సర్వ ఏవేత్యాదియదు వా చెప్పిం తాః చ శు
 స్త్రీం శ ష్టో కాః ఎత డ్దేశీయ మాఘ లు స్త కే ఘో స త్పాత్ వ్యా
 ఖ్యా నేపిచా వ్యాఖ్యాత త్పాత్ ప్రక్షిప్తాః క్షిప్రః ఖాంతః! ...

శ్లో॥ నను సర్వ ఏవ సమ వేత్సృక మపి గుణ మెతి పూజ్య తామ్! సర్వ గుణవి
 రహిత స్వహ ర్షె పరిపూజయామరు న రే-త్ర కిం గుణః! ౪౦

శ్లో॥ నను హానయన్న చ భిభ్ర తి- గుణ సమ త యావ్ర ధాంతామ్! స్వస్య క
 థయితి తి రాయ ప్రి యజన తాంజ గణ్య భి నూన తాం దధ త్! ౪౧

శ్లో॥ రహిత క లాభి క ఖి లాభి రకృత రస భావ సంవిదమ్! యే శ్రీ దముప
 నిశంజి జనా గ్గుర బాహ్య మెన మగ తం విదగ్ధ తామ్! ౪౨

శ్లో॥ అతి భూయ సాపి సుకృ తెన దురుప చార ఏవ శక్య తే! భ క్తి సు డ్భి రుప
 చాగవ రైరపి నో గృహి తు మ భి యోగి భి య్మ భిః! ౪౩

శ్లో॥ వ్రజ తే స తా మను వి తో పి స వి న య ము పా సితో జ నైః! నిత్య మ పరిచిత
 వి త్త త యా ప ర ఏవ సర్వ జ గ త స్త థా ప్య యమ్! ౪౪

శ్లో॥ ఉప కారిణి న్ని రుప కార మన రి ప రి మ ప్రి యం ప్రి యమ్! సాధు మిత ర
 మ బుధం బుధ మి త్య పి శైష త స్స త త మెష వ శ్య తి! ౪౫

శ్లో॥ ఉప కార క స్వ దధ తో పి బ హు గుణ త యావ్ర ధాన తామ్! నుః కి మ
 నిశ మయ మా వ్రవ తో న ప ర స్య కిం చి మ ప క తు వ మి చ్చ తి! ౪౬

శ్లో॥ స్వయ మ క్రి య గ్గు కుటిల మెఘ త్యో మ పి పి ధా తు మ తు నుః! భోక్తు ము
 వి ర త మ ల జ్జ త యా ఫ ల మీ హ తే ప ర కృ త స్వ క మ ణాః! ౪౭

శ్లో॥ యితి నుం స మా శ్ర య తి క శ్చి దు ద య ఏ వ దో ని-రా కులమ్! త స్వ భ వ
 తి జ గ తి హ మ త గ్గు న రు ద్భ ప్నా వి క ిణ త్వ మే యు షః! ౪౮

శ్లో॥ గుణ వం త మ ప్య య ము పా స్య జ స మ ఖి ల మ వ్య వ స్థితైః! యా తి సు వి ర
 మ తి బాల త యా ధ్య తి మే క ఏ వ ప రి వారి తో జ నైః! ౪౯

శ్లో॥ సుకృతో పి సేవ క జన స్వ బహు వివ సఖిన్న షేత సః! సర్వ జన విహిత
 ని-క ద యం స కృ దే వ ద శ క న ము పై తి క స్వ విత్! ౫౦

శ్లో॥ స్వజ నేషు సస్వస్వీను గతేషు నియతనును రాగవశ్యస్వీను | స్నేహ మహ్యమహ్య ప్రయోజనం సయిన్ని రవేక్షువష సమైహి నివృణ్మః || ౫౧

శ్లో॥ తుణ మెష రాజ సశ యైవ జగదుగయ శివ తాన్యయః | సత్వహితకృ ల్న సతీస్స హసాశ సుసాపినాశ యశి సర్వనూవృతః || ౫౨

శ్లో॥ ఆభిహన్య తేయశ్శిహంతి పఠత పతీయ చ్చృత పృతే | నాన్యభివశివచ నీయమి కంచ ప రాస్త్వి నా ప్ర కృతీ రేవ హీకృతీ || ౫౩

శ్లో॥ ఆశి సత్వయ్య క్షణో లుంభిరయ మితత యోచ వణ్యతే | నూత్నవ శ్శి రభవావగ తే సము పైతీ నాల్ప ముషి సత్వ సంక రమ్ || ౫౪

శ్లో॥ ప్రలయః పరస్య మహతో పనియత మహానిస్సృఖే గుణాః | యాంతి జగ దపి సవోష మః స్వగు చై వ పశ్యతీ గుణాన్ ద్విషన్న యమ్ || ౫౫

శ్లో॥ క్షీ పిర ముంభ సని మున్న ముద హర తయ్యు పర్ల పుమాన్ | ఎష కిల సభ తి చై రిలు చై ర్భిధీయ మానవః పిత త్ప్ర తీయ తే || ౫౬

శ్లో॥ సర సిహ్య మూర్తి గంధ మేవ నిశిషుత ము గారయన్న ఖైః | ఆప్తజవ పచన మేత కపి ప్ర పస్తు మోమితి జనో య మహాణామ్ || ౫౭

శ్లో॥ ఆసహోయితుం గ సపి హాన ముచిత మవలంబ్య నీచ తామ్ | స్నాన్ కణక రణపటు కేచ లు గాబగి నాప కేణ సహ స వ్ర వ్య యుజ్యతే || ౫౮

శ్లో॥ బ్రహ్మ తేన భోరభ సయైవ పిర చయతి శ్శరూప తామ్ | సర్వ ముతిశయ గతం కు గు తేస్సు బుమి క్ర జాలమి క మెష మాయయా || ౫౯

శ్లో॥ కీల రావణా రిరియ మెవ కిమిద మియ దేవ మిష్య తే | సత్వ ముని బలక ని య్యుతియ త్కర శేవ మేష భితి ధృష్ట ముచ్య తామ్ || ౬౦

శ్లో॥ చల క్షైవ వాగయుగ లెన గుశ క లమీక్ష నస్పృశ త్ | చైవ కలిత ము ధచిందలస్య కి తో ం భాంజ చయ మూశ్య నై వ త తే || ౬౧

శ్లో॥ క్షుణ్ణ వ తాము న్నానః యి గెని జసిత జన నీ జనాచరా | స్తీ తిపవయ మపి ధోయ మన స్తక కార నాఘయ దుమా శ్చాశి నా || ౬౨

శ్లో॥ ఆభి త్తే గూక కమి వై ష కృత ధరిణ రిం గణ క్షణాత్ | బాఢ మి క్షణ పి న బాల కృ నెన్న ను దేవ శ్శ క్షిధిరయం క్షి జ్య భ తే || ౬౩

శ్లో॥ క్షి హాన్య నేక గంధ వ మహా శిర ధ దేష గ్రూప తామ్ | నా ముజగ తి వ ధు సూచన శ్శక్య వాగ్ధ తేచ మధు నా ము హియ నా || ౬౪

శ్లో॥ అవ మృత్యు గో వధ సముత్త ము ఘోమ య మమీ కుర మ్ర యా భక్ర మ ప మ సము బాఢ ము దం యు డ సో కిలా సుగ భితి ప్ర మాప్తే త తే || ౬౫

శ్లో॥ ముఖకంఠగాంఠరగతోపిఠికలకశ నెంకెళినా | నావ్యసపతి సుక
ఖానిజుజుస్తకాచారాః రశ్చినహజైవమూఢణా ||

శ్లో॥ కేమినాశ్రద్ధిస్తమయనున్న నువలమిహకన్పితంయది | ప్రాశని
ఖుగుబలెపజగత్కుదరల తెబహుభుజోస్యసవృధా ||

శ్లో॥ ముదుదస్యబాహుమయమెకనుద్యతగరిమచ్చతన్న తత్ | భూరి
సలిలనాపిషహ్యమిముంజలదెవిముంచతిగనా సభాగ్యతా ||

శ్లో॥ అమునాక రెణపుగుదంతముసలముదఖానిదంతినః | తెనయదవధిర
పవపురబలాలనాలినా కభవత త్త విస్తయః ||

శ్లో॥ శిశు రెవశీక్షితనియుక్తరణనుక్యశక్రియస్పయమ్ | మల్లనులఘుకగి
నాంసూబంస్యంధీన్యదెవతకవృష్టకారిణమ్ |

శ్లో॥ యదయుద్యుశాననాపిసంశముపహిశసురౌఘసాధ్వసమ్ | కంసను
భయనుయనుభ్యభవశ్చిముదాజ నెరతకపివ్రశస్యతే ||

శ్లో॥ ఇతనిందికుంకృతిధియాపిచననమునాయిదాదదైన్ద్రోతుమనిశము
చితస్యవరైః సుతి రెవసానుఘోఘాః సోభవత్ ||

శ్లో॥ యదునాదమ్భుచుతి రెషపరిపివదిషుముఠర ద్విషమ్ | ద్వ్యక్షణ
మపినదసిచెదివతైస్తదతోపరాధగణనామగాద్వచః ||

కటునాపిచైద్యవచ నెన వికృతి మగమన్న మాద
మూ, ౨౪ { వః | సత్యనియతవచసంపవసాసుజనంజనాశ్చల }
{ యిశుంక ఈశతే || }

౨౪ || కటునోః || మాధవః కటునాపరుమెణాపిచైద్యవచ నెనవికృతివికారం
నాగనత్ - గమెలుణజ్ఞేప్రమానినాఘైరజా దేశః సత్యనియతవచసంపల్లిత
వచసంస్యాసం - సుజనంకెజనాః - వచసాఘ్నేనాపితభావః - చలయిశుమీ
శతేశ్చ వంతెనకేపీకృణః - సహిష్యైశతమాగాంసీతిప్రజ్ఞాబంగభ
యాదసహిష్యైతిభావః - సామాన్యన విశేష సమర్థరూపోగ్ధాంతరన్యాసః ||

నచశంశదెతిశపమాననాపియకుప్రపార్ష, చక్ర
మూ, ౨౫ { ధుః | శౌరిసనయని గృహీతధియిగ్రచ్రుదిక్షమేవ }
{ హిజనోనువతకతే || }

౨౫ || నచోః || గాతతాతైశ్చీకంశపమాననూక్రోశ - నమపిపతేశప్యతేశ
వతక్రోశత్యపిశపమానఇతిభృష్టనల్లి త్తచైద్యం - యదున్యపాంయాచనాః ||

శౌరేః కృష్ణస్యసవ యోచనంకే తేన నిగృహీతధియోనిరుద్ధ బుద్ధయస్సంతోన ప్రచుక్రధుః క్రువక్ర హూరుపస్పష్టయోక్ మేతికమంత్యంతథా హిజనో గాకః ప్రభుది త్తమేవఅనువతక తేయదువిశేషణోన్ఢం కావ్యలింగమాధాంతరన్యాసేనసంకీర్యతే ||

మూ, ౭౬ { ఓహి శాగసోముహు రలంఘ్యునిజవచన దాహనం }
 యుతః | తస్యకఠిధఇతిత త్ప్రథమంమనసాసమా }
 ఖ్యుడపరాధమచ్యుతః ||

౭౬ || విహితేతి || ఆలాఘ్యేననిజవచనదామాన్వప్రశిజ్ఞాపాశేనసంయతః బద్ధతచ్యుతః సుహువిహితాగసః ఘావంసహ ప్రశంకృతాపరాధస్యతస్యచేస్యస్యాపరాధంసవివ ప్రకమఃయస్మిన్కర్తృణితత్ తత్ప్రథమంకతిధఃకఠీనాంపూరణిణి తస్యపరాణేషోక ఇతిషోక ప్రత్యయఃకఠీనకతివయచశురాంధుగితిదుగాగమః- సుసాసమాఖ్యత్సంఖ్యుతవాక్యాలస్యతివక్త్రీప్యాభ్యోజీతి ధైరసాదేశఃఅక్ర ప్రతిజ్ఞాపాశబంధస్యవిశేషణగత్యా ప్రాచీనాపరాధానంత్యేపితాశ్చాలికాపరాధమాత్రగణనాహేతుత్వాత్ కావ్యలింగభేదః ||

మూ, ౭౭ { స్మృతివత్కృతస్యన సమస్తనపకృత మియాంయవి }
 ద్విషః | స్మశుకమధిగతగుణస్థరణాంపబవోనదోష }
 మఖిలంఖిలూ త్తమాః ||

౭౭ || స్మృతీతి || ద్విషఃచైన్యస్యసంబంధిసహస్తనపకృతమపకారజాతంకనపుసకేభావేక్తః తస్యహరేఃస్మృతివత్కృతస్మృతివదన్నేయాంయన ప్రాపనసవకమపకారంసన్నారేన్యధకః-ఆక్రాధాంతరంన్యస్యనిఅధిగతగుణస్థరణాః-పరిచిత్తోపకారిస్మృతయఉత్తమాస్వజ్జనాలఖిలందోషనపకారంస్మశున్నపబవగఖిలునాలంఘనాశ్చిన్యధకః పర్యాప్తివచనెష్వలమన్యోకాస్వితితుముకస్రస్యయః ఉపకారమేవస్వరంతిసాధమోనాపకారమిన్యధః ||

మూ, ౭౮ { న్యవతావదిషి పశౌరినుధ సుగసరిస్సు తోవహః | }
 స్తానాచలయశిభువంనుగుణితుభిశస్య నాడమను }
 కుర్వనంబుధైః ||

౭౮ || న్యవతావదిషి || అధస్యవతాచేరివతా శౌరింహరినుగిషివతినశిసురసరి త్సుతఃభీత్యఃనురుతి ప్రళయమారుతేభువఖ్చులయతికంపయతినతితుభితస్యో

ద్వైలస్యాంబుధేనాణననుకువణత్ తద్వక్తంభీరంవచఃఆహస్యఉవాచ. ల
 ట్స్త్వఃఃభూవాధేఃలబ్ధబ్రువ్రవజ్ఞానామాదిత ఆహూబ్రువఃణలఅహా
 దేశః - యద్యపినపాదాదౌఖిల్పదయిత్రాహతామనః తథాపి ప్రాధ్యా
 స్తశబ్దస్యపాదాదౌప్రయోగఃఉపమాలంకారః ||

మూ, ౭౯ { అభగౌర వెణపరి వానమ పరిగణయన్ స్తమాత్మనః |
 ప్రా హమర రిపుఃఠిర్స్కరణయ భి- స్స వాచమి }
 టీజాహ్నా వీసుతః ||

౭౯|| ఉక్తమేవాత్థంవక్తురాశయావిష్టారార్థనూహ. అధేసి. అభగిశుపా
 లప్రలవనానంతరంమురరిపుఠిర్స్కరణేనహరిసిందయాత్మభితః కలుషీకృ
 తమనాః - జాన్హవీసుతఃగాంగేయఃగౌర వెణధై ర్యేణతమాత్మనఃపరివాదం
 కామనుయమిహవృధాపలితత్రాదినందామపరిగణయన్ ఇతివత్కృమాణ
 ప్రకారం వాచం ప్రా హస్త ప్రో వాచకధ మెతద్ధీరా ఆపిస్వనిందామెవస
 హం తెనగురు దేవ తానిం దామితి భావఃఅత్ర యో భస్యవి శేషణగత్యా వచన
 హేతుత్పాత్ కావ్యలింగ భేదః ||

మూ, ౮౦ { విహితం మయాన్య సదసీ సహ సమృషిత మమ్యతా
 చణామ్ | యస్యనమః యశుస చాపనుయ చరణగక్రృ }
 తిశ్శీరసీనర్వభూభృతామ్ ||

౮౦|| విహితమితి || మయాన్య సదసీ విహితంకృతమమ్యతా చణంయస్యాప
 మృషితం అతితీతను సోధ మిత్యర్థః వృషణీః యో యామితి ధాతోగ్గమణ
 ణీక్తఃఉపసగణవశాద్విపరీతాధాతా అతవవృ మృష స్తీః యామితితి
 యోయా మెవకిత్వప్రతీషే ధాదతీః యోయాంకిత్వాన్న గుణి. మతిబుద్ధిపూ
 జాధేభ్య శ్చేచికారాద్వృతమానాథా తా ఉక్తస్య చవతమానకఠేష
 స్తీసోవషషీపురుష శ్చాచన్న వాయతు ఆరోపయతుసర్వభూభృతాం ద్వి
 షతామితి భావః శిరస్యయంచరణఃకృతఃస్వద్రః అయమితి భూమాని పాశ్చ
 మానస్యహస్తేననిదేశఃఅయంచామషాను భావిత్యనుసంధేయమ్ || ...

మూ, ౮౧ { ఇతిభీష్ట భాషితవచోధా మధిగత వతామివక్షణా
 తా | యో భనుగమదతిమాత్రనుధోశిశుపాలపక్షస్య }
 ధివీభృతాంగణః ||

౮౧|| ఇతితి || ఇతిభీష్టంభీష్టేణ భాషితస్యఉక్తస్యవచసోధామభిధేయంశిరసే

జూకన్యాసరూపగుణితవతాంస్తాప్రవతామివశిరసిపాదేః హతానామిహ
సతామిహ రింశశువాంస్యవక్ష్యేసరేయే ప్రధివీభృతః గాజూరస్త్రీమానసౌగ
ణిక్షణాః కిన్నారంత్రోభుక్రోధవికారమగమత్ ఏతేనైతేమానూస్త్రవినాశా
విసాయారోద్రస్యస్థాయోక్రోధః ప్రాదుర్భూతభిశ్చక్రమివేష్యుత్ప్రేక్ష్యోంసూ

శ్చిః శాంకాసుమితజానునయనమగుణీకృతంక్రు
మూ, ౮౨ { ఛా | బాణంకనముచిదీపిభియోజగతస్సకీలమివసూ } [మే||
స్యసుండ-మే||.....

౮౧|| ఆదైహానుశభిగణాకారంభాక్రోధానుభావానాహ- శితీర్వాది
క్రీణాల్లోభేనానుశీకృతంఅహంశిణీశా, మేతారకేతాభ్యానునుమితేతాస్త్ర
నయనైరల్యుతః తారకాక్ష్యకనీనికేశ్యనురః బాణవదనలబాణాసుర
ఖిసకింసశింసూర్యనుండలమివజగతోభియోభయానుండచిదీపప్రజజ్వా
లదిస్యత్యేకధర్మియక్ దీపజనేత్యాదినాచివప్రత్యయిఃతల్యుకేత్యనయనయోః
స్సదాశ్యశ్యాగేనాగుణ్యస్యీకాకాత్సద్గుణః తారకయోస్తద్వివగ్యయా
దానుణః శశ్నాపెక్షశ్నాకౌత్పతికాకానుండలంపమాయాస్స కిరం|| ..

పువీకారివారుణతరోగ్రనయనకుసుమోజ్వలః
మూ, ౮౩ { యుక్తే | ప్రాతరహిమకరతాన్రుతమిక్షణజ }
మమోపరిభవాభవద్దక్షుః||.....

౮౩|| వెహిపకేనా తేఅహికాసితే అగుణతరేక్రోధాకశిరశ్చైత్రవహో
గ్రేభయంకరే నయనైతే ఏవసుమేరాభ్యాముజ్వలః దీప్రఃపురకస్య
తేనాదీపమానః ప్రాతరహిమకరతాన్రుతనుః ప్రభాతాకాగుణదేహః
స్సప్రస్థః మహాన్రుణభ్యోవృషః ఆపరోవిషన్రుమిథనాభవతోభిశ్చుత్ప్రే
క్ష్యోంసూవకసకీణాః||.....

అనిశా తవైరకమానెనః రహిణవతాంతరాద్ర
మూ, ౮౪ { తామ్ | కౌపనుగుదభిమాతేనభృశంసరకాళ్ళజేనః }
గుణైరజస్వలై||.....

౮౪|| అనిశాంతే|| అనిశాంతోఅనివాణః వైరదమానః కిరోధాగ్నియణ
స్యతేవః తివవాంతరభ్యంతరే ఆద్రకతాంసారస్యంవిరహితవతాత్యక్తివ
తాంసాయితే క్షవసుప్రస్థయః కోపోమగుదివతేనాభిమాతః ప్రజ్వలితః తే
నసరికాన్చిదేనమేధుధారిణాతరుణావృక్షేణైవభృశంజస్వలైప్రస్వలితంభా

వెలికొడపమాలుకారః ||

మూ, ౧౫ { అభిధిత్యుత్సక్తినుపి గాహు వచనవికృతం స్వభావ
 ణ | క్రస్తశశధరమి ప్రాపలసస్పృతదంతపజ్జ్ క్షిం
 ము త్తనూజసః ||

౧౫ || అభీః || కినుప్య భిని త్సః అభిధాతుమిచ్ఛః ధాతేస్సన్నంజాల్లట
 శ్యతా దేశః ఉత్తమాజసోనామగాజః సంబంధిత హు వచనవికృతం స్వం
 వ్యాత్తత్పద్మహువ క్త వత్క రాశుండపలసః టిలక్యునా శాసోనిలప
 జ్ క్షిర్యస్య మ్ముఖం క్రస్తశశధరమివ సంప్రప్తచం క్రమివప్య బావ్యతాతర్థప్ర
 తేత్యు త్ప్ర క్షో ||

మూ, ౧౬ { కుపి శాకృతి ప్రధను మేవ హసిత హశ నైరసూశ
 యుత్ | క్రు స్థనుశనిదలితాద్రి తలధ్వనిచంతవ
 గివ క, భీషణమ్ ||

౧౬ || కుపి తేతి || ప్రధనుం ప్రా గేవాకుపితావస్థాయానవీశ్య గణంకపిత
 స్యాక్య రివాకృతిమూఖారాగోయస్య తిమిత్యవమా ౬౯౪ క్ర క్షీణణలపర
 బు భయింకిరం నలతవ క్రం నామ రాజానం ఆశనినళితస్య ఏజ్రాహతస్యా
 ద్రితలస్య ధ్వనిరివ ద్వనియన్ స్యతదిత్యువమా అశ నైరుచై చ్చహాసిత హట్ట
 హశం క్రు స్థనుసూచయత్ సర్వధాముఖ రాగస్యాపి శేషాత్ ఆసుభావాంత
 రవేద్యోకో ధక్తత్యవః అత్ర కోవవ్యంజ కాకారసంబంధేన సంబంధో కైర
 తిశయోక్తిరుపమాసంకీర్ణాః ||

మూ, ౧౭ { ప్ర తిఘ్నకుతోపి సముపేశ్యనరవతి గణంసమాశ్ర
 యుత్ | జామిహరణజనితానుశయస్సముదాచచా
 రనిజవపరుక్తిణః ||

౧౭ || ప్ర తిఘ్నకుతోపి సముపేశ్యనరవతి గణంసమాశ్ర
 క్రు ధౌ స్త్రి యామిత్యవరః కుతోపి సముపేశ్య గణ్యనరవతిగణం రాజ
 ము డలంసమాశ్రయత్సమాపిశత్ రుక్తిణ స్తుజామిః స్వసా*జామిః స్వస్మకుల
 స్త్రి యోరితివిశ్వః తస్యారుక్తి ణ్యాహరణంజనితః అనుశయః హాకప్తమాప
 న్నాంకదావానియాతయామీశ్యనుతాపోయస్త్రిణః* ఆధానుశయో*
 దీర్ణుద్యేహనుతావయోరిత్యనారణిజోనిశ్యవప్రతిఘ్నః* నిజమాత్మీయని
 త్యయోరితివిశ్వః సముదాచచాగసముద్దిగీపెభీష్ట వాక్యమన్యోహం కౌపో
 త్నాదకమాసిత్రుక్తిణ స్తు ప్రా గేవ ప్రరూఢ కౌషస్య ఉద్దిపకమాసీదిత్యర్థః

అశ్రానుశయస్యపితౄణామగత్యా కైవల్యేన హేతుత్వాత్ కావ్యలింగభేదః॥

మూ, ౮౮ { చరణైః హంతిసుబలస్స శీఘ్రితనుహీ భువనా }
 { మో తీరతరలజలరాశిజలామవభుగ్న భోగిఫణమం }
 { డలంభనవమో | }
 ౮౮॥ చరణైః సుబలనామరాజామహీంధరః పీఠిషహీధ్రాః పర్వతాః

జకప్రకరణేమూలః భుజాదిభ్యుడపసంఖ్యాసమితికప్రస్థాయః శీఘ్రితానిమ
 హీధ్రాణాం భువనాసంధయోయస్యాస్తాంతీరైతరళౌః భాకింపాచ్చ
 లితానిజలరాశైరంబుధేజలాలనియస్యాస్తామవభుగ్ననాభిభరాదవన
 క్రుంభోగినాంఫణినాంఫణమండలంఫణాసమూహాయస్యాసాంబువంచర
 ణనహంతిస్తజమానస్యలకస్తజ్జిభూతాధేకలకఅత్రపాదామాకాత్భు
 వఃకింపంసంబుధేపిసంబంధోత్తైరతీశయోక్తిః॥

మూ, ౮౯ { కుపితేషు రాజసుతధాపి రతవగణసాణి పూజ }
 { యా చిత్తకలితకలహోగమనోముదమాహుకిన్న్య }
 { హృదివాధికంధధా॥ }
 ౮౯॥ కుపితేషుః కైరదచరణపాణైశ్చక్రపాణైః పూజయా గాజసుకుపితే

ష్యపిచిత్తైకలితంకలహోగమనంయోగ్ధలాభోయెనసంఅహుకిన్నానానాజా
 శోభనంహృదయంయస్యసుహృత్ మిత్రవత్కృష్ణపక్షపాతీకేత్యధాః సు
 హృద్భువ్యుదౌమిత్రామిత్రయోరితినిపాతః ఆదికిం ముదంధధౌసుమస్స
 హృద్యాపి కృష్ణోత్తమకలికలహాల బాహురాహుకేమోదహే
 తురైవాసినిత్యధాః ఉపమాంకారః॥

మూ, ౯౦ { గురుకౌపరుద్ధవదమాపదసితయవనస్యరౌద్రతా }
 { మో వ్యాత్తమశీతుమివసర్వజగద్వికరాలమాస్యకు }
 { హరంఽవక్షణః॥ }
 ౯౦॥ గురుకౌపరుద్ధవదమాపదసితయవనస్యరౌద్రతా

అసితయవనస్యకాలయవనస్యరాజ్జస్త్వలంభిసంజగదశీతుమశ్చైమివవ్యా
 త్రావివృతసుతవేపికరాళనాటికీకృశంకరాళోదఱురైశుంకైశాతేమి
 కృతేపిచేత్యవైజయంతీ-గురుతాకౌపెనగుద్ధవదంవ్రకీబద్ధవచనమాస్యకు
 హరంవక్త్రంవరంరౌద్రతాంభయంకరాలమాపత్ అత్రాశీతుమివేద
 లోత్ప్రయోవ్యాదనక్రియానిమిత్తా॥

మూ, ౯౦ { వివృతోను బాహుపరిఘోసరభస వదన్ని శిశ్నతా }
 { హంతుకఃఖిలస్మపతిన్వసు నావస నేలెలంబినిని జేవ }
 చస్థలై||

౯౦|| వివృతేతి|| అఖిలన్మవతీఁ హంతుఃవివృతఃప్ర సారిఁఁడగు బాహురెవ పరిఘ అయుధపి శేషః యెన తెన సరభ సంసత్పరంయుత్పదంఁగిని ధిశ్నతాని ధాతుమిచ్చ తాదధా తెస్సన్నంతాల్లబ శ్చ తా దేశోఁపసు నావసు నామ్నూరా జ్జాలవలంబిన్యూత్థాన వే గాత్ ప్రంస్థిని నిజేవస నేస్వాంబ గెవ చస్థతేఘ్నిశంత చ్చాస్మదుఁగమి త్తమితీ భావః భా వెలిట్ అత్ర వ స్త్ర ప్రంసనస్యః శేషణగ త్వాస్థలన హేతు త్వాత్ కావ్యలింగంత ద్భావూ పరిఘణెతి రూపకేణ సంకీ యత్ తే||

మూ, ౯౧ { ఇతి త్త దావికృత రూపమ భజన విభిన్న చేశన }
 { మ్ | మారబలమివ భయంక గతాంహారిబోధితత్వ }
 { వాభి రాజమండలమ్||

౯౧|| ఇతీతి || ఇతి ఇత్తంత దాత్స్విఁ కాలే వికృత రూప కోపభీషణాకారంత గ్రా జమండలం మారబలం మదన సై న్యమివ * మద మోహన్యథో మార ఇశ్యమ ర్థః అవిభిన్న చేతన మవికృత చి త్తంబోధితత్వః బుద్ధః * బుద్ధ స్తు శ్రీ సువశ్చాస్తా బోధితోవినాయక ఇతి వై జయంః సత్తన హరి రిత్త్యు పమిత సమా సః తంహారి బోధితస్య మభిత త్నయ ముమ్యత్సకఃః అభిర భాగ ఇత్య భేక మ ప్రవచనీయ త్వాత్త ద్యో గెద్వితీయా భ యంక రోతీతి భ యంక రం & మెఘతి భ యేఘకృ త్ ఇతి ఖశో ప్ర త్యయే ముమాగ మః శస్య భావ స్తజ్జాను భ జత్ ఉపమాలంకారః తెన భ గవతో బుద్ధస్య సమాధి భం గాయ ప్ర వృ త్తం మార బలం యథా తెన భ గ్నంత ధా రాజ మండల మపి హరిణా భ జ్య త ఇతి వస్తు వ్యజ్య తే ||

మూ, ౯౨ { రభసా మదస్థురభ యుద్ధను ను చితభి యోభిలాషు }
 { కాః! సాంద్ర ముకుట కిరణోచ్చలితస్ఫటి కాంశవ }
 { స్పదసే మెదినీ భృతః||

౯౨|| రభసాదితి|| అథాను చితభి యః అనభ్యస్త సాఘసాః* ఆభ్యస్తే సు చి తమితి యాదవః అతవి వ యుద్ధను భిలాషు కాః యుద్ధాధిపఃః లవ చ శ్ర థ్యాది నా ఉకర్ణ ప్ర త్యయఃః నలో క్త్యాది నాపఠ్ఠీ ప్ర తి మేఃః స * సి మెదినీ భృతస్పద సస్థితా శ్చై చ్చన్యవయో రాజాసః సాం ద్ర ముకుట కిరణై రుచ్చలి తాః అభిహ

త్యోచ్చాలితాఃస్ఫటి కాంశ వస్సభాభిక్తీస్ఫటిక మణినయాఖా రైః సైశోఘో
 క్రాస్తంతరభ సావ్యే గామదస్థుగుక్థితాః ఉదోనూర్ష్వకర్త నిత్యస్య ప్రత్యు
 దా హారణ మెతత్ అశ్రయ్యు ధాభి గామస్య వి శేషణగతోష్ఠ్యే ధా న హేతుక త్వా
 త్ కావ్యలింగ భేః॥

మూ, ౯౮ { స్ఫురమాణ నేత్ర కుసుమోష్ఠ కలనుభృత భూభృతం
 స్ఫుప్రేః గూఠి పృథుభుజలతం చలితై ము కత వాత }
 పాతవనః భ్రమంసదః॥

౯౮॥ స్ఫురమాణాః॥ స్ఫురమాణాని నేత్రాణ్యేవ కుసుమానిఽపృష్ఠా ఏవదళాని
 యన్త్రిక కమణితత్ ధూతాః కంపితాః ప్రథవః భుజా ఏవలతాశ్చాఖాయ
 స్త్రిక కర్త నితత్ చలితైః భూభృతః రాజాన ఏవాంఘ్రి పాః పాదపా సైస్సన
 స్స బామంబపం ను తశ్చీ ఘ్రిః వాతపాతః వాయు ప్రచారో యస్య వనస్య వి
 భ్రమంశో భాః వి భ్ర మస్సంశయే భ్రాంతోశో భాః యాంచేతః శ్వఃఽభృత
 బ భారభృణ్ణో లుక్ తక్ ఉశ్చైః సిచకి త్వాన్న గుణః క్ష హ్ర స్వాకం గాదితన
 లోపే అశ్రవనః భ్రమమివ వి భ్ర మమితీ సాశ్చ శ్చాయే సాద సంభ వన్స స్స
 సంభ వాన్ని దశనా నేత్ర కుసు మెత్యాదియాప కౌ ధా పి తెకే సంక రః॥

మూ, ౯౯ { హరిహ వ్యవంసత శృణాయ కుగుపఠిత జీ గణన్వ
 వామా నశులిత భువన త్రేతయాః సరితస్సు తాదవి }
 భయంస భూభృతః॥

౯౯॥ హరిమితి ॥ మానతులిత భువన త్రేతయాః అహంకారా వధీరితజగ త్ర
 యాః ఘాభు జశై చ్యవత్యై రాజానః హరిహ వితృణాయా మంసత తృణమ
 మాన్యంత తథాలఘు మెరిరి క్షత్య నాదరోక్తిః మన్య తేక తః రిలుక్ ఘోస్ప చ్ఛను
 దా తై స్సాన్వీక్ ప్రతిషేధః మన్యో క మణ్య నాదరే విభాషా సా నిష్ప
 ఠి చతుః సేను సుసతిం వానాది గణా ధర్మ రాజంచ నాగణయన్తి శ్యవణః గణ
 శోచ జ్యో ఈచ గణకర్ష్య భ్యాసన్యతః కారః సరిహ స్సుతా త్ భీష్మా గవినా బిభ
 యః సభీతాః బిభే తేలజ్జీ స్సా వితి ద్వి భావైః సిజభ్య స్తపే దిభ్య శ్చై యోగు
 సా జశ్యే సా సితే గుణా అశ్ర రాజసు హయ్యో వమా న నాద్య నైక క్రీయాః మా
 గ పద్యా స్స ముచ్చయః * గుణక్రి యాయా గ పద్యం స ముచ్చయ క్రిత లక్షణమ్॥

మూ, ౧౦౦ { గురునిశ్చస్వన్న ధవిలోలపదవధువపువకాచో విపమ్ |
 కీణకదశన కిరణాన్ని కణ్ణ భణవాని శ్చైవ పినన్దన్ }
 చేదిపః॥

౯౦|| గునిఁతి|| అధైషుఁ జెదివః ఫణివాణఁ ఫణీవగువఁధికం నిశ్వసఁకఘా
 త్ మర్షణవిలోలంచులంఁకనధుసఁసంతాపం వపుయఁకస్యసఁవిలోలసదవ
 ధువపుః ॥ ట్టిఁతోఁఘచ్ఛిఁశాఁవీక్షిప్తాదశనకిరణాఁగ్నికణాఁవయస్యసస్త
 ధాపఁవచోవిషమివతన్నచః ॥ నంఁససజఁవిషుఁ స్రాయువచఁ ఉష్ణగాఁదె
 త్యధఁకః ॥ ఫణివానివేతవ్యస్తాపమాలిం గాత్ సర్వత్రో పమితసమానాశ్ర
 యః॥ ౧౦॥

మూ, ౯౦ { కినుఁవెలూన్యపాస్సనుఁమమీభిగువపఃసుతై నఁపం
 చ బిః॥ వధ్యనుభిహతభుజిష్యగుఁముంసహఁచానయా }
 స్థపిర రాజకన్యయా॥ }

౯౧|| అధతన్వచోవిష మెవచతుభిఁరాహః॥కిమి త్యాది-పౌర్యపాఅమీభిః
 పంచభిగువపఃసుతైస్సగుఁజారజైస్సహపాంఙవానాఁత్యైః ప్రజత్వాగితం
 స్రలూపః అనయాస్థపిర రాజకన్యయా వృక్షక్షుఁక్రియాంఁగనయాచసహఃక
 న్యాకుమారి కానాయోఁరితివిశ్వఃభీష్మస్యోధ్వఁరైఃస్కత్వాత్ స్త్రీత్వేన
 నిదావన్యంవధాన్వంఅరాజ్ఞః గాజాహఁగ్రహణాదితిభావః అరాజత్వం
 వ్యనశ్చిఅముంభుజిష్యఁకిఁకఁంకంసపశుపాలనాదితిభావః * భుజిష్యఃకింక
 రోమతఁగ్రతిహలాఁయుధఃకిన్నా భిహతకిమితసూరయతకిత్వభిహంతవ్య
 ఎవేష్యధఁకఃహంఁతేఁద్యధేఁలోఁశ్చైఁలోఁట్కఃలోఁటాలజ్జుదిఁధస్యగాఁదె
 శః, అనుదాఁత్తోపదేశే త్యాదినాఅనునాసకలోపఃఅపౌయాఁగ్రహణాదీనహ
 న్యః ఇత్యాశ్చయోఁ ఆయంచానుమానుభా నౌవా గారంభః * క్రోధఃకృ
 తాపరాధేఁఘ్నిరోఁషుషఁఁగ్రతియఁతే॥

మూ, ౯౧ { అథ వాద్యమెవఖలు యూయమగణిత మరుగ్గణౌజ
 సః॥ వస్తుకియదిరమయన్న మృధేమమ కెవలస్యము }
 ఖమీక్షీతుంక్షమః॥ }

౯౨|| అథవె|| అథ వాద్యగణిత మరుగ్గణౌజసః అపధీగితసుఁసంఘసత్వాః
 యూయనూధ్యమెవఖలుఁఘాక్షీఁశ్చతవవనమతసఁఘోఁట్కఃశ్చిఁశః సకారలో
 పఁగ్రకృష్టహననంకి యన్వస్తుకియస్తా ర్యమశ్యల్ప మిశ్యఁకః కుశోయం
 కృష్టోఁఘ్నేయదే * వృశమాస్కందసంస్కృమితయిథ పర్యాయోఁప్యను
 రఃకెవలస్యై కాకిసౌనుమైరముఖమీక్షీతున్న క్షమః యస్తాకం పకాకఁధే
 తిభావః॥ తేనాస్యబలగవోఁవృజ్యతే ఆత్మోత్కఁషః, వృశ్కారఃపవణ్యబ

లభూఃభిరితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౯౯ { విదతుర్యముత్తమనుశేషపరిపదిసదీజగముజౌజా
 మునికషనుధియుద్ధను సావచ నేన కింభవతుసాధ్య
 సాధువా||

౯౯|| విదతురితి || కించసదీజదర్శ జౌభీష్టయుభిష్టే రావశేష పరిపదిసవన
 స్యానుపి రాజసభాయాంయంకృష్టముత్తమంవిదతుఃకీ త్రివివిక్తృత్వభావః
 విదోలటో వెతితసోఅతుసాదేశః ఆసాకృష్టః అనియుద్ధంయుద్ధే భక్త్యై
 యీభావఃనికషంకషణంయాతుపరీక్ష్యణామిత్యధాః సతుసాధూత్క
 షణాఅసాద్భవకషణావాభవతువ్యక్తిమస్త్విశాఃకషణావచనేనకింవృథావా
 గ్వియోరలమిత్యధాఃఆశ్రాపిగవామమషావ్యజ్యేతే||

మూ, ౧౦౦ { అవిరాన్తయాసహగతస్యసమరమురగారిలక్ష్యణః
 త్రిక్షువిశిఖముఖపీతమస్మక్ పతతాంగణైర్లపిబతుసా
 ధామూర్కరా||

౧౦౦|| అవిరాదిః|| కీశచుయాసహసమరంగశస్య ఉరగారిలక్ష్యణఃగరు
 డక్ష్వజస్యసంబుధితక్ష్యేఃకశిఖముఖైపీతంను గ్భాణపీతోచ్ఛిష్టమిత్యధాఃఅ
 స్మగ్రక్తమువరాభూమిఃఉగ్వరాసర్వసస్యాధ్యాభూమిస్సాదితివిశ్వః
 పతతాంగణైఃపక్షీసంఘైస్సార్థం*పతత్పత్ర రధాండజాగ్రశ్యమరః అవిరాతో
 పిబతుఅద్యై వాహమెనంహనిద్యోమీత్యర్థఃఅత్రాప్యనుషణం వానుభావః

మూ, ౧౦౧ { అభిధాయరూక్షమితిమాన్వగను ఇతివృథానుతే
 రితామ్| వాచమనునయపరాంసతతఃసహసావ
 కణ్యణనిరియాయసంసదః||

౧౦౧|| అభిధాయేతే|| సదైశ్యిగ్గణ్ఠంకూక్షంపగుపమభిధాయతఃపృథానుతైః
 పాదైరీరితాముక్తామనునయపరాం ప్రాథనావరాంమాన్వగమః సగ
 శ్చైతివాచ్యస్తో త్రరెలజ్చేతిచకారాత్గమెరాశిపిలుక్యేపుమాదినాచ్చైర
 జాదేశఃసమాజ్యేగ్గతిఅదాగను ప్రతిషేధః - అవకణ్యానాదరేణ శ్రు
 త్వాసహసాసంసదః నిరియాయనియయా అనుషాదే వెతిభావః||

మూ, ౧౦౨ { గృహమాగతాయక్రపయాచకధ మపినిసగడ
 క్షీణాః త్సాంతిమహిశమనసోజననీస్వసురాత్
 జాయచుకుపునఃపాండవాః||

౧౦౨|| గ్రహమితి||నిసర్గక్షణాఃసఃభావతోదాక్షిణ్యసంపన్నాఃపరచ్ఛుగా
 నువర్తినభిత్వర్థః*ప్రిమువాక్సరళౌవాహపఃచ్ఛందాసువశిష్యురక్షిణ్యై
 జయంతీకించత్రౌత్రాప్యక్షునుయానుహితానసఃపూజ్యనిత్యాఃక్షుగావఃః
 పాణ్ణవాఃకౌచగ్రహనూగతాయాభ్యాగతాయోశ్యర్థఃకించజనీస్సనుక్తాశ్చ
 ష్షసురాస్తజాయశేశుపాలాయశధాకృషయాచకథనపిత్యనహ్యపగా
 ధేపినచుకుప్లఃచుప్రధుఃసద్యోవధ్యుపపితహభ్యాగతత్వాత్పాత్యబిధుత్వాతో
 స్సయంక్షుగావత్పాక్షిణ్యాక్ష్యప్రయాచకథనపిజిమాంసాంచక్రతిత్వ
 రణః*సుధధుహేత్వాదివాసంప్రదానత్వాచ్ఛుధీః - అత్రాభ్యాగత
 త్వాదివేషణానాంసాభిపాయత్వాత్ అకూపహేతుత్వాచ్ఛ పరికరః
 కావ్యలింగసాపేక్షత్వాస్స కీర్తుణః||

మూ, ౧౦౩ { చగిసంకతోనభిహతేచ్ఛనువనివత్తయన్భూమి }
 { గః! తూణానుకయయిమివాసుయయివణవ }
 { ఘోషసూనుమవనీశసూనవః||

౧౦౩|| చలితమితి||అద్యచైన్యనియాణానంతరంఅవనీశసూనవఃఃఠత్వత్వో
 రాజపుత్రాఃఠతస్తస్యావనివతేయుదిష్టికస్యఃజ్ఞానూమితః దేవయజనా
 త్పంచన్యాసనిల్ - అనభిహతేచ్ఛనుప్రఃహణననోరథం యథాతిథాచ
 లితంప్రసేతందనుమోషసూనుంశిశుపాలం యూఃపరలోకమిఃయయిర
 శ్వమెథియాశ్వః*యయిరశ్వఃశ్వమేథీయభిత్వనుః - యాసోఃకిన్వచేతి
 యాతేరోణాదిక ఉప్రత్యయోద్విభావశ్వతయయిమిసూర్గనునుయ
 యఃయయిరపిరక్షకై రాజపుత్రై రస్పీయ్యతేచశుశ్శాగతుంఠీతిశుతేః
 అత్రాపవధ్యాశోష్పవయూచైన్యస్యవద్యత్వంవ్యజ్యత ఇశ్యలంకారణవ
 స్తుధ్యునిః||

మూ, ౧౦౪ { విశిఖాంత రాణ్యతిపపాతసపదిజవ నైస్సవాజిభిః! }
 { క్రష్టునులఘురభసావశితావనితాశ్చకాగనన }
 { కానుచేశసః||

౧౦౪|| విశిఖతి || సపదినచైన్యఃజవనైజవనశీలైః జుచంక్రమ్యేత్వాదివా
 యుచ్ వాజిభిరవైన్వశిఖాంతరాణిరధ్యాంతరాణి * రక్తాప్రలోలివి
 శిఖత్యనుః అతిపపాతాఃచక్రానుఅతవనద్రష్టునులఘురభసనమహావే
 గేనాపతతీ రాధావంతీవనితాస్సకామానిసఫలానిచేతాంసిచిత్తవృత్త

౧౬౨ (మామకావ్యే-సవ్యాఖ్యానే - పంచదశస్కంధః)

యోయాసాంతాః సకామాస్సఫలమనోరథా ఇత్యదణంబచకారాతిశీఘ్ర
 లఘువాన్న కశావావ కాశస్తాసామానీదిత్యథణః ౬ త ఏవ వాక్యాథాహ
 తుకంకావ లింగమ్ ||

మూ, ౧౦౫ { క్షణమీక్షితః పశిజనైన కిమివ మితిజల్పతామిషః |
 పాస్యశివీరముడిశంకిమనాఃసమనీనహన్తు తమ }
 నీతినిమసా ||

౧౦౫ || క్షణమితి || అసాచైన్యవధికిమివమితిమిధోజల్ప తాకోయమనకణ
 స్సగవృత్తఇతిపరస్పర మాలపతాజనైనక్షణమీక్షితస్సక శివీరంకటకం పా
 ప్యావిశంకిమనాఅవిశంకితత్వః ప్ర తంశీఘ్ర మనీకినీం సేనాంసమనీనహన్తు
 న్నా హయశిస్త - నహ్యతేశోచజ్యుపథాయాప్రాప్సే అభ్యాసస్యదీ
 ఘ్నః- ఏతేనాస్యరౌద్రస్థాయినః క్రోధస్యప్ర నూధత్వం వెదితవ్యమ్ ||...

మూ, ౧౦౬ { స్వరనూణ శాంఖికసవేగ వచన పవనాభిపూరి
 తః శైలకటకతటభిన్న రవస్సప్రణనాచసాన్నహ }
 నికాస్యవారిజః ||

౧౦౬ || స్వరనూణతి || శంఖశీల్పమ స్యేతి శాంఖికశ్శంఖ వాదనః శీల్పమితి
 తః స్వరనూణస్యజవమానస్య శాంఖికస్యయస్యవేగః వచనపవనః ముఖిమా
 దు సై నాభిపూరితః పా ధాతః శైలానాంకటకతటేమునితంబప్రదేశేషు
 భిన్న రివోముఖిత ప్ర తివ్యదిరస్యచైన్యస్యసంబంధీపన్న హనంప్ర యో
 జనమ స్యేతి సాన్న హనికః యోధా నాంరణసన్నా హస్తవతకక ఇత్యర్థః
 ప్ర యోజనమితి త్ వారిజశ్శంఖః * జలజశ్శంఖవన్త యోతివిశ్వః ప్ర ణనా
 దః ధ్వానసన్నా హశంఖింధధ్వావిత్యత్కంఠపస గాదనమా సేపిణోపదే
 శస్యేతి త్వం ఏతేనాస్యమహోమత్సా కౌచావీరరసస్యస్థాయీవ్యభ్యతే..

మూ, ౧౦౭ { జగవంశ కాలసమ వెతవిషదవిష మేరి తారవమో ధీ
 రనిజరవవలీన గుగుప్రతిశబ్దమస్యరణతూర్యమా }
 వధి ||

౧౦౭ || జగదితి || జగవంత కాలేకల్పాంతేనమవేతామితి తా యోష దా స్తోయ
 దాః పుష్ట రావర కానయః * క మంతుగరి త్లేతోయఇతివిశ్వః త్తైవికషమందారు
 ణంయధాత ధేరిశః ఆరవఇ నారనః యస్యతత్ ధీరేగంధీర నిజర వేవలీ నాఅం
 తగణాతాగురవః ప్రతిశబ్దాశ్చ బాంత రాణియస్యతత్ అస్యచైన్యస్యరణతూ

ర్యంరణమంచుభిరావశిఆహతః-హం తెఃకర్షణిలుక్ష్య ఆత్మ నెచ జెష్యన్యజర
స్యామితిహనోవధాదేశఃఅ త్రా ప్పు త్సా హూవావ్యజ్య తెఱపమాలంకారః॥

మూ, ౧౦౮ { సహసాససంభ్ర ముపిలాల సకలజన తాసమాను
లమ్ | స్థానమగమదభతత్పరితశ్చలితోఽంతుఁడల }
నభ స్తలోపమ్॥.....

౧౦౮॥ సహసెతి॥అక్షమంచుభి తాడనానంతరం సహసార్ముచిఃససంభ్ర
మంచవ్యగ్రంయధాతధా పిలోలయావలంశ్యా సకలయాజనశయా జనస
మూహేన ఆకులంస. క్షీర్ణంతతీ స్థానంశిబిరంపరితశ్చుశ్చితం ప్ర స్థితముకుకుండ
లంజ్యోతిశ్చక్రంయస్త్రి తస్యనభస్థలస్యోపమాంసాద్యోమగఃసత్ ౬ త్రో
డుకుండలస్య ప్ర చలాసుబంధేపినం భావనయాతత్సంబ ధోక్తైరతీశ యోక్తిః
ఉపమానుత గాయ త్తజీవితా ప్ర శిభామా స్ర సారాతదంగం త త్రై వచమ
శ్చారస్ఫురణాత్ పుష్పం ప్ర వాళోపహితం యదిస్యా దిత్మాదిజతో॥.....

మూ, ౧౦౯ { సధతోభయాన క తరత్వముప గతవత స్సమాన
తమ్ | ధూమపటలసి హితస్యగి రైఃసమవమః }
యన్ సపది మెదినీభృతః ॥

౧౦౯॥ దధ తథి॥ మెదినీభృతః రాజానఃధూమ పట లెనపిహితస్య ఛాదితస్యఅ
తేవభయానక తరత్వమతిభ యజ్జ రత్వముపగ తవతఃగి రెస్సమాన తాంసా
ద్యుశ్యంసధ తఃకధా నాస్సపదినమవర్షయన్ సంవమయంతిస్స సహ్యగ్వర్షా
ణ్యామోచయన్తి త్యథఃఃస త్యావపా శె త్యాది నాణిచ్-ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౧౧౦ { పరిమోహితాపరిజ నేన క థమపిచి రాదు పాహ్య
తమ్ | వమక కరతలయు గెనమహ త్రనుమాణః }
పెషమపిష ద్రు పాపరః ॥

౧౧౦॥ పరిమోహితేతి॥ అపరోన్యోన్యవః పరిముహ్యశీతిపరిమోహీఃసంప్ర
కాదినామిన్దు త్ర్యయః తెనపరిమోహితాస్సాహ్య త్యాహితశంకయాశ
లలాథేక కృత్య చఇతితత్వంపరిజ నేనక థమపికృ త్తా చ్చి రాదుపాహ్య
తేంవిలంబానీతంబృహన్తహద్వర్క వచం రుసావిలంబరోపెణకరతలయు గె
న పాణిద్విత నెనతనుమాణః సూక్ష్మ మాణఃపిష్టా తనుమాణః పెషం-
క్తిశుష్క-చూర్ణనూ త్సేషుపిష ఇతిణము ల్ప త్ర్యయః ఆపిసతోమాణితవాణా
త చ్చజీగీషోదున్న్వి కమి త్తమితిభావః కషాదిషుయథావిధ్యనుప్రయోగ

ఇత్యను ప్రయోగఃపియోలుజ్ఞే పుషాది నాక్షేరజా దేశఃఅత్ర వమణఃపేషాసం బుధేపిస బంధోక్తేరిశయోక్తిఃతయాఅమానుషంవీయంవ్యజ్యతే||.....

మూ,౧౧౧ { రణసంహారో దయవికాస బలకలక రాకులీకృతే }
 { శారీమశక చధిరోపయితుద్విర దేమదశ్చుతి జ }
 { నగకథంచన|| }
 }
 }
 }

౧౧౧|| రణేతి|| రణేనరణలాభేనయస్సం మదఃహషణః ప్ర మదసం మదోహర్ష ఇణినిపాతఃసస్యఉదయేనజన్త నావి కాసిభివిఠ స్తారిభిబలకలక లై సై సస్య క్షాలాహలై గాకులీకృతైపత్నోభితైఅతవవమనంశోచ్చితకీతమదశ్చుత్ మద సా విణిద్విర దేగ జేజనః పరిజనఃశారింపల్యాణం * నాపల్యాణేవిహం గే స్తీ శారిన్యాతగు డెనపుంసకమిషివై జయంతీశారి రక్షాపకరణేతథాశకు నికాంత రే - యుక్తాధేగజపల్యాణేవహారేపిచక్వచిదిశివిశ్వ ప కాశశ్చ అధిరోపయితుమారోపయితుంకఠంచనకృచ్చా వశకత్ శశ్వా శ కేః లుజ్ఞే పుషాది శ్వాత్ ఛేరజా దేశఃఅత్ర విశేషణః త్వా సేనాకలకలస్యమదహేతు త్వాత్ మదస్య శారిమ రారోపహేతుత్వాత్ కావ్యలింగద్వయంసత్సాపేక్ష త్వాత్సంకీయం తే ||

మూ,౧౧౨ { పరితశ్చధౌత ముఖరుక్మవిలసదహిమాంశుమండ }
 { లాః తేనురతనువపుష్యపృథివీంస్ఫుటలత్యుతేజ }
 { నగ్నవార్తజా శ్చీ యః || }
 }

౧౧౨|| పరితశ్చతి|| కింఛేటిచాభణాధౌ తేషుశోధితేషుముఖరుక్మేషుముఖస్థరు క్తాభరణేషువిలస త్పు త్యైకంప్ర తీఫలత్ ఆహిమాంశోఃనుండలమకణమండ లంయోషాంతేతథోక్తాఃఅతవవస్ఫుటలత్యుమంతరమితత్వాత్ బహిస్సరంతం తెజోంతస్సారఃఃవణయోషాంతేష క్షవస్థితాగ్నిత్యు త్వే త్వా తేజో వ్యాఖ్యాతం పశ్య మేస రే తెజోరోధే శ్వాదౌ ఆతనువపుషఃసహో కాయాః శ్చీ యుక్త్యజ్జా అశ్వాః*లక్ష్మీపు త్రో శ్వజగే ఛేవీశ్వఃపరితఃపృథివీ తేనుగావప్రః|| ...

మూ,౧౧౩ { పృథినుండోద్ధతప రాగఘనవలయగుశ్యవో }
 { నః| పెతురశనయిత్రవాశన కైగుణగునిస్వఃవృధి }
 { శజంశ ప్రారథాః || }
 }

౧౧౩|| ప్ర దీశి|| * చ క ధారా ప థి నోమిరి హలాయథః పృథినుండవై నో మివలయై రుగ్ధత ఉక్తాపితాఃపరాగాః సాంసపి వసఘనా మేఘా సై యువల

యానిహంఢలాని లెహంసుద్యసతిఃసం గురుభినిఃస్వనైర్మోషైఃప్యన్వితాఃభీ
 షితాజంతవఃప్రాణీనఃప్రాణైరధాతశనయఃపజాక్రవ ఆశనకైరశనైఃపె
 తుస్త్రీనమధావకాలత్ర రధానామశనితోష్ట్రై డ్రాపరాగాణాం ఘురత్య
 రూపకసాపెయైఃసంకరః||.....

మూ, ౧౦౪ { దధతశ్శశాంకేతశశాంకనువిల సమరచ్చవంవపుః|
 చక్రగధసహపురంధ్ర జనైర యధాకాసిద్ధిసం }
 కంఠహీభృతః||.....

౧౦౪ || దధతశ్శశాంకేతశశాంకనువిల సమరచ్చవంవపుః|
 చక్రగధసహపురంధ్ర జనైర యధాకాసిద్ధిసం }
 కంఠహీభృతః||.....

మూ, ౧౦౫ { దయిరాయసాసవముద్రస్తనుసతదవసానిన్లక రా
 త్ | కాంస్యమువహితసరోజవత ద్భ్ర మ రోఘు }
 భారగురు రాజయోషితః||.....

౧౦౫ || ఆధాసగఃసమాప్తైఃప్రాప్తానికామం త్రణాయప్రియాసంగతా
 నాంభటానామాగామ్యశుభసూచ కానితాశ్రాళికశైష్టితానిపణయిశిః| ద
 యితాయోత్యది||దయితాయప్రెయసేఉవస్తంపానాక్షముక్షిప్తంసాసవం
 సనున్యంఆతవవోపహితేవాసనాక్షవినిహితేసరోజైవతఖభ్రమరొఘువి
 వభార సైరగురుమభకరం*గురుస్తగీష్పతౌశ్రైష్టైగురోపితరిదుభకశ్రా
 ధ్యార్థవై-కంసఃపానభాజనం*కంసోస్త్రీపాన భాజనమిత్యనురఃపృత్యహం సుని
 కమికషి భ్యస్సృత్యతిక మె గ్ధాతోరొణానికస్స సత్యయఃతస్తై హిలంకం*యం
 లాహవిశేషఃప్రాత్రీతీయ్యశ్చప్రత్యయఃతస్యవికారః కాంస్యంపానమాత్మం
 ద్రికంసీయపరశవృయోర్యభిజ్ఞాల్కైతియ్యత్ప్రయఃభస్యచలుకో రాజయో
 షితఃకస్సాన్వీష్ట్రా జవధాస్సంబంధినఃఅవసాదివలై శ్చిన్యాబాజకగాతో
 ఆవశస్తన్యమనిమిత్తమితిభావః - ఎతేనాస్యాభావిఃరహవింశాపారవ
 శ్యంవ్యజ్యతేఆత్రా వసాదభార గౌరవయోవిశేషున గత్యాపాతహేతు

త్వాత్ కావ్యలింగమ్!

మూ,౧౧౬ { భృశమంగసాదనుగుణత్వమవిశదవృశ్లకపోల
మూ,౧౧౬ { మూః! వాక్యమనకలమపాస్యమదం విదధుస్త
దీయగుణమాత్మనాశుచః!

౧౧౬|| భృశమితి|| పంచభావివిరహభావనాప్రసూతాశోకాశోకాదేనా
వేనకృతకస్మాశ్చిదితేచేనుదనపాస్య ఉత్పత్తైప్రసబన్యతదీయగుణం
తద్వత్సంనునకాయదభూతమిత్యచణఃఅంగసాచమంశైస్త్వికపోలయోర
మణిత్వమనకలమనమాస్తంవాక్యంచాత్మనాస్వయంప్రకృత్యాదిభ్యఉపసం
భూతాస్త్రోదాన- భృశంవిదధుకరుణెంశ్చింగారస్తీరిస్త్రుజ్జ్యోతిర్భావప్ర
హారా వికనకస్తాయోదకయాత్తస్వచశోకనిమిత్తకత్వోత్పత్త్యా ఉకనిమి
త్వ్యాభ్యోవిభావసాలంకారః!

మూ,౧౧౭ { సుశృశస్సమీకగమనాయయవభిరథనంబభాష
మూ,౧౧౭ { క! శోకపహితగలరుద్ధగిరస్తరసాగతాశ్రుజల
రేవదోన్మిరాః!

౧౧౭|| సుశృశస్సమీకగమనాయయవభిరథనంబభాష
నాయువసంసంసాంపరాయం నిలియుద్ధపర్యామోక్షమనరఃశోకపహితాశ్రో
కావ్యతైశ్శేకంకేనుద్ధగిరిః ప్రబభ్రోత్తేన వాచశ్చతథాపితరసావగెవగత
వశ్రుజలసంపకెవలనినీ-తమున్మిరంయానాంతాస్సశ్యః నిన్మికతేకవ
లనినోకమితికృశ్శునబభాషిరేసంభాషి తాఃయోద్ధుంగచ్ఛాసీవ్యాకంప్ర
తాఃహోన్మమిదుమెవాస్తాకమంతిసదశానమితివాస్తంభేపి అశ్రుసాతే
వైవక్తిత్తరమనసురందర్శితే గాచ్ఛానన్మిత్యక్షణాలత్రావ్యసూపాలోదన్మి
మిత్తమితిభావఃఎతేనకుంకశ్యోచేత్ గన్యచాంవయంవయన్మన్మోక్త్య
కానాభ్యోనిష్టః ధ్యాభానరువక్షుకాలంకోరోవ్యజ్యతే అనిష్టః ధ్యాభాన
శ్చ్యోనూత్రైశ్చన్మిషేభావభానవదస్సాపిలక్షుకాత్||

మూ,౧౧౮ { కిప్రలంబలశైలగునెనభగమిషుభిరంగనాన్మి
మూ,౧౧౮ { ద్రుమివీనకచతబనిపీడకలక్షురవారవాణయర
నాలినింగిరే!

౧౧౮|| కిప్రలంబలశైలగునెనభగమిషుభిరంగనాన్మి
అంగనాన్మిలంబలశైలశ్చురవారవాణయర వాణయరగునెనోసానిజవక్షుసాకరణాపీ

సేవసశబ్దైబుః కః నిత రాఽపీవనం తెరదశంః కిదియ్యుకమాణావ కాఽప్రే
స్థావార వాణాః కంచు కాయస్త్రికాకర్తవ్యః క్యధాతథాః కంచుకోవారి వాణాః
స్త్రి శ్యుగుః కః అరిలిః గి రైతలి. గి తాః అత్ర వార వాణానాం కనానంబం ధప
తత్సంబంధో దైరశయో కిః॥.....

మూ, ౧౧౯ { చ మోవలోచన జలాదిదయితజయగుగలైషి
ణీంయతానవనినవసన్న భుజాన్నగలద్విశేవ
లయంబిలాసిని॥

౧౧౯॥ నెతి ॥ దయితస్య గుగళం శనతకం మంగళ నిశ్యుకః అ
శ్చూసాదివ త్తాదధ్యైకవప్తి సమాసః కనిచ్చ్యేః తనీషిణీ పిలాసినీ కా
చిసంగనా లోచనజలాలిల సూశీవముమోవత స్రుచాతస్యానంగళత్వా
దితిబావః అనుకగళంశ్యవ్యతః స్రుచ్చ్యుమిత్వాహాయతమితితవసన్నభు
జాతోశోః శీధిలాత్క రాత్ గళచ్చ్యుశ్య దేవావనింయాశం ప్రాప్తంకలయం
కింకణంనవివేదతవశ్య భావినాకోని హారకర్తః భావః ఏషాదైన్యవింతాదిను
తీతత్రావసాదస్యవిశేషణగత్వావలయపాతహేతుత్వాత్ కావ్యలింగం॥

మూ, ౧౨౦ { ప్రకవత్సశల్లస్త్రియితనస్యనిగళమివ చక్షురక్షి
సత్ గీలనలినదలదామరుచిప్రతిపాదయుక్తనుచి
రోఢసుంకరి॥

౧౨౦॥ పైటిఅచిరోఢసుండరీకాచిన్న ప్రాధాస్తీ ప్రచివస్సితః ప్రకస్తు
మిచ్చణః ప్రవాసమాప్రచ్చమాస న్యైత్సకకః సెస్సన్నంతాల్లంశ్యణా తెశః
స్త్రియితనస్య ప్రతిపాదయుక్తంపాదయుక్తైభక్త్యైర్వ్యయీభావశీలన
లివశదామరుచిలోత్సలవశ్రమూలాసచ్ఛాయమిశ్యువనూ-చక్షు.న్నికగ
ళుశ్యంఖలమివాక్షివద్గచ్చవాశిష్టవాసర్వధాపిశ్చచ్చురోణశరణైవాహునిలి
స్వాభి ప్రాయంశాలీనతయావస్తునశక్తాచకణపాతితెన చయూసంబెవ
యానూసహాపి కావతైవనిగళితృవచదనపిగంఘనశి శాకతస్యగుణైకం
త్తమితిభావః క్షోవనూసాపెత్తచక్షుషోనిగళతోవ్యైప్రైతనంకరః॥...

మూ, ౧౨౧ { వ్రజతలక్ష్మణాతప్రణసిహరిచయ గతాధకను
స్సుజమ్లై గ్యనుభినమనితం శిసు నాజనశీభ
త్సకనవివృత్తనస్యనా॥

౧౨౧॥ వ్రజతృతి ॥ జనన్యా అపశమనభీతాయామాతురణభశ్శేకనాస్త

జనానాత్ కౌఠ్యమున్ను నా ప్రవృద్ధులైన పుత్రుల నా బాలకైక హేతూతజనక*
 తాతమృజుకః కః టి తేణ్యువ రః క్వప్రజసిక్ష్వగచ్ఛసీత్వస్మృతులము దితము క్రంవదః
 కనుణాః క్తః వ దిస్వసీ త్యాది నానం ప్ర సారణం ప్ర జసీతిన రేఫపదమ పాటవా
 ద రేఫపదము చ్చారి కమిత్యధఃః శ ధాపి స రి చ యా ద భ్యా స పాట వా ద్గ తా ద్గం
 పితృభ్యా ను వ గ తా భి ధే యం వ చ న మి త శేషః ప్ర జతః ప్ర స్థాతు ధై ర్యం ప్ర
 యానో ణ్నా హ ము భిన త్త న్య ము న్ని క మి త్త త్వా ది తి ఖా వః ఉ క్తిం యో గ యా
 త్ర యాం - యా నా మ్పూ రో ని ప త నం బృ హ తీ చ క న్యా గ భే ణ భా ర మ హ తా పు
 ర త స్థి తా స్తీ ఆ గ చ్చ తి స్థ ము త ఇ త్య ల మ్భ క వా చి త బ్ధా శ్చ రా జ గ మ నే ప్ర తి
 మై గ కా స్మృ తి ఆ త్ర దం ప త్యో బ్దై న్య వి హ ద చిం తా శం కా ద య స్స జ్ఞా రి గో
 ను సం ధే యాః ||

మూ, ౧౨౨ { శర నాక లో క లల నా భి ర వి ర త ర తం ర స సె | తె }
 { న వ హ సీ ము ద మి త్య వ న ద్ర ణ రా గి ణం ర ము ణ మి }
 ప్య క యా ప రా ||

౧౨౨|| శరెతి || ఆపరా స్తీ రణరాగిణం రణో ల్నాహీనం రమణం హేళత
 పంచక నాక లో క లల నా భి ర స్ప రో భి స్ప హే శ్య క ఃః స హ యు కై ప్ర ధా న ఇ తి స
 హా ధే ఖ త్య తీ నూ వి ధా న నా మ్భ త్యా ద్వి నా పి స హా ది త బ్ధే త ద ధే ఖ త్య తీ యా
 వ్ర స్థో యూ నే తి ష త్ అ పి ర త ర త మ వి ద్భి న్న సు ర తం య ధా త ధా రి రం స సె రం
 తు మి చ్చ సి ర మె స్స నం తా ల్ల త్ సూ శ్ క వ త్య న ఇ త్యా శ్చ నె ప దం తె నా ప్స రో రి
 రం సా కార శే న ము నం వ హ సీ తే ష యో స ప త్య త్య త్ న గ నూ ఆ వ ద ల్ ఉ ద చా
 ర య త్ - అ వ శ ద్వి ర హో స హ న యా ప్ర స్థా న ప్ర తి షే ధ ప ర యా వ్యా పృ త మి
 ద మె నా ప్య మ ర ణ శం కి రి పు రు వ శ్రు రి తి భా వః ఈ యో ఖా చా క్ర కం రో క్తా సం చా
 రి భా వః ||

మూ, ౧౨౩ { శ్రి య మా ణ ము ప్య గ ల ద శ్రు చ ల తి ద యి తె న త భు }
 { స ణి న్నే హ మ కృ త క ర సం ద ధ తా మి ద మె వ యు క్త }
 ము తి ము గ్ధ శే త సా మ్ ||

౧౨౩|| శ్రి యమాణమితి || దయి తెచలశ్రి ప్ర శ్రిష్ట మా నే స తి న త్ భు వః వ ధ్వా
 ఆ శ్రు శ్రి య మా ణ ము సం గ శ భీ త యా ధా య క మా ణ ము సి ర ధ త్తై క న ణా ల
 ట శ్చా న జా దేశః ఆ గ శ వ ప్ర వ త్ శో కా తి రె కా గ్వార యి తు ను శ క్య మా సీ ది శ్య
 ఖ ణః అ కృ త క ర స మ కృ తి మ రా గం న్నే హం ప్ర మ ద ధ తా మ త వ వా తి ము గ్ధ

౧౬౯॥ సంప్రకీర్ణి॥ సంప్రతీదానీమెవకుశలీలక్షతస్సక్షయదః యుగాత్ పు
 నకుసెయాః ప్రత్యావతక్షస్వేతిసస్నే హంభతుకరీరితాభత్రేప్రయూకా
 ఆశీగాశివాదస్సద్యః ప్రసహ్యబలాత్ గభదంభసాస్రవశ్రుణాస్త్రి
 యాస్తస్యాపవధాస్వోతస్త్రీతిప్రతిప్రసవాన్న దీక్షాపదా గనుఃసేత్ర
 యోర్విశయసప్రత్యావతక్షే ప్రత్యాఖ్యాతా అనుంగళేనాశ్రుపాతేన
 నిష్ఫుకృత్యేకణభవితప్యంభవత్యే వెతిభావక్యవానిటితికల్పాన్న చక్షి
 జఃఖ్యాజాదేశః అశ్రుపాతస్యనేత్రపిలేషణద్వారా ఆఃః ప్రత్యాఖ్యాన
 హేతుత్వాత్ప్రయోగభేదః॥

మూ, ౧౩౦ { కాచిన్ద్రీ, తావరజోభిదివమను వివధేభిన్న వ
 క్రైందులక్షీరశ్రీకాగ్కాశ్చీకంతదిశత్రవగధ
 రేదాహముద్భాంతసత్వాః భ్రమువాత్వా }
 { తివాన్యాగస్రకీదిశకుసరాభూమివత్కంపమా
 పుర్ణప్రథనానాధివానాకు శివమితిపురోభావి
 నార్యశ్శశంసుః॥

ఇతి శ్రీశిశుపాలవధే- మహాకావ్యే-
 పంచదశ స్సగణః.

౧౩౦ ॥ కాచిన్ద్రీ॥ రజోభిరాతకవైరంగసంస్తారత్యాగాత్ పాంసుభిరా
 కిణాః * స్వాక్రజఃపుష్పమాతకవంపాంసునానన్వయోరవిభక్త్యభయ
 త్రాప్యమరఃదివస్తౌత్పాతికపాంసు ప్రవక్షణాద్రజఃకీణకావక్రమిం
 దురివాన్యత్రవక్రమివేందుప్రస్వలక్ష్యఃఠోమాయస్యాస్నాఠోమవక్రై
 దులక్షీరీణిబహువచనాంతావయవైబహువ్రీహిఃవివంఘైకవచనాంస్త్వస్య
 వలక్షీశబ్దస్య ఉరః ప్రభ్రకీమపాతాన్న తన్ని మిత్తః ప్రత్యయః శైషీ
 కః వైఖాషిక ఇత్య విరోధః కాచిన్నా రీదివకునువివధే అనుచకారకా
 శ్చీన్నా యఃఃదిశ ఇవాశ్రీకాచీతశోభా ఉద్భాంతసత్వాఉద్భాంత
 జంతుకాశ్చనభ్యః అంశరంతరాత్సనినుధ్యేచ దాహంసంతాపనుగ్య తా
 త్పాతికంప్రజ్వలనంచదధిరేదఃఃఅన్యానాయఃఃవాత్పావాతసమూహాః

మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానై - షోడశ సర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { దమఘోషసుతేనకశ్చనప్రతిశిష్టగప్రతిభానవా }
నక | ఉపగమ్యహరింసదస్యదఃస్ఫుటభిన్నా ధా
{ ముదాహరద్వచః ||

౧|| అథానంతరసగైహారైశ్చైచ్చవ్యదూతసంవాదంవణయతి|| దమఘోష
పైత్యాది- అదసన్నాహీనంతరందమఘోషసుతేనశిశుపాలేనప్రశిష్టః
ప్రహితః- ప్రతిభానమస్యాస్తీతిప్రతిభానవా - అవసరోచితోత్తరస్ఫుర
ణశక్తిమానిత్యధాఃకశ్చనకశ్చిద్దూతఃహరింకృష్ణముపగమ్యప్రాప్యసదసేవ
భాయాం-స్ఫుటభిన్నా ధాః పృథగధాఃప్రియాప్రియరూపా యస్త్రిత
త్స్ఫుటభిన్నా ధాః-యుగపదుభయార్థాభిధాయకమిత్యధాః - తద్దేవ
వత్ప్యతీఉభయంయుగవన్నయోదితంత్వరయాసాంత్వమధేతరజ్జేతి- అదః
ఇదంవత్సమాణంవచఃఉదాహరత్ వ్యాహరత్ ఆత్రాహకామందకః*యా
తవ్యాయిప్రహీణయాత్ దూతంధైర్యాభిమానిసమ్-ప్రగల్భఃస్త్రీతిమా
స్వాగ్గీశస్త్రైశాస్త్రైచనిష్ఠితః|| అభ్యస్తకర్మాన్వవతేదూతోభవతుస్వర్హ
తి-అస్పష్టాధోమితాధాశ్చతథాశాసనహోరకః - యఃసామాన్యంవదన్హీ
నోదూతస్తుత్రివిధోనుతః-సభర్తుఃశాసనాద్ధచ్చేద్ధంతవ్యంహ్యుత్తరోత్తరం-
స్వవాక్యపరవాక్యాణామితిచేతివచింతయత్ - అస్మిన్సగైవైతాలీయా
ఖ్యంమాత్రావృత్తమ్ * షడ్విషమెష్టాసమేకలాఃషట్సుపమెస్సునోఽనిరంత
రాః-ససమాత్రపరాశ్రితాకలావైతాలీయంతెరలొగురురితిబహుశాత్ || ...

మూ, ౨ { అభిధాయతదాతదప్రియంశిశుపాలోనుశయంప }
రంగతఃభవతోభినునాస్సమీహతేనరుషక్తుః
{ ముపెత్సమానవామ్!.....

౨|| స్ఫుటభిన్నార్థముదాహరద్వచ ఇత్యుక్తంతదేవచతుర్దశభిః- క్షైశుభం
గ్యాభిధతై|| అభిధాయేత్యాది|| శిశుపాలస్తదాఅగస్తీకారకాలే-తత్ప్రాగ్గృగ
ప్రియమభిధాయవరంభ్యశమనుశయంఅనుచితమాచరిశ్యనుతావంగణఃఅత
ఎవఅభినుసాః అభిముఖచిత్తస్సగైపెత్సస్వయమాగత్యసరుషఃసరోషస్య
భవతఃనూననాంపూజాంక్రంసమీహతేఅనునెతుమిచ్ఛసీత్యర్థః-అయంమ

త్య - శిరసా ప్రణతః ప్రణామంకృత వాణక ర్షరి క్షః-అశుతవశాసనమాజ్ఞాం
 కరిష్య తెత్వదాజ్ఞాకరోభవిష్యతి-కుతః యతఃసచై వ్యో ద్యాస్త్యై - అవసరే
 త్వయైవపర వాణ-త్వదేకపరతం శ్రుః-పరుష స్తుశిరసా ప్రణతోనరాధిపైరితి
 భావః-కమణీ క్తఃఘాపతిస్తవ శాసనం శాస్త్రీశిత్రాంకరిష్య తెయిత స్త్వ
 యైవపర వాణశ శ్రుమాణ-త్వమేకవివాస్యశ శ్రురవశిష్టాణిభావః - అన్య
 త్వమానం*శాసనం రాజవత్తోర్వాస్వీంలెఖాజ్ఞాశాస్త్ర శాస్త్రీష్వితిషిత్వః॥ ...

మూ, ౫ { అధివహ్ని పతంగ తెజసోనియత స్వాంతసమర్థక }
 { గణః తవసర్పవిధేయవతిన్కప్రణతింబిభ్ర }
 { తికెనభూభృతః ॥ }

౫॥ ప్రణామ హేతుమాహ॥ అథీతి॥ అధికతంవహ్ని పతంగయోరగ్ని భా
 స్వోరివ తెజోయోనతస్యత త్తుల్య తెజసఇత్యర్థః-నియత స్వాంతోనియతచి
 త్తః - సచాసాసమకణకమాణచ- సాధుకమాణచేతిఖంజకుబ్జనద్విశేషణస
 మాసః-తస్యతధో క్తస్యసర్పేవిధేయవతిన్ మోవశవవణినః- కమణకరాయ
 స్యతవ కేభూభృతః ప్రణతినబిభ్ర తినర్పేపివిభ్ర తీత్యర్థః- పరుషస్తుఅప్ర ణా
 మె హేతుమాహ-అధివహ్ని పతంగస్యశలభ స్యవతేజః పారుషంయస్యత
 స్య*పతంగశ్శలభే భానావితివిశ్వః-నియ తెఅవ్యభిచారేస్వాంతస్వనినాశేన
 మర్థకం హేతుభూతంకమణయస్యతస్యసర్పేషాంబిధేయవతన్ తె-విధేయం
 వతన్తఇతివాసర్పవిధేయవణినః- సర్పకింకరస్యనిష్పారుషస్యతవ కెనగు
 ణేనభూభృతః-ప్రణతింబి భ్ర తినకేనాపీత్యర్థః॥ }

మూ, ౬ { జనతాంభయశూన్యధీర్షపరై రభి భూతామవ లం }
 { బసేయతః తవకృష్ణగుణాస్తతోనరైరసమానస్యక }
 { ధత్యగుణ్యతామ్ ॥ }

౬॥ జనతామితి ॥ హెకృష్ణ హేహ రేభయశూన్యధీర్షికచి త్తః- ప
 రైశశ్రు భిరభిఘా తాంజనతాంజనసమాహంస్య గా మజ నెత్సాదినాసమూ
 హేతల్ ప్రత్యయః- యతోవలంబ సెవరిగృహ్లోసరక్షసీశ్యకణః-తతో హేతో
 నన్రైరసమానస్యఅమానుషమహిమ్న ఇత్యర్థః- తవగుణాః-తన్త్రా
 ణావయః-అగణ్య తామసంఖ్యయితాండధతి- పరుష స్తు హెకృష్ణ గునివాశ్శక
 భయోశూన్యధీర్షిమాణ-ధీఃపరై స్త్వదవ్యైః*పరంగా రాన్యముఖ్యమువ
 రోరిపరమాన్యనోరిత్యుభయ త్రాపివైజయంతీ- అభిఘాతాంతవ ధీరితాంజ

నతాం పశుపాలన పార దా ర్యాది నాప్యథక్ జనత్వం - భా వా థే త్ త్ర త్ర
త్యయః యతో వలంబ సెత శ్రయసి- తతో సరై రసమా నస్య తతో పిహీ నస్య
త్యథాః-తవ గుణా-లేత తః సంభ వంతో పీతి భావః - ఆగణ్య తామ నాదరణీయ
తాందధతి ||

మూ, ౭ { అహితాదనపశ్రవస్త్ర సన్న తిమా తో ఙ్గి తభీర }
నా స్తికః | వినయోపహిత స్త్ర ప్తయాకుతః సద్యోశో }
స్యో గుణ వానవిస్తయః ||

౭|| అహితాదితి||త్వయాసద్యో శో స్యో గుణ వాణ-గుణాధ్యఃకుతఃచకు త్రా
పీత్యథాఃకుత స్త్వంఅహితాదనథా త్ త్ర సన్-అథమ-భీరురిత్యథాః-అ
వప్రిపా-భవతీతీఅనప త్రవ స్త్ర పావాణ-అ కార్యజుగుప్సురిత్యర్థః-అతిమా
త్ర మత్యంతముజ్ఞి శభీ స్త్ర వ్యక్తిరిభ యిత్యథాః-నాస్తిమతిరస్యేతి నా స్తికః-
నాస్తిపరలోకః-అ స్తి నాస్తి దిప్త మ్ను తిరిశీతక్ సనభవతీత్య నాస్తికః-అ స్తిక ఇత్యర్థః
వినయ నానాధ త్యో నోపహితో విశిష్టః-వినయ వానిత్యథాః- విస్తయో విశిష్ట గ
మౌ-నభవతీతి అవిస్తయో నిగణవణః- పరుష స్తు-త్వయా సద్యో శో స్యో గుణ
వాన్న భవతీత్య గుణ వాణ నిగుణః-కుతఃకు త్ర నకు త్రా పీత్యథాః-త్వమహితా
శ్చ తో స్త్ర సన్-భీరుః-నా స్తి త్ర పాలజ్ఞా వి శేషాయ స్యేత్యనపత్రవః-నిల
జ్ఞః-అజ్ఞా సాపశ్ర పాన్యత ఇత్యమరః-సతిమా త్రైణ ప్ర శామె లై వో ఙ్గి తభీర
పాకృతా రిభయః-నతుప గా క్ర మెణేతి భావః-అ స్తి గుణ ర స్యే త్యా స్తికః-అ స్తి
పరలోకః-పూర్వ వత్ తక్ సనభవతీత్య నా స్తి కౌ నాస్తిక ఇత్యథాః-వినయో
నయహీనః-అపహితో హితాన పెతః- విస్తయో విగవోణ-నభవతీతి అవిస్తయో
గర్వీ అ త్రా హితాదిత్య థా శ్లేషః- అన్యో శ్ర శబ్ద శ్లేష ఇత్యనయోః సంకరః||...

మూ, ౮ { కృతశ్శోపవధూగ తేఘ్నానో వృషము క్రై నరకెపి }
సం ప్రణీ ప్ర తివక్తిరధగృతై నసో జన తా భిస్తవపాధు }
వణ్యే తే ||

౮|| కృతేతి|| గోవ్యవవధ్యో గోపవధ్యః స్త్రి యా గుపుంవదిత్యాది నాపుం
వ ద్భావః-తా సురతిఃకృ తాయంతస్య గోపీజనవల్లభ స్యే త్య తథాః-వృషుంవృష
భ రూపీణం అరిస్తా భ్యం అసురం ఘ్ను తో మార యతః - హం తెలకటః శ ణా దె
ఖః-అధఃకృ తై రసో నిర స్తకల్మష స్య త నౌ గ్రై భ యి శ క రెనర కెనర కాసు రెన్త్ర

తేవత్తిఃప్రవృత్తిఃపుసుకు కారణతీయావత్-సంప్రజీజనతాభిజనసముపైః
 సాధువణ్యతే-అపాలానుహద్దుష్కరంకర్తృకృతమిత్యవశ్లోక్యతే-పరుష
 స్తుగోపానాంవధూషురతిః కృతయేనతత్పారాధారికస్యవృషంధమంపు
 షభంవాఘ్ను తః*సుకృతేవృషభేవృషభత్యమరః-అతపవకృతైనః - పావ
 కృతః-తవఉగ్రదారుణేనరకేనిరయే అధఃప్రతిపత్తిరథః ప్రాప్తిః *ప్రతిప
 త్తిగ్రహదప్రాప్తాపాసు పెపిచేతివిశ్వః-జనతాభిఃసాధువణ్యతేమస్తరోస్యపా
 పిష్టస్యనగకపాతకశ్చ్యుద్లోప్యతేకత్యథః-అత్ర గోఘ్నుః-పారదారికోప్య
 ధఃకృతైనసభితిరోధాభాసః-శ్లెషేణసంకీర్యతే॥

మూ, ౯ { విహితాపచితిమహీభృతా ద్విషతా మాహితసా
 ధ్వనోబలైః | భవసాను చరస్త్యముచ్చకైశ్చహ
 తామపుష్పరిక్షమాభృతామ్॥

౯॥ విహితేతి॥ సహానుచలైఃసానుచరస్సభృత్యోమహీభృతాశ్చైద్యైసవిహి
 తాపచితిః కృతపూజాలోకవేదయోః సానుచరస్త్యైవరాజ్ఞః పూజ్యత్వ
 ప్రసిద్ధిరితిభావః-అతపవబలైఃనైనైవ్యః-ద్విషతామాహితసాద్వసోజనితభ
 యస్యఉచ్చకైరున్నతస్త్యంహతామపిక్షమాభృతాంరాజాముపరి
 భవసరోస్త్యమోభవేత్యథః-పరుషస్తుమహీభృతాశ్చైద్యైసవిహితాపచి
 తిఃకృతహానిః*భవేదపచితిఃపూజావ్యయిహానిమునిష్టతాపితివ్యః-అతప
 వద్విషతాంబలైరాహితసాధ్వసోభీషితస్సన్నహతాం-క్షమాభృతాంధూధ
 రాణాంఉపరి నానుముచరతీతసానుచరః-సానుచారీభవచరైఃప్రతిపిత్రాపిత
 బ్రాధనైఃసంకరః॥

మూ, ౧౦ { ఘనజాలనిభై ర్మరాసదాగ్ధపరితో నాగకదంబకై
 స్తవనగరైఃపుభవంతువీధయ్యపరికీర్ణావనజైశ్చ
 గాదిభిః॥

౧౦॥ ఘనైతి॥ తవనగరైఃపువీధయోరధ్యః-ఘనజాలనిభై మేఘసముహ
 కల్యైః-వనజైవనసైవశ్చైశ్చ-గాదిభిః - పృగప్రభృతిభిజ్ఞానో మంద్రో
 ష్పృగశ్చైత్యైవవిధైరిత్యథః - నాగకదంబకై గజబృందైఃపరిశఃపరికీర్ణాః
 వ్యాప్తాః-అతపవదురాసదాఃదుష్టవేశాభవంతు- రాజ్ఞాంసంధానెనుహ
 దైశ్వర్యంతేభవిష్యతీత్యథః-పరుషస్తుఘనజాలనిభైః-సాంధ్రానాయప్రా
 యైః*జాలంసముహానాయిత్యమరః- నాగకదంబకైఃసవనంఘైవన

పాన్య తేస్వత్ గృహేనహపానంకరివ్య తే సవీతేః సంప్రీతిలక్షణ త్వాదితి
 భావఃపిబ తేఃక మణిలటో-పరుష స్తు- హేయదుపుంగవయాదవబలీవదా-
 చైద్యేనసహఘటాండ పెయిషఃసమ రాభియోగంగతస్య-తవవిక చోత్పలవ
 త్ చారులోచనః-సమరఃసజేప్రోవాసవోపిబంధుసాహృదాత్- ఉపెంద్ర
 త్వయిసో భ్రాత్రా దిత్యథః- పాతా త్రాతానకింపునమేశ కాభీష్టాదయ
 ఇతిభావః-పాతే స్తృచ్ఛసహృదస్య భావః సోహృదమితివిగ్రహఃయూనాది
 త్వాదేవో ప్రత్యయః; హృదయస్యహృల్లెఖతిహృద్భావవిధానసామధ్యాయ
 స్నోక హృద్భృగౌశ్యుభయపదవృద్ధిః-అత ఏవసోహృదదోహృదశ బ్రృవణిహృ
 ద్భావాదితివామనః-సుహృదస్తుసోహోదా మెవశ బ్దాథాశ్లేష సంకరః||

ము, ౧౩ { చలితానక దుందుభిర్గురస్సబలస్తస్వంసహసారణే
 నతమ్ | సమితౌరభసాదుపాగతస్సగదస్సంప్రతిప
 త్తమహాసి ||

౧౩|| చలితేః||రభసాద్ధమాదువగతం ప్రాప్తంతంచై క్యంత్యంపురశ్చ
 లితానకదుందుభిఃపురోగతవసుదేవః*వసుదేవోస్యజనకఃసపవానకదుందు
 భిరిత్యమరః-సబలోబలభద్రసహితః- సారణేనసారణాఖ్యానపు త్రైణసహ-
 సగదః-గదాఖ్యేనఅనుజేనసహితః- సమితౌసఖాయాంసంప్రతిపత్తుంసంభా
 వయితుం- అహాసి-సర్వబంధుసమేతః- ప్రత్యేతునుహాసీత్యథః- పరుష
 స్తుసమితౌసమరైరభసాద్వేగాదుపాగతః* రభసోవెగహ్న యోః సమిః
 సమరేసామ్యేసఖాయామపిసంగమ ఇత్యుభయత్రాపివిశ్వేతంచైద్యంపురతః
 చలితానకాః- పటహాఃదుందుభయోభైర్యశ్చయస్యసః* ఆనకఃపటశాలా
 స్త్రీస్యాద్భేరి స్త్రీదుందుభిఃపుమానిత్యమరః- సబలఃససైన్యః- సగదఃగద
 యాకామోదక్యాసహితః-సహసార్గుటితి- రణేనయుద్ధేనసంప్రతిపత్తుమభి
 యోత్తుమహాసి-అత్రాపిశబ్దాథాశ్లేష సంకరః||

ము, ౧౪ { సమరేఘరిపూనభిఘ్న తాశిశుపాలెనసమేత్యసం
 ప్రతి | సుదిరంసహసహసాత్వతైభావవిశ్వస్తవి
 లాసినీజనః||

౧౪||సమరేష్వితి||కించసమరేఘరిపూన-అభిఘ్న తాఅతిశూరణైత్యర్థః-శిశు
 పాలెనసమేత్యేక్యంప్రాప్య-సంప్రతిసుదిరం-బహుకాలం-సత్వతఃఅవశ్యాని
 పునాంసఃసాత్వతాః యాదవాః; ఉత్సాదిభ్యోః సర్వేచ తేసాత్వతాశ్చ

తైఃసగ్ధసాత్వతైః సహ ॥ పూర్వకాలేత్వాదినాసమాసఃశ్వస్తవిలాసినీ
 జనఃశిశుపాలభయనిప్తతైఃవిస్రబ్ధవిలాసినీజనోభవ* సమావిస్రంభవిశ్వా
 సావిత్వమరః-వరుష స్తురిపుమాతినాశిశుపాలేనసహసమ రేషుసమెత్వనంగ
 త్యసంప్రత్యేవసర్వసాత్వతైఃసహవిశ్వస్తవిలాసినీజనఃవిధవాంగనాజనోభ
 వ* విశ్వస్తావిధవాసమెశ్యచురఃః ఆదితశ్చైతిచకారాదనుక్తసముచ్చయా
 గ్ధాచ్చ్యసేనికస్తాయామిత్ ప్రతిషేదః- శిశూనామనుద్ధతానామేనాయం
 పాలయితానోద్ధతానామితిసర్వధాభవంతమద్వైవహనిష్యతీతిభావః॥.....

ము, ౧౫ { విజిత శ్రుధమీక్షతామసౌ మహతాం త్వామహి
 తంమహిభృతామ్! అసకృజ్జిత సంయతంపురోముది
 తస్య ప్రమదంమహివశిః!

౧౫॥ విజితేతి॥ అసామహిపతిశ్చైచ్చద్యఃవిజిత శ్రుధంమైత్రీసంబంధాన్నిర
 స్తక్రోధంమహతామ్మహిభృతాం-రాజ్ఞాంమహితంపూజితంఃమతిబుద్ధీత్యా
 దినావతమా నెక్రఃతద్యోగేవశ్రీ - అసకృద్భవమశోజితాః - సంయతఆజ
 యోయోనతం*సముదాయ స్త్రీయస్సంయత్సమిత్యాజినమిద్యుధిత్యమరః
 సప్రమదంసహర్షంత్వాత్పంః త్వామాద్వితియాయాఇతిత్వాదేశః-పురో
 గ్రేముదితఃకుక్షతాంపశ్యతుపరుషసు-విజిత శ్రుధంభయాత్త్యక్తశ్రా
 ధం-మహతాంమహిభృతాంచైద్యా నీనాం అహితమరిమసకృజ్జితశ్చాసౌ
 సంయతశ్శబ్ధశ్శబ్జితసంయతంసా తానులిప్తవత్పుర్వకాలేతసమాసః* బ
 ధ్లోనద్దశ్చసంయత ఇతివైజయంతీ-సప్రమదంస స్త్రీకంత్వామితిపదచ్ఛేదః
 అసకృదీక్షతామ్॥.....

ము, ౧౬ { ఇతిజోషమవస్థితం ద్విషగ్ ప్రణిధిం గామభిధాయ
 సాత్యకిః! వదతీస్తు వచోధచోదితశ్చలితైకభ్రుర
 ధాంగపాణినా॥

౧౬॥ ఇతితి॥ఇతిత్థంభూతాంగాంచం*అజానెనేక్షదిగ్బాణగౌవాగ్వా
 రిషుగౌమణతేతివిశ్వః-అభిదాయకోషంతూష్టినునస్థితం* తూష్టి-జోషంభ
 వెన్నానఇతివైజయంతీ-ద్విషఃప్రణిధింకూతం-సాత్యకిఃకృష్ణానుజః-అక్షగూ
 వాక్యానంతరం - రథాంగంచక్రంపాణోయిస్యతేన రథాంగపాణినాహరి
 ణా ప్రహరణాధేభ్యఃపరేనిగౌస్తస్తమ్యాభవతఇతిపాణోపరనిపాఠః-చ
 లితామైరితాపకాభ్రార్యస్త్రికమణితత్కోగో స్త్రీయోరుపసజాన

స్వేతి ప్రాప్త్యః - చోదితః అస్యోత్తరం దేహి ఇతి ప్రా సంజయా ప్రేరిత స్సన్ని త్యక్షణః వచః పదతిస్తా వాదీత్ ||

మూ, ౧౦ { మధురం బహిరంతరప్రియం కృతినా వాచి వచస్త }
 { ధాత్వయా | సకలాభాతయా విభావ్యతే ప్రీయ }
 { మంతబాహిరప్రియం యథా ||

౧౦|| కింతద్వచస్త దేకవింశతిస్తోకై రాహా|| మధురమి త్యాదినా|| కృతినాకుశ లేనత్వయా బహిః ప్రకా శేనుధురంస్త్రియ - అంత గణభే అస్త్రియం - వచస్త ధాతేన ప్రకారేణ ఆవాచి ఉక్తం - వచేక నుణాణి లుజీ దిణి వృద్ధిః - యథాయన ప్రకారేణ సకలాభాతయా సంస్కృణ్ణోభయా గణతయా హేతునా - అంతః - అప్రియం బహిః ప్రీయం విభావ్యతే అవధార్యతే అప్రియగభాం ప్రీయంత్య యోక్తంతదస్తాకంతుప్రియగభానుప్రియమెవ ప్రతీయతే - ఇతముక్తిచాతు ర్యంతవై వెత్యభిప్రే త్యోక్తంకృతినైతి అతోన శ్రద్ధేయమిదం వచ ఇతి భావః||

మూ, ౧౧ { అఱికోమలమేకతోన్యతః సరసాంభోరుహ వృత్తక }
 { కేశమ్ | వహతిస్ఫుటమేకమేవతేవచనంశాకప }
 { లాశదేశ్యతామ్ ||

౧౧|| అభ వాబహిరైవ ప్రీయం అంత రే వాప్రియంతథాపిన గ్రాహ్యమిత్యువ మయావ్యనక్తి|| అఱితి|| ఏకతో బహిరఱికోమలం అన్యతః అంతః సరసమార్ద్రం యదంభోరుహన్యవృత్తం ప్రసవబంధనంతదివకకేశంపరుషం - ఏకమేవతేత వచనం ఈషదసమాప్తం శాకపలాశం శాకపలాశ దేశ్యం మహాపత్రాఖ్యతరు పత్రశుల్కం * శాకశ్శబలసారస్వ్యాత్ వరదారుశ్శరచ్ఛుడః మహాపత్రో మహా శాకః సిరకశ్శహరిస్తదభిశ్యభిభానరన్న మాలాయాం క్ష ఈషదసమాప్తాక ల్పవ దేశ్య దశీయర ఇతి దేశ్యప్రత్యయః - కల్ప దేశ్య దేశీయాని సాన్వశ్య వా చకానీతి దండీ - తస్య భావస్తత్తాంతాంస్ఫుటం వహతి - అంతః పరుషస్య బహిః గ్నా ధుర్యం పృథాశాకపలాశవ దితి భావః - అత్ర శాకపలాశో పమాయాః పద్మీవృ త్తోపమాసాపెక్ష త్వాత్ సంకరః||

మూ, ౧౨ { ప్రకటం మృగునాసు జల్పతగ్గవరుషం సూచయ }
 { తోథమంతరా | శకునాదివమాగణవతిభిగ్నపు }
 { రుహాదుద్విజితవ్యమీవృశాత్ ||

౧౨|| నన్వప్రియగభేపి వాశ్యే గుణ్యత్యైః ప్రీయమెవ గృహ్యతాంహం

నైః కీరమివాంభసీ శ్యాశంక్వాహా|| ప్రకటం ప్ర కాశం - మృదు
 నానుగ్మృదుకీలజల్పశఃక ధయతః-అంత రావః-వరుషమనిష్టమథాంసూచయ
 తః - ఈదృశఃఅంతఃసంస్థానాన్యాత్పు గుమానీవృశఃశకు నాదివబహిఃశుభస్వ
 రంసుర్వతోంతరనర్థంసూచయతః - పింగలాదివహీణ ఇవమాగవతిభిః
 న్నా గవతిభిరధ్వనైశ్చ ఉద్విజితవ్యంనత్వశతోపి గ్రాహ్యంషిషసప్త
 క్లాన్నవదఖిలస్యాప్యనర్థ హేతుత్వానితిభావః-విజితిత్రయఃశీ త్వాన్న గుణః||

మూ' ౨౦ { హరిమచిత వాణ సభూపతిర్మది రాజ్ఞస్తవ కౌత్ర
 నుత్సరః | న్యస నాయస సారభ స్యక స్తరుసూనస్య }
 శిరస్య సూయతి||

౨౦|| ఏవంజూతంనిభాశ్శ్యాఅకచైద్యంతక్షోషీ స్థూటనాపూర్వకంభాశ్శ్శ
 యితే-హరిమి శ్యాది నాసభూపతిగ్మృధ్మిరో హరిమచిత వాణ- యదిపూజి
 త వాంశ్చైత్-ఆత్ర హాగ్య చా నెతవ రాజ్ఞశ్చైచ్చస్య స్యనుస్సరః- కఠినిణమి త్త
 క ఇశ్య కణః ససారభ స్యపరిమలయు క్తస్యతనుసూనస్యవృక్ష ప్ర సూనస్య-త
 రు గ్రహణంసూనస్య సాధారణద్యోత నాకణం- శిరసిచ్యసనాయాగ్న శాయ
 కోసూయతి ఈషణ్యణినకోపీశ్య కణః క్రు గ్రమృ హేత్వాని నాసంప్రదా
 నసంజ్ఞా-సర్వత్ర గుణవద్వస్తుగుణజ్ఞై ర్భూమి ముచ్య తేతబధ్ధానాంకిను త్ర వృ
 థాసంతాప నెతి భావః- అత్ర హారీతనుసూనయో వాణ్య్కన్వయేబి-బుప్ర ని
 బింబభావేనాచానా శిరోధారణయాప సమానధహణ నిదేశాత్ దృష్టాం
 తాలం కారః||

మూ' ౨౧ { సుకుమార మహేలమీయ సాంహృ దయాంశగణ
 తను పి యంయతః| సహ సైవ సముద్గిరంత్యే మీజర }
 యం త్యైవహితస్త్యే పిణః||

౨౧|| అధకథంనుహోణ నుహతః పూజాంసహత ఇ శ్యాశంక్వ హరిచై స్వ
 త్సూనుకహదంతరంను నసేనిధాయ సామాన్యశః- సు జచయజానయోరంత
 రంచతుభిణరాహా|| సుకుమారమి శ్యాది|| లమీయ సాహ ల్పీయ సాంహృ కయం
 సుకుమారంశుచ్ఛం- కుతఃయ శోమీలమీ-నూంస స్తస్తతం హృ కయగతంతప్రి
 యం-సహ సైవరఘ్ని త్యైవసముద్గిరంతిసముచ్చాగయంతి-సనీషిణ స్తుతద ప్రి
 యంకథంచిత-సంభావ్య నూనమవీః శేషః-జరయింః-అంతరే వక్షవయంతి
 నతుద్గిరంతీత్యుకణః-అ హాలాఇ త్యాశ్చ ర్షే-చైద్యశోచ్చిరతి నైవంహారితితి

హేమామహదంశరమనయోరితి భావః- అతపవాప్రస్తుతాత్-సామాన్యా
ల్ ప్రస్తుతవిశేషప్రతీతిరూపోయమప్రస్తుతప్రశంసాభేదః-అప్రస్తుతస్యక
థనాత్ ప్రస్తుతంయ్యుక్తగన్యతే - అప్రస్తుతప్రశంసేయం సామాన్యోని
యంప్రతీతిలక్షణాత్-ఆదిశబ్దాత్సామాన్యవిశేషసంగ్రహః ఏవముక్తిరశ్నో
కత్రయేపి ప్రస్తుత్యంవిశేషంతువయ్యోమః!

మూ, ౨౨ { ఉపకారపరస్వ భావతః సతతం సర్వజనస్య సజ్జ
నః-అసతామనిశంతథాప్య హేమాగురుహృద్్రోగః }
రితమన్న తిః||

౨౨|| ఉపకారేతి|| కిలచ | సజ్జనఃస్వభావతః- సతతం సర్వజనస్యోపకారప
రోభవతి-నతు ఉపాధిపరః కదాచిత్కస్యచిదేవేతి భావః తథాపి సర్వోపకా
రిత్యేపితమన్న తిస్తస్య సజ్జనస్యోక్తమః - అసతామసాధూనామనిశం-
గురుహృద్్రోగకరి అత్యంతహృదయ సంతాపకారిణీ- అహయా ఆశ్చర్యంక
కృణో హేత్విత్వాది నాతావీల్యేట ప్రత్యయ్యోటి ధ్ధాణజిత్యాది నాజీవ- హ
రిచైక్యోచైవంభూతావితీ సైవాప్రస్తుతప్రశంసా||

మూ, ౨౩ { పరితప్యతపవస్తోశమగ్నపరితప్తోవ్యపరస్సుసంవృతిః |
వరవృద్ధిభి రాహిత వ్యధః స్ఫుటనిభిన్మ దురాశ }
యోధమః||

౨౩|| పరితప్యతఇతి|| కించ|| ఉత్తమఃపరవృద్ధిభిన్మపరితప్యతే-నవ్యధతప
వఉత్తమస్యపరశుభ ద్వేషవవనాస్తీశ్యథః- అపరోమధ్యమపవేశ్యథః-
పరితప్తోపి - శోభనాసంవృతిః-పరితాపగోపనంయస్యః-సుసంవృతిః- సంతత
మపి-పరిశుభ ద్వేషంనప్ర కాశయిత్వ్యథః - అథమస్తు-పరవృద్ధిభి రాహిత
వ్యధః-ఉత్పాదితసంతాపః-తథాస్ఫుటనిభిన్మః ప్ర కాశితోదురాశయః-ప
రశుభ ద్వేషలక్షణోదురభి పా యోయస్యః-పరశుభ ద్వేషంనప్ర కాశయతి
చైత్యథః - చైద్యశ్చాధమోహరిస్తూ త్తమఇతి ప్రతీతైఃపూర్వోక్తవచాలం
కారః ||

మూ, ౨౪ { అనిరాకృత తావసంపదంఘనీనాంసు మసౌభిరు
న్జి త్తమ్-ఖిల తాంఖిల తామి వాసతి-ప్రతి పద్యేతక }
ధుబుధోజనః||

౨౪|| ననుమానినాం పరోత్కమణ ద్వేషో సూషణ మే వేత్కళంక్య నేత్వా

హా || అనిరాకృతేతి || అనిరాకృతాఅనివారితాతాపసంపత్ సంతాపాతిశ
యోయయాతాం. పక త్ర వరసంతాపజనవైకస్వభావాదవర త్రా నతఃచ్ఛా
యావరహాఃచైతిభావః తథాఫలహీనాంతాంభిహా ముత్రనఉప కారఫలశూ
న్యాం- ప్రత్యుతోభయ త్రాప్యనధాక రీంచైతిభావః- అన్యత్ర నస్యరహితాం
సుమ మోభిబుధై గుఱ్ఱి తాంచాన్యత్ర పుష్పేవజితాం*సుమనాఃపుష్ప
మాలతోః- స్త్రీ దేవబుధయోఃపుమానిహివైజయంతీ - అనతీం దుష్టాంఅన్య
త్ర నిరుపాఖ్యాం-ఖలన్య భావః - ఖలతా తాంఖలతాం దుజ్జనత్వం- ఖస్యల
తాతాంఖలతాంగగనలతి కామివ బుధోజనః- సదసద్వివేక కుశలోజనః- కథం
ప్ర తివ ద్యౌతావలంబితనకథమపీత్యథః- అతఃప్రథామత్సరోనక స్యాపిగుణ
జతిభావః- తథాపిఖలతాంప్ర తీవద్య తేచైద్యఃవహదిరితిప్రతీతః- నైవాప్ర స్తుత
ప్రశంసాఖలతామివేత్యుపమయాసంకీర్త్య తేఆత్యం తానత్యపిజ్ఞానమధేక
బ్ధికరోతీహీతిన్యాయాదస త్యాఃఖలతికాయాః - ఖలతోపమానత్వసిద్ధిః||...

మూ, ౨౫ { ప్రతివాచమద త్తకేశవ శ్మవనూనాయన చెదిభూ }
భుజే! అనుహంసురు తెమనధ్వనిన్న హిగోమాయు }
రుతానికెసరీ||.....

౨౫|| న న్వైవంమహాసుభావోహరిఃకిగుర్థంతథాసగసిరాజ్ఞానిభాత్సన్య
మానోమానమాస్థితత్తత్వాశంక్యసత్యమవాదరాన్న తుకాత ర్యాది త్యాహ-
ప్ర తీతి-కేశవః-శవమానాయుక్రో శతే-స్వరితేత్వాదాత్క నెపదం - చెదిభూ
భుజే-క్రియాగ్రహణాత్ సంప్ర దానత్వం - ప్రతివాచంప్రత్యుత్తరంనాద
త్త- తథాహికెసరీసింహాలాఘనధ్వని మనుహంసురు తెప్ర తిగజాతి-గౌ
మాయురుతానిని వారుతానినాను హంసురు తె* స్త్రీ యాంశీవాభూరిమా
యుగోమాయుష్పగధూతా కాత్తిత్యమరః-మహాతామధ మెష్వవ జ్ఞైవసీలిరితి
భావః-దృష్టాం తాలంకారః||.....

మూ, ౨౬ { జితరోషరయామహాధియస్సవన్తిక్రోధజితోలఘుర్జ }
సః! విజితేనజితస్యదుముతాతేమ-తిమద్భిస్సహకావి }
రోధితా ||

౨౬|| కించ రాజ్ఞోహరిణావిరోధాపినయోగ్యత్వాహా || జితేతి || మహాధి
యః సుధియోజితఃరోషరయోయై సైతథోక్తాః- లఘురల్పీజనస్తుసపదిక్రో
ధేనజితః-పవంవిజితేనజితస్యమహాత్మభిఃజితేనక్రోధేనజిత స్యైత్యథః- దుర

తే మూర్ఖాభిః స్య నుతివద్భిః - పండితైః సహా విరోధిభిః సాస్పృహాః కా - మూర్ఖాభిః పండితయో మైత్రీవత్ స్పృహాపినసంగ తే త్యక్తాః - మూర్ఖాభిః శ్వాసయంతైః స్య క్షతి అత్ర సుతాత్ సామాన్యాత్ ప్రస్తుతవిశేష ప్రతితేర ప్రస్తుత ప్రశంసాభవః॥

మూ, ౨౦ { వచనై రసతామ్నహీయసోన ఖలు వ్యేతిగురుత్వము }
 { చక్షుః కిము పైతరజౌభిరార్పైరై రవకిణాస్య మణే }
 { ముహూర్షుతా ॥ }

౨౦॥ నాపిచై ద్య ప్రలాపైః కృష్టస్య కించిల్లాఘవమిత్యాశయేనాహ॥ వచనై రితి॥ ఉద్గతైః నిఘ్నై రసతాంచుజనానాంచవచనైః మహీయసోమహాత్కై రస్యగురుత్వం గౌంవం నవ్యేతినాపైతిఖలు-బేర్పైరైభామైః * ఉద్గరాస ర్పసస్యాభ్యాభూమాస్యాద్యామిమాత్ర క్షతివిశిష్టః - రిజోభిరవకిణాస్యద్భున్నస్యమణేమహూర్షుతా మహూర్షుమూర్షుత్వం మూర్ష్యుస్రాజాపిభావఘ్నా ఇత్యమరః - అపైతకిన్నాపైతీత్యదకః - అత్ర మణిమహీయసోవాకస్యభేదేన ప్రతిబింబకరణాత్ దృష్టాంతాలంకారః - మహీయస ఇతి సామాన్యాద్భై రైరపివిశేష ప్రతీతేర ప్రస్తుత ప్రశంసాచేతిసంకరః - హరిమః శ్యోగువమాధ్వనిశ్చేతి భావః॥

మూ, ౨౧ { పరతోషయితానకశ్చనస్వగతోయస్యగుణోస్తిదే }
 { హినః పరదోషకథాభిరల్పకః స్వజనంతోషయితుం }
 { కిలెచ్ఛతి ॥ }

౨౧॥ యుక్తంచైతత్పరనిండాపారుష్యంచురాశ్చనామిశ్యాహ॥ పరేతి॥ యస్యదేహినోజంతోః - పరతోషయితాపరేషామనందియితా - స్వగతోగుణః - కశ్చనకశ్చిదపినాస్తి - అల్పకః - అతితుచ్ఛః - స ఇతి శేషః - యత్తదోనిత్యసంబంధాత్ - పరదోషకథాభిరన్యజనదోషోక్తిభిః - స్వజననతుమధ్యస్థమితిభావః - తోషయితుమిచ్ఛతికీల - ఈహతేఖలు - తతోవశ్యంకతకవ్యమైతస్యోత్యదకః - చైద్యస్యాపినిగుణత్వాత్పరదూషణం యుక్తమితిసపవాప్రస్తుత ప్రశంసాభవః॥

మూ, ౨౨ { సహజాంభవృశస్పృదునయోపరదోషేక్షణసివ్య }
 { చతుషుషుస్వగుణోచ్ఛగిరోమునివ్రతాగ్గపరవర్ణగ్ర }
 { హణేష్వసాధవః ॥ }

౨౨॥ నన్వాశ్చనోనిదోషక్షత్వాభిమానాదిత్యం విజృంభణమిత్యాశంక్యా

హ-సహజేతి॥ ఆసాధవఃఖిలఃస్వయనాయోస్వదోషమహాత్మ్యపీతిభావఃస
 హజాస్వాభాఃకీలంఛాలవశ్యంశీద్యగ్యసూత్రజాత్యంఛాత్మ్యఫణః - పర
 దోషాణాంయాయోఃకావశీతిభావః-ఈశశైవర్యనిదెవ్యచతుషఃఅప్రశిహ
 తద్వప్తయఃకించస్సగుణేషూచ్చగిరః- ఆత్మప్రశంసాయాగుతిప్రగల్భవాచ
 క్షత్యధికః పువణాగ్రహణేషుపరస్తుతివచ నేషుఃస్తుతౌపణాంతువాక్షరభి
 త్యగురః- యనిప్రతామానప్రతివక్త్ర అశ్రాణిభ్యోచ్-చైవ్యశైవంవిధాతి
 ప్రతీతేరప్రస్తుతప్రశంసాభేదః॥

మూ- ౩౦ { ప్రకటాన్యపినైపుణస్తుహత్వరవాచ్యానిచిరాయ
 గు-పితుమ్| వివరితుమథాత్మసోగుణాభృతమా }
 కాశలమార్కచెతసామ్|

౩౦॥ సాధవస్తునైవమిత్యాహ॥ ప్రకటానీతి॥ ఆర్యచేతసాంసుమనసాంప్ర
 కటాన్యపిప్రకాశానిపరవాచ్యానిపరదూషణానిచిరాయగోపితుం-గోపాయ
 తుం-నైవరిసుమిత్యధః॥ ఆయాదయఆధాధాతుకెవేతిపికల్పాదాయప్ర
 త్యయాభావః సహనైపుణ్యంకాశలం-అధేతివాక్యారంభే-అధాత్మసో
 గుణా-వివరితు-ప్రకలయతు-అత్మప్రశంసాంకతు-మిత్యఫణః భృతమా
 కాశలమార్కతయకాశలం-సాధవోనవరాన్నిందంతి-నచాత్మానంప్రశంసంతి
 అత్మప్రశంసాంపరగ్రహణీమితచవజాయేదిత్యాప్రస్తంబీయనిషేధస్తరణాది
 తిభావః॥ నజుశ్యుశ్యురయే శ్రజ్జకుశలనిపుణానామివికల్పాన్నాఘోపూర్వ
 వదస్మాపివృద్ధిఃకృష్ణశైవంభూత ఇతిపితేవప్రతీతేరప్రస్తుతప్రశంసైవ॥

మూ- ౩౧ { కిమివాఖిలలోకకీర్తితం కథయత్యాత్మగుణం
 హానునాః| వదితానలఘీయసోపరఃస్వగుణంతే }
 నవదత్యశాస్వయమ్|

౩౧॥ కిమిః॥ కించనుహామనాఃనుహాత్మాఅఖిలలోకకీర్తితంస్వత ఎవసర్వ
 లాకఃఖ్యాతం అత్మగుణంకిమివకిమర్తంకథయతినకథయత్యేవస్వత ఎవస
 రైఃకిశ్యమానత్వాదితిభావఃలఘీయ సస్తుచ్ఛస్యగుస్వగుణంవదితావక్తా
 వదేస్త్యప్రత్యయఃఅతఎవక్తనలాకెత్వాదినాపష్టీవతిషేధఃఅపరోస్యో
 నాస్తీతనకారణేన ఆసౌలఘీయాస్వయమేవవదతినకెవలనిషేధాత్తిం
 త్వప్రయోజకత్వాదపి మహా-ఆత్మప్రశంసాంనకరోతి తుచ్ఛస్తువక్తం
 రాసంభవాదతిక్రాంతనిషేధఃస్వయమేవప్రలవతీశ్యుర్భూర్వాన్దేవ

దార హేతుకం కావ్యలింగణైశ్చ రాధేవాక్యార్థహేతుకం నై యింకృ
ష్టవైవ్యాచైవవిధావివిశేషప్రసీతేరప్రస్తుత ప్రశంసాచేతినంకరః॥.....

మూ- ౩౨ { విస్మజుత్పవిత్రాన్ నాల్పరేవిషమాశీవిషవన్న రాల్ప
కుఢమ్ | దక్షతోతర సారయాపతాంధ్వనిసారాల్ప }
పటహాఞ్చవేతరే॥

౩౨॥ కించమహాత్మా నఃకాలేపరాక్రమంకుర్వంతి మరాత్మాగస్తుకేవలం
ప్రలపంతీత్యాహ॥ విస్మజంతి ॥ పరేనరాస్పత్పురుషాఃపిషమాశీవిషవన్న
రసపవదిత్యుపమా అవికత్తనా అనాశ్చ శ్లాఘి నపవ క్రుధంక్రోధంఽస్మ జంత
విమంతి పరాక్రమం తీత్యర్థః అం తరభ్యంతరే అసారగూపతాంనిస్సారస్వ
రూపతాం దధతోదధానాః, నాభ్యస్తాచ్ఛతురిశినుమభావః ఇతరేజనాః దుర్జ
నాఃపటహాఞ్చవద్వనిరేవ సారోబలంయోహం తేభ్వనిసారావాక్ష్మా రాఃనతు
బాహుశాలినఇతిభావః- ఆ త్ర వీద్యశౌకృష్ణచైద్యావిత్వప్రస్తుత ప్రశంసా
సామాన్యాప్రస్తుతవిశేష ప్రసీతేరప్రస్తుత ప్రశంసాభేదః॥

మూ, ౩౩ { నరకచ్చినమిచ్చతీక్షితుం విధినాయెనస చేనిభూప
ః! ద్రుతమెతునహాపయిష్యతే సదృశంతస్యవిధా }
తుము త్తరమ్ ॥

౩౩॥ అభిధాయత దాతదప్రియమిత్యాని నాయద్దూతేనప్రియాప్రియే అభి
హితేత త్రోత్తరమాహ॥ నరకేతి॥ సమేదినీపతిశ్చైదిభూపతిఃయెనఽనిధినాయెన
ప్రకారేణసంధినావిగ్రహేణ వానరకచ్చిగంనరకాంతకంకినున్యేహంకుశ
కానామితిభావః ఈక్షితుమిచ్చతి-తస్యే ధేస్సృశముత్తరం ప్రతిక్రియాన్మ
హేనావిరోధో వావిధాతుంనహాపయిష్యతేనయాపయిష్యతేఅశోభనవి
ధాస్యతఇగ్ధ్యంజహాతేర్ల్యంతాక్షర్మణీల్పకవిధానక్రియయాఅనభిధానే
పిప్రధానభూతయాహాపనక్రియయాఅభిహితత్వాదుత్తరమితిసకర్మణీద్వి
తీయాద్రుతంశీఘ్రమెతుఅగచ్ఛతుఅనాగమనేస్వయమెవహాపయిష్యతఇతి
భావః॥

మూ, ౩౪ { సమనద్ధకినంగ భూపతిర్వది సంధిత్సు రసాసహాము
నా | హారి రాక్రమణేనసన్న తింకిలబిశ్రీతభియెత్వ }
సంభవః ॥

౩౪॥ సన్వభిధాయెత్వదౌమయాపిసాంత్వమెవవిపక్షితంసవిగ్రహస్తత్క

౧౮౮ (మూఘుకావ్యే- సవ్యాఖ్యానే- షోడశస్కంః,)

ముభయాభ్యనుజ్ఞయాఇత్యశంక్యాహ॥ సహన ధైతి॥ అంగే త్యానుం శ్రణౌ ఆ
సౌభూపత శ్చైద్యః అమునాహరిణాసహసంధిత్పుర్యదిసంధాతుమిచ్చుశ్చైత్
దధాతెస్సన్నం లాతు ప్రశ్యయః కింసనునధకినర్థంసన్నం ధవాణతతోనా
యంసంధిత్పురిత్యర్థంసహ్యతెఃస్వరితేష్వాత్కర్తరిలుజ్ తతః ॥ ధురొధురితి
సలూపఃభీషణాలోయంసన్నా హ ఇత్యత్రాహ- హరిఃకృష్ణఃసంహాశ్చ ఆక్ర
మణౌసలభిభువేనయాభీస్తయాసన్నతింసమృతాంబీశ్రీతవిభృయాదిత్యసం
భవఃకిలసంభవోనాస్తీఖిల్విత్పర్థఃతతస్సన్నా హెలూవృధేత్పర్థః॥

మూ- ౩౦ { మహత స్తర సావిలంఘయన్ నిజదోషేణకుఢీర్షిన
శ్యః॥ కురుతేనఖిలుస్వయోద్భయాశలభానింధనమి
క్ఢీధినితిః॥

౩౦॥ అధాప్యోక్తగుణైనిష్టగూచపై ॥ మహత ఇతి ॥ కుఢీరా సన్నవివా
శత్వాస్తిపరితబుద్ధిగూణమహతోమహోనుభావాణతరసాబలేన* తరసీబల
రంహసతివిశ్వఃవిలుఘయన్మాత్రానున్నిజయోషైవస్వాపరాధేనైవఉల్లంఘ
నయాపెరివినశ్యతితథాహి ఇధదీధిఃశ్రీష్టార్పిర్గిఃస్వయోద్భయాశలభాణప
తంగాణ*సహపతంగశలభావిత్యమరః ఇంధనందాహంస కురుతేఖిలుకిం
తుతవివశౌఢాన్యాన్ని పత్యదహ్యంతఇత్యర్థఃతతఃపరంనకున్యత ఇతిభావః
దృష్టౌతాలంకారః॥

మూ- ౩౧ { యదస్మారి పురామహీపతి నమముఖేనస్వయమా
గసాంశ తమ్అఖసంప్రీపగ్యసూపురత్తదసానూ
తముఖేనశాశ్శీణః॥.....

౩౧॥ నన్నసహనెశాశ్శీణశ్చతాపరాధసహనవ్రతిజ్ఞాభంగస్యావిత్ప
త్రాహ॥యదితి॥ గూగ్వంపురామహీపతిశ్చైద్యోముఖేనస్వవాచాయదాగసా
మపరాధానాంశతం* ఆగోపరాధోమంతుశ్చైత్యమరః శాశ్శీణఃకృష్ణస్య
స్వయంనాపూరినాపూర్షినాపూరయనిత్యర్థఃపూరయతేకర్తరిలుజ్ః దీ
పజనెత్వాదినావికల్పాద్విప్రయైవిఘోలుక్-అదన్నప్రభాపానంతరంసం
ప్రదానీమశౌచైవ్యఃకూఠిముఖేనదూతవాచాతదాగశ్యశంపర్యసూపురత్
పరిపూరయమాసకూతముఖత్వాదాజ్ఞాంశైనకృష్ణక్రోధాగైరవపగదా
నెన మహదుపకృశమాయుష్షుతేతభావః పూరయతేశౌచచమృపధాయా
హ్రస్వఃఅభ్యాసనీనుశ్చ॥

మూ, ౩౭ { యవనగళగోపురాననస్తస్మి తోవక్ష్యసికించిన }
ప్రియమ్ | వివరిష్యతి తచ్చిరస్యనస్సనుయోద్వీక్షు
ణరక్షితాంక్రుధమ్ ||

౩౭ || నిగమయ్యథలితమాహ||యనితి || అనగళవమవిష్కంభం వివృతమితి
యావత్ *తద్విష్కం భేగళంన వెత్యమరః తద్దోపురంపురద్వారంతసివా
ననంయస్యన వాచ్యా వాచ్యవీ వెకశూన్యకృత్యర్థఃకన్యకఃకఃకఃకఃకఃకఃకఃకః
చివప్రియంవక్ష్యసి తదప్రియంచిరస్యచిరా త్ప్రభృతి*చిరాయచిరరాక్రయ
చిరస్యాద్యాశ్చిరార్థ కాశిత్యవ్యయోప్వమరః-సమయోద్వీక్షణనసంవిత్ప్ర శీ
క్షణేనరక్షితాంనిరుద్ధామిత్యధః* సమయాశ్చవధాచార కాలసిద్ధాంతసం
విదిత్యమరః-క్రుధంక్రోధంపివరిష్యతిః వ్యాతో వెతేదీఘవికల్పకృతఃకఃకః
త్వమపి నంక్ష్యతవ వెతిభావః ||

మూ, ౩౮ { నిశమయ్యత గూర్జితంశి నేర్పచనంనపురనా పురై }
నిసామ్ | పునరుజ్జితసాధ్వసంద్విషానుభి క తైస్తవ
చోవచోహరః ||

౩౮ || నిశమయ్యతి || ఎనసామనా పురస్పృష్టఃసత్యనాదినకృత్యధఃకఃకఃకఃకః
తైస్తవ-శి నేర్పా మ్నుఃకస్యచిద్వారవస్యన పుఃపాశ్రస్యసాశ్యకృత్యర్థః
త గూర్జితంఅథాయ క్తంవచనన్ని శమయ్యత్రు త్స్వకృత్యపిలఘుపూర్వా
దితీణేనయా దేశఃపునభూయోపి ఉజ్జిత సాధ్వసంత్వక్త భయం యధాత
థా-ద్విషాంవచోహరతీవచాహరోఽకఃకఃకఃకఃకఃకఃకఃకఃకఃకః
ధ తైస్తవ అభిహిత వాణ ||

మూ, ౩౯ { వివినక్తి న బుద్ధిమర్షిధస్వయమె వాత్సహితంపుకర్ష }
నః| యదుదీరితమప్య క్షప రై నఃవిజా నాతీతదన్య
తంమహత్ ||

౩౯ || వివినక్తి-బుద్ధ్యాదుఃకథోదరి ద్రఃబుద్ధిశూన్యకృత్యధః-నిస్వప్తదు
విఠోదీ సోదరి ద్రోదుగళతశ్చ సకృత్యమరః-పుకకోజనః-సామరజనః-స్వ
యమెవపరోపదేశంవినై వాత్సహితంనవివినక్తితదన్య క్త మె వెతిభావః-కింతు
పరై గుదీరితంఉపదిప్త మప్యదోహితం నవిజా నాతీతియత్ తత్ మ హాకన్య
తం- యతఃస్వోక్తంనగృహ్ణోతీతిభావః ||

మూ. ౮౦ { విను రెప్పదపాయమాన్య నాపరత శ్రు స్థితేకవా }
 { ముధాః | నవరోపహితంనచస్వత్సప్రమిమీ తెనుభ }
 { వాద్య తెల్పదీః || }

౮॥ అధకినాద్భుతంమూఘ్నాస్విత్యాశయేనాహ॥ఽదురితి॥బుధాఃబుధినుం
 తః-పవ్యంతనూగామినంఅపాయనునధకమాన్యనాస్వయమెవ-ప్రకృత్యా
 దిశ్యుడపసంఖ్యానాత్త్రతీయా-విదువికందంతి-విదోలతోపెతవికి ల్పాజ్ఞసా
 దేశః-అథవాపరతోస్వస్థాదాప్తాత్ - శ్రు స్థితేకవాసంతిఆప్తోక్తంగృహ్యంతి
 త్యుధకః, శ్ర దంతరోసుపసంఖ్యానమీ డపనగః-స్వజ్ఞోపసంఖ్యానాధా తోః
 ప్రాక్ ప్రయోగః-అబ్ధిసూత్రాథ స్తుఅనుభ వాద్య తెస్వానుభవంవివాఙ్ అ
 న్యా రాదితరతః-ఇహపంచమీ-సప్రమిమీ తెరజావతి- స్వతఃప్రసూతాడృశ
 వః-పరతః ప్రమా తామధ్యుః-అదమస్తుస్వా నుభవైక ప్రచూణత్యుధకః-
 అధమస్త స్వమిః భావః-అథప వాస్త్రుతాత్ సామాన్యా త్ప్ర స్తుతవి శేషప్ర
 తీ తెర ప్రస్తుత ప్రశంసా భేదః॥ }

మూ. ౮౧ { కుశలంఖలు కుభ్య మెవతద్వచనంకృష్టయరభ్యధా }
 { గుహమః ఉపదేశవ గాంస రెప్పపిస్వక నాశాభియి }
 { ధేషుసాధపః || }

౮౧॥ అస్తుప్రస్తు తెకినాయాతంత శ్రా మా॥కుశలమిః॥ హెకృష్టఅహంయ
 ద్వచననభ్యధా-అభిధాయో త్యాసినారాజ్ఞాంసంధిగుణతాయవిగ్రహ స్వ
 స ధా-యో తెవిననవోచమ్యుకః-తద్వచనంతుభ్యమెవచుశలంహిత-ఉచ
 త దీ-చాశీమ్యాయుప్యను స్రభ గ్ర కుశలసుఖాడకహి లై రిలిచతుక్తి-నన్నహి
 తె-సుహితోప దేశ-తాత్పర్యం తెకధమి త్యాశం కాసుధా-తం ర న్యా సెసప
 రిహారలి-సాధవః-సుజనాః స్వపినాశాభిమ భేషప్రబలవిరోధా గాత్మీపి నాశ
 హేనుభూతకి గుణప్రవృ త్తేప్పిశ్యుతః- పరేషుశ శ్రు స్వసిడం దేశపరః
 హితోపదేశతత్ప రాకృ సాలుత యెతిభావః॥ }

మూ. ౮౨ { ఉభ యం యుగవర్మయోనితంశ్వర యాసాంశ్వన }
 { ధేష రవప్తే | ప్రవిభజ్యపృక్షన్తనీపయామగుణం }
 { యుక్తి లతత్కరి ప్యన్ || }

౮॥ తధాపిఅథకద్వయోశ్వ న్వాశ్వకిం గ్రా హ్యంత శ్రా సా॥ఉభ యమిః॥
 మయరా సాంశ్వంసామ అ ధేతిపయోత రేత్రితరచసాంశ్వంవి గ్రహ శ్చై శ్యుధకః

భయంత్వరయా రాజకార్యవేగేన ఆవిశంబమిశ్యర్థః తెనుభ్యం యుగపమది
తంఠదీరీశం- త్వంతున నీమయా బుద్ధ్యాప్యద గ్భౌదేన ప్రభజ్యవిచిచ్యయిష్యు
గుణంశ్రద్ధయోపియచ్చుభోదక కాంతతక్కరివ్యసికేలఖలు - హంసఃక్షీరని
వాంభసీతిభావః||.....

మూ- ౪౩ { అకవాభినిష్టబుద్ధిషు ప్రజతివ్యథాకతాంసుభాషి }
{ తమోగవిరాగిషు శీతరోచిషు కరజాలంకమలాకరే }
{ ప్షీవః|| }

౪౩|| అకవాసుజనస్యాభావ్యాత్ కృతోపిహితోపదేశో మూఢాణామోచ్ఛల
ఇత్యాహ|| ఆదవే|| అకవాఅభినిష్టబుద్ధిషుదురాగ్రహగ్రస్తవి త్తేషాః ప
యోసుభాషితంహితోపదేశవచనం- రవిరాగిషు తవనానురక్తేషు కమలాకరే
మోశీతరోచిషః శీతభావోః కరజాలమివవ్యర్థక తాంనిరథకతాం ప్రజతి- త
స్మాదలమై త్వయిహితోపదేశచింతయతిభావః||.....

మూ- ౪౪ { అనవేత్స్య గుణా గుణౌజనః స్వగుచినిశ్చయితో }
{ నుధావతి | ఆపవోయసహీశ మాచిణచత్పదసి }
{ త్వాంననుభీమపూర్వః|| }

౪౪|| నన్నభినిష్టోపినుజనైర్బలాదపిహితే ప్రవతకయితవ్యఇత్యాశంక్య
నశకృతఇత్యాహ|| అనవేత్స్యతి|| జరస్తాన్వద్వ్యశఃపుథకజనః- గుణాగుణౌగుణ
దోషౌ విపటిషిఢం చా సధికరణవాచీతిత్వంజ్వైకవద్భావః- అనవేత్స్యా
నిమృశ్యనిశ్చయితః స్వనిశ్చయా దేవస్వగుచిం స్వచ్ఛామనుధావతినతుస్వహీ
తమనుసరతిత్యతః తత్రపార్షవప్రమాణమిత్యాహ- భీమః పూర్వః భీమా
గ్రజోయుధిష్ఠిరః ముఖా గ్రణీరితిభావః- మహీశం చెదపంఅపవోయసదసి
త్వామాచిణచత్ అచితవాఖలు- అచయతేనోచక్ష్య అజాదేద్వి తీ
యస్య- న- స్త్రా స్పంయో గాదయితి తేఢవజితస్యై కాచోద్విభావః విశే
షేణసామాన్యపనుక్షణనరూపోధాంతరన్యాసః||.....

మూ- ౪౫ { స్వముభక్తినుతానసశ్చ త్కరు రాజా గురురేవ }
{ చేరిపః | ప్రియమాంసమ్ గాదిసోఽఙ్ఘ్రికమవద్యం }
{ కరిమంభజోనఃశిః||..... }

౪౫|| ననుపాక్థావాదరాదేవ రాజ్ఞోలాఘవంఃక్షేయమిత్యాశంక్యపరిహర
తి|| త్వయీతి|| హేకృష్టస్వముభక్తినుతా ప్రేమవతా- కుయాణాం రాజ్కృష్ట

త్సుద్విషేత్యాది నాక్ష్విప్ తెనకురు రాజాకురు రాజ్ఞాపార్షేనసత్త్వతోనా
 చితశ్చైదిపోగు రేవపూజ్యపవతథాహిప్రియంమాంసంయస్య తెనమాం
 సగృఘ్ననాహృగాభి సెససం హానోజ్ఞితస్త్వక్తః - కరికుంభజోనుశిముక్తా
 మణిరవద్యోగవ్యాఃకింఅనవద్య పవత్యథాః - మూఖానాదరాన్న మహా
 తాంకిందిల్లాఘవమిత్యర్థః కుపూయకున్చితావద్యభేటగవ్యోణకాఃసమా
 క్షత్యమరఃఃఅవద్యపశ్యేత్యాది నానిపాతఃదృష్టాం తాలంకారః॥

మూ, ౪౬ { క్రియతేధవలగ్గఖలూచ్చక్షేభవలై రేవసి తెతలై }
 రథః | శిరసాఘమధత్తశంకరఃసురసింధోమక్షుశే }
 శురంప్రిణా॥

౪౬॥ విమసాంతుపూజ్యపవచైద్యిత్యాశయెనాహ॥క్రియతేఐతి॥ధవలోని
 మక్షుశేధవలై నిక్షుశేలై రేవఉచ్చక్షేరున్న తఃక్రియతేఖిలు-సి తెతలై సకా
 లినై రథఃక్రియతే తథాహిశంకరః- శివఃసురసింధోరోఘంబందాకినిపూరం
 శిరసాఅధత్తఉభయో నైక్షుశుల్యాదితిభావః - మకుశే త్సువిక్షుస్త్వస్తతదో
 ఘంఅంప్రిణాఅథ త్తస్త్వయంమలినత్వాదితిభావః- అతోవిశేషవిమహంరా
 జాపూజ్యపవతిభావః-విశేషేణ సామాన్యసమర్థనహాపోగ్ధాంతరన్యాసః॥

మూ, ౪౭ { అబుధైర్గకృత మానసంఽదస్తవపార్షేర్గ కుతపవ }
 యోగ్యతాసహసిష్టవగైరుపాసితన్నహిగుంజా }
 ఫలమెతిసోష్టామ్॥

౪౭॥ కించయథాపార్షానాదరాక్రాజ్ఞోసకిందిల్లాసువంతథాతే తదావరా
 చ్చనకిందిష్టారవమిత్యాహ॥అబుధైరితి॥అబుధైర్జ్ఞైఃపార్షేః-కృతామాన
 సంవిత్ పూజాతోషణంయస్యతస్యఃసంఖాషణతోషణేచ సంవిదధేషుఇతివి
 శ్చః-తవయోగ్యతాపాత్రతామతపవనకుతోపీత్యర్థః - తథాహిసహసిమా
 గ్శేషేషాఃమాగ్శేషేషాసహమాగ్శిష్యుఃసరః-స్థవగైరుపాసితం సెవితం
 గుంజాఫలంకాకఫలానిజాతావేకవచనం*కాక చింహీగుంజాతుకృష్ణలెత్యమ
 రఃసోష్టా మఃస్థతాంనైతీహిపుసాంమూడ పరిగ్రహాపరిగ్రహాగౌరవలా
 ఘవయోరస్తయోజకావిత్యథాః-అత్రకృష్ణగుంజాఫలయోవిశేషయో
 రేవవాక్యభేదనవింబప్రతివింబకగణాత్ స్పష్టాంతాలంకారః॥

మూ, ౪౮ { అవరాధశతక్షుసున్నపః క్షుమయా త్యేతిభవంత }
 మెకయా | హృతవత్యపిభీష్టకాత్తజాంత్యయిచ }
 త్షోమసమథకపవయత్ ॥

కలా॥ యవసూరిపుత్రాన్యనినాయశ్శాస్త్ర్యకినాశశాపగాధక్షునస్వముక్తం
తత్రోత్తరమాహ॥ అపగాధేతి॥ నృపశ్రేయ్యః అపరాధశనిక్షునం గాఢాః
తాపరాధసహిష్ణుంభవంతం ఏకయాక్షునయూవకాపరాధసహనైవేన్యధః
అత్యేతిఅతిక్రామతి-అపరాధశతకౌటినావపితల్లశైవాపిసామ్యసంభవా
దితిభావః-తామెవక్షమాందశయతి-త్వయిభిష్టుకాన్తజాంరుక్మిణీ-హృతవ
త్వపిసమాధ్యః ప్రతీకారక్షమపవసన్నపిచతౌమతౌమ్యుతీస్యేతియత్ తయా
క్షుమయెత్కథణి॥.....

మూ, ౧౯ { గురుభిర్నప్రతిపాదితాంవధూమపహృత్యస్వజనస్య }
భూపత్యేజనకోసిజనాదణసస్ఫుటంహతధర్మార్థత
యామనోభవః॥.....

౨౦॥ రాక్షసంక్షుప్రియస్యైకమిత్తరణాత్ రాక్షసోద్వాహస్యక్షత్రధ
మణత్వాదుక్మిణీహరణకోస్తాకమపగాధః రాజ్ఞోవాకాఅత్రక్షమత్వ
కాంతౌయామాహ॥ గురుభిరితి॥ హేజనాదణనగురుభిః పిత్రాదిభిఃప్రణేపా
దితాంరాజైదత్తాం - అతపవస్వజనస్వబంధోభూపత్యేజనోరాజస్వవ
ధూంజాయామపహృత్య-హతేధమాణభౌయోవశస్తయా హేతునాహత
ధమాణధణతయా స్ఫుటంహనోభవః-కామస్వజనకోసిధమాణధబాధేన
కామమాత్రనిష్టోసీత్వధణః-నాయం రాక్షసోవివాహః*హాన్వాద్భిత్వాచభి
త్వాచక్రోశంఠీరుకటీంతథా॥ ప్రసహ్యకన్యాహరణం రాక్షసోఽపిసువ్యతే
క్రితికన్యాహరణస్య రాక్షసత్వస్వరణాత్-అయంతు పరదారాపహారః బం
ధుద్రోహం రాజద్రోహశ్చైత్యహేలూపాపిస్తస్యకామాంధస్యతేపరమ
సాహసీకత్వమితిభావః॥.....

మూ, ౨౦ { అనిరూపిత రూపసంపదస్తనసోవాన్యభృతచ్ఛద }
చ్ఛవేః| తపసవణగతస్య సంప్రతిక్షితిపఃషిన్నరభీశు }
మానివ॥.....

౨౧॥ సన్యమీద్యగేవాహంతతఃకిమిత్వాశంక్యకినున్యన్యకాదిత్యాహ-అ
నిరూపితేతి॥ అనిరూపితరూపసంపఃశ్చైలూషవచ్ఛవలూపధారిత్వాదజ్ఞా
తరూపవితేషన్యావాజ్ఞనససూచరరూపవైభవస్యేతిగమ్యతే-అన్యత్రకృ
ష్ణరూపమాగోపితంతమఃఅభావస్తమాభిచనుతన్వయపిప్రమాణానవభృత
రూపసంపదభిత్వర్థః - సర్వగతస్యసర్వసంకీర్ణస్యఅతిక్రాంతనిషేధస్యేత్య

శంక్యాహ॥ నెతి॥ స్వాధాపరాః స్వాధానిస్థాః పరేశ శ్రవోఽనుహతోధికస్య కథం- అశంకంనిశ్శంకంప్రియంఅపకారంనవిదధ్యుఃసకుర్యుఃకుర్యురేవ కా ర్యవశాన్లహంతోమహతామిత్యధఃకింతుఉదారధీమహాహనుతిః * ఉదా రోదాస్యనుహతోరిత్యమరః - సరాజాకుపితోపినతి మాత్రకేణ ప్రణతి మాశ్రకేణానునీతింఅనునయంభజతేఅనుగృహీష్యతీత్యధఃప్రణీచాత ప్ర తీకారకిసంగంభోహినుహోశ్చ నామితిభావః॥.....

మూ, ౫౬ { హితమప్రియమిచ్చసి శ్రుతంయది సంధిత్స్వపు }
{ రావినస్యసి అన్వతైరథతుష్యసి ప్రియోజయత }

౫౬॥ కింబహునాత వాయంహితోపదేశసంగ్రహాత్ప్యాశంక్యాహ॥ హిత మితి॥ అప్రియం శ్రుతం-హితమిచ్చసియదిఅప్రియం శ్రుతమాప్తాదాకణి తంగృహీతుమిచ్చసిచేదిత్యధః సంధిత్స్వరాజ్ఞాసంధేహిపురావినశ్యసిఅ న్యధావినంక్ష్యసీత్యధః యావత్పురానిచాతయోలఽడితిభవిష్యగధేల ట- అభేదిపక్షాంతరేఉతేత్యధః అన్వతైరసత్యైఃప్రియోస్తుష్యసియదిజయ తాత్ జయ్యతు హ్యాయస్తాశజాశిష్యస్యతరస్యామితి హేస్తాతజా దేశః జీవ అవసీర్షరః-సాగ్వభామోభవ-తతఃకిమేభిఃప్రియాలాపైః అప్రియమపిప్రి యమేవగృహోణేతిభావః॥.....

మూ, ౫౭ { ప్రతిపక్షజిదప్యసంశయంయధిచైద్యేనవిజేష్యతే }
{ భవాన్ | గ్రసతేహితమోపహమ్ముహునాను }

౫౭॥ ననుకంసాద్య నెకవీరవిజయీకృష్ణః కథం విజేష్యతే రాజ్ఞేత్యాశం క్యాహ॥ ప్రతిపక్షేతి ప్రతిపక్షజిద నెకారిహంతాపిభవాన్యధియుద్ధేచై ద్యేనశిశుపాలనపిజేష్యతేహనిష్యతథ్యధః జయతేకమణిలృట్కౌశే పెప్రకమః-అసంశయంసంశయోనాస్తిఅర్థాభావేవ్యయీభావః - నన్వంగ తహంస్యపహంఠీతతమోపహంసర్వతమోపహారిణమ్ అపెక్షేతతమహారి తిహంతేడప్రత్యయః-అహంపతింఅహాపణింసూర్యం అహారాదీనాం పత్యానిమాపసంఖ్యానమితివైకల్పికోరేఫాదేశః-రాహ్వోహ్వాంరాహ్వోఖ్యం తమః ఆఖ్యాహ్వాఅభిధానంచేత్యమరః-గ్రసతేఅలఃహి-అత్ర హరిసూర్య యోః రాహుచైవ్యయోశ్చ వాక్యభేదేనబింబప్రతిబింబకరణాత్ దృష్టాంతా

లంకారణి||

మూ, ౫౦ { అచి రాజ్జితమీన కెతనోవిలసన్వృష్టిగణైనామస్తల
తః | ఊతపః కుపితోద్ధృతాంధ కూహరలీలాంసవి }
ఉ-బయిష్యతీ||

౫౦|| కిందనకేవలంభ వానక ఎవ రాజ్ఞావిజేష్య తెకింతుసవైకార్యాగవై
స్సహేత్యాహం||అచిరాదితి||సక్షితిపః-రాజాఅచిరాదఃలంబిత మెవజితోమీన
కెతనః- కాష్టికాఃప్రన్యూన్నుః-స్తరశ్చయెనసః - వృష్టయోయాదవ బెదాస్తై
షాంగణైరోమైనామస్తలతోభీత్యాప్రణతస్క-ఆతఎవవిలస-చిష్యమా
నః-అన్యశ్రవృష్టితివచచ్యేదఃపుష్టిఉక్షుశీవిలసన్వృషామాధభ్యర్కః-గణైఃప్ర
మదైఃనమస్తలతః * గణాః ప్రమథసంభ్యామావృక్షీసుకృతేంద్రయోరితి
వైజయంతీ-కుపితానాశితాఉద్ధృతాదీప్తాఅంధ కాయాదవ భేదాఃఅన్యత్రాం
ధకాసురోయనక హరలీలాంశంబువిభ్రమంఃఉ-బయిష్యత్యసుకరిష్యశి-
అత్రహతస్యలీలామివలీలామితిసాదృశ్యాత్పాన్తిదశనాశ్చైవసంకీర్ణా||

మూ, ౫౧ { నిహతోద్ధృతి చుష్టకుంజ రాదృధతో భూరియిశ్కక్ర
మాజితమ్ | నచిభేతిరణేహారే రపిక్షితివల్ల కాగణ }
నాన్యవృష్టిషు||

౫౧||ననుజేవాసురైరప్యజయ్యాయానవాఃకథంతస్వయాజేష్యంతభ్యశ్చత్రా
హంనిహతేతి||క్షితిపశ్చేదిపోనిహతోఉన్మదోదుష్టః కుంజరః కువలయాపీడా
భ్యోయెనతస్మాత్ - అన్యశ్రహతానకమత్తమాతంగాత్ - క్రమాజితం-
క్రమైస్త్రీ భిఃపాదపిత్తు వైరన్యత్రపరాక్రమైశ్చాజితంభూరియిశఃదధ
తఃహరైకృష్టాత్-నిహతోచ్యేతిధ్వనిః-రణేనచిభేతి-అస్యేతాదృశశ్చైచ్చద్యస్త
వృష్టిషుయాదవేముమేషేషుద * వృష్టిస్తుయాదవేమేషేషుపిష్యః- కాగణ
నా-కృష్టసుగణయతోయాదవాఃకే ఇత్యర్థః - అన్యశ్రకుంజరమాతినఃసిం
హస్యకాకధామేషేష్యిష్యధాంతరప్రతీతేఃద్వసిరెవనశ్చైవః - హరైఃవృ
ష్టిషుపిష్యతివచిశేష్యస్మాపిష్టిష్టత్వాత్ప్రకృతాప్రకృతశ్చైవే తదనంగీకారాది
త్యుక్తంప్రాక్||

మూ, ౬౦ { నతదమ్మృతమస్యయన్తు ఖంయుధిపశ్యంతీభియాత్రశ
త్రవః| త్రవతాన్ననువృష్టమీక్షు తేవచనంసోపినజా }
తువిద్విసామ్||

౬౦॥ హారైరపినవిభేతీత్యుక్తంతదేవసంభావయితుంశస్యపరాక్రమానాన గణసమాదైవణణయతి॥ నైః॥ యుధిశత్రువౌభియాస్యముఖంసవశ్యంతీతి యతస్తన్నాద్భుతం-కుతఃసోపివ్రవతాంభయాత్పలాయమానాంవిద్విషాం ప్లస్థంకాయపశ్చాద్భాగంకుక్షుతే- జాతుకదాదిదపివగనం నేక్షుతేఖలు-న నున్వయోరన్యతరవైముఖ్యేప్యన్యోన్య ముఖిలోకనా సంభవాత్స్వప్యం పిద్విషాంఅభిముఖస్యాప్యస్యముఖాదశకనన్నాద్భుతమిత్యథణః- ఆత ఏ కవాకృద్ధకహేతుకంకావ్యలింగమ్॥.....

మూ, ౬౦ { ప్రతనూల్లసి తాచిరద్యుతః శరదం ప్రాప్యవిఖండి తాయుధాః॥దధతేరిభిరస్యతుల్యతాంయది నాసార భృతగ్రవయోభృతః॥..... }

౬౧॥ ప్రేతిశరదంశరదృతుం ప్రాప్యవిఖండితాయుధాః- ఖండితేంద్రచా పాఃఅన్యత్ర శరాణాదదాతితశరదస్తంశరదంశరవషణం ప్రాప్యఖండిత శస్త్రాః- ప్రతనూల్లసి తాచిరద్యుతః॥త్యల్పస్ఫురితః॥ద్యుతః॥అన్యత్ర ప్రతనూ ల్లసి తాఃస్వల్పల్లసి తాస్తైవ తెఅచిరద్యుతాస్థిరద్యుతః- పయోభృతోమేఘూఆ సారభృతఃతీవ్రవృష్టినుంతఃనయదిఆరీణాం శరవృష్టిశున్యశ్వాదితిభావఃఅన్యత్ర సుహృద్బలమాన్యాఇత్యథణః* ఆసారః సహారైవగవృష్టైసుహృద్బల క్షతివైజయంశీ-అస్యారిభిస్తుల్యతాందధతే- అత్ర పయోభృతాండవమానా నాముపమయభావోక్తైః ప్రణీపాలంకారః లేహమాసారసంబంధేపిసంభావ నయాతదసంబంధోక్తైరతిశయోక్తిభేరశ్చైతిసంకరః॥.....

మూ, ౬౧ { ములిసం రణరేణు భిముఖహుద్విషతాం ట్రాలిత మంగనా శ్రుభిః॥ నృపమాలిమరిచివణకైర్గఖలు యస్యాంప్రీ యుగంవిలిప్యతే॥..... }

౬౨॥ త్రిభిఃకులకమాహ॥ ములిసమిశ్యాది॥ ముహురసక్యత్-రణరేణుభిర్మ లిసం-అత ఏవద్విషతామంగనా శ్రుభిఃట్రాలితం-నాహత్సారీకారణాన్నివ తతాతఇతిభావః-యస్యాంప్రీ యుగంచరణయుగం- అథరేణుట్రాలనానం తరంస్వపాణాం ప్రణనుటారాజాం మకాలిమరిచయోమకుటనుణిరశ్చయః తైరైవవణకైకైతేవనైః * విలెననంచందనైచవణకైఇతివశ్యః- విలిప్య తేవిశిష్యతే-అత్రాంప్రీ యుగస్య విశేషణనుహిమ్నాన్నాతాసులిప్తపుకు మసావ్యత్రతేనమాసోక్తిః॥.....

మూ, ౬౩ { సనురాయని కామకకేశం క్షణమాకృష్టముపైతి
యుస్యచ | ధనుషాసమమాశువిద్విషాంకులమాశంకీ
తభంగమానఃమో||.....

౬౩|| సనురాయణి|| కింఛైతచూపణః-నికామకకేశమణికరినంచుభణపణ
మిత్యవణః సనురాయసంప్రహోరాయాకృష్టమాహూతమావజ్జితంచ
త్క్షణంతశంకితభంగంమనసో శ్చైక్షీతస్వపరాజయం-అన్యత్రాకర్షణా
స్సంభావితదలనంయస్యవిద్విషాంకులంధనుషాసమమాశుఅసతిన ముత్రాము
పైతిఅస్రధనునామనకార్యస్యద్విషన్నమనస్యతత్సహభావోక్త్యాకార్య
కాగణయోః పావాపవర్పనియమవివర్పయ రూపాతి శయోక్తి మూలాస
హేచాక్తిరలంకారః||.....

మూ, ౬౪ { తుహీనాంశుమముం సుహృజ్జనాకలయంత్యుష్ణ
కరంవిరోధినఃకృత్కృత్కృతదృష్టివిభ్రమాఃసజ
మెకేభజగంయథాపరే||.....

౬౪|| తుహీనెతి|| అముమేవంపిథంచైవ్యంసుహృజ్జనాః-తుహీనాంశుంకల
యంతిఅష్టోదకత్వాచ్చంద్రంమన్యంతే-విరోధినఃఉష్ణకరంతాపకరత్వాత్తీవ
నంకలయంతి-ఏకస్యానెకత్వేవప్రతీతిముషమిమీతే-కృత్కృత్కృతదృష్టివిభ్ర
లికాదిభిః కృతదృష్టివిభ్రమాః - జనితదృష్టివివర్పయా ఎకైనరాఃయథాస్ర
జంమూలాంకలయంతి-యథాఅపరేభజగంకలయంతి - ఏకమేవరజ్జ్వానికమి
తిశేషఉపమాంకాగః-సచైకస్యనిమిత్తవశాద్ద్రవీత్పభేదెన అనెకధాల్లెఖ
నాశ్చకేసోల్లెఖైవసంకీర్త్యతే||.....

మూ, ౬౫ { నధతోసులభక్షయాగమాస్తనుమెకాంతరతామ
నూనుషీమ్ | భువిరక్వచనప్రతిష్ఠితాఃసకృశాయ
స్యసురైరరాతయః||.....

౬౫|| దధతభితి|| అసులభక్షయాగమాః-సులభబృహస్పాస్తయః-అన్య
త్రామరత్వాత్తులభనాశయోగాః * నిలయాపచయాక్షయావిద్యమ
రః-ఏకాంతరతాంభయాద్విజనస్తానెనిరతాం - అమానుషీంకాశ్యమాది
న్యానినాపిశాచాదివస్త్రోతీయమానాం- అన్యత్రైకాంతరతాంనియజసు
రతాంనిత్యభోగానుమానుషీందివ్యాంశమండధతోదధానాః-భువిక్వచనవ
ప్రతిష్ఠితాః-రాజ్యభ్రంశాత్- క్వాసిస్థితిమస్తాప్తాః - అన్యత్రభభవమ

స్పృశంతథిత్యర్థః యస్యా రాతయః సురైః సదృశాః అత్రాప్యముమితేషా
ర్షేణసంబంధః స్థిప్తవిశేషణేయముపమాశ్లేపపవేత్యన్యే॥

మూ, ౬౬ { అతివిస్తయనీయకన్-కాణో నృపత్యైవశ్యః కిరోధి తీ }
 { దృశమ్! యదముక్తనయోనయత్యసావహితానాం }
 { కులనుక్షయంక్షయమ్॥

౬౬॥ అనీతి॥ అతివిస్తయనీయకర్తృణో అత్యంతవిస్తృతవ్యసారుషస్య-స్తయతే
తనీయర్ ప్రత్యయః-నృపత్యైవశ్యః కిరోధి ద్వైషి స్వరూపంకీ
దృశంనకించదస్తీత్యర్థః-కుతఃయస్మాకముక్తనయోత్యక్తనీతిమాగో-సాఅ
క్షయనువినాశి పూర్వంకేనాపిక్షయంననీతమిత్యర్థః-అహితానాంశత్రు
ణాంకులంశత్రుజాతంక్షయం నాశంనయతి - నీతి పౌనుషాభ్యాంద్విషాన్ని
ము-అయిశురస్యకావిరోధినాతే-నిభావః- అక్షయనుపిక్షయంనయతీతి
విరోధస్యనైత్యభేదేనపరిహారాద్విరోధాభాసోలంకారః॥

మూ-౬౭ { చలితోద్వర్ణకబంధ సంపదో ముకరన్యూహనిరుద్ధవ }
 { వ్న-నః! అతరస్వభుజౌజసాముహుమహతస్సం }
 { గరసాగరానసా॥

౬౭॥ చలితేతి॥ అసాచైవ్యశ్చలితాః ప్రవృత్తాః ఊర్ధ్వాః ఊర్ధ్వావస్థితా
శ్చకబంధసంపదః కిరోహీనకలెబర సంపదస్తా ఏవకబంధసంపదః ఉచకసమ్మ
ద్ధయోయోషుతాన్లిష్టరూపకం* కబంధంసలిలేస్రాక్తనుపమాధాకలెబ
రమితివైజయంతీ-ముకరన్యూహః-ముకరాకారనైవ్యవిన్యాసాః తపవముకర
న్యూహాయాకస్సమూహాః క్లిష్టరూపకం* న్యూహాసమూహవిన్యాసావి
తివైజయంతీతైః నిరుద్ధవత్త్వ-నొనిరుద్ధవప్రవేశమార్గా-అతపవమహతో
దుస్తరా-సంగరసాగరా-సమరసముద్రా-స్వభుజౌజసానిజభుజబలే
నైవముహురసకృత్-అతరత్ భుజేనాభి తరణనువృష్టచరమిత్యద్భృతమితి
ఖావః- అస్రకబంధా ఏవకబంధాః ముకరన్యూహా ఏవముకరన్యూహాః క్లిష్ట
రూపకస్యసంగరేషు సాగరారోపణ హేతుత్వాత్కైవలన్లిష్టపరంపరితరా
పకమ్॥

మూ, ౬౮ { నచీకీర్ణతి యస్మయోగ్ధతో నృపతిస్తచ్చరణో }
 { పగంశిరః! చరణంకురుతేగతస్తయఃస్వమసావేవ }
 { తదీయమాధకాని॥

౬౦॥ నెతి॥ స్వయోద్ధతో గవణ దువిణసీతోయో నృపణః శిరోఃజో త్తనూం గంతస్య శిశుపాలస్య చరణముపగచ్ఛతీతి తచ్చరణోపగంత త్పాదగతంఽ న్యత్రా పిద్యశ్యత ఇతి డప్రత్యయః - న చి కీ షణిక తుణ న్నై చ్ఛుతి - త దీయో తస్య నృప ఠః సంబంధిని మూఢణని గణస్తయోని గవో సా శిశుపాల ఏవ స్వంచరణం కుదు తెనిధ త్త ఇత్యర్థః - అన నూణ సన్యో ననుయతినచో త్సైవ తీతి తాత్పర్యమ్॥

మూ, ౬౦ { స్వభుజస్వయం కైవలాయుధశ్చతురంగాహవహో }
 య వాహినీమ్ | బహుశస్సహశక్ర దంతినా సచక్షు }
 దణంతనగచ్ఛదాహవమ్ |

౬౧॥ నైస్సో॥ సచై క్యశ్చ త్స్వార్థంగాని హస్త్యా దీలియ స్వాస్తాంచ శురంగాం వాహినీం సేనానుపహాయ - స్వభుజస్వయం - కైవల మెక మాయుధం యస్య సః శక్ర దంతినా విరావణేన పహ - చ త్పారోదంతాయస్తి క తా చ శుదణంతం - ఆ హవం రణం బహుశో గచ్ఛత్ - చతుదణం తెన శక్ర దంతినా చోద్వయం నయో ధ్ధం చై క్యవి నాకో న్యః శక్త ఇతి భావః - దంతినో రాహవశ్చతుదణంత ఇత్యుక్తం దస్తవ్య దంతినో రపి చతుదణంత ఇః విరోధః - సచ శక్ర దంతినైతి పరి పూ ఠః తస్య చతుదణంత త్వాదితి నిరోధా భావః॥

మూ, ౬౧ { అపిచారిత చాగు చక్రయోరనురాగాదుపగూఢ }
 యో శ్చి యా | యువయో రిద మెవభిద్యతేయదు }
 పేః ప్రస్తస్వనుశీం ప్రవవసః॥

౬౨॥ అపిచారి తెతి॥ అపిచారిణం పరైరప గ్యాసీతం అతపవచాగుశో భనంచ క్రంసుదశణం రాస్త్రంచయయోస్తయోః చక్రం రాస్త్ర రథాంగయోరి త్విశ్వః శ్రియాక మలయాసంపదాచాచురాగాదుపగూఢమో రాస్తిష్టయో ర్యువయోస్తవ తస్య చ్యుత్య నాదీని సర్వైస్సీణ్యమి త్యైక శేషః - ఇన మెవభిద్య తేషి శిష్యై తేక నాక తణిలః కింశచి త్యాహ - త్వముపగత ఇంద్రం ఉపేం ద్ర ఇంద్రానుజః శదనుచర ఇతి యావత్ - సతు అతి క్రాంత ఇంద్ర అతీం ద్ర ఇంద్ర బిజయీతి యత్ - ఇద మెవభిద్య తే ఇః సంబంధః - ఇక్రంకింక రేంద్ర జయికోకా సామ్యక ధేతి భావః - అ తో, పమా నాత్ కృష్ణాయుపమయస్య చ్యైస్య స్యాధి త్యా ద్యైః ప్రాధాన్య సాధ మ్యోక్తై న్యతీ రైకాలంకారః॥

మూ, ౬౨ { భృతభూకరహీనభోగ భాగ్విజితా నేక పురోపివి }
 ద్విషామ్ | దువిమిందుదలైకరోత్యజగ్గపరిపూణేం }
 దురుచిమూహీపతిః॥

౨౦॥ కించత్సత్తోప్యధికోరాజేత్యనాచ్యోయనుభవః- యదీశ్వరాశవ్యధిక
 ఇత్సాహాభ్యతేః॥ భృతాభూతిభవన్త సంపచ్చయెనసఃభృతభూతిః * భూతి
 భవన్తస్థనిస పవీశ్యమగః - ఆహీనాభోగీనామీనోఅహీనఃశేషఃతస్యభోగం
 కాయంభజశహీనభోగభాక్-శేషభూషణఇత్యధః-అన్యత్రనహీనమ
 హీనమన్యూసంభోగంసుఖాసుభవం భజతీతిఅహీనభోగభాక్ * భోగఃసుఖే
 స్త్రాప్యదిభృతావహాశ్చఫణకాయయోరిత్యమరః- విద్విషాంవిజితానెకపు
 రఃఃజితానెకవిద్విషకపురకత్యధః-ఏకత్రత్రిపురవిజయఃఅన్యత్రశత్రునగ
 రవిజయిశ్చైతిభావః-సాశేక్షత్వేపిగమకత్వత్సమాసః-ఎవంభూతోప్యజో
 హరఃఃఆజాష్యుహారచ్చాగాఇత్యమరః- ఇంచుదలెవంద్రఖండేవివయెరువి
 వాభిలాషంకరోఃఇంచు* లెయానుచిః శోభాశాంకరోతిదధాఃతిచార్థః సా
 మాన్యశబ్దఃపిశేషతక్షణాత్నాహీపతిస్తుపదిపూణెందోరుచిరివరుచిః శో
 భాయస్యసఃతస్తికారుచిరభిలాషోయస్యేతివ పూణెంచురుచిః - రుచివన
 యుభేశోభాయానుభవం గాభిలాషయోరితిశ్శేషః- అత్రహాగఃఖండంచురు
 చిఃగాజాశ్చాణెంచురుచిరితివ్యతిరేకః సచరుచ్యోరభేదాధ్యవసాయానితి
 శ్శేషముఃలాభేదాశయోక్తిసంకరః॥

మూ, ౨౨ { నయతీమ్రతముగ్ధతిశ్శిశ్చప్రసభంభంగమభంగు
 రోచయః | గమయత్యవనీతలస్ఫరమ్భజశాఖంభృ
 శమన్యమున్నఃమే ॥

౨౧॥ అథచశుభిఃకులకనూహా॥ నయతీత్యాది॥ యఃతటమ్రశ్శైఃసరితాం
 పూరణవభూభృతాంగశ్శైఃక్రీడతీతివశుధేవత్యుతితత్క్రీడాప్రకారంతి
 భివణణయః॥అభంగురోదయః-స్థిరవృద్ధియఉద్ధతిశ్శితబేద్ధశ్యభాజఃఅన
 మానినియావత్-శ్రయతేఃక్విచె-నృపాన్దుమాంశ్చైత్యధః-మ్రతంశీమ్రం
 ప్రసభంప్రసహ్యభంగంనయశి-అవనీతలెస్ఫరంత్యైభుజోశాభేత్వభుజశా
 ఖేనుస్యశంభూకాప్రసార్యభువిప్రణివతితమిత్యధః- అన్యన్యసంప్రమం
 వెతనాదికంభృతమున్నతింగమయః॥

మూ, ౨౩ { అధిగన్యచరంధ్రమంతరాజనయన్మండలభేదనం
 నశః | ఖనతిక్షతసంహతిక్షణాపిములూనిమహం
 ఓకస్యచిత్ ॥

౨౨॥ అధిగమ్యేఃకించైతచాఫః- అంతరామండలమధ్యైలచాలమధ్యై

చరం ద్రనువకాశంసుషిరంశాధిగన్య అంతతః సకుంతతః సుశలస్యానూ
 త్యాదిచ క్రస్యభేదముపజాపంజనయన్ అన్యత్రనుండలస్యాధారం దైగస్య
 భేదంఽదారణంకువన్తి త్యక్షణః- యతాసంహతలైకనన్య. మూలానాం
 సంశ్లేషశ్చయస్త్రిక కనణశితత్తిధాక్షణాత్, స్వపిక్రజ్ఞః క్రువాన్యచసం
 హంతిమూలానిమిఖ్యాకజనానపిఅన్యత్రాంప్రీ సపిఖనత్యవదరయితి...

మూ, ౧౪ { మనవత్రభృతోను గామినస్తరసాకృత్యకరోతికాం
 శ్చనాప్రథమవ్యసరంప్రశ్ఠితం ప్రకూలన్ని తరా
 నిరస్యతి || }

౧౪|| ఘనెతిః ఘనానిసాం ద్రాణిపత్రాణివాహనానిచణాణిచవిభ్రతీతి
 ఘనవత్రభృతః-కాంశ్చనన్వపాక-దుమాంశ్చ-తరసాబలెనకేగనచ* సరసీ
 బలరంహసీఇతివిశ్విః- ఆకృష్యాను గామినోసువరాకరోతి-దృఢంయథాచ
 ధాప్రశ్ఠితంప్రశ్ఠాంగతపః- ప్రకూలం ప్రాకూల్యభాజం-ఉపరల్య
 వం-దునుంచనితరానిరస్యతి-ఉత్పాట్యాన్యకః క్షిపతి క్రువాపయే ప్రకూ
 లంకూలెక్షివతీచాక్షణః||

మూ, ౧౫ { ఇతిపూర్వవోచ కస్యయస్సరితాంప్రావృషిజస్తట
 ద్రుమైః క్వచనాపినహానఖండితప్రసర్గక్రీచా
 భూభృతాంగైః!..... }

౧౫|| ఇతీతి||ఇతీతంక్వచనావ్యఖండితప్రసరః సర్వప్రాఖండితప్రస్కృతి
 త్యక్షణః-నుహానయంనిశుచాలః- ప్రావృషిజాతః- ప్రావృషిజఃసప్తమ్యాం
 జనెడకఇతిప్రత్యయః, ప్రావృషకశర్ణాలచివాంజప్రస్కృతుక్ - ప్రావృషి
 కఇహారెవత్రజాతభ్రష్టచేకప్రావృషస్థగితకప్రత్యయః, తస్యైకః-స
 రితాముచకస్యయః-పూర్వస్తటదుమైరిచభూభృతాం రాజ్ఞాంగైఃసాధనైః
 క్రీడతినహత ఇత్యాగామిశ్లోకెననహిపశిరిత్యనేనాస్యసంబంధః||

మూ, ౧౬ { అలఘూపలపక్షక్రినాలినీ సచితోరుద్ధనిరంశిరాంబ
 రాః! అధిసూధ నితంబభూవయోసవిముంచంతిచి
 రాయమెఖలాః|| }

౧౬|| అధశ్రిభిఃకులకమాహ || అలఘ్విత్వాదినా-యస్వారిస్త్రీయః సంప
 ద్యను భూత మాపద్యవ్యనుభవంతీతివత్కృతితత్ప్రకారమేవాహ|| అధిసూ
 ధనితంబభూమయః. ఉన్నతశ్రోణిభాగః-అలఘుభిః ఉపలానాంనుణీనాం

పాషాణానాంచపక్షక్రిభిః శాలంతత్తతచ్ఛాలినీః*ఉపతామణిపాషాణావితీ
విశ్వః-పరితోరుద్ధమావృతంనిరంతరంసాం ద్రంసన్నిహితంచఅంబరంవస్త
మాకాశంచయాభిస్తాఃఅధిరూఢనితంబభూమీరాక్రాంతశ్రోణిభాగాఃప్రా
ప్తకలకాశ్చైటిపిభక్తివిపరిణానుః మెఖలారశనాః-పర్వతమధ్యభూమీశ్చచి
రాయనవిముంచంతి.అత్ర సంపదాపద్మిషయత్వేనోభయీనామపిమెఖలా
నాంచణ్యత్వేనప్రకృతత్వాత్ కేవలప్రకృతగోచరఃశ్లైషః॥.....

మూ, ౨౨ { కటకానిభజంతి చారుభినవముక్తాఫలభూషణై
భుజజైః | నియతందధతేచచిత్రకైరభియోగంపృ
ధుగండశైలతః॥.....

౨౨॥ కటకానీతికించ॥నవముక్తాఫలానినూతనమాక్తికానిభూషణానిచయో
షాంతైశ్చానుభిఃభుజజైః-కటకానివలయానిభజంతి - అన్యత్రనవముక్తాన్య
చిరత్యక్తానికుతః అఫలానివైధవ్యాన్నిష్ఫలాని ఆభరణానియైశ్చైభుజజై
రుపలక్ష్మీతానికటకానితటానిభజంతి.కించైతిచాధః-పుఘండశైలతః-పుఘ
ఘుగండశైలైఃపుగండస్థలైఃపుచిత్రకైఃపత్రరచనాభినియతహభియోగంసం
పకాంగధతే- అన్యత్రస్థూణోపలైఃపుచిత్రకైఃస్ఫుగవిశేషైఃసహవాసందధ
తే-అప్రాపికేవలప్రకృతగోచరఃశ్లైషః॥.....

మూ, ౨౩ { ఇళియస్యసంపదగ్గురాయదవాపుస్తకనెషురి
స్త్రియః॥ స్ఫుటమెవసమస్తమాపదాతదిదానీమవ
నీద్రమూఢను॥.....

౨౩॥ ఇళియస్యాస్మియఃపురాపూర్వంసంపదకఃసశ్రీకాశననెషుస్వ
భవనెషుయదవాపుమెఖలాదికమనుబధూవుః- సమస్తమశేషంతదిదానీ
మాపదాపవనీస్త్రమూఢనుశైలశ్చ- గెషుఇతీకంఠ్యుటమెవాపుః- సహ్యాస్య
వైదిణాఃజీవితాశేతిభావః- అస్యాప్యత్తగ్గోకేవాన్వయః॥

మూ, ౨౪ { మహతగ్గుకుకురాంధకమ్రమానతిమాత్రందవవక్త
హన్నపి అతచిత్రమిదంఃహీవశిర్వదకృష్ణాంపృధి
వీంకరిష్యతి॥

౨౪॥ మహతగ్గి॥యత్తదోనిత్యసంబాధాత్ సమహీవశిర్వకహలోధి
కా-కుకురాశ్చాందకాశ్చయావబేగాస్తానెవమ్రమానఃమాత్రందవవ
త్ దవాగ్నివత్*దవదావౌవనారణ్యవహ్నిం కశ్యమరః కహన్నపి- అవనీ

మకృష్టానుశ్యానూంకరిష్యతీతియత్-ఇదమతివి శ్రంపిను క్షమిశ్యవః-పృష్ట
రసీతామిత్యవిరోధః-అతపవవిరోధా భాసోం కారః-కుకురాంధ్యైః సహ
కృష్టంహనిష్యతీతిశ్లోకాధికః॥

మూ, ౮౦ { పరితర్గప్రమిశాక్షరాపీసవఃం విషయంప్రాప్తవ
తీగతాప్రత్తిశామ్ | నఖలు ప్రతిహన్యతేకుతశ్చిత్పరి }
భాషివగరియసీయ దాజ్ఞా॥

౮౦॥ అథయ్యుక్తేనాహ॥ పరితత్పతి॥ ప్రకషేణమితాక్షరాప్రమిశాక్షరా
పిపకశ్రమితభాషితత్వానన్యశ్రతుసూత్ర త్వాచ్ఛాల్నాక్షరాపి- సర్వంవి
షయంరాష్ట్రంకార్యప్రదేశచపరితోవ్యాప్తవతీ సర్వత్ర ప్రవృత్తైశ్చిత్కః
ప్రశీష్టాం ప్రామాణ్యంస్థితింగతా-గరియసీశూయిష్టాధా- యదాజ్ఞాయ
స్య గాజ్ఞానానంపరిభాషాచలనియమనివారకోన్యాయశైషః - సేవకుత
శ్చిత్-కుత్రాపిచ ప్రతిహన్యతేఖలున బాధ్యతేహి-పరిభాషాశ్చేకదేశైశ్చా
సర్వంశాస్త్రనుభిజ్జలయతి ప్రసీవవతే ఇతిభాష్యకారః-ఇకోగుణవృద్ధిత్యా
దికాపరిభాషాసేవవృద్ధిరిత్యాదివిషయః-ఉపమాలంకారిః - ఔపచ్ఛంకసికం
వృత్తమ్ |

మూ, ౮౧ { యామూఢవానూఢవరాహా మూర్తిమూహలూ
తకమాదౌపుగుష్యపు గాణః తేకోహ్యతేసాత్ర }
తనాక్షతైశ్చ తారిణాసన్యగసాపునభూః॥ ..

౮౧॥ యామి॥ యాంభువనాదౌ పూర్వం-పు గాణపుగుష్యి- ఊఢవ
రాహామూర్తిః-ధ్యోవ గాహ శరీరస్కనతుస్వరూపేనేతిభాషః- ముహూ
తకంక్షణమాత్రంఊఢవాణ-ధ్యోవ నాక్షతారిణాసంవృతసకలవివక్షేణ
అతఏవ తేనపున సైవరాజ్ఞాఅపిక్వతే నేతిభావః-అక్షతైవవివక్షేరనువస్తుశై
వసతీవ రాహుల్లధరణేతుహిరణ్యాక్షానిభిః-వం ప్రయాక్షతేతివావః-అసౌ
భూః-సాంప్రతనుద్యాపిచతుముహూతకమితిభావః- సన్యకోయధానాస్త
మూహ్యతేధార్యతైవ హోకమూణిలత్- వనిస్సపీత్యాది నాసంప్రసారణం
అత్ర రాక్షోష్ణోరాభిక్యకనవాన్వ్యతీతైః-అత్ర స్వనిఃపు గాణుగుష్యశ్చి
ద్వ్యుక్తః సదోఢవరాహామూర్తిః- వరాహావిక్యతాకృత్పరిసృగ్గః-యామూదౌ
ప్రధమంముహూతకమూఢవాణ పరిణేత వా నేవచతుజీవితవానితిభావః-
అతఏవఅక్షతాపూర్వేణభ్రాణతయోనికా-అతపీవాసౌపూర్వోధా

య తారితాశౌర్యాదిగుణాఢ్య నేత్యతః-తేనతేనవిఘ్నానాసాంప్రశంపున
కూఢ్యత్యైవఃపరిణీయతేసాచేనకూఢయోనిస్సౌఘ్ననస్పంఘైరనుమాన్
తీతీస్తరణాదిలిఖావఃసాపుఃభూఃకరుచ్యతేఇత్యపియోజ్యం* పునభూఃనిః
ధిఘూయాధాన్విస్తస్యాదిధిఘుగ్రసఃఠిత్వగుఃః. అత్రాభిధాయాః ప్రకృతా
భావవనియంత్రణాదప్రకృతాభావప్రతీతేఃశ్చనిరేవ||

భూయాంసక్త్యచిదపి కానానుస్థలంతస్తుంగత్వం
మూ, ౮౨ { కథతీచయన్యపిద్వయోపి కల్లోలాస్సలిలని ధేరజా }
{ వ్యపారంతీర్వంతేనగుణనుపాలాగ్నయస్తదీయాః }

౮౨|| భూయాంసక్తః|| క్షయోపిసముదో మాన్యోగుణోపకాయశ్చైతిద్విత
యాః పూర్వకాయభ్యేతః- ద్వై నయవ్-శస్యో ద్విత్రిభ్యామిశ్యనేనఅ
యజానాఃః క్షుద్రకనుచరమెత్యాదివాజసి విభాషాపర్షవావసంజ్ఞా - భూ
యాఃసోబహుశరాః-కృచిదవ్యస్థలంతో ప్రతిహత ప్రసగాత్కశ్యర్షః- కానుం
తుంగత్వంచాధసియన్యపికత్యైవ-యన్యపీశ్యవధారణేభ్యఃకేవల-తథాపీ
తీతీనః-సలిలనిధేః సముద్రస్యకల్లోలానుపాలాగ్నయః-అథోమిఠాను*మ
హాన్యూల్లోలకల్లోలాభ్యన్యగుః- పారంతీరనువాప్యశీర్వంతే. లీయితే - లీ
ర్యతేదైకనానికాత్-తేరిలట్-తదీయాగుణనుపాలాగ్నయస్తుపారను
వాపాప్యపిశీర్వంతేఅత్ర గుణనుపాలామీణాంభూయస్త్యాదిసాధమేన్య
ప్యభింగుఠిత్వేనసముద్రోమ్యాకధిక్యాద్వ్యతీతీరేకః. అనేనరాజ్ఞోపిసము
ద్రాదాధిక్యంవ్యభ్యతే ప్రహుషణీవృత్తిమ్||

లోకాలోకవ్యాహాశః-ఘనుకరశ్చైస్సాలీనంవాధా
మూ, ౮౩ { మనాలంప్రసఃకుమోలోకస్యాగ్రైపశ్యతోధృష్టమా }
{ కుఠ్రానున్యశ్చైభూఃభృతోయన్యతేజః||

౮౩|| అగ్రముక్తేనాహ|| లోకాలోకేత్వాది || లోక్యతేనలోక్యతేవపా
ర్శ్యాంతరేణోలోకాలోకః*లోకాలోకశ్చక్రవాలకత్వగుఃః విశేషణసమా
సః- తేనవ్యాహతంనిరుద్ధప్రసారంలోకస్యాలోకేనచతుః ప్రకాశేనవ్యా
హతమిశ్యపిఘ్నరతి - అశపవశాలీననుభ్యష్టంవాలజ్జయాభగ్నంథాప్తన్య
మితేన్యకః*నానీనకాపీనేఅన్యస్తాకార్గయోరిణిపాణః- ఇనాధేకవాశ
జ్ఞిశక్యమస్త్రైయోయాంఘనుకరశ్చైధానుతేజః-పశ్యతోలోకస్యాగ్రై-
ఉదైచ్యుఘాభృతఃపశ్యతా - రాజ్ఞశ్చప్రసతుకం వ్యాప్తంనాలంససమ

దం-లోకాలోక వ్యాహతస్య లోకాగ్ర మస్యంచరత్వాదిత్యదంఃయస్య
 రాజ్ఞస్తుతేజఃపశ్యతోలోకస్యాగ్ర తపవధృష్టం- కేనాప్యవ్యాహతత్వాత్
 ప్రాబ్ధం సత్ ఉచ్యైః సూభ్యతో రాజ్ఞః పద్వ తాంశ్చాశు క్రా మతివ్యాప్తితి
 అ శా ప్రతిహత ప్ర తాప త్వేన రాజ్ఞః సూర్యా దాధి కృద్వ్యతిరేకః సచవ్య
 యోలోకాలోకయోద్భవయనాంభూభృతాం ఆభేనాభ్యవసాయాత్.
 శ్లైషమూలాతకయో స్త్యైష్టాపితయాశానీంతోష్టై త్రైక్షయాసంకీర్యతే-శా
 లినీవృత్త మెతత్ ||.....

మూ, ౧౪ { విచ్చిత్తినావచంద నేవపుషోనిన్నో ధరోలక్ష్మణ
 రచ్చాప్యైపతితాఞ్జ నేచన య నె శ్రో శ్లోలసన్నై
 ఖలాః! ప్రా ప్రోవనాత్కకహారమున్న తకుచాభోగ
 స్తదీయన్విచామిస్యన్ని త్యోఃభూషణా యవతయ
 స్సంపద్వ దాపత్సప్తి || }

౧౪||విచ్చిత్తిరితి||వపుషోనవచంద నేనవిచ్చిత్తిర్వియోగఆపదిఅన్యశ్రవందనా
 లేవనమితింగావత్ - అధరఓవృఃఆలక్ష్మణైఃలాత్రో రాగైభిఃనో నియు క్తః-
 అన్యశ్ర యు క్తః- నయ నేచపతితాంజ నెగిలితకజ్జలే- అతపవాచ్చాప్యైఅచ్చ
 ప్ర కార్యే ప్ర కారెనుణవచనస్యేతిద్విభావః-కమఃధారయవహ్నావాత్
 సుసాయిత్ - అన్యశ్ర ఆచ్చాప్యైనయ నేపతితాంజ నే ప్రాప్తాంజ నే- శ్రో శ్లోని
 తంబాః- లసన్నై ఖలానభవంతీత్యలసన్నై ఖలాఃనిన్నై ఖలా ఇత్యక్షణః-అన్యశ్ర
 లసన్నై ఖలాఇహిపదప్యేః- ఉన్నత కుచాభోగః - కుచవిస్తారోహాక్తికానాం
 హారంహరణం ప్రాప్తః- అన్యశ్రముక్తకలాపంప్రాప్తః- ఇతము క్తరీ ణ్య
 ద్విషాంయువతయః- సంపద్వత్ - నిత్యంఃగణభూషణాః అన్యశ్ర స్తిష్టఃభూ
 షణాః- స పచీ వాపక్యసినిశ్య' భూషణాః- అ శా పన్నంపవోఃప్రకృగాప్ర
 కృతయోః యవతి గ్వాం కౌలి శేష గల్లెచః-శాయాకలవిక్రే డికంపృ త్తం-ల
 డ్కణము క్తిమ్ ||.....

౨౦౮ (మాఘ కావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - షోడశ స్కంధః)

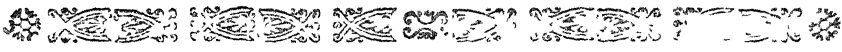
మూ. ౮౫ { వినిహత్యభవంతమూజిత శ్రీర్మునిసన్యస్తి }
 { శుపాలతాయథాధాణమ్ | రుచతాంభవదం }
 { గనాగణానాంకరుణాంతర్ల కరణం కరిష్యతే }
 సా||

ఇతి శ్రీమాఘకృతాశిశుపాలవధేవహాకావ్యే
 షోడశ స్కంధః.

౮౫|| సత్యమీశ్వర సైరాజాతతః కిమిత్యశంక్యతహితక్షవ్నమాకణణ
 యోత్యాహ- వినిహత్యేతి|| ఉజితశ్రీరగితైశ్వర్యోసారాజా- యుధిభవం
 తం- సన్యో విని హత్య హత్యగుచతాంక్రందతాంభవదంగనాగణానాంక
 రుణాంతఃకరణః కృపావిష్టచిక్షస్సగిశుపాలతాయథాధాణంకరిష్యతే
 అంగనాగణానాం ప్రతి తద్భిశుపాలేననిజాంశిశుపాలసంజ్ఞామన్వధాణం
 కరిష్యతిత్యథః - అత్ర రోదనకరుణాపదార్థయోవిశేషణ గత్యాక్ర
 మాతే కరుణాశిశుపాలన హేతుకత్వాత్సావ్యలింగయో స్సంకరః-బోపచ్ఛం
 దసికంప్రకీమ్ |

ఇతి శ్రీపదవాక్యప్రమాణపా గావారపారీణశ్రీమహేనాపా
 థ్యాయకొలచల వల్లినావసూరిపిరచితేమాఘ కావ్య
 వ్యాఖ్యానే సగ్వంకమాఖ్యానే షోడశ స్కంధః.

మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానై - సప్తదశ సర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { ఇతీరి తేవ చసినచస్వినా వానా యుగక్షయ యుభి }
{ త మ రున్దరీయసి | ప్ర ముక్షుభేనపవిత్ర కంబుగాః }
{ నాసమంహ హో ప్ర లయ సయిన్య తంసదః || }

౧|| ఇతీరి||ఇతీన్ధంవచస్వినా వాగ్ని నాఅము నానూ తేనయుగక్షయకల్పాంతే
యుభితఉద్వృత్తోన రున్దరీయసిమహుత్తరేవచసీచురి తేఉ కైసత-సపవిత్ర
దంబు రాశినా యుగక్షయ వాధి నా సమంతుల్య-యధాతథా సవోహ రే
రాస్థానం - మహోప్ర శయెసర్వ సుహోరేసమున్యతమున్య క్షింసత్ ప్ర ము
క్షుభేప్ర ముకోప- కల్పాంతోద్వృత్తిమహామాగు తేసమహోణావగ్నవలద్వచ
నేనతస్సనఃక్షుభితమాసీశ్యన్దకః- ఉపమాలంకారఃగుది గావ్య త్తః- చతు
ర్గ్రా వై రిహరుది రాజభౌసజ గాగ్రతలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { స రాగయాస్ర తమచఘనతో యయాక రాహ }
{ తద్వనితవృధూగపితయాముహున్య సుబదేశనః }
{ దంశితోస్థ యారుషాన్య పాగ్నస్ప్రియతమయెన భేజిరే }

౨|| అధాస్తాదశభిఃసభాతోభంవణయః||స రాగయె త్యాది-న్య పాః రాజా
నః-సహ రా గేణపాటలిమా అను గా గేణవ స రాగయాః తేనసహోబహు
ప్రీహిః-స్రుతంఘనంసాం ద్రంఘనతోయం నైదోదకంయస్మాం సాతయా
క గాహత్యా పాణితలాస్ఫాల నేనద్వనితంప్రదునుమాకూగుః పీతమివ ఉగు
పీతం యస్యాంతయా- ముహుముహుదేశనవిదలశితోస్థ యాదంతిస్తా
ధరయా-రుషాప్రియతమయెన భేజిరే ఆవిష్టాఅశ్లిష్టాశ్చ-రౌ ద్రస్థాయీక్రో
ధః ప్రాదుభూతాత్యధకః-ఉపమాలంకారః||..... .

మూ, ౩ { అలత్యతక్షణదలి తాంగ దెగ దెకరోదర ప్ర హతని }
{ జాంసధానుని సముచ్చలచ్చ కలిత పాటలోప త్తిః }
{ స్ఫులింగ వాన్సుటమివకోపపావకః || }

౩|| అధసప్తదశభిఃరాజ్ఞాంక్రోధానుభావానాహ||అలత్యతేత్యాది||కరో
దర ప్ర హతంపాణితలాస్ఫాలితంనిజసుంసధానుఅంసప్ర దోయేనతస్త్రికాఅ
తవపక్షణాత్ దలి తాంగ దెగ గ్న కెయూ రెగ దెగ దా ఖే కృష్ణాను జే సముచ్చ

౧౦౦ (మాఘ శాఖ్యే - సవ్యాఖ్యానే - సప్తదశస్కంధః)

లద్భిగుత్పతస్థిఃశకితైః శకలీకృతైకణలదంగలితైఃపాటలోపతైః పద్మ
 రాగైఃకొవపావకఃకొ ధాగ్నిఃస్ఫులింగవాని వస్ఫుటమలత్యుతేత్యు త్రై
 త్యోఃత్రస్ఫులి గోగ్ని కిణకత్యమరః॥

మూ, ౪ { ఆవజ్ఞయాయదహ సదుచ్చైబలస్థములనక్షశ
 ననాయూఖిమండలః| రుషారుణీకృతమపితేనతత్ }
 త్సంస్థిజువపుపునరనయన్తి జాంరుచిమ్|.....}

౪॥ ఆవజ్ఞయోః॥బలోబలభ ద్రః సముల్లసత్ సమంతతః ప్ర సరద్దశనమయనూ
 ఖిమండలం ద తరిశీ వలంయస్యసః-ఆవజ్ఞయాఅ నాద రేణఉత్తైఃఆహసది
 తియిత్ - తెఃహా సెనరుషారుణీకృతమపిజంవపుఃశకుణంతస్తి న్నేవక్షణే.ఆ
 త్యంతసంయా గేస్వితీయా-పుననిజాంరుచి-ధావల్యమె వానయత్ అశ్ర
 వ లుః స్వధావల్య త్యా గెన ప్రా త్తరోషారుణ్యస్యపునస్తత్యా గెనదంతధా
 వల్యస్వీ కా గాత్ తమణాలంకారః తద్గుణఃస్వగుణ త్యా గాదన్యోక్త ప్రస్తు
 ణాహృ తేరికలక్షణాత్ ॥

మూ, ౫ { యిమత్పతశ్చు సుతరహార మండలం వ్యవతకత
 మతనభి మాతముల్కుకిః బృహచ్చిలాతలకశినాం }
 సఘట్టితంతతోభవ ద్భృ మితమి చ ఖలంజగత్ ॥ ...}

౫॥ యదితి ॥ ఉల్కుకొనాను రాజాఉత్పతమల్లుతత్ -పుధుతరంహారమండ
 లంము కాకలా పోయస్థి కనుణిత త్తధాఅభిమాతంయా తాభిముఖింధుతం
 వ్యవతకతః పు త్తగ్రితీయత్ -తతోవివర్త నాదఖలంజగత్ బృహతాశిలాతలక
 తినేనాం సెనస్రం ధెనఘట్టితంసత్ బ్రమితమి వాభవత్ -వివతకన వెగవశో
 త్థాదంసమ ప్తనా ద్భృ మితమి వాఖరాఉత్యు త్రై త్యో॥.....

మూ, ౬ { ప్ర కుప్యతశ్చ స్వనసమీరణాహాఃస్ఫుటోష్ణభిస్తను
 వసనాంతమారు తైః| యు ధాజితస్కృతపరితూర్ణవీజ }
 నంపుచస్త గాంవదనసరోజమస్పికత్ ॥

౬॥ ప్రకుప్యతశ్చ॥ ప్రకుప్యతోతిక్రుద్యతోయుధాజితోనాను రాజ్ఞోవనన
 సరోజంశ్చస్వనసమీరణస్య నిశ్వాసమారుత స్యా హాతిభిః స్ఫుటః ప్ర కటః ఊ
 స్థా బోష్ణ్యం యోషాంతైః తమవసనాంతమారుతైఃసూక్ష్మవ స్థాంచలవా
 తైః-కృతలపరితూణంవీజనంశీ ఘ్న విధూచనంయస్యతత్-అఃశీఘ్నంపీజ్య
 మానమపీత్యథః-పున స్తరాంపునరత్యంతం-అవ్య ముఘా దామ్ ప్ర త్యయః-

ఆస్మిన్ కత్ - స్విన్యః స్వ - స్వి - దేబుః జ్ఞే పు యది త్వాః జ్ఞే క్రశ్యయః అత్తోష్ట బోవి
 శేషణగత్యా స్వేన హేతుత్వాత్తావ్యలింగంబీజ నేపి స్కే × త్వాః రోధః కతుత
 చ్చ్యుకు ఇతి శేషోక్తి శ్చైతి సుక రః వీజనమిత్తి జేః కరూప గూసమిః కేనీత్ -
 త దానీం వాయనమితి స్మాత్ తస్మాద్విజిగన్య ఏ వాయంచు గానిశు ఆ న్వైష
 ణీయః!!

మూ- ౨ { ప్రజాపతి క్రతునిధనాథామృతీతంవ్యతకణయజ్ఞస్వ }
 { రమివరౌద్రముద్ధతమ్ | సముద్యతంసపదివధాయః }
 { ద్విదామతిశ్రుధన్విషధమనౌషధంజనః!!

౨॥ ప్రజేతి॥ జనఃసపదిద్విషాంవధాయసముద్యతముద్యుక్తంఅశవవతి
 క్రుధమాతిక్రోధమనౌషధమస్తతీకారమిశ్యతఃఃనిషధంనిషధాఖ్యంస్పపం
 ప్రజాపతిక్రతునిధనాథామృతీతంవ్యతకణయజ్ఞస్వ అశభూతంఉద్ధ
 తంప్రజాపతిశ్రుధన్విషధమనౌషధంజనః!!

మూ- ౩ { పరస్పరంపరిమితస్యపేషతః త్తోమింకాకనకప }
 { రాగపంకిలమ్ | కరన్వయంసపదిసధస్వస్వజైరి }
 { నారతస్రూతిభిరధావ్యతాంబుభిః!!

౩॥ పరస్పరమితి॥పరిమితస్యాణిక్రుధస్యఅతఏవపరస్పరంపేషతఃపీషయ
 తఃకరన్వయమిత్యధాతే సేధంసుధన్వయోరాజ్ఞః త్ తానాంపిష్టానామూర్తి
 కాణామంగులీయ కానాంకనకప రాగేణసువణణామూణానపంకిలంపంకవత్
 పిచ్ఛానిత్వాన్వత్పదీయథిలచ్ ప్రత్యయః* అంగులీయకమూమింకాత్వమ
 రఃకరన్వయంసాణియుక్తంసపదిస్వజైఃకరన్వయజన్వై రేవానారతస్ర
 ఊతిభిరతస్రావైరంబుభిః స్వేదోదకైరధావ్యతా త్సౌల్యత - ధావుగతిశు
 ధ్యోరితిధాతోఃకనుణిలజ్ఞే అత్తోమింకాణాంకరన్వయస్యవ పరాగత్వ
 పంకిలత్వాసంబంధేపిసంబంధోక్తైరతిశయోక్తిఃతయోఃసంకరః॥

మూ- ౪ { నిగాయతానునలశీఘోజ్వలాంజ్వలగ్నఖిప్రభాకృ }
 { తపరివెషసంపఃమ్ | అబిభ్రమగ్భమగనలలోత్సు }
 { కాకృతింప్రదేశినీంజగనివదగ్ధమాహుకిః!!

౯॥ నిరితి॥ ఆహుకీనామరాజానిరాయలాంప్ర సారితాంఅనలశిఖా-ఆగ్ని
 జ్వాలాతద్వత్ ఉజ్జ్వలాంజ్వలంశీభింకఖ ప్ర భాభిఃకృతాపరివేషసంవత్ - ప
 రిధికో భాయస్యాస్తాం- అత ఏవ భ్ర మఃత అనలోల్క కస్యాలాతస్యే వాకృణః
 సంస్థానంయస్యాస్తాం * అంగరోలాతముక్కుకమిత్యమరః- ప్ర దేశినీంజగ
 ద్దస్థమివేక్యు త్వే యో-అవిభ్ర మత్- భ్ర మయతిస్త- భ్ర మేశో-చక్ష-నూ
 త సంత జనాయ భ్రా మ్యూనూణానఖ ప్ర భావలలజటిలాతజనీ జగద్దాహా
 య భ్రా మ్యూమాణాలాత చ క్రవదలక్యు తేత్యథః॥.....

మూ- ౧౦ { మరీక్ష తానుభ జతనుస్తధస్తధాయధాపురాపరివి
 తదాహధాస్త్వయా! ధ్రువంపునస్వశరమముం
 తృతీయయాహరోపినవ్యషహత వీక్షితుందృశా॥ }

౧౦॥ మరీక్ష తామితి॥ మస్తదః ప్రద్యుమ్నావ తాః కామస్తధాదురీక్ష తాండు
 దేశశతత్వం- ఈక్ష తేఃసన్న ౧౧ త్తల్ ప్ర త్యయః-అభజతయధాహరోపిపు
 రాసూర్షజన్మ నిపరివితమభ్యస్తం దాహధాస్త్వయాం దహనసాహసంయస్యా
 స్తయాత్పనియయా కృశా- సశరిమముం మన్య ధంపుచవీక్షితుం ధ్రువంనవ్య
 షహత నాశకోత్ క పరిసపిభ్యః సెవసితవయసిపుసహముక్ మస్వంజాం
 స్మి వాదీనాం వాడ్స్వ వాయెపిగ్గఃకల్పాత్ పణ్యం అనయోత్ప్రే త్ క యా
 రుక్రస్యాపిభీషణః కీముతాన్యేషామితిచ స్తువ్యజ్య తె॥.....

మూ, ౧౧ { విచితయన్నుషనతమాహవంర సామరఃస్ఫురత్తను
 రుహనుగ్రపాణినా! పరామృశత్క రిన క తోరకా
 మిసీకుచస్థల ప్ర మిషితచందనంప్రధుః॥ }

౧౧॥ విచితయన్నితి॥ పృథునామరాజా దీపనతం ప్రా స్తంఆహవంయు
 ధ్ధం-ర సాద్రణరాగాత్ - విచితయన్ - క దేతధ్యాయన్ - కతి నెనకకా-లెనశ
 తో-లెప్రవృద్ధై కామిన్యాః-కుచస్థలైన ప్ర మిషిత చుప హృత-చందనంయ
 న్యతత్ ప తేనాస్యసురత సహరయోఃససురసత్వంవ్యజ్య తె - అత ఏవస్ఫుర
 త్తనుగుహ ముదం చ స్ఫులకమురః-అగ్రుచాసాపాణిశ్చైశి సమానాధిక ర
 ణసమాసః-అత ఏవ హస్తాగ్రా గ్రహస్తానయో గు గుణినో భేదా భేదా
 దితి వాహుసః తేనాగ్ర పాణినాపాణిత లెనప రామృశత్-పరామృష్టవాన్-ర
 ణకంఠాలపాణిత్యాదితి భా వః-అత ఏవయగ స్లేషాం గోషజనకం గూత వా
 క్యంత దా గామిరణ కారణతయాస్య హుషణ హేతురోన్లో కాఢః॥

మూ, ౧౨ { విలంఘితేతినుభి వీక్ష్యరూక్షయా రిపోగిరాగు }
{ యుపిగాందినీసుతమ్! జనై స్తదాయుగపరివృత్తి }
{ వాయుభివేవతితాగిరిపతయన్ ప్రతీయిరే || ... }

౧౨|| విలంఘితేతి || గుగు-స్వభావతోద్ధీరమపినంతంబూక్షయాపరుషయా రిపోగిరానూతవాచా-విలంఘితేస్థితిముల్లంఘితమర్యాదంకికుర్వాణమిశ్య క్షణః - గాందినీ సుతమ క్రూరమభివీక్ష్యజనై స్తదాఅక్రూ రవిక్రియా లోక ససమయో-యగ పరివృత్తి వాయుభిః కల్పాంత వాతైవేవతితాఃస్థానాదు చ్చ్యుతి తాగిరిపతయోనాహో ద్రయః స తీయిరెవిశ్వసిరే - అక్రూరవిక్రయాగ ర్మనాదచలచలనహపియుగాంత సంబావితమెనైజనైవేవేవస్వస్తమిశ్యక్షణః ప్రత్యయోద్ధీర శపథజ్ఞానవిశ్వాస హేతుష్యిత్వమగుః - ప్రతిఘోర్వాదిణః క మ్మణిభిః - అశ్రకల్పాంతాచలవిక్రియాకల్పేయమక్రూ రవిక్రియేతివా క్యభేదసావృశ్యాఽపాన్ని దశనాలంకారః తేనాక్రూ రస్యలోకోత్త రంధైర్యంనై సగిరికమితివస్తువ్యజ్యతే ||

మూ, ౧౩ { వివతతయన్నవ కలుషీకృతే దృశౌ కరాహత క్షి }
{ ణిక్యశ్చై రవారవః | క్రుధాదధ త్తమమతిలోహి }
{ నీమభూ త్ప్రసేనజిన్దజభవగై రికారుణః || ... }

౧౩|| వివతతయన్నితి || మనోమన్యవికారోదానంచఃమనోమద్యైభదాన యోగితివిశ్వః || తేనకలుషీకృతే ఆకులీకృతేవృశౌవివతతయే - ఘూణణ యే-క రేణపాణిమశుండానం దేనచాహతాయాంక్షితోఘూమాకృతోభై రవారవోభయంకరధ్వనిర్యేనసః - క్రూధాత్పధ్వానంక రేణక్షితమాఘ్నున్ని త్యక్షణః - క్రుధాకో ధైర ఆఃలోహినీమతిలోహితాంక వణాదనుదాత్తా త్తోపధాత్తోనభివికల్పాత్ జీవేతకారిస్యదనకారః - తనుంవపుదేశాత్ ప్ర సేనజిన్నా మరాజాగైరికారుణోధాతురక్రూగజభవాభూత్ తర్వనలక్ష్య తేత్యక్షణః || ...

మూ, ౧౪ { సకుంకుమైరవిరలమంబుబిందుభిగ్ వేషణ్యపరిణత }
{ దాడిమూరుణైః | సమత్సరస్ఫుటితవపుదేశాన్ స్మృతై }
{ బాభౌ చిరన్ని చితభివాస్పజాంలవైః || ... }

౧౪|| సకుంకుమైరితి || సప్రసిద్ధోగవేషణోనానురాజా-సకుంకుమైఃసర్వాంగి ణకార్కై రతే పైరిత్యక్షణః - అభివేషపరిణత దాడిమూరుణైః పరివక్ష్వదాడిమూర్.

౧౦౪ (మాఘకౌశ్యేసవ్యాఖ్యానే - సప్తదశస్కంఠః)

చరతై రంబుమింకుభిః క్రోధసాక్షిత్వైః స్వేదబిందుభిరిత్యఃః మస్మైరేణాం
తఃసంభృతేనాత్యుత్కటవై రేణస్ఫుటితాన్నిభిఃన్నా త్వపుషోదేహోద్వి
నిస్సుతైఃనిగ్ధవృద్ధిరస్మజాంలవై రస్మగ్నింకుభిరవిరలన్ని రంతరంనిచితో
వ్యాప్తభవదిరంబభావివ్యత్యై యో॥

మూ, ౧౫ { ససంభ్రమంచరణతలాభితాడనస్ఫుటన్వహీవివర
వితీణణవత్కభిః | రవేగ్కరై రనుచిత తాపితోరగం }
ప్రకాశతాంశినిరనయద్రసాతలమ్॥

౧౫॥ ససంభ్రమమితః॥ శివఃసాత్యకేపితామహఃససంభ్రమంసత్వరం-చర
ణతలాభితాడనెనపాదతలాభిమాతెనస్ఫుటంత్య దలంత్యమహ్యోవివరైః
చ్చిద్రైఃవితీణణవత్కభిఃక్షమాగ్నేఃలబ్ధప్రసరైరిత్యఃః- రవేగ్కరైః
కిరణైఃఅనుచిత మపరిచితమిదంపూర్వం యథాతథాతాపితాః సంతాపంగ
మితాః ఉరగాయస్తకతత్ - రసాతలంపాతాలంప్రకాశతాంప్రకటత్వను
నయత్ - అత్రమహీరవికరోరగరసాతలానాంక్రమేణస్ఫుటనాంతఃప్రవేశ
తావప్రకాశత్వై రసంబంధేపిసంబంధోక్తైరతీతయోక్తిః-పాదాహతీరమా
నుషీంతీప్రతాంవ్యంజయతి॥

మూ, ౧౬ { ప్రతిక్షణంవిధువతిసారణేశిరశ్శిఖిద్యుత్యకనకకీరీబ
రశ్శయః| అశంకితంయుధమధునాపిశంత్వమీక్షమా }
పతీసీతనిరరాజయన్నివ॥

౧౬॥ ప్రతీతి॥ సారణేనామరాజీప్రతిక్షణం శిరోవిధువతి క్రోధాత్కంప
యతినతి ధువతేస్తాదానికాల్లటఃశత్రాదేశః| అచిన్నుధాత్విగ్యాదినాడవ
శాదేశః-శిఖవత్ ద్యోతంతత్కేశిఖిద్యుతోగ్నిప్రభాః- క్షిప్-కనకకీరీబరశ్శ
యోనీరాజనకర్తారః- అమీభూపాః| అధునాఅశంకితంనిశ్శంకంయుధమాజింః
సమిత్యాజినమిద్యుధభిత్వమంః పిశంత్విక్షమాపతీభూపాగ్నిరరాజయ
న్నివనీతాజయంతీస్తైత్యుత్యై యో-నీరాజనానుస్తానాత్ విజయిష్యాగమః॥

మూ, ౧౭ { దధోపలశ్చృధురసనంవివక్షయావిదారితంపితత
బృహద్యుజాలతః| విహారథగ్నప్రతిభయమాస్య }
కంచరంలసత్పణాధరమివ క్రోటగంతరుః॥

౧౭॥ పదాపితి॥ వితతేవిస్తారి తెబృహత్యైభుజేలతేభవభుజాలతేయస్యసవిహూ
రథో నామ రాజా - వివక్షయాకిమపివక్తుమిచ్ఛయావిదారితంవ్యాత్తం-

అతవచలంఠీసృధునూహాఠీ రసనా జిహ్వీయస్త్రితం * రసజ్ఞారసనాజి
 హ్వాత్వమరః-ప్రతిభయంభయంకరమాస్యంకందరణనాస్యకందరస్తం*చ
 రీతుకందరోవాస్త్రీత్వమరః-తరుఃలసకాఫణాధరంఘనీయస్త్రితంకౌటగ
 మివ* నిఘ్నహః కౌటరంవానెత్వమరః దధౌ శ్రౌతీస్సూనోపమా||.....

మూ, ౧౮ { సమాకులెసదసితథాపివిక్రియాన్యసోగమన్నము }
 { రభిర్లపరోసిత్తైః|ఘనాంబుభిబాహులితనిమ్నగా }
 { జలైజలన్నహివ్రజతివికారమంబుధేః|| }

౧౮ సమాకులెత్తి|| పరోశితైశశ్రువాకైఃసఽసిఆస్థానెతథాసమాకులె
 యుభిలెపి-మురభిదోహారెమనోవిక్రియాంత్రోభంనాగవత్ - తథాహిబ
 హులితానిబహుళీకృతానియుభితానినిమ్నగాజలానియైసైఘనాంబుభిః-
 మేఘావకైరంబుధేజలంవికారంనవ్రజతి-యథాపిహోదకైనాద్యఃఋ
 భ్యంతిససముద్రస్తవ్యదితిభావః-చృష్టాంతాలంకారః || }

మూ, ౧౯ { పరానమీయదపవదంతఅత్తనఃస్తువంతిచస్థితగసతా }
 { మసావితి|నినాయనోవికృతిమవిస్త్రితఃస్త్రితంముఖం }
 { శరచ్చశధరముగ్ధముగ్ధవః|| }

౧౯ || పరానితి|| అనూఖలాః-పరానన్యానపవదంతేనిందంత్యిఅపాన్వనత్తి
 అత్తనైవదం-అత్తనఃస్వానిస్తవంతిచేణియత్ - అసావసతాంఖలానాఽస్థిః-
 ప్రకృతిఠిమత్వేత్యథఃగవ్యనూనాతకత్వానప్రయోగః-అన్యధాపాన
 రుక్తమిత్వాలంకారికాః-స్త్రితోనభవణీతిఅవిస్త్రితోదూతప్రలాపైః-
 యంనగతః ఉద్ధవఃస్త్రితంస్తైరం-ఉభయత్రకతకరిక్తః-అతవచశరచ్చశధర
 ముగ్ధంశగదిందుసుండరమిత్వపమా - ముఖంవికృతంననినాయనప్రాపయా
 మాస-నహిమహతాంనిందాస్తుతిఃవికారకారణమితిభావః|| }

మూ, ౨౦ { నిరాకృతేయదుభిరతిప్రకౌపిభిఃస్పశేశనైగణత }
 { వతిత్రవిద్విసామ్|మురద్విషస్వనితభయానకా }
 { నకంబలంక్షణాదధసమనహ్యతాజయో|| ... }

౨౦|| నిరాకృతత్తి || ఇతీథంప్రకోపిభిరతిప్రదైర్యదుభిఃతప్రతస్త్రికవిద్వి
 సాంస్పశేవరైః* అపసవశ్చరఃస్వశిత్వమరఃనిరాకృతేఢ్కృతేశనై
 గణతవతిగచ్చతిసతి-సాగసోపిమాతస్యావధ్యత్వాదితిభావః - అకరూతగమ
 నానంతరం-స్వనితేనద్వనినాభయానకాఃభయంకరాః ఆనకాఃపలహాయ

స్త్రి త త మర ద్విషోబలం త్నా దాజయె యుద్ధాయ చ సమనహ్యత స
స్ప ధమ్!

మూ, ౨౦ { ముహుర్ల ప్రశస్తినితప రాయుధాయుధిస్థవీయసీరచల
నితంబనిభణారాః | అదంశయన్న రహితశౌర్యదం }
శనాస్తనూరయన్న యితివృష్టిభూభుజః ||

౨౦|| ముహురితి || వృష్టిభూభుజోయమ నరేం గ్రాః - ముహుర సకృద్యుధి
ప్రశస్తినితపరాయుధాః భగ్న ప్రతిపత్యాయుధాః స్థవీయసీస్థూలతరాః ప
రాక్రమానురూప ప్రకషణవతీరిత్యధణః స్థూలదూరెత్యాదిసామూర్షగు
ణపరలోపా - అచలనితంబనిభణారాః అస్త్రికటక నిబిడాః అంతస్సారవతీరిత్య
ధణః - ఆరహిత మత్యక్తంశౌర్య మెవదంశ సంవక్షయాసాంతాస్తనూరై
హణః - అయంనయితివనమధారణం నీతిరితి హెతోననతుభయానితిభావః
అదంశయణ అవమయణ - దురశేరనుదా త్తిత్వాత్పర స్తేపదంచివ్యమి
త్యాహుః అవవివభట్టమల్లిః - సంవక్షయతిసన్న హ్యత్యాస్తీనేసజ్జిత్యయి
సంయత తెదంశయ తేసన్నా హెపదపంచకమితి || కేదిస్తుచు రాదిసూభయప
దిషుపతంతి - అత్ర సాభి ప్రాయవిశేషణ త్వాత్ పరికరాలంకారః ||

మూ, ౨౧ { దుగుద్వహఃక్షణమపగై స్తనంతరైరణ శ్రవామవ
చయమాశుబిభ్రాః | మహీభృతాం మహీనుభృతాం }
నసక్తుముస్తుయోంత రావలృషిబహిశ్చ కంచుకాః ||

౨౧|| దుగుద్వహఃక్షణః || తనంతరైశస్తిన్న వసరేమహీనుభృతామైశ్వర్షవ
తాం - మహీభృతాం రాజ్ఞాం సంబంధినిరణ శ్రవణాత్ - యుద్ధశ్రవణా
త్ - ఆశుశీఘ్రం ఉపచయం వృద్ధిం బిభ్రాః బిభ్రాణైవపుషి అపరైరన్వైః క్ష
ణంక్షణమపిదుగుద్వహోమభణారాముః సంతోషాః అంతరాసన్నముః
బహిః కంచుకాశ్చ నసక్తుముః సమాంతిస్తనావతం తెత్యధణః - పూర్వత్ర
ఆధేయాధిక్యాదుత్తరప్రాధారాధిక్యాదితివివేకః - అస్రముహంకంచుకానాం
సప్రకృతానామెవవిశేషణసామ్యాదౌపన్యగవ్యతాయాంకెవలప్రకృతా
స్పదాతుల్యయోగితా ||

మూ, ౨౨ { సకల్పనం ద్విరదగణం వరూధిన స్తురంగినోజయన
యుజశ్చ వాజినః త్వరాయుజస్త్వయమపిసుర్వతో }
నృపాగ్గుప్తునగ్గుప్తుస్తదధిక్యతానతత్పరణ ||

౨౩|| సకల్పనమితీ||ద్విరదగణం-సహకల్పనయాసకల్పనం- తథాదినన్నా
హసహితం*కల్పనాసజ్జనాసమెత్యమరః - వసుధోరభసుప్తిగోమావస్తజీవ
రూధినోరథా*రకగుప్తివరూధో నెత్యమరః-శురంగిణోశ్వయుర్థా-వా
బి నోశ్వా-జయనయుజఃపల్వయనాదినన్నా హయుక్తా-స. పదాదిభ్యః
క్విప్*జయనంస్యాత్తురంగాదినన్నా హోజయపిపెపిశ్వః-స్వయత్వరా
యుజః-త్వరాయుక్తా- స్వతఃకువతోపిస్వతపవస్వరయాసంవాణాసపి
త్యరః-తదధిశ్చతా-తేమహస్త్యాదిమనియక్తపురుషా-నృపాఃపునఃపునర
తత్స్వర-త్వరయంతిత్వ-తేషాంతథారణోశ్చై కాదిశ్చభావః త్వరేశా-చజ్జీ
ఆత్స్యవృత్త్యవ్రకమృతస్తవశామిత్యఖ్యాసస్యాకారః||

మూ, ౨౨ { యుధైవరైస్సహకృజ్భక్తకత్యయాపలక్వణస్తథువ
మణోవగీశయా|అదీయతద్విపముటయాసవారిభిన్
కరోవరైస్సైస్వయినవదానమక్షయమ్|

౨౪|| యుధైవరైః||అరపరైఃసహయుధేయుద్ధాయన్పథబద్ధాకత్యైమధ్యబం
ధనంయస్యాన్యయా*కత్యైబృహతికాయాంస్యాల కాంచ్యంనధ్యైభబం
ధనైశ్శ్శ్శ-అన్యత్రవృథోవ్యోగయోశ్యణాః-కలక్స్మణణాపగువటులెనా
లిగణానోవగీశయా వందినూగదస్తుశయెశివ గన్యతే - ద్విపముటయాక
త్రాన్యైస్వయంసవారిభిః- సోవరైఃకరోవరైఃపుష్కరాన్త్రైఃపాణిల
న్త్రైశ్చాక్షయమపరిమిశంధానంవదఃదీయతే ఇణగానంక్రన్యం చాదీయ
తవత్తం - అత్రప్రస్తుతగజఘటావిశేషణ సామ్యేనాప్రస్తుత రణదానక
త్యప్రస్థితైఃసమాసోక్తిరలంకారిః||

మూ, ౨౫ { సుమేఖలాస్త్రితతరదంతచారవః సముల్లసత్తమవరి
ధానసంపదః| రణైషిణాంపులకభృతోధికంధరం
లలంబిరేసకసీలతాల్లప్రియాఇవ||

౨౫|| సుమేఖలాఇతి || శోభనామేఖలాబంధనసూత్రాణికాంచ్యశ్చగూ
సాంతాః-సుమేఖలాః*మేఖలాఖిడబంధెస్యాత్ కాంచీశైలనితంబయోరిగివి
శ్వః సితతరైదణంతైదణంతమయన్నుభుదణశనైశ్చచారవః-సముల్లసంశ్యః
తనవః*క్షయైఃపరిధానసంపదః- కోశసంపదోవస్త్రసంపదశ్చయాసాంతాః-
పులకభృతః- చ్చాయాభృతః*మాంచధారిణ్యశ్చసకసీలతాః-చానుఖిడవ
ల్ల్యఃప్రియా ఇవరణైషిణాం రణకాంక్షిణాం కంధరాస్వనికంధరం అధికం

౧౦౮ (మాఘ కావ్యే సవ్యాఖ్యానే - సప్తదశ స్కంధః)

తంవిభక్త్యభేదవ్యయిభావః - లలాబీరేలగ్నా ఇత్యంశః - శ్లొకః శ్లోకః
మావామతభేదాత్ || ||

మూ, ౨- { మసౌరమైప్రకృతిమనోరమా కృణిభేదయప్ర
దైపుమిఃపుభీమనశణః సదైవతేస్సతతనధావ
పాయిభినిజాంగవస్తురజివసెవ్యశాయుధైః || }

౨౧-|| మనోరమైరితి || అతప్రకృతిమనోరమాకృణిఃస్వభావసుందరమా
తిఃసమిఃపుయుదైపుభీమనశణనయస్యసభీమదశణోమురజిన్తద్వరి
మసౌరమైప్రకృతిమనోహరైఃసమిఃపుభయప్రదైఃసతతఃసదైవతైః-అ
భిదేవతాయుధైఃఅనపాయిభినిజాయుధైఃశాక్తాదిభినిజాంగవత్స్వాంగ
వత్పృథగవస్థితైస్వశరీరైరివేష్యత్యైత్య-అసెవ్యతసేవితః || ||

మూ, ౨2 { అవారితంగతముఖయెషుభూరిశః క్షమాభ్యశాన
తకటకాంతరెవ్వపిముహుర్ముఖితసురశత్రుశో
ణితప్లుతప్రధిరభనాధిరోహతిస్తనః || || }

౨౩|| అవారితమితి||అతతయభసన్నిధానానంతరం-సవారిరుభయెషున్య
యెషుర్విచిత్రేష్విశ్యక్త-క్షమాభ్యతాంరాజ్ఞా-గిరిణాంచకటకాంతరెవ్వపి
శిబిరాభ్యంతరెషునితంపావకాశేషుచ-భూరిశఃబహుశః-అవారితమప్రతి
హతంయథాతథాగతంప్రస్థితం-ముహురసకృత్-యధిక్షతానాంసురశ
శ్రాణామసురాణాంశోణితైః-పుశాఃసిక్తాఃప్రధయోవేసుయోయస్వతం*
చక్రధారాప్రధివేమిరితిహాలాయుధః-రథమధిరోహతిస్త్రాయరోహా||.... ||

మూ, ౨౪ { ఉపేశ్యచస్వనగుగుపక్షమాగుణాదివస్త్విషాకపిశి
తగూరదిచ్చుఖిః | ప్రకంపితసితతరయష్టితత్క్షణం
పతిత్పస్త్రిసదమాధికతనండధా || || }

౨౪|| ఉపేశ్యే||కించెశిచాక్షణః-పతస్యః-అండజనండలేశ్వరః*పతస్య
శ్రరధాండజాక్ష్యమగః-స్త్విషాకాంత్యాకపిశితానికపీశీకృతానిగూరాణిని
జ్ఞుభానియోచనః - స్వనెనగుగుపక్షమాగుణతోయస్త్రికమణిత
త్తథాదివఃస్వగాదుపెత్యాగత్యతత్క్షణంతస్త్విషాకప్రకంపితాస్త్వి
రతరానిశ్చలాయష్టిరావాసస్తంభోయస్త్రి-తత్తథాఅధికతనంకతనైవి
భక్త్యభేదవ్యయిభావః-పదందధానిహితవా||..... ||

గభీర తాః జితమృదంగ నాదయాస్వనశ్చియాహత
 మూ, ౨౯ { రిపుహంస హమకయానా ప్రమోదయన్న కముఖ }
 { రాకకలాపినగప్రతీష్ఠతేనవ ఘనవద్రధ స్త సః॥ }

౨౯॥ గభీర తెతి॥ అథగయ డాగమ నానంతరంసరభీనవఘనవతన వాంబు
 దెనతుల్యంః తేనతుల్యమివేవతి ప్రత్యయః - గభీరతయాగాంభీర్యణః జితో
 మృదంగనాదోయయాతయాహతో రిపుహంసానాం హంసానామివరిఘా
 ణాంహమోయయాతయాస్వనశ్చియాధ్వనిసంపదాముఖరాకకూజతః. క
 లాపినోవయానారాక-ప్రమోదయా-ప్రతీష్ఠతేస్తప్రతస్థైః సజవప్రవి
 భ్యస్త ఇత్యాత్త నేవదం, లట్ సైక్యభూతెలట్ - తద్ధితగతా శ్రోతీపూణా
 వమా॥

మూ, ౩౦ { నిరంతరస్థగిత దిగంతరంత త నదుచ్చ లద్వలసవ }
 { లోకయకజనః | వికాతుకల్పప్రకృతమహాస్థవేభః }
 { ద్విశ్శంఖలంప్రచలితసింధువారిణి॥

౩౦॥ నిరంతరెతి॥ తతోరథప్రస్థానానంతరంవిరంతరంసీరంధ్రాస్తగితానిఆ
 చ్ఛాదితానిదిగంతరాణీయనతత్ - ఉచ్చలతే ప్రతీవ్రమానంతద్వలం సైన్యంఆ
 వలోకయకజనోలోకః - ప్రకృతః ప్రకాంతోవహాస్థమోహహాపూరోజగ
 త్సంప్లవరూపోయెనతస్త్రిక-శ్శంఖలమప్రతీఘాతం ప్రచలితం ప్రతుభితం
 యత్ సింధారణ్ణర్వారితస్త్రికవికాతుకోనివృత్తకాతుహలోభవత్ - కల్పం
 తతుభితవార్ధివారివతచ్చులంసకలజగత్సంహార శంకావహానలక్ష్మ్యతే
 త్యధణః - అత్రఅన్యదశనాదన్యనిద్యత్రోనివృత్తేబలవధివాదిణోరే
 కత్వాత్రైపేబాధాత్ సాద్యశ్యాత్రైపాత్ వాక్యభేదనప్రతీబింబకరణా
 త్ నిదశనాలంకారః॥

మూ, ౩౧ { బబృంహిరేగజవతయోమహారధాల్లప్రదధ్వనుజః }
 { యతురగాజిహేషిరే | అసంభవద్వివిరగహ్వలైర }
 { ఘాతదారవైదలలితవిస్వృశ్రయః॥

౩౧॥ బబృంహిరకః॥ గజవతయః బబృంహారే బబృంహః - బృహిణంచక్రగిశ్య
 ర్కః - బృహివృద్ధాశ్చ జైవఅన్న నేవదంబింత్యం - అతఏవభట్టముః - హేషతే హ్రోష
 తేశ్వనాంహస్త్రినాంబ్యంహతీతచేత-మహారధాః ప్రదధ్వనుః జయశీలాస్త్రుర
 గాజయతురగాజిహేషిరే హేషాంచక్రగిశ్యర్కః - హౌమృహౌమృఅవ్యత్రైజై
 జై

అదానస్మిన్ కాలే అసంభవంత్యంతస్థాతుమపర్యాప్తు వంఃగిరివరగహ్వరా
ణీయోమౌః శైలిగిరివర గహ్వరేషు అమాద్భిరవతా మానై రిత్వకణః - రశ్మై
బృకంహతాది ఘోషైః స్వత్రయైః స్వసమవాయికారణమా కాశోదనితః పి
దారితభవలభూది బృత్ప్రై త్పై తయో తేషామతితీవ్రత్వవృజ్యతే ||

అనారతం న సతజమా యదుదుభౌ మధుద్విషగ్గఘ
మూ, ౩౨ { అదలఘు ప్రతిస్వనైః | ఓనిష్ప తన్వై గవతీభిసక }
{ హేముఖై గతాగవరామ్బు దమహసన్ని వా ద్రయః || }

౩౨|| అనారతమిత|| మధుద్విషహారేః మంచుభౌరణభేర్యాం- జయానూ
నారతమ శ్రాంతం న సః ధ్వనతీ సుప్రలంతః సం క్రామంతః అలఘు మ్రోమహాం
తః- ప్రశ్నై స్వనాః ప్రతిధ్వనయోయోషు శ్చైః- ఓనిష్పతంతః- త్నో భాన్వి గణచ్యం
తః- స్వగ పత యః స- హేయే భ్యస్తైః గుహాభిరేవముఖై ర్రయః- పరాంము
దంగణాస్సంత్య అహసన్ని ససంహానాంధానల్యాత్ ధ్వని యో గా చ్చ హాస
త్వోష్వై త్పై యా ||

మూ, ౩౩ { జడీకృత శ్రవణప ధేనిసాకసాంచ మూం వెవిశతిసు }
{ రా ద్రి కిం బ రాః పి స ధా- తై రజనివిదగ్ధ కామినీ ర తా }
{ తగక్ష్మణిత విలాస కాశ లైః || }

౩౩|| జడీకృతే || దివ మోకోయోషాం తేషాం దినాక సాం జే వానాంకంద
రాంత గణ తా నామిశ్య కణః- జడీకృత శ్రవణప ధేనిసాకసాం జే వానాంకంద
సా పుక్ష త్వే సిగమక త్వాత్పమాసః- చ మూరి వే సేనా ఘోషే సు రా ద్రి కం
రాః మే సు గహ్వ రాణిః శ తి స తి విదగ్ధ కామినీ నాం ప్రా ధాం గ నానార
తా న రే పు ర క మ ధ్యే క్ష్మణిత విలాసాః కూజిత సంపక స్తామయాని హాశం
ని శ్చై రసః- తై రజనిజాతం- మే యి సాం బాధి ర్యా ది తీ భావః- అ త్ర శ్రో త్ర జా
న్వి సృ వి శేషాం గ త్వా క్ష్మణి తా స ధా క్య హేతు త్వా త్ కావ్య లింగ త దు జే
వి తై రక్ష్మ ణి తా నానా స ధా క్యా సు బం ధే పి సం బంధో క్తై రతి శో యో త్సృ త్థా
నా స న యో రం గాంగి భా వే ర సం క రః ||

అ రాతిభిర్యుధి సహాయుధ్వనో హ తా క జిఘృక్ష వ
మూ, ౩౪ { శ్చ తై రణి తూ ర్య ని స్వ నాః | అ మ ర్వ త ప్ర థ మ స మా }
{ గ మో వి తం వి రో జ్ఞి తం సు ర గ ణి క్కా ప్త సా ధ స మ్ || }

౩౪|| అ రాతిభిరితి|| సహాయుధ్వంత్యైః సహాయుధ్వనః స హా జెతి క్ష్మణి ప- అ

తపవారాతిభిర్యుధిహతాః-జిఘృక్షువోగృహీశుమిచ్ఛవః స్వయంవరణకా
 మాః-గృహేఃసన్నంతాదుప్రశ్యయిః-సురగణికాః-అప్సరసః-శ్రుతరణచూ
 ర్యనిస్వనాస్తత్వశ్చిరోఽక్షిణంప్రామోణిప్రవీరసంవాదాభావాదితిభావః-
 ప్రథమసమాగమోచితంఅతఃమోహనమిత్యథణః-ప్రాథమ్యంచప్రసామి
 దంప్రథమత్వాదితిభావః-ప్రసాధనంఅకుర్వతపరిష్కృతవత్య ఇత్యథణః*
 ప్రతీకమప్రసాధనమిత్యమరః-అశ్రస్వయంవరేచ్ఛాశూర్యశ్రవణయో
 విశేషణగత్యాప్రసాధనహేతుత్వాత్ప్రావ్యలింగమ్ ||

మూ, ౩౫ { ప్రచోదితాల్లపరిచితయంత్యకర్మభినిషాదిభినిషా
 ది తయతాంకుశక్రియైః | గజాస్సకృత్కరతలలో
 లలాలికా హతా సకృత్ప్రణదిత ఘులిల మాయ
 యః ||

౩౫|| ప్రచోదితాల్లపరిచితయంత్యకర్మసానికృత్యంయైస్సైఃస్వభ్యస్త
 గజశాస్త్రైరిత్యథణః-అతవపవిదితేయతాంకుశక్రియోయతయాతాఖ్యపా
 దాంకుశకర్మణీయైస్సైః* పాదకమయతంస్త్రోక్తంయాతమంకుశవారణ
 మితిహాలాయుధః-నిషాదిభిర్యంత్యభిఃప్రచోదితాః ప్రేరితాఃగజాఃసకృదేక
 వారమెవకరతలలోలాభిః-పాణితలచలితాభిలాఃలికాభిరంతనాడికా
 భిఃహతాస్తాడితాస్తధాప్యసకృత్ప్రణదితాముహుర్ధ్వనంత్యోనుంటాయ
 స్మికమణితత్తధాతయయః-ప్రస్థాతుమాగతాఃస్వభావౌక్తిః||

మూ, ౩౬ { సవిక్రమక్రమణవలైరితస్తతల్లప్రకీణకైఃకు
 పతభవక్షితైరజః| వ్యరంసిషునఖలుజనస్యదృష్ట
 యస్తరంగమాదభినవభాండధారిణః ||

౩౬|| సవిక్రమేతి|సవిక్రమేణసాంక్రియిన్యాసవిశేషేణక్రమణేన-గమ
 నేనచలైః ప్రకీణకైశ్చానుయైః*చామరంతుప్రకీణకమిత్యమరః-క్షితైర
 జఃస్వఖురోద్ధతమితస్తతఃక్షిసతోనిరస్యతభవస్థిరాదిత్యుత్ప్రేక్షా-అభినవ
 భాండధారిణః-స్తత్యగ్రాభరణధారిణః*స్యాద్భృండముశ్వాభరణమిత్య
 మరః-తురంగమాత్తురంగమెభ్యః-జాతావేకవచనం & జుగుప్సావిరామప్ర
 మాదాథానాముపసంఖ్యానమిత్యపాదానత్వం||జనస్యదృష్టయోనవ్యరం
 సిషునఖవిరతాఃఖిలరమేయజ్జీవ్యాజ్జీవరిభ్యోరమిత్యవరస్యేవదం & య
 మరమునమాతాంసర్వేతిసకేసిచఃఇటిః నెటితివృద్ధిప్రతిషేధః ||

మూ, ౩౨ { చలాంగులీకిసలయముచ్చతైర్లకై రన్యశ్యాశస్సుట }
 { కృతకణతాలయానునోక గ్రవకటభిక్తిసంగి }
 { భిగ్గకలస్వరంహఘపగణై రగీయితం || }

౩౨ || అశ్రుత్రిభిశ్శోతైర్లకమలకమాహ || చలెశ్యాది || స్ఫుటంకృతఃకణతాలః
 కణతాడనంయయాతయాన్విపముటయాకత్రాణ్య - చలాన్యంగల్యప
 వకిసలయానియ్యైకకణణితజ్జధాఉద్ధతైఃకలైహాన్లైకరణైరన్యశ్యత
 ఆనతిభావెలజ్ - మదోదకెనద్రవాన్సాద్రాణ్యసుకటభిక్తిఘుగండస్థలెఘు
 సంగిభిరాసక్తైఃమఘపగణైః-భ్రమరగణైః - కలస్వరంహఘరస్వసమగీయ
 తగీతం-భావెలజ్ || }

మూ, ౩౩ { ఆసిచ్యశశ్రమితపాంసు భిమహీనుదాంబభి }
 { ధశ్యతనపిపూణకంభయాఅవాశ్యతశ్రవణ }
 { సుఖసమున్నమత్పయోధరధ్వనిగురుతూగ్య }
 { మావనైః || }

౩౩ || ఆసిచ్యతేః || దృశానమౌపూణకంభయాశిరపీడాకలశోచయయాత
 యాన్విపముటయాకత్రాణ్య*సంభౌఘతేభమూర్ధానావిత్వచురః - శ్రవణ
 తపాంసుభిమహదాంబభమహీఅసిచ్యతసిక్త-ఆననైమత్తైఃకరణైఃశ్ర
 వణయోః-సుఖయశీసఖి*సఖికరం*సుఖమోతాసుప్రేసుఖమిశిశబ్దాణావె
 సమున్నమశ్చయోధరధ్వనిగురుఉద్యనైఘుజితగంభీరం - తూర్వంఅవా
 ద్యతవాదితం-స్వముఖబృహణై రైవతూర్వంసంపాదితమిత్యధః || }

మూ, ౩౪ { ఉదాసిరైవవనవిధూతవాససస్తతస్తతోగగనలిహ }
 { శ్చకేతవః | యత్పురర్గప్రతిరిపుశాజీణస్స }
 { యంవ్యధీయతద్విపఘటయెతమంగలమ్ || }

౩౪ || ఉదాసిరైవవిధూతవాససఃకంపితపటాః - గగనలిహూ
 భ్రంకమాకెతనౌధ్వజాశ్చతతస్తఃతతతత్రఉదాసిరైవత్షిప్తాఃఇతీ
 త్తంద్విపఘటయాప్రతిరిపురిపూప్రతిఅభిముఖ్యవ్యయాభావః - యతోగ
 శ్చతః - ఇశాలఃశత్రాదేశః-శాజీణః పురోగ్రస్వయంమంగళంవ్యధీ
 యతవిహితం - ఆత్మశ్లోకత్రయోప్రస్తతద్విపఘటావిశేషణసామ్యాదప్ర
 స్తతమంగళౌవరణతేర్పురపురంద్రీప్రత్యేగమాసోక్తిరలంకారః || }

మూ, ౪౦ { నశూన్యతావగమ దసౌఖి వేశభూం ప్రభూతతాం
దధతి బలెచలన్యపిపయస్స భిద్రవః-భవం యుగావ
ధౌ స రి త్పత్తి నః హి స ము ష్టై రి క్త తా మ్ || }

౪౦ || నేతి || ప్ర భూత తాం భూమానం దధతి దధా నెచలె సైన్యై చలభి ప్ర
తిస్థ నూ నెపి-అసౌని వేశ భూః సే నాని వేశ భూమిః- శూన్య తాం రి క్త గాం నాగ
నుత్ - త ధా హి యు గా వ రౌ యు గాం తె వ యు స భ వ మ భి ద్ర వ న్య భి క్త స మూ నె
సతి-సరిత్పత్తిః సము ష్టై రి క్త తాం సము ష్టై హి-దృష్టాం తాలంకారః ||

మూ, ౪౧ { యియాసి తామధనాఘభిర్వివస్వతాజవోజరన్తహి
షఃషాణగూసరామ్ పుర్గువతత్పరబలైః మూలి
నీమల త్తయద్దిశవభిగూమి తామివ ||

౪౧ || యియాసి తామితి || ఉధనుధుభిర్గరి రేవవివస్వా-తేనయియాసి తా
యాశుమిష్టాయా తే సన్నం తాశ్చన కాణీకః - వశతోభి ధావణః - పరబలస్య
శ శ్రు సైన్యస్య రోహిణ్యలతేధార యితీతి తి న్నా లిఠిం - మల తేణిణ ని ప్ర త్య
యః-ఉత పవజరతో వృద్ధ స్య వహిష న్యః షాణ వ ధూ స రా ధూ మ్రాం
పురో గై నిశవభితో ధూ మో స్యాః స జాత సావ భి ధూ మి తా మి వ జనో
లక్షయత్ - న ధు భి రి వి వ స్వ తే ణి రూ ప తా శ్చా పి తా అ గ్ర ది భి గూ మి త త్వో ష్టై
తై తి సంకరః-అశ్రావూ-ఉం గారిణీవి గ్ర డి వి స్ర యు క్రాయస్యాం రవి క్తి స్థ సా
వదిష్టా - ప్ర గూ మి తా యాన్య తి యాం ది నెశః - రేషాః ప్ర శ స్తాః - శుభ దా
శ్చ తా స్ఫు రి తి ||

మూ, ౪౨ { మనస్వి నాము రిత గుగు ప్రణి శ్రుతి శ్శుశ్చక్రధారని
జన్మవంగనిస్వనః! యధాపురస్సకు రనముద్యత
ద్విషుచ్చలనకధ్వనిరుదకషయన్తనః ||

౪౨ || మనస్వి నామితి || ఉదితా ఉత్పన్నా గుగుమహా ప్రతిశ్రుతిః-ప్ర తి
ధ్వని ర్యన్యనః- నిజన్మవంగనిస్వనః- స్వ సే నా తూ ర్య ఘోషః శ్రు త స్స గ - త
ధా మనస్వి నాం మ మో రో ద క ష య త్ - స చ క ష - కృషి ర యం స్యా న ష
ణ్యంతః - యధాపుంకల గ్రై స మ ర న ము ద్య తే స మ రో ద్య కై క్షి ష ద్య తే శ శ్రు
సైన్యై యాతన కాః తేషాం ధ్వని రుదక ష య త్ - ఏ తే నేషా-వీరి స్థా యీ ను
హూ త్సా హః ఉ క్తః అ శ్ర భ యం క ర స్యా పి ప ర సైన్య ఘోష స్తో శ్చా నూ
జనక త్వం మహావీ రేషు నపిరుద్యత ఇతి పిరోధా భాసోలంకారః- భ యా ను

౧౧౪ (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే - సప్తదశస్కంఠః)

త్పత్తైవిశేషైః-విరుద్ధకార్యోత్పత్తైర్విషమప్రభేదశ్చైతి సంకరః ॥ ...

మూ, ౪౩ { యథాయథాపటహరవస్సమీపతాముపాగమశ్చ }
హరివరాగ్రతస్పరః | తథాతథాహృషితవపుర్షుః }
దాకులాద్విషాంచమూరజనిజనీవచేతసా ॥

౪౩ ॥ యథేతి ॥ హరిర్వరోజా మాతే వెతిహారి వరః*వరో జా మాతృషి
ద్దయో రితి విశ్వః - తస్యాగ్రతః సరతీత్యగ్రతస్పరః అ గ్రసరః & పురో
గ్రతోగ్రాముసతే= రితిబలవ్యయః- సపూర్వోక్తఃపటహరవ్రాయథాయ
థాయావద్యావత్సమీపతామాసన్న తాముపాగవత్ - తథాతథాతావ
త్తావత్ ద్విషాంచమూర్జనీవవధూరివ * జనీనీమంఃనీవధూరితివిశ్వః-చేతసా
ముదాకులాఆనందాకులాహృషితవపుఃరోమాంచితాం గ్యాహృషైర్లోమస్వి
శీడాగమః-అజనిజాతా - జనోకతకరిలుజ్జ్ & నీవజ నెత్యాదినాచిత్ ప్రత్య
యః- వధ్వావరసమాగమవత్ ప్రతిద్వంద్వినమాగమో మహాలాత్సహ
వధానోవీర సేనాయాజిత్యుపమాధాః- తేన సైన్యయోరనోన్యన్యశబ్దశ్రవణ
కారినీప్రత్యాసత్తిరాసీదిత్యుజ్యతే ॥

మూ, ౪౪ { ప్రసారిణీసపదినభస్థలెతత స్సమీరణ భ్రమితవ }
రాగరూపితా వ్యభావ్యతప్రలయజ కాలికాకృ }
తిర్విదూరతగ్గప్రతిబలకేతనావలిః ॥

౪౪ ॥ ప్రసారిణీ|తతఃశబ్దశ్రవణానంతరంసవద్యవిలంబెనసభస్థలె ప్రసా
రిణీవ్యాప్తా సమీరణేనవాయునా భ్రమితేన పరాగేణ రూపితా దుఃఖీ
కృతా | అత ఏవప్రలయజాయాః కల్పాంత ప్రాదుభూతా యాః కాలి
కాయామహాకాల్యాఆకృతిరివాకృతిర్వస్యాః సాప్రతిబలె ప్రతివక్ష సైన్య
కేతనావలిద్వజపంక్షివిః దూరతో దూరా దలక్ష్యత తావతీ ప్రత్యా
సత్తిరాసీదిత్యధాః ఉపమా లంకారః ॥

మూ, ౪౫ { క్షణేనచ ప్రతిముఖిగ్గదీధితి ప్రతిప్రభా స్ఫురదసి }
దుర్లభదశనాభయంకరాభ్యశమపిదశనీయ }
తాంయయావసావసురచమూర్షమూర్షతామ్ ॥

౪౫ ॥ క్షణేనెతి ॥ ప్రతిముఖస్యాభిముఖస్యత్కిగ్గదీధితేః ఉష్ణాం శోః ప్రతి
ప్రభాభిః ప్రతి ఫలితదీపిభిః స్ఫురద్భిః దేదీప్యమానైరసిభిఃఖైస్త్వై దుః

ఖండ్గుఖికరందశనంయస్యాఃసాదురశేణ త్యభణః అసావసురచమూ
 జైచ్చిద్యసేనా క్షణేనచ మూభృతాం హరి సై నికానాం భయం కరోతీతి
 భయంక రాపి క్ష మెఘుఃభయేషుకృష్ణోత్తితి శిచ్ ప్రశ్యయః దశనీయ
 తాంమనోహరతానితిః రోధః | దృష్టివిషయతాంయయా విత్వవిరోధః |
 అతపవవిరోధాభా సోలంకారః ||

మూ, ౪౬ { పయోముచానుభివతతాం దివి ద్రుతంపివర్షయన్ }
 { పరితత్రవాతపస్యసః | సమక్రియస్సమజప మెష్వ }
 { ధక్షణాత్క్షమాతలంబలజల రాసీరాన శే ||

౪౬ || పయోముచామితి || ఆధాసుర సేనా దశనా నంతరం సమవిషమే
 ఘనిమోన్నతేషుసమక్రియ స్తుల్య సంచారః బల జల రాశిః సైన్య సాగ
 రః | దివి స్వామిన్ ద్రు తమభివతతానుభిధావతాంపయోముచాం సంబంధీ
 అతపస్యవివర్షయః చ్చాయోవ పరితః క్షణాత్క్షమాతలం భూతలం
 నశేవ్యావ్యకతతదెరిత్యభ్యాసదీఘణః అశోకే శ్చై ను డాగమః ఉపమా
 లంకారః ||

మూ, ౪౭ { మమాపురః క్షణమి వపశ్యతోమహత్తనూదరస్థిత }
 { భవనత్రయస్యతో | విశాల తాం దధతి ని తాంత }
 { మాయితేబలంద్విషామ్మధుమధనస్యచతుషి || ...

౪౭ || మమావితీపురోగ్రేక్షణమివపశ్యతోక్షణమాత్రం విలోకయతః త్రి
 వశభ్యోవాక్యాలంకారైతినోక్షోదీయస్యదరైకుక్షే స్థితం భవనత్రయం
 యస్యతస్యహరైఃసంబంధినివిశాలతాం వైపుల్యందధతి దధానె నితాంత
 మాయితేదీఘణ ద్రాఘీయసిచతుషిమహత్తతోద్విషాంబలంమమావప్వ
 తెక్షణవీక్షణా దేవ పరబలై యంతాంపరిచిచ్ఛే దెత్యధణః క్షోదీ యస్య
 పికుక్షోభవనత్రయంపరిచ్ఛివతః చారైతిమహతిచతుషిఅల్పబలపరిచ్ఛే
 దః కియానితిభావఃఅత్రభవనత్రయాపెక్షయాఆధారస్యకుక్షేరల్పత్వా
 చ్చతురపెక్షయాధేయస్యబలస్వల్పత్వాచ్చాధికాలంకారఃసంకీర్త్యతే || ..

మూ, ౪౮ { భృశస్వీదగ్గులకవికాసి మూతకయోరసాధికేను }
 { ససినివిష్టసాహసాః | ముఖేయధన్వపదిరతేరివాభ }
 { వనసంభ్రమాఃషీతిపచమావధూగణాః ||

౪౮ || భృశేతిక్షీతిపచ మోవధన్వగ్రవేత్సృపమితసమాసః రతేరివేతిలింగా

త్ర - తాసాం గణాః యుధో ముఖయుద్ధారంభే రతేస్తుభే రత్యారంభాద్భవనపరి
 భృశంస్విన్యసనీభృశస్వికః క్షిప్-పులకపికాసిమూర్తయోగోనూంఘోనం
 చితగాత్రాః రసః వీరః శృంగారశ్చ తేనాధికే నిభవోరహనసినిష్ఠప్రసాహ
 సాః ప్రపిష్టధాష్టా క్యాః ససం భ్రమాః సత్వరాశ్చాభవణ-యాద్యుజ్జేవధూ
 నాఽనురతకమణ్యుశ్చైత్ర తానాన్యశేచమూనాఽనుకరకమణీత్యుసనూ
 ధణః పతేనైలైహంసజరసురకయోః సవరసత్వం వృజ్యతే ||

మూ, ౧౯ { ద్వజాంశుకైః ప్రణవనసుకూలమారుతప్రసారిత్వై
 ప్రసభక్తితోపహూతయః | యమానభిస్తుతతర
 మున్యతానుధాగ్గుక్రధావరంరయమరయ్యప్ర
 పెదిరే || }

౨౦ || ద్వజాంశుకైః | అరయః ప్రైన్యపయ్యోః అనుకూలమారుతేన ప్రసా
 రితైః ద్వజాంశుకైః ప్రసభంబలాత్కారైః కృతోపహూతయః-
 కృతాహ్యనా ఇవేత్యదః | యమానభియాదవాప్రతిస్తుతత
 రమున్యతాయుధాః | ఉల్క్షిప్తశస్త్రాస్తం తః క్రుధాక్రోధేన సరంజా
 కంరయః- త్వరాంప్రపెదిరే ద్వజాంశుకదశణోన్యక్రూధహేతుకస్య
 వీమాభిపాతస్య ద్వజాహ్యనహేతుకత్వముత్ప్రేన్యతక్రవమి ||

మూ, ౨౦ { హారెగపప్రతిపరకీయవాహినీనుశిస్యనుప్రవవృత్తి
 రైచమూచరాః | పిలంబిశుక్నఖలుసహానుసస్పిన్
 డిధిత్వత్కలహమవేక్ష్యవిస్విషః || }

౨౧ || హారెగితి || హారెపీచమూఘచరంజీతచమూచరాః- సైనికాః క్షచరై
 ఙ్మః - పరైమమిమాః - సరకీయాః పరశబ్దాదజంతాల్-ఛసత్వయః రాః పహి
 సీః సేనాః ప్రతిఅధివ్యవంజితకరయంయధాతధా*తరసేతురయస్సృదగ్రత్యను
 రః- ప్రవవృత్తిరైప్రవృత్తాః తధాహిమసస్పిన్తోధీరాః కలహంయుద్ధం- డిధిత్వ
 తః విధాతుమిచ్ఛః- గధాతైః సన్నంతాల్లబ్ధశతరియాపం- తాద్విషుః శ
 మ్రూవవేక్ష్యవిలంబితుంశకధృషేత్వాదినాతుమున్యత్యయః- సహంతే ఇతి స
 హాఃక్షమాః- పచాన్యచ్- నఖలుసామాన్యేన విశేషసమర్థాననూపోధాంత
 రన్యాసః ||

మూ, ౨౧ { ఉపాహితైవకపుషినివాతవమణిః స్ఫురత్కణిప్ర
 స్తతనూరీచిమాదిభిః- నిరంశరంసరపతయోరణాజి
 రెరరాజిరైశరనికరాచితాద్భవ || }

౫౧॥ ఉపాహితైరిసి॥ రణాజిరేరణాంగణేవరపతయో రాజానోవపుసిఉపా
హితై గాము కైఃస్ఫురన్త్యోనుశి పృ స్పృశా రన్న లృతానుశీ చయ ఏవనూ
చయోయోషాం లైః- ని వాతవనకభిఃలచ్చి క్షకంక్షైః నిసుక్రంచనకం
చురమిత్యమరః॥ నిర తర-నిరంధ్ర శరణిశ్రై గాచి లాః ప్రో తాత్రవర రాజి
రైఃఫణాంచసప్తానామిటపికల్పా ద్దేవా భ్యాసలోపా ఖాఃః - మణివరీ చి
షునావృశ్యా చ్చరనికరత్వో త్త్రై యో॥

మూ, ౫౨ { ఆధోచ్ఛక్తై జకరతకపోతకంధ గాతనూరుహ ప్రక
రవిపాంశురద్యుః | బలైశ్చలచ్చరణిఃసూతముచ్చ
లస్స నావలీగుచరకక్షునూరజః॥

౫౨॥ అధేత॥ ఉధానింతరంఉచ్ఛక్తై నిన్నతంజరతకపోతకంధ గాతనూరు
హ ప్రకరవిపాంశురద్యుః జీఃక పా రావతకంధ గా రోనునికరధూసరచ్చా
యమిత్తుసనూ పా రావతకంబరవికసూతకశ్యమరః-బలైఃసై నై శ్చలచ్చి
శ్చరణైఃపిఠాఘాతం ప్రే రితఉచ్చలకుశ్పకౌ -క్షునూరజోఘారణఃకత్వ
ఘనావలీ మేఘుసంక్షిగుచరతసంచ క్రా మేత్యురః ఉకశ్చగంపకనఃకా
దిత్యాత్మ నైవరం-అన్యప్రత్యుదాహరణముచ్చరనిత-అ శ్చగం లై ణో మేఘ
ఘు నుండలాసంబంధేపి సంబంధో కైరఃశ యోక్తిగుపమాసంకీర్ణాః॥

మూ, ౫౩ { విషంగిభిక్ష్వ దిక్షభితోనిరం తరం తురం గమై రువ
రినిగుర్గగణమాః | చలాచ లైరమపవనూ హతాల్ల
ఖురైఃకబభ్రముశ్చీగనాధవిపధాలయః॥

౫౩॥ విషంగిభిరతి॥ చలాచలైశ్చటులైఃఖురైరనుపవనం ప్ర తివదంఽహతా
ఉద్ధతాః త ధావృభితోనిరంతరం - నీరం ధ్రంవిషంగిభిమిఠాఃకశ్చైఃతురంగ
మై రువరినిగుర్గనిగణ మోయాసాంలాః-ఘాలయఃకష్పకౌ -విరనుధవవిబ
భ్రము నఃసూ త్పేతుతిభావః॥ అ త్రో ధ్ధూతానాంఅధో భ్ర మణవిరోధవ్యో
పనిగణనవి రోధేనపి శేషణగత్యా పరిహారాప్యావ్యలింగసంకీర్ణోఽవిరో
ధా భాసోలంకారః॥

మూ, ౫౪ { గరీయస్సప్రచూముఖస్య రాగిణో రజోభవస్వ్య
వహితసత్వముఖైఃటమ్| సస్పృక్షతస్పరి సిజజన్తనోజ
గద్వలస్యతిక్షుయిముప నేతుమిచ్చః॥

౫౪॥ గరీయసశతి॥ గరీయసఃపర్పలాక పిలక్షుహత్వాత్పు జ్యతరస్య ఆ

స్వత్రమహత్తరస్య - ప్రచురముఖస్య బహుముఖస్య చతుముఖస్యైత్యర్థః -
 అన్యత్ర బహుప్రవాహస్య - రాగిణోరక్రవణాన్యత్ర అన్యత్ర రణే రాగిణోను
 రాగవతః - ఏవంభూతస్య సరసిజడన్తనోబ్రహ్మణోజగస్సిస్తృక్షుతః - జగత్ ప్ర
 ఘ్నుమిచ్ఛతః - సృజేఃసన్నంతాల్లటః శత్రాదేశః వ్యవహితసత్వం - తిరస్తల
 తినత్వగుణకం - అన్యత్ర తిరోహితజంతుకం - రజోరజోగుణోరేబుశ్చోత్కట
 ముద్రిక్తముభవత్ - బలస్య సైన్యస్యతుజగత్క్షయముపనెతుమిచ్ఛతస్స
 తోభవత్ - అత్ర బ్రహ్మబలయోగో గీయస్త్వాదిసాధమ్యోపి రజశ్శబ్దేనప
 కస్యసిస్యోరన్యస్య సంజహీషోరితివ్యతిరేకః - శైమాణ్ణాపితృతిసంకరః॥...

మూ, ౫౫ { పురాశరక్షతిజనితాః సంయుగైన యంతినస్సప్రసభా
 మూ, ౫౫ { ముస్యశ్శివంక తామ్ | ఇతిః ధ్రువంవ్యలగిమురా త్రభీ
 తయగ్గఖముచ్చకైరనలసఖస్యకైతవః॥ }

౫౫॥ పురైతి॥ సంయుగై యుద్ధేనఃశరక్షతిజనితానిచస్యశ్శక్షుతజానినో
 స్తాకప్రసభంప్రసహ్యపంకతాంపురానయంతినేష్యంతి * యావత్సురానీ
 పాతయోలఽడితభవిష్యదశ్శైలబత్కల్పితమాలోచ్యధ్రువమాత్తభీతయఃప్రా
 ప్రభయాస్సంతోనలసఖస్యాగ్నిమిత్రస్యవాయోః కైతవోరైణవః - తల్లి
 గత్వాత్తస్యైతిభావః ఉచ్చకైగున్నతంఖనూకాశంవ్యలగిముః విలగ్నాః
 ఆరూఢాశ్శత్యధః - ధ్రువమిత్యైత్యోయామ్॥

మూ, ౫౬ { క్వచిల్లస్థననికురుంబకబుకం గ్గక్వచిద్ధిరన్తయకణ
 మూ, ౫౬ { పుంజపింజరః | క్వచిచ్ఛరజ్జలధరఖండపాండురగ్గఖు
 రక్షతక్షితితలరైణరుద్యయా॥ }

౫౬॥ క్వచితిః | క్వచిల్లసత్ ఘననికురుంబవన్నవాభ్రపబలవత్క... = పః
 శబలః - క్వచిద్ధిరన్తయకణపుంజపింజరః - కనకచూణా రాశికపిశః - క్వచిత్
 శరజ్జలధరఖండపాండుగః శరన్తైఘ్నఖండశుభ్రః - ఖురక్షుతస్యక్షితితలస్య
 రైణరుద్యయాఉజ్జగామ - అత్రోపమాత్రయస్యసంస్పృష్టిః॥

మూ, ౫౭ { ముహీయసామ్నుహతిదిగంతదంతి నామనీకజైరజసి
 మూ, ౫౭ { ముఖానుషంగిణి | ఏసారితా ముజిహతకౌకిలావలీ
 ములీమసాజలదమదాంబురాజయః॥ }

౫౭॥ ముహీయసామితి॥ ముహతిలనీకజైసేనానముత్తైరజసి ముహీయసాం - డి
 గంతాపవదంతినః - శైమాంముఖానిపురోభాగాపవముఖాన్యాననానీతి శ్లిష్ట

(మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానే - సప్తదశస్కంధః.) ౨౨౯

రూపకం-తేషుఅనుషంగిణీలగ్నైసతికోకిలావలీవన్వలీమసాఃమలివాఃజలదాది
 జ్ముఖసంగినపవయోమెఘాస్తపవమదాంబురాజయోనుదలైఖాఃపిసారితాః
 విస్మయతత్వమజిహతఅగచ్ఛప్రాప్తాఇత్యర్థః- పాంసుపాతస్యదంతినాం
 మదహేతుత్వాదితిభావః-తదుక్తంమహాభారతే* స్త్రీయోజాలైఃకుష్యం
 లిగావస్త్వచ్ఛందచారతఃఃకుంజరాఃపాంసువఃపెణణప్రామ్నాణాఃపరనింద
 యెతి-దిగంతలంబిసోమేఘాఃసేనారజోమేలనాఙ్ఘ్రహలీబళూపురిత్యర్థః
 అత్రదిగంతేషుతస్యైఘ్రముచదంతిత్వత్వదత్వద్వరావణాత్-సమస్తవస్తువర్షి
 సావయవరూపకంతిద్దేతుకంచముఖమేవముఖమిత్యర్థః పరంపరితమితిసంక
 రః-అజిహతేఅటహాజోలజితజీవశ్చాభ్యస్తయోరాత ఇత్యాకారలోపఃః
 అదభ్యస్తాదిత్యదాదేశః ॥.....

శిరోరుహైరలికులకోమలైరమీముధామృధేమృష
 మూ, ౫౦ { తయువానపవనూ|బలోద్ధతంధవలితమూర్ధజా }
 { నితిఘ్రవంజనాజరతఇవాకరోద్రజః ॥ }

శ్లో॥ శిరోరుహైరితి॥ అలికులకౌమలైరలికదంబమెవకైరిత్యర్థః- శిరో
 రుహైఃకైశ్చైగుపలక్ష్మితాః అత ఏపామీజనాయువానపవనంతఃముధామృ
 థామేవ* వ్యర్థకేతువృధామృధేత్యమరఃమృధేయధై* మృధమాస్కం
 దనంసంఖ్యమితి యుద్ధవర్యాయోష్షమరః- మామృషతనమియంతాం-
 మియతే మాణిలుజీః సమాజ్యోగ ఇత్యక్షభావఃః ఉశ్చైతినిచఃకీ
 త్వాన్నగుణః- ఇతిథమాలోఘ్యేత్యర్థః- బలోద్ధతంరజఃకర్తృధవలిత
 మూర్ధజా- ధవలికృతకెవా- జరతఇవాకరోత్- వృద్ధానెవాకరోది
 త్యర్థః- ఘ్రవమితుప్తైత్యాయాం అత్రేవశబ్దస్యావధారణార్థత్వా
 న్నసౌనరుక్త్యం* ఇశాపమ్యేవధారణేఇతిశబ్దః* ప్రవయాఃస్థవిరోవృద్ధాజీ
 నోజీణోజరన్నపీత్యమరఃః జీర్యతెరత్యన్నితిఅత్యప్రత్యయః॥... ..

సుసంహతైరదధదపిధామనీయతెతిరస్త్వతింబ
 మూ, ౫౧ { హుభిరసంశయంపరః! యతఃక్షితైరవయవసంప }
 { దోణవస్త్విమాన్నిధేరపివపురావరిమత ॥ }

౫౧॥ సుసంహతైరితి॥ ధామతేజోదధదపిధానోపి- తేజస్వ్యపీత్యర్థః- పరో
 న్యఃసుసంహతైఃసుసంగతైఃప్రలైక్యంగతైశ్చబహుభిస్త్రిరస్త్వతింసీయతే-
 అసంశయంనిశ్చితం- అర్థాభావెవ్యయీభావఃఃకుతఃయతః అణవఃసూక్ష్మః

౨౩౦ (మామకావ్యేనవ్యాఖ్యానే - సప్తదశస్కంధః.)

క్షీతైరవయవన పదోఽణైఃసమృద్ధయః-త్విషాంనిధేః-సూర్యస్యాపివపురావ
 రీషణలచ్చాదితవత్వః-వృజోలుజీతజ్*వృతోవెతికలూనీఘణః-శేషణసా
 మాన్యసమధానరూపోథాంతరన్యాసః॥

మూ, ౬౦ { ద్రుతద్రవద్రవరణక్షతక్షమాశలోల్లసప్తమ }
 { లరజోవకుంఠితిమ్|యుగతుయతుణిరవగ్రహే }
 { గత్పయోనిధేజలభవమగ్నమాబభౌ॥ }

౬౦॥ ద్రుతే॥ ద్రుతంశీఘ్రంద్రవతాంధావతారధానాంచరజ్జేష్టకైః
 క్షణాత్-ఘ్రణాత్-క్షమాతలాయుల్లసతా ఉన్నతతాబహులెనసాం-నైణర
 జసావకుంఠిమాచ్ఛానితం-జగత్-యుగతుయతుణేకల్పాంతకాలెనిరవగ్ర
 హేని-స్పటిబంధేపయోనిధేజలభేమగ్నమివాబభాః-తు్యప్తే-తే॥

మూ, ౬౦ { జనుల్లసద్ది నకరవక్త కాంతయో రజస్వలూపపరి }
 { నునిశాంబరశ్రియః|దిగంగనాఃక్షణనడిలోకనక్ష }
 { మాశ్శరీరిణాంపరిహరణీయతాంయయః॥ .. }

౬౦॥ అనుల్లసదితి॥ అనుల్లసంతేదినకరస్యైవవక్తస్యకాంతిగ్యాసాంతాః-ర
 జోఽణైః-వజాః-జాతాః-వమాసామనీజిరజస్వలాః-రజస్కృషా-సుకీపరిషదో
 వలజిశ్య-నెనవ-జ్జిన్ధీ-యోవలచప్రశ్నయః-ధూలిధూసరాః-ఉదక్యాశ్చ-ప
 రిసాలితా పరితః-సంజాతనలా అంబరస్యాకాశస్యై-వాంబరస్యవస్త్రస్య
 శ్రీ-గ్యాసాంతాః - అశపవాః-లోకనక్షమా-లోకనానహణః-దివ-వాంగ
 నాః-దిగంగనాః-శరీరిణాం-ప్రాణీనాం-క్షణగూష-శ్చాలంపరిహరణీయతామగ
 వ్యతాంయయః-తస్మాత్-స్థలవద్వాససానసంపదే-తే-త్యాదిని-షేధాదిని-భా
 వః-శ్చి-ప్రపరంపరితరూపకమ్॥

మూ, ౬ { నిరిక్షీతుం వియతి సమెత్యకౌతుకాత్పరాక్రమంస }
 { సురముఖేనుహీభృతామ్|రజస్తతావనిమిషలోచ }
 { నోత్పల వ్యధాకృత్తి దశగణంపలాయత ॥ ... }

౬-౨॥ నిరిక్షీతుమితి॥ త్రినశగణోదెవగణః-ననుగముఖే-రణారంభే-నుహీ
 భృతాం-రాజ్ఞాం-పరాక్రమం-నిరిక్షీతుం-వియతి-కౌతుకాశ్చ-మెత్య-రజ-స్తతార
 జస్తా-మె-సనిమిషం-త్యః-మిషాణి-పత్త-పాతరహితాని-నిమిష-పచాగ్య-చ-
 శుటాది-త్వాన్న-గుణః-తేషాం-లోచ-మోక్ష-లూనాం-వ్యధాకృత్తి-దుఃఖ-కారి
 త్యాం-సత్వాం-కృత్తి-ః-పిప్-పలాయత-అధా-వత-ప-రా-పూ-ర్వా-దయ-తే-ల్ల-జే

అకెతి (మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానే - సప్తదశస్సగణః)

సనంపక తాంభూలోక తామె వాగమల్ - స్ఫుటమిత్వ్య త్వే త్సాయామ్ || ..

మూ, ౬౬ { సమస్థలీకృతవివ రణపూరి తా మహీభృతాంబలరజ
సామహాగుహాః | రహ స్త పావిధురవధూర తాథిః }
నాంనభస్సదాముపకరణీయ తాంయయుః ||

౬౬ || సమెతి || సమస్థలీకృతానివివ రాణినిమ్నానియెన తెన-బలరజసాపూరి తాః మహీభృతాంభూధ రాణాం మహాగుహాః- ర-ఛాఘారహాని-ఆత్యంతసం యో గెద్విస్తీయా- త్ర పయావిధు రాణాంవిలక్షణానాం వధూనాంరతం సుర తమధానయతఇతితదధిః నాంనభస్సదాంసు రాణాంఉపకరణీయ తాముపకా రకత్వంయయుః-తాసాంరజఃపూగణాత్పుంసామంధంకరణాన్వానితి భావః కృత్యల్యుటాబహులమిత్వనీయరః కత్త్ర-ర్థ శాలస్త్ర రజఃపూరణస్యవి శేష గత్యోపకారక త్వాత్ కావ్యలింగభేదః- తథోపకారక త్వాసంబంధేపినంబం ధో కైరతిశయోక్తిశ్చసంకరః ||

మూ, ౬౭ { గతేముఖచ్ఛదపటసాదృశీందృశల్లవదస్తిరోదధతిఘ
నెరజస్యపి | మదానిలై రధిమధుమాత గంధిభిద్విః }
పాద్విపానభియయు రెవరంహసా ||

౬౭ || గతఇతి || చ్ఛాద్య తెనె నెతిచ్ఛదఃముఖస్యచ్ఛదోముఖచ్ఛదః పుంసినం జ్ఞాయాంఘః ప్రాయెణేతిఘవ్ర త్యయః చ్ఛాదేఘేద్వ్యవసగణస్యేతిహ్రా స్వః-సచాసాపటశ్చ త త్సాదృశీంసాదృశ్యం- బ్రాహ్మణాదిత్వాత్ వ్యర్థః పి ద్దారాదిభ్య శ్చైతిశీషేనచపిత్తరణాదీ కారోబహులమితి వామనవచనాద్వైక ల్పికః- గతేప్రాప్తేగజానాంయుధ్ధపూర్వకా బేముఖావరణకారణాత్-తత్సన్య శేఘనెసాండ్రజసిన్యశోద్వష్టేః-పథోమూర్తాః-తిరోదధతి-చ్ఛాదయతినత్య పి-ఆధిసాధోఃఅధికమకరందస్యమాత స్యేవగంధోయేషాం త్యే ఉపమానాచ్చై తిగంధస్యే త్వే తదేకాంత గ్రహణంతువ్యభిచారి-మదానిలై రభిజ్ఞానైద్విః పాఃద్విపాణ-గజాః ప్రతిగంహసా వెగెనాభియయురెవ - అత్ర తిరోహిత దృష్టైరభియానవిరోధస్యమదానిలైఃపరిహారాద్విరోధాభాసోలంకారః ||

మూ, ౬౮ { మదాంభసా పరి గలి తెన సప్తధాగజాః జనశ్శమి
తరజశ్చయానధః | ఉపర్యవస్థితఘనపాంసుమండ }
లానలోకయ త్తతపటమండపానివ ||

౬౮ || మదాంభ సెతి || కరాత్కటిభ్యాంమె ధ్రాచ్చ సేత్రా భ్యాంకమద

స్రుతిరితిబాలకాప్యాకైఃసప్తధాసప్తభిః ప్రోతోభిః-పరిగలితేన సుతేనఘ
దాంభసా అభశ్శమితాగజశ్చయామైస్తాః - ఉపర్యవస్థితానితశ్చైవస్థితా
నిఘనానిసాం ద్రాణిపాంసుమండలానిపూర్వోత్తరజః పుంజాపమాంతాః-
గజాఃజనోలోకస్తతా ఉపరివితతాః పట మండపాః పమాంతానివెత్సు
త్సై ఊఅలోకయత్ ||

మూ, ౬౯ { అన్యూనోన్నతయోతిమాత్రప్రకవగ్నప్రద్విధరశ్రీ
భృతస్తన్వంతగ్నకనకావలీభిరుపమాం సాదామినీ
దామభిః|వక్షంతశ్శమమానయన్నుపలసచ్ఛృం
గారలేఖా యుధాగ్నకాలెకాలియ కాయకాలవపు
షగ్నపాంసూగజాంభోముచః ||

ఇతిశ్రీశిశుపాలవధేయదువంశక్షీ భాగో
నామసప్తదశఃసకంధః.

౬౯|| అన్యూనోతి||అన్యూనోన్నతయోమహూచ్ఛా యాః-అతిమాత్రప్ర
కవోత్వంతవిపులాః-అతపవప్రద్విధరశ్రీభృతః-శైలశోభాధారిణిఇతినిదశః
నాలంకారః - కనకావలీభిరగజత హేమరాజీభిః కరణైః-సుదామ్నా
జర్వతేనైకనిశః-సాదామినోవిద్యుతఃః తేనైకదిగిత్వోప్రత్యయోజీవ-
తాభిదామభిరివసాదామినీదామభివిః-ద్యుల్లతాభిఃఉపమాంసాదృశ్యంత
న్వంతఃః-తటితస్సాదామినీదిద్యునిత్యమరఃః అతులోపమాభ్యామితిసదృశవచ
నస్యైవనిషేధాదిహసాదృశ్యవాచిత్యాత్మతీయా-ఉపలసంతఃశృంగారాః
సిందూరాదిమండపాన్యేవలేఖాయుధానిసురధనూంషియేషాంతేతథోక్తాఃః
శృంగారస్సురతేమేఘరసెచగజమండనే-లేఖోలేఖ్యేసురఇతిచవిశ్వః-కా
లియస్యకాలియనాగస్యకాయవజ్రాలవపుషఃకృష్ణదేహాః-గజాపవఅంభోము
చోమేహఃకాలెయోగ్యకాలెవక్షంతోమదాంబుముంచంతః పాంసూగ-
శమంశౌంఠింతినయః-ప్రాసయః-రూపకాలంకారః-శౌరూలవిక్రీడితం
వృత్తమ్||

ఇతిశ్రీపదవాక్య ప్రమాణపారావారపారీణశ్రీమహూపాఖ్యాయ
కౌలాలవలముల్లినాథసూరివిరచితేమాఘకావ్యవ్యాఖ్యానే
సర్వంకషాఖ్యానేసప్తదశఃసకంధః.

మా ఘనకావ్యే - సవ్యాఖ్యానే అష్టాదశ స్కంధ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { సంజగ్నా తే తావపాయాన పెక్షో సే నాంభోధీన్ధీ
రనాదౌంయోణి పక్షుచ్చే నాత్సూర్వమేక శ్ర దేశే
వాంఛంతౌ వాసహ్యవింధ్యో నిలెతుమ్ |

౧|| ఆధా గ్రి మన గేణతుములయుద్ధవణణనాయ సెనయో ర్మైలనంతావదా
హ- సంజగ్నా శిత్తి|| అపాయోవగమోయుద్ధాదపసరణంతస్యాన పెక్షోత
మనిచ్చు తోయుద్ధాదనివోణావిత్వవణః - ఈక్షు తెఱపచాద్యచ్ సభోసమా
సః- ధీరనాదౌగభీరఘోమేతా సేనాంభోధీ సేనాసాగరా-పక్షుచ్చుదాత్సూ
ర్వం-పన్నానసంభనాదిభిభావః-పక్షు దేశేపక్షుస్థా నెనిలెతుంవసుం- వీక్షగ
తావితిధాతోస్తు యే ప స్యయోగుణః- వాంచ తావిచ్చుతౌ-సహ్యవింధ్యో
వాసహ్యవింధ్యోఖ్యుపర్వతావహాస్యాద్వికలవ్విపహయోరిశివత్వః- సంజ
గ్నా తేమితివ తౌ సంస్థూర్వాత్తచ్చుతెరకమణాల్లిట్ సమోగమృచ్చీ
త్యానినాఆశ్చ నెవకం- అత సహ్యవింధ్యయోరస్యో శ్చ నిలయినస్యాప్రసి
ద్ధస్యసాఖావనామా శ్రేణో క్షణ్వాదుపమానాప్రసిద్ధోపమా - కి తూ
ష్టై ష్టై తిన కరః- ఆస్తిక సగేణశాలినీవృత్తం * శాలిన్సుక్తాక్షూరగో
భ్రీలోకైరిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨ { పశ్చింపశ్చిం వాహ మేయా య వాజీనా గన్నాగ
స్వ్య-చస్తోరక్షణమ్ | ఇక్షం సేనా వల్లభస్యే వరా
గానం గేనాంగం ప్రహ్యనీకస్య భేజే ||

౨|| సేనాంభోధీసంజగ్నా తే ఇత్యు కంశత్సంగతి ప్రకారం తావద్వణణయ
తి||వ త్తిరిశి||వ ిఃపదాః-పశ్చింపనాతిం*చదాశిప త్తిసచగవదాతికపరాజయ
ఇత్యమరః-పయా య ప్రాప- ఆక్షేపూర్వాదిణోలి క-వాజ్యశ్యః*వాహనుశ్వ
మేయా* వాజీనాహంకణగగర్వేశ్య మరః-నాగోగజో నాగ మేయా య
స్యందనస్తోరధిః* గతస్థమేయా యనతువ్య శ్చ మేణ ధమణయ్య క్షానితి
భావః-ఇక్షము క్షరీణ్వా సేనాగా గా ద ణరాగాత్-శితిరాగాచ్చ- అంగెవ
స్యాంగెవప త్త్యానినాకరచగణానినాచవల్లభస్యప్రియతమస్యేవప్ర త్యనీ
కస్యప్రతిబలస్య * వరూధినీబలం సై వ్యంచ క్రంచానీకమ స్త్రియామిత్యమ

రః- అంగం వస్త్యాదికంకరచరణాదికంచ బేజే - యథాకాంతాకావశ్యోగు
 మూగుణాకరంక రేణముఖముఖైవభజ్జతధానైన్యస్యపత్తివత్తనాచశ్చ
 మశ్చైనేత్యాదిక్రమేణభేదేనతుప్యక్త మేణేత్వధః - వల్లభస్యైత్వప
 మయాసేనాయాఃసమరసురతయోః-సమరసస్సంవ్యజ్యతే॥

మూ. ౩ { రధ్యాఘోషైబ్రుణంహణై వాణానాన్యైఃగ
 చ్చన్నాజినాంహేషయాచ | వ్రోహువ్యాపిన త
 తంతుంతుభీనానువ్యక్తాఘోషాదిశితేవ ప్రణాదః॥..... }

౩॥ రధ్యేః॥ సంకశంవ్రోహువ్యాపినానస్వప్న-అన్యక్రసవణశక్యశ్చ
 దుంతుభీనాంరణభేదీణాప్రణాదోనుహాఘోషః క్షణేనగాఢసూసప
 ణోపదేశస్యోణత్వం - రథానాం సమూహలారధ్యాశ్చిక్ష్మద్యై పాద
 యోరధ్పారధకీట్యారథప్రజక్త్యోనుః క్షలగౌరథాదియత్ ప్రశ్నయః
 సమూహాధే-తాసాంఘోషైవారణానాంబ్రుహణైఃకంతఘోషైఃకబ్రు
 హణంజగజి-ణమితివైజయంఘోషాజినామశ్వానాంహేషయాఘోషేణ
 చహేషాహేషాచనిస్సవత్సమరః క్షురోశ్చహలత్తీలప్రశ్నయేటావ
 విక్యమెలనం- గచ్ఛ- అన్యక్రసదాధశోధనాదద్వీయతాంగచ్ఛ-
 శుశితా శుశ్చ రత్వో పాధిమా - పరమాత్మేవ - శుశేస్త్యచ్ - అ
 వ్యక్తాఘో-అయంతుంతుభీఘోషాచక్రదుభేదోఘో-అన్యక్రటివీత్సరో
 పాధివిలయావయమిశ్చరోయంజీవత్సభదరమీతోఘోషిత్యధః- అత్రై
 క్యగనునస్యవిశేషణగణ్యా అన్యక్రహేతుత్వాద్ధావ్యలింగముపమాంగమిలి
 సంకరః॥.....

మూ. ౪ { రోషావేశాన్లచ్చశ్చప్రశ్నమిత్రంగూరోత్క్షిప్త
 సూలబాహుస్సజస్య | దీమా-స్త్రిర్వైజయం
 తిసద్యత్సూపాదాతస్యభ్రజ్జలెక్షలేఖాః॥..... }

౪॥ రోషావేశాదితి॥ రోషావేశాత్ ప్రశ్నమిత్రమభిశక్ర ఆభిముఖ్యేవ్య
 యాభావః - గచ్ఛకాంథావతాంపూరాదుల్క్షిప్తాఃఉద్ధృతాఃసూలాఃపీవ
 రాః-బాహుస్సజః-స్తంభాత్తవబాహువ్రామైస్తేషాంపాదాతానాంపదాతి
 సమూహానాంపాదాతంత్రేసంహతిత్వమరః క్షుత్సాదిభ్యోవీతర్వగీ
 స్త్రిర్వగాయతాత్సభ్రజః-లెఖాత్తవఖడ్గాః-ఖడ్గలేఖాఃవై జయంఘోష
 తాకాసద్యత్సభ్రజఃపతాకావైజయంతీస్సాదిత్వమరః క్షుశ్చైస్త్వైతి

అర్చి (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే - అష్టాదశస్కంఠః)

పక్షవ్యమితివార్తికాత్ సమానశబ్దోపపదాత్ దృశ్యైః క్షుద్రత్యయః దృశ్యైశ్చైతే
 పక్షవ్యమితివార్తికాత్ సమానస్య సభావః- బ్రజి రెజి రె- భ్రా జ్య దీప్తావితి
 ధాతౌః- కతః రిలిట్ క్ ఫణాంచ సప్తానామితి కల్పా దెత్వా భ్యాసలోపా ఆ
 ధీయముపమా||

మూ, ౫ { వక్ర్రాబద్ధా ధౌ తేన ప్రయాతా మశ్వీయానా
 ముచ్చకై రుచ్చలంతః | రోక్తా రెజుఃస్థాసకామూతిః }
 భాజోదపః స్వేవ వ్యాప్తదెహస్య శేషాః ||

౫|| వక్ర్రాబద్ధా ధౌ తేన ప్రయాతా మశ్వీయానా ప్రయాతాంధావతాం-
 యూ తేలః బః శత్రా దేశః- అశ్వీయానా మశ్వ సమూహానాం కశాశ్వా భ్యాం
 యుక్తోచ్చావస్య తరస్యామితి చ ప్రత్యయః- ఉచ్చకై రుచ్చలంతో గతివి శేషా
 దూర్షణముత్పతంతః- వధణం తే ఇతి వక్ర్రా బద్ధా పల్యణబంధనవరత్రాః- వ
 క్ర్రాంత్ర పువర త్ర యోరితి విశ్వః- వృధివపి భ్యాం రన్ని తి ర్క ప్రత్యయః- అ
 ఘూవధ గుణోరపరః- తేషాం బద్ధా ధౌ పితారోక్తాః- సౌవణాః- స్థాసకాః
 బుద్ధుదాకార మండలం వ్యాప్తదెహస్య సవాణం గీణస్య మూతిః భాజో
 మూతిః భూతస్య దవః స్వలంతస్థ తేజసః- శేషాః అంతరమానాద్వ హినిర్ద
 తాలతి రెకా ఇవ రెజి రిత్కు త్ప్రే యో||

మూ, ౬ { సాంద్రత్వక్లా స్తల్పలాశ్లిష్టకఠ్యో అంగీం శోభా
 మాంబు వంశశ్చతుర్థిమ్ | కల్పస్యాం తెమారు తె
 నోపనున్నా శ్చేలుశ్చండంగండ శైలా ఇవే భాః || ... }

౬|| సాంద్రత్వక్లాః సాంద్ర చమాణః- శైషికః క ప్రత్యయః- తల్పలాః- పృష్ఠ
 వంశాః- తేషు శ్లిష్టాః- కఠ్యోః సుధ్య బంధనవరత్రాయేషాం తె* దూష్యో కఠ్యో
 వర త్రా స్యాది త్యమరః- గజానాం వింశత్యు త్తరశ తాయేషాం ద్వాదశ దశా
 భవంతి త్ర చతుర్థ దశా రూఢాః ప్రాథమో భాస్త దేవాహ- అధ చతుర్థి మూం
 గీంశారీరిం శో భామాంబు వంతః- చ త్వారింశ ద్వపః దేశ్యా ఇత్యధః- ఇ భాః
 గజాః- కల్పస్యాం తెమారు తెనోపనున్నాః- ప్ర లయమారుత ప్రై రి తాః- గండ
 శైలాః స్థూలోపలా ఇవ చండంతీ వ్రంశేలుః ప్ర తస్తి రే ఇత్యుపమా||

మూ, ౭ { సంక్రీడంతీ తేజి తాశ్వస్య రాగా దుద్యమ్యో రామ
 గ్ర కాయోత్థితస్య | రంశాలా భాజా మతుధూ
 స్స్యందనానాం హా హా కారం ప్రా జితుర్గ ప్రత్య
 సంవత్ ||

పాణిభి గాస్ఫులితాని - హ స్తినం ఆరోహంతీతిహస్యానో హైనిమాదిభిఃక
 మణ్ణ్యోన్ - కుంజరాణాంశి రాంసీతస్ఫుల్వం తేస్త ఉస్సాహోక్షమితిభావః.
 ఆ త్ర కాముకాణాంకుంజరశీర సాంచ ప్రకృతా నా మేవనిఘ్నర త్వాదివి శేష
 ణసామ్యేవోపన్యావగమాత్ కేవల ప్రకృతాస్పదాతుల్కయోగితా ||

మూ, ౧౦ { సు టా నానోనిస్వనోడిండినుస్య కై వెయాణా }
 { మూక పౌబ్యంహి తాని| ఆమెలీవ ప్ర శ్య స్రాచా }
 { గజా నాముత్సాహోగం వాచ మాధి రణస్య |

౧౦|| ఘంటా నాచక్రి || ఘంటా నాకః - కే కేణ్యాచి ఘోషః-డిండిమానాం
 వాద్యవి శేషాణాం నిస్వనః-గ్రీ వాసుభ వానాం కై వెయాణాంకం త సృంఖ
 లానాం గ్రీ వాస్యోన్ చేదిడ ఖ్ ప్ర త్యయః-ఆర వఃబృంహి తానిబృంహాణా
 నిగజానాముత్సాహోక్షమాధోరణస్య హ స్తిపకస్యః ఆధోరణాహ స్తివకాశ
 త్యనురః-వాచంహోహోకారాదిశబ్ద-ఆమెలీవ ప్ర శ్య స్రాచన్నివవవ మే వెత్యను
 కూల మూచురివేత్యు శ్చ ట్సా ఆమాను సుశ్యేష్ట రణశ్యో నురః||

మూ, ౧౧ { యా తై శ్చాతుర్విధ్యను స్తా నిభేదాద వ్యాసంకై }
 { స్సౌప్త వాల్లాఘు వాచ్చ | శిటౌశ క్తి పాహరణాద }
 { శయంతోము క్తా ముక్తై రాయు ధై రాయ ధీయాః ||

౧౧|| యా తై రిః|| ఆము ధేనజీవంతీ త్యా యుధీయాః-ఆము దజీవినః*శ స్తా
 జీవీ కాంశపు స్థాయుధీ గూయుధి కాస్సమా ఇశ్య నురః* ఆముదాచ్చ శో ఛ
 ప్ర త్యయః-శిటౌశ క్తినుభ్యాసపాటవంద శయంతః-అ స్తా ని భేదాద స్త
 మహా స్తా నికాత్ భేదాచ్చాతు విధ్యంయా తైః పా స్తైః - సుప్తోః భావః
 సౌప్తవ-లోహశుద్ధినై శి త్యాదిగుణవత్వంత స్తా త్-ఉద్ధా న్నాది త్వానక్షప్ర
 త్యయః-లాఘు వా ద్యైగవ త్వాచ్చ* ఇగ నాచ్చలఘుపూ ర్వాదిన్యోన్ ప్ర త్య
 యః-అ వ్యాసంకై ర ప్ర తిబంధైః- ముచ్యంత ఇతి మూక్తానిశ రాసీనినముచ్యం
 త ఇత్యము క్తానిఖడ్గాదీనివ తై ముక్తాము క్తై రితిద్వంద్వః - ఆయు ధైః పా
 హరణ-స్వ భావాను పా సయోః సంస్పృష్టిః||

మూ, ౧౨ { రోషావేశా దాభిముఖ్యేన కాచిత్సాణి గా హంరం }
 { హ సై పూపయాతౌ | హి త్వా హానీవల్లవస్సు ప్టి }
 { ఘాతంఘ్నంతౌ బాహూ బాహవి వ్యాస్య జేతామ్ || ...

౧౨|| రోషావేశాదితి || కాచిద్యోశోరోషావేశా ద్లోషపారవశ్యాదాభిము

ఖ్యోనరంహసా వెగెనై న్రాపయాతామిళః స్రత్యానన్నా ఆఘపవపాణిగ్రా
హను మ్యోన్యసాణిగృహీత్వాన్వః ద్విక్యాయాంఘ్రిణముల్ ప్రత్యయః-
హేతీశస్త్రే హిత్వాన్వక్త్యాన్వైఘ్రియాదితిభావః* హేతీశస్త్రే నిన్నస్త్రే
యోరిణికేశవఃమల్లనన్నల్లాభ్యాంశుభ్యోః తేనతుభ్యమిలివతీ ప్రత్యయః-ము
ష్టిభిహాత్వా-ముష్టిమాతంః కరిణేహనభిణి ఇముల్ ప్రత్యయః- ఘ్న-తా
ప్రహారంతా-హం తెలఘటశ్చిత్రా దేశః-కషాదిత్వాననుప్రయోగః - ముష్టి
భిఃఘ్నంతావిత్యర్థః- బాహుభ్యాంబాహుభ్యాంఘ్రిణ్యప్రవృత్తీమి
యుద్ధంబాహూబాహూవిభాహుయుద్ధంః తస్మాత్తేనైవమిళ సయాపెళా బ
హువీహ్యోఘ్నన్ కమావ్యోహేరభిఘ్నన్ ప్రత్యయఃసమాసాంతః- అన్యేషా
మపివృత్త్యతభిఘ్నన్- నిన్నదుప్రభృతిమిపాతాదవ్యయాభావిత్వాదవ్య
యత్సం- తస్మాద్వ్యాప్తజేతాంవ్యాసక్వంతాః కతారికమావ్యోహేరభ
త్యాన్వైపదం-మల్లవనిఘ్నన్తగతానౌతీపూర్వాపమా||

మూ, ౧౩ { శుద్ధాస్సంగన్నకవ్విత్వాఘ్నవంతోమారాన్ముకా }
{ శ్చీఘ్నతాందశ్శయంతః | అంతస్సినంవిద్విషా }
మాఃశంతోయక్తంచకుస్సాయకావజితాయాః||

౧౩|| శుద్ధాఘ్నీ|| శుద్ధానివిఘ్నః-నకర్ణిభిన్నాపినిగ్ధేనాగ్ని జ్వలితతేజస్తై
రితినిషేధాదితిభావః-అప్యగ్రజాత్యభిఘ్నః-కవ్విత్తుః ప్రాపిసంగంప్ర
తిబంధన ప్రాస్తవంః-న ప్రాప్తాఃదుర్వారాఘ్నకః- నూరాన్ముకాః
దూరదేవవిస్పృహః- ప్రోకాంతికమారాఘ్నకృప్రాణిక్తేనేతిసమాస్యసంఘ
మ్యార్థోకాదిగ్యభిఘ్నన్-శీఘ్రతాంజవనత్వందశ్శయ-శః- విద్విషాంసే
నాస అంతస్సినం-విభక్త్యభేదవ్యయాభావః-అవిశంఘః-సేనాగుఘ్నంప్రావి
శంఘ్నభిఘ్నః-సాయకాఃబాణాః- వాజితాయాఃపక్షవత్తాయాః- అశ్వవ
త్వస్యచ-వాజీనిస్సవపక్షయోరిణి-విద్విః-యుక్తవనయాపంకమాఘ్నకః
ఏపందివసేనాప్రవేశస్యఅవాజినామసంభవాదితిభావః- అత్రాభిధాయాః
ప్రకృతపక్షవత్తామాతోపక్షీణత్వాత్- వాజిశబ్దవ అప్రకృతాశ్వ ప్రతి
తేవ్వని రెవనల్లైషావకాశః- కింశుశుక్త్యాదిపదార్థపంచకస్య-శేషణగ
త్యాసాయకానాంయుక్తకారితాహేతుత్వాత్ పదార్థహేతుకం కావ్య
లింగమలంకారః||

మూ, ౧౪ { ఆక్రమ్యాజేరగ్రిమస్కంధముచ్చైరాస్థాయా }
 { ధోవీతశంకంశిరశ్చ | హేలాలోలావత్త్వగత్వా }
 { తమశ్యంధ్యామారోహంతానభాజన్సుఖైః || ... }

౧౪|| ఆక్రమ్యే||మానభాజఃఅభిమానవంతః-ఉచ్చైరున్నతం-ఆజేయ్యథ
 స్యాగ్రిమస్కంధమగ్రభాగమంసప్రదేశంచాక్రమ్యారుహ్యఅధోనంతరంశి
 రఃశిరస్థానీయంమధ్యభాగముంధానంచ - వీతశంకంశిశ్కంకమాస్థాయా
 రుహ్య - హేలాసుయుద్ధలీలాసుచలోలా ఉచ్ఛ్చుకాస్పంతః అతిమత్స్యంవ
 త్త్వగత్వా అమాసుష యుద్ధంకృత్వైశ్యవః - అమాసుషగమ్యమారో
 హణ మాగం గత్వాసుఖేనానాయా సెనద్వాంస్వగమభ్రంకషం-గి
 రిశిఖరాదిక్రీడాస్థానంచ*వ్యోస్స్వగంసుగవత్త్వనోరితివిశ్వః-ఆరోహంతా
 నూథాః#యుద్ధమానాఃపరంశక్త్యాస్కర్తంయాంత్యపరాజ్ఞుబాభితిమనుస్త్
 రణాదితిభావః - యథాకశ్చిత్కస్య జిత్సంధముంధాధిరోహణక్రమే
 ణకించిద్దూరారోహన్సుత్రితటాదిక మారోహతి తద్వదితిప్రకృతపిశేషణ
 మహిమ్నాసమాసోక్తిరలంకారః|| ...

మూ, ౧౫ { రోదోరంద్రంవ్యశ్నవానానిలోలైరంగస్యాంత }
 { మాపిత్తైస్సావరాణి కెచిద్ధవీరైత్యసంయన్తి }
 { షద్యగక్రీణంతిస్తప్రాణమూల్యై ర్యశాంసి || }

౧౫|| రోదోరంద్రమితి || కెచిద్వీరాఃగుర్వీఃసహటీఃసంయతోయుధవవని
 పీదంశ్యాసుఖినిష ద్యాఃఆపణాః* ఆపణస్తునిష ద్యాయామిత్యవ రఃశిసం
 జ్ఞాయాంసమజనిష దెత్వాది నాక్యవ - ఏత్య ప్రాప్యఆజ్ఞాపూర్వాదిణః క్షో
 ల్యవ - దేహస్యాంతరభ్యంత రేమాపి తైః- పరిచ్ఛిన్నైః - మాతేమాణోవా
 ణ్యంతాత్కవణిక్తఃఅక్షీణ్యాది నాపు గాగనః-లోలైరస్మిలైః-ప్రాణై
 రేవమూల్యైః ప్రాణమూల్యైఃరోదస్యా ద్యావవాపునివ్యోరంద్రమత రా
 లం-వ్యశ్నవానానివ్యాప్నవంశి-ఆశ్నోతేలః- శానజాదేశః-స్థావరాణి-
 స్థిరాణియశాంసి క్రీణంతిస్తస్వీచ త్సురిత్యథః - అత్ర న్యూనైః ప్రాణైః త
 తోధికయశఃపరి వతనాత్ న్యూనపరివృత్తిరలంకారః * సమన్యానాధి
 కానాంచయదావినిమయోభవేత్ - సాకంసమాధికన్యూనేఃపరివృత్తిరసౌ

మూ, ౧౬ { వీర్యో ధైర్యే క్షాంతిః కృత్వాప దానం సం గ్రా మా }
{ క్రమూని నాంః జి తా నామ్ | బ్రా జ్ఞా నానాం శ్రీ శ్రీ }
{ ద్యు క్తము ధైర్యే శ్రీ క్షా న్నా మ శ్రా వయం ది స్త్వ స గ్నాః || }

౧౬ || వీర్యో ధైర్యే క్షాంతిః సం గ్రా మా క్ర రణరం గెవీర్యో ధై కా భ్యాం స్లాఘత ఇ
తి వీర్యో ధై క్షాంతి పి క్ర మా హం కా శో భి - ఆపదాన ముష్ణు శంక మా కృ త్వా
* ఆపదానంక మా వృ త్త మి యు రుః బజ్జితా నా మా ని త్వా త్ స్వ నా మా ఖ్యా
నె సం కౌ ద వ తా మి శ్య ధః శ శ్రీ శ్రీ బ్రా జ్ఞా తా నాం ఆ బ్రా త నా మ కా నాం మా
ని నాం మా న శాలి నాం తూ రా ణాం సు బ ధి శ్రీ వ త్ శౌ ర్యే శ్రీ యు క్తం నా ను
నా మ ధే యం న గ్నాః - వం ది నః * వం ది ని డీ ప శంక గ్న ఇ తి వి శ్వః - ఉ ధై న్తారం
శ్రా వ యం తి స్త్వ - ఆ య ను సా ప తిక వ యా మా సు రి త్య ధః - యు క్తం స ర్వ మే త
సు ది త మి త్య ధః - ఆ త్ర ల బ్రా జ్ఞా మా న యోః వి శేష ణ గ త్వా వం ది శ్రా వ ణ హే తు
త్వా త్తా వ్య లింగ భే దః ||

మూ, ౧౭ { ఆధావంతస్సముఖం ధారిణానామనైరన్యోక్ష }
{ కాక్షయ కాణామ్ వతు పీతై రాత్సరో రాష్ట్రైః }
{ వక్ర ధేనాంధాం ప్రా విశేషుష - రాణిః ||

౧౭ || ఆధావంత ఇతి || క్ర ధేనాంధాః - ఆపశ్యంతో న్యోభటాః - ఆధావంతో
భిముఖమాపతంతస్సుతః అన్యైః - ప్ర తి ద్వం ద్వి భి స్స మ్ము ఖం ధారిణా నాం ద్వు
తా నాం - క్షీ క్ష కాక్షయ కాణాం ని శి తా సె ల తా నాం కు ల క డీ గ్నీ నా భ్య శ్నా స్వ
లంకా రె ప్పి తి ధ క ణ్ ప్ర త్య యః - వుష్క - రాణి స లా ని బ డ్గ ల ఖా స్వ ధః * పు
ష్క రం తూ ర్య వ క్ర వ కాం డె బ డ్గ ఫ లె పి చె డి వి శ్వః - వ త్సాం సి పీ తా నీ వ వ తుః
పీ తైః వ తు స్థ లైః ఆ త్స రోః ఆ ము ష్టైః * శ్న గుః బ డ్గా ది ము ష్టా స్సా ని శ్య ను రః * ఆ బ్ర
క్వా దా భిః ధో గ్రి తి కి క ల్పా ద స మా సః - ఆ స్త్వ నా స్వ య మే వ ప ర ప్ర యు త్నం వి
నె త్య ధః ప్రా వి శే ణ ప్ర వి ష్టాః - ఆ త్ర గ్రో ధాం ధ తా యా వి శేష ణ గ త్వా పు
ష్క ర ప్ర వేశ హే తు త్వా త్ కా వ్య లింగ భే దః ||

మూ, ౧౮ { మిశ్రీభూతే తత్ర సైన్యద్వయేపి ప్రాయణాయం వ్య }
{ క్త ఆసే ద్వి శేషః - ఆస్త్రియా సైయే పరాం చక్ర పురస్తా }
{ దభ్యావతీక సమ్ముఖో యగ్నవరో సా ||

౧౮ || మిశ్రీభూత ఇతి || తత్ర యుధై సైన్యద్వయేపి - మిశ్రీభూతే మిలి తే సతి
ప్రాయణాయం వి శేషః సాధారణ ధ మో క వ్య క్త ఆసే త్ - పు రస్తా ద గ్ర య

౨౪౨ (మాఘకాశ్యేన వ్యాఖ్యానే. అష్టాదశస్కంధః.)

పరాంచాః ప గాఙ్ముఖా - ప రెపీతి వాచః - తెలస్త్రియూః అవ ధ్యాత్స్యథాః - గభీ
 తనవ రాః - ధిమిని మే న త్రవణాత్ - యః పురస్తాన వ్యావృ త్తః కింశునమ్ము
 భోభిముఖః స్వకీ సోపీః భావః - ఆసాపరః - శ శ్రువకాచ్యత్స్యథాః - ప్రా
 లుభ్యత్యతస్యస్వామి ద్రో హిత్వాదిత్యదణః॥

మూ, ౧౯ { సన్యంత శ్వాకం గనం స - గిరీత్వన్నీ త్వాకామంగౌ }
 { ర నేణావబధా | నీతాహ స్త వచ యిత్వాప రేణ }
 { ద్రోహంచ క్రైకస్యచిత్సా స్తకృపాణీ॥

౧౯॥ సదితి॥ సన్యంత శ్వాకం గనం స - గిరీత్వన్నీ త్వాకామంగౌ గనం స - గిరీత్వ
 యం గనం బ - ధిత్వం నీ త్వా అగుణస్య వివ త్సో యాం త్విత్వణలో గుణణచ న స్యై
 తినపుంస ద్భావః - కామం గౌర వేణావ రేణావ బధా సయ తా చకస్యచిత్సా
 స్వకీయాకృ పాణీ అసిల తా - వ రేణా ద్యై నవంచ యి త్వాప్ర లాభ్యహా స్త నీతా
 స్వామి స్తకృ పా సేద్రో హం హిం సాం వ్యభిచారంచ క్రైకృతవ తీ - అ ప్రకృత
 కృపాణీవ శేషణ సామ్యు గ ప్రకృత జారిణీ ప్ర తీణైః - సమాసోక్తిః॥

మూ, ౨౦ { నీతేభేకం హౌతధా రాతిసా తానంభోదా భేశాక్ర వే }
 { ణాపగస్య | సాస్మ గ్జి స్థిత్తమాగన్య మా సౌకా }
 { విద్యుదీప్ర కంక తేలత్యై తేన్త॥

౨౦॥ నీతేభి॥ నా శ్ర వెణశ శ్రుణా - ప్ర జ్ఞాదిత్వాత్ స్వా ధేనా ప్ర శ్యయిః
 ధౌణాయా ఉ త్రైజితా యః స్వఖిద్ధధా రాయః అతిపా తాత్ అభిషూతా
 త్ - భేదనీ తెవిదారి తెఅంభో దా భేమెమశ్యా మెఅవర స్యభుస్యకంక తేక
 వతేః ఉరచ్చదః కంకట కౌజగరః కవనో స్థి యామిశ్యమరః సహఅస్యగ్రా
 జ్యా సాస్మ గ్జా జిసర క్ష రేఖిః కీర్ణ మోగన్య ఖిద్ధస్యమాగణః ప్ర హారః వి
 ద్యుదీ ప్రః తటిమశ్యలః లత్యై తేన్త ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౨౧ { ఆమూలాంతా త్నాయు కేనాయు తెనస్యూ తెబాహా }
 { సుంసుకీ స్థి త్తము ష్టైః | ప్రా ప్యానహ్యం వేదనాను }
 { ద్దై ర్యాదప్య భ్ర శ్యచ్చుశా నాన్యస్య పాణిః॥ ...

౨౧॥ ఆమూలాంతాదితి॥ అన్యస్యభుస్య బాహౌ ఆయు తెననీ ఘోణసాయ
 కేన ఆమూలాంతాత్ - మూల ప్ర దేశ వర్యంతం ఆకక్షమిత్వదణః - ఓకల్పారవ
 మాః - స్యూ తె స్థో తెనః అసహ్యం వేదనాం వ్యధాం - ప్రా ప్యతతప వాస్త
 ద్దై ర్యాత్ త్య క్త ధై ర్యానపి ధారయితుమక్షమాదపి సుంధు కేసంగ్ర హే శిష్టా

నందమ్మాముష్టిర్యస్యతస్మాత్పాణైశ్చమాణఫలకం* ఫలకం సి ఫలచమాణం
 గ్రాహణాముష్టిరస్యయిత్యననః-నా భ్ర, శ్చ న్నాపవత్ - అథ సాయకసే
 విన ముష్టిశ్చైవ సాక్షిశేషణగత్వాశ్చైవ్యత్వాగచమాణభ్రంశోత్రహిహౌ
 తుత్వా-త్రావ్యలింగభవః!

మూ, ౨౨ { భిత్యా ఘోణామామాయ సేనాదిచక్షుస్థూరిష్యస్థి }
 { గాధ్రః యేణవిచ్ఛిః శిత్రోహేతో గాఢభుజ్జ్యే }
 { వబద్ధోహతుఃవక్రన్నాశకన్దునుఃఖోషి... }

౨౨॥ భిత్యేతి ॥ అయసేనాయోమయేన గాఢో గాఢ్యధ్రన బుధీచక్షుః
 శ్రంయిష్యతేచగాధ్రపయేణపాణివిశేషేణ - ఘోణా నానాభక్త్యా
 ఘోణానానాచనాంకేశ్యచురః-అనిచక్షుఃపతుస-విజక్త్యధేవవ్యయాభా
 వః- క్షుప్రహతిః-వ్యధేః మాణిక్యః క్రమిజ్యే- గ్నాదనాను-ప్రసానణ-
 స్థూరిష్యస్థనవారూఢోశ్చ-శిత్రోవహేతుః-తస్యశిత్రోహేతో-శిత్రోనిగుత్తే
 నశిత్రోధామితియావత్కీచస్త్రీహేతుప్రయోగభివస్థి- గాధ్రజ్జ్యా-గాధ
 హాశేనబద్ధకపేత్యైత్రో-కుముఖోవ్యభిషిణమఖోషిన- క్రం-నాన్దు
 మసాశ్యఘనాశకత్నకక్తః - శశేలుఃజ్ఞేపుహదిత్వాత్-శ్చైరగాదేశః-శిషి
 తోహిశిత్రోవశాకబద్ధోపి బద్ధవదాస్యే-అశిషి-స్తోబణ-గాఢహ-యాఝుతి
 తిముఖనుపహరతీ-భావః-అపివికారోనేఅతపవచిరోధాభాసోలంకారః!.....

మూ, ౨౩ { కుంతెనోచ్చైస్సాదినాహస్తునిష్టాన్వాజాసేయో }
 { కుంభిన-స్త్రస్యతిస్త్ర-కమోదారంకీశణయోకన్దు }
 { కామాణ్ కింవాజాత్యాస్సామిహోహేప్రపయంతి }

౨౩॥ కుంతెనెతి॥ ఆజాసేయః-కులీనాశ్చః* ఆజాసేయః-కులీనాస్సృరిత్య
 వరః-శుభ్రాదిభ్యశ్చై-ధికోప్రత్యయః-సాదినాఅశ్చార్లోహేణక-త్రాణ-
 డ్చైగున్నతేనకుంతేన ప్రాసేనకరిణైరహంతుంప్రహతుఃమిష్టానిభిప్రై
 తాత్-చంభినోవస్త్రస్యతిస్త్రనస్త్రస్త్రఃకీవా-త్రాశేత్యానినాశ్చన్-ప్రత్యయః
 తథాహిజాత్యా-కులీనాభవాధేయ-స్వ-శ్యయః - కీశణయోడదారంక
 మాణుహోసారుమంకతుఃకామోయేమా-త్రాణకను-కామాణ్-తుంకా
 మనుససోరపీతమకారలోపః-స్వమేషామస్త్రీ-స్సామిహోభ-కాణ్-స్సామి
 న్నే-స్వర్యకృతినిపాతః-హేప్రపయంతిలజ్జయంతికిన్న-హేప్రపయంతీత్యభ-కంపలర్తి
 హ్రీ-త్యాదినాపుగాగమః - సామాన్యేచవిశేష-సమధాన-హుపోధాంత

రన్యాసః॥

ము, ౨౪ { జేతుంజై త్రాశ్శేకిరెనారి సైన్యైర్గుపశ్యంతోధో లోక
ము, ౨౪ { మస్తేషుజాలాః । నాగానూ ధాసపార్వతానిశ్ర
యంతోదు గాణీప రాసహీనా స్త సాని... .. }

౨౪॥ జేతుమితి॥ జేరారపవజై త్రాః-జయశీలాః-జ్యేష్ఠన్నంతాత్ ప్రజ్ఞా
దిక్పాత్స్వాప్యధోభావో ప్రశ్నయః-లోకంజనమధఃపశ్యంతఃస్వముముపర్యవస్తా
నాత్ లోకమధో దేశవశ్యతః- అధఃకృతన్యై స్వమాన శ్చ - అస్త్రైషుజా
లాః-క్షీప్తశరనికరాః- శ్రాసహీనాః దుగణస్థత్వాన్నిభీకాః-నాగరూడా
గజారోహణః-త్రస్యంతిగచ్ఛంలేతత్ర సానిజంగమాః*చరిష్యుజంగమాచరంత్ర
సమింగుచ రావకమిశ్యమరః - పార్వతానిపర్వతసంబంధీనిదు గాణీగిరిదు
గాణీత్వధః-శ్రయంతోధితిష్ఠంత ఇవేత్యుప్యైత్రో-తెప్పేవంభూతాప
వేతిభావః-అరిసైన్యైఃశ త్రుభిఃజేతుంచ శేక రైశ్చక్రాబభూపురిత్యధః॥శ
కైకమణిగీత - అత్త మనుః - ధన్వీదుర్మహీదుగణమాబ్దుకంవాతుమేవ
చ-న్యమగణంగిరిమగణంచాసమాశ్రిశ్యవ సేన్న ప్రప-సర్వైజైవ ప్రకారేణగి
రిదుగణంచమాశ్రయేత్ - తెహంహిబహుగుణ్యైః గిరిదుగణం విశిష్యత ఇతి॥

ము, ౨౫ { విష్వస్త్రి చీవికీపక సైన్యపీచీరాజావంతర్లక్ష్మా
ము, ౨౫ { పీఠూరిం ప్ర యాతమ్ । బభ్రూమై కౌబంధుమిష్టాః
శ్చతుస్సింధౌ వాగ్ద్యౌ మండలం గౌవక రాహః }

౨౫॥ విష్వసితి॥ ఏకః ఏకాకీచీరః-విష్వగంచఠీతివిష్వస్త్రి చీసరస్వవ్యాపినిః
విష్వస్త్వైవయోశ్చతేరస్త్రించ తావ ప్రశ్నయోఇతితేర ద్రావకేశః - ధా
తోరప్యంచ తెగుపసంఖ్యాంత్రోక్షితితచ్చైత్యేష్యైవచక్రశ్చకారలోప్యచ్ఛా
వితిదిర్ఘ్యై- సైన్యానిచీచిరివ సైన్యవిచీరిశ్చుపమితసనూ సః-సింఘో వెతిలింగాత్
విక్షిపన్నపాకుర్వక- అంత రాజి మధ్యే క్వాసగూరు ప్ర యాతం ప్రణస్తంఇ
ష్టం-బంధుంశిశ్చతుస్త్రిష్టానిచుస్త్రిష్ట- శ్చశేసన్నంత్రాదుప్రశ్నయః-క్వాపి
దూరంప్రయాతంనుగ్నంగోనక- ఉలం-భూగోళంనికృతు రాద్యోవరాహః-
సింఘో వా సము ద్రై ఇం * ఉసనూయాంబికి ల్పై నెశ్యమరః- ఆజోబ భ్రా మవ
కచీరస్యమతోభయమితి భావః॥.....

ము, ౨౬ { యావచ క్రేనాంజన బోధ నాయక్య స్థారణ్ణోహ
ము, ౨౬ { స్థిచారీనుదస్య । సేనాన్వానాన్వం నామాశ్చనై
వస్థూలాస్తావ స్త్రిగహక దానమల్యైః॥

౨౬॥ యావదితి॥ వ్యస్తారంగజోజ్ఞాపనం జానాతీతివ్యస్తారజ్ఞః-హస్తీనిచర
 తీతిహస్తీచాగ్రీయంతా-నుదస్సబోధనాయోద్ధాపనాయాంజనముక్తిపనకన్య
 యావన్నచ క్రేణావత్తతఃప్రాగెవ॥ యావన్ద్రావచ్చసాకల్యేవధావిశ్యను
 రః-సేనాస్వానాత్రేనాకలకలశ్రవణాదిత్యర్థః-చలతనామాశ్చనాస్వయమె
 వస్థూలానుహత్యోదానచల్యానుదసరితఃప్రావహాణితవంతినాముద్వాహా
 తీరైకోక్తిః-అంజనాత్ప్రాక్దానాసంబంధేపితస్సంబంధోక్తైరలశయోక్తిః॥...

ము, ౨౭ { ప్రధ్యక్షగంధావన్యనాగాయకూరాదారోచారం
 సూ, ౨౭ { సూతీముధావాపనుశ్చి॥ ఘోరాగాదద్వానిరాశే }
 షునిశ్చైపిక్లేనాగర్గవర్త్యసంసీత్స్వవవ॥ }

౨౭॥ ప్రధ్యన్నితి॥ కూరాత్కూరతపవగంధాత్-నుకగంధామ్రాదే
 వెత్యదః అన్యనాగాయ ప్రశ్నిజాయప్రశ్యక్ - తంజిఘాసురిశ్యధః
 ప్రధమ్రుహిల్పానినాసంప్రదానత్వం - నాగోఘాతముధా-విఘాతనా
 స్తకస్యక- ఆరోఘారం- యంతారం- అవసత్వతవధూయ-ఘోరారావై
 దా-సుక్రవన్తః-ద్వానిరాశేషుషోయతస్త్రికతధాఉచ్చైరాక్రా
 శతీత్యధః-శైషికఃకప్రశ్యయః-స్వేష్టకీయవస్వయాశ్యవవెత్యధః
 పూర్వాదిభ్యోనవభ్యోవెతికల్పాన్నస్త్రిన్నాదేః-ఆతపవస్వేస్వపుత్రైవి
 క్షృణ్ణిష్టగర్భ్యావ్యాఖ్యాయపుశ్రస్యాపిజ్ఞాతిల్పాన్నసర్వనామసంజ్ఞేవల్ల
 భోక్తిః ప్రామాదికీ-విశ్లేవినశతివ-పిండింభే-విచ్ఛావినశతివాషికఃకఙ్గివైజ
 యంతీ - పర్వసంసీత్-తిన్యక్ ప్రజహారైత్యధః* తిర్వగ్గతస్రహారస్తుగజః
 పరిణతోమతఙ్గిహాలాయుధః యనురమనమాతాంసక్త్యైరిగమెలు-జీసగి
 ఠాగవహా-నేతీతివృద్ధిప్రతిషేధః ॥

ము, ౨౮ { ప్రత్యాసన్నై దంతిని ప్రాతిపత్యై యంత్రానాగర్గ
 మూ, ౨౮ { ప్రాస్తవక్త్రచ్చవోపిక్రోధాక్రాంతర్గమ్రారనిగ్ధారి }
 తాక్షుగ్గపైత్రాంచక్రైవైవపిదన్యదాంధః॥ }

౨౮॥ ప్రత్యాసన్నై ఇతి॥ ప్రాతిపత్యై ప్రతిపక్షసంబంధిన్య తస్యైవమిత్యో-
 దంతినిగజేప్రత్యాసన్నైసతియంత్రాసాదినా ప్రాస్తవక్త్రచ్చవోపి - నిరస్త
 ముఖవటోపిక్రోధాక్రాంతఃఆతపవకూరంఘోరంనిదా-రితాక్షుఃవిదారిత
 నేత్రఃతథాపిమదాంధోనాగోగజ్ఞోనకిందిత్ పైత్రాంచక్రై - కివవిపురో
 గతం ప్రతిపక్షమన్యద్వానదదశే-త్యధః- అవరణాంతరాభావే- ఉదా

వరణస్యానపాయాదితి భావః; ఇజా దేష్టురుమతోన్మచ్చృత్యామ్ ప్రత్యయః . అ తా నావృతోన్మిలితాక్షస్యాప్యదశనబరోధస్యమహాంధేనని రాసాన్విగోధా భాసోలంకారః||.....

మూ, ౨౯ { తూణం యావన్నా పని న్యోషా దీవా సశ్చక్షు }
{ వాకరణం వారణస్య | తావత్పూర్వైగన్య నా గాధిరూ }
{ ధ్లకాదంబానా మెక పాత్రై రసీవ్యత్ || }

౨౯|| తూణం మితి||నిషాదీయంతా వాగణస్య గజస్య చక్షు వాకరణం నె త్రా వరణం వాసోముఖపటం యావత్తూణం నాపని న్యోనాపచకార- తావదస్య నా గాధిరూః ప్ర కి గజాధిరో హః - ఏకః ఏక కాళినోపాతోయోషాంత్రై రైక పాత్రైస్తుః సత్పాతిభిరితిశీఘ్రతోస్వక్తిః. కాదంబానాంశ రాణాం*కాదంబమూర్ధశ శాఖ్యానురః-పూ గైః వ్రా త్రై రసీవ్యత్ - చక్షుః మాసహత ద్వాసఃస్మాత వానిస్యధః- సీవ్య తెక్షత్ ఆ త్ర చక్షుఃపసిన నాసంబంధేపిసంబంధో కైరతి శయోక్తిః ||

మూ, ౩౦ { ఆస్థస్ ఏష్టై గాచ్ఛదంచా ప్ర మత్తోయం తాయాతు }
{ ప్ర శ్యోరిభంగజస్య | మగ్న స్వోచ్చై బహుభా రై }
{ ణశంకో రావ వ్రా తెపీక్షణే వక్షణేవ || }

౩౦|| ఆస్థసితీయంతా అ ప్ర మత్త అనహితస్య ప్రత్యరీభ మరిగజం ప్రతి-ఆభిముఖ్యే వ్యయియా భావః- యాతుగణంతుః- యా తెస్త్ర వచ-ద్విసస్యదృష్టై రాచ్ఛదమా వరణంపుంసిసంజ్ఞా యాంసుః-ఆస్థతీ నిరస్త వాక్య ఆస్యః-వక్తిఖ్యా కిభ్యోజితచైకశో దేశః; అస్య తెస్థ గితిధు గాగమః-మగ్న స్యముఖనిమగ్నస్య శంకౌః-శల్యా యుధస్య*వాపుంశిశల్యంశంకు రైత్యనురః-ఉచ్చై బహుభా రైణసించ్చ పటలెన వీక్షణేవక్షుషీక్షణేనావ వ్రా తె ఆవృతేచ-వృఖోతైః కమణలిక- అస్యోన్యసముచ్చాయ కాభ్యాంచ కారా భ్యాం ఆవరణ నిరాసపున రావరణయో రైక కాలెసంబంధో కైరతిశయో క్తిః ||

మూ, ౩౧ { యత్నా ద్రక్షణ సుస్థిత త్వాదనాశన్ని శ్చై త్యాన్య }
{ శ్చైత సా భావితేన | అంత్యావస్థా కాలయోగ్యో }
{ పయోగంద ధ్రే భీష్టన్నా గమాపద్ధనంబా||..... }

౩౧ యత్నా దితి|| అన్యః గజారోహః భావితేనాలోచితే నచైత సాసుస్థిత త్వాదనపాయ దేశస్థత్వాదనాశ మనపాయం నిశ్చిత్వయత్నా ద్రక్షణ-పంబుశేభ్యస్తా యమాణస్థా - అంత్యావస్థా - అంత్యావస్థాకాలే సాధనాం తరనాశ కాలే

యోగ్యోపయోగంయ క్షవినియోగం ఆశపవబ్రీహ్మం - నానం గజవనానా
నంవా ఆపక్షనమివన ద్రా ఆస్యతోపసార్య ధారయా మాన - ధరతైస్క - తి
త్వాత్క-తకరిలిక తక్ ||

మూ, ౩౨ { అన్యోన్యేషాంపుష్కరైరాఖ్యశంతోదానోద్భవా
ను, ౩౨ { సుద్వైర్భుగ్నవాలాః | ఉన్నా ధాన స్సన్నపద్యా }
{ పరాంతైస్సాయుభ్యంతస్పష్టబంతవ్యసీభాః | ... }

౩౨|| అన్యోన్యేషామిలి|| ఇ భాగజాః అన్యోన్యేషాంపరస్పరేషాంకనావ్య
సీహారేసర్వనామోద్భావభవతభవేవక్తవ్యాల్ ద్విత్వం సమానవచ్చ బహు
లమితిపికల్పాగ సమానపక్షే పూర్వపవస్య ప్రకమై కవచనంవక్తవ్యం - ఉ
ద్భివ్యంతేయేష్యితిఉద్భిదాః అకతకరిచకారతేనంజ్ఞాయామిశ్యధికరణా
థేః సుఖే ప్రస్యయః - దానోద్భాదా క రాదివ సస్థానాని పుష్కరైహా
స్తా గైః * పుష్కంకరిహస్తా గ్రక్తవ్యగురః ఆఖ్యశంతః ఆఘ్నంతః ఉచ్చతై
రున్నతాః భుగ్నవాలాః ప్రహ్నికృతపుచ్చాఉన్నధానః - ఉన్నమితహస్త
కాస్తంతః ఆశపవ అపరాంతైవశ్చాద్భాగైః * ఆపరంశ్చనుం సైశ్చా
త్పశ్చాత్రాయేపగంతినామిః పిశ్విః సన్ని పస్యఉపవిశ్య సదః త్వాప్యస-
స్పష్టః సవ్యక్తః కతవ్యః య స్త్రిన్కర్తనీశశ్యధాతథా ప్తాయుభ్య తయ
ధౌవ ప్రురిత్యః - యు భేక్షేవాదికా త్కతకరిలిక స్విభా పూర్తిః

మూ, ౩౩ { ద్రా సీయాం సస్సం హ తాస్యై హుభాజశ్చౌహాక
నూ, ౩౩ { గ్రా స్తీష్ణ తామత్యజంతః | దంతాదంతై రాహతా }
{ సానుజానాంభంగంజన్తున్నస్వయంసానుజా తాః | }

౩౩|| ద్రా సీయాం సస్సతి|| ద్రా సీయాంసోదీఘతరాః స్రీ యస్థిరేత్యాది
నాదీఘస్యశాయసుని ద్రా మ్యా దేశః | సంహతాః సుఖాట్టితాః - ఆశపవ సై
మభాజః స్థై ర్య భాజః స్రీ యస్థిరేత్యాది నాస్థిరశబ్దస్యేషునివిస్తా దేశః - చా
రవారమ్యాః ఉప గ్రాహేన్నతాః తెచారుగ గ్రాః ఏలేచుల సమానః - తీ
ష్ణతాం వైశిత్వం అత్యజంతః - సానుజానాంగజానాంవంతాః సంతైః ప్రతి
గజవిమాశైరాహతాస్సంతః భంగం భేదం జన్తుః - సానుజానాః దంతిన స్తు
స్వయంభంగంపరాజయంనజన్తుః - దంతభంగే పిస్వయగ నవ రావతకం తె
త్యతకః - అ త్రా పరావతిక త్వేనవన్యోతయా ప్రకృత న్నాయుప మెయా
నాందంతినాముపమానదంతాపెక్షయా అభగ్న త్వేనాధిక్యై క్షేవ్యకరై

మజానాంగజానాంబృందేశోణితైః కిరోణిమానమారుణ్యం నీతాః దంఠాః అం
 భోనిధీనాం వారిధీనాం వారిణీపవిత్రు మూణాం ప్ర వాళానాంశ్ర మైవై ద్రు
 మాః * మక్తాధవిదు మఃపుంసప్ర వాళంపుంసపుంసక మిత్యమరః - కందో
 మూలపిండః తస్యోద్భేదాః ప్రరోహాశ్రవణో భామాపురిశ్చుపమా॥

మూ, ౩౨ { ఆకం ప్రాక్రై గై కైశుభిస్సన్ని పాతంతారోదీణః
 క్రై వనాం ప్రజుతః | మగ్నానలగై గాఢమన్యః }
 ద్విపానాం దంతా దుర్గుభాదుష్టవంశిస్త్వ నాగాః |

౩౨॥ ఆకం ప్రేతి ॥ ఆకం ప్రాణి కంతోత్ ఖనననయో భాష్ఫశంకం
 పిత్రాన్య గ్రాణి నెహం తైః కైశుభిర్వక్షైః సన్ని పాతం సలయో గం ప్ర జం
 తగ్గతి మఃఖ హేతూ క్తః నా గాః గజాస్తారముచ్చై గుదీణః ఉత్పన్నః క్రై వా
 ణాం గ్రీ వాసూశ్చనా నాం శ్మంకలభూషణాదీనాం నాచోయస్మి కకవ
 ణితత్తదా అన్య ద్విపానాం ప్ర ణిగజానాం అంకై గాఢం మగ్నా క అం
 తః ప్రవిష్టాకంఠా దుఃఖాదుష్టవ త్ప్రై తేహం గ ధమగ్నై శ్చాష్ఫస్వయిం
 కైశు భారా క్రాంత శ్చాచ్ఛక్చక్రా చుజ్జహురిత్యవః అ త్రో క్తభారవజ్జన
 యోవిక శేషణగ త్యాదుఃఖోభవన హేతు త్వాణ్ణావ్యలింగమ్ ॥

మూ, ౩౩ { ఉత్ క్షిప్యోచ్చైస్సప్రస్ఫురంతం రదాభ్యామిషాదం
 స్సగ్గుంజరంశా త్రవీయమ్ | శృం గై ప్రో తసావృషే }
 ణ్యాంబుదస్యస్పష్టం ప్రాప శ్చామ్యముర్విభ రస్య॥

౩౩॥ ఉత్ క్షిప్యతి ॥ ఈషెలాంగలదండావివదంతోయస్య సకుషాదంతోమ
 హకంతోదంతీ * ఈషాలాంగల దండస్సాదిత్యమరః ప్రస్ఫురంతం ప్రా
 ణో శ్చ మణదుఃఖాదుష్టలంతం - శా త్రవస్యేమంశా త్రవీయంతుంజరం-ర
 దాభ్యాందంతాభ్యాం ఉచ్చైగుత్ క్షిప్యోచ్చైస్సముద్యచ్యశృం గై శిఖ రైప్రోతః
 స్యూతః ప్రావృ షేణ్యః ప్రావృషి భవోంబుదోయస్య తస్య క్ష ప్రావృష ఎణ్యగ్గ
 త్యైణ్య ప్రశ్యయః - ఉవీధరస్యగి రః సావ్యం సావృశ్యం స్పష్టం ప్రాపత్
 ఆస్మి కైలుః శిపుషాని శ్చాత్ ఘోరణా దేశః ఉపమా॥

మూ, ౩౪ { భగ్నై వీభేస్వైపరావశ్యే దేహంయో ధా సా
 క్షగ్రవీక్షయూముచ తెనూః | సాకంయు శుష్ణ }
 స్త దేనానుబాధీ గువోవీక్షం నాగణ్డవశ్యరోధి॥

౩౪॥ భగ్నై వీతి ॥ స్వైస్వకీయేవీ భేగజేభగ్నై పి - దేహంస్వాంగంపరాజ్

౨౫౦ (మామకావ్యేనవ్యాఖ్యానే - అష్టాదశస్కంధః)

త్యక్త ప్రతిపక్షాభిముఖమావర్త్య-వృత్యేణం-తాల్ల్యవ-అణ్యంత-స్తవపా
 తఃఅకమకస్యకమానస్వయాత్. వ్రీడయాసాధమిషూకముంచతా-
 ఇషుమోక్షణెనస్వగజభంగవ్రీడాన్నిరస్యతేత్యధః- యో ధ్రా భగైభ
 స్థైరభాతేచ-క తా క-భిత్వంచూనఃఇషుభిస్తప్తఃకల్పానిభ్యుత్తినిస్తానత్వం
 అనుబధ్నాణీత్యనుబంధీ అనుధావీవారణాయంతుః ప్రతిగజారోహస్యసక్తు
 దేనసాకం స్వైభజయజ స్వేనహాషేణణసహఃప్రమదసమ్మదౌహమకఇతిని
 పాతః - ప్రత్యరోధి ప్రతిరుద్ధః త త్ప్రతిరోధేన తత్సన్నుదస్యాపి ప్రతిరోధ
 వ్యాపైరితి భావః* సాకంస త్రాసమంస హేత్యనురః-అత్ర వ్రీడేషు మోక్ష
 యోఃసన్నుదయంత్య ప్రతిరోధయోశ్చ కార్య కారణయోస్తల్యై వాపర్య
 సూపాతిశయోక్త్యాసహభావ్రా క్తైఃసహాక్షిఃసంకీర్ణతే ||

మూ, ౪౦ { వ్యాప్తం లోకై స్సుఖలభ్యా వసారంస ర-భిత్వా }
 { దేవ్యధీరోమహీయః! సేనామధ్యం గ-హ తెవార }
 { ఇన్స్తబ్రహ్మైవప్రాగాది దేవ్రాదరాంతః || ... }

౪౦|| వ్యాప్తిమణి|| వారణకశ్చిన్దంతీసంరంభిత్వాత్ - క్రోధిత్వాత్ * సంరం
 భాస్సంభ్రమెకొపెఇతివిశ్వః - ధీరోనిభీకకస్యకవత్పాగశ్యజివులంతధాపి
 యతోలోకైఃజనైః అన్యత్ర భువనైశ్చవ్యాప్తం*లోకస్తుభువనైజనైశ్చ్యను
 ర-అతోమఃఖలభ్యోవసారోపసరణంయశ్ర-త త్సేనామధ్యం ప్రాక్ పురా
 ఆదిదేవస్యఉదగాంతః ఉదరాభ్యంతరం బ్రహ్మే స్రష్టేవగాహ తస్య ప్రవివే
 శ - పురాకేలయధాపూవణంబాహ్యంసిస్పృత్యుః బ్రహ్మే పూర్వస్పష్టిదిగృక్ష
 యాతస్థభణంవిష్టైఃసక్షిం ప్రా విశదితిపౌరాణికీకధా - కేదిత్ - బ్రహ్మే బ్రా
 హ్మణో మాకణం దేయ ఇతివ్యాచక్ష తెసోపిభగవస్త హిమావలోకనకాతు
 కీత దనుజ్జయా మహా ప్రలయోతమదరం ప్రవిశ్యబ భ్రా మెత్యాగమః * బ్ర
 హ్మేవిప్రః ప్రజాపారిత్యనురః-ఉపనూలంకారః||

మూ, ౪౦ { భృంగశ్రేణీశ్యా మభాసాంసమూహైనాకరాచా }
 { నావిన్దనీరంధ్రదేహః! నిభీకత్వాదాహపేనా }
 { హతేనోచ్చిస్పృశ్యకహస్తీపృష్టరోమేవరేజే || ... }

౪౦|| భృంగశ్రీ || భృంగ, శ్రేణీవశ్యామభాసాంకృష్టవణానాంనారాచా
 నాసుయోమయేషు విశేషాణాం సమూహైః విన్దః అతపవనీరంధ్రో నిజివ
 ణోదేహాలయస్యసః- తధాపినిభీకత్వాదాహవేయధైఅనాహతేచ్ఛా

(మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానే - ఆష్టాదశస్కంఠః) ౨౩౩

వ్యాహితోత్సాహః-అతఏవహ్యవ్యక్ - మోదమాసోహస్తీహ్యవ్యరోమెవ
 హసోత్సులకితభవెవ్యు త్ప్రేయోహ్యమెలోననునుభవతికల్పాచిడభావః
 రేజేసుశుభ్యసనా-చనస్తానామితికల్పాదెత్పాభ్యాసలోకా ||

మూ, ౪౨ { ఆతామూభారోషభాజన్ కటాం తాదామూత్తాతే
 మూ, ౪౨ { మూర్తణ్ణాగణతేన | నిశ్చ్యోతంతీన గరాజస్య జ
 జ్ఞేదానస్యాపెహులోహితస్యేవధారా ||

౪౨|| ఆతామేతి || రోషభాజః - క్రోధనస్య నాగరాజస్య మహాభస్య
 కటాంతాత్ - గండస్థాన్ని శ్చ్యోతంతీ ప్రాగేవ ప్రవంశీ - దానస్యమదస్య
 ధారాఆతామూ భాక్రోధాదరుణవణాజ్ఞేజారాఆపెహుఉతధూగణ
 తేనస్యోగతేనయం ప్రామాగణశశ రెఆశూభా తెలోహితస్యక్షుశజస్యేవ
 ధారాజ్ఞే జనెకతకరిలిట్ - కినియక్రోధారుణామదధారా శరోద్ధరణజ
 న్నారక్తధారావెత్సుభయకారణసంభవాల - సాశ్చశ్యాచ్యసంశయఃసచవి
 కవ్వితసాద్యశ్యమూలభ్యలంకారః ||

మూ, ౪౩ { క్రామణదుతౌదంతినస్సాహసిక్యానీమాసంఙ్ఘావృ
 మూ, ౪౩ { శ్యుశయాతలస్య | సైవైరన్యస్తక్షణాదాశ
 శంకేస్సగణస్యోష్టైరథణమాగాధిరూథః || }

౪౩|| క్రామన్తితి||మృత్యుశయాతలస్యాం తకపర్వంకరూపస్య * అక్షస్య
 రూపయోరస్తీ తలమిత్యనురః - ఈషాదందావాయుతావయవదారువిశే
 షాతత్సవృశావిత్సర్థః-దంతినోచంతౌ - సహసావతకతభ్రతసాహసిక్యః ఓ
 జస్యపెహుంభసావతకతభ్రతకోప్రత్యయః - తస్యభావాత్సాహసిక్యా
 త్ - క్రామణసహసాఆరోహన్తిత్సర్థః- అన్యస్తక్షణాదుష్టైరూధ్వకస్యస్వ
 గణస్యఅథకశ్చాసామాగణశ్చేతిత మథణమాగణమనిరూథ ఇతస్తేవైర
 శశంకెడ త్ప్రేక్షీతంఙ్ఘై యైలంకారః ||

మూ, ౪౪ { కుర్షణజ్యోత్స్నావిప్రసాంతుల్యరూపస్తారస్తా
 మూ, ౪౪ { రాజాలశారామివద్యామ్ | ఖదామాతైర్దారిల
 ద్దంతికుంభాదాభాత్సస్తోచ్చలన్తైక్తికాఘః ||

౪౪|| కువణన్తితి|| జ్యోత్స్నావిప్రసాంతుల్యరూపఃచంద్రకాబిందుసహ
 పఃతారఃశుద్ధః* తారోముక్తాదినంశుద్ధావతివిశ్వః-ఖద్గామాతై దారిలార్దం
 తికుంభాత్ స్తోచ్చలన్తు త్పతకమాక్తికాఘాముక్తాపుంజః ద్యామాకాశం

అ. ౧౨ (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే - ఆష్టాదశస్కంఠః)

తా రాజాలకారాం - సక్షత్రనికరశబలాంతారకితాం కుర్వన్ని త్యుత్త్రై
 యోః శారశ్యబలవతయోః తివిశ్వః - ఆభాతన్త ఆబధౌ ॥

మూ, ౪౫ { కూరోత్ ఓషీ ష్టక్షీ ప్రచక్రావక్ష్మ త్తన్మ త్తోహస్తంహా }
 { స్వరాజస్వమేవ | భీనుంఘూమా గాలమానంసరో }
 { స్వపాదేనాస్యక్ష్వంక పేషుపిపేషు ॥ }

౪౫॥ కూరోత్ ఓషీ ష్టక్షీ మతోహస్తీ గాజః కరీం ద్రః కూ గామతో ఓషే చ ప్రా
 స్తైరతతవషీ ప్రేణసత్వ రైః త క్రైణకృత్తం - ఆతవవభూమాలోలమానం
 లు తమావం - గాల తేరనాత్మ నేవని త్పాత్ * తాచ్ఛీభ్యు యోచ చనశక్తిసు
 చాచశితాచ్ఛీల్యే చావశ్ ప్రశ్యయః - అతవవ్య లోలమా నాదయశ్చాచశీతి
 వామసః భీనుంభయంకరం - స్వంస్వకీయమేవహస్తం - సరోషస్వపాదే
 నాం మి ణాఅస్యోక్ పంకెనపంకీఘాతేనా స్వజాపిష్ట్యా అస్యోక్ పంకపెషం
 న్నహ నేపిషు ఇతిణముర్ - పిపేషుకషూరి త్పాదను ప్రయోగః - రక్తపంకెన
 న్నేహద్ర వ్యేణసుమద్దైత్యధః - క్రుద్ధమ త్తయోః సతోవివేక ఇతిభావః.
 ఆశ్రుశిష్టపేషణాసుబు ధేపినంబంధో తైరతిశయోక్తిః ॥.....

మూ, ౪౬ { ఆవస్తా రాల్లాన గాత్రస్య భూమిన్ని స్సాధారం గ }
 { చ్చతో వాఙ్ముఖస్య | లభ్యా యామందంతయోర్ముక్త }
 { మేవస్వన్నా గస్య ప్రాపదు త్తంభనత్వమ్ ॥ }

౪౬॥ ఆవస్తారాదితి ॥ గాత్ర మూలమావస్తారః - ఆవస్తారాదామూలాత్ - ఆ
 జ్ఞోవికల్పాదనమాసః - లూన గాత్రస్య చ్ఛిన్నజంఘస్య * ద్వాపూర్వపశ్చాజ్ఞం
 ఘోరిదెకౌ గాత్రాసరై క్రమాదిత్వమరః - అతవవఅవాఙ్ముఖస్య ఆధోము
 ఖస్య సతః - సాధారం సావలంబచం నభవతీతిని స్సాధారం యథాతథా భూమిం
 గచ్ఛతః సతత ఇత్యధః - నా (స్య) లభ్యా యామం ప్రాప్తజ్ఞేఘ్నం ఆయితవి
 త్యధః - స్వంస్వకీయం చంతయోర్ముక్తం చంతద్వయ మే వ్రాత్తంభనత్వమా
 ధారత్వం ప్రాప్తచంతద్వయ మేవ అ గ్రజంఘావతో స్థితమిత్వధః - అత్ర
 స్వభా వాతిశయోక్తిః సంస్మృతిః ॥

మూ, ౪౭ { లబ్ధస్పర్శంఘూమ్యధావవ్య క్షేనస్థిల్వాకించిద్దంతయో }
 { రంత రాలే ఊధాన్వధాన్విచ్ఛిన్నచంత్ర వేష్టంజి }
 { త్స్వోత్తస్థేనాగమ స్యేనసద్యః ॥ }

౪౭॥ లబ్ధస్పర్శమితి ॥ ఘూమ్యధాన్వంతా భ్యాంభువపవవిద్దత్వాదిత్యధః

వ్యకజసోరనుచనగకవ్యప్రత్యయః-అవ్యధనస్వయనచిక్తత్వాన్విస్వయై
నసరా అన్యైనకనచిక్చటేన దంతయో రంతరా లెకించిత-లబ్ధస్వశోకయ
స్త్రికకమణితత్ దంతాభ్యాంఈషత్ స్పృష్టంయధాతధాస్థిర్వా ఊర్ధ్వ
సౌర్ధ్వ ప్రసారితేనాధాసినా ఖడ్గకచేశన చ్చిన్నః మూణితోదం
త ప్రవెష్టః ద-త వేష్టనంయస్యతంనాగంజాత్వానద్యపవఉత్త సైఙ్కతం- భా
వెలిట్-అ త్రాపీజయోత్థా నాద్యసంబంధపిసంబంధాక్షరతితయోక్తిః||

మూ, ౮౦ { హస్తేనా స్రవీతవీంఘ్రసీర్వాకంచిద్వ్యాలఃషి
ప్రవానూర్ధ్వముచ్చైః | ఆసీనానాంవ్యోమ్మిత
స్యైవ హేతోస్వైరస్త్రీణామర్పయామాసమానమ్ }

౮౦ హస్తేనైతి|| వ్యాఖ్యోదుష్టసంతిః వ్యాఖ్యోదుష్ట గజేనపకాభివిశ్వః-
అగ్రేపీతవీతిం-నిశ్చికంభీరోః స్వగంభావాదితిభావః కంఠిర్వంహస్తే
నస్పృహితా-ఉర్ధ్వకముచ్యుచ్చైఃషిప్రవా-అశ్రోత్వై త్యతతస్యైవ
హేతోస్తేనైవ హేతు నాతర్వరణాకమవెత్సభాః, సర్వనాన్న-స్వగీ
యాచేత చకారాత్ పక్షీ-వ్యామ్మి ఆసీనానామచిన్లీతా నాన్యచుదాసభి
శానచకుకారః-స్వగంస్త్రీణామపురసామపకాయామాసమానమ్||

మూ, ౮౧ { కంచిద్గూరా దాయ తేన ప్రక్షీయగ్ర సాపస్తోత
స్తోతసాంతఃక్షతేన | హస్తాగ్రేణ ప్రాప్తమేవా
గ్రతోభూదానైశ్వర్యంవారణస్యగ్రహీతుమ్ || }

౮౧|| కంచిదితి|| గూరాదాయ తేన ప్రసారితేనాంతః క్షతేన ప్రహతేనఅ
తపవ ప్రక్షీయసాప్రాసేన స్తోతంస్తోతోనాలంయస్యతేన- హస్తా-గ్రేణక
రణేన అగ్రతః ప్రాప్తమపి కంచిచ్ఛటంగ్రహీతుంఅదాతుంవారణస్య- అనీ
శ్వరస్య భావః అనైశ్వర్యంఅసామర్థ్యమభూత్వ నభిశ్చువీశ్వరత్యాది నా
నభోపూర్వపదోభయపదవృద్ధిః-అత్రాపిఅనైశ్వర్యసంబంధాక్షరతితయోక్తిః||

మూ, ౮౨ { తన్వ్యాత్సంసోనందగౌపాన్తజాయాగ్లకంసేనై
చస్సోటితాయాగజేన|దివ్యామూర్తిః ప్రాప్యమగ్రై
రుత్పశంఠీషీ టోమా సేవస్తితైశ్చండీకేవ|| }

౮౨|| తన్వ్యాత్సంసోనందగౌపాన్తజాయాగ్లకంసేనై
స్యతన్వ్యాత్-శరీరాత్ - కంసేనస్సోటితాయాః-సందాఖ్యస్య గౌపస్యక
న్వాయాభినోత్పతంఠిదివ్యామూర్తిః- చండీకేవనందకన్వ్యాశరీరాదాది

అక్షర (మామ కావ్యే సవ్యాఖ్యానే - అష్టాదశ స్కంధః)

భావనాకాళికేనవస్తి తైర్వ్యోనుగైఃఖవ గైఃఖియోమా సెవీక్షితా - ఈక్షతేః
 కనాణీనిత్ * కజాదేశ్చ గురుమతో సృచ్ఛిత్యామ్ ప్రత్యయః - మనుష్య
 భావమున్ను జ్యేదేవ భూయిగః శత్రుత్వధః - ఉపమావ్యక్తాపు రాకిలదురాత్మ
 నః కంసస్య ప్రణారణాయ భగవదాజ్ఞయాత స్తాయాశక్తినికందగూపా
 త్మజాజాతాకంసేసహింసి తెతిసారాణీకేకధా॥

మూ, ౫౦ { ఆక్రమ్యై కాసుగ్ర పాదేన జంభూమన్యాముజ్యై }
 { రావదానకరేణ । సాస్తిస్వానందారువద్దారుణా }
 { గ్నాకంచినధ్యాత్వాటయామాసదంతి॥

౫౦॥ ఆక్రమ్యైశి॥ దారుణాశ్చాక్రూరచిత్తోదంఘీవ కాంజంభూమగుగ్ర పాదే
 నాక్రమ్యాన్యాంజంభూముచ్చైరున్నతేనకరేణాదదానః-ఆకషణ - సాస్తి
 స్వానంభజ్యమానకీద సచటాగ్నాయుక్తంయధాతధా-కంచినీరందారువ
 త్నావత్ - నుధ్యాత్వాటయామాసనుధ్యంః భజ్య పాటయామా సెత్కర్షః-
 ల్యస్తోపెపంచమీ-ఉపమా॥

మూ, ౫౧ { శోచిత్వాన్త్రైభ్యశ్యయో వ్యుఘ్నోభాజో రర్ష్య }
 { ప్రేక్షానోతగాంభజస్య । పూర్వంకృత్వా నైశర }
 { స్వప్రసాదంవశ్చాత్పాదాపదాహంయధాంతః॥

౫౧॥ శోచిత్వేతి॥ ఋచ్ఛకీశ్యర్యః స్వానిః అర్యస్వామి నైశ్యయోరి
 తియ ప్రశ్యయాంతోనిపాణిఃఅగ్రతఃసహక్షమేవమృత్యుభాజోమణర
 ణంగతయోభ్యుఘ్నోభాజో - శోచిత్వారునిత్వావల్లభస్య తయోఃప్రియ
 భృశ్యస్య సంబంధినా ప్రేక్షాత్కత ప్రేక్ష్యేశ్యదః - తధాతేన ప్రకారే
 నాంతదాహంసంలాపనోన్నా ఆస - యధాయెస ప్రకారేణ ఇతరస్యో వల్ల
 భస్యపూర్వంజీవనకాలే ప్రసాదంప్రీతిదానాద్యనుగ్రహంనకృత్వావశ్చా
 త్పాపాధతో యనుస్తాభిరప్రీతీత ఏవ ప్రాణాప్రాదానిత్యనుశయాత్
 దాహమాప - ప్రియభృత్యనురణాదప్య సమ్మనితమరణ మేవస్వామినోదు
 స్పహమఃఖపేతురాసీదిత్యధః-స్వభావో కైరలంకారః॥

మూ, ౫౨ { ఉఘ్నత్యా రాదధణవంద్రణలూ నేవ క్రైన్యస్య }
 { క్రోధకష్టాస్తనంతే నైన్యైకం తచ్చైదవీ నేకబం }
 { ధాత్ భూయోబిభ్యేవల్లతస్సాసిపాణేః॥

౫౨॥ ఉఘ్నత్యైతి॥ అధణచంద్రణబాణవిశేషణలూ నేచ్ఛిన్నై తధాపిక్రూ

ధేవకృషటేష్టామై సైకంఠాయుస్యశక్తి-అగ్యచ్యయోభస్యవ శ్రాతరాదయూ
 రముక్షుశ్యోఽతరాక్వారసనిబయోరిశ్యువః - భూయఃప్రతిపకంతస్యజ్యై
 దః ద్విన్న దేశఃతస్రవీనెః తేనతచుత్కృత్యః - సాసిఃపాణివృన్యతస్తా
 త్కబంధానపమూఢకలెవరాత్కభీక్రాదానాంభయమోతురితపంచ
 మీనైనైన్యబిణ్భ్యభీతం-భావెగిక్ - లూనస్యాపేతసన్యభ్యః స్థానసాతి
 త్వత్వలదసి భారణావ్య కబంధాదవ్యకబంధ భ్రాంత్యానైవేవగృహ్య
 ధణః-ఆతపవ భ్రాంతిఘటలంకారః॥

మూ, ౫౪ { తూర్య గా వై గాహితోఽలనాత్తై గాంధూఃఖిల్ల
 కాహలంకాహలాభిః | నృత్యైవఘృన్మాన్యమాస్త
 ప్రయోగం కాయోకూజకంబురుచ్చై జఘోస॥ }

౫౪॥ తూర్య గా వై రితి॥ ఆహితాః సాని శాః - ఉత్తాలాః - ప్రస్తుతాః - గా
 లాఃకరపుట్రాది కాల క్రియమానానియెఘృతైః - తాలః కాలక్రియానాః - మి
 త్యమరః - తూర్య గా వై నృత్యవం గాది వాక్యభాగైస్తథా కాహలంభ్యవం
 గాయంతీభిః గాంధూచరింతీభిః కాహలాభిః - సుషీరి వాక్యభిః - ప్రైవ్యకీరణైః
 * కాహలంభ్యశశుష్కయోః - గాక్యభాంధపీఠే - పే. శు కాహలిః - హః - అభ
 తిపిశ్వః - కాయో - అపమూఢక లెబలైశ్యధణః - ఆతపవచఘృన్మాన్యమాస్త
 రహితః హస్త ప్రయోగో యుక్తక మణిత త్కథావృత్తైశ్యవలసతి - కర్త
 రిక్తః - కూజ - ధ్వనకంబుఃశంఖస్తబ్ధశ్యధణః - ఉచ్చైస్తారంజహంస - వృ
 ష్టిశూన్యాభినయస్యనాట్య శాస్త్రై రోధాత్ అట్టహంసమకరోసి వేశ్యధ్య -
 వ్యంజకా ప్రయోగాల్ గమ్యోత్పై తా - అంగై రాలాబయెన్ద్రితంహస్తై
 వాఢణం ప్రదశయోత్ - వృష్టి భ్యాం భావయెద్భావంపాదాభ్యాంతాలనిగ్ధ
 యకృతినాట్యవిధిః ॥

మూ, ౫౫ { ప్రత్యావృత్తభంగ భాజిస్వస్వైన్యేశుల్యంముక్తై
 రాకిరంశస్తకంచితీ | ఏకాఘోరస్సర్గ పుంభైర్నిన్ద
 పంతస్పిథానూలైస్సాధునాజైస్వయోపి..... }

౫౫ ప్రత్యావృత్తమితి॥ స్వస్వస్వైన్యేభంగ భాజిసతి - ప్రత్యావృత్తమశ్యమి
 స్త్రీణాకంచద్విరంశుల్యమేకకాలంముక్తైః - స్వస్వస్వైన్యేభంగభాజిసతి - ఏకాఘోరపక
 ప్రనాహే శద్విషంతః ఆకిరంతిస్త ఆకి. వంశిస్త - సిద్ధాః ఘోర రాః - మా
 త్రైన్యైవ్యమానాభిః - చాకువకన్యానితావత్వ్యభో ప్రశ్యయః - ఆకిరంశస్త

ద్వయోపిద్విషంఠః సిద్ధాశ్చ సాధువాదైఃసాధుసాధ్వితివాక్తైశ్చరాకీగంత్విస్త-
 పితత్ త్రితయమపియుగపత్ ప్రవృత్తమిత్యధః - అత్ర స్వణఃపుంఖసుర
 మాల్యసాధువాదానాం ప్రకృతానామెవతుల్యకాలైకవృత్తిసామ్యాదౌష
 మ్యావగమాత్కైవలప్రకృతాస్పదాతుల్యయోగితా॥

మూ, ౫౬ { బాణాషిష్టారోహశూన్యాసనానాం ప్రక్రాంతానా
 మూ, ౫౬ { మన్యసైన్యై గ్రహీతుం సంరభానాం భ్రామ్య }
 తామూజిభూమావారివారైస్సన్త రెవారణానామ్॥

౫౬॥ బాణేతి॥ బాణై రాషిప్తాః పాతితాఆరోహః సాదినోయెభ్యస్తానిఅత
 పవశూన్యానిరిక్తాన్యాసనాని ఆస్తరణానియోషాం తెషాం అత పవాన్యసై
 న్యైః-పరసైనికైః గ్రహీతుం ప్రక్రాంతానామారభానాంసమంతాదవరు
 ధ్యమానానామిత్యధః-అతపవసంరభానాంతుభితానాం-అతపవఆజిభూ
 మారణాంకణైభ్రామ్యతాంఅనవతిస్థమానానాంవారణానాలగజానాంవా
 రైఃబృహదైఃవారిబంధనస్థానం * వారఃసూర్యాదిదివ సేవారోవసరబృంద
 యోః-వారిఘటిభబంధేస్యాదివిశ్వఃసన్న రెస్త్వతా-తద్ధర్మయోగాదితి
 బావః- కర్మణిలిట్ - ఆశ్రమాన్యాసనత్వాదీనాంవారిసహచరితాదివిశే
 షేణగర్భ్యావారిస్తరణిహేతుత్వాన్ద్రావృలింగభేదః॥.....

మూ, ౫౭ { సానగ్గున్యాదాన గంధేనమాత్తోమృన్నక కౌషా
 మూ, ౫౭ { లోకమాయోధనోవ్యాంపాపెలగ్నామాంత }
 మాలామిభేంద్రగ్నపాశీకల్పమాయతామాచకర్ష॥

౫౭॥ సానగ్గున్యాదితి॥ ఆయోధనోవ్యాంయుద్ధభూమా*యుద్ధమాయో
 ధనంజన్యమిత్యమరఃపానఃపున్యాత్ పునఃపునరావృత్తిరిత్యధః బ్రాహ్మణా
 దిత్వాత్ వ్యక్త ప్రత్యయః॥ అవ్యయానాంభమాత్రేటిలోపఃసాయం ప్రా
 పిపదికాద్యధఃపసంఖ్యానమితిటిలోపః-ఆస్రగంధేనరక్తగంధాఘ్రాణేన
 త్యధః-మత్త్యభేంద్రోమహాగజఃకోపాణ్లోకంజనంపృద్మకతుడక-పా
 పేలగ్నాంతుషదనమాస్తాంపాశీంపాశీకల్పాంపాశబంధనసదృశీం* పాశః
 పశ్వాదిబంధనమితివిశ్వః బహ్వదిభ్యశ్చైతివికల్పానీకారః - అభాషితపుం
 స్కత్వాత్ యుయాపెత్యానినాప్రాస్వోనభవతి- ఆయుతాందీర్మాంఽంఽం
 త్రేమాలామాచకర్ష-పాశికల్పైత్యాధీతద్ధితగ్రాపూణోకపమా॥....

మూ, ౫౦ { కశ్చిన్నాచ్చాఘోమైత్య గాఢప్రహారోస్సిక్తశ్చేతైశ్చీ
కరైవారణస్య | ఉచ్చశ్వాసప్రస్థితా త బిఘ్న
క్షుప్త్యధాఘాతానాక నారీషుషమాఘః ||

౫౦|| కశ్చిదితి || గాఢః ప్ర హారోయస్యః - కశ్చిన్నీరో మూచ్చాఘో మైత్య
ప్రా ప్య వారణస్యశ్చే తైః శీక రైః పుమక-రతుమ-లైః - సిక్తస్యక ఉచ్చశ్వా
సఉజ్జి జీవ కింతుతం మూచ్చాఘో గతం బిఘ్నక్షు గ్. ఘోతుషు మ్ముః-గ్ర హేః
సన్నంతాదు ప్ర శ్యయః - ప్రస్థితాతం వరీతు నూగ తెత్సకణః నాకి నారీవ్య
ధాఘాతాత దుజ్జీవ నాచ్చిఫలమ మోరధాసలేము మూచ్చాఘో అఘా తాత వై
యిద్యస్యవి శేషణగల్పా నాకనారీ మూచ్చాఘో హేతు త్వావృష్టావృలింగం-
మూచ్చాఘో సంబంధాతిశయోక్త్యాంగైన సంకీర్త్య తే||

మూ, ౫౧ { లూనగ్రీ వాతస్య కేనా పరస్య ద్యాం ప్రశ్యుచ్చై
రాననా దుత్ప త్ప్రోః | త్రై సెముగ్ధ సై హ్నికైః
యానుకారాదాకాశ సైరప్సరోప క్త్రచంద్రైః ||

౫౧|| లూనెతి || సాయకేనలూనగ్రీ వాత్ చ్చిన్న కల తాత్ - ఆతపవద్యా
మాకాశం ప్ర తి - ఉచ్చై రుష్ణ త్ప్రోః రుష్ణ తనశీలాత్ క్ష అలంకృ ఖి త్యాది
నాత్కిష్ణుచ్ ప్ర శ్యయః - సిహ్నికాయా అపత్యంపుమాణ సైహ్నికేయోరా
హుః-తమస్తు రా హుస్స్వ భాఘానుః సైహ్నికేయోవిధుంతుదభిత్సమరః స్రీ
భ్యోఘక-తమనుకరోతీతితదను కారాత్ త్సవృశాదిత్యకణః కర్కణ్యన్ ప్రత్య
యః అతపవరౌ ద్రా కారాత్ భీషణాకృ తెరపరస్యవీరస్య ఆననాత్ ముఖాత్
ముగ్ధః సుందలైః - అప్సరసాం వ క్త్రై రైవచంద్రైస్త్రై సేత్ర సితంభావేలి
ట్ - అత్ర రాహు హేతుక త్రాసస్యచంద్రవసంభవాద్వ క్త్ర చంద్రై రితి
రూపకం సిద్ధం-తస్య సైహ్నికేయానుకారాదితిస్పష్టోపమాసాపేక్ష త్వాత్
సంకరః||

మూ, ౬౦ { వృ త్తం యు ధైఘోరమాశ్లిష్య కాచిన్ద్రంతుంతుగ్ధం
మేరుసుంజంజగామ | త్యక్తావనాగ్నో దేహమెతి
ప్ర యావత్పక్షీసవ్యస్తద్వియో గాసమధాః || ...

౬౦|| వృ త్తమితి|| కాచిదప్సరాః - యు ధైఘ్యధైవృ త్తం నృతం*వృత్తోతేదృ
ఢైఖ్యా తేవతు-లెసికృ తేవృతకృతిశ్చః - ఘోరమాశ్లిష్య రంతుంతుణకం మే

౨౩౮ (మాఘకాశ్యే సవ్యాఖ్యానే - అష్టాదశ స్కంధః)

రుకుంజం మెరుగప్పురంజగామ-యావత్తద్వియోగాసమథాః తద్విరహాస
హావత్సీసద్యోగ్నో దేహంశ్యత్వా నైఃస్త్వ-నాజగామ-అత్ర మెరుకుంజాసం
బంధేపినంబంధో కైరతీశయోక్తిః॥

మూ, ౬౧ { శ్యేక్తప్రాణం సంయుగేహ స్తినీస్థానీ క్ష్యపై మూశ }
 { త్తక్షణాదునతానుః | ప్రాప్యాఖండ దేవభూయం }
 { సతీత్వాదాశిశ్లేష స్వైవ కంచిత్పురంధ్రీ ॥

౬౧॥ త్యక్తేతి॥ సంయుగేయూధైశ్యక్తప్రాణంకంః ద్విరం-హస్తిన్యాంతిష్ఠ
 తీనిహస్తినిస్థాకరిణీ మూగూధాసశి - వీక్ష్యపై మూతత్క్షణాదునతానుగః
 తప్రాణా-స్వైవపురంధ్రీ స్వభార్యైవసతీత్వాశ్చ తివ్రతాత్వాద్భండనక్ష
 యం దేవభూయం దేవశ్చ్యభృమౌ భావెఞ్జితీకృప-ప్రాప్యత్రశిశ్లేష-స్తీణాం
 పాతివ్రత్యమేవపతిసాలోక్యనిదానం నాగ్నిప్రవేశాదికమితి భావః-అత్ర
 పతీశ్వస్యవిశేషణగత్యా దేవభూయ హేతుత్వోక్తేః కావ్యలింగం అతీశయో
 క్త్యాదికంతుయధాసంభవమూహ్యమ్॥

మూ, ౬౨ { స్వగౌవాసంకారయంత్యావిరాయ ప్రశ్యగ్రత్వం }
 { ప్రత్యహంధారయంత్యా | కశ్చిద్భేదజేదివ్యనా }
 { ర్యా పరస్మిన్లోకలోకః ప్రీణయంత్యేహకీత్యా ॥ }

౬౨॥ స్వగౌవాసమితి॥ కశ్చిద్విరశ్చి గాయచిరకాలంస్వగౌవాసంస్వగౌవా
 సంకయం వాసవాసేవ్యకాలాదిపీఠికల్పాకలుక్ - కారయంత్యానుభావయం
 త్యా-అహన్యహవి ప్రత్యహంధారయంకాదన్యతగస్యామిశ్యవ్యయీభావః స
 మాసాంతస్తత్ ప్రత్యయః క్షిప్యయానాంభూమాత్రేటిలోపభక్త్యక్తం-ప్ర
 త్యగ్రత్వం నూతనత్వంధారయంత్యా పరమ ప్రమాస్పదత్వానిభావః-
 లోకం ప్రీణయంత్యా అత్యద్భుతత్వాదానందయంత్యా-ప్రీణ్యంత్యలటః
 శతరిజీవక్ష్మాక్షాప్రీణ్యంతుగ్వక్తవ్యభోనుగాగమః-దివ్యనార్యాపరస్మిన్లో
 కేఞ్జహలోకేకీత్యా-చభేజే ప్రాప్తః భజేః కమణశీట్ - రణమరణాలోక
 ద్వియమపిజిగాయోత్యధః- అత్ర దివ్యాంగనాకీతోఽః ప్రకృతయో దేవ
 తుల్యధమః సంబంధాత్ కేవలప్రకృతాస్పదాతుల్యయోగిణా॥

మూ, ౬౩ { గత్వానూనంవై బుధం సన్తరమ్య మ్నాచ్ఛాభాజా }
 { మాజగామాంతరాన్తా | భూయోశ్చస్తప్రశ్యయగ్ }
 { ప్రాప్తసంజ్ఞాః సాధీయస్తేయన్దణాయాన్రియం తె ॥ }

౬౩॥ గత్వేతి॥ మూచ్ఛాభాజామంతరాన్తాజీవః రమ్యందివ్యంవై బుధంస

ద్వంద్వభవనంగణాంతరగానం - మూర్ఖానామయోగలోక రాజనీయకం
 దృష్ట్యాంతః - నూనమిశ్యుః ప్రేక్షా - కుఠః యద్యస్తా త్ప్రత్యః జ్ఞాః లభ్య
 బోధాస్పంతః - దృష్టప్రత్యయోగోపకరణాని - భూయఃపునరపి సాధీయో
 బాధాః - బాధాశబ్దాదీయసుని అంతిక బాధయోగోపకరణాని - భూయఃపునరపి సాధీయో
 శః - రణాయరణం కతుమాదియంతేఠ శ్చేహి రెత్యధికః - కతకరిల
 తశ్యక ప్రత్యయః - కథంచదుజ్జీవి శానాంపునవ్యూత్యు సాధకనా తదధిక
 శ్రేయో హేతుకెతి బావః ||

మూ, ౬౪ { కచ్చిచ్చస్తా ఘాత మూఘోపవోఽక్షణ్ణా గూయ }
 { శ్చేహినామాహవాయిత్రా వర్తిష్టాశతస్సఖ్యు }
 { గుచ్ఛేప్త్యక్తశ్చాకాచ లోకానువృత్తిః || .. }

౬౪ కచ్చినితి || శస్త్రా మాతముఠః - ప్రహారముర్భిఠః - కచ్చిన్వీరశ్చే
 తనాంసంజ్ఞాంలబ్ధ్యాః పవ్రాఘముఠాచ్ఛాసనుయోయధుభూమెరపసేతుః
 సఖ్యమిఠ శస్త్రైః శ్రోతఃమాగచ్ఛేత్త్యాకౌతస్సః వస్త్రీచానాద
 ర్శేషపస్త్రీ - కౌశంతవనాశ్చ శ్చేశ్యధికః - భూయఃపునరపి ఆహవాయర
 ణాయ సావతిః - ఆత్మాదేహస్యక్తశ్చ - తథాహిలోకానువృత్తిశ్చ కే
 త్యధికః - సుహృజ్ఞనానురంధస్తహితాధికసఃపరిచ్ఛేత్తుఃప్రధేత్యధికః సా
 మాన్యేనపి శేషసమధికనరూపోధాంతరన్యాసః ||

మూ, ౬౫ { భిన్నోరస్కాశ్చుణాకృష్యగూరాదాసన్నత్వా }
 { త్రావిదెకేషుజైవ | అన్యోన్య వస్తుంభ సామధ్య }
 { యోగామూర్ధ్వా వెవస్వగతావప్య భూతామ్ || }

౬౫ || భిన్నోరస్కాశ్చుణాకృష్యగూరాదాకృష్యసన్నత్వా త్రయోర్మి
 ఠః సన్నికృష్టత్వా దెకేషుజైవ భిన్నోరస్కాశ్చుణాకృష్యసన్నత్వా త్రయోర్మి
 రావన్యోన్య వస్తుంభ ఏవ సామధ్యం తస్య యోగాత్ప్రభావానూ
 ధ్వావేవతిస్థంతావేవస్వగతావప్యభూతాం ఆమృతాచాభూతాం ఆపిశ్చ
 ఠః - ఉరోభేదస్వగతింసముచ్చినోతి - ఆశ్ర ఆవృతయోగూర్ధ్వావ సా
 నా సంబంధేపి సంబంధాక్రంతితయోక్తిః ||

మూ, ౬౬ { భిన్నాన సైర్హి హాభాజోభిజాతా హంతుం లో }
 { లంవారయంతస్సవర్ణమ్ | జీవగ్రాహంగ్రాహయా }
 { మాసురస్యేయోగ్యేనాధికస్యనస్యాజ్జనెన || .. }

౬౬॥ భిన్నానితి॥ అస్యేవీరాః అస్తే భిన్నానివిదారితాః - అతపవమో
 హాభాజోమూర్ఖాః గతాః - అభిజాతాః కులీనాః * అభిజాతస్మి ర్భిన్నా
 యోకులీనప్రాప్తకూపయోరితివిశ్వః - హంతుంలాలం ఉస్సుకంస్వప్తేన్యంస్వ
 వగణంవారయంతః - జీవాజీవతోగృహీత్వాజీవ గ్రాహం గ్రాహయామా
 నుః - జీవతపవ గ్రాహయామాసురిత్యర్థః ॥ సమూలాకృతజీవేషుహా
 కృష్ణో గ్రహాభిణముల్ ప్రత్యయః - కషానిత్వాదను ప్రయోగః - జీవ గ్రహణ
 ప్రయోజనమధాంతరన్యాసేనాహతధాహి-యోగ్యేనాహతా-జనైవ
 హేతునాకస్యప్రంసోర్థః - కీర్త్యాని ప్రయోజనం - నస్యోత్ - స్యాదెవసర్వ
 స్యాసీత్కథః - అతపీరాణాం రణేష్వపిపరిక్షతరక్షణమేవ శ్రేయఃనాతకం
 నాతిపరిక్షతమితిహానననిమేధానితిభావః॥

మూ, ౬౭ { భగ్నై ద్దే రాతప త్రాణిభూమావర్షస్తాని }
 { ప్రాథవం ద్రద్యుతీని | ఆహారాయ ప్రేతరాజస్య }
 { రాప్యస్థానీనివస్థాపితానిస్త భాంతి॥

౬౭॥ భగ్నై రితి॥ భగ్నై ద్దే హేతునాభగ్నదండత్వాదితిభావః - భూ
 మావర్షస్తాని ఉత్తానపాతితాని ప్రాథవం ద్రద్యుతీనిపూణేందుప్రభాణితి
 తపత్రాణిశ్వేతచ్ఛ్రాణిత్యర్థః - ప్రేతరాజస్యంతకస్య ఆహారాయభో
 జనాయస్థాపితానినిహితాని రాప్యస్థానీనిరాజతభాజనానీవ భాంతిస్తైత్యు
 త్ప్రేతౌ॥

మూ, ౬౮ { రేజుభ్రాష్టావక్షుస్సకుంకుమాంకాముక్తాహారాః }
 { పాధివానాంవ్యసూనామ్ | హాసాల్లత్యోర్లపూ }
 { ర్ణకామస్యసుస్యే మృతోర్వీర్దంతాగ్నీతరక్తాసవస్య॥ }

౬౮॥ రేజురితి॥ వ్యసూనాంవృతానాంపాధివానాంవక్షుసో భ్రష్టాః - వ
 తిత్వాః - కుంకుమాంకాః - కుంకుమారుణితాగ్నిత్యర్థః - ముక్తాహారాః - పూర్ణకా
 మస్యసకలరాజసంహారాత్సఫలమనోరచస్య - అతపవవీతః - రక్తమేవాసహో
 యెనతస్యమృతోర్వీః - హాసాదట్టహాసాత్ లత్యోఃకృశ్యాగంతాఃనూనం రేజు
 రిత్యుత్ప్రేతౌ॥

మూ, ౬౯ { నిమ్నోష్వోషీ భూతమస్తక్షతానామాస్తం }
 { భూమాముచ్చకాసాంచకార | రాగాధాంతత్కి }
 { న్నుకౌసుంభమంభః సంవ్యానానామంతకాం }
 { తగ్గురస్య॥

౧౬౧॥ నిమ్నైః ప్రితిభూమనానిమ్నైః మునిన్ను స్రవణమహిమీనూః గంధ్రాన్ శ్రు
తానాం సంబంధియదాస్త్రం రక్తంచ కాసాంచ కాగదిశిపే - చ కాన్యనీ ఘోషితి
ధాతోలిః ట్ క కాన్య నే కాచ ఇవక్తవ్యమిత్యా వ్యవ్యయోఽప్యభోసుప్ర
యోగః తదపిఅత కాంతః పురస్యకృతాం నావరోధస్యం వ్యానానాముత్త
రీయాణాం రాగాక్షణం రంజనాన - కుసుంభస్యదుకాసు భుంజంభః కి
న్ను కుసుంభ గ్రవంకింస్విదిత్యు శ్రే ట్ ॥.....

మూ, ౭౦ { రామేణ త్రిస్సప్తకృతో హ దానాం చిత్తంచ
కై పంచకంక్షుత్రియా సైః | రక్తాంభోభి సత్ }
క్షుణా దేవతస్త్రిక సుఖ్యే సంఖ్యాం ప్రా వహాన్ }
ద్వీపవత్యః ॥

౭౦॥ రామేణః॥ రామేణ భాగవైణసామధ్యైః - త్రిక వారాన్ త్రిః
శ్చిత్తచతుభ్యైః సుజితసుచ్ ప్రత్యయః - త్రి రావృత్తాః సత్త్య సుపుపెతిస
మాసః త్రిస్సప్తకృతః - ఏకవింశతి వారాని త్యక్షణః సంఖ్యా యః క్రియా భ్యా
వృత్తిగణ నేకృత్వ సుజితకృత్వసుచ్ ప్రత్యయః - క్షుత్రియా సై గాజన్యర
క్తైః చిత్తమద్భుతం - హదానాం పంచవరినూణమస్య సంచకంః సంఖ్యా యా
స్సంజ్ఞా సంఘసూత్రాధ్యయ నేష్యేతి సంచూ ధేకక ప్రత్యయః - చ క్రైక్యం -
తస్త్రిక సుఖ్యే యు దేశిన్ముధమా స్కందనం సంఖ్యమిశ్య నారః - తత్ క్షుణా దేవ
రక్తై రేవాంభోభిః - అసంఖ్యాద్వీపవత్యోనద్యః ప్రా వహాన్ ప్రా సరణ - రా
మేణబహు కాలేనస్య సుంతపంచ కాఖ్యం - హదపంచక మేవక కం చిత్ కృతం -
అత్ర తుక్షణమా త్రైణా సంఖ్యానద్యః ప్రవృత్తా ఇత్యుపమానాదుపమయ
స్యాధికోఽక్తవ్యై రేకాలంకారః ॥.....

మూ, ౭౧ { సంధానాంతాదస్తిభిశ్చిక్షితా సై రావిశ్యాధశ్శా
త శ స్తా వలూనాః కూర్తా వహ్యం వ్యక్తమంతర్న }
దీనామై భాగ్న సాపన్న ఘ్రయోపుక్తయీనామ్ ॥

౭౧॥ సంధానేతి॥ శిక్షితా సై రభ్యస్తశస్తా సై రస్తి భిరాయుధీయైః -
అధః ఇభానామధస్తాదావిశ్యప్రవిశ్య సంధానాంతాత్ - బుధనప్ర దేశాత్
గుచ్ఛదేగమధికృ త్యైత్యక్షణః - శాతంశితం శాచోర్ధ్వతరస్యామిషిక
ల్పాది త్వభావః - తేనశ సై నావలూనాః చ్ఛిన్నాః - ఇభానామిమేదిభాః

అంశు యశ్చరణాః-ఆస్పృజ్యుం నాం ర త్పవీకారాణాం నదీనామంతరభ్యుత
త రేవ్యక్తంకూమాణపమ్యంకమతోపమాం స్వాధేవ్యుష్ణప్రత్యయః- అత
పవదే పమ్యానయశ్చానువణ్యుణవదితివామనః- పాపక ప్రాప్తాః-ఆహ్న
తేఃబుజీపుషాని త్పాత్ ఘోరీశా దేశః-ఉపమా||.....

మూ, ౨౨ { పద్మాకారైర్వ్యధవ క్తై రిభానాంకర్ణభ్రష్టైశ్చా
నురైరేవహంసైః | సోపస్తారాప్రావహన్నా
స్రతోయాస్తో తస్వినోవీజిషూఞ్చైస్తరస్థిః||.....

౨౨|| పద్మాకారై రితి||ఉచ్చై వీజిషుతరస్థిఃప్రవహంసైఃపద్మాకారైఃకూ
లకల్పై ర్యధవ క్తై భణఃముఖై రిభానాంక ర్ణభ్యో భ్రష్టైశ్చానురైరేవ
హంసైఃసోపస్తారాఃసపరిక రాఃసంపర్శ్యపెభ్యః కరోతా భూషణేభిః
దాగమః - ఆస్రతోయాః-రక్త సలిలాః స్తోతస్వినోవ్యసద్యః ప్రావహా-అ
త్రయాపకో పమయోఃసంక రః||

మూ, ౨౩ { ఉష్టాంతా నామామిషాయోపరిష్టాదధ్యాకా
శంబభ్రముగ్ధవశ్చ నాహాఃమూతాన్గ ప్రాణా
నూనమద్యావ్యవేక్షో మానుగ్ధకాయంత్యాజితా
దారుణా స్తైః||

౨౩|| ఉష్టాంతానామితి||పరాణివహంతీతిపత్రనాహాఃపక్షిణః- ఆమిషా
యఆమిషమత్తుం క్రియోధోప పదస్యచకమణి స్థానినభితిచతుర్థి-ఉ
ష్టాంతానాంవృతానాం ఉపరిష్టాదధ్యాకాశమాకాశై-విభక్త్యధేవ్య
యాభావః బభ్రముఃభ్రముః వాజ్యభృముత్ర సామితివికల్పా దెత్పాభ్యా
సలోపాభావః-అతో త్వైత్వతే-దారుణా స్తైః-ఘోరశ స్తైః-కాయం
త్యాజితావిసర్జితాః-త్యజేణ్యం తాత్ ద్వికర్తృకాదణీకర్తృణీక్తః-ణ్యంతేకగు
శ్చకమణణ భితిచనాత్ - మూతాః-మూతీమంతః- ప్రాణాఃఅద్యేదానీ
మపికాయమవేక్షోపూసుః-సూర్వాభిమానాత్పనః కాయప్రవేరాపక్షిణో
మూతాః-ప్రాణాపవనానమారాష్ట్ర మంతీత్యు త్వైత్యార్థః-ఇజాదేశ్చగు
రుమతోస్పృశ్చిత్యామ్ ప్రత్యయః-కృష్ణానుప్రయ్యతేలితీత్యస్తైరనుప్ర
త్యోగః-ఆమ్ ప్రత్యయవదిత్య త్రకృషివేతినియమాదసైనాన్త సైవకమ్||

మూ, ౧౪ { ఆతన్వన్ద్విర్నికీణవస్త్రాన నాదంప్రాప్తైస్తూరాదాశుతీ }
{ త్తైర్ముఖాన్తైఃకరణైఃసైనికానామజీవైజీవైర్వై }
{ పశ్యాత్పత్రస్థూరపాయీః }

౧౪| ఆతన్వన్ద్విరితి || ఆకౌదితుప త్రా గ్రనాదంవత్రోంత ఘోషం - ఆతన్వన్ద్వివిన్వస్థునిచ్చునూరాదాశు ప్రాప్తైరాగతైఃనజీవంత్యజీవైరచేతనైః - పచాద్యజం తేననర్హసమాసః - పత్రిస్తూగై బాణణ వ్రా త్తైరిత్యర్థః - త్తైర్ముఖాన్తైఃకరణైఃసైనికానారక్తమపాయీసీతం - పిబతేఃకమణిలుక్స్య ఆతోయుక్ష్విణోకృతోరితియుగాగమః - పశ్యాత్జీవైశ్చైతనైః - పత్రిస్తూగైఃపక్షీసంఘైః - కర్తృభిస్తీష్ట్యైర్ముఖాన్తైశ్చ చుపుటైః - కరణైరపాయీతం - అతో భయోషాపత్రిణాంప్రకృత త్వాత్కేవలప్రకృత విషయశ్చేసాలంకారః ||

మూ, ౧౫ { ఓజో భాజాయ ద్రణేసంస్థితానామాద త్తీవ్రంసా }
{ ధామం గైరనూనమ్ | జ్వాలా వ్యాజా చుద్వగుల }
{ తీతదంత స్తేజస్తారందీ వ్రజిహ్వీవవా శే || }

౧౫|| ఓజఇతి || దీప్తాజ్వలంతీజిహ్వీయస్యఃసాదీవ్రజిహ్వీ శివారణేసంస్థితానాంమృతానామోజో భాజామోజస్వినాం - అంగైరగాత్రేణ సార్థం యత్తీవ్రం తగ్నం తేజ ఆదదభక్షయత్ - ఆదెలక్ష్యః ఆజజాదీనామిత్యథా గమేతస్యః ఆబుశ్చేతివృద్ధిః; అదస్పర్షేషామిత్యప్యక్తసార్వధాతుకస్య ఆడా గమః; తత్ భక్షితంతదంత గాతం తేజోదపణం జ్వాలావ్యాజాత్ ముఖోల్లాహ్వలాత్ ఉద్వచుంతీ తారముచ్చేన వా శైరాతిన్వ*తిరశ్చాంవాశితంరుత మిత్యమరః - నూనమిత్యుత్ప్రే త్ప్రాయాం అత్ర వ్యాజశబ్దేనజ్వాలాత్వాప హ్నావేన తేజస్త్యై త్ప్రేక్షణాత్ సాపహ్నావో త్ప్రేక్షేతిసర్వస్వ కారః!.....

మూ, ౧౬ { నైగంత ర్యన్ద్విన్న దేహంత రాలండు భక్షస్య జ్వప్ }
{ లినా వాశి తేన | యోధు బాణ ప్రోతమాదీపవమాం }
{ సంపా కాఘార్వ స్వాదమా దేశి వాభిః || }

౧౬|| నైగంత ర్యేతి || నైరంత ర్యేణావిచ్ఛేదెవచ్ఛిన్నం దేహస్యాంత రాలంయన్ద్వికమణితత్తథా - బాణైఃప్రోతంస్యూతం - ఆతపవనుభక్షస్యభక్షయితుమశక్యస్య-కృచ్ఛా క్షేభత్ ప్రత్యయః - యోధుర్యోధస్యసంబంధిమాంశుజ్ఞాప్తి వాజ్వాలాపతా వాశి తేన రు తేనశి వానాం వాశ నేజిహ్వీజ్వలతీతి

ప్రసిద్ధిః - ఆదివ్యవ్రజ్వాల్మీకీ బాణదాహోయమాంసపాకాయచెతిభావః - అత
 ఏవపాకేనాఘ్రాగ్రోద్భవఃస్వాదోరుచిర్యస్యతత్తథాశివాభిర్గోమాయుభిః*
 స్త్రియాంశివాభూరిమాయుగౌమాయుస్సృగ్ధూత్తాకాగ్రత్యమరః-ఆదె
 జఘసేభక్షిశమిత్యదఃః ౩ లిట్టన్యతరస్యామితివికల్పాదత్రైఘ్నస్ ఆదేశః
 వాశితోష్ణయాస్వజహ్వజ్జ్వాలయాదధైముఅప్రతీబంధంపాకరుచిరమాం
 సుజఘసేత్యదః- అత్రపాకాపూర్వస్వాదాన్యసంబంధపిసంబంధితైర
 తేషయోక్తిః॥

మూ, ౨౨ { గ్లానిచ్చైకీక్షుప్తబోధాయపీత్వారక్తారిష్టంశో }
 { షి తాజీణశేషమ్ | స్వాదుంకారంకాలఖండోపదం }
 { శంక్రోష్టాడింభంవ్యవస్వణస్వస్వచ్చ॥ }

౨౨॥ గ్లానీతి॥ క్రొష్టాజంబకః - యుక్తబోధాయయుకుత్పాదాయగ్లాని
 ఛైదిఖానహారిశోషితోజరితః అజీణశేషయోనతద్రక్తమెవారిష్టంపానవి
 శేషభిరూపకంతస్మిత్వాస్వాదుంకారంస్వాదుంకృత్యస్వాదుమిణముల్ -
 కాలఖండేనయకృతాడుపదంశ్యకాలఖండోపదంశంకాలఖండముపదంశంకృ
 త్వైశ్యర్థఃస్వాయుస్త్రియాంకాలఖండయకృతీతుసమకృత్యహరః ఉపదంశ
 స్త్రోతీయామితిణముల్ - కాలఖండస్వదంశనక్రియాకసంశ్చైపిభజి
 క్రియాకరణత్వాత్ తృతీయోపపదత్వంశతృతీయాప్రభృతీన్యన్యతరస్యా
 మివికల్పైసోపపదసమాసఃడింభంకలైబరంవ్యవస్వణత్ - భక్తవానిత్యర్థః
 ౩ వేశ్వస్వసోభోజనభిషత్వం-వ్యస్వనదధ్వనచ్యైకీనముచ్ఛయః - ఆభోజ
 నాశ్చత్వాత్షత్వంన॥

మూ, ౨౩ { క్రవ్యామ్నైగైర్గుష్కరాణ్యానకాశాంప్రత్యా }
 { శాభిమేఽసోదారితాని | ఆభీలాని ప్రాణిసర్గప్ర }
 { త్వవస్యకాలోనూనంఘ్యాదధావానవాని॥..... }

౨౩॥ క్రవ్యాదితి॥ క్రవ్యమదంతీతిక్రవ్యాదోమాంసభక్షకాఃకంకగృధ్రా
 దయః ౩ క్రవ్యేచెతిపిత్ప్రణయః-తేషాంసూగైఃకత్వభిః - మెనసోవసా
 యాః*హృన్యేమెగస్తువపావసెత్యమరః-ప్రత్యాశాభిస్తృష్టాభిదాఃరితా
 నిమెనస్విత్వభ్రాంత్యాపాటితావ్యానకావాంతుార్యాణాంపుష్కరాణి
 ముఖాని*పుష్కరంకరిహస్తాక్రవాద్యభాండముభిషలెత్త్యమరః- ప్రాణి
 సఃకరితురగాదీ-ప్రత్యవస్యక-అభ్యవహారక-వలనమధ్యవహారః-ప్రత్య

వసానం జేనునం జగ్ధితి హాలాయుధః - కాలోంతకః - ఆభీలానిభయంక రాణిః - ఆ
 భీలంభీనుకృచ్ఛయోరితి విశ్వః - ఆననానివ్యాదదౌ వ్యాజహృః - అజోదోనాస్య
 విహరణత్వస్య ప్రశ్నయదాహరణమెతత్ - యానివిదారితానిపుష్కరాణి
 తాస్యేవాననానిమృత్యువ్యాజదహనూనమిత్యు త్వే డ్రోయామ్ ||

మూ, ౨౯ { కీణాఽరెజేసాజిభూమిస్సమంతాద ప్రాణస్థిప్ర
 ణభాజాః ప్రశీలైః | బహ్వీరంభై రర్థసయోజితై
 వాఽరూపై స్సప్త్యుస్సప్త్యిక్తికమాంతశాలా || ... }

౨౯ || కీణేఽతి || ఆ ప్రాణస్థి రజీవస్థిః బిన్దవ్నత్వాన్ని ప్రాణైరిత్యర్థః - అన
 ప్రాణనైతిధాతోలఽటఃశ గ్రాదేశః - ప్రాణభాజాం ప్రాణినాం ప్రతీకే
 రవయవైః - అంగం ప్రశీలైః వయవత్వస్య సుః - సమంతాత్కీణాఽసాజిభూ
 మిః - తోషదసమాక్షమారభైః బహ్వీరంభైః - కించిత్ న్యూనం సృష్టైరిత్యర్థః
 డ్రవిభాషాససోబహుచ్ఛపురస్తాదివిబహుచ్ఛప్రత్యయః - తథాధః సంయోజి
 తై రధః సృష్టైశ్చనూపైః - ఆకారైః * రూపంస్వరూపేసాందర్యే ఆకార
 నైషయోరపీఠివిశ్వః - కీణాఽస్రప్త్యుః - భాతుః సృష్టికమాంతశాలా వా - సృ
 ష్టికమాంతోనియతా గారమివ రేజైత్వత్వే త్వే డ్రోయామ్ ||

మూ, ౩౦ { ఆయాంఠీనామవిరతరయం రాజకానీకినీనామిత్థం
 సైన్యైస్సేనుమలఘుభిశ్చీవతేరూమిఽమద్భిః | ఆసీ
 దోఽఘోస్తు హురివనుహం ద్వారిధే రావ గానాంఠో
 లాయుధః కృతగురుతరధావనమానత్వ భాజామ్ || }

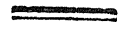
త్రిశిశుపాలవధేమహాకావ్యే సంకులయుద్ధో
 నామాష్టాదశః స్కంధః.

౧౬౬ (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే - అష్టాదశస్కంఠః.)

లా॥ ఆయాంతీనామితి॥ ఇశ్శము క్తరీత్యాఅవిరతరయమవిచ్ఛిన్నవెగంయ
 ధాతథా - ఆయాంతీనామభిధావంతీనామాధ్యభాజాంప్రాగల్భ్యభా
 జాం - రాజ్ఞాంసమూహారాజకాని క్ష. గోత్రో ఔత్యాదినాపుణ్ ప్రత్య
 యః - తెషామనీకిన్యః - సేనాఃతాసాంరాజకానీకీనీనాం - అలఘుభిఃపా
 ఛ్చిరూమిః మద్భిః తరంగ వద్భిః- శ్రీపత్యేశ్రీకృష్ణస్య సైవై సృణం సే
 నాభిస్సహ - అపాంసమూహాలా ఆపం క్ష భిః దిభ్యోణ్ - ఆపెనగ
 ఛ్ఛంతీతి ఆపగానాముక్తవిశేషణ విశిష్టానాంవారిధ్యోఃఘైః- ప్ర వా హైగివ
 కృతోగురుతరఞ్చానఃసుహోధ్వ నిర్వృత్తిక తన్మహత్ డోలా యుద్ధం ఆనియ
 తజయప రాజయ యుద్ధం ముహు రాసీత్ - ఉపమా మందా క్రాంతా వృ
 త్తమెచుత్ ॥

శ్రితీశ్రీవసవాక్య ప్రమాణపారావారపారీణధురీణశ్రీమహాలా
 పాధ్యాయ కౌలాచలమల్లినాథసూరివిరచితమాఘకావ్య
 వ్యాఖ్యానే సర్వంకసాఖ్యా నెష్టాదశఃస్కంఠః.

మాఘ కావ్యే సవ్యాఖ్యానే - ఏ కౌనవింశత్యక్షరప్రారంభః

మూ, ౧ { అధోష్టాశ్చైరణాటవ్యానుసుహృద్వైణుదారిణాన్య
పాం మిశ్రాఘసంఘమాక్షణ్ణవద్వైణుదారిణాః }

౧॥ త దేవనాస్టాదశశనశ్శతములం యుక్తనాభిధాయదా నీమెకోన వింశేవ
శ్శాన్వంస్వయుక్తనూసుష్టుభేవచ్చందసాచిత్ర బః ఛేన వణణయతు మారభ
తే॥ అధే శ్యాది॥ అనై నంతుములయుద్ధానంతరం - రణోటవీ వెత్యుపమితనమా
నః - అగ్నివనితతద్దితగతోపమాలి - గాత్ - ఏవము త్తరశ్రాప్రస్తవ్యం శస్యాం
రణాబవ్యాం - అనుహృదః - శత్రవః శణివోవంశాశ్చ * వెణుచుస్కరతేజనాశ్చ
తివంశపర్యాయోష్యునురః - తాదారయణీయనైనాసుహృద్వైణుదారిణావె
ణుదారిణాబాణాశ్చ జేన - నృపాః అం మి, పాః - పాదపాశ్చవతేషామోమాః -
సంపూనైషాం సంఘమాత్ - మశ్శిరాత్సంశ్లేషాచ్చ - అగ్నివదగ్నితుల్యం తే
నతుల్యమితి తుల్యాధేవతిప్రత్యయః - ఉత్తస్థైః తం - భావేలిట్ - అత్రాగ్ని
వదితి తుల్యాధేవతినాధమివవధా నెనసాద్యశ్యప్రతిపాదనాత్ ఉప
మానోపమయనమానధనుః సాద్యశ్యప్రతిపాదకానాంచతుణాణాంచోషా
దానాప్రేయమాధీః - శద్ధిశగత్రాపూణోపమా - సాచరణాటవ్యాదిసమాస
గతోపమాసాపేక్షాతినంకరః - అస్మిన్ శ్శాన్వోకాఖ్యమాసుష్టుభంవృత్తం
పంచమంలఘుపశ్శాఘుపప్రమంద్విచతుర్ణయోః - గురుపట్టంచనవేషా
మెతచ్ఛోకస్య లక్షణమితలక్షణాత్ - అత్రే కాంతరక్రమణయమకాద్య
న్యతనుశబ్దాలంకారనీయనః - సర్వత్రయథాసంభవమగ్ధాలంకారశ్చ తత్ర
యనుకలక్షణము క్తంచండినా * ఆవ్యపేతవ్యపెనాత్తాయావృత్తివర్ణనం
హతేయనుకంశచ్చపాదానా మాదినుధ్యంత గోచరం - ఏకద్విత్రిచతు
ష్పదయ మకానాంకల్పనా - అదిమధ్యంతనుధ్యంతమధ్యద్వ్యర్థ్యంత
గౌచ రెతి అత్రే దంసమపాదాంతయమకింద్విపాదయమకభేదః॥

మూ, ౨ { ఆపతంతమముంజూరాదూరీకృతపరాక్రమః | బ
లోవలోకయామాసమాతంగమివశైసరి॥ }

౨॥ ఆపతంతమితి॥ ఆపతంతమాధావంతః అయం వేణుదారిణం - యారాత్ డే

అక్షర (మాఘ కావ్యే స వ్యాఖ్యానే - ఏ కౌవింశస్సగణః)

రికృతపరాక్రమోగీకృతపారుషస్తేనసహానుగుతసంప్రహారభివ్యక్తః - జి
 లోబలభద్రః కెసరీ సింహెలూమాతంగం గజమి వావలోకయూమాస అన
 యోరియవంతరమితి భావః-అతోలంకారేణవస్తుద్దసిః||

మూ, 3 { జజౌజోజాజిజిజ్జాజీజితంతతోతితతాతేతుత్ | భాభో }
 { భీ భాభిభూభాభూరా రారిరరిరరః|| }

3|| జజావితీ|| తతోవలోకనానంతరం- జజంసీతిజజాఃయోధాః-జజయుద్ధే
 పచాద్యచ్ - జజానామోజసాజాతాజజౌజౌజా - తామాజింజయతీతిజజౌ
 జోజాజిజిత్ - జయతే క్షిప్ - జజసీతిజాజీయోధీ - తాస్థీత్యేణినిః - అతి
 తతానశ్చుద్ధతాణ అతికుససీతి అతివృథయతీతి అతితాతేతుత్ - తుదతేక్షి
 ప్ - భవ్య ఆభేవాభాయస్యసభాభోనక్షత్రకాంతిః - శుభ్రనణ-ఇత్యర్థః*
 నక్షత్రమృక్షంభంతారమిత్యమరః- నాస్తిభీర్యేషాంతేఅభియఃనిర్భీకాఃతా
 నిభాణ గజాణ అభిభవతీతి అభిభాభిభూః- క్షిప్ - తస్యాఃభానస్తేజసోభూః
 స్థానంఆభీభాభిభూభాభూః- అరాఃసంత్యేషామిత్యరిణశ్చక్రాణీత్యేరిణంశిగ
 చ్చుంతీతిఅరిరయోరధాః రిగతిశ్లేషణయోరితిథాతోః క్షిప్ - తేషా రిరంప్రెర
 ణంరాతిదదాతీతిఅరిరరిరధిక్ః & ఆతోసుపనగేకః-అరిఃశశ్రుబలభ
 ద్రః తంవేణుదారిణంఆరయోద్ధమాససాదేవ్యక్షణః- ఋగతాఃతి ధాతోః
 లిక్ ద్విభావేణివృద్ధి- అభ్యాసస్యోరవత్సే & అతలడెరిఃదీరేపునస్వగ్గ
 దీఘఃభినైన్నకాక్షరపాదాభ్యోనుప్రాసభేదఃభాభిభూపమానుప్రాస
 యోరేకవాచకానుప్రవేశలక్షణస్సంకరః||

మూ, ౪ { భవణభయాయులోకానా మాకంపితమహీతలః|| }
 { నిమాతశవనిఘోషభీనుస్తస్యాపతద్రధః|| ... }

౪|| భవన్నితి|| లోకానాంజనానాంఅన్యత్ర జగతాంచ* లోకస్తుభవసేజ
 నైశ్చత్యమరః - భయాయభవణ సంపద్యమానః భయంజనయన్నిత్యక్షణః
 & క్లృపెఃసంపద్యమానోవశుధీవక్తవ్యేతక్లృపెరథణనిదేశాచ్చతుధీ- ఆ
 కంపితమహీతలోభూకంపంకువన్నిత్యక్షణః- నిఘోషేణభీమోభయం
 కరః తస్యబలభద్రస్యరథోనిఘోతఃనిఘోతాఖ్యుఃఉత్పాతగ్రవాపతత్అ
 ధావత్ శ్రౌతీపూణోపమా||

మూ, 5 { రామెరిపుశ్శరానాజిమహేష్వాసవిచక్షణే | కొ }
 { పాదధై నంశితయామహేష్వాసవిచక్షణే|| }

౫॥ రామభతి॥ రిపువేణుదారీ ఆజిను హేషురణోత్సవేష్వితిఋవకం* ను
 హఉన్ధవఉత్సవభిత్సమరః - విచష్టభతి విచక్షణే ప్రగల్భే - కతఠరిల్కుడితి
 న్యాసకారః* అసంయోశ్చ ప్రత్యేహోపక్తవ్యభిచక్షిణః ఖ్యాఖ్యాదేశాభా
 వః- రామెబలభద్రైక రాఘో అసవియేష- అస్య తెలివోట్ అతతదెరిశ్య భ్యాసనీ
 ఘోః సవణోదీఘః- అథ కౌపాత్స రామసనం వెణుదారిణాశితయాశాత
 యాశాచోర్భరన్యతరస్యామిశీత్సం- మహేష్వామ హేషుణా* స్రోరోపభ్రమ
 ద్వయోరిత్యమరః- విచక్షణేషునక్షణమసాంసాయామితిధాతోః కతఠరి
 లిట్- అభిన్న సమపాదో నామపాదా భ్యాసయమక భేదః- ఏవము క్తర గ్రాపి
 ద్రప్తవ్యమ్!

మూ, ౬ { దిశ మకణమి వా వాచీమ్నూచ్చాణంగతమపాహార }
 { త్ మందప్రతాపంతంసూతశ్చీఘ్రమాజిహోయసః }

౬॥ దిశమితి॥ మూచ్చాణంగతం రామేషుపాతాత్ మోహముపగతం- అతప
 వమందప్రతాపినుల్పప్రకాశంతం వెణుదారిణం - అవాచీ, దక్షిణాం దిశంగ
 తం * ప్రాచ్యవాచీ ప్రతీచ్యస్తాః పూర్వదక్షిణపశ్చిమాభ్యన్యమరః - అతపవ
 మందప్రకాశమకణమివసూతః సారథిరనుయాశ్చ ఆజీవిహోయసః ఆకాశాది
 వాజివిహోయసభ్యక్యపమితసమాసః శీఘ్రమపాహారత్ - అపసారిత వాఘ-
 ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౭ { కృత్వాశీ నెస్సాల్వచమూంసప్ర భావాచమూజిఘ్ }
 { తామో ససర్జవక్త్రైర్గుల్లజ్జసప్రభావాచమూర్జితామ్ }

౭॥ కృత్వేతి ॥ ప్రభావెనసహవతఠతభిప్రభావామహనుభావా - శినె
 నాఠమయాదవరాజస్యచమూః సేనా- సాల్వనామైవ్యపత్కోరాజాత
 స్యచమూం సేనాంజితాంకృత్వాజితైత్యథః- అతపవవక్త్రైర్ముఖైః క్షయో
 నాంగవికారభిత్సతీయా - వికాసస్యాపీవికారత్వత్ - పుల్లజ్జసప్రభాపు
 ల్లారవిందసమానప్రభావావకాపితవక్త్రా సశీత్యథః- ఊజితాముదా
 రాం వాచంససర్జకై యనూయమస్తదగ్రభిత్సమ్యుప్తైజఘజఘగా దేత్య
 థః- ఉపమాయమకయోః సంస్పృష్టిః॥

మూ, ౮ { ఉల్లుకై నమ్రసుం ప్రాప్యసంకుచత్పత్రసంపదమ్ } |
 { తెజస్సక్రకీరతాదియ సప్రతాపమనీష్యత ॥

౮॥ ఉల్లుకై నేతి॥ నిక్షుతేజః ప్రభావం ప్రకాశం చ ప్రకీరతాదిక్షితాఉల్లు

౨౨౦ (మాఘకావ్యేసవ్యాఖ్యానే- ఏకౌనవింశస్సర్గాః.)

కౌనభాగవతేన రాజ్ఞాఅలా తెనచ-సంకుచంఠీపత్ర సంపద్వాహనసంపత్వ
 బాసమృద్ధిశ్చయస్యతం- సప్రతాపంసపరాక్రమం ప్రకటతాపసహితంచ-
 ద్రుమం ద్రుమాఖ్యం రాజా సంవృక్షంచ ప్రాప్యోనీప్యతే ప్రాజ్వలత్ భా
 వెలక్-అత్రాభీధాయాః- ప్రకృతాథానియం త్రణాదవ్రకృతాథా ప్రతీతే
 ధ్వని రెవనశ్లైషః॥

మూ, ౯ { పృథోరధ్యక్షీవద్రుక్తీయయాచాపముదాయుధః |
 తయైవ వాచాపగమంయయాచాపముదాయుధః॥ }

౯॥ పృథోరితి॥ రుక్తీభీష్మకాత్మజః రుక్మణీ భ్రాతా-ఉదాయుధః ఉద్యతాయు
 ధస్స-యయాచాపపుథో రాజ్ఞశ్చాపమధ్యక్షీవత్-ధిగివంప్రధాకాష్టమితి
 నినింద-అపగతాముద్యస్యాస్తయాఅపముదానిరుత్సాహయాతయైవ వాచా
 యుధోయుద్ధాదపగమమపసరణంయయాచ-మాంత్రాహిపలాయమానంశ
 రణాగతిస్తీప్రార్థయామాసత్యధః-యావిఉభయపదీ॥

మూ, ౧౦ { సమం సమంతతో రాజ్ఞా మాపతంతీరనీకీః | కా
 స్త్వికప్రత్యగ్రహీదెకస్సరస్వానివనిమ్నగాః॥ }

౧౦॥ సమమితి॥ సమంయుగవశ్చ సమంతతలపతంతీరాగచ్ఛంతీః రాజ్ఞాంచై
 ద్యవత్యౌణానునీకీః-సెనాశ్చప్రస్యాపత్యంపుమా-కాస్త్వికః ప్రద్యమ్నః
 క్షుతభిక్షానిమ్నగాఃనదీః-సరస్వాసముద్రభివఏకౌసహాయః-ప్రత్యగ్ర
 హీత్ ప్రత్యవరురోధ॥

మూ, ౧౧ { దధానైఘానసాదృశ్యంలనదాయసదంశనైఃత
 త్రకాంచనసచ్ఛాయాసస్పజేతైశ్చరాశనిః॥

౧౧॥ దధానైరితి॥ లసంతిఆయసానిఅయోమయానిదంశనానివమాణీయో
 పాంతైః*తనుత్రంవమదంశనమిత్యమరః-అతఏవఘనసాదృశ్యంకాష్టాన్య
 నైఘానామ్యందధానైస్తైస్సైనికైఃతత్రకాష్టాకాంచనసచ్ఛాయాసువర్ణ
 వణా-శరావశాని-విద్యుత్ సస్పజేస్పష్టా-ఉపమారూపకయోః-సంస్ప
 ష్టిః-ఓప్త్యవణవిరహాన్నిరోప్త్యశ్చిత్తబంధభేదఃశబ్దాలంకారః॥

మూ, ౧౨ { నఖాంశుమంజరీకీణామసాతరురివోచ్చకైః | బ
 భావిభ్రద్ధనుశ్మాఖామధిరూఢశీలీముఖామ్॥

౧౨॥ నఖేతి॥ నఖాంశ పూమంజయః ఇవతాభిః కీణాంవ్యాప్తాం-అభియా
 ధాఃశీలీముఖాబాణాలయశ్చయస్యాంతాం * అభిబాణోశీలీముఖావిత్యను

౨౭౨ ❦ (మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానే. ఏకౌనవింశస్కంః.)

నామనిజంప్రద్యమ్న నామధేయం-ముఖ్యతాంప్రధానతాం-ప్రసిద్ధాధికా
తామనయత్-ప్రకృష్టంచ్యమ్నంబలంయస్యేతి ప్రద్యమ్న ఇతిస్వామీ॥...

మూ, ౧౭ { కూరా దేవచ మూభాల్లై గ్గమారోహంతిసన్త }
 { యాః|నపునస్సాంయగీంతాస్తస్స కుమారోహంతి }
 { సన్తయాః॥..... }
 ౧౭॥ కూరాదితి॥సకుమారః-ప్రద్యమ్నః-సన్తయాఃసగ వాఃయాశ్చమూ

దూరా దేవభల్లై బాణవిశేషైహాంతిస్త జఘాన- తాశ్చమ్యఃపునభూ
 యః-సంయగ స్యేమాంసాంయగీంకుంపృథ్వీంరణభవమిత్యథఃః గోత్రా
 కుః పృథివీపృథ్వీత్యమరః- నారోహంతిస్త నారూఢాః॥.....

మూ, ౧౮ { సిపీడ్యతరసాతేనముక్తాకామ మనాస్థయా | ఉ }
 { పాయయుర్విలక్షత్వంవిద్విషోనశీలీముఖాః ॥ }

౧౮॥ సిపీడ్యేతి ॥ తేనప్రద్యమ్నై నతర సాబలే నకామంసిపీడ్య | అనాస
 యాఅనాద రణముక్తాః | నాతన్నా తివరిక్షతమితినిషేధనావధ్యాఇతి
 జీవంతోముక్తాత్వత్యథః | విద్విషోవిలక్షత్వంస శ్రవత్వమాయ యః క్విల
 క్షస్తుశ్రపాన్వితత్యమరః - శీలీముఖాబాణాస్తువిలక్షత్వం లక్ష్యవిభ్రష్ట
 త్వం నాయయః - అశ్రద్వయోరపివిలక్షత్వయోరభేదాధ్యవసాయాద
 యుంవ్యః రకఃవిద్విషాంశీలీముఖానాంచప్రకృతత్వాస్తుల్యయోగితాయాం
 నైషక్షికాపమ్యూశ్చిత్యశి సంకరః ॥

మూ, ౧౯ { తస్యాపదానైస్సకురేసహసారోమహాషిభిః | సు }
 { రైరశంసివోమస్థైఃసహసారోమహాషిభిః ॥ }

౧౯॥ తస్యేతి॥ సమరైతస్యప్రద్యమ్నస్యాపదానైరయుగ్గకమఃభిః కర
 ణైః-సహసారంద్యఃరోమహాషిభిః-రోమాంచవద్భిః-స్యామస్థైఃసురైఃమ
 హాషిభిఃసహయుషిభిస్సాధకంసారోస్యబలమశంసిప్రశంసితః॥

మూ, ౨౦ { సుగంధయద్దిశశ్శుభ్ర మన్మూనికుసుమందివః | భూరి }
 { తత్రాపతతస్సాదుత్పపాతదివంయశః ॥

౨౦॥ సుగంధయద్దితి | దిశశిసుగంధయత్సుగంధాఃకుర్వత్-సుగంధాత్కృత
 శ్శురోశీతిన్యంతాల్లటః- తత్రా దేశః-శుభ్రంధవలంఅన్మూనిన్మూనిరహితం-
 భూరిప్రభూతంకుసుమందివోంశరితౌత్తప్రద్యమ్నై అపతత్-తస్మాత్
 ప్రద్యమ్నాద్యశః పూర్వోక్తగుణయ్యుక్తందివమంతరిక్షంప్రత్యుత్పతపా-

అత్రమ్యప్రద్యుమ్నయోః కుసుమయశోభ్యాం ఆన్యోన్యోఃస్తారజననాద
న్యోన్యాలంకారఃపరస్పరలక్రియాజననైతన్యోన్యాలంకృతిరితిలక్షణాత్ ||

మూ, ౨౦ { సోఘంతస్యద్విషానాలమపయోధరవారణమ్ | ఉ }
{ ణునావయశశ్చద్యామపయోధరవారణమ్ || }

౨౦|| సోఘమితి || అపగతాభయాన్నివృత్తాఃయోధానాంరవాః సిహ్నా
దాయేషాం తెతపయోధరవాఃస్విషః. శత్రవః - తస్యకాష్టేణఃరణంసోఘం
నాలనుశక్తిః-అతపవయశశ్చఅవిద్యమానంపయోధరాణాంవారణంమేఘ
ప్రతిఘాతోయస్యతత్ - ఆపయోధరవారణం సత్ ద్యామూణునావ-మే
ఘనుండలంవిలంఘ్య స్సగణమాచ్ఛాదయామా సెత్యధణః- ఉణో తెలి
త్కలజాదెద్విత్తీయస్యేతిద్విత్తీయస్యైకాచోద్విభావః-నుచన్భావాదా
మ్ ప్రతిషేధః-యనుకవాక్యార్థహేతుకకావ్యలింగయోఃసంస్పృష్టిః|| ...

మూ, ౨౧ { కేశప్రచురలోకస్య పర్యస్తారివికాసినా | శేఖరేణ }
{ వయుధ్యశిరస్సకుసుమలక్షుణా ||

౨౧|| కేశేఃవికాసినావివిధమార్గచారిణాదికస్వరేణచ - కుసుమలక్షుణా
పుష్పకేతునాప్రద్యుమ్నన-అన్యత్ర కుసుమచిహ్నానకన్యయే నేన్యధణః-కే
శవత్ప్రచురాః - ప్రభూతాఃలోకాజనాయస్త్వితస్యయుధస్యశిరోగ్రభూ
మిః-అన్యత్ర కేశైఃప్రచురస్యకేశాఢ్యస్యలోకస్యజనస్యశిరః- శేఖరేణాపీ
డేనెవశిఖామాల్యేనెవేన్యధణఃశిఖాస్నాపీడశేఖరాఃత్యకురః పర్యస్తారివ
రిష్టప్రతంభూపితమిస్యధణః-పరిపూర్వాత్కరోతేః-కమణిలుక్ సంప
ర్కుపెభ్యః-కరోతాభూషణాగ్రానుడాగమః & అడభ్యాసవ్యవాయేపీనియ
మాత్ & పరినివిభ్య ఇత్యాదినాషత్వే & సివాదీనాంవాడ్వ్యవాయేపీతి-
వికల్పః ఉపమాలంకారః|| ...

మూ, ౨౩ { సాదరంయుధ్యమానాపితేనాన్యనరసాదరమ్ | సాద }
{ రంపృతనానిన్యేహీయమానారసాదరమ్ ||

౨౩|| సాదరమితి|| సాదరంసాభినివేశంయుధ్యమానాపిసంప్రహరంశ్శపి-
అరం ద్రుతంహతాదితియావత్ రసాత్-రణరాగాత్ - హీయమానాలప
కృవ్యమాణాప్రద్యుమ్ననుహిమ్నేతిభావః-అతపవాక్రవీరోధాభాసోలం
కారః-జహితేః కర్తకతరలటఃశానజాదేశః-సాపృతనాచైవ్యసేనాతేనప్ర
ద్యుమ్నన-అన్యేషాంతటసానామపనరాణాం సాదనిశ్చైవ్యతాంరాటదదా

అరిక (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే- ఏకౌనవీంశస్సగణః)

జీవజన్యనరసానరంజితోనువసకాక ఇతిక ప్రత్యయః*దరో స్త్రియాంభ
యోవ్యభ్రాత్యనురః-నివ్యేనీతా నయతేః ప్రధానెకమణిలిట్- స్రధానక
మణిణ్యాభ్యయేలాదీవాహుద్వికమణామితివచనాత్- విరోధయమక
యోఃసస్పష్టిః||

మూ, ౨౪ { ఇత్యాదిగితమాలోక్యజయలత్కైర్భూషద్వజమ్ |
క్రుద్ధయేవ క్రుధాసద్వక్రప్రపేదేచేనిభూషతిః || ... }

౨౪|| ఇతీతి|| ఇతీన్దం-జయలత్కైర్భూషలింగితంధూషద్వజంమత్స్యకేతుంప్ర
మ్యమ్నం*ప్రసురోహారూషోమశ్చై ఇత్యమరః-అలోక్యసద్యఃక్రుద్ధయాస
వత్సైగమాత్తుపితయెవెత్వైత్వై- క్రుధావద్యమ్నాశ్రితయా
కుషాకక్రూర్చేదిభూషతిః-ప్రపేదేప్రాప్తఃతంవిహాయేతిశేషః- కామి
శ్యఃప్రాప్తయేనసాహసిక్యఃసపన్నీగంధమసహమానాఃసద్యఃపురుషాంతర
మాశ్రయంతఇతిభావః-విజయినంప్రమ్యమ్నం దృష్టావసద్యశ్చైవ్యశ్చుకోపే
త్యన్దః||

మూ, ౨౫ { అహితానభివాహిన్యాసమానీచతురంగయా | చ
చాలవల్లత్కలభసమానీచతురంగయా ||

౨౫|| అహితానితి|| మానీఅభిచూనవాణ-సక్రుద్ధశ్చైవ్యః- వల్లంతఃప్లవమా
ణాఃకలభసమాఃకలభప్రమాణాః-అతపవానీచాడచ్చాస్తురంగాయస్యాం
తయోవల్లత్కలభసమానీచతురంగయా - చత్వార్యంగానిహస్త్యాదీనియ
స్యాన్తమాచతురంగయావాహిన్యాకరణేన- అహితానభిశ్చత్రాప్రతి
చచాల-కలభసమేశ్యపమాయసుకేనసంస్పృశ్యతే||

మూ, ౨౬ { తతస్త్రోతనుమావీణవిషాధరస్ఫారనిస్సన్దైః
రైస్సృగక్షయతుభ్యనకూపారానుకారిణీ ||

౨౬|| అథచశుభిః కులకెనసేనాంవణయతి-తతఇత్యాది- తతశ్చైవ్య
కలవాంవంతరం-తతానామాశ్చస్తానాందనుమావీణాంవిషాధరైఃటంకా
రైస్సృరాఃప్రభూతాః నిస్సనాఃయేషాంతైస్తూర్యైఃయగక్షయకల్పాంతే
తుభ్యంశమద్వైలంకుకూపారంసముద్రమును కరోతీతి తదనుకారిణీసాసే
తేశ్యుకరణాన్వయఃఉపమా||

౨౭౬ (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే - ఏకౌనవింశస్సర్గాః)

దచతుష్కం విలిఖ్యా నంతరపంక్తిచతుష్టయైః ప్రమేణపాదచతుష్టయైః
 లెఖనైః ప్రథమాసుపతస్యష్టప్రథమపాదః సర్వతోవాచ్యతే - ఏవం ద్విసీయా
 సుద్వితీయైః త్యాది ॥

మూ, ౨౦ { లోలాసి కాలీయసులాయమ స్యేవస్వసాస్వయమ్ }
 చికిషుః - రుల్లసల్లోహవర్కశ్యామాసహాయతామ్ ॥

౨౦॥ లోలెతి ॥ లోలాన్యసీనామేవకాలీయానాం కృష్ణసపః విశేషాణాంకు
 లానియస్యాంసాః ఉల్లసద్భిలోహవర్కభిః అయః కంఠశ్చైశ్యామా - అతప
 వయమస్యాంతకస్య సహాయతాం ఖాత్యస్నేహదస్తికసేనాసంహారేసా
 హాయ్యం చికిషుః - స్వయంసాత్సోత్సాతస్యైవభగినీయమునేవస్థితే
 త్యై త్యై త్యై ॥

— మురజబంధః శ్రి —

మూ, ౨౧ { సా సే నా గ మ నా రం భే }
 { ర సే నా సీ ద నా ర తా }
 { తా ర నా ద జ నా మ త్త }
 { ధీ ర నా గ మ నా మ యా }

౨౧॥ సేతి ॥ తారోత్పచ్చోనాః సిహ్నానాదోయేషాం తేజనాయస్యాంసా
 తారనాదజనా - అనాయయా అవ్యభాసాః పూర్వోక్తప్రకారాసేనామ
 త్తాః ధీరాధృష్టాశ్చనాగాగజాయస్తికకమణితత్తథాగమనారంభేయ
 ధయా త్రారంభే సేనరణరాగేణ అనాశతా అవిరతా అసీత్ అవిచ్ఛిన్నరణ
 రాగాభూనిత్యధః - మురజబంధః -)

సా	సే	నా	గ	మ	నా	రం	భే
ర	సే	నా	సీ	ద	నా	ర	తా
తా	ర	నా	ద	జ	నా	మ	త్త
ధీ	ర	నా	గ	మ	నా	మ	యా

ఉద్ధారస్తు శ్లో ॥ తిర్యగ్రేఖాలిఖత్పంచనమౌధాన్వైస్తత్రపంక్తయః -
 అష్టణాష్టాశ్చ తస్యస్యైస్తాపష్టకంలిఖత్ క్రమాత్ ॥ ౧ ॥ తత్రాధ్యద్వి
 త్రితుర్యాసు తుర్యత్రిదాప్యద్య పంక్తిషు | ఆద్యద్విత్రిచతుర్లపంచ మ్

(మానుకావ్యేనవ్యాఖ్యానే. ఏకౌనవింశస్సర్గాః.) ౨౭౭

సప్తాష్టనుకోష్ఠగః || ౨ || దృశ్యతే ప్రథమః పానశ్చతుర్థశ్చైవమేవ
 హి | చతుర్థపంక్తి ప్రాథమ్యా స్పృశమావధితిక్షణాత్ || ౩ || ద్వితీయాదా
 వాద్యస్య త్రోద్విత్తుస్యేత్రితురీయః | తుర్యత్రిదోష్వ్యస్తతీయాద్యై
 ద్రష్టవ్యోమ్నిద్విత్తుతీయః || ౪ || తృతీయోమ్నిద్విత్తుతీయాంత్యజన్యసప్తను
 ప్తయోః | ద్విత్రిపంచమయోస్తుర్య ప్తసప్తనుయోః క్రమాత్ || ౫ ||
 తృతీయాంతే చలక్ర్యయనుధాన్యః క్షమఉచ్ఛతే ఆద్యాంస్త్రీ ఆద్యయోః
 పక్ష్యోశ్చిల్ల్యోగోమ్నాత్రికాక్రమాత్ || ౬ || కింత్వేకంద్విత్తుద్వైకంద్వ
 యమేకమితిక్రమాత్ | యదాద్విత్తుతీయమేకంచ ద్వయమేకంద్వయంపు
 నః || ౭ || స్వపక్ష్యే ప్రక్రమాదేవవిన్యాసద్విత్తుతీయంభవేత్ | ఏవంతృతీయాశుర్యాం
 స్త్రీ స్వపక్ష్యోస్తమపక్రమాత్ || ద్విత్తీయోమ్నిద్విత్తుతీయాస్యాంక్రమాదా
 ద్యచతుష్టయోన్యత్త-మావప్తతీయస్యామాద్యవచతుష్టయోః పృష్ఠమై
 ణద్వితీయస్యాంత్యతీయస్యాంక్రమేనచ | ద్రష్టవ్యోహితృతీయాం స్థిరంత్య
 కొస్తచతుష్టయోః || ౧౦ || ద్విన్యాసభేదాస్తస్యేపిసంత్యేవబహవోక్తహివిస్త
 రాత్తునలిఖ్యం తేస్వయమూహ్యోవిచక్షణైః || ౧౧ || ఇశ్యలం ప్రసక్తానుప్రసక్త్యా ||

మూ, ౩౦ { ధూతభౌతాసయస్వస్థాంప్రాతిష్ఠంతక్షమాభృతా }
 { మౌశౌర్యానురాగనికషస్సాహివేలానుజీవినామ్ || }

౩౦ || ధూతేతిక్షమాభృతాంరాజ్ఞాంప్రాతిష్ఠంతభిప్రస్థాః | ఆగేసరాః
 సుపిన్ధుభి క ప్రత్యయః ప్రస్థోగ్రామినీతిషత్వేష్టుశ్చం. ధూతాఃకంపితాః
 ధౌతాడతైజితాః అసయోయైస్తేధూతభౌతాసయస్వంతః ప్రాతిష్ఠంతస్థ
 తాఃసమవప్రవిభ్యన్ధభిత్తే - సావేలానుజీవినాంశస్త్రజీవినాంశౌర్యాను
 రాగయోః పురుషకారస్వామిభక్త్యోనికషఃపరీక్షాస్థానంహి - అతోగ్ర
 ప్రస్థాతవ్యంఅన్యథాభీరుత్పంస్వామిదోహశ్చస్యాతామితిభావః-వాక్యా
 ధౌహేతుకంకావ్యలింగంసుగమమ్ ||

మూ, ౩౧ { దివమిచ్చమ్యుధాగంతుంకొమలామలసంపదమ్ }
 { దధాదధానోసిలతాంకొమలామలసంపదమ్ || }

౩౧ || దివమితిః | యుధాయుద్ధేనకరణైఃకొమలాః సుకుమారాః అమలాఃశీ
 తోష్టాదిదోషరహితాః సంపదోయస్యాంతాంకొమలామలసంపదం - దివం
 స్వగం గంతుమిచ్ఛ-కఃపుమా-అమలాంఘౌతాంలసిలతాందధానః-అల
 సుమందంపదందధానోస్వపిన్ధుకమాక్రమతేభ్యః-అత్రస్వరెచ్ఛాయా

౨౨౨ (మామకావ్యేనవ్యాఖ్యానే- ఏకానవింశస్సర్గాః.)

విశేషణ గత్యానిశ్చంక ప్రవృత్తి హేతుత్వాత్ వృ లింగం సవ్యమ కేనసం
 సృజ్యతే||.....

మూ, ౩౨ { కృతోరువెగంయుగపద్వ్యజిగీషంత సైనికాః|విష
 క్షంబాహుపరిఘైజఙంమాభిరిత రెతరమ్ || }

౩౨|| కృతేతి|| సేనాయాంసమవేశాః-సేనికాః సేన్యాః 5 సేనాయావేతి
 పాక్షికష్టక్-బాహుభిఃపరిఘైరివ బాహుపరిఘైఃబాహుపండ్లైః - విషక్షంశ
 త్రుంజంమాభిః ప్రస్తుతాభిః*జంమాతుప్రస్తుతేత్యువరః-ఇత రెతరమస్యో
 న్యంస్వయూధ్యంచ- కృతఉరుమహాః ఊర్వోశ్చవెసాయస్త్రికవః
 ణిత త్తథా-యుగపద్వ్య జిగీషంత జేతుమైచ్చా - అహనుహమిక యాయో
 ధునుధావన్నిత్యథః- విఘా ర్వాజ్జయ తేః సన్నంశాత్ లజ్ఙ్కూర్వవశ్యన
 ఇత్యాత్త నెవదం- అత్ర విషక్షస్వయూధ్యయో బాహుజంఘస్యవప్ర కృ
 తత్వాత్ కేవలప్రకృతాస్పదాతుల్యయోగితా||.....

మూ ౩౩ { వాహనాజగీమానా సేనారాజావనమాతతః-మ
 క్షసారగరాజేభేభారీహోవజ్జనధ్వని || }

౩౩|| వాహనైతి|| తతో నంతరం - మాన మభిమానం అస్య తిక్షి వసీనిత
 స్త్రిక మానా సేపరాహాకారహాణి 5 కమక ణ్యం - మత్తాః సారగాః
 బలభాజశ్చరాజేభా న్యవగజాయస్త్రిక మక్షసారగరాజేభేసారాజాశ్రే
 స్థయైదై - ఆజేఘ్నింగతాచింశ్యా - భారీభారవాణ పూణః ఈహావ
 తాముత్సాహవ తాంజనానాధ్వనిర్యస్త్రిక తత్ భారీహోవజ్జనధ్వనియథా
 తధా - ననమతీత్యనమాఅభంగురా - వచావ్యజంతే ననభ్ సమాసః - వా
 హనానివాహయితృశ్వంశ్చ త్యాసశ్రన్ధాయుచ్ - అజనిజాతా-సైనికా
 నామిత్యథా సిద్ధం జనేకతకరిలుక్ 5 నీపజనెత్యాదినావిన్ ||.....

మూ, ౩౪ { నిధ్వనజ్జనహారీభాభేజేరాగరసా త్తమః| తతమా
 నవజారాసా సేనామానిజనాహవా||..... }

౩౪|| ఏత త్ప్రాతిలోమ్యేనశ్లోకాంతరమాహానిధ్వనసతి||నిధ్వనంతో బృం
 హంతఃజవాజవనాః హరిణోనునో హరాశ్చై భాయస్యాం సానిధ్వనజ్జవ
 హారీభా-తతోవిస్తృతోమానవజోమనుష్యజాతః ఆ రాసకలకలోయస్యాం
 సాతతమానవజారాసా-మానినాంమానవతాంజనానామాహవోయస్యాం
 సామానిజనాహవా సేనారజ్యతేనే నైతి రాగః క్రోధఃసవరసస్తస్తాత్.

(మాఘకావ్యేసవ్యాఖ్యానే. ఏకాదశవింశస్సర్గాః.) ౨౭౬

తాగరసాత్ తమోమోహంభజే క్రాంధాంధాజని-పూవణ్లో కావ్యతైస్లో
 కప్రతిలోమయమకం తదుక్తందండినా * ఆవృ ట్టిః ప్రా తిలోమ్యేనపాదా
 ధణ్లోక గౌచరా-యమకం ప్ర తిలోమత్వా త్ప్ర తిలోమమితిస్త్ర తమితి॥

మూ, ౩౫ { అభగ్నవృత్తాన్ప్ర సఖాదాకృష్టాయావనోద్ధతైః | చ }
 { క్రంమరుచ్చకైముష్టిగ్రాహ్యమధ్యాధనుర్లతాః ॥ }

౩౫॥ అభగ్నై తి॥ అభగ్నైః అభంగురాః వృత్తాః వతులాయాస్తాః అభ
 గ్నవృత్తాః విశేషణసమాసః అన్యత్రా స్థలితచరి త్రాః బహువ్రీహిః ము
 ష్టిగ్రా హ్యముష్టిధార్యాః మధ్యా లస్తకా గూసాం తాః అన్యత్ర ముష్టిమె
 యావలగ్నైః ధను లతాః యావనోద్ధతైర్దృవ ష్టైః స్తుష్టైశ్చప్రస
 ఖాద్భులూక్షా గాత్ ఆకృష్టాస్సత్యః పక ప్ర గుణవృన్యత్ర క చెముచేతిభావః ఉ
 చ్చకైస్తారంచ క్రంమః కధనుశ్చుక్రశుశ్చ-అత్రప్రస్తుతధనులరాః పిశేష
 ణసామ్యదస్త్రస్తుతధూతాన్కం ది తవతి వ్రతా ప్రతీతైః సమాసోక్తిః ఆక
 షణస్య విశేషణగత్యా క్రందనహేతుత్వాత్కావ్యలింగంచాంగానీ భా
 వెనసంకీర్యతే॥

మూ, ౩౬ { కరైః ప్రస్థితో నెకొరైః ఘంటాస్సహస్రశః | }
 { కరైః శ్శీకరోజ్జై రైః ఘంటాస్సహస్రశః మంయయా ॥

౩౬॥ కరైః ప్రస్థితైః॥ అ నెకొబహుః కరైః ప్రస్థితైః జాతావేకవచనం
 అసంఖ్యాః కరిణోయోద్ధుంయయురిత్యర్థః * కరైః శ్శీకరోజ్జై నెభే
 త్యశ్యమరః- సహస్రశోఘంటాః కరికంతస్థాః రైః ఘంటాస్సహస్రశః అతపకహల్
 డ్యనాదేశాదేవిత్యైత్వాభ్యాసలోపా-కరేపుష్క రైః జగల్పః శీకరోం
 బుకణోజ్జై-జాతావేకవచనం కరైః ఘంటాస్సహస్రశః శీకరాజాతాత్వార్థః- జనైః
 కతారిలిట్ - తెనాణిశీకరైః రైః ఘంటాస్సహస్రశః మంయయా ఏతేనకరిణాం
 బాహుల్యం వ్యజ్యతే॥

మూ, ౩౭ { ధృతప్రత్యగ్రశ్యం గారరసరానై రపిద్విపైః సరో }
 { ఘనం భ్రమైబాభ్రారోద్రవవరణైః ॥

౩౭॥ ధృతేతి॥ ధృతః ప్రత్యగ్రశ్యం గారరసరానై రపిద్విపైః సరో
 రోధః-రారోద్రవవరణైః రోధిత్యాత్-ధృతసింధూరస్తవరంజనైరిత్య

౨౮౦ (మాఘకౌశ్యేనవ్యాఖ్యానేవకౌనవింశస్సగణః)

ఋరోధః-అతపవవిరోధాభాసోలంకారఃశృంగారస్సురతేనాత్యేరసేచగ
జనుండనె-శృంగారంచూర్ణసిందూరేలవంగకుసుమేపిచేతివిశ్వః-నరోషసం
భ్రమైఃద్విపైఃరణేరౌద్రవివరసంక్రాధరసపవబభ్రేభృతఃకమణాలిట్...

మూ, ౩౮ { నతస్థాభత్వతగప్రాప్తమానసంప్రతిపత్తిషు }
{ రణైకసగణముభయంమానసంప్రతిపత్తిషు||..... }

౩౮|| నెతి|| భత్వతఃస్వామిభ్యఃప్రాప్తమానసంప్రతిపత్తిషుపూజాసామా
నస్యేయైస్తేషుప్రాప్తమానసంప్రతిపత్తిషురణైకసగణమునియతోత్సా
హేషునియతనిశ్చయేషువా*సగణస్తుసజనాధ్యాయస్వభావోత్సాహని
శ్చయాభితివైజయంతీ-పత్తిషుపదాతిషు-మానసంప్రతిపత్తీనాంమానసేభ్య
దణఃకమణప్రవచనీయయ్యుక్తైస్త్వీయా-భయంనతస్థా-పూర్వోపకారస్యా
రిణోరణాయనిభేదాఃప్రాతిప్తంతేత్యర్థః-అన్యథా*యస్తుభేతఃపరావృత్త
స్సంగ్రామహన్యతేపరైఃభతుర్కర్షుక్షుత్తశకించిత్యేనర్వంప్రవద్యతే||
యచ్చాస్యసుకృతంకించదముక్తాథకముపార్జిణమ్-భగ్రాతస్సర్వమాదత్తై
వగావృత్తహతస్యతుభినిషేధస్తరణాదితిభావః-అత్రమానసంప్రతిపత్తో
విశేషణగత్యాభయానవస్థానహేతుత్వాత్పదాథకహేతుకంకావృలిం
గంయమకేనసంస్పృశ్యతే||

మూ, ౩౯ { బాణాహిపూణణతూణీరకొటరైధకన్విశాఖిభిః }
{ గౌధాశ్లిష్టభుజాశాఖైరభూష్ణిమాబలాటవీ }

౩౯|| బాణైతి|| బలమేనాటవీ బలాటవీబాణైరెవాహిభిఃపూణాణఃతూణీ
రానిషంగావవకొటరాఃకుహరాణియేషాంతైఃగౌధాస్తలానిషకాశ్చ*
గోధాతలెనిహకాయామితివిశ్వః-తలంజ్యూహూతవారణం-తతోగోధావవ
గోధాశ్లిష్టిష్టరూపకంతాభిరాశ్లిష్టాభుజావవశాఖాయేషాంతైధకన్విభిర్ధా
నశ్చైరేవశాఖిభివృక్షైఃభీమాభయంకరాఅభూత్సమస్తవస్తుపతికనా
వియేవరూపకమ్||

మూ, ౪౦ { నానాజావవజావానాసాజనోఘఘనోజసాపరా }
{ నిహాహానిరాపతాన్వియాతతయాన్వితా||..... }

౪౦|| నానెతి|| గ్రహస్యాంనానావిధాయాంఅజోనానాజాచిత్రయుక్తేఽజసా
తేజసా-అవజానానాపరానవధీరయంతీ అకమణకాశ్చైత్యాత్మసేషదంజ

శౌఘ్నుఘ్నానాసాం ద్రాజనౌఘ్నుఘ్నానాబహుజ నెత్యక్షణః ఆహానరపాయినీ
 వియాతతయావైయాశ్యేనధాప్యేనాన్విత్వాత్ప్రత్యక్షణః * కృష్ణే
 దృష్ణువియాతశ్యేష్యమరః - సాచైద్యసేనాతాకపరాణరీణప ప్రాప
 అత్రప్రతిపాదంపాదాధాన్యైవావృత్తైర్గపాదప్రత్యోమయమకమ్||.....

మూ, ౪౧ { విషమంసర్వతోభద్రచక్రగోమూత్రికాదిభిః | శ్లోకైరి }
 { వమహా కావ్యంన్యూనైస్తదభవద్బలమ్ || }

౪౧|| విషమమితి | తద్బలంచైద్యసేనాసర్వతోభద్రచక్రగోమూత్రికాది
 భిః ఆదిగ్రహణాత్ మురజబంధాదిసంగ్రహః శ్లోకైః వహాకావ్యశీఘ్రపా
 లవధాదికమివన్యూనైః సర్వతోభద్రాదిభిరేవబలవిన్యాసైః * వ్యూహ
 స్తుబలవిన్యాసశ్చశ్యమరః విషమందురవగాహనభవత్ * సగరాణావశైల
 తుచం ద్రాకొణదయవణానైరిత్యాద్యుక్తలక్షణంమహాకావ్యమ్||.....

మూ, ౪౨ { సంహత్యా సాత్వణాంచైద్యంప్రతిభాస్వరసేన }
 { యా! వవలెయోధు ముత్పన్న ప్రతిభాస్వరసే }

౪౨|| సంహత్యైతి || భాస్వరాతేజిష్టాసేనా యస్యా సయాభాస్వరసేన
 యా- సాత్వణాంచయనూనాంసంహత్యాసంఘేనచైద్యంప్రతివవలెప్రచైత
 వలవలనెత్తిధాతో భావెలిట్ నశనదదవాదిగుణానామితివకారాదిత్వా
 దేన్యాభ్యాసలోపయోః ప్రతిషేధః- యాయదుసలహతిఃస్వరసేనస్వభా
 వేనయోధుముత్పన్న ప్రతిభాసంజాతమతిఃయాస్వయంరణకండులాసా
 పరాహూతాకథంనివలై తేతిభావః ||

మూ, ౪౩ { వీస్తీణామాయా మవతీలోలలోకనిరంతరా | న }
 { రైంశ్రమార్గంశక్యేవపపాతద్విషతాంబలమ్ || ... }

౪౩|| అథయదు సేనాయాః ప్రతిబలాభియోగంయుక్తేనాహ||వీస్తీణామి
 త్యాది || ఆయామవతీ ద్రాగ్నీయసీలోలలోకనిరంతరావలజ్జవసంకలాసా
 సేనెశ్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః- సాయదు సేనావీస్తీణాంద్విషతాంబలంనరైం
 ద్రమార్గం రాజపథంరధ్యావిశిఖేవపపాతసంజ గామ-ఉపమాసేపివిశేష
 ణంయోజ్యమ్||.....

మూ, ౪౪ { వారణాగగభీరాసాసాతాభీగగణారవా | కారితా }
 { రివధాసేనాసా సేధాపరితారికా ||

౨౮౨ (మాఘశాఖ్యే సవ్యాఖ్యానే - ఏకానవీంశస్సర్గాః.)

౪౪॥ వారణాశిః కీన్యశీసేనావారణైరైవానైరచలైర్గభీ రాదురవగాహోవారణాగభీరాసారః శ్రేష్ఠః నభియంగచ్ఛంతీత్యభీగానాం సిభీకాణాంకావాంజంతుసంమానామారమోయస్యాంసాసారాభీగకారవారకారితారివధాకృతశత్రువధా-రామో రాజ్యమకారయదితి వదత్రస్వాభేణిచ్ నాస్త్యాసెఃః ప్రతిషేఢాయ స్యాః సావాసెఢాఅనాసెఢావా దువాణే త్యథాఃనభద్రస్యనశబ్దస్యనభో వాబహువ్రీహిః - వరితారికాఅనేనాహం యోశ్చైత్యభిస్వయంవృత్తప్రతిభత్యథాఃశైషికఃకప్రస్వయః సాసేనావసాతేఢిపూవేణాన్వయః అత్ర ప్రాతిలామ్యేనపాదాధావృత్తైః పాదాధావృతిలోమయమకమెతత్ - లక్షణంఘాక్తంనిధ్వనదిత్యాసిత్యోకప్రతిలోమయమకే॥

మూ, ౪౫ { అధినాగంప్రజవినోవికసద్విచ్ఛచారవః | పెతుబణ్ }
 { హిణదేశీయాశ్శంకవల్లప్రాణహారిణః॥..... }

౪౫॥ అధి॥ ప్రజవంతీతిప్రజవినోజివనాః ప్రజోరినిరిభిప్రత్యయఃవికసద్విచ్ఛింఛైకలపైశ్చారవః అతవచకుషపసమాప్తాబహిణోబహిణదేశీయామయాంకల్పాః కుషదసమాప్తావిత్యాదివాదేశీయిర్ ప్రత్యయః ప్రాణహారిణః శంకవళల్యాయుథాని * వాఘునిశల్యంశంకుశేత్యమరః వాగేషుఅధినాగంబిభక్త్యథేవ్యయాభావఃగజేషుసపేషుచనిపేతుః-సశేషుబహిణిభవనిపేతురిత్యథాః- అతవమోసమాఅంకారః * గ్రహేనాగజేనాగభితివెజయంతీ॥

—* గోమూత్రికాబంధః *—

మూ, { ప్రవృత్తైవికసద్ధావంసాధనైవ్యవిషాదిభిః |
 { వప్యషైవికసద్ధావంయుధమావ్యవిషాణిభిః॥ } ౪౬

౪౬॥ ప్రవృత్తైః॥ వికసన్ముజ్జృంభమాణోధ్వనోధ్వనిర్యస్త్రితత్రథాపాధనసప్రచోరైప్రవృత్తైపిఅవిషాదిభిఃవిషాదరహితైఃవిషాణిభిఃకాణిభిః యుధం ఆవ్యప్రావ్యవికసత్ప్రభూతం దానన్మదోవప్యషయ్యుధారంభేన వదానంచధ్వన్యతేసత్వసంపన్నత్వాత్ సాధనేపిఅవిషాదస్యావిరోధాద్విరోధాభాసః గోమూత్రికాబంధయమ్

శ్ర	వృ	తై	వి	క	స	ద్భా	నం	సా	ధ	నే	ప్య	వి	సా	ది	భిః
ప	వృ	షే	వి	క	స	ద్భా	నం	య	ధ	మా	ప్య	వి	సా	ది	భిః

ఉద్ధారస్తు.

వశానా మెకరూపత్వం యద్యై కాంతర మధా యోః | గోమూత్రి కేతం
 ప్రామూర్ష్యుర్గురంతద్విదో విమః క్షిణితకణాత్ - సోడశకోష్ఠ వ్యయం పశ్యే ద్య
 యోగద్వయం క్రమేణః నిఖ్యవ కాంతరః కినిష యెన వాచ సైన్యక నిప్పత్తిః.....

మూ, ౪౭ { పురగ్గప్రయు క్షై ర్యుద్ధం త చ్చ లితై లభశుద్ధిభిః | ఆ }
 { లాపెరివ గాంధర్వ మదివ్య తప దాః భిః |

౪౮ || పురకృతి || తద్యుద్ధం పురః ప్రయు క్షైః గజా శ్వాదిభ్యః పాక్ ప్రవర్ణైః
 అన్యత్ర గానాత్పుర్వముచ్చారి తైః చ లితైః సుండలచారిభిః ఆన్యత్ర ముహు
 రావతీ తైః త్యథాః లబ్ధ సుద్ధిభిః కాతర్యక పటాదిదోష రహితైరిత్య రః ఆ
 న్యత్రావికృతైః రాగానుగుణైరిత్యథాః - పదాతిభిః ప్రతిభిః గాంధర్వం గాన
 మాలాపై రాలప్తిభిరివ అతురపి శే మైరివాదీవ్య తాశో భాతః

మూ, ౪౯ { కెన చిత్స్వాసినా న్యే హం మండలా గ్రాన వద్యతా | }
 { ప్రా పెకీర్తిః పుత్ర మహీ మండలా గ్రా న వద్యతా | }

౪౯ || కెన చిత్ || స్వాసినా స్స ఖ డ్దే న అన్యే హం మండలా గ్రా అవద్యతా
 ఖండయ తాద్య తై లభశ్చ త్రా దేశః కెన చిద్వి రణకీర్తిః పుత్రం యశో వ్యాప్తం
 మహీ మండలా గ్రంభూపుష్టం యయా సా కీర్తిః పుత్ర మహీ మండలా గ్రా అన
 వద్యతా అనిద్యతా ప్రా పే ప్రా ప్రా ||

మూ, ౫౦ { విహంతుం విద్విష స్తీక్షణ్ణ మ మెవ సుసంహతేః | పరి }
 { వారాత్పృథక్చ క్రై ఖడ్గశ్చాస్తా చ కెన చిత్ ||

౫౦ || విహంతుమితి || కెన చిద్వి రణవిద్విషో విహంతుం తీక్షణ్ణో నిశితః పరిచ్ఛే త్తా
 చ ఖడ్గశ్చ సుసంహతేః సుషుప్తి తాత్ సుష్టు సంఘీ గూతాచ్చ పరివారా త్తై
 శాత్ పరిజనాచ్చ * పరివారః పరిజ నే ఖడ్గ కౌ శే పరిచ్చ దెకటిదిశ్వః సమ మెవ
 పృథక్ చ క్రై ఉద్భృతః ఆత్మా స్వాత్మా చ పృథక్చ క్రై విభక్తః ఖడ్గముత్త్రుశ్చ
 స్స సైన్యాన్నిగ్ద త్యారి మ ధ్యే ప పా తె త్యథాః - అత్ర ఖడ్గాత్సనోః ప్రకృత
 యోః సమాన క్రియా యో గాత్ కెవల ప్రకృ తాస్ప దాతుల్యయోగీ తా ||

అక్షర (మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానే - ఏకౌనవింశస్సర్గః.)

మూ, ౫౦ { అన్యైనవిదధేగీణామతిమాత్రావిలాసి నా | ఉన్ము }
 { ణైనచమూస్తూణామతిమాత్రావిలాసి నా || }

౫౦ || అన్యై నేతి || అన్యై నవీరేణవిలాసి నావీలసనశీలనఉన్ముణైనఉద్యతే
 నలసి నాఖ ణైనమాత్రామతి క్రాంతాతిమాత్రా అపరిమితాతిణాంచమూః
 సేనాతూణాంశీఘ్రం అతిమాత్రమత్యంత మావిలాకలుమాతిమాత్రావి
 లాఅత్యాకులావిదధేకృతా ||

మూ, ౫౧ { సహస్రపూరణ్ణకశ్చిల్లూనమూధాణానాద్విపః | }
 { స్థితోఽప్రవకాబంధీనుభజన్నతానక్రియామ్ || .. }

౫౧ || సహస్రై తి || పృణాతీతిపూరణః పూలనపూరణయోః కతారి
 ల్యుట్ సహస్రాణాంపూరణః పాలయితా సహస్రపూరణః సహస్ర
 రక్షీసహస్రహృతా వాకశ్చిద్భటః - కబంధస్తుసహస్రపూరణః సహస్ర
 సంఖ్యాపూరకః సహస్రతమః సహస్రా దెకః కబంధోన్యత్యసీతి ప్రసిద్ధిః అసి
 నాస్వాసి నాద్విపాల్లానమూధాణా లూనశత్రు మూధాణాన్మిత్యథః సా
 వెక్షు త్వేపిగనుక త్వాత్సమాసః - కబంధస్తుద్విపాసినా లూన మూధాణకబం
 ధవదక్రస్థితవతిష్ఠన్మైవకబంధస్యేమాంకాబంధీనతానక్రియామభజ
 త్ - విజయహాసాత్స్వయనుపి కబంధవన్నతత్యథః - అతవసాద్య
 శ్యాతౌపాదసంభవద్వస్తుసంబంధాభ్యోనిదశానాభేదః* కబంధో స్థితౌ
 యాయుక్తమపమూధాణకలెబరమిత్యురః ||

మూ, ౫౨ { శస్త్రవ్రణనుయశ్రీమదలంకరణభూషితః | దద్య }
 { శైన్యోరావణవదలంకరణభూషితః || .. }

౫౨ || శస్త్రై తి || శస్త్రవ్రణనుయశ్రీమదలంకరణభూషితః - తైరే
 వశ్రీమద్భిః శోభావద్భిరలంకరణైరలంకారైర్భూషితోలంకృతః శస్త్రవ్ర
 ణాలంకృతభ్రత్యథః అన్యః కశ్చిత్ అవిద్యమానాలంకాయస్యాంసాలంకృతి
 బహువ్రీహిః అతవసక్రస్థి యాగ్గుంపదిత్యానినాపుంపద్భావః సాచసా
 రణభూషితస్యాముషితః స్థితః అలంకరణభూషితః వసేనివాసాధాత్త
 తారిక్తః ౩ వచస్వపీత్యాని నాసంప్రసారణమ్ - రావణవత్ దద్య శైద్వష్టః స
 వాంగీణవ్రణభూషణత్వైనరావణపవాయంలంకాసంబంధవిగ్రహోత్సవ్య
 తి దైకభ్రత్యథా ఉసమావ్యతిరేకయనుకానాంసంకరః ||

మూ, ౫౩ { ద్విషద్విశసనచ్చేచవిరస్తోరుయుగోపరః | స్తికశ్చాప్త }
 { సై రుభయధాబభూవారుణవిగ్రహః || }

౫౩|| ద్విషదతి || ద్విషద్విశసనచ్చేచనలరితస్తప్రహారేణిరసమూరు
 యుగంయస్యసః అతపవాస్తే రస్పగ్నిశ్చసిక్తాపరోఽరః ఉభయథా ఉభా
 భ్యాంప్రకారాభ్యాంకప్రకారేగుణవచనస్యేతిథాల్ అరుణస్యానూరోరివ
 తథాఅనునూరుణవణశ్చవిగ్రహాయస్యసోరుణవిగ్రహబాబభూవః
 అనునూకాకకసారస్యోరరుణంబోహితేన్యవదితివిశ్వః - అత్రోరుచ్చే
 దాస్త్రసేకయోవిశేషణగత్యా ఉభయథారుణవిగ్రహిభావహేతుత్వ
 త్ కోవ్యలింగముపమాశ్లేషాభ్యాంసంకీర్త్యతే || }

మూ, ౫౪ { భీమతామపరోంభోధిసమెధితమహాహవే | దాక్షే }
 { సోపశ్శివస్యేవసమెధితమహాహవే || }

౫౪|| భీమేతి || అంభోధిసమెసాగరసద్యశేమహాఅహవస్తస్త్విహాహవే
 మహారణేసమెధితమహాసంవధితతేజాః అపరోవీరః దక్షస్యప్రజాపతేర
 యందాక్షస్తస్త్విదాక్షేహవెయిజ్ఞే హప్రూయిజ్ఞేతథాహ్వనఇతిశ్చిత్వః
 సమెధితమహాసంవీపితతేజాః శీవస్యకోపభవవీరభద్రఇవేత్యథాః భీమతాం
 భయంకరతాం అధితద్భుతవాక్-విభ్యత్యస్తాదిః భీమః భీయిష్టుగ్నైత్యేణా
 దికేమప్రత్యయేభీమోభీష్టశ్చుభీమాదయోపాదానఇతినిపాతేనాదపాదా
 నాథతా ఉపమాయమకయోస్సంస్పృష్టిః || }

మూ, ౫౫ { దంతైర్భిచ్చిదిరేకాపాత్ప్రతిపక్షంగజాఇవ | పరః }
 { స్త్రీంశనిలూకనకరవాలాపదాతయః || }

౫౫|| దంతైరితి || పరేషాని స్త్రీంశైః ఖడ్గైః నిలూకనకరవాలాః చ్చిన్నఖడ్గాః
 పాదాభ్యామతంతీపదాతయః పత్రయః అభ్యతిభ్యాంపాదేచేత్సాణాదిక
 ఇక్ ప్రత్యయః పాదస్యపదాభ్యాతిగోపహతేష్వితిపదాదెతః కోపాత్
 గజాఇవప్రతిపక్షంశతుందంతైః నశనైః విమాశైశ్చ విచ్చిదిరేచిచ్చిదుఃనకుప
 రావృత్తాఇతిభావః || }

మూ, ౫౬ { రణేరభసనిభిన్నద్విషపాటవికాసిని | నతత్రగత }
 { భీంకశ్చిద్విషపాటవికాసిని || }

౫౬|| రణఇతి || రభసోవేగహక్షణయోరితిశ్చిత్వః రభసేనవేగేననిభిన్న
 ద్విషాః పాటితగజాః పాటవికానాంపాటవనతాం అసయోయస్త్వికాపాటవ

౨౦౬ (మాఘ శాఖ్యే స వ్యాఖ్యానే-ప కౌనవింశస్సగణః)

శబ్దాన్వయస్థిరీయవ్రాత్ర్యయఃవికాసినివ్రవృద్ధతస్త్వికారణైగతభీనిభీకః
 అతిపవకస్త్విత్తోపిపవపపాలనపలాయానాన-అత్రగతభీకత్వస్యపిశేషణగ
 త్యాపపలాయన హేతుత్వాత్పావ్యలింగం-ద్విపదల నేపిరణైనిభీకఃఇతిఃరోధ
 శ్చయమకేనసంసృజ్యతే||.....

మూ, ౫౭ { యావన్నసత్త్వైశ్చైభాతుఃన్నహస్యాన్వణ్యమి }
 { మ్భుభిః|అమద్వాదితరైస్తావత్తస్యజేయుధిజీవితమ్|| }

జీ॥ యావదితిసత్త్వైశ్చైభాతుఃస్వామినాసమ్మానితైఃఅతిపవభుర్తుః
 న్నేహస్యాన్వమి ప్రేక్షుఃఆన్వణ్యమన్వణస్వమిమ్భుభిఃయోధైరితశేషఃయ
 ధిజీవితంయావన్నతస్యజేనస్యక్తం-తావదితరైరసత్త్వైఃఅమదాదన
 త్తైరక్రోధాత్జీవితంతస్యజే-అన్యవాస్తాకపశ్యేతిస్వామినముపాలభ్యస్వ
 యిమేవప్రాక్ప్రాణాప్రాచురిక్యథః-సత్తారానిశేషణోత్థంకావ్య
 లింగంసుగమమ్||

మూ ౫౮ { అయశోభిమరాలోకకొపధామరణాద్యతే|అయ }
 { శోభిమరాలోకకొపధామరణాద్యతే||

జీ॥ అధైవవిధానాంసురణస్వైవకర్తవ్యతాముపపాదయతి||అయఇతి||
 అయఃశుభావహూఃఽదిఃతేనశోభతఇతిఅయశోభిభాగ్యవాసచాసాదు
 రాలోకఃతేజస్విత్యాద్దుడర్శశ్చేతిపిశేషణద్వయసమాసఃతస్త్వికాయశో
 భిమరాలోకకొపధామాకొపాశ్రయఃసుపితఇత్యథః-అద్యాప్యకొపేభీరు
 త్వాసాతాత్-అతిపవరణమాదృతఃరణాదృతఃరణార్థిత్యథః-కతఃతి
 క్తఃకొపధామాచాసారణాదృతశ్చతస్త్వికకొపధామరణాద్యతేలోకేపవి
 ధవీరలోకేఅయశోభిమరా-స్వాన్వనాదరనిమిత్తాపకీతికనివర్తక్యావిదిభిది
 చ్చిద్దెగ్గురన్-ఉపధాఉపాయోసురణాద్యతేప్రాణత్యాగం-నేశ్యథః-
 కానకాపీత్యథః-కలన్యారాదితరతఃఇతిపంచమి-అత్రాయశోభిత్వాది
 నాంలోకవిశేషణద్వాతదద్వితినామనుజీవినామవసరజీవత్యాగహేతు
 త్నాత్కావ్యలింగం-యమకేనైకవాచకప్రవేశనసంకీర్త్యతే-సముద్గయమక
 భేనోయం*అథాఖ్యాసస్సముద్గస్స్విదస్యభేదాస్త్రయోమతాఇతిలక్ష
 ణాత్-తత్రాయమేకాభేదఃభేదాంతరంవత్స్యతి||.....

మూ, ౫౯ { స్థలంతీనకవ్విత్తైర్ణ్యోదభ్యగ్రఫలశాలినీ|అమో }
 { విశక్తిశ్చాక్తికైలోహజానశరీరజా||

౬౦॥ స్థలంఘ్రిశక్తిః ప్రహరణం యోషాంత్యైశా కీర్తయేః శాక్తికశ్చక్తివేదిక
 ఇత్యనురంశక్తియష్ట్యురీకగిని ప్రహరణా ధేతుకక ప్రశ్నయః తేష్ట్యైత్
 నైశిత్యైత్ క్షుదిపిన్ స్థలంత ప్రహణం ప్రాపున్వలంబుభ గ్రైత్యై
 త్ఫలంశల్యం తెనశాల తెన శ్రుభ్యగ్రైణాం నై నభలెన శ్రైయసాశా
 లతభిః అభ్యగ్రఫలశాలినీ-లోహజా అయూనయీశ కిరాయుధ పిశేషః
 మోచిత్రుః ముక్తా-శగీరజాశక్తిః సానుధ్యాకఖ్యాతునామోది-అతివ్యా
 యామెవ్యక్షీణశక్తికా పవాయుధ్యంతేత్యథః-అత్ర ద్వయో రపి ప్రకృత
 త్వాత్తై వలప్రకృత్యైవః ॥

మూ, ౬౦ { ఆపది వ్యాపృతనయా స్తథాయుయుధి రే నృపాః |
 ఆపది వ్యాపృతనయా యథాశ్చయం జనావలిః ॥ }

౬౦॥ ఆపదిః | నృపాః రాజానః ఆపదివ్యస సేపి వ్యాపృతనయాః ప్రవృత్తనీ
 తికాపవసంతః-నతు శ్వాపవవృత్త్యేభి భావః-పృతనయా సెనయా సాధ నెర
 వాక్యాంతరస్యాపి పృతనాశబ్దస్యాశ్ర సు-బ ధశ్చి తె సోధవ్యః- తథా తెన
 ప్రకారేణ యుయుధి రేసం ప్రజస్సు-యథాది వ్యాజనావలిః అంతరిక్షవర్తి
 సిద్ధవిద్యాధ రాదిజవసంఘః ఆశ్చయం-విస్తయమాప-అనూనువంయుక్తం వ
 త్సురిత్యథః-అయంచ పాదా భ్యాపయనుక భేః ॥

మూ, ౬౧ { స్వగుణై రాఫల ప్రాప్తై రాకృత్యగణి కాశ్చన కాము |
 కానివనాలీ కాం ప్రిణతాస్తమాసాముచక ॥ ... }

౬౧॥ స్వగుణైః | శ్రీమహా నేమను ధ్యైకొల్కాల్కృతతాః శ్రీణాః శాశ్లాణా
 ణ్యేపూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామితి త్వం-గణి కా వెశ్యాశ్చన శాలపి తిణ తాః
 ధ్యే భు ప్రాశ్చనత త్వాత్ నాళీ కాకాశ్చమవి శేషః * నాళీకశ్చరశల్యయోరి
 ణివిశ్వః-కాము కానివస్వగుణై గ్వాభిః యాపలావ శ్యాదిభిశ్చ * గుణస్తావృత్తక
 బ్దాది జ్యేంద్రి యాముఖ్యతః తుష్టిశ్చ వైజయంతీ-అఫలప్రాప్తై రాశల్యస్పగ్నా
 త్ అధనలాభాచ్చ ఆకృత్యకణాంకం గిణ్యావశీకృత్య చ సహ సా అముచక
 అత్యాతుః-ముచెలు-జీవుమాది త్వాత్ చైరజాదేశః అ నై కెవోపమా ॥

మూ, ౬౨ { వాజినశ్చ శ్రు నైన్యన్యసమారభవ వాజినః | వాజిన |
 శ్చ శ రామధ్యనుపిశక ద్రు త వాజినః ॥

౬౨॥ వాజినశ్చ | ద్రు తం వజం శివ్రజం శిశి ద్రు త వాజినశీ ఘ్రు గామినః వ
 జగతా విధాతోణిణిః వాజిమోశ్యాః వాజినః సతువంతః శరాశ్చ * వ

౧౦౮ (మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానేపకౌనవింశస్సర్గాః)

యోవాజస్త్రిషూత్తరఇత్యమరఃసమారభానవాలపూర్వాఅజియుద్ధంఠా
నతస్యసమారభానవాజినఃశత్రుసైన్యస్యమధ్యమవిశేక - అత్రవాజినాం
శరాణాంచప్రవేశాఖ్యతుల్యధర్మయోగాత్తుల్యయోగితాభేఃయమకే
తేనసంస్పృశ్యతే॥

మూ, ౬౩ { పురస్కృత్యఫలం ప్రాప్తైస్సత్పత్రాశ్రయశాలిభిః }
{ కృతపుంఖతయా లెభేలక్షమప్యాశుమాగణైః॥ }

౬౩॥ పురస్కృత్యైతి॥ ఫలంశల్యం పురస్కృత్యపురోధాయతి
న్యత్రఫలం లాభం పురస్కృత్యసంభావ్యేత్యథః - ప్రాప్తైరాగ
తైఃసత్పత్రాశ్రయేణసాధుకంకాదిపత్రృథనేన అన్యత్రసత్సహాయా
వలంబెనశాలం తెఇతితథాః మాగణైఃసాయకై రధిభిశ్చ * మాగణౌ
సాయకాధినావిత్యమరః కృతపుంఖతయాసుబద్ధకతఃరికతయా * మూ
లేస్యకతఃరీపుంఖఇతియాదపఃఅన్యత్రమశలతయైత్యథః-లక్షంశరవ్యసు
ప్యాశు లెభేనతుస్వరూపశోభయైవేతిభావః-అన్యత్రలక్షంలక్షసంఖ్యాకమపి
ధనంలెభే-శాధికంకేమువక్రవ్యమిత్యర్థః* లక్షంశరవ్యేసంఖ్యాయామితివి
శ్వః-అత్రాభిధాయాః ప్రకృతార్థనియంత్రణారథాంతరప్రతీతేఃఘ్ననిరేవ॥ ..

మూ, ౬౪ { రక్తస్రూతింజపాసూనసమరాగామిషువ్యధాత్ }
{ కశ్చిత్పురస్సపత్నే మసమరాగామిషువ్యధాత్॥ }

౬౪॥ రక్తైతి॥ కశ్చిద్వీరఃపురోగ్రామమరాగామిషుసమరమాగతేషునప
త్నేషుఇషువ్యధాత్ బాణప్రహారాత్ & వ్యధజహారసువసగణిత్యప్రత్య
యః - జపాసూనసమరాగాంజపాతుసుమసమరాగాం రక్తస్రూతింరుధిర
ప్రావంవ్యధాత్ విహితవాణ-దధా తెలుణ్ణి గాతిస్తేత్యాదినాసిచోలుక్-
ఉపనూయమకయోస్సంస్పృశ్యతే॥

మూ, ౬౫ { రయెణరణకామ్యంతౌ దూరాదుపగతౌవిభౌగతౌ }
{ సురంతతావంతీ వరంశకకఇవాభవత్॥

౬౫॥ రయెణితి॥ రణమాత్సనఇచ్చంతౌరణకామ్యంతౌ & కామ్యచ్చేతిరణశ
భ్రాజ్ఞాన్యవ ప్రత్యయసనాద్యంతథాతుత్వాల్లటశ్శత్రాదేశఃఅతపవరయెణ
దూరాదుపగతౌవిభౌఅంతతాఇభయోర్న ద్యేయంతరాంతరెణయైకైఇతిన్వి
సీయా- గణాసుమ్యతోదంతీదైవాన్తద్భవతీహస్తికుణపఇత్యథః-వరంశ
కొంతతావెదిరివాభవత్ * వరంశకొంతరావెదిః సంజోహముఖతాగయోతి

తివీశ్వః అభ్యాసకాలే కాంచన వెదిమంతథాఽయదంతినోయోధయంతీతి
 ప్రస్థిపమఉపమా||.....

మూ, ౬౬ { భూరిభి భాఽరిభిర్భీరై భూఽభా రై రభి రభి రె। భేరి
 రై రభి రభి రభా ఖై రభీరుభి రిభై రిభాః|| }

౬౬|| భూరిభిరితి || భూరిభిః భూయోభిః భారిభిఃప తా కా స్తరణాది భారవ
 త్ఫిః మత్స్వర్థీయైని ప్రత్యయః భియం రాంతీతిభీరైఃభయ దైః- రాగా నై ఆత్తో
 మవసగ్గణకః భూభా రైః సహా కాయ త్వామ్భు వ్రా భా రాయమాజ్ఞైః భేరివ రె
 భం తెధ్వనంతీతి భేరి రభిభిః రెభ్యశ బైతావ్చీ త్యైశ్చిః- అభ్రాభై రై ఘమెచకై
 రితిహోపమాద్వయం- అభీరుభినిర్భీ కైః ఇభై ర్భిజైః ఇభాః ప్రగజాః శాద్వ్యశ్చ
 వఅభి రభి రెఽభియుక్తాః ఉపమామ ప్రాసయో స్పంకరః- ద్వ్యక్ష రానుప్రాసః

మూ, ౬౭ { నిశితానీలతాలూ నై ప్రథాహా స్తనఽహా స్తినః| యు
 ధ్యమా నాయథాదం తైర్భగ్నై రాపుర్విహస్తామ్|| }

౬౭|| నిశితేతి || యుధ్యమానాః సంప్రహతంతః హస్తాయోషాంసంతీహస్తై
 నఃకృపాస్తాజ్ఞా తావీతీని ప్రత్యయః- యథాభగ్నై దణం తైః విషాజైః విహస్తతాం
 హాస్తహీనత్వమితికతవ్యతామూఢత్వమాల్పః విహస్తవ్యాకులౌసమావి
 త్యమరః- తథానిశితాభిః అతీశితాభిః అనీలతాభిర్ఘానైః చ్చిన్నై హాస్తైః శుం
 డాదండైః విహస్తతాంనావుః - హస్తైభ్యోపీదంతానామేవ ప్రహారసాధన
 త్వాదితిభావః- అత్ర హస్తశ్చై దైవై హస్త్యంనహస్తశ్చై దిగ్భిరోధః ప్ర
 తివత్రిమూఢతయాసమాహితైః దిగ్భిరోధాభాసోలంకారః ||.....

మూ, ౬౮ { నిపీడనాదివమిథోదానతోయమనారతమ్| వపుషా
 మదయాపాతాదిభానామభితోగలత్ || }

౬౮|| నిపీడనాదితి|| ఇభానాంవపుషాం అదయాపాతాత్ నిర్గయాభియోగా
 ధైతోః మిథోనిపీడనాదివస్త్రాదినిపీడనాదివెత్త్యుత్ప్రేక్షా- అనారతమ్
 ప్రాంతం దానతోయమభితః అగలత్ అస్రవత్ - నిదయాపాతేపినుదాతి
 రైకైః కైః గజానాముత్సాహితీశయోక్తిః- అస్రసంయోగాభావాదసంయోగ
 శ్చీత్ర భేదః పూలోనంత రాస్సంయోగః||.....

మూ, ౬౯ { రణాంగణంసరత్సవస్థావితం మదవారిభిః | గజగవ్య
 భుకరాకృష్టశతవత్తామలోడయత్ || }

౬౯|| రణేతి || గజ మదవారిణాష్టావితముక్షితం రణాంగణంసరత్సవవృక్ష

౧౯౦ (మాఘకావ్యే సవ్యాఖ్యానే - ఏకాదశింశస్సకణః)

వాక రేణాకృష్టానిశతంశతసంఖ్యాకానిపత్రాణి వాహనాని అన్యత్ర శతవ
 త్రాణిమశేతయానిచయస్త్రిక కర్ణణిత త్తధారణాం గణనలోడయత్ ఆ
 త్సోభయత్ స్థిప్తనిశేషణేయముపమా॥

మూ, ౧౦ { శరతు తేగ జేభృంశైస్సవిషాదినిషాదిని | రుత వ్యాజే
 వరునితంత్రాసీకణిసీకతి॥

౧౦॥ శరణేగ శ్రరణేగ జేత రేణకు తె ప్రహృతే - అణవవిషాదినిషాది
 వతానిషాదినిషాదిని యం త్రా సహవతతే యస్తస్త్రిక సవిషాది నిషాదినిః పణ్ణి
 యుత్పకెఅసీకతిఅతిపన్నే సతిహృతేసతీత్యదః - సదెలఃటఃశత్రాదేశః
 భృంశైకత్పకభిఃకత్యానినాపమ్మీ ప్రతిషేః - గుత వ్యాజేనరుశచ్చ
 తేనరుదితంరోదనమాసీత్ - స్వాశ్రయనాశమఃఖా ద్రోదనంకృతమివేష్యు
 త్ప్రేక్షావ్యంజకావ్రయో గాధమ్యా-సాచరుత వ్యాజేనేత్యపహ్నవసూర్వ
 త్వాత్సావహ్నవేతిసర్వస్వకారః॥

మూ, ౧౦ { అంతః స్యపృథౌతత్ర శయనీయశివాహవేదశనవ్య
 సనాదీయుమఃశ్చుణత్వమ్మతంగజాః॥

౧౦॥ అంతకప్యేతి॥ అంతకస్యమృత్యోఃసంబంధిని - శేతేస్త్రిన్వికీశయనీయత
 ల్పశివస్థితశిత్వభఃకృశ్యల్యుటోబహులమిశ్యధికరణేనీయే - పృక్షాఃశా
 తత ప్రాహవేమతంగజాఃగజాః-దశనవ్యసనాద్విషాణభంగా డైతోః-చక్షు
 కాత్వమీయః-మఘ్నాశాశవదృష్టాశిశ్యర్థః-ఉత్తరక్రపాయిసఃఖిటాపశ్రయాః
 క్షీబిశేషామఘ్నాణాః-తస్నాద్వశ్యాస్తంతిమతథా త్వేనరూపకం- అంతకస్యశ
 యనీయశివేష్యు శ్చై త్సాసాపేక్షమితిసంకరః॥

— విష్టిఅధక భుమకబంధః విష్టి —

మూ, ౧౨ { అ భీ క మ తి క నె పు
 భీ తా నం ద స్య వా శ పు
 క న స్స కా మ సే నా క
 మం ద కా మ క మ స్య తి }

౧౨॥ అథయుశ్చేనాహ॥ అభీకెత్యాది॥ అభీకానిభీకామూసీర్యస్యతేనాభీక
 మశీకేననిభణయచిత్తేన-శైషికఃకప్రత్యయః-ఇద్దేనీపేభీతానామానందస్య
 వాశనేనాశకే-నశేణ్యంతాత్కర్తరిల్యుటో-కసంః-దీప్యనూనాసకామాచి
 జయిత్వాత్పూర్ణకామావసేనాయశ్రుతస్త్రిక-కనత్సకామసేనాకే-పూ

ర్షేవక్ష్యః-నుంద కానుకంసుందోస్సాహం-పూర్వదేవకః-అశ్యఃనిరాకుర్వా
 శైరణ్యస్య త్తైరణపంబధః-అత్రసర్వతోభ్రాత్రవత్సర్వపాదభ్రామణాభా
 వాత్పదాధానామేవభ్రామణాదధాభ్రామణిమ్ - ఉద్ధారస్తుసర్వతోభ్రా
 త్రవదేవ॥

మూ, ౨౩ { దధతోపరణేభిసుమభీక్ష్యంభావమాసుగమ్| హతాగ్ }
 { వరైరభిసుభాస్సరభూయసుపాయయః॥

౨౩॥ దధతత్కీరణేపూర్వోక్తప్రకారేయదైఅభిక్ష్యవత్సంతం- భీమంభ
 యంకరం-ఆసురనుసురసంబుధిరంభావంక్రయ్యాంబ్రుషకారలక్షణంభా
 వోవీలాక్రియాచెష్టాసూత్యభిప్రాయజంతుప్వితీక్షేజయంతీ - ఆసురత్వంచ
 ప్రతీయితేదధతః-నిధానాఅపీ-పరైశత్రుభిః-అభిసుభాఅభిసుభావసీతాప
 ఏహతావీరాభ్యశైవః - అతపవసురాణాంభావస్తస్మిరభూయంసురత్వం
 దేవత్వమాయయః - స్వగణాయాంత్యపరాభ్యుభావైస్తరణాదితిభావః
 భుషాభావెత్సకృష్ - అశ్రాసురభావేపిసురభూయత్వంయయిరితివిరోధ
 స్యభావశబ్దస్యాధాంతరత్వేనపరిహారాద్విరోధాభావః॥.....

మూ, ౨౪ { యోనాంగమూహేవ్రణవత్సరుచాపరతోమరైః | స }
 { సుత్వంసయయాఖడ్గస్సగుచాపరతోమరైః॥

౨౪॥ యోనేతి॥రుచాసహవతకాయసెసరుచాతేజస్వినా- యెనవీరేణ
 రతోమరైశత్రుశస్త్రైః - త్రణవత్సవ్రణమంగమూహేఉద్ధంవహాకర్త
 ణిలింసంప్రసారణం-ఖడ్గస్సరోఖడ్గముష్టోచాపెవరతఃఖడ్గస్సగుచాపరతః-
 అప్రవహోరేసియుద్ధంసువన్నిత్యధః * త్సరుఃఖడ్గాదిముష్టోస్యాదిత్యమ
 రః-సవీరోమరైఃసమత్వంయయా-సారుషేణేతిభావః-ఉపమాయమకయోః
 సుస్పష్టిః॥.....

మూ, ౨౫ { నిపాతితసుహృత్సామిపితృవృత్రాత్పమాతులమ్ | }
 { పాణినీయమివాగోకిన్ద్రైస్తత్సనురాజిరమ్ ॥

౨౫॥ నిపాతితేని॥నిపాతితాఃవీగశయాంగమిణాఃసుహృదాదయోయత్ర
 తత్తథోక్తం-అభిముఖస్యబంధోరపిరణేవధ్యత్వాదితిభావః-అన్యత్రనిపాతి
 తాఃలక్షణాభావేశబ్దసాధుత్వాయనూత్రకృతాస్వరూపేణోచ్చారితాఃసు
 హృదాదిశబ్దాయత్రతదిత్యధః - అతపవతస్సమరాజిరంగణాంగణం-పా
 ణినీనాప్రోక్తంపాణినీయంఅష్టాధ్యాయావ్యాకరణమివకృతేనప్రోక్తమితి

శ్రవణ్యయః- ధీరైర్భ్రాత్రై రెవలన్యత్ర ప్రాజ్ఞై రెవలలోకద్వయం - ఉభయ
 త్రాన్యధీరైదురవగాహత్వాదితిభావః - శోభనంహృదయంయస్యససు
 హృత్కేసుహృన్యహృదామి త్రామిత్రయోరితిహృదయశబ్దస్యహృద్భావ
 నిపాతః-స్వమన్యాస్తేతిస్వామీకుశ్వరః, స్వామినై ౨శ్వర్యభిమత్కర్ణీయని
 పాతః-పితు భ్రాతాపితృవ్యః-మాతు భ్రాతామాతులఃఽపిత్వవ్యమాతుల
 మాతామహాపితామహాభిత్వవ్యులజంతనిపాతౌ-విభతీతి భ్రాతానస్త
 నైస్తా దిసూత్రాదౌణాదికానిపాతః ॥

మూ, ౭ = { అభావిసంధ్యాసంధ్యాభ్రసద్గుణితోయయాహృ }
 { తెయోధుంజనగపాంసౌసవ్యగుణితోయయా ॥ }

౭ = అభావీతి॥ సంధ్యాభ్రసద్గుణితోయయాహృ - అభావి భూతం - భావెలుజీవితోయ
 యస్యాస్తయా - సంధ్యావక్తనద్యౌ - అభావి భూతం - భావెలుజీవితోయ
 యసాసంధ్యాద్యశోరుణధీతిద్వగుణిత్వస్తి నిరోధకెరుధఃకీప్ - పాంసౌరజసి
 హృతసతి - సజసోవీరలోకః యోధుంరతఃఉత్సుకఃఅభూనితిశేషః - ఉప
 మాయసుకయోఃసంస్పృష్టిః ॥

మూ, ౭౭ { విదలత్పుష్కరాకీర్ణాగపతచ్ఛంఖకులాకులాః | తర
 { త్వత్రరథానద్యుప్రాసరస్తక్తవారిజాః ॥

౭౭ ॥ విదలదితి॥ విదలదిద్వివిదీర్యమాణైఃపుష్కరైఃకరిహస్తాగ్రైః - అ
 న్యత్రవికసద్భిఃపద్మైరాకీర్ణాఃవ్యాప్తాః - పతద్భిః భ్రశ్యద్భిఃశంఖకులైః
 లలాటాసిసంఘైః కంబుసంఘైశ్చ అకులాః - తరంతిప్లవమానానిపత్రా
 ణీవాహనానిరథాశ్చ - అన్యత్రపత్రరథాఅంజజాఃయాసుతాః - రక్తవారి
 జారుణితోయజన్యాః- అన్యత్రరక్తానివారిజానియాసుతాః- నద్యః ప్రా
 సరణప్రావహా- అత్రనదీనాంరక్తనదీనాంచశ్లేషః ॥

మూ, ౭౮ { అన్యగ్గనోస్త్రక్షతిమానవమజ్జవసాదనమ్ | రక్షగ్గపి
 { శాచమ్ముముదెనవమజ్జవసాదనమ్ |

౭౮ ॥ అన్యగితి॥ అస్త్రక్షతిమాన అస్త్రప్రహారవాణ-జనోవీరజనఃఅ
 న్యగ్గక్షం- జవసాదనంజవస్యచెష్టావెగస్యసాదనంసాదకంనాశకంయథా
 తథాఅవసత్ - నవయోనుజ్జవసయోమేదోవసయోరదనంభక్షకంక
 త్కరిల్కుట్-రత్రాంసిచపిశాచాశ్చరతుఃపిశాచం - సమాహారేద్వం ద్వైకవ
 గా, నః-ముముదెజహషణ- అస్త్రమోదస్యవనునవాక్యాభణహేతుకత్వా

(మాఘకాష్టమీసవ్యాఖ్యానే. ఏకాదశాంశస్సగః.) ౨౯౩

ద్వాక్యార్థహేతుకంకావ్యలింగంశచ్చయమకేనసంస్పృశ్యతే !

మూ, ౨౯ { చిత్రంచాపైరపెనజ్యేష్ఠిరస్త్రశ్చశశ్చాపమ్ }
{ పయోదజాలమివణద్విరాశంసనమాబభా. }

౩౯|| చిత్రమితి|| ఆపెతజ్యేరపగతమాఃకైః * మాఃకైజ్యాశి. జనీసుణ్య
త్యనురః-చాపైశ్చిత్రంపిచిత్రంస్ఫురంతీరత్నాన్యైవశత ప్రాదాశంపాయ
స్త్రిక తత్ శంపాశత ప్రాదా ప్రాదినీత్యనురః - తత్ప్రకృతం-వీగాఃఆశం
స్యంతేతైపీరాశంసనం-భయింక రాయుద్ధఘామిః* సాపీరాశంసనంయువ
ఘామియాఃతభయ ప్ర దెత్యనురః. పయోదజాలమి వాబభా ||

మూ, ౩౦ { బంధోపపన్నేనకేననరణేహతదంతికే. ఆశోచిన్నై }
{ న్యేఘంటూభిఃకైణేహతదంతికే||

౩౦|| బంధావతి|| ఇహ సైన్యేబంధోపపన్నేన్యతేనతి-అనెకేననరణానైకై
నకైరైత్యథః-జాతావేకవచనం- తదంతికేతస్యన్యతస్యబంధోరంతికేఆ
శోచి-కించ-హతాదంతిసోయత్ర తస్త్రిక - హతదంతికే సైన్యేఘంటూభిన్
రణేందధ్వనె-రణతేభావేలిట్ - అత్రదంతిహతేఃవిశేషణగత్యాఘంటూ
రణనాభావ హేతుత్వాత్పదార్థహేతుకంకావ్యలింగంయమకేనసంస్పృశ్యతే

మూ, ౩౧ { కృత్తైర్కీణాఃషహీరజేవంతై గాత్రై శ్చదం }
{ తినామ్తున్లులో కాసుభిన్యూత్సోమునలోలూ }
{ ఖలైరివ||

౩౧|| కృత్తైరితి|| కృత్తైఃచ్ఛిన్నైఃదంతినాందంతై గాత్రై శ్చకీణాఃషహీ
రణభూమిః-తున్లుఃపిస్తాఃలోకాసవోజవ ప్రాణాన్యైస్సైః - న్యూత్సోమున
లోలూఖలైఃకీణేవ రెజే* ఆయోగ్రామునలో స్త్రీ స్త్ర్యాదుమాఖలములూ
ఖలమిత్యనురః - అత్రఉలూఖలమునైరితిరాజదంతాదిపాలేపముగ్రా
భావ్య ఇత్యాదిసా త్రాదేవవ్యభిచారాన్జ్ఞాపకాత్పరని పాతవ్యత్యయః||...

మూ, ౩౨ { యుద్ధమిత్యంపిధూతాన్యమానవానభియోగతః|| త్రై }
{ ద్యువ రాకపరాజిగ్యమానవానభియోగతః||

౩౨|| యుద్ధమితి|| మానవానభిమానవాణ-చైవ్యోయుద్ధంగతః ప్రాప్తస్స
ఇత్థంపిధూతాఅభిఘాతాఃఅన్యైచైద్యాతిరిక్తామానవాయైస్తాకాపిధూతాన్య
మానవాణ-అభియఃలిఖికాకపరాసర్వీ- అభియోగతోభియోగాదభ్యస
రోధాత్ - పరాజిగ్యజిగాయైత్యథఃకపిపరాభ్యాంజైరిత్యాత్త నేపన్యస్థి

౧౯౪ (మూఘాకాశ్యే నవ్యాఖ్యానేప కౌనవింశస్సగణః)

టోజేకరితికుత్సమ్||

మూ, ౧౩ { అక్షవత్సోమణిచ్చాయాచ్చురితాపీతవాససాన్సు }
{ రసిం ద్రధనుభిణన్నతటితెవతటిత్వతా||

౧౩|| అక్షభగవదభియోగంపంచభిఃకులకైవాహ|| అథేత్యాది || అక్షజైవ్య
జయానంశరం-వపుషా రాజ్జాపరఃపుమా ఆద్యశ్య తెతినంబంధః - తన్నప్లు
స్తావ త్రిభివిణశిన్ష్టే|| వసోమణికా స్తుభస్యచ్చాయయాచ్చురితానివ్యా
ప్తానిపీత వాసాంసీపీతాంబరాణీయస్య తెన- అతవవస్సురతాత్తంద్రధనుషా
భిన్నాఃసంగతాఃతటితోయస్య తెనతటిత్వతామేఘునెవతాద్యక్షేఘవత్స్థి
తేనెత్వధణః||

మూ, ౧౪ { నీలనాలనలినిలినోల్లలనాలినా | లలనాలాల }
{ నేనాలలీలాలా నెనలాలినా||

౧౪|| నీలె నెతి||పునఃకీద్యశెనవపుషానీలెనశ్యామలెన- తథాఅనాలంనాలర
హితంయన్నలినంముఖాఖ్యంత త్రనీలీనాఃఅనన్నాఃఉల్లలంఃఠ్యుల్లలనాశ్చం
చలాశ్యాశయోయస్య తెన అనాశనలిననినోల్లల నాలినా - ముఖసారభ
లోభభ్రమద్భ్రమరెణెత్వధణః - లలనానాం స్తీణాంలాల నెనఉపలా
లనెనపశీకిరణెనెత్వధణః అలమత్వంతంలీలాఠోలెనక్రీడాలోలుపెనలీలా
నాం విలాసానామాలా నేనాలయె నెత్వధణః - లాలయితభక్తానితలాలినా
భక్తానుకంపినెత్వధణః-ద్వ్యక్షరాను ప్రాసోలంకారః||

మూ, ౧౫ { ఆపూర్వయెవతశ్చాలసమాగమసకామయా! దృష్టే }
{ నరాజన్వపుషాకటాత్తైవిజయశ్రియా||

౧౫|| ఆపూర్వయెతి||కించ|| ఆపూర్వయెవాభూతపూర్వసమాగమయెవ
తశ్చాలసమాగమెసకామయాసాభిలాషయా - విజయశ్రియాచైవ్యవిరక్త
యెతిభావః-కటాత్తైరపాంగైర్దృష్టైనాలాకి తెనవపుషారాజ్జ-దీప్యమా
నః-అశ్రప్రస్తుతజయశ్రీవిశేషణసామ్యాదప్రస్తుతాసురక్తకామినీప్రతీతః
సమాసోక్తిః-ప్రతీయమానాభేదాధ్యవసాయాధపాంగదర్శనోపపత్తిః|| ...

మూ, ౧౬ { విభావీభివీభాభోవిభాభావీవివోఃభిఃభవాభిభా }
{ వీభావామౌభవాభామౌభవమౌవిభః||

౧౬|| విభావీతి||విభామౌస్యాస్తీతివిభావీప్రభావసంపన్నః-విభవోస్యాస్తీ
తివిభావీతిశ్చవ్యావౌ-భస్యభేవాభాయస్యసభాభానక్షత్రవచుజ్వలత్ప్ర

భావః విభావిజిష్టాంభాందీప్తింభావయితసంపానయతిశిశ్వస్యతివిభాభావీ-
 తస్యభాసాసర్వమిందః భావీః శ్రుతైః భువోన్యంతాత్ నీనిః పినావపిణావా
 తిగచ్ఛతీవీవపక్షీవాహునగ్నస్యభావః ఆత్మోనుపసగేకః విభీనకభీకః-భ
 వంసంసారంఅభిభవతీః భవాభిభావీ-భక్తానాంసంసారదుఃఖనివతకాకఇత్య
 ర్థః భువోనీనిః-భావాకాజంఘాకావతితిభావావః-పిశ్వస్రాతా-భావ్రావీ
 లాక్రీయాచెస్తాభూత్యభిప్రా యజంతుష్వితివైజయంతి-అవ లైకమణిఅ
 త్-భవాభావోస్యాస్తీః భవాభావఃసంసారదుఃఖారస్పృష్టగ్నస్యభావః- అ
 శాదిత్వాచన్ ప్రత్యయః-భవ్రాభూమెవిభుభవతాః॥

మూ, ౧౨ { ఉపైశుకామైస్తత్పారన్నిశ్చిత్రోగీభిర్గవతైః దేహా }
 త్యాగకృతోద్యోగైరదృశ్యతవరగ్గుమాక॥

౧౨॥ ఉపైత్వితి॥ పవంభూతిఃపరఃపుమాక-వరగ్గుపురుషోహరిః-తస్పారం
 తస్యహారైపారం-అతముపైశుకామైఃప్రాపుకామైఃతంజిగీమభిః-అన్య
 త్రదివృక్షుభిరిత్యభావః ౩ శుంభామనుసంసారోపీనుకారలోపః-నిశ్చిత్రోగీ
 ధుంకృతనిశ్చయిరిత్యభావః-అన్యత్రనిశ్చితతత్వైః సకమకాదప్యపిపక్షీలైక
 మణికర్తరిక్షః-యద్వాపీతాగజః ౩ భక్తాభాతర ఇత్యాదివచూహనీ
 యం-స్ఫుటికృతంపైతిత్పాక్ఘంటూబధే-వణాలింగీవినితఇత్యత్ర-దేహా
 త్యాగకృతోద్యోగైరకారణోద్యోగైః-అన్యత్రముముఖుభిరిత్యభావః-యోగి
 భిఃసన్నాహవద్భిరుపాయవద్భివాకాన్యత్రధ్యానవద్భిః-యోగస్సన్నాహ
 నోపాయధ్యానసంగతియ్యక్తిష్విత్సమరః-పరైశత్రుభిః-అన్యత్రపర్యో
 గిభిఃపరమయోగిభిః-అదృశ్యత-పరభ్యోస్థితైత్యర్థః-అన్యత్రపాతౌత్స
 తః-తమేవంవిదిత్వాభిఃకృత్యమేతీతిశ్రుతైః-అథాంతరప్రసీతెర్వకానిరే
 వనశ్లైషః-అభిధాయాఃప్రకృతాభావనియంత్రణాత్॥

మూ, ౧౩ { తంశ్రీయాఘనయానత్తరుచాసారతయాశయా॥ }
 యాతయాతరసాచారుస్తనయానఘయాశ్రితమ్॥

౧౩॥ అథయ్యగై నాహా॥ తమితీ॥ ఘనయాఅనందసాంద్రయా-అనస్తరుచాల
 క్షీణకాంత్యా-సారతయాసారవత్సనసర్వోక్తమగుణెనయాశయాన్యా
 వ్రయా-చారుస్తనయానయాకుచయాః స్వాంగాచ్ఛీపసజనాదసంయో
 గోపధాదివికల్పాదనీకారః-అనఘయానిదోషయా-శయాప్రసీగయా-
 శ్రీయారఘయా-తరసాత్వరయా-శ్రితమాలింగితంహరిముద్పిత్యేశ్యత్ర

౧౯౬ (మాఘ శాస్త్రే సవ్యాఖ్యానే - ప కౌనవింశస్సగణః)

రేణ సంబంధః - తా పి ప్రా తిలో మ్యే నాధా వృత్తై రథః ప్ర తిలో మయ ము క మె తత్ లక్షణం తు ప్రా గై ప్రా క్తమ్ ||

మూ, ౧౯ { విద్విషాద్విషుకుద్విత్వ్యత ధా ప్యా సన్ని డెన సః | ఆరు }
{ చ్య మపిరో గఘ్ను న్ని స గాఢ వ భేష జమ్ ||

౧౯ || విద్విష ఇతి || తం పూ రో వ్వి క్తం హరిం ఉద్విత్వ్య - విద్విష శత్ర వః - ఆద్వి ముః ద్విషం తి స్త లజ్జే ద్విష శ్చై వీ క ల్యే న యౌ జు సా దె వః - త ధా పి ద్విషం తో పి ని డె న సో ని ప్పా పాః ఆ సు ణ - ద్విష వీ క్షణ స్వా ప్యే నో ని వ త క త్వం ద్వి స్టాం తే నా హ-రో చ త ఇ తి రు చ్యం య రా జ సూ యో త్యా ది నా క్య బం తో ని పా తః - ఆ రు చ్య మరో చ మా న మ పి - భేష జ నూ ప థం * భేష జౌ ప థ భై ష బ్యా నీ త్య మ రః - ని స ర్థా త్ స్వ భా వ శ క్తై రె వ-రో గం హం తీ తి రో గఘ్నుం ఆ రో గ్య కా రి * హ రి హా ర తి పా పా ని దు స్త చి త్తై ర పి స్త్ర వ తః - అ ని చ్చ యా పి సం స్పృష్టౌ ద హ త్యై వ హి పా వ క ఇ తి వ చ నా ది తి భా వః, ఆ మ ను మ్య క త్వ క తే తి ట వ్ర త్య యః ||

మూ, ౧౦ { విదితం దివి కేనీ కేతం యా తం ని జి తా జి ని | వి గ దం గ వి }
{ రో ధ్ధా రో యో ధ్ధా యో న తి మే తి న ||

౧౦ || విదిత మితి || ని త రా జి తా ఆ జ యో యె న త స్మి క - ని జి తా జి ని - జి త యు ధే అ నీ కే సై న్యై * వ రూ ఢి నీ బ లం సై న్యం చ క్రం చా నీ క మ స్త్రీ యా మి త్య మ రః - యా తం యో ధ్ధ మ గ తం - ది పి స్వ గే ప వి ది తం వ్ర భ్యా తం - వి గ దం ని రా మ య - తం హ రిం గ వి భు వి-రో ధ్ధా రో జే తా రః - కె న కే పీ త్య ర్థః - యో యో ధ్ధా వ తిం నై తి న ప్రా ప్నీ తి స రో వ్వి త్య త ణః - ప్రా తి లో మ్యే వ్యే త ప వ స గా ధ వా క్యా ధా ణః - ప త ద పి స్తో క ప్ర తి లో మ య మ క మె వ - వ ద ప దా గ్ధా ది సం వా న స్తు వై చి త్రి పి శేష ః - ల క్షణం తు ని ధ వ హ రీ భ ఇ త్య త్రై వో క్త మ ను సం ధే య మ్ ||

మూ, ౧౧ { ని యో త్య మా నే న పు ర్గ క మ ణ్య తి గ రీ య సి | ఆ రో }
{ వ్య మా నో రు గుణం భ త్రా కా ము క మా న మ త్ || ..

౧౧ || ని యో త్య మా నే నై తి || పు రో గై అ తి గ రీ య సి క మ ణ్య రి ణ క ర్మణి - ఆ న్య త్ర అ తి ద మ్ - కై వ్య చి త్త వ్య వ స్తు ని ని యో త్య మా నే న వ్యా పార యి ష్య తా భ శా ణా స్వా మి నా - ఆ రో వ్య మా నో ధి క్రి య మా ణః ఉ రు మ ణ హా గు నో జ్ఞా య స్మి క త త్ - ఆ న్య త్ర వ ర్ష య మా శౌ ర్యా ది కం - క ర్మ ణే ప్ర భ వ తీ తి కా ము క కం ధ ను ణ్య క మ ణ డ క ణ్ - ఆ న మ త్ - గు నా క మ ణా దా మం చి త ణో టి క మ

భూత్ - అన్యత్ర ప్రణత ఇత్యర్థః - అత్ర ప్రకృత కాన్తుకవిశేషణసామ్యాన ప్రస్తుతనియోజ్యపుగుప్రతి తేఃసమాసోక్తిః ॥

మూ, ౯౨ { తత్ర బాణాయుపరుషస్సవధీయంతచారవః | ద్విషా }
 { సుభూతుపరుషస్తస్యాకృష్టస్యచారవః ॥

౯౨॥ తత్రైతి | తత్ర కాముకేశోభనానిపరూంపియేషాంతేషుపరుషః - సుపనాణః అతవచచారప్రణాసితమ్యాబాణాః - సవధీయంతసంహితాః - ఆకృష్టస్యతస్య కాముకస్య ఆరవశ్చద్విషాంసమ్మపగుషః సుపరుషః ఆలికకేశోభనాత్ యునుకపిశేషాలంకారః ॥

మూ, ౯౩ { పశ్చాత్తత్రానానామప్యస్యనరాణామివపశ్చిణామ్ | }
 { నోయోగుణైనసంయుక్తస్సనకణ్ణాంతమాగమత్ }

౯౩॥ పశ్చాదితి | నరాణాంపుంసామివ - పశ్చాత్తత్రానానానిషంగసంగితయాశ్చుష్టస్థాపితానామపి - అన్యత్రావధీరితానామపి పత్రణామిషూణాంనుధ్యే ఇత్యర్థః - యోయఃపత్రీనరశ్చగుణైనజ్యయావిజయదాక్షిణ్యాదినాచసంయుక్తః సంబద్ధః - ససవశ్చీరశ్చాస్య మా రైకణాంతంకణంసమీపమాగమత్ ఆగతః - గుణయోగాదాకణమాకృష్టః - అన్యత్రాప్రతాంత ఇత్యర్థః - శ్లెషసంకీర్ణాయముఃమా ॥

మూ, ౯౪ { ప్రాపెయావీపురారెపాల్లపరిపూగీవర్గవరైః | }
 { పైరపాఠైరుపరిపుపూరైః పురోవరైః ॥

౯౪॥ ప్రాస ఇతి | పురారూప్యం - రూపీమన్యకూమాన్యనైకరూపవాకా అరేపాః నిష్పాపః పరిపూరయతి కాన్తైభాక్తానిపరిపూరీభక్తవరణః - పూరయతేణిణిః - పరఃపరనుపురుషోహరిః - పరైః శత్రుభిః ప్రాపెప్రాప్తః - అవర్ణుష్ట ఇత్యర్థః - అపరైరన్యైః శత్రుభిః కర్తృభిః అపారైరనంతైః పైరిషుభిః పత్రీరోవ ఇషుర్వయోరిత్యనురః - పురోగ్రాహపరిశ్రమపురైపూరితః - పృణా తేకమణిలిట్ - ద్వ్యక్షరానుప్రాసోలంకారః ॥

మూ, ౯౫ { దిక్షుఖివ్యాపినస్తీర్ణాన్ హాదినోమమకభేదినః | }
 { తుల్యమెవవిచిత్రేపసాయకానహితాంశ్చనః ॥ ..

౯౫॥ దిగితి | సహరిదిక్షుఖివ్యాపినోనిగంతవ్యాపకా - తీర్ణానిశితా - కూరాంశ్చ - హాదంతే ఇతి హాదినః పక్షవాదవతః సిహ్వాదవతశ్చ - మర్తభేదినోమర్తస్థానవిదారకా - సాయకానిషూ - అహితానరీంశ్చతు

౧౮ (మాఘకావ్యేనవ్యాఖ్యానానామవింశత్యక్షణః)

ల్యమెవపకక్షణేనైవ- వివియైవనిరాస-అత్రసాయకానానుహితానాంచప్ర-
 క్మతానామెవతుల్యధమయోగాదౌపమ్యావగమాత్తుల్యయోగితాభేదః॥

మూ, ౯౬ { శరవషీణుహానాదఃస్ఫురత్కాముకకేతవః॥
 లచ్చవిరసారేజీకేవచచ్చలనీరదః॥..... }

౯౬॥ శరలెతి॥ శరవషీణబాణవషీణనీరవషీణచశరనీరలెశరౌబాణఇతివి-
 శ్వః-నుహాణనాదః-సిహ్నానాదోగజీణతంచయస్యసమాహానాదః-స్ఫురతీకా-
 ముకకేతనెధనుధ్వజోయిస్యసః-అన్యత్రైంద్రచావచిహ్నాఇత్యధః-
 నీలచ్చవిః-శ్యానుకాంతిః-అసౌకేవస్యచ్చులంకపటయిస్యసః-నీరదః-కేవ-
 వచ్చులనీరదోహారిమెఘౌలెజే-రణరంగెనరోస్విత-మేణనదీపెఇత్యధః-
 అత్రఫలశబ్దేనహారిత్యావహ్నవెనమెఘుత్వారోపాత్-ఫలాదిశబ్దైరసత్య-
 త్యప్రదిపాదనయాపోషహ్నవాలంకాగః-త్రిపాన్యంతగతచతుధాపాదా-
 తురత్పాద్యధవతుధాభ్యుత్పిత్రవిశేషశ్శబ్దాలంకారశ్చైతనికరః॥.....

మూ, ౯౭ { వకెవలంబనైస్తస్యలఘుశుదాయోధనుః॥
 లీకృతమేకాంతాద్భలైస్సేవ్యమానుషిః॥..... }

౯౭॥ నెతి॥లఘుశీఘ్రంసందశ్చైవస్యలఘుసంధాయస్తస్యహరైకేవ-
 లంఘనులెవ-ఏకాంతాత్మనుడనీకృతం-శ్రీమాకర్షణాన్నియమెనవల-
 యీకృతం-జనైనేక్షినక్షిణం-గుణణీలుక్-కింతుద్విపాంబలమపిమండలి-
 కృతం-త్రాసాదేశశ్రుంజీకృతమైక్షి-అత్రధనుబలయోఃప్రకృతయో-
 రైవతుల్యధమయోగాత్-కేవలప్రకృతాస్పదాతుల్యయోగితా॥.....

మూ, ౯౮ { లోకాలోకీకలోకల్పకలిలోలికులాలకః॥
 కాలోక }
 { లోకలింకాలెకొలకెలికలింకలి॥..... }

౯౮॥ అథయుక్తేనాహ॥లోకేత్వాది॥లోకానాలోకతత్త్వితోకాలోక్తిత్రేలో-
 క్యవర్ణీ-కలోకాధురభాషి-కలైనపాపెనదంభెనవాకలిలోనభవతీతిఅకల్ప-
 కలింకకల్పఃపాపాశయోపాపెదంభెఇతివిశ్వః-అలికులాలకః-అలికులనీల-
 మూర్ధజఇత్యధః-కాలోనీలవణః-కాలాత్కొవా-నాస్తికలాయస్యసో-
 కలఃనిష్కళః-నిరంశఇత్యర్థః-అకలిరకలహః-స్వయముకలహాశీలఇత్యర్థః-కాలె-
 ప్రళయకాలె-కోలకెల్వావరాహాలీలయాకిలత్క్రిడతీతికొలకెలికలిః-కేలశబ్ద-
 స్తుఖిల్వధే-వివ్యాధేత్యుత్తరేణసంబంధః-ద్వ్యక్షరానుప్రాసః॥.....

మూ, ౯౯ { అక్షీతారాసువివ్యాధః ద్విషస్వతమక్రిణిః | దానెషు }
 { స్థూలలక్షత్వం సంహితస్య శరాసనైః ||

౯౯ || అక్షీతారాసువివ్యాధః ద్విషస్వతమక్రిణిః | దానెషు స్థూలలక్షత్వం సంహితస్య శరాసనైః || అక్షీతారాసువివ్యాధః ద్విషస్వతమక్రిణిః | దానెషు స్థూలలక్షత్వం సంహితస్య శరాసనైః || అక్షీతారాసువివ్యాధః ద్విషస్వతమక్రిణిః | దానెషు స్థూలలక్షత్వం సంహితస్య శరాసనైః || అక్షీతారాసువివ్యాధః ద్విషస్వతమక్రిణిః | దానెషు స్థూలలక్షత్వం సంహితస్య శరాసనైః ||

మూ, ౧౦౦ { వరరోవివరో వైరివివారీ వారిరారవః | వివవారవ }
 { రో వైరంవీరో రవిరీవావారః ||

౧౦౦ || వరరోవివరో వైరివివారీ వారిరారవః | వివవారవ రో వైరంవీరో రవిరీవావారః || వరరోవివరో వైరివివారీ వారిరారవః | వివవారవ రో వైరంవీరో రవిరీవావారః || వరరోవివరో వైరివివారీ వారిరారవః | వివవారవ రో వైరంవీరో రవిరీవావారః ||

మూ, ౧౦౧ { ముక్తానైకశరం ప్రాణానహరక్షయసాంద్విషా }
 { మితదీయంధసురస్యస్యసహిసే హాసజీవతామ్ || }

౧౦౧ || ముక్తానైకశరం ప్రాణానహరక్షయసాంద్విషా | మితదీయంధసురస్యస్యసహిసే హాసజీవతామ్ || ముక్తానైకశరం ప్రాణానహరక్షయసాంద్విషా | మితదీయంధసురస్యస్యసహిసే హాసజీవతామ్ || ముక్తానైకశరం ప్రాణానహరక్షయసాంద్విషా | మితదీయంధసురస్యస్యసహిసే హాసజీవతామ్ ||

మూ, ౧౦౨ { రాజరాజీరురొజా జేరజి రెజో జరో రజాః | రెజా }
 { రిజూ రజో జా రజే ర రాజజు రజజ రః ||

౧౦౨ || రాజరాజీరురొజా జేరజి రెజో జరో రజాః | రెజా రిజూ రజో జా రజే ర రాజజు రజజ రః || రాజరాజీరురొజా జేరజి రెజో జరో రజాః | రెజా రిజూ రజో జా రజే ర రాజజు రజజ రః ||

౩౩౦ (మాఘ కావ్యే సవ్యాఖ్యానే - ఏకానవింశస్సకః.)

జోగుణరహితః రెసంతీత రెజాః తెజిష్ఠాః రెజృద్ధిస్తాపచాద్యచ్ తెచ తెలరయ
 శ్చ తెమాంజురోహింసనం తెనజాతం రెజారిజారజంతనూర్ణంబలం అర్జయతీ
 త రెజారిజూరజోగ్రాఙ్జ అర్జర్ణిః. యుజురార్జవ గుణవాణ్-జర్జరొనభవతీతి
 అజర్జరొద్భుఃసహరిః. ఆజేరజి రెరణాంగణ-రాజరాజీః రాజశ్రేణీః రురొజబ
 భంజ-రుజౌభం గెలిట్ అతపవర రాజదీసిపె. ద్వ్యక్ష రానుప్రాసోలంకారః॥

మూ, ౧౦౩ { ఉద్ధతాన్నిముతస్తస్య ద్విషతోద్విషతయం పపుః |
 పానా ధేరుధిరంధాతారత్యోధభవనంశరాః ॥ }

౧౦౩॥ ఉద్ధతానితి॥ ఉద్ధణాదృప్తా-ద్విషతః శత్రూ-నిష్ఠుతోహింస
 తః జాసినిప్రహణాదిసూత్రేనిప్రహణేతసంఘాతవిగ్రహీతపిపర్యః సగ్రహ
 ణేపశేషగ్రహణానువృత్తైరశేషైకమణిద్విషతయైవ-తస్యహరేశరాః-పా
 నార్థధాతౌ-పాపానై ఇతిధాతౌసతిరుధిరం-రత్యోధేధాతౌపారక్షణేఇతి
 ధాతౌసతిభవనంజగచ్ఛేతిద్విషతయంపపుః-రుధిరమపిబిణ-భవనమరతుంశ్చై
 తిశ్లేషాథః-అత్రపానయోరభేదాధ్యవసాయనరుధిరభవనయోస్తుల్యభ
 మయోగి త్వత్తుల్యయోగి తాలంకారః-అత్రపానాథాఇత్యాదివాక్య
 స్య శత్రునధేనభవనమరతున్నితీసూత్యైథేగభే-త్వాత్సౌత్కృత్యంనామ
 గుణః-అంతస్సంజల్పగూపత్వంశబ్దానాంసౌత్కృత్యముద్యతేఇతిలక్షణాత్॥ ...

మూ, ౧౦౪ { క్రూరారికారికారైకకారకగ్గకారికారః | కారకా
 కారకగగ్గకరీరగ్గకకారోకకరుక్ ॥

౧౦౪॥ అథయుగై నాహ॥ క్రూరైతి॥ క్రూరాఅరీకీరతివిక్షిపతీతిక్రూరా
 రికారి-కీరతేణినిప్రత్యయః-కొభూమేరైకకారకః ఏకకతాణ-కరోతే
 ర్లువ్త్-కారి కాయాతనాఃకరోతిదుస్తానామితికారికారకః* కారికాయాత
 నాకృత్యోరిత్యమరః కృష్ణో హేత్విత్యాదినాతావ్చీల్యైటప్రత్యయః-కారి
 కాక్రియా-ధాత్వధేనిదేవశేషుత్తతగ్ర ఇతికెలిత్-కారకాకారొక
 రోయస్యసకారకారకరకః కమలముకులరమణీయపాణిరిత్యథః-శైషి
 కఃకప్రత్యయః-కరిణోగజాణ-శూరయతిక్షిపతీతికరీరః కమణ్యున్ కర్త
 రఃరణకకణశిష్యథః-అకణస్వేవరుక్ తెజోయస్యసోకకరుక్ ఇత్యుపమా
 ద్వ్యక్ష రానుప్రాసశ్చ॥

మూ, ౧౦౫ { విధాతుమవతీణోపిలఘిమానమసౌభవపః | అనై
 కమరిసంఘాతమకరోద్భూవివధానమ్ ॥

౧౦౫॥ విధాతుమితి॥ భువ్రో భూమే లభాః సీమానం లఘుం ధారావతరణం - విధాతుమశ్రావతీర్ణోపి భువి జాతోస్య సా పూర్వోక్తగుణవాణాహరిః - ఆనెకం బహుమరిసంఘాతం భూమివధానం - భూ సూరకీ మకరోద్దివిరోధః - శ్చ తమకరోద్దిశ్యవీరోధః - అత ఏవః వీరోధా భాసో లంకారః॥

మూ, ౧౦౬ { దారీవరదరి ద్రోరి దారూదారోద్రి గూరదః | దూ }
 { రాదశా ద్రోదదర ద్రోదోరుద్దూకు రాదరి || }

౧౦౬॥ దారీతి॥ దారీ బహు దార వాణ - భూమా ర్థే సుత్వోద్గీయః ద ర్థే భయోనద రి ద్రో దరదరి ద్రః ద్గీ కభ్యశ్య కః * దరో స్తి యాం భయోత్వ భ్రాత్యన రః - ఉ గారో దా జాను హాణ వా * ఉ దారో దా త్యను హతో రి త్యను రః - ఆ గ్రి వత్ దూ రదో దు భేదః అద్రి గూరదః - రదవీ లెఖ నెచు రిశ్చు సస గాణ త్ రో రీతి లో పె శ్చ లో వభ్యశ్య నో నీ ఘః * ఇ త్ ప్ర శ్యయః - ఆ ర్థో క్రః సా ధూ నాం సా వ్యుః వో దసే ను ణద్ధీ తి రో దో రు త్ వి శ్వ వ్యా సీ ను డ్భే క్షి వ్ ద దా పీ తి హా నుః దా తా దదా తే రో ణా ది గూ రు ప్ర శ్యయః - ఆ స రో స్యా స్తీ తి ఆ ద రీ స న్నా ర్థా దర వాణ స హరిః - అ రి రె వ దారు కా వ్య మ రి దారు దూ రా దే వ అ ద వ ర త్ దా గ య తి న్న - దా రయ తేః శో చ జీ ః అ త్ స్త వృ ద్ధ త్వ ర ప్ర భ మృ ద స్త్ర స్వ శా మి త్య భ్యా స స్యా త్వం - ఆ రి దా ర్వి తి రూ ప క మ ధ్ధా లంకారో ద్వ్య క్ష రా ను ప్రా స శ్చ॥

మూ, ౧౦౭ { ఏ కే ఘ్ణా నం ఘ్ణ తి ధాణ ద్వి సో భి - ద స్త మూ ని వ | }
 { స జ న్నా న్త ర రా మ స్య చ క్రై స పృ శ మా న్త నః || ... }

౧౦౭॥ ఏ కే ఘ్ణా నం సహా రి కే ఘ్ణా నం ఏ కే నై వ శ రేణ - సంఘా నాం పూ ర ణాణా నం ఘ్ణ తి ధాణా నం ఘ్ణ శః స్థి తా ని త్య ధణః * బహు పూ గ గణ సంఘ స్యో ణ గి తి తి ఘ గా గ మా దే వ జ్ఞా ప కా ద సంఖ్యా త్వే పి డ ప్ర త్యయః - ద్వి ఘ శ త్రు క - ద్రు మా ని వై త్యు ప మా - భిందణ వి దార యణ - జ న్నాంత రె రా మ స్య దా శ ర ధే రా న్త నః స దృ శ చ క్రై - ఏ క శ రే ణా నై క ద్రు మ భే ద న మ స్య జ న్నాంత ర వా స నా యా త మి తి భా వః * వి భే ద చ పు న స్సా లాణా స ప్తై కే న మ హే ఘ్ణా నై తి ర మాయా నే॥ ...

మూ, ౧౦౮ { శూ ర శ్శే రి ర శి శీ రై రా శా శై రా శు రా శి శః | శ రా రు }
 { శ్శీ శ గీ రై శ శ్శు శూ రి రి ర శ్శ రైః ||

౧౦౮॥ శూ ర భి తి శ్చ ణా తి తి శ రా రుః దు ష్ట మా తు కః * శ రా రు మా తు కో హిం స్ర భి త్య మ రః * శ్చ వా వం ద్యో రా రు రి త్యా రు ప్ర త్యయః - శ్రీ శ రి ర న్యై శః శ్రీ

208 (మాఘకావ్యేన వ్యాఖ్యానై- ఏకైకానవింశస్సగణః.)

దానాశదా-ఉభయశ్రాంతోనుపసర్గకః-కూదానా-దీదానూదదీదాదుష్టమర్ద
 కౌతూదోషోభుజోయస్యసః-మాదదీదయోః-దుష్టభంజకభుజభ్రత్యధణః-దదా
 దదదదః-నదంతభిదదాఃదాతారః-నదదంతభిఅదదాలదాతారః-తేషాం
 ద్వయానానుపిదనోదాతాదదదదదః-సర్వత్రదదదానెపచాద్యచ్-
 అదంతిత్వదాఃఘుస్తరాఃబకాసురసూతనాప్రభృతయః-అతైఃపచాద్యచ్-
 తాద్యతిఖ-ఉయతీతలనదః-నోఅవఖండనై-అతోనుపసగణకః-ఏవంభూ
 తోహరిః-దుదంపదాతీతమద్దః-చుఃఖదఃతస్త్రి-దుద్దేశత్రో-దుదంకుఃఖంద
 దతభోదుదాదంశస్త్రం-దుదదానెకమణ్యో-దదదదదదా-ప్రయిక్త
 వానిత్యధణః-దదదానెకతరలిత్-ఏకాక్షరానుప్రాసోలంకారః||

మూ, ౧౧౫ { పుతేభకుంభోరసిజైహ్మృదయక్షుతిజన్మభిః | ప్రా
 వతణయన్నదీర నైస్త్విషాంతద్యోషితాంచనః || }

౧౧౫|| పుతేతి||సహరిః-పుతాఃఉత్క్షితాః-ఇభకుంభాః ఉరసిజాఇవ- ఇభ
 కుంభాఇవ్రోరసిజాశ్చయైస్త్రి-హ్మదయక్షుతి భివణక్షుః ప్రహారైఃనుసూభం
 గైశ్చవిషాదాపరాశ్రయైఃజన్మయేషాంతైః*హ్మదయంవక్షుసినాస్వాంతభివిశ్వః
 ద్విషాంతద్యోషితాంచాస్త్రైః-శోణితైరశ్రుభిశ్చ* అస్రమశ్రుణిశోణితభ
 తివిశ్వః నదీఃప్రావతణయత్ ప్రావాహయత్-అరివధేనతన్నారీరరోద
 యనిత్యకణః-అత్రద్వయానామస్య ప్రాణాం ప్రకృతత్వాత్ ప్రకృతశ్లేషః
 తైరైవద్విషాంతద్యోషితాంచయథా సంఖ్యసంబంధాద్యధాసంఖ్యాలంకారః
 తమపజీకనెనద్విషాంతద్యోషితాంచశ్లేషమూలాభేదాతీతక్షాక్తినుహిమ్నా
 అస్రయపశుల్యధగ్గయోగి శ్వాతుల్యయోగి తేత్యం-గాంగీభావేన సంకరః||

మూ, ౧౧౬ { సదామదబలప్రాయస్సముద్ధృతరసోబభౌ | ప్ర
 తీతవిక్రమశ్రీమాణహారిహారిరివాపరః || ... }

౧౧౬|| సదేతి||సదామదోయస్యసదామదఃనిత్యమత్రభిత్వర్థః-తంబలంబల
 భద్రంప్రీణాతీతసదామదబలప్రాయః-పరత్వాత్-ర్షణ్యోస్త్యయః-సముద్ధృ
 తాపన్యూక్థృతారసాశ్చస్వంభూయోనససముద్ధృతరసః-ప్రతీతాఃప్రసిద్ధాః
 విక్రమాఃపాదన్యాసాయస్యసః-త్రివిక్రమభిత్వర్థః-శ్రీమాణరమావతిః
 హరిఃకృష్ణఃఅసరోన్యోహరిఃఇంద్రభవబభౌ-సోపినశామామదోదుఃఖదోయో
 బలోవలాసురస్తస్యప్రాయోనాశస్తంకరోతీతసదామదబలప్రాయః త్శ్రో
 తీతిన్యంతాత్ప్రచాద్యచ్-సముద్ధృతరసఃఅమృతపానెనసమ్ముగవహృతవిషః

*శృంగారాదోపేవీ ద్యగుణైరాగ్రైవ వరసత్వత్యనురః-ప్రతీతః క్రమః ప్రసిద్ధపరాక్రమః-శ్రీమాన్ స్వారాజ్యలక్ష్మీయుక్తః-తథాఽపరోహరిఃసాధ్యోవబభా-సోపిఽనుంగోగంవృతఖండయితీఽఽనుదః-బలంప్యణాతీఽబలప్రః-వగాభః-భుజాదిత్వాశ్శైవతాంభక్తానామానుజోబలప్రశ్చఅయఉదయోయస్యసోసదానుదబలప్రాయః-సోపిఽయనసతామారోగ్యబలకారిత్యధః-ఉక్త్యన్నద్యైత్యాదిశ్రుతైరితిభావః- సముద్భృతరసః ఘర్మకాలసంశోషితమితి-ప్రతీతవిక్రమః ప్రసిద్ధాశ్చ్యుగైః * యుమానిలెంప్రచంద్రాకణః-స్థూ-స్థూంశువాజిఘ-శుకాహికపిభైకెఘహరినాః-కపిలెక్రొమ్విశ్యనురః-నలకఘః-మానయోగుపమెయెచార్థప్రయవచనానధాశ్రయనాచకశ్చిక్రభౌః-ఏతావదెవకవెర్వివక్షితంఅశోన్యశువచనుప్ర్యపెత్వ్యమెవ-అత్రాపరోహరివెత్యవరశబ్దప్రయోగాదుత్పేక్షేయన్సోపమా-అపరస్వేంద్రస్యాకః-ప్రచాస్తసిద్ధైః-ప్రసిద్ధసాశ్చ్యవణానముపమా-ప్రసిద్ధగానూప్యారోపేగావకం-ప్రసిద్ధతాప్రప్యః-భావనము-ప్రేక్షాఽతపవలక్షయంతిఅప్రకృతగుణక్రియాభిపంబుధాదప్రకృతత్వైః-ప్రకృతస్యసంభావనము-ప్రేక్షేతి-తస్మాదపరశబ్దేన ప్రకృతస్యాప్రకృతత్వాస్యవసాయప్రతీతైరివశబ్దేనశస్యసాధ్యస్యప్రతీతేఽఉత్పేక్షేవేతిసర్వస్వకారః-తస్మాదివశబ్దమాశ్రప్రయోగపవోపమా-అపరశబ్దమాశ్రప్రయోగేఅపిశయోక్తిః-ఉభయోఃప్రయోగేతూత్పేక్షేవేతిపివేకః-అతపవాత్రానేకాధావణానవ్యసనిభిరపరశబ్దస్యాన్యకః-తావ్యతిరేకేణాధాకంతరకల్పనాయాసోపినాలంకారికాణాంపంధాః-శ్లెషశ్చాత్మోత్పేక్షాబీజభూతసాధర్మ్యనిర్వాహమాత్రోపక్షీణతయాతదంగమేతిసంకరత్యలంప్రసక్తానుప్రసక్త్యా॥

మూ, ౧౦౨ { ద్విధాత్రిధాచతుర్ధాచ త మెక మపిశ త్రవః | పశ్యం |
త స్సర్పర్థయానద్యస్సస్వయంపంచ త్వమాయయః॥ }

౧౦౨॥ ద్విధేతి॥ శత్రవః ఏకమపితంహరిం ద్విధాద్విధేన - త్రిధాత్రిధేన చతుర్ధాచతుష్టేన చ పశ్యంతః-భయంతథా భ్రాన్యంతత్యధః-స్పధాయానుత్పరణసద్యః-స్వయంపంచత్వంపంచధాభావం మరణమాయయః-తన్తస్మరిణస్తతోధికమాచరంతీతిభావః* స్వాత్మంచతాకాలధమోదిష్టాంతః-ప్రలయోత్యయః-అంతోనాశోద్వయోన్యూత్యమరణనిధనోస్తి

౩౦౬ (మాఘకాశ్యే సవ్యాఖ్యానే-పకానవింశస్సర్గాః)

యామిత్యనురః-పాంచభాఃకస్యశరీగస్యపంచగాభావః- పంచతా- అత్ర
 స్పర్థా యతి హేతోరు శ్రౌతృణాత్ హేతూ త్రై యోసాచవ్యంజకాప్ర
 యో గాద్దన్యా-స్పర్థాయో వెశ్యకాః||.....

మూ, ౧౧౦ { సదైవసంపన్నవసూరణేషుసదైవసంపన్నవసూ }
 { రణేషు | ఋహేలూదధేస్తారిమహానితాంతమ్ }
 { హేలూదధేస్తారిమహానితాంతమ్|| }

౧౧౦|| సదే || సదైవసర్వదైవ-సంపన్నంసర్వలక్షణసమగ్రంవపుకృత్యస్యః
 సంపన్నవపుఃశిశ్నపరిస్పూర్ణముఖిణః- సంహితాయాం § శ్రులోపెఘూర్వ
 స్యదీ ఘోణః - అస్థంనిరస్తహరీణాంనుహస్యైజోయినసఃఅస్తారిమహాఃమ
 హాఃధికః-సహరిః దైవసంపత్ - భాగ్యసంపత్ - సైవసవసూరణంప్రత్యగ్ర
 సాధనం-యోసాం తేషుదైవసంపన్న వసూరణేషుదైవసహాయేషురణేషుయు
 ధేషును హేలూదధేఃసహాణవస్యగ్రాంతం ప్రాప్తపారం సముద్ర పార
 గామినితాంతం స్తారిపిస్తారిమహాస్యైజోదధే రారయామాస - అధాకభ్యా
 సలక్షణసమస్తయనుక భవః * అధాకభ్యాసప్రముద్దస్సాప్యదస్యభేదాస్త
 యోమతాత్మశ్యుక్తం-ఉపేద్రవజ్రావృత్తిమ్||.....

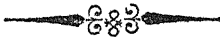
మూ, ౧౧౧ { ఇష్ట కృత్వాఙ్గంపశ్రిణ్వాఙ్గపాణే రేత్యో }
 { ధోముఖ్యం ప్రావిశకభూమియాశుశుద్ధ్యాయు }
 { హేనావై రివగన్యనుధ్యేభ్రాక్షీప్తానా }
 { మేతదేవానురూపమ్|| }

౧౧౧|| ఇష్టని || పాఙ్గంపాణోయస్యతస్యశాఙ్గపాణేః-కృష్ణస్యఃప్రహ
 రణాఙ్గభ్యః పరేనిస్తాసప్తవ్యాభవతత్పతిపాణేః పరనిపాతః- పత్రినోబా
 నాః ఇష్టనుభాంప్రయోజనంశత్రు వధాత్కంకృత్వా - అధోముఖ్యంఅధో
 ముఖ్యామేత్యప్రప్యతశుశుమామిమావిశక - శుద్ధ్యాలోహశుద్ధ్యావిత్తశు
 ధ్యాచముక్తానాంతధాపిభ్రాక్షీప్తామివావై రివగన్యనుధ్యేక్షీప్తానాం
 పాణితానాంపకదేవఅధోముఖ్యేవక్వచిన్ని అయిన మేవాను రూపముచితం
 సామాన్యేనః శేషసమర్థనగూహాధాంతరన్యాసః-జాగతంవైశ్వదేవీవృ
 త్తం*పంచాశ్వేన్నీన్నావైశ్వదేవీనుమాయావితిలక్షణాత్ ||

సత్సంమానశిష్టమాజిరభసాదాలంబ్య భవ్యం
 పురోలబ్ధాఘోషయశుద్ధిగుచ్ఛరతరశ్రీవస్సశూమి
 మూ, ౧౨౦ { మూదా | ముక్తాకామ మపాస్తభీసరమ్మగ
 వ్యాధస్సనాదంహారైకాఘైస్సమకాలమభి
 ముదయారోసైస్తదాతస్తరే ||

శ్రీశ్రీమాఘకృతా - శిశుపాలవద - మహాకావ్యే -
 పశ్చిమకావ్యసంకలనం

౧౨౦|| సత్సమిశ్రిభవ్యకల్యాణమూలకః - లబ్ధాఘోషయశుద్ధిచయోనస
 లబ్ధాఘోషయశుద్ధిః - శ్రీవస్సస్య లాంఛనశిశువస్సశూమివకామఃపాదధురత
 రాడన్నతతరాయస్యనడధురతరశ్రీవస్సశూమిః - కామమపాస్తభీః శిఖా
 కః - పరశశ్రవస్తవవవృగస్తేషాం వ్యాధఃస్యగయారిత్వస్తిష్టవరపరిత
 రూపకం * వ్యాధోవృగవధాజీపూవృగయఃలుభకోహినకణ్ణనరః - ఉ
 దయీనిత్యాభ్యుదయవాక - నిత్యయోగైహత్సద్ధీయః - సహరిఃపురఃపూ
 ర్షంజిరభసాత్ - రణరాగాత్ - మానశిష్టమహంకారోద్ధురంసస్సంబలం
 ఆలంబ్యతస్థాయ - ముదాడత్సాహెనహరైః - సిహ్వాస్యనాదంముక్తాస్సిహ్వా
 నాదంకృత్యైశ్యకణఃపమకాలమకకాలంకృత్యంతసంయోగైశ్చీయా - ఏ
 కఃఘోషోషాం తైఃపకాఘైః - ఏకప్రవాహైఃకోపైరిమభిరభిమాకాశం
 తదాతస్త్రికాలే - తస్తరైఃచాకాయామాస ఋచ్చవ్యాతామితిగు
 ణః - చక్రబుధాఖ్యస్త్రవిశేషోలుకారః పూరోవైకరూపకేణసంస్పృశ్యతే -
 బంధోద్ధారస్త - దశమండలరేఖాశ్చకేనవమండలాంతరాలవళిచక్రేనాభిస్థా
 నేన సహైకోనవింశతికొత్తం ప్రత్యేకంద్వయం పశ్చిమ - శ్రయింసహరేభి
 యా లిఖిత్వాతత్రైకస్యాంపశ్చైవామపాశ్వ - ప్రకమేణఆద్యపాదమా
 లిఖ్యతథా ప్రావక్షిణ్యన ద్వితీయత్రిణీయయోద్వికతీయచృతీయలిఖిత్వా
 నెమిస్థా నెబాహ్యవలయె సాక్షరకోష్ఠవశ్చై న సహస్థానశకొత్తవశ్చత్రతీయ
 పాదాంతకోష్ఠవణ మారభ్య ప్రావక్షిణ్యన చతుర్థపాదం లిఖిత్వాత
 త్రైవసమాపయత్ - తస్రనాభిస్థా నెలద్యపాదత్రయదశమాక్షరసంవా
 దః - తదాద్యంతవక్షేస్సహబాహ్యవలయెచతుర్థపాదోద్ధారః - తృణీయ

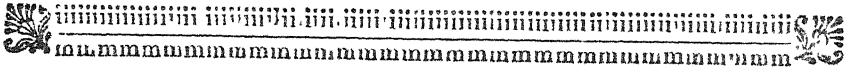
30 (మామకావ్యేసవ్యాఖ్యానే- ఏకొనవింశస్సర్గాః.)

పాదాంతకొప్పైతద్వణేనచతుర్ధాద్యంతవణయోఃసంవాదః- తృతీయ
వలయెమాఘ కావ్యమిదం-షష్ఠేశిశుపాలవధఇతికవికావ్యనామోద్ధారశా
దూలవిక్రీడితంవృత్తముమ్..

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణ పారా వార పారీణశ్రీను-హేలూపా
ధ్యాయ-కొలాచలవల్లినాథసూరివిరచితే మాఘవ్యాఖ్యానే
సర్వంకషాఖ్యానే ఏకొనవింశస్సర్గాః.

మాఘకౌశ్యే - సవ్యాఖ్యానే - విశతితమసగః ప్రారంభః.

మూ, ౧ { ముఖముల్లసితస్త్రి రేఖ ముచ్చై భిః దుర ధూ యుగ }
{ భీషణంద ధానః సమితావితీవి క్ర మానమృష్యన్ గ }
{ తభీరాహ్వాత చెది రాః ఋ రాగిమ్ || }

౧|| అధహరిశిశు పాలయో ర్యుగ్ధం వణం యుతుముపో ధ్వాతంకరోఽ|| ముఖమి
తి|| ఇతీగ్ధం సమితా వాజో * సమిత్యాజి సమిద్యు ఫణిత్యమరః - క్ర మాణము గా
రైః పరా క్రమాణ - అమృష్యన్ అసహమానః - అతపవతి స్తో రేఖా స్త్రి రే
ఖాః డిక్ సంఖ్య సంజా గూమితసమానః - లాడల్లసి లాః క్రో ధాదుర్భూతాయ
స్త్రి - తముల్లసిత స్త్రి రేఖం స ధాభి దు రేణ గ్రంధి తేన ధూ యు గెన భీషణంభ
యింక రండే చ్చై గున్ తం ముఖం ద ధానః చెది ము గాజ తే చెది రాట్క సంపదా
ది నాక్ష్విప - యి ద్వా - చెదీ నా రాట్క చెది రాట్క అ న్యైభ్యో పి నృశ్య త ఇక్ష్విప
* రాజా రాట్క పాధిః ప డ్యో భృది న్యమరః - గతభీః నిభీకః స్పా - ము రారిం
హగిం ఆహ్వాత - అయి మహం క్వయా సమా మ భ్యే హి ఇతీ సస్పథ మాకార
యానూ సెత్యతః - వి నాశ కాలే పవితీ త బు డ్ధే మ ర్వా ర త్వాది త భావః స్ప
ధా యా మా జ ఇతీ హ్వయ తేలుః జీతజ్క ఆత్మ నేప దెస్వస్య తర స్యామి? డై
రజా దేశః అ త్రా ముక్షః స్వపి శేషణగ త్యా ఆహ్వాన హేతు త్వాత్ప దాధా
హేతుకం కావ్యలింగం - సగైః స్తినో పచ్చందసికం వృత్తం వై తాలీయాదు
ర్వాధి క్యాత్ ||

మూ, ౨ { శితచ క్ర నిపాత సంప్ర తీక్షం వహతస్సంధగతం చ }
{ తస్య మృత్యుమ్ | అభిశౌరి రధో ధబాధి తాశ్చ సంప్ర }
{ యయా సారధి యాపయానియ త్యా || }

౨|| శితేతి|| అథ ఆహ్వానానంతరం - శితచ క్ర నిపాత సంప్ర తీక్షం వృత్త్యో రపి
నిమి త్త సవ్య పెక్ష త్యాది త భావః ఈక్ష తేక మణ్యోన్ స్సంధగత మంసస్థం
మృత్యుం వహతః - ఆసన్న మృత్యో రి త్యథః - తస్య చ్యైస్య రథశ్చ సారధి యాప
యానియ త్యా డిధి నేతి రూపకం * భాగ్యం స్త్రి నియతి విఠి రి త్యమరః - చోది
తాశ్చః ప్రై రి తాశ్చ స్పా అభిశౌరి - శౌరి మభి - అభి ముఖ్యే అవ్యయా భావః
అవ్యయా దాపున ఇతి సుపోలుక్ - ప్ర యయా ప్ర త డై ||

మూ, ౩ { అభిచైవ్యసు గా ద్ర ధోపిశోఽరవనిజాంగలకుంకు
 మాభితా మైః | గురు నెమినిపీఠవాదీణావ్యసు }
 దేహాస్ర త శోణితైవిలింపణ ||

౨|| అభితి|| అథశౌరెః-కృష్ణస్వరధోపి-జాంగలోదేశవిశేషః-తత్ర యత్కుం
 పుమంతద్వదభితా మై రరుణైరిత్యుపమా - గురుణాం నెమినాంచ క్ర ధా
 రాణాంసిడ నెననాద నెనావదీ ణ్యభ్యః వ్యసూనాంఃగణ ప్రాణానాం దేహా
 భ్యః-స్ర తైశోణితైరస్పగ్భిఃఅవనింవిలింపణ-ఉపదిహానస్పణ-అభిచైవ్యంచై
 వ్యసాభి-సమాసో వ్యాసోవావికల్పాత్ -అగాత్, ఇహోగాలుజీతిగాదేశః||

మూ, ౪ { సనిరాయత కెత నాంశు కాంతల్లకలని క్షాణక రాల
 కింకీణీకః | విర రాజరిపుక్షయ ప్ర త్విజ్ఞాముఖరోము }
 క్షశిఖస్వ యన్నున్నుత్పృః ||

౪|| సద్విని|| నిరాయతోఽదీఘః-కెత నాంశు కాంతః- ధ్వజపటాంచలోయ
 స్వసః-క లై ని-క్షాణైః-శుభురన్నులైః-క రాలాః ప్ర గల్భాః-కింకీణ్యః-ఋన్ర
 ఘాటి కాయస్యతథో-క్షః ౩ నదృ త శ్చైఃకి ప్కీంకీణీయు గ్ర ఘంటికెశ్యసు
 రిః-సకృష్ణస్వరధః- రిపుక్షయస్యశిశు పాలవధస్య ప్ర త్విజ్ఞాయాముఖరో వాచా
 లః- అత ఏవ ము క్షశిఖోము క్షకేశఃనాహ మెననుహ త్వాప్వీభాబంధంక రి హ్య
 ఖాత్మన్లోప యన్ని త్యధః- స్వయంసాత్మాన్ప్ర త్యుర్ను -అంతకఃకిమిత్పు
 త్ప్ర త్సావిర రాజ ||

మూ, ౫ { సజలాం బుధ రా రవాసు కారి ధ్వనిరాపూరితది
 క్షుఖోరధస్య | ప్ర గుణీకృత కైకమాన్వకంకంత్తైశ్చి }
 త్రికం లై రుపకణ యాంబభూవే ||

౫|| సజలేతి|| సజలోయోంబుధరః తస్యారవంగజితమనుకరోతీతితథో
 క్షః శద్వన్గంభీరభ్యశ్చణః-ఉపమాలుం కారః-అపూరితదిక్షుఖో వ్యాప్తదిగం
 తఃరధస్యకృష్ణరధస్యధ్వనిః-ఉద్భావః కంఠాః యోషాం తైయాధ్వకంకంత్తైఃఆక
 స్మిక శ్రేయాలా భాద్విస్తయహాషో-స్వమితకంధలైరిశ్యధః- శితికంత్తైర్ని
 లకంత్తఃప్ర గుణీకృతాః అతిరారికృతాః శైకాయస్మిన్ కిషణితస్యధాత
 ధా-కై కావాణీయయా-స్యోశ్యవారః- ఉపకణ యాంబభూవే- మెమురవ
 భ్రాంత్యాన త్తకణైఃర శ్రా డీత్యధః- ఏతెన భ్రాంతిమదలం కారోవ్యజ్య
 తత్తవ స్తు నాలంకారధ్వనిః||

మూ, ౬ { ఆభివీత్యః-దభ-రాజపుత్రీ-కుచ-కాశ్చీ-రజవిహ్ను }
 ముచ్యతోరః | చిర-సేవితయా-పి-చేది-రాజస్సహ }
 సా-వా-పరు-షా-త-దై-వ-యో-గ-మ్ ||

౬|| ఆభీతి||చేది-రాజః-శి-శు-పాలః-రాజా-హ-స్స-ఖి-భ్య-వ్-౫-ద-భ-రా-జ-పు-
 త్రా-వ్యః-కు-శ్చీ-ణ్యాః-కు-చ-యో-ర్య-శ్చ-శ్చీ-ర-జ-ం-కు-ం-కు-మ-ం-త-చ్ఛి-హ-ం-య-స్య-త-గ-
 మ్య-తో-రః-కృ-ష్ట-వ-క్షః-అ-భి-వీ-త్య-చి-ర-సే-వ-ిత-యా-చి-రో-ప-భు-క్త-యా-పి-కు-శ్చీ-ణీ-హ-
 ర-ణా-త్ప్ర-సృ-తి-స-ం-భృ-త-యా-వీ-త్య-ధ-ః-రు-షా-గో-పే-ణ-త-దై-వ-త-దా-సి-మే-వే-త్య-
 త్రై-త్రో-స-హ-సా-యో-గ-ం-స-బ-ం-ధ-మ-వా-ప-య-ధా-కా-మీ-కా-హ్య-ం-త-ర-భో-గ-ః-
 హ-మ-ద-శ-నో-ద్దీ-పి-తః-కా-ం-త-యా-స-ం-య-ు-జ్య-తే-త-ద్-వ-ది-తి-భా-వః-ప-ర-మా-ర్-క-స్തു-
 పూ-రో-వ్-క్త-వ-న-కో-పో-వై-ద-భీ-శ-కు-చ-కు-ం-కు-మ-ద-శ-నా-ద-స్థూ-ర-వ-దు-గ్ధీ-పి-త-ఇ-త్య-
 ధ-ః-అ-త్ర-ప్ర-కృ-త-రు-ద్ధి-శే-ష-ణ-సా-మ్యా-క-ప్ర-కృ-త-కా-ం-తా-ప్ర-తే-ః-ప్ర-మా-సో-
 క్తః-ఉ-క్తో-త్రై-త్రో-త్వ-ం-గ-మ-స్య ||

మూ, ౭ { జనితా శనిశబ్ది శంకముచ్చే ధనురాస్ఫులితము }
 స్వనన్నృపేణ చపలానిలచోద్యమానకల్పక్షయ }
 కాలాగ్నిశిఖానిభస్పరజ్యమ్ ||

౭|| జనితేతి||నృ-పే-ణ-చే-చి-పె-న-ఆ-స్ఫ-లి-త-ం-ఆ-ఘ-ష్టి-త-ం-అ-త-ప-వ-చ-ప-లా-ని-ల-న-ల-
 వ్రా-ని-ల-న-చో-ద్య-మా-న-స్వ-స-మే-ధ్య-మా-న-స్వ-క-ల్ప-క్ష-య-కా-లా-గ్నై-ర్యా-శి-ఖా-
 జ్వా-లా-త-యా-స-మా-స-న్ని-భే-తి-ని-త్య-స-మా-సః-సా-స్ఫ-ర-ం-తీ-నో-గ్నా-య-మా-నా-
 జ్వా-న-మా-వీ-య-స్వ-త-శ-ధో-క్త-ం-ధ-నుః-జ-ని-తా-ఉ-త్పా-ది-త-అ-శ-ని-శ-బ్ద-శ-ం-కా-వ-జ్ర-
 ఘో-ష-శ-ం-కా-య-న్తి-న-క-ర్-ణ-త-త-ధా-ఉ-చ్ఛై-స్తా-ర-మ-ధ-వ-న-త్-అ-స్మా-గ్ని-శి-ఖా-ని-
 భే-త్య-ప-మా-యా-అ-శ-ని-శ-బ్ద-శ-ం-క-త-భ్రా-ం-తి-మ-తః-ఆ-స్ఫ-లి-త-మ-ధ-వ-న-ది-తి-ప-దా-ర్థ-
 హే-తు-క-కా-వ్య-లి-ం-గ-స్య-చ-సా-పే-క్ష-త్సా-త్స-ం-క-రః ||

మూ, ౮ { సమకాలమి వాభిలక్షణీయగ్రహ సంధాన వికషణ }
 ణావవ గైః | అథ సా భిచరం శరై స్తరస్వీ సతరస్త్ }
 తుంము పెం ద్ర మభ్యవ షణ్త్ ||

౮|| సమేతి||అథ-ధ-ను-గా-స్ఫ-ల-నా-న-ం-త-ర-ం-త-ర-స్వీ-బ-ల-వా-న-స-చై-వ్యః-స-మ-కా-
 ల-ం-ప-క-కా-ల-మి-వే-త్య-త్రై-త్రో-అ-త్య-ం-త-స-ం-యో-గ-ె-ద్వి-తీ-యా-ఆ-భి-ల-క్ష-ణీ-యాః-
 సం-దృ-శ్యాః-గ్ర-హాః-బా-ణ-స-ం-గ్ర-హ-ణ-ం-స-ం-ధా-న-ం-మా-వ్యా-యో-జ-న-ం-వి-క-ష-ణ-
 మా-క-ష-ణ-మ-వ-వ-గౌ-మో-క్ష-శ-చ-యో-హ-ం-తైః-శ-రైః-సా-భి-చ-ర-ం-సా-ను-చ-ర-ం-

మాసోక్తిః.....

మూ, ౧౦ { అనుసంతపాతినగ్గవటుత్వందథ తశ్శుద్ధిభృతోగ్ర }
 { హీతపత్రోఃనదనాదివ వాది నోభక బ్లాఃక్షీభ ర్శు }
 { ధనుశశ్శ రాగ్ర ప్ర సస్రూః || }

౧౦|| అన్నితి||అధాక మ్మణానంతరం-క్షీతిభ యశ్చైవ్యస్యభనుషః చాపా త్-అనుసంత శ్శ్యావతఃతీతిఅనుసంతపాతినఃఅవిచ్ఛేద ప్రవర్ణిణః-పటుత్వం లక్ష్య భేద పాటవం వాచక త్వశక్తించ దధతః-శుద్ధిభృతః-లోహశుద్ధిభృతఃలిన్వి షా నా-అన్యత్ర సాధవత్తత్యవః-గృహీతపత్రోః-స్వీకృతకంకాదివ ణ్ఠః ఆ న్యస్రస్రహీతనిత్య శ్శ్యాదిసాధ్యా ధాణః * పత్యఃపాశ్వగరు శ్శ్యాభ్యనహం యిబలభి త్తిష్ఠితినై జయంతీ-శ రాః వాదినఃక థక స్యవద నాచ్చబ్లాః-ప్రశ్నిజ్ఞా హేత్వా రయభవ ప్ర సస్రూనిజణగ్నః - శ్చిష్టవిశేషణేయముప మెతి కేవిత- నైషుపవ ప్రకృతాస్రకృతవిషయిత్య న్యై||

మూ, ౧౧ { గవలాసిత కాంశితస్య మధ్యస్థిత ఘోరాయశబా }
 { సులంకనాసమ్| కదృశేకుపిశాంతకోన్నత భూ }
 { యుగభీనూకృతి కాముకంజ నెన || }

౧౧|| గవలెతి||గవలంమహిషశృంగం*గవలంనూహిషంశృంగమిశ్యమరః-శ ద్వసిత కాంతికృష్ణవణం-మధ్యస్థితా ఘోరాభీనూ ఆయితాచ బాహుచం డోనాసానాసికెవయస్తిక-త త్తధోక్తం - మపిత స్యాంతకస్యన్యత్యోగున్మ తం-య గ్భూ యుగంతద్వద్భీమాకృతీర్పస్యత త్తస్మైవ్యస్య కాముకంజ నెనదకృశేష్ట-సభ యనిస్త యమితిభావః-ఉపమాలంకారః||

మూ, ౧౩ { తటిమజ్వలజాతరూపపుఃఖైర్గుఖునయశ్శా వ్రీమము }
 { ఖైరభిభవనద్భిః | జలశైరివరంహసాపతద్భిర్గుపిదధే }
 { సంహతిశాలిభిశ్శరౌఘైః|| }

౧౩|| తటిదితి||తటిద్వదుజ్వలాఃదీప్తాఃజాతరూపస్స హేమ్నఃఃపుఃఖాఃకర్త యోయోహం తైః- అయసాలయోవచ్చశ్యోమముఖైః- శ్యామా గైఃశ్యా మాంగైశ్చఅభిభవనద్భిః-స్వనత్ప్రయోగజణద్భిశ్చ- రంహసావేగెనపతద్భి ధావద్భిః-సంహతిశాలిభిః-సంఘ వాహిభిః- శ రౌఘైజణలదైః మైఘైరివఖ మాకాశంపిదధెపిహితం-క మణిలిట్ * వష్టి వాగురిల్లోపను వాప్యోగుపన ర్గయోచిత్య పేరకారలోపః-ఉపమాలంకారః||

౩౦౪ (మాఘ కావ్యే సవ్యాఖ్యానై-వింశతీతమస్స గణః)

మూ, ౧౪ { శితశల్యముఖావదీణమేఘక్షరదంభస్ఫుటతీప్రవే
 దనానామ్ | స్రవద స్రతతీవచక్రవాలంకకుభాంసా }
 ణణవిముస్సువణణపుంఖాః ||

౧౪ || శితేః || సువణణపుంఖాః సువణణకతః రికాః - శరాః - శితేనిశితే శల్య
 మః ఖేః - ఫలాః - అవదీణాః - విభిన్నా యమేఘాస్తైభ్యః - క్షరతా స్రవతా -
 అంభ సాస్ఫుటావ్యక్తాసుఖో న్నైయాతీవ్రావేదనాయాసాం తాసాంకకుభాం
 దిశా సంబంధినీ స్రవంతీత స్రవతీరశ్రుసంతతీర్యస్య తదివశర స్రవోరవేదనయా
 దుకనివసేషమిక్ష్వు త్పై ట్లో - చక్ర వాలంకుండలం ప్రాణణవిముః ఆచ్ఛాక
 యామానుః - ఊణో తేలుః జీఘడాగమేతస్య క్ష విభాషోణో రితి అజీత్వ స
 ట్లో ఊర్ణో తేవిః భాషేతివృద్ధివికల్పాత్ప ట్లో గుణః - అజానిత్వా దాట్ వృద్ధిః ||

మూ, ౧౫ { అనుసో రనుతాం యతీజనస్యక్షణమాలోకపథా
 స్తభస్సదాంచ | రురుధేపిహితాహిమద్యుతిద్యౌః }
 విశిఖై రంతరితాచ్యుతాధరిత్రీ ||

౧౫ || అనునత్సా || విశిఖై శ్చైద్య బాణైః కత్వః భిః - పిహితాహిమద్యుతిస్త్రిరో
 హి శా క్షో యస్యాస్మా - అతపవానుసోరమతాంయతీ ప్రాస్తవతీ - ఇణిః శ
 తర్విడిశ శ్చైః శీవే - ద్య రాకాశం - జనస్యభామతోకస్య ఆలోకపథాత్ - దృ
 ష్టిమా గాత్ - క్షణం రురుధేరుద్ధా - రుధేః కమణివిత్ - అక్ర రోధస్యాపా
 యి గూప శ్చాత్ క్ష - ధ్రువనుసాయో ఇతిపంచమీ - తథా అంతరితాచ్యుతాహిరో
 హి - కృష్ణా - అతపవానుసోరమతాంయతీధరిత్రీ - నభస్సదాంచాలోకపథాత్
 రురుధే - చ కారోజనసముచ్చయాభః - అత్ర ద్యుధరి త్రోః - ప్రకృశయోఽస
 రోధాఖ్య శుబ్యకనుయో గాశుల్యయోగి తాభః - తాభ్యామేవజనస్యన
 భస్సదాంచయథాసంఖ్యనుస్వయాత్ యథాసంఖ్యాలంకారః అంగతయా
 సాపేక్షయా సంకీర్త్య తే ||

మూ, ౧౬ { వినివారిత భానుతాప మెకం సకలస్యాపిమురద్వి
 యోబలస్య | శరజాలకుయంసమంసమంతాదురుస }
 ద్యైవనరాధిపేన తేనై ||

౧౬ || వినివారి తేని || నరాధిపేనచై ద్యైవనకలస్యాపిమురద్వియోహరేబల
 స్య సైచ్యస్య వినివారితో భానుశాపః అతపోయనత దైకవ ద్వితీయం - శరజాల
 కుయం బాణబృందాశ్చ కంఠరుమహత్స ద్యైవనదనమివేత్సు త్పై ట్లో సమం

ఋషిగృహ్యసంకృతైనేకృతమిత్యధాః-త సో తేకమణిలిట్ ॥

మూ, ౧౭ { ఇతిచేదినుహీభృతాతదానీం తదనీకం దను సూను
 సూదనస్య | వయసామివచక్రమాక్రియాకంవరితో }
 రోధివిపాటపజ్జరణ॥.....

౧౭॥ ఇతీతి॥ ఇతీత్థం-చేదినుహీభృతాతదానీంతదానీం తదను సూను
 సూదనస్య దానవాంతకస్య హారైస్తదనీకంబలం*వరూధినీబలం వైస్య చక్రం
 చానీకమస్త్రియామిత్యమరః-వయసాంచక్రంవక్షీసంఘుభవఅక్రియాకం
 నిశ్చైష్టంయిథాతథా విపాటయంతీతివిపాటాః-శరాఃపచాద్యచ్-తైరైవపం
 జరణపరితఃసర్వతః-అరోధిరుద్ధం-రుధైకమణిలుజ్ ఉపమాలంకారః॥ ...

మూ, ౧౮ { ఇమవర్ష మనెకమెకవీరస్తనరిప్రచ్యుతనఃచ్యుతనః
 పృషత్తైః | ఆధవాదికృతంప్రమాణమస్యైగప్రమాణ
 వాచీవనిరాకరోత్ప్రమాణైః॥

౧౮॥ ఇష్టితి॥ అధానీకరోధానంతరం - ఏకవీరః అనహీయశూరఃఅచ్యుతో
 హరిఃఆరిప్రచ్యుతం- శత్రువిగలితంతద నెకమపరిమితమిషువషణంవృషత్తై
 బౌణైః-వాదికృతంవాదినాప్రయుక్తంప్రమాణమనుమానం-అస్యైఃప్ర
 మాణైఃప్రత్యనమానైః-ప్రతివాచీవనిరాకరోత్ ౩ ఇవెనసమాసోబీభక్త్య
 లోపశ్చైఃసమాసాత్ సమాసగతాశ్చైతీపూర్ణోపమా॥

మూ, ౧౯ { ప్రతికుంచిత కూపణరణ తేనశ్రవణోపాంతికనీ
 యమానగవ్యమ్ | ధ్వనతిస్తధనుఘనాంతమత్త
 ప్రచురక్రాంచరవానుకారముచ్చైకి॥.....

౧౯॥ ప్రతీతి॥ ప్రతికుంచితకూపణరణఅకుంచితకపోణినా*స్యాత్కపోణీస్తు
 కూపణరణత్వమరః-తేనహరిణా-శ్రవణోపాంతికంకణాంతికంనీయమా
 నాఆకృత్యమాణా గవ్యాజ్ఞాయస్యతత్ * గవ్యంగవాంహితేగవ్యాజ్ఞా
 యాంక్షీరాదికైగవామితివిశ్వః-ధనుశ్శృంగ్లంఘనాంతేశరసియెమత్తాః-ప్ర
 చురాభూయాంసః-క్రాంచరవానుకారముచ్చైకితదనుకారం-క్రాంచకూ
 జితసదృశంయిథాతధై-త్యధాఃకమణ్యో-ఉచ్చైస్తారంధ్వనతిస్తధద్వా
 న్యలట్ సైఇతిభూతైలట్-స్వభావోక్త్యుపమయోఃసంకరః॥

౨౧౨ (మాఘకౌవ్యేనవ్యాఖ్యానే-వింశతితమస్తకః.)

మూ, ౨౦ { ఉర సావిత తేనపాతి తాంసస్త్వమయగూరాంచితమస్త
కస్తదానిమ్ | క్షణమాలిఖతోను సౌష్ఠవేన స్థిగ్నా
ర్వాపరముష్టి రాబభాసః ||

౨౦|| ఉర సేతి|| త దానీంధను రాక షణ్ణసమయే- విత తేనవిస్తారితేనోరసా
ఉపలక్షితః-పాతితాంసోనమితస్కంధః-మయగూరవదంచితంమనోహరం-మ
స్తకంయస్యసః-ఉన్నమితమూ ధేత్యభణః- స్థిరౌదృశౌపూర్వాపరో అగ్ని
మచరమాముష్టిగృహీతల న్నకమాక్షికౌపాణీయస్యసహరిః - సుష్టుభావః
సౌష్ఠవం తేనసౌష్ఠ వేనస్థానక పాటవేన హేతునా-క్షణమాలిఖతోనులిఖితభ
వాబభాసేబబౌ-నుశబ్దోవిత కే-నుఃస్వచ్ఛాయాంఽత కే-చెత్యమరః- ఇవ
ః స్థాపితాన్తృశ్చగ్నస్త్వ డ్రాలంకారోయమ్||

మూ, ౨౧ { స్వనతోనిత రాంరయేణగువ్యకస్తటి దాకార చలదు
ణానసంఖ్యాః - ఇష మౌధనుషస్వశబ్దమాశువ్యవ
త్సంబుధ రాదివాంబుధారాః ||

౨౧|| ధ్వనతకృతానిత రాంద్వనతోగర్జతః-తటితభ వాకారోయస్యసఃతటిదా
కారః చలనా త్రైజోమయ శ్చాచ్ఛాదిరప్ర భాకారశ్చలకగుణోమావీయ
స్వతస్తాత్ * మావీజ్యాశింజినీగుణా ఇత్యమరః - ధనుషఃశాక్తాత్ గు
ప్యోకమహత్యః-అసంఖ్యాః-పరిమితాఇషవఃఅంబుధరాన్తేమాత్ - అంబు
ధారాఇవాశుసశబ్దంరయేణస్వపతక-అ త్రో పమానోపమయయో రైకలిం
గతానియమానిషుశబ్దోద్విలింగోపి స్త్రీలింగ పవప్రయుక్త ఇక్షాపనాయ
గువ్యకృతివిశేషణః* పత్రీరోపభషుద్వయోరిత్యమరః||

మూ, ౨౨ { శిఖరోన్నతనిష్ఠురాంససీతస్సగయ న్నైకదిగంతమా
యశాంతః | నిరవణిసకృ త్ప్వ సారితోస్యక్షితిభ
రైవచమూభిరైక బాహుః |

౨౨|| శిఖరైః|| శిఖరంశ్యంకమి మౌన్న తంనిష్ఠురంక దినంచాంససీతంయస్య
సః-పక్షిదిగంతంని గ్భాగంస్థగయక-భానయక ఆయ తాంతో ద్రాఘివృత్వస్వరూ
సః * ఆంతోవ్యవసీ తెహృత్యౌ స్వగూపెనిశ్చయంతిక ఇతివై జయంతీ - సకృ
త్ప్వ సారితః-నతుపునఃపునరితి న్ధైర్యాశయోక్తిః- అస్యహ రైరైక బాహు
శ్చాపధరఃనాను బాహురిత్యధణః - చమూభిః సనాభిక్షితిభ తేవభూధర
ఇవనిరవర్ణిసాధునిరీక్షిత ఇత్యధణః * నివణణనంతునిధ్యానందశకనాలో

క నేక్షణమిత్యమరః||.....

మూ, ౨౩ { తమకుంత ముఖాస్సువణాకై తోరిషవఃక్షీప్తమిము }
 { న జంప రేణ | విభిదానునయంతకృత్యపక్షంశృప }
 { తెనేతురివాయధాధణవణాణః|| }

౨౩|| తమితి||అకుంతముఖానిశితా గ్రాఃప్రగల్భగిరశ్చ-సుపణాకైతోర్ధకు
 ఉద్భవజ్యహారైషవః-పరణారీణాక్షీప్తంముక్తంతంభిముప్రజం-అయథార్థ
 వణాణః-అసత్కాక్షిరాః-కపటవచనాః-ఉభయవేతనాశ్చతియావత్- నేకు
 నాణ్యకస్యజీవోః- నృపతేకృత్యపక్షంఅమాత్యాదిభేద్యవగణమివ* కృ
 త్యాక్రియా దెవతయోస్త్రీముఖేద్యేధనానిభిరిత్యమరః- విభిదాంభవంశ
 పీచ్ఛిదానిభ్యోక్-అనయంతః స్పరితభితభిత్తాన్వనెవమ్||

మూ, ౨౪ { దయితైరివఖండితామురారెవిణోభైస్సమ్ముఖము }
 { స్వలాంగలెఖైః|లఘిమానముపెయ్యపీప్యధివ్యాం }
 { పిఫలాశశ్రుశరావల్గివపాత|| }

౨౪|| దయితైరితి || ఉద్వలాఃస్ఫుటాః అంగేషులెఖాశ్చిత్రలెఖారఖలెఖా
 శ్చయోహంతైః- మురారెవిణోభైః దయితైఃప్రియైరివ-సమ్ముఖంసమక్షమెవ
 ఖండితాలూనా-అన్యత్రావమానితా- అతపవపిఫలాపిశల్యాఅలబ్ధకామా
 చ-అతపవలఘిమానసుగురుత్వం-అల్పతాంహోపేయ్యపీశశ్రుశరావల్గి-స్ప
 ధివ్యాంపపాత - అశ్రవకృతశరావల్గిశేషణసామ్యాదప్రకృత ఖండిత
 నాయికాప్రతీతైః సమాసోక్తైః-దయితైరివఖండితేశ్యపమాపిశేషణాంతఃపా
 తిత్వాంగమెవ-అతపవతచ్చవిశేషణసామ్యంస్లిష్టతయాసాధారణ్యనాప
 మ్యగభాత్సేనచభవతీశ్యుక్తం సర్వస్వకాడైః- జ్ఞాతేన్యాసంగవికృతేఖండి
 తేన్యాకమానితైః - సాప్యేవంభూతావృధివ్యాంపతతీతద్వనితిభావః||...

మూ, ౨౫ { ప్రముఖేభి హతాశ్చపత్రవాహోగ్లప్రసభమ్నాదవ }
 { ముక్తవత్సదంతైః|పరిపూణాతరంభువోగతాయాః }
 { పరతల్లకాతరవస్ప్రతీపమీయాః|| }

౨౫|| ప్రముఖేభి||పత్రాణివహంతీతిపత్రవాహోః- పత్రిణశ్చైద్యశరాః
 కమణ్యోః- మాధవముక్తవత్సరంతైః శౌరిక్షీప్తశరైః-ప్రసభంబలాత్-
 ప్రముఖేశల్యాగ్రేవదనెచాభిహతాః తాడితాస్సంతః అతపవకాతరైః-ప్ర
 స్తైస్తుల్యంకాతరవత్-శుల్యాధేవతిప్రత్యయః- పరిపూర్ణతరంగతాయాః

౩౧౮ (మాఘ కావ్యేన వ్యాఖ్యానే-వి-శతతమస్సగణః)

యావత్ గంతవ్యంగతాయా ఇత్యర్థః - భువ్రాంత్రారాలభూమే-వరతః-
 ప్రతీవం ప్రతిహాలమీయశ్చ - మాధవాంతికాత్ప్రత్యావృత్యజన్మశ్చే
 త్యర్థః-చ కారఃపూర్వశ్చోకౌక్తవతనసముచ్చయార్థః- కెడిత్-ఖ-డితాస్త
 త్రై ఏపెతుః- కెచిన్ముఖేషు ప్రతిహతాః ప్రతినివృత్తాశ్చేత్యర్థః- కాతరవ
 దితతద్ధితగతా శ్రౌతీపూణో-పమా||

ఇత రేతరసన్ని క మజన్మాఫలసంఘట్టవికీణవిమ్బు
 మూ, ౨- { లింగః | పటలానిలిహన్వలాహకానాంసమ రేషుక్ష }
 { ణనుజ్వలత్ శ్రుశనుః||

౨౬|| ఇత రేత రేతి||ఇత రేతరసన్నిక మజన్మా- శ రాణాంమిథఃసం శ్లేషోత్థః
 జన్మోత్తరపదత్వాద్వ్యధిక రణోపి బహుశ్రీహిరిష్య తె-ఫలసంఘట్ట నెనశ
 ల్యసంఘట్ట నెనపీకీర్ణావిమ్బులింగాయస్యసః-కృశానుకగ్నిఃవలాహకానాంవ
 టలానిమెఘబృందానిలిహా-ఆస్వాదయ- నహన్మిష్యర్థః- సమ రేషుక్ష
 ణనుజ్వలత్-అదివ్యత-అశ్రు సమరవలాహకానాంఆగ్నిదాహా భ్యామసంబం
 ధేపిసంబంధోక్తరతిశయోక్తిః-వారివహంతీతివలాహకాః-పుషోదరాదిశ్వా
 త్సాఘః ||

శర దేవశరశ్రీయాఃభిన్నైవిభనాశ శ్రుశిలీముఖా
 మూ, ౨౭ { భ్రజాలే | పికసన్ముఖవారిజాల్లప్ర కామంబభురా }
 { శాశ్రవయాదవధ్వజిన్యః||

౨౭|| శరదేతి|| విభనాదేవనకత్రాశరశ్రీయాశరసంపదాకరణన-శ
 ర దేవశరద్యతు నెవ-శ శ్రు శిలీముఖాఃఅభ్రాణీవ తెమాంజాలెవిభిన్నైనిరస్తేస
 టి- వికసంతిముఖాని వారిజానీవ యాసాంతాఃయాదవధ్వజిన్యఃయదు సేనాః
 ఆశాదిశశ్రవప్ర కామంబభుః-అనెకేవేయముపమా||

సనివంసమచిచ్ఛదచ్ఛరౌఘైక్వతఃగ్నమ్యతిమం
 మూ, ౨౮ { డలాపలాపైః | దదృశేశచతస్యచాపయస్త్రామిషు }
 { రేకెవజనేస్సకృద్విస్పృష్టా||

౨౮|| సశ్రుతి||సహరిఃకృతఃతిగ్నమ్యతిమం-డలస్యాపలాపోపహ్మ ప్రాయుస్తేః-
 ఆచ్ఛాదితాకమండలైరిత్యర్థః - శరౌఘైఃదిష్టమా కాశంసమచిచ్ఛదత్-
 చ్ఛాదయతిన్-చ్ఛాదెః క్షణౌచజ్యుపధాయా హ్రాస్వః-సన్వద్భా వాత్ క్ష స
 న్యత ఇత్యభ్యాసస్య ఇత్వం - యుక్తంచైతత్ లఘుమాస్తత్వాదస్యేత్యాశ

యోనో త్రైక్షణే. అథాస్మిన్న వస రేతస్య హ రే శ్చైవ యష్టా వ్యంభముఃసకృ
 దేక దావిస్మష్టా ముక్తాప కేవజ నైదణ్య శేద్యష్టా చ-భగ్నూణాంపుంఖానుపుంఖ
 తయాసంధాన మోక్షయోదుర్లక్ష్య తయాచ ద్రాసీయా నేక ఏవేషు లేక
 దైవము క్షోగచ్ఛతీత్యు త్రైక్షో- ఈశ్వరో లఘుహ స్తస్య ద్యుసంఛాదనంయు
 క్తమితిభావః||.....

మూ, ౨౯ { భవతిస్ఫుట మాగతోవి పత్యోన్న సపత్యోపిహిని }
 వృణతేవిధాతా । శిశుపాలబలాని కృష్ణముక్త }
 స్సత రాంతేనత తాపతోమ రోఘుః ||.....

౨౯|| భవతీతి || విపత్యోచ్చ త్రు కులాదాగతః సఖక్షుకంకాదిపత్ర వాణసు
 హృచ్చతయోర భేదాభ్యవ సాయనాహ-సపత్యోపినివృణతేవిధా తానుఖక
 రోనభవతిహిస్ఫుటం-యెనకారణైకకృష్ణము క్తస్తోమ రోఘుఃశరసంహతః-శి
 శుపాలబలానిసత రాంత తాపదదాహ- ఆతఃశ త్రు కులాదాగతఃస్వజ నో
 పినవిశ్వసనీయ ఇత్యర్థః-సపత్యోప్యనివృణతిక రభిఃకరోధపిశబ్దః - విపత్యో
 దాగతభ్యవినోధఃఅత్యోవిరోధా భావః||.....

మూ, ౩౦ { గురువెగవి రావిభిగవశ త్రై రిషవల్ల కాంచ నపింగలాం }
 గభాసః| వినతాసుతవ త్తలంభవస్త్వ వ్యధిత భ్రాం }
 తభజంగమావిశంతి||

౩౦|| గువితి|| గురువెగవి రావిభిఃగురుణా వెగన హేతు నావిరువంతిధ్వనం
 తీతితథో క్షైః-రా తెణిణిః పత త్రైఃపత్యైరుపలక్షి తాః కాంచ నేనపుంఖలిపై
 నపింగలాంగ భావః-అన్యత్ర కాంచనవదితివిగ్రహః - ఇషవఃశౌరిశ రాఃవిన
 తాసుతవ ద్వేన తేద్వైస్తుల్యం-వ్యధితాభీషి తాః అతపవ భ్రాంతామూఢాభు
 జంగమాయస్తే త త్ర ధా- భవ స్తలంపాతాశంవిశంతిస్త- తద్ధితగతా శ్రో తీ
 పూణోపమా-పాతాలప్ర వెశాసంఘంధాతిశ యోక్త్యాసంకీర్త్య తె||

మూ, ౩౧ { శతశర్లవరుపాల్లపురోవి శంకం శిశుపాలన శిలీము }
 ఖాల్లప్రయుక్తాః । పరమమేభిదోపి దాన వారెరప }
 రాధాభవనవ్యధాంవి తేనుః||

౩౧|| శతశర్లతి||శిశుపాలనపురఃఅ గ్రైవిశంకంనిశ్శంకంశతశఃప్రయుక్తాః
 షిప్తాఃఉచ్చారి తాః పరుషానిఘు రాఃపర వగ్నభిదోపిశిలీముఖాఃశ రాః అపరా
 ధాఃపంచదశసగోక్తా అభిశాపాభవ దాన వారెహా రైఃవ్యధాండుఃఖం

త్వానిద ద్రుఃసుఖురీతియత్ - పితత్థనుషిని ద్రాణ శయనం వాచ్యంసిం
ద్యంనభవతి-కుతః-హియన్యాత్ - తేత్స్యా సతయోజాగ్రతోపి ప్రబుధ్ధాలపి-జా
గతేఃశతరితస్య జక్షిత్వానయన్షడిత్యభ్యస్తసంజ్ఞాయాం; నాభ్యస్తాచ్చ
తురితినుమప్రతిపేధః-తుపితాపదినర్వాపన్ని వారకభిత్సృధః - తస్థధను
ష్యేవనిత్యంనిషణ్ణాఃసంశ్రితా అభవన్నను - జాగరేసిధనురైః శరణానాం
స్వాపేశదాశ్రయణన్నదోషభిత్సృధః అశ్రసదాధనురాశ్రయణైవ వా
క్యాథనస్యా వావ్యతా హేతుత్వాద్వాక్యాథన హేతుకం కావ్యలి. కమ్||

మూ, 3౫ { శ్లథశాంప్రజతస్తధాపరేషాముగలక్థారణశక్తిము
గతస్సాన్వీమీ సుగృహీతమపి ప్రమాదభాజాన్వ
సనశ్చాప్రమివాప్రమగ్రపాణేః ||

3౫|| శ్లథతామితి|| తథేతిపూర్వోక్తధనురాశ్రయణసముచ్చయేయధాకే
షాంచిత్రనురాశ్రయణం - తథాన్యేషాంధనుగళనలచాభూదిత్యధః-శ్లథ
తాంప్రయత్నైశ్చిబ్యంప్రజతఃభజతః; స్వాంజిజాంధారణశక్తింపమానసా
మగ్యంమేధాంచక్ష్య తఃత్యజతః-పరేషాంరాజ్ఞాం - అగ్రంచాసాపాణి
శ్చేతిసమానాధికరణ సమాసః-హస్తా గ్రాగ్రహస్తాదయోగుణగుణివోద్యే
దాభేదాదితివాసునవచనాత్ - తస్మాదగ్రపాణేఃసుగృహీతం-సుష్టువ్యకవపి
అన్యత్రస్వభ్యస్తనుపితస్తంఆయుగం-ప్రమాదభాజాంగుణనికాన్యచధా
నరహితానాం - మనసశ్చిత్తాత్ - శాస్త్రంవిద్యేవలగలత్అభిశ్యత్ -
నిద్రాపారవశ్యాదితిభావః-ఇవేనసహనిత్యసమాసాత్సమాసగతాశ్రోతేపూ
ణోపమా||

మూ, 3౬ { ఉచితస్వపనోపనీర రాశౌబలయాదోనిధిమధ్యగస్త
దానీమ్భిభవనత్రయకార్యజాగరూకస్సపరంతత్ర
పరగ్రపుమానజాగః||

3౬|| ఉచితేతి|| నీర రాశౌసముద్రే-ఉచితస్వపనోపనీరచితనిద్రోపి-తదానీం
సర్వనిద్రావనరేబలయాదోనిధిమధ్యగః-స్వసేనాసాగరమధ్యస్థః-స్వబలాం
భోనిధిరిత్యపిపాతః భవనత్రయకార్యేత్తై లోక్యరిత్యైః ధాజాగరూకః-
ప్రబుద్ధ్యజాగరణకభిత్సృధకప్రత్యయః-పరకపుమాపగమపునుఃసహరిః
పరంకెవలంహారి రేవేత్యధః; పరమవ్యయమిచ్చంతి కేవలభిః-విశ్వః-తత్ర
నిద్రాణలోకేఅజాగః; జాగరిస్త-సర్వాంధకారహారిణోనిత్యప్రకాశతి

319 (మాఘ కావ్యే సవ్యాఖ్యానై-వింశతితమస్సగణః)

దాశ్శనః-తప్రాపికార్యగ్రస్తస్యతస్యకుతోనిదైతి భావః-జాగ్రత్స్లజీతస్యఅ
 దాది ణ్వాచ్చపొలుకిసార్వధాతుకగుణేరప రెతి కారలోప్యే హల్ శ్యాదిలో
 పేవ రెఫస్యవిసజఃనీయః- అత్ర సముద్ర ని దా ళో స్త త్రై వజాగ రవిరో
 ధపరిహారముఖన కార్యజాగరూకత్వపరమపుగుషయోవిశేషణకత్యా తా
 దాత్విక జాగరూక హేతు త్వాద్విరోధా భాసనంకీణంకావ్యలింగమ్||

మూ, 32 { అథసూర్యరుచీవతస్యస్మష్టాపునభూత్తై స్తుభదవః
 ణంగతాయామ్ | పటుధావతతోనచాద్భుతంతస్మి }
 భురకైన్దువి లోచనగ్గిలాసో||.....

32|| అథేతి||అథాంధ కార వ్యాప్త్యనంతరం-తస్యహ రేన్వఃష్టాచాక్షుషే
 తెజసీశ్యధః-సూర్యరుచీవసూర్య తెజసీవ-కా స్తుభోదవఃణభవేత్సువమిత
 సనాసః సూర్యగుచీవెతిలింగాత్ - తంకాస్తుభదవఃణంగతాయాం ప్రవిష్టా
 యాంస త్యాం-తతః-కాస్తుభాత్ -పటుస ర్వాంధకారని రాససమర్థంధామ
 తెజఃకీభూత్ -ఉద గాత్ -తద్ధామోద్భవనంనచాద్భుతం - కుతఃఅసావిభు
 భఃగ వా-అకేంద్రూషవవిలోచ నేయస్యసకీలఖలు - అత స్తచ్చక్షుషోపి
 సూ ర్యాస్త క త్వాత్తదభిహతాత్ కాస్తుభాత్ దవఃణాదెరివ తెజఃప్రా ధు
 భావోయుజ్యత్యత్యధః - అతపీవ వా క్యాధః హేతుకంకావ్యలింగమువ
 మాసంకీణం ||

మూ, 33 { మహత్స్లప్రణ తెష్వివ ప్రసాదస్సమణేగంశుచయగ
 కకుఙ్కుభేషు | వ్యక సస్పిక సస్పిలోచ నెభ్యోదదదా }
 లోక మనావిలంబ లెభ్యః||

33|| మహత్యతి||సఃపూర్వోక్తఃమణేః-కాస్తుభ స్యాంశుచయః-వికసంతిడ
 న్నీలయంతివిలోచ నానియోహం తెభ్యోబ లెభ్య స్సై స్సైభ్యఃఅనావిలంప్రసన్న
 మాళోకం-దశనంతద్వత్ ఙ్గానశచదద త్ప్రయేవ్భా- మహతోమహోత్త
 నః-ప్ర సాదోసుగ్ర హః-ప్రణ తెషుభ కైష్వివకకుఙ్కుభేషుకకుభాం ప్రా గ్
 ణేషువ్యకసత్ - అమూర్ఖాత్ -పూర్ణోపమా||

మూ, 34 { ప్రకృతింప్రతిపాదుకైస్లప్ర సతుణంచక్లై పేభాను
 నుత గ్గపునశ్చ పాదైఃతమసోభిభ వాదపాస్యమూ }
 ఛాఘముదజీవత్సహ సైవజీవలోకః||.....

34|| ప్రకృతిమితి||ప్రకృతింస్వభావం -ప్రతిపాదుకైఃప్ర తివద్యమా నైక్యైల

పపతపదే త్యాదినాడకర్షప్రత్యయః ౩ నలోకత్యాదినావష్టీ ప్రతిషేధః-
 భానుమతోంశుమతః-పాదైః గర్భిభిశ్చ-పునభూయః ప్రసతుంవక్ష్మాపే శే
 కై-కృపూసామధ్యే భావెలిట్ ౩ కృసోరోలభతిఋ కారస్థస్యాపి రెఫస్యల
 కారః జీవలోకః ప్రాణీవగేశ్చ-తమసోంభ కారస్య అభిభ వాదభిభూత త్వా
 దిత్వకణః కర్తృకర్తృ నోక్యతీక మణిషష్టీ- సహ నైవమూఛ్చాణు సా
 స్య ఉదజీవత్-ఉదశ్చ సత్-అ త్రో జీవనస్యాకకర ప్రసార వాక్యథ-హే
 తుకం కావ్యలింగమ్॥.....

మూ, ౪౦ { గత సంతమనైజావేన భూయోయదుయో ధై ర్మ్య }
 { ధిగేధిరేద్విషంతః | నను వారిధ రౌఘరోధము క్తస్మ్య }
 { త రాము త్తప తేపతిద్యుత్ నామ్ ॥

౪౦॥ గతేతి ॥ సంతమనం విష్యక్ తమః సాం ద్రాంధ కారం విష్యక్ సంతమన
 మిత్యనురం ౩ అవసమం ధేభ్యస్తమసఇతి-సమాసాంతో వ ప్రత్యయః-తేత్ గ
 తంయోసాం తైః యదుయో ధై యాః దవభాక్షే భూయః పునరపి. జవేనయ
 ధిర్విషంతో రధిరేజిహింసి రే-హతాఇత్వకణః- రాధ్య తేకమణిలిట్ కరా
 ధోహింసాయామి త్యై త్వా భ్యాసలోపా-త ధాహి వారిధ రౌఘరోధాత్-మే
 ఘసమూహోవరణాత్-ముక్త్యాద్యుతీనాంపతిరకణః- సుత రాము త్తప తేనను
 ప్రకాశతపవఖ్యుః ఉద్విభ్యాంతపథత్యాత్మ నైవనం - అ త్ర యదుయోధా
 నాంద్యుతిప తేశ్చ వాక్య భేదెనబింబ ప్రతిబింబకరణాత్ దృష్టాం తాలంకారః
 నచోపమానోప మెయ్యయోభిన్నవచన త్వాద్దోషః | లోకేచంద్రా కాదినా
 మేక త్వాదుప మెయ బహు త్వేపివం ద్రా ననాఇతివత్ ప్రత్యేకమాపమ్య
 దితి ॥

మూ, ౪౦ { వ్యవహారఇవాన్వతాభియోగం తిమిరన్నిజితవత్వ }
 { కప్రకాశే | రిపురుల్బణభీమభోగభాజాం భజగా }
 { నాంజనసీంజజాపవిద్యామ్ ॥

౪౦॥ వ్యవహారఇతి ॥ వ్యవహారే న్యాయవాదే- అన్వతాభియోగం మిథ్యాభి
 శంసనమివ-ప్రకాశేకాస్తుభే తేజసి-తిమిరం ప్రస్యాపనాంధ కారం నిజితవతి
 నిరస్తవతినతి-అ కై తస్మి రాసానంతరం-రిపుశ్చైవ్యః ఉల్బణాణా- మహతోభీ
 మాంశ్చభో గాణ-ఫణాః కాయాంశ్చ భజంతీతి తద్భాజః భోగస్య ఖే స్త్రా
 దిభృతావ హైశ్చ ఘణ కాయయోరి త్యమరః- భజగా నాంజనసీముత్పాదికాం

౩౨౪ (మాఘ కావ్యేన వ్యాఖ్యానే-వింశతితమస్కంఠః.)

విద్యాంనుంశ్రంజజాపజపతిస్త-భుజగాస్త్ర మాజహారేత్యతః || ఉపమా
లంకారః ||

మూ, ౪౨ { పృథుదర్శిభృతస్తతస్సఫణీంద్రావిషమాకీర్తిర
నారతంవకుంతః! అభవన్మృగపద్మిలోలజిహ్వీయుః }
{ గలీఘోభయస్మృక్ష్వభాగమాః ||

౪౨|| పృథుః|| తతోభుజగాస్త్ర ప్రయోగానంతరం - పృథుదర్శిభృతఃమ
హాఫణధారిణిశ్చక్షణః - అతపవ్యదవీకరోదీర్ఘపృష్ఠశ్చత్రదవీరూ
పఃఫణపవకరోహస్తోయస్యప్రసారాదావితస్వామినావ్యాఖ్యాతం-ఆశీః
దంస్త్రాభిః* ఆశీగురగదంస్త్రాయామితినైజయంతీ|| అనారతమశ్రాంతం
విమంచవమంతఃఉద్ధిరంతఃఫణీంద్రాఃఘహాసపూః- విలోలైశ్చంచలైఃజి
హ్వీయుఃగైలీధావాస్వాదితాఉభాస్మృక్ష్వభాగాహోష్ట్రప్రాంతశ్చోయ
స్మీకమణీశ్చక్షాధా* ప్రాంతావౌష్ఠస్యస్మృక్ష్వణీకృమరః-యుగపత్ఆవి
రభవన్-అత్రోభాదుదాత్తోనిత్యమితినిత్యగ్రహణాత్-వృక్షిషమయఉభశ
బ్దస్యస్థానేపుభయశబ్దస్యైవప్రయోగః- ఉభయపుత్రశ్చత్యాదిప్రయోగసి
ద్ధిరితి కైయటోక్తమస్తాభిః ప్రకటితం బహుధాసంజీన్యాఃఘంటాపథే
సర్వంకషాయాంవతత్రతత్ర-స్వభావౌక్తిగలంకారః ||

మూ, ౪౩ { కృతకేశవిడంబనైఃవిహాయోవిజయంతత్క్షణ
మీచుభిశ్చలెన! ఆహృతాగ్రభువస్సరైవపుచ్చం }
{ టడబాభతురవారికాద్రవేయైః ||

౪౩|| కృతేశః|| కృతకేశవిడంబనైః-కాస్త్వాద్విహితకేశానుకరణైః ఛలెన
కపటేనవిజయమిచ్చుభిరభిలాముక్తైః, వింశురిచ్చురిఃఉప్రత్యయాంతోనిపా
తః, నలోకేశ్యాదినాపక్షీప్రతిషేధః- కాద్రవేయైః-కదుపుత్రైఃఫణీంద్రైః
కస్త్రీభ్యోఃకగతిః- పురాపూర్వంఆహృతాగ్రభువఃఅహృతాగ్రజస్యటడ
బాభతుఃఅశ్వానాంపతేరుచ్చైశ్శ్రవసఃపుచ్చమినఃహోయఃఅంతరిక్షం-త
త్క్షణమేవ- అత్యంతసంయోగేద్వితీయా- కాష్ట్యం - అవారిఆవృతం-వృ
షాకర్షణిలుక్-పురాకేలకద్రావినసయోఃకశ్యపభార్యయోరుచ్చైశ్శ్రవసః
పుచ్చకాష్ట్య శ్వేత్యవివాదేదాస్యపణకాద్రవేయైఃస్వమాతుఃకజయా
యగృహీతవాలాకారైరుచ్చైశ్శ్రవసఃపుచ్చాచ్చానంకృతమికికధాపురా
ణాదనుః- దేయాఉపమా ||

మూ, రర { దధతస్తనిమాస మానుషూవ్యాకాంష్టభరక్షీ శ్రవ
సోముఖై విశాలాః | భరతజ్ఞకః ప్రణీతకావ్యగ్రధి }
తాంకాభవనాటకప్రపంచాః ||

రర|| దధతత్తి || ముఖేముఖభాగముఖసంఘోచ- విశాలాఃవిస్తృతాఃఆను
పూవ్యాకాదనుశ్రమేణ-తనిమానంతనుత్వం ముఖాదన్యశ్రశరీరేగోపుచ్చ
వత్ ఉత్తరోత్తరమణుత్వందధతః - అన్యత్రప్రతిముఖాదిసంధిషుసంక్షిప్త
త్వందధానాః-అక్షీశ్రవసః-సపాణః-భరతజ్ఞోనాట్యశాస్త్రజ్ఞః* భరతో
నాట్యశాస్త్రై చెతివిశ్వః-తేనకవినా ప్రణీతం ప్రకన్పితంయిత్రావ్యంకవి
కమకలక్షణయా కావ్యాకాః-కధావసుః బ్రహ్మణాదితాత్మ్యార్థప్ర
త్యయః- తేనగ్రధితాగుంభి షాఃఅంకాఃసరిచ్చేసరూపాః- అవాతరసందర్భ
విశేషాయేషు తెతధాకాః - నాటకప్రపంచానాటకవిస్తారాభవబభరిశ్యువ
మా-ప్రత్యక్షనేతృచరితోబిందువ్యక్తిపురస్కృతః - అంకోనానాప్రకారా
ధానంవిధానరసాశ్రయితి అంకలక్షణం - ముఖంప్రతిముఖంగభాసానా
మశోకవ సంహృతితీవచనసంధయః||

మూ, రఱ { సవివశ్వ సనోద్ధతో రుధూమవ్యవధిన్లూనమరీచివ }
న్నగానామ్ ఉపరాగవ తేవత్తిగ్న భాసావపురౌదుం }
బరవంశలాభమూహే||

రఱ|| సత్తి || తిగ్న భాసాసూర్యేణ ఉపరాగవతారాహుగ్రాసవతేవరా
హుగ్రస్తైనేవేత్యవణఃఉపరాగౌగ్రహారాహుగ్రస్తైత్వింశోచపూష్టిచే
త్యమరవచనంరాహుగ్రాసన్యాప్యపలక్షణం-పన్నగానాంసవిషేష్యసన్దై-
పూస్తాఃఃఉద్ధతేనోఽతేన ఉరుధూమేనయోవ్యవధిస్తిరోధానం తెనన్లూనాః
నిష్ప్రభాఃసరీచయోయన్యతత్ -అతవీనామంబరవంశలాభంతామ్రుపిం
డసచ్ఛాయం* అకతామ్రుకం-శుల్బంస్లేష్పముఖంవృష్టవరిష్టోమంబరాణి
చైవ్యమరః- వపురూహేఽఽఽఽ-వహేఃకమణిలిట్ - యజాదితాత్మ్యంప్ర
సారణమ్||

మూ, రః { శిఖిపించ్చకృతధ్వజావచూడక్షణ సాశంకవివతణ }
మానకాయాః | యమపాశవచాశుబంధనాయన్య }
వతన్వృష్టిగణేషు తెలిహోనాః||

రః|| శిఖిలిపునపునర్లలిహోనాఃలెహనశీలాఃసపాణః-లిహేర్వజ్ఞుగంతా

త్రాచ్చి త్యైచానశే ప్రత్యయోః గుణోయజ్ఞుకోరిత్యభ్యానస్కంఠః లిక్షేద్ది
 లః కానజీతివల్లభః-త దాసీసుభ్యాసగుణానుసవ త్తః- భూనాధానంగతిశ్చ-
 శీఖపించ్చైసంకాయూరబహైః కృతేభ్యోధ్వజానామవచూడేభ్యః ప్రతీష్ఠ
 కేభ్యః ఊణంసాశంకాజీవన్తయూరభ్రాంత్యానభయాః ఆతవవవివత
 సూనకాయాః వ్యావృత్తదేహోస్సంతః- ఆశువృష్టిగణేషుయూదవసంఘేషు
 బంధనాయ-యమపాశైస్తుల్యంయమపాశవత్ - కాలపాశవదిత్యవమా-
 న్యపతక-నిపత్యబంధురిత్యథః॥

మూ, ౪౨ { వృషువారిధివీచి మండలాంత వికలసత్వేనవిపాం }
 { డరమ్యతీని | దదతిస్త భుజంగమాంగమధ్యేనవని }
 { మోకకరుచింధ్వజాంశుకాని ॥

౪౨॥ పృష్ఠిభుగంగమాంగమధ్యేకృష్ణసపకశరీరమధ్యే-వృధోవారిధివీ
 చిమండలస్యాంతమధ్యేవిలసంతః ఘోరాభవవిపాండరమ్యతీనిశుభ్రవల్లా
 నిత్యుపమా-ధ్వజాంశుకానినవనిమోకకరుచినవకంతుకశోభాందిధిస్త్య
 సమాకలమకనమోకాకాకీత్యమరః-నిమోకకరుచిమిత్వత్రాస్యధర్మస్యా
 న్యశ్రాసంబంధీరనిర్దేశస్యవేతసాదృశ్యాయైపాదసంభవద్వస్తుసంబం
 ధాన్నిదశనా-ఘనవిపాండరేత్యుపమయాంశైససంకీర్వతే॥

మూ, ౪౩ { కృతమండలబంధముల్లసద్భిశ్శీరసి ప్రత్యురసంఘం }
 { బమాస్తే | వ్యగువజ్జనతాభుజంగభోగైర్వలితేంద్రి }
 { వరదామధారిణీవ ॥

౪౩॥ కృతేతి॥జనరాజనసమూహః క్షిగ్రామజనైత్యాదినాసామూహిక్వస్త
 త్ ప్రత్యయః-శీగసికృతోమండలబంధోవలయాభాస్యాయస్త్వికకమణిత
 త్తధా-ఉల్లసద్భిః-ప్రత్యురసంఘం క్షి ప్రతేగురసస్వప్తమీస్థాదితి సమాసాం
 తోచ్ ప్రత్యయః-విలంబమానైవిశేషేణలంబమానైః-భుజంగభోగైరహికా
 న్నైః-నలితే-దీవరదామధారిణీవికసితనీలోత్పలమాలాభారిణీవెష్యుత్యై
 త్సా-వ్యగువత్-వ్యరోచిప్త్యుద్భవోత్పలుజీతీవికల్పాత్పరస్యైవమ్॥

మూ, ౪౪ { పరివేష్టితమూతయశ్చములూదురస్తై రాశీరస }
 { స్పరత్స పుష్పే | దధురాయితవల్లివెష్టితానాము }
 { పమానస్తునుజావహీసుహాణామ్ ॥

౪౪॥ పరివేష్టితేతి॥కి-శెతిచాకః-మాలాత్పాదమారభ్యేత్యరః క్షి ల్యబ్ధో

పేపంచమీ-ఆశిరసఃశిరోంతం-అభివిధావాజ్-వికల్పాదనమాసః-రత్నైరైవ
పుష్పైస్సహవతఃకం తెభ్రతినకత్నపుష్పైః-తేనసహేతితుల్యయోగైశ్శిఖరహమ
ప్రీహిఃఉరగైఃపరి నేష్టితమూతఃయోగైన్లితాంగాః-నునుజాఃఆయతాభిర్వ
స్థిభిర్ల రాభివేన్లివానాంవేష్టితానాం మహీదుహాణాం ఉపమానంసాకల
శ్యేందధురివెత్సుఃమా||

మూ, ౫౦ { బహులూఞ్చపంకపట్టనీలమృతయోదేహమితస్తత
శ్శయంతఃః దధిరెఘణీనస్తురంగమెముస్సుటపల్య
ణనిబద్ధవద్రులీలామ్||

౫౦|| బహులైతి || బహులూఞ్చపస్యసాంద్రకజ్జలస్యపంకపట్టః-పంకఘనస్త
ద్వన్నీలమృతయః-శ్యామభాసః - దేహాశరీరమితస్తతః-పుచ్చపాశ్వాది
స్థానైస్సుశ్రయంతోభజంతః-ఘణీనఃతురంగమెముస్సుటాని ఉజ్వలానియాని
పల్యాణైఃపుపల్యయినైఃపునిబద్ధానివ ద్రాణానివరత్రాణీవద్రులీలామిత్యశ్రుతం
యోగితివిశ్నః-తేసాంలీలాంశోభాంకధిరైవధు- వద్రులీలామిత్యశ్రుతం
భవద్వస్తునంబంధాన్నిదశనోక్తలక్షణాత్||

మూ, ౫౧ { స్వస్వతంరభ సాదయోనీలాప్రతిపాదంపరితో
భివైస్వయంతీ తనురాయతశాలినీమహాహేగణజ
మందూరివనిశ్చలంచకార||

౫౧|| స్వస్వతమితి||అయోవత్అయసాచనీలా-పాదేఃపుప్రతిపాదం-విభ
క్త్యధేవ్యయాభావః అభివైస్వయంతీ- ఆయతేనఆయత్యావైఘ్నోణశా
లతేయాసాఆయతశాలినీ-మహాహేగర్వ-పాలారగస్య-శనువఃపుఃఅంచూః-
శృంఖలైవఃఅంచూస్తుశృంఖలాయామితివైజయంతీ-రభసాత్ప్రస్వతంప్రచ
రంతంగజనిశ్చలంచకార-ఉపమా||

మూ, ౫౨ { అథనస్తిశమిక్షితాదవజ్ఞాచలితైకొన్నమితభ్ర
మాగ్రవేన | నిజకేతుశీరశ్శీతస్సుపణాచదుపస్త
న్నయుతానిపక్షీరాజామ్||

౫౨|| అథైతి || అథనాగపాశబంధానంతరం - మాధవేనకృష్ణేన-ఆవజ్ఞ
యాఅకేందిత్య-రత్నాదనాద-రణ-చలితా ప్రేరితాపకాఉన్నమిక్షాఉత్క్షీ
ప్తాచభూర్వస్థితకమాణితత్తథా క్షిగూస్త్రియోగుపసజనన్యైతి
ప్రాస్వత్సం-స్వస్వతంచైద్యచాపలదశనాశ్శుమందహాసంకుక్షీతాత్-నిజ

319 (మాఘ కావ్యేన వ్యాఖ్యానే-వింశతితమస్సగణః)

కేనువీర శ్రీ తః-నిజధ్వజాగ్రస్థితాత్-శ్రయతేక్విప్-సుపగ్ణాత్ గరుత్మతః
 వక్షీణాం రాజః-తేషాంపక్షీ రాజాంగరుత్మతాం* రాజారాట్ పాధివేత్య
 మరఃప్రతన్యోభ్యోసిద్ధశ్య తేభ్యః-క్విప్- ఆయుతాని ఆయుతసంఖ్యా కాఃఉదప
 వ్రాడత్యేతుః-పుషాదిత్వాత్ ఛైరజా నెశఃఽసతఃపుమితిపుమాగమః-ఉదభూ
 వన్నితిపా రే, భువోవుగిఃపు గాగమః-అత్ర మాధవస్యసువర్ణక్షీక్షణావస్థోచిత
 భ్రూపిత్యేపాదిచేష్టావివరణాత్ స్వభావో క్షిః-తమ క్రందండినా - నానావ
 స్థంపదాథానాం రూపంసా త్మో స్పివృణ్వితీ-స్వభావోక్తిశ్చజాతీశ్చైతి||జాతి
 క్రియాగుణ ద్రవ్యస్వభావాఖ్యానమీదృశమితిచ||

మూ, ౫౩ { మ్రత హేమరుచర్లఖ గార్లఖ గెం ద్రా దల మూదిరి }
 తనాద ముత్పతంతః | క్షణమై క్షీనుతోచ్యకైశ్చ }
 మూభిజ్జ్వలతస్స ప్రరుచేరివస్ఫులింగాః||

౫౩|| (మ్రతేతి||మ్రత హేమరుచః-మ్రత ప్రకాంచనభాసభిక్యపమా-అల
 ఘూచ్చేరుదీరితనాదండత్పాదితఘోషంయథాతథా-ఖగెంద్రాత్ - గరుత్మ
 తః-ఉత్పతంతఃఉద్భవంతఃఖగాః-సుపణాఃజ్వలఃప్రజ్వలతః-సప్తరుచేః
 సప్తావిఃపఃఅగ్నేఃఉచ్చకై రూర్షం-ప్రస్పృతాః-స్ఫులింగాభవ-చమూభిః
 క్షణమైక్షీమత క్షుక్షీతాః-క్షుక్షు తేకమణిలుక్ అత్రోపమయోఃసంకరః|| ..

మూ, ౫౪ { ఉపమానమలాభిలోలపక్షుక్షణవిక్షీప్తమహోంబువా }
 హమత్సైః | గగనాణావమంతరాసుమెరోగ్గుల }
 జానాంగరు ఛైరిలాధరాణామ్||

౫౪|| ఉపమానమితి || గగనమణావభవగగనాణావస్తమంతరా-తస్యమ
 ధ్యేయత్వకణఃఽఅంతరాంతరేణయుక్తేభిగ్విణీయా-అత్రాణాణావస్వైకత్వే
 పితదకదేశాపెక్షయాభేదవత్సేన మద్యప్రణియోగిత్వసంభవాన్నద్వితీ
 యానుపవత్తిః-లోలైఃపక్షైః - క్షణాద్విక్షీప్తామహోంబువాహోమత్సాభవ
 యైస్సైఃగరుక్షేగరుత్మద్భిః-సుమెరోగ్గులజానాం హేమాద్రివంశ్యానాం-అ
 న్యైసామహిరణ్మయశయాగరుడ సామ్యాసంభవాదితిభావః - ఇలావరా
 ణాంఘోకరాణాంఅర్థవాంతశ్చరాణానిశ్యతః* గౌరిలాకుంభినీక్షుమెత్య
 మరః||ఉపమానంసాదృశ్యమలాభిలోలః భిలభేకమణిలుక్ ఽవిభాషావిణ్ణ
 ముఃగౌరితిపికల్పాన్ననుభావః - అత్రైలాధరాణాముపమానమితివ్యస్తోప
 మాలింగాభ్యాంమంగాంగీభావేనసంకరః||

నూ, ౫౫ { వత తాంపరితల్లపరిస్ఫురద్భిః పరిపింగీకృతదిక్షుః తై
 ముఁయానూఘైః | సుత రామభవద్దురీక్ష వింబ స్తపన
 స్తత్త్రిరణై రివాత్త దశః ||

౫౫ || వత తామితి || పరితః పరిస్ఫురద్భిః-స్వమింబసంక్రమాత్స సంఘాదుల్లస
 ద్భిః-ఆత ఎవపరిపింగీకృతాని-సౌవణః-త్వాన్విశంగీకృతానిదిక్షుః-యై-స్టైః-
 వత శాంపక్షీణాంఘయాఘైః- తపనః-సూర్యః-తత్త్రిరణై స్తపనకీరణైః - సం
 క్రాంతైరితిభావః- ఆత్మాస్వరూపదృశ్యతైస్త్రిన్విత్వాత్తదకోదవణభవ-
 సుత రాంఘరీక్షవింబః-ఆభవత్ - స్తపవచుదశశ ఇదానీమతిదుశశో-
 భూనిత్యధః - ఆశ్రతపసస్య దురీక్షతరత్వా సంబంధేపి సంబంధోక్తైరతి
 శయోక్తిః ||

నూ, ౫౬ { గధురంబుధి మంథనాన్వినుంక భ్రమణాయ స్తప
 మూ, ౫౬ { గోర్రపిక్షజానామ్ | గుచముల్లసనూనవై నతయ
 ద్యుభిన్నాన్ ఫణభారిణోఘణీనామ్ |

౫౬ || గధురతి || ఉల్లసనూనాభినీః-స్వమానాభినై-నతయోనాం-సువణా-
 నాం-ద్యుభిన్వి-నాం-సంవలితాః-ఫణభారిణః-ఫణాభృతః- అంబుధిమంథనై-
 ముక్రనుంకనై- అదై-వణంకరా-దై-వే-మంథస్వమంథనండస్య-భ్రమ
 ణేనాయ-స్తస్య-పిక్షి-జి-స్వ-ఫణీ-క్ర-స్య-వా-సు-కైః-పి-త్త-ప్ర-పిత-ధా-తోః-జా-తా
 స్త-జ్జః * వై-శా-ఖ-మ-ం-క-మ-ం-థ-న-మ-ం-థ-న-మ-ం-థ-న-మ-ం-థ-న-మ-ం-థ-న-
 మ-ధే-భా-వా-ది-క-స్య-ది-త్వా-త్-స్-త్-స్-మ-గ-మః - తె-షా-ం-ఘ-ణీ-నా-ం-వ-ర-క
 తా-నా-ం-య-చ-ం-ద-ధ-ః - వై-న-త-య-పీ-తి-మ-స-ం-భ-ే-ద-ా-త్-క-ృ-ష్టో-ర-గా-మ-ర-క-త-చ్ఛా
 యా-మ-భ-జ-న్వి-త్య-ధ-ః - అ-త్ర-స్య-స్య-జ-న్య-ధ-మా-యో-గ-ై-న-రు-చ-మి-వ-రు-చ
 మి-తి-సా-దృ-శ్యా-యై-పా-ద-స-ం-భ-వ-ద్వ-స్-తు-స-ం-బ-ం-ధ-ా-న్వి-ద-శ-ణ-నా-ల-ం-కా-రః ||

నూ, ౫౭ { అభితః త్సుభి శాంబు రాశి ధీగ ధ్వని రాకృష్ట సమూ
 మూ, ౫౭ { లపాదపాఘుః | జనయన్నభవద్వ్యు గాంతశంకామ్
 నిలో నాగవి పక్షపక్షజన్మా ||

౫౭ || అభితః || త్సుభి శాంబు రాశి ధీగ ధ్వని రాకృష్ట సమూ
 ధ్వని గణంధీర ఘోష ఇత్యుపమా-ఆకృష్టః-పాటి తాః-సమూలాః-పాదపామా
 స్తరుసమూహో-యో-న-సః-ఆ-శ్ర-పా-ద-పా-న్-మ-ల-నా-స-ం-బ-ం-ధ-ే-పి-స-ం-బ-ం-ధ-ో-క్త-ై-ర-తి-శ
 యో-క్తిః-య-గ-ా-ం-త-శ-ం-క-ా-ం-జ-న-య-ః-క-ల్ప-క్ష-యో-త్ప్ర-యో-జ-న-య-న్వి-త్య

పానవాతశయోక్తిః-నాగపిపతుపతుజన్మాగరుడపక్షోద్భవఃఅనిలోభవతోఉద
భవదిత్యర్థః అత్రానిలస్యశుభితాంభోధిధ్వనితపాదపోన్మూలనాపెతుయా
యుగాంతశంకాజనకత్వాకుపమానాతిశయోక్తిర్నితరాలంకారసంకరః॥

మూ, ౫౦ { ప్రచలత్పశగెంద్రపక్షవాతప్రసభోన్మూలితశైల
వత్తమాగైఃభయవిహ్వలనూశుదన్వతూకైవిః
వశైరావివశేస్వమెవధాను॥..... }

౫౦॥ ప్రచలదితి॥ ప్రచలతాందోధూయమానానాంపతగైఃప్రపతూణాం
గరుడపక్షాణాంనాక్షైఃప్రసవెనబలాఞ్చారణ-ఉన్నూలితైగుత్పటితైశ్చైలైః
దత్తాఃమాగాఃరంధ్రాణియభ్యస్తైఃవివశైఃపరవశైఃశ్చైష్టైరిత్యర్థః-
ఖావగహితందంశంభ్యశమితదందతూకైఃసప్తైః*దందతూకోలితశయ
ఇత్యుకరఃకలుపసంచరేన్యాదినాదంశేఖావగహోయాంయజ్జజపజభ
దహదశభంజపసాంచేతి అభ్యాసస్యనుగాగమఃః యజజపదశాంయజతి
దంశేర్యజంతాదూకప్రత్యయః-భయెనవిహ్వలంవిక్షిప్తంవిత్తంయథాతథా
ఆశుస్వమెవధానుపాతాలమెవపివిశే - తాక్ష్యేపక్షవాతోన్మూలితశైల
రంధ్రవత్క్షయైవపాతాలంప్రవిష్టమిత్యర్థః-విశేకమణిలిఖ-అత్రనంద
తూకానాంపిష్టశైలరంధ్రప్రవేశాసంబంధేపిసంబంధోక్తైరితయోక్తిః॥

మూ, ౫౧ { ఖచరైఃకుయనుక్షయోహినైన్యైసుకృతైర్దుష్ట ౨
శవక్తనోపనీతే, అయుగాచి-రివజ్వలన్నుషాసౌ }
రిపురౌదచి-పమాజుహోవకుంశ్రమో॥.....

౫౧॥ ఖచరైః॥ ఖచరంశీతిఖచరైఃవైవతేయైఃవరైష్ట్యైఃతత్పురుషేకృతిబ
హులమితిఅలుగ్వికల్పఃఅక్షయోఅనంతేఅహినైన్యైసంపానైసుకృతైఃహ
రిస్తరణాదిపుణ్యైఃదుష్ట౨శవతోబ్రహ్మహత్యాన్యనోవతోఃతత్రతస్య
వైశత్రాధేవతిప్రత్యయః-క్షయముపనీతేనాశంగమితేనతి-తదాతఞ్చాలై
రుషాస్వసారుపవైఫల్యరోషేణ-అయుగాచిః-సప్తాచి-రివజ్వలన్ దీప్య
మాః-సౌరిపుశ్చైర్యః-ఉదనివషభవంబౌదచి-పమానూగ్నైయంమంత్రంఽ
జుహోపఅపూశవా-జజాపేన్యర్థః-హ్వయతేలివక్ష్మఅభ్యస్తస్యచేతి
ద్వివచననాన్మగవసంప్రసారణం - దుష్ట౨తవదితితథితగతాశ్రోతీ
పూణో-పమా॥.....

మూ, ౬౦ { సహసాదధదుర్ధతాట్టహాసశ్రీయము త్రా సితజం }
 { తునారవేణి విత తాయత హేణిబాహురుచ్చైరక్ష }
 { భేతాశ్శనా వ్రాత్పపాతపహ్నిః॥

౬౦॥ సహసెతి॥ అధా గ్నయా స్త్రా హ్స్వనానంతరం-ఉ త్రా సితజంతునా
 భీషిత ప్రాణీకెన ఆక వెణధ్వనినా- ఉద్ధతాట్టహాసశ్రీయం హుహాట్టహాససంప
 దందధత్ - తెనైవాట్టహాసవార్త త్తుల్యమహానాదవానిత్యర్థః - విత తః ప్ర
 సారి తాః-ఆయ తాదీఘాః- హేతయోజ్వాలాః బాహువర్షవ హేతి బాహువో
 యస్య సహస్మాత్ భేతాళో భూతవి శేషః- సర్వవ సహసారుఘటిఉచ్చై రూర్షక
 ముత్పపాతఉ త్తస్థా-ఉవమూలంకారః॥.....

మూ, ౬౧ { చలితో చ్చి తధూమకేత నోసారభ సాదంబరరో }
 { హిరోహి దశ్వః ద్రు తమారుత సారశిశ్మిఖావా }
 { న్కనకస్యందనసుందరశ్చచాల॥.....

౬౧॥ చలితేతి॥ చలితశ్చలక ఉ చ్చి తః ఉన్న తశ్చధూమ ఏవ కేతనంకే
 తుర్యస్య సః రభ సాద్వేగాత్ అంబరంరోహంతీతి అంబరరోహిణః రోహిద
 శ్వాః అశ్వాభవరోహితో వాహనమృగాయస్య సః * రోహితో వ హనమృ
 గాశ్చివశ్వః-ద్రుతమారుతః శీఘ్ర వాత ఏవ సారధిర్యస్య సః-కనకస్యందనసుం
 దర్క-కనకరథరమృత్యుపమా-అసోశిఖాః జ్వాలాలస్య సంతీతి శిఖా వా-ఆ
 శుశుకుణిః శిఖా వానా శుశుకుణిరిత్య మరః వ చాల॥.....

మూ, ౬౨ { జ్వలదంబర కౌటరాంత రాలం బహులూ ద్రాంబు }
 { దవ త్ర బద్ధధూమమ్ పరిదీపిత దీఘకావ్రముచ్చైస్త }
 { రువద్విశ్వమువోష జాత వెదాః॥.....

౬౨॥ జ్వలదితి॥ జాతం వేదో ధనమస్తాదితి జాత వేదాస్తనూన పాత్-అంబ
 రంకౌటరమివ తస్యాంత రాలమభ్యంతరం జ్వలద్యస్య తత్ - బహులూః సాం
 ద్రాః-ఆద్రాంబు దాః-వ త్రాణీవ తేముబద్ధధూమం-పరిదీపితాః ప్రజ్వలితాః-దీ
 స్థాః కాష్టాదిశః కాష్టానీవయస్య తత్-ఉచ్చైరున్నతంః శ్వంజగత్ - తరుణా
 తుల్యంత రువత్ తరుమివెత్యర్థః-తుల్యా ధేవతి ప్ర త్యయః- ఉవోషదదా
 హ-ఉష దా హేలిట్-అఘూవధగుణైవశ్చైత్ ద్విభావః-ఆఖ్యాసస్యాసవ
 నైవ ఇత్యువజా దేశః-అనాదిష్టాదచ ఇతి గుణస్య స్థావివత్పాత్ - తరువదితి స్వ
 ష్టోపమాలింగాత్ సర్వ త్రో వమితసమాసః॥

మూ, ౬౩ { గురుతాపవిశుష్యదంబుశుభ్రాఃక్షణమాలగ్నకృ
శానుతాన్రుభాసః | స్వమసారతయామషీభవం
తగ్గునరాకారమవాపురిఽబువాహః ||

౬౩ || గుర్వితి || గురుతాపేనాతీదాహేనవిశుష్యదంబవః క్షీయమానోద
కాః-అతపవశుభ్రాశ్చైవిశేషణసమాసః-తతఃక్షణమాలగ్నకృశానునా
తాన్రుభాసోలోహేతవణాః-అథాసారతయాజలశోషణాన్నిస్సారతయా
మషీభవంతః-అంబువాహః-పునఃస్వమాకారన్నీలయాపమువాపుః-అత్రమే
ఘానాంమషీభావాసంబుధేపిసంబంధో కైరతిశయోక్తిః||.....

మూ, ౬౪ { జ్వలితానలలోలపల్లవాంతాస్సస్ఫురదప్తాపదపత్రసే
తభాసఃక్షణమాత్రభవామభావకాలేసుతరా
మాపురివాయుతిపతాకాః ||

౬౪ || జ్వలితేఽజ్వలితేనప్రజ్వలతాఅనలేనఅనలమాతేనలోలాః-పల్లవాం
తాః-అంచలాగ్రాశీయాసాంతాః-స్ఫురద్భిన్దీప్యమానైరప్తాపదపత్రైః-క
నకరచనాభిః-పీతభాసఃపింగలవణాః-వతాకావైజయంత్యః-అభావకాలే
వినాశకాలేక్షణమాత్రభవాంక్షణమాత్రభావినీక్షణమాత్రావస్థాయినీ
మిత్యధః-అయతిందైఃస్యంసుతరామాపురివేశ్యుత్ప్రేక్షా-ప్రదీపవదితి
భావః-అప్తసులోహేషుపదంప్రతిష్ఠాఅస్యేన్యప్తాపదంఽఅప్తనస్సంజ్ఞాయా
మితీదీఘః-రుక్తంకార్తస్వరంజాంబూనదమస్తాపదోస్త్రియామిత్యమరః||

మూ, ౬౫ { నిఖిలామితికుర్వతశ్చిరాయన్రుతచామీకిరశారితా
మివద్యామ్ | ప్రతిఘాతసమర్థానుస్తమగ్నైరథ
మెఘంకరమస్తరన్నురారిః ||

౬౫ || నిఖిలామితి || అథానంతరంనురారిః-ఇతీత్యంనిఖిలాంద్యామాకాశం-న్రు
చామీకరశారితాంప్రతప్తహేనుకబుర్రామివేశ్యుత్ప్రేక్షా-చిరాయకు
ర్వతోగ్నేః-ప్రతిఘాతసమర్థాంప్రశమనక్షునుం-మెఘాకరోతీతిమెఘం
కరం-మెఘజనకంఽమెఘుర్తిభయోమకృత్కృత్కృశోప్రశ్యయః-అరున్దిప్వదజం
తస్యముమితిముమాగమః-అస్తంవారుణాస్త్రఅస్తగత్అధ్యాయతో||..

మూ, ౬౬ { చగురంబుధిగభాధీరకుక్షేవపువస్సధిఘనీవస
ర్వసింధోః | ఉగగుప్పనిలాన్తనస్త్రిభామ్నోజల
వాహోవలయశ్శిరోరుహేభ్యః ||

౬౬|| చతురితి|| చత్వారః అంబుధయపవగభానైనధీరోగభీకః కుక్షిగ్యస్య
తస్యనపుషః సంధిమలీనాః సద్వాః సింధవూనద్యోయస్యతస్య-సలిలాత్మన
స్తోయాశ్చకస్య- త్రీణీభామానిస్థానానిభూరాదీనిసత్వాదీని వాయుస్యతస్య
శ్రీధామోహరైః-శిరోరుహేభ్యః కిల వాహోవలయః - మేమపరంపరాః ఉ
దగుః- ఉచ్ఛఘ్రావ్యః క్షణో గలుజ్జ- గాతస్థాన్యాది నాసిచోలుః*యస్యకేశే
మజీమూతానద్యస్వ రాస్వింగసంధిము - కుక్షోసముద్రాశ్చత్వారస్తస్యైతో
యాత్తనైనమత్త్యాగమోత్రస్ర మాణమితభావః||

మూ, ౬౭ { కకుభల్లకృత నానమాస్త్రణం తస్మిరయంతల్లపట
లాని భానుభాసామ్ ! ఉదనంసిమరభ్రమభ్రసం }
మాస్పవదిశ్యామచిమానమానయంతః|| }

౬౭|| కకుభ్రజతి|| కృతనాదంకృతగజాఞరవం యధాతథా-కకుభః- ఆస్త్ర
ణంతః ఆచ్ఛాదయంతః - స్త్రణాతేలటశ్చ త్రాదేశః శ్చ భ్యస్తయోరి
త్యాకారణోపః- భానుభాసానుకాఞఞూనాంపటలానిఞరయంతస్మిరస్కు
వఞంతః- తీరశ్చభ్రాత్తత్కరోతీతిణ్యంతల్లటశ్చ త్రాదేశః శ్చావిష్టవద్భా
వాట్టిలోపః- ఆభ్రమాకాశంశ్యావలిమాఞమానయంతః శ్యామలత్వంప్రా
పయంతః- ఆభ్రసంఘాః- మేఘామాః - సపనిసద్యః ఉదనంసిమరుత్పేతుః- ఉ
ర్పూర్వాన్నమతేలుఞ్జీయమరకునమాతాంసకృణీసగిడాగమాః నేటితి
వృద్ధిప్రతీషేధః- స్వభావౌక్తిరలంకారః||

మూ, ౬౮ { తపనీయనికాషరాజిగౌరస్ఫరమత్రాలతటిచ్చటాట్ట
హాసమ్! అనుబద్ధసముద్ధతాంబువాహాధ్వనితాడంబ
రమంబరంబభాసే||

౬౮|| తపనీయో|| తపనీయస్య హేమ్నోనికాషరాజయః- కషణలక్షాశ్చ
గౌర్యః పీతాః*గౌరోరుణేసితేపీతేకత్యమరః- స్ఫరంత్యఉత్తాలాఞ్చణాస్త్ర
టిచ్చటావిద్యుల్లశాపవాత్తిహాసాయస్యతత్తధోక్త- అనుబద్ధోనుచూయః స
ముద్ధసంఘః అంబువాహానాంధ్వనితాడంబరోగజిఞతాటోపోయస్యతదం
బరంబభాసే - విద్యుష్ప్రభాభిర్జ్జరితాడంబరైశ్చాఞబరమాగ్నేయపరాజ
యవిడంబనయా అబ్జహాసంపవఞివభభౌత్త్యగః - వ్యంజకాప్రయోగా
ద్గమ్యోత్ప్యేత్||

ప్రణయ క్రోధః ప్రణయ ప్రయోగః క్రోధభవ- వాఘ్నే స్యాదృశః- అనుద్దీప
 కై రి వ్యభాః మేఘై మేఘుభై కైః ది గానిభ్యోయత్- వారిభిః- ప్రభవం ప్ర
 త్యుతవై పరీ తే- న- వ్యతే తి వై రి కృత్వ గణ వ్యాఖ్యా నైః సూయై సేకృన్యయం
 భృశమి కృత్వ- ఒసిపి పు ప్ర జజ్ఞాల- తి లక్ష్మ- మే నాం నాత్- . . . యా సూయై-
 శాన్యుతై లు- క్ష- ప్రమాచల్పాత్ ఘోరకా దేశః- జలూచా త్- గ- . . . యా సూయై-
 మృతి- ప్రణయ క్రోధోప- స్రు నైః భృశాయై త్వా- శాన్యుతై- . . . యా సూయై-
 లు కారః||

మూ, 21 { పరివర్తన ప్రసభేన నీయమాన శ్మగవ మ్మై క ర న
 మా, 21 { మా శ్రీ మా శః ప్ర బ ల మ కృ తే చ క రి ప కృ త్స
 { ప దేశే న ఘ నై ష్య ను ప్ర వే శ మ్ || }

21|| పరివర్తన|| పరివర్తన ప్రసభేన బలాత్కారేణ - శః ప మ్మై క- రి- క- ర- సే- క్షై- శ-
 ర- నీ- రే- శ- రో- వా- ని- వ- తి- వి- శ్మ- - అ- వ- సా- గ- వ- వ- సా- న- క్ష- య- మా- న- - కృ- క- కు- శ- ల- - ఆ-
 శ్ర- య- న- వ- క్ష- తి- ఆ- శ్ర- య- శో- గ్ని- క- న- క- ని- శో- - ప్ర- బ- ల- మ- ఘ- నై- ష్య- మే- ఘై-
 మ- వి- మృ- ద్వి- ప- ద- శ- న- తి- వి- చ్చ- ల- న- ఆ- న- ప్ర- వ- శ- వ- క- ర- - అ- స్త- గ్ని- క- య-
 ప్ర- మ- మ- మ- న- వ- ప్ర- వి- ష్ట- - బ- ల- న- గా- భి- భ- త- స- క- ద- శ- గ- న- వ- త- ప-
 న- ప్ర- వ- శో- వ- తి- నీ- తి- రి- తి- భ- వ- - ఆ- శ్ర- ప్ర- కృ- త- గ్ని- వి- శ- ణ- సా- వ- య- క- ప్ర- కృ- త- మ-
 బ- క- ల- న- వ- ప్ర- వ- శ- తే- - స- మా- సో- క్ష- ||

మూ, 22 { ప్రయతగ్న ప్రశగు ముదాశన స్వక్ష్మ విదాలత్యుత
 మూ, 22 { ము క్త మూ లు న చి కః బలిభి శ్మ హి రాయు ధా భి హూ
 { త స్రు కి తం ప ర్షి ప తే రి వై క ప శ్ర మ్ || }

22|| ప్రయతగ్న|| ప్రశగు ప్రయతః- ప్రాపున వతః ఇణః శతరియనా దేశః
 ముతాశనస్యాగ్నేః స- బ- ది- ము- క్త- మూ- ల- త్య- క్త- శ్ర- య- న- క- జ- వ- ల-
 జ్వాలాభాసో- వ- ప్ర- వ- చి- రి- గ్య- న- రి- - బ- ల- భి- గా- శ- శ్ర- ణ- ప్ర- హి- త- స్వ- ప్ర- య-
 క్త- స్యా- య- వ- స- వ- జ- స్యా- భి- హూ- త- త్- - వ- వ- గా- ల్- - క- క- త- - వ- వ- వ-
 తే- ప- క్ష- గా- జ- స్య- గ- క- త- - ప- క- స- త్ర- - ప- క- ప- క్ష- భ- వ- క్ష- క- ద- అ- త్య- త- - - వ- వ-
 తే- త్య- ప- మా- - ప- రా- మా- త్య- దా- స్య- క- మో- త్- య- కా- వ్య- మా- హ- ర- వ- గ- రు- డే- వ-
 కి- ద్ర- ప్ర- య- క్త- వ- జ- గౌ- ర- వా- దే- క- వ- త్ర- త్య- క్త- మి- త్య- గ- న- ||

మూ, 23 { వ్యగమస్వహసాది శాన్యుఖ్యోశ్య గుయి త్వా శీభి
 మూ, 23 { నం మ నా ఘ నో ఘాః ఉ ప కృ త్య ని స గ త ర్గ ప రే సా
 { ము వ రో ధ న్న హి కు ర్ప తే మ హం తః || }

లిసీభోగిలోకైరితిలక్షణాత్ ||

మూ, 22 { శుద్ధిం గతై రపివ రావృజుభివిక నిత్యాబాణై రజ
 య్యమువిఘ్నై తమనాభి సైవో గుమాణో గై రస్మి
 జుభినిక త రామశుద్ధై ర్వా క్నాయై రై ర్భ క్షు తో య త
 దాఽపక్షః ||

22|| శుద్ధిమితీత కాణస్త్విక సమయోఽపక్షోఽపి శ్చైవ్యః ప రాముశ్చైవ్యో శం
 ధిలోహ శుద్ధిం గతైః - యుజుభిరస్మవిఘ్నై త మర్కభి ర్స్పృష్టన ర్కస్థానైః బా
 ణైః-తంహరినుజయ్యంజేతునశ క్యంక్షు య్యజయ్య శ క్యా దైవ్యనిపాతః పిడి
 త్వా-అథాస్త్వివ స రై-మమాణి అతిగచ్ఛ తీతి మనా క్షి గై న గ్న భేదిభిః-అ
 నృజుభిరవ క్రైః-నిత రామశుద్ధై రపవి త్రైః - వాచపవ సాయ కాఃవాక్ సా
 య కాః తైరితిహావకం-తుతో నవ్యధయా గాప - చక్ర స యోగ స్థాయ మ పో
 ఘ్న త జితి భావః-అత్ర వాక్ సాయ కానా ప్రసిద్ధ సాయ క స్థాః-కై వ్యై కై వ్యై తి
 రైక హావక యోస్సాక రః-న సంక తిల కావృ త్తమ్ *ఉక్తాః స లిల కా త భ జా
 జగో గ త్తిలక్షణాత్ ||

మూ, 23 { రాహు స్త్రీ ప్రసయోః కారి సహసాయే నాస్లధా
 గి గనవ్యా పారై కవి నో గ రులణో తయో గ్న కాకణ
 శ్శలక్షీన్యథా | తెనా కో శశపవనస్య యజ్జి క్ష
 ణ్ణాలలోలానలజ్వాలాపల్లవి తేన మూఢ కావికలం చ
 శ్రేణి చ శ్రే వపుః ||

23|| రాహ్వితి||యేవ చ క్రైణ సహసాయు డితి-అస్లధాలి-గనవ్యాపారో గా
 ధాలింగన క్రియై కవికో ముఖో, విమోగ స్త్ర యుల్ల లిత యోగ్లోలుపయోః-
 రాహు స్త్రీ ప్రసయోః రాహు గ నణీ సు చయోః కార్త శ్శలక్షీః కారిన్య స్య
 శో భావృ ధావృ ధాః అ కారి కృ తా శిరో మూ ణ్ణా వ శేషిత స్య రా హునా రా
 లింగ నా సంభ వాదితి భావః-ముర జిక్వ రిః త ణ్ణా లిత స్త్వి క సమయో లోలాభి శ్చై వ్య
 యంజీభిః-అనలజ్వాలాభి-పల్లవి తేన సంజాత పల్లవేన-తార కాది త్వాదిత చ్చ
 త్యయః-తేన చ క్రైణ క రణేన-అస్ర శశపవన పమాన స్వై రతస్య శిశు పాలస్య-
 వపుక్కు ధ్ధై కలం శిరో హీనం చ క్రై వ కార - శిగర్బి ష్చై వే శ్య రణః-క ర్త రితి త్
 తక్ష-రా హునా శ్శిరో వపు వికల మకారి-అస్య శువ పుశ్శి గో వికలం కృ త మితి
 తాన్వ ర్యం - అత్ర చ క్ర వణ-నే ప్రస్తుతా ద్రా ముర మణీ సు చ కాకణ శ్య వి

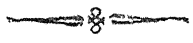
౩౩౯ (మాఘకాశ్యే సవ్యాఖ్యానే-పంచతమస్తగణః.)

ఘనీకరణః క్షణాన్ గౌతీ ప్రస్తుతమేవ తద్ధారణభూతం రాజులూశ్చిరో
 మాన్త్రాన్ శేషీకరణం గన్యూశ్చివ్యసర్వా యోక్తం నామాంకారః శ్రమక్తం
 *కరణం గన్యూతేయత్ర ప్రస్తుతాక్షార్యవర్ణనాత్. ప్రస్తుతత్యైవ సంబంధాత్
 త్వయా యోక్తముద్యతభక్తిక్షణాత్-ఇత్యాదివిక్రీడితం వృత్తాదుఃసూర్యా
 శ్చైర్న సజస్తతాస్సగురవ శ్చాకూలవిక్రీడికమితి క్షణాత్ ||

మూ, ౨౯ { శ్రీయాజుష్టావ్యైస్సపట హర వై రస్వితంబుష్ప
 వక్షేవకపుష్టశ్చైవ్యస్య త్కణన్యూషిగణైస్తూయ
 గూనన్ని రీయ ప్రకాశేనాకాశేది నకరక గాన్వి
 షిపద్విస్త్రీ తాత్తై నకరేంద్రై రాపేంద్రం వపు
 రభవిశద్ధానుః క్షయంబభూవే ||

శ్రీశ్రీశివుసాలవ భేనుహం కావ్యే దివ్యాస్త్రప్రయోగానంతరం
 శివుపాలవధోనానునింశలితమస్తగణః.

శ్రీ

౨౯|| శ్రీయో || అకశితశ్చేగానంతరం శ్రీగూడే న్యాజుష్టం సేవితం సపట
 హరవై సమం దభి ఘోమై నికావ్యైపుష్పవక్షేకరస్వితం క్షణన్యూషిగణై
 స్తూయనూనంత దావైవ్యస్యవపుష్టవపుష్టః శరీరాత్ సంచమ్యస్తస్యః శి
 యదిర్నన్య-ఇవో గణాపిధా తోః సమా సేవభూత్వా ద్యైస్త్వైవ్యవ-ప్రకాశేవ
 స్వభాసాది నకరక గానకారస్త్రీ కవిషివకభిభవత్-ఉపేంద్రస్యోమాపేం
 ద్రం వపుః హరైకగ్రహం శితప్రకశద్ధాను తెజః సిగ్గాత్తైర్వికసితలోచ
 నైః సరేంద్రైః రాజస్యైవీత్యంబభూవే షిక్షితం-ఉత్త తేకన్యశిలిన్, ఇబా
 దేశ్వగుగుమతోన్వచ్చిత్రాన్ ప్రవ్యాయోక్త్యభ్యానుప్రయజ్యతేలిటిః భూ
 తెభువోనుప్రయోగః భావకర్తవారిత్వాత్మనేవచ-అత్తా హభగనా
 వ్యాస్తస్యః తకశ్చేదివ తేదేవహత్ తెజోగ్ర్యం దద్యుశ్చేప్యపైః ఉష్పపాన
 యధారాజ్జగగనాదివభాస్కరః || తతః కవలవక్రక్షయన్తం లోకనను
 ప్కృతమేవ వస్తేత్తదా తెజోభవేశచనరోత్తనమ్ దివి సూర్యసమాస్తస్య

(మాఘ కావ్యే న వ్యాఖ్యానే వింశతితమ స్స గణః) 337

భవేద్యగవమభి తాయది బాస్సవృశీ సాస్య ధాన్యై స్తస్య మహోక్త్యన ఇతి || ఏతే
 నభగవద్వై సోపిత దాన క్త చేత సాంతారక ఇత్యను సంధేయంత దాహభగ
 వాన్నా రదః* కామాక్షోస్యో భయాత్కంసో డ్భేషా చ్చై ద్యావయోస్య పాః-
 సంబంధాద్వృష్టయ స్సే హోద్యాయంభ క్ర్యాచయంస్య పేతి - ఆ సూర్య
 సహ స్రా భి భావినః శిశుపాల తేజనః హరిశరీర ప్ర వెశవృత్తాంత స్యాతాకిక
 స్యాశ్యద్భుతస్య ఆతీతస్య ప్ర శ్య క్షవల్లత్యమాణత్వాద్భావికాలంకారః-త
 దుక్తం విద్యానా ధన* అతీతా నాగతంయ శ్ర ప్ర శ్య క్షమివలక్యతే ఆశ్య
 ద్భు తాథాకథ నాద్భావికంతదు దాహృతమితి - మేఘవిస్ఫుజితావృత్త
 మ్, రస్తర్వశ్చైర్కాన్యో న్సై రరగురుయుతా మేఘవిస్ఫుజితావృత్త్ || ...

ఇతి శ్రీపదవాక్య ప్రమాణపాఠ వారపారీణ శ్రీమహామహిలా

పాధ్యాయకొలచలవల్లినాథసూరి విరచితమాఘ కావ్య

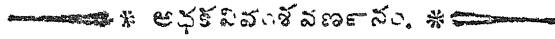
వ్యాఖ్యానేనర్వంక సూఖ్యానే వింశతితమ స్స గణః ||

ఉత్తర భాగనమాప్తమికంశిశుపాలవధా

భిధానమ్మాఘ కావ్యమస్సమాప్తః

340, సర్వాన్ని వారీ సుకృతాన్ని వారఃక్రీ ధర్మనాభివ్యభిరూప రాజ్ఞః! సర్వో
క్రన్త-ష్టి ర్విరజాః సచైవ దేవో పరస్సు ప్రభా దేవనామా॥ ౧

341, కాలేమితంత క్యమునకాపక్యంత ధాగత స్యైవజనస్సుచేతాః! వినాను
రోధాశ్చ హితేచ్ఛయైవకుహీపతిర్యస్వచశ్చకార॥ ౨

342, తస్యాభవన్త క్షకత్తస్యనాకః క్షమీ గృరుదానానాపర స్తనూజః! యం
వీక్ష్యతై నూపనజాతశ త్రివేవోసణ గ్రాహిజనైఃప్రకీయో॥ ౩

343, సద్వైణవర్షాశ్రయః వ భాజాజనితంజనైవయశ్చద్వి
తీయంస్వయకుద్విసీయోముస్యస్తాం గౌణమ వాపనామ॥ ౪

344, శ్రీశబ్దరగ్యకృతనగంసమా ప్రిలక్ష్యలక్ష్మీవతేశ్చరితకీతకాన చారుకూ
ఘః! తస్యాస్తజస్సుకవికీర్తికా దురాశయాదః కావ్యంవ్యధ త్తగీశుషాలవ
ధాభిధానమ్!..... ౫

345, జగతనిఖిలవి ద్యాసింధుముష్టింధయా నాం పరేఘణితిపరీత్రా యుజ్యతేస
జ్జనానామ్ । తదిహమనునిబద్ధేనూషణంభూషణంవా యదిభవతివదక్త
ప్రహణ్యవశ్యంవిస్మృశ్యమ్!..... ౬

